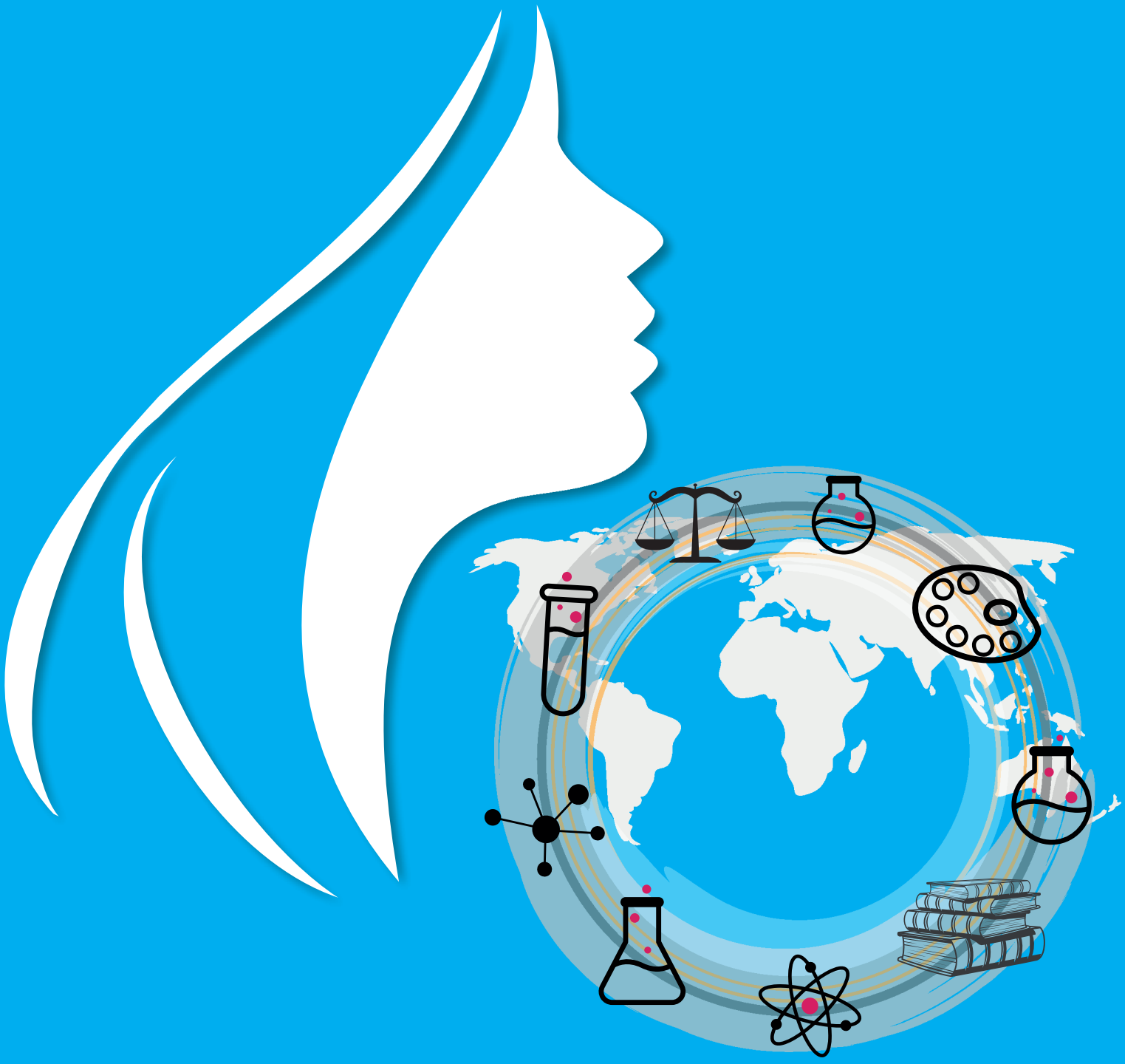

III. INTERNATIONAL INTERDISCIPLINARY CONGRESS OF WOMEN IN SCIENCE

October 3 - 5, 2025

Sivas - Turkiye

www.wocon.org

WOCON 3rd INTERNATIONAL INTERDISCIPLINARY CONGRESS OF WOMEN IN SCIENCE
October 3 – 5, 2025
SIVAS - TURKIYE

Edited By
ASSOC. PROF. DR. AYSEL ARSLAN
Dr. Amaneh MANAFİDİZAJİ

Issued: *25.10.2025*
ISBN: 978-625-5694-38-6

ASSOCIATION & ACADEMIC INCENTIVES :
In the conference 105 papers have been presented by Turkish participants and 140 papers by foreign participants.
Members of the organizing committees of the conference perform their duties with an "official assignment letter"

All rights of this book belong to Academy Global Publishing House
Without permission can't be duplicate or copied.
Authors of chapters are responsible both ethically and juridically.
Academy Global–2025©

CONFERENCE ID

WOCON 3rd INTERNATIONAL INTERDISCIPLINARY CONGRESS OF WOMEN IN SCIENCE

DATE – PLACE

OCTOBER 3 – 5, 2025
SIVAS - TURKIYE

ORGANIIZATION

SIVAS CUMHURIYET UNIVERSITY
ACADEMY GLOBAL CONFERENCES & JOURNALS
UNIVERSITAS AHMAD DAHLAN

EVALUATION PROCESS

All applications have undergone a double-blind peer review process.

PARTICIPATING COUNTRIES

Turkey - Azerbaijan – Lebanon- Russia – Romania – Oman- Egypt- Spain- Ethiopia- Iran- UAE- Mongolia- Russia- Bangladesh- Malaysia- India- Kazakhstan- Iraq- Indonesia – Greece- Senegal- Algeria- Pakistan- China – Tunisia - Jordan -

PRESENTATION

Oral presentation

CONGRESS ORGANIZING BOARD

Onursal Başkan
Prof. Dr. Ahmet Şengönül (Rektör)

Başkanlar
Prof. Dr. Birnur Akkaya
Doç. Dr. Aysel Arslan

Organizasyon Paydaşları
Sivas Cumhuriyet Üniversitesi
Bilim Kadınları Derneği
Eğitim Bilimleri Enstitüsü
International Scientific Research Center USA
Ahmad Dahlan University
Azerbaijan State Pedagogical University
Academy Global Conferences & Journals

Düzenleme Kurulu
Prof. Dr. Birnur Akkaya
Prof. Dr. Recep Akkaya
Prof. Dr. Sevgi Durna Daştan
Prof. Dr. Taner ÇİFÇİ
Doç. Dr. Aysel Arslan
Doç. Dr. Ayşe Hümeyra Taşkın Kafa
Doç. Dr. Yüksel Aydın
Dr. Öğr. Üyesi Esra Bulut Atalay
Dr. Öğr. Üyesi Rukiye Aslan
Prof. Dr. Hülya Çiçek
Prof. Dr. Ali Bilgili
Prof. Dr. Naile Bilgili
Prof. Dr. Başak Hanedan
Prof. Dr. Hajar Huseynova
Prof. Dr. Dwi Sulisworo
Prof. Zain Musa
Prof. Dr. Sameer Jain
Prof Yakup Babayev
Prof. Dr. Suyatno
Prof. Dr. Al-Rashiff H. Mastul -
Prof. Dr. Alhisan U. Jemsy

Assoc. Prof. Dr. Yeliz Çakır Sahilli
Assoc. Prof. Dr. Irade Kerimova
Assoc. Prof. Dr. Dhesi Ari Astuti
Assoc. Prof. Dody Hartanto
Assoc. Prof. Dr. Rungchacadaporn
Assoc. Prof. Nazile Abdullazade
Assoc. Prof. Dr. Elif Akpınar Külekçi
Assoc Prof. Dr. Feran Aşur
Assoc. Prof. Dr. Dini Yuniarti
Assoc. Prof. Ivaylo Staykov
Assoc. Prof. Dr. Abbas Ghaffari
Assoc. Prof. Dr. Yasemin Taş
Assoc. Prof. Dr. Yeganə Qəhrəmanova
Assoc. Prof. Dr. Həmzə Əliyev
Assoc. Prof. Dr. Sevra Fırıncıoğulları
Assist. Prof. Ihwan Ghazali
Assist. Prof. Dr. Abışov Elşad Şərəfxan oğlu
Assist. Prof. Dr. Mahrukh Dovlatzade
Assist. Prof. Dr. Songül Atak
Assist. Prof. Dr. Mehmet Akif Bircan
Assist. Prof. Dr. Fatih Kartal
Rukiye GENÇ TOY, Sivas Milletvekili
Dr. Âdem UZUN, Sivas Belediye Başkanı
Fatih Erdoğan, Milli Eğitim Müdürü
Dr. Gültekin Gürçay, International Scientific Research Center USA Bşk
Dr. Dadash Mehravari
Dr. Aynurə Əliyeva
Dr. Amaneh Manafidizajı

Koordinasyon Ekibi

Arş. Gör. Merve Nur Çınar
Arş. Gör. Sümeyye İdil Çelikkaya
Öğr. Gör. Kübra Günay
Öğr. Gör. Şeyda Kaya
Öğr. Gör. Tamer BALIKÇI
Öğr. Gör. Rıza ÖZUTKU
Öğr. Gör. Filiz ŞATIROĞLU
Fizyoterapist Vildan GÜNDOĞDU
Doktora Öğrencisi Cengiz Ağlar
Emine MURAT

Keynote Speakers

Prof. Dr. Mahasti Alizadeh Mizani
University of Medical Sciences, Tabriz, Iran

Prof. Dr. Sevinj Seyidova
Azerbaijan State Pedagogical University - Azerbaijan

Prof. Dr. Naile Bilgili
Gazi University
Türkiye

Prof. Dr. Belkıs Özkara
Afyon Kocatepe University
Türkiye

Scientific & Review Committee

Prof. Dr. Hülya Çiçek – Turkiye
Prof. Dr. Emine Koca – Turkiye
Prof. Dr. Fatma Koç – Turkiye
Prof. Dr. Valide Paşayeva - Türkiye
Prof. Dr. Ali Bilgili - Turkiye
Prof. Dr. Naile Bilgili - Turkiye
Prof. Dr. Başak Hanedan – Turkiye
Prof. Dr. Aysel Güven - Turkiye
Prof Dr. Bülent Kurtişoğlu – Turkiye
Prof. Dr. Hajar Huseynova – Azerbaijan
Prof. Dr. Dwi Sulisworo – Indonesia
Prof. Dr. Natalia Latygina – Ukraina
Prof. Dr. Yunir Abdrahimov – Russia
Prof. Muntazir Mehdi – Pakistan
Prof. Dr. T.Venkat Narayana Rao – India
Prof. Dr. İzzet Gümüş – Turkiye
Prof. Dr. Mustafa Bayram – Turkiye
Prof. Dr. Saim Zeki Bostan – Turkiye
Prof. Dr. Hyeonjin Lee – China
Prof. Yakup Babayev - Azerbaijan
Prof. Dr. Suyatno – Indonesia
Prof. Dr. Zain Musa – Cambodia
Prof. Dr. Sameer Jain – India
Prof. Mehdi Mohammadzade – Iran
Prof. Dr. Hasan Akan – Turkiye
Prof. Dr. Ika Maryani – Indonesia
Assoc. Prof. Dr. Sıddık BAKIR - Turkiye
Assoc. Prof. Dr. Yeliz Çakır Sahilli - Turkiye
Assoc. Prof. Dr. Berna Koçak - Turkiye
Assoc. Prof. Dr. Dhesi Ari Astuti – Indonesia
Assoc. Prof. Dr. Abdulkadir Aydın - Turkiye
Assoc. Prof. Dr. Elif Akpınar Külekçi - Turkiye
Assoc Prof. Dr. Feran Aşur – Turkiye
Assoc. Prof. Dr. Yasemin Taş – Turkiye
Assoc. Prof. Dr. Bülent Işık - Turkiye
Assoc. Prof. Dr. Nurkan Yılmaz - Turkiye
Assoc. Prof. Dr. Sevra Fırıncıoğulları - Turkiye
Assoc. Prof. Dr. Abdulsemet Aydın – Turkiye
Assoc. Prof. Dr. Mehmet Fırat Baran - Turkiye
Assoc. Prof. Dr. Dilorom Hamroeva - Ozbekstan
Assoc. Prof. Dr. Abbas Ghaffari – Iran

Assoc. Prof. Ivaylo Staykov - Bulgaria
Assoc. Prof. Dr. Dini Yuniarti – Indonesia
Assoc. Prof. Dr. Ümit Ayata – Turkiye
Assoc. Prof. Dr. Həmzə Əliyev - Azerbaijan
Assoc. Prof. Dr. Okan Sarıgöz – Turkiye
Assoc. Prof. Dr. Eda Bozkurt – Turkiye
Assoc. Prof. Dr. Ahmet Topal – Turkiye
Assoc. Prof. Dr. Abdulkadir Kırbaş – Turkiye
Assoc. Prof. Dr. Mesut Bulut – Turkiye
Assoc. Prof. Dr. Fahriye Emgili – Turkiye
Assoc. Prof. Dr. Sandeep Gupta – India
Assoc. Prof. Dr. Veysel Parlak – Turkiye
Assoc. Prof. Dr. Mahmut İslamoğlu – Turkiye
Assoc. Prof. Dr. Nazile Abdullazade – Azerbaijan
Assoc. Prof. Dr. Irade Kerimova - Azerbaijan
Assoc. Prof. Dr. Yeganə Qəhrəmanova – Azerbaijan
Assoc. Prof. Dr. Ali Vandshoari – İran
Assoc. Prof. Dr. Dinara Fardeeva – Rusya
Assoc. Prof. Dr. Göksel Ulay – Turkiye
Assist. Prof. K. R. Padma – India
Assist. Prof. Dr. Omid Afghan - Afghanistan
Assist. Prof. Dr. Maha Hamdan Alanazi - Saudi Arabia
Assist. Prof. Dr. Dzhakipbek Altaevich Altayev - Kazakhstan
Assist. Prof. Dr. Amina Salihi Bayero – Nigeria
Assist. Prof. Dr. Ahmad Sharif Fakheer - Jordania
Assist. Prof. Dr. Dody Hartanto - Indonesia
Assist. Prof. Dr. Ihwan Ghazali - Malaysia
Assist. Prof. Dr. Mehdi Meskini Heyladou – Iran
Assist. Prof. Dr. Bazarhan İmangalieva - Kazakhstan
Assist. Prof. Dr. Keles Nurmaşulı Jaylıbay - Kazakhstan
Assist. Prof. Dr. Mamatkuli Juraev – Ozbekistan
Assist. Prof. Dr. Kalemkas Kalibaeva – Kazakhstan
Assist. Prof. Dr. Bouaraour Kamel – Algeria
Assist. Prof. Dr. Alia R. Masalimova - Kazakhstan
Assist. Prof. Dr. Amanbay Moldibaev - Kazakhstan
Assist. Prof. Dr. Ayslu B. Sarsekenova - Kazakhstan
Assist. Prof. Dr. Bhumika Sharma - India
Assist. Prof. Dr. Gulşat Şugaeva – Kazakhstan
Assist. Prof. Dr. K.A. Tleubergenova - Kazakhstan
Assist. Prof. Dr. Cholpon Toktosunova – Kirgizia
Assist. Prof. Dr. Hoang Anh Tuan – Vietnam
Assist. Prof. Dr. Songül Atak - Türkiye
Assist. Prof. Dr. Botagul Turgunbaeva - Kazakhstan
Assist. Prof. Dr. Dinarakhan Tursunalieva - Kirgizia

Assist. Prof. Dr. Yang Zitong – China
Assist. Prof. Dr. Gulmira Abndirasulova – Kazakhstan
Assist. Prof. Dr. Imran Latif Saifi – South Africa
Assist. Prof. Dr. Murat Genç – Turkiye
Assist. Prof. Dr. Monisa Qadiri – India
Assist. Prof. Dr. Vaiva Balciuniene – Lithuania
Assist. Prof. Dr. Meltem Avan – Turkiye
Assist. Prof. Dr. Abışov Elşad Şərəfxan oğlu - Azerbaijan
Assist. Prof. Dr. Mahrukh Dovlatzade – Azerbaijan
Assist. Prof. Dr. Naci Büyükkaracığan – Turkiye
Assist. Prof. Dr. Raihan Yusoph – Philippines
Dr. Que-Nhu Duong - Vietnam
Dr. Fatih İ. Kurşunmaden – Turkiye
Dr. Mehmet Nuri Ödük – Turkiye
Dr. Ayşe Baran - Turkiye
Dr. Dadash Mehravari – Iran
Dr. Aynurə Əliyeva - Azerbaijan
Dr. Sonali Malhotra – India
Dr. Amaneh Manafidizaji - Iran

T.C.
ATATÜRK ÜNİVERSİTESİ REKTÖRLÜĞÜ
Veteriner Fakültesi Dekanlığı

Sayı : E-36643897-000-2300315795 05.10.2023
Konu : Görevlendirilme.

KLİNİK BİLİMLER BÖLÜMÜ BAŞKANLIĞINA

İlgi : 04.10.2023 tarihli ve E-36643897-000-2300313904 sayılı belge.

İlgide kayıtlı yazıda belirtildiği üzere, Bölümünüz Veterinerlik İç Hastalıkları Anabilim Dalı öğretim üyelerinden Prof. Dr. Başak HANEDAN'ın, "Academy Global Conferences & Publishing tarafından önümüzdeki tarihlerde düzenlenecek olan uluslararası kongrelerde; kongre başkanı, kongre düzenleme ve bilim kurulu üyesi olarak görevlendirilmesi Dekanlığımızca uygun görülmüştür.

Bilgilerinizi ve gereğini rica ederim.

Prof.Dr. Yavuz Selim SAĞLAM
Dekan

Bu belge, güvenli elektronik imza ile imzalanmıştır.
Doğrulama Kodu: c147f559-545f-45be-8400-8eec2b215b38 Doğrulama Adresi: https://www.turkiye.gov.tr/ataturk-universitesi-ebys

Atatürk Üniversitesi Veteriner Fakültesi 25240 Erzurum
Tel: +90 442 2317222
Elektronik Ağ: http://www.atauni.edu.tr/#!birim=veteriner-fakultesi
Kep Adresi: atauni@hs01.kep.tr
Bilgi: Derya FINDIK
Faks: +90 442 2317244
E-Posta: vetfak@atauni.edu.tr

DIN KONGRESİ
ocon.org

3. ULUSLARARASI DİSİPLİNLERARASI
BİLİMDE KADIN KONGRESİ
www.wocee.org
Prof. Dr.
Belkıs ÖZKARA
re.org

Prof. Dr.
Belkıs ÖZKARA
Prof. Dr.
Nalan BİLGİLİ
Dr.Öğr.Üyesi
Pakize ASLAN
Prof. Dr.
Sevinç SEYİDOVA
Prof. Dr.
Mahnaz ALIZADEH MIZAN

SİVAS CUMHURİYET ÜNİVERSİTESİ

EXIT
ÇIKIŞ

3. ULUSLARARASI DİSİPLİNLERARASI
BİLİMDE KADIN KONGRESİ
www.wocon.org
SİVAS CUMHURİYET ÜNİVERSİTESİ
1974

belirgin görünürlüğünden biri ev içi roller
Aile hem bir dayanışma kurumu hem de toplumsal rollerin yenide
bir mekândır. Bu bağlamda bakım emeği, kadınların yaşamlarının
yerleşmekte; ancak sıklıkla görünmeyen, değersizleştirilen ve
bırakılan bir emek biçimi olarak varlığını sürdürmektedir.

HURİYET ÜNİV

CLEAR BOOKS
SHOT ON MI 6
MI DUAL CAMERA

YEŞİLAY
SİVAS ŞUBESİ
YEŞİLAY

SİVAS CUMHURİYET ÜNİVERSİTESİ
1974

3. ULUSLARARASI DİSİPLİNLERARASI
BİLİMDE KADIN KONGRESİ

3. ULUSLARARASI DİSİPLİNLERARASI
BİLİMDE KADIN KONGRESİ
www.wocon.org

3. ULUSLARARASI DİSİPLİNLERARASI
BİLİMDE KADIN KONGRESİ
www.wocon.org

tbm
"Türkiye Bağımlılıklarla Mücadele"
YEŞİLAY
SİVAS ŞUBESİ

Türkiye'de Bilimde Kadın: İş
Dengesi ve Gizli Önyargı Sor
Prof. Dr. Belkıs Özkara
SİVAS CUMHURİYET ÜNİVERSİTESİ

SİVAS CUMHURİYET ÜNİVERSİTESİ
1974

ARASI

Osmanlı döneminde kadınların kültürel ve toplumsa
giderek artmıştır. Bu dönemde Osmanlı İmparatorluğu'nda faali
gösteren kadınlar arasında Fatma Aliye Hanımı (1862-1936) (Os
örnek olarak zikredilebilir. İlk kadın romancı ve kadın hakları
savunucusuydu. Halide Edip Adıvar, 1884-1964 (Milli Mücadel
Kurtuluş Savaşı'na katılan bir yazar ve siyasetçiydi. Afet İnan, A
manevi kızı, 1908-1985 (Cumhuriyet) yılları arasında tarihçi ve
akademisyendi.

WOCON 3rd INTERNATIONAL INTERDISCIPLINARY CONGRESS OF WOMEN IN SCIENCE
October 3 – 5, 2025
SIVAS

Kongre Bağlantı Linki :

Join Zoom Meeting

https://us06web.zoom.us/j/88571518350?pwd=fOYazCWBmbAiWrHygjKSjkbbSvotfd.1

Meeting ID: 885 7151 8350

Passcode: 202224

ÖNEMLİ AÇIKLAMA (Lütfen okuyunuz)

- ZOOM bağlantısı için yukarıda verilen bağlantıyı veya yine yukarıda verilen giriş bilgilerini kullanabilirsiniz.
- **Oturum içerisinde en KIDEMLİ olan moderator olarak seçilir. Moderatörün oturum düzenini gözetmesi, akademisyen adaylarını yönlendirmesi beklenmektedir.**
- Oturuma bağlanmadan önce Salon numaranızı adınızın önüne aşağıdaki gibi ekleyiniz. Bu sayede kongre açılışında beklemeden oturumlarınıza gönderilebileceksiniz. Ör. 5 Ahmet Ahmetoglu
- **Sunum süresi 10 dakikadır. Bu sürenin aşılmamasını moderatörler temin edecektir.**
- Sunum sonrası 5 dakikayı geçmeyen soru-cevap, tartışma süresi verilmektedir.
- **Sunumlar TÜRKÇE veya İNGİLİZCE yapılabilmektedir.**
- Kameralar, oturum süresince toplam % 70 oranında açık olmak zorundadır.
- **Sunum yapan katılımcının kamerası açık olmak zorundadır.**
- Sunum yapmak zorunludur. **Herhangi bir nedenle sunum yapmamış olan katılımcıya sertifika verilmesi ve çalışmasının yayınlanması sözkonusu olamaz.**
- Katılımcı, kendi oturumda, oturum bitene kadar bulunmak zorundadır.
- Katılımcıların kendi oturumları dışındaki oturumlara katılma zorunluluğu yoktur.
- ZOOM platformunun kapasite sınırı nedeniyle, DİNLEYİCİ, sadece kapasite izin verdiği sürece kabul edilebilmektedir.
- **SADECE ÇALIŞMADA YAZAR OLARAK GEÇEN KİŞİLER SUNUM YAPABİLİR !**

IMPORTANT, PLEASE READ CAREFULLY

- To be able to make a meeting online, login via https://zoom.us/join site, enter ID instead of “Meeting ID
- or Personal Link Name” and solidify the session.
- The Zoom application is free and no need to create an account.
- The Zoom application can be used without registration.
- The application works on tablets, phones and PCs.
- Speakers must be connected to the session **10 minutes before** the presentation time.
- All congress participants can connect live and listen to all sessions.
- During the session, your camera should be turned on **at least %70** of session period
- Moderator is responsible for the presentation and scientific discussion (question-answer) section of the session.

TECHNICAL INFORMATION

- Make sure your computer has a microphone and is working.
- You should be able to use screen sharing feature in Zoom.
- Attendance certificates will be sent to you as pdf at the end of the congress.
- Moderator is responsible for the presentation and scientific discussion (question-answer) section of the session.
- Before you login to Zoom please indicate your name surname and hall number,

WOCON 3rd INTERNATIONAL INTERDISCIPLINARY CONGRESS OF WOMEN IN SCIENCE October 3 – 5, 2025 SIVAS **YÜZYÜZE – Açılış Paneli** Meeting ID: 885 7151 8350 Passcode: 202224				
3 Ekim / Oct 3, 2025 / 13:30 – 15:00 Time zone in Turkey (GMT+3)				
Salon	Moderator		Bildiri No ve Başlığı / Paper ID and Title	Authors
	Dr. Öğr. Üyesi Rukiye Aslan	1	TÜRK KADINLARININ TARİHTEKİ YERİ VE İLKLERE İMZA ATAN ÖNCÜ KADINLAR	Prof. Dr. Seyidova Sevinc Memmed kızı
		2	GÖRÜNMEYEN EMEK, SESSİZ MÜCADELE: KADIN, AİLE VE BAKIM YÜKÜ	Prof. Dr. Naile Bilgili
		3	WOMEN IN SCIENCE AND MEDICINE: A JOURNEY THROUGH HISTORY, CHALLENGES, AND THE PATH FORWARD FOR GENDER EQUALITY IN SCIENTIFIC AND MEDICAL FIELDS	Prof. Dr. Mahasti Alizadeh
		4	TÜRKİYE'DE BİLİMDE KADINLARIN TEMSİLİ: GÖRÜNMEZ ENGELLER VE POLİTİKA YAKLAŞIMLARI	PROF. Dr. BELKIS ÖZKARA

WOCON 3rd INTERNATIONAL INTERDISCIPLINARY CONGRESS OF WOMEN IN SCIENCE October 3 – 5, 2025 SIVAS **YÜZYÜZE** Meeting ID: 885 7151 8350 Passcode: 202224				
3 Ekim / Oct 3, 2025 / 13:30 – 15:00 Time zone in Turkey (GMT+3)				
Salon	Moderator		Bildiri No ve Başlığı / Paper ID and Title	Authors
HALL / SALON : KIRMIZI	**Dr. Öğr. Üyesi DİDEM KAYAHAN YÜKSEL**	1	MAARİF MODELİ'NE YÖNELİK VERİLEN HİZMET İÇİ EĞİTİM SEMİNERLERİNE İLİŞKİN ÖĞRETMEN GÖRÜŞLERİ	Doç. Dr. Aysel ARSLAN Yüksek Lisans Öğrencisi Songül KİMSESİZ
		2	İLKOKUL 1. SINIF DÜZEYİNDE SİDE BY SİDE MODELİNİN UYGULANMASI: ÖĞRETMEN DENEYİMİ	Yüksek Lisans Öğrencisi Songül KİMSESİZ Doç. Dr. Aysel ARSLAN
		3	ÖĞRETMEN ADAYLARININ ÇEVRE SORUMLULUĞUNA BAĞLI TÜKETİM BİLİNÇ DÜZEYLERİ	Dr. ADEM UZUN Doç. Dr. AYSEL ARSLAN
		4	ÖĞRETMEN ADAYLARININ EVLİLİĞE YÖNELİK TUTUMLARI	Milletvekili RUKİYE TOY Doç. Dr. AYSEL ARSLAN
		5	LİSE MATEMATİK ÖĞRETMENLERİNİN DERSTE TEKNOLOJİK MATERYAL KULLANIMINA İLİŞKİN GÖRÜŞLERİ	Yüksek Lisans Öğrencisi MERVE NUR ÖZDEMİR Doç. Dr. AYSEL ARSLAN Doktora Öğrencisi CENGİZ AĞLAR
		6	ÖZEL OKUL ÖĞRETMENLERİNİN TÜRKİYE YÜZYILI MAARİF MODELİ'NİN EĞİTİM SİSTEMİMİZE GETİRİLERİNE YÖNELİK GÖRÜŞLERİ	Doç. Dr. AYSEL ARSLAN Yüksek Lisans Öğrencisi MERVE NUR ÖZDEMİR Prof. Dr. ALİ OSMAN ENGİN
		7	TÜRKİYE'DE DİJİTAL VATANDAŞLIK EĞİTİMİNİN ÖĞRETİM PROGRAMLARINA YANSIMALARI: DOKÜMAN ANALİZİ ÇALIŞMASI	Dr. Öğr. Üyesi ZEHRA YILMAZER Dr. Öğr. Üyesi DİDEM KAYAHAN YÜKSEL
		8	ÖĞRETMENLERİN KARARLILIK DÜZEYLERİNİN İNCELENMESİ	Dr. Öğr. Üyesi DİDEM KAYAHAN YÜKSEL Dr. Öğr. Üyesi ZEHRA YILMAZER

WOCON 3rd INTERNATIONAL INTERDISCIPLINARY CONGRESS OF WOMEN IN SCIENCE October 3 – 5, 2025 SIVAS **YÜZYÜZE** Meeting ID: 885 7151 8350 Passcode: 202224				
3 Ekim / Oct 3, 2025 / 13:30 – 15:00 Time zone in Turkey (GMT+3)				
Salon	Moderator		Bildiri No ve Başlığı / Paper ID and Title	Authors
HALL / SALON : YEŞİL	**Dr. Öğr. Üyesi, Mehmet Akif BİRCAN**	1	ÖĞRENME GÜÇLÜĞÜ TANISI OLAN ÖĞRENCİLERLE FEN BİLİMLERİ DERSİNİN İŞLENMESİNE İLİŞKİN ÖĞRETMEN GÖRÜŞLERİNİN İNCELENMESİ	SEVDA CERAN YILMAZER Doç. Dr. OĞUZHAN NACAROĞLU Dr. MELEK KARACA
		2	WOMEN'S SOCIAL RECONSTRUCTIONIST ROLE IN EDUCATION: FROM BRAMELD TO THE PRESENT	Assist. Prof. Dr. Dinemis Handan Yurtdakal Gönülal
		3	WOMEN'S CONTRIBUTIONS TO CULTURAL DIVERSITY IN EDUCATION: AN ANTHROPOLOGICAL PERSPECTIVE	Assist. Prof. Dr. Dinemis Handan Yurtdakal Gönülal
		4	ERİŞİMDE ENGELLERDEN ÇÖZÜM ARAYIŞINA: TÜRKİYE'DE GÖÇMEN KIZ ÖĞRENCİLERİN EĞİTİME ERİŞİMİ ÜZERİNE GÜNCEL AKADEMİK BULGULAR (2020–2025)	Öğr. Gör. Emine TUNÇER GÜNAY Öğr. Gör. Esen BAĞÇİVAN
		5	BİLİMDE KADININ TEMSİLİ: TEDX KONUŞMALARINDA KADINLARIN SÖYLEM ANALİZİ	Öğr. Gör. Esen BAĞÇIVAN Doç. Dr. Hilal KAHRAMAN
		6	AKADEMİDE GÖRÜNMEZ ENGELLER: KADIN AKADEMİSYENLERİN TERFİ SÜREÇLERİNDE CAM TAVAN VE CAM LABİRENT DENEYİMLERİ	Öğr. Gör. Emine TUNÇER GÜNAY Doç. Dr. Hilal KAHRAMAN
		7	A HOME-BASED EDUCATION PRACTICE FOCUSED ON LITERACY INSTRUCTION FOR A YOUNG WOMAN WITH MULTIPLE DISABILITIES: A CASE STUDY	Doç. Dr., Fadime İŞCEN KARASU Tezli Yüksek Lisans Öğrencisi, YAKUP ERSOY
		8	COĞRAFİ BİLGİ SİSTEMLERİNİN (CBS) DOĞAL AFET YÖNETİMİNDEKİ YENİLİKÇİ KULLANIMLARI	Dr. Öğr. Üyesi FATİH KARTAL
		9	SINIF ÖĞRETMENİ ADAYLARININ MESLEKİ YOLCULUĞUNDA "İKİ DİL BİR BAVUL" FİLMİNİN ETKİSİ	Dr. Öğr. Üyesi, Mehmet Akif BİRCAN

WOCON 3rd INTERNATIONAL INTERDISCIPLINARY CONGRESS OF WOMEN IN SCIENCE October 3 – 5, 2025 SIVAS **YÜZYÜZE** Meeting ID: 885 7151 8350 Passcode: 202224				
3 Ekim / Oct 3, 2025 / 13:30 – 15:00 Time zone in Turkey (GMT+3)				
Salon	Moderator		Bildiri No ve Başlığı / Paper ID and Title	Authors
HALL / SALON : TURKUAZ	**Dr. Öğr. Üyesi Rukiye ASLAN**	1	PARAZİTLERDEN KORUNMA DAVRANIŞLARININ KAZANDIRILMASINDA ÖĞRETMENİN ROLÜ: OKUL TEMELLİ MÜDAHALE ÖNERİLERİ	Doç. Dr. AYSEL ARSLAN Dr. Öğr. Üyesi Rukiye ASLAN
		2	A CURRENT THREAT TO GLOBAL PUBLIC HEALTH: CHOLERA	Dr. Öğr. Üyesi Rukiye ASLAN Doç. Dr. AYSEL ARSLAN
		3	GATTACA FİLMİNDE GENETİK DETERMİNİZME KARŞI BİREYSEL DİRENİŞ: BİYOPOLİTİKA, İNSANCIL YAKLAŞIM VE BİREYSEL PSİKOLOJİ BAĞLAMINDA BİR ANALİZ	Uzm. Psk. Dan. HURİ MERVE ASLAN Doç. Dr. AYSEL ARSLAN
		4	THE SILENT RESISTANCE OF THE FEMALE BODY: AN ANALYSIS OF FEMALE IDENTITY AND SOCIETAL PRESSURES IN HAN KANG'S "THE VEGETARIAN"	Uzm. Psk. Dan. HURİ MERVE ASLAN Doç. Dr. AYSEL ARSLAN Lisans Öğrencisi Esilenur GÜLAL
		5	YETERSİZLİK DUYGUSU VE MÜKEMMİLLEYETÇİK DUUYGULARINDA BİLİŞSEL DAVRANIŞÇI TERAPİ TEKNİĞİNİN KULLANIMI: BİR OLGU SUNUMU	Yüksek Lisans Öğrencisi BERİRE AKAR Doç. Dr., AYSEL ARSLAN
		6	VAHŞİ ÇİLEKLER FİLMİNE SATİR VE MİNUCHİN AİLE TERAPİLERİYLE BİR BAKIŞ	Doç. Dr., AYSEL ARSLAN Yüksek Lisans Öğrencisi BERİRE AKAR
		7	TÜRK HALK MÜZİĞİNDE KADINLARIN SESİ VE UMUTLARI	Dr. Öğr. Üyesi Serap SUBATAN
		8	TÜRK SANAT MÜZİĞİ KADIN BESTEKÂRLARINDAN "NEVESER KÖKDEŞ"İN HAYATI, ESERLERİ VE ÖNEMİ	Dr. Öğr. Üyesi Serap SUBATAN

WOCON 3rd INTERNATIONAL INTERDISCIPLINARY CONGRESS OF WOMEN IN SCIENCE October 3 – 5, 2025 SIVAS **YÜZYÜZE** Meeting ID: 885 7151 8350 Passcode: 202224				
3 Ekim / Oct 3, 2025 / 15:30 – 17:00 Time zone in Turkey (GMT+3)				
Salon	Moderator		Bildiri No ve Başlığı / Paper ID and Title	Authors
HALL / SALON : KIRMIZI	**Dr.Öğretim Üyesi, BAHAR TÜRKMENOĞLU**	1	ENGELLİ MAHPUSLARIN CEZAEVİ KOŞULLARINDA KARŞILAŞTIKLARI SORUNLAR VE CEZAEVİ HEMŞİRESİNİN ROLÜ	Dr.Öğretim Üyesi, BAHAR TÜRKMENOĞLU Dr., MEHTAP BUDAK
		2	YAŞLI KADINLARDA PSİKOLOJİK VE MENTAL SAĞLIK	Dr., MEHTAP BUDAK Dr.Öğretim Üyesi, BAHAR TÜRKMENOĞLU
		3	YAŞLI KADINLARDA FİZİKSEL AKTİVİTE, DÜŞME SIKLIĞI VE BİLİŞSEL FONKSİYONLAR ARASINDAKİ BEKLENMEDİK İLİŞKİLER: PİLOT ÇALIŞMA	Uzm Fzt, Esma DANA Prof. Dr., Nimet HAŞIL KORKMAZ
		4	KADIN SPORCULARDA ÖN ÇAPRAZ BAĞ (ACL) YARALANMALARININ ÖNLENMESİNDE PROPRİYOSEPSİYON EGZERSİZLERİNİN ROLÜ: BİR DERLEME	Uzm Fzt, Esma DANA Prof. Dr., Nimet HAŞIL KORKMAZ
		5	IN SİLİCO MERCEK: KOLON KANSERİNDE IDH1 VE JAK/STAT YOLAĞI ETKİLEŞİMİ	DR.ÖĞR. ÜYESİ, ESRA BULUT ATALAY YÜKSEK LİSANS ÖĞRENCİSİ, CEYLAN KÜPELİ
		6	VAJİNİTLERİN MİKROBİYOLOJİK ETİYOLOJİSİ: TEK MERKEZ DENEYİMİ	Doç. Dr. Ayşe Hümeyra TAŞKIN KAFA Dr. Öğr. Üyesi Kübra FIRTINA TOPÇU
		7	KADIN SAĞLIĞINDA DİJİTAL SAĞLIK TEMELLİ HEMŞİRELİK MÜDAHALELERİ: BİBLİYOMETRİK BİR ÇALIŞMA	Dr., Ayşe SARI Dr.,Döne GÜNAY Dr.Öğretim Üyesi, Bahar TÜRKMENOĞLU
		8	KADINLARDA KRONİK HASTALIK YÖNETİMİNDE PSİKOLOJİK DAYANAKLILIĞIN ROLÜ	Dr.Öğretim Üyesi, Bahar TÜRKMENOĞLU Dr., Döne GÜNAY Dr., Ayşe SARI

WOCON 3rd INTERNATIONAL INTERDISCIPLINARY CONGRESS OF WOMEN IN SCIENCE October 3 – 5, 2025 SIVAS **YÜZYÜZE** Meeting ID: 885 7151 8350 Passcode: 202224				
3 Ekim / Oct 3, 2025 / 15:30 – 17:00 Time zone in Turkey (GMT+3)				
Salon	Moderator		Bildiri No ve Başlığı / Paper ID and Title	Authors
HALL / SALON : YEŞİL	**Doç. Dr. Sema YILMAZ**	1	EXISTENTIAL ANXIETY AND WOMEN'S EXPERIENCE: A STUDY AT THE INTERSECTION OF EXISTENTIAL PSYCHOLOGY AND PSYCHOLOGY OF RELIGION	Doç. Dr. Sema YILMAZ
		2	PERİNATAL BEBEK KAYBI, PERİNATAL YAS VE MANEVİYAT	Doç. Dr. Sema Yılmaz Ayşe Demir
		3	A LOOK AT THE GLASS CEILING SYNDROME IN THE CONTEXT OF RELIGIOUS PSYCHOLOGY	Lecturer Merve ÇELİK
		4	FEMİNİST TEOLOJİ PERSPEKTİFİNDEN TOPLUMSAL CİNSİYET ROLLERİ VE DİNİ KİMLİK	Ar. Gör., BERRA ERGÜL SEZEN
		5	ALMAN AYDINLANMACILIĞININ BİLİM ETKİNLİKLERİ ÜZERİNE TESİRİ: ÖNCÜ BİR ALMAN EMANZE KARAKTERİ / RAHEL VARNHAGEN VON ENSE ÖRNEĞİ	Selahaddin SOYUDOĞRU
		6	The Image of Women on Literary Novel Covers: Turkish and French Novels	Öğr. Gör. Dr. Nezihe KARA Prof. Dr. Selim YILMAZ

WOCON 3rd INTERNATIONAL INTERDISCIPLINARY CONGRESS OF WOMEN IN SCIENCE
October 3 – 5, 2025
SIVAS
YÜZYÜZE
Meeting ID: 885 7151 8350 Passcode: 202224

3 Ekim / Oct 3, 2025 / 15:30 – 17:00 Time zone in Turkey (GMT+3)

Salon	Moderator		Bildiri No ve Başlığı / Paper ID and Title	Authors
HALL / SALON : TURKUAZ	**Doç.Dr. Zerrin FIRAT** **Prof. Dr. Nuray AKBUDAK**	1	Elektrik Güç Sistemlerinde Harmonik Kestirim Problemlerinin Çözümü için Kullanılan Meta sezgisel Yöntemlerin Performans Analizinin Gerçekleştirilmesi	Şule Nilhan OĞUZALP Sıtkı AKKAYA Ulaş EMİNOĞLU
		2	Elektrik Şebekelerinde Harmonik Bozulmaların Kestirimi İçin Hibrit Bir Meta Sezgisel Yaklaşım ve Gerçek Veri Seti Üzerinde Doğrulaması	Şule Nilhan OĞUZALP Sıtkı AKKAYA Ulaş EMİNOĞLU
		3	NUMERİCAL AND DYNAMICAL ANALYSIS IN A FRACTIONAL-ORDER COMMENSAL MODEL	Assoc. Prof. Seval IŞIK Assoc. Prof. Figen KANGALGİL
		4	ÇALIŞAN KADINLARIN GÖRÜNMEYEN DÜNYASI: SOSYAL SERMAYE, FİZİKSEL AKTİVİTE VE SİNDİRELLA SENDROMU BAĞLAMINDA İNCELENMESİ	Prof. Dr. Nimet HAŞIL KORKMAZ Prof. Dr. Nuray AKBUDAK Seçil OKUMUŞ Hasibe ÇORUH
		5	TARIM KOOPERATİFLERİNDE KADIN EMEĞİNİN DÖNÜŞÜMÜ: TÜRKİYE'DEN KARŞILAŞTIRMALI BİR ANALİZ	Doç.Dr. Zerrin FIRAT Prof. Dr. Nuray AKBUDAK
		6	KİTOSAN TÜREVLERİNİN ANTİKANSER ETKİLERİNİN İN VİTRO ARAŞTIRILMASI	Doktora öğrencisi, ARİFE NAZLIM Doktora öğrencisi, BEYZA NUR YERLİYURT Prof. Dr. BİRNUR AKKAYA Prof. Dr. RECEP AKKAYA
		7	MICROBIOLOGICAL CONTAMINATION IN COSMETIC PRODUCTS	Doktora Öğrencisi Bio. Gonca ŞİMŞEK Prof. Dr. Zeynep SÜMER

WOCON 3rd INTERNATIONAL INTERDISCIPLINARY CONGRESS OF WOMEN IN SCIENCE October 3 – 5, 2025 SIVAS Meeting ID: 885 7151 8350 Passcode: 202224				
4 Ekim / Oct 4, 2025 / 11:00 – 13:00 Time zone in Turkey (GMT+3)				
Salon	Moderator		Bildiri No ve Başlığı / Paper ID and Title	Authors
HALL / SALON 1	**Doç. Dr. ZEYNEP KELEŞOĞLU**	1	PREPARATION AND OPTIMIZATION OF SURFACTANT-ADDED CELLULOSE ACETATE MEMBRANES USING BOX-BEHNKEN DESIGN	Doç.Dr. GÜLŞEN TAŞKIN Doç.Dr. TUĞBA TABANLIGİL CALAM Öğrenci AHMET YÖNEZER
		2	OPTIMIZATION OF VOLTAMMETRIC PARAMETERS BY RESPONSE SURFACE METHODOLOGY FOR THE SENSITIVE DETERMINATION OF 4-AMINOPHENOL ON A GLASSY CARBON ELECTRODE SURFACE MODIFIED WITH 1H-1,2,4-TRIAZOLE-1-CARBOXIMIDAMIDE	Doç. Dr. TUĞBA TABANLIGİL CALAM Doç. Dr. GÜLŞEN TAŞKIN Öğrenci AZRA KARAOĞLAN
		3	INVESTIGATION OF THE SURFACE PROPERTIES OF WHITE BENZOIN BY INVERSE GAS CHROMATOGRAPHY METHOD	PhD. Ayse ERDOGAN CAKAR
		4	ATIKSU ARITIMINDA YENİ NESİL ADSORBANLAR: KÜKÜRT MODİFİYE PET LİFLERİ İLE GÜMÜŞ İYONU GİDERİMİ	Dr. Öğr. Üyesi, MUTLUHAN BIYIKOĞLU
		5	2H-TİYOKROMEN-2-ON MOLEKÜLÜNÜN YOĞUNLUK FONKSİYONEL KURAMI İLE KİMYASAL AKTİVİTE ÇALIŞMASI	Doç. Dr. ZEYNEP KELEŞOĞLU
		6	N-(8-KİNOLİLAMİNO)FTALİMİD MOLEKÜLÜNÜN KUANTUM KİMYASAL HESAPLAMALAR ÜZERİNE ÇALIŞMALARI	Doç. Dr. ZEYNEP KELEŞOĞLU Doç. Dr. SERAP UZUN
		7	KARBOKSİLAT İÇEREN ORGANİK BİR MOLEKÜLÜN YOĞUNLUK FONKSİYONEL TEORİSİ ÇALIŞMASI	Doç. Dr. SERAP UZUN
		8	1,2,4 TRIAZOL İÇEREN BİR ORGANİK MOLEKÜLÜN ELEKTRONİK YAPISININ İNCELENMESİ	Doç. Dr. SERAP UZUN Doç. Dr. ZEYNEP KELEŞOĞLU
		9	SITE SELECTION FOR ELECTRIC VEHICLE BATTERY SWAPPING STATIONS USING A MULTI-CRITERIA DECISION-MAKING APPROACH: AN APPLICATION OF FUZZY AHP AND FUZZY TOPSIS	Rukiye Merve İKİKAT KUTLU Doç.Dr.Barış ÖZKAN

WOCON 3rd INTERNATIONAL INTERDISCIPLINARY CONGRESS OF WOMEN IN SCIENCE October 3 – 5, 2025 SIVAS Meeting ID: 885 7151 8350 Passcode: 202224				
4 Ekim / Oct 4, 2025 / 11:00 – 13:00 Time zone in Turkey (GMT+3)				
Salon	Moderator		Bildiri No ve Başlığı / Paper ID and Title	Authors
HALL / SALON 2	**Doç. Dr. Engin KARAKIŞ**	1	BRAIN DRAIN FROM TURKEY: A FEMALE PERSPECTIVE	Sena BAĞCI Serdar ARSLAN
		2	ANALYSIS OF EDUCATIONAL INEQUALITY IN TURKEY'S PROVINCES THROUGH SCORING AND ARAS METHODS	Doç. Dr. Engin KARAKIŞ
		3	WOMEN'S EDUCATION, LABOR FORCE PARTICIPATION, AND REPRESENTATION IN MANAGEMENT IN EUROPEAN COUNTRIES	Doç. Dr. Engin KARAKIŞ
		4	BENEVOLENT BUT UNEQUAL: GENDER, REPRESENTATION, AND EPISTEMIC AUTHORITY	Yüksek Lisans Öğrencisi, Fikriye Nur ÇAVDAR Doç. Dr.,Şebnem ÖZDEMİR
		5	BETWEEN OPPORTUNITY AND INEQUALITY: WOMEN IN DIGITAL SCIENCE COMMUNICATION	Yüksek Lisans Öğrencisi Tuğba TOPÇU Doç. Dr.,Şebnem ÖZDEMİR
		6	FROM TRADİTİON TO FEMVERTİSİNG: THE CHANGİNG IMAGE OF FEMALE CHARACTERS İN ADVERTİSEMENTS	Dr. Hediye Şirin AK
		7	PORTFOLYO YÖNTEMİNİN BETİMSEL İÇERİK ANALİZİ	Feyza Nur BAŞAR
		8	DOES THE DIFFERENCE IN THE LEVEL OF EDUCATION OF THE INDIVIDUAL DIFFERENTIATE THE THEIR INCOME LEVEL AND HAPPINESS SATISFACTION FROM VALUE FACTORS?	Doç. Dr. Esengül SALİHOĞLU Dr. Ayşegül HAN

WOCON 3rd INTERNATIONAL INTERDISCIPLINARY CONGRESS OF WOMEN IN SCIENCE October 3 – 5, 2025 SIVAS Meeting ID: 885 7151 8350 Passcode: 202224				
4 Ekim / Oct 4, 2025 / 11:00 – 13:00 Time zone in Turkey (GMT+3)				
Salon	Moderator		Bildiri No ve Başlığı / Paper ID and Title	Authors
HALL / SALON 3	**Doç. Dr. Behiye DAĞDEVİREN ERTAŞ**	1	EVALUATION OF THE RELATIONSHIP BETWEEN VISUALS AND CONTENTS IN PRIMARY SCHOOL LIFE SCIENCE TEXTBOOKS	Postgraduate, CEYLAN AKSOY
		2	KADIN SINIF ÖĞRETMENLERİNİN MESLEKİ TÜKENMİŞLİK DÜZEYLERİNİN GEÇİCİ KORUMA STATÜSÜ KAPSAMINDAKİ ÖĞRENCİLERE YÖNELİK TUTUMLARI ÜZERİNE ETKİSİNİN İNCELENMESİ: GAZİANTEP İLİ, ŞAHİNBEY İLÇESİ ÖRNEĞİ	Yüksek Lisans Öğr., Şeyhmus KARAÇAM Dr. Öğr. Üyesi Emrah Berkant PATOĞLU
		3	PISA 2022 TÜRKİYE VERİLERİNE GÖRE ÖĞRENCİLERİN MATEMATİK ÖZYETERLİLİĞİNİ BELİRLEYEN FAKTÖRLER: AİLE VE ÖĞRETMEN DESTEĞİNİN ROLÜ	Doç. Dr. Behiye DAĞDEVİREN ERTAŞ
		4	PISA 2022 TÜRKİYE VERİLERİNE GÖRE BEKLENEN EĞİTİM DÜZEYİNİN YORDAYICILARI: CHAID KARAR AĞACI İLE BİR İNCELEME	Doç. Dr. Behiye DAĞDEVİREN ERTAŞ
		5	An Examination of School Principals Metaphorical Perceptions Regarding the Turkish Century Education Model	Zekeriya ÇERÇİ Dr. Öğr. Üyesi, Fatih KARTAL
		6	PROBLEMS IN TEACHING TURKISH IN THE BALKANS: A META-SYNTHESIS RESEARCH	Doç. Dr. İzzet ŞEREF
		7	İLKOKUL SOSYAL BİLGİLER DERS KİTAPLARINDA TOPLUMSAL CİNSİYET (2000-2023)	Uzm. ARZUM TAŞDELEN Prof. Dr. MUSTAFA ŞAHİN
		8	İLKOKUL SOSYAL BİLGİLER DERS KİTAPLARINDA KADIN İMGESİ (1980-2000)	Uzm. SEDANUR GİLEY Prof. Dr. MUSTAFA ŞAHİN
		9	OKUL ÖNCESİ ÖĞRETMENLERİNİN ÇOCUK DİSİPLİNİNE İLİŞKİN GÖRÜŞLERİ	Yüksek Lisans Öğrencisi, KÜBRA BOZKAYA ÜNAL

WOCON 3rd INTERNATIONAL INTERDISCIPLINARY CONGRESS OF WOMEN IN SCIENCE October 3 – 5, 2025 SIVAS Meeting ID: 885 7151 8350 Passcode: 202224				
4 Ekim / Oct 4, 2025 / 11:00 – 13:00 Time zone in Turkey (GMT+3)				
Salon	Moderator		Bildiri No ve Başlığı / Paper ID and Title	Authors
HALL / SALON 4	**Doç. Dr. Tuba DALAR**	1	EMBLEMS OF FREEDOM: THE WHEELWOMAN AND THE BICYCLE	Assist. Prof. Dr. Erkin Kıryaman
		2	GENDERED SPACES IN THOMAS HARDY'S "AN IMAGINATIVE WOMAN"	Assist. Prof. Dr. Erkin Kıryaman
		3	EXPLORİNG THE INNER SELF İN MODERN PERSİAN POETRY: FORUGH FARROKHZAD'S THE WİNDOW	Arş. Gör. Dr. Dilek Sakaroğlu,
		4	THE MISSING LINK POET OF THE OTHER END: GÜLSELİ İNAL	Doç. Dr. Tuba DALAR
		5	WHEN THE MASK FALLS OFF: PERFORMATIVE IDENTITIES IN WILLIAM WYCHERLEY'S THE COUNTRY WIFE	Assist. Prof. Dr., SEÇİL ERKOÇ IQBAL

WOCON 3rd INTERNATIONAL INTERDISCIPLINARY CONGRESS OF WOMEN IN SCIENCE October 3 – 5, 2025 SIVAS Meeting ID: 885 7151 8350 Passcode: 202224				
4 Ekim / Oct 4, 2025 / 11:00 – 13:00 Time zone in Turkey (GMT+3)				
Salon	Moderator		Bildiri No ve Başlığı / Paper ID and Title	Authors
HALL / SALON 5	**Doç. Dr., PERO DUYGU DUMANGÖZ**	1	UNVEILING GENDER BIAS IN IRANIAN MEDICAL EDUCATION: A CRITICAL QUALITATIVE STUDY	Narges Bashirivand Fatemeh Javaheri Mahasti Alizadeh
		2	KADIN KANSERLERİNDE GENETİK YATKINLIK VE DİYET FAKTÖRLERİNİN ROLÜ	Dyt. BETÜL EYLÜL ÇİÇEKLİYURT Doç. Dr. Binnur KÖKSAL
		3	SPOR YÖNETİMİNDE KADIN LİDERLİĞİ: ENGELLER, MEKANİZMALAR VE DÖNÜŞÜM İÇİN BİR YOL HARİTASI	Doç. Dr., PERO DUYGU DUMANGÖZ
		4	MAKYAVELİST LİDERLİK VE KRALİÇE ARI SENDROMU: SPOR YÖNETİMİ BAĞLAMINDA DERLEME	BUKET PELİN UZUN Doç. Dr., PERO DUYGU DUMANGÖZ
		5	SİVAS İLİNDE FARKLI KURUM VE SEKTÖRLERDE ÇALIŞAN DİŞ HEKİMLERİNİN VE YÖNETİCİLERİNİN BESLENME VE SPOR YAPMA ALIŞKANLIKLARININ DEĞERLENDİRİLMESİ	Yüksek Lisans Öğrencisi, BAHADIR GÖKTEPE Dr. Öğr. Üyesi Abdullah MISIRLIOĞLU
		6	ENGELLİ ÇOCUĞA SAHİP OLAN AİLELERİN YAŞAMINDAKİ DEĞİŞİMLER	Yüksek Lisans Öğrencisi KÜBRA ARSLAN Doç. Dr, AYSEL ARSLAN
		7	SEREBRAL PALSİ'Lİ BİREYLERİN AİLELERİNİN FARKINDALIKLARI	Yüksek Lisans Öğrencisi KÜBRA ARSLAN Doç. Dr, AYSEL ARSLAN

WOCON 3rd INTERNATIONAL INTERDISCIPLINARY CONGRESS OF WOMEN IN SCIENCE October 3 – 5, 2025 SIVAS Meeting ID: 885 7151 8350 Passcode: 202224				
4 Ekim / Oct 4, 2025 / 11:00 – 13:00 Time zone in Turkey (GMT+3)				
Salon	Moderator		Bildiri No ve Başlığı / Paper ID and Title	Authors
HALL / SALON 6	**Dr. Öğretim Üyesi, Başak DÜZEL**	1	FAMILY RESILIENCE AND BIBLIOMETRIC ANALYSIS OF FAMILY COUNSELING	Graduate Student, PINAR ERDAYI Assoc. Prof. Dr. CANAN ÇİTİL AKYOL
		2	TÜRKİYE'DE TEK EBEVEYN KADINLARIN SORUNLARI ve SOSYAL HİZMET İHTİYAÇLARINA DAİR BİR DEĞERLENDİRME	Dr. Öğretim Üyesi, Başak DÜZEL
		3	AFRİKA'DA SÖMÜRGECİLİK SONRASI FEMİNİZM TARTIŞMALARI	Arş. Gör. Dr. Ecehan Somuncuoğlu
		4	BİLİM DÜNYASINDA KADINLARDAN BEKLENTİLER	Doç. Dr. Hatice ALTUNOK
		5	ERKEN CUMHURİYET DÖNEMİNDE KADINLARIN SPORDA TEMSİLİ	Dr. Öğr. Üyesi Harun AYDIN
		6	İSLÂM'DA KADININ TOPLUMSAL KONUMU: M. ŞEMSEDDİN'İN TARİHSEL VE MUKAYESELİ YAKLAŞIMI	Dr. Öğr. Üyesi, Hayrettin PULAT
		7	AŞK TECRÜBESİNİN BİLİM KADINLARININ İLMÎ VE VAROLUŞSAL DÜNYALARINA KATKISI	Nazire Çakıröz

WOCON 3rd INTERNATIONAL INTERDISCIPLINARY CONGRESS OF WOMEN IN SCIENCE October 3 – 5, 2025 SIVAS Meeting ID: 885 7151 8350 Passcode: 202224				
4 Ekim / Oct 4, 2025 / 11:00 – 13:00 Time zone in Turkey (GMT+3)				
Salon	Moderator		Bildiri No ve Başlığı / Paper ID and Title	Authors
HALL / SALON 7	**Dr. Öğr. Üyesi Elif EKİNC ÖZYARDIMCI**	1	6284 SAYILI AİLENİN KORUNMASI VE KADINA KARŞI ŞİDDETİN ÖNLENMESİNE DAİR KANUN'DA YER ALAN ŞİDDET MAĞDURLARI KİMLERDİR?	Dr. Öğr. Üyesi ÖZGE TUÇE GÖKALP
		2	6284 SAYILI AİLENİN KORUNMASI VE KADINA KARŞI ŞİDDETİN ÖNLENMESİNE DAİR KANUN'DA YER ALAN ŞİDDET TÜRLERİ VE Bu ŞİDDET TÜRLERİNİN KADINLAR ÜZERİNDEKİ ETKİSİ	Dr. Öğr. Üyesi ÖZGE TUÇE GÖKALP
		3	FAMILY POLICIES OF THE NEW WELFARE PARTY IN THE CONTEXT OF THE MİLLİ GÖRÜŞ IDEOLOGY	Dr. Öğr. Üye. UMUT TURGUT YILDIRIM
		4	EVALUATION OF WOMEN-FRIENDLY CITIES: IZMIR EXAMPLE	Dr. Öğr. Üyesi İsmail BAŞARAN Doktorant Duygu AKYÜZ
		5	ON BEING A WOMAN IN TIMES OF DISASTER	Doktorant Duygu AKYÜZ Dr. Öğr. Üyesi İsmail BAŞARAN
		6	KADINLARIN DİJİTAL TEKNOLOJİLERİ KULLANMALARININ ÖNEMİ ÜZERİNE BİR DEĞERLENDİRME	Dr. Öğr. Üyesi Elif EKİNC ÖZYARDIMCI

WOCON 3rd INTERNATIONAL INTERDISCIPLINARY CONGRESS OF WOMEN IN SCIENCE October 3 – 5, 2025 SIVAS Meeting ID: 885 7151 8350 Passcode: 202224				
4 Ekim / Oct 4, 2025 / 11:30 – 13:30 Time zone in Turkey (GMT+3)				
Salon	Moderator		Bildiri No ve Başlığı / Paper ID and Title	Authors
HALL / SALON 1	**Assis. Prof. Dr. Yasmin Zaid**	1	WOMEN'S ACCESS TO HIGHER EDUCATION AND ITS IMPACT ON SOCIOECONOMIC EMPOWERMENT	Amina Khalil Assoc. Prof. Dr. Layla Hassan Dr. Nadia Safar
		2	THE ROLE OF EDUCATIONAL POLICIES IN PROMOTING GIRLS' LITERACY RATES IN THE MIDDLE EAST	Dr. Fatima Al-Rashid Asst. Prof. Dr. Noor Abdullah
		3	INTEGRATING TECHNOLOGY IN FEMALE EDUCATION: CHALLENGES AND OPPORTUNITIES	Assoc. Prof. Dr. Sara Mansour Huda Karim
		4	EXPLORING THE EFFECTS OF CULTURAL NORMS ON WOMEN'S EDUCATIONAL ATTAINMENT	Amal Nasser Reem Al-Khatib Laila Hussein
		5	IMPACT OF EARLY CHILDHOOD EDUCATION ON GIRLS' LONG-TERM ACADEMIC SUCCESS	Salma Fouad
		6	WOMEN IN STEM EDUCATION: BARRIERS AND STRATEGIES FOR INCLUSION	Assis. Prof. Dr. Yasmin Zaid

WOCON 3rd INTERNATIONAL INTERDISCIPLINARY CONGRESS OF WOMEN IN SCIENCE October 3 – 5, 2025 SIVAS Meeting ID: 885 7151 8350 Passcode: 202224				
4 Ekim / Oct 4, 2025 / 11:30 – 13:30 Time zone in Turkey (GMT+3)				
Salon	Moderator		Bildiri No ve Başlığı / Paper ID and Title	Authors
HALL / SALON 2	**Prof. Dr. Farida Bensalem Dr. Amina Zerrouki**	1	WOMEN'S MENTAL HEALTH: CHALLENGES AND INTERVENTIONS	Dr. Nigar Aliyeva Assoc. Prof. Dr. Aysel Mammadova Dr. Leyla Hasanova
		2	MATERNAL HEALTHCARE ACCESSIBILITY AND OUTCOMES IN RURAL COMMUNITIES	Dr. Elvin Mamedov Assoc. Prof. Dr. Sara Rustamova Kamala Aliyeva
		3	THE ROLE OF NUTRITION IN WOMEN'S REPRODUCTIVE HEALTH	Assoc. Prof. Dr. Zhibek Nurzhanova Dr. Aigerim Akhmetova
		4	GENDER DISPARITIES IN HEALTHCARE UTILIZATION AMONG WOMEN	. Anara Beketova Zamira Omarova Dr. Gulzada Yesbergenova
		5	IMPACT OF PHYSICAL ACTIVITY ON WOMEN'S CARDIOVASCULAR HEALTH	Prof. Dr. Farida Bensalem Dr. Amina Zerrouki
		6	WOMEN'S HEALTH EDUCATION AND PREVENTION STRATEGIES FOR CHRONIC DISEASES	Lila Hamidi Nadia Bouzid
		7	PSYCHOSOCIAL FACTORS AFFECTING WOMEN'S HEALTH OUTCOMES	Assoc. Prof. Dr. Houda Zidane Dr. Fatiha Mansour

WOCON 3rd INTERNATIONAL INTERDISCIPLINARY CONGRESS OF WOMEN IN SCIENCE October 3 – 5, 2025 SIVAS Meeting ID: 885 7151 8350 Passcode: 202224				
4 Ekim / Oct 4, 2025 / 11:30 – 13:30 Time zone in Turkey (GMT+3)				
Salon	Moderator		Bildiri No ve Başlığı / Paper ID and Title	Authors
HALL / SALON 3	**Dr. Wenjing Liu**	1	WOMEN'S ACCESS TO QUALITY MATERNAL HEALTHCARE IN RURAL AREAS	Dr. Leyla Mammadova Dr. Kamila Hasanova
		2	THE IMPACT OF STRESS ON WOMEN'S MENTAL HEALTH IN URBAN SETTINGS	Dr. Aigul Sadykova Assoc. Prof. Dr. Zarina Beketova
		3	NUTRITIONAL INTERVENTIONS TO IMPROVE WOMEN'S REPRODUCTIVE HEALTH OUTCOMES	Dr. Amira Benaissa
		4	GENDER INEQUITIES IN HEALTHCARE UTILIZATION AMONG WOMEN IN KAZAKHSTAN	Dr. Aigul Nurmagambetova Dr. Saltanat Alzhanova Dr. Zhannat Kassenova
		5	THE ROLE OF EXERCISE IN PREVENTING CARDIOVASCULAR DISEASES IN WOMEN	Dr. Zahra Hamadi Dr. Nadia Belaid
		6	EFFECTIVENESS OF WOMEN'S HEALTH EDUCATION PROGRAMS IN ALGERIA	Dr. Fadila Karim
		7	PSYCHOSOCIAL DETERMINANTS OF WOMEN'S HEALTH IN ALGERIAN POPULATIONS	Assoc. Prof. Dr. Samira Khelifa Dr. Hafsa Ghedira Dr. Leila Bouzid Dr. Samira Djelloul
		8	EVALUATION OF REPRODUCTIVE HEALTH SERVICES AMONG WOMEN IN CHINA	Dr. Wenjing Liu Dr. Xiaohui Zhang
		9	ADDRESSING MENOPAUSAL HEALTH ISSUES IN MIDDLE-AGED CHINESE WOMEN	Lifen Chen Yan Zhao Meilin Wang

WOCON 3rd INTERNATIONAL INTERDISCIPLINARY CONGRESS OF WOMEN IN SCIENCE October 3 – 5, 2025 SIVAS Meeting ID: 885 7151 8350 Passcode: 202224				
4 Ekim / Oct 4, 2025 / 11:30 – 13:30 Time zone in Turkey (GMT+3)				
Salon	Moderator		Bildiri No ve Başlığı / Paper ID and Title	Authors
HALL / SALON 4	**Dr. Elena Ionescu**	1	WOMEN'S ACCESS TO EDUCATION AND SOCIOECONOMIC EMPOWERMENT IN KAZAKHSTAN	Assoc. Prof. Dr. Gulnara Sadykova Dr. Aida Nurmagambetova
		2	CHALLENGES TO GIRLS' EDUCATION IN RURAL KAZAKHSTAN: CULTURAL AND ECONOMIC PERSPECTIVES	Altynai Baimukhanova
		3	THE ROLE OF EDUCATION IN PROMOTING GENDER EQUALITY IN RUSSIAN SCHOOLS	Dr. Elena Petrova
		4	IMPACT OF EDUCATIONAL REFORMS ON WOMEN'S PARTICIPATION IN HIGHER EDUCATION IN RUSSIA	Tatiana Kuznetsova Prof. Dr. Ludmila Ivanova
		5	WOMEN'S EDUCATIONAL ATTAINMENT AND EMPLOYMENT OUTCOMES IN PAKISTAN	Dr. Ayesha Khan Assoc. Prof. Dr. Samina Malik
		6	BARRIERS TO FEMALE EDUCATION IN PAKISTAN: SOCIO-CULTURAL AND POLICY CHALLENGES	Dr. Nadia Shah Farah Ahmed
		7	ADVANCING WOMEN'S EDUCATION THROUGH POLICY INITIATIVES IN ROMANIA	Dr. Elena Ionescu

WOCON 3rd INTERNATIONAL INTERDISCIPLINARY CONGRESS OF WOMEN IN SCIENCE October 3 – 5, 2025 SIVAS Meeting ID: 885 7151 8350 Passcode: 202224				
4 Ekim / Oct 4, 2025 / 11:30 – 13:30 Time zone in Turkey (GMT+3)				
Salon	Moderator		Bildiri No ve Başlığı / Paper ID and Title	Authors
HALL / SALON 5	**Assoc. Prof. Dr. Saltanat Tleugazy**	1	WOMEN'S POLITICAL PARTICIPATION AND LEADERSHIP IN KAZAKHSTAN	Aigul Kuzhabekova Dr. Zhanar Nurbayeva
		2	THE ROLE OF WOMEN'S ORGANIZATIONS IN POLITICAL EMPOWERMENT IN KAZAKHSTAN	Dr. Dinara Kassenova Assoc. Prof. Dr. Saltanat Tleugazy
			GENDER AND POLITICS: WOMEN'S POLITICAL ENGAGEMENT IN RUSSIA	Anastasia Morozova Irina Volkov
		3	THE IMPACT OF SOCIAL POLICIES ON WOMEN'S LEADERSHIP IN RUSSIA	Dr. Olga Dmitrieva Dr. Maria Ivanova
		4	CHALLENGES TO WOMEN'S POLITICAL PARTICIPATION IN PAKISTAN	Assis. Prof. Dr. Sana Riaz Prof. Dr. Amina Chaudhry
		5	WOMEN'S ADVOCACY AND POLICY REFORMS IN PAKISTAN	Nadia Farooq Rabia Mahmood
		6	WOMEN IN POLITICS: REPRESENTATION AND RIGHTS IN ROMANIA	Assoc. Prof. Dr. Ioana Stanescu Anca Popa
		7	THE INFLUENCE OF CIVIL SOCIETY ON WOMEN'S POLITICAL ENGAGEMENT IN ROMANIA	Assoc. Prof. Dr. Elena Marinescu. Gabriela Dumitrescu

WOCON 3rd INTERNATIONAL INTERDISCIPLINARY CONGRESS OF WOMEN IN SCIENCE October 3 – 5, 2025 SIVAS Meeting ID: 885 7151 8350 Passcode: 202224				
4 Ekim / Oct 4, 2025 / 11:30 – 13:30 Time zone in Turkey (GMT+3)				
Salon	Moderator		Bildiri No ve Başlığı / Paper ID and Title	Authors
HALL / SALON 6	**Assoc. Prof. Dr. Aminata Sarr**	1	WOMEN'S ECONOMIC EMPOWERMENT AND BUSINESS PARTICIPATION IN GREECE	Dr. Eleni Georgiou Assoc. Prof. Dr. Sofia Papadopoulos
		2	THE IMPACT OF GENDER POLICIES ON WOMEN'S LABOR FORCE PARTICIPATION IN GREECE	Dr. Andreas Nikolaou Dr. Katerina Dimitriou
		3	WOMEN ENTREPRENEURSHIP AND MICROFINANCE IN INDONESIA	Dr. Sari Dewi Assoc. Prof. Dr. Putri Lestari
		4	THE INFLUENCE OF EDUCATION ON WOMEN'S ECONOMIC INDEPENDENCE IN INDONESIA	Rina Wulandari Hendra Santoso
		5	THE ECONOMIC EFFECTS OF WOMEN'S EMPLOYMENT IN ALGERIA	Dr. Amel Benali Dr. Zahra Kadri
		6	WOMEN IN THE INFORMAL ECONOMY: CHALLENGES AND OPPORTUNITIES IN ALGERIA	Assoc. Prof. Dr. Nadia Cherif Dr. Leila Mansouri
		7	WOMEN'S ECONOMIC PARTICIPATION AND SOCIAL ENTREPRENEURSHIP IN SENEGAL	Dr. Aissatou Diop Dr. Fatou Ndiaye
		8	THE ROLE OF WOMEN IN AGRICULTURAL ECONOMY IN SENEGAL	Dr. Mariama Ba Assoc. Prof. Dr. Aminata Sarr

WOCON 3rd INTERNATIONAL INTERDISCIPLINARY CONGRESS OF WOMEN IN SCIENCE October 3 – 5, 2025 SIVAS Meeting ID: 885 7151 8350 Passcode: 202224				
4 Ekim / Oct 4, 2025 / 11:30 – 13:30 Time zone in Turkey (GMT+3)				
Salon	Moderator		Bildiri No ve Başlığı / Paper ID and Title	Authors
HALL / SALON 7	**Assoc. Prof. Dr. Sofia Papadopoulos**	1	WOMEN'S ECONOMIC EMPOWERMENT AND BUSINESS PARTICIPATION IN GREECE	Assoc. Prof. Dr. Sofia Papadopoulos
		2	EMPOWERING WOMEN IN THE GREEK WORKFORCE: BARRIERS AND OPPORTUNITIES	Dr. Eleni Papadopoulos Assoc. Prof. Dr. Sofia Georgiou
		3	THE IMPACT OF WOMEN ENTREPRENEURSHIP ON THE GREEK ECONOMY	Dr. Katerina Nikolakopoulou
		4	WOMEN'S ECONOMIC PARTICIPATION AND FINANCIAL INCLUSION IN INDONESIA	Dr. Indah Kartika
		5	THE ROLE OF EDUCATION IN WOMEN'S ECONOMIC EMPOWERMENT IN INDONESIA	Dr. Dian Pratiwi Assoc. Prof. Dr. Fitri Rahmawati
		6	WOMEN AND INFORMAL ECONOMY IN IRAN: CHALLENGES AND POLICIES	Dr. Maryam Ahmadi

WOCON 3rd INTERNATIONAL INTERDISCIPLINARY CONGRESS OF WOMEN IN SCIENCE October 3 – 5, 2025 SIVAS Meeting ID: 885 7151 8350 Passcode: 202224				
4 Ekim / Oct 4, 2025 / 11:30 – 13:30 Time zone in Turkey (GMT+3)				
Salon	Moderator		Bildiri No ve Başlığı / Paper ID and Title	Authors
HALL / SALON 8	**Dr. Dalia Al-Jabouri**	1	WOMEN AND CONTEMPORARY ARTISTIC EXPRESSIONS IN IRAQ	Dr. Dalia Al-Jabouri
		2	THE ROLE OF WOMEN ARTISTS IN IRAQI CULTURAL REVIVAL	Dr. Hanaa Al-Maliki Zahra Al-Mousawi Prof. Dr. Layla Al-Attar
		3	INDIAN WOMEN IN CONTEMPORARY VISUAL ARTS: A STUDY OF CULTURAL IDENTITY	Dr. Priya Sharma Prof. Dr. Anjali Singh
		4	TRADITION AND INNOVATION: WOMEN ARTISTS IN MODERN INDIA	Assoc. Prof. Dr. Kavita Mehta Dr. Rina Desai
		5	MALAYSIAN WOMEN ARTISTS AND THEIR IMPACT ON CONTEMPORARY ART SCENE	Dr. Siti Nurhaliza Dr. Aishah Razak
		6	EXPLORING FEMININITY IN MALAYSIAN VISUAL ARTS	Dr. Noraini Abdullah Dr. Farah Zainuddin
		7	WOMEN ARTISTS AND THE EVOLUTION OF THE KAZAKHSTANI ARTISTIC IDENTITY	Dr. Elmira Zharkynbekova Dr. Gulnar Tursynova Dr. Aizada Mukhtarova

WOCON 3rd INTERNATIONAL INTERDISCIPLINARY CONGRESS OF WOMEN IN SCIENCE October 3 – 5, 2025 SIVAS Meeting ID: 885 7151 8350 Passcode: 202224				
4 Ekim / Oct 4, 2025 / 11:30 – 13:30 Time zone in Turkey (GMT+3)				
Salon	Moderator		Bildiri No ve Başlığı / Paper ID and Title	Authors
HALL / SALON 9	**Assis. Prof. DR. Dr. Nur Aina Ahmad**	1	WOMEN'S EXPRESSION THROUGH CONTEMPORARY IRANIAN ART	Dr. Fatemeh Karimi Assoc. Prof. Dr. Leila Hosseini Dr. Nazanin Safavi
		2	THE EVOLUTION OF WOMEN'S ART EDUCATION IN IRANIAN HISTORY	Prof. Dr. Dr. Zahra Mohammadi
		3	THE ROLE OF INDIAN WOMEN ARTISTS IN PROMOTING TRADITIONAL ART FORMS	Priya Sharma Assoc. Prof. Dr. Anjali Patel
		4	TRANSFORMING WOMEN'S ARTISTIC VOICES IN MODERN INDIA	Ritu Desai
		5	MALAYSIAN WOMEN AND THE INTERPLAY BETWEEN ART AND CULTURE	Dr. Aisyah Ismail Dr. Farah Zainal
		6	EXPLORING THE CONTRIBUTIONS OF FEMALE ARTISTS TO MALAYSIAN CONTEMPORARY ART	Assis. Prof. DR. Dr. Nur Aina Ahmad
		7	BANGLADESHI WOMEN'S ART AS A MEDIUM FOR SOCIAL CHANGE	Dr. Nusrat Jahan Dr. Rumana Akter

WOCON 3rd INTERNATIONAL INTERDISCIPLINARY CONGRESS OF WOMEN IN SCIENCE October 3 – 5, 2025 SIVAS Meeting ID: 885 7151 8350 Passcode: 202224				
4 Ekim / Oct 4, 2025 / 15:00 – 17:00 Time zone in Turkey (GMT+3)				
Salon	Moderator		Bildiri No ve Başlığı / Paper ID and Title	Authors
HALL / SALON 1	**Doç. Dr. A. Nursen DURDAĞI**	1	BEYOND VICTORIAN IDEALS: FEMALE FIGURES IN DICKENS'S GREAT EXPECTATIONS	Assist. Prof. Dr. DİLEK MENTEŞE-KIRYAMAN
		2	THE TRAUMA OF THE BLACK WOMAN IN ANDREA LEVY'S "THAT POLITE WAY THAT ENGLISH PEOPLE HAVE"	Assist. Prof. Dr. DİLEK MENTEŞE-KIRYAMAN
		3	MEHMET AKİF ERSOY'UN ŞİİRLERİNDE VATAN VE TOPRAK METAFORLARI: COĞRAFYA VE DEĞERLER EĞİTİMİ AÇISINDAN İNCELENMESİ	Betül YALMAN Dr. Öğr. Üyesi FATİH KARTAL
		4	DİSİPLİNLERARASI PERSPEKTİFTEN SUAT DERVİŞ: KİMLİK VE ÇEVİRİ ÜZERİNE	Çiğdem Aşıcı
		5	THE CONCEPTUAL UNIVERSE OF 'WOMAN' AND ITS REFLECTIONS IN TRANSLATION	Doç. Dr. A. Nursen DURDAĞI

WOCON 3rd INTERNATIONAL INTERDISCIPLINARY CONGRESS OF WOMEN IN SCIENCE October 3 – 5, 2025 SIVAS Meeting ID: 885 7151 8350 Passcode: 202224				
4 Ekim / Oct 4, 2025 / 15:30 – 17:30 Time zone in Turkey (GMT+3)				
Salon	Moderator		Bildiri No ve Başlığı / Paper ID and Title	Authors
HALL / SALON 1	**Assoc. Prof. Roya Samadi**	1	WOMEN'S EMOTIONAL WELL-BEING AND FAMILY SUPPORT SYSTEMS IN IRAN	Assistant Professor Azadeh Karim Lecturer Marjan Shariati
		2	FAMILY ROLES AND THEIR IMPACT ON WOMEN'S HEALTH OUTCOMES IN IRAN	Assoc. Prof. Roya Samadi Ress. Assis. Parisa Gholami
		3	THE INFLUENCE OF FAMILY STRUCTURE ON WOMEN'S PHYSICAL HEALTH IN RUSSIA	Lecturer Marina Kuznetsova Postdoctoral Researcher Svetlana Ivanova
		4	CAREGIVING RESPONSIBILITIES AND WOMEN'S HEALTH IN RUSSIAN HOUSEHOLDS	Research Associate Valentina Sokolova Ekaterina Smirnova
		5	WOMEN'S ACCESS TO FAMILY HEALTH RESOURCES IN EGYPTIAN COMMUNITIES	Nour Abdallah Research Scientist Heba El-Masry
		6	THE EFFECT OF FAMILY INTERVENTIONS ON WOMEN'S CHRONIC DISEASE MANAGEMENT IN EGYPT	Assis.Lecturer Mona Salama Clinical Researcher Zeinab Nasser

WOCON 3rd INTERNATIONAL INTERDISCIPLINARY CONGRESS OF WOMEN IN SCIENCE October 3 – 5, 2025 SIVAS Meeting ID: 885 7151 8350 Passcode: 202224				
4 Ekim / Oct 4, 2025 / 15:30 – 17:30 Time zone in Turkey (GMT+3)				
Salon	Moderator		Bildiri No ve Başlığı / Paper ID and Title	Authors
HALL / SALON 2	**Assoc. Prof. Dr. Mekonnen Gebre**	1	WOMEN'S EMOTIONAL WELL-BEING AND FAMILY SUPPORT SYSTEMS IN IRAN	Asst. Prof. Parvin Rahimi Res. Assis. Leila Sadeghi
		2	FAMILY ROLES AND THEIR IMPACT ON WOMEN'S HEALTH OUTCOMES IN IRAN	Assoc. Prof. Dr. Roya Samadi Parisa Gholami
		3	THE INFLUENCE OF FAMILY STRUCTURE ON WOMEN'S PHYSICAL HEALTH IN ETHIOPIA	Sr. Lec. Kiya Tekle Abeja Mengistu
		4	CAREGIVING RESPONSIBILITIES AND WOMEN'S HEALTH IN ETHIOPIAN HOUSEHOLDS	Assoc. Prof. Dr. Mekonnen Gebre Acad. Fellow Selamawit Alemu
		5	WOMEN'S ACCESS TO FAMILY HEALTH RESOURCES IN EGYPTIAN COMMUNITIES	Nour Abdallah Heba El-Masry
		6	THE EFFECT OF FAMILY INTERVENTIONS ON WOMEN'S CHRONIC DISEASE MANAGEMENT IN EGYPT	Asst. Lec. Mona Salama Zeinab Nasser
		7	FAMILY INFLUENCES ON WOMEN'S MENTAL HEALTH IN SPAIN	Sr. Res. Lucia Martínez Lecturer Carmen López

WOCON 3rd INTERNATIONAL INTERDISCIPLINARY CONGRESS OF WOMEN IN SCIENCE October 3 – 5, 2025 SIVAS Meeting ID: 885 7151 8350 Passcode: 202224				
4 Ekim / Oct 4, 2025 / 15:30 – 17:30 Time zone in Turkey (GMT+3)				
Salon	Moderator		Bildiri No ve Başlığı / Paper ID and Title	Authors
HALL / SALON 3	**Dr. Carmen Gómez**	1	WOMEN AND TECHNOLOGY ADOPTION IN IRANIAN BUSINESSES	Associate Professor Mahsa Yazdani Lecturer Parvaneh Asadi
		2	DIGITAL EMPOWERMENT OF WOMEN IN IRAN: CHALLENGES AND PROSPECTS	Assis. Prof . Dr. Elaheh Afshar Assis. Dr. Narges Bahrami
		3	TECHNOLOGY AND WOMEN FARMERS: USAGE PATTERNS IN ETHIOPIA	Tsehay Alemu
		4	DIGITAL DIVIDE AND TECHNOLOGY ACCESSIBILITY AMONG WOMEN IN ETHIOPIA	Muluwork Desta Almaz Mekonnen Nadia El-Naggar Hiwot Bekele
		5	THE ROLE OF TECHNOLOGY IN WOMEN'S ENTREPRENEURSHIP IN EGYPT	Dr. Samar Farid
		6	SOCIAL MEDIA AND WOMEN'S ACTIVISM IN EGYPT	Hanadi Abdalla Assoc. Prof. Dr. Specialist Reem Hassan
		7	WOMEN'S PARTICIPATION IN TECHNOLOGY-DRIVEN SECTORS IN SPAIN	Associate Professor Lucia Martínez Dr. Carmen Gómez

WOCON 3rd INTERNATIONAL INTERDISCIPLINARY CONGRESS OF WOMEN IN SCIENCE October 3 – 5, 2025 SIVAS Meeting ID: 885 7151 8350 Passcode: 202224				
4 Ekim / Oct 4, 2025 / 15:30 – 17:30 Time zone in Turkey (GMT+3)				
Salon	Moderator		Bildiri No ve Başlığı / Paper ID and Title	Authors
HALL / SALON 4	**Dr. Dewi Kartika**	1	THE IMPACT OF DIGITAL LITERACY PROGRAMS ON WOMEN IN RURAL MONGOLIA	Prof. Dr. Mairead O'Connor Associate Prof. Dr. Carmen Leong Assist. Prof. Dr. Oyungoo Enkhbold Lecturer Jargalan Bat-Orgil
		2	TECHNOLOGY ADOPTION AMONG WOMEN ENTREPRENEURS IN INDONESIA	Prof. Dr. Siti Nurhaliza Associate Prof. Dr. Ahmad Sutanto
		3	WOMEN IN TECH: BRIDGING THE DIGITAL DIVIDE IN INDONESIA	Dr. Dewi Kartika Budi Santoso
		4	THE ROLE OF WOMEN IN UAE'S DIGITAL ECONOMY: A NEW ERA	Assoc. Prof. Dr. Latifa Al-Mansoori Prof. Dr. Saif Al-Awadi
		5	WOMEN'S PARTICIPATION IN EMERGING TECHNOLOGIES IN THE UAE	Dr. Mariam Al-Falasi Assist. Prof. Dr. Noura Al-Nahyan

WOCON 3rd INTERNATIONAL INTERDISCIPLINARY CONGRESS OF WOMEN IN SCIENCE October 3 – 5, 2025 SIVAS Meeting ID: 885 7151 8350 Passcode: 202224				
4 Ekim / Oct 4, 2025 / 15:30 – 17:30 Time zone in Turkey (GMT+3)				
Salon	Moderator		Bildiri No ve Başlığı / Paper ID and Title	Authors
HALL / SALON 5	**Prof. Sara Al-Hammadi Assistant Prof. Laila Al-Najjar**	1	WOMEN AND SOCIAL ROLES IN MONGOLIAN SOCIETY	Assoc. Prof. Baatar Erdene Lecturer Saikhanaa Ganbold
		2	FEMINIST MOVEMENT AND WOMEN'S RIGHTS IN MONGOLIA	Dr. Munkhzul Batsukh Khulan Jargalsaikhan
		3	GENDER INCLUSION AND WOMEN'S SOCIAL PARTICIPATION IN INDONESIA	Assoc. Prof. Dewi Kartika Dr. Putri Sari
		4	SOCIAL POLICIES AND WOMEN'S EMPOWERMENT IN INDONESIA	Dr. Ratna Dewi Senior Lecturer Ayu Lestari
		5	WOMEN'S SOCIAL INTEGRATION AND COMMUNITY DEVELOPMENT IN UAE	Prof. Sara Al-Hammadi Assistant Prof. Laila Al-Najjar
		6	SOCIAL ENTREPRENEURSHIP AMONG WOMEN IN THE UAE	Dr. Amal Al-Ketbi Dr. Lucia Fernández Lecturer Noor Al-Mansoori
		7	WOMEN'S ROLE IN SPANISH SOCIAL MOVEMENTS	Associate Prof. Carmen Navarro

WOCON 3rd INTERNATIONAL INTERDISCIPLINARY CONGRESS OF WOMEN IN SCIENCE October 3 – 5, 2025 SIVAS Meeting ID: 885 7151 8350 Passcode: 202224				
4 Ekim / Oct 4, 2025 / 15:30 – 17:30 Time zone in Turkey (GMT+3)				
Salon	Moderator		Bildiri No ve Başlığı / Paper ID and Title	Authors
HALL / SALON 6	**Assoc.Prof. Dr. Mekonnen Gebre**	1	WOMEN'S EMOTIONAL WELL-BEING AND FAMILY SUPPORT SYSTEMS IN IRAN	Asst. Prof. Dr. Parvin Rahimi Res. Analyst Leila Sadeghi
		2	FAMILY ROLES AND THEIR IMPACT ON WOMEN'S HEALTH OUTCOMES IN IRAN	Roya Samadi Parisa Gholami Lect. Elham Mirzaei
		3	THE INFLUENCE OF FAMILY STRUCTURE ON WOMEN'S PHYSICAL HEALTH IN ETHIOPIA	Sr. Lec. Kiya Tekle Postdoc Abeja Mengistu Res. Assis. Dr. Tsegaye Berhanu
		4	CAREGIVING RESPONSIBILITIES AND WOMEN'S HEALTH IN ETHIOPIAN HOUSEHOLDS	Assoc.Prof. Dr. Mekonnen Gebre
		5	WOMEN'S ACCESS TO FAMILY HEALTH RESOURCES IN EGYPTIAN COMMUNITIES	Nour Abdallah Res. Scientist Heba El-Masry Asst. Lec. Dina Fathi
		6	THE EFFECT OF FAMILY INTERVENTIONS ON WOMEN'S CHRONIC DISEASE MANAGEMENT IN EGYPT	Mona Salama Clin. Res. Zeinab Nasser

WOCON 3rd INTERNATIONAL INTERDISCIPLINARY CONGRESS OF WOMEN IN SCIENCE October 3 – 5, 2025 SIVAS Meeting ID: 885 7151 8350 Passcode: 202224				
4 Ekim / Oct 4, 2025 / 15:30 – 17:30 Time zone in Turkey (GMT+3)				
Salon	Moderator		Bildiri No ve Başlığı / Paper ID and Title	Authors
HALL / SALON 7	**Prof. Dr. Layla Hanna**	1	WOMEN AND MENTAL HEALTH: CHALLENGES AND COPING STRATEGIES IN EGYPT	Prof. Dr. Amina Farouk
		2	FAMILY SUPPORT AND WOMEN'S PSYCHOLOGICAL WELL-BEING IN EGYPT	Dr. Mona Abdel Rahman, PhD Lecturer Rana El-Masry, MSc Assoc. Prof. Dr. Heba Salah
		3	WOMEN'S STRESS MANAGEMENT AND MENTAL HEALTH IN LEBANON	Prof. Dr. Layla Hanna
		4	THE IMPACT OF SOCIAL RELATIONSHIPS ON WOMEN'S MENTAL HEALTH IN LEBANON	Assoc. Prof. Dr. Nour El-Ojaimi Dr. Samira Nassar, Dr. Rima Khoury, PhD
		5	PSYCHOLOGICAL RESILIENCE AMONG WOMEN IN OMAN: FAMILY INFLUENCES	Prof. Dr. Fatima Al-Harthy Assistant Prof. Dr. Amal Al-Khalili
		6	WOMEN'S MENTAL HEALTH AWARENESS AND FAMILY DYNAMICS IN OMAN	Dr. Salma Al-Riyami, PhD Research Fellow Huda Al-Mahri
		7	WOMEN'S MENTAL HEALTH CARE ACCESSIBILITY IN ROMANIA	Prof. Dr. Ioana Popescu Assoc. Prof. Dr. Gabriela Ionescu
		8	FAMILY SUPPORT AND WOMEN'S MENTAL WELLNESS IN ROMANIA	Dr. Elena Marinescu, PhD Lecturer Daniela Stanescu, MSc
		9	EFFECTIVENESS OF SOCIAL WELFARE POLICIES FOR WOMEN	Public Policy Analyst Burcu Tuncer Social Researcher Nazlı Güneş
		10	PSYCHOLOGICAL EFFECTS OF FAMILY ROLES ON WOMEN'S HEALTH IN ROMANIA	Dr. Anca Georgescu, PhD Researcher Livia Dumitrescu

WOCON 3rd INTERNATIONAL INTERDISCIPLINARY CONGRESS OF WOMEN IN SCIENCE October 3 – 5, 2025 SIVAS Meeting ID: 885 7151 8350 Passcode: 202224				
4 Ekim / Oct 4, 2025 / 15:30 – 17:30 Time zone in Turkey (GMT+3)				
Salon	Moderator		Bildiri No ve Başlığı / Paper ID and Title	Authors
HALL / SALON 8	**Dr. Salma Al-Mahri PhD Candidate Mariam Al-Sulaimi**	1	WOMEN AND WAR: PSYCHOSOCIAL IMPACTS IN EGYPT	Prof. Dr. Maha Abdelaziz
		2	VIOLENCE AND RESILIENCE: WOMEN'S EXPERIENCES IN CONFLICT ZONES OF EGYPT	Dr. Hanaa El-Masry Dr. Amira Farouk Assoc. Prof. Dr. Nourhan Saad
		3	WOMEN'S ROLE IN POST-CONFLICT RECONSTRUCTION IN LEBANON	Prof. Dr. Leila Mansour Lecturer Samar Khalil
		4	FAMILY DYNAMICS AND WOMEN'S WELL-BEING IN LEBANESE WAR ZONES	Asst. Prof. Dr. Nadine Abi Saab Research Fellow Dina Nasser
		5	WOMEN'S HEALTH AND SOCIAL SERVICES IN WAR-AFFECTED AREAS OF OMAN	Doç. Dr. Aisha Al-Harthy
		6	IMPACT OF ARMED CONFLICT ON WOMEN AND CHILDREN IN OMAN	Dr. Salma Al-Mahri PhD Candidate Mariam Al-Sulaimi

WOCON 3rd INTERNATIONAL INTERDISCIPLINARY CONGRESS OF WOMEN IN SCIENCE October 3 – 5, 2025 SIVAS Meeting ID: 885 7151 8350 Passcode: 202224				
4 Ekim / Oct 4, 2025 / 15:30 – 17:30 Time zone in Turkey (GMT+3)				
Salon	Moderator		Bildiri No ve Başlığı / Paper ID and Title	Authors
HALL / SALON 9	**Assoc. Prof . Dt. Mekonnen Gebre**	1	WOMEN'S EMOTİONAL WELL-BEİNG AND FAMİLY SUPPORT SYSTEMS İN IRAN	Asst. Prof. Dr. Parvin Rahimi, Leila Sadeghi
		2	FAMİLY ROLES AND THEİR IMPACT ON WOMEN'S HEALTH OUTCOMES İN IRAN	R Parisa Gholami, Lect. Elham Mirzaei
		3	THE INFLUENCE OF FAMİLY STRUCTURE ON WOMEN'S PHYSİCAL HEALTH İN ETHİOPİA	Sr. Lec. Kiya Tekle, Postdoc Abeja Mengistu, Dr. Tsegaye Berhanu
		4	CAREGİVİNG RESPONSİBİLİTİES AND WOMEN'S HEALTH İN ETHİOPİAN HOUSEHOLDS	Assoc. Prof . Dt. Mekonnen Gebre
		5	WOMEN'S ACCESS TO FAMİLY HEALTH RESOURCES İN EGYPTİAN COMMUNİTİES	Vis. Scholar Nour Abdallah, Heba El-Masry, Asst. Lec. Dina Fathi
		6	THE EFFECT OF FAMİLY INTERVENTİONS ON WOMEN'S CHRONİC DİSEASE MANAGEMENT İN EGYPT	Asst. Lec. Mona Salama, Zeinab Nasser
		7	FAMİLY INFLUENCES ON WOMEN'S MENTAL HEALTH İN SPAİN S	Lucia Martínez, Lecturer Carmen López, Pilar Sánchez

WOCON 3rd INTERNATIONAL INTERDISCIPLINARY CONGRESS OF WOMEN IN SCIENCE October 3 – 5, 2025 SIVAS Meeting ID: 885 7151 8350 Passcode: 202224				
4 Ekim / Oct 4, 2025 / 15:30 – 17:30 Time zone in Turkey (GMT+3)				
Salon	Moderator		Bildiri No ve Başlığı / Paper ID and Title	Authors
HALL / SALON 10	**Prof. Dr. Hoda Abdel Rahman Laila Fathy**	1	IMPACT OF PRENATAL CARE ON MATERNAL AND INFANT HEALTH OUTCOMES IN EGYPT	Prof. Dr. Fatma El-Sayed Assist. Prof. Dr. Heba Nabil Lect. Dr. Dalia Hassan
		2	PSYCHOLOGICAL WELL-BEING AND FAMILY SUPPORT DURING PREGNANCY IN EGYPT	Assoc. Prof. Dr. Samar Khalil
		3	ACCESS TO QUALITY PRENATAL SERVICES AMONG WOMEN IN LEBANON	Prof. Dr. Nadine Saab Assist. Prof. Dr. Rania Haddad
		4	NUTRITIONAL STATUS AND PREGNANCY OUTCOMES IN LEBANESE WOMEN	Assoc. Prof. Dr. Carla Hobeika Lect. Dr. Maya Farhat
		5	THE ROLE OF CULTURAL FACTORS IN PREGNANCY HEALTH AMONG WOMEN IN OMAN	Assist. Prof. Dr. Fatima Al-Mahrouqi
		6	MATERNAL HEALTH EDUCATION AND PREGNANCY CARE IN OMAN	Assoc. Prof. Dr. Salma Al-Lawati Lect. Dr. Mariam Al-Balushi
		7	PSYCHOSOCIAL STRESS AND PREGNANCY OUTCOMES IN ROMANIAN WOMEN	Prof. Dr. Elena Popescu Assist. Prof. Dr. Ioana Turcu Lect. Dr. Cristina Munteanu

ISBN NR. : 978-625-5694-38-6

Contents

TÜRKİYE'DE BİLİMDE KADINLARIN TEMSİLİ: GÖRÜNMEZ ENGELLER VE POLİTİKA YAKLAŞIMLARI 1

TÜRK KADINLARININ TARIHTEKI ROLÜ VE YERİ- İLKLERE İMZA ATAN ÖNCÜ KADINLAR 6

İLKOKUL 1. SINIF DÜZEYİNDE SİDE BY SİDE MODELİNİN UYGULANMASI: ÖĞRETMEN DENEYİMİ 14

MAARİF MODELİ'NE YÖNELİK VERİLEN HİZMET İÇİ EĞİTİM SEMİNERLERİNE İLİŞKİN ÖĞRETMEN GÖRÜŞLERİ 27

ÖĞRETMEN ADAYLARININ ÇEVRE SORUMLULUĞUNA BAĞLI TÜKETİM BİLİNÇ DÜZEYLERİ 28

ÖĞRETMEN ADAYLARININ EVLİLİĞE YÖNELİK TUTUMLARI.....40

LİSE MATEMATİK ÖĞRETMENLERİNİN DERSTE TEKNOLOJİK MATERYAL KULLANIMINA İLİŞKİN GÖRÜŞLERİ 50

ÖZEL OKUL ÖĞRETMENLERİNİN TÜRKİYE YÜZYILI MAARİF MODELİ'NİN EĞİTİM SİSTEMİMİZE GETİRİLERİNE YÖNELİK GÖRÜŞLERİ 65

ÖĞRETMENLERİN KARARLILIK DÜZEYLERİNİN İNCELENMESİ.....78

TÜRKİYE'DE DİJİTAL VATANDAŞLIK EĞİTİMİNİN ÖĞRETİM PROGRAMLARINA YANSIMALARI: DOKÜMAN İNCELEME 86

ÖĞRENME GÜÇLÜĞÜ TANISI OLAN ÖĞRENCİLERLE FEN BİLİMLERİ DERSİNİN İŞLENMESİNE İLİŞKİN ÖĞRETMEN GÖRÜŞLERİNİN İNCELENMESİ.....95

KADINLARIN EĞİTİMDE KÜLTÜREL ÇEŞİTLİLİĞE KATKISI: ANTROPOLOJİK BİR PERSPEKTİF.....97

KADINLARIN EĞİTİMDE SOSYAL YENİDEN-KURMACI ROLÜ: BRAMELD'DEN GÜNÜMÜZE.....99

ERİŞİM ENGELLERİNDEN, ÇÖZÜM ARAYIŞINA: TÜRKİYE'DE GÖÇMEN KIZLARIN EĞİTİME ERİŞİMİ ÜZERİNE GÜNCEL AKADEMİK BULGULAR (2020–2025).....101

AKADEMİDE GÖRÜNMEZ ENGELLER: KADIN AKADEMİSYENLERİN TERFİ SÜREÇLERİNDE CAM TAVAN VE CAM LABİRENT DENEYİMLERİ 112

BİLİMDE KADININ TEMSİLİ: TEDX KONUŞMALARINDA KADINLARIN SÖYLEM ANALİZİ 125

ÇOKLU YETERSİZLİKTEN ETKİLENEN BİR GENÇ KADIN ÖĞRENCİ İÇİN OKUMA-YAZMA ÖĞRETİMİ ODAKLI EVDE EĞİTİM UYGULAMASI: BİR DURUM ÇALIŞMASI.....141

SINIF ÖĞRETMENİ ADAYLARININ MESLEKİ YOLCULUĞUNDA "İKİ DİL BİR BAVUL" FİLMİNİN ETKİSİ 156

PARAZİTLERDEN KORUNMA DAVRANIŞLARININ KAZANDIRILMASINDA ÖĞRETMENİN ROLÜ: OKUL TEMELLİ MÜDAHALE ÖNERİLERİ 157

KÜRESEL HALK SAĞLIĞI AÇISINDAN GÜNCEL BİR TEHDİT: KOLERA.....168

GATTACA FİLMİNDE GENETİK DETERMİNİZME KARŞI BİREYSEL DİRENİŞ: BİYOPOLİTİKA, İNSANCIL YAKLAŞIM VE BİREYSEL PSİKOLOJİ BAĞLAMINDA BİR ANALİZ.....175

KADIN BEDENİN SESSİZ DİRENİŞİ 189

HAN KANG' IN "VEJETARYEN" ROMANINDA KADIN KİMLİĞİ VE TOPLUMSAL BASKILARIN ANALİZİ 189

YETERSİZLİK DUYGUSU VE MÜKEMMİLLEYETÇİK DUUYGULARINDA BİLİŞSEL DAVRANIŞÇI TERAPİ TEKNİĞİNİN KULLANIMI: BİR OLGU SUNUMU 202

ISBN NR. : 978-625-5694-38-6

"VAHŞİ ÇİLEKLER" FİLMİNE SATİR VE MİNUCHİN AİLE TERAPİLERİYLE BİR BAKIŞ 210

TÜRK HALK MÜZİĞİNDE KADINLARIN SESİ VE UMUTLARI 218

TÜRK SANAT MÜZİĞİ KADIN BESTEKÂRLARINDAN "NEVESER KÖKDEŞ"İN HAYATI, ESERLERİ VE ÖNEMİ 219

ENGELLİ MAHPUSLARIN CEZAEVİ KOŞULLARINDA KARŞILAŞTIKLARI SORUNLAR VE CEZAEVİ HEMŞİRESİNİN ROLÜ 220

YAŞLI KADINLARDA PSİKOLOJİK ve MENTAL SAĞLIK 232

KADIN SAĞLIĞINDA DİJİTAL SAĞLIK TEMELLİ HEMŞİRELİK MÜDAHALELERİ: BİBLİYOMETRİK BİR ÇALIŞMA 244

KADINLARDA KRONİK HASTALIK YÖNETİMİNDE PSİKOLOJİK DAYANAKLILIĞIN ROLÜ 253

YAŞLI KADINLARDA FİZİKSEL AKTİVİTE, DÜŞME SIKLIĞI VE BİLİŞSEL FONKSİYONLAR ARASINDAKİ BEKLENMEDİK İLİŞKİLER: PİLOT ÇALIŞMA 260

KADIN SPORCULARDA ÖN ÇAPRAZ BAĞ (ACL) YARALANMALARININ ÖNLENMESİNDE PROPRİYOSEPSİYON EGZERSİZLERİNİN ROLÜ: BİR DERLEME 262

IN SİLİCO MERCEK: KOLON KANSERİNDE IDH1 VE JAK/STAT YOLAĞI ETKİLEŞİMİ 264

VAJİNİTLERİN MİKROBİYOLOJİK ETİYOLOJİSİ: TEK MERKEZ DENEYİMİ 274

PERİNATAL BEBEK KAYBI, PERİNATAL YAS VE MANEVİYAT 281

VAROLUŞSAL KAYGI VE KADIN DENEYİMİ: VAROLUŞÇU PSİKOLOJİ VE DİN PSİKOLOJİSİ KESİŞİMİNDE BİR İNCELEME 283

CAM TAVAN SENDROMUNA DİN PSİKOLOJİSİ BAĞLAMINDA BİR BAKIŞ 286

FEMİNİST TEOLOJİ PERSPEKTİFİNDEN TOPLUMSAL CİNSİYET ROLLERİ VE DİNİ KİMLİK 288

ALMAN AYDINLANMACILIĞININ BİLİM ETKİNLİKLERİ ÜZERİNE TESİRİ: ÖNCÜ BİR ALMAN EMANZE KARAKTERİ / RAHEL VARNHAGEN VON ENSE ÖRNEĞİ 289

Edebî Roman Kapaklarında Kadın İmgesi : Türk ve Fransız Romanlar 290

ELEKTRİK GÜÇ SİSTEMLERİNDE HARMONİK KESTİRİM PROBLEMLERİNİN ÇÖZÜMÜ İÇİN KULLANILAN META SEZGİSEL YÖNTEMLERİN PERFORMANS ANALİZİNİN GERÇEKLEŞTİRİLMESİ 307

ELEKTRİK ŞEBEKELERİNDE HARMONİK BOZULMALARIN KESTİRİMİ İÇİN HİBRİT BİR META SEZGİSEL YAKLAŞIM VE GERÇEK VERİ SETİ ÜZERİNDE DOĞRULAMASI 312

NUMERİCAL AND DYNAMICAL ANALYSIS IN A FRACTIONAL-ORDER COMMENSAL MODEL ... 317

ÇALIŞAN KADINLARIN GÖRÜNMEYEN DÜNYASI: SOSYAL SERMAYE, ... 318

FİZİKSEL AKTİVİTE VE SİNDİRELLA SENDROMU BAĞLAMINDA İNCELENMESİ 318

TARIM KOOPERATİFLERİNDE KADIN EMEĞİNİN DÖNÜŞÜMÜ: TÜRKİYE'DEN KARŞILAŞTIRMALI BİR ANALİZ 331

KİTOSAN TÜREVLERİNİN ANTİKANSER ETKİLERİNİN *İN VİTRO* ARAŞTIRILMASI 343

KOZMETİK ÜRÜNLERDE MİKROBİYOLOJİK KONTAMİNASYON 353

1H-1,2,4-TRİAZOL-1-KARBOKSİMİTAMİT İLE KAPLANMIŞ CAMSI KARBON ELEKTROT YÜZEYİNDE 4-AMİNOFENOLÜN HASSAS TAYİNİ İÇİN VOLTAMETRİK PARAMETRELERİN YANIT YÜZEY METADOLOJİ İLE OPTİMİZASYONU 364

ISBN NR. : 978-625-5694-38-6

BOX - BEHNKEN TASARIMI KULLANILARAK YÜZEY AKTİF MADDE KATKILI SELÜLOZ ASETAT MEMBRANLARIN HAZIRLANMASI VE OPTİMİZASYONU 378

INVESTIGATION OF THE SURFACE PROPERTIES OF WHITE BENZOIN BY INVERSE GAS CHROMATOGRAPHY METHOD 390

ATIKSU ARITIMINDA YENİ NESİL ADSORBANLAR: KÜKÜRT MODİFİYE PET LİFLERİ İLE GÜMÜŞ İYONU GİDERİMİ 391

2H-TİYOKROMEN-2-ON MOLEKÜLÜNÜN YOĞUNLUK FONKSİYONEL KURAMI İLE KİMYASAL AKTİVİTE ÇALIŞMASI 393

N-(8-KİNOLİLAMİNO)FTALİMİD MOLEKÜLÜNÜN KUANTUM KİMYASAL HESAPLAMALAR ÜZERİNE ÇALIŞMALARI 401

KARBOKSİLAT İÇEREN ORGANİK BİR MOLEKÜLÜN YOĞUNLUK FONKSİYONEL TEORİSİ ÇALIŞMASI 409

1,2,4 TRIAZOL İÇEREN BİR ORGANİK MOLEKÜLÜN ELEKTRONİK YAPISININ İNCELENMESİ 417

Çok Kriterli Karar Verme Yaklaşımıyla Elektrikli Araçlar İçin Batarya Değişim İstasyonu Yer Seçimi: Bulanık AHP ve Bulanık TOPSIS Uygulaması 426

TÜRKİYE'DEN BEYİN GÖÇÜ: KADIN PERSPEKTİFİ 441

AVRUPA BÖLGESİ ÜLKELERİNDE KADIN EĞİTİMİ, İŞGÜCÜNE KATILIM VE YÖNETİMDE TEMSİL ÜÇLÜSÜ 454

TÜRKİYE'DE EĞİTİM EŞİTSİZLİĞİNİN İLLER BAKIMINDAN PUANLAMA VE ARAS YÖNTEMLERİYLE İNCELENMESİ 462

KORUMACI AMA EŞİTSİZ: CİNSİYET, TEMSİL VE EPİSTEMİK OTORİTE 473

FIRSAT VE EŞİTSİZLİK ARASINDA: DİJİTAL BİLİM İLETİŞİMİNDE KADIN 486

GELENEKSELDEN FEMVERTİSİNG'E: REKLAMLARDA KADIN KARAKTERİN DEĞİŞEN İMAJI 497

PORTFOLYO YÖNTEMİNİN BETİMSEL İÇERİK ANALİZİ 500

EĞİTİM SEVİYESİNDEKİ FARKLILIK BİREYİN GELİR DÜZEYİ VE DEĞERSEL FAKTÖRLERDEN DUYACAĞI MUTLULUK HAZZINI FARKLILAŞTIRIR MI? 501

İLKOKUL HAYAT BİLGİSİ DERS KİTAPLARINDA BULUNAN İÇERİKLERİN GÖRSELLERLE İLİŞKİSİNİN DEĞERLENDİRİLMESİ 512

KADIN SINIF ÖĞRETMENLERİNİN MESLEKİ TÜKENMİŞLİK DÜZEYLERİNİN GEÇİCİ KORUMA STATÜSÜ KAPSAMINDAKİ ÖĞRENCİLERE YÖNELİK TUTUMLARI ÜZERİNE ETKİSİNİN İNCELENMESİ: GAZİANTEP İLİ, ŞAHİNBEY İLÇESİ ÖRNEĞİ 534

PISA 2022 TÜRKİYE VERİLERİNE GÖRE ÖĞRENCİLERİN MATEMATİK ÖZYETERLİLİĞİNİ BELİRLEYEN FAKTÖRLER: AİLE VE ÖĞRETMEN DESTEĞİNİN ROLÜ 540

PISA 2022 TÜRKİYE VERİLERİNE GÖRE BEKLENEN EĞİTİM DÜZEYİNİN YORDAYICILARI: CHAID KARAR AĞACI İLE BİR İNCELEME 549

BALKANLARDA TÜRKÇE ÖĞRETİMİNİN SORUNLARI: BİR META-SENTEZ ARAŞTIRMASI 559

İLKOKUL SOSYAL BİLGİLER DERS KİTAPLARINDA TOPLUMSAL CİNSİYET (2000-2023) 565

İLKOKUL SOSYAL BİLGİLER DERS KİTAPLARINDA KADIN İMGESİ 571

(1980-2000) 571

OKUL ÖNCESİ ÖĞRETMENLERİNİN ÇOCUK DİSİPLİNİNE İLİŞKİN GÖRÜŞLERİ 577

ISBN NR. : 978-625-5694-38-6

EMBLEMS OF FREEDOM: THE WHEELWOMAN AND THE BICYCLE 578
GENDERED SPACES IN THOMAS HARDY'S "AN IMAGINATIVE WOMAN" 579
MODERN İRAN ŞİİRİNDE BİR İÇSEL ARAYIŞ: FURÛĞ FERRUHZÂD'IN "PENCERE"Sİ 580
ÖTEKİ UCUN KAYIP BAĞLANTI ŞAİRİ: GÜLSELİ İNAL 582
MASKE DÜŞTÜĞÜNDE: WILLIAM WYCHERLEY'NİN *THE COUNTRY WIFE* ESERİNDE PERFORMATİF KİMLİKLER 595
Unveiling Gender Bias in Iranian Medical Education: A Critical Qualitative Study 597
KADIN KANSERLERİNDE GENETİK YATKINLIK VE DİYET FAKTÖRLERİNİN ROLÜ 599
MAKYAVELİST LİDERLİK VE KRALİÇE ARI SENDROMU: SPOR YÖNETİMİ BAĞLAMINDA DERLEME 605
SPOR YÖNETİMİNDE KADIN LİDERLİĞİ: ENGELLER, MEKANİZMALAR VE DÖNÜŞÜM İÇİN BİR YOL HARİTASI 615
SİVAS İLİNDE FARKLI KURUM VE SEKTÖRLERDE ÇALIŞAN DİŞ HEKİMLERİNİN VE YÖNETİCİLERİNİN BESLENME VE SPOR YAPMA ALIŞKANLIKLARININ DEĞERLENDİRİLMESİ 626
ENGELLİ ÇOCUĞA SAHİP OLAN AİLELERİN YAŞAMINDAKİ DEĞİŞİMLER 628
SEREBRAL PALSİ'Lİ BİREYLERİN AİLELERİNİN FARKINDALIKLARI 644
AİLE YILMAZLIĞI ve AİLE DANIŞMANLIĞININ BİBLİYOMETRİK ANALİZİNİN İNCELENMESİ 660
TÜRKİYE'DE TEK EBEVEYN KADINLARIN SORUNLARI ve SOSYAL HİZMET İHTİYAÇLARINA DAİR BİR DEĞERLENDİRME 671
AFRİKA'DA SÖMÜRGECİLİK SONRASI FEMİNİZM TARTIŞMALARI 672
BİLİM DÜNYASINDA KADINLARDAN BEKLENTİLER 674
ERKEN CUMHURİYET DÖNEMİNDE KADINLARIN SPORDA TEMSİLİ 675
İSLÂM'DA KADININ TOPLUMSAL KONUMU: M. ŞEMSEDDİN'İN TARİHSEL VE MUKAYESELİ YAKLAŞIMI 677
AŞK TECRÜBESİNİN BİLİM KADINLARININ İLMÎ VE VAROLUŞSAL DÜNYALARINA KATKISI 686
6284 SAYILI AİLENİN KORUNMASI VE KADINA KARŞI ŞİDDETİN ÖNLENMESİNE DAİR KANUN'DA YER ALAN ŞİDDET MAĞDURLARI KİMLERDİR? 688
6284 SAYILI AİLENİN KORUNMASI VE KADINA KARŞI ŞİDDETİN ÖNLENMESİNE DAİR KANUN'DA YER ALAN ŞİDDET TÜRLERİ VE Bu ŞİDDET TÜRLERİNİN KADINLAR ÜZERİNDEKİ ETKİSİ 689
MİLLİ GÖRÜŞ İDEOLOJİSİ BAĞLAMINDA YENİDEN REFAH PARTİSİ'NİN AİLE POLİTİKALARI 691
AFET DÖNEMLERİNDE KADIN OLMAK ÜZERİNE 693
MATERNAL HEALTH EDUCATION AND PREGNANCY CARE IN OMAN 704
PSYCHOSOCIAL STRESS AND PREGNANCY OUTCOMES IN ROMANIAN WOMEN 705
KADINLARIN DİJİTAL TEKNOLOJİLERİ KULLANMALARININ ÖNEMİ ÜZERİNE BİR DEĞERLENDİRME 706
BEYOND VICTORIAN IDEALS: 707
FEMALE FIGURES IN DICKENS'S *GREAT EXPECTATIONS* 707
THE TRAUMA OF THE BLACK WOMAN 708
IN ANDREA LEVY'S "THAT POLITE WAY THAT ENGLISH PEOPLE HAVE" 708

ISBN NR. : 978-625-5694-38-6

MEHMET AKİF ERSOY'UN ŞİİRLERİNDE VATAN VE TOPRAK METAFORLARI: COĞRAFYA VE DEĞERLER EĞİTİMİ AÇISINDAN İNCELENMESİ 709
Disiplinler Arası Perspektiften Suat Derviş: Kimlik ve Çeviri Üzerine 734
KAVRAMSAL EVRENİDE 'KADIN' VE ÇEVİRİYE YANSIMALARI 748
WOMEN'S EMOTIONAL WELL-BEING AND FAMILY SUPPORT SYSTEMS IN IRAN 758
FAMILY ROLES AND THEIR IMPACT ON WOMEN'S HEALTH OUTCOMES IN IRAN 759
THE INFLUENCE OF FAMILY STRUCTURE ON WOMEN'S PHYSICAL HEALTH IN ETHIOPIA 760
CAREGIVING RESPONSIBILITIES AND WOMEN'S HEALTH IN ETHIOPIAN HOUSEHOLDS 761
WOMEN'S ACCESS TO FAMILY HEALTH RESOURCES IN EGYPTIAN COMMUNITIES 762
THE EFFECT OF FAMILY INTERVENTIONS ON WOMEN'S CHRONIC DISEASE MANAGEMENT IN EGYPT 763
FAMILY INFLUENCES ON WOMEN'S MENTAL HEALTH IN SPAIN 764
WOMEN'S ACCESS TO HIGHER EDUCATION AND ITS IMPACT ON SOCIOECONOMIC EMPOWERMENT 765
THE ROLE OF EDUCATIONAL POLICIES IN PROMOTING GIRLS' LITERACY RATES IN THE MIDDLE EAST 766
INTEGRATING TECHNOLOGY IN FEMALE EDUCATION: CHALLENGES AND OPPORTUNITIES 767
EXPLORING THE EFFECTS OF CULTURAL NORMS ON WOMEN'S EDUCATIONAL ATTAINMENT 768
IMPACT OF EARLY CHILDHOOD EDUCATION ON GIRLS' LONG-TERM ACADEMIC SUCCESS 769
WOMEN IN STEM EDUCATION: BARRIERS AND STRATEGIES FOR INCLUSION 770
WOMEN'S MENTAL HEALTH: CHALLENGES AND INTERVENTIONS 771
MATERNAL HEALTHCARE ACCESSIBILITY AND OUTCOMES IN RURAL COMMUNITIES 772
THE ROLE OF NUTRITION IN WOMEN'S REPRODUCTIVE HEALTH 773
GENDER DISPARITIES IN HEALTHCARE UTILIZATION AMONG WOMEN 774
IMPACT OF PHYSICAL ACTIVITY ON WOMEN'S CARDIOVASCULAR HEALTH 775
WOMEN'S HEALTH EDUCATION AND PREVENTION STRATEGIES FOR CHRONIC DISEASES 776
PSYCHOSOCIAL FACTORS AFFECTING WOMEN'S HEALTH OUTCOMES 777
WOMEN'S ACCESS TO QUALITY MATERNAL HEALTHCARE IN RURAL AREAS 778
THE IMPACT OF STRESS ON WOMEN'S MENTAL HEALTH IN URBAN SETTINGS 779
NUTRITIONAL INTERVENTIONS TO IMPROVE WOMEN'S REPRODUCTIVE HEALTH OUTCOMES 780
GENDER INEQUITIES IN HEALTHCARE UTILIZATION AMONG WOMEN IN KAZAKHSTAN 781
THE ROLE OF EXERCISE IN PREVENTING CARDIOVASCULAR DISEASES IN WOMEN 782
EFFECTIVENESS OF WOMEN'S HEALTH EDUCATION PROGRAMS IN ALGERIA 783
PSYCHOSOCIAL DETERMINANTS OF WOMEN'S HEALTH IN ALGERIAN POPULATIONS 784
EVALUATION OF REPRODUCTIVE HEALTH SERVICES AMONG WOMEN IN CHINA 785
ADDRESSING MENOPAUSAL HEALTH ISSUES IN MIDDLE-AGED CHINESE WOMEN 786

ISBN NR. : 978-625-5694-38-6

WOMEN'S ACCESS TO EDUCATION AND SOCIOECONOMIC EMPOWERMENT IN KAZAKHSTAN 787
CHALLENGES TO GIRLS' EDUCATION IN RURAL KAZAKHSTAN: CULTURAL AND ECONOMIC PERSPECTIVES 788
THE ROLE OF EDUCATION IN PROMOTING GENDER EQUALITY IN RUSSIAN SCHOOLS 789
IMPACT OF EDUCATIONAL REFORMS ON WOMEN'S PARTICIPATION IN HIGHER EDUCATION IN RUSSIA 790
WOMEN'S EDUCATIONAL ATTAINMENT AND EMPLOYMENT OUTCOMES IN PAKISTAN 791
BARRIERS TO FEMALE EDUCATION IN PAKISTAN: SOCIO-CULTURAL AND POLICY CHALLENGES 792
ADVANCING WOMEN'S EDUCATION THROUGH POLICY INITIATIVES IN ROMANIA 793
WOMEN'S POLITICAL PARTICIPATION AND LEADERSHIP IN KAZAKHSTAN 794
THE ROLE OF WOMEN'S ORGANIZATIONS IN POLITICAL EMPOWERMENT IN KAZAKHSTAN 795
GENDER AND POLITICS: WOMEN'S POLITICAL ENGAGEMENT IN RUSSIA 796
THE IMPACT OF SOCIAL POLICIES ON WOMEN'S LEADERSHIP IN RUSSIA 797
CHALLENGES TO WOMEN'S POLITICAL PARTICIPATION IN PAKISTAN 798
WOMEN'S ADVOCACY AND POLICY REFORMS IN PAKISTAN 799
WOMEN IN POLITICS: REPRESENTATION AND RIGHTS IN ROMANIA 800
THE INFLUENCE OF CIVIL SOCIETY ON WOMEN'S POLITICAL ENGAGEMENT IN ROMANIA 801
WOMEN'S ECONOMIC EMPOWERMENT AND BUSINESS PARTICIPATION IN GREECE 802
THE IMPACT OF GENDER POLICIES ON WOMEN'S LABOR FORCE PARTICIPATION IN GREECE 803
WOMEN ENTREPRENEURSHIP AND MICROFINANCE IN INDONESIA 804
THE INFLUENCE OF EDUCATION ON WOMEN'S ECONOMIC INDEPENDENCE IN INDONESIA 805
THE ECONOMIC EFFECTS OF WOMEN'S EMPLOYMENT IN ALGERIA 806
WOMEN IN THE INFORMAL ECONOMY: CHALLENGES AND OPPORTUNITIES IN ALGERIA 807
WOMEN'S ECONOMIC PARTICIPATION AND SOCIAL ENTREPRENEURSHIP IN SENEGAL 808
THE ROLE OF WOMEN IN AGRICULTURAL ECONOMY IN SENEGAL 809
WOMEN'S ECONOMIC EMPOWERMENT AND BUSINESS PARTICIPATION IN GREECE 810
EMPOWERING WOMEN IN THE GREEK WORKFORCE: BARRIERS AND OPPORTUNITIES 811
THE IMPACT OF WOMEN ENTREPRENEURSHIP ON THE GREEK ECONOMY 812
WOMEN'S ECONOMIC PARTICIPATION AND FINANCIAL INCLUSION IN INDONESIA 813
THE ROLE OF EDUCATION IN WOMEN'S ECONOMIC EMPOWERMENT IN INDONESIA 814
WOMEN AND INFORMAL ECONOMY IN IRAN: CHALLENGES AND POLICIES 815
WOMEN AND CONTEMPORARY ARTISTIC EXPRESSIONS IN IRAQ 816
THE ROLE OF WOMEN ARTISTS IN IRAQI CULTURAL REVIVAL 817
INDIAN WOMEN IN CONTEMPORARY VISUAL ARTS: A STUDY OF CULTURAL IDENTITY 818

ISBN NR. : 978-625-5694-38-6

TRADITION AND INNOVATION: WOMEN ARTISTS IN MODERN INDIA 819
MALAYSIAN WOMEN ARTISTS AND THEIR IMPACT ON CONTEMPORARY ART SCENE 820
EXPLORING FEMININITY IN MALAYSIAN VISUAL ARTS 821
WOMEN ARTISTS AND THE EVOLUTION OF THE KAZAKHSTANI ARTISTIC IDENTITY 822
WOMEN AND CONTEMPORARY ARTISTIC EXPRESSIONS IN IRAQ 823
THE ROLE OF WOMEN ARTISTS IN IRAQI CULTURAL REVIVAL 824
INDIAN WOMEN IN CONTEMPORARY VISUAL ARTS: A STUDY OF CULTURAL IDENTITY 825
TRADITION AND INNOVATION: WOMEN ARTISTS IN MODERN INDIA 826
MALAYSIAN WOMEN ARTISTS AND THEIR IMPACT ON CONTEMPORARY ART SCENE 827
EXPLORING FEMININITY IN MALAYSIAN VISUAL ARTS 828
WOMEN ARTISTS AND THE EVOLUTION OF THE KAZAKHSTANI ARTISTIC IDENTITY 829
WOMEN'S EXPRESSION THROUGH CONTEMPORARY IRANIAN ART 830
THE EVOLUTION OF WOMEN'S ART EDUCATION IN IRANIAN HISTORY 831
THE ROLE OF INDIAN WOMEN ARTISTS IN PROMOTING TRADITIONAL ART FORMS 832
TRANSFORMING WOMEN'S ARTISTIC VOICES IN MODERN INDIA 833
MALAYSIAN WOMEN AND THE INTERPLAY BETWEEN ART AND CULTURE 834
EXPLORING THE CONTRIBUTIONS OF FEMALE ARTISTS TO MALAYSIAN CONTEMPORARY ART 835
BANGLADESHI WOMEN'S ART AS A MEDIUM FOR SOCIAL CHANGE 836
WOMEN'S EMOTIONAL WELL-BEING AND FAMILY SUPPORT SYSTEMS IN IRAN 837
FAMILY ROLES AND THEIR IMPACT ON WOMEN'S HEALTH OUTCOMES IN IRAN 838
THE INFLUENCE OF FAMILY STRUCTURE ON WOMEN'S PHYSICAL HEALTH IN RUSSIA 839
CAREGIVING RESPONSIBILITIES AND WOMEN'S HEALTH IN RUSSIAN HOUSEHOLDS 840
WOMEN'S ACCESS TO FAMILY HEALTH RESOURCES IN EGYPTIAN COMMUNITIES 841
WOMEN'S EMOTIONAL WELL-BEING AND FAMILY SUPPORT SYSTEMS IN IRAN 842
FAMILY ROLES AND THEIR IMPACT ON WOMEN'S HEALTH OUTCOMES IN IRAN 843
THE INFLUENCE OF FAMILY STRUCTURE ON WOMEN'S PHYSICAL HEALTH IN ETHIOPIA 844
CAREGIVING RESPONSIBILITIES AND WOMEN'S HEALTH IN ETHIOPIAN HOUSEHOLDS 845
WOMEN'S ACCESS TO FAMILY HEALTH RESOURCES IN EGYPTIAN COMMUNITIES 846
THE EFFECT OF FAMILY INTERVENTIONS ON WOMEN'S CHRONIC DISEASE MANAGEMENT IN EGYPT 847
FAMILY INFLUENCES ON WOMEN'S MENTAL HEALTH IN SPAIN 848
THE EFFECT OF FAMILY INTERVENTIONS ON WOMEN'S CHRONIC DISEASE MANAGEMENT IN EGYPT 849
WOMEN AND TECHNOLOGY ADOPTION IN IRANIAN BUSINESSES 850
DIGITAL EMPOWERMENT OF WOMEN IN IRAN: CHALLENGES AND PROSPECTS 851
TECHNOLOGY AND WOMEN FARMERS: USAGE PATTERNS IN ETHIOPIA 852

ISBN NR. : 978-625-5694-38-6

DIGITAL DIVIDE AND TECHNOLOGY ACCESSIBILITY AMONG WOMEN IN ETHIOPIA 853
THE ROLE OF TECHNOLOGY IN WOMEN'S ENTREPRENEURSHIP IN EGYPT 854
SOCIAL MEDIA AND WOMEN'S ACTIVISM IN EGYPT 855
WOMEN'S PARTICIPATION IN TECHNOLOGY-DRIVEN SECTORS IN SPAIN 856
THE IMPACT OF DIGITAL LITERACY PROGRAMS ON WOMEN IN RURAL MONGOLIA 857
TECHNOLOGY ADOPTION AMONG WOMEN ENTREPRENEURS IN INDONESIA 858
WOMEN IN TECH: BRIDGING THE DIGITAL DIVIDE IN INDONESIA 859
THE ROLE OF WOMEN IN UAE'S DIGITAL ECONOMY: A NEW ERA 860
WOMEN'S PARTICIPATION IN EMERGING TECHNOLOGIES IN THE UAE 861
WOMEN AND SOCIAL ROLES IN MONGOLIAN SOCIETY 862
FEMINIST MOVEMENT AND WOMEN'S RIGHTS IN MONGOLIA 863
GENDER INCLUSION AND WOMEN'S SOCIAL PARTICIPATION IN INDONESIA 864
SOCIAL POLICIES AND WOMEN'S EMPOWERMENT IN INDONESIA 865
WOMEN'S SOCIAL INTEGRATION AND COMMUNITY DEVELOPMENT IN UAE 866
SOCIAL ENTREPRENEURSHIP AMONG WOMEN IN THE UAE 867
WOMEN'S ROLE IN SPANISH SOCIAL MOVEMENTS 868
WOMEN AND MENTAL HEALTH: CHALLENGES AND COPING STRATEGIES IN EGYPT 869
FAMILY SUPPORT AND WOMEN'S PSYCHOLOGICAL WELL-BEING IN EGYPT 870
WOMEN'S STRESS MANAGEMENT AND MENTAL HEALTH IN LEBANON 871
THE IMPACT OF SOCIAL RELATIONSHIPS ON WOMEN'S MENTAL HEALTH IN LEBANON 872
PSYCHOLOGICAL RESILIENCE AMONG WOMEN IN OMAN: FAMILY INFLUENCES 873
WOMEN'S MENTAL HEALTH AWARENESS AND FAMILY DYNAMICS IN OMAN 874
WOMEN'S MENTAL HEALTH CARE ACCESSIBILITY IN ROMANIA 875
FAMILY SUPPORT AND WOMEN'S MENTAL WELLNESS IN ROMANIA 876
EFFECTIVENESS OF SOCIAL WELFARE POLICIES FOR WOMEN 877
PSYCHOLOGICAL EFFECTS OF FAMILY ROLES ON WOMEN'S HEALTH IN ROMANIA 878
WOMEN AND MENTAL HEALTH: CHALLENGES AND COPING STRATEGIES IN EGYPT 879
FAMILY SUPPORT AND WOMEN'S PSYCHOLOGICAL WELL-BEING IN EGYPT 880
WOMEN'S STRESS MANAGEMENT AND MENTAL HEALTH IN LEBANON 881
THE IMPACT OF SOCIAL RELATIONSHIPS ON WOMEN'S MENTAL HEALTH IN LEBANON 882
PSYCHOLOGICAL RESILIENCE AMONG WOMEN IN OMAN: FAMILY INFLUENCES 883
WOMEN'S MENTAL HEALTH AWARENESS AND FAMILY DYNAMICS IN OMAN 884
WOMEN'S MENTAL HEALTH CARE ACCESSIBILITY IN ROMANIA 885
FAMILY SUPPORT AND WOMEN'S MENTAL WELLNESS IN ROMANIA 886
EFFECTIVENESS OF SOCIAL WELFARE POLICIES FOR WOMEN 887
PSYCHOLOGICAL EFFECTS OF FAMILY ROLES ON WOMEN'S HEALTH IN ROMANIA 888
WOMEN'S EMOTIONAL WELL-BEING AND FAMILY SUPPORT SYSTEMS IN IRAN 889

ISBN NR. : 978-625-5694-38-6

FAMILY ROLES AND THEIR IMPACT ON WOMEN'S HEALTH OUTCOMES IN IRAN 890
THE INFLUENCE OF FAMILY STRUCTURE ON WOMEN'S PHYSICAL HEALTH IN ETHIOPIA..... 891
CAREGIVING RESPONSIBILITIES AND WOMEN'S HEALTH IN ETHIOPIAN HOUSEHOLDS 892
WOMEN'S ACCESS TO FAMILY HEALTH RESOURCES IN EGYPTIAN COMMUNITIES..... 893
THE EFFECT OF FAMILY INTERVENTIONS ON WOMEN'S CHRONIC DISEASE MANAGEMENT IN EGYPT..... 894
FAMILY INFLUENCES ON WOMEN'S MENTAL HEALTH IN SPAIN 895
IMPACT OF PRENATAL CARE ON MATERNAL AND INFANT HEALTH OUTCOMES IN EGYPT 896
PSYCHOLOGICAL WELL-BEING AND FAMILY SUPPORT DURING PREGNANCY IN EGYPT 897
ACCESS TO QUALITY PRENATAL SERVICES AMONG WOMEN IN LEBANON 898
NUTRITIONAL STATUS AND PREGNANCY OUTCOMES IN LEBANESE WOMEN 899
THE ROLE OF CULTURAL FACTORS IN PREGNANCY HEALTH AMONG WOMEN IN OMAN..... 900
KADIN DOSTU KENTLERİN DEĞERLENDİRİLMESİ: İZMİR ÖRNEĞİ..... 901
GÖRÜNMEYEN EMEK, SESSİZ MÜCADELE: KADIN, AİLE VE BAKIM YÜKÜ 913

ISBN NR. : 978-625-5694-38-6

TÜRKİYE'DE BİLİMDE KADINLARIN TEMSİLİ: GÖRÜNMEZ ENGELLER VE POLİTİKA YAKLAŞIMLARI

PROF. Dr. BELKIS ÖZKARA

Afyon Kocatepe Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi ANS Kampüsü

1. Giriş

Kadınların bilim dünyasındaki temsili, yalnızca toplumsal cinsiyet eşitliği meselesi değil, aynı zamanda bilimsel ilerlemenin sürdürülebilirliği açısından da kritik önemdedir. Türkiye, kadınların akademiye katılım oranı bakımından dünyada önde gelen ülkelerden biridir. TÜİK ve UN Women'ın (2024) "İstatistiklerle Kadın" raporuna göre, akademik personelde kadın oranı yaklaşık %46'dır ve bu oran OECD ortalamasının üzerindedir. Ancak bu olumlu tablo, akademik hiyerarşinin üst basamaklarına çıkıldıkça bozulmakta; rektörlerin yalnızca %9'u, rektör yardımcılarının %10'u ve dekanların %21'i kadınlardan oluşmaktadır (Kadir Has Üniversitesi, 2022).

Bu durum, Türkiye'nin kadınların akademiye girişte fırsat eşitliğine yakın bir görünüm sergilerken, üst yönetim pozisyonlarına erişimde hâlâ görünmez engellerle karşı karşıya olduğunu göstermektedir. Kadınların profesörlük oranı %32–33 bandında kalmakta, "pipeline sızıntısı" olarak bilinen kariyer ilerleme kaybı açık biçimde görülmektedir (TESEV, 2019).

Ayrıca Türkiye'de yapılan güncel araştırmalar, kadın akademisyenlerin fon ve proje desteğine erişimde erkek meslektaşlarına göre dezavantajlı olduğunu ve işbirliği ağlarında cinsiyet kalıplarının belirleyici rol oynadığını göstermektedir (Kentmen-Cin, 2024; Öngünç, 2023). Bu kalıplar, terfi ve liderlik kademelerinde "gizli önyargıların" etkisini sürdürdüğüne işaret etmektedir.

Bu çalışmanın amacı, Türkiye'de kadınların bilimsel üretimde ve akademik kariyer basamaklarında karşılaştıkları görünmez engelleri analiz etmek, bu engelleri teorik açıdan "cam tavan", "cam labirent" ve "pipeline sızıntısı" kavramlarıyla açıklamak ve bu yapısal eşitsizlikleri azaltmaya yönelik politika çerçevelerini tartışmaktır. Ayrıca UNESCO'nun **SAGA (STEM and Gender Advancement)** girişiminin Türkiye bağlamında uygulanabilir bir politika modeli olarak sunduğu fırsatlar değerlendirilecektir.

2. Literatür ve Kuramsal Çerçeve

2.1. Cam Tavan, Cam Labirent ve İş–Yaşam Dengesinin Kesişim Noktası

ISBN NR. : 978-625-5694-38-6

Kadınların akademide karşılaştığı kariyer engelleri, yalnızca bireysel tercihlerle açıklanamaz; bu durum yapısal ve kültürel olarak içselleşmiş toplumsal cinsiyet normlarının ürünüdür. "Cam tavan" (Morrison et al., 1987), kadınların örgütsel hiyerarşide belirli bir düzeyin ötesine geçememesiyle sonuçlanan görünmez engelleri tanımlar. Buna karşılık "cam labirent" (Eagly & Carli, 2007), kadınların kariyerleri boyunca karşılaştıkları dolaylı ve sürekli engelleri betimler.

Bu engellerin önemli bir boyutu **iş–yaşam dengesi** ile ilişkilidir. Türkiye'de kadın akademisyenler, annelik ve bakım sorumluluklarının kariyerlerini yavaşlattığını, mesai dışı beklentiler ve görünmez idari yüklerin yaygın olduğunu belirtmektedir (Belkıs, 2016; Yıldız, 2018). Bu tablo, Acker'in (1990) "gendered organization theory"sinde tanımladığı biçimde, örgütlerin görünürde cinsiyetsiz olmasına rağmen erkeklik normlarını temel alan bir işleyişe sahip olduğunu göstermektedir.

İş–yaşam dengesinin sağlanamaması, kadınların performanslarının "eksik bağlılık" şeklinde algılanmasına neden olmakta; benzer üretkenlik düzeylerinde dahi terfilerin gecikmesine yol açmaktadır (Powell & Greenhaus, 2010; Hewlett, 2007). Böylece "pipeline sızıntısı" yalnızca bireysel bir tercih değil, kurumsal yapıların görünmez baskısının sonucu olarak ortaya çıkmaktadır.

2.2. Disiplin Bazında Temsil, Toplumsal Rol Kuramı ve Cinsiyetlenmiş Örgütler

Kadınların akademideki dağılımı, toplumsal cinsiyet rollerinin disiplinlere nasıl yansıdığını gösterir. Sosyal bilimler, eğitim ve sağlık gibi alanlarda kadın oranı %50'nin üzerindeyken; mühendislik, fizik, bilgisayar bilimleri gibi STEM alanlarında bu oran %25–30'a düşmektedir (UNESCO, 2022). Bu durum, Eagly'nin (1987) **toplumsal rol kuramı (social role theory)** çerçevesinde açıklanabilir: toplumun "kadına uygun" olarak tanımladığı roller, bakım ve iletişim odaklı alanları yüceltirken, teknik alanları "erkek işi" olarak kodlar.

Acker'in (1990) "gendered organizations" yaklaşımı, bu ayrışmanın örgütsel düzeyde nasıl yeniden üretildiğini açıklar. Akademik örgütlerde performans ölçütleri —örneğin kesintisiz yayın üretimi, uzun mesai kültürü veya "mobilite" kriteri— "idealleştirilmiş erkek çalışan" normu üzerinden tanımlanır. Bu nedenle çocuk sahibi kadınlar, örgütsel zaman anlayışıyla çatışan bir konuma düşer.

Bourdieu'nun (2001) **habitus** kavramı, kadınların STEM alanlarında "ait olmama" hissini pekiştiren bu görünmez kalıpları açıklar. Kadın liderlerin azlığı, "leadership double bind" olarak adlandırılan paradoksu doğurur: kadınlar yeterince iddialı olmadıklarında "pasif", iddialı olduklarında ise "uyumsuz" olarak değerlendirilir (Eagly & Karau, 2002).

2.3. Kurumsal ve Yapısal Mekanizmalar: Eşitsizliğin Yeniden Üretimi

ISBN NR. : 978-625-5694-38-6

Cinsiyet eşitsizliği, yalnızca bireysel önyargıların değil, kurumsal yapıların da ürünüdür. **Kurumsal kuram** (Meyer & Rowan, 1977; DiMaggio & Powell, 1983), örgütlerin görünürde eşitlikçi politikaları benimsese de, biçimsel yapılar aracılığıyla eşitsizlikleri yeniden ürettiğini belirtir.

Türkiye'de yapılan ampirik araştırmalar, akademik fon ve proje desteğine erişimde cinsiyet farkı bulunduğunu, kadın araştırmacıların karar alma süreçlerine katılımının sınırlı kaldığını ortaya koymaktadır (Kentmen-Cin, 2024; TESEV, 2019). Kadınlara orantısız biçimde "görünmeyen idari yükler" verilmesi —komisyon üyelikleri, sosyal etkinlik organizasyonları vb.— zaman baskısını artırmakta ve araştırma performansını dolaylı olarak etkilemektedir (Acker & Armenti, 2004).

TÜBİTAK'ın kadın araştırmacılara yönelik politikaları bu eşitsizliği azaltmaya dönük önemli adımlardır. Kadın-erkek dengesi gözetilmekte, ebeveyn izni, esnek çalışma ve kadın girişimcilere özel çağrılar gibi destekler sağlanmaktadır (TÜBİTAK, 2023). Bu uygulamalar, feminist kurumsalcı yaklaşımın (Krook & Mackay, 2011) vurguladığı biçimde, örgütsel kültürdeki dönüşümün başlangıcı niteliğindedir.

3. Tartışma ve Sonuç

Türkiye, kadınların akademiye katılımında sayısal olarak güçlü bir konuma sahiptir. Ancak bu temsilin niteliksel olarak eşitliğe dönüşebilmesi için görünmez bariyerlerin ortadan kaldırılması gerekmektedir. En büyük sorunlardan biri, **iş–yaşam dengesinin sağlanamayışı** ve **annelik rollerinin kurumsal destekle yeterince karşılanmamasıdır** (Belkıs, 2016; Yıldız, 2018).

UNESCO'nun **SAGA (STEM and Gender Advancement)** çerçevesi, bu sorunların aşılması için güçlü bir politika modeli sunmaktadır. SAGA, toplumsal cinsiyet normlarını dönüştürme, kız öğrencilerin STEM alanlarına yönelimini artırma, araştırma süreçlerine toplumsal cinsiyet boyutu ekleme ve veri temelli politika üretme hedefleriyle çalışmaktadır (UNESCO, 2021).

Türkiye bağlamında bu çerçevenin uygulanması üç temel katkı sağlayabilir:

1. **Veri Temelli İzleme:** Üniversitelerde cinsiyete göre ayrıştırılmış veri toplama kapasitesinin güçlendirilmesi, eşitsizliklerin görünür kılınmasını sağlar.
2. **Şeffaf Terfi Süreçleri:** Atama ve değerlendirme kriterlerinin açık hale getirilmesi, gizli önyargıların etkisini azaltır.
3. **Mentorluk ve Rol Modeller:** Kadın liderlerin mentorluk ağları oluşturması, genç kuşak kadın araştırmacılara ilham verir ve kariyer sürekliliğini destekler.

Ek olarak, **dijitalleşme ve uzaktan çalışma** olanakları, kadınların bilimsel üretim süreçlerine daha esnek katılımını mümkün kılmaktadır. Ancak bu fırsatların eşitlik gözeten politika çerçeveleriyle desteklenmesi gerekmektedir.

ISBN NR. : 978-625-5694-38-6

Sonuç olarak, Türkiye'de kadınların bilimsel üretime eşit biçimde katılımı, bireysel çabaların ötesinde, kurumsal dönüşüm ve politika kararlılığı gerektirir. Bilimde toplumsal cinsiyet eşitliği, yalnızca kadınların güçlenmesini değil, toplumun yenilik kapasitesinin artmasını da beraberinde getirir.

Kaynakça (APA 7)

Acker, J. (1990). Hierarchies, jobs, bodies: A theory of gendered organizations. *Gender & Society, 4*(2), 139–158.
Acker, S., & Armenti, C. (2004). Sleepless in academia. *Gender and Education, 16*(1), 3–24.
Belkıs, Ö. (2016). Anneliğin akademik kariyer gelişimine etkileri üzerine nitel bir araştırma. *JRET Eğitim ve Öğretim Araştırmaları Dergisi, 5*(4).
Bourdieu, P. (2001). *Masculine domination*. Stanford University Press.
Ceci, S. J., Ginther, D. K., Kahn, S., & Williams, W. M. (2014). Women in academic science: A changing landscape. *Psychological Science in the Public Interest, 15*(3), 75–141.
DiMaggio, P. J., & Powell, W. W. (1983). The iron cage revisited: Institutional isomorphism and collective rationality. *American Sociological Review, 48*(2), 147–160.
Eagly, A. H. (1987). *Sex differences in social behavior: A social-role interpretation*. Erlbaum.
Eagly, A. H., & Carli, L. L. (2007). *Through the labyrinth: The truth about how women become leaders*. Harvard Business Press.
Eagly, A. H., & Karau, S. J. (2002). Role congruity theory of prejudice toward female leaders. *Psychological Review, 109*(3), 573–598.
Faulkner, W. (2009). Doing gender in engineering workplace cultures. *Engineering Studies, 1*(1), 3–18.
Hewlett, S. A. (2007). *Off-ramps and on-ramps: Keeping talented women on the road to success*. Harvard Business School Press.
Kadir Has Üniversitesi. (2022). *The state of gender (in)equality in academia in Turkey*. İstanbul: Kadir Has Üniversitesi Yayınları.
Kentmen-Cin, C. (2024). Turkey's gender gap in higher education: Evidence from international relations. *Women's Studies International Forum, 99*, 102837.
Krook, M. L., & Mackay, F. (Eds.). (2011). *Gender, politics and institutions: Towards a feminist institutionalism*. Palgrave Macmillan.
Meyer, J. W., & Rowan, B. (1977). Institutionalized organizations: Formal structure as myth and ceremony. *American Journal of Sociology, 83*(2), 340–363.
Morrison, A. M., White, R. P., & Van Velsor, E. (1987). *Breaking the glass ceiling: Can women reach the top of America's largest corporations?* Addison-Wesley.
Moss-Racusin, C. A., Dovidio, J. F., Brescoll, V. L., Graham, M. J., & Handelsman, J. (2012). Science faculty's subtle gender biases favor male students. *Proceedings of the National Academy of Sciences, 109*(41), 16474–16479.
OECD. (2022). *Education at a glance 2022: OECD indicators*. OECD Publishing.
Öngünç, B. (2023). Kadın akademisyenlerin akademik hayatlarında karşılaştıkları sorunlar: İstanbul örneği [Yüksek lisans tezi]. İstanbul Gelişim Üniversitesi.
Özkan, D., & Özmen, F. (2021). Türkiye'de kadın akademisyenlerin kariyer engelleri üzerine

ISBN NR. : 978-625-5694-38-6

bir inceleme. *Anadolu University Journal of Social Sciences, 21*(2), 45–62.
Powell, G. N., & Greenhaus, J. H. (2010). Sex, gender, and decisions at the family→work interface. *Journal of Management, 36*(4), 1011–1039.
TESEV. (2019). *Women in academia and gender equality*. İstanbul: Türkiye Ekonomik ve Sosyal Etüdler Vakfı.
TÜBİTAK. (2023). *Kadın araştırmacılar destek programı yönergesi*. Ankara: TÜBİTAK Yayınları.
TÜİK & UN Women. (2024). *İstatistiklerle kadın 2024*. Ankara: TÜİK Yayınları.
UNESCO. (2021). *SAGA Science, Technology and Innovation Gender Objectives List (STI GOL): Policy framework and indicators*. Paris: UNESCO Publishing.
UNESCO. (2022). *Women in science: Facts and figures 2022*. UNESCO Institute for Statistics.
Yıldız, S. (2018). Türkiye'de kadın akademisyen olmak. *Yükseköğretim ve Bilim Dergisi, 8*(1), 29–40.*

ISBN NR. : 978-625-5694-38-6

TÜRK KADINLARININ TARIHTEKI ROLÜ VE YERİ- İLKLERE İMZA ATAN ÖNCÜ KADINLAR

Prof. Dr. Seyidova Sevinc Memmed kızı

Azerbaycan Devlet Pedagoji Üniversitesi

seyidovasevinj7@gmail.com

ORCID: 0009-0003-8839-3506

Özet

Türk kadınlarının tarihsel süreç içerisindeki konumu, yalnızca aile içi rollerle sınırlı kalmamış; siyasal, askerî, kültürel ve bilimsel alanlarda üstlendikleri görevlerle de dikkat çekmiştir. Kadınlar, kimi zaman devlet yönetiminde karar alıcı konumlarda bulunmuş, kimi zaman da savaş meydanlarında toplumun varlığını savunmuşlardır. Bu makale, antik dönemlerden modern çağlara kadar Türk kadınlarının toplumsal ve siyasal hayata katkılarını akademik bir perspektifle ele almaktadır.

Anahtar Kelimeler: kadın , aile, bilim, sanat, askeri alan, sehit kadınlar

Prof. Seyidova Sevinc Mammad Kızı

Azerbaijan State Pedagogical University

seyidovasevinj7@gmail.com

ORCID: 0009-0003-8839-3506

Abstract

The historical position of Turkish women has not been limited to domestic roles; they have also attracted attention for their roles in political, military, cultural, and scientific fields. Women have sometimes held decision-making positions in state administration and, at other times, defended the existence of society on the battlefield. This article examines the contributions of Turkish women to social and political life from ancient times to modern times from an academic perspective.

Keywords: women, family, science, art, military field, martyred women

ISBN NR. : 978-625-5694-38-6

Giriş

Tarihten de bilindiği şeklinde, antik ve ortaçağ Türk toplumlarında kadınların yüksek bir statüsü bulunmaktaydı. Türk kadınlarının askerlikteki rolüne bakacak olursak, kadim Türklerde kadınlar savaşçı olarak yetiştiriliyordu. At binme, ok atma ve kılıç kullanma konusunda yetenekliydiler. Ünlü kadın savaşçılardan biri de Massaget Türklerinin hükümdarı olan ve Ahameniş Şahı II. Kiros'u yenen Tomris Hatun'dur (10).

Ortaçağ Türk Devletlerinde Kadınların Konumu

Göytürkler, Uygurlar ve diğer kadim Türk devletlerinde kadınlar yüksek bir mevkiye sahipti. Kadınlar devlet yönetiminde, elçilerle görüşmelerde ve önemli kararların alınmasında rol oynarlardı. Hatun, bir hükümdarın eşi veya bağımsız güce sahip bir kadındı. Bazı durumlarda hatunlar aynı zamanda devlet başkanı olarak da görev yaparlardı. İslam sonrası dönemde kadınların konumuna bakacak olursak, İslam'ın kabulünden sonra kadınların rolü biraz değişmiş olsa da, bazı Türk hanlıklarında (özellikle Karakoyunlu, Akkoyunlu, Osmanlı, Safevi) kadınlar hâlâ siyasi güce sahip olmuş ve bazen devlet yönetiminde ciddi etkilere sahip olmuşlardır.

Şiirimizin kadın güneşi olarak kabul edilen Mahseti Gencevi (Manisa Hatun), aslen Tacik olup Gence'de doğmuş, orada yaşamış ve vefat etmiştir. İlk ünlü ortaçağ şairi, ilk kadın satranç oyuncusu ve büyük olasılıkla Doğu'nun ilk kadın bestecisidir(7).

Özellikle Sara Hatun (Pir Ali Bayandur'un kızı, eşi Celaleddin Ali Bey) örnek olarak zikredilebilir. Akkoyunlu devletinin etkili bir kadın siyasetçisiydi. Oğlu Uzun Hasan döneminde biroldukça diplomatik görevde bulunmuştur. Sara Hatun'un faaliyetlerinde, Sultan II. Mehmed ile 1461 yılında (Göylühisar'da) imzalanan barış antlaşması önem arz etmektedir(4,s.13).

19. Yüzyılda Aydınlanma Kadınları

19. yüzyılın sonları ve 20. yüzyılın başlarında kadınların konumu göz önüne alındığında, Azerbaycanlı kadınların bu dönemde aydınlanma hareketine aktif olarak katılmaya başladıkları belirtilmelidir.

Hurşid Banu Natavan, şair, hayırsever ve Karabağ'da kültürün gelişmesine destek veren bir isimdi. Ümmügülsüm Sadıkzade ve Şefika Efendizade ilk kadın gazeteci ve öğretmenler arasındaydı (7;8;9).

Nigar Hüseyin Efendi kızı Şihlinskaya, ilk Azerbaycanlı şefkat rahibesi, yüksek öğrenim görmüş ilk Azerbaycanlı kadındı. Birinci Dünya Savaşı'nda yaralılara tıbbi bakım sağlayan Kadınlar Komitesi'nin başkanıydı (7).

Osmanlı ve Cumhuriyet Dönemi Kadınları

ISBN NR. : 978-625-5694-38-6

Osmanlı döneminde kadınların kültürel ve toplumsal hayattaki etkisi giderek artmıştır. Bu dönemde Osmanlı İmparatorluğu'nda faaliyet gösteren kadınlar arasında Fatma Aliye Hanımı (1862-1936) (Osmanlı) örnek olarak zikredilebilir. İlk kadın romancı ve kadın hakları savunucusuydu. Halide Edip Adıvar, 1884-1964 (Milli Mücadele) Kurtuluş Savaşı'na katılan bir yazar ve siyasetçiydi. Afet İnan, Atatürk'ün manevi kızı, 1908-1985 (Cumhuriyet) yılları arasında tarihçi ve akademisyendi (11).

Azerbaycan Demokratik Cumhuriyeti (1918-1920) döneminde, Azerbaycanlı kadınlar

Azerbaycan Demokratik Cumhuriyeti (1918-1920) döneminde, Azerbaycanlı kadınlar Müslüman Doğu'da ilk kez oy kullanma hakkını elde etti - bu biroldukça Avrupa ülkesinden önce gerçekleşti! Bu dönemde kadınlar parlamentoya seçilemese de, sosyal ve eğitimsel faaliyetlerde aktif rol almışlardır(1;6).

Kadınların bilimdeki rolü, toplumun gelişimindeki etkinliklerinin ve entelektüel potansiyellerinin bir göstergesidir. Tarih boyunca Türk kadınları, yalnızca aile ve sosyal yaşamda değil, aynı zamanda bilimsel ve kültürel alanlarda da önemli bir yer tutmuştur. Kadim Türk devletlerinden modern çağa kadar kadınlar, çeşitli dönemlerde bilimin gelişiminde ciddi rol oynamış, çoğu zaman, dönemin ideolojik ve toplumsal engellerine rağmen bilimsel araştırmalara yönelmişlerdir.

Bilim Dünyasında Kadınların Rolü

Sara Balabey kızı Aşurbeyli (27 Ocak 1906, Bakü - 17 Temmuz 2001, Bakü) - Azerbaycanlı bilim insanı, tarihçi ve oryantalist, Tarih Bilimleri Doktoru (1966), profesör, Azerbaycan Onurlu Bilim İnsanı (1982), Azerbaycan Devlet Ödülü sahibi (1986), Azerbaycan Ressamlar Birliği üyesi olmuştur. O, Türk ve İslam tarihi üzerine yaptığı derinlemesine araştırmalarla akademik dünyada öncü bir konuma ulaşmıştır(17).

İlk kadın kimyager - akademisyen (1972), Teknik Bilimler Doktoru (1962), Azerbaycan Bilim ve Teknoloji Onursal Çalışanı İzzet Orujova, yalnızca Azerbaycan'da değil, tüm Sovyetler Birliği'nde petrol teknolojisi alanında Bilim Doktoru derecesi alan ilk kadındır(7).

Bilim alanında, Türkan Saylan (1935-2009, Modern Türkiye) sayılabilir; eğitimci, hekim ve Modern Yaşamı Destekleme Derneği'nin kurucusudur. Türkan Saylan ise özellikle eğitim ve sağlık alanındaki çalışmalarıyla toplumun gelişimine yön vermiştir(12). Bu isimler, kadınların bilimsel sahadaki varlığının yalnızca bireysel başarılarla sınırlı kalmadığını, aynı zamanda toplumsal dönüşümün temel dinamiklerinden biri olduğunu göstermektedir.

İlk kadın göz doktoru (1933), Tıp Bilimleri Doktoru unvanını alan ilk Azerbaycanlı olan Sona Velihan, 1908 yılında Petersburg Tıp Enstitüsü'nden mezun olmuş ve Azerbaycan'da yüksek öğrenim görmüş ilk kadın doktordur. Sona Velihan, 2 monografi de dahil olmak üzere 60'tan fazla bilimsel çalışmanın yazarıdır(7).

Sanat alanında Kadınlar

ISBN NR. : 978-625-5694-38-6

Kadınlar sanat alanında da önemli bir rol oynamıştır. Azerbaycan ve Doğu'nun ilk kadın bestecisi Aghabaci Rzayeva'dır(19). Profesyonel bir müzik eğitimi ve zengin bir icra deneyimine sahiptir. "Evimiza gelin yılı", "Kuklam", "Ey peri" şeklinde gönülleri fetheden ve bugün hala dillerde ezberlenen şarkılarıyla yüzlerce gelin ve annenin gönlünde taht kurmuştur.

Şafika Ahundova, A. Rzayeva'nın yolunu sürdürerek 1972'de "Gelin gayası" operasını yazarak Doğu'nun opera yazan ilk kadın bestecisi olmuştur(19).

Müzik alanında, İdil Biret (1941– Modern Türkiye) uluslararası üne sahip bir piyanistti; Semiha Berksoy (1910 - 2004) ise Türkiye'nin ilk opera sanatçılarından biriydi. Bale alanında Azerbaycan ve Doğu'nun ilk balerini, bale ustası, eğitmen ve SSCB Halk Sanatçısı Gamar Almaszadeh, 1931 yılında Reingold Glier'in "Kırmızı Lale" balesinde Tao Khoa rolüyle sahneye çıktı ve biraz deneyim kazandıktan sonra Rusya'ya giderek Leningrad'daki (şimdiki St. Petersburg) koreografi okulunda mesleğinin inceliklerini derinlemesine inceledi(13).

İlk profesyonel Azerbaycan kadın şarkıcısı, ilk opera sanatçısı ve tiyatro figürü Şovket Memmedova'ydı. 1911'de Zeynalabdin Tağıyev ve hayat arkadaşı Sona Hanım'ın yardımıyla İtalya'nın Milano kentinde bir müzik okuluna girdi. Ancak 1912'de desteği kesildi ve Memmedova Rusya'ya dönmek zorunda kaldı. Eğitimine Tiflis Müzik Okulu'nda devam etti. Mezun olduktan sonra aynı anda iki yüksek okula girdi: Azerbaycan Yüksek Sanat Okulu ve Devlet Türk Müzik Okulu. 1924 yılında Yüksek Sanat Okulu'ndan mezun oldu.

Resim alanında, özellikle ilk kadın sanatçılar Geyser Hanım Kaşiyeva ve Reyhan Hanım Topçubaşova'dan bahsetmeye değer. G. Kaşiyeva, gözlerini dünyaya açtığı Tiflis'te, Kafkas Sanatını Tanıtma Derneği'nin (1907-1908) resim atölyesinde sanatın sırlarını öğrendi. Dönemin ünlü sanatçıları olarak kabul edilen R. Sommer ve O. Şmerling'den ders alan Geyser Hanım'ın yaratıcılığı, çeşitli türlerde resmedilmiş eserlerle zenginleşti (3,s.9).

Reyhan Hanım Topçubaşova, 1933 yılında sınavı geçerek, seçkin Halk Sanatçısı Azim Azimzade'nin yönettiği Sanat Koleji'nin 3. sınıfına girdi ve Haziran 1935'te mükemmel notlarla mezun oldu. Reyhan Hanım Topçubaşova, sanat eğitimi alan ilk sanatçı olarak kabul edilir.

Azerbaycan Halk Sanatçısı, Emektar Sanat Emekçisi ve Heykeltıraş Tokay Memmedov'un annesi olan Ziver Memmedova, ilk Azerbaycanlı kadın heykeltıraştır. 1909 yılında "Muğaddes Nina" kız lisesine kaydolan Memmedova, okuldan mezun olduktan sonra resim kursuna kaydoldu.

Bu arada, ilk anıtsal kadın heykeltıraş, Şuşa'nın Emektar Ressamı Münevver Rzayeva'ydı.

İlk Türk kadın sanatçılarından biri olan Bedia Gülerüz, nesillerdir hat sanatına ilgi duyan ve bu sanatla uğraşan bir aileden gelmesine rağmen, resme yöneldi ve İnas Sanayi-i Nefise Mektebi'ne girdi. Burada Feyhaman Duran'dan desen, Ahmet Haşim'den sanat tarihi ve Nureddin Ali Bey'den anatomi dersleri aldı. Burada izlenimcilik eğitimi aldı ve ardından yüksek öğrenimine Berlin'de ve ardından New York'ta devam etti. "Boğaziçi Çubuglu", "Eski İstanbul-Zeyrak" ve "Natürmort ve Çiçekler" adlı eserleri ünlüdür(13).

Havacılık ve Askerî Alanlarda Kadınlar

ISBN NR. : 978-625-5694-38-6

Sabiha Gökçen (1913–2001) (Cumhuriyet), dünyanın ilk kadın savaş pilotudur. Mustafa Kemal, Atatürk'ün sekiz manevi evladından biriydi. 1935 yılında Mustafa Atatürk'ün desteğiyle Türk Hava Kurumu'na bağlı Türkü Kuşu Sivil Havacılık Okulu'na girdi ve Ankara'da yüksek uçuş sertifikasını aldı. 25 Şubat 1936'da ilk kez motorlu bir uçakla uçmaya başladı. Uçuş kariyeri boyunca yaklaşık 8.000 saat uçtu ve otuz iki farklı askeri harekâta katıldı. İstanbul'un ikinci havalimanı olan Sabiha Gökçen Havalimanı'na adı verildi (14). Azerbaycan'ın ilk kadın havacısı, havacılık uzmanı Leyla Memmedbeyova, Azerbaycan, Kafkasya ve tüm Güney Avrupa ile Orta Asya'nın ilk kadın havacısıdır. Leyla Memmedbeyova, 1930 yılında Bakü Havacılık Kulübü'nde sanat eğitimini almış ve 1931 yılında ilk uçuşunu gerçekleştirmiştir(18).

Savaşta savaş uçağı kullanan ilk kadın pilot olan Züleyha Seyid Memmedova, Jukovski Hava Harp Okulu'na kabul edilen ilk Azerbaycanlı pilot olmuştur. II. Dünya Savaşı'na katılmış ve Marina Raskova tarafından kurulan 586. Avcı Havacılık Alayı'nda navigatör olarak görev yapmıştır(7).

İlk kadın keskin nişancı Ziba Ganiyeva, II. Dünya Savaşı'na katılmış bir keskin nişancı, sinyalci ve istihbarat subayıydı. II. Dünya Savaşı'nda 129 faşisti yok etmiş ve kahramanlığı ve cesareti nedeniyle Kızıl Bayrak Nişanı, Kızıl Yıldız Nişanı ve "Moskova Savunması" madalyasıyla ödüllendirilmiştir.

Şehit Kadınlar ve Kahramanlık Örnekleri

Tarihsel olarak Türk kadınları bilimsel faaliyetlerin çeşitli aşamalarında aktif olarak yer almış ve bu alana önemli katkılarda bulunmuştur. Başarıları yalnızca bilim tarihinde değil, aynı zamanda kadın hakları ve toplumsal cinsiyet eşitliğinin gelişiminde de önemli bir rol oynamıştır. Antik çağların savaşçı kadınlarından modern çağın genetik ve yapay zeka araştırmacılarına kadar kadınlar bilimde parlak bir iz bırakmıştır. Bu geleneğin devam edebilmesi için, bilimsel ortamda toplumsal cinsiyet dengesinin sağlanması adına çalışmalarının örnek olarak kabul edilmesi ve desteklenmesi gerekmektedir.

Vatan için canını vermek, milletin onurunu canıyla korumak en büyük fedakarlık örneğidir. Bu kutsal görev sadece askerler tarafından değil, aynı zamanda cephede, sağlıkta ve bilgi alanında çalışan kadınlar tarafından da yerine getirilmiştir. Azerbaycan tarihinde şehit kadınlar, cesaretin, kahramanlığın ve vatan sevgisinin sembolleridir. Savaştaki cesaretleri ve fedakarlıklarıyla tarihe isimlerini ve Azerbaycan kadınlarının kahramanlık imajını yazdırmışlardır.

Birinci Karabağ Savaşı'ndaki ilk kadın şehit, gazeteci Salatin Askerova'dır. Ermenistan Silahlı Kuvvetleri tarafından şehit edilmiştir(16).

Birinci Karabağ Savaşı başladığında, mesleği doktorluk olan ve bebeğini annesine emanet ederek Ermeni kurşunlarıyla yaralanan askerlere yardım etmek için cepheye giden Gültekin Askerova, hem ilk Azerbaycan Ulusal Kahramanı hem de ilk şehit doktordur(16).

İkinci Karabağ Savaşı'nda Azerbaycan saflarında şehit düşen tek kadın şehit ise Aresta Bakhishova'dır. Aresta Kerim kızı Bakhishova, çavuş olarak muharebelere katılmış ve 23 Ekim

ISBN NR. : 978-625-5694-38-6

2020'de Gubadlı yönünde şehit düşmüştür. Askeri hemşire olan Bakhishova, Vatanseverlik Savaşı'na katılan yüzlerce kadın arasında büyük kahramanlık göstermiştir(16).

Türkiye'de savaşçı ve şehit kadınlar da tarihte iz bırakmıştır.

Nene Hatun - 1877-1878 Osmanlı-Rus Savaşı'nda (93 Harbi) Erzurum Aziziye Tabyası'nın savunmasında düşmanla birlikte savaşmıştır. Tabya, hayatta kalan ancak mücadelelerinde şehit düşen kadınların sembolü haline gelmiştir(15).

Şerife Bacı - Kurtuluş Savaşı (1921) Cepheye mühimmat taşımıştır. Kış şartlarında donarak şehit düşmüştür(15).

Kara Fatma (Fatma Seher Erden) - Kurtuluş Savaşı (1919-1922) Kadın müfrezesi kurarak Sakarya ve Dumlupınar'da savaşmıştır. Biroldukça silah arkadaşı şehit olmuş, kendisi de yaralanmıştır. Halime Çavuş - Kurtuluş Savaşı cephesine erkek kılığında katıldı ve Kuva-yi Milliye'de savaştı. Savaştan sonra onurlandırıldı(15).

Nezahat Onbaşı - Kurtuluş Savaşı 9 yaşında cepheye katıldı ve dedesiyle birlikte savaştı. TBMM tarafından İstiklal Madalyası ile ödüllendirildi. Tayyar Rahime - Antep Savunması (1920) Fransızlara karşı kahramanca savaştı. Çatışmada şehit düştü(15).

Safiye Hüseyin Elbi - Çanakkale Cephesi (1915) Cephede hemşire olarak çalıştı. Şehit olmadı, ancak cephedeki kadınların sembolik bir temsilcisi oldu.

Bu kadınlar, kahramanlıklarıyla Türk kadınlarının tarih boyunca sadece aileleri, yetiştirilmeleri ve bakımları için değil, aynı zamanda vatan uğruna gösterdikleri cesaretle de seçildiğini bir kez daha kanıtladılar.

Sonuç

Genel olarak, Türk kadınları tarihsel olarak metanet, zekâ ve vatanseverliğin bir örneği olmuştur. Bu özellikler savaş zamanlarında daha da belirginleşmiştir. Şehit kadınlar, sadece cephede canlarını feda eden fedakar insanlar değil, aynı zamanda milletin ruhunu canlı tutan ve gelecek nesillere örnek olan kahramanlardır. En büyük saygı, kahramanlıklarını unutmamak, onların yolundan gitmektir. Bu kadınların hayatları, korkusuzluğun, şefkatin ve vatana sadakatin canlı bir örneğidir.

Şehit kadınların Türk halkları tarihindeki rolü eşsizdir. Onlar sadece savaşçı veya sağlık görevlisi değil, aynı zamanda halkın ruhunu temsil eden kahramanlardır. Onların suretinde Türk kadını, güçlü, cesur, korkusuz ve vatansever bir imajla temsil edilir. Bu fedakar kadınların isimleri ve faaliyetleri, halkın hafızasında sonsuza dek yaşayacak ve gelecek nesillere vatan sevgisi aşılayacaktır. Hayat, ailede ve toplumda kadınların fedakarlığıyla devam eder ve hayat onlarla güzeldir. Peygamber Efendimizin dediği şeklinde, "Cennet anaların ayakları altındadır." (Nesâî, Cihad, 6)

KAYNAKÇA

ISBN NR. : 978-625-5694-38-6

1.İbrahimova Gülzar. Azərbaycan Xalq Cümhuriyyəti dövründə qadin hüquqlar. Uluslararası Medeniyet Çalışmaları Dergisi. Volume III/ Issue I. ISSN: 2548-0146, Nevşehir/ TURKEY s.262-286

2.Gökçen Şahmaran Can. Tanzimat'tan Cumhuriyet dönemi Türkiyesi'ne öne çikan kadin sanatçilar. idil, 2016, Cilt 5, Sayı 23, Volume 5, Issue 23.

3.Mükərrəmoğlu M. Sənətə gözəllik bəxş edən qadınlar. “Xalq qəzeti”.- 2018.- 8 mart.- s.9.

4.Tahirqızı Ülvuyyə. “Xalq Cəbhəsi” qəzeti. Azərbaycanın ilk xanım diplomatı. Ağqoyunlu hökmdarı Uzun Həsən ən çətin danışıqlara onu göndərirdi - 2014.- 4 fevral.- s.13

5.Vahap Sağ. Tarihsel süreç içerisinde Türk kadını ve Atatürk. C.Ü. İktisadi ve İdari Bilimler Dergisi, Cilt 2, Sayı 1. s.9-23

6.https://irs-az.com/sites/default/files/2020-12/40_1.pdf. Laman Süleymanlı. Cumhuriyeti Döneminde Azerbayan Kadını(1918-1920). s.40-47

7.https://www.adalet.az/az/posts/detail/olkemizin-bezen-ise-serqin-bas-taci-olan-ilk-azerbaycan-qadinlari-taniyin-arasdirma-1709897261. Əntiqə Rəşid.

8.https://shusha.gov.az/ru/sexsiyyet/xursidbanu-natevan-1832-1897. Хуршидбану Натаван (1832-1897).

9.https://www.academia.edu/119136711/Tarihten_Sayfalar_Bir_Kad%C4%B1n_Bir_O_mur Sevilya Agezova,Marina Mussa.Tarihten sayfalar. Bir kadın, bir ömür...252s.

10.https://www.otuken.com.tr/u/otuken/docs/t/u/turk-kadin-tarihine-giris-1606397873.pdf?srsltid=AfmBOopimNB7ZXP6vA3C0kuhEkNuEalkuOz7kxlSGR-YTOPfY8xFo_Ct.30s. Necati Gültepe. Türk Kadın Tarihine Giriş (Amazonlardan Bâcıyân-ı Rûm’a).

11.https://dergipark.org.tr/tr/download/article-file/670779 Günseli Naymansoy. Gölgeden Gerçeğe Osmanlı’dan Bugüne Aydın Kadınlarımız.

12.https://turkansaylan.mugla.bel.tr/hayati/. Türkan Saylan çağdaş yaşam merkezi.

13.https://kulturveyasam.com/klasik-muzigin-ulkemizdeki-7-kadin-temsilcisi/ Klasik müziğin ülkemizdeki 7 kadin temsilcisi.

14.https://binyaprak.com/kesfet/ilk-turk-kadin-savas-pilotu-sabiha-gokcen İlk Türk Kadın Savaş Pilotu: Sabiha Gökçen.

15.https://www.muharipgaziler.org.tr/kadin-kahramanlar.Kadin kahramanlar.mehmetçiğin anasi kahraman Türk kadinlari. (Sadece Doğurmak İçin Değil, Vatanın Namusu ve Savunulmasında da).

16.https://oxu.az/ordu/sinesini-gulle-qabagina-veren-sehid-xanimlarimiz Sinəsini güllə qabağına verən şəhid xanımlarımız.

ISBN NR. : 978-625-5694-38-6

17.https://lib.az/persons/34 Sara Balabəy qızı Aşurbəyli.

18. https://azpresstimes.info/news60. Qafqazda ilk azərbaycanlı qadın pilot

19. https://www.turkustan.az/news.php?id=41061. Azərbaycanın ilk qadin bəstəkari

ISBN NR. : 978-625-5694-38-6

İLKOKUL 1. SINIF DÜZEYİNDE SİDE BY SİDE MODELİNİN UYGULANMASI: ÖĞRETMEN DENEYİMİ

IMPLEMENTATION OF THE SIDE BY SIDE MODEL AT PRIMARY SCHOOL 1ST GRADE LEVEL: TEACHER EXPERIENCE

Yüksek Lisans Öğrencisi Songül KİMSESİZ[1], Doç. Dr. Aysel ARSLAN [2]

[1]Sivas Cumhuriyet Üniversitesi, Eğitim Fakültesi, songulugurlu99@gmail.com - ORCID ID: 0000-0001-5838-2361

[2]Sivas Cumhuriyet Üniversitesi, Eğitim Fakültesi, ayselarslan@cumhuriyet.edu.tr - ORCID ID: 0000-0002-8775-1119

ÖZET

İngilizce, dünya genelinde en yaygın kullanılan dillerden biri olması nedeniyle, Türkiye'de yabancı dil öğretiminde öncelikli konumda yer almaktadır. Bu doğrultuda, Türkiye'deki bazı özel ve devlet okullarında yabancı dil öğretimine yönelik yenilikçi yaklaşımlar geliştirilmektedir. Bu yaklaşımlardan biri de "Side by Side" (Yan Yana) modeli olarak adlandırılan anadili ve yabancı dili aynı anda sınıf içinde öğretmeyi hedefleyen modeldir. Bu modelde sınıf içinde iki öğretmen aynı anda görev yapmaktadır. Öğretmenlerden biri anadilde diğeri ise öğretilmesi hedeflenen dilde dersi anlatmaktadır. Bu çalışmada Side by Side modelinin ilkokul 1. sınıf Türkçe dersinde uygulanmasına yönelik olarak öğretmen deneyiminin ve elde edilen sonuçların aktarılması hedeflenmiştir. Sivas il merkezinde yer alan bir özel okulda bir yıl süreyle yapılan uygulamada haftalık 6 saat olan 1. sınıf Türkçe dersinde Türkçe dersi öğretmeni ve İngilizce öğretmeni birlikte ders işlemiştir. Ayrıca aynı okulun aynı düzeydeki sınıfında sadece İngilizce dersi işlenmiştir. Her iki sınıfta aynı İngilizce öğretmeni görev yapmıştır. Bu sürecin sonunda Side by Side modelinin uygulanan ve sadece İngilizce dersi işlenen sınıfların İngilizce öğrenme düzeyleri, akademik başarıları, süreçlerin olumlu ve olumsuz yanları dersleri yürüten İngilizce öğretmeni tarafından raporlanmıştır. Bu çalışmada bir yıl süren öğretim sürecinin sonunda elde edilen bulgulara yer verilmektedir. Elde edilen bulgular, iki dilli eğitim ortamında öğrenim gören öğrencilerin akademik başarılarının sadece İngilizce dersi alan öğrencilere göre olumlu yönde etkilendiğini ortaya koymuştur. Side by Side modeli ile yürütülen İngilizce öğretiminin, öğrencilerin çok dilli bir dünyaya daha iyi uyum sağlamalarına katkı sunduğu söylenebilir. Bununla birlikte, modelin sürdürülebilirliği açısından öğretmenlerin bu alanda yeterliliklerinin artırılması ve uygulamaya yönelik kaynakların zenginleştirilmesi gerekmektedir.

ISBN NR. : 978-625-5694-38-6

Anahtar Kelimeler: Yabancı dil öğretimi, side by side modeli, çift dilli eğitim, ilkokul

ABSTRACT

As one of the most widely spoken languages worldwide, English is given high priority in Turkey's foreign language education. In this regard, innovative approaches to foreign language teaching are being developed in some private and public schools in Türkiye. One of these approaches is the "Side by Side" model, which aims to teach both the native language and a foreign language simultaneously in the classroom. In this model, two teachers work simultaneously in the classroom. One teacher teaches in the native language, the other in the target language. This study aims to report the teacher experience and the results obtained from the implementation of the Side by Side model in the first-grade Turkish course in primary school. In a one-year implementation at a private school in the city center of Sivas, a Turkish teacher and an English teacher taught the first-grade Turkish course, which lasted six hours per week. Furthermore, only English was taught in the same grade class at the same school. The same English teacher served in both classes. At the end of this process, the English language learning levels, academic achievements, and positive and negative aspects of the processes in the classes where the Side by Side model was implemented and only English lessons were taught were reported by the English teacher who taught the classes. This study presents the findings obtained after a one-year teaching period. The findings reveal that the academic achievements of students studying in a bilingual environment were positively affected compared to those who only took English lessons. It can be argued that English language instruction conducted with the Side by Side model contributes to students' better adaptation to a multilingual world. However, for the sustainability of the model, teachers' competencies in this area need to be increased and resources for implementation enriched.

Keywords: Foreign language teaching, side by side model, bilingual education, primary school

1. GİRİŞ

21. yüzyıl eğitim anlayışı, öğrenci merkezli, deneyim temelli ve süreç odaklı öğrenme yaklaşımlarını esas almaktadır. Özellikle yabancı dil olarak İngilizce öğretiminde, öğrencilerin öğrenme süreçlerine etkin katılımını sağlayan ve motivasyonu artıran yöntemlerin uygulanması önem taşımaktadır. Bu bağlamda okul öncesi ve ilkokul düzeylerinde yaygın olarak kullanılan oyun temelli öğretim modeli, çağın gerekliliklerine uygun biçimde güncellenerek çocukların zihinsel gelişimlerinin yanı sıra sosyal-duygusal ve fiziksel becerilerini destekleyen bütüncül öğrenme ortamlarının oluşturulmasına katkı sağlamaktadır. İngilizce öğretimine entegre edilen

ISBN NR. : 978-625-5694-38-6

oyun temelli yaklaşımlar, etkili öğrenmenin gerçekleşmesine önemli ölçüde destek olmaktadır. Nitekim Aydın (2014), oyunun öğretim süreçlerinde en yaygın biçimde kullanıldığı alanlardan birinin dil eğitimi olduğunu vurgulamaktadır. Bu doğrultuda oyunlar yalnızca eğlenceli bir etkinlik değil, aynı zamanda yönlendirici ve öğretici bir araç olarak değerlendirilmektedir (Garris, Ahlers & Driskell, 2002; Kirriemur & McFarlane, 2004). Oyun temelli öğrenme ortamları, sınıf atmosferini monotonluktan uzaklaştırarak öğrencilerin derse daha istekli katılım göstermelerine imkân tanımaktadır (Lim, Nonis & Hedberg, 2006; Ko, 2002).

Oyun temelli öğrenme, çocukların öğrenmeye yönelik ilgisini ve içsel motivasyonunu artırırken süreci daha eğlenceli, etkileşimli ve katılımı teşvik edici hâle getirmektedir. Bu yaklaşım, yalnızca serbest zaman etkinlikleri ile sınırlı olmayıp; belirli amaçlara yönelik, planlı ve pedagojik temellere dayalı yapılandırılmış etkinlikleri içermektedir. Böylece kuramsal bilgi ile uygulama arasında köprü kurulmakta, öğrencilerin ilgiyle ve keyifle katıldıkları öğrenme ortamları sağlanmaktadır (Yalçın & Özyurt, 2021). İngilizce öğretiminde bu durum, etkileşime dayalı ve iletişim merkezli yaklaşımların kullanılmasını kolaylaştırarak öğrencilerin dil becerilerini aktif biçimde kullanmalarına ve öğrendiklerini gerçek yaşam durumlarına aktarmalarına imkân vermektedir.

Bu araştırma, bireysel öğretmen deneyimlerine dayalı olarak hazırlanmış olup, İngilizce derslerinde yapılan gözlemleri, karşılaşılan güçlükleri, uygulanan öğretim yöntemlerini ve öğrencilerin tepkilerini sistematik bir biçimde ortaya koymayı amaçlamaktadır. Çalışma, özel bir okulda görev yapan bir İngilizce öğretmeni olarak kendi mesleki deneyimlerimden elde edilen bulgulara dayanmaktadır. Bu bağlamda araştırmanın amacı, öğretim uygulamalarına ilişkin kişisel bir değerlendirme sunmak ve konuya yönelik temel veriler sağlamaktır. Araştırmada nitel araştırma yaklaşımı benimsenmiş, veri toplama ve analiz sürecinde tek denekli araştırma yöntemi kullanılmıştır. Bu yöntem, bireysel öğretim uygulamalarının derinlemesine incelenmesine ve elde edilen bulguların sistematik bir şekilde raporlanmasına imkân tanımaktadır.

2. YÖNTEM

2.1.Uygulamanın Yapıldığı Okul

Araştırmanın yürütüldüğü okul, sosyoekonomik düzeyi orta seviyede olan İç Anadolu Bölgesi'ndeki bir şehirde yer almaktadır. Öğrencilerin büyük çoğunluğu İngilizceye yalnızca okul ortamında maruz kalmakta, bu da dil edinim sürecini doğrudan etkilemektedir. Bu durum, öğretim sürecinde öğrencilerin yabancı dil becerilerini desteklemek amacıyla farklı yöntem ve stratejilerin kullanılmasını gerekli kılmıştır.

ISBN NR. : 978-625-5694-38-6

2.2. Uygulama Süreci ve Deneyim

Bu rapor, birinci sınıf öğrencilerine yönelik olarak yürütülen iki dilli ve disiplinlerarası öğretim sürecine ilişkin öğretmenlik deneyimlerini kapsamaktadır. Derslerde hem matematiksel kavramlar hem de bu kavramların Türkçe ve İngilizce olarak aktarımı birlikte yürütülmüştür. Bu uygulamanın temel amacı, öğrencilerin hem matematiksel becerileri kazanmasını hem de ikinci dil olan İngilizceye maruz kalarak dilsel farkındalık geliştirmelerini sağlamaktır. Söz konusu uygulama, 2024–2025 eğitim-öğretim yılı boyunca haftada altı ders saati olacak şekilde, iki sömestr süreyle gerçekleştirilmiştir. Dersler matematik öğretmeni ile eş zamanlı olarak planlanmış; bazı haftalarda dersler birlikte işlenmiş, bazı haftalarda ise destekleyici etkinlikler yoluyla sürdürülmüştür. Sürecin temel yaklaşımı, "İçerik Temelli Dil Öğretimi" (Content-Based Instruction, CBI) modeline dayanmaktadır. Bu model, öğrencilerin akademik içerikleri öğrenirken aynı zamanda hedef dili (İngilizce) doğal bir bağlam içinde edinmelerine imkân tanımaktadır.

2.3.Uygulama Okulu

Bu raporda ele alınan çalışma, İç Anadolu Bölgesi'nde yer alan bir ildeki ilköğretim okulunda 2024–2025 eğitim-öğretim yılı içerisinde birinci sınıf öğrencilerine yönelik olarak yürütülen iki dilli ve disiplinlerarası öğretim sürecine dayanmaktadır. Uygulama okulu, hem öğretmen adaylarının mesleki deneyim kazanmaları hem de öğrencilerin yenilikçi öğretim yöntemleriyle tanışmaları açısından önemli bir konuma sahiptir. Çalışmada, iki dilli eğitimin sağladığı bilişsel ve dilsel avantajların (Cummins, 2000; García & Wei, 2014) disiplinlerarası yaklaşımla bütünleştirilmesi öğrenme sürecinin temel çerçevesini oluşturmuştur. Öğrencilere kazandırılması hedeflenen temel beceriler; okuma-yazma yeterlikleri, eleştirel düşünme, problem çözme, iş birliği ve kültürlerarası farkındalık olarak belirlenmiştir. Öğretim sürecinde kullanılan yöntem ve teknikler, öğrencilerin aktif katılımını artırmaya yönelik yapılandırılmıştır. Ayrıca sınıf içi gözlemler, öğrenci ürünleri ve öğretmen geri bildirimleri aracılığıyla uygulamanın etkililiği düzenli olarak değerlendirilmiştir.

2.4.Öğrenci Profili

Araştırmanın çalışma grubunu, İç Anadolu Bölgesi'nde yer alan bir ilkokulun birinci sınıf öğrencileri oluşturmaktadır. Çalışmaya toplam 20 öğrenci (11 erkek, 9 kız) dahil edilmiştir. Öğrencilerin yaş aralıkları 6–7 olup, büyük çoğunluğu ilkokula başlamadan önce okul öncesi eğitimi almış; ancak anaokulunda İngilizce eğitimi almamıştır. Öğrencilerin sosyoekonomik

ISBN NR. : 978-625-5694-38-6

arka planları çeşitlilik göstermektedir. Katılımcıların yaklaşık yarısı orta gelir düzeyine sahip ailelerden gelmekte, diğer kısmı ise yüksek gelir düzeyine sahip ailelerden oluşmaktadır. Dilsel açıdan öğrencilerin tamamı Türkçeyi ana dili olarak kullanmakta, uygulama süreciyle birlikte ikinci dil olarak İngilizceye maruz bırakılmaları amaçlanmaktadır. Öğrencilerin daha önce İngilizce öğrenme deneyimlerinin olmaması, iki dilli öğretim modelinin etkilerinin gözlemlenmesi açısından önemli bir fırsat sunmuştur.

Bilişsel ve sosyal gelişim bakımından öğrenciler, yaş gruplarına uygun gelişimsel özellikler göstermektedir. Dikkat sürelerinin sınırlı olmasına rağmen oyun temelli etkinlikler ve grup çalışmaları aracılığıyla derse aktif katılımları sağlanabilmiştir. Ayrıca öğrenciler arasında iş birliği yapma, paylaşma ve iletişim becerileri gelişim aşamasındadır. Genel olarak öğrenci profili; yaş ve anadil açısından homojen, ancak sosyoekonomik durum ve bireysel öğrenme stilleri açısından heterojen özellikler taşımaktadır. Bu çeşitlilik, uygulanan iki dilli ve disiplinlerarası öğretim sürecinde farklı yöntem ve stratejilerin kullanılmasını gerekli kılmıştır.

2.5.Ders Planlama ve İçerik Entegrasyonu

Uygulama sürecinde ders planlaması, öğrencilerin yaş ve gelişim düzeyleri dikkate alınarak gerçekleştirilmiş; bu doğrultuda yapılandırmacı öğrenme anlayışı temel alınmıştır. Planlama sürecinde öğrencilerin hem bilişsel hem de dilsel gelişimlerini destekleyecek öğrenme hedefleri belirlenmiş, ders içerikleri iki dilli öğretim ve disiplinlerarası yaklaşım çerçevesinde bütünleştirilmiştir. Ders planları hazırlanırken haftalık ve günlük hedefler net bir biçimde tanımlanmış, her ders için ölçülebilir öğrenme çıktıları oluşturulmuştur. Öğretim süreci; hedef belirleme, içerik seçimi, yöntem ve tekniklerin uygulanması ve değerlendirme aşamalarından oluşmuştur. Hedef belirleme sürecinde öğrencilerin kazanmaları beklenen akademik ve dilsel beceriler göz önünde bulundurulmuştur. İçerik açısından matematik, hayat bilgisi ve okuma-yazma dersleri İngilizce ile bütünleştirilmiştir. Bu süreçte iş birlikli öğrenme, oyun temelli etkinlikler ve görsel materyal destekli öğretim yöntemlerinden yararlanılmıştır.

Uygulamanın temelini İçerik ve Dil Entegreli Öğrenme (Content and Language Integrated Learning – CLIL) yaklaşımı oluşturmuştur (Coyle, Hood & Marsh, 2010). CLIL, öğrencilerin akademik içerikleri öğrenirken aynı zamanda yabancı dil becerilerini geliştirmelerine olanak tanıyan bir modeldir. Ders planları hazırlanırken öğrencilerin gelişim özellikleri, çoklu zekâ kuramı (Gardner, 1993) ve yapılandırmacı öğrenme anlayışı göz önünde bulundurulmuş; süreç etkin katılım, grup çalışmaları ve proje temelli etkinliklerle desteklenmiştir. İçerik entegrasyonu kapsamında, farklı derslerin İngilizce ile bütünleştirilmesi şu şekilde gerçekleştirilmiştir.

ISBN NR. : 978-625-5694-38-6

Okuma-Yazma: Harf öğrenimi sırasında öğrenciler Türkçe harfleri öğrenmiş, İngilizce harf okuma uygulamalarıyla karşılaştırmalı çalışmalar yapılarak öğrenme pekiştirilmiştir.

Matematik: Sayılar, geometrik şekiller ve temel işlemler hem Türkçe hem de İngilizce öğretilmiş, kavramların iki dilde pekişmesi sağlanmıştır.

Hayat Bilgisi: Günlük yaşam ve çevreyle ilgili konular iki dilde ele alınmış, bu sayede öğrencilerde kültürlerarası farkındalık geliştirilmiştir.

2.6.Kullanılan Materyaller

Uygulama sürecinde öğrencilerin derse aktif katılımını artırmak ve öğrenmenin kalıcılığını sağlamak amacıyla çeşitli görsel-işitsel materyallerden yararlanılmıştır. Materyal seçimi yapılırken öğrencilerin yaş ve gelişim özellikleri dikkate alınmış, dikkat sürelerini destekleyecek ve öğrenme motivasyonlarını artıracak araçlara öncelik verilmiştir. Hayat bilgisi, Türkçe ve matematik ders içerikleri, İngilizce ders içerikleriyle paralel bir biçimde planlanmış; böylece öğrencilerin hem akademik hem de dilsel gelişimlerine katkı sağlanmıştır. Derslerde kullanılan materyaller arasında resimli kartlar, kısa videolar, dijital sunumlar, şarkılar, çalışma yaprakları ve oyun kartları yer almıştır. Bu materyaller aracılığıyla öğrencilerin farklı duyulara hitap eden öğrenme deneyimleri yaşamaları amaçlanmıştır. Süreç boyunca hazırlanan ders içeriklerinin bütünleştirilmiş yapısı, aşağıda Şekil 1'de görsel olarak sunulmuştur.

Şekil 1. Hayat bilgisi ders içeriği "Öğretmen ve Arkadaşlar Okul Ortamı Sınıf ve Okul

ISBN NR. : 978-625-5694-38-6

İçerikte de görüldüğü üzere, hayat bilgisi dersine ait "Okulumu Öğreniyorum" teması, İngilizce dersinde işlenen "People and Places at School" teması ile örtüşmektedir. Bu iki tema, derslerde eş zamanlı olarak ele alınmış; böylece öğrencilerin hem Türkçe hem de İngilizce bağlamında aynı kavramları öğrenmeleri sağlanmıştır. Öğrencilerin her iki dilde de kavramları tanımaları ve kullanmaları, dilsel yetkinliklerinin yanı sıra kavramsal öğrenmelerini de güçlendirmiştir. Hayat bilgisi dersinde temel kavramların aktarımı yapılırken, İngilizce dersinde bu kavramlar görseller aracılığıyla oyunlaştırılarak kelime öğretimi gerçekleştirilmiştir. Bu süreçte flash kartlar, videolar ve akıllı tahta sunumları kullanılmış; öğrenciler materyallerin çeşitliliği sayesinde derse aktif katılım göstermişlerdir. Türkçe dersinde ise öğrencilerin okuma-anlama, dinleme, konuşma ve yazma becerilerini geliştirmeye yönelik materyallerden yararlanılmıştır. Bu materyaller arasında resimli hikâye kitapları, dinleme metinleri, kısa okuma parçaları, yaratıcı yazma etkinlikleri ve grup tartışmaları yer almıştır. Böylece öğrencilerin dil becerileri bütüncül olarak desteklenmiştir. Ders içeriklerinin bütünleştirilmiş yapısı görsel olarak Şekil 2'de sunulmuştur.

Şekil 2. Türkçe dersi "Mini Kaşifler" ünitesine ilişkin okuma, dinleme ve konuşma kazanımı

Şekilde de görüldüğü üzere Türkçe ve İngilizce dersleri eş zamanlı olarak yan yana (side-to-side) işlenmiştir. Bu yaklaşımın temel amacı, öğrencilerin ana dildeki öğrenmelerini ikinci dil (İngilizce) ile desteklemek ve iki dil arasında doğal bağlantılar kurmalarını sağlamaktır. Aynı

ISBN NR. : 978-625-5694-38-6

içeriklerin iki farklı dilde karşılıkları, flash kartlar ve videolar aracılığıyla öğrencilere eş zamanlı olarak sunulmuştur. Böylece öğrenciler, iki dilde karşılaştıkları kelimeler üzerinden paralel anlam ilişkisi kurmaya yönlendirilmiştir. Türkçe dersinde öğrencilerin okuma, yazma ve anlama becerilerinin gelişmesine yönelik yoğun pratik yapılmış; İngilizce materyaller ise öğrencilerin sözcük dağarcığını zenginleştirmiştir. Side-to-Side yaklaşımı, iki dil arasında köprü kurarak öğrencilerin kavramları karşılaştırmalı, kalıcı ve bütüncül bir biçimde öğrenmelerini desteklemiştir. Bu bağlamda, aşağıda Şekil 3'te öğrencilerin derse katılımlarına ilişkin görsel sunulmuştur.

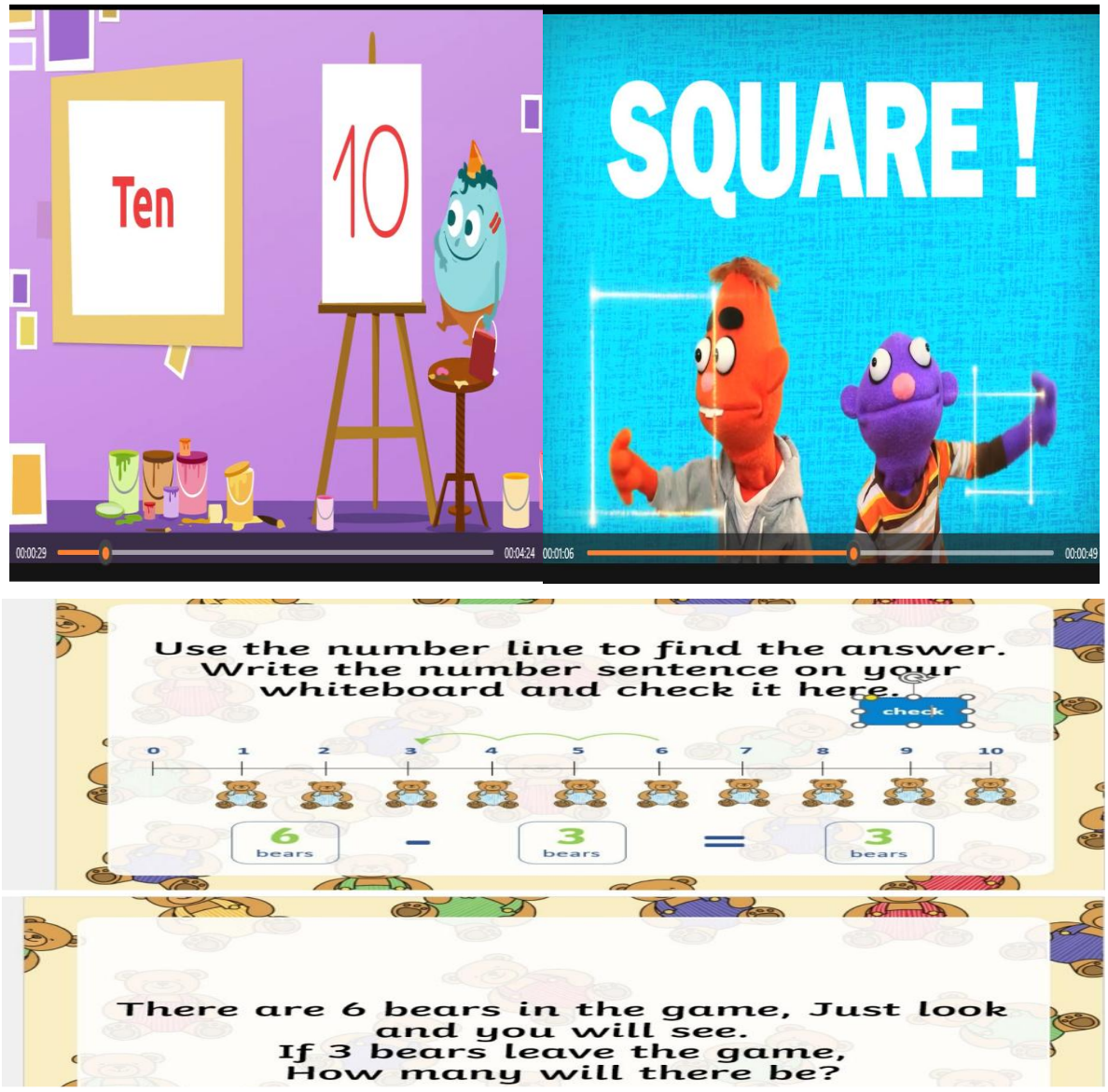

Şekil 3. Öğrencilerin ders katılımları

Yukarıda da görüldüğü üzere öğrenciler, ders içerisinde iki dilli eğitim uygulamalarıyla aktif katılım sağlamış ve öğrenmeleri desteklenmeye çalışılmıştır. Bu yöntem sayesinde öğrencilerin

ISBN NR. : 978-625-5694-38-6

yalnızca metinleri anlamakla kalmadığı, aynı zamanda iki dilde düşünme ve ifade etme becerisi kazandıkları gözlemlenmiştir. Matematik dersinde ise öğrencilerin hem temel sayısal becerileri (sayılar, toplama-çıkarma, şekiller) edinmesi hem de bu kavramların İngilizce karşılıklarını tanıması hedeflenmiştir. Side-to-Side yöntemiyle öğrenciler, matematik kavramlarını önce Türkçe öğrenmiş, ardından İngilizceyle pekiştirmiştir. Derste özellikle flash kartlar, akıllı tahtada dijital oyunlar ve sunumlar materyal olarak kullanılmıştır. Kavramlar, iki dilde de gösterilen kartların oyunlaştırılmış etkinliklerle tekrar edilmesi yoluyla pekiştirilmiştir. Bu bağlamda, aşağıda Şekil 4'te derste kullanılan materyallere ilişkin görsel sunulmuştur.

Şekil 4 Matematik Ders İçerikleri

Yukarıdaki görsellerde de görüldüğü üzere, ders içerisinde hem videolar hem de eğitici oyunlar kullanılarak matematiksel kavramların anlamı önce Türkçede öğretilmiş, ardından aynı

ISBN NR. : 978-625-5694-38-6

kavramlar İngilizce karşılıklarıyla desteklenmiştir. Side-to-Side yöntemi sayesinde öğrencilerin iki dilde kavramsal farkındalık geliştirdikleri gözlemlenmiştir.

3. BULGULAR

Bu araştırmadan elde edilen bulgular, öğrencilerin dilsel gelişimi, sosyal-duygusal gelişimi, bilişsel gelişimi ve kültürlerarası farkındalık alanlarında sınıflandırılarak sunulmuştur. Bulgular, sınıf içi gözlemler, öğrenci ürünleri, performans görevleri ve öğretmen notlarından elde edilen veriler doğrultusunda değerlendirilmiştir.

3.1. Dilsel Gelişim

Öğrenciler, birinci sınıf düzeyinde Türkçe okuma-yazma sürecini başarıyla tamamlamış; heceleme, akıcı okuma ve kısa metinleri anlama becerilerinde hedeflenen kazanımlara ulaşmışlardır. Yazılı ifade çalışmalarında öğrencilerin kelime çeşitliliği artmış, hikâye tamamlama ve kısa metin üretme etkinliklerinde yaratıcılıklarını kullanabildikleri gözlemlenmiştir. İngilizce öğreniminde öğrenciler, günlük iletişimde kullanılan basit ifadeleri (selamlaşma, tanışma, yer-yön tarif etme) öğrenmiş; temel sözcük dağarcıklarını (renkler, sayılar, hayvanlar, nesneler, sözcük kalıpları) etkinlikler aracılığıyla geliştirmişlerdir. İngilizce yönergeleri, özellikle görsellerle desteklendiğinde daha iyi anlaşılmıştır. Öğrencilerin sınıf içinde basit İngilizce ifadelerle kendilerini ifade etmeye istekli oldukları gözlemlenmiş; ayrıca hem İngilizce hem Türkçe olarak temel iletişimsel ifadeleri kullanabildikleri belirlenmiştir.

Öğrenciler, Türkçe ile İngilizce arasında bağlantı kurmaya başlamış, bazı kelimelerin iki dildeki karşılıklarını ilişkilendirerek bilgileri hafızalarında daha kalıcı hâle getirmiştir. Dil öğreniminde başlangıçta çekingen davranan öğrencilerin, süreç ilerledikçe daha aktif katılım sağladıkları ve İngilizceyi sınıf içi iletişimde kullanmaya başladıkları gözlemlenmiştir. Çocuklar, matematik, Türkçe ve sosyal bilgiler ders içeriklerini eş zamanlı olarak Türkçe ve İngilizce gördükleri için her iki dilde kavramları öğrenmişlerdir. Matematik dersinde uygulama sürecinde toplama ve çıkarma işlemlerine ağırlık verilmiş; somut nesnelerle yapılan çalışmalar sayesinde öğrenciler işlemleri kavramıştır. Sayı sayma, işlem yönergeleri ve problem çözme etkinlikleri hem Türkçe hem İngilizce olarak uygulanmıştır. Sosyal bilgiler dersinde öğrenciler, “yakın çevre”, “aile bireylerinin görevleri” ve “yaşadığı çevredeki kurumlar” konularını öğrenmişlerdir. Ayrıca bazı kurum ve binaların İngilizce karşılıklarını (school–okul, hospital–hastane) öğrenmiş ve sınıf içinde diyaloglar kurarak kavramları pekiştirmişlerdir.

ISBN NR. : 978-625-5694-38-6

3.2. Sosyal-Duygusal Gelişim ile İlgili Bulgular

Araştırma sürecinde uygulanan grup çalışmaları, öğrencilerin birlikte hareket etme, görev paylaşımı yapma ve ortak hedefler doğrultusunda çalışabilme becerilerini geliştirmiştir. Özellikle ikinci dilde kendilerini ifade edebildikçe öğrencilerin özgüvenlerinde artış gözlemlenmiştir. Başlangıçta çekingen olan öğrenciler, süreç sonunda sınıf içinde daha aktif rol almaya başlamış, kendilerini ifade etmiş ve kendilerine yöneltilen sorulara cevap verebilmişlerdir. Oyun, şarkı ve drama gibi etkinlikler, öğrencilerin derse olan ilgilerini artırmış ve öğrenme sürecini eğlenceli hâle getirmiştir. Bu durum, öğrencilerin derslere gönüllü katılım düzeylerini yükseltmiştir. İki dilli etkinlikler sırasında öğrencilerin farklı duygularını ifade etmeleri teşvik edilmiş ve bu süreç, öğrencilerin empati becerilerinin gelişmesine katkı sağlamıştır.

3.3.Bilişsel Gelişim ile İlgili Bulgular

Disiplinlerarası yaklaşım sayesinde öğrenciler, matematik, Türkçe ve hayat bilgisi dersleri ile İngilizce dersi arasında bağlantılar kurabilmiştir. Örneğin, matematik dersinde yapılan İngilizce sayma etkinlikleri ve toplama-çıkarma işlemleri, öğrencilerin her iki dilde de cümle kurma becerilerini geliştirmelerine imkân sağlamıştır. Resim, drama ve oyun temelli etkinlikler, öğrencilerin yaratıcılıklarını sergilemelerine fırsat sunmuştur. Bu etkinliklerde öğrenciler hem Türkçe hem İngilizce sözcükleri kullanarak ürünler ortaya koymuşlardır. Öğrencilerin farklı diller ve disiplinler arasında geçiş yapabilme becerisi zamanla güçlenmiş; bu durum onların çok yönlü düşünme kapasitelerini geliştirmiştir.

3.4.Kültürlerarası Farkındalık ile İlgili Bulgular

İngilizce derslerinde kullanılan şarkılar, hikâyeler ve görseller aracılığıyla öğrenciler, farklı kültürlere ait öğelerle tanışmıştır. Bu süreç, öğrencilerin kültürel çeşitlilik konusunda farkındalık kazanmalarına ve farkındalık düzeylerinin artmasına katkı sağlamıştır. Öğrenciler, kendi kültürel pratiklerini yabancı kültürlerdeki benzerlik ve farklılıklarla kıyaslamaya başlamıştır. Örneğin, bayram kutlamaları veya geleneksel yiyecekler üzerine yapılan sınıf tartışmaları bu süreci desteklemiştir. Türkçe etkinliklerde öğrenciler kendi aile geleneklerini paylaşırken, İngilizce etkinliklerde yabancı kültürlerdeki aile yapılarıyla karşılaştırmalar yapılmıştır. Bu farklılıklarla ilgili sınıf içi değerlendirmeler yapılarak ortak ve farklı unsurların neler olduğu tartışılmıştır. Bu durum, öğrencilerde kültürel çeşitliliğe yönelik farkındalık geliştirmiştir.

ISBN NR. : 978-625-5694-38-6

4. DEĞERLENDİRME

2024–2025 eğitim-öğretim döneminde Türkçe, Matematik ve Sosyal Bilgiler derslerinde uygulanan iki dilli ve disiplinlerarası öğretim süreci, öğrencilerin dilsel, bilişsel ve sosyal-duygusal gelişimlerine önemli katkılar sağlamıştır. Bulgular, öğrencilerin Türkçede okuma-yazma becerilerini geliştirirken, aynı zamanda İngilizcede temel iletişimsel kalıpları öğrendiklerini; Matematikte işlemleri hem Türkçe hem İngilizce yönergelerle kavradıklarını ve Sosyal Bilgiler dersinde çevre, aile ve kurumlar üzerine kültürlerarası farkındalık kazandıklarını göstermektedir. Bu sonuçlar, iki dilliliğin öğrencilerin bilişsel esnekliklerini artırdığı yönündeki araştırmalarla paralellik göstermektedir (Cummins, 2000). Ayrıca disiplinlerarası öğretimin, öğrencilerin bilgiyi farklı alanlarda ilişkilendirme ve problem çözme becerilerini geliştirdiğine dair bulgular literatürde desteklenmektedir (Drake & Reid, 2018).

Özellikle grup çalışmaları, öğrencilerin sosyal-duygusal gelişimlerine katkı sağlamış ve öğrenmeye yönelik motivasyonlarını artırmıştır. Bu bulgu, işbirlikli öğrenmenin öğrencilerin iletişim, sorumluluk ve empati becerilerini geliştirdiğini ortaya koyan önceki çalışmaları desteklemektedir (Johnson & Johnson, 2009). Bununla birlikte, süreçte bazı sınırlılıklar da gözlenmiştir. Öğrenciler arasında hazırbulunuşluk farklılıkları, özellikle ikinci dilde öğrenme hızındaki değişkenliğe yol açmıştır. Ayrıca velilerin sürece sınırlı katılımı, öğrenmenin ev ortamında yeterince desteklenmesini engellemiştir. Bu durum, literatürde vurgulandığı üzere aile katılımının öğrencilerin akademik başarısındaki belirleyici rolünü doğrulamaktadır (Epstein, 2011).

5. ÖNERİLER

İlkokul düzeyinde, özellikle matematik ve hayat bilgisi derslerinde iki dilli ve disiplinlerarası öğretim uygulamalarının artırılması, öğrencilerin hem dilsel hem de bilişsel gelişimlerini destekleyebilir.

Derslerde oyun, drama, şarkı ve görsel materyallerin daha fazla kullanılması, öğrencilerin öğrenmeye olan ilgisini ve motivasyonunu yükseltecektir.

Öğrencilerin ev ortamında dil ve kavram gelişimini desteklemek için velilere yönelik bilgilendirme ve rehberlik programları düzenlenebilir.

İkinci dil öğrenme hızında görülen farklılıkları azaltmak amacıyla, bireyselleştirilmiş etkinlikler ve ek destek materyalleri planlanabilir.

ISBN NR. : 978-625-5694-38-6

KAYNAKÇA

[1] Aydın, T. (2014). Dil öğretimi ve oyun-çoklu zekâ teorisi ışığında. *Dinbilimleri Akademik Araştırma Dergisi, 14*(1), 71-83.

[2] Beane, J. A. (1997). *Curriculum integration: Designing the core of democratic education*. Teachers College Press.

[3] Bialystok, E. (2001). *Bilingualism in development: Language, literacy, and cognition*. Cambridge University Press.

[4] Byram, M. (1997). *Teaching and assessing intercultural communicative competence*. Multilingual Matters.

[5] Coyle, D., Hood, P., & Marsh, D. (2010). *CLIL: Content and language integrated learning*. Cambridge University Press.

[6] Cummins, J. (2000). *Language, power and pedagogy: Bilingual children in the crossfire*. Multilingual Matters.

[7] Cummins, J. (2001). *Bilingual children's mother tongue: Why is it important for education*

[8] Drake, S. M., & Burns, R. C. (2004). *Meeting standards through integrated curriculum.*

[9] Drake, S. M., & Reid, J. (2018). *Integrated curriculum as an effective way to teach 21st century capabilities.*

[10] Epstein, J. L. (2011). *School, family, and community partnerships: Preparing educators and improving schools.*

[11] García, O., & Wei, L. (2014). *Translanguaging: Language, bilingualism and education*. Palgrave Macmillan.

[12] Gardner, H. (1993). *Multiple intelligences: The theory in practice.* Basic Books.

[13] Genesee, F. (2008). *Dual language development and disorders: A handbook on bilingualism and second language learning.*

[14] Johnson, D. W., & Johnson, R. T. (2009). *An educational psychology success story: Social interdependence theory and cooperative learning.*

ISBN NR. : 978-625-5694-38-6

MAARİF MODELİ'NE YÖNELİK VERİLEN HİZMET İÇİ EĞİTİM SEMİNERLERİNE İLİŞKİN ÖĞRETMEN GÖRÜŞLERİ

Doç. Dr. Aysel ARSLAN[1], Yüksek Lisans Öğrencisi Songül KİMSESİZ[2]

[1]Sivas Cumhuriyet Üniversitesi, Eğitim Fakültesi, ayselarslan@cumhuriyet.edu.tr - ORCID ID: 0000-0002-8775-1119

[2]Sivas Cumhuriyet Üniversitesi, Eğitim Fakültesi, songulugurlu99@gmail.com - ORCID ID: 0000-0001-5838-2361

ÖZET

Bu çalışma, Türkiye Yüzyılı Maarif Modeli'ne ilişkin düzenlenen hizmet içi eğitim seminerlerinin etkililiğini öğretmen görüşleri doğrultusunda değerlendirmeyi amaçlamaktadır. Seminerlerde kullanılan eğitim materyallerinin niteliği, eğitimi gerçekleştiren uzmanın yeterliliği ve eğitimin süresi ile uygulanabilirliği çalışmanın odak noktalarını oluşturmaktadır. Nitel araştırma yaklaşımı benimsenen bu çalışmada, olgubilim (fenomenoloji) deseni kullanılacaktır. Araştırmanın veri toplama sürecinde, katılımcı öğretmenlere üç açık uçlu soru yöneltilerek veriler toplanacaktır. Bu sorular şu şekilde belirlenmiştir: (1) Maarif Modeli'nin uygulamasına yönelik verilen seminerde kullanılan materyallere ilişkin düşünceleriniz nelerdir? (2) Eğitimcinin yeterliliğine ilişkin düşünceleriniz nelerdir? (3) Eğitimin süresine ve uygulanmasına ilişkin görüşleriniz nelerdir? Bu sorular aracılığıyla, öğretmenlerin seminer sürecine ilişkin algıları ve deneyimlerinin derinlemesine incelenmesi amaçlanmaktadır. Veriler, içerik analizi yöntemiyle çözümlenecektir. Araştırmanın çalışma grubunu, farklı branş ve kademelerde görev yapan ve söz konusu seminere katılmış öğretmenler oluşturacaktır. Bu araştırmadan elde edilecek bulguların, Türkiye Yüzyılı Maarif Modeli'nin sahada daha etkili ve uygulanabilir biçimde yürütülmesine yönelik öneriler geliştirilmesine katkı sunması beklenmektedir. Ayrıca, öğretmenlerin eğitim materyalleri ve sunum sürecine ilişkin geri bildirimlerinin, ilerleyen dönemlerde düzenlenecek benzer hizmet içi eğitimlerin niteliğini artıracağı öngörülmektedir.

Anahtar Kelimeler: Maarif Modeli, öğretmen görüşleri, hizmet içi eğitim, seminer değerlendirmesi, nitel araştırma

ISBN NR. : 978-625-5694-38-6

ÖĞRETMEN ADAYLARININ ÇEVRE SORUMLULUĞUNA BAĞLI TÜKETİM BİLİNÇ DÜZEYLERİ

CONSUMPTION AWARENESS LEVELS OF PROSPECTIVE TEACHERS REGARDING ENVIRONMENTAL RESPONSIBILITY

Dr. ADEM UZUN [1], Doç. Dr. AYSEL ARSLAN [2]

[1] Sivas Belediyesi, ademuzun58@hotmail.com, ORCID ID: 0000-0001-8676-8480

[2]Sivas Cumhuriyet Üniversitesi, Eğitim Fakültesi, ayselarslan@cumhuriyet.edu.tr - ORCID ID: 0000-0002-8775-1119

ÖZET

Doğal kaynakların tükenmesi, çevre kirliliği, iklim değişikliği ve biyolojik çeşitlilik kaybı gibi çevresel tehditler, bireysel ve toplumsal düzeyde sürdürülebilirlik bilincinin gelişmesini gerekli kılmaktadır. Bu noktada çevreye duyarlı bireyler yetiştirilmesi, çevresel problemlerin çözümüne yönelik uzun vadeli stratejilerin başarısı açısından kritik bir rol oynamaktadır. Öğretmen adayları, gelecekteki kuşaklara çevre bilincinin kazandırılmasında önemli aktörler arasında yer almaktadır. Bu nedenle öğretmen adaylarının çevresel sorumluluk bilinciyle hareket etmeleri yalnızca kendi yaşam pratikleri açısından değil, aynı zamanda eğitim verecekleri öğrenciler üzerinde oluşturacakları rol model etkisi bakımından da son derece önemlidir. Eğitim süreci boyunca kazandıkları çevre dostu tutum ve davranışlar, onların sürdürülebilir yaşam ilkelerini içselleştirmelerinde ve bu ilkeleri öğrencilere etkili bir şekilde aktarmalarında belirleyici olmaktadır. Bu araştırmanın temel amacı, öğretmen adaylarının çevre sorumluluğuna bağlı olarak geliştirdikleri tüketim bilinci düzeylerini belirlemek ve söz konusu düzeylerin demografik değişkenlere göre farklılık gösterip göstermediğini incelemektir. Araştırmanın çalışma grubunu, İç Anadolu Bölgesi'nde yer alan bir devlet üniversitesinde öğrenim gören öğretmen adayları oluşturmaktadır. Araştırma, nicel araştırma yaklaşımı çerçevesinde, betimsel tarama modeli kullanılarak gerçekleştirilmiştir. Bu model, mevcut durumu betimlemek ve katılımcıların belirli değişkenler açısından hangi düzeyde olduklarını ortaya koymak amacıyla tercih edilmiştir. Veri toplama aracı olarak, Köse ve Gül (2016) tarafından geliştirilen ve öğretmen adaylarının çevre sorumluluğuna bağlı tüketim bilinci düzeylerini ölçmeye yönelik olan "*Öğretmen Adayları İçin Çevre Sorumluluğuna Bağlı Tüketim Bilinci Ölçeği"* kullanılmıştır. Üç boyutlu bir yapıya sahip olan ve toplam 24 maddeden oluşan ölçeğin iç tutarlık katsayısı .89 düzeyinde hesaplanmış olup, yüksek düzeyde

ISBN NR. : 978-625-5694-38-6

güvenilir bir ölçüm aracı olduğu kabul edilmektedir. Elde edilen veriler, SPSS gibi uygun istatistik programları aracılığıyla analiz edilmiştir. Analiz sürecinde tanımlayıcı istatistikler ve verilere uygun istatistik tekniklerinden yararlanılmıştır.

Anahtar Kelimeler: Çevre sorumluluğu, tüketim bilinci, öğretmen adayları, sürdürülebilir yaşam

ABSTRACT

Environmental threats such as the depletion of natural resources, environmental pollution, climate change, and biodiversity loss necessitate the development of sustainability awareness at both the individual and societal levels. In this regard, raising environmentally conscious individuals plays a critical role in the success of long-term strategies aimed at solving environmental problems. Pre-service teachers are among the key players in instilling environmental awareness in future generations. Therefore, it is crucial for pre-service teachers to act with an awareness of environmental responsibility not only for their own life practices but also for the role model role they will serve as for the students they teach. The environmentally friendly attitudes and behaviors they acquire throughout their education are crucial for their internalization of sustainable living principles and their ability to effectively convey these principles to students. The primary objective of this study is to determine the levels of consumption awareness developed by pre-service teachers in response to environmental responsibility and to examine whether these levels differ according to demographic variables. The study group consists of pre-service teachers studying at a state university in the Central Anatolia Region. The research was conducted using a descriptive survey model within the framework of a quantitative research approach. This model was chosen to describe the current situation and reveal the participants' levels of environmental responsibility. The "Scale of Consumption Awareness Related to Environmental Responsibility for Prospective Teachers," developed by Köse and Gül (2016) and designed to measure the level of environmental responsibility-related consumption awareness of prospective teachers, was used as the data collection tool. The internal consistency coefficient (Cronbach's Alpha) of the scale, which has a three-dimensional structure and consists of 24 items, was calculated at .89, making it a highly reliable measurement tool. The obtained data were analyzed using appropriate statistical programs such as SPSS. Descriptive statistics and statistical techniques appropriate to the data were used in the analysis process.

ISBN NR. : 978-625-5694-38-6

Keywords: Environmental responsibility, consumption awareness, prospective teachers, sustainable living

1. GİRİŞ

Günümüzde çevre sorunları, küresel ölçekte insanlığın karşı karşıya olduğu en önemli problemler arasında yer almakta ve sürdürülebilir kalkınma hedeflerinin gerçekleştirilmesini doğrudan etkilemektedir (UNESCO, 2021). Hızlı nüfus artışı, sanayileşme, kentleşme ve tüketim alışkanlıklarındaki değişimler, doğal kaynakların hızla tükenmesine ve ekosistemlerin bozulmasına neden olmaktadır. Bu durum, bireylerin çevre bilinci ve çevre sorumluluğu düzeylerinin artırılmasını kritik hale getirmektedir (Kaya, 2019). Çevreye duyarlı bireylerin yetişmesi, sadece ekolojik dengeyi korumakla kalmayıp, toplumda sürdürülebilir tüketim alışkanlıklarının yaygınlaşmasına da katkı sağlamaktadır (Yıldırım & Akman, 2020).

Eğitim, çevre bilincinin kazandırılmasında en etkili araçlardan biri olarak kabul edilmektedir. Özellikle öğretmenler, öğrencilerin değerler, tutumlar ve davranışlar üzerinde doğrudan etkili olan aktörlerdir (Demir & Koç, 2018). Öğretmen adayları, eğitim sürecinde hem bilgi aktarımı hem de davranış modelleme açısından kritik bir rol üstlenmektedir. Bu nedenle onların çevre bilinci yüksek bireyler olarak yetişmeleri, uzun vadede toplumun genel çevre duyarlılığına katkı sağlayacaktır. Öğretmen adaylarının çevre sorumluluğu ve buna bağlı tüketim bilinç düzeylerinin değerlendirilmesi, eğitim politikalarının geliştirilmesi ve çevre eğitimi programlarının etkinliğinin artırılması açısından büyük önem taşımaktadır (Köse & Gül, 2014). Alan yazınında öğretmen adaylarının çevre bilinci ve tüketim alışkanlıkları üzerine çeşitli çalışmalar yapılmıştır. Araştırmalar, öğretmen adaylarının çevre bilincinin genel olarak yüksek olduğunu, ancak bazı demografik değişkenler ve eğitim deneyimleri ile farklılık gösterebileceğini ortaya koymaktadır (Özdemir, 2022). Örneğin, çevre ile ilgili seçmeli dersler alma, çevre kulüplerine katılım veya gönüllü çevre faaliyetlerinde bulunma gibi deneyimler, öğretmen adaylarının çevre sorumluluğunu ve bilinçli tüketim alışkanlıklarını olumlu yönde etkilemektedir (Demir & Koç, 2018). Bunun yanında, cinsiyet, bölüm ve sınıf düzeyi gibi demografik faktörlerin de çevre bilinci üzerinde etkili olabileceği belirtilmektedir (Yıldırım & Akman, 2020).

Öğretmen adaylarının çevre sorumluluğu ve buna bağlı tüketim bilinci, sürdürülebilir bir toplum için hem bireysel hem de toplumsal düzeyde önemli çıktılar doğurmaktadır. Bu bilinç, öğrencilerin çevreye duyarlı davranışlar geliştirmesini ve günlük yaşamlarında sürdürülebilir tüketim alışkanlıkları kazanmalarını desteklemektedir (UNESCO, 2021). Ayrıca, öğretmen

ISBN NR. : 978-625-5694-38-6

adaylarının çevre bilincinin artırılması, eğitim fakültelerinin çevre eğitimi müfredatlarını güçlendirmesi ve uygulamalı çevre eğitim programları geliştirmesi için bir temel oluşturmaktadır (Köse & Gül, 2014; Özdemir, 2022).

Sonuç olarak, öğretmen adaylarının çevre sorumluluğuna bağlı tüketim bilinç düzeylerinin incelenmesi hem eğitim politikalarının planlanmasında hem de sürdürülebilir çevre farkındalığının artırılmasında kritik bir rol oynamaktadır. Bu çalışma, öğretmen adaylarının çevre sorumluluğu ve tüketim bilinç düzeylerini değerlendirmeyi ve bu bağlamda eğitim süreçlerinin etkilerini ortaya koymayı amaçlamaktadır. Bu amaç doğrultusunda öğretmen adaylarının demografik özellikleri ve eğitim süreçleri ile çevre bilinci arasındaki ilişkilerin belirlenmesi önem taşımaktadır. Bu çalışmada aşağıda yer alan soruların yanıtı aranmıştır:
Öğretmen adaylarının;

- ✓ Öğretmen Adayları İçin Çevre Sorumluluğuna Bağlı Tüketim Bilinci Ölçeği'nden (ÖAÇBTB) aldıkları puan ortalamalarının düzeyi ve yönü nedir?
- ✓ ÖAÇBTB ölçeğinden aldıkları puan ortalamaları cinsiyet, sınıf düzeyi, ailenin yaşadığı yer, algılanan ekonomik durum değişkenlerine göre farklılaşmakta mıdır?

2. YÖNTEM

2.1. Araştırma Modeli

Bu araştırma, öğretmen adaylarının çevre sorumluluğuna bağlı olarak geliştirdikleri tüketim bilinci düzeylerini belirlemeyi ve bu düzeylerin demografik değişkenlere göre farklılık gösterip göstermediğini incelemeyi amaçlamaktadır. Araştırma, nicel araştırma yaklaşımı çerçevesinde yürütülmüş ve betimsel tarama modeli kullanılmıştır. Betimsel tarama modeli, mevcut durumun ortaya konması ve katılımcıların belirli değişkenler açısından hangi düzeyde olduklarının belirlenmesi amacıyla tercih edilmektedir (Karasar, 2016).

2.2. Çalışma Grubu

Araştırmanın çalışma grubunu, İç Anadolu Bölgesi'nde yer alan bir devlet üniversitesinde öğrenim gören 179 (119 Kadın - 60 Erkek) öğretmen adayı oluşturmaktadır. Çalışma grubunun seçiminde kolayda örnekleme yöntemi uygulanmıştır. Çalışma grubunun demografik özellikleri, cinsiyet, bölüm ve sınıf düzeyi gibi değişkenler açısından analiz edilmiştir. Çalışma grubunun demografik özellikleri aşağıda yer alan Çizelge 1'de sunulmaktadır.

ISBN NR. : 978-625-5694-38-6

Çizelge 1. Katılımcıların Demografik Özellikleri

Değişkenler		***f***	**%**
Cinsiyet	Kadın	119	66.5
	Erkek	60	33.5
Sınıf Düzeyi	Bir	61	34.1
	İki	55	30.7
	Üç	27	15.1
	Dört	36	20.1
Ailenin yaşadığı yer	Köy	34	19.0
	İlçe	33	18.4
	Şehir	88	49.2
	Büyükşehir	24	13.4
Algılanan ekonomik durum	Düşük	24	13.4
	Orta	111	62.0
	İyi	44	24.6

Çalışmaya katılan öğretmen adaylarının demografik özellikleri incelendiğinde, katılımcıların çoğunluğunu kadınların (%66.5) oluşturduğu, erkeklerin ise %33.5 oranında yer aldığı görülmektedir. Sınıf düzeyine göre dağılımda en yüksek oranı birinci sınıf öğrencileri (%34.1) oluştururken, bunu ikinci sınıf (%30.7), dördüncü sınıf (%20.1) ve üçüncü sınıf (%15.1) öğrencileri takip etmektedir. Ebeveynlerin eğitim durumuna bakıldığında, katılımcıların ailelerinin büyük bir kısmının lise mezunu (%49.2) olduğu, bunu sırasıyla ilkokul (%19.0), ortaokul (%18.4) ve üniversite (%13.4) düzeyinde eğitime sahip olanların izlediği anlaşılmaktadır. Katılımcıların algılanan ekonomik durumları değerlendirildiğinde ise çoğunluğun kendini orta gelir düzeyinde (%62.0) tanımladığı, bunu iyi (%24.6) ve düşük (%13.4) ekonomik düzeyin takip ettiği belirlenmiştir. Bu bulgular, çalışmaya katılan grubun ağırlıklı olarak kadınlardan oluştuğunu, çoğunluğunun lisans öğreniminin ilk iki yılında bulunduğunu, ebeveynlerinin eğitim düzeyinin genellikle lise seviyesinde olduğunu ve katılımcıların büyük bir kısmının ekonomik durumlarını orta düzeyde algıladığını ortaya koymaktadır.

2.3. Veri Toplama Aracı

ISBN NR. : 978-625-5694-38-6

Araştırmada veri toplama aracı olarak, Köse ve Gül (2016) tarafından geliştirilen "Öğretmen Adayları İçin Çevre Sorumluluğuna Bağlı Tüketim Bilinci Ölçeği" (ÖAÇBTB) kullanılmıştır. Ölçek, öğretmen adaylarının çevre sorumluluğuna bağlı tüketim bilinci düzeylerini ölçmeye yönelik hazırlanmış olup üç boyutlu bir yapıya sahiptir ve toplam 24 maddeden oluşmaktadır. Ölçeğin alt boyutları Çevreye Karşı Sorumluluk ve Bilinç (ÇKSB = 11 Madde), Tüketim ve Satın Alma (TSA = 8 Madde) ve Tasarruf (TSRF = 5 Madde) olarak adlandırılmıştır. Ölçeğin geliştirme çalışmasında iç tutarlılık katsayısı 0.89, bu çalışmada ise 0.93 olarak hesaplanmış ve yüksek düzeyde güvenilir bir ölçüm aracı olduğu kabul edilmiştir. Ölçeğe ilişkin tanımlayıcı istatistikler aşağıda sunulmaktadır.

Çizelge 2. Ölçeğe İlişkin Betimsel İstatistikler

	n	**Min. puan**	**Max. puan**	$\bar{x}$	**Ort. (5)**	**Ort. (100)**	**sd**	**Skew.**	**Kurt.**	**Cron. Alpha**
ÖAÇBTB	179	42	116	81.30	3.39	67.74	17.15	.067	-.752	.926
ÇKSB	179	22	53	39.84	3.62	72.43	7.08	-.149	-.392	.790
TSA	179	8	40	24.76	3.09	61.90	8.09	.161	-.599	.932
TSRF	179	7	25	16.69	3.34	66.77	4.06	-.001	-.549	.724

Çizelge 2 incelendiğinde, araştırmada kullanılan ölçeklerin betimsel istatistikleri ve güvenirlik değerleri görülmektedir. ÖAÇBTB ölçeğinin puan aralığı 42 ile 116 arasında değişmekte olup ortalama puanı 81.30'dur ve Cronbach Alpha güvenirlik katsayısı .926 ile oldukça yüksek düzeydedir. ÇKSB ölçeğinde katılımcıların puanları 22 ile 53 arasında değişmekte, ortalama puan 39.84 olarak hesaplanmakta ve güvenirlik katsayısı .790 ile kabul edilebilir düzeyde bulunmaktadır. TSA ölçeğinde en düşük puan 8, en yüksek puan 40 olup ortalama 24.76'dır; bu ölçeğin Cronbach Alpha değeri .932 ile çok yüksek düzeyde güvenirlik göstermektedir. TSRF ölçeğinde ise puanlar 7 ile 25 arasında değişmekte, ortalama puan 16.69 olarak belirlenmekte ve güvenirlik katsayısı .724 ile yeterli bir düzeye işaret etmektedir. Skewness ve Kurtosis değerleri dikkate alındığında tüm ölçeklerin normal dağılıma uygun değerler sergilediği görülmektedir. Bu sonuçlar, araştırmada kullanılan ölçeklerin güvenilir ölçüm araçları olduğunu ve verilerin istatistiksel analizler için uygun dağılım özelliklerine sahip bulunduğunu göstermektedir.

ISBN NR. : 978-625-5694-38-6

2.4. Verilerin Analizi

Elde edilen veriler, SPSS 25.0 istatistik programı kullanılarak analiz edilmiştir. Öncelikle verilerin normal dağılım gösterip göstermediğini belirlemek amacıyla Kolmogorov-Smirnov testi uygulanmıştır. Tanımlayıcı istatistikler kullanılarak katılımcıların demografik özellikleri ve ölçek puanlarının dağılımı belirlenmiştir. Araştırmada, öğretmen adaylarının çevre sorumluluğuna bağlı tüketim bilinci düzeylerinin cinsiyet, bölüm ve sınıf düzeyi gibi demografik değişkenlere göre anlamlı bir farklılık gösterip göstermediğini incelemek amacıyla bağımsız örneklem t-testi ve ANOVA uygulanmıştır. ANOVA sonucunda anlamlı farklılık tespit edilmesi durumunda, hangi gruplar arasında farklılık bulunduğunu belirlemek için Tukey HSD testi yapılmıştır. Ayrıca ölçeğin alt boyutları üzerinde de benzer analizler gerçekleştirilerek, her bir boyutun demografik değişkenler açısından farklılık gösterip göstermediği incelenmiştir. Verilerin analizinde güvenilirlik ve geçerlilik kriterlerine dikkat edilerek, sonuçların yorumlanmasında %95 güven aralığı ve $p < 0.05$ anlamlılık düzeyi esas alınmıştır. Bu kapsamda hem ölçeğin genel puanları hem de alt boyut puanları üzerinden kapsamlı bir değerlendirme yapılmıştır.

3. BULGULAR

Ortaokul öğrencilerinin cinsiyet değişkenine göre İETÖ'nün alt boyutlarından aldıkları puan ortalamalarına ilişkin analiz bulgularına Tablo 3'te yer verilmiştir.

Çizelge 3. Cinsiyet Değişkeni t Testi Bulguları

Cinsiyet		**n**	**x̄**	**sd**	**t**	**df**	***p***
ÇKSB	Kadın	119	38.90	7.17	-2.606	177	.010*
	Erkek	60	41.70	6.59			
TSA	Kadın	119	24.61	7.35	-.359	177	.720
	Erkek	60	25.07	9.45			
TSRF	Kadın	119	16.64	3.72	-.251	177	.802
	Erkek	60	16.80	4.69			

***p*<.05.**

Çizelge 3'e göre cinsiyet değişkeni yalnızca ÇKSB alt boyutunda anlamlı farklılık göstermiştir. Erkeklerin puanı kadınlardan daha yüksektir. TSA ve TSRF alt boyutlarında ise anlamlı bir farklılık bulunmamıştır.

ISBN NR. : 978-625-5694-38-6

Çizelge 4. Sınıf Düzeyi Değişkeni ANOVA Testi Bulguları

Sınıf Düzeyi		**n**	**x̄**	**sd**	**F**	***p***	**Anlamlı Fark**
ÇKSB	Bir[1]	61	38.48	5.41	1.149	.331	-
	İki[2]	55	40.55	7.85			
	Üç[3]	27	40.67	5.51			
	Dört[4]	36	40.44	9.09			
TSA	Bir[1]	61	21.67	6.93	5.866	.001*	**2>1, 4>1**
	İki[2]	55	25.65	9.35			
	Üç[3]	27	25.30	6.82			
	Dört[4]	36	28.22	7.13			
TSRF	Bir[1]	61	16.05	3.96	.878	.454	-
	İki[2]	55	17.02	4.29			
	Üç[3]	27	16.70	4.20			
	Dört[4]	36	17.28	3.73			

***p*<.05**

Çizelge 4 incelendiğinde, sınıf düzeyine göre ÇKSB ve TSRF puanlarında anlamlı bir farklılık bulunmazken, TSA puanlarında anlamlı farklılık görülmüştür. Buna göre ikinci ve dördüncü sınıf öğrencileri, birinci sınıf öğrencilerinden daha yüksek tüketim sorumluluğu algısına sahiptir.

Çizelge 5. Algılanan Ekonomik Durum Değişkeni ANOVA Testi Bulguları

Algılanan Ekonomik Durum		**n**	**x̄**	**sd**	**F**	***p***	**Anlamlı Fark**
ÇKSB	Düşük[1]	24	36.50	8.05	4.269	.015*	**3>1**
	Orta[2]	111	39.84	6.50			
	İyi[3]	44	41.66	7.44			
TSA	Düşük[1]	24	19.92	7.53	11.906	.000*	**3>1, 3>2, 2>1**
	Orta[2]	111	24.14	7.62			
	İyi[3]	44	28.98	7.74			

ISBN NR. : 978-625-5694-38-6

	Düşük[1]	24	15.25	4.44			
TSRF	Orta[2]	111	16.77	3.74	2.046	.132	-
	İyi[3]	44	17.30	4.50			

Çizelge 5 incelendiğinde, algılanan ekonomik durumun öğrencilerin ÇKSB ve TSA puanlarında anlamlı farklılık yarattığı görülmektedir. Ekonomik durumu iyi olan öğrenciler her iki boyutta da düşük ve orta ekonomik duruma sahip öğrencilerden daha yüksek puan almıştır. Buna karşılık, Toplumsal Sorumluluk ve Farkındalık TSRF alt boyutunda anlamlı bir farklılık saptanmamıştır.

Çizelge 6. Ailenin Yaşadığı Yer Değişkeni ANOVA Testi Bulguları

Ailenin Yaşadığı Yer		**n**	**x̄**	**sd**	**F**	***p***	**Anlamlı Fark**
ÇKSB	Köy[1]	34	39.65	6.61	.065	.978	-
	İlçe[2]	33	39.61	6.23			
	Şehir[3]	88	39.85	7.72			
	Büyükşehir[4]	24	40.38	6.77			
TSA	Köy[1]	34	23.94	5.64	1.087	.356	-
	İlçe[2]	33	25.82	7.95			
	Şehir[3]	88	25.31	8.80			
	Büyükşehir[4]	24	22.46	8.41			
TSRF	Köy[1]	34	18.12	4.14	2.198	.090	-
	İlçe[2]	33	17.03	3.44			
	Şehir[3]	88	16.23	4.39			
	Büyükşehir[4]	24	15.92	2.95			

Çizelge 6 incelendiğinde, ailenin yaşadığı yer değişkenine göre öğrencilerin ÇKSB, TSA ve TSRF puanları arasında istatistiksel olarak anlamlı bir farklılık bulunmamıştır. Bu sonuç, öğrencilerin çevreye karşı sorumluluk, tüketim sorumluluğu ve toplumsal farkındalık düzeylerinin ailenin yaşadığı yerleşim yerine göre değişmediğini göstermektedir.

4. SONUÇ, TARTIŞMA VE ÖNERİLER

ISBN NR. : 978-625-5694-38-6

Araştırmada elde edilen bulgular, öğrencilerin çevresel sorumluluk, tüketim sorumluluğu ve toplumsal farkındalık düzeylerinin bazı demografik değişkenlere göre anlamlı farklılıklar gösterdiğini ortaya koymuştur. Cinsiyet değişkenine göre yalnızca ÇKSB alt boyutunda anlamlı bir farklılık saptanmış, erkek öğrencilerin puanları kadın öğrencilerden daha yüksek bulunmuştur. Bu sonuç, literatürde çoğunlukla kadınların çevreye ilişkin duyarlılığının daha yüksek olduğunu ortaya koyan araştırmalarla (Kaya vd., 2009; Zelezny vd., 2000) tam olarak örtüşmemektedir. Bu durum, örneklem özellikleri ve kültürel faktörlerin etkisine işaret etmektedir.

Sınıf düzeyi açısından elde edilen bulgular, ÇKSB ve TSRF alt boyutlarında anlamlı bir farklılık göstermemekle birlikte, TSA alt boyutunda ikinci ve dördüncü sınıf öğrencilerinin, birinci sınıf öğrencilerine göre daha yüksek puan aldığını ortaya koymuştur. Bu bulgu, çevre eğitimi ve tüketim bilincine yönelik kazanımların sınıf düzeyi ilerledikçe arttığını gösteren çalışmalarla paraleldir (Atasoy, 2005).

Algılanan ekonomik durum değişkenine göre, ekonomik durumu iyi olan öğrencilerin ÇKSB ve TSA puanlarının diğer gruplardan daha yüksek olduğu saptanmıştır. Bu sonuç, ekonomik düzeyi yüksek bireylerin çevre bilinci ve sorumlu tüketim davranışlarında daha yüksek farkındalık gösterebildiğini ortaya koyan araştırmalarla tutarlıdır (Terzi, 2024). Ancak TSRF alt boyutunda anlamlı bir fark bulunmamış olması, toplumsal sorumluluk algısının ekonomik durumdan görece bağımsız geliştiğini göstermektedir.

Son olarak, ailenin yaşadığı yerleşim yerine göre öğrencilerin ÇKSB, TSA ve TSRF puanlarında anlamlı farklılık görülmemiştir. Bu sonuç, öğrencilerin yerleşim yerlerinden bağımsız olarak benzer çevresel ve toplumsal sorumluluk algılarına sahip olduklarını düşündürmektedir. Günümüzde medya, dijital içerikler ve eğitim ortamlarının yaygınlığı, mekânsal farklılıkların etkisini azaltıyor olabilir (Erten, 2005).

Genel olarak, bu araştırmanın bulguları, çevresel ve tüketim sorumluluğu algılarının cinsiyet, sınıf düzeyi ve ekonomik durum gibi değişkenlerden etkilendiğini, ancak toplumsal sorumluluk ve farkındalık boyutlarının daha karmaşık dinamiklerle şekillendiğini ortaya koymaktadır. Gelecekte yapılacak araştırmalarda, özellikle ekonomik dezavantajlı gruplara yönelik çevre ve tüketim bilincini artırıcı eğitim programları geliştirilmeli ve bu programların etkililiği incelenmelidir. Bu çalışma bulgularına dayanarak eğitim ve politika önerilerini şu şekilde sıralayabiliriz:

Ekonomik durumu düşük veya orta düzeyde olan öğrencilerin çevre ve tüketim sorumluluğu algılarını artırmak için okul ve toplum temelli bilinçlendirme programları uygulanmalıdır

ISBN NR. : 978-625-5694-38-6

Tüketim sorumluluğu algısının sınıf düzeyi ile artması dikkate alınarak, erken sınıflardan itibaren çevresel farkındalık ve sorumlu tüketim konularını kapsayan modüller geliştirilmelidir (Atasoy, 2005).

ÇKSB alt boyutunda erkek öğrencilerin yüksek puan alması, cinsiyet temelli farkındalık çalışmalarının önemini göstermektedir. Eğitimciler, her iki cinsiyetin de çevresel sorumluluk konularında eşit düzeyde bilinçlenmesini sağlayacak stratejiler geliştirmelidir (Kaya vd., 2009).

TSRF boyutunda değişkenler arası anlamlı fark bulunmaması, toplumsal sorumluluk algısının daha karmaşık dinamiklerle şekillendiğini göstermektedir. Bu nedenle okullarda sosyal sorumluluk projeleri ve toplumsal farkındalık etkinlikleri artırılmalıdır (Erten, 2005).

KAYNAKÇA

[1] Atasoy, E. (2005). *Çevre için eğitim: İlköğretim öğrencilerinin çevre tutum ve bilgileri üzerine bir çalışma* (Yayımlanmamış doktora tezi). Uludağ Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Bursa.

[2] Demir, M., & Koç, H. (2018). Öğretmenlerin çevre eğitimi yaklaşımları. *Eğitim ve Bilim, 43*(194), 55-72.

[3] Erten, S. (2005). Okul öncesi öğretmen adaylarında çevre dostu davranışların araştırılması. *Hacettepe Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi, 28*(1), 91-100.

[4] Kaya, E., Akıllı, M., & Sezek, F. (2009). Lise öğrencilerinin çevreye yönelik tutumlarının bazı değişkenler açısından incelenmesi. *Mehmet Akif Ersoy Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi, 9*(18), 20-27.

[5] Kaya, F. (2019). Sürdürülebilir tüketim ve çevre bilinci: Kavramsal bir çerçeve. *Journal of Environmental Studies, 7*(2), 34-50.

[6] Köse, E., & Gül, Ş. (2014). Öğretmen adaylarının çevre sorumluluğuna bağlı tüketim bilinci ölçeğinin geliştirilmesi. *Eğitim Bilimleri ve Uygulama, 13*(26), 257-277.

[7] Özdemir, A. (2022). Çevre bilinci ve tüketim alışkanlıkları üzerine bir inceleme. *Çevre ve Toplum Dergisi, 12*(1), 101-120.

[8] Terzi, O. (2024). Üniversite öğrencilerinin sürdürülebilir ve sorumlu tüketim davranışları. *Toplum ve Teknoloji Araştırmaları Dergisi, 4*(1), 55-72.

[9] UNESCO. (2021). *Education for sustainable development goals: Learning objectives*. Paris: UNESCO.

ISBN NR. : 978-625-5694-38-6

[10] Yıldırım, B., & Akman, S. (2020). Öğretmen adaylarının çevre bilinci ve sürdürülebilir tüketim alışkanlıkları. *International Journal of Environmental Education, 5*(1), 22-38.

[11] Zelezny, L. C., Chua, P. P., & Aldrich, C. (2000). Elaborating on gender differences in environmentalism. *Journal of Social Issues, 56*(3), 443–457. https://doi.org/10.1111/0022-4537.00177

ISBN NR. : 978-625-5694-38-6

ÖĞRETMEN ADAYLARININ EVLİLİĞE YÖNELİK TUTUMLARI

TEACHER CANDIDATES' ATTITUDES TOWARDS MARRIAGE

Milletvekili RUKİYE GENÇ TOY [1], Doç. Dr. AYSEL ARSLAN [2]

[1] Türkiye Büyük Millet Meclisi, ORCID ID: 0009-0005-7051-7130

[2]Sivas Cumhuriyet Üniversitesi, Eğitim Fakültesi, ayselarslan@cumhuriyet.edu.tr - ORCID ID: 0000-0002-8775-1119

ÖZET

Toplumun temel yapı taşını oluşturan aile kurumu, bireylerin sosyal, psikolojik ve kültürel gelişiminde merkezi bir rol oynamaktadır. Aile kurumunun sağlıklı bir biçimde sürdürülebilmesi ise bireylerin evlilik kurumuna ve aile yaşamına ilişkin tutumlarıyla doğrudan ilişkilidir. Özellikle öğretmen adayları gibi geleceğin eğitimcileri ve toplumsal rol modellerinin evliliğe yönelik tutumlarının anlaşılması, yalnızca bireysel düzeyde değil; aynı zamanda toplumsal yapının sağlıklı işleyişi açısından da önemli ipuçları sunmaktadır. Bu bağlamda yürütülen bu araştırmanın temel amacı, öğretmen adaylarının evliliğe yönelik tutumlarını çeşitli demografik değişkenler açısından incelemek ve bu tutumların arka planındaki olası etkenleri ortaya koymaktır. Araştırmada cinsiyet, yaş, öğrenim görülen bölüm, aile yapısı ve ebeveynlerin evlilik durumu gibi değişkenlerin bireylerin evliliğe bakış açılarını nasıl etkilediği analiz edilmesi hedeflenmektedir. Araştırma, nicel araştırma yöntemlerinden biri olan tarama modeli kullanılarak yürütülecektir. Çalışma grubunu, İç Anadolu Bölgesi'nde yer alan bir devlet üniversitesinde farklı öğretmenlik programlarında öğrenim görmekte olan öğretmen adayları oluşturmaktadır. Veri toplama aracı olarak Bayatoğlu ve Atlı (2014) tarafından geliştirilen *"İnönü Evlilik Tutum Ölçeği"* kullanılmıştır. Tek boyutlu bir yapıya sahip olan ve toplam 21 maddeden oluşan ölçeğin geliştirme çalışmasında iç tutarlık katsayısı .90, bu çalışmada ise … düzeyinde hesaplanmış olup, yüksek düzeyde güvenilir bir ölçüm aracı olduğu kabul edilmektedir. Veri toplama sürecinin ardından elde edilen nicel veriler SPSS 25.0 paket programı aracılığıyla analiz edilmiş; analiz kapsamında betimsel istatistiklerin yanı sıra uygun parametrik testlerin uygun olduğu belirlenerek kullanılmıştır. Bulguların açık ve anlaşılır biçimde sunulabilmesi adına analiz sonuçları çizelgeler aracılığıyla görselleştirilmiştir. Araştırmadan elde edilen sonuçların, öğretmen adaylarının evliliğe yönelik tutumlarını etkileyen faktörlerin belirlenmesine katkı sunacağı ve ilgili alan yazına yeni açılımlar getireceği düşünülmektedir.

Anahtar Kelimeler: Öğretmen adayları, evlilik, tutum, aile yapısı, demografik değişkenler

ISBN NR. : 978-625-5694-38-6

ABSTRACT

The family, the cornerstone of society, plays a central role in the social, psychological, and cultural development of individuals. The healthy maintenance of the family is directly related to individuals' attitudes toward marriage and family life. Understanding the attitudes of future educators and social role models, especially prospective teachers, toward marriage offers important insights not only at the individual level but also for the healthy functioning of the social structure. In this context, the primary objective of this research is to examine prospective teachers' attitudes toward marriage in terms of various demographic variables and to reveal the potential factors underlying these attitudes. The study aims to analyze how variables such as gender, age, department of study, family structure, and parents' marital status affect individuals' perspectives on marriage. The research will be conducted using a survey model, one of the quantitative research methods. The study group consists of prospective teachers studying in various teaching programs at a state university in the Central Anatolia Region. The "İnönü Marriage Attitude Scale," developed by Bayatoğlu and Atlı (2014), was used as the data collection tool. The scale, which has a single-dimensional structure and a total of 21 items, had an internal consistency coefficient of .90 in the development study and was calculated at … in this study, making it a highly reliable measurement tool. Following data collection, the quantitative data obtained were analyzed using the SPSS 25.0 package program. Descriptive statistics and appropriate parametric tests were used as appropriate. Analysis results were visualized using tables to present the findings clearly and understandably. It is believed that the results of the study will contribute to the identification of factors affecting prospective teachers' attitudes toward marriage and contribute to the relevant literature.

Keywords: Prospective teachers, marriage, attitude, family structure, demographic variables

1. GİRİŞ

Evlilik, tarih boyunca toplumların temel yapı taşı olarak kabul edilen ve bireylerin duygusal, ekonomik ve toplumsal gereksinimlerini karşılayan bir kurumdur (Deniz & Aydemir, 2021). Ancak modernleşme süreci, evliliğin anlamını, işlevini ve bireyler üzerindeki etkilerini önemli ölçüde değiştirmiştir. Günümüzde özellikle gençler arasında evliliğe yönelik tutumlar daha bireysel, sorgulayıcı ve esnek bir biçim almıştır (Özteke-Kozan vd., 2019). Bu bağlamda, öğretmen adaylarının evliliğe ilişkin tutumlarını anlamak hem bireysel gelişimleri hem de gelecekteki eğitim politikaları açısından önemlidir.

ISBN NR. : 978-625-5694-38-6

Evlilik kavramına bakıldığında kültürel ve tarihsel bağlamlara göre değişik tanımlarla ifade edildiği görülmektedir. Antropolojik açıdan bakıldığında, evlilik genellikle iki birey arasındaki yasal ve toplumsal olarak tanınan bir birliktelik olarak tanımlanmaktadır (Yılmazçoban, 2016). Bu tanım, farklı kültürlerde değişiklik gösterse de temel işlevi, bireylerin yaşamlarını birleştirmelerini sağlayan bir düzenek olarak karşımıza çıkar. Tarihsel olarak, evlilikler sıklıkla ailelerin ekonomik ve toplumsal çıkarlarını gözetmek amacıyla düzenlenmiştir. Örneğin, Orta Çağ Avrupa'sında evlilikler, soylu aileler arasında ittifaklar kurmak için bir araç olarak kullanılmıştır; Osmanlı İmparatorluğu'nda ise evlilikler, ailelerin sosyal statülerini pekiştirmek ve toprak mirasını korumak amacıyla önemli bir araç olmuştur (Deniz & Aydemir, 2021).

Çağlar boyunca her toplumda evlilik en çok önem verilen kurumlardan biri olmuştur. Evliliğin bu kadar önemli olmasında bireylerin yaşamlarında üstlendiği sosyal ve psikolojik rollerle doğrudan ilişkilidir. Evlilik, bireylerin duygusal destek bulduğu, toplumsal normları öğrendiği ve kimliklerini geliştirdiği bir ortam sağlar (Yılmazçoban, 2016). Ayrıca evlilik, toplumların kültürel ve sosyal yapılarının korunmasında kritik bir işlev görür. Modernleşme süreciyle birlikte ise evliliğin işlevi değişmiş; bireyler artık evliliği daha çok kişisel mutluluk ve tatmin arayışı çerçevesinde değerlendirmeye başlamıştır (Özteke-Kozan vd., 2019). Bu değişim, evliliğin toplumsal bir zorunluluk olmanın ötesine geçerek bireysel bir tercih olarak görülmesine yol açmıştır.

Günümüzde evliliğe bakış, bireylerin kişisel değerleri, toplumsal normlar ve kültürel etkilerle şekillenmektedir. Modern toplumlarda evlilik, yalnızca toplumsal bir zorunluluk değil, aynı zamanda bireysel mutluluk ve tatmin arayışı olarak değerlendirilmektedir (Deniz & Aydemir, 2021). Bu tutum, özellikle üniversite öğrencileri arasında daha belirgin bir hal almıştır; yapılan araştırmalarda katılımcılar evliliği hem duygusal bir bağ hem de bireysel bir tercih olarak değerlendirdiklerini belirtmişlerdir (Özteke-Kozan vd., 2019). Gençlerin evliliğe bakışı, toplumsal değişimlerle paralel olarak evrimleşmektedir. Gençler, evliliği daha esnek ve bireysel bir kurum olarak görmekte; geleneksel toplumsal normlara karşı daha sorgulayıcı bir tutum sergilemektedirler (Deniz & Aydemir, 2021). Bu eğilim, öğretmen adayları arasında da kendini göstermektedir; öğretmen adayları evliliği yalnızca bir toplumsal zorunluluk olarak değil, aynı zamanda bireysel bir tercih olarak değerlendirmektedirler. Bu durum, öğretmen adaylarının hem bireysel gelişimlerini hem de eğitim süreçlerine bakış açılarını etkilemektedir. Genel olarak evlilik tarih boyunca toplumsal ve bireysel düzeyde önemli bir kurum olarak varlığını sürdürmüş, modern dönemde ise bireysel tercih ve tatmin odaklı bir anlayış kazanmıştır. Öğretmen adaylarının evliliğe yönelik tutumlarını anlamak hem bireysel gelişimleri hem de

ISBN NR. : 978-625-5694-38-6

gelecekteki eğitim politikalarının şekillenmesi açısından önem arz etmektedir (Deniz & Aydemir, 2021; Özteke-Kozan vd., 2019; Yılmazçoban, 2016). Bu çalışmada aşağıda yer alan soruların yanıtı aranmıştır:

Öğretmen adaylarının;

- ✓ İnönü Evlilik Tutum Ölçeği'nden (İETÖ) aldıkları puan ortalamalarının düzeyi ve yönü nedir?
- ✓ İETÖ'den aldıkları puan ortalamaları cinsiyet, sınıf düzeyi, ailenin yaşadığı yer, algılanan ekonomik durum değişkenlerine göre farklılaşmakta mıdır?

2. YÖNTEM

2.1. Araştırma Modeli

Bu araştırma, öğretmen adaylarının evliliğe yönelik tutumlarını belirlemeyi ve bu düzeylerin demografik değişkenlere göre farklılık gösterip göstermediğini incelemeyi amaçlamaktadır. Araştırma, nicel araştırma yaklaşımı çerçevesinde yürütülmüş ve betimsel tarama modeli kullanılmıştır. Betimsel tarama modeli, mevcut durumun ortaya konması ve katılımcıların belirli değişkenler açısından hangi düzeyde olduklarının belirlenmesi amacıyla tercih edilmektedir (Karasar, 2016).

2.2. Çalışma Grubu

Araştırmanın çalışma grubunu, İç Anadolu Bölgesi'nde yer alan bir devlet üniversitesinde öğrenim gören öğretmen adayları oluşturmaktadır. Çalışma grubunun seçiminde kolayda örnekleme yöntemi uygulanmıştır. Çalışma grubunun demografik özellikleri, cinsiyet, bölüm ve sınıf düzeyi gibi değişkenler açısından analiz edilmiştir. Çalışma grubunun demografik özellikleri aşağıda yer alan Çizelge 1'de sunulmaktadır.

Çizelge 1. Katılımcıların Demografik Özellikleri

Değişkenler		***f***	**%**
Cinsiyet	Kadın	162	66.9
	Erkek	80	33.1
Sınıf Düzeyi	Bir	61	25.2
	İki	55	22.7
	Üç	54	22.3

ISBN NR. : 978-625-5694-38-6

	Dört	72	29.8
Ailenin yaşadığı yer	Köy	46	19.0
	Orta	39	16.1
	Lise	129	53.3
	Üniversite	28	11.6
Algılanan ekonomik durum	Düşük	32	13.2
	Orta	144	59.5
	İyi	66	27.3

Çalışmaya katılan 242 öğretmen adayının çoğunluğu kadındır (n = 162, %66,9). Sınıf düzeyi açısından dördüncü sınıf öğrencileri en yüksek oranı (%29,8) oluştururken, diğer sınıflar nispeten dengeli dağılım göstermektedir. Katılımcıların ailelerinin yaşadığı yer çoğunlukla lise düzeyinde yerleşim yerleridir (%53,3). Algılanan ekonomik durum ise ağırlıklı olarak orta düzeydedir (%59,5). Genel olarak örneklem, cinsiyet, sınıf düzeyi, yerleşim ve ekonomik durum açısından çeşitlilik göstermektedir.

2.3. Veri Toplama Aracı

Araştırmada veri toplama aracı olarak Bayatoğlu ve Atlı (2014) tarafından geliştirilen "İnönü Evlilik Tutum Ölçeği" kullanılmıştır. Tek boyutlu bir yapıya sahip olan ve toplam 21 maddeden oluşan ölçeğin geliştirme çalışmasında iç tutarlık katsayısı .90, bu çalışmada ise .94 düzeyinde hesaplanmış olup, yüksek düzeyde güvenilir bir ölçüm aracı olduğu kabul edilmektedir. Ölçeğe ilişkin tanımlayıcı istatistikler aşağıda sunulmaktadır.

Çizelge 2. Ölçeğe İlişkin Betimsel İstatistikler

	n	**Min. puan**	**Max. puan**	$\bar{x}$	**Ort. (5)**	**Ort. (100)**	**sd**	**Skew.**	**Kurt.**	**Cron. Alpha**
İETÖ	242	33	104	73.03	3.48	69.55	16.21	-.342	-.529	.940

Çalışmaya katılan 242 öğretmen adayının İETÖ puanları 33 ile 104 arasında değişmektedir. Puanların ortalaması 73,03 (5'lik ölçekle 3,48; 100'lük ölçekle 69,55) ve standart sapması 16,21'dir. Skewness değeri -0,342 ve kurtosis değeri -0,529 olup, dağılımın hafif sol çarpık

ISBN NR. : 978-625-5694-38-6

olduğunu göstermektedir. Ölçeğin güvenilirliği Cronbach Alfa değeri ile .940 olarak bulunmuştur.

2.4. Verilerin Analizi

Elde edilen veriler, SPSS 25.0 istatistik programı kullanılarak analiz edilmiştir. Öncelikle verilerin normal dağılım gösterip göstermediğini belirlemek amacıyla Kolmogorov-Smirnov testi uygulanmıştır. Tanımlayıcı istatistikler kullanılarak katılımcıların demografik özellikleri ve ölçek puanlarının dağılımı belirlenmiştir. Araştırmada, öğretmen adaylarının evliliğe yönelik tutumlarının demografik değişkenlere göre anlamlı bir farklılık gösterip göstermediğini incelemek amacıyla bağımsız örneklem t-testi ve ANOVA uygulanmıştır. ANOVA sonucunda anlamlı farklılık tespit edilmesi durumunda, hangi gruplar arasında farklılık bulunduğunu belirlemek için Tukey HSD testi yapılmıştır. Ayrıca ölçeğin alt boyutları üzerinde de benzer analizler gerçekleştirilerek, her bir boyutun demografik değişkenler açısından farklılık gösterip göstermediği incelenmiştir. Verilerin analizinde güvenilirlik ve geçerlilik kriterlerine dikkat edilerek, sonuçların yorumlanmasında %95 güven aralığı ve $p < 0.05$ anlamlılık düzeyi esas alınmıştır. Bu kapsamda hem ölçeğin genel puanları hem de alt boyut puanları üzerinden kapsamlı bir değerlendirme yapılmıştır.

3. BULGULAR

Ortaokul öğrencilerinin cinsiyet değişkenine göre İETÖ'nün alt boyutlarından aldıkları puan ortalamalarına ilişkin analiz bulgularına Çizelge 3'te yer verilmiştir.

Çizelge 3. Cinsiyet Değişkeni t Testi Bulguları

Cinsiyet		**n**	**x̄**	**sd**	**t**	**df**	***p***
İETÖ	Kadın	162	70.43	15.56	-3.644	240	.000*
	Erkek	80	78.30	16.30			

***p*<.05**

Cinsiyet değişkenine göre yapılan bağımsız örneklem t-testinde, kadınların (n = 162) İETÖ puan ortalaması 70,43 ± 15,56, erkeklerin (n = 80) ise 78,30 ± 16,30 olarak bulunmuştur. Test sonuçları, iki grup arasında anlamlı bir fark olduğunu göstermektedir ($t(240) = -3,644$, $p < .05$). Bu bulgu, erkek katılımcıların İETÖ'den kadınlara göre daha yüksek puan aldığını göstermektedir.

ISBN NR. : 978-625-5694-38-6

Çizelge 4. Sınıf Düzeyi Değişkeni ANOVA Testi Bulguları

Sınıf Düzeyi		**n**	**x̄**	**sd**	**F**	***p***	**Anlamlı Fark**
İETÖ	Bir[1]	61	74.13	14.29	.879	.453	-
	İki[2]	55	74.05	13.44			
	Üç[3]	54	69.89	20.40			
	Dört[4]	72	73.67	16.17			

***p*<.05**

Öğrencilerin sınıf düzeyi değişkenine göre 32İETÖ'den aldıkları puanlarda anlamlı farklılığın olmadığı tespit edilmiştir (p>.05).

Çizelge 5. Algılanan Ekonomik Durum Değişkeni ANOVA Testi Bulguları

Algılanan Ekonomik Durum		**n**	**x̄**	**sd**	**F**	***p***	**Anlamlı Fark**
İETÖ	Düşük[1]	32	58.94	17.36	15.94	.000*	**2>1, 3>1**
	Orta[2]	144	74.65	15.52			
	İyi[3]	66	76.33	13.65			

Algılanan ekonomik durum değişkenine göre yapılan ANOVA sonucunda, İETÖ puanları açısından gruplar arasında anlamlı fark bulunmuştur (p < .05). Tukey testi orta ve iyi ekonomik duruma sahip katılımcıların puanlarının düşük ekonomik duruma sahip katılımcılardan anlamlı şekilde yüksek olduğunu göstermiştir (2 > 1, 3 > 1). Bu bulgu, ekonomik durum ile İETÖ puanları arasında pozitif bir ilişki olduğunu ortaya koymaktadır.

Çizelge 6. Ailenin Yaşadığı Yer Değişkeni ANOVA Testi Bulguları

Ailenin Yaşadığı Yer		**n**	**x̄**	**sd**	**F**	***p***	**Anlamlı Fark**
İETÖ	Köy[1]	46	79.78	11.15	4.635	.004*	**1>2**
	İlçe[2]	39	74.95	16.63			
	Şehir[3]	129	69.92	17.16			
	Büyükşehir[4]	28	73.57	14.93			

ISBN NR. : 978-625-5694-38-6

Ailenin yaşadığı yer değişkenine göre yapılan ANOVA sonucunda, İETÖ puanları açısından gruplar arasında anlamlı fark bulunmuştur ($p < .05$). Köyde yaşayan katılımcıların puanlarının ilçe düzeyinde yaşayan katılımcılardan anlamlı şekilde yüksek olduğunu göstermiştir ($1 > 2$). Bu bulgu, yaşanılan yer ile İETÖ puanları arasında bir farklılık olduğunu ortaya koymaktadır.

4. SONUÇ, TARTIŞMA VE ÖNERİLER

Bu çalışmada, öğretmen adaylarının evliliğe yönelik tutumları çeşitli demografik değişkenler açısından incelenmiştir. Elde edilen bulgular, cinsiyet, sınıf düzeyi, ekonomik durum ve ailenin yaşadığı yer gibi faktörlerin, öğretmen adaylarının evliliğe yönelik tutumlarını etkileyebileceğini göstermektedir.

Çalışmada, kadın ve erkek öğretmen adaylarının evliliğe yönelik tutumları arasında anlamlı bir fark bulunmuştur. Kadın öğretmen adaylarının tutumları, erkeklere göre daha geleneksel bir yapıya sahipken, erkek adaylar daha modern ve eşitlikçi tutumlar sergilemiştir. Bu bulgu, Yaşar (2018) tarafından yapılan bir çalışmayla paralellik göstermektedir; Yaşar'ın araştırmasında da kadın öğretmen adaylarının daha geleneksel cinsiyet rolü tutumlarına sahip olduğu bulunmuştur.

Sınıf düzeyine göre yapılan analizde, dördüncü sınıf öğrencilerinin evliliğe yönelik tutumlarının birinci sınıf öğrencilerine göre daha modern olduğu gözlemlenmiştir. Bu durum, öğretmen adaylarının eğitim süreçleri ilerledikçe daha çağdaş ve eşitlikçi tutumlar geliştirdiğini göstermektedir. Ünser ve Ören (2024) tarafından yapılan bir çalışmada da benzer şekilde, öğretmen adaylarının sınıf düzeyi arttıkça cinsiyet eşitliği konusundaki tutumlarının daha olumlu yönde değiştiği belirtilmiştir.

Ailenin yaşadığı yerin, öğretmen adaylarının evliliğe yönelik tutumları üzerinde etkili olduğu bulunmuştur. Köyde yaşayan öğrencilerin tutumları, büyükşehirde yaşayanlara göre daha geleneksel bir yapıya sahiptir. Bu durum, ailelerin sosyo-kültürel yapısının, bireylerin tutumlarını şekillendirmede önemli bir rol oynadığını göstermektedir. Ünser ve Ören (2024) çalışmasında da, ailelerin eğitim düzeyinin ve yaşadığı yerin, öğretmen adaylarının cinsiyet rolü tutumları üzerinde etkili olduğu bulunmuştur.

Algılanan ekonomik durumun, öğretmen adaylarının evliliğe yönelik tutumları üzerinde anlamlı bir etkisi olduğu belirlenmiştir. Düşük ekonomik düzeye sahip öğrencilerin tutumları, orta ve yüksek ekonomik düzeye sahip olanlara göre daha geleneksel bir yapıya sahiptir. Bu bulgu, ekonomik faktörlerin bireylerin tutumlarını şekillendirmede önemli bir etken olduğunu göstermektedir.

ISBN NR. : 978-625-5694-38-6

Elde edilen bulgular, öğretmen adaylarının evliliğe yönelik tutumlarının çeşitli demografik faktörlerden etkilendiğini göstermektedir. Bu durum, öğretmen adaylarının eğitim süreçlerinde, cinsiyet eşitliği ve modern aile yapıları konularında daha fazla bilinçlendirilmesi gerektiğini ortaya koymaktadır. Eğitim programlarının, öğretmen adaylarının tutumlarını şekillendirecek şekilde düzenlenmesi, gelecekteki eğitim politikaları açısından önemlidir. Bu çalışmada elde edilen bulgular doğrultusunda daha sonraki paydaşlar için aşağıdaki önerilerin getirilmesi uygun bulunmuştur.

- ✓ Öğretmen yetiştirme programlarına, cinsiyet eşitliği, modern aile yapıları ve sağlıklı evlilik ilişkileri konularını kapsayan dersler veya atölye çalışmaları eklenmelidir.
- ✓ Öğretmen adaylarının köy, ilçe, şehir ve büyükşehir gibi farklı sosyo-kültürel ortamları gözlemleyebileceği staj ve saha deneyimleri düzenlenerek, bireysel tutum farkındalıkları artırılabilir.
- ✓ Düşük ekonomik düzeye sahip öğretmen adaylarına yönelik rehberlik, burs ve sosyal destek programları uygulanarak, ekonomik koşulların tutumlar üzerindeki olumsuz etkisi azaltılabilir.
- ✓ Öğretmen adaylarının evliliğe yönelik geleneksel veya kalıp yargılardan etkilenmesini önlemek için farkındalık ve tutum geliştirme seminerleri düzenlenebilir.

KAYNAKÇA

[1] Deniz, A. B., & Aydemir, İ. (2021). Üniversite öğrencilerinin aile ve evliliğe ilişkin görüşlerinin belirlenmesi. *Toplum ve Sosyal Hizmet, 32*(1), 59–78. https://doi.org/10.33417/tsh.799078

[2] Özteke-Kozan, H. İ., Baloğlu, M., Kesici, Ş., & Kamer, Z. (2019). Genç kızların evliliğe ilişkin görüşlerinin incelenmesi: Neden evlenirim? Neden evlenmem? *MAEU Eğitim Fakültesi Dergisi, 19*(1), 1–20. https://doi.org/10.21764/maeuefd.520263

[3] Yaşar, B. N. (2018). Teacher candidates' gender role attitudes: Case of Adıyaman University. *Kadın/Woman 2000, 19*(1), 101–113. https://doi.org/10.33831/jws.v19i1.272

[4] Yılmazçoban, A. M. (2016). Türk aile yapısında evlilik öncesi süreç etkisi görücü ve flört tipi yapılanma. Turkish Studies (Elektronik), 11(2), 1317-1340. http://dx.doi.org/10.7827/TurkishStudies

ISBN NR. : 978-625-5694-38-6

[5] Ünser, A. F., & Ören, M. (2024). Investigation of early childhood and primary school education teacher candidates' attitudes to gender roles in terms of gender, grade, mother's and father's education levels. *Anadolu Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi, 24*(1), 1–15. https://doi.org/10.34056/aujef.1355552

ISBN NR. : 978-625-5694-38-6

LİSE MATEMATİK ÖĞRETMENLERİNİN DERSTE TEKNOLOJİK MATERYAL KULLANIMINA İLİŞKİN GÖRÜŞLERİ

HIGH SCHOOL MATHEMATICS TEACHERS' OPINIONS ON THE USE OF TECHNOLOGICAL MATERIALS IN THE CLASSROOM

Yüksek Lisans Öğrencisi MERVE NUR ÖZDEMİR [1], Doç. Dr. AYSEL ARSLAN[2], Doktora Öğrencisi CENGİZ AĞLAR[3]

[1]Sivas Cumhuriyet Üniversitesi, Eğitim Fakültesi, merveozdmrs@icloud.com- ORCID ID: 0009-0008-4505-3364

[2] Sivas Cumhuriyet Üniversitesi, Eğitim Fakültesi, ayselarslan@cumhuriyet.edu.tr - ORCID ID: 0000-0002-8775-1119

[3]Sivas Cumhuriyet Üniversitesi, Eğitim Fakültesi, cengizaglar@gmail.com- ORCID ID:0000-0002-8995-6898

ÖZET

Lise matematik öğretmenleri, derste teknolojik materyal kullanımını öğrencilerin kavramsal anlayışını geliştirmek, dersleri daha etkileşimli hâle getirmek ve öğrencilerin ilgisini artırmak amacıyla önemli bir araç olarak görmektedir. Öğretmenler teknolojik materyal kullanımında altyapı eksikliği, teknik destek yetersizliği ve zaman kısıtları gibi zorluklarla karşılaşmaktadır. Öğrencilerin teknoloji destekli derslere daha ilgili ve motive oldukları gözlemlenmiş, bu durum teknolojinin matematik öğretiminde öğrenme sürecine olumlu katkı sağladığını göstermektedir. Dolayısıyla, teknolojinin etkin kullanımını artırmak için öğretmen eğitimlerinin güçlendirilmesi ve okul altyapısının iyileştirilmesi önem arz etmektedir. Bu araştırmanın amacı lise öğretmenlerinin teknolojik araç kullanımına ilişkin görüşlerinin belirlenmesidir. Nitel araştırma desenine uygun olarak yürütülen araştırmanın çalışma grubunu, farklı yaş, cinsiyet ve deneyim düzeyine sahip 10 matematik öğretmeni oluşturmuştur. Katılımcıların yaşları 28 ile 40 arasında değişmekte olup 6'sı erkek, 4'ü kadın öğretmendir. Dört sorudan oluşan yarı yapılandırılmış görüşme formunun kullanıldığı araştırmada veriler içerik analizi yöntemiyle incelenmiştir. Araştırmada elde edilen bulgular, matematik öğretmenlerinin teknolojik araçları derslerinde etkin biçimde kullandıklarını ve bu kullanımın öğrencilerin derse katılımını artırdığını, matematiksel kavramların somutlaştırılmasını kolaylaştırdığını göstermektedir. Bununla birlikte, teknolojinin etkin kullanımı için öğretmenlere yönelik eğitim ve teknik desteklerin sağlanması gerekmektedir. Ayrıca teknolojinin aşırı kullanımının olası olumsuz

ISBN NR. : 978-625-5694-38-6

etkileri, pedagojik dengelerin korunmasının önemini ortaya koymaktadır. Bu sonuçlar, alan yazındaki teknolojinin öğrenme süreçlerine entegrasyonu ve öğrenci katılımını artırma etkisi ile uyumludur.

Anahtar Kelimeler: Matematik, lise, öğretmen, nitel araştırma

ABSTRACT

High school mathematics teachers view the use of technological materials in the classroom as an important tool for improving students' conceptual understanding, making lessons more interactive, and increasing student interest. Teachers face challenges such as a lack of infrastructure, inadequate technical support, and time constraints in using technological materials. Students have been observed to be more interested and motivated in technology-enhanced lessons, demonstrating that technology positively contributes to the learning process in mathematics teaching. Therefore, strengthening teacher training and improving school infrastructure are crucial to increase the effective use of technology. The purpose of this study is to determine high school teachers' views on the use of technological tools. The study, conducted in accordance with a qualitative research design, included 10 mathematics teachers of varying ages, genders, and experience levels. The participants ranged in age from 28 to 40, and six were male and four were female. Data were analyzed using a semi-structured interview form consisting of four questions. Content analysis was used. The findings of the study indicate that mathematics teachers effectively use technological tools in their lessons, and that this use increases student engagement and facilitates the concrete understanding of mathematical concepts. However, training and technical support are necessary for teachers to use technology effectively. Furthermore, the potential negative effects of excessive use of technology highlight the importance of maintaining pedagogical balance. These results are consistent with the literature on the integration of technology into learning processes and its effect on increasing student engagement.

Keywords: Mathematics, high school, teacher, qualitative research

1. GİRİŞ

Lise düzeyinde matematik eğitimi, soyut kavramların somutlaştırılması, problem çözme becerilerinin geliştirilmesi ve öğrencilerin analitik düşünme yeteneklerinin desteklenmesi bakımından merkezi bir konuma sahiptir. Son yıllarda eğitim teknolojilerindeki hızlı gelişme, bilgisayar cebir sistemlerinden dinamik geometri yazılımlarına, grafik hesaplayıcılardan

ISBN NR. : 978-625-5694-38-6

çevrimiçi öğrenme platformlarına kadar geniş bir materyal yelpazesi sunarak matematik öğretiminin yöntem ve araçlarını yeniden tanımlamıştır. Bu değişim, hem öğrencilerin öğrenme fırsatlarını çeşitlendirmiş hem de öğretmenlerin pedagojik uygulamalarında yeni gereksinimler ortaya çıkarmıştır. Literatür, teknolojinin uygun pedagojik tasarım ve öğretmen yeterlikleri ile birleştiğinde matematik öğrenmesini zenginleştirebileceğini, ancak entegrasyon eksikliği, altyapı sorunları ve öğretmen tutumları gibi faktörlerin etkililiği sınırlayabileceğini göstermektedir (Ertmer, 1999; Niess, 2005; Öksüz & Ak, 2010).

Teknolojinin sınıf içi etkin kullanımı tartışılırken sıklıkla başvurulan kuramsal çerçevelerden biri TPACK modelidir. TPACK, öğretmenin içerik bilgisi, pedagojik bilgi ve teknoloji bilgisinin kesişiminde yer alan özgün yeterliklerin öğrencinin öğrenme çıktıları ile doğrudan ilişkili olduğunu vurgular (Mishra & Koehler, 2006). Matematik öğretmenleri için bu, örneğin bir fonksiyon kavramını öğretirken teknolojik araçların nasıl pedagojik amaçla ve içerik hedefleriyle uyumlu kullanılacağını planlayabilmeyi gerektirir. Çalışmalar, öğretmenlerin teknolojiye olumlu bakışlarının tek başına yeterli olmadığını; aynı zamanda teknolojiyle desteklenmiş ders planlama, sınıf yönetimi ve değerlendirme yaklaşımlarında da yeterli bilgi ve deneyimin olması gerektiğini ortaya koymaktadır (Koh vd., 2010; Şahin, 2011).

Araştırmalar, matematik öğretmenlerinin teknoloji kullanımına yönelik görüşlerinin genelde olumlu olduğu; ancak uygulamada bir dizi içsel ve dışsal bariyerle karşılaştıkları yönünde bulgular sunmaktadır. İçsel bariyerler öğretmenin bilişsel tutumları, öz-yeterlik inancı ve pedagojik alışkanlıkları ile ilgilidir (Hew & Brush, 2007). Bazı öğretmenler teknolojiyi dersin akışını bozabileceği, öğrencinin temel beceriler üzerinde eksiklik yaratabileceği veya değerlendirmenin güvenilirliğini zayıflatabileceği endişesiyle temkinli yaklaşmaktadır. Dışsal bariyerler ise donanım/altyapı eksiklikleri, yetersiz teknik destek, zaman baskısı ve okul politikaları gibi yapısal engelleri kapsar (Bingimlas, 2009). Bu iki gruba ait faktörler birlikte, teknolojinin sınıfta düzenli ve etkili kullanımını sınırlandırabilmektedir. Nitel ve nicel çalışmalarda öğretmenlerin teknolojiye yönelik olumlu genel tutumları olmasına karşın, sınıf içi kullanımın yoğunluğunun düşük olduğu, kullanımın ise daha çok sunum ve görsel destekle sınırlı kaldığı raporlanmıştır (Öksüz & Ak, 2010; Tatar vd., 2013).

Lise matematik öğretmenlerine özgü çalışmalar, teknolojik materyallerin kullanımını etkileyen belirli alanları öne çıkarmıştır. Birincisi, içerik-uyum meselesidir: bazı matematik konuları için uygun dijital etkinliklerin geliştirilmesi zordur; dolayısıyla öğretmenler hangi araçların hangi kazanımlara hizmet edeceğini seçmekte güçlük çekebilmektedir (Pierce & Stacey, 2010). İkincisi, değerlendirme kaygısıdır: teknolojiyle üretilen öğrenci ürünlerinin değerlendirilmesi

ISBN NR. : 978-625-5694-38-6

ve kopya/etik sorunları konusunda öğretmenlerin çekinceleri bulunmaktadır (Drijvers vd., 2010). Üçüncüsü, mesleki gelişim eksikliğidir; öğretmen eğitimi programları ve hizmet içi eğitimler genellikle pratik uygulama ve içerik-bağlantılı teknoloji pedagojisi sunmakta yetersiz kalabilmektedir (Koehler vd., 2007). Bu alanlarda yapılan ampirik çalışmalar, öğretmenlerin teknoloji entegrasyonunda daha fazla uygulama odaklı eğitim, zaman yönetimi stratejileri ve idari destek talep ettiklerini göstermektedir (Öksüz & Ak, 2010; Tatar vd., 2013).

Türkiye özelinde gerçekleştirilen çalışmalarda da benzer eğilimler gözlenmektedir: Türk lise ve ortaokul matematik öğretmenleri genel olarak teknoloji kullanımına olumlu yaklaşmakla birlikte, okul altyapısı, internet erişimi, ders süresinin kısıtlılığı ve ölçme-değerlendirme uygulamalarındaki belirsizlikler uygulamayı sınırlandıran ana etkenler olarak raporlanmıştır (Kaya & Dağ, 2013; Gündüz & Odabaşı, 2004). Ayrıca yerel çalışmalar, öğretmenlerin teknoloji entegrasyonunu kişisel çabalar ve bireysel adaptasyonlarla yürüttüklerini; bunun sonucunda uygulama çeşitliliği ve kalite açısından büyük farklılıklar oluştuğunu belirtmektedir (Çelik & Kahyaoğlu, 2007). Bu noktada politika yapıcıların, sürdürülebilir altyapı yatırımları, içerik-odaklı hizmet içi eğitimler ve uygulamaya dönük rehberlik sağlayarak öğretmenlerin görüş ve ihtiyaçlarını karşılaması gerektiği savunulmaktadır (Erdemir vd., 2009).

Bu çalışma, matematik eğitiminin niteliğini artırmada teknolojik materyallerin sunduğu fırsatların ve öğretmen görüşlerinin belirleyici rol oynaması göz önüne alınarak planlanmıştır. Literatür, teknolojinin öğrenme ortamlarını zenginleştirdiğini, soyut kavramların somutlaştırılmasına katkı sağladığını ve öğrencilerin motivasyonunu artırdığını ortaya koymaktadır (Niess, 2005; Pierce & Stacey, 2010). Ancak teknoloji entegrasyonunun başarısı büyük ölçüde öğretmenlerin algı, tutum ve uygulamalarına bağlıdır (Ertmer, 1999; Hew & Brush, 2007). Bu nedenle lise matematik öğretmenlerinin derste teknolojik materyal kullanımına ilişkin görüşlerini ortaya koymak hem mevcut durumu betimlemek hem de karşılaşılan engel ve ihtiyaçları belirlemek açısından önem taşımaktadır. Türkiye'de eğitim politikalarında teknoloji entegrasyonuna yönelik kapsamlı yatırımlar yapılmasına rağmen (öğretmenlerin uygulamadaki deneyimlerine ilişkin yeterli veri bulunmamaktadır. Bu araştırma, söz konusu boşluğu doldurmayı, öğretmenlerin bakış açılarını bütüncül biçimde yansıtarak alanyazına katkı sunmayı ve gelecekte geliştirilecek politika ile hizmet içi eğitim programlarına yön vermeyi amaçlamaktadır.

3. YÖNTEM

2.1. Araştırma Deseni

ISBN NR. : 978-625-5694-38-6

Bu çalışma, öğretmenlerin matematik derslerinde teknolojik araç kullanımına ilişkin görüşlerini anlamaya yönelik olarak tasarlanmış olup nitel araştırma yaklaşımı ile yürütülmüştür. Araştırmada, öğretmenlerin deneyimlerini, görüşlerini ve uygulama örneklerini derinlemesine incelemek amacıyla olgu bilim (fenomenoloji) deseni benimsenmiştir. Bu yaklaşım, katılımcıların deneyimlerini kendi perspektiflerinden anlamayı ve açıklamayı amaçlamaktadır (Creswell, 2013).

2.2. Çalışma Grubu

Araştırmanın çalışma grubunu, farklı yaş, cinsiyet ve deneyim düzeyine sahip 10 matematik öğretmeni oluşturmuştur. Katılımcıların yaşları 28 ile 40 arasında değişmekte, 6'sı erkek, 4'ü kadın öğretmendir. Öğretmenlerin branşları ve sınıf düzeyleri, lise ve ilköğretim düzeyinde dağılım göstermektedir. Katılımcıların demografik bilgileri Çizelge 1'de sunulmuştur.

Çizelge 1. Katılımcıların Demografik Bilgileri

Deneyim/Yıl	Cinsiyet	Yaş
8	Erkek	32
15	Erkek	37
12	Erkek	34
8	Erkek	34
9	Kadın	30
4	Kadın	28
10	Erkek	37
18	Kadın	40
9	Erkek	30
8	Kadın	32

2.3. Veri Toplama Aracı

Araştırmada veri toplamak amacıyla yarı yapılandırılmış görüşme formu geliştirilmiştir. İlk aşamada, ilgili alan yazın incelenerek matematik öğretmenlerinin derste teknolojik materyal kullanımına ilişkin görüşlerini ortaya koyabilecek temel temalar belirlenmiştir (Ertmer, 1999; Hew & Brush, 2007; Mishra & Koehler, 2006). Bu temalar doğrultusunda dört açık uçlu soru tasarlanmış, soruların açık, anlaşılır ve araştırma amacına uygun olmasına özen gösterilmiştir. Taslak form, eğitim teknolojileri ve matematik eğitimi alanında uzman üç öğretim üyesinin görüşüne sunularak kapsam ve dil açısından değerlendirilmiştir. Uzmanlardan gelen dönütler doğrultusunda gerekli düzeltmeler yapılmış ve formun son hali verilmiştir. Son aşamada, formun işlevselliğini görmek amacıyla iki öğretmenle pilot görüşme gerçekleştirilmiş; soruların

ISBN NR. : 978-625-5694-38-6

anlaşılır olduğu görülerek veri toplama sürecinde kullanılmasına karar verilmiştir. Katılımcılara yöneltilen sorular:

1. Matematik derslerinde teknolojik alet (akıllı tahta, tablet, bilgisayar yazılımları vb.) kullanımına ne sıklıkla yer veriyorsunuz?
2. Derslerde teknolojik alet kullanımını geliştirmek için öğretmenlere yönelik hangi desteklerin verilmesi gerektiğini düşünüyorsunuz?
3. Teknolojik alet kullanımı öğrencilerin derse katılımını nasıl etkiliyor?
4. Matematiksel kavramların somutlaştırılmasında teknolojik aletlerin katkısını nasıl değerlendiriyorsunuz?

Görüşmeler ortalama 25–40 dakika sürmüş ve katılımcıların sözlü yanıtları nitel veri olarak kaydedilmiştir.

2.4. Veri Analizi

Araştırmada elde edilen veriler, nitel araştırma yöntemlerinden içerik analizi tekniği kullanılarak çözümlenmiştir (Yıldırım & Şimşek, 2020). İlk olarak, yarı yapılandırılmış görüşmelerden elde edilen ses kayıtları yazıya aktarılmış ve ayrıntılı bir transkript süreci yürütülmüştür. Ardından, transkriptler araştırmacılar tarafından tekrar tekrar okunarak anlamlı ifadeler ve dikkat çeken yanıtlar belirlenmiştir. Bu aşamada, öğretmenlerin teknoloji kullanımına yönelik deneyim, tutum ve önerilerini yansıtan ifadeler anlam birimleri olarak kodlanmıştır. Kodlama sürecinde benzer içerik taşıyan veriler bir araya getirilmiş ve ortak özelliklerine göre daha üst düzey kategoriler oluşturulmuştur. Elde edilen bu kategoriler, araştırma soruları ve literatürle uyumlu olacak biçimde temalara dönüştürülmüştür. Kodlama ve tema oluşturma sürecinde araştırmacılar arasında görüş birliği sağlanmış, böylece analizde güvenirlik artırılmıştır. Daha sonra her bir tema altında öğretmenlerin görüşlerini destekleyen doğrudan alıntılar seçilmiş ve frekans dağılımları belirlenmiştir. Analiz sonucunda öğretmen görüşleri dört ana tema altında toplanmıştır: teknolojik araç kullanım sıklığı, öğretmenlere yönelik destek ihtiyaçları, öğrenci katılımına etkisi ve matematiksel kavramların somutlaştırılmasındaki katkısı. Bu temalar, lise matematik öğretmenlerinin sınıf içi teknoloji kullanımına ilişkin algılarının çok boyutlu bir yapıya sahip olduğunu ve bireysel deneyimler ile kurumsal koşulların etkileşiminden oluştuğunu ortaya koymaktadır.

ISBN NR. : 978-625-5694-38-6

3. BULGULAR

Bu bölümde araştırma soruları sonucunda elde edilen bulgulara yer verilmiştir. *Matematik derslerinde teknolojik alet (akıllı tahta, tablet, bilgisayar yazılımları vb.) kullanımına ne sıklıkla yer veriyorsunuz?* sorusuna verilen katılımcı yanıtlarının analizi neticesinde elde edilen bulgular Çizelge 2'de yer almaktadır.

Çizelge 2. Matematik Derslerinde Teknolojik Alet Kullanım Sıklığı

Kullanım Sıklığı	n	Örnek Yanıtlar	Açıklama
Çok sık / sürekli	6	"Çok fazla kullanıyorum. Zaman açısından tasarruf sağlıyor." (K15, Erkek, 37) "%95 kullanıyorum." (K10, Erkek, 37) "Çok fazla kullanırım." (K8, Kadın, 32)	Dersin büyük kısmında veya sürekli teknolojik araç kullanımını ifade eder.
Ara sıra / orta düzeyde	3	"Çok sık olmasa da ara ara yer veriyorum. Soru çözümünü hızlandırmak ve örnek sayısını çoğaltmak açısından verimli oluyor." (K12, Erkek, 34) "Çok fazla olmamakla birlikte yer veriyorum. Eski usulle ilerlemeyi daha doğru buluyorum." (K18, Kadın, 40)	Teknolojik araç kullanımının bazı derslerde veya belirli konularda gerçekleştiğini ifade eder.
Yarı zamanlı / dersin yarısında	1	"Derslerimin %50 sinde kullanıyorum." (K4, Kadın, 28)	Dersin yaklaşık yarısında teknolojik araç kullanımına yer verildiğini ifade eder.
Genellikle	1	"Genellikle kullanırım." (K9, Erkek, 30)	Derslerde teknoloji kullanımının yaygın ancak sürekli olmadığını ifade eder.

Katılımcıların yanıtları incelendiğinde, matematik derslerinde teknolojik alet kullanımının genellikle yüksek olduğu görülmektedir. Özellikle lise ve ilköğretim düzeyindeki öğretmenler, ders süresini verimli kullanmak ve öğrencilere daha fazla görsel örnek sunabilmek için akıllı tahta, tablet ve bilgisayar yazılımlarını yoğun biçimde kullanmaktadır. Bununla birlikte, bazı öğretmenler geleneksel kâğıt-kalem yöntemini tamamen terk etmemekte ve teknolojiyi ara sıra veya dersin belirli bölümlerinde kullanmaktadır. Bu bulgular, matematik öğretiminde teknolojik araçların yaygın kullanımının yanı sıra, öğretmenlerin ders tasarımı ve konuya uygunluk açısından dengeli bir kullanım stratejisi benimsediklerini göstermektedir.

Derslerde teknolojik alet kullanımını geliştirmek için öğretmenlere yönelik hangi desteklerin verilmesi gerektiğini düşünüyorsunuz? sorusuna verilen katılımcı yanıtlarının analizi neticesinde elde edilen bulgular Çizelge 3'te yer almaktadır.

ISBN NR. : 978-625-5694-38-6

Çizelge 3. Derslerde Teknolojik Alet Kullanımını Geliştirmek İçin Öğretmenlere Yönelik Destek Önerileri

Destek Türü	n	Örnek Yanıtlar	Açıklama
Teknolojik araç ve imkân temini	3	"İmkanlar dahilinde hem öğretmenlere hem de öğrencilere tablet dağıtılabilir." (K8, Erkek, 32) "En azından MEB tarafından içinde çeşitli materyallerin yer aldığı bir tablet temin edilmesi gerektiğini düşünüyorum." (K8, Erkek, 34)	Öğretmenlerin ve öğrencilerin kullanımına uygun cihazların sağlanması ve mevcut teknolojik araçların artırılması.
Eğitim ve kurs desteği	6	"Her türlü tablet, bilgisayar vs. kullanılabilecek eğitim verilmeli." (K15, Erkek, 37) "Teknolojik aletlerin kullanımına yönelik eğitim verilmesi daha önemli. Öğretmenlere ve öğrencilere destek sağlanmalı." (K9, Erkek, 30)	Öğretmenlerin teknoloji kullanım yeterliliklerini artırmaya yönelik program ve kurslar.
Program ve içerik desteği	2	"Önceden hazırlanmış içeriklerin yer alması gerektiğini düşünüyorum." (K18, Kadın, 40) "Teknolojiyi daha net kullanmak için programları daha iyi öğretebilmek için kurs şeklinde bir yapı oluşturulabilir." (K9, Kadın, 30)	Ders içeriklerinin ve yazılımların öğretime uygun hâle getirilmesi.
Teknik destek ve sorun çözümü	3	"Akıllı tahtaların kurulumu, program indirilmesi vs. konularda çok problem yaşıyoruz; en azından okullarda bunlardan sorumlu bir kişinin olması gerekiyor." (K8, Erkek, 34) "Mevcut akıllı tahtalarımızın birçoğunda sorunlar mevcut; mevcut sorunların düzeltilmesi gerektiğini düşünüyorum." (K8, Kadın, 32)	Okullarda teknik sorunların çözümü ve teknik destek sağlanması.
Kişisel kullanım becerilerinin artırılması	1	"Excel, Word gibi Microsoft Office programlarının eğitiminin verilmesi gerektiğini düşünüyorum." (K10, Erkek, 37)	Öğretmenlerin bireysel bilgisayar ve yazılım kullanma becerilerinin geliştirilmesi.
Maddi ve özgüven desteği	1	"1. Özgüven 2. Maddi destek 3. En temelden en zora kadar kullanılacak programların kursları verilmesi." (K12, Erkek, 34)	Öğretmenlerin teknoloji kullanımı konusunda motivasyon ve maddi destek sağlanması.

Çizelge 3 incelendiğinde, katılımcıların derslerde teknolojik alet kullanımını geliştirmek için öncelikli olarak eğitim ve kurs desteğine ihtiyaç duydukları görülmektedir. Bu durum, öğretmenlerin mevcut teknolojik araçlara sahip olsalar dahi, bunları etkili bir şekilde kullanabilmek için rehberliğe ve beceri geliştirme eğitimine gereksinim duyduklarını göstermektedir. Bunun yanı sıra, teknik destek ve sorun çözümü önerileri öğretim sürecinde karşılaşılan donanım ve yazılım sorunlarının, teknolojinin etkin kullanımını sınırladığını ortaya koymaktadır. Teknolojik araç ve imkân temini ise hem öğretmenlerin hem de öğrencilerin ders sürecine eşit ve yeterli erişim sağlayabilmesi açısından önemli görülmektedir. Tablodan ayrıca, program ve içerik desteği ile kişisel kullanım becerilerinin artırılması konularının, öğretmenlerin teknolojiyi pedagojik amaçlarla daha etkili kullanabilmesi için gerekli olduğunu ortaya koyduğu anlaşılmaktadır. Maddi ve özgüven desteği önerisi ise teknoloji kullanımında motivasyon ve kaynak eksikliğinin önemli bir faktör olduğunu göstermektedir. Genel olarak,

ISBN NR. : 978-625-5694-38-6

katılımcılar teknolojik aletlerin sağlanmasının tek başına yeterli olmadığını; etkili kullanım için eğitim, teknik destek ve hazırlık materyallerinin sağlanmasının kritik olduğunu vurgulamaktadır. Bu bulgular, eğitim politikaları ve öğretmen destek programlarının planlanmasında dikkate alınması gereken öncelikli alanları işaret etmektedir.

Matematiksel kavramların somutlaştırılmasında teknolojik aletlerin katkısını nasıl değerlendiriyorsunuz? sorusuna verilen katılımcı yanıtlarının analizi neticesinde elde edilen bulgular Çizelge 4'te yer almaktadır.

Çizelge 4. Teknolojik Alet Kullanımının Öğrencilerin Derse Katılımına Etkisi

Etki Türü	n	Örnek Yanıtlar	Açıklama
Derse ilgiyi ve motivasyonu artırma	7	"Ders daha ilgi çekici hale geliyor. Klasik yöntem dışına çıkıldığında tahtadaki bir şekil, bir renk onlar için daha ilgi çekici hal alıyor." (K15, Erkek, 37) "Yeni nesil soru tipleri daha anlaşılabilir hale geliyor. Görseller çocuklar için daha dikkat çekici olduğundan öğrencilerin derse ilgisi daha da artıyor." (K10, Erkek, 37)	Görseller, renkler, şemalar ve eğitsel uygulamalar sayesinde öğrencilerin dikkatleri daha uzun süre derste tutuluyor.
Zamandan tasarruf sağlama	5	"Çizilmesi hayli zaman alıyor. Ancak akıllı tahta sayesinde bu tür olumsuz durumların önüne geçilmiş oluyor." (K8, Erkek, 32) "Zaman açısından da hem bizlere hem öğrencilere tasarruf sağlıyor." (K4, Kadın, 28)	Teknolojik araçlar, soru çözümü ve görsel materyal kullanımında hız kazandırarak öğretim sürecinin daha verimli geçmesini sağlıyor.
Etkileşim ve oyunlarla katılımı artırma	3	"Derslerimi eğitici oyunlarla destekliyorum. Bu oyunlarda da akıllı tahta oldukça etkili oluyor." (K8, Kadın, 32) "İnteraktif videolar ve kitap uygulamaları öğrenciler için dikkat çekici oluyor." (K4, Kadın, 28)	Özellikle küçük yaş gruplarında, oyunlaştırma ve interaktif içerikler öğrenci katılımını güçlendiriyor.
Olumsuz yönler (pasiflik ve kalıcılık sorunu)	2	"Öğrenci işlemleri yazarak yapamadığından öğrenilen konu veya formül çabuk unutulabiliyor." (K12, Erkek, 34) "Öğrenciyi daha pasif hale getirdiğini düşünüyorum. Eline her şey hazır geçiyor." (K18, Kadın, 40)	Teknolojinin aşırı kullanımının öğrencilerin yazma, işlem yapma ve aktif öğrenme becerilerini sınırlayabileceği ifade edilmiştir.

Katılımcıların büyük çoğunluğu, teknolojik aletlerin öğrencilerin derse katılımını olumlu yönde etkilediğini belirtmektedir. Özellikle görseller, renkler, şemalar ve interaktif içerikler sayesinde öğrencilerin ilgilerinin arttığı ve derslerin daha motive edici bir hâle geldiği vurgulanmıştır. Bunun yanında, teknolojik araçların zaman tasarrufu sağlaması öğretmenler için önemli bir

ISBN NR. : 978-625-5694-38-6

avantaj olarak ifade edilmiştir. Ayrıca, bazı katılımcılar teknolojinin oyunlaştırma ve etkileşimli uygulamalarla desteklendiğinde katılımı daha da artırdığını dile getirmiştir.
Ancak az sayıda öğretmen, teknolojik aletlerin öğrencileri pasif hâle getirdiğini ve kalıcı öğrenmeyi olumsuz etkileyebileceğini ifade etmiştir. Bu durum, teknolojinin bilinçli ve dengeli bir şekilde kullanılmasının gerekliliğini ortaya koymaktadır.

Matematiksel kavramların somutlaştırılmasında teknolojik aletlerin katkısını nasıl değerlendiriyorsunuz? sorusuna verilen katılımcı yanıtlarının analizi neticesinde elde edilen bulgular Çizelge 5'te yer almaktadır.

Çizelge 5. Matematiksel Kavramların Somutlaştırılmasında Teknolojik Aletlerin Katkısı

Katkı Türü	n	Örnek Yanıtlar	Açıklama
Geometrik ve üç boyutlu kavramların somutlaştırılması	8	"Özellikle geometri dersinde şekiller üç boyutlu olduğu için her şey daha anlaşılır hale geliyor." (K8, Erkek, 32) "Üç boyutlu çizimler görsellerle desteklendiğinde konu daha iyi anlaşılabilir bir hale geliyor." (K9, Kadın, 30)	Teknolojik araçlar, özellikle geometrik ve uzamsal kavramları somutlaştırmada öğretmenlere ve öğrencilere büyük kolaylık sağlıyor.
Zamandan tasarruf ve verimlilik sağlama	2	"Zamandan tasarruf sağlıyor. Ders daha anlaşılabilir bir hale geliyor. İstediğin görseli oluşturmak veya yansıtmak daha kolay." (K10, Erkek, 37) "Bir şekli çizmek oldukça zamanımı alıyor. Ancak akıllı tahtadan hemen içeriğin açılması öğrencinin soyut kavramının somutlaşmasını sağlıyor." (K8, Erkek, 34)	Öğretim sürecinde görsel hazırlama ve yansıtma süreleri kısalıyor, ders daha verimli hâle geliyor.
Soyut kavramların anlaşılmasını kolaylaştırma	3	"Matematikte birçok soyut kavram yer alıyor. Haliyle bunların teorik bir şekilde anlatılarak somutlaştırılması oldukça zor. Akıllı tahtalarla öğrencilerin karşısına çıkardığımızda soyut bir şey kolay bir şekilde somutlaştırılıyor." (K18, Kadın, 40) "Girdiğim yaş grupları gereği soyut olan şeyleri anlamaları çok güç. Akıllı tahtayla desteklendiğinde somut hale geliyor." (K8, Kadın, 32)	Öğrencilerin kavramları zihinsel olarak somutlaştırmalarını sağlayarak öğrenmeyi kolaylaştırıyor.
Program ve araç desteği ile kolaylık sağlama	2	"Katı çizimlerin dönüştürülmesinde zorluklar yaşıyorduk. Ama programlar sayesinde konular somutlaştırılıyor." (K9, Erkek, 30) "Görsellik açısından zenginlik katıyor. Modelleme yapmakta kolaylık sağlıyor." (K15, Erkek, 37)	Teknolojik yazılımlar ve araçlar, matematiksel kavramların görsel ve işitsel destekle sunulmasını kolaylaştırıyor.

Katılımcıların yanıtları, teknolojik araçların matematiksel kavramların somutlaştırılmasında önemli katkılar sağladığını göstermektedir. Özellikle geometri ve üç boyutlu şekillerin

ISBN NR. : 978-625-5694-38-6

anlaşılmasında teknolojik aletler, öğrencilerin kavramları zihinsel olarak somutlaştırmalarına yardımcı olmaktadır. Bunun yanında, akıllı tahta ve tablet kullanımı öğretmenler için ders hazırlık süresini kısaltarak zamandan tasarruf sağlamaktadır. Ayrıca yazılım ve görsel destekli programlar hem öğretmen hem de öğrenciler için kavramların daha anlaşılır ve etkili bir biçimde sunulmasını mümkün kılmaktadır. Öğrencilerin soyut kavramları daha kolay anlaması, öğrenme sürecini güçlendirmekte ve matematik derslerini daha etkileşimli hâle getirmektedir.

4. SONUÇ, TARTIŞMA VE ÖNERİLER

Bu çalışmada, matematik öğretmenlerinin derslerde teknolojik araçları kullanma sıklığı, bu kullanımın öğrenci katılımına etkisi, matematiksel kavramların somutlaştırılmasındaki katkısı ve öğretmenlere yönelik destek gereksinimleri incelenmiştir. Elde edilen bulgular, öğretmenlerin teknolojiyi derslerinde etkin biçimde kullandıklarını, bunun öğrencilerin derse katılımını artırdığını ve matematiksel kavramların somutlaştırılmasına katkı sağladığını göstermektedir.

Katılımcılar, matematik derslerinde teknolojik araçları yoğun olarak kullandıklarını ifade etmişlerdir. Özellikle lise ve ilköğretim düzeyindeki öğretmenler, soru çözümü ve görsel materyal kullanımında teknolojiden sık yararlanmakta, dersleri daha verimli ve anlaşılır hâle getirmektedir (Ali & Munawar, 2023). Bazı öğretmenler, teknoloji kullanımını ara sıra veya dersin belirli bölümlerinde sınırlı tutmakta; bu durum ortaokul seviyesinde kağıt-kalem kullanımının hâlâ geçerli olduğunu göstermektedir. Bu bulgu, öğretmenlerin teknoloji kullanımını dersin içeriğine ve öğrenci düzeyine göre dengelediklerini ortaya koymaktadır.

Öğretmenler, teknolojik araçların öğrencilerin derse katılımını artırdığını belirtmişlerdir. Akıllı tahtalar, tabletler ve bilgisayar yazılımları ile yapılan interaktif sunumlar, renkli görseller ve eğitsel oyunlar, öğrencilerin dikkatini çekmekte ve dersin ilgi çekiciliğini artırmaktadır. Bu bulgu, teknolojinin öğrencilerin motivasyonunu ve öğrenme sürecine katılımını artırdığına dair alan yazın bulguları ile uyumludur (Bright, 2024; Ali & Munawar, 2023). Bununla birlikte, bazı öğretmenler, teknolojinin aşırı kullanımının öğrencileri pasif hâle getirebileceğini ve kendi çabalarıyla işlem yapmaktan uzaklaştırabileceğini ifade etmiştir. Bu durum, teknoloji kullanımının pedagojik amaçlarla dengeli biçimde entegre edilmesi gerekliliğini göstermektedir.

Katılımcılar, teknolojik araçların matematiksel kavramların somutlaştırılmasında önemli rol oynadığını belirtmişlerdir. Özellikle geometrik ve üç boyutlu şekillerin akıllı tahtalar veya tabletler aracılığıyla gösterilmesi, öğrencilerin soyut kavramları zihinsel olarak somutlaştırmasını sağlamaktadır (Bright, 2024). Ayrıca teknolojik araçlar, öğretmenler için

ISBN NR. : 978-625-5694-38-6

ders hazırlık sürelerini kısaltmakta ve dersleri daha etkili ve görsel olarak zengin hâle getirmektedir. Bu bulgu, teknolojinin matematik eğitiminde kavramların anlaşılmasını destekleyen güçlü bir araç olduğunu doğrulamaktadır (Ali & Munawar, 2023).

Katılımcılar, teknolojik araçların sağlanmasının tek başına yeterli olmadığını; öğretmenlerin bu araçları etkili kullanabilmesi için eğitim, teknik destek ve materyal desteğine ihtiyaç duyduklarını ifade etmişlerdir. En sık vurgulanan gereksinimler arasında teknoloji kullanım becerilerini artıracak kurs ve eğitimler, teknik sorunların çözümü ve pedagojik rehberlik yer almaktadır. Bu bulgu, öğretmenlerin teknolojiyi etkili biçimde kullanabilmeleri için sistemli destek mekanizmalarına ihtiyaç duyduğunu göstermektedir (Ertmer, 1999; Inan & Lowther, 2010).

Bulgular, matematik öğretmenlerinin teknolojik araçları derslerinde etkin biçimde kullandıklarını ve bu kullanımın öğrencilerin derse katılımını artırdığını, matematiksel kavramların somutlaştırılmasını kolaylaştırdığını göstermektedir. Bununla birlikte, teknolojinin etkin kullanımı için öğretmenlere yönelik eğitim ve teknik desteklerin sağlanması gerekmektedir. Ayrıca teknolojinin aşırı kullanımının olası olumsuz etkileri, pedagojik dengelerin korunmasının önemini ortaya koymaktadır. Bu sonuçlar, alan yazındaki teknolojinin öğrenme süreçlerine entegrasyonu ve öğrenci katılımını artırma etkisi ile uyumludur (Ali & Munawar, 2023; Bright, 2024; Ertmer, 1999; Inan & Lowther, 2010). Çalışma sonucunda şu önerilerin getirilmesi uygun bulunmuştur.

- Hizmet İçi Eğitim Programları: Matematik öğretmenlerinin teknolojik materyalleri etkili ve pedagojik amaçlara uygun biçimde kullanabilmeleri için düzenli ve uygulamalı hizmet içi eğitim programları düzenlenmelidir.
- Okullarda internet erişimi, akıllı tahta, tablet ve etkileşimli yazılım gibi teknolojik imkânların eksiksiz sağlanması, öğretmenlerin teknolojiyi daha verimli kullanmalarını kolaylaştıracaktır.
- Öğretmenlerin müfredat hedeflerine uygun, matematiksel kavramları somutlaştıran ve öğrencilerin aktif katılımını teşvik eden yerli ve özgün dijital materyaller geliştirilmelidir.
- Teknolojik materyal kullanımının yalnızca öğretmen merkezli değil öğrenci merkezli etkinliklerle desteklenmesi, öğrencilerin teknoloji kullanarak problem çözme, keşfetme ve işbirliği yapma fırsatlarının artırılması önerilmektedir.

ISBN NR. : 978-625-5694-38-6

KAYNAKÇA

[1] Ali, S., & Munawar, M. (2023). The impact of technology integration on student engagement and achievement in mathematics education: A systematic review. *International Journal of Innovative Education, 10*(2), 45–67. https://www.researchgate.net/publication/370446167

[2] Bingimlas, K. A. (2009). Barriers to the successful integration of ICT in teaching and learning environments: A review of the literature. *Eurasia Journal of Mathematics, Science and Technology Education, 5*(3), 235–245. https://doi.org/10.12973/ejmste/75275

[3] Bright, J. (2024). The effect of using technology in teaching and learning mathematics on students' mathematics understanding. *MathSci Teacher*. https://www.mathsciteacher.com/download/the-effect-of-using-technology-in-teaching-and-learning-mathematics-on-students-mathematics-14309.pdf

[4] Çelik, H. C., & Kahyaoğlu, M. (2007). İlköğretim öğretmen adaylarının teknolojiye yönelik tutumlarının incelenmesi. *Pamukkale Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi, 22,* 131–146.

[5] Creswell, J. W. (2013). *Qualitative inquiry and research design: Choosing among five approaches* (3rd ed.). SAGE Publications.

[6] Drijvers, P., Doorman, M., Boon, P., Reed, H., & Gravemeijer, K. (2010). The teacher and the tool: Instrumental orchestrations in the technology-rich mathematics classroom. *Educational Studies in Mathematics, 75*(2), 213–234. https://doi.org/10.1007/s10649-010-9254-5

[7] Erdemir, N., Bakırcı, H., & Eyduran, E. (2009). Öğretmen adaylarının eğitimde teknoloji kullanımına ilişkin tutumlarının çeşitli değişkenler açısından incelenmesi. *The Turkish Online Journal of Educational Technology, 8*(2), 1–8.

[8] Ertmer, P. A. (1999). Addressing first- and second-order barriers to change: Strategies for technology integration. *Educational Technology Research and Development, 47*(4), 47–61. https://doi.org/10.1007/BF02299597

[9] Gündüz, Ş., & Odabaşı, H. F. (2004). Bilgi çağında öğretmen adaylarının eğitimde teknoloji kullanma yeterlikleri. *The Turkish Online Journal of Educational Technology, 3*(2), 71–77.

[10] Hew, K. F., & Brush, T. (2007). Integrating technology into K–12 teaching and learning: Current knowledge gaps and recommendations for future research. *Educational*

ISBN NR. : 978-625-5694-38-6

Technology Research and Development, 55(3), 223–252. https://doi.org/10.1007/s11423-006-9022-5

[11] İnan, F. A., & Lowther, D. L. (2010). Factors affecting technology integration in K–12 classrooms: A path model. *Educational Technology Research and Development, 58*(2), 137–154. https://doi.org/10.1007/s11423-009-9132-y

[12] Kaya, G., & Dağ, F. (2013). Ortaöğretim matematik öğretmenlerinin eğitimde teknoloji kullanımına yönelik görüşleri. *Dicle Üniversitesi Ziya Gökalp Eğitim Fakültesi Dergisi, 21,* 368–389.

[13] Koehler, M. J., Mishra, P., & Yahya, K. (2007). Tracing the development of teacher knowledge in a design seminar: Integrating content, pedagogy and technology. *Computers & Education, 49*(3), 740–762. https://doi.org/10.1016/j.compedu.2005.11.012

[14] Koh, J. H. L., Chai, C. S., & Tsai, C. C. (2010). Examining the technological pedagogical content knowledge of Singapore pre-service teachers with a large-scale survey. *Journal of Computer Assisted Learning, 26*(6), 563–573. https://doi.org/10.1111/j.1365-2729.2010.00372.x

[15] Lincoln, Y. S., & Guba, E. G. (1985). *Naturalistic inquiry.* SAGE Publications.

[16] Mishra, P., & Koehler, M. J. (2006). Technological pedagogical content knowledge: A framework for teacher knowledge. *Teachers College Record, 108*(6), 1017–1054. https://doi.org/10.1111/j.1467-9620.2006.00684.x

[17] Niess, M. L. (2005). Preparing teachers to teach science and mathematics with technology: Developing a technology pedagogical content knowledge. *Teaching and Teacher Education, 21*(5), 509–523. https://doi.org/10.1016/j.tate.2005.03.006

[18] Öksüz, C., & Ak, Ş. (2010). Matematik öğretiminde teknoloji kullanımına ilişkin öğretmen görüşleri. *Dicle Üniversitesi Ziya Gökalp Eğitim Fakültesi Dergisi, 15,* 1–14.

[19] Pierce, R., & Stacey, K. (2010). Mapping pedagogical opportunities provided by mathematics analysis software. *International Journal of Computers for Mathematical Learning, 15*(1), 1–20. https://doi.org/10.1007/s10758-010-9158-6

[20] Şahin, İ. (2011). Development of survey of technological pedagogical and content knowledge (TPACK). *The Turkish Online Journal of Educational Technology, 10*(1), 97–105.

[21] Tatar, E., Kağızmanlı, T. B., & Akkaya, A. (2013). Matematik öğretmenlerinin teknoloji kullanımına yönelik görüşleri. *Eğitim ve Öğretim Araştırmaları Dergisi, 2*(2), 250–260.

ISBN NR. : 978-625-5694-38-6

[22] Yıldırım, A., & Şimşek, H. (2020). *Sosyal bilimlerde nitel araştırma yöntemleri* (12. baskı). Seçkin Yayıncılık.

ISBN NR. : 978-625-5694-38-6

ÖZEL OKUL ÖĞRETMENLERİNİN TÜRKİYE YÜZYILI MAARİF MODELİ'NİN EĞİTİM SİSTEMİMİZE GETİRİLERİNE YÖNELİK GÖRÜŞLERİ

PRIVATE SCHOOL TEACHERS' OPINIONS ON THE IMPACT OF THE TURKISH CENTURY EDUCATION MODEL ON OUR EDUCATION SYSTEM

Doç. Dr. AYSEL ARSLAN[1], Yüksek Lisans Öğrencisi MERVE NUR ÖZDEMİR[2], Prof. Dr. ALİ OSMAN ENGİN[3]

[1]Sivas Cumhuriyet Üniversitesi, Eğitim Fakültesi, ayselarslan@cumhuriyet.edu.tr - ORCID ID: 0000-0002-8775-1119

[2]Sivas Cumhuriyet Üniversitesi, Eğitim Fakültesi, merveozdmrs@icloud.com- ORCID ID: 0009-0008-4505-3364

[3]Sivas Cumhuriyet Üniversitesi, Eğitim Fakültesi, cengizaglar@gmail.com- ORCID ID:0000-0002-8995-6898

ÖZET

Eğitim, bir ülkenin geleceğini şekillendiren en temel alanlardan biridir. Son yıllarda, Türkiye'nin eğitim sisteminde kaliteyi artırmayı ve çağdaş eğitim yaklaşımlarını yaygınlaştırmayı amaçlayan çeşitli reformlar uygulanmaktadır. Bu bağlamda, Türkiye Yüzyılı Maarif Modeli, eğitimde yenilikçi uygulamaları ve öğretmen-öğrenci merkezli yaklaşımları ön plana çıkarmaktadır. Bu çalışmada, özel okul öğretmenlerinin Türkiye Yüzyılı Maarif Modeli'nin eğitim sistemimize sağlayabileceği katkılara ilişkin görüşleri incelenmiştir. Nitel araştırma desenine uygun olarak yürütülen araştırmanın çalışma grubunu, farklı yaş, cinsiyet ve deneyim düzeyine sahip 11 (8 kadın-3 erkek) özel okul öğretmeni oluşturmuştur. Veri toplama aracı olarak üç sorudan oluşan yarı yapılandırılmış görüşme formu kullanılmış ve katılımcıların yanıtları içerik analizi yöntemiyle değerlendirilmiştir. Bulgular, öğretmenlerin modelin eğitimde kalite standartlarını yükseltebileceği, öğretmen yeterliliklerini güçlendirebileceği, dijital ve yenilikçi eğitim uygulamalarını yaygınlaştırabileceği ve öğrenci merkezli öğrenme yaklaşımını destekleyebileceği yönünde görüşler taşıdığını göstermektedir. Ayrıca modelin uygulanmasının eğitimde fırsat eşitliğini artırabileceği ve eğitim politikalarının sürdürülebilirliğine katkı sağlayabileceği de vurgulanmaktadır.

Anahtar Kelimeler: Türkiye Yüzyılı Maarif Modeli, özel okul öğretmenleri, eğitim sistemi, öğretmen görüşleri, nitel araştırma.

ISBN NR. : 978-625-5694-38-6

ABSTRACT

Education is one of the most fundamental areas shaping a country's future. In recent years, various reforms have been implemented in Turkey's education system aimed at improving quality and disseminating contemporary educational approaches. In this context, the Turkey Century Maarif Model highlights innovative practices and teacher-student-centered approaches in education. This study examined the views of private school teachers on the potential contributions of the Turkey Century Maarif Model to our education system. The study, conducted in accordance with a qualitative research design, consisted of 11 private school teachers (8 female and 3 male) of varying ages, genders, and experience levels. A semi-structured interview form consisting of three questions was used as the data collection tool, and the participants' responses were evaluated using content analysis. The findings indicate that teachers believe the model can raise quality standards in education, strengthen teacher competencies, promote digital and innovative educational practices, and support a student-centered learning approach. It is also emphasized that the implementation of the model can increase equal opportunities in education and contribute to the sustainability of education policies.

Keywords: Türkiye Century Education Model, private school teachers, education system, teacher opinions, qualitative research

1. GİRİŞ

Eğitim sistemleri, toplumsal dönüşüm süreçlerinin hem motoru hem de yansıması konumundadır. Türkiye'de eğitim sistemine yön veren önemli girişimlerden biri olarak öne çıkan Türkiye Yüzyılı Maarif Modeli (TYMM), Millî Eğitim Bakanlığı tarafından benimsenen yeni bir eğitim paradigmasıdır. Model, bilgi, beceri, değer ve eğilim bileşenlerini bütüncül bir yaklaşımla birleştirmeyi amaçlamaktadır (MEB, 2025a). TYMM'nin resmi metinlerinde, "yetkin ve erdemli insan" profili esas alınmış, eğitimde esneklik, yerel ihtiyaçlara uyum ve değer eğitimi sistemin merkezinde konumlandırılmıştır (MEB, 2025b). Bu bağlamda, özel okul öğretmenlerinin modele ilişkin görüşleri, modelin uygulanabilirliği ve sistemimize olası katkıları açısından büyük önem taşımaktadır.

Özel okul öğretmenlerinin mesleki formasyonu, beklentileri ve uygulama dinamikleri kamu okullarından farklılık göstermektedir. Bu öğretmenler, daha esnek öğretim ortamları, teknoloji entegrasyonu ve yenilikçi yaklaşımlara erişim imkânı ile çalışabilmektedir. Bu nedenle TYMM'nin sunduğu fırsatlar ve karşılaşılan zorluklar, özel okul bağlamında ayrı bir

ISBN NR. : 978-625-5694-38-6

değerlendirmeye açıktır (Küçük & Kurt, 2025). Modelin değer, erdem ve çok boyutlu beceri geliştirme gibi hedefleri ile özel okul vizyonlarının örtüşüp örtüşmediği, uygulama sürecinde karşılaşılan güçlükler ve öğretmenlerin algı düzeyleri araştırmanın temel sorularını oluşturmaktadır.

Uludağ-Kırçıl ve Uluçınar-Sağır (2025) tarafından yapılan bir çalışmada, ilkokul öğretmenlerinin TYMM'yi başarılı bir model olarak değerlendirdiği; erdem-değer-eylem bileşenine önem verdikleri ve süreç odaklı değerlendirme yaklaşımını benimsedikleri belirlenmiştir. Ancak aynı çalışmada, öğretmenlerin modelin bazı kavramsal bileşenlerini – özellikle öğrenci profili ve programlar arası bileşenler – tam olarak içselleştirmekte zorlandıkları tespit edilmiştir. Bu durum, modelin teorik hedefleri ile sahadaki uygulama arasında bir kopukluk olabileceğini göstermektedir. Ayrıca, Eğitim Reform Girişimi (ERG, 2024) tarafından yapılan analizlerde, modelin hazırlanma sürecinde öğretmen ve akademisyen katılımının sınırlı kaldığı ve taslakların şeffaflık açısından eleştirildiği vurgulanmaktadır. Bu eleştiriler, modelin ideal yapı ile pratikteki yansıma arasındaki boşluklara işaret etmektedir.

Özel okul öğretmenlerine yönelik araştırmalar daha sınırlı olmakla birlikte, bu öğretmenlerin TYMM'ye ilişkin algılarını anlamak, modelin sistem düzeyindeki hedefleri ile sahadaki uygulamalar arasındaki uyum ya da uyumsuzluğu göstermek açısından önemlidir (Duyul vd., 2025). Bu çalışma kapsamında, özel okul öğretmenlerinin modelin eğitim sistemimize getirebileceği katkılar, karşılaşabilecekleri uygulama engelleri, öğretmen motivasyonuna etkisi ve okul kültürüne uyumu açısından algıları incelenecektir.

2. YÖNTEM

Bu bölümde araştırmanın deseni, çalışma grubu, verilerin toplanması ve analizine ilişkin bilgiler sunulmaktadır.

2.1. Araştırma Deseni

Bu çalışma, öğretmen görüşlerine dayalı nitel bir araştırma olarak tasarlanmıştır. Amaç, Maarif Modeli'nin getirdiği yeniliklerin, sınıf içi uygulanabilirliğinin ve ders kitaplarındaki değişikliklerin öğretime katkısının öğretmen algıları bağlamında derinlemesine anlaşılmasıdır. Çalışmada olgubilim (fenomenoloji) yaklaşımı benimsenmiştir; bu sayede katılımcıların deneyimleri ve algıları öznel olarak açığa çıkarılmaya çalışılmıştır.

2.2. Çalışma Grubu

ISBN NR. : 978-625-5694-38-6

Araştırmaya amaçlı örneklem ile farklı branşlardan ve farklı kıdem/yaş profillerinden öğretmenler seçilmiştir. Örneklem özellikleri (örnek): toplam N = 11 öğretmen; branşlar (Fizik, Kimya, Türkçe, Matematik vb.), cinsiyet, yaş, mesleki deneyim ve sınıf düzeyi gibi demografik bilgiler kayıt altına alınmıştır. Katılımcı seçiminde şu kriterler uygulanmıştır:

- ✓ Maarif Modeli uygulamasıyla doğrudan ilişkili ya da uygulamanın etkilerini gözlemleme olanağı olan öğretmenler,
- ✓ En az 1 yıllık mesleki deneyime sahip olanlar (tercihen çeşitli deneyim düzeyleri),
- ✓ Katılımcıların gönüllülük esasıyla çalışmaya katılabilmesi

Bu kriterlere uygun olarak görüşme yapılan öğretmenlerin demografik bilgileri aşağıda yer almaktadır.

Çizelge 1. Katılımcı Bilgileri

Deneyim (Yıl)	Cinsiyet	Bölüm	Yaş	Sınıf Düzeyi
32	Erkek	Fizik	56	Lise
3	Kadın	Biyoloji	26	Lise
13	Kadın	Kimya	40	Lise
10	Kadın	Kimya	34	Lise
14	Erkek	Türkçe	38	Lise
2	Kadın	Fizik	25	Lise
6	Kadın	Türkçe	29	Lise
10	Kadın	İngilizce	34	Ortaokul
9	Kadın	Matematik	30	Ortaokul
8	Erkek	Coğrafya	32	Lise
12	Kadın	Matematik/Geometri	33	Lise

Tablo araştırmaya katılan öğretmenlerin deneyim yılı, cinsiyet, branş, yaş ve görev yaptıkları sınıf düzeyine ilişkin bilgileri göstermektedir.

Araştırmaya toplam 11 öğretmen katılmıştır. Katılımcıların 8'i kadın, 3'ü erkek olup çoğunluğu lise düzeyinde (n=9), bir kısmı ise ortaokulda (n=2) görev yapmaktadır. Branş dağılımına bakıldığında Kimya ve Türkçe'den ikişer, Fizik'ten ikişer, diğer alanlardan ise (Matematik, Matematik/Geometri, Biyoloji, İngilizce, Coğrafya) birer öğretmenin katıldığı görülmektedir. Katılımcıların yaşları 25 ile 56 arasında değişmekte (Ort.=34,2), mesleki deneyimleri ise 2 ile 32 yıl arasında farklılaşmaktadır (Ort.=11,7). Bu bulgular, çalışmaya hem farklı branşlardan hem de farklı deneyim düzeylerine sahip öğretmenlerin katkı sunduğunu göstermektedir.

2.3. Veri Toplama Süreci

ISBN NR. : 978-625-5694-38-6

Araştırmada veriler, öğretmenlerden alınan yarı yapılandırılmış görüşmeler yoluyla toplanmıştır. Görüşme formu, araştırma sorularına uygun olarak hazırlanmış üç açık uçlu sorudan oluşmaktadır: "Maarif Modeli'nin eğitim sistemine getirdiği yenilikler nelerdir?", "Maarif Modeli'nin sınıf içi uygulanabilirliğini nasıl değerlendiriyorsunuz?", "Ders kitapları ve kaynaklarda yapılan değişikliklerin öğretime katkısı sizce yeterli mi?". Katılımcılar gönüllülük esasına göre belirlenmiş, farklı branş ve kıdem düzeylerinden öğretmenlerle görüşmeler gerçekleştirilmiştir. Görüşmeler ses kaydı alınarak yapılmış, daha sonra yazılı metne dönüştürülmüştür.

2.4. Verilerin Analizi

Araştırmada veriler, içerik analizi yöntemi kullanılarak çözümlenmiştir. Öğretmenlerden alınan yarı yapılandırılmış görüşmeler yazılı metne dönüştürülmüş ve transkriptler dikkatlice okunarak anlamlı ifadeler belirlenmiştir. Bu ifadeler araştırma sorularına uygun şekilde kısa kodlar hâline getirilmiş, benzer kodlar bir araya getirilerek ana kategoriler oluşturulmuş ve her kategori altında alt temalar geliştirilmiştir. Kodlama sürecinde temaların güvenilirliğini artırmak amacıyla öğretmen görüşlerinden doğrudan alıntılara yer verilmiş ve kodlama işlemleri başka bir araştırmacı tarafından da gözden geçirilerek tutarlılık sağlanmıştır. Ayrıca, geçerlik ve güvenirliği desteklemek amacıyla üye kontrolü uygulanmış, yani özet bulgular katılımcılara gönderilerek geri bildirimleri alınmıştır. Kodlama süreci boyunca yapılan karşılaştırmalar ve tartışmalar, temaların doğruluğunu ve yorumların güvenilirliğini artırmıştır. Analiz sırasında temaların frekansları ve örnek alıntılar kayıt altına alınmış, elde edilen bulgular araştırma sorularına yanıt verecek biçimde raporlanmıştır. Bu süreç, hem öğretmenlerin deneyimlerini doğru şekilde yansıtmakta hem de Maarif Modeli'nin eğitim sistemine katkıları, sınıf içi uygulanabilirliği ve ders materyallerinin etkisi hakkında kapsamlı bilgi sunmaktadır.

3. BULGULAR

Bu bölümde araştırma soruları sonucunda elde edilen bulgulara yer verilmiştir. Araştırma kapsamında özel okul öğretmenlerine üç soru yöneltilmiş ve bu sorulardan elde edilen bulgular Çizelgelerde bir bütün halinde sunulmuştur. Bu bağlamda *Maarif Modeli'nin eğitim sistemine getirdiği yenilikler nelerdir?* sorusuna verilen katılımcı yanıtlarının analizi neticesinde elde edilen bulgular Çizelge 2'de yer almaktadır.

Çizelge 2. Maarif Modeli'nin Eğitim Sistemine Getirdiği Yenilikler

ISBN NR. : 978-625-5694-38-6

Kıdem	Bölüm	Sınıf Düzeyi	Temalar	Kısa Özet
2	Fizik	Lise	Öğrenci merkezli	Model, öğrenciyi aktif kılmayı hedefliyor ancak öğretmen eğitimi yetersiz.
3	Biyoloji	Lise	Müfredat sorunu	10. sınıf müfredatı ağır ve öğrencilerin bilişsel seviyesinin üzerinde.
6	Türkçe	Lise	Uygulama zorlukları	Model teorik olarak güzel ancak uygulamada etkin değil, düzen yok.
9	Matematik	Ortaokul	Öğrenci merkezli	Öğrenci odaklı sistem, öğretmen-öğrenci iş birliği ile ilerliyor.
10	Kimya	Lise	Uygulama zorlukları	Öğrenci merkezli sistem ancak okullar belirli yönergelere uymuyor.
10	İngilizce	Ortaokul	Öğrenci merkezli & Uygulama zorlukları	Model, öğrenciyi aktif kılıyor ancak adaptasyon süreci uzun.
12	Matematik/Geometri	Lise	Müfredat sorunu & Uygulama zorlukları	Konular dağılmış, hizmet içi eğitim yetersiz, öğretmenler zorlanıyor.
13	Kimya	Lise	Müfredat sorunu	Temelleri olmayan öğrenciler yeni sistemde zorlanıyor.
14	Türkçe	Lise	Müfredat sorunu & Uygulama zorlukları	Konular yüzeyselleştirilmiş, öğrenci pasifleşiyor.
32	Fizik	Lise	Uygulama zorlukları	Kişiye göre değişiklikler eğitimde karışıklığa yol açıyor.
8	Coğrafya	Lise	Müfredat sorunu & Uygulama zorlukları	Konu dağılımında plansızlık, anlam karmaşası yaratıyor.

Bu çalışma kapsamında, özel okul öğretmenlerinin Türkiye Yüzyılı Maarif Modeli'nin eğitim sistemimize getirdiği yenilikleri değerlendiren yanıtları tematik olarak incelenmiştir. Katılımcı yanıtları üç ana tema çerçevesinde sınıflandırılmıştır: Öğrenci merkezli yaklaşım ve aktif öğrenme, uygulama zorlukları ve eksiklikler, müfredat ve içerik sorunlarıdır.

Öğrenci merkezli yaklaşım ve aktif öğrenme: Bazı öğretmenler, Maarif Modeli'nin öğrenciyi merkeze alan bir yaklaşım getirdiğini ve öğrencilerin derse daha aktif katılımını teşvik ettiğini belirtmişlerdir. Bu kapsamda, farklı yöntem ve kaynakların kullanılması, öğrencilerin keşfederek öğrenmesini destekleyen önemli bir özellik olarak öne çıkmaktadır. Örneğin, bir İngilizce öğretmeni modelin, öğrencinin farkında olmadan öğrenmesini sağlamayı amaçladığını ancak sürecin uzun ve zorlu olduğunu ifade etmiştir. Matematik öğretmeni ise öğrencilerin hazır bir şekilde derse gelmesi ve öğretmen-öğrenci iş birliği ile konuların ilerlemesinin sağlandığını vurgulamıştır. Fizik öğretmeni ise modelin öğrenciyi aktif kılma hedefi bulunduğunu ancak öğretmen eğitimlerinin yetersiz olduğunu belirtmiştir.

ISBN NR. : 978-625-5694-38-6

Uygulama zorlukları ve eksiklikler: Katılımcıların büyük çoğunluğu, modelin teorik olarak iyi planlanmış olmasına rağmen uygulamada çeşitli zorluklar yaşandığını ifade etmiştir. Kimya öğretmeni, okulların belirli yönergelere uymaması nedeniyle modelin sınıflarda yeterince etkin olamadığını belirtmiştir. Türkçe öğretmeni, ise sürekli tekrar eden etkinlikler nedeniyle öğrencilerin dersten sıkıldığını ve planlı bir uygulamanın eksik olduğunu aktarmıştır. Fizik öğretmeni ise her bakana göre değişen eğitim politikalarının eğitim sisteminde karışıklığa yol açtığını ifade etmiştir. Bu bulgular, öğretmenlerin modelin uygulanabilirliği ve hizmet içi eğitimlerin yetersizliği konusunda önemli çekincelere sahip olduğunu göstermektedir.

Müfredat ve içerik sorunları: Öğretmenler, özellikle 10. sınıf müfredatının öğrenciler için ağır ve bilişsel düzeylerinin üzerinde olduğunu belirtmişlerdir. Örneğin, bir Biyoloji öğretmeni ve Kimya öğretmeni, öğrencilerin temel bilgileri olmadan yeni konuları anlamakta zorlandığını vurgulamışlardır. Coğrafya öğretmeni ve Matematik/Geometri öğretmeni ise konu dağılımındaki plansızlığın öğrenme sürecinde karmaşaya yol açtığını ve öğrencilerin bilgileri üst üste koyamadığını ifade etmiştir. Türkçe öğretmeni ise modelin müfredatı yüzeyselleştirdiğini ve öğrencilerin pasifleşmesine neden olduğunu dile getirmiştir.

Elde edilen bulgulara genel olarak değerlendirildiğinde; Maarif Modeli'nin teorik olarak olumlu hedeflere sahip olmasına rağmen uygulamada çeşitli zorluklar yaşandığını ve müfredatın öğrencilerin bilişsel düzeyine uygun olmadığını göstermektedir. Öğrenci merkezli yaklaşımın etkili olabilmesi için öğretmen eğitimlerinin güçlendirilmesi ve müfredat planlamasının gözden geçirilmesi gerekmektedir.

Çizelge 3. Maarif Modeli'nin Sınıf İçi Uygulanabilirliği

Kıdem	**Bölüm**	**Sınıf Düzeyi**	**Temalar**	**Kısa Özet**
2	Fizik	Lise	Teorik avantaj	Yöntem ve kaynak çeşitliliği ile öğrenciler düşünmeye sevk ediliyor, sınıfta olumlu potansiyel var.
3	Biyoloji	Lise	Kaynak yetersizliği	Konuların somutlaştırılması için etkinlik eksik, öğretmen eğitimi yetersiz.
6	Türkçe	Lise	Kaynak yetersizliği & Teorik avantaj	Grup/bireysel etkinlikler sınıfta uygulamada zor, eksik eğitim var.
10	Kimya	Lise	Teorik avantaj & Zaman sınırlaması	Görsel ve deney yoluyla öğrenme mümkün, ancak zaman kısıtı ve sınav baskısı var.
10	İngilizce	Ortaokul	Kaynak yetersizliği & Sınıf büyüklüğü	Kalabalık sınıflar ve yetersiz altyapı uygulamayı zorlaştırıyor.

ISBN NR. : 978-625-5694-38-6

Kıdem	Bölüm	Sınıf Düzeyi	Temalar	Kısa Özet
9	Matematik	Ortaokul	Sınıf büyüklüğü & Zorluk	Küçük sınıflarda uygulanabilir, büyük sınıflarda zaman problemi var.
12	Matematik/Geometri	Lise	Öğrenci düzeyi & Zorluk	Öğrenci yeterli bilgiye sahip olmadan üstüne koyamıyor, uygulama güç.
13	Kimya	Lise	Öğrenci düzeyi & Zorluk	Orta ve alt düzey öğrenciler için zor, konu sıralaması sorunlu.
14	Türkçe	Lise	Kaynak yetersizliği	Tekrar eden etkinlikler öğrenciyi sıkıyor, uygulamada zayıf.
8	Coğrafya	Lise	Kaynak yetersizliği	Araştırma ve gözlem yapması gereken öğrenciler sınıfta pasifleşiyor.
32	Fizik	Lise	Kaynak yetersizliği	Laboratuvar eksik, ardışık tekrar etkinlikleri zaman kaybına yol açıyor.

Bu çalışma kapsamında, öğretmenlerin Türkiye Yüzyılı Maarif Modeli'nin sınıf içi uygulanabilirliğine ilişkin görüşleri incelenmiştir. Katılımcı yanıtları üç ana tema altında sınıflandırılmıştır: Sınıf ortamı ve kaynak yetersizliği, öğrenci düzeyine ve sınıf büyüklüğüne bağlı zorluklar, modelin teorik avantajları ve sınıfta uygulanabilirlik potansiyelidir.

Sınıf ortamı ve kaynak yetersizliği: Bazı öğretmenler, sınıf içi uygulamaların fiziki koşullar ve araç-gereç yetersizlikleri nedeniyle sınırlı olduğunu belirtmiştir. Fizik öğretmeni, akıllı tahtaların mevcut olmasına rağmen sınıfta daha çok film izletildiğini ve ardışık tekrar etkinliklerinin zaman kaybına yol açtığını ifade etmiştir. İngilizce öğretmeni, kalabalık sınıfların ve yetersiz altyapının modelin uygulanabilirliğini sınırlandırdığını, sınıf sayılarının azaltılması ve öğrencilerin dil altyapısının güçlendirilmesi gerektiğini vurgulamıştır.

Öğrenci düzeyine ve sınıf büyüklüğüne bağlı zorluklar: Katılımcılar, öğrencilerin bilişsel düzeyi ve sınıf büyüklüğünün modelin uygulanabilirliğinde kritik olduğunu belirtmiştir. Kimya öğretmeni, iyi düzeydeki öğrenciler için modelin uygulanabilir olduğunu ancak orta ve alt düzey öğrenciler için konuların zor olduğunu ifade etmiştir. Matematik öğretmeni ise, küçük sınıflarda uygulamanın daha kolay olduğunu ancak 40 kişilik devlet okullarında etkinliklerin tüm sınıfa uygulanmasının zaman aldığına dikkat çekmiştir. Matematik/Geometri öğretmeni ise, öğrencilerin konuyu bilmeden üzerine koyamamasının modelin mantığını sınırladığını belirtmiştir.

Modelin teorik avantajları ve sınıfta uygulanabilirlik potansiyeli: Bazı öğretmenler, modelin teorik olarak öğrenciyi aktif kılma ve düşünmeye sevk etme potansiyelini olumlu bulmuştur.

ISBN NR. : 978-625-5694-38-6

Fizik öğretmeni, yöntemlerin ve kaynakların çeşitlenmesi ile öğrencilerin düşünmeye yönlendirildiğini belirtmiş ve modelin bu yönünü başarılı bulduğunu ifade etmiştir. Kimya öğretmeni ise, gerekli koşullar sağlandığında görsel ve deney yoluyla öğrenmenin mümkün olduğunu, ancak zaman kısıtlaması ve sınav baskısının sınıf içi uygulanabilirliği zorlaştırdığını vurgulamıştır.

Elde edilen bulgulara genel olarak değerlendirildiğinde; katılımcılar Maarif Modeli'nin teorik olarak öğrenci merkezli ve aktif öğrenmeyi teşvik eden bir potansiyele sahip olduğunu kabul etmektedir. Ancak, sınıf içi uygulanabilirlik; sınıf büyüklüğü, öğrencilerin bilişsel düzeyi, fiziki koşullar, zaman kısıtlaması ve öğretmen eğitiminin yetersizliği gibi faktörlerden olumsuz etkilenmektedir. Bu durum, modelin saha düzeyinde etkinliğini sınırlayan temel unsurlar olarak öne çıkmaktadır.

Çizelge 4. Ders kitapları ve kaynaklarda yapılan değişikliklerin öğretime katkısı

Kıdem	**Bölüm**	**Sınıf Düzeyi**	**Temalar**	**Kısa Özet**
2	Fizik	Lise	Müfredat sıralaması & Uygulama sorunu	Kitaplarda tekrarlı etkinlikler ve sıralama hataları mevcut, öğretim zorlaşıyor.
3	Biyoloji	Lise	İçerik & Dil uygunluğu	Kitapların dili uygun ancak daha fazla etkinlikle desteklenmeli.
6	Türkçe	Lise	Müfredat sıralaması & Uygulama sorunu	Konuların ünite ayrımı belirsiz, sürekli tekrar etkinlikleri zaman kaybı yaratıyor.
8	Coğrafya	Lise	Uygulama sorunu	Bilgi eksikliği nedeniyle etkinlikler öğrenciyi zorlamakta ve sıkıyor.
10	Kimya	Lise	İçerik & Müfredat sorunu	Konular ağır ve karmaşık, öğrenciler zorlanıyor.
10	İngilizce	Ortaokul	İçerik & Uygulama sorunu	Etkinlikler artmış, kelime ve alıştırmalar yeterli değil, sınıf kalabalığı sorunu var.
12	Matematik/Geometri	Lise	Uygulama sorunu	Kitap güncelleniyor ancak sınav sistemine uygun değil.
13	Kimya	Lise	İçerik & Dil uygunluğu	Ders kitabı daha anlaşılır ve mantıksal olmalı, ezbere dayalı olmamalı.
14	Türkçe	Lise	Müfredat sıralaması & Uygulama sorunu	Konuların çıkarılması ve sıralama eksikliği, öğrencinin anlamasını zorlaştırıyor.
32	Fizik	Lise	Müfredat sıralaması & Uygulama sorunu	Ücretsiz kitaplar değer görmüyor, konuların dağılımı hatalı, etkinlikler tekrarlı.
2	Fizik	Lise	Müfredat sıralaması	Bazı konular çıkarıldı, ders kitabı karmaşık hâle geldi, öğrenim olumsuz etkilendi.

ISBN NR. : 978-625-5694-38-6

Öğretmenlerin ders kitapları ve kaynaklardaki değişikliklerin öğretime katkısına ilişkin görüşleri incelendiğinde, yanıtlar üç ana tema altında toplanmıştır: Ders kitaplarının içerik ve dil uygunluğu, Müfredat sıralaması ve konu bütünlüğü sorunları, Öğretim sürecine katkı ve sınıf içi uygulanabilirliktir.

Ders kitaplarının içerik ve dil uygunluğu: Bazı öğretmenler, kitapların içerik ve dil açısından kısmen uygun olduğunu ancak yetersiz kaldığını belirtmiştir. Biyoloji öğretmeni), kitapların anlatım dilinin öğrencilerin seviyesine uygun olduğunu ancak daha fazla etkinlikle desteklenmesi gerektiğini ifade etmiştir. Kimya öğretmeni, ders kitaplarının daha anlaşılır ve mantığı açıklayan biçimde olmasının önemini vurgulamış, ezbere dayalı değil basitten karmaşığa bir planlamanın faydalı olacağını belirtmiştir. İngilizce öğretmeni ise etkinlik ve alıştırmaların arttığını ancak kelime ve konu yoğunluğunun hala yetersiz olduğunu ifade etmiştir.

Müfredat sıralaması ve konu bütünlüğü sorunları: Çoğu öğretmen, ders kitaplarındaki konu sıralaması ve bütünlüğün sorunlu olduğunu belirtmiştir. Türkçe öğretmeni (14) ve (6), konuların ünite bazında ayrılmasının belirsiz ve düzensiz olduğunu, birbirini takip eden etkinliklerin öğrenciyi sıkıldığını ifade etmiştir. Fizik öğretmeni (32) ve (2), çıkarılan bazı konuların öğrenim açısından önemli olduğunu ve bu durumun öğrencilerin öğrenme sürecini olumsuz etkilediğini belirtmiştir. Kimya öğretmeni (10) ise bazı konuların öğrenciler için ağır geldiğini ve yeni modelin adaptasyonunu zorlaştırdığını vurgulamıştır.

Öğretim sürecine katkı ve sınıf içi uygulanabilirlik: Öğretmenler, kitap ve kaynak değişikliklerinin sınıf içi uygulanabilirliğe etkisinin sınırlı olduğunu dile getirmiştir. Coğrafya öğretmeni ve Matematik öğretmeni, etkinliklerin artmasına rağmen öğrencilerin bilgi eksikliği nedeniyle etkinlikleri yapmada zorlandığını ifade etmişlerdir. Fizik öğretmeni ve Türkçe öğretmeni, tekrarlı etkinliklerin zaman kaybına yol açtığını ve öğretimin etkinliğini azalttığını belirtmiştir. Matematik/Geometri öğretmeni ise ders kitaplarının güncellenmesine rağmen sınav sistemine uygun hâle getirilemediğini ifade etmiştir.

Elde edilen bulgulara genel olarak değerlendirildiğinde; katılımcılar ders kitaplarında ve kaynaklarda yapılan değişikliklerin tam anlamıyla öğretime katkı sağlamadığını belirtmektedir. Kitapların içerik ve dil açısından kısmen uygun olmasına rağmen, konu sıralamasındaki

ISBN NR. : 978-625-5694-38-6

düzensizlikler, tekrarlı etkinlikler ve sınav odaklı uyumsuzluk, öğretim sürecini sınırlayan temel unsurlar olarak öne çıkmaktadır. Bu durum, ders kitaplarının sınıf içi uygulanabilirliğini ve öğrencilerin öğrenme deneyimini olumsuz yönde etkilemektedir.

Katılımcılara yöneltilen üç soru çerçevesinde bütüncül olarak elde edilen bulgulara bakıldığında; katılımcılar Maarif Modeli'nin teorik olarak öğrenci merkezli ve aktif öğrenmeyi teşvik eden bir yapıya sahip olduğunu kabul etmektedir. Ancak, sınıf içi uygulanabilirlik; sınıf büyüklüğü, öğrencilerin bilişsel düzeyi, fiziki koşullar, zaman kısıtlaması ve öğretmen eğitiminin yetersizliği gibi faktörlerden olumsuz etkilenmektedir. Ayrıca ders kitaplarındaki konu sıralaması ve içerik düzensizlikleri, öğrencilerin öğrenme sürecini sınırlayan önemli unsurlar olarak öne çıkmaktadır. Bu bulgular, modelin saha düzeyinde etkinliğini artırmak için öğretmen eğitimi, altyapı iyileştirmeleri ve müfredat planlamasında düzenlemelerin gerekliliğine işaret etmektedir.

4. SONUÇ, TARTIŞMA VE YORUM

Bu çalışma, özel okul öğretmenlerinin Türkiye Yüzyılı Maarif Modeli'ne ilişkin görüşlerini üç boyutta incelemiş ve modelin hem teorik avantajlarını hem de uygulama zorluklarını ortaya koymuştur. Bulgular, mevcut literatürle paralellik göstermektedir.

Öğretmenler, Maarif Modeli'nin öğrenciyi merkeze alan, aktif ve keşfederek öğrenmeyi teşvik eden bir yaklaşım sunduğunu belirtmişlerdir. Bu bulgu, 21. yüzyıl becerilerinin geliştirilmesi ve öğrenci merkezli öğretim yöntemlerinin önemini vurgulayan literatürle uyumludur (Kaptan, 2019; OECD, 2021). Özellikle farklı yöntem ve materyallerin kullanımının öğrencilerin eleştirel düşünme ve problem çözme becerilerini desteklediği gözlemlenmiştir (Fullan, 2016). Ancak öğretmenlerin büyük kısmı, bu teorik avantajların sınıf düzeyinde tam olarak uygulanamadığını vurgulamıştır. Bu durum, literatürde de benzer şekilde rapor edilmektedir; yeni öğretim modelleri, pedagojik altyapı ve öğretmen eğitimi olmadan etkili bir şekilde uygulanamamaktadır (Darling-Hammond, 2017).

Çalışmada öğretmenler, sınıf büyüklüğü, fiziki koşullar, zaman kısıtlaması ve öğretmen eğitiminin yetersizliğini uygulamayı sınırlayan temel faktörler olarak göstermiştir. Bu bulgular, Türkiye'de yapılan eğitim reformlarının saha düzeyinde uygulama sorunları ile karşılaştığını ortaya koyan önceki araştırmalarla paralellik göstermektedir (Akkaya vd., 2020; Demirtaşlı vd., 2021). Özellikle kalabalık sınıflar ve yetersiz materyaller, öğrencinin aktif katılımını sınırlamakta, öğretmenleri ders işleme ve değerlendirme konusunda zorlamaktadır.

ISBN NR. : 978-625-5694-38-6

Katılımcılar, ders kitaplarının içerik ve konu sıralaması açısından düzensiz olduğunu, çıkarılan konular ve tekrarlı etkinliklerin öğrencinin öğrenme sürecini olumsuz etkilediğini belirtmiştir. Bu durum, müfredat reformlarının planlama ve kaynak hazırlama süreçlerinin önemini vurgulayan literatürle örtüşmektedir (UNESCO, 2020; Yıldırım, 2018). Ders materyallerinin pedagojik açıdan yetersizliği, öğretmenlerin sınıfta adapte olma süresini uzatmakta ve öğrencilerin öğrenme motivasyonunu azaltmaktadır.

Bulgular, Maarif Modeli'nin teorik olarak öğrenci merkezli ve modern eğitim anlayışına uygun olduğunu göstermektedir; ancak uygulamada karşılaşılan sorunlar, literatürde de sıkça vurgulanan reform-adaptasyon boşluğunu işaret etmektedir (Fullan, 2016; OECD, 2021). Öğretmenlerin yeterli pedagojik eğitim ve sınıf içi kaynaklara erişiminin sağlanması, modelin etkili uygulanabilmesi için kritik bir gerekliliktir. Ayrıca ders kitaplarının ve etkinliklerin öğrencilerin bilişsel düzeyine uygun hâle getirilmesi, müfredatın daha dengeli ve anlaşılır olmasını sağlayacaktır (Darling-Hammond, 2017).

Bu çalışma, Türkiye Yüzyılı Maarif Modeli'nin potansiyel avantajlarına rağmen saha düzeyinde ciddi uygulanabilirlik sorunları olduğunu göstermektedir. Bulgulara dayanarak aşağıdaki öneriler sunulabilir:

- ✓ Modelin uygulanabilirliği için kapsamlı hizmet içi eğitim programları geliştirilmelidir.
- ✓ Kalabalık sınıfların azaltılması, laboratuvar ve teknoloji altyapısının iyileştirilmesi gerekmektedir.
- ✓ Kitap ve etkinlikler öğrencinin bilişsel düzeyine uygun hâle getirilmeli, konu sıralaması ve bütünlüğü sağlanmalıdır.
- ✓ Sınav ve değerlendirme sistemleri, yeni müfredat ve öğrenme yöntemleri ile uyumlu hâle getirilmelidir.

KAYNAKÇA

[1] Darling-Hammond, L. (2017). *Empowered educators: How high-performing systems shape teaching quality around the world*. Jossey-Bass.

[2] Demirtaşlı, R., Aydın, B., & Öztürk, M. (2021). Öğretmenlerin eğitim reformlarına ilişkin algıları. *Kuram ve Uygulamada Eğitim Bilimleri*, 21(2), 123-142. https://doi.org/10.12738/kuey.2021.2.001

[3] Eğitim Reform Girişimi. (2024, Temmuz 24). *Maarif Modeli'ni öğretmenler nasıl değerlendiriyorlar?* https://egitimreformugirisimi.org/uzun-hikaye-maarif-modelini-ogretmenler-nasil-degerlendiriyorlar/

ISBN NR. : 978-625-5694-38-6

[4] ERG – Eğitim Reform Girişimi. (2024). *2024 Öğretim programları inceleme raporu*. https://egitimreformugirisimi.org/wp-content/uploads/2024/08/2024-Ogretim-Programlari-Inceleme-Raporu.pdf

[5] Fullan, M. (2016). *The new meaning of educational change*. Teachers College Press.

[6] Kaptan, F. (2019). 21. yüzyıl becerileri ve öğrenci merkezli öğretim. *Anadolu Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 29(1), 101-120. https://doi.org/10.17094/anuefd.526019

[7] Küçük, Z. A., & Kurt, T. (2025). Türkiye yüzyılı maarif modelinin, eğitim reformlarının etkililiği bağlamında okul yöneticilerinin görüşlerine göre değerlendirilmesi. *DergiPark*. https://dergipark.org.tr/tr/pub/dergipark/issue/92173/1673094

[8] MEB (2025a). *Türkiye yüzyılı maarif modeli ortak metni*. https://tymm.meb.gov.tr

[9] MEB (2025b). *Genel bakış*. https://tymm.meb.gov.tr/genel-bakis

[10] OECD (2021). *Education at a glance 2021: OECD indicators*. OECD Publishing. https://doi.org/10.1787/4dd50c09-en

[11] UNESCO (2020). *Global education monitoring report 2020*. UNESCO Publishing. https://doi.org/10.15220/978-92-3-100370-3-en

[12] Uludağ Kırçıl, R., & Uluçınar Sağır, Ş. (2025). Türkiye yüzyılı maarif modeli'nin sınıf içi yansımaları: Öğretmen görüşleri. *Erciyes Journal of Education*, 9(1), 24-46. https://doi.org/10.32433/eje.1673094

[13] Yıldırım, A. (2018). Müfredat geliştirme ve uygulama sorunları. *Eğitim Araştırmaları Dergisi*, 35(2), 45-60. https://doi.org/10.16986/HUJE.2018035871

ISBN NR. : 978-625-5694-38-6

ÖĞRETMENLERİN KARARLILIK DÜZEYLERİNİN İNCELENMESİ

Doç. Dr. DİDEM KAYAHAN YÜKSEL [1], Dr. Öğr. Üyesi ZEHRA YILMAZER [2]

[1] Sivas Cumhuriyet Üniversitesi Eğitim Fakültesi, didemkayahan@cumhuriyet.edu.tr - https://orcid.org/0000-0002-0184-6070

[2]Sivas Cumhuriyet Üniversitesi Yıldızeli MYO, zyilmazer@cumhuriyet.edu.tr - https://orcid.org/0009-0005-4967-2689

ÖZET

Bu araştırmanın amacı öğretmenlerin kararlılık düzeylerinin çeşitli değişkenler açısından incelenmesidir. Araştırma nicel tarama deseninde tasarlanmıştır. Araştırmada betimsel ve ilişkisel tarama desenleri kullanılmıştır. Veri toplamak amacıyla Baraquia (2020) tarafından geliştirilen ve Kayahan-Yüksel ve Sarıçam (2023) tarafından Türkçe'ye uyarlanan "Öğretmen Kararlılık Ölçeği" kullanılmıştır. Öğretmen Kararlılık Ölçeği "öğretmenlikte azim" ve "öğretmenlikte tutku ve amaç" şeklinde adlandırılan iki boyut ve on dört maddeden oluşmaktadır. Araştırmanın çalışma grubu Sivas ilinde görev yapmakta olan 87 kadın 53 erkek olmak üzere 140 öğretmenden oluşmaktadır. Araştırma verileri 2024-2025 eğitim öğretim döneminde öğretmenlerin gönüllükleri esas alınarak online ortamda toplanmıştır. Araştırmadan elde edilen verilerin analizinde betimsel ve ilişkisel analiz teknikleri kullanılmıştır. Analiz aşamasında SPSS kullanılarak yüzde ve frekans değerleri ile, bağımsız gruplar için T-testi ve tek yönlü varyans analizi (ANOVA) testi yapılmıştır. Araştırmadan elde edilen bulgulara göre öğretmenlerin kararlılıkları yüksek düzeydedir. Öğretmenlerin kararlılık düzeyleri ile cinsiyet, yaş, eğitim durumu ve görev yapılan kademe değişkenleri açısından anlamlı farklılık bulunmamıştır.

Anahtar Kelimeler: Öğretmen, öğretmen kararlılığı, öğretmenlikte azim, öğretmenlikte tutku ve amaç.

ISBN NR. : 978-625-5694-38-6

EXAMINING TEACHERS' GRIT LEVELS

ABSTRACT

The purpose of this study was to examine teachers' grit levels in terms of various variables. The research was designed with a quantitative survey design. Descriptive and correlational survey designs were used in the study. The "Teacher Grit Scale," developed by Baraquia (2020) and adapted into Turkish by Kayahan-Yüksel and Sarıçam (2023), was used to collect data. The Teacher Grit Scale consists of two dimensions, "grit in teaching" and "passion and purpose in teaching," and fourteen items. The study group consisted of 140 teachers (87 female and 53 male) working in Sivas province. The research data were collected online during the 2024-2025 academic year based on the teachers' volunteering. Descriptive and correlational analysis techniques were used in the analysis of the data obtained from the study. In the analysis phase, percentage and frequency values were used using SPSS, along with independent groups t-tests and one-way analysis of variance (ANOVA). According to the findings of the study, teachers' level of determination is high. No significant differences were found in teachers' levels of determination based on gender, age, educational background, or level of service.

Keywords: Teacher, teacher determination, perseverance in teaching, passion and purpose in teaching.

1. GİRİŞ

Uzun vadeli hedeflere yönelik azim ve tutku olarak tanımlanan kararlılık (Duckworth vd., 2007), çeşitli mesleklerde performans ve dayanıklılığı anlamada kritik bir psikolojik yapı olarak ortaya çıkmıştır. Eğitim alanında kararlılık, öğretmenlerin mesleki bağlılıklarını ve performanslarını etkileyen temel faktörlerden biridir (Dumfart & Neubauer, 2016). Öğretmen kararlılığı ise öğretmenlerin, zorluklar karşısında sergiledikleri sürekli çaba ve kararlılığı yansıtır. Kararlılık düzeyi yüksek olan öğretmenler, tutarlı hedef yönelimi, duygusal düzenleme ve zorlukların üstesinden gelme eğilimindedir (Robertson-Kraft & Duckworth, 2014). Nitekim öğretmenlik sadece bilgi aktarımına dayalı olmayan bir meslektir. Öğretmenler öğrencilerini etik değerlere bağlı, öğrenmeye açık, liderlik ve iletişim becerileri gelişmiş bireyler olarak yetiştirmeyi hedefler ve kendi de bu süreçte rol model olur (Mart, 2013; Karataş, Oral & Ardıç, 2017).

Kararlılığı yüksek öğretmenlerin meslekte kalma oranları daha yüksek olup ayrıca öğrenciye de olumlu yansımaları mevcuttur (Eskreis-Winkler vd., 2014). Duckworth ve Gross (2014)

ISBN NR. : 978-625-5694-38-6

kararlılığın öğretmenlerin öz düzenleme becerilerini destekleyerek, mesleki gelişimlerine ve öğrencilerle olan ilişkilerine olumlu katkı sağladığını ifade etmektedir. Öğretmen kararlılığı öğrencilerin akademik başarıları yanı sıra duygusal ve sosyal gelişimlerine de katkı sunmaktadır (Lunenberg, Korthagen, & Swennen, 2007). Nitekim öğretmenler öğrencileri için olduğu kadar toplum için de rol model olabilecek bir meslek grubundadırlar. Bu bağlamda kararlılığın öğretmenlik mesleği için sadece azim ve sebatın göstergesi değil aynı zamanda öğretmende aranması gereken temel niteliklerden biri olduğu anlamı taşımaktadır.

Öğretmen kararlılığı öğretmenlerin sahip olması gereken niteliklerin ötesinde harekete geçirici bir güç olarak görülmektedir (Kayahan-Yüksel & Sarıçam, 2023). Öğretmenlerin sahip oldukları kararlılık düzeyini tespit etmek bu açıdan önemlidir. Bu araştırmanın amacı öğretmenlerin kararlılık düzeylerini ve kararlılık düzeylerinin çeşitli demografik değişkenlerle ilişkisini incelemektir. Araştırmada yanıt aranan alt problemler şu şekildedir:

- Öğretmenlerin kararlılıkları ne düzeydedir?
- Öğretmenlerin kararlılık düzeyleri ile cinsiyet, yaş, eğitim durumu, görev yapılan kademe değişkenleri arasında anlamlı farklılık var mıdır?

2. YÖNTEM

Bu araştırma tarama deseninde nicel bir araştırmadır. Tarama deseni herhangi bir müdahale olmaksızın var olan durum ortaya konmak amacıyla işe koşulan bir araştırma desenidir (Büyüköztürk ve diğerleri, 2014). Araştırmada betimsel ve ilişkisel tarama teknikleri kullanılmıştır.

2.1. Çalışma Grubu

Araştırmanın çalışma grubunu 2024-2025 eğitim öğretim döneminde Sivas ilinde görev yapan ve araştırmaya katılmaya gönüllü olan öğretmenler oluşturmaktadır. Çalışma grubunda 87 kadın 53 erkek olmak üzere 140 öğretmen bulunmaktadır. Çalışma grubuna ilişkin demografik bilgiler Çizelge 1'de sunulmaktadır.

Çizelge 1. Çalışma Grubuna İlişkin Demografik Bilgiler

Değişken		f	%
Cinsiyet	Kadın	87	62.1
	Erkek	53	37.9
Yaş	20-30 yaş	40	28.6
	31-40 yaş	40	28.6
	41-50 yaş	43	30.7
	51 yaş ve üzeri	17	12.1
Eğitim Düzeyi	Lisans	118	84.3
	Lisansüstü	22	15.7
Görev Yapılan Kademe	İlkokul	54	38.6

ISBN NR. : 978-625-5694-38-6

	Ortaokul	48	34.3
	Lise	38	27.1
Toplam		140	100

2.2. Veri Toplama Aracı

Araştırmada veri toplamak amacıyla Baraquia (2020) tarafından geliştirilen ve Kayahan-Yüksel ve Sarıçam (2023) tarafından Türkçe'ye uyarlanan "Öğretmen Kararlılık Ölçeği" kullanılmıştır. Ölçek" öğretmenlikte azim", "öğretmenlikte tutku ve amaç" olmak üzere iki boyut ve 14 maddeden oluşmaktadır. Ölçek dörtlü likert yapıdadır. Ölçeğin doğrulayıcı faktör analizi uyum değerleri [CMIN=141.943, sd=76 CMIN/sd =1.87; (p=.00), RMSEA=.061, CFI=.96, GFI=.93, TLI=.95, SRMR=.040] istendik şekildedir. Ölçeğin Cronbach Alpha güvenirlik katsayısı α=.92'dir.

2.3. Verilerin Analizi

Araştırmadan elde edilen verilerin analizinde SPSS kullanılarak betimsel ve ilişkisel analiz teknikleri uygulanmıştır. Ölçek toplamı ve alt boyutları için yüzde ve frekans değerleri hesaplanmıştır. Ayrıca bağımsız gruplar için T-testi ve tek yönlü varyans analizi (ANOVA) testi yapılmıştır.

3. BULGULAR

Öğretmenlerin kararlılık düzeylerine ilişkin betimsel bulgular Çizelge 2'de sunulmaktadır.

Çizelge 2. Öğretmenlerin Kararlılık Düzeylerine İlişkin Betimsel Bulgular

Ölçek	X	ss
Öğretmenlikte Azim	3.5420	.43653
Öğretmenlikte Tutku ve Amaç	3.5298	.54062
Ölçek Toplam	3.5359	.45482

Çizelge 2 incelendiğinde öğretmenlerin öğretmenlikte azim ve öğretmenlikte tutku ve amaç alt boyutları ile ölçek toplamında yüksek puan ortalamalarına sahip olduğu anlaşılmaktadır. Bu bağlamda öğretmenlerin yüksek kararlılık düzeyine sahip olduğu söylenebilir. Çizelge 3'te cinsiyet değişkeni açısından öğretmen kararlılığına ilişkin bulgular sunulmaktadır.

Çizelge 3. Cinsiyet Değişkeni Açısından Öğretmen Kararlılığına İlişkin Bulgular

Cinsiyet		N	x	ss	t	p
Öğretmenlikte Azim	Kadın	87	3.5417	.40242	-.010	.992
	Erkek	53	3.5425	.49148		
Öğretmenlikte Tutku ve Amaç	Kadın	87	3.5441	.49965	.400	.690
	Erkek	53	3.5063	.60620		
Ölçek Toplam	Kadın	87	3.5429	.42036	.233	.816
	Erkek	53	3.5244	.51039		

*p<.05

ISBN NR. : 978-625-5694-38-6

Çizelgede görüldüğü üzere öğretmenlerin öğretmenlikte azim ve öğretmenlikte tutku ve amaç alt boyutları ile ölçek toplamında aldıkları puan ortalamalarıyla cinsiyet değişkeni arasında anlamlı farklılık yoktur. Çizelge 4'te yaş değişkeni açısından öğretmen kararlılığına ilişkin bulgular sunulmaktadır.

Çizelge 4. Yaş Değişkeni Açısından Öğretmen Kararlılığına İlişkin Bulgular

Yaş		N	x	ss	Varyansın Kaynağı	Kareler Toplamı	sd	Kareler Ortalaması	F	p	Anlamlı Farklılık
Öğretmenlikte Azim	20-30 yaş[a]	40	3.4656	.32521	Gruplar Arası	.882	3	.294			
	31-40 yaş[b]	40	3.4813	.51465	Gruplar İçi	25.605	136	.188			
	41-50 yaş[c]	43	3.6308	.47321					1.562	.201	-
	51 yaş ve üzeri[c]	17	3.6397	.33037	Toplam	26.488	139				
Öğretmenlikte Tutku ve Amaç	20-30 yaş[a]	40	3.4958	.43770	Gruplar Arası	.197	3	.066			
	31-40 yaş[b]	40	3.5125	.59364	Gruplar İçi	40.429	136	.297			
	41-50 yaş[c]	43	3.5853	.56738					.221	.882	-
	51 yaş ve üzeri[c]	17	3.5098	.59649	Toplam	40.626	139				
Ölçek Toplam	20-30 yaş[a]	40	3.4807	.34747	Gruplar Arası	.432	3	.144			
	31-40 yaş[b]	40	3.4969	.52405							
	41-50 yaş[c]	43	3.6080	.48876	Gruplar İçi	28.321	136	.208	.692	.559	-
	51 yaş ve üzeri[c]	17	3.5748	.42345	Toplam	28.754	139				

*p<.05

Çizelge 4'te görüldüğü üzere yaş değişkeni açısından öğretmenlerin öğretmenlikte azim ve öğretmenlikte tutku ve amaç alt boyutları ile ölçek toplamında anlamlı farklılık bulunmamaktadır. Çizelge 5'de eğitim durumu değişkeni açısından öğretmen kararlılığına ilişkin bulgular sunulmaktadır.

Çizelge 5. Eğitim Durumu Değişkeni Açısından Öğretmen Kararlılığına İlişkin Bulgular

Eğitim Durumu		N	x	ss	t	p
Öğretmenlikte Azim	Lisans	118	3.5784	.33882	1.409	.173
	Lisansüstü	22	3.3466	.75783		
	Lisans	118	3.5466	.47735	.853	.395

ISBN NR. : 978-625-5694-38-6

Öğretmenlikte Tutku ve Amaç	Lisansüstü	22	3.4394	.80925		
Ölçek Toplam	Lisans	118	3.5625	.36623	.395	.109
	Lisansüstü	22	3.3930	.77238		

*p<.05

Çizelge incelendiğinde eğitim durumu değişkeni açısından öğretmenlerin öğretmenlikte azim ve öğretmenlikte tutku ve amaç alt boyutları ile ölçek toplamında aldıkları puan ortalamaları arasında anlamlı farklılık bulunmamaktadır. Çizelge 6'da görev yapılan kademe değişkeni açısından öğretmen kararlılığına ilişkin bulgular sunulmaktadır.

Çizelge 6. Görev Yapılan Kademe Değişkeni Açısından Öğretmen Kararlılığına İlişkin Bulgular

Görev Yapılan Kademe		N	x	ss	Varyansın Kaynağı	Kareler Toplamı	sd	Kareler Ortalaması	F	p	Anlamlı Farklılık
Öğretmenlikte Azim	İlkokul	54	3.6435	.31135	Gruplar Arası	.915	2	.457			
	Ortaokul	48	3.4870	.47353	Gruplar İçi	25.573	137	.187	2.451	.090	
	Lise	38	3.4671	.51717	Toplam	26.488	139				
Öğretmenlikte Tutku ve Amaç	İlkokul	54	3.5679	.46640	Gruplar Arası	.170	2	.085			
	Ortaokul	48	3.4861	.58329	Gruplar İçi	40.456	137	.295	.288	.750	
	Lise	38	3.5307	.59130	Toplam	40.626	139				
Ölçek Toplam	İlkokul	54	3.6057	.34447	Gruplar Arası	.432	2	.216			
	Ortaokul	48	3.4865	.50404	Gruplar İçi	28.321	137	.207	1.045	.354	
	Lise	38	3.4989	.52226	Toplam	28.754	139				

*p<.05

Çizelge incelendiğinde öğretmenlerin öğretmenlikte azim ve öğretmenlikte tutku ve amaç alt boyutları ile ölçek toplamında görev yapılan kademe değişkeni açısından anlamlı farklılık bulunmadığı görülmektedir.

4. GENEL DEĞERLENDİRME VE SONUÇLAR

Kararlılık hem öğretmen nitelikleri bağlamında öğretmende görülmesi istenen bir nitelik olup hem de azim, sebat, çaba, adanmışlık, tutku gibi diğer olumlu nitelikleri ortaya çıkarmada itici bir güç olarak görülmektedir. Bu bağlamda öğretmenlerin kararlılık düzeylerinin yüksek olması istendik bir durumdur. Araştırmadan elde edilen bulgulara göre çalışma grubundaki öğretmenlerin karalılıkları yüksek düzeydedir. Araştırmada ayrıca cinsiyet, yaş, eğitim durumu ve görev yapılan kademe değişkenleri açısından kararlılık düzeyinde anlamlı bir farklılık olmadığı sonucuna ulaşılmıştır. Bu bağlamda öğretmenlerin karalılık düzeylerini artıran

ISBN NR. : 978-625-5694-38-6

etmenler araştırılarak bu durumun diğer meslektaşlarına nasıl yansıtılabileceği üzerine araştırmalar yapılabilir. Bu araştırmada toplanan demografik verilerin dışında öğretmen kararlılığını etkileyebilecek diğer değişkenlerle ilişkisi araştırılabilir.

KAYNAKÇA

Baraquia, L. (2020). Development of a teacher grit scale (tgs): Predicting the performance of educators in the Philippines. *The New Educational Review*, *60*(2), 165–177. https://doi.org/10.15804/tner.2020.60.2.13

Büyüköztürk, Ş., Kılıç-Çakmak, E., Akgün, Ö. A., Karadeniz, Ş. ve Demirel, F. (2014). *Bilimsel araştırma yöntemleri* (18. baskı). Ankara: Pegem Akademi.

Duckworth, A. L., & Gross, J. J. (2014). Self-control and grit: Related but separable determinants of success. *Current Directions in Psychological Science*, 23(5), 319-325. https://doi.org/10.1177/0963721414541462

Duckworth, A. L., Peterson, C., Matthews, M. D., & Kelly, D. R. (2007). Grit: Perseverance and passion for long-term goals. *Journal of Personality and Social Psychology*, 92(6), 1087 1101. https://doi.org/10.1037/0022-3514.92.6.1087

Dumfart, B., & Neubauer, A. C. (2016). Conscientiousness is the most powerful noncognitive predictor of school achievement in adolescents. *Journal of Individual Differences, 37*(1), 8–15. https://doi.org/10.1027/1614-0001/a000182

Eskreis-Winkler, L., Shulman, E. P., Beal, S. A., & Duckworth, A. L. (2014). The grit effect: Predicting retention in the military, the workplace, school and marriage. *Frontiers in Psychology*, 5, 36. https://doi.org/10.3389/fpsyg.2014.00036

Karataş, K., Oral B., & Ardıç, T. (2017). Öğretmenlik mesleğinin yeterlikleri ve geleceği: Metaforik bir analiz. *Turkish Studies (Elektronik), 12*(33), 291-312. http://dx.doi.org/10.7827/TurkishStudies.12665

Kayahan-Yüksel, D. ve Sarıçam, H. (2023). Öğretmen kararlılık ölçeğinin Türkçeye uyarlanması: Geçerlik ve güvenirlik çalışması. *Uluslararası Türkçe Edebiyat Kültür Eğitim Dergisi, 12*(3), 1435-1449.

Lunenberg, M., Korthagen, F., & Swennen, A. (2007). The teacher educator as a role model. *Teaching and Teacher Education, 23*(5), 586–601. https://doi.org/10.1016/j.tate.2006.11.001

Mart, Ç. T. (2013). A passionate teacher: Teacher commitment and dedication to student learning. *International Journal of Academic Research in Progressive Education and Development, 2*(1), 437–442.

ISBN NR. : 978-625-5694-38-6

Robertson-Kraft, C., & Duckworth, A. L. (2014). True grit: Trait-level perseverance and passion for long-term goals predicts effectiveness and retention among novice teachers. *Teachers College Record*, 116(3), 1–27.

ISBN NR. : 978-625-5694-38-6

TÜRKİYE'DE DİJİTAL VATANDAŞLIK EĞİTİMİNİN ÖĞRETİM PROGRAMLARINA YANSIMALARI: DOKÜMAN İNCELEME

Dr. Öğr. Üyesi ZEHRA YILMAZER[1], Doç. Dr. DİDEM KAYAHAN YÜKSEL [2]

[1]Sivas Cumhuriyet Üniversitesi Yıldızeli MYO, zyilmazer@cumhuriyet.edu.tr - https://orcid.org/0009-0005-4967-2689

[2] Sivas Cumhuriyet Üniversitesi Eğitim Fakültesi, didemkayahan@cumhuriyet.edu.tr - https://orcid.org/0000-0002-0184-6070

ÖZET

Bu çalışmada, Türkiye'de 2015-2025 yılları arasında dijital vatandaşlık ve öğretim programları üzerine yapılmış lisansüstü tezlerin incelenmesi amaçlanmıştır. Çalışma nitel araştırma desenine uygun olarak yürütülmüş olup veriler doküman analizi ile elde edilmiştir. Çalışma kapsamında, Yükseköğretim Kurumu Ulusal Tez Merkezi veri tabanında kayıtlı 7 lisansüstü tezin incelenmesi içerik analizi tekniği aracılığıyla analiz edilmiştir. Elde edilen bulgular incelendiğinde, Türkiye'de dijital vatandaşlık ve öğretim programları alanında 2015 yılında bir tez, 2019 yılında bir tez, 2023 yılında iki tez, 2024 yılında iki tez 2025 yılında ise bir tez yapıldığı tespit edilmiştir. Tezlerin çoğunluğu eğitim bilimleri anabilim dalında yapılırken, iki tezde nicel yöntem, ikisinde karma yöntem, üçünde ise nitel yöntem tercih edilmiştir. İncelenen tezlerin dört tanesi yüksek lisans düzeyinde iken diğer üçü doktora düzeyindedir. Veri toplama tekniği olarak öntest-sontest, doküman inceleme, başarı testi, gözlem, yansıtıcı günlük ve görüşme gibi birçok farklı tekniğin tercih edildiği bulgulanmıştır. İlgili literatür incelendiğinde, Türkiye'de dijital vatandaşlık ve öğretim programları doğrultusunda 2015-2025 yıllarını kapsayan güncel bir çalışmaya rastlanmamıştır. Bu açıdan bakıldığında yapılan çalışmanın literatüre katkı sunacağı düşünülmektedir.

Anahtar Kelimeler: Dijital Vatandaşlık Eğitimi, Türkiye Yüzyılı Maarif Modeli, Öğretim Programı

ISBN NR. : 978-625-5694-38-6

1. GİRİŞ

Teknolojik gelişmeler gerek bilimsel alanda gerekse toplumsal alanda büyük değişikliklere neden olmuştur. Özellikle bilgisayar ve internetin insan hayatındaki neredeyse her alanı dijital ortama taşımasıyla köklü değişiklikler yaşanmıştır. Bu değişikliklerden birinin de vatandaşlık kavramı üzerinde etkili olduğunu söylemek yanlış olmayacaktır. Yaşanan gelişmeler neticesinde vatandaşlık kavramı da dijital bir kimlik kazanarak toplumun bütün kesimlerinde etkisini göstermiştir (Öngören, 2022). Şimşek ve Şimşek (2013) bu durumu yeni iletişim teknolojilerinin vatandaşlığın doğa ve kapsamını değiştirdiği şeklinde ifade etmişlerdir.

Dijital teknolojinin getirdiği yenilikler toplumsal, siyasal, ekonomik ya da kültürel alanlardaki çalışmalar ile birlikte vatandaşlık çalışmalarını da etkileyerek, teknoloji ve vatandaşlık kavramlarının ortaklığından doğan; siber vatandaş, e-birey, e-vatandaş ve dijital vatandaşlık gibi yeni kavramların oluşumuna neden olmuştur (Kuş, Güneş, Başarmak ve Yakar, 2017). Yeni denilebilecek bir kavram olmasına rağmen ilgili alanyazında dijital vatandaşlık kavramı için yapılmış birçok tanımla karşılaşmak mümkündür. Mossberger, Tolbert ve McNeal (2007), dijital vatandaşlığın bireylerin topluma çevrimiçi (online) katılımı olduğunu ve bunun düzenli ve etkili bir şekilde interneti kullanan bireylerle gerçekleştiğini belirtmişlerdir. İncelenen tanımlarda yazarların ortak görüşünün, dijital vatandaşların internet erişiminin olması, dijital cihazlarının olması ve bunların bilinçli olarak düzenli şekilde kullanılması olduğu görülmektedir (Karakuyu ve Ocak, 2024). Ribble ve Bailey'in (2007) sınıflandırdığı şekliyle Dijital vatandaşlığın 9 alt boyutunu ve içeriklerini incelemek kavramın kapsamını anlamaya yardımcı olacaktır. Bunlar:

1. Dijital Erişim: Dijital ortamlara erişimde engel yaşanmaması.
2. Dijital Ticaret: Dijital ortamların alışveriş ya da ticari amaçlarla kullanılması.
3. Dijital İletişim: Elektronik olarak bilgi alışverişinin sağlanması.
4. Dijital Okuryazarlık: Dijital teknolojilerin nerede-nasıl kullanılacağının bilinmesi.
5. Dijital Görgü Kuralları (Etik): Diğer teknolojiyi kullananların kendilerinden beklenen davranış standartlarına sahip olmaları.
6. Dijital Hukuk: Yasal hak ve sorumlulukların dijital ortamlar için geçerli olması.
7. Dijital Haklar ve Sorumluluklar: Dijital ortam kullanıcılarının sahip olması gözetilen özgürlükler ve taşımaları gereken davranış kalıpları.
8. Dijital Sağlık: Dijital teknoloji kullanımında gerek fiziksel gerekse psikolojik açıdan gözetilmesi gereken sağlık normları.

ISBN NR. : 978-625-5694-38-6

9. Dijital Güvenlik: Dijital ortamlarda yaşanması mümkün olan güvenlik ve gizlilik ihlalleri olarak sıralanabilir.

Yelkenci (2023) dijital vatandaşların hem kendi haklarını koruyabilmek hem de diğer kullanıcıların haklarını ihlal etmemek adına çevrimiçi hak ve sorumlulukları tanımaları gerektiğini vurgulamıştır. Issa'ın (2012) belirttiği dijital vatandaşların sahip olduğu on temel hak; açıklık, özgürlük, eşitlik, katılım, yaratıcılık, paylaşım, erişilebilirlik, işbirliği, gizlilik ve mülkiyet hakları olarak sıralanabilir.

İlgili literatür taramasında çeşitli veri tabanlarında dijital vatandaşlık üzerine yapılmış çalışmaların taranarak incelendiği (Öztürk (2021), Yeşiltaş ve Gez Çinpolat (2021)), bu alanda yapılmış tezlerin incelendiği (Sari ve Taşer (2018), çeşitli grupların dijital vatandaşlık ve alt boyutlarının göstergelerinin ya da düzeylerinin incelendiği (Ünal (2017), Aslan (2016), Görmez (2017), Eser Akkuş (2017), Vural ve Kurt (2018)) ve dijital vatandaşlık ölçeği geliştirme çalışmalarına (Choi, Glassman ve Cristol (2017)) rastlanmıştır.

2. YÖNTEM

Bu çalışma betimsel yapıda olup, Türkiye'de 2015-2025 yılları arasında dijital vatandaşlık ve öğretim programları üzerine yapılmış lisansüstü tezlerin incelenmesi nitel araştırma yöntemlerinden olan doküman inceleme yöntemi kullanılarak gerçekleşmiştir. Doküman inceleme, araştırmanın veri seti için gereken dokümanların elde edilerek gözden geçirilip sorgulanması ve analiz edilmesi işlemidir (Özkan, 2019). Çalışmanın verileri toplanırken ilgili tezler Yükseköğretim Kurumu Ulusal Tez Merkezi veri tabanından elde edilmiştir. Çalışma için gerekli olan verilerin analizi kaynakların bulunup okunmasının ardından ilgili notların alınarak değerlendirilmesi basamaklarından oluşur (Karasar, 2015). Çalışmada veri toplama aracı olarak araştırmacı tarafından geliştirilmiş olan tez inceleme formu kullanılmıştır. Tezler incelenerek ilgili forma kaydedilerek analiz edilmiştir. Çalışmanın amacı ile uyumlu olacak şekilde incelemeye alınacak tezlerin tespiti için dahil etme kriterleri belirlenmelidir. Yapılan çalışmaya uygun olan dâhil etme kriterleri; Türkiye'de yapılmış olması, 2015-2025 yılları arasında yapılmış olması, Yükseköğretim Kurumu Ulusal Tez Merkezi veri tabanında bulunması, dijital vatandaşlık ve öğretim programları üzerine Türkçe olarak hazırlanmış olmasıdır. Çalışma bağlamında, Yükseköğretim Kurumu Ulusal Tez Merkezi veri tabanında yer alan arama kısmına " dijital vatandaşlık ve öğretim programları " yazılarak 2015-2025 yılları arasında hem konu hem de indeks ve özet bölümlerinde tarama yapılarak ulaşılan 9 tezden ikisi konu bağlamında dijital vatandaşlığın programdaki etkileri dışında kaldığından çalışmaya dahil

ISBN NR. : 978-625-5694-38-6

edilmemiş ve çalışma dâhil etme kriterleri doğrultusunda 7 tez, çalışmaya veri kaynağı olmuştur.

Veri Toplama Süreci

Çalışmada kullanılan veri toplama aracı araştırmacı tarafından geliştirilmiş olan "Tez İnceleme Formu" dur. Çalışma amacına yönelik olan hazırlanan form Çizelge 1'de verilmiştir.

Çizelge 1. Tez inceleme formu

	Tez no	Yıl	Düzey	Anabilim Dalı	Üniversite	Araştırma yöntemi	Veri toplama tekniği	Örneklem	Konu

Çizelge 1'de görüldüğü gibi çalışmada kullanılan formda tez numarası, tezin yayınlandığı yıl, Lisansüstü düzeyi, hangi anabilim dalında yayınlandığı, hangi üniversitede yayınlandığı, hangi araştırma yönteminin benimsendiği, verilerin hangi teknikle toplandığı, çalışmaya dahil edilen örneklem ve tez konusu bölümleri bulunmaktadır. Çalışmaya veri kaynağı olacak tezlerin belirlenmesinin ardından gösterilen formatta hazırlanan form aracılığıyla belirlenen tezler okunarak sorgulanan tez bilgileri doğrultusunda form doldurulmuştur ve tezlerin incelenmesi ve veri analizi sürecine geçilmiştir.

Veri Analizi

Çalışma verilerinin analizi içerik analizine uygun olarak yapılmıştır. İçerik analizinde benzeyen verilerin belirli kavramlar ve temalara uygun olarak anlaşılır şekilde düzenlenerek yorumlanır (Yıldırım ve Şimşek, 2013). Çalışma sürecinde incelemeye alınan tezlere ait verilerin analizinde tez yazarının ifadelerine müdahale edilmemiştir. Bulgular çizelge ve grafiklerle zenginleştirilmiştir.

3. BULGULAR

Türkiye'de 2015-2025 yılları arasında dijital vatandaşlık ve öğretim programları üzerine yapılmış lisansüstü tezlerin incelenmesi amacıyla gerçekleştirilen çalışmanın bu bölümünde, bulgular sunulmuştur. Çizelge 2'de çalışmada yer alan lisansüstü tezlerin üniversiteler ve bölümler açısından mevcut dağılımı görülmektedir.

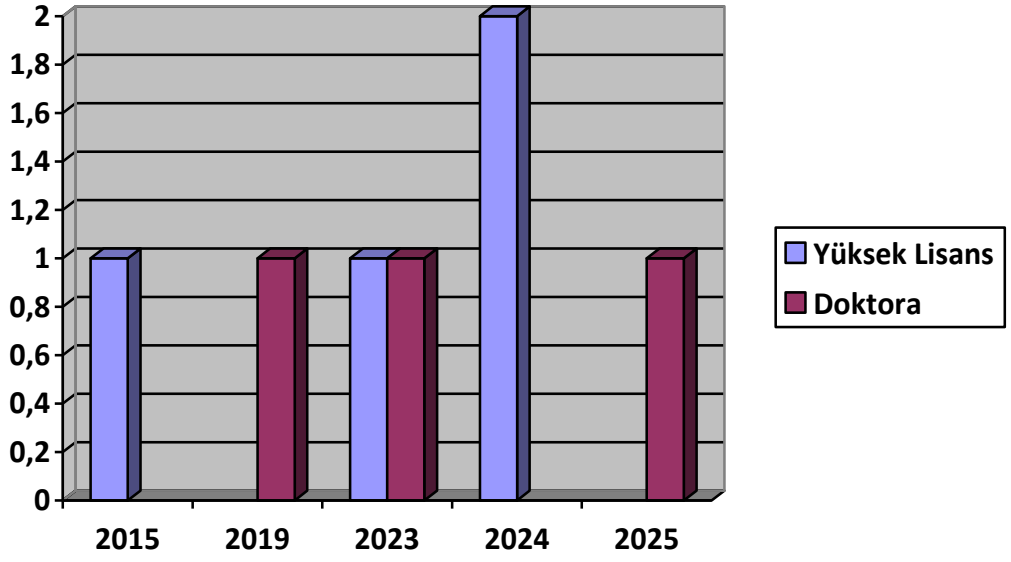
Çizelge 2. Lisansüstü tezlerin üniversiteler ve bölümler açısından mevcut dağılımı

ISBN NR. : 978-625-5694-38-6

Üniversite / ana bilim dalı	Eğitim Bilimleri Anabilim Dalı	İlköğretim Anabilim Dalı	Türkçe ve Sosyal Bilimler Eğitimi Anabilim Dalı	Bilgisayar ve Öğretim Teknolojileri Eğitimi Anabilim Dalı	Toplam
Çukurova Üniversitesi	1				1
Necmettin Erbakan Üniversitesi		1			1
Afyon Kocatepe Üniversitesi	1				1
Anadolu Üniversitesi			1		1
Bursa Uludağ Üniversitesi				1	1
Sakarya Üniversitesi			1		1
Yıldız Teknik Üniversitesi	1				1
Toplam	3	1	2	1	7

Çizelge 2 incelendiğinde, 7 farklı üniversitenin 4 farklı Anabilim Dalında tamamlanan lisansüstü tezlerin her üniversitede birer adet olduğu bunun yanında en çok eğitim bilimleri anabilim dalında (3) olmak üzere Türkçe ve Sosyal Bilimler Eğitimi Anabilim Dalı (2), İlköğretim Anabilim Dalı (1) ve Bilgisayar ve Öğretim Teknolojileri Eğitimi Anabilim Dalında (1) tamamlandığı görülmektedir. Şekil 1'de lisansüstü tezlerin yıllara ve eğitim düzeyine göre dağılımı görülmektedir.

Şekil 1. Lisansüstü tezlerin Yıl ve eğitim düzeyi açısından mevcut dağılımı

Şekil 1 incelendiğinde, 2024 yılında dijital vatandaşlık ve öğretim programları üzerine yapılmış lisansüstü tez sayısında artış olduğu görülmektedir. Yapılan yüksek lisans tezi sayısı, doktora

ISBN NR. : 978-625-5694-38-6

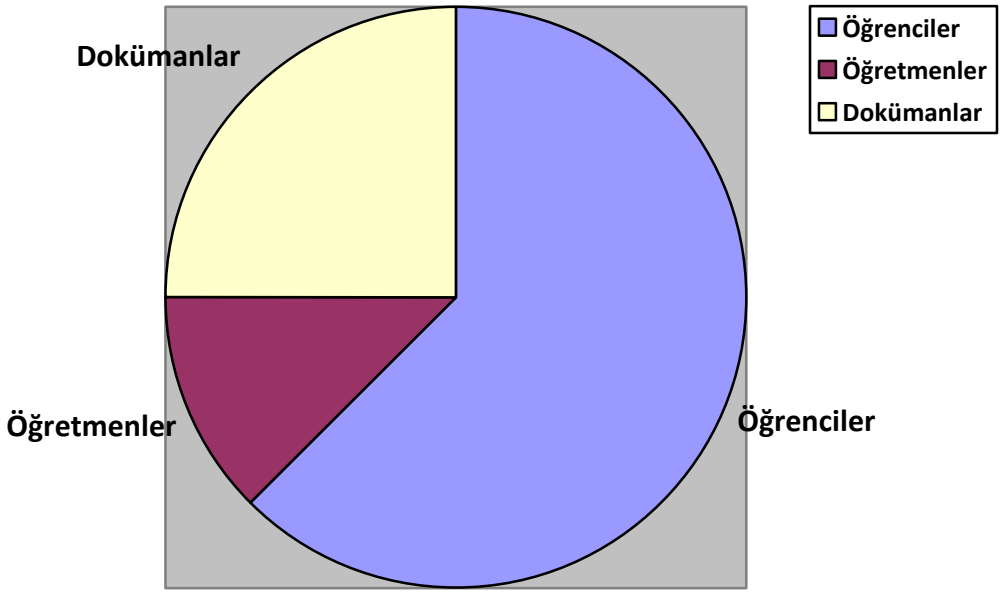
tezi sayısından 1 fazladır. Çizelge 3'de lisansüstü tezlerde kullanılan araştırma yöntemleri görülmektedir.

Çizelge 3. Lisansüstü tezlerde kullanılan araştırma yöntemleri

Araştırma Yöntemi		n	Toplam
Nitel	Eylem araştırması	1	3
	Doküman inceleme	2	
Nicel	Anket araştırması	1	2
	Deneysel araştırma	1	
Karma	Anket-görüşme-gözlem	1	2
	Anket-test-günlük	1	
			7

Çizelge 3 incelendiğinde tezlerin üçünde nitel araştırmalardan eylem araştırması (1) ile doküman inceleme (2) yöntemlerinin kullanıldığı, ikisinde nicel araştırmalardan anket araştırması (1) ile deneysel araştırmanın (1) kullanıldığı ve diğer ikisinde ise karma araştırmalardan anket-görüşme-gözlem (1) ile anket-test-günlük (1) yöntemlerinin kullanıldığı görülmektedir. Şekil 2'de lisansüstü tezlerde tercih edilen örneklem dağılımları görülmektedir.

Şekil 2. Lisansüstü tezlerde tercih edilen örneklem dağılımları

Şekil 2 incelendiğinde tezlerde örneklem olarak en fazla öğrencilerin tercih edildiği, ardından dokümanların kullanıldığı en az ise öğretmenler ile çalışma yapıldığı görülmektedir. Çizelge 4'de lisansüstü tezlerde kullanılan veri toplama araçları görülmektedir.

Çizelge 4. Lisansüstü tezlerde kullanılan veri toplama araçları

ISBN NR. : 978-625-5694-38-6

Veri toplama araçları	n
Ölçek	3
Ön test-son test	1
Başarı testi	1
Yansıtıcı günlük	1
Doküman (öğretim programları)	3
Gözlem formu	1
Görüşme formu	1
Toplam	11

Çizelge 4 incelendiğinde lisansüstü tezlerde veri toplama aracı olarak en çok ölçek ve ilgili dokümanların kullanıldığı (3) ve bunların dışında birer kez ön test- son test, başarı testi, yansıtıcı günlük, gözlem formu ve görüşme formunun kullanıldığı görülmektedir.

4. GENEL DEĞERLENDİRME VE SONUÇLAR

Bu çalışmada, Türkiye'de 2015-2025 yılları arasında dijital vatandaşlık ve öğretim programları üzerine yapılmış lisansüstü tezler bütüncül yapıda incelenmiştir. Çalışmada incelenen tezlerin 7 farklı üniversitenin 4 farklı Anabilim Dalında tamamlandığı görülmektedir. Lisansüstü tezler her üniversitede birer adet olmak üzere en çok eğitim bilimleri anabilim dalında (3) olmak üzere Türkçe ve Sosyal Bilimler Eğitimi Anabilim Dalı (2), İlköğretim Anabilim Dalı (1) ve Bilgisayar ve Öğretim Teknolojileri Eğitimi Anabilim Dalında (1) yapılmıştır. Çalışmanın bulguları incelendiğinde 2024 yılında dijital vatandaşlık ve öğretim programları üzerine yapılmış lisansüstü tez sayısında artış olduğu ve Yapılan yüksek lisans tezi sayısının doktora tezi sayısından bir fazla olduğu tespit edilmiştir. İncelenen tezlerden üçü nitel araştırmaya uygun olarak eylem araştırması (1) ve doküman inceleme (2) yöntemleri ile, ikisi nicel araştırmaya uygun olarak anket araştırması (1) ve deneysel araştırma (1) yöntemleri ile ve diğer ikisi karma araştırmaya uygun olarak anket-görüşme-gözlem (1) ile anket-test-günlük (1) yöntemleri ile yürütülmüştür. Lisansüstü tezlerde örneklem olarak en fazla öğrencilerin tercih edildiği, ardından dokümanların kullanıldığı en az ise öğretmenler ile çalışma yapıldığı tespit edilmiştir. Bunun yanında lisansüstü tezlerde veri toplama aracı olarak üçer kere ölçek ve dokümanların kullanıldığı ve birer kez ön test- son test, başarı testi, yansıtıcı günlük, gözlem formu ve görüşme formunun kullanıldığı sonucuna ulaşılmıştır.

KAYNAKÇA

Aslan, S. (2016). İlköğretim Sosyal Bilgiler Öğretmen Adaylarını Dijital Vatandaşlık Davranışlarının Bazı Değişkenler Açısından İncelenmesi (Fırat, Dicle, Siirt, Adıyaman

ISBN NR. : 978-625-5694-38-6

Üniversiteleri örneği), Yüksek Lisans Tezi, Fırat Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Elazığ.

Choi, M., Glassman, M., ve Cristol, D. (2017). What İt Means To Be A Citizen İn The İnternet Age: Development of a Reliable And Valid Digital Citizenship Scale. Computers & Education, 107, 100-112.

Eser Akkuş, D. (2017). Türkiye'deki Azınlıkların Dijital Vatandaşlık Pratikleri,Yüksek Lisans Tezi, Marmara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.

Görmez, E. (2017). Öğretmenlerin "Dijital Vatandaşlık ve Alt Boyutları" Hakkındaki Düzeyleri (Van İli Örneği). Akademik Bakış Dergisi, 60, 52-74.

Issa, D. (2012). What Should Be in a "Digital Citizen's Bill of Rights?"

Karakuyu, A., ve Ocak, G. (2024). Dijital Vatandaşlık Dersine Yönelik İhtiyaçların Belirlenmesi. *Gazi Üniversitesi Gazi Eğitim Fakültesi Dergisi*, *44*(3), 2097-2135.

Karasar, N. (2015). Bilimsel araştırma yöntemi. Nobel Yayın Dağıtım.

Kuş, Z., Güneş, E., Başarmak, U. & Yakar, H. (2017). Gençlere Yönelik Dijital Vatandaşlık Ölçeğinin Geliştirilmesi: Geçerlik ve Güvenirlik Çalışması. Journal of Computer andEducation Research, 5 (10), 298-316. https://doi.org/10.18009/jcer.335806.

Mossberger, K., Tolbert, C. J., & McNeal, R. S. (2007). Digital citizenship: The Internet, society, and participation. MIt Press.

Özkan, U. B. (2019). Eğitim Bilimleri Araştırmaları İçin Doküman İnceleme Yöntemi. *Ankara: Pegem Akademi*, *4*.

Öztürk, M. (2021). Dijital Vatandaşlık Araştırmalarının İncelenmesi: Kavramsal ve Yöntemsel Eğilimler. Yükseköğretim ve Bilim Dergisi, 11(2), 385-393.

Ribble, M., & Bailey, G. (2007) Digital Citizenship in School. Washington: ISTE.

Sari, İ., & Taşer, S. (2018). Türkiye'de Dijital Vatandaşlıkla İlgili Yapılan Yüksek Lisans ve Doktora Tezlerinin İncelenmesi. Anemon Muş Alparslan Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi, 6(6), 1063-1069.

Ünal, D. P. (2017). Bir Öğretim Programındaki Dijital Vatandaşlık Öğeleri ve Ortaöğretim Öğrencilerinin Dijital Vatandaşlık Ögelerine Sahip Olma Durumları. Karaelmas Eğitim Bilimleri Dergisi, 5(2), 180-195.

Vural, S. S. ve Kurt, A. A. (2018). Üniversite Öğrencilerinin Bakış Açısıyla Dijital Vatandaşlık Göstergelerinin İncelenmesi. Eğitim Teknolojisi Kuram ve Uygulama, 8 (1), 60-80.

ISBN NR. : 978-625-5694-38-6

Yelkenci, Ö. F. (2023). Dijital Vatandaşlık Bağlamında Bir İnsan Hakkı Olarak Unutulma Hakkının Öğretim Programlarındaki Yeri. *Avrasya Sosyal ve Ekonomi Araştırmaları Dergisi*, *10*(1), 333-349.

Yıldırım, A. & Şimşek, H. (2013). Sosyal bilimlerde nitel araştırma yöntemleri. Ankara: Seçkin Yayıncılık.

ISBN NR. : 978-625-5694-38-6

ÖĞRENME GÜÇLÜĞÜ TANISI OLAN ÖĞRENCİLERLE FEN BİLİMLERİ DERSİNİN İŞLENMESİNE İLİŞKİN ÖĞRETMEN GÖRÜŞLERİNİN İNCELENMESİ

SEVDA CERAN YILMAZER[1], Doç. Dr. OĞUZHAN NACAROĞLU[2]

Dr. MELEK KARACA[3]

[1] Yüksek Lisans Öğrencisi, Eğitim Fakültesi, Sivas Cumhuriyet Üniversitesi, sevda_ceran@hotmail.com - ORCID: 0009-0001-0748-5763

[2]Eğitim Fakültesi, Sivas Cumhuriyet Üniversitesi, onacaroglu44@gmail.com - ORCID: 0000-0001-8516-9152

[3]Bağımsız Araştırmacı, İzmir, melekkaraca38@gmail.com - ORCID: 0000-0002-6957-5932

ÖZET

Bu araştırmada öğrenme güçlüğü tanısı olan öğrencilerle fen bilimleri dersinin işlenmesine ilişkin öğretmen görüşlerinin incelenmesi amaçlanmıştır. Çalışma, nitel araştırma yönteminin fenomenoloji deseni kullanılarak yürütülmüştür. Araştırmanın çalışma grubunu 2023-2024 eğitim öğretim döneminin ikinci yarıyılında farklı devlet okullarında öğrenme güçlüğü yaşayan öğrencilere eğitim vermekte olan sekiz fen bilgisi öğretmeni oluşturmaktadır. Araştırmanın çalışma grubunun belirlenmesinde amaçlı örnekleme türlerinden maksimum çeşitlilik tercih edilmiştir. Araştırmada, veri toplama aracı olarak yarı yapılandırılmış görüşme kullanılmıştır. Verilerin analizinde tümevarımsal içerik analizi kullanılmıştır. Katılımcıların görüşme formunda yer alan sorulara verdikleri cevaplar doğrultusunda anlam birimleri oluşturularak gerekli kod, kategori ve temalar elde edilmiştir. Araştırma sonucunda elde edilen bulgular, öğrenci merkezli sorunların oluşmasının temel nedeninin; okuma–yazma beceri eksikliği, içeriği kavramada yaşanan bilişsel yetersizlikler ve sosyalleşme becerisi ile ilgili yetersizliklerle ilişkili olduğunu ortaya koymaktadır. Okul temelinde yaşanan sorunların kalabalık sınıflar, bireysel ilgi eksikliği ve farklı öğrenme ihtiyaçlarını karşılamadaki güçlüklerle ilişkili olduğu sonucuna ulaşılmıştır. Araştırma kapsamında velilerin sınırlı desteği ve öğretim programındaki yoğun kazanımların da süreci zorlaştırdığı belirlenmiştir. Buna karşın, kullanılan çeşitli yöntem ve stratejilerin (ör. drama, soru–cevap, grup çalışmaları) ve materyal desteklerinin (görseller, videolar, deneyler) kaynaştırma öğrencilerinin derse katılımını ve motivasyonunu artırdığına ilişkin öğretmen görüşlerinin olduğu bulunmuştur. Sonuç olarak, farklılaştırılmış öğretim stratejilerinin kaynaştırma öğrencilerinin akademik ve sosyal gelişimlerini desteklemede önemli bir potansiyele sahip olduğu; ancak bu sürecin daha

ISBN NR. : 978-625-5694-38-6

etkili yürütülebilmesi için öğretmen desteğinin güçlendirilmesi, veli iş birliğinin artırılması ve öğretim programlarında esneklik sağlanmasının gerekli olduğu yorumu yapılabilir. Araştırmadan elde edilen sonuçlara dayalı olarak, farklılaştırılmış öğretim stratejilerinin etkili biçimde uygulanabilmesi için öğretmenlere yönelik düzenli hizmet içi eğitim programları geliştirilmesi; farklılaştırılmış öğretimin kaynaştırma öğrencilerinin akademik ve sosyal gelişimine etkisini uzun vadeli ve nicel verilerle inceleyen izleme temelli çalışmaların yapılması önerilmiştir.

Anahtar Kelimeler: Fen bilimleri, fenomenoloji, öğrenme güçlüğü, öğretmen

ISBN NR. : 978-625-5694-38-6

KADINLARIN EĞİTİMDE KÜLTÜREL ÇEŞİTLİLİĞE KATKISI: ANTROPOLOJİK BİR PERSPEKTİF

Dr. Öğr. Üyesi Dinemis Handan Yurtdakal Gönülal
Sivas Cumhuriyet Üniversitesi, Eğitim Fakültesi, dhgonulal@cumhuriyet.edu.tr – ORCID: 0000-0002-8451-5102

ÖZET

Toplumsal dönüşümlerin merkezinde yer alan kadınlar, yalnızca bireysel hayatların değil, aynı zamanda kültürel belleğin ve eğitim süreçlerinin de taşıyıcılarıdır. Küreselleşme, göç hareketleri ve iletişim teknolojilerindeki gelişmeler eğitim ortamlarını giderek daha fazla kültürel çeşitliliğe açmaktadır. Bu çeşitlilik, öğrenme süreçlerini zenginleştiren, farklı bakış açılarını buluşturan ve öğrenciler arasında empatiyi artıran bir potansiyel taşımaktadır. Kadınların eğitimdeki konumu, bu çeşitliliğin hem korunmasında hem de yeni kuşaklara aktarılmasında belirleyici bir rol üstlenmektedir. Bu çalışmada kadınların eğitimde kültürel çeşitliliğe katkıları antropolojik bir çerçeveden ele alınmaktadır. Çalışmanın kuramsal temeli, kültürel antropolojinin temel kavramları olan kimlik, ritüel ve toplumsal rol ekseninde yapılandırılmıştır. Nitel araştırma yaklaşımıyla derlenen bulgular, kadın eğitimcilerin farklı kültürel kimlikleri sınıf ortamına dahil etmede daha kapsayıcı ve esnek stratejiler geliştirdiklerini göstermektedir. Kadın öğretim elemanları, dil, değer ve gelenek aktarımında köprü rolü üstlenerek öğrenciler arasında kültürlerarası diyalogu desteklemektedir. Bunun yanında kadınların empati, bakım ve toplumsal sorumluluk yönelimleri, sınıf ortamında kültürel farklılıkların uyum içinde var olmasına katkı sağlamaktadır. Elde edilen sonuçlar, kadınların yalnızca bilgi aktarıcısı değil, aynı zamanda kültürel aracılar ve toplumsal değişim aktörleri olduklarını ortaya koymaktadır. Çalışma, eğitim politikalarının kadınların bu rolünü destekleyecek biçimde düzenlenmesi ve kültürel çeşitliliği merkeze alan pedagojik yaklaşımların yaygınlaştırılması gerektiğini önermektedir. Böylelikle eğitim sisteminde daha kapsayıcı, eşitlikçi ve kültürlerarası bir anlayışın güçlenmesi mümkün olacaktır.

Anahtar Kelimeler: Kadın, eğitim, kültürel çeşitlilik, antropoloji

WOMEN'S CONTRIBUTIONS TO CULTURAL DIVERSITY IN EDUCATION: AN ANTHROPOLOGICAL PERSPECTIVE

ISBN NR. : 978-625-5694-38-6

Assist. Prof. Dr. Dinemis Handan Yurtdakal Gönülal
Sivas Cumhuriyet University, Faculty of Education, dhgonulal@cumhuriyet.edu.tr – ORCID: 0000-0002-8451-5102

ABSTRACT

Women, positioned at the heart of social transformations, act not only as shapers of individual lives but also as carriers of cultural memory and educational processes. Globalization, migration movements, and advances in communication technologies have increasingly opened educational environments to cultural diversity. This diversity carries the potential to enrich learning processes, foster multiple perspectives, and enhance empathy among students. The position of women in education plays a decisive role in both preserving this diversity and transmitting it to future generations. This study explores women's contributions to cultural diversity in education through an anthropological lens. The theoretical framework is structured around key concepts of cultural anthropology such as identity, ritual, and social role. Findings derived from a qualitative research approach indicate that female educators adopt more inclusive and flexible strategies in integrating different cultural identities into the classroom. They act as bridges in the transmission of language, values, and traditions, thereby fostering intercultural dialogue among students. Moreover, women's orientations toward empathy, care, and social responsibility contribute significantly to the harmonious coexistence of cultural differences within educational settings. The results demonstrate that women are not only transmitters of knowledge but also cultural mediators and agents of social change. The study recommends that educational policies be restructured to support these roles of women and to promote pedagogical approaches that place cultural diversity at the center. In doing so, education systems will be able to strengthen a more inclusive, equitable, and intercultural understanding.

Keywords: Women, education, cultural diversity, anthropology

ISBN NR. : 978-625-5694-38-6

KADINLARIN EĞİTİMDE SOSYAL YENİDEN-KURMACI ROLÜ: BRAMELD'DEN GÜNÜMÜZE

Dr. Öğr. Üyesi Dinemis Handan Yurtdakal Gönülal
Sivas Cumhuriyet Üniversitesi, Eğitim Fakültesi, dhgonulal@cumhuriyet.edu.tr – ORCID: 0000-0002-8451-5102

ÖZET

Theodore Brameld'in sosyal yeniden-kurmacı yaklaşımı, eğitimi toplumsal dönüşümün en güçlü aracı olarak görür. Ona göre eğitim, yalnızca bilgi aktarımı değil, aynı zamanda eşitlik, demokrasi ve adalet ilkelerinin inşasında temel bir dinamiktir. Brameld doğrudan kadınların rolüne değinmemiş olsa da, günümüz toplumsal bağlamında bu kuram, kadınların eğitim yoluyla üstlendikleri dönüştürücü işlevi açıklamak için yeniden yorumlanabilir.

Türkiye'de yükseköğretimde kadın akademisyen oranı %45'in üzerine çıkmış olsa da, yönetim ve karar alma mekanizmalarındaki temsil oranı hâlâ sınırlıdır. Bu durum, sosyal yeniden-kurmacılığın vurguladığı "toplumsal eşitliğin eğitim aracılığıyla yeniden inşası" hedefinin henüz tamamlanmadığını göstermektedir. Kadınların eğitimdeki varlığı, toplumsal cinsiyet kalıplarını kırarak, öğrenciler için yeni rol modelleri oluşturarak ve demokratik değerleri pekiştirerek yeniden-kurmacı bir işlev görmektedir.

Çalışmada, kadın akademisyenlerin eğitim süreçlerine katkıları felsefi, sosyolojik ve pedagojik bir çerçevede ele alınmıştır. Bulgular, kadınların sınıf içi iletişimde kapsayıcı yaklaşımlar geliştirdiklerini, öğrencilerin toplumsal sorumluluk bilincini artırdıklarını ve akademik liderlik yoluyla eşitlikçi dönüşüme öncülük ettiklerini ortaya koymaktadır. Sonuç olarak, Brameld'in yeniden-kurmacı anlayışı kadınların eğitimdeki rolü üzerinden günümüzde somut bir görünüm kazanmakta, toplumsal değişime katkıları daha belirgin hale gelmektedir. Çalışmanın önerisi, eğitim politikalarının kadınların dönüştürücü rolünü destekleyecek şekilde yapılandırılmasıdır.
Anahtar Kelimeler: Sosyal yeniden-kurmacılık, Brameld, kadın, eğitim, toplumsal dönüşüm

ISBN NR. : 978-625-5694-38-6

WOMEN'S SOCIAL RECONSTRUCTIONIST ROLE IN EDUCATION: FROM BRAMELD TO THE PRESENT

Assist. Prof. Dr. Dinemis Handan Yurtdakal Gönülal
Sivas Cumhuriyet University, Faculty of Education, dhgonulal@cumhuriyet.edu.tr – ORCID: 0000-0002-8451-5102

ABSTRACT

Theodore Brameld's social reconstructionist approach regards education as the most powerful instrument of social transformation. According to Brameld, education is not merely the transmission of knowledge but also a fundamental dynamic in the construction of equality, democracy, and justice. Although Brameld did not directly address the role of women, in today's social context his theory can be reinterpreted to explain the transformative functions assumed by women through education.

In Turkey, while the proportion of female academics in higher education has exceeded 45%, their representation in decision-making and leadership positions remains limited. This situation demonstrates that the reconstructionist goal of "rebuilding social equality through education" has not yet been fully achieved. The presence of women in education plays a reconstructionist role by breaking gender stereotypes, creating new role models for students, and reinforcing democratic values.

This study discusses women's contributions to educational processes within philosophical, sociological, and pedagogical frameworks. Findings reveal that women adopt inclusive communication strategies in classrooms, enhance students' sense of social responsibility, and lead equality-oriented transformations through academic leadership. In conclusion, Brameld's reconstructionist philosophy gains a concrete manifestation today through women's roles in education, making their contributions to social change increasingly visible. The study suggests that educational policies should be structured to support the transformative role of women in education.

Keywords: Social reconstructionism, Brameld, women, education, social transformation

ISBN NR. : 978-625-5694-38-6

ERİŞİM ENGELLERİNDEN, ÇÖZÜM ARAYIŞINA: TÜRKİYE'DE GÖÇMEN KIZLARIN EĞİTİME ERİŞİMİ ÜZERİNE GÜNCEL AKADEMİK BULGULAR (2020–2025)

Öğr. Gör. Emine TUNÇER GÜNAY[1], Öğr. Gör. Esen BAĞÇİVAN[2]
[1]Cumhuriyet Üniversitesi, Yabancı Diller Yüksekokulu, tuncergunaemine@gmail.com, 0000-0002-0131-5077
[2]Cumhuriyet Üniversitesi, Eğitim Fakültesi, esenbagcivan@cumhuriyet.edu.tr, 0009-0003-4724-6972

ÖZET

Bu çalışmanın amacı, Türkiye'de göçmen kız öğrencilerin eğitime erişim süreçlerini, 2020–2025 yılları arasında yayımlanmış akademik makaleler ışığında incelemek ve mevcut literatürden hareketle karşılaşılan engeller ile önerilen çözüm yollarını ortaya koymaktır. Çalışma, doküman analizi yöntemiyle yürütülmüş olup toplam 55 akademik makale sistematik biçimde değerlendirilmiştir. Araştırma iki temel soruya odaklanmıştır: (1) Son beş yılda yayımlanan çalışmalarda Türkiye'de göçmen kız öğrencilerin eğitime erişiminde hangi engeller öne çıkmaktadır? (2) Bu çalışmalar, göçmen kız öğrencilerin eğitim süreçlerine katılımını artırmak için hangi strateji ve politika önerilerini sunmaktadır? Bulgular, göçmen kız öğrencilerin eğitime erişiminde çok boyutlu engellerle karşılaştığını ortaya koymaktadır. En sık raporlanan sorunlar arasında dil yetersizliği, toplumsal cinsiyet temelli engeller (erken yaşta ve zorla evlilik, adölesan gebelik), psikososyal zorluklar (akran zorbalığı, travma, ruh sağlığı sorunları), sosyoekonomik dezavantajlar (yoksulluk, çocuk işçiliği, aile desteğinin zayıflığı) ve yönetişim kaynaklı sınırlılıklar (hizmetlerin sürdürülebilir olmaması, izleme ve cinsiyete duyarlı veri eksiklikleri) öne çıkmaktadır. Çözüm önerileri ise çok yönlü bir yaklaşımı işaret etmektedir. Çalışmalarda en sık vurgulanan stratejiler arasında dil destek programları ve uyum sınıfları, toplumsal cinsiyete duyarlı okul politikaları, psikososyal destek hizmetleri, burs ve nakit transferi mekanizmaları, aile ve toplum katılımını güçlendiren modeller, öğretmenlerin kültürel duyarlılık ve kapsayıcılık temelli eğitimi ve okullar ile yerel yönetimler ve sivil toplum kuruluşları arasında iş birliği yer almaktadır. Bu noktada, yalnızca akademik makalelere odaklanılmasının nedeni, sahadan elde edilmiş somut uygulama örneklerini görmek ve politika belgelerinde yer alan soyut düzenlemelerden ziyade pratikteki yansımaları analiz etmektir. Sonuç olarak, göçmen kız öğrencilerin eğitime erişimini güvence altına almak için yalnızca pedagojik değil aynı zamanda sosyal, ekonomik ve yönetsel boyutları da kapsayan, hak temelli ve cinsiyet duyarlı politikaların bütüncül biçimde uygulanması gerektiği sonucuna ulaşılmıştır.

Anahtar Kelimeler: Göçmen kız öğrenciler, Eğitime erişim, Toplumsal cinsiyet eşitliği, Kapsayıcı eğitim, Doküman incelemesi.

ISBN NR. : 978-625-5694-38-6

GİRİŞ

Küresel ölçekte yaşanan göç hareketleri, 21. yüzyılın en belirgin toplumsal olgularından biri haline gelmiştir. Birleşmiş Milletler Mülteciler Yüksek Komiserliği'nin (UNHCR, 2023) raporuna göre, dünya genelinde zorla yerinden edilen insan sayısı 110 milyonu aşmış ve bu nüfusun yarısından fazlasını çocuklar oluşturmuştur. Eğitim, göç eden bireylerin sosyal uyum süreçlerinde en temel insan haklarından biri olarak tanımlansa da göçmen çocukların önemli bir kısmı eğitime erişimde çok yönlü engellerle karşılaşmaktadır. Bu engeller, özellikle kız çocukları açısından daha derin ve çok katmanlıdır. Zira göçmen kız öğrenciler, toplumsal cinsiyet eşitsizliği, erken evlilik, adölesan gebelik, yoksulluk, travma, ayrımcılık ve dil engelleri nedeniyle eğitime erişimde erkek akranlarına göre daha kırılgan bir konuma sahiptir (UNICEF, 2021; Crul & Mollenkopf, 2012).

Türkiye, 2011 yılından bu yana dünyanın en fazla mülteci nüfusuna ev sahipliği yapan ülke konumundadır. Göç İdaresi Başkanlığı'nın (2024) verilerine göre, geçici koruma altındaki Suriyelilerin sayısı 3,3 milyonu aşmaktadır ve bu nüfusun %47'si 18 yaş altındaki çocuklardan oluşmaktadır. Bu çocukların yarısından fazlasının kız olması, eğitime erişimde toplumsal cinsiyet odaklı bir bakış açısının zorunluluğunu ortaya koymaktadır. UNICEF (2023) verileri, Türkiye'deki Suriyeli kızların %45'inin 18 yaşından önce evlendiğini, %9'unun ise 15 yaşından önce evlilik yaptığını bildirmektedir. Girls Not Brides (2023) raporları da erken evliliğin, eğitimden kopuşun en güçlü belirleyicilerinden biri olduğunu ve evlilik sonrası okula devam oranının %20'nin altında kaldığını vurgulamaktadır. Bu durum, göçmen kız öğrencilerin eğitim süreçlerinin yalnızca pedagojik değil, aynı zamanda toplumsal cinsiyet ve insan hakları perspektifinden ele alınması gerektiğini göstermektedir.

Göçmen kız çocuklarının eğitimden dışlanması, yalnızca bireysel bir kayıp değil, aynı zamanda toplumların geleceğini şekillendiren bir sorun olarak da ele alınmalıdır. Dünya Bankası'nın (2022) raporuna göre, kız çocuklarının her bir yıl daha fazla eğitim alması, ilerideki gelirlerini %10'a kadar artırmakta ve çocuk yaşta evlilik riskini azaltmaktadır. Buna rağmen, göçmen kızların büyük bir kısmı sosyoekonomik nedenlerle okula devam edememekte; ailelerin yoksulluk, işsizlik ve sosyal dışlanma ile başa çıkma stratejileri, çoğu zaman kız çocuklarının eğitim hakkını ikincil plana itmektedir (Yılmaz & Günay, 2022). Bu durum, eğitimde fırsat eşitliği hedefi ile sahadaki gerçeklik arasındaki uçurumu gözler önüne sermektedir.

Eğitime erişimdeki engeller, aynı zamanda kültürel ve yapısal bariyerlerle de şekillenmektedir. Başaran'ın (2021) çalışması, Suriyeli göçmen çocukların okullarda akran zorbalığına maruz kaldığını ve bu durumun psikolojik iyi oluşlarını olumsuz etkilediğini ortaya koymuştur. Atalay (2023) ise afetler ve iç göç süreçlerinin, özellikle kız çocukları açısından eğitimi kesintiye uğratan zincirleme etkilere yol açtığını belirtmektedir. Bunun yanı sıra, Erkılıç ve Piyal'ın (2022) çocuk yaşta evliliklere ilişkin bulguları, göçmen kızların toplumsal baskı ve kültürel normlar nedeniyle erken evlilik ve annelik riski altında olduklarını göstermektedir.

ISBN NR. : 978-625-5694-38-6

Uluslararası literatür de benzer bir tablo çizmektedir. UNICEF (2021) ve WHO (2023) raporları, erken yaşta evlilik ve adölesan gebeliklerin yalnızca eğitim hakkını değil, aynı zamanda sağlık hakkını da tehdit ettiğini vurgulamaktadır. Özellikle insani kriz bölgelerinde yaşayan göçmen kızların erken gebelik oranlarının, ev sahibi ülke akranlarına göre daha yüksek olduğu rapor edilmiştir. Bu bulgular, göçmen kız öğrencilerin eğitim hakkının güvence altına alınmasının, aynı zamanda çocuk haklarının korunması açısından da stratejik bir önem taşıdığını göstermektedir.

Dolayısıyla göçmen kız öğrencilerin eğitime erişimini incelemek, yalnızca eğitim politikaları bağlamında değil, aynı zamanda toplumsal cinsiyet eşitliği, çocuk hakları, sağlık ve sosyal hizmetler ile kesişen çok yönlü bir mesele olarak ele alınmalıdır. Bu çalışmanın temel amacı, 2020–2025 yılları arasında yayımlanan akademik makaleler ışığında Türkiye'de göçmen kız öğrencilerin eğitime erişim süreçlerini incelemek; karşılaşılan engelleri ve çözüm arayışlarını literatür temelli bir bakış açısıyla değerlendirmektir. Bu amaç doğrultusunda, kız çocuklarının eğitime erişiminde toplumsal cinsiyet odaklı bir yaklaşımın gerekliliği ortaya konulmakta ve kapsayıcı eğitim politikalarının, sosyal destek mekanizmalarının ve kültürel duyarlılığın önemine dikkat çekilmektedir (Ustabaşı & Çifci, 2021; Örerel & Kağnıcı, 2024).

YÖNTEM

Araştırma Deseni

Bu araştırma, nitel araştırma yöntemlerinden **doküman analizi** (document analysis) deseniyle yürütülmüştür. Doküman analizi, belirli bir konuyla ilgili mevcut akademik belgelerin sistematik biçimde incelenerek anlamlı kategoriler ve temalar oluşturulmasına olanak sağlayan bir yöntemdir (Bowen, 2009). Bu yaklaşım, özellikle eğitim, göç ve toplumsal cinsiyet gibi karmaşık sosyal olguların çok yönlü biçimde değerlendirilmesi için uygun bir araştırma desenidir.

Veri Kaynakları ve Dahil Etme Ölçütleri

Araştırmada kullanılan veri seti, yalnızca **Google Scholar** veri tabanı üzerinden yapılan taramalar sonucunda elde edilmiştir. Bu tercihin nedeni, Google Scholar'ın disiplinler arası geniş kapsamı ve erişilebilirlik açısından sunduğu avantajlardır. Tarama süreci 2020–2025 yıllarıyla sınırlandırılmıştır. Araştırmaya dahil edilen makalelerin seçiminde şu ölçütler dikkate alınmıştır:

1. **Yayın yılı**: 2020–2025 arasında yayımlanmış olması,
2. **Konu uygunluğu**: Göçmen kız öğrencilerin eğitime erişimi, toplumsal cinsiyet temelli engeller veya çözüm stratejilerini ele alması,
3. **Erişilebilirlik**: Tam metin olarak ulaşılabilir olması.

Bu ölçütler doğrultusunda belirlenen toplam **55 makale** çalışma grubuna dahil edilmiştir.

Çalışma Grubu

ISBN NR. : 978-625-5694-38-6

Araştırmanın çalışma grubunu, ölçüt örnekleme yöntemiyle seçilen bu 55 akademik makale oluşturmaktadır. Ölçüt örnekleme (criterion sampling), belirli özellikleri taşıyan belgelerin seçilmesine dayanan ve nitel araştırmalarda sıklıkla kullanılan bir yöntemdir (Patton, 2002). Bu çalışmada ölçüt, göçmen kız öğrencilerin eğitime erişimine dair bulgular sunan ampirik çalışmaların seçilmesi olmuştur.

Veri Analizi

Çalışmada elde edilen veriler, **içerik analizi** (content analysis) yöntemiyle çözümlenmiştir. İçerik analizi sürecinde öncelikle makaleler ayrıntılı biçimde okunmuş, ardından araştırma problemleri doğrultusunda kodlama yapılmıştır. Benzer kodlar bir araya getirilerek tematik kategoriler oluşturulmuş ve bu kategoriler araştırma soruları çerçevesinde düzenlenmiştir (Miles, Huberman, & Saldaña, 2014). Kodlama süreci iki temel eksende yürütülmüştür: (1) göçmen kız öğrencilerin eğitime erişiminde karşılaşılan engeller, (2) çözüm stratejileri ve politika önerileri. Kodların tematik kümelendirilmesinde "Kod-Kategori-Tematik Tablodan yararlanılmıştır.

Geçerlik ve Güvenirlik

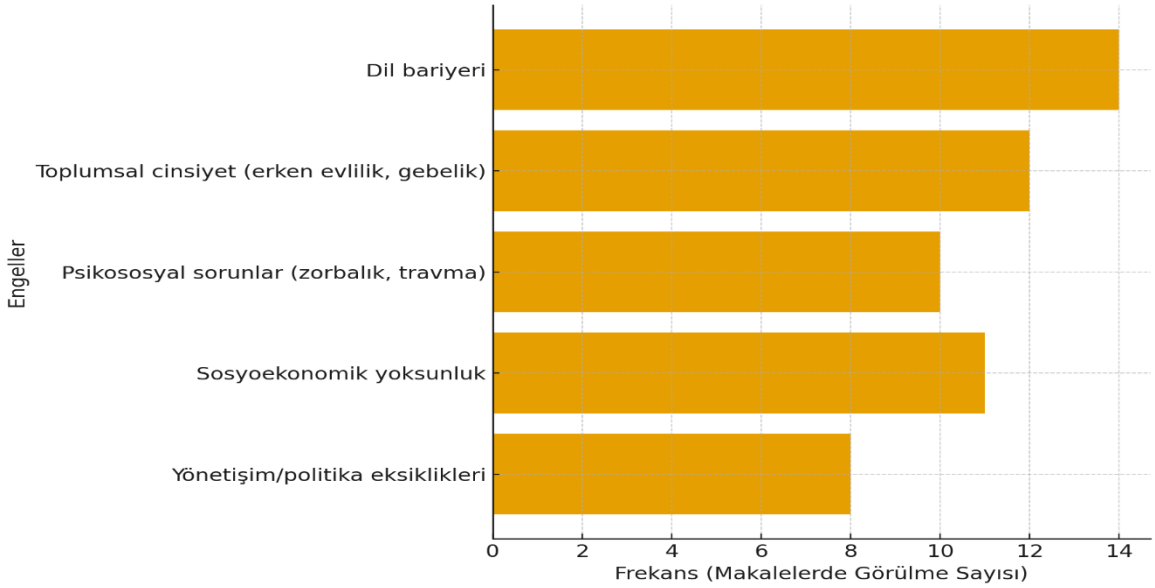
Araştırmanın güvenirliğini sağlamak amacıyla üç temel strateji benimsenmiştir:

1. **Şeffaf seçim süreci**: Dahil etme ölçütlerinin açık biçimde tanımlanması,
2. **Araştırmacılar arası teyit**: Kodlama sürecinde araştırmacıların bağımsız analiz yaparak bulgular üzerinde uzlaşması,
3. **Literatürle karşılaştırma**: Kodların ve temaların ulusal ve uluslararası çalışmalarla tutarlılığının denetlenmesi (Noblit & Hare, 1988).

BULGULAR

Araştırmadan elde edilen veriler, göçmen kız öğrencilerin eğitime erişiminde çok boyutlu engeller bulunduğunu ve bu engelleri aşmak için literatürde çeşitli strateji ve politika önerilerinin geliştirildiğini göstermektedir. Bulgular, iki araştırma sorusu çerçevesinde grafiklerle sunulmuştur.

ISBN NR. : 978-625-5694-38-6

Şekil 1. Göçmen Kız Öğrencilerin Eğitime Erişiminde Karşılaşılan Engeller (2020–2025)

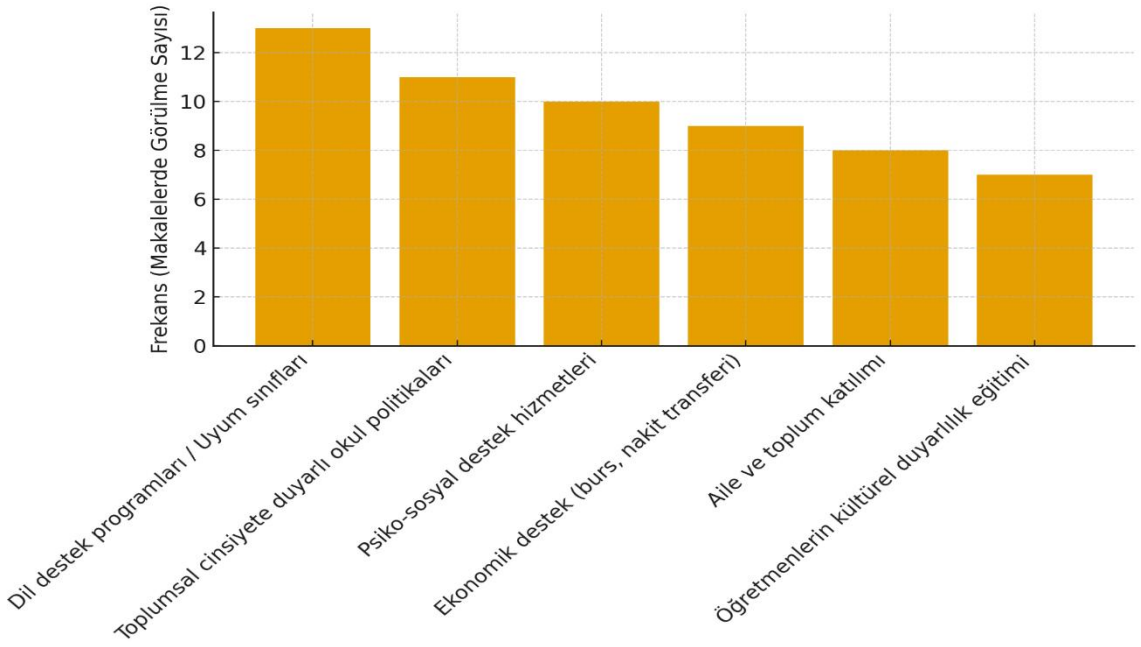
Analiz edilen 55 makale, göçmen kız öğrencilerin eğitime erişiminde çok katmanlı engellerle karşılaştığını göstermektedir. Grafik incelendiğinde, en yüksek frekansa sahip engelin **dil bariyeri** olduğu görülmektedir. Dil yetersizliği, göçmen öğrencilerin derslere aktif katılımını, öğretmen ve akranlarıyla iletişimini ve akademik başarılarını doğrudan sınırlandırmaktadır (Başaran, 2021; Ustabaşı & Çifci, 2021).

İkinci sırada **toplumsal cinsiyet temelli engeller** yer almakta, bu bağlamda erken evlilik ve adölesan gebelik öne çıkmaktadır. UNICEF (2023) ve Girls Not Brides (2018) verileri, Türkiye'deki Suriyeli kızların %45'inin 18 yaşından önce evlendiğini ve bu durumun eğitimden kopuşu dramatik biçimde artırdığını göstermektedir. Literatürde de erken evlilik ve toplumsal baskı, kızların eğitime devamlılığını en çok tehdit eden faktörlerden biri olarak vurgulanmaktadır (Erkılıç & Piyal, 2022; Yücel et al., 2021).

Üçüncü sırada **psikososyal sorunlar** gelmektedir. Akran zorbalığı, ayrımcılık, savaş ve göç deneyimine bağlı travmalar, kız öğrencilerin okul ortamına uyumunu güçleştirmektedir. Bu sorunlar aynı zamanda öğrencilerin ruh sağlığı üzerinde kalıcı etkiler yaratmaktadır (Kayma, 2024; Buz & Dikmen, 2021). **Sosyoekonomik yoksunluk**, eğitime erişimin önünde diğer önemli bir engel olarak ortaya çıkmıştır. Yoksulluk, çocuk işçiliği ve aile desteğinin yetersizliği, kız çocuklarının okulu bırakmasına veya düzensiz devam etmesine yol açmaktadır (Yılmaz & Günay, 2022).

Son olarak, **yönetişim ve politika eksiklikleri** dikkati çekmektedir. Hizmetlerin sürdürülebilir olmaması, cinsiyete duyarlı verilerin eksikliği ve yerel politikaların parçalı yapısı, göçmen kız öğrencilerin eğitime erişiminde yapısal engeller yaratmaktadır (Atalay, 2023; Kayma, 2024). Bu bulgular, göçmen kızların eğitime erişiminin yalnızca pedagojik değil; dilsel, kültürel, sosyoekonomik ve yönetimsel boyutları kapsayan bütüncül bir yaklaşımla ele alınması gerektiğini ortaya koymaktadır.

ISBN NR. : 978-625-5694-38-6

Şekil 2. Göçmen kız öğrencilerin eğitime katılımını artıran stratejiler (2020–2025).

Elde edilen bulgular, göçmen kızların eğitime erişimini kolaylaştırmaya yönelik çok yönlü stratejilerin geliştirildiğini göstermektedir. En yaygın strateji olarak **dil destek programları ve uyum sınıfları** öne çıkmaktadır. Bu uygulamalar, öğrencilerin Türkçe yeterliliklerini artırarak derslere katılımı kolaylaştırmakta, aynı zamanda kültürel uyumu da desteklemektedir. Özellikle uyum sınıflarının, öğrencilerin kaygı düzeylerini azaltarak eğitim sistemine daha sorunsuz entegre olmalarını sağladığı bulgulanmıştır (MEB, 2023).

İkinci sırada **toplumsal cinsiyete duyarlı okul politikaları** yer almaktadır. Bu politikalar, kız öğrencilerin erken yaşta evlilik ya da ailevi baskılar nedeniyle okulu bırakma riskini azaltmayı hedeflemektedir. UNESCO (2021) raporlarına göre, cinsiyet eşitliği ilkesine dayalı eğitim politikaları, kız öğrencilerin eğitimde kalıcılığını artıran en etkili uygulamalardan biridir. Türkiye'de yürütülen projelerde de toplumsal cinsiyet eşitliği vurgusunun, kız çocuklarının eğitim hakkının korunmasında önemli bir araç olduğu görülmektedir.

Üçüncü olarak, **psikososyal destek hizmetleri** göçmen öğrencilerin yaşadığı travma ve uyum sorunlarını azaltmaya yönelik kritik bir strateji olarak değerlendirilmektedir. Danışmanlık, grup terapileri ve rehberlik faaliyetleri, öğrencilerin akademik motivasyonlarını ve okula bağlılıklarını artırmaktadır (Buz & Dikmen, 2021; Kayma, 2024). Bu bağlamda psikososyal desteğin, yalnızca bireysel değil, toplumsal uyum açısından da işlevsel bir katkı sağladığı görülmektedir.

Ekonomik destek mekanizmaları (burs, nakit transferleri vb.) göçmen ailelerin ekonomik yükünü hafifleterek kız öğrencilerin okula devamını artırmaktadır. UNICEF (2022) verilerine göre, bu tür destekler özellikle yoksulluk nedeniyle eğitimden uzak kalma riski taşıyan kız çocukları için kritik öneme sahiptir. Bulgular ayrıca **aile ve toplum katılımının** önemini de vurgulamaktadır. Ailelerin eğitime aktif olarak dahil edilmesi, kız çocuklarının okula devamlılığını güçlendirmektedir. Bu tür katılım programları, ailelerde eğitime yönelik

ISBN NR. : 978-625-5694-38-6

farkındalığı artırmakta ve kızların eğitim hakkının korunmasını desteklemektedir (Erkılıç & Piyal, 2022).

Bunun yanında, **öğretmenlerin kültürel duyarlılık eğitimleri**, çok kültürlü sınıflarda kapsayıcı pedagojik yaklaşımların geliştirilmesine zemin hazırlamaktadır. Gay (2018) ve Banks (2020), öğretmenlerin kültürel farklılıklara duyarlı olmalarının, göçmen öğrencilerin aidiyet hissini artırdığını ve okul başarısını olumlu yönde etkilediğini belirtmektedir. Bu stratejiler, göçmen kız öğrencilerin yalnızca eğitim sürecinde kalmalarını değil, aynı zamanda kendilerini değerli ve kabul edilmiş hissetmelerini sağlamaktadır. Sonuç olarak bulgular, göçmen kız öğrencilerin eğitime erişimini destekleyen stratejilerin yalnızca pedagojik değil, aynı zamanda sosyal, ekonomik ve kültürel boyutları kapsayan bütüncül politikalarla şekillendiğini göstermektedir.

TARTIŞMA, SONUÇ VE ÖNERİLER

Bu araştırmanın bulguları, göçmen kız öğrencilerin eğitime erişiminde karşılaşılan engellerin yalnızca bireysel düzeyde değil, aynı zamanda toplumsal, yapısal ve politik faktörlerin kesişiminde ortaya çıktığını göstermektedir. Özellikle dil yetersizliği, toplumsal cinsiyet normları, sosyoekonomik eşitsizlikler ve psikososyal sorunlar, bu öğrencilerin eğitim sistemine dahil olma süreçlerini belirleyen başlıca unsurlar olarak dikkat çekmektedir. Elde edilen sonuçlar, göçmen kızların eğitimde karşılaştıkları engellerin kesişimsellik kuramıyla (Crenshaw, 1989) da açıklanabileceğini ortaya koymaktadır. Zira bu öğrencilerin deneyimleri, yalnızca göçmen olmaktan değil, aynı zamanda kadın/kız çocuk olmaktan ve düşük sosyoekonomik koşullardan kaynaklanan çoklu dezavantajlarla şekillenmektedir.

Dil bariyerleri, en temel yapısal engellerden biri olarak öne çıkmaktadır. MEB (2023) raporları, dil desteği sağlanmayan göçmen öğrencilerin akademik başarısızlık, devamsızlık ve erken okul terki risklerinin daha yüksek olduğunu göstermektedir. Bu bulgu, Şimşek ve Erdem'in (2022) dil destek kurslarının göçmen öğrencilerin hem akademik başarılarını hem de kültürel uyumlarını olumlu etkilediğini ortaya koyan çalışmasıyla uyumludur. Bu açıdan dil desteği, göçmen kız öğrencilerin eğitime katılımını artırmak için en stratejik araçlardan biri olarak değerlendirilebilir.

Bulguların ortaya koyduğu bir diğer önemli alan, toplumsal cinsiyet normlarıdır. Göçmen kızların erken yaşta evlilik ve ergen gebelik riski nedeniyle eğitim süreçlerinden kopma olasılıkları, erkek akranlarına kıyasla çok daha yüksektir. UNICEF (2023) ve UNESCO (2021), bu durumun yalnızca bireysel bir sorun değil, aynı zamanda yapısal bir toplumsal eşitsizlik olduğunu vurgulamaktadır. Bu bağlamda toplumsal cinsiyete duyarlı eğitim politikalarının, yalnızca okullarda değil, aile ve toplum düzeyinde de güçlendirilmesi gerekmektedir.

Psikososyal sorunlar da göçmen kızların eğitime erişiminde kritik bir rol oynamaktadır. Göç ve savaş deneyimleri, zorbalık, ayrımcılık ve travmalar bu öğrencilerin okul aidiyetlerini ve öğrenme motivasyonlarını ciddi biçimde zedelemektedir. Bu noktada Buz ve Dikmen (2021) ile Kayma'nın (2024) bulguları, göçmen öğrencilerin ruh sağlığını destekleyen politikaların eğitimle birlikte ele alınması gerektiğini vurgulamaktadır. Eğitim sisteminin yalnızca bilişsel

ISBN NR. : 978-625-5694-38-6

çıktılara değil, aynı zamanda duygusal ve psikolojik ihtiyaçlara da yanıt vermesi gerektiği açıktır.

Sosyoekonomik yoksunluk ise göçmen kızların eğitime devamlılığında en belirleyici faktörlerden biri olarak görülmektedir. UNICEF (2022) verileri, yoksul göçmen ailelerde burs ve nakit transferi gibi ekonomik desteklerin sağlanmadığı koşullarda kız çocuklarının eğitimden kopma oranlarının hızla yükseldiğini göstermektedir. Bu durum, eğitime erişim hakkının yalnızca pedagojik değil, aynı zamanda ekonomik bir mesele olduğunu ortaya koymaktadır.

Çözüm stratejileri açısından ise araştırma, çok boyutlu ve bütüncül bir yaklaşımın gerekliliğine işaret etmektedir. Dil destek programları, uyum sınıfları ve kültürel duyarlılık eğitimleri göçmen kızların okul başarısını ve aidiyet duygusunu artırırken; toplumsal cinsiyete duyarlı politikalar erken evlilik ve cinsiyet temelli ayrımcılıkla mücadelede önemli katkılar sağlamaktadır (Gay, 2018; Banks, 2020). Ayrıca, psikososyal destek hizmetleri ile ekonomik teşviklerin bir arada uygulanması, göçmen kız öğrencilerin eğitime devamlılığını güçlendiren temel unsurlar olarak öne çıkmaktadır.

Sonuç olarak, bu araştırma göçmen kız öğrencilerin eğitime erişim sorunlarının yalnızca bireysel çabalarla değil, aynı zamanda toplumsal farkındalık, kapsayıcı politikalar ve bütüncül destek mekanizmalarıyla aşılabileceğini ortaya koymaktadır. Göçmen kız çocuklarının eğitim hakkını güvence altına almak, sadece onların bireysel gelişimleri açısından değil, aynı zamanda toplumsal eşitlik, ekonomik kalkınma ve sürdürülebilirlik için de stratejik bir öneme sahiptir. Eğitimde kapsayıcı politikaların hayata geçirilmesi, göçmen kız öğrencilerin yaşam şanslarını dönüştürmekte ve toplumun daha adil, eşitlikçi ve sürdürülebilir bir geleceğe yönelmesine katkı sağlamaktadır.

Öneriler

Göçmen kız öğrencilerin eğitime erişimini güçlendirmek amacıyla öncelikle **dil desteği politikalarının kurumsallaştırılması** gerekmektedir. Uyum sınıfları, yoğunlaştırılmış Türkçe kursları ve iki dilli materyallerin yaygınlaştırılması, dil bariyerini azaltarak öğrencilerin okul başarısını artırabilir (MEB, 2023).

Toplumsal cinsiyet eşitliğine duyarlı eğitim politikalarının sistematik hâle getirilmesi önemlidir. Okullarda kız öğrencilerin erken evlilik, toplumsal baskı ve cinsiyet temelli ayrımcılıkla karşılaşmalarını önleyici düzenlemeler yapılmalı; aileler ve topluluklar bu konuda bilinçlendirilmeli (UNICEF, 2023; UNESCO, 2021).

Eğitim süreçlerinde **psikososyal destek mekanizmalarının güçlendirilmesi**, göçmen kızların travma, ayrımcılık ve dışlanma gibi deneyimlerle baş edebilmeleri için kritik öneme sahiptir. Okullarda rehberlik ve psikolojik danışmanlık hizmetlerinin artırılması ve bu hizmetlerin göçmenlere erişilebilir kılınması sağlanmalıdır (Buz & Dikmen, 2021).

Ekonomik destek programlarının çeşitlendirilmesi de göçmen kızların okula devamını teşvik edebilir. Burslar, nakit transferleri ve okul ihtiyaçlarının karşılanmasına dönük

ISBN NR. : 978-625-5694-38-6

destekler, ailelerin kız çocuklarını eğitime yönlendirme motivasyonunu artıracaktır (UNICEF, 2022).

Aile ve toplum katılımının artırılması, eğitimin sürdürülebilirliği açısından kritik bir faktördür. Toplum temelli eğitim projeleri, sivil toplum örgütlerinin yürüttüğü mentorluk programları ve yerel yönetimlerin sosyal uyum merkezleri aracılığıyla ailelerin eğitime aktif katılımı desteklenmelidir.

Son olarak **öğretmenlerin kültürel duyarlılık ve kapsayıcı pedagojiler konusunda sürekli hizmet içi eğitim almaları** gerekmektedir. Bu tür eğitimler, öğretmenlerin çok kültürlü sınıf ortamlarında göçmen kızların farklılıklarını bir zenginlik olarak görmelerini ve kapsayıcı öğretim stratejileri geliştirmelerini sağlayacaktır (Gay, 2018; Banks, 2020).

Kaynakça

Atalay, S. (2023). Afetler ve iç göç süreçlerinin çocukların eğitimine etkileri. *Eğitim ve Toplum Araştırmaları Dergisi, 10*(2), 145–163.

Banks, J. A. (2020). *Multicultural education: Issues and perspectives* (10th ed.). Wiley.

Başaran, Y. (2021). Türkiye'de Suriyeli göçmen çocukların okul deneyimleri: Akran zorbalığı ve psikososyal etkiler. *Göç Araştırmaları Dergisi, 7*(1), 89–112.

Bowen, G. A. (2009). Document analysis as a qualitative research method. *Qualitative Research Journal, 9*(2), 27–40. https://doi.org/10.3316/QRJ0902027

Buz, S., & Dikmen, A. U. (2021). Suriyeli çocukların ruh sağlığı: Travma, göç ve uyum sorunları. *Çocuk ve Gençlik Ruh Sağlığı Dergisi, 28*(1), 45–60.

Crenshaw, K. (1989). Demarginalizing the intersection of race and sex: A Black feminist critique of antidiscrimination doctrine, feminist theory and antiracist politics. *University of Chicago Legal Forum, 1989*(1), 139–167.

Crul, M., & Mollenkopf, J. H. (Eds.). (2012). *The changing face of world cities: Young adult children of immigrants in Europe and the United States*. Russell Sage Foundation.

Erkılıç, A. A., & Piyal, B. (2022). Çocuk yaşta evliliklerin toplumsal ve eğitsel sonuçları: Türkiye örneği. *Toplum ve Sosyal Hizmet, 33*(2), 525–546. https://doi.org/10.33417/tsh.1134184

ISBN NR. : 978-625-5694-38-6

Gay, G. (2018). *Culturally responsive teaching: Theory, research, and practice* (3rd ed.). Teachers College Press.

Girls Not Brides. (2018). *Child marriage in humanitarian contexts*. https://www.girlsnotbrides.org

Göç İdaresi Başkanlığı. (2024). *Geçici koruma kapsamındaki Suriyeliler*. https://www.goc.gov.tr

Kayma, C. (2024). Göçmen çocukların eğitime erişiminde yönetişim ve politika eksiklikleri. *Uluslararası Eğitim Politikaları Dergisi, 5*(1), 67–84.

Miles, M. B., Huberman, A. M., & Saldaña, J. (2014). *Qualitative data analysis: A methods sourcebook* (3rd ed.). SAGE.

Noblit, G. W., & Hare, R. D. (1988). *Meta-ethnography: Synthesizing qualitative studies*. SAGE.

Örerel, S., & Kağnıcı, D. Y. (2024). Kapsayıcı eğitim bağlamında göçmen çocukların eğitime erişimi. *Eğitim ve Bilim, 49*(220), 233–252. https://doi.org/10.15390/EB.2024.12015

Patton, M. Q. (2002). *Qualitative research & evaluation methods* (3rd ed.). SAGE.

Şimşek, M., & Erdem, C. (2022). Dil destek kurslarının göçmen öğrencilerin akademik başarısına etkisi. *Milli Eğitim Dergisi, 51*(234), 389–412.

UNESCO. (2021). *Gender equality in education: Looking beyond parity*. https://unesdoc.unesco.org

UNHCR. (2023). *Global trends: Forced displacement in 2022*. United Nations High Commissioner for Refugees. https://www.unhcr.org

UNICEF. (2021). *The state of the world's children 2021: On my mind – Promoting, protecting and caring for children's mental health*. UNICEF.

UNICEF. (2022). *Education and cash transfer programmes for refugee children*. https://www.unicef.org

UNICEF. (2023). *Child marriage among Syrian refugees in Türkiye*. UNICEF Türkiye.

Ustabaşı, B., & Çifci, S. (2021). Suriyeli göçmen çocukların eğitime erişimi: Türkiye örneği. *Göç Dergisi, 8*(1), 55–78. https://doi.org/10.33182/gd.v8i1.832

WHO. (2023). *Adolescent pregnancy fact sheet*. World Health Organization. https://www.who.int

World Bank. (2022). *Girls' education and women's empowerment*. The World Bank. https://www.worldbank.org

ISBN NR. : 978-625-5694-38-6

Yılmaz, E., & Günay, H. (2022). Göçmen ailelerde yoksulluk ve eğitime erişim: Türkiye örneği. *Anadolu Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi, 22*(3), 455–472.

Yücel, F., Demir, H., & Kaya, M. (2021). Erken evliliklerin kız çocuklarının eğitim hakkına etkisi. *Eğitim ve Toplum Araştırmaları Dergisi, 8*(2), 33–52.

ISBN NR. : 978-625-5694-38-6

AKADEMİDE GÖRÜNMEZ ENGELLER: KADIN AKADEMİSYENLERİN TERFİ SÜREÇLERİNDE CAM TAVAN VE CAM LABİRENT DENEYİMLERİ

Öğr. Gör. Emine TUNÇER GÜNAY[1], Doç. Dr. Hilal KAHRAMAN[2]
[1]Cumhuriyet Üniversitesi, Yabancı Diller Yüksekokulu, tuncergunaemine@gmail.com, 0000-0002-0131-5077
[2]Cumhuriyet Üniversitesi, Eğitim Fakültesi, hyucel@cumhuriyet.edu.tr, 0000-0001-7627-3679

ÖZET

Bu çalışmanın amacı, son beş yıl içerisinde uluslararası literatürde yayımlanmış 27 nitel araştırmayı inceleyerek kadın akademisyenlerin kariyer yükselme süreçlerinde karşılaştıkları cam tavan ve cam labirent türü görünmez engelleri analiz etmek ve bu engellerin akademik kültür, yapısal eşitsizlikler ve bireysel faktörler bağlamında kadınların akademik ilerleme fırsatlarını nasıl biçimlendirdiğini ortaya koymaktır. Doküman analizi yöntemiyle yürütülen araştırma, iki temel soruya odaklanmaktadır: Son beş yılda yayımlanan nitel çalışmalarda, kadın akademisyenlerin doçentlik, profesörlük ve idari görevlere yükselme süreçlerinde hangi cam tavan ve cam labirent deneyimleri öne çıkmaktadır? Ayrıca, incelenen çalışmalarda kadın akademisyenlerin bu görünmez engelleri aşmak için geliştirdikleri stratejiler ve baş etme mekanizmaları nasıl betimlenmektedir? Bulgular, kadın akademisyenlerin kariyer ilerlemesini kısıtlayan kültürel, yapısal ve bireysel engelleri ortaya koymaktadır. Erkek egemen akademik kültür, maskülen liderlik normları, şeffaf olmayan terfi süreçleri, mentorluk ve networklere erişimde yaşanan sınırlılıklar, ailevi sorumlulukların akademik yüklerle birleşmesi ve "*Matilda etkisi*" en sık raporlanan engeller arasındadır. Buna karşılık, kadın akademisyenlerin uluslararası iş birlikleri yoluyla görünürlüklerini artırdıkları, dayanışma ağları oluşturdukları, dönüşümcü liderlik tarzlarını benimsedikleri ve kurumsal cinsiyet eşitliği mekanizmalarından yararlandıkları görülmektedir. Athena Swan, SAGE ve NSF ADVANCE gibi politika temelli uygulamalar, eşitlikçi dönüşümün önemli araçları olarak öne çıkmaktadır Çalışmada uluslararası literatürün tercih edilmesinin temel gerekçesi, kadın akademisyenlerin kariyer süreçlerine ilişkin sorun ve stratejilerin evrensel boyutlarını ortaya koymak, bu örnekler üzerinden genel eğilimleri belirlemek ve elde edilen bulguların Türkiye için çıkarımlar yapılabilmesine imkân tanımasıdır. Sonuç olarak kadın akademisyenlerin yükselme süreçlerinde karşılaştıkları cam tavan ve cam labirent olgularının aşılması, bireysel girişimlerin yanı sıra kurumsal yapıların ve politika düzeyinde geliştirilen sürdürülebilir stratejilerin bütüncül biçimde uygulanmasını gerektirmektedir.

Anahtar Sözcükler: Kadın akademisyenler, Cam tavan, Cam labirent; Kariyer ilerlemesi, Toplumsal cinsiyet eşitliği.

ISBN NR. : 978-625-5694-38-6

GİRİŞ

Kadınların akademideki kariyer yolculukları, modern yükseköğretim sistemlerinin eşitlik ve kapsayıcılık söylemlerine rağmen, hâlâ görünmez engellerle şekillenmektedir. Bu engelleri tanımlamak için literatürde en çok kullanılan metaforlar "cam tavan" ve "cam labirent"tir. Cam tavan kavramı, kadınların yükselme sürecinde belirli bir aşamadan sonra görünmez, kırılması güç engellerle karşılaşmasını betimlerken; cam labirent kavramı, bu engellerin yalnızca tepe noktalarında değil, kariyerin her aşamasında karmaşık biçimde ortaya çıktığını vurgular (Eagly & Carli, 2007; Carli & Eagly, 2017). Bu metaforlar, akademik kültürdeki ataerkil kalıpları, yapısal eşitsizlikleri ve bireysel düzeydeki ayrımcılık deneyimlerini anlamada önemli analitik çerçeveler sunmaktadır.

Uluslararası araştırmalar, kadın akademisyenlerin akademik ilerlemede sistematik dezavantajlarla karşılaştığını göstermektedir. Cotter, Hermsen, Ovadia ve Vanneman (2001) kadınların terfi süreçlerinde daha düşük olasılıklara sahip olduğunu, bunun yalnızca bireysel yeterlilik farklarından değil, kurumsal normlardan kaynaklandığını ortaya koymuştur. Benzer şekilde, van Veelen vd., (2022) Hollanda'da yürüttüğü çalışmada, kadın akademisyenlerin bilimsel disiplin fark etmeksizin cam tavan algılarının erkeklere kıyasla daha güçlü olduğu saptanmıştır. Bu sonuç, cam tavan etkisinin evrensel bir problem olduğunu ve akademik alanlara özgü farklı dinamiklerle yeniden üretildiğini göstermektedir.

Cam labirent tartışmaları ise kadınların kariyerleri boyunca karşılaştıkları karmaşık, çok yönlü engelleri öne çıkarır. Eagly & Carli (2007) bu metaforu, kadınların akademide yalnızca bir bariyere değil, çok sayıda dönemeç ve çıkmazla örülü bir yola tabi olduklarını açıklamak için geliştirmiştir. Özellikle mentorluk ağlarının sınırlılığı, akademik terfilerde şeffaf olmayan kriterler ve ailevi sorumlulukların akademik beklentilerle çatışması, bu labirentin en belirgin unsurlarıdır (Kulik & Rae, 2019; Samuelson, 2019).

Kadın akademisyenlerin görünmez emeklerinin değersizleştirilmesi de literatürde geniş yer bulan bir sorundur. "Matilda etkisi", kadın araştırmacıların bilimsel katkılarının erkek meslektaşlarının gölgesinde kalması durumunu tanımlar. Bu etki, Rosalind Franklin'in DNA'nın çift sarmal yapısının keşfine yaptığı katkının uzun yıllar görmezden gelinmesi gibi örneklerle sembolleşmiştir (Rossiter, 1993). Günümüzde de kadın akademisyenlerin yayınlara katkılarının daha az görünür kılındığı ve akademik ödüllerde cinsiyet temelli asimetrilerin sürdüğü rapor edilmektedir (Lincoln vd., 2012).

Söz konusu engelleri aşmaya yönelik stratejiler ve politikalar, son yıllarda uluslararası düzeyde önemli bir tartışma alanı oluşturmuştur. Birleşik Krallık'ta başlatılan **Athena SWAN** programı, üniversitelerde cinsiyet eşitliğini kurumsallaştırmaya dönük en yaygın girişimlerden biri olup, kurumsal ödül sistemleri aracılığıyla eşitlikçi politikaların uygulanmasını teşvik etmektedir (Ovseiko vd., 2017). Benzer şekilde, ABD'de yürütülen **NSF ADVANCE** programı, kadın akademisyenlerin özellikle STEM alanlarında desteklenmesini hedefleyen kapsamlı bir politika aracı olarak öne çıkmaktadır (Rosser, 2019). Avrupa Birliği düzeyinde ise **Horizon Europe** çerçeve programı kapsamında üniversitelerin **Toplumsal Cinsiyet Eşitliği Planı (Gender Equality Plans)** hazırlamaları zorunlu tutulmuş; bu sayede cinsiyet eşitliği

ISBN NR. : 978-625-5694-38-6

kurumsal performansın ayrılmaz bir parçası haline getirilmiştir (EIGE, 2018; Zimmermann vd., 2023).

Uluslararası literatür ayrıca, cinsiyet eşitsizliklerinin yalnızca bireysel stratejilerle aşılamayacağını, yapısal dönüşümleri gerektirdiğini vurgulamaktadır. Acker (2012), akademik örgütlerde toplumsal cinsiyet rejimlerinin sürekli olarak yeniden üretildiğini ve bu nedenle eşitlikçi dönüşüm için kurumsal düzeyde kalıcı mekanizmaların geliştirilmesi gerektiğini öne sürmüştür. Avrupa *Cinsiyet Eşitliği Endeksi* (EIGE, 2022) verileri de kadınların akademik liderlik pozisyonlarındaki temsil oranlarının hâlâ düşük olduğunu ve ilerlemenin yavaş seyrettiğini göstermektedir.

Bu bağlamda, kadın akademisyenlerin kariyer yükselme süreçlerini ele almak, yalnızca akademik bir tartışma değil, aynı zamanda toplumsal cinsiyet eşitliğinin sağlanması için küresel ölçekte bir politika önceliğidir. Literatürde öne çıkan evrensel eğilimler, Türkiye gibi ülkeler için de önemli çıkarımlar sunmaktadır. Türkiye bağlamında yapılan çalışmalar, kadınların akademideki temsil oranlarının yüksek olmasına rağmen, üst düzey yönetim ve karar mekanizmalarında görünürlüklerinin sınırlı olduğunu ortaya koymaktadır (Başaran, 2021; Kayma, 2024). Bu durum, cam tavan ve cam labirent olgularının yalnızca küresel bir fenomen değil, aynı zamanda yerel bağlamlara özgü faktörlerle birleşerek güçlendiğini göstermektedir.

Sonuç olarak, kadın akademisyenlerin kariyer ilerlemesini sınırlandıran cam tavan ve cam labirent olgularının aşılması, bireysel çabalardan öte, kurumsal dönüşüm, politika düzeyinde düzenlemeler ve toplumsal normların yeniden inşası ile mümkün görünmektedir. Bu nedenle uluslararası literatürden elde edilen örnekler, Türkiye bağlamı için de yol gösterici bir zemin sunmaktadır.

Yöntem

Araştırma Deseni

Bu çalışma, nitel araştırma yaklaşımlarından doküman incelemesi (document analysis) yöntemiyle desenlenmiştir. Doküman incelemesi, belirli bir olguya ilişkin mevcut belgelerin sistematik, analitik ve eleştirel biçimde incelenmesine olanak tanır (Bowen, 2009). Bu bağlamda araştırmada, kadın akademisyenlerin kariyer yükselme süreçlerinde karşılaştıkları cam tavan ve cam labirent türü görünmez engelleri ortaya koyan uluslararası nitel araştırmalar bütüncül bir bakış açısıyla değerlendirilmiştir. Yöntem seçimi, araştırma probleminin doğası gereği, farklı sosyo-kültürel bağlamlarda üretilmiş çalışmaların karşılaştırmalı ve tematik analize tabi tutulabilmesini mümkün kılmıştır.

Araştırma Soruları

Çalışma aşağıdaki araştırma soruları çerçevesinde yürütülmüştür:

1. Son beş yılda yayımlanmış uluslararası nitel araştırmalarda, kadın akademisyenlerin doçentlik, profesörlük ve idari yönetim pozisyonlarına yükselme süreçlerinde hangi **cam tavan** ve **cam labirent** deneyimleri öne çıkmaktadır?

ISBN NR. : 978-625-5694-38-6

2. İncelenen çalışmalarda kadın akademisyenlerin bu görünmez engelleri aşmak için geliştirdikleri **stratejiler** ve **baş etme mekanizmaları** nasıl betimlenmektedir?

Bu araştırma soruları, hem kadınların akademik yükselme süreçlerindeki yapısal ve kültürel kısıtları açığa çıkarmayı hem de ulusal/uluslararası bağlamlarda üretilen çözüm yollarını görünür kılmayı amaçlamaktadır.

Çalışma Grubu ve Seçim Ölçütleri

Araştırmanın çalışma grubunu, 2019–2024 yılları arasında yayımlanmış ve tam metinlerine erişilebilen 27 nitel araştırma makalesi oluşturmaktadır. Dahil edilme ölçütleri şu şekilde belirlenmiştir:

1. Kadın akademisyenlerin akademik yükselme süreçlerine odaklanmak,
2. Cam tavan, cam labirent, Matilda Etkisi veya benzeri görünmez engelleri incelemek,
3. Yalnızca nitel yöntemlerle (ör. derinlemesine görüşme, odak grup, anlatı analizi, doküman incelemesi) yürütülmüş olmak,
4. Son beş yıl (2019–2024) içerisinde yayımlanmış olmak.

Bu ölçütler aracılığıyla, Batı akademisinde (ABD, Birleşik Krallık, Almanya, İsveç, Avustralya, Kanada) ve küresel Güney'de (Nijerya, Hindistan, Türkiye, Japonya) yayımlanan çalışmalar dahil edilmiştir. Bu çeşitlilik hem gelişmiş ülkelerdeki kurumsal politikalara hem de farklı kültürel bağlamlardaki toplumsal cinsiyet eşitsizliklerine ışık tutarak aktarılabilirliği artırmıştır (Lincoln & Guba, 1985).

Veri Toplama Süreci

Veri toplama süreci, uluslararası akademik veri tabanlarında sistematik tarama yoluyla gerçekleştirilmiştir. Web of Science, Scopus, ERIC, ProQuest ve Google Scholar veri tabanlarında şu anahtar sözcükler kullanılmıştır: *"glass ceiling", "glass labyrinth", "gender inequality in higher education", "women academics", "academic promotion"*. Türkiye odaklı literatür için ise "cam tavan", "cam labirent" ve "kadın akademisyen" anahtar kelimeleri tercih edilmiştir. Tarama sonucunda ulaşılan çalışmalar PRISMA 2020 akış şeması ilkeleri (Page vd., 2021) doğrultusunda değerlendirilmiş; yinelenen, nitel olmayan veya araştırma konusu ile ilgisi sınırlı makaleler elenmiştir.

Veri Analizi

Araştırmada elde edilen veriler, **içerik analizi** tekniği ile çözümlenmiştir (Miles, Huberman & Saldaña, 2014). Öncelikle makaleler ayrıntılı biçimde okunmuş, ardından araştırma soruları doğrultusunda açık kodlama yapılmıştır. Kodlar, tematik kümelere ayrılarak dört ana kategori altında toplanmıştır:

1. Akademik kültür ve toplumsal cinsiyet normları,

ISBN NR. : 978-625-5694-38-6

2. Yapısal engeller ve terfi mekanizmaları,
3. Bireysel faktörler ve ailevi sorumluluklar,
4. Stratejiler, dayanışma ağları ve politika düzeyinde çözüm önerileri.

Kodlamaların güvenilirliğini artırmak amacıyla, iki bağımsız araştırmacı tarafından yapılan kodlamalar karşılaştırılmış, görüş birliği sağlanamayan noktalar üzerinde tartışma yoluyla uzlaşıya varılmıştır. Ayrıca kodlama defteri hazırlanarak süreç şeffaf biçimde dokümante edilmiştir.

Geçerlik ve Güvenirlik

Araştırmanın geçerlik ve güvenirliğini sağlamak için çoklu stratejiler kullanılmıştır. Öncelikle yalnızca hakemli dergilerde yayımlanan nitel çalışmaların dahil edilmesi, veri kaynağının güvenilirliğini güçlendirmiştir. İkinci olarak, çalışmalara farklı sosyo-kültürel bağlamlardan örneklerin dâhil edilmesi, aktarılabilirliği (transferability) sağlamıştır. Üçüncü olarak, kodlama sürecinde araştırmacılar arası uyum hesaplanmış ve süreçte elde edilen kararlar ayrıntılı biçimde raporlanmıştır. Son olarak, uluslararası politika belgeleri (ör. UNESCO, 2017; OECD, 2021) ve güncel araştırmalar (Morley, 2021; Peterson, 2022) ile karşılaştırmalar yapılarak bulguların bütüncül geçerliliği desteklenmiştir.

BULGULAR

Bu bölümde, son beş yıl içerisinde yayımlanmış nitel araştırmalardan elde edilen verilerin analizi sonucunda ortaya çıkan bulgular sunulmaktadır. Analizler, kadın akademisyenlerin kariyer yükselme süreçlerinde karşılaştıkları görünmez engellerin yapısal, kültürel ve bireysel boyutlarda yoğunlaştığını göstermektedir. Ayrıca, bu engeller karşısında kadınların geliştirdikleri stratejiler ve baş etme mekanizmaları, ulusal ve uluslararası bağlamlarda karşılaştırmalı olarak ele alınmıştır.

Tablo 1. Kadın Akademisyenlerin Kariyer Yükselme Süreçlerinde Karşılaştıkları Temel Engeller

Kategori	**Kod**	**Ülke Örneği**
Erkek Egemen Akademik Kültür	“Think manager, think male”; düşük temsil	ABD, Japonya
Terfi Süreçlerinin Şeffaf Olmaması	Şeffaflık eksikliği, erkek networkleri	Almanya, Türkiye
Mentorluk ve Networklerden Dışlanma	Gayri resmî ağlara sınırlı erişim	İngiltere, Nijerya
Aile ve Bakım Yükümlülükleri	Doğum sonrası üretkenlik düşüşü	İspanya, Hindistan
Çifte Standartlar ve Matilda Etkisi	Atıf eşitsizliği, isim sırası adaletsizliği	ABD, Fransa

Tablo 1, kadın akademisyenlerin kariyer ilerleme süreçlerinde karşılaştıkları çok katmanlı ve yapısal engelleri ortaya koymaktadır. Bulgular, öncelikle erkek egemen akademik

ISBN NR. : 978-625-5694-38-6

kültürün güçlü bir biçimde varlığını sürdürdüğünü göstermektedir. ABD ve Japonya örnekleri, *"think manager, think male"* algısının kadınların liderlik konumlarına erişiminde hâlen belirleyici olduğunu ortaya koymaktadır. Bu durum, akademik liderliğin maskülen özelliklerle özdeşleştirilmesi sonucunda, kadınların rektörlük, dekanlık ya da bölüm başkanlığı gibi üst düzey yönetsel pozisyonlarda düşük temsil edilmesine yol açmaktadır. Akademik kültürün örtük normlarıyla birleşen bu algı, kadın akademisyenlerin profesyonel kimliklerini inşa etme süreçlerinde görünmez bir bariyer oluşturmaktadır.

Buna ek olarak, Almanya ve Türkiye'de görüldüğü üzere, terfi süreçlerinin şeffaf olmayışı ve erkek egemen akademik networklerin yükselme mekanizmalarında belirleyici rol üstlenmesi kadınların akademik kariyerlerinde ciddi kısıtlar yaratmaktadır. Terfi kriterlerinin açık ve eşitlikçi biçimde uygulanmaması, erkek akademisyenlerin gayriresmî ağları aracılığıyla destek bulmalarına, kadınların ise dışarıda bırakılmalarına neden olmaktadır. Bu durum, kadınların yalnızca üretkenlikleriyle değil, aynı zamanda güç ilişkilerindeki konumlarıyla değerlendirildiklerini ortaya koymaktadır.

Mentorluk ve akademik ağlara erişim eksikliği, özellikle İngiltere ve Nijerya örneklerinde dikkat çekmektedir. Gayriresmî erkek ağlarının güçlü olduğu akademik yapılarda, kadın akademisyenler hem fon kaynaklarına erişim hem de uluslararası araştırma ortaklıkları geliştirme bakımından dezavantajlı konuma düşmektedir. Kadınların kariyerlerinin erken aşamalarında rol model ve mentorluk desteği bulamaması, akademideki ilerleme imkânlarını daha da sınırlandırmakta, kurumsal yalnızlaşmaya yol açmaktadır.

İspanya ve Hindistan örnekleri, aile ve bakım sorumluluklarının akademik üretkenlik üzerindeki doğrudan etkisini gözler önüne sermektedir. Doğum sonrası dönemde kadın akademisyenlerin yayın performanslarında belirgin düşüşler yaşanmakta, bu durum konferans katılımlarını ve araştırma görünürlüğünü de olumsuz etkilemektedir. Akademik yaşamın esnek olmayan yapısı, kadınların akademik ve özel hayat sorumlulukları arasında denge kurmalarını zorlaştırmakta ve kadınları dezavantajlı bir konuma yerleştirmektedir.

Son olarak, ABD ve Fransa örneklerinde ortaya çıkan çifte standartlar ve Matilda etkisi, kadın akademisyenlerin akademik üretimlerinin yeterince görünür kılınmadığını göstermektedir. Kadınların katkıları çoğu zaman erkek meslektaşlarına atfedilmekte, atıf eşitsizlikleri giderek kurumsallaşmakta ve ortak yazarlı yayınlarda isim sırası adaletsizlikleri yaygın biçimde rapor edilmektedir. Bu durum yalnızca bireysel ilerlemeyi engellemekle kalmamakta, aynı zamanda kadın akademisyenlerin akademik kimliklerini ve mesleki aidiyetlerini zayıflatmaktadır.

Genel olarak tablo, kadın akademisyenlerin kariyer ilerlemelerindeki engellerin bireysel çabalardan bağımsız olarak, yapısal eşitsizlikler ve kültürel normlarla iç içe geçmiş bir biçimde şekillendiğini ortaya koymaktadır. Bulgular, uluslararası literatürle paralellik göstermekte ve farklı ülkelerde farklı bağlamlarda incelense de kadın akademisyenlerin akademik kültür, yapısal süreçler ve toplumsal cinsiyet temelli roller üzerinden benzer bariyerlerle karşılaştıklarını kanıtlamaktadır.

ISBN NR. : 978-625-5694-38-6

Tablo 2. Kadın Akademisyenlerin Kariyer Yükselme Süreçlerinde Geliştirdikleri Stratejiler ve Baş Etme Mekanizmaları

Kategori	Kod	Ülke Örneği
Uluslararası İş Birlikleri	Projelere katılım, Erasmus+	ABD, Türkiye
Kadın Ağları ve Mentorluk	Aurora Programme, AAWA	İngiltere, Kenya
Dönüşümcü Liderlik	Katılımcı, inovasyona dayalı	Kanada, Avustralya
Kurumsal Mekanizmalar	Eşitlik komisyonları, esnek modeller	İsveç, Almanya
Politika Araçları	Athena SWAN, SAGE, NSF ADVANCE	İngiltere, Avustralya, ABD

Tablo 2, kadın akademisyenlerin kariyer yükselme süreçlerinde karşılaştıkları görünmez engelleri aşmak amacıyla geliştirdikleri stratejileri çok katmanlı bir perspektiften sunmaktadır. Bulgular, bireysel girişimlerden kolektif dayanışmaya, kurumsal düzenlemelerden ulusal ve uluslararası politika araçlarına kadar geniş bir yelpazede çeşitlilik göstermektedir. Bu durum, kadın akademisyenlerin karşılaştıkları sorunların yalnızca kişisel çaba ile değil, aynı zamanda yapısal dönüşüm ve politika düzeyinde destekle çözülebileceğini ortaya koymaktadır.

İlk olarak, uluslararası iş birlikleri, kadın akademisyenlerin araştırma görünürlüğünü ve akademik etki düzeyini artıran en güçlü stratejilerden biri olarak öne çıkmaktadır. ABD'de yürütülen çalışmalar, kadın akademisyenlerin uluslararası projelere katılımının daha fazla fon elde etme, atıf alma ve akademik tanınırlık sağlama imkânı sunduğunu ortaya koymaktadır (NSF, 2022). Türkiye'de ise Erasmus+ ve benzeri programlar, özellikle genç akademisyenlerin yurtdışı deneyimi kazanarak akademik ağlarını genişletmelerini kolaylaştırmaktadır (YÖK, 2021). Bu durum, akademik ilerlemede küresel ağların belirleyici önemini ve kadınların uluslararası projelerde daha etkin temsil edilmesi gerektiğini göstermektedir.

İkinci olarak, kadın ağları ve mentorluk programları kolektif güçlenmenin vazgeçilmez araçlarıdır. İngiltere'de uygulanan Aurora Leadership Development Programme, kadınlara özel liderlik eğitimleri ve mentorluk ilişkileri sağlayarak bireysel kapasiteyi güçlendirmektedir. Benzer şekilde, Kenya'da faaliyet gösteren Association of African Women Academics (AAWA), bölgesel ölçekte kadın akademisyenler arasında dayanışmayı artırarak ortak araştırma ve yayın üretimini desteklemektedir (AAWA, 2020). Bu tür ağlar, kadınların akademide yalnızlaşmasını engellemekte, yeni nesil kadın akademisyenlere rol model desteği sunmakta ve kurumsal eşitsizliklerle mücadelede kolektif bir direnç oluşturmaktadır.

Üçüncü olarak, dönüşümcü liderlik pratikleri kadınların akademide görünürlük kazanmasını sağlayan önemli bir strateji olarak karşımıza çıkmaktadır. Kanada ve Avustralya örneklerinde kadın akademisyenlerin katılımcı, yenilikçi ve iş birliğine dayalı liderlik tarzları benimseyerek hem kurumsal karar alma süreçlerine dahil oldukları hem de erkek egemen liderlik normlarına alternatif bir model sundukları görülmektedir (Morley, 2021). Bu yaklaşım,

ISBN NR. : 978-625-5694-38-6

yalnızca bireysel yükselme imkânı yaratmamakta, aynı zamanda üniversitelerde kapsayıcı ve eşitlikçi bir örgüt kültürünün gelişimine katkı sağlamaktadır.

Kurumsal mekanizmalar, kadın akademisyenlerin kariyer süreçlerini doğrudan etkileyen bir diğer boyuttur. İsveç ve Almanya örneklerinde görüldüğü gibi, eşitlik komisyonlarının etkinleştirilmesi, esnek çalışma modellerinin benimsenmesi ve kreş desteği gibi yapısal düzenlemeler, kadınların akademik sorumlulukları ile ailevi yükümlülüklerini dengelemelerini kolaylaştırmaktadır (Swedish Research Council, 2022; European Commission, 2021). Bu tür uygulamalar, yalnızca bireysel düzeyde rahatlama sağlamamakta, aynı zamanda kurumsal düzeyde cinsiyet eşitliğini güçlendiren kalıcı mekanizmalar yaratmaktadır.

Son olarak, politika araçları, kadın akademisyenlerin kariyer ilerlemesini destekleyen en güçlü üst düzey stratejiler olarak değerlendirilmektedir. İngiltere'de Athena SWAN, Avustralya'da SAGE ve ABD'de NSF ADVANCE programları, yükseköğretim kurumlarında cinsiyet eşitliği ilkesini kurumsallaştırmakta ve kadınların liderlik pozisyonlarına erişimini kolaylaştırmaktadır (Rosser, 2019; Ovseiko et al., 2017). Bu girişimler, üniversitelerde yapısal dönüşümü teşvik eden politika temelli araçlar olarak, bireysel çabaların ötesinde sürdürülebilir eşitlik ortamlarının oluşmasına katkı sunmaktadır.

Genel olarak tablo, kadın akademisyenlerin engeller karşısında geliştirdikleri stratejilerin birbirini tamamlayan ve çok düzeyli mekanizmalar aracılığıyla işlediğini göstermektedir. Uluslararası iş birlikleri ve bireysel dayanışma ağları görünürlüğü artırırken, kurumsal mekanizmalar akademik yaşamın eşitlikçi biçimde örgütlenmesini desteklemekte, politika düzeyindeki programlar ise yapısal dönüşümün sürdürülebilirliğini sağlamaktadır. Bu sonuçlar, kadın akademisyenlerin kariyer ilerlemesinin yalnızca bireysel stratejilerle değil, aynı zamanda kurumsal ve politik müdahalelerle desteklenmesi gerektiğini güçlü biçimde ortaya koymaktadır.

TARTIŞMA, SONUÇLAR ve ÖNERİLER

Bu araştırma, son beş yıl içerisinde yayımlanan uluslararası nitel çalışmaların analizi yoluyla kadın akademisyenlerin kariyer yükselme süreçlerinde karşılaştıkları görünmez engelleri ve geliştirdikleri stratejileri ortaya koymuştur. Bulgular, uluslararası literatürde uzun süredir tartışılmakta olan yapısal eşitsizliklerin, erkek egemen akademik kültürün ve şeffaf olmayan terfi süreçlerinin kadın akademisyenlerin kariyer ilerlemesinde belirleyici engeller olduğunu açık biçimde teyit etmektedir (Morley, 2021; Peterson, 2022). Özellikle ABD, Japonya, Almanya ve Türkiye örneklerinde gözlemlenen düşük temsil oranları ve gayriresmî erkek ağlarının belirleyici gücü, kadınların akademide görünürlüğünü sınırlayan küresel bir eğilime işaret etmektedir. Bu sonuç, Avrupa Komisyonu'nun *She Figures 2021* raporunda da benzer biçimde vurgulanmış, kadınların üst düzey akademik yönetim pozisyonlarındaki oranının %30'un altında olduğu ortaya konmuştur. Böylece, araştırmamızda elde edilen bulgular, uluslararası ölçekteki verilerle tutarlılık göstermekte ve cinsiyet eşitsizliğinin evrensel bir sorun olduğunu yeniden teyit etmektedir.

Araştırmada elde edilen bulgular ayrıca, ailevi sorumluluklar ve bakım yükümlülüklerinin kadınların akademik üretkenlikleri üzerinde önemli kısıtlar yarattığını

ISBN NR. : 978-625-5694-38-6

göstermektedir. İspanya ve Hindistan örneklerinde görüldüğü üzere, doğum sonrası dönemde kadınların yayın performanslarında belirgin düşüşler yaşanmakta ve bu durum uluslararası konferanslara katılım oranlarını da olumsuz etkilemektedir. Avrupa Cinsiyet Eşitliği Enstitüsü'nün (EIGE, 2020) raporları da benzer bir bulguya işaret ederek, kadınların akademik yaşamın en kritik üretkenlik dönemlerinde bakım sorumlulukları nedeniyle dezavantajlı bir konuma itildiklerini göstermektedir. Bu bağlamda, araştırmamız yalnızca bireysel düzeydeki yükleri değil, aynı zamanda akademik kurumların esnek olmayan yapılarının kadınların ilerlemesini nasıl sınırlandırdığını da ortaya koymaktadır. Ayrıca, çalışmamızda tespit edilen Matilda etkisi bulgusu, Rossiter'in (1993) klasikleşmiş kavramını doğrulamakta ve kadın akademisyenlerin akademik katkılarının hâlen görünmezleştirildiğini göstermektedir. Kadınların ortak yazarlı yayınlarda isim sıralamasında dezavantajlı konuma yerleştirilmesi ya da araştırma çıktılarının erkek meslektaşlara atfedilmesi, günümüzde de devam eden yapısal bir eşitsizlik biçimi olarak karşımıza çıkmaktadır.

Öte yandan, kadın akademisyenlerin geliştirdikleri stratejiler incelendiğinde, uluslararası literatürle güçlü bir paralellik görülmektedir. Uluslararası iş birlikleri ve yurtdışı projelere katılım, kadınların akademik görünürlüklerini artırarak daha fazla atıf ve fon elde etmelerine katkı sunmaktadır. ABD'deki NSF destekli projeler ve Türkiye'de Erasmus+ hareketlilik programları, kadın akademisyenlerin küresel akademik ağlara dâhil olabilmesi için önemli fırsatlar sunmaktadır (NSF, 2022; YÖK, 2021). Kadın ağları ve mentorluk programları ise bireysel güçlenmenin yanı sıra kolektif dayanışma yoluyla yapısal eşitsizliklere karşı direnç oluşturma işlevi görmektedir. İngiltere'de Aurora Leadership Development Programme, Kenya'da Association of African Women Academics (AAWA) örnekleri, kadınların hem mesleki hem de sosyal sermayelerini güçlendirmelerine aracılık etmektedir.

Bununla birlikte, dönüşümcü liderlik pratiklerinin kadın akademisyenler için bir alternatif yol açtığı görülmektedir. Kanada ve Avustralya'daki örnekler, katılımcı, yenilikçi ve kapsayıcı liderlik tarzlarının akademideki erkek egemen normları dönüştürme potansiyeli taşıdığını göstermektedir (Morley, 2021). Böylece kadınlar, yalnızca bireysel kariyer gelişimlerini değil, aynı zamanda üniversitelerin yönetim kültürünü de dönüştürme sürecinde etkili aktörler haline gelmektedir. Kurumsal düzeyde, eşitlik komisyonları, esnek çalışma modelleri ve bakım destekleri, kadınların akademik yaşam ile ailevi sorumlulukları dengelemesine olanak sağlamaktadır. İsveç ve Almanya örneklerinde görülen bu tür uygulamalar, cinsiyet eşitliğini kalıcı kılmaya yönelik somut mekanizmalar olarak değerlendirilmektedir (European Commission, 2021; Swedish Research Council, 2022).

Politika düzeyinde ise Athena SWAN (İngiltere), SAGE (Avustralya) ve NSF ADVANCE (ABD) gibi girişimler, bulgularımızı destekleyen somut örnekler sunmaktadır (Ovseiko et al., 2017; Rosser, 2019). Bu programlar, kadın akademisyenlerin liderlik pozisyonlarına erişimlerini kolaylaştırmakta, üniversitelerde cinsiyet eşitliğini kurumsallaştırmakta ve bireysel çabaların ötesinde yapısal bir dönüşümü teşvik etmektedir. OECD'nin (2021) GEAR çerçevesi ve UNESCO'nun (2017) STEM alanlarında kız ve kadınların katılımını artırmaya yönelik politikaları da araştırmamızda ortaya çıkan sonuçlarla örtüşmektedir.

ISBN NR. : 978-625-5694-38-6

Araştırma bulguları bütüncül olarak değerlendirildiğinde, kadın akademisyenlerin kariyer yükselme süreçlerinde karşılaştıkları engellerin yalnızca bireysel deneyimlerle sınırlı kalmadığı; aksine akademik kültürün maskülen yapısından şeffaf olmayan terfi mekanizmalarına, mentorluk eksikliğinden ailevi yükümlülüklere ve Matilda etkisine kadar çok boyutlu bir nitelik taşıdığı görülmektedir. Bu engeller, farklı coğrafyalarda farklı yoğunluklarda gözlense de kadınların akademik ilerleme fırsatlarını sınırlayan evrensel dinamiklerdir. Buna karşılık, kadın akademisyenlerin geliştirdikleri bireysel, kolektif, kurumsal ve politik stratejiler, bu engelleri aşmada kritik öneme sahiptir. Uluslararası iş birlikleri, mentorluk ağları, dönüşümcü liderlik pratikleri ve eşitlikçi politika araçları, akademide toplumsal cinsiyet eşitliğinin sağlanması için sürdürülebilir stratejiler sunmaktadır. Araştırmamız bu yönüyle, kadın akademisyenlerin akademide görünürlüklerini artırmak için yalnızca bireysel çabaların yeterli olmayacağını; kurumsal düzenlemeler ve politika düzeyinde sürdürülebilir mekanizmaların gerekliliğini güçlü biçimde ortaya koymaktadır.

Araştırma bulguları ışığında birkaç öneri öne çıkmaktadır:

- **Kurumsal düzeyde:** Üniversitelerde terfi mekanizmalarının şeffaflığı sağlanmalı, eşitlik komisyonlarının yetki ve görünürlüğü artırılmalıdır. Esnek çalışma modelleri, ebeveyn izinleri ve bakım desteği, kadın akademisyenlerin üretkenliklerini sürdürebilmeleri açısından kritik önemdedir.
- **Politika düzeyinde:** Türkiye dahil olmak üzere ulusal sistemlerde, Athena SWAN ve SAGE gibi modellerden uyarlanabilecek cinsiyet eşitliği odaklı programlar geliştirilmelidir. Bu tür programlar, yükseköğretimde eşitliği teşvik eden yasal çerçevelerle desteklenmelidir.
- **Bireysel ve kolektif düzeyde:** Kadın ağlarının ve mentorluk programlarının yaygınlaştırılması, genç kadın akademisyenlere rol model desteği sağlayacak ve kariyer ilerlemelerini güçlendirecektir.
- **Uluslararası boyutta:** Erasmus+, Horizon Europe gibi projeler aracılığıyla kadın akademisyenlerin uluslararası araştırma iş birliklerine katılımı teşvik edilmelidir.

Genel olarak bu araştırma, kadın akademisyenlerin kariyer süreçlerindeki engellerin yalnızca bireysel çabalarla aşılabilecek unsurlar olmadığını; yapısal, kültürel ve politik düzeylerde bütüncül stratejiler gerektirdiğini ortaya koymaktadır. Bulgular, uluslararası literatürle uyumlu olarak, akademide toplumsal cinsiyet eşitliğinin sağlanabilmesi için bireysel stratejilerin kurumsal dönüşüm ve politika girişimleriyle desteklenmesinin zorunlu olduğunu vurgulamaktadır.

ISBN NR. : 978-625-5694-38-6

KAYNAKÇA

AAWA. (2020). *Association of African Women Academics annual report 2020*. Association of African Women Academics.

Acker, J. (2012). Gendered organizations and intersectionality: Problems and possibilities. *Equality, Diversity and Inclusion: An International Journal, 31*(3), 214–224. https://doi.org/10.1108/02610151211209072

Başaran, Y. (2021). Türkiye'de kadın akademisyenlerin kariyer engelleri üzerine bir değerlendirme. *Eğitim ve Toplum Araştırmaları Dergisi, 8*(2), 45–67.

Bowen, G. A. (2009). Document analysis as a qualitative research method. *Qualitative Research Journal, 9*(2), 27–40. https://doi.org/10.3316/QRJ0902027

Carli, L. L., & Eagly, A. H. (2017). Women face a labyrinth: An examination of metaphors for women leaders. *Gender in Management, 32*(2), 118–134. https://doi.org/10.1108/GM-11-2016-0176

Cotter, D. A., Hermsen, J. M., Ovadia, S., & Vanneman, R. (2001). The glass ceiling effect. *Social Forces, 80*(2), 655–681. https://doi.org/10.1353/sof.2001.0091

Eagly, A. H., & Carli, L. L. (2007). *Through the labyrinth: The truth about how women become leaders*. Harvard Business School Press.

EIGE. (2018). *Gender equality index 2018*. European Institute for Gender Equality. https://eige.europa.eu/publications/gender-equality-index-2018

EIGE. (2020). *Gender equality index 2020: Digitalisation and the future of work*. European Institute for Gender Equality. https://eige.europa.eu/publications/gender-equality-index-2020-digitalisation-and-future-work

EIGE. (2022). *Gender equality index 2022: The COVID-19 pandemic and care*. European Institute for Gender Equality. https://eige.europa.eu/publications/gender-equality-index-2022-pandemic-and-care

European Commission. (2021). *She figures 2021: Gender in research and innovation*. Publications Office of the European Union. https://data.europa.eu/doi/10.2777/06090

Kayma, S. (2024). Türkiye'de akademide toplumsal cinsiyet eşitliği politikaları. *Yükseköğretim ve Toplum, 14*(1), 55–78.

ISBN NR. : 978-625-5694-38-6

Kulik, C. T., & Rae, B. (2019). The glass ceiling and the labyrinth revisited. *Academy of Management Perspectives, 33*(2), 182–190. https://doi.org/10.5465/amp.2017.0035

Lincoln, A. E., Pincus, S., Koster, J. B., & Leboy, P. S. (2012). The Matilda effect in science: Awards and prizes in the US, 1990s and 2000s. *Social Studies of Science, 42*(2), 307–320. https://doi.org/10.1177/0306312711435830

Lincoln, Y. S., & Guba, E. G. (1985). *Naturalistic inquiry*. Sage.

Miles, M. B., Huberman, A. M., & Saldaña, J. (2014). *Qualitative data analysis: A methods sourcebook* (3rd ed.). Sage.

Morley, L. (2021). Gender in the neo-liberal research economy: Power, subjectivity and inequality. *Higher Education, 82*(6), 1151–1167. https://doi.org/10.1007/s10734-021-00757-4

NSF. (2022). *ADVANCE: Organizational change for gender equity in STEM academic professions*. National Science Foundation. https://www.nsf.gov/funding/pgm_summ.jsp?pims_id=5383

OECD. (2021). *Gender equality in academia and research (GEAR)*. OECD. https://www.oecd.org

Ovseiko, P. V., Chapple, A., Edmunds, L. D., & Ziebland, S. (2017). Advancing gender equality through the Athena SWAN Charter for Women in Science: Perceptions of women and men academics in a UK university. *Health Research Policy and Systems, 15*(1), 12. https://doi.org/10.1186/s12961-017-0177-9

Page, M. J., McKenzie, J. E., Bossuyt, P. M., Boutron, I., Hoffmann, T. C., Mulrow, C. D., … Moher, D. (2021). The PRISMA 2020 statement: An updated guideline for reporting systematic reviews. *BMJ, 372*, n71. https://doi.org/10.1136/bmj.n71

Peterson, H. (2022). Gender equality in academia: Lessons from Nordic countries. *Scandinavian Journal of Educational Research, 66*(5), 689–704. https://doi.org/10.1080/00313831.2021.1900171

Rosser, S. V. (2019). *Breaking into the lab: Engineering progress for women in science*. NYU Press.

Rossiter, M. W. (1993). The Matthew Matilda effect in science. *Social Studies of Science, 23*(2), 325–341. https://doi.org/10.1177/030631293023002004

Samuelson, P. (2019). Gendered metaphors and academic leadership. *Leadership, 15*(3), 327–345. https://doi.org/10.1177/1742715017733229

Swedish Research Council. (2022). *Gender equality in academia 2022*. Vetenskapsrådet. https://www.vr.se

ISBN NR. : 978-625-5694-38-6

UNESCO. (2017). *Cracking the code: Girls' and women's education in STEM*. UNESCO. https://unesdoc.unesco.org/ark:/48223/pf0000253479

van Veelen, R., Derks, B., & Endedijk, M. (2022). Double trouble: How being outnumbered and negatively stereotyped threatens career outcomes of women in STEM. *Frontiers in Psychology, 13*, 803005. https://doi.org/10.3389/fpsyg.2022.803005

YÖK. (2021). *Yükseköğretimde kadın akademisyen raporu 2021*. Yükseköğretim Kurulu. https://www.yok.gov.tr

Zimmermann, K., Schmieder, C., & Förster, A. (2023). Horizon Europe and gender equality: Mainstreaming policies and practices. *European Journal of Higher Education, 13*(1), 45–63. https://doi.org/10.1080/21568235.2022.2134567

ISBN NR. : 978-625-5694-38-6

BİLİMDE KADININ TEMSİLİ: TEDX KONUŞMALARINDA KADINLARIN SÖYLEM ANALİZİ

Öğr. Gör. Esen BAĞÇIVAN
Sivas Cumhuriyet Üniversitesi, Kariyer Planlama ve Uygulama Araştırma Merkezi
✉ esenbagcivan@cumhuriyet.edu.tr
🔗 ORCID: https://orcid.org/0009-0003-4724-6972
Doç. Dr. Hilal KAHRAMAN
Sivas Cumhuriyet Üniversitesi, Eğitim Fakültesi
✉ hyucel@cumhuriyet.edu.tr
🔗 ORCID: https://orcid.org/0000-0002-5680-8362

Kadınların bilim ve toplum alanındaki görünürlüğü, son yıllarda uluslararası platformlarda giderek daha fazla önem kazanmıştır. Bu çalışmanın amacı, kadınların TEDx konuşmalarında kendilerini, başarılarını, toplumsal rollerini ve mücadelelerini nasıl ifade ettiklerini ortaya koymaktır. 2015–2025 yılları arasında farklı temalarda yapılmış beş TEDx kadın konuşmacısının transkriptleri söylem analizi yöntemiyle incelenmiştir. Analizler, dilsel, toplumsal cinsiyet, güç ve ideoloji ile etkileşimsel stratejiler boyutunda yürütülmüştür. Bulgular, kadın konuşmacıların söylemlerinde metaforların yoğun şekilde kullanıldığını ortaya koymuştur. Doğa (gül yaprağı, toprak, kök, buket), yolculuk (yürümek, düşmek, yeniden kalkmak) ve umut (ışık, pencere, can suyu) metaforları öne çıkmıştır. Kadınlık, annelik, liderlik, girişimcilik ve toplumsal kalkınma temaları dikkat çekmiştir. Söylemlerde feminist, eşitlikçi, kolektif dayanışmacı ve milli kimliği vurgulayan ideolojik çerçeveler gözlenmiş; hikâye anlatımı, kişisel başarı öyküleri, duygusal retorik ve toplumsal sorumluluk çağrıları güçlü biçimde kullanılmıştır. Sonuç olarak, kadın konuşmacıların TEDx platformlarında seslerini toplumsal cinsiyet eşitliği, bireysel başarı ve toplumsal dayanışma ekseninde duyurdukları görülmektedir. Bu söylemler, kadınların bilime, eğitime ve toplumsal dönüşüme katkılarının hem bireysel hem de kolektif bir mücadele olduğunu göstermektedir.

Anahtar Kelimeler:

Kadın, TEDx, Söylem Analizi, Toplumsal Cinsiyet, Liderlik

1. GİRİŞ

Kadınların bilim, teknoloji ve eğitim alanlarındaki temsili, hem ulusal hem de uluslararası düzeyde tartışılmaya devam etmektedir. Türkiye'de de kadınların akademide, özellikle fen, mühendislik ve teknoloji alanlarında görünürlüğünün artırılması, eğitim politikalarının öncelikli konuları arasında yer almaktadır (Ecevit & Tüzel, 2019; Acar & Ayata, 2015). Kadınların bilime ve topluma katkılarını görünür kılan mecralardan biri de TEDx konuşmalarıdır. Bu platformlar, kadınların başarı hikâyelerini, mücadelelerini ve toplumsal rollerini geniş kitlelere aktarabilmelerine imkân tanımaktadır.

ISBN NR. : 978-625-5694-38-6

Söylem analizi, toplumsal cinsiyet araştırmalarında önemli bir yöntem olarak öne çıkmaktadır. Söylem, yalnızca kullanılan dilin incelenmesi değil; aynı zamanda toplumsal rollerin, güç ilişkilerinin ve ideolojik yönelimlerin anlaşılması açısından da değerli bir araçtır (Fairclough, 2001; Ecevit & Tüzel, 2019). Kadınların kamusal söylemleri, bireysel ve toplumsal kimliklerin nasıl inşa edildiğini ortaya koymakta; kadınlık, annelik, liderlik ve girişimcilik gibi roller farklı metaforlar ve retorik stratejilerle dile getirilmektedir (Dökmen, 2015).

Türkiye'de toplumsal cinsiyet eşitliği bağlamında yapılan araştırmalar, kadınların akademide ve iş yaşamında görünürlük mücadelesi verdiklerini göstermektedir (Karaözkök, 2024;Yılmaz et al, 2021). Bu durum, kadınların bireysel başarılarının yanı sıra toplumsal sorumluluk ve dayanışma bilinciyle hareket ettiklerini göstermektedir. TEDx konuşmaları da kadınların bilim, eğitim ve toplumsal dönüşüm süreçlerinde rol modeller olarak nasıl konumlandıklarını anlamak açısından önemli bir inceleme alanı sunmaktadır.

Bu çalışma, 2015–2025 yılları arasında TEDx platformlarında konuşma yapan beş kadın konuşmacının söylemlerini incelemektedir. Araştırmanın amacı, kadınların başarı, mücadele ve toplumsal rollerini hangi metaforlar ve retorik stratejiler aracılığıyla ifade ettiklerini belirlemektir. Böylece kadınların bilime ve topluma ilişkin söylemlerinin hem bireysel hem de kolektif düzeyde nasıl anlamlandırıldığını ortaya koymak hedeflenmiştir.

2. YÖNTEM

Araştırma Deseni

Bu çalışma, nitel araştırma yaklaşımı çerçevesinde tasarlanmıştır. Araştırmada, kadınların TEDx konuşmalarındaki ifadelerinin nasıl yapılandığını incelemek amacıyla söylem analizi yöntemi kullanılmıştır. Söylem analizi, yalnızca dilin yüzeysel anlamlarını değil; aynı zamanda toplumsal, kültürel ve ideolojik bağlamlarını da ortaya koymayı amaçlayan bir yöntemdir (Fairclough, 2001; Gee, 2014). Araştırmanın örneklemini, 2015–2025 yılları arasında TEDx platformlarında konuşma yapmış beş kadın konuşmacı oluşturmaktadır. Konuşmacıların seçiminde amaçlı örnekleme yöntemi kullanılmıştır. Özellikle bilim, eğitim, girişimcilik, toplumsal cinsiyet eşitliği ve toplumsal dönüşüm temalarını ele alan konuşmalar tercih edilmiştir. Bu yolla farklı temaları temsil eden söylemlerden zengin bir veri seti elde edilmesi hedeflenmiştir (Yıldırım & Şimşek, 2018).

Veri Toplama Süreci

Araştırmanın verileri, TEDx konuşmalarının video kayıtlarının izlenmesi ve bu konuşmaların araştırmacı tarafından oluşturulan transkriptlerinin incelenmesi yoluyla toplanmıştır. Konuşmalar, yazılı metne aktarıldıktan sonra dilsel ve içeriksel kodlamalara uygun hale getirilmiştir. Bu süreçte her konuşmacının söylemi, bütüncül bir analiz yapılabilmesi amacıyla tematik olarak sınıflandırılmıştır.

Veri Analizi

ISBN NR. : 978-625-5694-38-6

Verilerin analizinde, söylem analizi yaklaşımı çerçevesinde dört temel boyut dikkate alınmıştır:

1. Dilsel Boyut: Metaforlar, tekrarlar, vurgular ve retorik stratejiler,
2. Toplumsal Cinsiyet Boyutu: Kadınlık, annelik, liderlik ve eşitlik temaları,
3. Güç ve İdeoloji Boyutu: Feminist, eşitlikçi, dayanışmacı ve milli kimliği vurgulayan söylemler,
4. Etkileşimsel Boyut: Hikâye anlatımı, başarı öyküleri, ikna ve motivasyon stratejileri.

Analiz sürecinde öncelikle açık kodlama yapılmış, verilerden elde edilen anahtar ifadeler belirlenmiş ve bu ifadeler tematik kategoriler altında toplanmıştır. Ardından elde edilen temalar söylem bağlamında çözümlenmiş, her konuşmacının söylemi tablolar aracılığıyla sunulmuştur. Araştırmanın güvenirliğini artırmak amacıyla analiz iki aşamada yürütülmüştür. İlk aşamada araştırmacı tarafından yapılan kodlamalar, ikinci aşamada alan uzmanı bir akademisyen tarafından kontrol edilmiştir. Kodlamalar arasındaki görüş birliği ve farklılık oranı hesaplanarak analiz sürecinin tutarlılığı sağlanmıştır (Miles & Huberman, 1994). Ayrıca bulguların inandırıcılığını artırmak amacıyla, konuşmalardan doğrudan alıntılara yer verilmiştir.

3. BULGULAR

Konuşmacı 1: Klinik Psikolog İrem Oturaklıoğlu Kaya

TEDx Konuşması: “Aileni Suçlamayı Bırak, Olgunlaşmaya Bak”

İrem Oturaklıoğlu Kaya’nın TEDx konuşması, bireysel dönüşüm, psikososyal gelişim ve toplumsal cinsiyet rolleri arasındaki ilişkiyi çok katmanlı biçimde ele almaktadır. Konuşmacı, “aileni suçlamayı bırak” çağrısı üzerinden, bireyin geçmiş travmalarıyla yüzleşmesi ve olgunlaşma sürecini tamamlaması gerektiğini vurgulamaktadır. Söylemin merkezinde, kendini tanıma, içsel olgunluk ve duygusal farkındalık temaları yer almaktadır. Bu çerçevede konuşma, yalnızca bireysel gelişime değil, aynı zamanda toplumsal bağlamda kadının kendi kimliğini yeniden inşa etmesine yönelik mesajlar da içermektedir.

Konuşmada kullanılan dil, psikolojik çözümlemelerle kişisel deneyimlerin harmanlandığı bir yapıya sahiptir. Konuşmacı, hem kendi yaşam öyküsünden hem de danışanlarından örnekler vererek, izleyiciyle empatik bir bağ kurmaktadır. Bu durum, söylemin otobiyografik derinlik ve sahicilik özellikleriyle güçlendiğini göstermektedir. “Gaz birikmesi”, “cam tavan” yerine kullanılan bedensel metaforlar ve “nasılsın?” sorusu gibi tekrar eden ifadeler, bireyin bastırılmış duygularını fark etmesi ve içsel dönüşümünü tamamlaması gerektiği fikrini pekiştirmektedir.

Toplumsal cinsiyet bağlamında ise kadınların aile içindeki rollerine ve ebeveynlik sorumluluklarına eleştirel bir yaklaşım görülmektedir. “Kadının yurdu olmalı, kadının destekçisi olmalı” ifadesi, hem feminist bir farkındalık hem de dayanışma çağrısı taşımaktadır. Bu noktada söylem, bireysel gelişim ile toplumsal cinsiyet eşitliği arasında köprü kurmakta;

ISBN NR. : 978-625-5694-38-6

kadının hem kendisiyle hem de çevresiyle barışma sürecini toplumsal bir olgunlaşma biçimi olarak sunmaktadır.

Genel olarak konuşma, bireysel psikolojik dönüşümün toplumsal farkındalıkla birleştiği bir söylem yapısı sergilemektedir. İrem Oturaklıoğlu Kaya, kadının hem kendine hem de topluma karşı sorumluluğunu fark eden bir özne olarak konumlanmakta; "aileni suçlama" mesajıyla bireyin geçmişle yüzleşmeden olgunlaşamayacağını vurgulamaktadır. Bu söylem biçimi, bireysel gelişimi teşvik ederken aynı zamanda kadının güçlenmesine yönelik toplumsal bir farkındalık da yaratmaktadır.

Çizelge 1. İrem Oturaklıoğlu Kaya'nın Söyleminde Temalar, Kodlar ve İdeolojik Çerçeveler

Tema	Kodlar	Örnek Alıntılar	İdeolojik Çerçeve / Söylem Yönelimi
Engeller ve Direnç	- Duygusal bastırma - Çözülmemiş yas - Aile/ebeveyn yorgunluğu - Duygusal ihmal	"Aile ve ebeveyn yorgunluğunun getirdiği duygusal ihmal yetişkinlikteki suçlama döngüsünü tetikliyor."	Psikososyal – bireysel gelişim ve çocukluk travmalarının yetişkinlikteki etkisi
Başarı ve Rol Model	- Kendi çocukluk deneyimlerinden dönüşüm - Psikolog/yazar kimliği	"Ben klinik psikolog İrem… hayat yolculuğunuzda önce ne istediğinizi bilin… ailenizi suçlamayı bırakın, olgunlaşmaya bakın."	Bireysel dönüşüm – öz farkındalık ve mesleki rol model
Eşitlik ve Kadın Söylemi	- Kadınların desteklenmesi - Kadına yüklenen roller (yorgun ebeveyn, köy kadını, ev içi baskılar) - Kadın dayanışması ihtiyacı	"Kadın en iyi yerlerde olmalı… ama kadına çelme takan da bazen yine kadın olabiliyor."	Feminist–eşitlikçi çerçeve, toplumsal cinsiyet rolleri eleştirisi
İlham ve Dönüşüm	- Şefkat çağrısı - "Nasılsın?" sorusunun içten sorulması - Beden-zihin ilişkisinin farkına varma - Geçmişi suçlamayı bırakıp geleceğe odaklanma	"Ailenizi suçlamayı bırakın, olgunlaşmaya odaklanın."	İlham verici söylem, bireysel gelişim ve kolektif farkındalık

Analiz Notu:

İrem Oturaklıoğlu Kaya'nın söylemi, bireysel olgunlaşma kavramını psikolojik ve toplumsal düzlemde bütünleştirmektedir. Kadın kimliği ve duygusal dayanıklılık arasında kurulan ilişki, bireyin geçmişte yaşadığı duygusal yaraları dönüştürme gücünü öne çıkarmaktadır. Konuşmacı, kadınların içsel farkındalık kazandıkça çevresindeki ilişkileri dönüştürebileceğini ima etmektedir. Bu yönüyle söylem, hem bireysel terapi diline hem de feminist söylem analizine dayanan çok katmanlı bir yapı taşımaktadır.

Konuşmacı 2: Nevşah Fidan Karamehmet

ISBN NR. : 978-625-5694-38-6

TEDx Konuşması: "Yaşamımız, Çabalayarak Değil, Merkezlenerek Anlam Bulur"

Nevşah Fidan Karamehmet'in TEDx konuşması, bireysel farkındalık, yaşam dengesi ve içsel dönüşüm kavramlarını merkeze alan güçlü bir kişisel söylem örneğidir. Konuşmacı, yaşamın anlamını sürekli çabalamakta değil, "merkezlenmekte" aramamız gerektiğini vurgulamaktadır. Bu çerçevede söylem, modern toplumun rekabet, başarı ve hız odaklı yaşam biçimlerine eleştirel bir yaklaşım sunmaktadır.

Konuşmanın tematik yapısında, bireyin içsel dengeye ulaşma süreci, bilimsel ve spiritüel unsurların bütünleştiği bir anlatı biçimiyle ele alınmıştır. Karamehmet, yaşam deneyimlerinden yola çıkarak "çabalama" ve "merkezlenme" kavramlarını karşıt iki uç olarak sunar. "Çabalama" bireyin dışsal beklentilerle şekillenen ve toplumsal normlar tarafından yönlendirilen bir eylem olarak betimlenirken; "merkezlenme", bireyin içsel sesine, dinginliğe ve öz farkındalığa yönelmesini temsil eder. Bu bağlamda konuşma, yalnızca bireysel gelişim anlatısı değil, aynı zamanda neoliberal bireycilik eleştirisi olarak da okunabilir.

Dilsel açıdan konuşma, metaforik anlatım ile bilimsel terminoloji arasında dikkat çekici bir denge kurmaktadır. "Çukur", "denge noktası", "uyan çağrısı" gibi metaforlar, bireyin düşüş ve yeniden yükseliş döngüsünü temsil ederken; "amigdala", "hipokampus", "homeostaz" gibi nörolojik terimler söyleme rasyonel bir temel kazandırmaktadır. Böylece konuşmacı, bilimsel bilgi ile spiritüel farkındalık arasında bütünleyici bir köprü kurmaktadır.

Toplumsal cinsiyet açısından değerlendirildiğinde, konuşmada kadın kimliği doğrudan öne çıkarılmamış olsa da, bireysel liderlik ve özgüven temaları, kadınların kamusal alandaki varlığına dolaylı bir vurgu niteliğindedir. "Kendini yöneten insan dünyayı da yönetir" ifadesi, yalnızca bireysel özdenetimi değil, aynı zamanda kadınların liderlik potansiyeline dair güçlü bir mesaj içermektedir. Bu yönüyle Karamehmet'in söylemi, feminist liderlik söylemi ile örtüşen bir kişisel güçlenme modeli sunmaktadır.

Genel olarak, konuşma bireysel travmanın farkındalığa, farkındalığın ise toplumsal liderliğe dönüştüğü bir anlatı yapısı sergilemektedir. Birey, yaşamın merkezine içsel dengeyi koyarak yalnızca kendi benliğini değil, toplumu da dönüştürebilir. Bu yaklaşım, hem bireysel psikoloji hem de toplumsal bilinç düzeyinde güçlü bir dönüşüm çağrısı niteliğindedir.

Çizelge 2. Nevşah Fidan Karamehmet'in Söyleminde Temalar, Kodlar ve İdeolojik Çerçeveler

Tema	**Kodlar**	**Örnek Alıntılar**	**İdeolojik Çerçeve / Söylem Yönelimi**
Travmadan Uyanış	- "Uyan çağrısı" - Çukur metaforu - Kazadan sonra hayatın değişmesi	"26 Haziran 1992'de kanlar içinde yatıyordum… Evren bana ilk uyan çağrısını o gün yolladı."	Bireysel dönüşüm, travmadan öğrenme

ISBN NR. : 978-625-5694-38-6

Tema	Kodlar	Örnek Alıntılar	İdeolojik Çerçeve / Söylem Yönelimi
Çabalamanın Anlamsızlığı	- Çabalamak ↔ merkezlenmek karşıtlığı - Toplumsal yargılara göre yaşamak - Kendini tüketmek	"Hayatımda ilk defa çabalamayı bıraktım. Toplumun yargılarına göre daha iyi olmaya çalışan bir genç kızdım."	Neoliberal bireycilik eleştirisi, öz farkındalık
Denge ve Anlam	- Evrensel yasalar - Homeostaz - Mean/Meaning kavramı (denge/anlam) - Evrendeki denge metaforu	"Evren bize tokatlar atarak dengeye getirmeye çalışır. Her şey dengeye doğru gider."	Spiritüel–holistik çerçeve
Bilim ve Ruhsallık Arasında Köprü	- Beyin yapıları (hipokampus, amigdala, prefrontal lob) - Davranış bilimi - Meditasyon teknikleri	"Amigdala ve hipokampus dürtülerimizi yönetir; prefrontal lob devreye girdiğinde insan analitik düşünceyi kullanır."	Bilimsel ve spiritüel söylemin sentezi
Liderlik ve İlham	- Kendi kendini yönetme - Lider insan ihtiyacı - Öğrencilerine ve topluma çağrı	"Ben yaptıysam, hepiniz yapabilirsiniz. Kendini yöneten insan dünyayı da yönetir."	Liderlik söylemi, bireysel sorumluluk vurgusu

Analiz notu:

Nevşah Karamehmet'in söylemi, bireysel travmadan öğrenme sürecini içsel liderliğe ve toplumsal rehberliğe dönüştürmektedir. Konuşma, bilimsel bilgi ve spiritüel düşüncenin bir arada kullanıldığı bütüncül bir söylem yapısına sahiptir. Kadın kimliği doğrudan vurgulanmasa da, anlatı biçimi kadınların güçlenme ve liderlik rollerine dolaylı bir göndermede bulunur. Bu nedenle söylem, hem bireysel farkındalık hem de toplumsal dönüşüm açısından ilham verici bir nitelik taşımaktadır.

Konuşmacı 3: Ebru Cündübeyoğlu

TEDx Konuşması: "Disleksi"

Ebru Cündübeyoğlu'nun TEDx konuşması, bireysel farkındalık, öğrenme güçlükleri ve toplumsal önyargılar arasındaki ilişkiyi içten ve samimi bir biçimde ele almaktadır. Konuşmacı, disleksi deneyimini bir zorluk ya da eksiklik olarak değil, yaratıcılığın ve üretkenliğin kaynağı olarak sunmaktadır. Bu yaklaşım, söylemin genel yapısında bireysel direncin kolektif farkındalığa dönüşmesi temasını güçlendirmektedir.

Konuşmanın temel ekseninde, çocukluk döneminde yaşanan akademik zorlukların bireyin benlik algısı üzerindeki etkileri yer almaktadır. Cündübeyoğlu, "47'yle 74'ü hep karıştırdım" ifadesiyle hem disleksiye dair somut bir örnek verir hem de bireysel yetersizlik hissinin nasıl toplumsal baskılarla birleştiğini yansıtır. Bu yönüyle konuşma, yalnızca kişisel

ISBN NR. : 978-625-5694-38-6

bir deneyim anlatısı değil; eğitimde kapsayıcılık ve öğrenme farklılıklarına duyarlılık bağlamında da önemli bir toplumsal mesaj taşımaktadır.

Dilsel düzlemde, anlatının sade, doğrudan ve içten bir tonla ilerlemesi dikkat çekmektedir. Bu yönüyle söylem, didaktik bir anlatım yerine duygusal bağ kurmaya dayalı bir iletişim stratejisi benimser. "Eksiklik sandığınız şey aslında sizi siz yapan farkınızdır." ifadesi, bireyin yaşadığı farklılığı bir kimlik unsuruna dönüştürmenin güçlü bir sembolü olarak öne çıkar. Konuşmada ayrıca sanat, şiir ve mandala gibi üretim alanları aracılığıyla duygusal direncin estetik bir boyut kazandığı görülmektedir.

Toplumsal cinsiyet açısından değerlendirildiğinde, Cündübeyoğlu'nun söylemi kadın kimliğiyle ilişkilendirilen çoklu rollerin zorluklarına da değinir. "Kadın olmak başlı başına mücadele" ifadesi, toplumsal cinsiyetin öğrenme güçlüğü gibi bireysel bir deneyimi daha da zorlaştırabileceğini göstermektedir. Bu bağlamda konuşma, kadın olmanın getirdiği ek yükler ile öğrenme farklılığının yarattığı dezavantajların kesişim noktasında şekillenmektedir. Böylece bireysel bir hikâye, toplumsal bir farkındalık alanına dönüşmektedir.

Genel olarak Cündübeyoğlu'nun söylemi, bireysel farklılıkların "engel" değil, potansiyel olarak görülmesi gerektiği fikrini merkeze alır. Bu yaklaşım, hem pozitif psikoloji hem de kapsayıcı eğitim perspektifleriyle örtüşmektedir. Konuşma, öğrenme güçlüğü olan bireylerin görünürlük kazanmasına ve toplumsal önyargıların sorgulanmasına katkı sağlayan önemli bir örnek niteliği taşımaktadır.

Çizelge 3. Ebru Cündübeyoğlu'nun Söyleminde Temalar, Kodlar ve İdeolojik Çerçeveler

Tema	Kodlar	Örnek Alıntılar	İdeolojik Çerçeve / Söylem Yönelimi
Engeller ve Direnç	- Disleksi nedeniyle okuma-yazma güçlüğü - Matematikte zorlanma - Harf ve sayı karıştırma - Çocuklukta yetersizlik hissi	"47'yle 74'ü hep karıştırdım, çarpım tablosunu ezberlemek işkenceydi."	Psiko-eğitsel söylem: Öğrenme güçlüklerinin bireysel gelişim ve eğitim sürecine etkisi
Başarı ve Rol Model	- Şiir ve müzik çalışmaları - Mandala ve sanatla terapi - Zorluklardan üretime geçiş - Kendi hikâyesini paylaşma	"Disleksi yolumu kapatmadı, sadece farklı bir yol açtı. O yolda inci gibi parladım."	Bireysel dönüşüm – ilham veren rol model söylemi
Eşitlik ve Kadın Söylemi	- Kadın olarak engel ve önyargılarla mücadele - "Kadının yükleri" ve toplum baskısı - Kadınların üretimle görünür olması	"Kadın olmak başlı başına mücadele, ama disleksiyle iki kat yol yürüdüm."	Feminist söylem – toplumsal cinsiyet eşitliği, kadın mücadelesi
İlham ve Dönüşüm	- Uzun yol metaforu - Farklılıkları güce	"Eksiklik sandığınız şey aslında sizi siz	İlham verici söylem: Bireysel gelişim,

ISBN NR. : 978-625-5694-38-6

	dönüştürme - Kabuk–inci benzetmesi - Özgüven ve yaratıcılık	yapan farkınızdır. Hepimizin içinde parlamayı bekleyen bir inci var.”	farklılıkların değer olarak sunulması

Analiz Notu:

Ebru Cündübeyoğlu’nun söylemi, bireysel deneyimden evrensel bir farkındalık düzeyine ulaşan bir anlatı yapısı sergilemektedir. Disleksi deneyimi, başarısızlık algısına karşı geliştirilen bir direnç örneği olarak sunulmuş; bu direnç, üretim ve yaratıcılıkla anlam kazanmıştır. Kadın kimliğinin toplumsal baskılarla birleştiği noktada ise söylem, hem kişisel cesaretin hem de kolektif dayanışmanın sembolü hâline gelmektedir.

Konuşmacı 4: Semra Çetinkaya

Konuşma Başlığı: “Neden Ben?”

Semra Çetinkaya’nın TEDx konuşması, bireysel travma, toplumsal direnç ve farkındalık temalarının iç içe geçtiği güçlü bir anlatı örneğidir. Konuşmacı, geçirdiği kaza sonucunda yaşadığı fiziksel engeli, kişisel bir yıkımdan çok yeniden doğuşun başlangıcı olarak tanımlamaktadır. “Neden ben?” sorusu, yaşamın adaletsizliğine yöneltilmiş bir sorgulamadan çıkıp, anlam arayışına ve dayanıklılığa dönüşen bir içsel yolculuğun sembolü hâline gelmiştir.

Konuşmanın merkezinde, engellilik deneyiminin yalnızca bireysel bir durum değil, toplumsal bir farkındalık alanı olarak görülmesi gerektiği düşüncesi yer almaktadır. Çetinkaya, yaşadığı fiziksel sınırlılıkların ardından “farkındalık projesi” başlatmış ve kişisel deneyimini toplumsal bilinçlenme sürecine dönüştürmüştür. Bu yönüyle söylem, bireyin acıdan güç doğurabileceğini gösteren bir dönüşüm söylemi niteliği taşımaktadır.

Dilsel açıdan konuşma, açık, sade ve samimi bir anlatım üzerine kurulmuştur. “Lavabonun içine girip süngerle yıkamak” gibi ifadeler, hem fiziksel zorlukların somutluğunu hem de direncin sıradan yaşam pratiklerine nasıl yansıdığını gözler önüne sermektedir. Bu dil yapısı, dinleyiciye duygusal bir yakınlık kazandırırken, aynı zamanda engellilik söylemini güçsüzlükten çıkarıp eylemliliğe dönüştürmektedir. “Ayağa kalkmak” metaforu ise, hem fiziksel hem de psikolojik bir dirilişin sembolüdür.

Toplumsal cinsiyet perspektifinden bakıldığında, Çetinkaya’nın söylemi kadınlık ve annelik rollerinin yeniden tanımlandığı bir çerçeve sunmaktadır. “Çocuklarım için güçlü olmak zorundaydım.” ifadesi, kadınların çoğu zaman kendi travmalarını bastırarak bakım verici rolü sürdürdüklerini göstermektedir. Bununla birlikte konuşmacı, fedakârlığı bir zorunluluk değil, dönüştürücü bir güç olarak ele alır. Böylece söylem, kadın dayanıklılığını ve anneliğin güçlendirici yönünü görünür kılar.

Ayrıca, Çetinkaya’nın dernek faaliyetlerine ve farkındalık çalışmalarına yer vermesi, bireysel mücadelenin toplumsal sorumlulukla birleştiğini göstermektedir. Bu durum, söylemin

ISBN NR. : 978-625-5694-38-6

bireysel öz-yeterlilikten kolektif dayanışmaya uzanan bir yapı sergilediğini kanıtlar. "Omurilik Felçlileri Derneği'nde deneyimlerimi paylaştım." ifadesi, bireysel kimliğin toplumsal katkıya dönüştüğü önemli bir örnektir.

Genel olarak Semra Çetinkaya'nın söylemi, direnç, umut ve yeniden inşa temaları üzerine kuruludur. Konuşma, dinleyiciye yalnızca "pes etmemeyi" değil, yaşamı yeniden anlamlandırmayı öğretir. Bu yönüyle söylem, engellilik çalışmalarında sıkça tartışılan "engelin ötesindeki insan" yaklaşımını yansıtarak bireyi edilgen konumdan çıkarıp özne hâline getirmektedir.

Çizelge 4. Semra Çetinkaya'nın Söyleminde Temalar, Kodlar ve İdeolojik Çerçeveler

Tema	Kodlar / İfadeler	Örnek Alıntı	İdeolojik Çerçeve
Yaşam mücadelesi ve direnç	"Tek başıma ayakta kalma", "pes etmeme", "neden ben?" sorgusu	"Annemin yardımını reddettim, çünkü tek başıma ayakta kalmalıydım."	Bireysel güçlenme ve öz-yeterlilik söylemi
Toplumsal farkındalık	"Farkındalık projesi", "toplumu bilinçlendirme", "engelli hakları"	"Yaşadıklarımı bir farkındalık ve eğitim projesine dönüştürdüm."	Toplumsal sorumluluk ve eşitlikçi yaklaşım
Kadınlık ve annelik	"Çocuklarım için güçlü olmak", "annelik rolü"	"Çocuklarım için güçlü olmak zorundaydım."	Toplumsal cinsiyet söylemi – kadının fedakârlığı
Engellilik ve kimlik	"Engelli kadın", "dernek çalışmaları", "görünürlük"	"Omurilik Felçlileri Derneği'nde deneyimlerimi paylaştım."	Dayanışmacı ve eşitlikçi ideoloji

Analiz Notu:

Semra Çetinkaya'nın söylemi, kişisel travmayı toplumsal farkındalık ve güçlenme sürecine dönüştüren örnek bir anlatı biçimidir. Kadınlık, annelik ve engellilik kavramlarının kesiştiği bu söylem, bireysel kimliğin yeniden inşasını ve dayanıklılığın kolektif anlam kazanmasını göstermektedir. Konuşmacının dili, toplumsal dayanışmayı güçlendiren ve "engellilik" kavramını pasif bir kimlikten çıkaran aktif bir direniş diline dönüşmektedir.

5. Konuşmacı: Gülberk Göydağ

Konuşma Başlığı: "Bir Hikayen Olsun İstiyorsan Pes Etme"

Gülberk Göydağ'ın TEDx konuşması, bireysel azim, üretim, kadın dayanışması ve kırsal kalkınma temalarını merkeze alan güçlü bir motivasyonel söylem örneğidir. Konuşmacı, kişisel hayalinin peşinden gitme cesaretini gösteren bir birey olarak yola çıkmış, bu bireysel çabanın zamanla toplumsal bir dönüşüm hikâyesine dönüştüğünü vurgulamıştır. Göydağ'ın anlatısı, bireysel başarı ile kolektif fayda arasındaki ilişkiyi görünür kılmakta; "hayal kurmak, çalışmak ve paylaşmak" kavramlarını toplumsal kalkınmanın dinamikleri olarak sunmaktadır.

ISBN NR. : 978-625-5694-38-6

Konuşmanın en belirgin yönlerinden biri, söylemdeki yerlilik, samimiyet ve doğallık tonudur. Göydağ, sade bir dil ve halk söylemine yakın bir üslup kullanarak dinleyiciyle güçlü bir bağ kurar. "Sıkıntının ortağı yoktur ama başarının sahipleneni çoktur." gibi atasözüne benzer ifadeler, hem yerel kültüre dayalı bir anlatı zemini oluşturmakta hem de dinleyicinin duygusal katılımını artırmaktadır. Bu dilsel tercih, kadının köyden çıkıp girişimcilik alanında başarıya ulaşmasını "olağanüstü" değil "insanî" bir mücadele olarak sunarak erişilebilir bir rol model profili yaratır.

Göydağ'ın kullandığı metaforlar, söylemin estetik ve duygusal gücünü artırmaktadır. "Ben bir gül yaprağıydım ama yanıma aldığım umutlarım ve kadınlarla büyüdüm, kocaman bir buket oldum." ifadesi, bireysel emeğin kolektif bir umuda dönüşümünü simgelemektedir. "Toprak emeğe ihanet etmez." cümlesi ise hem emeğin kutsallığını hem de kırsal yaşamla bütünleşmiş kadın üretkenliğini yansıtmaktadır. Bu metaforlar, kadının doğayla ve üretimle kurduğu ilişkiyi sembolik düzeyde güçlendirmekte; kadının doğurganlık, üretkenlik ve yeniden yaratma kapasitesini metaforik bir düzleme taşımaktadır.

Söylemin ideolojik boyutunda, toplumsal cinsiyet eşitliği, milli değerler ve üretken vatandaşlık kavramları iç içe geçmektedir. Göydağ, Atatürk'ün "Muhtaç olduğun kudret, damarlarındaki asil kanda mevcuttur." sözünü hatırlatarak, bireysel direncin milli bilinçle beslendiğini vurgular. Bu ifade, kadınların toplumdaki rolünü sadece aile veya özel alanla sınırlamayan; aksine, ulusal kalkınma sürecinin etkin bir parçası olarak konumlandıran bir anlayışı yansıtır. Bu nedenle konuşma, hem feminist hem de milliyetçi bir söylem harmanı oluşturur.

Göydağ'ın anlatısı, aynı zamanda gençlere ve kadınlara yönelik güçlü bir çağrı niteliğindedir. "Hayat siz cesur gençleri yazacak." sözü, bireyin kendi yaşamının öznesi olma sorumluluğunu hatırlatır. Bu söylem, modern bireycilik ve toplumsal fayda arasındaki dengeyi kurarak dinleyiciyi kendi potansiyelini fark etmeye davet eder. Konuşmanın genelinde başarı, azim, inanç ve umut kavramları, hem bireysel hem toplumsal gelişimin temel anahtarları olarak sunulmaktadır.

Genel olarak Gülberk Göydağ'ın söylemi, kadınların ekonomik ve sosyal hayatta aktif rol almalarının yalnızca bireysel başarı değil, aynı zamanda toplumsal kalkınmanın ön koşulu olduğunu savunmaktadır. Bu yönüyle konuşma, bireysel hikâyeden kolektif başarıya uzanan bir "kadın girişimcilik manifestosu" olarak değerlendirilebilir.

Çizelge 5. Gülberk Göydağ'ın Söyleminde Temalar, Kodlar ve İdeolojik Çerçeveler

Tema	Kodlar / İfadeler	Örnek Alıntı	İdeolojik Çerçeve
Başarı ve başarısızlık ikilemi	"Başarısızlık korkusu", "başarı da kafa karıştırıcı olabilir"	"Bazen başarı, başarısızlık kadar kafa karıştırıcıdır."	Bireysel psikolojik süreçlerin sorgulanması

ISBN NR. : 978-625-5694-38-6

Tema	Kodlar / İfadeler	Örnek Alıntı	İdeolojik Çerçeve
Motivasyon ve erteleme	"Kutularda kalan fikirler", "potansiyelini ertelemek"	"Korkularımız yüzünden birçok şey kutularda kalıyor."	Modern bireycilik – kendini gerçekleştirme ideolojisi
Belirsizlik ve kaygı	"Baskı", "kararsızlık", "endişe"	"Ya başarısız olursam diye düşündüm; sonra ya başarılı olursam dedim."	Psikolojik engellerin toplumsal başarı anlayışıyla ilişkisi
Cesaret ve hareket	"Harekete geçmek", "risk almak", "motivasyon"	"Korkulara rağmen adım atmalıyız."	Liberal bireyselcilik ve girişimci özne söylemi

Analiz Notu:

Gülberk Göydağ'ın söylemi, bireysel hayal gücüyle toplumsal dönüşüm arasında kurulan güçlü bir bağa dayanmaktadır. Kadın girişimciliği, üretkenlik ve dayanışma kavramlarını bir araya getiren bu anlatı, kırsal kalkınma ve toplumsal sorumluluk açısından örnek teşkil etmektedir. Kadınların üretim süreçlerinde yer almasının ekonomik bağımsızlık kadar sosyal güçlenmeye de hizmet ettiği vurgulanmaktadır. Böylece Göydağ'ın hikâyesi, yalnızca kişisel başarı değil, kolektif bir umut ve dayanışma modeline dönüşmektedir.

4. SONUÇ VE TARTIŞMA

Bu araştırma, 2015–2025 yılları arasında TEDx platformlarında konuşma yapan beş kadın konuşmacının söylemlerini analiz etmeyi amaçlamıştır. Söylem analizi bulguları, kadınların bilim, eğitim, girişimcilik ve toplumsal rollerine ilişkin anlatılarında güçlü metaforlar, toplumsal cinsiyet vurguları ve ideolojik çerçeveler kullandıklarını ortaya koymuştur. Bulgular, kadınların bireysel hikâyelerini toplumsal dönüşümün bir parçası hâline getirdiklerini ve söylemlerinde kişisel deneyim ile kolektif bilinci iç içe geçirdiklerini göstermektedir.

Kadın Söylemlerinde Metaforların Gücü: Analiz sonuçlarına göre kadın konuşmacıların söylemlerinde doğa (gül yaprağı, toprak, kök), yolculuk (yürümek, düşmek, kalkmak) ve umut (ışık, pencere, can suyu) metaforları öne çıkmaktadır. Bu metaforlar, kadınların yaşamsal direncini, yeniden doğuşunu ve toplumsal katkısını simgelemektedir. Dökmen (2015) de metaforların toplumsal cinsiyet deneyimlerinin aktarımında güçlü bir ifade aracı olduğunu vurgulamaktadır. Dolayısıyla kadın konuşmacıların metaforik dili, bireysel deneyimleri yalnızca anlatmakla kalmayıp, toplumsal farkındalık yaratma işlevi de taşımaktadır.

Toplumsal Cinsiyet ve Rol Vurguları: Çalışmanın bulguları, kadınların TEDx söylemlerinde "kadınlık", "annelik", "liderlik" ve "girişimcilik" temalarının sıkça vurgulandığını göstermektedir. Bu durum, kadınların yalnızca bireysel başarılarına değil, aynı zamanda toplumsal sorumluluklarına da dikkat çektiğini göstermektedir. Kadınların kamusal alandaki varlığını güçlendirmeye yönelik bu yaklaşım, toplumsal cinsiyet eşitliği politikalarıyla da örtüşmektedir (Karaözkök, 2024; Yılmaz et al., 2021).

ISBN NR. : 978-625-5694-38-6

Özellikle Semra Çetinkaya ve Gülberk Göydağ'ın söylemlerinde annelik ve üretkenlik temalarının bir araya gelmesi, Türkiye'de kadınların toplumsal rollerini yeniden tanımladıklarını göstermektedir. Kadın, hem duygusal hem ekonomik anlamda üretken bir özne olarak konumlanmıştır. Bu bağlamda TEDx platformu, kadınların öznel kimliklerini ifade edebildikleri ve "kamusal ses" kazanabildikleri bir alan olarak değerlendirilebilir.

Güç, İdeoloji ve Dayanışma: Kadın konuşmacıların söylemlerinde feminist, eşitlikçi, kolektif dayanışmacı ve zaman zaman milli kimliği vurgulayan ideolojik çerçeveler dikkat çekmektedir. Bu ideolojik çeşitlilik, kadınların yalnızca bireysel başarı öykülerini değil, aynı zamanda içinde bulundukları kültürel ve ulusal bağlamları da temsil ettiklerini göstermektedir.

Berktay (2012), Türkiye'de kadın araştırmalarında bireysel aktörlük ile kolektif mücadelenin birlikte düşünüldüğünü vurgular. Bu çalışma da benzer biçimde, kadınların söylemlerinde "ben" ve "biz" anlatılarının iç içe geçtiğini ortaya koymuştur. Örneğin, İrem Oturaklıoğlu Kaya'nın söyleminde bireysel olgunlaşma ön plandayken, Göydağ ve Çetinkaya'nın anlatılarında toplumsal farkındalık ve kolektif üretim temaları ön plana çıkmaktadır. Bu durum, kadın söylemlerinin çok katmanlı ve çok sesli bir yapıya sahip olduğunu göstermektedir.

Eğitim Politikaları ve Kadın Temsili: Kadınların TEDx konuşmalarında öne çıkan bir diğer tema, eğitim ve bilime katılım söylemleridir. UNESCO (2019a) ve OECD (2020) raporlarında da belirtildiği üzere, kadınların özellikle STEM (bilim, teknoloji, mühendislik, matematik) alanlarındaki görünürlüğünün artırılması, toplumsal cinsiyet eşitliğinin önemli bir göstergesi olarak kabul edilmektedir. Bu araştırmanın bulguları, kadınların bilime ve eğitime dair söylemlerinde yalnızca bireysel başarı değil, aynı zamanda toplumsal rol modeli olma bilincinin ön planda olduğunu göstermektedir.

Türkiye bağlamında da kadınların bilim, sanat, eğitim ve girişimcilik alanlarındaki görünürlüğü, toplumsal kalkınma hedefleriyle doğrudan ilişkilidir (Ecevit & Tüzel, 2019; Sancar, 2017). Bu açıdan TEDx gibi küresel platformlar, kadınların bilgi üretimi ve paylaşımında daha görünür olmalarını sağlayan kamusal öğrenme alanları olarak değerlendirilebilir.

Sonuç olarak, bu çalışma, TEDx sahnesinde konuşma yapan kadınların toplumsal cinsiyet eşitliği, bireysel güçlenme ve kolektif dayanışma ekseninde güçlü söylemler geliştirdiklerini göstermektedir. Kadınların kullandıkları metaforlar, kişisel hikâyeleri ve ideolojik çerçeveler, onların toplumsal dönüşümün aktif öznesi olduklarını kanıtlamaktadır.

Kadınların söylemlerinde görülen ortak yapı, bireysel hikâyelerin toplumsal bilinçle birleştiği "kolektif kadın anlatısı" biçimindedir. Bu anlatı, kadınların yalnızca kendi yaşam öykülerini değil, aynı zamanda toplumun dönüşüm potansiyelini de temsil etmektedir. Dolayısıyla TEDx platformları, kadınların bilime, eğitime ve toplumsal yaşama ilişkin katkılarını görünür kılan; onların seslerini hem yerel hem küresel düzlemde duyurmalarına olanak tanıyan önemli bir mecradır.

ISBN NR. : 978-625-5694-38-6

Bu araştırma, kadınların kamusal söylemlerinde kullandıkları dilin, toplumsal normlara meydan okuma, bireysel öz farkındalık yaratma ve dayanışma kültürünü güçlendirme potansiyelini ortaya koymuştur. Bu bulgu, kadınların yalnızca bireysel başarı öykülerinin değil, kolektif bir varoluş mücadelesinin temsilcileri olduklarını göstermektedir.

ÖNERİLER

1. Eğitim Politikalarına Yönelik Öneriler

Kadınların kamusal söylem alanlarında daha görünür hâle gelmesi, eğitim politikalarının kapsayıcılığıyla doğrudan ilişkilidir. Bu doğrultuda:

Milli Eğitim Bakanlığı ve Yükseköğretim Kurulu, eğitim müfredatlarında kadın liderlere, bilim insanlarına ve girişimcilere yer verilmesini teşvik etmelidir. Bu uygulama, öğrencilerin rol model algılarını güçlendirir ve toplumsal cinsiyet eşitliği farkındalığını artırır (Bakioğlu & Korumaz, 2019).

Üniversitelerde "Toplumsal Cinsiyet ve İletişim" dersleri, öğrencilerin eleştirel düşünme ve söylem üretme becerilerini artıracak biçimde yaygınlaştırılmalıdır (Ecevit & Tüzel, 2019).

Kız öğrencilerin liderlik becerilerini güçlendirmeye yönelik etkinlikler (ör. TEDxYouth, STEM Girls projeleri) desteklenmelidir (UNESCO, 2020).

2. Medya ve İletişim Alanına Yönelik Öneriler

Medya kuruluşları, kadınların toplumsal katkılarını öne çıkaran yapıcı haber ve programlara ağırlık vermelidir. Kadınların yalnızca mağduriyet temasıyla değil, başarı ve üretkenlik yönleriyle temsil edilmesi, toplumsal algıyı dönüştürür (Soydan & Küçükşen, 2022).

Dijital medya ortamlarında (YouTube, podcast, TEDx) kadın konuşmacıların görünürlüğü artırılmalı; bu platformlar "kamusal öğrenme" alanı olarak desteklenmelidir (Livingstone, 2019).

Sosyal medya kampanyaları aracılığıyla "Kadının sesi toplumun sesi olur." mottosuyla farkındalık içerikleri üretilmelidir. Bu tür kamusal mesajlar, toplumsal farkındalıkta kalıcı etki yaratır (Kellner, 2022).

3. Toplumsal Düzeyde Öneriler

Yerel yönetimler ve STK'lar, kadınların hikâyelerini paylaşabilecekleri "Kadın Söylem Günleri" veya "Deneyim Atölyeleri" gibi etkinlikler düzenlemelidir. Bu tür platformlar, kadınların öz-yeterlilik ve topluluk bilincini güçlendirir (Sancar, 2017).

Engelli veya kırsal bölgelerde yaşayan kadınlara yönelik kamusal destek programları (mikro girişim fonları, yerel medya görünürlüğü) artırılmalıdır (Tutar & Alparslan, 2017).

ISBN NR. : 978-625-5694-38-6

Kadınların üretim sürecinde aktif katılımı, hem ekonomik hem sosyal kalkınma açısından sürdürülebilirlik sağlar (Balaban, 2012).

4. Akademik Araştırmalara Yönelik Öneriler

Gelecekteki araştırmalarda erkek ve kadın konuşmacıların söylemleri karşılaştırılarak toplumsal cinsiyet temelli farklılıklar daha açık biçimde analiz edilmelidir (Fairclough, 2001; Gee, 2014).

Söylem çözümlemeleri, NVivo veya MAXQDA gibi nitel veri analiz programlarıyla desteklenerek, dilsel örüntülerin nicel görünümü ortaya konulabilir.

Farklı kültürlerdeki TEDx konuşmaları karşılaştırılarak, kadın söylemlerinin yerel ve evrensel yönelimleri belirlenebilir.

5. Politika ve Strateji Geliştirme Açısından

Kültür ve Turizm Bakanlığı ile Aile ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı, kadınların yaratıcı sektörlerde (sanat, medya, girişimcilik, eğitim) görünürlüğünü artıracak projeleri desteklemelidir (UNESCO, 2023).

Üniversitelerde ve kamu kurumlarında "Kadın Söylem Akademileri" kurulabilir. Bu merkezler, kadınların liderlik, iletişim ve kamusal konuşma becerilerini geliştirmeye yönelik eğitimler sunmalıdır.

TEDx gibi platformlarda kadın temsiline yönelik pozitif ayrımcılık ilkeleri benimsenmeli, her organizasyonda kadın konuşmacı oranı belirli bir eşiğin altına düşmemelidir (Rizvi & Lingard, 2010).

KAYNAKÇA

UNESCO. (2019). *Women in Science Fact Sheet*. UNESCO Institute for Statistics. http://uis.unesco.org/en/topic/women-science

Bakioğlu, A., & Korumaz, M. (2019). *Eğitim politikaları: Kuramlar, yöntemler, göstergeler, etkiler ve uygulamalar.* Ankara: Nobel Yayıncılık.

Balaban, U. (2012). Kalkınmada Kadın Emeği. *Ankara Üniversitesi SBF Dergisi*, 67(04), 177-182. https://doi.org/10.1501/SBFder_0000002269

Berktay, F. (2012). *Kadın olmayı hatırlamak: Feminizm, kimlik, fark.* İstanbul: Metis Yayınları.

Dökmen, Ü. (2015). *Toplumsal cinsiyet: Sosyal psikolojik açıklamalar*. İstanbul: Remzi Kitabevi.

ISBN NR. : 978-625-5694-38-6

Ecevit, Y., & Tüzel, G.B., (2019). *Toplumsal Cinsiyet Eşitliğinin İzlenmesi İçin El Kitabı*. Ankara: Ceid Yayınları.

European Commission. (2021). She Figures 2021: Gender in research and innovation. Luxembourg: *Publications Office of the European Union.* https://data.europa.eu/doi/10.2777/06090

European Institute for Gender Equality (EIGE). (2023). Gender Equality Index 2023: *The future of gender equality in Europe.* Luxembourg: Publications Office of the European Union. https://doi.org/10.2839/942655

Karkulehto, S., Rossi, L. M., & Vehkalahti, K. (Eds.). (2021). *Feminist Encounters in Media, Politics and Culture.* Helsinki: Helsinki University Press. https://doi.org/10.33134/HUP-10

Rizvi, F., & Lingard, B. (2010). *Globalizing education policy.* London: Routledge. https://doi.org/10.4324/9780203867396

Fairclough, N. (2001). Language and power (2nd ed.). London: *Longman.*

Gee, J. P. (2014). An introduction to discourse analysis: Theory and method (4th ed.). *New York: Routledge.* https://doi.org/10.4324/9781315819679

Karaözkök, İ. N. (2024). Kadın Akademisyenler Üzerindeki "Cam Tavan" Sendromu: Tokat Gaziosmanpaşa Üniversitesi Örneği. *Enderun*, 8(1), 78-90. https://doi.org/10.59274/enderun.1451330

Kellner, D. (1995). *Media Culture: Cultural Studies, Identity, and Politics Between the Modern and the Postmodern*. London: Routledge.

Lazar, M. M. (Ed.). (2005). Feminist critical discourse analysis: Gender, power and ideology in discourse. London: *Palgrave Macmillan*.

Livingstone, S. (2019). *Audiences in an age of datafication: Critical questions for media research*. Television & New Media, 20(2), 170–183. DOI: 10.1177/1527476418811118

Miles, M. B., & Huberman, A. M. (1994). Qualitative data analysis: An expanded sourcebook (2nd ed.). Thousand Oaks, CA: *Sage Publications*.

OECD. (2020). Education at a glance 2020: OECD indicators. Paris: *OECD Publishing*. https://doi.org/10.1787/69096873-en

ISBN NR. : 978-625-5694-38-6

Sancar,S.(2017). *Siyasal Kararlara Katılımda Toplumsal Cinsiyet Eşitliği*. Ankara: Ceid Yayınları.

Soydan, E., & Küçükşen, K. (2022). Toplumsal Cinsiyet Eşit(Siz)Liğinin Medyadaki İzdüşümleri. *Al Farabi Uluslararası Sosyal Bilimler Dergisi*, 7(3), 18-28.

Sunderland, J. (2004). *Gendered discourses. London*: Palgrave Macmillan.

Tutar, F.K., & Alpaslan, C. (2017). Kadın Yoksulluğuyla Mücadelede Mikro Kredinin Etkisi Ve Niğde İli Örneği. *Çankırı Karatekin Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 8(1), 175-207.

UN Women. (2021). Women in leadership: Achieving an equal future in a COVID-19 world. New York: *United Nations Entity for Gender Equality and the Empowerment of Women*. https://www.unwomen.org/en/digital-library/publications/2021/03/women-in-leadership-achieving-an-equal-future-in-a-covid-19-world

UNESCO. (2017). Cracking the code: Girls' and women's education in STEM. Paris: *UNESCO Publishing.* https://unesdoc.unesco.org/ark:/48223/pf0000253479

UNESCO. (2023). Gender Creativity: Why and how cultural and creative sectors should foster gender equality. Paris: *UNESCO Publishing*. https://www.unesco.org/creativity/sites/default/files/medias/fichiers/2023/01/375706eng.pdf

Yıldırım, A., & Şimşek, H. (2018). *Sosyal bilimlerde nitel araştırma yöntemleri* (11. Baskı). Ankara: Seçkin Yayıncılık.

Yılmaz, A., Kandak, M., Demir, E., …Çelik, A. (2021). Eğitim Alanında Kadın Yöneticilerin Kariyer Engellerinin İncelenmesi. *Türkiye Mesleki ve Sosyal Bilimler Dergisi*(5), 90-104. https://doi.org/10.46236/jovosst.891723

ISBN NR. : 978-625-5694-38-6

ÇOKLU YETERSİZLİKTEN ETKİLENEN BİR GENÇ KADIN ÖĞRENCİ İÇİN OKUMA-YAZMA ÖĞRETİMİ ODAKLI EVDE EĞİTİM UYGULAMASI: BİR DURUM ÇALIŞMASI

Doç. Dr., Fadime İŞCEN KARASU [1], Tezli Yüksek Lisans Öğrencisi, Yakup ERSOY [2]
[1] Sivas Cumhuriyet Üniversitesi, Eğitim Fakültesi, fiscen@cumhuriyet.edu.tr - https://orcid.org/0000-0003-3703-3343
[2] Sivas Cumhuriyet Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü, yakubsivasi@hotmail.com - https://orcid.org/0009-0000-9852-4627

ÖZET

Bu çalışmanın amacı, çoklu yetersizlikten etkilenen bir genç kadın öğrenciye sunulan evde özel eğitim hizmetlerine yönelik deneyimleri öğretmen, aile ve öğrenci bakış açısından incelemektir. Evde eğitim, çeşitli nedenlerle örgün eğitime devam edemediklerinde özel gereksinimli bireylerin eğitim hakkını destekleyen önemli bir uygulamadır. Bu süreçteki eğitim etkinliklerinin ve paydaşların deneyimlerinin ayrıntılı incelenmesi, uygulamanın niteliği ve başarısı açısından önemli görülmektedir. Bu doğrultuda araştırmada, özel eğitim okulunun 10. sınıfına kayıtlı, zayıf okuma becerilerine sahip ve yazma becerisi gelişmemiş olan 22 yaşındaki bir öğrenciye yönelik bir yıllık evde eğitim uygulaması ele alınmıştır. Araştırma nitel desende, durum çalışması yaklaşımıyla yürütülmüştür. Veriler, araştırmacılar tarafından geliştirilen yarı yapılandırılmış görüşme formu aracılığıyla toplanmıştır. Katılımcılar; evde eğitim hizmetini yürüten Türkçe öğretmeni, öğrencinin bakım sürecinde aktif rol alan aile üyesi ve öğrenci olmuştur. Görüşme verileri betimsel analiz yöntemiyle çözümlenmiştir. Bulgular, evde eğitim sürecinin öğrenciye akademik ve sosyal açıdan önemli katkılar sağladığını göstermektedir. Öğrenci temel okuma-yazma becerilerinde ilerleme kaydetmiş, öğrenmeye karşı olumlu tutum geliştirmiştir. Aile, sürecin günlük yaşam becerilerini de desteklediğini belirtmiştir. Öğretmen ise uygulamanın bireyselleştirilmiş öğretim fırsatları sunduğunu, ancak materyal eksiklikleri ve aile desteği ihtiyacının belirgin olduğunu ifade etmiştir. Sonuç olarak, evde eğitim hizmetlerinin çoklu yetersizlikten etkilenen bireylerin akademik ve sosyal gelişiminde kritik rol oynadığı görülmüştür. Bulgular, uygulamaların güçlendirilmesi, aile eğitim programlarının desteklenmesi ve öğretmenlerin bu alanda yetkinliklerinin artırılması gerektiğine işaret etmektedir.

Anahtar Kelimeler: Evde eğitim, okuma-yazma öğretimi, çoklu yetersizlik, nitel araştırma, durum çalışması.

A HOME-BASED EDUCATION PRACTICE FOCUSED ON LITERACY INSTRUCTION FOR A YOUNG WOMAN WITH MULTIPLE DISABILITIES: A CASE STUDY

ABSTRACT

ISBN NR. : 978-625-5694-38-6

The purpose of this study is to examine the experiences related to home-based special education services provided to a young woman with multiple disabilities from the perspectives of the teacher, family, and the student herself. Home-based education is an important practice that supports the right to education for individuals with special needs who are unable to attend formal schooling for various reasons. A detailed exploration of the educational activities and stakeholders' experiences in this process is critical for understanding the quality and effectiveness of such practices. In this context, the study focused on a one-year home-based education practice for a 22-year-old student, enrolled in the 10th grade of a special education school, who possessed limited reading skills and had not yet developed writing abilities. The research was conducted within a qualitative design, using a case study approach. Data were collected through a semi-structured interview form developed by the researchers. The participants included the Turkish language teacher responsible for delivering the home-based education, a family member actively involved in the student's care, and the student herself. The interview data were analyzed through descriptive analysis. Findings revealed that the home-based education process provided significant academic and social contributions to the student. The student demonstrated progress in basic literacy skills and developed a positive attitude toward learning. The family emphasized that the process also supported daily life skills, while the teacher noted that the practice offered opportunities for individualized instruction but also highlighted the challenges of limited instructional materials and the need for greater family support. In conclusion, home-based education services play a critical role in the academic and social development of individuals with multiple disabilities. The findings underscore the necessity of strengthening these practices, supporting family education programs, and enhancing teachers' competencies in this area.

Keywords: Home-based education, literacy instruction, multiple disabilities, qualitative research, case study.

1. GİRİŞ

Eğitim, her bireyin doğuştan sahip olduğu temel bir haktır ve bu hak, özel gereksinimli bireyler için de eşit ölçüde geçerlidir. Toplumların gelişmişlik düzeyi, bireylerin farklılıklarını dikkate alarak onlara eşit fırsatlar sunabilme kapasitesiyle ölçülmektedir. Bu bağlamda, Türkiye'de özel gereksinimli bireylerin eğitim hakkı hem ulusal hem de uluslararası yasal düzenlemelerle güvence altına alınmıştır. Türkiye Cumhuriyeti Anayasası'nın 42. maddesi, 1739 Sayılı Milli Eğitim Temel Kanunu'nun 8. maddesi ve 5378 Sayılı Engelliler Hakkında Kanun'un 15. maddesi, devletin özel eğitime ihtiyaç duyan bireyler için gerekli tedbirleri alma sorumluluğunu açıkça vurgulamaktadır. Ayrıca, Özel Eğitim Hizmetleri Yönetmeliği'nde de özel gereksinimli bireylere sunulacak eğitim hizmetlerinin kapsamı ve usulü ayrıntılı biçimde tanımlanmıştır. Bu ulusal düzenlemeler ülkemizde, İnsan Hakları Evrensel Bildirgesi (Madde 26) ve Birleşmiş Milletler Engelli Bireylerin Hakları Bildirisi (Madde 2) gibi uluslararası belgelerle de desteklenmekte, özel gereksinimli bireylerin eğitim hakkının evrensel düzeyde korunmasını da güvence altına almaktadır (Arı vd., 2022; İşcen-Karasu, 2021).

Bu çerçevede, özel gereksinimli bireylerin eğitim hakkını destekleyen uygulamalardan biri de evde eğitim hizmetidir. Millî Eğitim Bakanlığı (MEB) tarafından yayımlanan Özel

ISBN NR. : 978-625-5694-38-6

Eğitim Hizmetleri Yönetmeliği'nin 12. maddesinde evde eğitim hizmeti, "sağlık durumu nedeniyle en az on iki hafta süreyle örgün eğitim kurumlarından yararlanamayacağı veya yararlanmasının sağlık açısından risk oluşturacağı belgelenen öğrencilere yönelik olarak evde sunulan eğitim hizmeti" olarak tanımlanmaktadır (MEB, 2018, Madde 12). Türkiye'de evde eğitim hizmetleri, 2000'li yılların başından itibaren özel eğitim politikaları kapsamında yapılandırılmış ve günümüzde yaygın olarak uygulanmaktadır. MEB tarafından yayımlanan Evde Eğitim Hizmetleri Kılavuzu (MEB, 2025) ise, bu hizmetlerin niteliğini artırmak amacıyla planlama, uygulama ve izleme süreçlerine ilişkin standartları ortaya koymaktadır.

Kılavuz doğrultusunda, evde eğitim hizmetinin temel amacı; öğrencilerin eğitim hakkından mahrum kalmamalarını sağlamak, akademik, sosyal ve duygusal gelişimlerini desteklemek ile üst öğrenim kademelerine geçişlerini kolaylaştırmaktır. Hizmetten zorunlu öğrenim çağındaki tüm özel gereksinimli öğrenciler yararlanabilir. Sürecin planlanması ve yürütülmesinde Rehberlik ve Araştırma Merkezleri (RAM), il/ilçe özel eğitim hizmetleri kurulları, okul yönetimi, Bireyselleştirilmiş Eğitim Planı (BEP) geliştirme birimi, öğretmenler ve aile etkin biçimde rol alır. Öğretmenler, ilgili okul yönetimi tarafından branş öğretmenleri arasından gönüllülük esasına dayalı olarak belirlenir ve MEB tarafından görevlendirilir. Bu görevlendirmede öğrencinin yetersizlik türü, eğitim ihtiyacı ve sağlık durumu dikkate alınır. Öğretmen, öğrencinin kayıtlı olduğu okulun kadrosundan veya aynı il/ilçedeki uygun bir kurumdan seçilebilir. Eğitim, öncelikli olarak öğrencinin evinde yüz yüze yürütülür. Ancak sağlık riski veya öğretmen görevlendirme zorluğu durumlarında uzaktan canlı ders biçiminde gerçekleştirilebilir. Her öğrenci için BEP hazırlanır; öğretmen bu plan doğrultusunda öğretimi yürütür, hedefleri BEP geliştirme birimiyle birlikte belirler ve ders içeriklerini öğrencinin fiziksel, bilişsel ve duygusal özelliklerine göre uyarlamakla yükümlüdür. Derslerde bireysel öğretim yöntemleri, görsel-işitsel materyaller, bilişim teknolojileri ve gerektiğinde yardımcı araçlar kullanılır. Öğretmen yalnızca öğretim sürecinin yürütücüsü değil; aynı zamanda öğrencinin motivasyonunu, öğrenme isteğini ve psikososyal uyumunu destekleyen rehber bir role sahiptir. Eğitim ortamı öğrencinin yetersizlik türüne uygun biçimde düzenlenir; temizlik, havalandırma gibi koşullar öğretim sürecine elverişli hâle getirilir. Uygulama, il/ilçe özel eğitim hizmetleri kurulunun kararıyla başlatılır ve bir eğitim-öğretim yılı süresince geçerli olur. Ders saatleri öğretmen, öğrenci ve veli iş birliğiyle planlanır. Öğretmen öğrencinin gelişimini düzenli olarak izler, değerlendirmeleri BEP doğrultusunda yapar ve süreci okul yönetimi ile aileye raporlar. Böylece evde eğitim uygulaması, yalnızca bireysel öğretim değil, aynı zamanda öğretmen, aile ve kurumlar arası iş birliğini esas alan çok boyutlu bir eğitim hizmeti olarak yapılandırılmaktadır (MEB, 2025).

Görüldüğü gibi, evde eğitim hizmeti Türkiye'de uzun yıllardır belirli yönetmelik ve standartlar çerçevesinde uygulanmaya çalışılan ve öğrencilerin yaşamının birçok yönünü etkilemeyi hedefleyen çok boyutlu bir uygulamadır. Bu nedenle evde özel eğitim hizmetlerinin niteliğini ve etkilerini daha iyi anlamak için aile, öğretmen ve öğrenci deneyimlerinin derinlemesine incelenmesi önem taşımaktadır. Ulusal alanyazın incelendiğinde, Türkiye'de evde eğitim hizmetlerine ilişkin araştırmaların sınırlı olduğu ve 2010'lu yıllarla birlikte artış gösterdiği görülmektedir (Aslan, 2017; Aymen-Peker ve Taş, 2017; Başkonuş, 2024; Berkant ve Atılgan, 2020; Beyhan, 2021; Eker ve Çelik, 2025; Işık, 2019; Sarı vd., 2020; Susam vd., 2019; Susam vd. 2022; Şad ve Akdağ, 2010; Taşdemir ve Bulut, 2015). Bunlardan büyük bir

ISBN NR. : 978-625-5694-38-6

çoğunluğu evde eğitim hizmetine yönelik genel görüşleri öğretmen ve aile deneyimlerinden yola çıkarak betimlemeye odaklanmaktadır. Örneğin, Berkant ve Atılgan (2020) 39 öğretmenle yaptıkları çalışmada evde eğitim sürecinde öğretmenlerin hizmet içi eğitim eksiklikleri, öğrenme ortamlarının uygunluğu ve paydaş iş birliğinin önemini vurgulamışlardır. Sarı ve diğerleri (2020) ise ailelerle yaptıkları araştırmada evde eğitimin çocukların akademik ve sosyal gelişimine katkıları, branş öğretmeni bulmakta güçlükler, ailelerin bilgi ve psikolojik destek gereksinimleri gibi noktaları vurgulamışlar. Evde eğitim hizmetinin genel olarak değerlendirilmesinden farklı olarak Aymen-Peker ve Taş (2017) evde fen eğitimi konusunu; Beyhan (2021) ise evde matematik eğitimi konusunu öğrenci, öğretmen ve aile görüşmelerinin yanı sıra doküman incelemesi ve video kayıtları yoluyla incelemişlerdir. Ayrıca iki çalışmada da evde eğitim hizmeti ile ilgili alanyazının sistematik bir derlemesinin yapıldığı görülmektedir (Susam vd., 2022; Şad ve Akdağ, 2010).

Uluslararası alanyazında evde eğitim (home-based education, homeschooling) uygulamalarının 1990'lardan itibaren özel gereksinimli öğrenciler için alternatif bir eğitim modeli olarak ele alındığı görülmektedir (Bumpus-Barnett, 2024; Cheng vd., 2016; Cooper ve Sureau, 2007; Duffey, 1999; Hurlbutt, 2011; Mushole, 2012; Tipton, 2019; Wehrmann, 2015). Çalışmalar genel olarak ailelerin evde eğitimi tercih nedenleri, özel gereksinimli öğrencilerin gelişim alanları ve sürece ilişkin güçlükler olmak üzere üç tema etrafında toplanmaktadır. Bumpus-Barnett (2024) ve Cheng ve diğerleri (2016) ailelerin okul ortamlarından duydukları memnuniyetsizlik nedeniyle evde eğitime yöneldiklerini; Cooper ve Sureau (2007) evde eğitimin toplumsal ve yasal olarak meşrulaştığını belirtmiştir. Duffey (1999) ailelerin uzman desteği ve materyal erişimi gereksinimine, Hurlbutt (2011) ve Tipton (2019) ise bireyselleştirilmiş öğretim ve 21. yüzyıl becerilerine vurgu yapmıştır. Mushole (2012) ev temelli eğitimin çoklu yetersizliklerde gelişimsel kazanımlara katkı sağladığını, Wehrmann (2015) ise aile stresinin daha çok yetersizlik düzeyiyle ilişkili olduğunu ortaya koymuştur.

Genel olarak, ulusal ve uluslararası araştırmalar evde eğitimin bireyselleştirilmiş öğrenme açısından güçlü bir model olduğunu; öğrencilerin akademik, sosyal ve duygusal gelişimlerine katkı sunduğunu göstermektedir. Ancak her iki alanyazında de özellikle çoklu yetersizlikten etkilenen öğrencilerin okuma-yazma öğrenme sürecine odaklanan çalışmaların son derece sınırlı olduğu görülmektedir. Bu nedenle bu araştırmanın, evde eğitim sürecinde okuma-yazma öğretimi bağlamını ele alarak hem öğrencinin akademik gelişimi hem de aile ve öğretmen deneyimlerini bütüncül bir biçimde ortaya koyması bakımından, hem ulusal hem de uluslararası alanyazına özgün bir katkı sunacağı umut edilmektedir.

Tüm bu bilgiler ışığında bu araştırmanın amacı bir özel eğitim okulunun 10. sınıfına kayıtlı, zayıf okuma becerilerine sahip ve yazma becerisi gelişmemiş olan 22 yaşındaki genç bir kadın öğrenciye yönelik sunulan bir yıllık (bir eğitim-öğretim yılı) okuma-yazma öğretimi odaklı evde eğitim uygulamasına ilişkin deneyimlerin öğrenci, öğretmen ve aile perspektifiyle derinlemesine incelenmesidir. Bu temel amaç doğrultusunda araştırmada şu sorulara yanıt aranmaktadır:

1. Sunulan evde özel eğitim uygulamasına ilişkin deneyimler nasıldır?
2. Sunulan evde özel eğitim uygulamasının çıktıları nasıldır?
3. Sunulan evde özel eğitim uygulamasına yönelik beklentiler/öneriler nelerdir?

ISBN NR. : 978-625-5694-38-6

2. YÖNTEM

2.1. Araştırma Modeli

Nitel araştırma deseninde yürütülen bu çalışmada durum çalışması (case study) yaklaşımı benimsenmiştir. Nitel araştırmalarla belirli bir olgunun veya sürecin derinlemesine incelenmesine olanak sağlayarak katılımcıların deneyimlerini ayrıntılı biçimde ortaya koymak amaçlanmaktadır (Yıldırım ve Şimşek, 2021). Durum çalışmaları ise özel bir durumun ya da sınırlı sayıda örneğin ayrıntılı olarak incelenmesini içeren bir nitel desen olarak tanımlanmaktadır (Stake, 1995; Yin, 2018).

Bu çalışmada "durum", "çoklu yetersizlikten etkilenen bir genç kadın öğrencinin evde okuma-yazma öğretimi odaklı bir yıllık (bir eğitim-öğretim yılı) eğitim süreci" olarak belirlenmiştir. Çalışmada tekil durum çalışması (single case) tercih edilmiştir. Çünkü bu araştırmada amaç, yaygın bir olguyu genellemelerle açıklamaktan ziyade, özel bir öğrencinin yaşadığı sürecin aile, öğretmen ve öğrenci bakışıcısından bütüncül olarak ortaya konmasıdır**.**

Bu modelin seçilmesinin temel gerekçesi, evde eğitim hizmetlerinin Türkiye'de görece yeni ve sınırlı çalışılmış bir alan olması ve özellikle çoklu yetersizlikten etkilenen bireylerde okuma-yazma öğretimine odaklanan araştırmaların azlığıdır. Böylece, çalışmada kullanılan durum çalışması yaklaşımının, hem uygulamaya dair ayrıntılı betimlemeler sunacağı hem de alanyazındaki boşluğun doldurulmasına katkı sağlayacağı düşünülmektedir.

2.2. Katılımcılar

Araştırmanın katılımcılarını, evde eğitim sürecinde doğrudan yer alan üç kişi oluşturmaktadır:

Öğrenci. Araştırmanın odak katılımcısı 22 yaşında genç bir kadın öğrencidir. Beş kardeşli bir ailenin en küçük çocuğudur ve ortaöğretim kademesinde özel eğitim okulunun 10. sınıfına kayıtlıdır. Orta düzeyde zihinsel yetersizlikten etkilenmekte, kaslarda gerilme sorunları yaşamaktadır. Doğum sırasında oksijensiz kalma öyküsü bulunan öğrenci, bir yaşından itibaren tanılıdır. Daha önce özel eğitim anaokuluna devam etmiş ve bir yıl süreyle özel eğitim ve rehabilitasyon merkezinde fizik tedavi ile okuma dersleri almıştır. Halen fizik tedavi desteği almaktadır. Evde eğitim hizmeti başlamadan önce sınırlı düzeyde okuma becerisine sahipken, yazma becerisi hiç gelişmemiştir. Günlük yaşam becerilerinde ailesinden destek alarak temel ihtiyaçlarını karşılayabilmektedir.

Öğretmen. Araştırmanın ikinci katılımcısını 37 yaşında erkek bir Türkçe öğretmeni oluşturmaktadır. Lisans düzeyinde Türkçe eğitimi alan öğretmen, MEB'e bağlı çeşitli eğitim kurumlarında 15 yıldır görev yapmaktadır. Bu süre zarfında hem öğretmenlik hem de yöneticilik deneyimi bulunmaktadır. Bu araştırma kapsamındaki çoklu yetersizlikten etkilenen öğrenciye bir eğitim-öğretim yılı boyunca haftada beş ders saati öğretim sunmuştur. Daha önce yaklaşık üç yıl boyunca farklı özel gereksinimli öğrencilerle (hafif düzey zihinsel yetersizlik tanısı olan) çeşitli ortamlarda çalışma deneyimi edinmiş, ancak evde eğitim uygulamasında ilk kez görev almıştır. Görevlendirilmeden önce, öğretmen MEB (2018) Özel Eğitim Hizmetleri Yönetmeliği doğrultusunda hazırlanan MEB (2025) Evde Eğitim Hizmetleri Kılavuzu'nun 18. Maddesi'nde de belirtilen evde eğitim uygulamalarına hazırlık amacıyla düzenlenen kurslara

ISBN NR. : 978-625-5694-38-6

(Ücretli Öğretmenler İçin Özel Eğitim Uygulamaları) katılmıştır. Ayrıca mesleki gelişim sürecinde "Kaynaştırma/Bütünleştirme Kapsamında Sunulan Destek Eğitim Odası Hizmetinde Eğitim Uygulamaları" ve "Etkili İletişim ve Sınır Çizebilme" gibi özel eğitim ve kaynaştırmaya ilişkin çeşitli eğitimlere katılmıştır.

Aile. Araştırmanın üçüncü katılımcısını bir ilçede öğrenciyle aynı hanede yaşayan ve bakımından birinci derecede sorumlu olan abla oluşturmaktadır. Katılımcı 32 yaşında, bekar ve ortaokul mezunudur. Ev hanımı olarak yaşamını sürdürmekte olup kişisel geliri bulunmamaktadır. Aile çekirdek yapıdadır ve hanede başka özel gereksinimli birey bulunmamaktadır. Hane gelir düzeyi aile tarafından orta seviyede olarak değerlendirilmiştir. Abla, kardeşinin hem akademik hem de sosyal yaşamına ilişkin süreçlerde birincil destek sağlayıcı konumundadır. Öğrencinin eğitimine devam etmesi, günlük yaşam becerilerini geliştirmesi ve sosyal etkinliklere katılımı noktasında düzenli olarak sorumluluk üstlenmektedir.

2.3. Sunulan Evde Özel Eğitim Uygulaması

Öğrenciye sunulan evde özel eğitim uygulaması 2024 yılında başlatılmış olup, bu çalışma kapsamında bir eğitim-öğretim yılı (8 ay) sürdürülmüştür. Süreç boyunca öğretmen değişimi olmamıştır. Öğrenciye haftada 5 ders saati evde eğitim verilmiştir. Dersler pazartesi günleri, öğrencinin ilçede bulunan evinde gerçekleştirilmiştir. Eğitimler evin bir odasında yürütülmüş, başlangıçta masa düzeni teşvik edilse de öğrencinin alışkanlıkları ve fiziksel rahatlığı dikkate alınarak oturumların büyük bölümü kanepede, kitap ve defter önüne konumlandırılarak sürdürülmüştür. Gerektiğinde aile üyesi (abla) sürece destek sağlamıştır. Eğitim-öğretim yılı başında öğrencinin ihtiyaçları doğrultusunda BEP hazırlanmıştır. Programın odağı, öğrencinin öncelikli gereksinimi doğrultusunda okuma-yazma öğretimi olarak belirlenmiştir. Bu tercih, MEB (2025) Evde Eğitim Hizmetleri Kılavuzu'nun 17. maddesinde belirtilen "öğrencilerin eğitim ihtiyaçları ve özellikleri dikkate alınarak derslerin planlanması" ilkesine dayandırılmıştır. Buna ek olarak Matematik ve Sağlıklı Yaşam Becerileri dersleri de işlenmiştir. Öğrencinin fiziksel özellikleri dikkate alınarak üçgen yazma kalemleri, üçgen boyama kalemleri, boyama kitapları, ilkokul 1. sınıf yazı defteri, kalemtraş ve kalem tutma aparatı gibi materyaller temin edilmiştir. Yazı çalışmaları büyük puntolu metinler ve çizgili defterlerle desteklenmiştir. Öğretmen öğretim sürecinde genellikle model olma, rehberli uygulamalar, geribildirim-düzeltme ve bağımsız uygulamalar şeklinde doğrudan öğretim yönteminin basamaklarını takip etmiştir. Öğrencinin katılımını sürdürmek amacıyla etkinlikler kısa bölümlere ayrılmış, öğrencinin tercihleri (ör. oturma düzeni, etkinlik sırası) dikkate alınmıştır. Süreç boyunca öğrencinin ilerlemesi, öğretmenin gözlem notları ve öğrenci ürünleri (okuma sayfaları, yazı çalışmaları, boyama çıktıları) üzerinden izlenmiştir. Değerlendirmeler BEP'te belirlenen kısa dönemli hedefler doğrultusunda yapılmış ve gelişim düzenli olarak kayıt altına alınmıştır.

2.4. Veri Toplama Aracı

Bu çalışmada araştırmacılar tarafından ilgili alayazın (Aslan, 2017; Berkant ve Atılgan, 2020; Beyhan, 2021; Hurlbutt, 2011; Işık, 2019; Mushole, 2012; Susam vd., 2019; Taşdemir

ISBN NR. : 978-625-5694-38-6

ve Bulut, 2015) taranarak ve uzman görüşüne başvurularak yarı yapılandırılmış görüşme formları geliştirilmiştir. Her bir katılımcı grubuna yönelik ayrı formlar düzenlenmiştir:

Öğrenci formu. Öğrencinin yaşı, sınıf düzeyi, tanısı ve eğitim geçmişine ilişkin demografik bilgilerin yanı sıra; evde eğitim sürecine yönelik deneyim, derslere dair tutum, motivasyon, güçlükler, beklentiler/önerileri vb. ortaya çıkarmaya yönelik basit, anlaşılır sorular içermektedir.

Öğretmen formu. Katılımcı öğretmenin demografik bilgilerini (branş, mesleki deneyim, özel eğitimle ilgili aldığı eğitimler vb.) belirlemeye yönelik sorular ile evde eğitim sürecine ilişkin deneyim, karşılaşılan güçlükler, kullanılan yöntem ve materyaller, uygulamanın öğrenciye ve aileye etkileri ve önerilerine dair açık uçlu sorular içermektedir.

Aile formu. Öğrencinin aile yapısı, sosyo-ekonomik durum ve bakım sorumluluklarına ilişkin demografik sorularla birlikte; evde eğitim sürecine ilişkin aile deneyimleri, gözlemleri, katkılar, yaşanan güçlükleri, öneri ve beklentileri belirlemeye yönelik açık uçlu sorular içermektedir.

2.5. Verilerin Toplanması

Araştırma verileri öğrenci, öğretmen ve aile ile gerçekleştirilen yarı yapılandırılmış görüşmeler aracılığıyla toplanmıştır. Görüşmeler, katılımcıların gönüllü onamı alındıktan sonra 2025 yılı içerisinde öğrencinin ev ortamında gerçekleştirilmiştir. Katılımcıların mahremiyetini ve rahatlığını sağlamak için görüşmeler uygun koşullarda planlanmış, her görüşme yaklaşık 30–45 dakika sürmüştür. Bu çalışmada katılımcıların isteği üzerine ses kaydı alınmamış; bunun yerine görüşmeci (aynı zamanda uygulamacı öğretmen ve ikinci araştırmacı), katılımcıların ifadelerini ayrıntılı biçimde yazılı notlar halinde kaydetmiştir. Veri güvenilirliğini artırmak amacıyla bu notlar görüşme sırasında düzenli aralıklarla katılımcılara okunarak teyit ettirilmiştir. Böylece verilerin doğruluğu ve geçerliliği sağlanmaya çalışılmıştır. 8 sayfa veri elde edilmiştir. Veri toplama süreci 2 günde tamamlanmıştır.

2.6. Verilerin Analizi

Toplanan veriler, nitel araştırmalarda yaygın olarak kullanılan betimsel analize tabi tutulmuştur (Yıldırım ve Şimşek, 2021). Analiz sürecinde araştırmacılar tarafından görüşme notları tekrar tekrar okunarak ham veriler düzenlenmiştir. Ardından tematik çerçeve içerisinde ve araştırma soruları bağlamında veriler gruplandırılmıştır. Son olarak bulgular tablolaştırılıp katılımcı ifadelerinden seçilen alıntılarla desteklenmiştir.

Araştırmanın geçerlik ve güvenirliğini sağlamak amacıyla uzman incelemesi, ayrıntılı betimleme ve katılımcı teyidi yöntemleri kullanılmıştır (Lincoln ve Guba, 1985; Yıldırım ve Şimşek, 2021). Bu kapsamda, görüşme formları ile tematik çerçevede yapılan veri gruplamaları özel eğitim ve nitel araştırma alanında uzman bir kişi tarafından incelenmiş, görüş farklılıkları üzerinde uzlaşı sağlanmıştır. Katılımcı özellikleri ve evde özel eğitim uygulaması ayrıntılı biçimde betimlenmiş, katılımcı ifadelerinden doğrudan alıntılar yapılmıştır. Ayrıca veri güvenilirliğini artırmak amacıyla, görüşmeler sırasında alınan notlar düzenli aralıklarla katılımcılara okunarak teyit ettirilmiştir.

ISBN NR. : 978-625-5694-38-6

3. BULGULAR

Araştırmanın bulguları evde özel eğitim uygulamasının odak katılımcısı olan öğrenciye ilişkin bulgular, uygulamanın paydaş katılımcıları olan öğretmen ve aileye ilişkin bulgular ile uygulamanın kendisine yönelik bulgular olmak üzere üç ana başlık altında gruplandırılmıştır.

3.1. Öğrenciye İlişkin Bulgular

Öğrenciye ilişkin katılımcı görüşleri akademik gelişim, sosyal-duygusal katkılar, günlük yaşamda değişimler, motivasyon/tutum ve zorluklar olmak üzere beş tema altında toplanmıştır. Bu temalar ve katılımcılara ait özet görüşler Çizelge 1'de sunulmaktadır.

Çizelge 1. Öğrenciye İlişkin Temalar ve Katılımcı Görüşlerinin Özetleri

Tema	Katılımcı Görüşlerinin Özeti
Akademik gelişim	Okumada ilerleme, yazmanın başlaması, ince motor becerilerde gelişme
Sosyal-duygusal katkılar	Özgüven, özsaygı, umut, azim, mutluluk ve huzur artışı
Günlük yaşamda değişimler	Becerileri sergilemede bağımsızlık kazanma
Motivasyon/Tutum	Öğrenmeye karşı olumlu tutum gelişimi, küçük ilerlemelerin motive etmesi, eğitimin devamı için isteklilik
Zorluklar	Öğrencinin yetersizliğine bağlı güçlükler, ince motor becerilerde güçlükler, masada çalışmakta güçlükler

Çizelge 1 incelendiğinde, öğrencinin evde eğitim süreci boyunca akademik, sosyal-duygusal ve günlük yaşam alanlarında belirgin ilerlemeler kaydettiği görülmektedir. Akademik gelişim temasında öğrenci, *"Okuma-yazmayı öğrenmek güzel bir duygu. Artık sevdiklerime mektup ve mesaj yazabiliyorum."* sözleriyle okuma-yazmasındaki ilerlemeyi dile getirmiştir. Öğretmen, *"Zayıf olan okuması gelişti, hiç yazma bilmeyen öğrenci yazmayı öğrendi. Yazısının boyutları zamanla küçüldü, örneğin ilk zamanlarda bir sayfa kâğıda bir harfi yazan öğrenci satıra yazar hale geldi"* ifadesiyle ilerlemeyi vurgularken; aile, *"Çok yavaş ve zorlanarak yaptığı okuması gelişti, ilk defa yazmayı öğrendi. Bize yazılar yazıyor, her gün kitap okuyor."* diyerek bu gelişimi desteklemiştir.

Sosyal-duygusal katkılar temasında öğrenci, *"Ben de öğretmen olabilirim. Kendim gibi olan çocuklara yardımcı olabirim, başardığımı göstereceğim."* diyerek özgüvenini ortaya koymuştur. Öğretmen, *"Özgüven ve öz saygısı arttı, mutlu ve sevinçli tavırlar sergiledi. Ders sırasında neşeli ve isteki davranıyor, yeni şeyler öğrenmek istiyor." diyerek* öğrencinin özgüven ve özsaygı artışına dikkat çekmiş; aile ise *"Öz güveni arttı, daha huzurlu ve azimli oldu. Her gün yatana kadar ders çalışıyor, ödevlerin dışında da çalışmalar yapıyor."* diyerek sürecin öğrencinin duygularına olan olumlu yansımalarını aktarmıştır.

Günlük yaşamda değişimler temasında, öğrenci *"Bazı harfleri söylemekte zorlanıyordum ama şimdi daha iyi okuyorum."* derken, öğretmen *"Yazısı daha küçük ve düzenli hâle geldi."* ifadesini kullanmış, aile ise *"Önceki yaşamına göre daha mutlu ve huzurlu."* sözleriyle öğrencinin kendisi için hedeflenen becerileri yaşamında sergilemede bağımsızlık kazandığına işaret etmişlerdir.

ISBN NR. : 978-625-5694-38-6

Motivasyon ve tutum temasında, öğrenci *"Meslek sahibi olmak ve faydalı bir insan olmak istiyorum. Hayata daha olumlu bakıyorum"* demiştir. Öğretmen, "*Küçük adımlarla da olsa ilerleme motive ediciydi. Kaydedilen ilerlemeler öğrenci ve benim için yeni çalışmalar için ışık oluyor."* şeklinde süreci motive edici olarak değerlendirmiştir. Aile ise *"Kardeşimin huzurlu olması bizi de mutlu ediyor."* diyerek eğitimin devam etmesine yönelik motivasyonunu yansıtmıştır.

Zorluklar temasında ise, öğrenci *"Kalem tutmaya zorlanıyordum, masada çalışmak zordu. Ellerimin titremesinden istediğim güzellikte yazamıyordum, ilk defa kalem tuttum."* diyerek; öğretmen *"En büyük zorluk kalem tutmaydı; el titremeleri ve kas zayıflığı vardı. Masada çalışmak ve satır içine yazıları yazdırmaya çalışmak zor oluyordu." diyerek* öğrencinin fiziksel yetersizliklerinden kaynaklana güçlükleri belirtmişlerdir. Aile *"Evde eğitim sürecinde kayda değer zorluk yaşamadık."* ifadesiyle sürecin genelde sorunsuz ilerlediğini vurgulamıştır.

Bu bulgular, evde eğitim uygulamasının öğrencinin bilişsel, duygusal ve davranışsal gelişimine anlamlı katkılar sağladığını göstermektedir.

3.2. Öğretmen ve Aileye İlişkin Bulgular

Öğretmen ve aileye ilişkin katılımcı görüşleri aile üzerindeki etkiler ve öğretmenin kazanımları olmak üzere iki tema altında toplanmıştır. Bu temalar ve katılımcılara ait özet görüşler Çizelge 2'de sunulmaktadır.

Çizelge 2. Öğretmen ve Aileye İlişkin Temalar ile Katılımcı Görüşlerinin Özetleri

Tema	Katılımcı Görüşlerinin Özeti
Aile üzerindeki etkiler	Başarının aileye gurur ve mutluluk verici olarak yansıması
Öğretmenin kazanımları	Mesleki doyumda artış, empati gelişimi, işbirliği becerilerinde artış, aileye olumlu yaklaşım sergileme, aileyle işbirliği kurmada başarı

Çizelge 2 incelendiğinde, evde eğitim uygulamasının hem öğretmen hem de aile açısından olumlu etkiler yarattığı görülmektedir. Aile üzerindeki etkiler temasında öğrenci, *"Aile bireylerime ve etrafımdaki insanlara anlatıyorum. Abilerime ve yeğenlerime başarılarımı anlatıyorum."* sözleriyle başarısının verdiği gururu tüm aileye yansıttığını dile getirmiştir. Öğretmen, *"Ailesi son derece memnun, başarıya ve sevince ortak oluyorlar."* ifadesiyle ailenin sürece aktif katılımını vurgulamış; aile ise *"Kardeşimin mutluluğu bizim de mutluluğumuz oldu."* diyerek öğrencinin başarısının tüm aileye olumlu yansıdığını belirtmiştir.

Öğretmenin kazanımları temasında ise öğretmen, *"Bu süreç bana mesleki doyum ve empati kattı; şükür duygum arttı. Sağlıklı olmanın, rahatça okuyup yazabilmenin, eğitim almış ve bir meslek sahibi olmanın değeri bende daha da belirgin oldu."* diyerek sürecin kendisine sağladığı farkındalığı açıklamıştır. Aile, *"Öğretmenin yaklaşımı olumlu, iş birliği süreci başarılıydı. Aileden biri gibi."* ifadesiyle öğretmenin destekleyici ve işbirlikçi tutumunu vurgulamıştır. Bu bulgular, evde eğitim sürecinin öğretmen açısından mesleki doyum ve empati gelişimini desteklediğini, aile açısından ise aidiyet ve iş birliği duygusunu güçlendirdiğini göstermektedir.

ISBN NR. : 978-625-5694-38-6

3.3. Uygulamaya İlişkin Bulgular

Evde özel eğitim uygulamasına ilişkin katılımcı görüşleri evde eğitim deneyimi ve öneriler/beklentiler olmak üzere iki tema altında toplanmıştır. Bu temalar ve katılımcılara ait özet görüşler Çizelge 3'te sunulmaktadır.

Çizelge 3. Uygulamaya İlişkin Temalar ve Katılımcı Görüşlerinin Özetleri

Tema	Katılımcı Görüşlerinin Özeti
Evde eğitim deneyimi	Keyif verici, faydalı, olumlu bir uygulama
Öneriler/Beklentiler	Eğitimin devam etmesi, başka dersleri de içermesi, süresinin artırılması, materyal desteği, öğretmen desteklerinin artırılması

Çizelge 3 incelendiğinde, katılımcıların evde eğitim uygulamasını genel olarak olumlu değerlendirdikleri görülmektedir. Evde eğitim deneyimi temasında öğrenci, *"Sen benim hem abim hem hocamsın; dualarım kabul oldu, iyi ki benim öğretmenimsin."* sözleriyle öğretmeniyle kurduğu güçlü bağı ve sürece yönelik memnuniyetini ifade etmiştir. Öğretmen, *"BEP hazırladım, materyaller edindim, süreç faydalı oldu. Hizmet içi kurslar aldım, makaleler okudum evde eğitim süreci ile ilgili, önceden tecrübe sahibi öğretmenlerle konuştum."* diyerek uygulamanın kendisine sunduğu bireyselleştirilmiş öğretim fırsatlarını vurgulamıştır. Aile ise *"Evde eğitim uygulaması bizim için faydalı ve mutluluk verici bir deneyim; öğretmenimiz evimizden biri gibi oldu."* ifadesiyle sürecin aileye kattığı duygusal değeri dile getirmiştir.

Öneriler ve beklentiler temasında ise öğrenci, *"Daha iyi okumak, güzel yazmak, meslek sahibi olmak istiyorum. Hayatıma katkı verecek diğer bilgileri de öğrenmek istiyorum; matematik gibi."* sözleriyle eğitimin sürmesinin ve içeriğinin genişletilmesini arzuladığını belirtmiştir. Öğretmen, *"Özlük hakları iyileştirilmeli, materyal desteği sağlanmalı. Yol parası ve servis hizmeti verilmeli, ders saat ücretleri artırılmalı"* diyerek uygulamanın sürdürülebilirliği için gerekliliklere dikkat çekmiş; aile ise *"Evde eğitim sürecinin ders ve öğretim anlamında artmasını istiyoruz. Gün anlamında da daha fazla olmasını istiyoruz."* diyerek sürecin devamına ve niceliğine yönelik beklentisini dile getirmiştir. Bu bulgular, evde eğitim uygulamasının tüm paydaşlar açısından değerli ve sürdürülmesi gereken bir eğitim modeli olarak görüldüğünü göstermektedir.

4. SONUÇ, TARTIŞMA VE ÖNERİLER

Bu araştırmada, çoklu yetersizlikten etkilenen bir genç kadının evde eğitim sürecine ilişkin deneyimleri öğrenci, öğretmen ve aile bakış açılarından incelenmiştir. Bulgular, evde eğitimin öğrencinin akademik, sosyal-duygusal ve günlük yaşam becerilerinde bütüncül bir gelişim sağladığını göstermektedir. Katılımcı görüşleri, öğrencinin yalnızca bilişsel değil; özgüven, motivasyon ve bağımsız yaşam becerileri açısından da ilerleme kaydettiğini ortaya koymuştur.

Bu sonuçlar, Türkiye'de yapılan çalışmaların genel eğilimiyle uyum göstermektedir. Örneğin Sarı ve diğerleri (2020), evde eğitimin çocukların akademik ve sosyal gelişimine katkı sağladığını belirtmiş; Aslan (2017) ile Berkant ve Atılgan (2020), öğretmen iş birliği ve materyal desteğinin sürecin niteliğini artırmadaki önemine dikkat çekmiştir. Bu araştırmadaki öğretmen, süreci hem öğretimsel hem duygusal açıdan zenginleştirici bulmuş, materyal

ISBN NR. : 978-625-5694-38-6

eksikliklerine rağmen öğrencinin gelişimini desteklemeyi başarmıştır. Bu araştırmadaki öğrencinin okuma-yazma ve ince motor becerilerindeki belirgin ilerlemeler, evde bireyselleştirilmiş öğretimin olumlu etkisini göstermektedir. Bu bulgu Beyhan (2021) ve Aymen-Peker ile Taş'ın (2017) ev ortamında yürütülen öğretim süreçlerinin öğrencinin hızına ve gereksinimlerine göre uyarlanmasının öğrenme çıktıları üzerindeki etkisini vurgulayan çalışmalarıyla örtüşmektedir. Araştırmadaki öğretmenin süreci mesleki ve kişisel gelişimi açısından doyurucu bulması, Susam ve diğerlerinin (2022) evde eğitim hizmeti sunacak öğretmenlerin "gönüllülük, deneyim ve mesleki yeterlik" özelliklerine sahip olması gerektiğini belirttikleri bulgularla paraleldir. Bu durum, sürecin niteliğinde öğretmenin mesleki donanımı ve istekliliğinin belirleyici olduğunu göstermektedir. Araştırmadaki öğrencinin sosyal-duygusal olarak güçlendiği, öğretmenine ve ailesine karşı aidiyet duygusu geliştirdiği görülmüştür. Bu sonuç, Şad ve Akdağ (2010) ile Eker ve Çelik'in (2025) evde eğitimin öğrencilerin sosyal-duygusal gereksinimlerini destekleyebildiğini ortaya koyan çalışmalarıyla paralellik taşımaktadır. Araştırmadaki ailenin, öğrencinin mutluluğunu "tüm aileye yansıyan bir güç kaynağı" olarak tanımlaması da Başkonuş'un (2024) ailelerin evde eğitimi çocuklarının mutluluğuna ve aile içi huzura katkı sağlayan bir süreç olarak değerlendirdikleri, Sarı ve diğerlerinin (2020) ise ebeveynlerin evde eğitimden genel olarak memnun olduklarını belirttikleri bulgularla örtüşmektedir. Ayrıca araştırmadaki öğretmenin özlük hakları ve ulaşım desteğine ilişkin talepleri, Susam ve diğerlerinin (2019) evde eğitim hizmetlerinde görev yapan öğretmenlerin motivasyon ve verimliliğini artırmak amacıyla ulaşım desteği sağlanması gerektiğine yönelik önerileriyle de paralellik göstermektedir.

Benzer şekilde, uluslararası alanyazındaki çalışmalar da bu araştırmanın bulgularını destekler niteliktedir. Mushole (2012), ev temelli eğitimin çoklu yetersizlikten etkilenen bireylerde gelişimsel kazançlar sağladığını ve bireyselleştirilmiş öğretim süreçlerinin bu öğrencilerin potansiyelini ortaya çıkarabildiğini belirtmiştir. Bu durum, araştırmadaki öğrencinin okuma-yazma, motor beceriler ve öz güven alanlarında gözlenen bütüncül gelişimiyle paralellik göstermektedir. Duffey (1999) ise, evde eğitimin etkili olabilmesi için ailelerin yeterli bilgiye, materyale ve uzman desteğine sahip olmalarının gerekliliğini vurgulamıştır. Bu vurgu araştırma da görüldüğü üzere, öğretmen ve ailenin güçlü iş birliği ile desteklenen öğrenme sürecinin, öğrencinin akademik ve duygusal gelişimini kolaylaştırdığı bulgusuyla örtüşmektedir. Ayrıca Hurlbutt (2011) ve Tipton (2019), evde eğitimin bireyselleştirilmiş öğrenme süreçlerini desteklediğini ve öğrencilerin kendi hızlarında ilerlemelerine olanak tanıdığını belirtmiştir. Bu araştırmadaki öğrencinin bireyselleştirilmiş öğretimden duyduğu memnuniyet ve öğrenme sürecine aktif katılımı, bu bulgularla tutarlıdır. Son olarak, Wehrmann (2015), aile stresinin büyük ölçüde öğrencinin yetersizlik düzeyiyle ilişkili olduğunu belirtmiştir. Bu araştırmadaki aile ise, zorluklara rağmen süreci destekleyici ve güçlendirici bir deneyim olarak değerlendirmiştir. Bu durum, evde eğitimin aileler için yalnızca bir bakım yükü değil, aynı zamanda psikolojik dayanıklılığı artıran bir süreç olabileceğini gösterebilir.

Sonuç olarak, evde özel eğitim uygulaması öğrencinin bilişsel, sosyal-duygusal gelişimini destekleyen, öğretmene mesleki doyum kazandıran ve aile için güçlendirici bir deneyim sunan bütüncül bir model olarak değerlendirilebilir. Bu yönüyle evde eğitimin, çoklu yetersizlikten etkilenen bireyler için özellikle okuma-yazma öğretimi sürecinde esnek,

ISBN NR. : 978-625-5694-38-6

bireyselleştirilmiş ve etkili bir öğrenme ortamı sağlayan alternatif bir eğitim biçimi olarak öne çıktığını düşündürebilir.

Bu araştırmanın sonuçları değerlendirilirken çalışmanın bazı sınırlılıklarının olduğu göz önünde bulundurulmalıdır. Çalışma tek bir öğrenci, öğretmen ve aileyle sınırlıdır; bu nedenle bulgular genellenmemelidir. Veriler ses kaydı yerine öğretmenin yazılı notlarına dayanmaktadır ve yalnızca bir eğitim-öğretim yılına ait görüşleri kapsamaktadır. Ayrıca araştırma, öğrencinin okuma-yazma odaklı evde eğitim süreciyle sınırlı olduğundan, diğer ders alanlarındaki katkılar ayrıntılı incelenememiştir. Bu bağlamda ileri araştırmalarda daha geniş örneklemler ve farklı paydaş gruplarıyla çoklu vaka desenlerinin kullanılması önerilebilir. Uzun süreli izleme çalışmaları da, evde eğitimin akademik ve sosyal-duygusal etkilerinin sürdürülebilirliğini ortaya koyabilir. Bu konuda karma yöntemli araştırmalar yürütülerek de nitel bulgular nicel verilerle desteklenebilir.

Uygulamada ise evde eğitim hizmetlerinin niteliğini artırmak için BEP sürecinin güçlendirilmesi, öğretim hedeflerinin bireysel önceliklere göre belirlenmesi ve öğretmenlerin özel eğitim alanında hizmet içi eğitimlerle desteklenmesinin önemli olduğu söylenebilir (MEB, 2025, Md.17). Diğer taraftan uygulamanın etkililiği ve sürdürülebilirliği için öğretmenlere materyal desteği sağlanması, ailelerin sürece aktif katılımını artıracak rehberlik ve psikososyal destek programlarının geliştirilmesi önerilebilir. Bunun için ayrıca, öğretmenlerin özlük haklarını ve süreçteki motivasyonlarını destekleyecek politika düzenlemelerinin yapılması da önerilebilir.

KAYNAKÇA

Arı, Y., İşcen-Karasu, F. ve Kahraman, H. (2022). Özel eğitim okul müdürleri COVID-19 küresel salgınında uzaktan eğitim sürecini nasıl yönettiler? *Sivas Cumhuriyet University Educational Sciences Institute Journal, 1*(2), 157-142.

Aslan, A. (2017). *Evde eğitim hizmetlerinde yer alan öğretmen, veli ve yetkililerin evde eğitim hizmetlerine yönelik görüşleri* [Yüksek lisans tezi], Ağrı İbrahim Çeçen Üniversitesi, Ağrı. Yükseköğretim Kurulu Ulusal Tez Merkezi. https://tez.yok.gov.tr

Aymen-Peker, E. ve Taş, E. (2017). Evde eğitim uygulaması üzerine bir durum çalışması: Evde fen eğitimi. *Karadeniz Sosyal Bilimler Dergisi*, *9*(2), 139-174.

Başkonuş, T. (2024). Özel eğitim öğretmenlerinin özel alan yeterlikleri ile evde eğitim hizmetlerinin yürütülmesi sürecinde karşılaştıkları güçlükler. *Uluslararası Psiko-Sosyal Eğitim Araştırmaları Dergisi, 4*(7), 175-189.

Berkant, H. G. ve Atılgan, G. (2020). Evde eğitim hizmeti ile ilgili öğretmen görüşlerinin ve uygulama sürecinin incelenmesi. *International Journal of Social and Humanities Sciences Research, 7*(52), 727-743. https://doi.org/10.26450/jshsr.1826

Beyhan, C. (2021). *Özel gereksinimli 10. sınıf öğrencisinin evde matematik eğitimi uygulama sürecinin incelenmesi* [Yüksek lisans tezi, Siirt Üniversitesi, Fen Bilimleri Enstitüsü]. Yükseköğretim Kurulu Ulusal Tez Merkezi. https://tez.yok.gov.tr/UlusalTezMerkezi/

Bumpus-Barnett, S. I. (2024). *Overcoming challenges while homeschooling: A quantitative study of parental concerns and strategies, including the relationship of children having special needs and the rate of homeschooling* [Doctoral dissertation, South College]. ProQuest Dissertations & Theses Global.

https://www.proquest.com/docview/3107911584?pq-origsite=gscholar&fromopenview=true&sourcetype=Dissertations%20&%20Theses

Cheng, A., Tuchman, S. ve Wolf, P. J. (2016). Homeschool parents and satisfaction with special education services. *Journal of School Choice, 10*(4), 381-398. https://doi.org/10.1080/15582159.2016.1202076

Cooper, B. S. ve Sureau, J. (2007). The politics of homeschooling: New developments, new challenges. *Educational policy*, *21*(1), 110-131. https://doi.org/10.1177/0895904806296

Duffey, J. (1999). Home schooling and students in special education: Sorting out the options for parents. *Preventing School Failure: Alternative Education for Children and Youth, 43*(2), 57–63. https://doi.org/10.1080/10459889909603303

Eker, B. ve Çelik, K. (2025). Evde eğitim yapılan özel gereksinimli öğrencilerin yaşam becerilerini geliştirmede oyun ve arkadaşlık etkisinin incelenmesi. *Yönetim ve Eğitim Bilimleri Dergisi*, *4*(2), 81-95. https://doi.org/10.5281/zenodo.15721417

Engelliler Hakkında Kanun, 7.7.2005 tarihli, 25868 sayılı Resmi Gazete. Erişim adresi: https://www.mevzuat.gov.tr/mevzuatmetin/1.5.5378.pdf

Hurlbutt, K. S. (2011). Experiences of parents who homeschool their children with autism spectrum disorders. *Focus on Autism and Other Developmental Disabilities, 26*(4), 239-249. https://doi.org/10.1177/1088357611421170

Işık, E. (2019). *Evde eğitime ilişkin öğretmen, öğrenci ve veli görüşleri* [Yüksek lisans tezi, Fırat Üniversitesi]. Fırat Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Elazığ.

İnsan Hakları Derneği (Ağustos, 2022). Birleşmiş milletler çocuk haklarına dair sözleşme. Erişim adresi: https://www.ihd.org.tr/ble-mletler-cuk-haklarina-da-slee/

İnsan Hakları Derneği (Ağustos, 2022). İnsan hakları evrensel bildirgesi. Erişim adresi: https://www.ihd.org.tr/insan haklari-evrensel-beyannames/

İşcen-Karasu, F. (2021). Bütünleştirme yoluyla eğitim. D. Kayahan-Yüksel ve F. İşcen-Karasu (Ed.). *Etkinlik örnekleriyle özel öğrenme güçlüğü olan öğrencilerin eğitimi* (ss 169-197). Eğiten Kitap.

Lincoln, Y. S. ve Guba, E. G. (1985). *Naturalistic inquiry.* Sage.

Millî Eğitim Bakanlığı. (2018). *Özel Eğitim Hizmetleri Yönetmeliği*. Resmî Gazete (Sayı: 30471, 07.07.2018). https://www.resmigazete.gov.tr/eskiler/2018/07/20180707-8.htm

Millî Eğitim Bakanlığı. (2025). *Evde eğitim hizmetleri kılavuzu*. Özel Eğitim ve Rehberlik Hizmetleri Genel Müdürlüğü. https://orgm.meb.gov.tr

Milli Eğitim Temel Kanunu, 14.6.1973 tarihli, 14574 sayılı Resmi Gazete. Erişim adresi: https://www.mevzuat.gov.tr/MevzuatMetin/1.5.1739.pdf

Mushole, C. (2012). *An investigation into challenges faced by teachers of children with intellectual disabilities in selected special units of Lusaka district* [Master's thesis, University of Zambia]. University of Zambia Institutional Repository.

Sarı, H., Karaca, M. A. ve Kızılkaya, A. E., (2020). Türkiye'de Evde Eğitim Hizmetlerinin Ebeveyn Görüşlerine Göre İncelenmesi. *Uluslararası Karamanoğlu Mehmetbey Eğitim Araştırmaları Dergisi*, *2*(1), 87-99.

Stake, R. E. (1995). *The art of case study research*. Thousand Oaks, CA: Sage.

ISBN NR. : 978-625-5694-38-6

Susam, B., Demir, M. K. ve Şahin, Ç. (2019). Evde eğitim uygulamasına ilişkin öğretmen görüşleri. *Journal of Education, Theory and Practical Research, 5*(2), 163-171.

Susam, B., Talas, S. ve Bülbül, M. Ş. (2022). Evde eğitimde model arayışı. Batı Anadolu Eğitim Bilimleri Dergisi, 13 (1), 234-251. https://doi.org/10.51460/baebd.1023698

Şad, S. N. ve Akdağ, M. (2010). Evde eğitim. *Milli Eğitim Dergisi, 40*(188), 19-31.

Taşdemir, M. ve Bulut, A. S. (2015). Ev okulu uygulaması üzerine bir durum çalışması: Kuram ve özel eğitimde uygulama. *International Journal Of Eurasia Social Sciences, 6*(19), 138-157.

Tipton, J. M. (2019). *Twenty-first century skill building for students with special needs through problem-based learning: An examination of homeschool teacher blogs* [Doctoral dissertation, Walden University]. ProQuest Dissertations Publishing. https://www.proquest.com/docview/22623674

Türkiye Cumhuriyeti Anayasası, 9.11.1982 tarihli, 17863 sayılı Resmi Gazete. Erişim adresi: https://www.mevzuat.gov.tr/MevzuatMetin/1.5.2709 19821018.pdf

Wehrmann, L. A. (2015). *Stress levels of parents of homeschooled versus public-schooled special needs children* [Doctoral dissertation, Walden University]. Walden Dissertations and Doctoral Studies Collection. https://scholarworks.waldenu.edu/dissertations

Yıldırım, A. ve Şimşek, H. (2021). *Sosyal bilimlerde nitel araştırma yöntemleri* (12. baskı). Ankara: Seçkin Yayıncılık.

Yin, R. K. (2018). *Case study research and applications: Design and methods* (6th ed.). Thousand Oaks, CA: Sage.

ISBN NR. : 978-625-5694-38-6

COĞRAFİ BİLGİ SİSTEMLERİNİN (CBS) DOĞAL AFET YÖNETİMİNDEKİ YENİLİKÇİ KULLANIMLARI

Dr. Öğr. Üyesi FATİH KARTAL

Sivas Cumhuriyet Üniversitesi, Eğitim Fakültesi, fatihkartal.58@hotmail.com,0000-0001-9266-5007

ÖZET

Doğal afetler, toplumların yaşam kalitesini ve güvenliğini tehdit eden ciddi olaylardır. Bu bağlamda, Coğrafi Bilgi Sistemleri (CBS), afet yönetiminde yenilikçi ve etkili çözümler sunarak risklerin azaltılmasında kritik bir rol oynamaktadır. CBS teknolojileri, mekânsal verilerin toplanması, analizi ve görselleştirilmesi ile afet öncesi risk değerlendirmesi, erken uyarı sistemleri, müdahale ve iyileştirme süreçlerinde kapsamlı destek sağlamaktadır. Günümüzde, yapay zeka, makine öğrenimi ve gerçek zamanlı veri entegrasyonu gibi teknolojilerle güçlendirilen CBS uygulamaları, doğal afetlere karşı hazırlık ve müdahale kapasitesini önemli ölçüde artırmaktadır. Özellikle sel, deprem, orman yangını gibi afetlerde CBS'nin erken uyarı ve tahmin modelleri can kayıplarının ve ekonomik zararların azaltılmasına katkı sağlamaktadır. Ayrıca, CBS tabanlı lojistik planlama ve müdahale stratejileri, afet sonrası kaynakların etkin dağıtılmasını mümkün kılmaktadır. Bununla birlikte, teknolojinin maliyeti, veri erişimi, teknik altyapı eksiklikleri ve toplumun adaptasyonu gibi engeller, CBS'nin etkin kullanımını sınırlamaktadır. Bu nedenle, CBS teknolojilerinin sosyal boyutları da dikkate alınarak yerel kapasitenin artırılması ve kullanıcı eğitiminin sağlanması gerekmektedir. Sonuç olarak, CBS'nin diğer ileri teknolojilerle entegrasyonu ve toplum temelli yaklaşımlarla desteklenmesi, doğal afet yönetiminde sürdürülebilir ve yenilikçi çözümler sunmaktadır. Gelecekte, bu entegrasyonun artırılması ve teknolojik gelişmelerin sosyal kabul görmesi, afet yönetiminde daha etkin ve kapsayıcı stratejiler geliştirilmesini sağlayacaktır.

Anahtar Kelimeler: Coğrafi Bilgi Sistemleri, Doğal Afet Yönetimi, Yenilikçi Teknolojiler

ISBN NR. : 978-625-5694-38-6

SINIF ÖĞRETMENİ ADAYLARININ MESLEKİ YOLCULUĞUNDA "İKİ DİL BİR BAVUL" FİLMİNİN ETKİSİ

Dr. Öğr. Üyesi, Mehmet Akif BİRCAN[1],

[1] Sivas Cumhuriyet Üniversitesi, Eğitim Fakültesi, mehmetakifbircan@cumhuriyet.edu.tr - ORCID ID: 0000-0003-2442-0600

ÖZET

Bu araştırmada "İki Dil Bir Bavul" filminin sınıf öğretmeni adaylarının görüşleri doğrultusunda incelenmesi amaçlanmaktadır. Araştırmada nitel araştırma desenlerinden olgu bilim (fenomoloji) kullanılmıştır. Araştırmanın çalışma grubunu 36 sınıf öğretmeni adayı oluşturmaktadır. Araştırmada veri toplama aracı olarak yapılandırılmış form kullanılmıştır. Sınıf öğretmeni adaylarına Alternatif Eğitim Uygulamaları dersi kapsamında "İki Dil Bir Bavul" filmi izletilmiştir. Araştırma verileri film izlendikten sonra yapılandırılmış form aracılığı ile çevrimiçi ortamda toplanmıştır. Elde edilen veriler içerik analizi ile analiz verilmiştir. Verilerin analizi sonucunda iki dil bir bavul filminin öğretmen adaylarının öğretmenlik motivasyonlarına genel anlamda olumlu etki ettiği bulgusu elde edilmiştir. Bunun yanı sıra filmin az sayıda da olsa katılımcının öğretmenlik motivasyonuna olumsuz etkisinin olduğu bulgusu da elde edilmiştir. Ayrıca iki dil bir bavul filminin öğretmen adaylarının öğretmenlik algılarına genel anlamda olumlu etki ettiği bulgusu elde edilmiştir. Bu bulguya ek olarak filmin az sayıda da olsa katılımcının öğretmenlik algısını olumsuz etkilediği bulgusu elde edilmiştir. Araştırma bulguları doğrultusunda; öğretmen adaylarının eğitiminde "İki Dil Bir Bavul" gibi öğretmenlik mesleğinin bütün yönlerini anlatan eğitim ve öğretmen konulu filmlerinin kullanılması önerilmektedir.

Anahtar Kelimeler : iki dil bir bavul, sınıf öğretmeni, inceleme

ISBN NR. : 978-625-5694-38-6

PARAZİTLERDEN KORUNMA DAVRANIŞLARININ KAZANDIRILMASINDA ÖĞRETMENİN ROLÜ: OKUL TEMELLİ MÜDAHALE ÖNERİLERİ

THE ROLE OF THE TEACHER IN PROVIDING PARASITE PROTECTIVE BEHAVIORS: SUGGESTIONS FOR SCHOOL-BASED INTERVENTION

Doç. Dr. AYSEL ARSLAN[1], Dr. Öğr. Üyesi Rukiye ASLAN[2]

[1]Sivas Cumhuriyet Üniversitesi, Eğitim Fakültesi, Eğitim Bilimleri Bölümü, Eğitim Programları ve Öğretim Ana Bilim Dalı, ayselarslan@cumhuriyet.edu.tr

ORCID ID: 0000-0002-8775-1119

[2]Sivas Cumhuriyet Üniversitesi, Eczacılık Fakültesi, Temel Eczacılık Bilimleri Bölümü, Farmasötik Mikrobiyoloji Ana Bilim Dalı, raslan@cumhuriyet.edu.tr

ORCID ID: 0000-0001-5843-626X

ÖZET

Paraziter enfestasyonlar, özellikle çocuklarda ciddi sağlık sorunlarına neden olarak, fiziksel ve bilişsel gelişimi olumsuz etkileyen önemli bir halk sağlığı problemidir. Bu çalışmada, parazitlerden korunma davranışlarının kazandırılmasında öğretmenlerin rolü ve okul temelli müdahalelerin önemi ele alınmıştır. Literatür taraması yöntemiyle gerçekleştirilen çalışmada, öğretmenlerin sağlık eğitimi bağlamında kritik bir aktör olduğu vurgulanmıştır. Okullar ise, çocuklarda hijyen alışkanlıklarının geliştiği ve sürdürüldüğü sosyal ortamlar olarak öne çıkmaktadır. Etkili okul temelli müdahaleler kapsamında; öğretmenlerin bilgi ve farkındalıklarının artırılması, öğrencilere yönelik etkileşimli eğitim programlarının uygulanması ve veli iş birliğinin sağlanması gerekliliği ortaya konmuştur. Ayrıca, düzenli sağlık taramaları ve hijyen uygulamalarının takibiyle parazit bulaşının önlenebileceği ifade edilmiştir. Eğitimde drama, oyun ve görsel materyaller gibi yöntemlerin kullanılması, davranış değişikliğinin kalıcı olmasını desteklemektedir. Sonuç olarak, öğretmenlerin kapasitesinin geliştirilmesi ve okul yönetimleriyle iş birliği içinde yürütülecek müdahaleler, parazitlerden korunma davranışlarının kazanılmasında etkili bir strateji olarak önerilmektedir. Bu yaklaşımın, çocuk sağlığı ve toplum refahına olumlu katkılar sağlaması beklenmektedir.

Anahtar Kelimeler: Paraziter enfestasyon, parazitlerden korunma, öğretmen rolü, okul temelli müdahaleler, sağlık eğitimi

ISBN NR. : 978-625-5694-38-6

ABSTRACT

Parasitic infestations are a significant public health problem, causing serious health problems, particularly in children, negatively impacting physical and cognitive development. This study examines the role of teachers and the importance of school-based interventions in instilling parasite prevention behaviors. The review, conducted using a literature review, emphasizes the critical role of teachers in health education. Schools stand out as social environments where children develop and maintain hygiene habits. Effective school-based interventions highlight the need to increase teachers' knowledge and awareness, implement interactive educational programs for students, and ensure parental cooperation. It has also been stated that parasite transmission can be prevented through regular health screenings and monitoring hygiene practices. The use of methods such as drama, games, and visual materials in education supports the persistence of behavioral changes. Consequently, teacher capacity building and interventions carried out in collaboration with school administrations are recommended as an effective strategy for instilling parasite prevention behaviors. This approach is expected to positively contribute to child health and public well-being.

Keywords: Parasitic infestation, parasite prevention, teacher role, school-based interventions, health education

1. GİRİŞ

Parazit enfestasyonları, özellikle gelişmekte olan ülkelerde okul çağındaki çocuklar arasında yaygın olarak görülen ve hem fiziksel hem de bilişsel gelişimi olumsuz etkileyen önemli bir halk sağlığı sorunudur (Hotez vd., 2008). Bu enfestasyonlar, yetersiz beslenme, anemi, büyüme geriliği, öğrenme güçlükleri ve okul başarısında düşüş gibi ciddi sağlık sorunlarına yol açabilmektedir (Stephenson vd., 2000). Dünya Sağlık Örgütü'nün (WHO, 2020) raporlarına göre, okul çağı çocuklarında parazit enfestasyonları yalnızca bireysel sağlık üzerinde değil, aynı zamanda toplum sağlığı üzerinde de önemli etkilere sahiptir. Dolayısıyla, erken yaşta kazandırılan korunma davranışları hem bireysel hem de toplumsal düzeyde enfestasyon riskini azaltmada kritik bir rol oynamaktadır.

Parazitlerden korunma davranışları; el yıkama, kişisel hijyen, tuvalet kullanımı, güvenli su ve gıda tüketimi, kişisel eşyaların paylaşılmaması ve çevre temizliğine dikkat edilmesi gibi önlemleri kapsamaktadır (Strunz vd., 2014). Araştırmalar, bu davranışların erken yaşta

ISBN NR. : 978-625-5694-38-6

kazandırılmasının, uzun vadede enfestasyon oranlarının düşürülmesine, beslenme durumunun iyileşmesine ve bilişsel performansın desteklenmesine katkıda bulunduğunu göstermektedir (Pullan vd., 2014).

Okullar, sadece akademik öğrenmenin gerçekleştiği alanlar olarak değil; aynı zamanda sağlıklı yaşam alışkanlıklarının pekiştirildiği ve sosyal davranışların şekillendiği ortamlar olarak da önem taşır (Bundy vd., 2013). Çocuklar, okulda geçirdikleri süre boyunca hem öğretmenlerinden hem de akranlarından model alarak davranışlarını geliştirir. Bu nedenle okul temelli müdahaleler, parazitlerden korunma davranışlarının kazandırılmasında stratejik bir araçtır. Eğitim ortamının hijyenik ve güvenli olması, öğrencilerin günlük yaşam alışkanlıklarını olumlu yönde etkileyerek enfestasyon riskini azaltır ve okul topluluğu içinde bulaşma zincirinin kırılmasını sağlar. Ayrıca, okul temelli programlar öğrencilerin bilgiyi pratiğe dönüştürmesini destekleyen uygulamalı etkinlikleri içermeli; el yıkama simülasyonları, hijyen temalı drama ve interaktif oyunlar gibi yöntemler öğrencilerin öğrenilen bilgileri günlük yaşamda uygulamalarını kolaylaştırmalıdır. Bu tür programlar, bireysel davranış değişikliğinin yanı sıra okul çapında sağlıklı alışkanlıkların yaygınlaşmasını da teşvik eder ve uzun vadede toplum sağlığına katkıda bulunur (Bundy vd., 2013; WHO, 2020).

1.1.Parazitlerden Korunma Davranışları ve Önemi

Parazitlerden korunma davranışları, kişisel hijyen, el yıkama alışkanlıkları, tuvalet kullanım kuralları, güvenli su ve gıda tüketimi, kişisel eşyaların paylaşılmaması gibi önlemleri kapsamaktadır (Strunz vd., 2014). Bu davranışlar yalnızca bireysel enfestasyon riskini azaltmakla kalmaz, aynı zamanda okul topluluğu içinde bulaş zincirini kırar ve epidemiyolojik açıdan enfestasyonların yayılmasını önler. Araştırmalar, bu davranışların erken yaşta kazandırılmasının uzun vadeli sağlık yararları sağladığını ve okul başarısını olumlu etkilediğini göstermektedir (Pullan vd., 2014). Ayrıca, çocukların edinilen hijyen alışkanlıklarını evde ailelerine de aktarabilmeleri, toplum genelinde koruyucu sağlık etkisinin genişlemesine katkıda bulunur.

1.2.Parazit Türleri ve Bulaşma Yolları

En yaygın parazit türleri arasında bağırsak solucanları (*Ascaris lumbricoides, Trichuris trichiura), Giardia lambia* ve *Taenia sp.* türleri yer almaktadır. Bu parazitler genellikle kontamine su ve gıda yoluyla bulaşır ve hijyen yetersizlikleri ile sanitasyon eksiklikleri bulaşmayı kolaylaştırır (WHO, 2011). Özellikle okul ortamlarında tuvaletlerin temizliği, el

ISBN NR. : 978-625-5694-38-6

yıkama alışkanlıklarının düzenli uygulanması ve ortak kullanılan sınıf, kantin ve spor alanlarının hijyen durumu, enfestasyon oranlarını doğrudan etkiler. Ayrıca, çocukların bilgi eksikliği ve davranışsal alışkanlıkları, parazitlerin okul ortamında yayılmasını kolaylaştıran önemli bir faktördür.

1.3.Korunma Davranışlarının Sağlık Üzerindeki Etkileri

Düzenli ve doğru hijyen uygulamaları, çocuklarda enfestasyon sıklığını azaltırken; anemi, beslenme yetersizlikleri, büyüme geriliği ve bilişsel işlev bozukluklarının önlenmesine de katkıda bulunur (WHO, 2020). Korunma davranışlarının kazandırılması, çocukların sağlıklı yaşam bilincini geliştirerek uzun vadede akademik başarı ve sosyal gelişim üzerinde olumlu etkiler yaratır. Araştırmalar, okul temelli hijyen eğitiminin, çocuklarda davranış değişikliğine yol açtığını ve parazit enfestasyon riskini anlamlı şekilde azalttığını göstermektedir (Strunz vd., 2014; Pullan vd., 2014).

2. ÖĞRETMENİN ROLÜ VE SORUMLULUKLARI

2.1. Öğretmenin Sağlık Eğitmenliği Bağlamındaki Yeri

Öğretmenler, öğrencilerin bilgi, tutum ve davranışlarını şekillendiren birincil eğitimciler olarak sağlık eğitiminin merkezinde yer almaktadır. Sadece akademik bilgi aktarmakla kalmayıp, öğrencilerin yaşam becerilerini ve sağlıklı alışkanlıklarını geliştirmelerinde de kritik rol üstlenirler (Glanz & Rimer, 2005). Parazitlerden korunma bağlamında öğretmenler, doğru hijyen uygulamalarını hem teorik hem de uygulamalı olarak öğrencilere aktarır. Bu süreçte öğretmenler, davranış modellemesi yoluyla öğrencilerin olumlu alışkanlıklar edinmesini sağlar ve düzenli pekiştirme yöntemleri ile bu davranışların kalıcı hâle gelmesini destekler (Bundy vd., 2013).

Araştırmalar, öğretmenlerin sağlık eğitimi konusundaki bilgi ve farkındalığının, öğrencilerin hijyen ve korunma davranışlarını benimsemesinde belirleyici bir faktör olduğunu göstermektedir. Öğretmenler, sadece bilgi aktaran bir otorite değil; aynı zamanda öğrencilerin günlük alışkanlıklarını gözlemleyen, yönlendiren ve gerektiğinde müdahale eden bir rehber konumundadır (WHO, 2011). Bu nedenle, öğretmenlerin mesleki gelişimi ve sağlık eğitimi konusunda sürekli olarak güncellenen bilgiye sahip olması, okul temelli hijyen ve korunma programlarının başarısı için temel gerekliliktir.

2.2. Öğrenci Davranışlarının Şekillenmesinde Öğretmenin Etkisi

ISBN NR. : 978-625-5694-38-6

Öğretmenlerin rolü, sadece bilgi aktarımı ile sınırlı değildir; öğrencilerin davranışlarını gözlemleme, yanlış alışkanlıkları düzeltme ve olumlu davranışları pekiştirme görevlerini de içerir (Alderman & Bundy, 2012). Bu bağlamda, öğretmenler öğrencilerin el yıkama, tuvalet kullanımı, hijyenik gıda tüketimi ve kişisel temizlik gibi davranışları kazanmalarında aktif rol oynar. Özellikle davranışsal modelleme ve sosyal öğrenme teorisine dayalı yöntemler, öğrencilerin yeni alışkanlıkları benimsemesini kolaylaştırır. Öğretmenler, sınıf içi uygulamalı etkinlikler, görsel-işitsel materyaller ve grup çalışmaları yoluyla bu davranışları somut hâle getirebilir (Glanz & Rimer, 2005).

Ayrıca, öğretmenler öğrencilerin davranışlarını sadece okul ortamıyla sınırlı olarak değil, ev yaşamına da yansıtabilmeleri için rehberlik sağlar. Örneğin, öğrencilerin evde aileleri ile birlikte el yıkama ve temiz su kullanımı uygulamalarını sürdürmelerini teşvik eder. Bu yaklaşım hem bireysel hem de toplumsal düzeyde parazitlerin bulaşma riskini azaltır ve okul temelli hijyen programlarının sürdürülebilirliğini artırır (Copeland vd., 2017). Öğretmenler parazitlerden korunma davranışlarının kazandırılmasında hem bilgi sağlayıcı hem de davranış modelleyici olarak merkezi bir role sahiptir. Bu rolün etkili bir şekilde yerine getirilebilmesi için öğretmenlerin bilgi, beceri ve motivasyon açısından desteklenmesi gerekmektedir.

3. OKUL TEMELLİ MÜDAHALE MODELLERİ

3.1. Eğitim Programları ve Materyal Kullanımı

Okul temelli müdahaleler, teorik eğitim ile uygulamalı etkinlikleri birleştiren bütüncül programlar şeklinde tasarlanmalıdır. Bu programlar, öğrencilerin yaş ve gelişim düzeyine uygun materyallerle desteklenmeli ve farklı öğrenme stillerine hitap edecek şekilde hazırlanmalıdır (Jukes vd., 2007). Görsel ve işitsel materyaller, posterler, broşürler ve dijital içerikler, öğrencilerin ilgisini artırarak bilgilerin davranışa dönüşmesini kolaylaştırır. Örneğin, el yıkama simülasyonları ve mikrobiyal bulaşmanın görselleştirilmesi, öğrencilerin hijyenin önemini doğrudan deneyimlemelerini sağlar. “Temiz su kullanımı” temalı interaktif oyunlar, animasyonlar ve hikâye temelli etkinlikler, çocukların günlük yaşamda hijyen alışkanlıklarını benimsemelerini teşvik eder. Ayrıca, poster yarışmaları ve sınıf içi farkındalık etkinlikleri, öğrencilerin öğrendiklerini paylaşmalarını ve pekiştirmelerini sağlar. Kısa videolar ve dijital sunumlar, özellikle görsel öğrenme stiline sahip öğrencilerin bilgiyi kalıcı hâle getirmesine yardımcı olur (Bundy vd., 2013).

Program tasarımında, öğrencilerin bilgiyi uygulamaya dönüştürmesini sağlayan değerlendirme araçları da kritik öneme sahiptir. Sınıf içi uygulamalı testler, el yıkama pratiği değerlendirme

ISBN NR. : 978-625-5694-38-6

formları veya grup etkinlikleri, öğrencilerin kazanılan davranışları günlük yaşamda ne ölçüde uyguladığını gözlemlemeye olanak tanır. Bu yöntemler, sadece davranış değişikliğinin izlenmesini sağlamakla kalmaz; aynı zamanda öğrencilerin motivasyonunu artırır, olumlu pekiştirme mekanizmaları oluşturur ve programın uzun vadeli etkinliğini güçlendirir. Okul temelli müdahaleler, interaktif, uygulamalı ve ölçülebilir araçlarla desteklendiğinde, öğrencilerin parazitlerden korunma davranışlarını benimsemesini ve sürdürülebilir hijyen alışkanlıkları geliştirmesini sağlayan etkili bir strateji haline gelir.

3.2. Öğrenci-Veli-Öğretmen İş Birliği

Parazitlerden korunma davranışlarının sürdürülebilirliği, okul ortamının ötesine taşınmalı ve ev yaşamında da desteklenmelidir. Velilerin bilinçlendirilmesi, çocuklara evde hijyen kurallarının uygulanmasını sağlamak ve alışkanlıkların pekişmesini desteklemek açısından kritik öneme sahiptir (Copeland vd., 2017).

Okullar, veli bilgilendirme toplantıları, broşürler, kısa eğitim videoları ve dijital platformlar aracılığıyla aileleri eğitime dahil edebilir. Ayrıca, öğrenci-veli-öğretmen iletişimi ve düzenli geri bildirim mekanizmaları, davranış değişikliğinin izlenmesine ve müdahalelerin etkisinin artırılmasına katkıda bulunur. Örneğin, öğrencilerin evde el yıkama ve kişisel hijyen uygulamalarını sürdürmeleri için haftalık takip çizelgeleri hazırlanabilir ve öğretmenler bu çizelgeleri düzenli olarak kontrol edebilir. Bu tür uygulamalar, aile katılımını güçlendirir ve okul temelli hijyen programlarının etkinliğini artırır.

3.3. Etkileşimli ve Uygulamalı Öğretim Yöntemleri

Teorik bilgilerin kalıcı hâle gelmesi için etkileşimli ve uygulamalı öğretim yöntemleri kullanılmalıdır. Drama, rol oyunları, hijyen temalı grup çalışmaları, uygulamalı el yıkama etkinlikleri ve hijyen yarışmaları, öğrencilerin öğrendiklerini günlük yaşamda uygulamalarına olanak tanır (Alderman & Bundy, 2012). Bu yöntemler, klasik ders anlatımına kıyasla öğrencilerin davranış değişikliğini daha etkili hâle getirir. Öğrenciler, sınıf içinde aktif katılım sağlayarak hem bireysel hem de grup içinde olumlu sosyal etkileşimler geliştirir. Örneğin, öğrenciler hijyen kurallarına uygun davranan arkadaşlarını gözlemleyip olumlu geri bildirim verir; bu sosyal pekiştirme, davranışların benimsenmesini güçlendirir. Ayrıca, uygulamalı yöntemler öğrencilerin kritik düşünme becerilerini geliştirir ve hijyen konusundaki farkındalıklarını artırır. Öğrenciler, karşılaştıkları hijyen sorunlarını çözme yollarını tartışır ve

ISBN NR. : 978-625-5694-38-6

yaratıcı çözümler üretir. Bu süreç, parazitlerden korunma davranışlarının yalnızca teorik bilgi olarak kalmasını önler ve gerçek yaşam becerilerine dönüştürür.

Okul temelli müdahaleler, eğitim programları, materyal kullanımı, öğrenci-veli-öğretmen iş birliği ve etkileşimli öğretim yöntemleri ile desteklendiğinde etkili olur. Bu bütüncül yaklaşım, parazitlerden korunma davranışlarının kazandırılmasını, sürdürülebilirliğini ve öğrencilerin sağlıklı yaşam bilincini artırmayı hedefler. Uygulamalı yöntemler ve aile katılımı, okul temelli programların başarısını ve uzun vadeli etkisini doğrudan güçlendirir.

4. OKULLARDA SAĞLIK TARAMALARI VE HİJYEN UYGULAMALARI

4.1. Düzenli Sağlık Kontrollerinin Önemi

Okullarda düzenli sağlık taramaları, parazit enfestasyonlarının erken tespit edilmesini ve gerekli tedavi müdahalelerinin zamanında uygulanmasını sağlar (WHO, 2011). Bu taramalar, yalnızca öğrencilerin sağlık durumunu izlemekle kalmaz; aynı zamanda hijyen alışkanlıklarının değerlendirilmesine, eksikliklerin belirlenmesine ve eğitim programlarının ihtiyaçlara göre yeniden düzenlenmesine de katkıda bulunur.

Düzenli sağlık kontrolleri, enfestasyon riskine sahip öğrencilerin belirlenmesi, uygun tedavi ve önleyici önlemlerin uygulanması açısından kritik öneme sahiptir. Özellikle bağırsak parazitleri gibi gizli enfeksiyonlarda, belirtiler çoğunlukla gözle görülmez; bu nedenle sistematik taramalar enfestasyon zincirinin kırılmasında önemli bir rol oynar (Bundy vd., 2013). Ayrıca, taramalar sonucu elde edilen veriler, okul yönetimlerinin ve sağlık personelinin, öğrencilerin hijyen davranışlarını geliştirmek için hangi alanlara yoğunlaşması gerektiğini belirlemesine yardımcı olur.

4.2. Hijyen Uygulamalarının İzlenmesi ve Teşviki

Hijyen uygulamalarının düzenli olarak izlenmesi ve teşvik edilmesi, öğrencilerin davranış değişikliğini kalıcı hâle getirir. Okullarda hijyen standartlarının izlenmesi; el yıkama uygulamaları, tuvalet temizliği, içme suyu güvenliği ve sınıf ortamının hijyen durumu gibi alanları kapsar. Düzenli gözlem ve kayıt sistemi hem öğrencilerin hem de öğretmenlerin farkındalığını artırır ve davranışların sürekli olarak pekiştirilmesini sağlar (Strunz vd., 2014). Ödüllendirme sistemleri, hijyen yarışmaları, sınıf içi ve okul çapında farkındalık kampanyaları, öğrencilerin motivasyonunu artıran ve davranış değişikliğini destekleyen etkili araçlardır. Örneğin, “En Temiz Sınıf” yarışmaları veya haftalık hijyen kontrol listeleri, öğrencilerin hijyen uygulamalarını eğlenceli ve sosyal bir bağlamda sürdürmesini sağlar. Ayrıca, öğrencilerin

ISBN NR. : 978-625-5694-38-6

başarılarının pozitif pekiştirme yoluyla ödüllendirilmesi, davranışların kalıcılığını artırır ve öğrencilerin kendi sağlıklarını koruma sorumluluğunu geliştirmesine yardımcı olur. Dahası, hijyen uygulamalarının izlenmesi, okul yönetimi, öğretmenler ve sağlık personeli arasında iş birliği gerektirir. Okullar, sağlık taramaları ve hijyen denetimleri ile ilgili bulguları düzenli olarak paylaştığında, müdahalelerin etkinliği artar ve öğrenci sağlığının korunması uzun vadede sürdürülebilir hâle gelir (WHO, 2020). Düzenli sağlık taramaları ve hijyen uygulamalarının izlenmesi, parazit enfestasyonlarının önlenmesi ve korunma davranışlarının kazandırılmasında temel stratejilerdir. Bu uygulamalar, yalnızca öğrencilerin sağlığını korumakla kalmaz; aynı zamanda okul temelli hijyen eğitim programlarının etkinliğini artırır, öğretmenlerin rolünü güçlendirir ve öğrencilerin davranış değişikliğini kalıcı hâle getirir.

5. MULTİDİSİPLİNER YAKLAŞIMLAR VE İŞ BİRLİKLERİ

5.1. Okul Yönetimi, Sağlık Personeli ve Toplum Paydaşlarıyla Koordinasyon

Okul temelli sağlık programlarının etkinliği, yalnızca öğretmenlerin çabalarına değil, aynı zamanda multidisipliner bir iş birliği ağına bağlıdır. Bu iş birliği, öğretmenler, okul hemşireleri, sağlık otoriteleri, yerel yönetim birimleri ve sivil toplum kuruluşları arasında koordinasyon gerektirir (Bundy vd., 2013). Örneğin, okul hemşireleri öğrencilerin sağlık taramalarını gerçekleştirirken, öğretmenler günlük hijyen uygulamalarını izler ve pekiştirir. Yerel sağlık otoriteleri ise enfestasyonlara yönelik önleyici tedbirleri sağlar ve halk sağlığı eğitim materyalleri sunar. Bu koordinasyon hem kaynak kullanımını optimize eder hem de müdahalelerin etkinliğini artırır. Ayrıca, toplum paydaşlarının sürece dahil edilmesi, programların yerel ihtiyaçlara uygun olarak şekillendirilmesini ve toplumun genelinde hijyen bilincinin artmasını sağlar.

5.2. Başarı Faktörleri ve Engeller

Okul temelli parazit önleme programlarının başarısı, bir dizi faktöre bağlıdır. Başarı faktörleri arasında; öğretmenlerin sağlık eğitimi konusunda yeterli bilgi ve beceriye sahip olması, öğrencilerin ve velilerin aktif katılımı, yeterli eğitim materyali ve altyapının bulunması sayılabilir (Jukes vd., 2007). Bu faktörler, müdahalelerin etkin bir şekilde uygulanmasını ve korunma davranışlarının kalıcı hâle gelmesini destekler. Öte yandan, engeller arasında kaynak yetersizliği, sınırlı eğitim materyali, hijyen ve sağlık konusundaki kültürel alışkanlıklar ile bilinç eksikliği yer alır. Özellikle ekonomik açıdan dezavantajlı bölgelerde, su ve sanitasyon altyapısının yetersizliği, programların başarısını olumsuz etkileyebilir. Bu nedenle,

ISBN NR. : 978-625-5694-38-6

müdahalelerin tasarımında hem okul içi hem de okul dışı faktörler dikkate alınmalı ve yerel koşullara uygun çözümler geliştirilmelidir.

Multidisipliner yaklaşım, aynı zamanda sürdürülebilirliğin sağlanmasında kritik bir rol oynar. Öğretmenler, sağlık personeli ve yönetim arasındaki sürekli iletişim, programların güncellenmesini, uygulanmasını ve etkilerinin izlenmesini kolaylaştırır. Ayrıca, toplum paydaşlarının katılımı, çocukların ev ve çevre ortamlarında da hijyen davranışlarını sürdürmesini destekler, böylece programların uzun vadeli etkisi artırılır (Bundy vd., 2013; WHO, 2020). Multidisipliner iş birliği, okul temelli sağlık ve hijyen programlarının başarısı için temel bir stratejidir. Okul yönetimi, öğretmenler, sağlık personeli ve toplum paydaşları arasındaki koordinasyon hem kaynakların verimli kullanılmasını hem de müdahalelerin etkinliğini artırır. Başarı faktörlerinin güçlendirilmesi ve engellerin önceden belirlenmesi, sürdürülebilir ve etkili müdahaleler için kritik öneme sahiptir.

6. SONUÇ VE ÖNERİLER

6.1. Öğretmenlerin Kapasite Geliştirme İhtiyaçları

Okul temelli parazit önleme ve hijyen eğitiminde öğretmenler hem bilgi aktarımı hem de davranış modellemesi açısından merkezi bir role sahiptir. Bu nedenle öğretmenlerin, parazitlerin bulaşma yolları, korunma davranışları ve hijyen uygulamaları konusundaki bilgi ve becerilerini sürekli geliştirmesi gerekmektedir (Glanz & Rimer, 2005).

Hizmet içi eğitim programları, seminerler, atölye çalışmaları ve sürekli mesleki gelişim faaliyetleri, öğretmenlerin güncel bilgiye erişimini ve pedagojik becerilerini artırmasını sağlar. Ayrıca, öğretmenlerin eğitsel materyal geliştirme, etkileşimli öğretim yöntemleri uygulama ve öğrenci davranışlarını izleyip yönlendirme becerilerini güçlendirmek, müdahalelerin etkinliğini doğrudan artırır. Öğretmenlerin bu kapasiteyi kazanması, parazitlerden korunma davranışlarının öğrenciler tarafından benimsenmesini ve kalıcı hâle gelmesini destekler.

6.2. Okul Temelli Sürdürülebilir Müdahaleler İçin Stratejiler

Okul temelli müdahalelerin sürdürülebilirliği, sistematik ve bütüncül bir yaklaşım gerektirir. Bu kapsamda aşağıdaki stratejiler önerilmektedir:

Yaş grubuna uygun eğitim materyalleri ve etkinlikler hazırlanmalı: Programlar, öğrencilerin gelişim düzeyine uygun görsel, işitsel ve uygulamalı materyallerle desteklenmelidir. Drama, rol oyunları, interaktif simülasyonlar ve hijyen temalı yarışmalar, bilgilerin davranışa dönüşmesini kolaylaştırır (Bundy vd., 2013; Jukes vd., 2007).

ISBN NR. : 978-625-5694-38-6

Öğrenci-veli-öğretmen iş birliği güçlendirilmeli: Velilerin bilgilendirilmesi ve evde hijyen kurallarının uygulanması, davranış değişikliğinin kalıcı hâle gelmesini sağlar. Düzenli geri bildirim mekanizmaları ve aile katılımını teşvik eden etkinlikler, programların etkinliğini artırır (Copeland vd., 2017).

Düzenli sağlık taramaları ve hijyen denetimleri uygulanmalı: Sistematik sağlık kontrolleri, enfestasyonların erken tespit edilmesini ve gerekli önlemlerin alınmasını sağlar. Hijyen uygulamalarının izlenmesi, ödüllendirme sistemleri ve farkındalık kampanyalarıyla desteklenmelidir (WHO, 2011; Strunz vd., 2014).

Multidisipliner iş birlikleri ve toplumsal farkındalık artırılmalı: Okul yönetimi, öğretmenler, sağlık personeli ve yerel toplum paydaşları arasındaki koordinasyon, müdahalelerin sürdürülebilirliğini güçlendirir. Toplumsal farkındalık kampanyaları ve halk sağlığı iş birlikleri, öğrencilerin hem okul hem de ev ortamında hijyen alışkanlıklarını sürdürmesini destekler (Bundy vd., 2013; WHO, 2020).

Okul temelli müdahaleler, parazitlerden korunma davranışlarının kazandırılmasında etkili bir araç olarak kabul edilmektedir. Bu tür müdahalelerin başarısı, birden fazla faktöre bağlıdır: öğretmenlerin eğitim ve kapasitesi, öğrencilerin programlara aktif katılımı, velilerin destek ve iş birliği, düzenli sağlık taramaları ve hijyen denetimlerinin sistematik olarak uygulanması, multidisipliner iş birlikleri ve toplum düzeyinde farkındalığın artırılması gibi unsurlar, müdahalelerin etkinliğini doğrudan etkiler (Bundy vd., 2013; WHO, 2020). Bütüncül bir yaklaşım benimseyen okul temelli programlar, çocukların hem bireysel hem de sosyal düzeyde sağlıklı yaşam alışkanlıkları geliştirmelerini sağlar. Bu sayede, enfestasyon riskinin azalmasının yanı sıra, öğrencilerin bilişsel gelişimi, akademik performansı ve genel sağlık durumu üzerinde de olumlu etkiler gözlemlenir (Pullan vd., 2014; Strunz vd., 2014). Gelecekteki programlar, yerel ihtiyaçlara uygun, sürdürülebilir ve sürekli iyileştirilen stratejilerle desteklenmelidir. Eğitim materyalleri ve etkinlikler, öğrencilerin ilgisini çekecek şekilde tasarlanmalı, aile ve toplum ile iş birlikleri güçlendirilmelidir. Bu yaklaşım, okul temelli sağlık eğitimlerinin uzun vadeli etkisini güçlendirir ve parazit enfestasyonlarının önlenmesinde kalıcı sonuçlar elde edilmesine katkı sağlar (Bundy vd., 2013; WHO, 2020).

KAYNAKÇA

[1] Alderman, H., & Bundy, D. A. (2012). School feeding programs and development: Are we framing the question correctly? *World Bank Research Observer*, 27(2), 204–221. https://doi.org/10.1093/wbro/lkr005

ISBN NR. : 978-625-5694-38-6

[2] Bundy, D., Shaeffer, S., Jukes, M., Beegle, K., Gillespie, A., Drake, L., ... & Wright, C. (2006). *School-based health and nutrition programs. Disease Control Priorities in Developing Countries.* (2nd edition). Springer. https://www.ncbi.nlm.nih.gov/books/NBK11783/

[3] Copeland, R. L., Beyene, D., Apprey, V., Daremipouran, M. R., Naab, T. J., Kassim, O. O., & Kanaan, Y. M. (2017). DHPLC elution patterns of VDR PCR products can predict prostate cancer susceptibility in African American men. *Cancer Genomics & Proteomics, 14*(6), 461-467. https://doi.org/10.21873/cgp.20056

[4] Glanz, K., & Rimer, B. K. (2005). *Health behavior and health education: Theory, research, and practice*. Jossey-Bass. https://psycnet.apa.org/record/1990-98174-000

[5] Hotez, P. J., Brindley, P. J., Bethony, J. M., King, C. H., Pearce, E. J., & Jacobson, J. (2008). Helminth infections: the great neglected tropical diseases. *The Journal of Clinical Investigation, 118*(4), 1311-1321. https://www.jci.org/articles/view/34261

[6] Jukes, M. C., Drake, L. J., & Bundy, D. A. (2007). *School health, nutrition and education for all: levelling the playing field.* CABI.

[7] Pullan, R. L., et al. (2014). Global numbers of infection and disease burden of intestinal helminth infections. *PLoS Neglected Tropical Diseases*, 8(5), e2868. https://link.springer.com/article/10.1186/1756-3305-7-37

[8] Stephenson, L. S., Holland, C. V., & Cooper, E. S. (2000). The public health significance of Trichuris trichiura. *Parasitology, 121*(S1), S73-S95. https://doi.org/10.1017/S0031182000006867

[9] Strunz, E. C., Addiss, D. G., Stocks, M. E., Ogden, S., Utzinger, J., & Freeman, M. C. (2014). Water, sanitation, hygiene, and soil-transmitted helminth infection: a systematic review and meta-analysis. *PLoS Medicine, 11*(3), e1001620. https://doi.org/10.1371/journal.pmed.1001620

[10] World Health Organization. (2011). *Soil-transmitted helminth infections: Fact sheet*. WHO.

[11] World Health Organization. (2020). *Preventive chemotherapy to control soil-transmitted helminth infections in at-risk population groups*. WHO.

ISBN NR. : 978-625-5694-38-6

KÜRESEL HALK SAĞLIĞI AÇISINDAN GÜNCEL BİR TEHDİT: KOLERA

A CURRENT THREAT TO GLOBAL PUBLIC HEALTH: CHOLERA

Dr. Öğr. Üyesi Rukiye ASLAN[1], Doç. Dr. AYSEL ARSLAN[2]

[1]Sivas Cumhuriyet Üniversitesi, Eczacılık Fakültesi, Temel Eczacılık Bilimleri Bölümü, Farmasötik Mikrobiyoloji Ana Bilim Dalı, raslan@cumhuriyet.edu.tr

ORCID ID: 0000-0001-5843-626X

[2]Sivas Cumhuriyet Üniversitesi, Eğitim Fakültesi, Eğitim Bilimleri Bölümü, Eğitim Programları ve Öğretim Ana Bilim Dalı, ayselarslan@cumhuriyet.edu.tr

ORCID ID: 0000-0002-8775-1119

ÖZET

Kolera, günümüzde hâlen düşük ve orta gelirli ülkelerde ciddi mortaliteye yol açan, kontamine yiyecekler veya içme sularıyla bulaşan ve ciddi salgınlara neden olabilen enterik bir enfeksiyon hastalığıdır. *Vibrio cholerae* bakterisinin etken olduğu bu hastalık, şiddetli sulu ishalle karakterizedir. Tedavi edilmediğinde ağır dehidrasyona ve ölüme yol açabilmektedir. Bu çalışmada güncel kolera epidemiyolojisi ve halk sağlığı açısından taşıdığı riskler ele alınmaktadır. Dünya Sağlık Örgütü (DSÖ) "Disease Outbreak News" raporlarına göre 2024-2025 yılları arasında Sudan, Yemen ve Haiti gibi yüksek riskli bölgelerde halen vakalar ve ölümler bildirilmektedir. Bu bölgelerdeki salgınlar, kontrol önlemlerindeki yetersizlikleri ortaya koymaktadır. Ayrıca *V. cholerae* O1 suşunda giderek artan antibiyotik direnç eğilimi tedavi seçeneklerini sınırlamaktadır. Türkiye'de endemik vakalar görülmemekle birlikte, göç hareketleri, iklim değişikliği ve sınır bölgelerinde yaşanan salgınlar halk sağlığı açısından potansiyel bir risk oluşturmaktadır. Kolera, küresel halk sağlığı için güncel bir tehdit olmaya devam etmektedir. DSÖ'nün 2030 yılına kadar kolera kaynaklı ölümleri sıfıra indirme hedefleri doğrultusunda; aşılama programlarının güçlendirilmesi, su sanitasyonu ve güvenli gıda teminin sağlanması, ayrıca dirençli suşların izlenmesine yönelik uluslararası araştırmalar ve iş birliklerinin artırılması gerekmektedir.

Anahtar kelimeler: Kolera, halk sağlığı, salgın, antimikrobiyal direnç, epidemiyoloji

ISBN NR. : 978-625-5694-38-6

ABSTRACT

Cholera is an enteric infectious disease that continues to cause significant mortality in low- and middle-income countries. It is transmitted through contaminated food or drinking water and can give rise to large-scale epidemics. The disease, caused by the *Vibrio cholerae* bacterium, is characterized by severe watery diarrhea which, if left untreated, may rapidly lead to dehydration and death. This study examines the current epidemiology of cholera and the risks it poses to global public health. According to the World Health Organization (WHO) "Disease Outbreak News" reports, cases and deaths were still reported in high-risk areas such as Sudan, Yemen, and Haiti between 2024 and 2025. These outbreaks underscore the inadequacies of existing control measures. Moreover, the increasing trend of antimicrobial resistance in *V. cholerae* O1 strains further restricts available treatment options. Although no endemic cases have been reported in Türkiye, migration movements, climate change, and outbreaks in neighboring regions pose potential risks to public health. Cholera therefore remains a pressing threat to global health security. In alignment with the WHO's target of reducing cholera-related deaths to zero by 2030, strengthening vaccination programs, ensuring safe water and food supplies, and enhancing international cooperation in monitoring resistant strains are essential priorities.

Keywords: Cholera, public health, epidemic, antimicrobial resistance, epidemiology

1. GİRİŞ

Kolera, fekal-oral yolla bulaşan, kısa kuluçka süresi olan ve ani başlangıçlı, şiddetli sulu ishalle seyreden akut bir enterik enfeksiyondur (Asantewaa vd., 2024). Tedavi edilmediği takdirde hızla dehidrasyon ve ölüme yol açabilmektedir. Bu nedenle erken teşhis, rehidrasyon ve uygun antibiyotik tedavisi ile mortalite düşürülebilir (Felsenfeld, 1966). Kolera, güvenli suya erişimin kısıtlı, sanitasyonun yetersiz olduğu ve insani krizlerin yaşandığı düşük-orta gelirli ülkelerde daha fazla yoğunlaşmaktadır (Nguyen vd., 2025).

2. *Vibrio cholerae*

Kolera, kontamine içme suyu ya da gıdalardan *Vibrio cholerae* bakterisinin bulaşması sonucu oluşan bir hastalıktır (Özer, 2020). *V. cholerae*; çubuk şeklinde, kıvrımlı, Gram-negatif hücre duvarına sahip, fakültatif anaerob bir bakteridir. Yapısındaki kamçısı sayesinde oldukça

ISBN NR. : 978-625-5694-38-6

hareketlidir (Álvarez vd., 2021). Günümüzde 200'ün üzerinde serogrubu bulunmaktadır. Bu serogruplar içerisinde O1 ve O139 serogruplarının büyük salgınlar oluşturabilme kapasitesi oldukça yüksektir. O1 serogrubu, klasik El Tor suşlarından oluşmaktadır (Montero vd., 2023). O139 serogrubu, 1992 yılında tanımlanmış olup, O1 suşlarına yakın bir genetiğe sahiptir. Aynı zamanda kolera toksinini taşımaktadır (Faruque vd., 2003). O139 suşları, kapsül içermektedir ve O antijeni yapısı bakımından farlılıklar göstermektedir. Bu farklılıklar immünolojik ve epidemiyolojik özellikleri bakımından O139 suşunun farklı olmasına katkıda bulunmaktadır (Calia vd., 1994).

2.1. Vibrio cholerae Enfeksiyonunun Patogenezi

V. cholare'nın hastalık oluşturabilmesi için bazı virülans genlerini yapısında taşıması gerekmektedir. Bu genler; kolera toksininin salgılanmasına neden olan *ctxAB* geni, *tcp* (toxin co-regulated pilus) geni ve regülatör genlerdir. Bu virülans faktörlerinin tek bir suşta oluşturduğu kombinasyon, bakterinin bağırsağa kolonize olmasına, toksin üretmesine ve sıvı-elektrolit kaybının oluşmasına yol açmaktadır (Morita, 2025).

V. cholerae hastalık oluştururken ilk olarak *tcp* geni aracılığı ile salgılanan pilusları sayesinde ince bağırsak mukozasına kolonize olmaktadır. Kolonizasyon ardından bakterinin en önemli virülans faktörü olan kolera toksini (CTX) salgılanır (Faruque vd., 2003). CTX, enterositlerin yüzeyindeki gangliozidlere bağlandıktan sonra adenilat siklaz sistemini aktive eder; bu da hücre içi cAMP düzeyinin artmasına yol açar. Artmış cAMP, CTFR (cystic fibrosis transmembrane conductance regulator) hücredeki klor kanallarını aktive ederek, hücre lümenine yoğun klorid, sodyum, bikarbonat ve su alımını gerçekleştirmektedir. Bu sürecin sonunda hastalığın tipik belirtisi olan bol ve yoğun miktarda "pirinç suyu" görünümlü ishal tablosu ortaya çıkmaktadır (Do vd., 2022). Bunların yanı sıra *zot* (zonula occulens toxin) ve *ace* (accessory cholera enterotoxin) gibi ek toksinler de intestinal bariyer bütünlüğünü bozarak sıvı sekresyonunu artırmaktadır. Bu durum, bağırsak epitelinin geçirgenliğinin artmasına ve klinik tablonun ağırlaşmasına neden olmaktadır (Singh vd., 2025). Bakterinin patogenezinde yer alan bu mekanizmalar, tedavinin kurgulanmasında önemli yol göstericidir. Hızlı rehidrasyon ve elektrolit replasmanı, kaybedilen sıvı ve tuzların yerine konmasını sağlayarak mortaliteyi ciddi oranda azaltmaktadır (Pant vd., 2020; Ramamurthy vd., 2020).

2.2. Vibrio cholerae Epidemiyolojisi

ISBN NR. : 978-625-5694-38-6

V. cholerae, endemik bölgelerde mevsimsel dalgalanmalar ve insani kriz dönemlerinde oldukça büyük çapta salgınlara neden olmaktadır. Olguların önemli bir kısmı hafif/asemptomatik görülebilmektedir. Bu durum fekal saçılımın ve bakterinin toplum içindeki sessiz dolaşımının devam etmesine katkıda bulunmaktadır (Felsenfeld, 1966; Özer, 2020; Asantewaa vd., 2024). Çevresel ve mevsimsel ekolojik koşullar, yağış, taşkınlar ve sıcaklıkların artışı gibi iklim değişiklikleri *V. cholerae*'nın çevrede kalıcılığını ve yayılımını etkilemektedir (Rahman vd., 2024). Yapılan araştırmalar, 2014-2024 yılları arasında görülen salgınların çoğunun Afrika'da kümelendiğini, temel bulaş yolunun kontamine sular olduğunu ve nehir havzalarında taşkınlar gibi afetlerle bulaşın tetiklendiğini bildirmektedir (Asantewaa vd., 2024). 2024-2025 yıllarında Yemen, Sudan ve Haiti gibi insani kriz yaşayan ülkelerden olgular bildirilmeye devam etmektedir (Cornell vd., 2025). Araştırmalarda ilaç-dirençli suşların uzun mesafe yayılımını belgeleyen bulgular, küresel olarak bakterinin yayılımının ne kadar geniş bir spektrumda olduğunu göstermektedir (Nair vd., 2025).

Low- and Middle- income Countries (LMIC) odaklı bir analizde kolera salgını döneminde havuzlanmış fatalite prevalansı %1,3 (Afrika: %1,5, Asya: %0,3) olarak, şüpheli olguların laboratuvar doğrulanma oranı ise %58 olarak bildirilmiştir. Bu bulgular gerçek yükün sahada doğrulanma kapasitesine duyarlı olduğuna işaret etmektedir (Asantewaa vd., 2024).

Kolera, endemik bölgelerden seyahatle kolayca taşınabilmektedir. Türkiye'de yapılan çalışmalarda, komşu coğrafyalarda görülen salgınların dönemsel olarak liman ve karantina tedbirlerinin uygulandığı ve tedbirlerin sıklaştığı bildirilmektedir (Özer, 2020). Halk sağlığı açısından koleranın riskleri; yetersiz su kalitesi, kötü sanitasyon ve kalabalık yaşam koşullarıdır. Su, sanitasyon ve hijyen (Water, Sanitation, Hygiene; WASH) müdahaleleri, salgınları sınırlamada kullanılan temel önemler arasında yer almaktadır (Nguyen vd., 2025). Yapılan vaka-kontrol meta-analizleri; arıtılmamış, yüzey veya "unimproved" su kullanımının 2-3,5 kat artmış kolera olasılığıyla ilişkili olduğunu; kaynatma, klorlama ve temel içme suyu erişiminin koruyucu olduğunu ifade etmektedir (Wolfe vd., 2018). Koleradan korunmak için ölü oral kolera aşıları (OCV), özelikle salgın ortamlarında kısa-orta vadeli koruma sağlayarak atak hızını düşürmektedir. Yakın zamanda yapılan sistematik derleme çalışmaları OCV'nin günümüzde etkin ve sürekli olduğundan bahsetmektedir. Ancak aşı tek başına koruyucu önlem olarak yetersiz kalmaktadır (Xu, 2025).

3. SONUÇ

ISBN NR. : 978-625-5694-38-6

Kolera, halen özellikle düşük gelirli ülkelerde ciddi salgın ve insani krizlerle tetiklenen bir halk sağlığı sorunu olmaya devam etmektedir. Koleranın önlenebilir bir hastalık olduğu bilinmesine rağmen, güvenli suya erişimin sınırlı olması, yetersiz hijyen ve sanitasyon koşulları, artmış göç hareketliliği ve iklim değişiklikleri oluşabilecek salgın riskini halen canlı tutmaktadır. Koleradan korunmak için aşı bulunmasına rağmen, aşıya ulaşım koşullarının eşit olmaması, aşı uygulamalarının yetersiz olması gibi durumlardan dolayı etkili bir koruma yöntemi oluşamamaktadır. Koleraya karşı mücadelede kalıcı çözüm için WASH alt yapılarının güçlendirilmesi, erken uyarı sistemlerinin yaygınlaştırılması, hızlı vaka yönetimi ve uluslararası tüm coğrafyaların iş birliği yapması gerekmektedir. Bu iş birlikleri, sadece ölüm oranlarının azaltılması amacıyla değil, aynı zamanda halk sağlığının devam açısından da oldukça önemli bir gereklilik taşımaktadır.

KAYNAKÇA

[1] Alvarez, L., Hernandez, S.B., Cava, F. (2021). Cell wall biology of *Vibrio cholerae*. *Annu Rev Microbiol.* 75(1), 151-174.

[2] Asantewaa, A.A., Odoom, A., Owusu-Okyere, G., Donkor, E.S. (2024). Cholera outbreaks in low- and middle-income countries in the last decade: a systematic review and meta-analysis. *Microorganisms,* 12(12), 2504.

[3] Calia, K.E., Murtagh, M., Ferraro, M.J., Calderwood, S.B. (1994). Comparison of *Vibrio cholerae* O139 with *V. cholerae* O1 classical and el tor biotypes. *Infection and Immunity,* 62(4), 1504-1506.

[4] Cornell, T.R., Kelly-Hope, L.A. (2025). Data in the time of cholera: an assessment of global data resources for optimising surveillance, response and control. *BMJ Global Health,* 10(9), e019626.

[5] Do, C., Evans, G.J., DeAguero, J., Escobar, G.P., Lin, H.C., Wagner, B. (2022). Dysnatremia in gastrointestinal disorders. *Frontiers in Medicine,* 9, 892265.

[6] Faruque, S.M., Sack, D.A., Sack, R.B., Colwell, R.R., Takeda, Y., Nair, G.B. (2003). Emergence and evolution of *Vibrio cholerae* O139. *Proceedings of the National Academy of Sciences*, 100(3), 1304-1309.

[7] Felsenfeld, O. (1966). A review of recent trends in cholera research and control with an annex on the isolation and identification of cholera vibrios. *Bull Wld Hlth Org*, 34, 161-195.

ISBN NR. : 978-625-5694-38-6

[8] Montero, D.A., Vidal, R.M., Velasco, J., George, S., Lucero, Y., Gómez, L.A., Carreño, L.J., García-Betancourt, R., O'Ryan, M. (2023). *Vibrio cholerae*, classification, pathogenesis, immune response, and trends in vaccine development. *Frontiers in Medicine*, 10, 1155751.

[9] Morita, M., Hiyoshi, H., Arakawa, E., Izumiya, H., Ohnishi, M., Ogata, K., Sasaki, M., Narimatsu, H., Kitagawa, E., Akeda, Y., Kodama, T. (2025). Genomic and pathogenicity analyses to identify the causative agent from multiple serogroups of non-O1, non-O139 *Vibrio cholerae* in foodborne outbreaks. *Microbial Genomics,* 11(2), 001364.

[10] Nair, S., Barker, C.R., Patel, V., Poh, C.Y., Greig, D.R., Olonade, I., Ribeca, P., Jenkins, C. (2025). Highly drug-resistant *Vibrio cholerae* harbouring blaper-7 isolated from travellers returning to England. *Journal of Antimicrobial Chemotherapy,* 80(9), 2428-2432.

[11] Nguyen, T.T., Kim, C., Goucher, G., Kim, J.H. (2025). Associations of water quality with cholera in case-control studies: a systematic review and meta-analysis. *BMC Infectious Diseases*, 25(1), 1165.

[12] Özer, İ. (2020). Türkiye Cumhuriyeti Sınırlarını Tehdit Eden Kolera Salgınları ve Alınan Korunma Tedbirleri. *ODÜ Sosyal Bilimler Dergisi,* 10(1), 201-206.

[13] Pant A, Das B, Bhadra RK. (2020). Ctx phage of vibrio cholerae: genomics and applications. *Vaccine,* 38(Suppl 1), A7-A12.

[14] Engku Abd Rahman, E.N.S., Irekeola, A.A., Elmi, A.H., Chua, W.C., Chan, Y.Y. (2024). Global prevalence patterns and distribution of vibrio cholerae: a systematic review and meta-analysis of 176,740 samples. *Journal of Infection and Public Health*, 17(11), 102558.

[15] Ramamurthy, T., Nandy, R.K., Mukhopadhyay, A.K., Dutta, S., Mutreja, A., Okamoto, K., Miyoshi, S.I., Nair, G.B., Ghosh, A. (2020). Virulence regulation and innate host response in the pathogenicity of *Vibrio cholerae. Frontiers in Cellular and Infection Microbiology*, 10, 572096.

[16] Singh, M., Puravankara, S., Mukhopadhaya, A., Chattopadhyay, K. (2025). Enigmatic roles of *Vibrio cholerae* hemolysin/cytolysin in the bacterial pathogenesis and host-pathogen interactions. *Journal of Bacteriology,* 207(8), e0024825.

[17] Wolfe M, Kaur M, Yates T, Woodin M, Lantagne D. (2018). A systematic review and meta-analysis of the association between water, sanitation, and hygiene exposures and cholera in case–control studies. *The American Journal of Tropical Medicine and Hygiene*, 99(2), 534-545.

ISBN NR. : 978-625-5694-38-6

[18] Xu, H., Tiffany, A., Luquero, F.J., Kanungo, S., Bwire, G., Qadri, F., Garone, D., Ivers, L.C., Lee, E.C., Malembaka, E.B., Mendiboure, V., Bouhenia, M., Breakwell, L., Azman, A.S. (2025). Protection from killed whole-cell cholera vaccines: a systematic review and meta-analysis. *The Lancet Global Health,* 13(7), e1203-e1212.

ISBN NR. : 978-625-5694-38-6

GATTACA FİLMİNDE GENETİK DETERMİNİZME KARŞI BİREYSEL DİRENİŞ: BİYOPOLİTİKA, İNSANCIL YAKLAŞIM VE BİREYSEL PSİKOLOJİ BAĞLAMINDA BİR ANALİZ

INDIVIDUAL RESISTANCE AGAINST GENETIC DETERMINISM IN THE FILM GATTACA: AN ANALYSIS IN THE CONTEXT OF BIOPOLITICS, HUMANISTIC APPROACH, AND INDIVIDUAL PSYCHOLOGY

Uzm. Psk. Dan. HURİ MERVE ASLAN[1], Doç. Dr. AYSEL ARSLAN [2]

[1] Sivas Cumhuriyet Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü, h.merveaslan@gmail.com- ORCID ID: 0009- 0004-5999-115X

[2]Sivas Cumhuriyet Üniversitesi, Eğitim Fakültesi, ayselarslan@cumhuriyet.edu.tr - ORCID ID: 0000-0002-8775-1119

ÖZET

Bu çalışma, Gattaca (1997) filmini genetik determinizm, biyopolitika ve bireysel psikoloji ekseninde çok boyutlu olarak analiz etmeyi amaçlamaktadır. Film, genetik mühendisliğin toplumsal hiyerarşiyi belirlediği bir distopyada, doğal yollarla dünyaya gelen Vincent Freeman'ın, sistemin dışlayıcı yapısına rağmen hayallerine ulaşma mücadelesini merkezine alır. Bu bağlamda çalışma, Michel Foucault'nun biyopolitika kavramı ile Carl Rogers'ın insancıl yaklaşımı ve Alfred Adler'in bireysel psikoloji kuramını bir araya getirerek, karakterin hem içsel hem de toplumsal direnişini değerlendirmektedir. Vincent, toplumsal kabul ve başarıya ulaşmak için koşulsuz değer görmeden kendini gerçekleştirme yolunda ilerlerken, aşağılık duygusunu üstünlük çabasına dönüştürür. Filmde, genetik temelli ayrımcılığın birey üzerindeki psikolojik etkileri ve bu yapıya karşı geliştirilen direnç biçimleri ön plana çıkmaktadır. Gattaca, yalnızca genetik mühendisliğin oluşturduğu etik ve politik sorunları değil, aynı zamanda bireyin özgürlük, kimlik ve potansiyelini gerçekleştirme arzusunu da sorgular. Bu yönüyle film, çağdaş biyoteknolojik gelişmelerin toplumsal ve bireysel düzeydeki yansımalarına ışık tutan önemli bir anlatı olarak değerlendirilmektedir. Çalışma, genetik belirlenimle şekillenen bir toplumda bireyin özgürlük arayışını disiplinlerarası bir perspektifle incelemektedir.

Anahtar Kelimeler: Genetik determinizm, biyopolitika, bireysel psikoloji, kendini gerçekleştirme, distopya

ISBN NR. : 978-625-5694-38-6

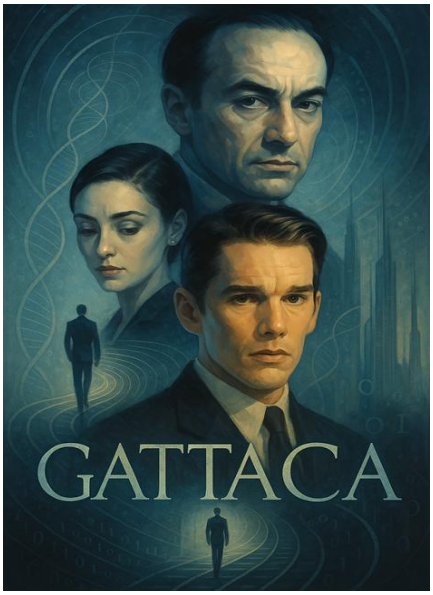
ABSTRACT

This study aims to conduct a multidimensional analysis of the film *Gattaca* (1997) through the lenses of genetic determinism, biopolitics, and individual psychology. The film centers on Vincent Freeman, who is born through natural means in a dystopian future where genetic engineering determines social hierarchy. Despite being marginalized by a system grounded in genetic discrimination, Vincent pursues his dreams with unwavering determination. In this context, the study brings together Michel Foucault's concept of biopolitics, Carl Rogers' humanistic approach, and Alfred Adler's theory of individual psychology to examine the character's inner and social resistance. Vincent strives for social acceptance and achievement without receiving unconditional regard, transforming his sense of inferiority into a drive for superiority. The film foregrounds the psychological impact of genetic-based discrimination on the individual and explores forms of resistance developed against such a structure. *Gattaca* not only addresses the ethical and political dilemmas posed by genetic engineering but also critically engages with issues of freedom, identity, and self-actualization. In this respect, the film is interpreted as a significant narrative that sheds light on the societal and individual implications of contemporary biotechnological developments. The study examines the individual's quest for freedom in a genetically determined society through an interdisciplinary perspective.

Keywords: Genetic determinism, biopolitics, individual psychology, self-actualization, dystopia

ISBN NR. : 978-625-5694-38-6

ISBN NR. : 978-625-5694-38-6

1. GİRİŞ

Bilimkurgu sineması, yalnızca teknolojik gelecek tahayyülleri sunmakla kalmaz; aynı zamanda insanın kimliği, özgürlüğü ve toplumsal konumunu belirleyen yapıların sorgulandığı derin bir düşünsel alan sunar. Andrew Niccol'un yönettiği *Gattaca* (1997) filmi, genetik mühendisliğin insan yaşamı üzerindeki belirleyici etkisini gözler önüne seren distopik bir evrende geçer. Bu evrende bireylerin kaderi, doğum anında sahip oldukları genetik yapıya göre belirlenmekte; 'kusursuz' genetik kodlara sahip olanlar toplumsal avantajlara ulaşırken, 'doğal' yollarla dünyaya gelen bireyler dışlanmakta ve sınırlandırılmaktadır. Böyle bir dünyada, genetik kodun ötesine geçmeye çalışan bir bireyin direniş hikâyesi, etik, psikolojik ve sosyolojik açılardan güçlü bir sorgulama sunar.

Gattaca filmi, bu bağlamda yalnızca teknolojik bir gelecek senaryosu değil; aynı zamanda bireyin kimlik inşası, özgür irade mücadelesi ve toplumsal önyargılar karşısındaki duruşuna dair çok katmanlı bir anlatıdır. Bu bildiride film, üç farklı kuramsal perspektiften ele alınmaktadır. Michel Foucault'nun **biyopolitika** kavramı, genetik bilginin bir iktidar mekanizması haline gelişini ve bedenlerin nasıl disipline edildiğini anlamada kuramsal temel sunar (Foucault, 2020). Carl Rogers'ın **insancıl yaklaşımı**, bireyin koşulsuz kabul görmeden de kendini gerçekleştirme çabasını ve içsel potansiyelini hayata geçirme gücünü vurgular (Rogers, 2022). Alfred Adler'in **bireysel psikoloji kuramı** ise aşağılık duygusu, telafi mekanizmaları ve üstünlük çabasını açıklayarak, filmdeki karakterlerin psikodinamik yapılarını anlamayı mümkün kılar (Adler, 2019).

Bu çalışmanın amacı, *Gattaca* filmini genetik determinizm, kimlik, toplumsal ayrımcılık ve bireysel direniş temaları çerçevesinde değerlendirerek, günümüz biyoteknolojik gelişmelerinin doğurabileceği etik ve psikolojik sonuçlara ışık tutmaktır. Filmde yer alan karakterler, yalnızca bir sistemin mağduru değil; aynı zamanda bu sisteme karşı kendi varoluşunu savunan öznelerdir. Bu yönüyle *Gattaca*, bireyin özgürlük, değer ve potansiyel arayışını sinematografik bir anlatıyla görünür kılmaktadır.

ISBN NR. : 978-625-5694-38-6

2. KONU ÖZETİ VE BAĞLAMSAL ARKA PLAN

Gattaca (1997), genetik mühendisliğin toplum yapısını belirlediği distopik bir gelecekte geçer. Film, bireylerin doğuştan gelen genetik özelliklerine göre sınıflandırıldığı ve bu sınıflamanın yaşam boyunca sosyal konum, meslek seçimi ve hatta aşk ilişkileri üzerinde belirleyici olduğu bir sistemde geçmektedir. Bu sistemde doğal yollarla doğan bireyler 'geçersiz' (*invalid*), genetik olarak tasarlanmış bireyler ise 'geçerli' (*valid*) kabul edilmekte; böylece görünürde adil olan ancak özünde biyolojik bir kast sistemi oluşturan bir toplum yapısı ortaya çıkmaktadır.

Filmin başkarakteri Vincent Freeman, doğal yollarla dünyaya gelmiş bir birey olarak toplumun en alt tabakasına aittir. Genetik olarak eksik olarak nitelendirilmesine rağmen çocukluğundan beri uzaya gitme hayali kurmaktadır. Ancak sistematik dışlanmaya rağmen Vincent, başka bir bireyin (mükemmel genetik yapıya sahip Jerome Morrow'un) kimliğini üstlenerek Gattaca Uzay Programı'na kabul edilir. Film boyunca Vincent'ın kimlik mücadelesi, biyolojik determinizme karşı verilen varoluşsal bir direnişin anlatısı hâline gelir.

Film, yalnızca bireysel bir başarı öyküsü sunmaz; aynı zamanda biyopolitik bir düzenin nasıl işlediğini de gözler önüne serer. Michel Foucault'nun (2020) tanımladığı biçimiyle biyopolitika, yaşamın yönetilmesi ve düzenlenmesi üzerine kurulu modern iktidar biçimlerini ifade eder. *Gattaca*'da bireyin değeri yalnızca genetik skoru üzerinden belirlenir; eğitim, deneyim ya da etik nitelikler bu sistem içinde önemsizleştirilir. Bu bağlamda film, genetik bilginin iktidar tarafından nasıl kontrol edildiğini ve bedenlerin nasıl disipline edildiğini dramatik bir anlatımla sunar.

Bununla birlikte Vincent'ın öyküsü, Carl Rogers'ın (2022) insancıl kuramı açısından değerlendirildiğinde de dikkat çekicidir. Vincent, toplumsal kabul görmemesine rağmen, içsel potansiyeline inanır ve koşulsuz saygı gösterilmeyen bir çevrede dahi kendini gerçekleştirme mücadelesi verir. Alfred Adler'in (2019) bireysel psikoloji yaklaşımı açısından ise Vincent'ın 'yetersiz' genetik yapısına rağmen geliştirdiği yüksek motivasyon, aşağılık duygusunu telafi

ISBN NR. : 978-625-5694-38-6

ederek üstünlük çabasına dönüştürme örneğidir. Tüm bu yaklaşımlar, filmdeki karakterlerin yalnızca sistemin kurbanı değil; aynı zamanda özne olarak mücadele eden bireyler olduğunu gösterir.

3. KURAMSAL ÇERÇEVE

3.1. Michel Foucault: Biyopolitika ve Disiplin Toplumu

Michel Foucault'nun biyopolitika kavramı, modern toplumlarda iktidarın yalnızca hukuk ve ceza yoluyla değil, yaşamın kendisini düzenleyerek uygulandığını ifade eder. Bu anlayışa göre, devletin yönetim biçimi artık bireylerin bedenleri, sağlıkları, üretkenlikleri ve hatta genetik potansiyelleri üzerinden şekillenir (Foucault, 2020). *Gattaca* filminde genetik bilgi, bireylerin yaşam hakkı, toplumsal konumu ve mesleki olanakları üzerinde belirleyici olan bir biyopolitik araç hâline gelmiştir. Genetik tarama sonucu 'kusurlu' olarak etiketlenen bireyler yaşamın her alanından dışlanırken, sistem 'normal' ve 'üstün' bireyleri üretip ödüllendirerek biyopolitik iktidarını sürdürmektedir.

3.2. Alfred Adler: Aşağılık Duygusu, Telafi ve Üstünlük Çabası

Alfred Adler'in bireysel psikoloji kuramına göre insan davranışları, doğuştan gelen yetersizlik duygularının telafisiyle şekillenir. Aşağılık duygusu, bireyi gelişimsel bir sürece ve üstünlük çabasına yönlendirir (Adler, 2019). *Gattaca*'da Vincent karakteri, 'eksik' olarak damgalanmasına rağmen yüksek hedefler belirleyerek bu damgayı aşmaya çalışır. Onun üstünlük çabası, yalnızca sistemin dışlayıcı yapısına karşı değil; aynı zamanda kendi içsel sınırlılıklarına ve toplumsal beklentilere karşı da yöneliktir. Bu durum, Adler'in bireyin öznel yaşantılarına verdiği önemi ve bireyin geleceğe dönük yöneliminin belirleyiciliğini açık biçimde ortaya koyar.

3.3. Carl Rogers: Koşulsuz Kabul, Gerçek Benlik ve Kendini Gerçekleştirme

Carl Rogers'ın insancıl yaklaşımı, bireyin kendi potansiyelini gerçekleştirebilmesi için koşulsuz kabul ve içsel bir benlik farkındalığına ihtiyaç duyduğunu vurgular (Rogers, 2022).

ISBN NR. : 978-625-5694-38-6

Vincent, hiçbir zaman sistem ya da ailesi tarafından koşulsuz kabul görmemiştir; ancak içsel potansiyeline olan inancı sayesinde gerçek benliğini gerçekleştirme yolunda güçlü bir adım atar. Rogers'a göre 'gerçek benlik' ile 'ideal benlik' arasındaki mesafe azaldıkça birey psikolojik olarak daha doyumlu bir yaşama ulaşır. *Gattaca* bu anlamda, Vincent'ın bu mesafeyi kapatma çabasını ve dışsal kabul görmese de içsel bütünlüğünü koruma mücadelesini etkileyici bir biçimde işler.

4. TEMATİK ÇÖZÜMLEME

Tema	Sahne Dakikası	Diyalog/Alıntı	Kuramsal Bağlantı
Genetik Determinizm	00:02:10	"Kalp rahatsızlığı riski %99. Yaşam beklentisi: 30.2 yıl."	Foucault – Biyopolitika
Aşağılık ve Üstünlük	00:28:33	"Ben mükemmeldim ama sen benden daha ileri gittin."	Adler – Üstünlük çabası
Koşulsuz Kabul Eksikliği	00:11:50	"Sigorta kabul etmiyor. Risk çok yüksek."	Rogers – Gerçek benlik
Kardeşlik ve Kendini Aşma	00:16:40	"Geri dönmek için hiç güç ayırmadım."	Adler – Amaç yönelimi
Gerçek Kimlik ve Etik Dönüşüm	01:32:00	"Oğlumun hayalini kurduğu şeye sen yaklaştın."	Foucault – Mikro direniş
Kendini Tanıma ve Veda	01:39:30	"Sen, olmak istediğim kişiydin."	Rogers – Kendini gerçekleştirme
Bedenin Disiplini ve Temizlik Rutini	00:34:00	(Görsel anlatı: DNA temizliği)	Foucault – Beden politikaları

ISBN NR. : 978-625-5694-38-6

4.1.Genetik Determinizm ve Biyopolitik Kader

Gattaca'nın temel çatışma ekseni, bireyin genetik koduna göre yaşam yolunun belirlenmesidir. Film, genetik bilgiyi bir tür "kader yazıcısı" olarak sunar. Vincent'ın doğar doğmaz genetik testten geçirilmesiyle birlikte ömrü, hastalık riski, zeka düzeyi ve yaşam süresi gibi bilgiler belirlenir.

Sahne: Filmde 00:02:10'da Vincent'ın doğumunun hemen ardından "Tanı" başlıklı bir genetik analiz ekranı belirir ve doktor şu cümleyi kurar:

"Kalp rahatsızlığı riski %99. Yaşam beklentisi: 30.2 yıl."

Bu sahne, Michel Foucault'nun biyopolitika anlayışıyla doğrudan örtüşür. Genetik bilginin iktidar tarafından bireyin yaşam alanına doğrudan müdahale aracı hâline geldiği bu yapı, bireyi "yönetilebilir" ve "tasnif edilebilir" hale getirir (Foucault, 2020). Vincent'ın yaşamı, henüz çocukken "geçersiz" (*invalid*) olarak etiketlenir. Bu durum, biyopolitik kaderin bir bireyin potansiyelini değil, yalnızca genetik istatistikleri merkeze aldığını gösterir.

4. 2. Aşağılık Duygusu ve Üstünlük Çabası

Alfred Adler'in kuramına göre bireyler aşağılık duygularını telafi ederek üstünlük çabası geliştirirler. Vincent karakteri, toplumun genetik açıdan "eksik" bireylerine yönelik dışlayıcı tutumu nedeniyle aşağılık duygusu geliştirir. Ancak bu duygu onu pasifleştirmek yerine harekete geçirir.

Sahne: 00:28:33'te Jerome'un (Vincent'ın kimliğini kullandığı kişi) şöyle dediği görülür:

"Ben mükemmeldim ama sen benden daha ileri gittin."

Bu cümle, Vincent'ın "gerçek" Jerome'un önüne geçişini ve üstünlük çabasının başarısını vurgular.

ISBN NR. : 978-625-5694-38-6

Adler'in yaklaşımı, bireyin geçmiş deneyimlerinden çok geleceğe yönelik hedeflerinin belirleyici olduğunu söyler (Adler, 2019). Vincent'ın uzaya gitme arzusu, onun eksiklik hissini aşma ve kendini aşma motivasyonunun merkezindedir. Sistem ona kimlik sunmazken, o kimliğini kendi yaratır.

4.3. Koşulsuz Kabul Eksikliği ve Kendini Gerçekleştirme

Carl Rogers'a göre bireyin psikolojik gelişimi için en önemli koşul, koşulsuz kabul görmesidir. Vincent ise doğduğu andan itibaren ailesi ve toplum tarafından genetik eksiklikleri nedeniyle reddedilir.

Sahne: 00:11:50'de babası onu sigortalatmaya çalışırken sigorta görevlisi şöyle der:

"Sigorta kabul etmiyor. Risk çok yüksek."

Bu sahne, sistemsel ret ve ailesel desteğin eksikliğini yansıtır.

Yine de Vincent, içsel potansiyeline olan inancıyla kendi benliğini inşa eder. Rogers'ın "gerçek benlik – ideal benlik" arasında denge kurma ilkesi, Vincent'ın dışsal koşullara rağmen kendini gerçekleştirme sürecinde net biçimde gözlemlenir (Rogers, 2022).

ISBN NR. : 978-625-5694-38-6

4. 4. Kimlik, Sahicilik ve İkilemler

Vincent'ın başka birine ait genetik kimliği kullanması, bir kimlik krizi yaratır. Ancak ironik biçimde, başkasının adıyla yaşarken en sahici hâline ulaşır.
Sahne: 01:00:15'te Vincent şöyle der:
"Kim olduğumu unuttuğumda, kim olmak istediğime daha çok yaklaşıyorum."
Bu söz, postmodern kimlik tartışmalarını ve bireyin özüne ulaşma mücadelesini anlamlı bir şekilde özetler. Buradaki kimlik ikilemi, yalnızca sahte bir kimliğe bürünmek değil; aynı zamanda sistemin dayattığı kimliğe karşı öz benliği savunmaktır.

4. 5. Kardeşlik, Rekabet ve Kendini Aşma

Sahne: 00:16:40 – Vincent ve kardeşi Anton'un çocuklukta denizde yüzme yarışına çıktığı sahnedir. Anton genetik olarak "üstün" olmasına rağmen, yarışta geri kalır. Vincent'ın şu sözleri sahneyi doruğa ulaştırır:
"Geri dönmek için hiç güç ayırmadım."
Bu sahne, Vincent'ın hayallerine ulaşmak için her şeyi göze aldığını, hatta geri dönüş yolunu düşünmeyeceğini simgeler. Aynı zamanda genetik üstünlüğün mutlak başarı getirmediğini, kararlılığın ve anlamlı bir hedefin belirleyici olduğunu gösterir.
Kuramsal bağlantı: Adler'in "amaç yönelimi" ve bireyin anlam bulma motivasyonu ve Rogers'ın "kişisel bütünlük" ve "yaşama cesareti" vurgusu.

ISBN NR. : 978-625-5694-38-6

4. 6. Gerçek Kimlik ve Etik İkilem

Sahne: 01:32:00 – Vincent, Gattaca uzay görevine gitmeden önce genetik testi son bir kez geçer. Testi uygulayan doktor onun gerçek kimliğini bildiğini söyler ama şöyle der:

"Oğlumun hayalini kurduğu şeye sen yaklaştın. Bunu senden esirgeyemem."

Bu sahne, sistemin içinde dahi bireysel vicdanın hâlâ var olduğunu ve insanlık onurunun bazen yasa ve düzenden üstün tutulduğunu gösterir.

Kuramsal bağlantı: Foucault'nun disiplin toplumuna karşı "mikro direniş" kavramı ve Rogers'ın "empatik anlayış ve koşulsuz kabul" ilkesi

ISBN NR. : 978-625-5694-38-6

4. 7. Kendini Tanıma ve Kapanış

Sahne: 01:39:30 – Vincent uzay gemisine binmeden önce, Jerome (gerçek kimliğini veren kişi) ona genetik saç örnekleri verir ve intihar edeceğini ima eder. Son sözleri:

"Sana borcumu ödüyorum. Sen, olmak istediğim kişiydin."

Burada gerçek Jerome'un dışsal mükemmelliğe rağmen içsel boşlukla baş edemediği; Vincent'ın ise eksik genetik yapısına rağmen anlam ve amaçla dolu bir yaşama sahip olduğu görülür.

Kuramsal bağlantı: Adler'in "yaşam tarzı" ve bireyin öznel bakış açısı ve Rogers'ın "gerçek benlik – ideal benlik uyumu"

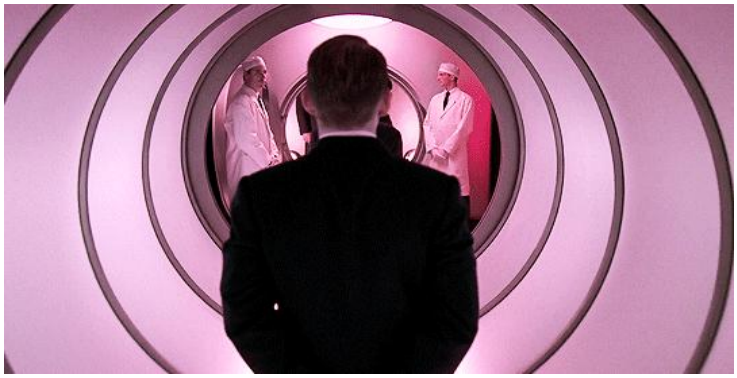
4. 8. Bedenin Denetimi ve İktidarın İzleri

Sahne: 00:34:00 – Vincent her gün tırnaklarını, saç tellerini ve derisini temizleyerek Gattaca'da iz bırakmamak için bedenini siler.

Bu sahne, bireyin sadece kimliğini değil; bedenini de sisteme uydurmak zorunda kaldığını gösterir. Beden, iktidarın denetim aracıdır.

Kuramsal bağlantı: Foucault'nun "bedenin disiplin altına alınması" anlayışı ve Biyopolitikanın mikrofiziksel etkileri

ISBN NR. : 978-625-5694-38-6

5. SONUÇ

Gattaca filmi, insan doğasına ilişkin evrensel soruları yüksek teknolojili bir gelecekte, genetik determinizmin hüküm sürdüğü distopik bir evrende tartışmaya açar. Film; biyopolitika, kimlik, etik ikilemler ve psikolojik gelişim gibi çok boyutlu temaları hem anlatı hem de görsel dil yoluyla başarılı biçimde işler.

Foucault'nun biyopolitika yaklaşımı doğrultusunda değerlendirildiğinde, *Gattaca* bireyin doğumundan itibaren iktidar yapıları tarafından denetlenmesini ve bedensel varlığın dahi sistematik olarak disipline edilmesini gözler önüne serer. Genetik bilginin bir kader aracı haline gelmesi, bireyin öz benliğini oluşturma sürecinde ciddi engeller yaratır.

Bununla birlikte Adler'in bireysel psikoloji kuramı ve Rogers'ın insancıl yaklaşımı, Vincent karakterinin bu yapay kader sistemine karşı geliştirdiği içsel direnci ve kişisel dönüşümünü anlamlandırmak için zemin oluşturur. Vincent'ın aşağılık duygusu, toplumsal dışlanma ve koşulsuz kabul eksikliği gibi psikolojik engelleri aşarak kendini gerçekleştirme sürecine girmesi, insan potansiyelinin genetik yapının ötesine geçebileceğini savunur.

Filmdeki tematik çözümleme, yalnızca Vincent'ın değil, onunla etkileşimde bulunan tüm karakterlerin (Jerome, Anton, doktor, Ines) sistemin içinde nasıl konumlandığını ve varoluşsal tercihlerinin sonuçlarını gösterir. Böylece *Gattaca*, bir bilimkurgu anlatısından çok daha fazlası haline gelir; bireyin kendini aşma çabası, kimlik inşası ve etik sorumlulukları üzerine derin bir felsefi metne dönüşür.

KAYNAKÇA

[1] Adler, A. (2019). *Yaşamı anlamlandırma sanatı* (Çev. A. Demir). Say Yayınları.

[2] Foucault, M. (2020). *Toplumu Savunmak Gerekir* (Çev. Ş. Tekeli). Ayrıntı Yayınları.

[3] Niccol, A. (Yönetmen). (1997). *Gattaca* [Film]. Columbia Pictures.

ISBN NR. : 978-625-5694-38-6

[4] Rogers, C. R. (2022). *Bir psikoterapistin notları* (Çev. A. Bahadır). Okuyanus Yayınları.

ISBN NR. : 978-625-5694-38-6

KADIN BEDENİN SESSİZ DİRENİŞİ

HAN KANG' IN "VEJETARYEN" ROMANINDA KADIN KİMLİĞİ VE TOPLUMSAL BASKILARIN ANALİZİ

THE SILENT RESISTANCE OF THE FEMALE BODY: AN ANALYSIS OF FEMALE IDENTITY AND SOCIETAL PRESSURES IN HAN KANG'S "THE VEGETARIAN"

Uzm. Psk. Dan. HURİ MERVE ASLAN[1], Doç. Dr. AYSEL ARSLAN [2], Lisans Öğrencisi Eslenur GÜLAL[3]

[1] Sivas Cumhuriyet Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü, h.merveaslan@gmail.com - ORCID ID: 0009- 0004-5999-115X

[2]Sivas Cumhuriyet Üniversitesi, Eğitim Fakültesi, ayselarslan@cumhuriyet.edu.tr - ORCID ID: 0000-0002-8775-1119

[3]Sivas Cumhuriyet Üniversitesi, Eğitim Fakültesi, esilenurgulal@gmail.com.tr - ORCID ID: 0009-0006-5523-1158

ÖZET

Bu çalışma, Han Kang'ın Vejetaryen adlı romanını psikolojik, toplumsal ve sembolik düzeylerde incelemeyi amaçlamaktadır. Roman, ana karakter Yeong-hye'nin et yemeyi reddetmesiyle başlayan ve giderek insan bedeninden uzaklaşmayı da içeren dönüşüm süreci üzerinden, bireysel bir tercihin ardında yatan toplumsal normlar, ataerkil yapı ve bastırılmış travmaların etkisini irdelemektedir. Yeong-hye'nin sessizliği ve bedeni üzerinden gelişen anlatı, kadın kimliğine yönelik baskıların, görünür olmayan ama güçlü biçimde işleyen denetim mekanizmalarının sembolik bir temsiline dönüşmektedir. Çalışmada Carl Jung'un arketip kuramı, Michel Foucault'nun biyoiktidar kavramı, Susan Bordo'nun beden politikası yaklaşımı ve Laura Mulvey'in "erkek bakışı" teorisi kuramsal çerçeve olarak kullanılmıştır. Roman karakterleri; beden, sessizlik, cinsellik, doğaya yönelme ve toplumsal rol çatışmaları ekseninde analiz edilmiştir. Yeong-hye'nin yaşadığı psikolojik çözülme, yalnızca bireysel bir travma olarak değil, aynı zamanda sessiz ve pasif bir direniş biçimi olarak ele alınmıştır. Bu bağlamda Vejetaryen, kadın bedeninin hem psikolojik hem toplumsal düzlemdeki anlamını sorgulayan, kimliğin bedensel ve toplumsal sınırlar içinde yeniden inşa edilişine dair çok katmanlı bir anlatı sunmaktadır. Roman, bireysel çözülme ile toplumsal eleştiriyi iç içe geçirerek güçlü bir karşı duruş sergilemektedir.

ISBN NR. : 978-625-5694-38-6

Anahtar Kelimeler: Vejetaryen, Han Kang, beden politikası, kadın kimliği, travma, psikolojik çözümleme, toplumsal cinsiyet

ABSTRACT

This study aims to examine Han Kang's novel The Vegetarian on psychological, social, and symbolic levels. Through the transformation process that begins with the main character Yeong-hye's refusal to eat meat and gradually includes her alienation from the human body, the novel explores the impact of social norms, patriarchal structures, and repressed traumas underlying an individual choice. The narrative, which unfolds through Yeong-hye's silence and body, becomes a symbolic representation of the oppression of female identity and the invisible yet powerful mechanisms of control. The study utilizes Carl Jung's theory of archetypes, Michel Foucault's concept of biopower, Susan Bordo's approach to body politics, and Laura Mulvey's theory of the "male gaze" as theoretical frameworks. The novel's characters are analyzed through the lens of the body, silence, sexuality, their orientation to nature, and social role conflicts. The psychological disintegration experienced by Yeong-hye is treated not only as an individual trauma but also as a form of silent and passive resistance. In this context, The Vegetarian offers a multilayered narrative that questions the meaning of the female body on both psychological and social levels, and explores the reconstruction of identity within physical and social boundaries. The novel takes a powerful counterpoint by interweaving individual disintegration with social critique.

Keywords: The Vegetarian, Han Kang, body politics, female identity, trauma, psychological analysis, gender

ISBN NR. : 978-625-5694-38-6

ISBN NR. : 978-625-5694-38-6

1. GİRİŞ

Modern edebiyat, bireyin içsel çatışmalarını, kimlik arayışını ve toplumla olan gerilimli ilişkisini görünür kılmak açısından güçlü bir anlatı alanı sunar. Bu bağlamda psikoloji bilimi ile edebi metinler arasında kurulan bağ, özellikle karakterlerin ruhsal çözülme süreçlerinin ve sembolik direniş biçimlerinin analizine imkân tanır. Güney Koreli yazar Han Kang'ın Vejetaryen (2007) adlı romanı da bireyin kendi bedeni üzerindeki hak talebini, toplumun normatif baskısıyla çatışan bir dönüşüm süreci içinde işler.

Romanın merkezinde yer alan Yeong- hye adlı kadın karakterin bir rüya sonrasında et yemeyi reddetmesiyle başlayan süreç, kısa sürede yeme davranışının, toplumsal rollerin ve insan kimliğinin tümden sorgulandığı bir varoluş krizine dönüşür. Bu dönüşüm süreci, psikodinamik açıdan travmanın ve bastırılmış arzuların bilinçdışı yoluyla bedene yansıması olarak okunabilir. Aynı zamanda bireyin sessizlik, yeme reddi ve doğayla özdeşleşme gibi eylemleri, modern toplumun baskıcı normlarına karşı geliştirilen pasif ama derinlikli bir direnişin sembolüdür.

Roman, kadın bedeni üzerindeki kültürel, ailevi ve sanatsal tahakkümü çarpıcı biçimde görünür kılarken; aynı zamanda bireyin travma sonrası gelişen savunma mekanizmalarını, dissosiyatif kopuşları ve insan formunu reddetme arzusu gibi olguları da ön plana çıkarır. Bu bağlamda eserin çözümlemesi, sadece edebi değil; psikodinamik kuramlar, toplumsal cinsiyet çalışmaları ve postmodern anlatı biçimleri açısından da değerlendirilmelidir.

2. KİTAP ANALİZİ

Han Kang'ın *Vejetaryen* (2007) adlı romanı, Güney Kore toplumunda sıradan bir kadının, alışılmadık bir kararla et yemeyi bırakmakla başlattığı içsel ve toplumsal dönüşüm sürecini üç bölümde, üç farklı anlatıcının gözünden aktarır. Roman, bireysel özgürlüğün, psikolojik çözülmenin ve toplumsal normlara karşı direnişin alegorik bir anlatımıdır.

Merkez karakter Yeong-hye, bir gece rahatsız edici bir rüya görür ve bu rüyanın etkisiyle hayatından eti tamamen çıkarır. Bu karar, eşi ve ailesi tarafından mantıksız ve anormal bulunur. Ancak Yeong-hye için bu tercih, derin bir psikolojik tepki ve bedeni üzerindeki denetimi geri alma girişimidir. Romanın ilk cümlesi, bu çatışmayı doğrudan sunar:

"Karımın vejetaryen olmasına karar vermesi tamamen beklenmedikti." (Han, 2015, s. 3)

ISBN NR. : 978-625-5694-38-6

Roman üç bölümden oluşur:

Birinci bölüm, kocasının anlatımıyla Yeong-hye'nin "uyumsuz" bir bireye dönüşümünü işler. Bay Cheong, karısının toplumun dayattığı kadınlık rollerine uymadığını şu sözlerle ifade eder: *"Onun sıradan olması benim en çok hoşuma giden şeydi."* (s. 5)

Bu cümle, kocasının Yeong-hye'yi bir birey değil, toplumca belirlenmiş normlara uygun "uyumlu bir eş" olarak gördüğünün göstergesidir.

İkinci bölüm, sanatçı enişte nin gözünden anlatılır. Yeong-hye'nin bedeni, bu kez sanatsal ve cinsel bir fantezi nesnesine dönüşür. Kadının pasif görüntüsü, bu bölümde yoğun bir erotizm ve nesneleştirme üzerinden sunulur. Enişte, Yeong-hye'yi betimlerken şöyle der:

"Vücudu, rüya ile gerçeklik arasında bir sınır gibiydi." (s. 94)

Üçüncü bölümde, Yeong-hye'nin kız kardeşi In-hye anlatıcıdır. Bu bölüm, sadece bir izleyici değil aynı zamanda acı çeken bir kadının gözünden diğer bir kadının ruhsal çöküşüne tanıklık sunar. In-hye'nin sözleri, toplumsal baskının kadınlar üzerinde nasıl bir iz bıraktığını gösterir:

"Kendimi onun yerine koyduğumda, sanki o benmişim gibi hissediyorum." (s. 154)

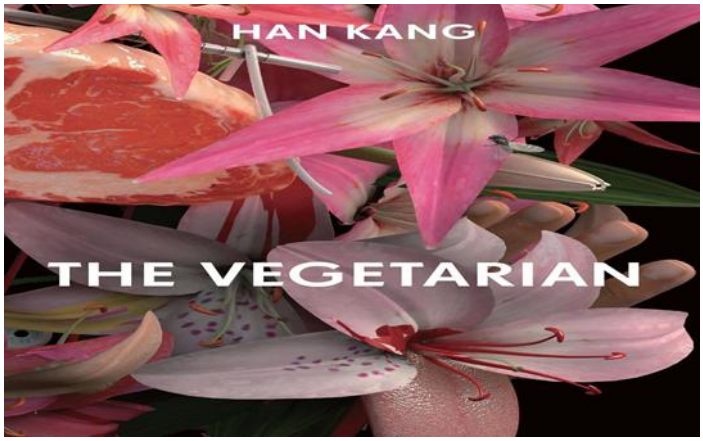
Roman ilerledikçe Yeong-hye'nin konuşmaları azalır, dış dünyayla bağlantısı kopar ve doğaya yönelme arzusu güçlenir. Sonlara doğru kendisini bir ağaç gibi hissetmeye başlar:

"Yapraklarım, dallarım vardı... Toprağın içindeydim, köklerimle oraya bağlıydım." (s. 167)

Bu ifade, onun yalnızca toplumdan değil, insan olmanın dayatmalarından da kurtulmak istediğini açıkça gösterir.

Her bölümde Yeong-hye'nin sesi silinirken, onun bedenine dair yorumlar ve müdahaleler artar. Bu sessizlik, aslında karakterin pasif değil, içsel ve derin bir direniş içinde olduğunu gösterir. Böylece roman, bireyin bedenini ve kimliğini geri alma çabasını, şiddetsiz ama yıkıcı bir direnç biçimi olarak sunar.

ISBN NR. : 978-625-5694-38-6

3. TEMATİK ÇÖZÜMLEME

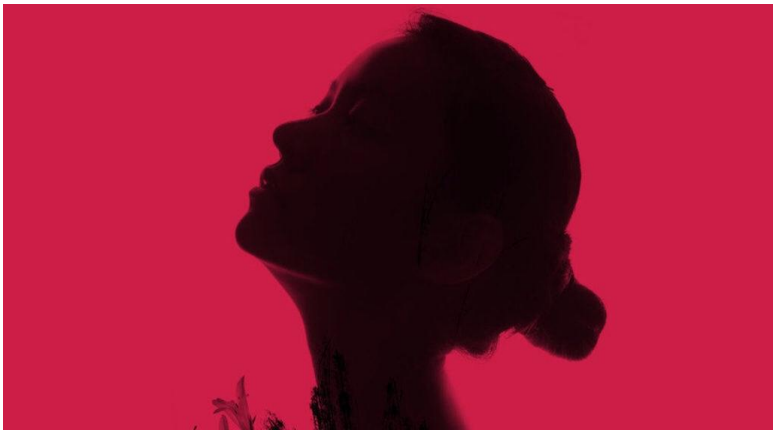
Han Kang'ın *Vejetaryen* adlı romanı, bireyin bedeni, ruhu ve kimliği üzerindeki toplumsal, kültürel ve psikolojik baskıların farklı biçimlerde görünür kılındığı çok katmanlı bir yapı sunar. Romanda yer alan temalar; birey ve toplum ilişkisi, psikolojik çözülme, pasif direniş, kadın bedeni üzerindeki tahakküm ve cinselliğin sınırlarında gezinen bir şiddet dili çerçevesinde örgütlenmiştir.

3.1. Toplum ve Birey: Bireyselliğin Sessiz Direnişi

Vejetaryen romanı, bireyin kendilik algısının, toplumsal normlar ve kültürel beklentiler karşısında nasıl kırılganlaştığını çarpıcı biçimde gözler önüne serer. Yeong-hye'nin et yemeyi reddetmesi, yüzeyde sıradan bir tercih gibi görünse de aslında ataerkil düzene, bedeni üzerindeki denetimlere ve evlilik kurumuna karşı sessiz ama derin bir başkaldırıdır. Han Kang, Güney Kore toplumunun konformist yapısını karakterlerin tepkisizliği ve bastırılmışlıkları üzerinden eleştirir. Yeong-hye, birey olarak kendi bedenine sahip çıkmak istedikçe çevresindeki insanlar (eşi, babası, kayınbiraderi) onu bastırmak, denetlemek ve "normalleştirmek" isterler. Bu durum Michel Foucault'nun "biyoiktidar" kavramı üzerinden değerlendirilebilir; toplum, bireyin bedenini disiplin altına almak için aile, evlilik ve tıbbi sistemler aracılığıyla müdahalede bulunur. Yeong-hye'nin ailesi onu bu tercihi nedeniyle baskı altına alır, zorla et yedirmeye çalışır. Bu baskı, kadının bedeninin toplumun malı olduğu düşüncesine dayanır.

"Karımın vejetaryen olmaya karar vermesi tamamen beklenmedikti." (Han, 2015, s. 3)

ISBN NR. : 978-625-5694-38-6

3.2. Psikolojik Yıkım ve Direniş: Sessizliğin İçindeki Çığlık

Roman, bireysel travmanın sessizce nasıl büyüdüğünü ve beden üzerinden nasıl bir dışavuruma dönüştüğünü gösterir. Yeong-hye çocukluğunda babası tarafından fiziksel şiddete maruz kalmış, bu da onun kişilik gelişiminde derin izler bırakmıştır. Yeme davranışındaki ani değişiklik ve konuşmayı bırakması, dissosiyatif kimlik yapılanması, yeme bozukluğu ve psikotik epizod belirtileri olarak yorumlanabilir.

Karakter zamanla insan olmayı da reddeder, kendisini bir ağaç gibi hissetmeye başlar:

"Yapraklarım, dallarım vardı... Toprağın içindeydim, köklerimle oraya bağlıydım." (s. 167)

Bu noktada Jung'un "gölge arketipi" devreye girebilir. Yeong-hye'nin bastırılmış arzuları ve öfkesi, uygar benliğinin kontrolünden çıkarak doğa (ağaç olma arzusu) ile bütünleşmek ister. Bu durum, bireysel bir yıkım değil, aynı zamanda varoluşsal bir kaçıştır. Susan Bordo'nun "beden politikaları" üzerine çalışmaları da, Yeong-hye'nin yemek yemeyi reddetmesini bir direniş biçimi olarak açıklar; topluma ait olan bedeni, kendine ait hale getirme çabasıdır.,

3.3. Cinsellik ve Şiddet: Bedenin Sanat Nesnesine Dönüşümü

Romanın ikinci bölümünde, Yeong-hye'nin kayınbiraderi olan sanatçı, onun bedenini erotik bir fantezinin merkezine yerleştirir. Vücudunu çiçek desenleriyle boyar ve onu "sanat" adı altında nesneleştirir. Bu bölüm, kadın bedeninin cinselliğin ve sanatın nesnesi hâline getirilmesini çarpıcı biçimde sergiler.

Sanatçının bakışı, Laura Mulvey'in (1975) "male gaze" (erkek bakışı) kuramıyla örtüşür: Kadın pasif ve izlenen, erkek ise aktif ve gözleyen konumdadır.

"Vücudu, rüya ile gerçeklik arasında bir sınır gibiydi." (s. 94)

ISBN NR. : 978-625-5694-38-6

Yeong-hye'nin sessizliği, onun edilgenliği değil; bedenini erkek tahakkümünden kurtarma arzusunun ifadesidir. Kadın cinselliği üzerindeki kontrol, toplumun ve sanatın ortak tahakkümünü gözler önüne serer.

3.4. Doğa ile Bütünleşme: İnsanlıktan Çıkış

Romanın son bölümlerinde Yeong-hye, sadece insan ilişkilerini değil, insan olmayı da reddeder. Kök salma, ağaç olma arzusu, modern yaşamdan ve insan formundan kaçışın metaforu olarak karşımıza çıkar. Bu dönüşüm, doğaya yönelmiş bir varoluşsal terapi olarak da yorumlanabilir.

"Artık insan olmak istemiyorum." (s. 144)

Bu ifade, yalnızca psikolojik bir kopuşu değil; insan merkezli dünyaya karşı radikal bir reddi de barındırır. Yeong-hye'nin doğayla bütünleşme arzusu, hem bir çöküş hem de yeniden doğuşun mümkünlüğünü içerir.

4. KARAKTER ANALİZİ

Han Kang'ın *Vejetaryen* adlı romanında karakterler, yalnızca bireysel özellikleriyle değil, temsil ettikleri psikolojik ve toplumsal temalarla da dikkat çeker. Roman boyunca doğrudan

ISBN NR. : 978-625-5694-38-6

kendi sesiyle konuşmayan ana karakter Yeong-hye başta olmak üzere, her bir karakter belirli bir normu, rolü ya da çatışmayı temsil eder. Bu bölümde dört ana karakterin çözümlemesi yapılacaktır: Yeong-hye, Bay Cheong, Enişte (sanatçı kayınbirader) ve In-hye.

4.1. Yeong-hye: Sessizliğin Direnişi

Romanın merkezindeki karakter olan Yeong-hye, başlangıçta "sıradan ve sessiz bir kadın" imajıyla sunulur. Kocası onu şu sözlerle tanımlar:

"Onun sıradan olması benim en çok hoşuma giden şeydi." (Han, 2015, s. 5)

Ancak Yeong-hye'nin et yemeyi bırakması, sadece bir beslenme tercihi değil, kendi bedeni üzerindeki kontrolünü yeniden kazanma çabasıdır. Zamanla yemek yemeyi tümden reddeder, konuşmaz, rüyalarına ve doğaya yönelir. Bu dönüşüm, psikodinamik bakış açısıyla bastırılmış öfkenin ve travmatik geçmişin dışavurumu olarak yorumlanabilir. Jung'un "gölge" arketipi ile Yeong-hye'nin bastırdığı dürtüler, rüyalarla ve sembollerle yüzeye çıkar.

Yeong-hye'nin "ağaç olmak" arzusu, insan formundan ve toplumsal rollerden uzaklaşma isteğini temsil eder:

"Yapraklarım vardı… Toprağın altına kök salmıştım." (s. 167)

Onun sessizliği edilgenlik değil; patriyarkal düzene karşı pasif, ama çok güçlü bir başkaldırıdır. Susan Bordo'nun (1993) beden politikası kuramı bağlamında Yeong-hye, bedeni üzerinden direnç geliştiren bir figürdür.

4.2. Bay Cheong: Konformizmin Temsilcisi

Yeong-hye'nin eşi Bay Cheong, toplumun ataerkil değerlerini ve konformist bakış açısını temsil eder. Onun için evlilik, uyum ve dış görünüşle ilgilidir. Karısının değişimi karşısında duygusal bir bağ kurmak yerine, toplumun ne düşüneceğine odaklanır:

ISBN NR. : 978-625-5694-38-6

"Karımın böyle davranarak beni mahcup ettiğini düşünüyordum." (s. 31)

Bay Cheong karakteri, duygusal derinlikten yoksun, bireyin iç dünyasını önemsemeyen bir "dışarıya dönük" erkeklik prototipidir. Eşini anlamaya çalışmak yerine onu psikiyatriste götürür ve sonunda terk eder. Bu tavır, modern toplumdaki erkek egemen normların eleştirisini içerir.

4.3. Enişte (Sanatçı Kayınbirader): Obsesyon ve Nesneleştirme

Romanın ikinci bölümünde anlatıcı olan enişte karakteri, sanatla cinselliği iç içe geçirmiş, etik sınırları belirsiz bir figürdür. Yeong-hye'nin bedeni üzerindeki kontrolü kendi fantezileri doğrultusunda kullanır. Onun için Yeong-hye bir birey değil, erotik bir sanat nesnesidir:

"Vücudu, rüya ile gerçeklik arasında bir sınır gibiydi." (s. 94)

Bu karakter, Laura Mulvey'in "male gaze" (erkek bakışı) kuramı çerçevesinde analiz edilebilir (Mulvey, 1975). Enişte, Yeong-hye'nin bedenini arzularının ve sanatsal arayışlarının nesnesine dönüştürürken, onu insan olmaktan çıkarır ve kendi yaratımının pasif bir aracı hâline getirir. Yeong-hye'nin ona teslim oluşu, bir onay değil, sınırları tamamen tükenmişliğin ve kimlik erimesinin işaretidir.

4.4. In-hye: Empati, Yük ve Kadın Dayanışması

Yeong-hye'nin kız kardeşi In-hye, romanın en dengeli ve gözlemci karakteridir. Ancak onun da derin bir yalnızlığı ve bastırılmış travmaları vardır. Yeong-hye ile empati kurar ve hayatını sürdürebilmek adına bastırdığı yönleriyle yüzleşmeye başlar:

"Onu düşündükçe kendimi düşünüyorum… Sanki o benmişim gibi hissediyorum." (s. 154)

In-hye karakteri, Kore toplumunda kadına yüklenen bakım verme, katlanma ve denge sağlama rollerinin taşıyıcısıdır. Fakat aynı zamanda Yeong-hye'yle kurduğu sessiz bağ, kadın dayanışmasının ve ortak yaraların göstergesidir. Onun bakış açısından anlatılan son bölüm, romanın en derin ve duygusal katmanını oluşturur.

5. SEMBOLLER VE ANLATIM DİLİ

Vejetaryen romanı, anlatı biçimi, dili ve sembolik yapısıyla dikkat çeken çok katmanlı bir edebi metindir. Han Kang, görünürde sıradan bir bireyin dönüşüm hikâyesini işlerken, bu süreci soyut imgeler, doğa metaforları ve bedensel anlatılarla bütünleştirerek özgün bir anlatı dili kurar. Romanın sembolik yapısı, karakterlerin psikolojik çözülme süreçlerini ve toplumsal baskılarla kurdukları ilişkileri derinlemesine yansıtır.

ISBN NR. : 978-625-5694-38-6

5.1. Doğa ve Ağaç: Varoluşun Yeniden Tanımı

Yeong-hye'nin dönüşümünün en belirgin metaforu "ağaç olma" arzusu üzerinden kuruludur. Bu sembol, insan bedeninin doğaya karışma arzusu, modern yaşamdan kaçış ve pasif bir özgürlük arayışının ifadesi olarak yorumlanabilir:

"Artık insan olmak istemiyorum. Yapraklarım vardı… Toprağın altına kök salmıştım." (Han, 2015, s. 167)

Ağaç, burada hem bir kaçış hem de bir yeniden doğuş sembolüdür. Yeong-hye, bedenini rasyonel dünyanın, patriyarkal yapının ve insan ilişkilerinin dışında bir yere taşıyarak "insan-olmama" durumuna geçmek ister. Bu bağlamda Simone Weil'in (1952) "köklenme" kavramı akla gelir; bireyin aidiyet ve özgürlük arayışı, kendi köklerini aramakla başlar.

5.2. Rüyalar: Bilinçdışının Dilsel Temsili

Roman boyunca Yeong-hye'nin gördüğü rüyalar, anlatının önemli bir yapıtaşıdır. Rüyalar, onun bastırılmış öfkesinin, çocukluk travmalarının ve arzularının imgelerle dışavurumudur. Jung'un kolektif bilinçdışı kuramı bu noktada işlevseldir (Jung, 1964). Rüyalar sayesinde Yeong-hye, gerçeklikten kopuşunu aşamalı şekilde yaşar.

İlk rüyasında etin kanıyla ve çiğ bedeniyle karşılaşan Yeong-hye, bu travmatik imgeyle bilinç düzeyinde bir uyanış yaşar:

"Hayvanın eti, kanı... O görüntüler mideme saplandı." (s. 12)

Bu rüya hem eti hem de şiddeti reddetmesinin sembolik başlangıcıdır. Rüyalarla gelen kararlar, toplumun mantık ve normlarına karşı bilinçdışı bir direnç biçimidir.

5.3. Çiçek Deseni ve Beden Boyama: Erotizm ve Nesneleşme

Romanın ikinci bölümünde enişte nin Yeong-hye'nin bedenine çiçek desenleri çizmesi, hem estetik hem de cinsel düzeyde yoğun semboller taşır. Burada beden, bir sanat nesnesine dönüşür; bu süreçte Yeong-hye hem merkezde hem de nesne konumundadır:

"Teninin üzerinde dans eden çiçekler, onu görünmez bir hale getiriyordu." (s. 97)

Bu sahne, Laura Mulvey'in "erkek bakışı" (male gaze) kuramıyla açıklanabilir (Mulvey, 1975). Kadın bedeni, sanat adı altında fetişleştirilmiş ve erotize edilmiştir. Çiçek ise doğurganlık, güzellik ve geçicilikle ilişkilendirilerek, kadının yalnızca bir "yüzey"e indirgenmesini sembolize eder.

5.4. Anlatım Dili: Sessizlik ve Yavaş Yıkım

ISBN NR. : 978-625-5694-38-6

Romanın dili minimalist, soğuk ve mesafelidir. Han Kang, duyguları doğrudan anlatmak yerine, eylemler, sessizlikler ve bakışlarla anlatır. Özellikle Yeong-hye karakteri konuşmadıkça anlatı daha yoğun bir hâl alır. Bu suskunluk, aslında güçlü bir dirençtir:

"Konuşmuyor, bakmıyor, yemek yemiyor. Ama kendinden çok emin görünüyordu." (s. 142)

Yazarın seçtiği anlatım biçimi, metne bilinçli bir duygusuzluk katarken, okuyucunun empati ve rahatsızlık duyguları arasında gidip gelmesini sağlar. Roman boyunca yükselen sessizlik, karakterin içsel dönüşümünün en güçlü ifadesidir.

6. SONUÇ

Han Kang'ın *Vejetaryen* adlı romanı, bireyin bedeni ve kimliği üzerindeki toplumsal tahakkümü, psikolojik çözülmeyi ve sessiz direnişi çarpıcı bir anlatımla ele alan çok katmanlı bir eserdir. Roman, merkezine aldığı Yeong-hye karakteri üzerinden, ataerkil sistemin ve modern toplumun kadın bedeni üzerindeki denetimini, bireysel tercihlerin nasıl bir toplumsal ve psikolojik yıkıma dönüşebileceğini gözler önüne sermektedir.

Yeong-hye'nin et yemeyi bırakmasıyla başlayan süreç; sadece biyolojik değil, aynı zamanda ontolojik bir başkaldırıya dönüşür. Kadın karakterin sessizliği, iletişimi kesmesi ve "ağaç olma" arzusu; travmanın, özgürlük arayışının ve varoluşsal yabancılaşmanın beden üzerinden sembolleştiği bir direniş biçimidir. Bu bağlamda roman, Michel Foucault'nun biyoiktidar kuramı, Carl Jung'un gölge arketipi ve Laura Mulvey'in erkek bakışı kuramı gibi kuramsal yaklaşımlarla anlamlandırılabilir.

Romanın çok katmanlı yapısı, yalnızca bireysel psikolojiye değil, aynı zamanda toplumsal cinsiyet rolleri, sanatsal nesneleştirme, ahlak ve şiddet ilişkilerine dair eleştirel bir okuma sunar. Sessizlik, rüyalar, doğa imgeleri ve anlatımın minimalist dili; karakterlerin içsel dünyalarındaki kırılmaları ve kopuşları etkili biçimde yansıtır.

ISBN NR. : 978-625-5694-38-6

Sonuç olarak *Vejetaryen*, modern edebiyatın sınırlarını zorlayan, hem psikolojik hem de toplumsal açıdan derinlikli bir metin olarak, özellikle kadın bedeni ve özgürlüğü konularında güçlü bir sorgulama sunar. Bu bildiride yapılan çözümleme, romanın bireysel travma ve toplumsal baskılar arasında şekillenen kadın kimliğine dair evrensel bir anlatı sunduğunu göstermiştir.

Bu nedenle *Vejetaryen*, yalnızca bir roman değil, aynı zamanda bir suskunluğun içinden yükselen çağrının, sözcüklerle değil bedenle yazılmış bir başkaldırının edebi ifadesidir.

KAYNAKÇA

[1] Bordo, S. (2011). *Kadınlık, erkeklik ve beden.* C. Üstüner (Ed.), Beden: Kültürel ve toplumsal bir olgu (s. 103–118). Ayrıntı Yayınları.

[2] Foucault, M. (2000). *Hapishanenin doğuşu* (M. Z. Diner, Çev.). İmge Kitabevi. (Orijinal eser 1977)

[3] Han, K. (2015). *Vejetaryen* (Çev. S. Arıkan). April Yayıncılık. *(Orijinal eser: 2007, Güney Kore)*

[4] Jung, C. G. (2021). *İnsanın simgeleri* (S. Kaya, Çev.). Say Yayınları. (Orijinal eser 1964)

[5] Mulvey, L. (2010). *Görsel haz ve anlatı sineması.* S. Daldal (Ed.), Sinemada anlatı ve ideoloji (s. 55–65). Doruk Yayınları. (Orijinal makale 1975)

[6] Weil, S. (2015). *İnsanın kökleri* (M. A. Küçükkalay, Çev.). İnsan Yayınları. (Orijinal eser 1952)

ISBN NR. : 978-625-5694-38-6

YETERSİZLİK DUYGUSU VE MÜKEMMİLLEYETÇİK DUUYGULARINDA BİLİŞSEL DAVRANIŞÇI TERAPİ TEKNİĞİNİN KULLANIMI: BİR OLGU SUNUMU

USE OF COGNITIVE BEHAVIORAL THERAPY TECHNIQUES ON FEELINGS OF INADEQUACY AND PERFECTIONIST FEELINGS: A CASE REPORT

Yüksek Lisans Öğrencisi BERİRE AKAR[1], Doç. Dr., AYSEL ARSLAN[2]

[1]Arel Üniversitesi, Eğitim Fakültesi, akrberire@gmail.com - ORCID ID: 0000-0001-5082-6984

[2]Sivas Cumhuriyet Üniversitesi, Eğitim Fakültesi, ayselarslan@cumhuriyet.edu.tr - ORCID ID: 0000-0002-8775-1119

ÖZET

Bu çalışmada, yetersizlik ve mükemmeliyetçilik duygularının bireyin yaşam işlevselliği üzerindeki etkisi ile danışmanlık sürecinde uygulanan terapötik müdahalelerin bu etkileri azaltmadaki rolü incelenmiştir. Araştırma, 2025 yılının Ocak-Haziran ayları arasında, tek denekli araştırma desenine uygun olarak boylamsal bir biçimde yürütülmüştür. Çalışmaya katılan bireye süreç hakkında ayrıntılı bilgi verilmiş, gönüllü onayı alınmış ve etik ilkelere uygun olarak kimlik bilgileri gizli tutulmuştur. Katılımcı, 22 yaşında bir kadındır ve danışmanlık süreci toplam 10 seans olarak planlanmıştır. İlk görüşmede anamnez alınarak danışanla iş birliği içinde bir müdahale süreci yapılandırılmıştır. Görüşmenin başında danışana Bilişsel Davranışçı Terapi (BDT) modeli açık ve anlaşılır biçimde anlatılmış, modelin temel ilkeleri olay ve durum örnekleriyle desteklenerek açıklanmıştır. Danışanın öz farkındalığı yüksek olup kişisel gelişime açık bir tutum sergilediği gözlemlenmiştir. BDT'nin temel varsayımı doğrultusunda, bireyin yaşadığı duygu ve davranışlarda algılama ve yorumlama biçimlerinin etkili olduğu kabul edilmiş; bu bağlamda bilgi işleme süreçlerinin daha sağlıklı hale getirilmesi hedeflenmiştir. Yetersizlik ve mükemmeliyetçilik duygularını daha işlevsel hale getirmek amacıyla danışmanlık süreci boyunca BDT teknikleri uygulanmış; her seans sonrasında verilen "ev ödevleri" ile süreç desteklenmiş ve danışanda meydana gelen değişimlerin farkındalığı artırılmıştır. Araştırmanın sonunda, BDT tekniklerinin bireyin yaşam işlevselliğini olumsuz etkileyen yetersizlik ve mükemmeliyetçilik odaklı düşünce ve davranış örüntülerinin etkisini azaltmada etkili olduğu gözlemlenmiştir.

ISBN NR. : 978-625-5694-38-6

Anahtar Kelimeler: Bilişsel davranışçı terapi, yetersizlik duygusu, mükemmeliyetçilik, yaşam işlevselliği, tek denekli araştırma deseni

ABSTRACT

This study examined the impact of feelings of inadequacy and perfectionism on an individual's life functioning and the role of therapeutic interventions implemented during the counseling process in mitigating these effects. The study was conducted longitudinally, using a single-subject design, between January and June 2025. Detailed information about the process was provided to the individual, voluntary consent was obtained, and identity information was kept confidential in accordance with ethical principles. The participant was a 22-year-old woman, and the counseling process was planned for a total of 10 sessions. During the first meeting, a medical history was taken, and an intervention process was structured collaboratively with the client. At the beginning of the meeting, the Cognitive Behavioral Therapy (CBT) model was clearly and comprehensively explained to the client, and the model's core principles were explained with examples of events and situations. The client was observed to have a high level of self-awareness and an attitude open to personal development. In line with the fundamental assumption of CBT, it is accepted that the individual's perception and interpretation styles influence their emotions and behaviors; in this context, the aim was to improve information processing. CBT techniques were applied throughout the counseling process to improve the functioning of feelings of inadequacy and perfectionism. Homework assignments were given after each session to support the process and increase the client's awareness of the changes occurring. The study concluded that CBT techniques were effective in reducing the impact of inadequacy- and perfectionism-focused thought and behavior patterns that negatively impact the individual's life functioning.

Keywords: Cognitive behavioral therapy, feelings of inadequacy, perfectionism, life functioning, single-subject research design

1. GİRİŞ

Bilişsel Davranışçı Terapi (BDT), 1960'lı yıllarda Aaron T. Beck tarafından geliştirilen, bireylerin yaşadıkları psikolojik sıkıntıların altında yatan bilişsel süreçleri anlamaya ve değiştirmeye odaklanan, bilimsel kanıtlara dayalı bir psikoterapi yaklaşımıdır (Beck, 1979; Beck & Dozois, 2011). Beck'in depresyon üzerine yürüttüğü çalışmalarda gözlemlediği otomatik olumsuz düşünceler, BDT'nin temel kavramsal çerçevesini oluşturmuştur. Bu modele

ISBN NR. : 978-625-5694-38-6

göre psikolojik sıkıntıya yol açan durum, olayın kendisinden çok bireyin olaya yüklediği anlamdır (Dobson & Dobson, 2018).

BDT, yapılandırılmış, zaman sınırlı ve hedef odaklı bir terapi türüdür. Terapist, yalnızca dinleyen bir konumda değil; danışanın düşünce, duygu ve davranış örüntülerini keşfetmesine yardımcı olan aktif bir rehberdir (Kuyken, Padesky & Dudley, 2009). Terapinin temel unsurlarından biri, psikolojik kavramsallaştırmadır. Bu süreçte danışanın sorunları, etiketleme yapılmaksızın, bireysel yaşam öyküsü ve bilişsel süreçleri bağlamında açıklanır (Persons, 2008). Kavramsallaştırma, terapist ile danışan arasında iş birliğine dayalı ampirizm çerçevesinde, çoğunlukla Sokratik sorgulama tekniği kullanılarak gerçekleştirilir.

Her BDT seansı belirli bir gündem ile başlar. Gündem, danışanın öncelikli sorunlarını ele almak, zaman yönetimini sağlamak ve terapötik hedeflere ulaşmada odaklanmayı kolaylaştırmak amacıyla kullanılır (Beck, 2011). Seans sonunda ise değerlendirme yapılır, gelecek seans için hedefler belirlenir ve danışana terapi sürecini destekleyecek ev ödevleri verilir (Kazantzis, Deane & Ronan, 2000). Ev ödevleri, danışanın öğrendiklerini günlük yaşamına aktarmasına, davranış değişimini pekiştirmesine ve terapötik bağımlılığın önlenmesine katkıda bulunur.

BDT'nin temel amaçlarından biri, danışanın kendi kendisinin terapisti olmasını sağlamaktır. Bu doğrultuda danışan, düşüncelerini, duygularını ve davranışlarını gözlemlemeyi öğrenir; işlevsiz bilişsel örüntüleri fark ederek bunları daha uyumlu düşünce biçimleriyle değiştirmeye başlar (Beck, 2011). Terapide sıkça kullanılan teknikler arasında çifte standart, en kötü senaryo, alternatif açıklamalar, boş sandalye ve otomatik düşünce kayıtları yer alır (Leahy, Holland & McGinn, 2012).

BDT'nin etkililiği, depresyon, anksiyete bozuklukları, obsesif kompulsif bozukluk, travma sonrası stres bozukluğu ve yeme bozuklukları gibi birçok psikolojik durumda ampirik olarak kanıtlanmıştır (Hofmann et al., 2012). Türkiye'de de BDT'nin etkinliğini gösteren çalışmalar, modelin kültürel bağlamda uyarlanabilir olduğunu ortaya koymaktadır (Kökdemir, 2000; Türkçapar, 2004). Bu çalışma, mükemmeliyetçilik ve yetersizlik duyguları nedeniyle başvuran genç bir yetişkinin BDT sürecini ayrıntılı şekilde sunarak, kullanılan tekniklerin terapötik değişime katkısını tartışmayı amaçlamaktadır.

2. OLGU SUNUMU

2.1. Danışan Bilgileri ve Başvuru Nedeni

ISBN NR. : 978-625-5694-38-6

Danışan, 22 yaşında, üniversite mezunu, bekar bir kadın olup başvuru nedeni olarak yoğun mükemmeliyetçilik eğilimi, yetersizlik düşünceleri, başkaları tarafından eleştirilme korkusu ve ilişkilerde kendini geri çekme davranışlarını bildirmiştir. İlk görüşmede danışan, özellikle akademik ve sosyal alanlarda kendisini sürekli olarak yetersiz hissettiğini, başkalarının beklentilerini karşılayamama kaygısının hayatının birçok alanında işlevselliğini bozduğunu ifade etmiştir.

2.2. Ön Görüşme ve Terapötik Çerçeve

BDT protokolüne uygun şekilde ilk seans, danışanın öyküsünü almak ve terapötik çerçeveyi tanıtmak amacıyla yapılandırılmıştır (Beck, 2011). Terapist, sürecin işleyişini, seans yapısını, ev ödevi uygulamalarını ve terapinin zaman sınırlı doğasını açıklamıştır. Ayrıca iş birliğine dayalı ampirizm vurgulanarak, değişim sürecinde danışanın aktif rolünün önemi belirtilmiştir (Kuyken, Padesky & Dudley, 2009).

2.3. Kavramlaştırma ve Problemlerin Belirlenmesi

Danışanın öyküsü ayrıntılı olarak incelendiğinde, çocukluk döneminde ailesinin yüksek beklentilerinin, sıklıkla eleştirel tutumların ve başarı odaklı geri bildirimlerin bilişsel şemalarının oluşumunda etkili olduğu anlaşılmıştır. Danışan, akademik başarısızlık ihtimalini yoğun tehdit olarak algılamakta, hata yapma durumunu kişisel değerinin düşmesiyle eş anlamlı görmektedir. Bu noktada Beck'in (1979) bilişsel modeline uygun olarak erken dönem uyumsuz şemalar ve bunları tetikleyen otomatik düşünceler belirlenmiştir (Young, Klosko & Weishaar, 2003). Örneğin;

Otomatik düşünce: Yeterince iyi değilim.

Temel inanç: Değerim, başkalarının onayına bağlı.

Ara inanç: Mükemmel olmalıyım, aksi halde eleştirilirim.

2.4. Terapötik Müdahaleler ve Kullanılan Teknikler

Seanslar boyunca aşağıdaki teknikler uygulanmıştır:

Sokratik Sorgulama: Danışanın otomatik düşüncelerini sorgulaması ve alternatif bakış açıları geliştirmesi için kullanılmıştır (Padesky, 1993).

Çifte Standart Tekniği: Danışanın kendisine yönelik sert eleştirilerini, aynı durumda olan bir yakınını değerlendirdiğinde kullanmadığı görülmüş; bu farkındalık, öz-şefkatin gelişmesine katkı sağlamıştır (Leahy et al., 2012).

ISBN NR. : 978-625-5694-38-6

En Kötü Senaryo Tekniği: Felaketleştirme eğilimini azaltmak için, olası en kötü durumun gerçekçi sonuçları değerlendirilmiş ve bu durumun tolere edilebilirliği tartışılmıştır (Beck, 2011).

Davranışsal Deneyler: Danışan, sosyal ortamlarda daha az kontrolcü davranmayı denemiş; deneyim sonrası otomatik düşünceler ve duygular kaydedilmiştir (Bennett-Levy et al., 2004).

Boş Sandalye Çalışması: Kendisini geçmişte eleştiren figürlere yönelik duygusal yüklerin işlenmesi amacıyla Gestalt kökenli bu teknik, BDT çerçevesine entegre edilerek uygulanmıştır (Greenberg, 2015).

2.5. Ev Ödevleri ve İzleme

Her seans sonunda danışana, otomatik düşünce kayıt formları doldurma, sosyal etkileşimlerde gözlem yapma ve bilişsel yeniden yapılandırma çalışmaları gibi ödevler verilmiştir (Kazantzis et al., 2000). Danışanın ödevleri düzenli şekilde tamamlaması, ilerleme hızını artırmıştır.

2..6. İlerleme Gözlemleri

Beşinci seans itibarıyla danışanın, "yeterince iyi değilim" otomatik düşüncesine karşı geliştirdiği alternatif düşünceleri uygulamaya başladığı gözlenmiştir. Sosyal geri çekilme davranışlarında azalma, performans kaygısında ise belirgin düşüş rapor edilmiştir. Danışanın anamnez öyküsü ve danışanın rahatsız olduğu durum, belirtileri terapi süreciyle birlikte sunulmasıdır.

3. BULGULAR

Terapötik sürecin sonunda danışanda bilişsel, duygusal ve davranışsal alanlarda anlamlı iyileşmeler gözlenmiştir.

Bilişsel düzeyde: Danışanın "yeterince iyi değilim" temel inancı, yerini "hatalar öğrenme sürecinin doğal bir parçasıdır" gibi daha işlevsel alternatif düşüncelere bırakmıştır. Beck'in (1979) bilişsel modeline göre bu değişim, otomatik düşüncelerin sorgulanması ve yeniden yapılandırılması ile açıklanabilir.

Duygusal düzeyde: Öz-şefkat düzeyinde artış ve performans kaygısında azalma rapor edilmiştir. Bu bulgu, çifte standart tekniği ve öz-şefkat odaklı bilişsel müdahalelerin etkili olduğunu gösteren çalışmalarla uyumludur (Neff & Germer, 2013).

Davranışsal düzeyde: Danışan, sosyal ortamlarda geri çekilme davranışlarını azaltmış ve daha fazla sosyal girişimde bulunmuştur. Davranışsal deneyler, beklenti ile deneyim arasındaki

ISBN NR. : 978-625-5694-38-6

farkın görülmesine yardımcı olmuş, bu da kaçınma davranışlarının azalmasını sağlamıştır (Bennett-Levy et al., 2004).

5. TARTIŞMA

Bu olgu, bilişsel davranışçı terapinin mükemmeliyetçilik, sosyal kaygı ve yetersizlik şemaları ile ilişkili sorunlarda etkili olabileceğini göstermektedir. Literatürde, BDT'nin erken dönem uyumsuz şemaların esnek hale getirilmesinde etkili olduğu sıklıkla vurgulanmaktadır (Hofmann et al., 2012; Öst, 2014). Danışanın ilerlemesinde özellikle üç faktörün belirleyici olduğu düşünülmektedir:

İş birliğine dayalı ampirizm: Terapist ve danışanın birlikte hipotez test etme süreci, danışanın inançlarının sorgulanmasına olanak tanımıştır (Kuyken et al., 2009).

Bilişsel yeniden yapılandırma teknikleri: Sokratik sorgulama, çifte standart ve en kötü senaryo teknikleri, danışanın düşünce-duygu-davranış döngüsünü fark etmesine katkı sağlamıştır (Beck, 2011).

Ev ödevleri ve seans dışı uygulamalar: Düzenli olarak uygulanan otomatik düşünce kayıtları ve davranışsal deneyler, öğrenmenin genellenmesine yardımcı olmuştur (Kazantzis et al., 2000). Bu vakada ayrıca, Gestalt temelli boş sandalye çalışmasının BDT protokolüne entegrasyonu da danışanın duygusal yüklerini işlemekte etkili olmuştur. Bu, eklektik yaklaşımların özellikle karmaşık bilişsel- duygusal problemler yaşayan danışanlarda fayda sağlayabileceğine işaret etmektedir (Greenberg, 2015). Bununla birlikte, olgu sunumunun sınırlılıkları da bulunmaktadır. Tek bir vakaya dayalı olması nedeniyle sonuçlar genellenemez. Ayrıca uzun dönem takip yapılmadığı için kazanımların sürekliliği değerlendirilememiştir. İlerleyen çalışmalarda, benzer müdahalelerin farklı danışan gruplarında ve uzun dönem izlemle değerlendirilmesi önerilmektedir.

4. TARTIŞMA

Bu olgu, bilişsel davranışçı terapinin mükemmeliyetçilik, sosyal kaygı ve yetersizlik şemaları ile ilişkili sorunlarda etkili olabileceğini göstermektedir. Literatürde, BDT'nin erken dönem uyumsuz şemaların esnek hale getirilmesinde etkili olduğu sıklıkla vurgulanmaktadır (Hofmann et al., 2012; Öst, 2014). Danışanın ilerlemesinde özellikle üç faktörün belirleyici olduğu düşünülmektedir:

İş birliğine dayalı ampirizm: Terapist ve danışanın birlikte hipotez test etme süreci, danışanın inançlarının sorgulanmasına olanak tanımıştır (Kuyken et al., 2009).

ISBN NR. : 978-625-5694-38-6

Bilişsel yeniden yapılandırma teknikleri: Sokratik sorgulama, çifte standart ve en kötü senaryo teknikleri, danışanın düşünce-duygu-davranış döngüsünü fark etmesine katkı sağlamıştır (Beck, 2011).

Ev ödevleri ve seans dışı uygulamalar: Düzenli olarak uygulanan otomatik düşünce kayıtları ve davranışsal deneyler, öğrenmenin genellenmesine yardımcı olmuştur (Kazantzis et al., 2000).

Bu vakada ayrıca, Gestalt temelli boş sandalye çalışmasının BDT protokolüne entegrasyonu da danışanın duygusal yüklerini işlemekte etkili olmuştur. Bu, eklektik yaklaşımların özellikle karmaşık bilişsel- duygusal problemler yaşayan danışanlarda fayda sağlayabileceğine işaret etmektedir (Greenberg, 2015).

Bununla birlikte, olgu sunumunun sınırlılıkları da bulunmaktadır. Tek bir vakaya dayalı olması nedeniyle sonuçlar genellenemez. Ayrıca uzun dönem takip yapılmadığı için kazanımların sürekliliği değerlendirilememiştir. İlerleyen çalışmalarda, benzer müdahalelerin farklı danışan gruplarında ve uzun dönem izlemle değerlendirilmesi önerilmektedir.

5. SONUÇ

Bu olgu sunumu, bilişsel davranışçı terapinin (BDT) mükemmeliyetçilik, sosyal kaygı ve yetersizlik inançları ile ilişkili bilişsel ve davranışsal sorunların ele alınmasında etkili olabileceğini göstermektedir. Danışanın sürece aktif katılımı, düzenli ev ödevi uygulamaları ve iş birliğine dayalı terapötik ilişki, değişim sürecinin temel belirleyicileri olmuştur. Terapötik müdahaleler sonucunda danışanda, işlevsiz temel inançların sorgulanması ve yeniden yapılandırılması, öz-şefkat düzeyinin artması, sosyal geri çekilmenin azalması ve performans kaygısında belirgin düşüş gözlenmiştir. Ayrıca, Gestalt temelli boş sandalye çalışmasının BDT protokolüne entegrasyonu, duygusal işleme sürecini derinleştirmiştir.

Bu bulgular, literatürdeki BDT'nin esnek yapısının farklı tekniklerle bütünleştirilerek uygulanmasının, danışanların hem bilişsel hem de duygusal alanlarda iyileşme sağlamasında etkili olabileceğine ilişkin kanıtlarla tutarlıdır (Hofmann et al., 2012; Kuyken et al., 2009). Bununla birlikte, bu çalışma tek bir vakaya dayalı olduğundan, sonuçların genellenebilirliği sınırlıdır. Gelecekteki araştırmalarda daha geniş örneklem grupları, kontrol gruplu çalışmalar ve uzun dönem takip değerlendirmeleri ile BDT'nin bu tür bilişsel-duygusal sorunlardaki etkinliği daha kapsamlı biçimde incelenmelidir.

KAYNAKÇA

ISBN NR. : 978-625-5694-38-6

[1] Beck, A. T. (1979). *Cognitive therapy and the emotional disorders*. Penguin. https://psycnet.apa.org/record/1976-28303-000

[2] Beck, J. S. (2011). *Cognitive behavior therapy: Basics and beyond* (2nd ed.). Guilford Press.

[3] Bennett-Levy, J., Butler, G., Fennell, M., Hackmann, A., Mueller, M., & Westbrook, D. (2004). *Oxford guide to behavioural experiments in cognitive therapy*. Oxford University Press.

[4] Greenberg, L. S. (2015). *Emotion-focused therapy: Coaching clients to work through their feelings*. American Psychological Association. https://doi.org/10.1002/cpp.388

[5] Hofmann, S. G., Asnaani, A., Vonk, I. J., Sawyer, A. T., & Fang, A. (2012). The efficacy of cognitive behavioral therapy: A review of meta-analyses. *Cognitive Therapy and Research*, 36(5), 427–440. https://link.springer.com/article/10.1007/S10608-012-9476-1

[6] Kazantzis, N., Deane, F. P., & Ronan, K. R. (2000). Homework assignments in cognitive and behavioral therapy: A meta-analysis. *Clinical Psychology: Science and Practice*, 7(2), 189–202. https://doi.org/10.1093/clipsy.7.2.189

[7] Kuyken, W., Padesky, C. A., & Dudley, R. (2009). *Collaborative case conceptualization*. Guilford Press.

[8] Leahy, R. L., Holland, S. J., & McGinn, L. K. (2012). *Treatment plans and interventions for depression and anxiety disorders*. Guilford Press. https://psycnet.apa.org/record/2012-03901-000

[9] Neff, K. D., & Germer, C. K. (2013). A pilot study and randomized controlled trial of the mindful self-compassion program. *Journal of Clinical Psychology*, 69(1), 28–44. https://doi.org/10.1002/jclp.21923

[10] Öst, L. G. (2014). The efficacy of acceptance and commitment therapy: An updated systematic review and meta-analysis. *Behaviour Research and Therapy*, 61, 105–121. https://doi.org/10.1016/j.brat.2014.07.018

[11] Padesky, C. A. (1993). Socratic questioning: Changing minds or guiding discovery?. *Keynote address*, European Congress of Behavioural and Cognitive Therapies, London.

[12] Young, J. E., Klosko, J. S., & Weishaar, M. E. (2003). *Schema therapy: A practitioner's guide*. Guilford Press. https://psycnet.apa.org/record/2003-00629-000

ISBN NR. : 978-625-5694-38-6

"VAHŞİ ÇİLEKLER" FİLMİNE SATİR VE MİNUCHİN AİLE TERAPİLERİYLE BİR BAKIŞ

A LOOK AT THE FILM "WILD STRAWBERRIES" THROUGH SATIRE AND MINUCHINIC FAMILY THERAPIES

Yüksek Lisans Öğrencisi BERİRE AKAR[1], Doç. Dr., AYSEL ARSLAN[2]

[1]Arel Üniversitesi, Eğitim Fakültesi, akrberire@gmail.com - ORCID ID: 0000-0001-5082-6984

[2]Sivas Cumhuriyet Üniversitesi, Eğitim Fakültesi, ayselarslan@cumhuriyet.edu.tr - ORCID ID: 0000-0002-8775-1119

ÖZET

Bu çalışmada senaristliğini ve yönetmenliğini Ingmar Bergman'nın yaptığı başrollerini Victor Sjöstrom, Bibi Andersson, Ingrid Thulin oynadığı Vahşi Çilekler filminin Satir aile terapisi doğrultusunda analizinin yapılması amaçlanmıştır. Vahşi Çilekler filminin bu çalışma için seçilmesinin nedeni filmin konusu ve içsel ilişkilerinin Satir aile terapisiyle açıklanabileceğinin düşünülmesidir. Çalışmada öncelikle filmin kısa bir özeti yapılarak konunun anlaşılması sağlanmıştır. Yaban Çilekleri, varoluşsal meselelerin derinlemesine ele alındığı önemli eserlerden biridir. Hikâye, huysuz ve inatçı bir karakter olan 78 yaşındaki Profesör Isak Borg üzerine odaklanır. Hayatını bakteri bilimine adamış ve yalnız yaşayan Borg, mezun olduğu Lund Üniversitesi'nden alacağı onur nişanesi töreni için Stokholm'den Lund'a doğru bir yolculuğa çıkar. Bu yolculuk sırasında, ölümü giderek yaklaştığını hisseden profesör, geçmişine dair sorunlu anılar ve hesaplaşmalarla dolu kabuslar görmeye başlar. Satir, benlik saygısını insanın içini canlılık, sevgi, dürüstlük, sorumluluk gibi olumlu duygularla dolduran ve bireye yaşam enerjisi sağlayan bir jeneratörün musluğu olarak tanımlamıştır. Büyük yüzleşme ve kabulleniş sonucu artık daha rahatlamış olan Isak gelini, oğlu ve yardımcısıyla tamamen ilişkileri olumlu yönde değişir. Filmin son sahnesinde İsak'ın değişimiyle Satirin Eğitici aile adlandırdığı aile tablosu gözlemlenmektedir. Eğitici aileler, aile üyelerinin birbirlerine saygı duyduğu, birbirlerini dinlediği, her birinin içtenlik, dürüstlük ve sevgi gösterdiği ailelerdir. Bu tür ailelerde bireyler birbirlerine sevgi, şefkat ve ilgi göstermekten çekinmez ve dokunmaktan korkmazlar. Satir "Değer hissinin bireysel farklılıkların onaylandığı, hataların tolere edildiği, iletişimin açık olduğu ve kuralların esnek olduğu bir atmosferde-ortaya çıkacağını'' ileri sürer.

ISBN NR. : 978-625-5694-38-6

Anahtar Kelimeler: Satir aile terapisi, Vahşi Çilekler filmi, benlik saygısı, aile ilişkileri ve değişim

ABSTRACT

This study aims to analyze the film Wild Strawberries, written and directed by Ingmar Bergman and starring Victor Sjöstrom, Bibi Andersson, and Ingrid Thulin, through the lens of satire family therapy. The film was chosen for this study because its plot and internal relationships could be explained through satire family therapy. The study begins by providing a brief summary of the film to provide a clearer understanding of the subject matter. Wild Strawberries is a significant work that deeply explores existential issues. The story centers on 78-year-old professor Isak Borg, a grumpy and stubborn character. Borg, who has dedicated his life to bacteriology and lives alone, embarks on a journey from Stockholm to Lund for the honorary degree ceremony he will receive from Lund University, his alma mater. During this journey, the professor, sensing his imminent death, begins to experience nightmares filled with troubling memories and reckonings with his past. Satir defined self-esteem as the tap of a generator that fills a person with positive emotions such as vitality, love, honesty, and responsibility, providing life energy to the individual. As a result of the major confrontation and acceptance, Isak's relationships with his daughter-in-law, son, and assistant are now more relaxed, and their relationships change for the better. In the film's final scene, Isak's transformation reveals what Satir calls a "nurturing family." Nurturing families are those where family members respect each other, listen to each other, and demonstrate sincerity, honesty, and love. In such families, individuals are not afraid to show love, compassion, and attention to one another, and are not afraid to touch. Satir argues that "a sense of worth emerges in an atmosphere where individual differences are acknowledged, mistakes are tolerated, communication is open, and rules are flexible."

Keywords: Satir family therapy, Wild Strawberries, self-esteem, family relationships, and change

1. FİLM ÖZETİ VE TEMEL ÇERÇEVE

İsveçli yönetmen Ingmar Bergman'ın *Vahşi Çilekler* (1957) filmi, yaşlı tıp profesörü **İsak Borg**'un Lund Üniversitesi'nden ödül almak üzere çıktığı yolculuğu konu alır. Yolculuk öncesinde gördüğü rüya, Borg'u yaşamının ve ölümünün muhasebesini yapmaya yönlendirir. Ölüm korkusu ve geçmişe dair pişmanlıklarla yüzleşen Borg, uçak yerine araba ile yola çıkar

ISBN NR. : 978-625-5694-38-6

ve yolculuk boyunca gelini **Marianne** ona eşlik eder. Yolda karşılaştıkları üç otostopçu genç (Sara, Anders ve Viktor) ve kavga eden bir Alman çifti, Borg'un geçmişteki ilişkilerini ve bastırdığı duygularını simgeler. Yolculuk, Borg'un gençlik aşkı Sara ve eşi Karin ile yüzleşmesine, annesinden miras kalan soğuk ve mesafeli tavırlarını fark etmesine aracılık eder. Film, yalnızlık, sevgi, kuşaklar arası aktarım ve yaşam muhasebesi temalarını işler.

2. BAŞLICA KARAKTERLER VE KURAMSAL BAĞLANTILARI

2.1. Prof. İsak Borg

Yaşlı, saygın fakat soğuk ve mesafeli bir profesördür. Satir'in "**computer / mantıkçı**" iletişim tarzını sergiler: duygusuz, uzun cümleler kuran, kontrolcü ve mesafeli. Minuchin'in yapısal aile terapisi açısından Borg'un katı sınırlar ile örülmüş ailesi, onun yalnızlığı ve iletişim sorunlarını açıklamak için bir örnektir (Satir, 1988; Minuchin, 1974).

2.2. Marianne

Borg'un gelini ve yolculuk arkadaşıdır. Eşi Evald ile sorunlar yaşar, kayınbabasının soğuk tutumuna öfke duyar. Marianne'in farkındalığı, kuşaklar arası aktarılan soğukluğun farkına varmasını sağlar ve ailede yapısal değişim potansiyelini gösterir.

2.3. Evald

Borg'un oğlu. Babası gibi duygusal mesafe koyan biridir. Minuchin'e göre işlevsel olmayan aile yapısının örneklerinden biridir; baba-oğul ilişkisi katı sınırlarla belirlenmiştir.

2.4. Sara

Borg'un gençlik aşkı. Özgür ve samimi bir karakterdir. Borg'un geçmişte yaşadığı duygusal çatışmaları ve pişmanlıkları temsil eder. Yolculukta tekrar canlandırılan genç Sara, geçmiş ve şimdiki zaman arasında bağ kurar.

2.5. Karin ve İsak'ın Annesi

Karin, Borg'un eşi; eleştirel ve duygusal mesafe koyan bir karakterdir. İsak'ın annesi, soğukluğun kuşaklar arası aktarımını simgeler. Minuchin'in "kopuk aileler / katı sınırlar" tanımıyla doğrudan ilişkilendirilebilir.

2.6. Alman Çifti

ISBN NR. : 978-625-5694-38-6

Yolculuk sırasında kavga eden çift, Borg'un evlilik ve ilişkilerindeki çatışmaları sembolize eder. Bu karakterler, aile içi iletişimsizlik ve çatışmanın farklı biçimlerini temsil eder.

3. VİRGİNİA SATİR'İN AİLE TERAPİSİ YAKLAŞIMI

3.1. Satir'in İnsan Doğrulama Süreci Modeli

Virginia Satir, aile terapisinde bireyin öz-değer duygusunu merkeze alan Human İnsanı Doğrulama Süreci Modeli ile tanınır (Satir, 1967; Satir, Banmen, Gerber & Gomori, 1991). Satir'e göre aile üyeleri arasındaki iletişim biçimi, bireylerin öz-değerlerini doğrudan etkiler. Sağlıklı ailelerde açık iletişim, içtenlik, karşılıklı saygı ve esneklik hâkimdir.

3.2. **Human Validation Process Model** (İnsanı Doğrulama Süreci Modeli) ile tanınır (Satir, 1967; Satir, Banmen, Gerber & Gomori, 1991). Satir'e göre aile üyeleri arasındaki iletişim biçimi, bireylerin öz-değerlerini doğrudan etkiler. Sağlıklı ailelerde açık iletişim, içtenlik, karşılıklı saygı ve esneklik hâkimdir.

3.3. İletişim Duruşları

Satir, stres ve çatışma durumlarında bireylerin beş farklı iletişim tarzı sergileyebileceğini belirtir (Satir, 1988):

Yatıştırıcı: Sürekli başkalarını memnun etmeye çalışan, kendi ihtiyaçlarını geri plana atan kişiler.

Suçlayıcı: Sorumluluk almayan, diğerlerini eleştiren kişiler.

Mantıkçı/Bilgisayar: Duygusuz, robotik, aşırı mantıkçı, kontrolcü kişiler.

Dikkat dağıtıcı: Konuyu değiştiren, odaklanmayı engelleyen kişiler.

Uyumlu/Dengeli: Açık, dürüst, içten iletişim kuran kişiler.

3.4. Aile Kuralları ve Kuşaklar Arası Aktarım

Satir, ailelerin bilinçli ya da bilinçsiz olarak nesiller boyu devam eden kuralları yeniden ürettiğini belirtir (Satir, 1967). Bu kurallar, bireylerin davranışlarını ve ilişkilerini şekillendirir.

4. SALVADOR MİNUCHİN'İN YAPISAL AİLE TERAPİSİ

4.1. Yapısal Aile Terapisinin Temelleri

Salvador Minuchin, 1960'larda geliştirdiği Yapısal Aile Terapisi ile aileyi bir sistem olarak ele alır. Bu modele göre aile içindeki hiyerarşi, roller ve sınırlar, işleyişin temel belirleyicileridir

ISBN NR. : 978-625-5694-38-6

(Minuchin, 1974). Terapist, aileye "katılarak" sistemin haritasını çıkarır ve yapısal yeniden düzenleme sürecini başlatır.

4.2. Sınırlar Kavramı

Minuchin, aile üyelerini ve alt sistemlerini birbirinden ayıran sınırları üç şekilde tanımlar (Minuchin, 1974):

Katı sınırlar: Alt sistemler arasında kopukluk vardır; bireyler duygusal olarak uzaklaşmıştır.

Belirsiz sınırlar: Kuşaklar arası aşırı yakınlık vardır; bireysellik kaybolur.

Belirgin sınırlar: Hem bireysellik hem de bağlılık sağlıklı şekilde korunur.

Filmde Borg ailesindeki soğukluk ve iletişimsizlik, "katı sınırlar" ile açıklanabilir.

4.3. İşlevsel Olmayan Aile Yapıları

Minuchin ayrıca işlevsel olmayan aile tiplerini tanımlar: iç içe geçmiş aileler, kopuk aileler, ilgisiz ebeveynler, olgunlaşmamış ebeveynli aileler vb. (Minuchin & Fishman, 1981). Bu ailelerde krizlere karşı baş etme becerisi düşüktür.

5. VAHŞİ ÇİLEKLER FİLMİNİN SATİR VE MUNCHİN'E GÖRE ANALİZİ

İsveçli yönetmen Ingmar Bergman'ın *Vahşi Çilekler* filmi, başarılı tıp profesörü İsak Borg'un ödül törenine katılmak üzere çıktığı yolculuğa gitmeden önce gördüğü rüya ile başlar. Gördüğü bu garip rüya üzerinden ölüme yaklaştığını hisseden Borg, daha önce planladığı gibi uçakla seyahat etmek yerine erken vakitte arabayla yola çıkmaya karar verir. Bu yolculukta gelini Marianne ona eşlik eder. Marianne, eşiyle aralarındaki problemlerin etkisiyle kayınbabasına öfke duymaktadır ve bunu yolculuk sırasında açıkça ifade eder. Soğukluğu ve bencilliği nedeniyle Borg, bu eleştiriden kırıldığını hissetse de dışarıdan insanların onu soğuk ve kaba biri olarak nitelendirmesine karşı çıkmaz. Geçmişindeki insanlar ise onu kibar ve yardımsever biri olarak tanımlamaktadır. Marianne, kayınbabasının evlilik sorunlarına ilgisiz kalmasına öfkesini dile getirir. Burada Satir'in aşırı mantıkçı iletişim stilini gözlemlemek mümkündür. Satir (1988), aşırı mantıklı iletişim kullananları duygusuz, robot gibi, kendilerini ve diğerlerini kontrol etme arzusu güçlü bireyler olarak tanımlar. Bu kişiler uzun cümleler kurar ancak bu cümleler çoğu zaman duygudan yoksun, anlaşılmaz ve cansızdır. Kendilerine ve olan bitene hâkim görünürler fakat asıl duygu ve düşüncelerini maskelemeye çalışırlar (McLendon, 2018). Yolculuk sırasında mola verdikleri yer, İsak Borg'un çocukluğunun geçtiği yerdir. Yaban çileklerini görmesiyle rüyaya dalarak anılarına yolculuk yapar. Eski nişanlısı, Borg'u kibar ve

ISBN NR. : 978-625-5694-38-6

samimi bulduğunu, onu gerçekten sevdiğini ifade ederken abisinin daha tutkulu olduğunu vurgular. İsak Borg'un abisinin nişanlısıyla yakınlaşması sonucunda nişanlısı, İsak'ın abisiyle evlenir. Bu durum İsak üzerinde derin bir yara oluşturmuştur. Borg, kendini kötü hissettiğinde çocukluğunu hatırlayıp mutlu olduğunu ifade ederken; annesini ziyaret ettiğinde annesinin soğuk tavrı dikkat çeker.

Bu noktada Yapısal Aile Terapisi'nin temel kavramlarından biri olan sınırlar devreye girmektedir. Sınırlar; bireyleri, alt sistemleri veya sistemleri birbirinden ayıran fiziksel veya psikolojik faktörlerdir. Yakınlık-uzaklık, hiyerarşi ve aile rollerini düzenlemek için kullanılır. Yapısal aile terapisi üç farklı sınır biçimi tanımlar:

Katı sınırlar (kopuk aileler): Dışa kapalılık, alt sistemler arasında kopukluk ve duygusal alışverişte ciddi eksiklikler.

Belirsiz sınırlar (iç içe geçmiş aileler): Kuşaklar arası kabul edilebilir hiyerarşi yoktur; bireyler arasında aşırı yakınlık vardır.

Belirgin sınırlar: Hem "ben" duygusu hem de "biz" duygusu sağlıklı ve işlevsel biçimde oluşmuştur (Minuchin, 1974; Colapinto, 1991).

Minuchin ayrıca beş çeşit işlevsel olmayan aile yapısı tanımlamaktadır: İç içe geçmiş aileler, kopuk aileler, evine bağlı olmayan kocanın bulunduğu aileler, ilgisiz ebeveynler ve olgunlaşmamış ebeveynli aileler (Nichols & Davis, 2020). Minuchin'e göre bu aile tiplerinin tümü patolojiktir. Yapısal aile terapisi modeline göre kriz durumunda bu aileler, strese ve problem çözmeye karşı daha zayıf baş etme becerilerine sahiptir. Ailenin yaşadığı güçlükler çoğunlukla örgütlenme biçimindeki yapısal sorunların bir yansımasıdır. Nitekim Marianne'nin Borg'a söylediği *"Nesiller boyunca soğukluk, ölüm ve yalnızlık dışında bir şey yok. Bu bir yerde sona ermeli."* ifadesi, bu yapısal sorunların değişen koşullara uyum sağlayamamaktan kaynaklandığını göstermektedir.

Aile danışmanları, aile üyelerinin yapılarını değiştirmelerine yardım etmek üzere aile sistemine katılır. Sorunun kaynağı olan sınırlar ve alt sistemler üzerinde çalışır. Bunları yeniden düzenlerken, aslında her bir aile üyesinin davranış ve deneyimini de değiştirmiş olur (Minuchin, 1974). Aile danışmanı doğrudan sorunları çözmez; bu ailenin kendi işidir. Ancak ailenin işleyişinin değişmesine yardım ederek aile üyelerinin kendi sorunlarını çözme becerisi kazanmasını sağlar. Marianne, Borg'un kişiliğini ailesinin katı sınırlarla kurduğu kopuk ilişkilerle ilişkilendirir. Soğukluk, huysuzluk ve inatçılık annesinde de görülmektedir. Bu

ISBN NR. : 978-625-5694-38-6

özellikler anneden Borg'a, oradan da oğul Evald'a miras kalmıştır. Marianne, bu zincirin kırılması gerektiğini vurgular.

Satir'in aile kuralları yaklaşımına göre insanlar, bilinçli ya da bilinçsiz olarak birkaç nesildir devam eden kuralları bugünkü aile ilişkilerinde yeniden üretebilirler (Satir, 1988). Borg'un rüyasında Sara ile yaşlı haliyle konuşması da bu aktarımı sembolize eder. Sara, Borg'u aynaya bakmaya zorlayarak yaşlılığı ve ölümüyle yüzleşmesini sağlar. Ona "Yakında ölecek, yaşlı ve üzgün bir adamsın" der. Nişanlısının abisiyle evlenmesini kabullenemeyen Borg, rüyasında "o kadar şey bilen ama aslında hiçbir şey bilmeyen" biri olarak tasvir edilir. Borg, bastırdığı duygularını ve acılarını fark edemeyecek kadar kendi iç dünyasından kopuktur.

Yolda karşılaştıkları üç otostopçu genç (Sara, Anders ve Viktor) ve kavga eden Alman ailesi de Borg'un geçmişteki deneyimlerini simgeler. Gençlerden biri, Borg'un gençlik aşkı Sara ile aynı oyuncu tarafından canlandırılmaktadır. Bu üç gencin hikâyesi, Borg, Sara ve Sigfrid'in hikâyesine benzer; tıpkı onlar gibi Sara'nın kalbini kazanmak için çatışma yaşarlar. Alman çifti ise Borg'un eşi Karin ile yaşadığı kavgaları hatırlatır. Satir'in "sorunlu aile" tanımı burada belirginleşir. Bu tür ailelerde insanlar arasında mesafe, soğukluk, alaycılık, gerginlik ve sessizlik hâkimdir. Ortak paylaşımları ve iletişimleri kalmamasına rağmen birlikte yaşamaya devam eden bireyler hem fiziksel hem de ruhsal acılar çekmektedir (Satir, 1988; Banmen, 2002).

Borg'un rüyasında Sara ile yüzleştiği sahne, terk edilmeyi hâlâ kabullenemediğini ve acısını derinden hissettiğini gösterir. Rüyanın devamında Borg bir sınava alınır. Öncelikle mesleki yeterliliği test edilir fakat başarılı olamaz. Hayatını mesleğine adamış olmasına rağmen, derinlerde mesleki güvensizlik taşımaktadır. Ardından eşi Karin'in sadakatsizliğiyle yüzleşir. Karin, Borg'un umursamaz, soğuk ve bencil tavırlarını eleştirir. Bu yüzleşmenin sonunda Borg "yalnızlık cezası"na çarptırılır. Satir'in özdeğer kavramı bu noktada önem kazanır. Satir (1988), benlik saygısını insanın içini canlılık, sevgi, dürüstlük ve sorumluluk gibi olumlu duygularla dolduran ve bireye yaşam enerjisi sağlayan bir jeneratörün musluğu olarak tanımlar. Bu musluktan akan benlik saygısı suyunun miktarı, bireyin yaşam enerjisini, neşesini ve hayata bakışını doğrudan etkiler.

Borg, farkındalık ve kabullenişle değişim sürecine girer. Daha huzurlu, yumuşak mizaçlı bir görünüm sergiler ve hayatındaki kişilerle ilişkilerini iyileştirme konusunda çaba gösterir. Büyük yüzleşme ve kabullenişten sonra gelini, oğlu ve yardımcısıyla ilişkileri olumlu yönde değişir. Filmin son sahnesinde Borg'un değişimiyle Satir'in "eğitici aile" kavramı gözlemlenir. Eğitici ailelerde bireyler birbirlerine saygı duyar, birbirlerini dinler; içtenlik, dürüstlük ve sevgi

ISBN NR. : 978-625-5694-38-6

temelinde ilişki kurarlar. Böyle ailelerde sevgi, şefkat ve ilgi göstermekten çekinilmez; iletişim açık ve kurallar esnektir (Satir, 1988; Nichols & Davis, 2020).

6. SONUÇ

Vahşi Çilekler filmi, bireysel farkındalık, yüzleşme ve kabullenişin aile sistemleri üzerindeki dönüştürücü etkisini derin bir biçimde göstermektedir. Filmde İsak Borg'un rüyaları ve yolculuk deneyimleri, bireysel duygusal çatışmaların kuşaklar arası aile ilişkilerini nasıl etkilediğini ortaya koymaktadır. Satir'in iletişim stilleri ve öz-değer kavramları, Borg'un duygusal mesafesini ve değişim sürecini anlamada yol gösterici olurken; Minuchin'in yapısal aile terapisi ve sınırlar kuramı, aile üyeleri arasındaki kopukluk ve patolojik yapıları açıklamaktadır. Film, bireyin farkındalık yoluyla aile içi soğukluk ve iletişimsizliği kırabileceğini, sağlıklı ve eğitici aile ilişkilerinin kurulabileceğini dramatik bir biçimde ortaya koyar. Marianne'in "soğukluk zinciri kırılmalı" ifadesi, kuşaklar arası aktarılan davranış ve iletişim kalıplarının farkındalık ve müdahaleyle değiştirilebileceğini vurgular. Sonuç olarak, Bergman'ın eseri yalnızca bireysel bir yaşam muhasebesi anlatısı değil; aynı zamanda aile terapisi kuramlarının pratiğe aktarılabileceği etkili bir dramatik metin olarak değerlendirilebilir.

KAYNAKÇA

[1] Banmen, J. (2002). *Satir step by step: A guide to creating change in families*. Networker Publications.

[2] Bergman, I. (1957). *Smultronstället [Wild Strawberries]*. Svensk Filmindustri.

[3] Colapinto, J. (1991). *Structural family therapy in practice*. Jossey-Bass.

[4] McLendon, D. (2018). *Virginia Satir and modern family therapy*. Routledge.

[5] Minuchin, S. (1974). *Families and family therapy*. Harvard University Press.

[6] Minuchin, S., & Fishman, H. C. (1981). *Family therapy techniques*. Harvard University Press.

[7] Nichols, M. P., & Davis, S. D. (2020). *Family therapy: Concepts and methods* (12th ed.). Pearson.

[8] Satir, V. (1967). *Conjoint family therapy*. Science and Behavior Books.

[9] Satir, V. (1988). *The new peoplemaking*. Science and Behavior Books.

[10] Satir, V., Banmen, J., Gerber, J., & Gomori, M. (1991). *The Satir model: Family therapy and beyond*. Science and Behavior Books.

ISBN NR. : 978-625-5694-38-6

TÜRK HALK MÜZİĞİNDE KADINLARIN SESİ VE UMUTLARI

Dr. Öğr. Üyesi Serap SUBATAN
Sivas Cumhuriyet Üniversitesi Eğitim Fakültesi
Güzel Sanatlar Eğitimi Müzik Anabilim Dalı
e-posta: duran.se@gmail.com

Özet

Türk halk müziği, çoğunlukla sıradan insanların sesini, yerel özgün aksanlarıyla temsil eder. Söz ve tür olarak sade bir yapıya sahip olan bu müzik, çoğunlukla kırsal kesimdeki gerçek yaşam koşullarından esinlenmiş ve bu koşulları yansıtmış; ayrılan sevgililerin, özlemin, aşkın, tevazuun, neşenin, utangaçlığın, hüznün ve doğaya ve sevilene duyulan şan duygusunu dile getirmiştir. Literatüre bakıldığında, tüm dünyada ve ülkemizde "feminist bakış açıları" yla toplumsal ve siyasal alanlardan sonra birçok bilimsel ortamlarda kadının yeri ve önemi adı altında yapılan çalışmaların oldukça fazlalaştığı görülmektedir. Bu çalışmaların birçoğu genel feminist hareket edebiyat alanlarını da içine aldığı ve eril söylemli edebî metinlerin incelenmeye başlandığı karşımıza çıkmaktadır. Bu çalışmada, Türk halk müziği türündeki TRT arşivindeki kayıtlı rastgele seçilmiş 500 adet türkülerdeki kadın temaları üzerine içerik analizi yapılmıştır. Seçilen bu türkülerde özellikle günlük yaşamda, ilişkilerde veya evliliklerde geleneksel uygulamaların âdetleri altında ezilen Türk kadınlarının sesi veya hikâyeleri incelenmiştir. İncelenmiş bu türkülerin ağırlıkla erkek ağzından yazılmış şiirlerine kadın tarafından bakılarak bu eserlerdeki basmakalıp kadın profillerinde ki pozitif ayrımcılık tespit edilmiştir. Bu çalışma ile halkın duygularını yansıtan ve önemli kültürel mirasımız olan türkülerde ezilen, hor görülen ve bir nesne olarak görülen kadın profillerinde ki temaları ortaya çıkarmaktadır. Çalışmanın sonucunda, türkülerdeki kadın temalarında, kadınların genellikle araç olarak kullanılması ve kadın ağzı türkülerin yok denecek kadar az olduğu sonucuna ulaşılmıştır. Çalışmada incelenilen türkülerden 1 tanesi üzerinde ise hikâyeli bir türkü, sözlü icra performansıyla (gitar eşliği) tamamlanacaktır.

Anahtar Kelimeler: Türk Halk Müziği, Kadının Sesi, Ezilen Kadınlar, Umutlar

ISBN NR. : 978-625-5694-38-6

TÜRK SANAT MÜZİĞİ KADIN BESTEKÂRLARINDAN "NEVESER KÖKDEŞ"İN HAYATI, ESERLERİ VE ÖNEMİ

Dr. Öğr. Üyesi Serap SUBATAN
Sivas Cumhuriyet Üniversitesi Eğitim Fakültesi
Güzel Sanatlar Eğitimi Müzik Anabilim Dalı
e-posta: duran.se@gmail.com

Müzik Tarihimiz ve bestecilerimiz açısından bakıldığı zaman, Neveser KÖKDEŞ bir kadın besteci olarak eserlerinde yansıttığı müzikal ve teknik özellikleri ile "Tangoların Kraliçesi" olarak anılmaktadır. Bu çalışmanın amacı, Türk bestecilerinden Neveser KÖKDEŞ' in hayatı, eserleri ve şarkılarından seçilmiş örneklerinin besteleme, yorumlama ve eşlikleme konularında incelenerek, "Ulusal ve Uluslararası" yönden değerlendirilmesi hususlarını gündeme getirmektir. Bu çalışma konusu seçilirken, Müzik Sanatının bilimsel temelleriyle ilgilenen "Müzik Bilimi" ile "Ses İcracılığı" alanlarında olan ilişkilerinin incelenmesiyle özgün bir değer taşımasına özen gösterilmiştir. Bu amaç kapsamında seçilen 3 eserin ve kayıt altında olan diğer eserlerin repertuvar derslerine kazandırmadaki hedef davranışların gerçekleştirilmesine ve bu bağlamda ilgili repertuarın zenginleştirilmesine yön vermektedir. Türk Müziği kadın bestecileri arasında önemli yere sahip olan Neveser KÖKDEŞ' in sözlü eserlerinin icracılıktaki evrensel boyutu kapsamında değerlendirilebileceği hususunun önemini ortaya çıkarmaktadır.
Bu bağlamda çalışma için gerekli olan veriler, kaynak taraması yoluyla elde edilmiştir. "Şarkı Söyleme Sanatının" disiplinler arası özellikler taşıyan bir müzik etkinliği olması ile birlikte, Neveser KÖKDEŞ şarkılarından seçilmiş 3 eser örneğinin ses icracılığı teknik ve uygulamaları açısından değerlendirilmeye çalışılmış ve eşlik çalışması yapılarak sanat kurumlarına repertuvar olarak kazandırılmıştır.
Sonuç olarak, Neveser KÖKDEŞ eserlerinin ulusal ve uluslararası sanat kurumlarındaki ders programlarında ve eserlerin niteliğini göz önünde bulundurarak ses icracılığında yer alabilecek düzeyde önemli bir yere sahip olduğu görülmektedir.

Anahtar Kelimeler: Kadın Besteciler, Ses İcracılığı, Şarkı Repertuvarı.

ISBN NR. : 978-625-5694-38-6

ENGELLİ MAHPUSLARIN CEZAEVİ KOŞULLARINDA KARŞILAŞTIKLARI SORUNLAR VE CEZAEVİ HEMŞİRESİNİN ROLÜ

Dr.Öğretim Üyesi, BAHAR TÜRKMENOĞLU[1], Dr., MEHTAP BUDAK[2]
[1] Sivas Cumhuriyet Üniversitesi, Hafik Kamer Örnek MYO,
baharturkmenoglu@cumhuriyet.edu.tr - 0000-0001-5631-3215
[2]Erzincan Binali Yıldırım Eğitim ve Araştırma Hastanesi, mehtapbudak58@hotmail.com - 0000-0003-3106-3701

ÖZET

Cezaevlerinde engelli mahpuslar, hem fiziksel hem de psikososyal açıdan çeşitli sorunlarla karşılaşmaktadır. Kısıtlı altyapı, erişilebilirlik engelleri, sağlık hizmetlerine ulaşmada yaşanan güçlükler, sosyal izolasyon ve ayrımcılık bu mahpusların yaşam kalitesini olumsuz etkileyen başlıca faktörlerdir. Engelli bireylerin cezaevi ortamında yeterli bakım, rehabilitasyon ve destek hizmetlerine ulaşamaması, mevcut sağlık sorunlarının ağırlaşmasına ve yeni komplikasyonların ortaya çıkmasına neden olabilmektedir. Bu noktada cezaevi hemşireleri, mahpusların sağlık gereksinimlerini belirlemede, bütüncül bakım sunmada, kronik hastalıkların takibini sağlamada ve psikososyal destek hizmetlerinde kritik bir role sahiptir. Ayrıca cezaevi hemşireleri, engelli mahpusların haklarının korunması, sağlık hizmetlerinde eşitliğin sağlanması ve multidisipliner ekiplerle iş birliği içinde bakımın sürdürülmesinde önemli sorumluluklar üstlenmektedir. Bu araştırmada, engelli mahpusların cezaevi koşullarında karşılaştıkları problemler ve cezaevi hemşirelerinin bu sorunların çözümüne yönelik rol ve sorumlulukları ele alınmaktadır. Çalışmanın, cezaevi sağlık hizmetlerinin geliştirilmesine ve engelli mahpusların yaşam kalitesinin artırılmasına katkı sağlaması beklenmektedir.

Anahtar Kelimeler: Engelli Mahpus, Cezaevi Hemşireliği, Ceza İnfaz Kurumunda Engeller, Sağlık Hizmetleri

ISBN NR. : 978-625-5694-38-6

1.GİRİŞ

Engelli mahpuslar, bugüne kadar yeterince araştırılmamış, özel ihtiyaçlara sahip ve son derece savunmasız bir grubu oluşturmaktadır. Dünyadaki engelli mahpusların sayısına ilişkin veriler sınırlı olmakla birlikte, pek çok ülkede artan mahpus nüfusu ve özellikle yaşlı mahpus sayısındaki yükseliş, ceza infaz kurumlarında engelli bireylerin oranının giderek arttığını göstermektedir. Engellilik farklı nedenlerden kaynaklanabilmektedir. Dünya Sağlık Örgütü'ne (WHO) göre, bazı ülkelerde engelliliklerin dörtte biri yaralanmalar ve şiddet sonucu ortaya çıkmaktadır (WHO, 2023). Ayrıca engellilik yoksullukla da doğrudan ilişkilidir. Örneğin, birçok düşük gelirli ülkede milyonlarca insan, aslında önlenebilir bir hastalık olan çocuk felci nedeniyle engelli hale gelmiştir. Birleşmiş Milletler Kalkınma Programı'na (UNDP) göre, engelli bireylerin %80'i gelişmekte olan ülkelerde yaşamaktadır. Dünya genelinde mahpusların çoğunluğunu yoksul ve toplumsal açıdan dezavantajlı bireyler oluşturduğundan, önemli bir bölümünün farklı engelliliklerle yaşadığı varsayılabilir. Bu engelliliklerin bir kısmı görünürken, bir kısmı daha az fark edilebilir niteliktedir ve bu durum mahpusların topluma yeniden entegrasyon şanslarını olumsuz etkilemektedir (UNODC, 2015).

Engelli bireylerin toplumda karşılaştıkları güçlükler, kapalı ve sınırlı bir ortam olan ceza infaz kurumlarında daha da ağırlaşmaktadır. Aşırı kalabalık, uygun ayrıştırma ve denetim eksikliği şiddeti artırmakta, engellilik süreçlerini hızlandırmaktadır. Ayrıca ihmal, psikolojik stres ve yetersiz sağlık hizmetleri de engelli mahpusların durumunu kötüleştirmektedir. Dolayısıyla engelli olma durumu, mahpusların cezalandırılmasını orantısız biçimde ağırlaştırmakta ve ceza infaz sisteminin kaynakları üzerinde ciddi bir yük oluşturmaktadır (UNODC, 2015). Engelli mahpusların artan sayısı –özellikle yaşlı nüfustaki artışa bağlı olarak– insan hakları bağlamında önemli kaygılar yaratmaktadır. Bu durum, engelli bireylerin hapsedilmesini azaltacak politikaların geliştirilmesini ve ceza infaz kurumlarında kalanların insan haklarının korunmasını gerekli kılmaktadır (UNODC, 2015).

Amerika Birleşik Devletleri Adalet Bakanlığı Adalet İstatistikleri Bürosu tarafından yapılan ulusal araştırmaya göre, mahpusların %10'u hareket kısıtlılığı, %6'dan fazlası işitme kaybı ve %7'den fazlası gözlükle düzeltilemeyen görme engeli bildirmiştir (Bronson, Maruschak, & Berzofsky, 2015). Ayrıca, ceza infaz kurumlarında zihinsel veya gelişimsel engel oranı %4 ila %10 arasında değişmekte olup mahpusların yarısından fazlası mani ve depresyon gibi ruhsal bozukluk belirtileri göstermektedir (James & Glaze, 2016). Eyalet düzeyindeki kurumlarda bulunan mahpusların %15'inde ise sanrı veya halüsinasyon gibi psikotik belirtiler görülmektedir (Morse, 2016). Bu veriler, ceza infaz kurumlarında engelli bireylerin kayda değer bir nüfus oluşturduğunu göstermektedir.

Engelli mahpusların yaşadığı sorunların başında kurumların erişilebilirlik bakımından yetersizliği gelmektedir. Birleşmiş Milletler ve Dünya Sağlık Örgütü raporlarında vurgulandığı üzere, engelli mahpusların insan onuruna yakışır bir yaşam sürebilmeleri için fiziksel erişilebilirlik standartlarının sağlanması, uygun barınma koşullarının oluşturulması ve sağlık hizmetlerine erişimin kolaylaştırılması gerekmektedir (United Nations, 2015; WHO, 2011). Ancak pek çok ceza infaz kurumunun tasarımı, güvenlik ve maliyet odaklı anlayışın etkisiyle

ISBN NR. : 978-625-5694-38-6

insani ihtiyaçları göz ardı etmiş; bu da mahpusların psikolojik ve fiziksel sağlıkları üzerinde olumsuz etkiler yaratmıştır (Nezir & Yıldırım, 2025). Uygun olmayan koğuşlarda barınma, ortak alanlara erişememe ve temel ihtiyaçlarını karşılamada yaşanan güçlükler, engelli mahpusların sosyal izolasyona maruz kalmasına ve kuruma uyum sağlamada zorlanmalarına neden olmaktadır. Kalabalık, sağlık hizmetlerine erişimdeki yetersizlik ve mevcut engellilik durumunun ağırlaşması da bu tabloyu daha da kötüleştirmektedir (Avrupa Konseyi Parlamenterler Meclisi, 2016; Persons with Disabilities, 2019). İnsan hakları belgelerinde ayrımcılık yasaklanmış olsa da, engelli mahpuslar sıklıkla ayrımcılığa maruz kalmakta, özel ihtiyaçlarının karşılanmaması ve makul düzenlemelerin yapılmaması temel hak ihlallerine yol açmaktadır (UNODC, 2015).

Bu noktada ceza infaz kurumlarında görev yapan hemşirelerin sorumlulukları kritik bir öneme sahiptir. Cezaevi hemşireleri yalnızca engelli mahpusların sağlık gereksinimlerini karşılamakla kalmayıp, aynı zamanda onların günlük yaşam aktivitelerini sürdürebilmeleri için destekleyici roller üstlenmektedir. Bu sorumluluklar; düzenli sağlık taramalarının yapılması, kronik hastalıkların ve ruhsal sorunların yönetimi, ilaçların güvenli biçimde sağlanması, acil durumlara hızlı müdahale, engellilere uygun bireyselleştirilmiş bakım planlarının hazırlanması ve sağlık okuryazarlığının artırılması gibi geniş bir yelpazeyi kapsamaktadır. Ayrıca hemşireler, engelli mahpusların haklarını savunma, kurum yönetimini erişilebilirlik ve uygun koşullar konusunda bilgilendirme, rehabilitasyonu ve sosyal entegrasyonu destekleme görevlerini de yerine getirmektedir (WHO, 2011; UNODC, 2015).

Sonuç olarak, engelli mahpusların ceza infaz kurumlarında yaşadıkları sorunların ortaya konulması ve bu sorunların çözümünde cezaevi hemşirelerinin rolünün değerlendirilmesi hem insan hakları hem de sağlık politikaları açısından kritik bir önem taşımaktadır. Bu derlemenin amacı, engelli mahpusların ceza infaz kurumlarında karşılaştıkları temel problemleri ve bu problemlerin çözümünde hemşirelerin sorumluluklarını literatür ışığında incelemektir.

2.CEZA İNFAZ KURUMLARINDA ENGELLİ MAHPUSLAR İÇİN ENGELLER

2.1. Fiziksel Erişim ve Mimari Engeller

Engelli mahpusların ceza infaz kurumlarında karşılaştıkları en temel ve yaygın sorunlardan biri, bu kurumların fiziksel çevresinin engelli bireylerin ihtiyaçlarına uygun şekilde düzenlenmemiş olmasıdır. Birleşmiş Milletler (United Nations, 2015) ve Dünya Sağlık Örgütü (WHO, 2011) raporlarında belirtildiği üzere, engelli mahpusların insan onuruna yakışır bir yaşam sürdürebilmeleri için cezaevlerinin fiziksel erişilebilirlik standartlarını karşılaması gerekmektedir. Bu bağlamda uygun barınma koşulları, sağlık hizmetlerine erişim kolaylığı ve mimari düzenlemeler kritik bir rol oynamaktadır. Ancak, birçok ülkede ceza infaz kurumları bu gereklilikleri tam anlamıyla sağlayamamaktadır (Shames, Wilcox, & Subramanian, 2015).

Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi (AİHM) içtihatları da cezaevlerindeki fiziksel erişim sorunlarının insan hakları boyutuna işaret etmektedir. Örneğin, *Asalya v. Türkiye* davasında, belden aşağısı felçli ve tekerlekli sandalye kullanan başvurucunun tutulduğu geri gönderme merkezinde uygun koşullar bulunmadığı tespit edilmiştir. Kalabalık koğuş nedeniyle başvurucu bir masa üzerinde uyumak zorunda kalmış, asansörün bulunmaması ve alaturka tuvalet

ISBN NR. : 978-625-5694-38-6

kullanımı temel gereksinimlerini karşılamasını engellemiştir. AİHM, başvurucunun en temel ihtiyaçlarını karşılamada polis memurlarının yardımına muhtaç olmasının insan onuruyla bağdaşmadığını değerlendirerek, bu durumun Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi'nin 3. maddesi kapsamında işkence ve kötü muamele yasağının ihlali olduğuna hükmetmiştir (AİHM, *Asalya v. Türkiye*, para. 51, 53). Benzer şekilde, *Vincent v. Fransa* davasında belden aşağısı felçli başvurucunun ceza infaz kurumunda kendi başına hareket edememesi ve koğuşundan bağımsız şekilde çıkışının mümkün olmaması, Mahkeme tarafından aşağılayıcı muamele olarak değerlendirilmiştir ("Persons with Disabilities and the European Convention on Human Rights", ECHR, 2019).

Literatür çalışmaları da cezaevlerindeki fiziksel erişim sorunlarının mahpusların yaşam kalitesi ve temel hakları üzerinde ciddi olumsuz etkiler yarattığını ortaya koymaktadır. *Prisoners with Disabilities* raporu, merdivenler, uygun olmayan tuvalet ve duş düzenlemeleri gibi fiziksel bariyerlerin engelli mahpusların yemek salonu, eğitim veya rehabilitasyon alanlarına erişimini sınırladığını belirtmektedir (Schlanger, 2014). Benzer biçimde, *Handbook on Prisoners with Special Needs* belgesi, engelli mahpusların erişilebilir barınma birimlerine, uygun donanımlı tuvalet ve duşlara, rampalar ve tutunma barları gibi yardımcı araçlara erişiminin uluslararası standartlar doğrultusunda sağlanması gerektiğini vurgulamaktadır (UNODC, 2009).

Amerika Birleşik Devletleri'nde görülen *Making Hard Time Harder* davası da mimari engellerin engelli mahpusların güvenliği ve sağlık durumu üzerinde doğrudan etkili olduğunu göstermiştir. Dava sonucunda cezaevlerinde duş ve tuvaletlerin erişilebilir hale getirilmesi, hücrelerin engelli bireyler için düzenlenmesi ve engelli koordinatörlerinin atanması gibi yapısal reformlar gerçekleştirilmiştir (Alabama Disabilities Advocacy Program & Southern Poverty Law Center, 2016).

Son olarak, etik ceza mimarisi üzerine yapılan güncel bir sistematik inceleme, ceza infaz kurumlarının fiziksel çevresinin mahpusların refahı üzerinde belirleyici olduğunu ortaya koymaktadır. Özellikle hareket kabiliyeti sınırlı çocuklar, yaşlılar veya engelli bireyler için rampalar, asansörler ve düz geçitler gibi erişim unsurlarının kritik öneme sahip olduğu vurgulanmaktadır (Engstrom & van Ginneken, 2023).

Tüm bu bulgular, ceza infaz kurumlarındaki mimari ve fiziksel engellerin yalnızca rahatsızlık yaratmakla kalmadığını; aynı zamanda mahpusların temel haklarına erişimini sınırlayarak insan onurunu zedelediğini göstermektedir.

2.2. Sağlık Hizmetlerine Erişim Zorlukları

Engelli bireylerin sağlık hizmetlerine sınırlı erişimi, ciddi bir toplumsal kısıtlılık oluşturmaktadır (Dassah, Aldersey, McColl, & Davidson, 2018; Mitchell et al., 2021). Bu kısıtlılığa birçok faktör katkıda bulunmaktadır. Bunlar arasında damgalanma (Mousavi, Lecic-Tosevski, Khalili, & Mousavi, 2020), eşlik eden hastalıklar ve iletişim güçlükleri (Devinsky, Boyce, Robbins, & Pressler, 2020), engellilere yönelik yanlış inanışlar ve olumsuz tutumlar (Matin et al., 2021), sağlık çalışanlarının bilgi eksikliği veya ilgisizliği (Navas, Llorente, García, Tassé, & Havercamp, 2019), yetersiz araştırma faaliyetleri (Moloney, Hennessy, & Doody, 2021), tıp müfredatına engellilikle ilgili içeriklerin yeterince entegre edilmemesi (Lee

ISBN NR. : 978-625-5694-38-6

& Park, 2021), sağlık kuruluşlarına ulaşım güçlükleri ve buna bağlı yüksek maliyetler (Dassah et al., 2018; Mitchell et al., 2021), sağlık sisteminin engellilerin özel gereksinimlerini göz ardı eden yetersiz esnekliği (Navas et al., 2019), yoksulluk (Matin et al., 2021), sağlık kuruluşlarına fiziksel erişim engelleri (Makansi et al., 2021) ve hizmet tasarımına engellilerin görüşlerinin yeterince dâhil edilmemesi (Mitchell et al., 2021) sayılabilir.

Engelli bireylerin sıklıkla daha yüksek sağlık hizmeti gereksinimine sahip olmaları (Liao, Vajdic, Trollor, & Reppermund, 2021), sınırlı erişimin engelli olmayanlara kıyasla daha kötü sağlık sonuçlarına yol açtığını göstermektedir (WHO, 2011). Etik açıdan sağlık hakkı, insan haklarının ayrılmaz bir parçası olup insan onuru ve sosyal adalet ilkeleriyle sıkı biçimde bağlantılıdır. Bu yaklaşım, İnsan Hakları Evrensel Bildirgesi (United Nations, 1948) ve Dünya Sağlık Örgütü Anayasası'nda (WHO, 1948) da güvence altına alınmaktadır.

Toplumdaki engelli bireylerin yaşadığı bu sorunlar, ceza infaz kurumlarında bulunan engelli mahpuslar için çok daha ağır koşullar altında ortaya çıkmaktadır. Ceza infaz kurumları, genel sağlık altyapısının yetersizliği ve yapısal sınırlılıkları nedeniyle engelli mahpusların sağlık hizmetlerine erişiminde ek engeller oluşturmaktadır. Bu durum, düzenli ve etkili sağlık hizmeti almalarını engelleyerek kronik hastalıkların kötüleşmesine ve tedavi süreçlerinin aksamasına yol açmaktadır (Wilper et al., 2009).

Sonuç olarak, engelli mahpusların engelliliklerine bağlı özel sağlık ihtiyaçları bulunmaktadır. Fizyoterapi, düzenli göz ve işitme muayeneleri, mesleki terapi gibi hizmetler ceza infaz kurumlarında çoğu zaman karşılanamamaktadır. Ayrıca, haklarını en üst düzeyde kullanabilmeleri için gerekli olan tekerlekli sandalye, işitme cihazı, baston ve ortez gibi araçlara erişimlerinin güvence altına alınması gerekmektedir. Buna ek olarak, engelli mahpuslar sıklıkla ruh sağlığı desteğine de ihtiyaç duymaktadır. Özellikle duyusal engeli olan mahpuslar açısından ceza infaz kurumlarında özel ihtiyaçların göz ardı edilmesi, izolasyon ve psikolojik istismar riskini artırmakta; bu durum ruh sağlığı sorunlarını derinleştirmektedir. Engelli mahpusların sağlık hakkının korunması yalnızca bireysel bir ihtiyaç değil, aynı zamanda insan hakları çerçevesinde etik ve hukuki bir zorunluluktur.

2.3. Ceza İnfaz Kurumlarında Engelli Mahpuslara Yönelik İnsan Hakları İhlalleri

Engelli mahpuslar, ceza infaz kurumlarında yalnızca fiziksel kısıtlamalarla değil, aynı zamanda ciddi insan hakları ihlalleriyle de karşı karşıya kalmaktadır. Birleşmiş Milletler tarafından yayımlanan Nelson Mandela Kuralları, ceza infaz kurumlarında bulunan tüm bireylerin, özellikle engelli mahpusların, insan onuruna yakışır koşullarda barınma, sağlık hizmetleri ve erişilebilirlik haklarına sahip olduğunu açıkça belirtmektedir (United Nations, 2015). Bu kurallar, engelli mahpusların özel ihtiyaçlarının karşılanmasını ve ayrımcılığa uğramamalarını güvence altına almayı amaçlamaktadır.

Ancak birçok ceza infaz kurumu, bu standartları tam olarak uygulayamamakta ve engelli mahpusların erişim, bakım ve destek hizmetlerine ulaşmasını engelleyen yapısal yetersizlikler ortaya çıkarmaktadır. Bu durum, mahpusların temel haklarının ihlal edilmesine yol açmaktadır (Heidari, Wangmo, Galli, Shaw, & Elger, 2018). İnsan Hakları İzleme Örgütü'nün raporları da, engelli mahpusların sağlık ve güvenlik ihtiyaçlarının ihmal edilmesi durumunda fiziksel ve

ISBN NR. : 978-625-5694-38-6

psikolojik sağlıklarında ciddi bozulmalar yaşandığını göstermektedir (Human Rights Watch, 2016).Bu ihlaller, ceza infaz kurumu ortamında engelli bireylerin maruz kaldığı ayrımcılık ve dışlanmanın bir göstergesidir ve rehabilitasyon süreçlerini olumsuz etkilemektedir. Ayrıca, sağlık hizmetlerine erişimin engellenmesi, engelli mahpusların yaşam kalitesinin düşmesine ve uzun vadede sağlık sonuçlarının kötüleşmesine neden olmaktadır (Bixby, Bevan, & Boen, 2022; Hidden Harms of Prison Life for People with Learning Disabilities, 2022). Bu nedenle, ceza infaz kurumlarında engelli mahpusların haklarının korunması hem etik hem de yasal bir zorunluluk olup, uluslararası hukuk tarafından desteklenmektedir (WHO, 2011).

Engelli mahpuslar, ceza adalet sisteminin farklı aşamalarında dezavantajlarla karşı karşıya kalmaktadır. Gerekli özel destek sağlanmadığında adalete erişim açısından dolaylı ayrımcılığa maruz kalabilirler. Uygun eğitim ve farkındalık eksikliği, kolluk görevlilerinin engelli bireyleri anlamakta güçlük çekmesine veya onlara karşı olumsuz tutum sergilemesine yol açabilir. Duyusal engeli olan kişiler, özellikle birden fazla engeli bulunanlar, haklarındaki suçlamaları ancak kendilerine uygun bir formatta sunulduğunda anlayabilir ve ceza süreci boyunca iletişim kurmada güçlük yaşayabilirler. Bu nedenle, engelli bireylerin adalete eşit erişimini sağlamak için nitelikli hukuki danışmanlık ve uygun destek kritik öneme sahiptir (Russell & Stewart, 2002).

Fiziksel açıdan savunmasız durumda olan engelli mahpuslar, diğer mahpuslar ve ceza infaz kurumu personeli tarafından istismar ve şiddete maruz kalma riski altındadır. Örneğin, gardiyanlar mahpusların tekerlekli sandalye, koltuk değneği, ortez, işitme cihazı, gözlük ve ilaçlarına el koyabilmektedir. Günlük aktivitelerde yardıma ihtiyaç duyan mahpuslar görmezden gelinmekte, öğünlerden mahrum bırakılmakta veya tuvalet desteği olmadığında kendi üzerine tuvalet yapmak zorunda kalabilmektedir. Görme engelli bir mahpusun koğuşundaki eşyaların yerinin değiştirilmesi veya sözlü tacizler gibi psikolojik şiddet türleri de sıkça yaşanmaktadır. Kadın engelli mahpuslar ise manipülasyon, şiddet, cinsel istismar ve tecavüz açısından daha yüksek risk altındadır (Russell & Stewart, 2002).

Engelli bireyler, pek çok ülkede yasalarca korunmalarına rağmen, yaşamlarının farklı aşamalarında doğrudan veya dolaylı ayrımcılığa maruz kalmaktadır. Ceza infaz kurumlarında bu ayrımcılık daha da belirginleşmektedir. Engelli mahpuslar, kendilerine uygun olmayan kurallara uyum sağlama, hizmetlere erişim ve faaliyetlere katılım konusunda güçlük yaşamaktadır. Mimari engeller nedeniyle hareket kısıtlılığı olan mahpuslar, yemek salonları, kütüphane, tuvalet, iş ve ziyaret alanlarına erişememektedir. Görme engelliler, ceza infaz kurumu kuralları veya mektuplar Braille formatında sunulmadıkça okuyamamaktadır. İşitme ve konuşma engelliler ise tercüman desteği olmadan danışmanlık programlarına, tahliye ve disiplin duruşmalarına katılamamaktadır. Bu durum, ceza infaz kurumu dışı iş programlarına katılımlarını engelleyerek cezalarının fiilen uzamasına yol açabilmektedir (Russell & Stewart, 2002).

Sonuç olarak, engelli mahpusların ceza infaz kurumlarındaki deneyimleri, yalnızca fiziksel erişim sorunlarıyla sınırlı kalmayıp aynı zamanda temel insan haklarının ihlaline de işaret etmektedir. Bu durum, hem etik hem de yasal açıdan acil müdahaleyi gerekli kılmaktadır. Engelli mahpusların haklarının korunması, erişilebilirlik, uygun bakım, sağlık hizmetlerine

ISBN NR. : 978-625-5694-38-6

erişim ve psikososyal destek gibi unsurların sağlanmasıyla mümkün olabilecektir. Ceza infaz kurumları, uluslararası standartlara uygun politikalar ve uygulamalar geliştirerek, engelli mahpusların yaşam kalitesini artırmalı ve rehabilitasyon süreçlerini desteklemelidir.

2.4. Cezaevi Personelinin Engelli Mahpuslara Yaklaşımı

Ceza infaz kurumlarında personelin tutumu, engelli mahpusların insan haklarının korunması ve ayrımcılığın azaltılmasında kritik bir rol oynamaktadır. Uluslararası Ceza İnfaz Kurumları Birliği (Penal Reform International [PRI], 2004) tarafından hazırlanan eğitim kılavuzları, tüm ceza infaz kurumu personelinin engelli mahpuslara insan onuruna saygılı bir şekilde yaklaşması gerektiğini vurgulamaktadır. Bu yaklaşım, engelli mahpusların temel haklarının güvence altına alınması ve ayrımcılığın önlenmesi açısından temel bir gerekliliktir.

Personel eğitim programlarında, engelli mahpuslarla karşılaşılan zorluklarla başa çıkmaya yönelik uygun yöntemler de yer almalıdır. Ceza infaz kurumu personeli, engelli mahpusların özel ihtiyaçlarını anlamalı ve onlara uygun destek sağlayacak bilgi ve becerilerle donatılmalıdır (Association for the Prevention of Torture [APT], 2023). Bu eğitimler, personelin yalnızca rutin bakım ve gözetim görevlerini yerine getirmesi değil, aynı zamanda engelli mahpusların güvenliği ve refahı için proaktif davranabilmesini sağlamayı amaçlamaktadır.

Buna ek olarak, personel, engelli mahpusların diğer mahpuslar tarafından istismar veya kötü muameleye maruz kalmasını önlemek amacıyla etkin gözetim teknikleri konusunda eğitilmelidir. Bu uygulamalar, riskli grupların ayrılması ve uygun gözetim yöntemlerinin hayata geçirilmesiyle desteklenmelidir (APT, 2023). Personel ayrıca, engelli mahpuslarda sıkıntı ve stres belirtilerini erken dönemde tespit edebilmeli ve gerektiğinde ceza infaz kurumu psikoloğu ve sağlık personeli ile iş birliği içinde çalışarak zihinsel ve psikolojik sorunların ortaya çıkmasını veya kötüleşmesini önleyebilmelidir (PRI, 2004).

Sonuç olarak, personel, engelli mahpusların diğer mahpuslar tarafından istismar veya kötü muameleye maruz kalmasını önlemek amacıyla etkin gözetim teknikleri konusunda eğitilmelidir. Bu uygulamalar, riskli grupların ayrılması ve uygun gözetim yöntemlerinin hayata geçirilmesiyle desteklenmelidir (APT, 2023). Personel ayrıca, engelli mahpuslarda sıkıntı ve stres belirtilerini erken dönemde tespit edebilmeli ve gerektiğinde ceza infaz kurumu psikoloğu ve sağlık personeli ile iş birliği içinde çalışarak zihinsel ve psikolojik sorunların ortaya çıkmasını veya kötüleşmesini önleyebilmelidir (PRI, 2004).

3. CEZA İNFAZ KURUMLARINDA ENGELLİ MAHPUSLARA SAĞLIK HİZMETİ SUNUMUNDA HEMŞİRELİK YAKLAŞIMLARI

Engelli mahkumların cezaevlerinde karşılaştığı sağlık ve yaşam koşullarının iyileştirilmesinde cezaevi hemşireleri kritik bir role sahiptir. Hemşireler, yalnızca temel sağlık hizmetlerinin sağlanmasından sorumlu olmayıp, aynı zamanda engelli mahkumların özel ihtiyaçlarının karşılanması, rehabilitasyon süreçlerinin desteklenmesi ve insan haklarına uygun bakım ortamlarının oluşturulmasında da aktif görev üstlenirler (Caro, 2021; Schlanger, 2017).

3.1.Sağlık Değerlendirmesi ve İzleme

ISBN NR. : 978-625-5694-38-6

Cezaevi hemşireleri, engelli mahkumların bireysel sağlık durumlarını detaylı şekilde değerlendirir ve düzenli takiplerini sağlarlar. Kronik hastalıklar, hareket kısıtlılıkları veya psikososyal sorunlar gibi çok yönlü sağlık ihtiyaçlarını belirlemek, kişiye özel bakım planları geliştirmek hemşirelerin öncelikli sorumluluklarındandır (Brooke, 2023; Sandy-Davis, 2023; Mara, 2004).Bu süreçte multidisipliner sağlık ekipleriyle iş birliği yaparak etkili müdahaleler planlanır.

3.2.Erişilebilirlik ve Fiziksel Destek Sağlama

Hemşireler, engelli mahkumların cezaevi içinde fiziksel olarak erişilebilir bir ortamda bulunmalarını sağlamak için ilgili idari birimlerle koordinasyon kurar. Rampaların, uygun yatakların ve destek cihazlarının temini gibi gerekliliklerin karşılanması konusunda aktif rol oynarlar (Caro, 2021; Reagan et al., 2024).

3.3.Psikososyal Destek ve Hak Savunuculuğu

Engelli mahkumların psikolojik olarak desteklenmesi, izolasyonun önlenmesi ve sosyal entegrasyonlarının sağlanması da hemşirelerin görev alanına girer. Hemşireler, mahkumların haklarının korunması ve ayrımcılığa uğramamalarını sağlamak için savunuculuk yapar, bu konuda eğitim ve bilinçlendirme faaliyetlerine katkı sağlarlar (Carr-Walker et al., 2004).

3.4.Eğitim ve Kapasite Geliştirme

Cezaevi hemşireleri yalnızca sağlık hizmeti sunan profesyoneller değil, aynı zamanda cezaevi personeli için birer eğitici rolü de üstlenmektedir. Engelli mahkumların özel sağlık ihtiyaçlarının karşılanabilmesi, cezaevinde görev yapan tüm personelin bu konuda bilinçlendirilmesine bağlıdır. Bu nedenle hemşireler, diğer sağlık çalışanlarına ve cezaevi görevlilerine engellilik, kronik hastalık yönetimi, bakım yöntemleri ve insan haklarına dayalı yaklaşım konularında düzenli eğitimler verir (Lines, 2006).Bu tür eğitimler, yalnızca bilgi aktarımı ile sınırlı kalmayıp, aynı zamanda farkındalık ve tutum değişikliği sağlamayı da amaçlar. Yapılan çalışmalar, sağlık ve güvenlik personeline verilen eğitimlerin, engelli mahkumlara karşı empati düzeyini artırdığını, hizmet kalitesini geliştirdiğini ve ayrımcılığın azaltılmasına katkı sağladığını göstermektedir (Watson et al., 2017). Ayrıca, kapasite geliştirme programları sayesinde cezaevi ortamında görev yapan personelin multidisipliner ekip çalışmasına uyumu güçlenmekte, engelli mahkumların ihtiyaçlarına yönelik daha kapsayıcı çözümler üretilmektedir (United Nations Office on Drugs and Crime [UNODC], 2018).

Sonuç olarak, cezaevi hemşirelerinin eğitim ve kapasite geliştirme faaliyetleri, yalnızca engelli mahkumların yaşam kalitesini artırmakla kalmaz, aynı zamanda tüm cezaevi personelinin insan hakları temelli sağlık hizmeti anlayışıyla çalışmasını teşvik eder.

4.SONUÇ

Engelli mahpusların ceza infaz kurumlarında karşılaştığı sorunlar, yalnızca fiziksel erişim zorluklarıyla sınırlı kalmayıp, sağlık hizmetlerine erişim, psikososyal destek eksikliği ve insan hakları ihlalleri gibi çok boyutlu bir yapıya sahiptir. Ceza infaz kurumlarındaki mimari yetersizlikler, sağlık hizmetlerindeki kısıtlılıklar, personelin engelli mahpuslara yönelik

ISBN NR. : 978-625-5694-38-6

farkındalık eksikliği ve ayrımcılık riski, engelli mahpusların yaşam kalitesini ciddi şekilde düşürmektedir.

Cezaevi hemşireleri, engelli mahpusların sağlık durumunu izleme, bireyselleştirilmiş bakım planları oluşturma, fiziksel ve psikososyal destek sağlama, hak savunuculuğu ve eğitim faaliyetleri yürütme konularında kritik bir rol üstlenmektedir. Ancak yetersiz kaynaklar, eksik eğitim olanakları ve cezaevi altyapısının engellilere uygun olmaması, hemşirelerin etkinliğini sınırlamaktadır.

Bu durum, engelli mahpusların insan haklarının korunması ve yaşam kalitelerinin artırılması için ceza infaz kurumlarında kapsamlı reformların ve politika değişikliklerinin gerekliliğini ortaya koymaktadır. Engelli mahpusların haklarının korunması, etik, hukuki ve toplumsal bir sorumluluk olarak öncelikli kabul edilmelidir.

5.ÖNERİLER

Fiziksel Erişilebilirlik: Ceza infaz kurumlarında rampalar, asansörler, uygun tuvalet ve duş alanları gibi erişim unsurları sağlanmalı; barınma birimleri engelli bireylerin ihtiyaçlarına uygun şekilde düzenlenmelidir.

Sağlık Hizmetleri: Engelli mahpusların kronik hastalıkları, fiziksel ve ruhsal sağlık ihtiyaçları için düzenli taramalar ve tedavi planları oluşturulmalı; fizyoterapi, mesleki terapi ve özel rehabilitasyon hizmetleri sağlanmalıdır.

Personel Eğitimi: Ceza infaz kurumu personeline engelli mahpuslarla etkili iletişim, özel bakım ve hak ihlallerini önleme konusunda düzenli eğitimler verilmelidir.

Psikososyal Destek: Engelli mahpusların izolasyonu önlenmeli, psikolojik danışmanlık ve sosyal entegrasyon programları uygulanmalı; diğer mahpuslarla güvenli etkileşim sağlanmalıdır.

Hak Savunuculuğu: Hemşireler ve ceza infaz kurumu personeli, engelli mahpusların haklarını korumak ve ayrımcılığı önlemek için aktif rol almalı; gerekli durumlarda ilgili idari birimlerle iş birliği yapmalıdır.

Altyapı ve Kaynak Desteği: Ceza infaz kurumlarının altyapısı engellilere uygun hale getirilmeli ve hemşireler ile diğer sağlık personelinin yeterli kaynak ve eğitim desteğine sahip olması sağlanmalıdır.

Politika ve Denetim: Ulusal ve uluslararası insan hakları standartları doğrultusunda ceza infaz kurumları düzenli olarak denetlenmeli ve engelli mahpusların haklarının korunmasını güvence altına alacak politikalar geliştirilmelidir.

6.KAYNAKÇA

AİHM, Asalya v. Türkiye, para. 51.
AİHM, Asalya v. Türkiye, para. 53.

ISBN NR. : 978-625-5694-38-6

Association for the Prevention of Torture (APT). (2023). Persons with disabilities in detention. Association for the Prevention of Torture. Retrieved from https://www.apt.ch/knowledge-hub/dfd/persons-disabilities

Bixby, L., Bevan, S., & Boen, C. (2022). The links between disability, incarceration, and social exclusion: Study examines the links between disability, incarceration, and social exclusion. Health Affairs, 41(10), 1460–1469.

Bronson, J., Maruschak, L. M., & Berzofsky, M. (2015). *Disabilities among prison and jail inmates, 2011–12*. Washington, DC: U.S. Department of Justice, Bureau of Justice Statistics.

Brooke, J. (2023). The role of the nurse in prison. In *Nursing in Prison* (pp. 55-81). Cham: Springer International Publishing.

Caro, A. I. (2021). The role of prison nursing: an integrative review. *Revista espanola de sanidad penitenciaria*, *23*(2), 76.

Carr-Walker, P., Bowers, L., Callaghan, P., Nijman, H., & Paton, J. (2004). Attitudes towards personality disorders: Comparison between prison officers and psychiatric nurses. *Legal and Criminological Psychology*, *9*(2), 265-277.

Dassah, E., Aldersey, H., McColl, M. A., & Davidson, C. (2018). Factors affecting access to primary health care services for persons with disabilities in rural areas: A "best-fit" framework synthesis. *Global Health Research and Policy, 3*(36). https://doi.org/10.1186/s41256-018-0091-x

Devinsky, O., Boyce, D., Robbins, M., & Pressler, M. (2020). Dental health in persons with disability. *Epilepsy & Behavior, 110*, 107174. https://doi.org/10.1016/j.yebeh.2020.107174

echr.coe.int/Documents/FS_Disabled_ENG.pdf, (E.T: 25.009.2025).

Engstrom, K. V., & van Ginneken, E. (2023). *What is ethical prison architecture? An exploration of prison design and wellbeing*. Prison Service Journal. scholarlypublications.universiteitleiden.nl+1

Heidari, R., Wangmo, T., Galli, S., Shaw, D. M., & Elger, B. S. (2018). Accessibility of prison healthcare for elderly inmates: A qualitative assessment. Journal of Forensic and Legal Medicine, 52, 223–228. doi:10.1016/j.jflm.2018.03.009

Hidden harms of prison life for people with learning disabilities. (2022). The British Journal of Criminology, 62(2), 261–278.

Human Rights Watch. (2016). Callous and cruel: Use of force against inmates with mental disabilities in US jails and prisons. Retrieved from https://www.hrw.org

James, D. J., & Glaze, L. E. (2016). *Mental health problems of prison and jail inmates*. Washington, DC: U.S. Department of Justice, Bureau of Justice Statistics.

Liao, P., Vajdic, C., Trollor, J., & Reppermund, S. (2021). Prevalence and incidence of physical health conditions in people with intellectual disability—A systematic review. *PLoS ONE, 16*(e0256294). https://doi.org/10.1371/journal.pone.0256294

Lines, R. (2006). The right to health of prisoners in international human rights law. *International Journal of Prisoner Health, 2*(3), 269–280. https://doi.org/10.1080/17449200600935639

ISBN NR. : 978-625-5694-38-6

Makansi, N., Blaizot, A., Vergnes, J.-N., Morris, M., Rousseau, J., & Bedos, C. (2021). A scoping review on dental clinic accessibility for people using wheelchairs. *Special Care in Dentistry, 41*(3), 329–339. https://doi.org/10.1111/scd.12565

Making Hard Time Harder**,** Alabama Disabilities Advocacy Program & Southern Poverty Law Center. (2016). Architectural barriers and ADA compliance in Alabama prisons.

Mara, C. M. (2004). Chronic illness, disability, and long-term care in the prison setting. *Vulnerable populations in the long term care continuum, 5*, 39-56.

Mitchell, R. J., Ryder, T., Matar, K., Lystad, R. P., Clay-Williams, R., & Braithwaite, J. (2021). An overview of systematic reviews to determine the impact of socio-environmental factors on health outcomes of people with disabilities. *Health & Social Care in the Community, 30*(4), 1254–1274. https://doi.org/10.1111/hsc.13665

Mitchell, R. J., Ryder, T., Matar, K., Lystad, R. P., Clay-Williams, R., & Braithwaite, J. (2021). An overview of systematic reviews to determine the impact of socio-environmental factors on health outcomes of people with disabilities. *Health & Social Care in the Community, 30*(4), 1254–1274. https://doi.org/10.1111/hsc.13665

Moloney, M., Hennessy, T., & Doody, O. (2021). Reasonable adjustments for people with intellectual disability in acute care: A scoping review of the evidence. *BMJ Open, 11*(e039647). https://doi.org/10.1136/bmjopen-2020-039647

Morse, S. J. (2016). Mental disorder and criminal justice. In *Reforming criminal justice* (Vol. 1). Phoenix: Arizona State University.

Mousavi, S. B., Lecic-Tosevski, D., Khalili, H., & Mousavi, S. Z. (2020). To be able, or disable, that is the question: A critical discussion on how language affects the stigma and self-determination in people with parability. *International Journal of Social Psychiatry, 66*(5), 424–430. https://doi.org/10.1177/0020764020913308

Navas, P., Llorente, S., García, L., Tassé, M. J., & Havercamp, S. M. (2019). Improving healthcare access for older adults with intellectual disability: What are the needs? *Journal of Applied Research in Intellectual Disabilities, 32*(6), 1453–1464. https://doi.org/10.1111/jar.12639

Navas, P., Llorente, S., García, L., Tassé, M. J., & Havercamp, S. M. (2019). Improving healthcare access for older adults with intellectual disability: What are the needs? *Journal of Applied Research in Intellectual Disabilities, 32*(6), 1453–1464. https://doi.org/10.1111/jar.12639

Nezir, B., & Yıldırım, B. (2025). Mahkumların yaşam alanı olarak cezaevlerinde tasarım faktörleri. *Online Journal of Art & Design, 13*(1).

Parliamentary Assembly of the Council of Europe. (2016). Detainees with disabilities in Europe (Draft Resolution).

Penal Reform International, Penal Reform Briefi ng No. 2, 2007(2), Health in prisons: realising the right to health, p. 4.

Persons with Disabilities and the European Convention on Human Rights", https://www.

Reagan, L., Kitt-Lewis, E., Loeb, S. J., Shelton, D., & Zucker, D. M. (2024). Health equity for people living in correctional facilities: Addressing bias, stigma, and dehumanization. *Research in nursing & health, 47*(4), 359.

ISBN NR. : 978-625-5694-38-6

Russell, M., & Stewart, J. (2002). Disablement, prison and historical segregation. Monthly Review.

Sandy-Davis, V. (2023). Prisoners with Intellectual Disabilities. In *Nursing in Prison* (pp. 135-157). Cham: Springer International Publishing.

Schlanger, M. (2014). *Prisoners with Disabilities*. In Criminal Justice Reform, Volume 4. law.asu.edu

Schlanger, M. (2017). Prisoners with disabilities.

Shames, A., Wilcox, J., & Subramanian, R. (2015). *Solitary Confinement: Common Misconceptions and Emerging Safe Alternatives*. Vera Institute of Justice. May 2015. Erişim: https://vera-institute.files.svdcdn.com/production/downloads/publications/solitary-confinement-misconceptions-safe-alternatives-report_1.pdf. vera-institute.files.svdcdn.com

United Nations Convention on the Rights of Persons with Disabilities, Fact sheet: Some Facts about Persons with Disabilities, www.un.org/disabilities/convention/facts.shtml, Erişim tarihi:25.09.2025

United Nations Office on Drugs and Crime (UNODC). (2009). *Handbook on prisoners with special needs*. Vienna: UNODC. Erişim: https://www.unodc.org/pdf/criminal_justice/Handbook_on_Prisoners_with_Special_Needs.pdf.

United Nations Office on Drugs and Crime (UNODC). (2015). *Handbook on prisoners with special needs*. Vienna: United Nations.

United Nations Office on Drugs and Crime (UNODC). (2018). *Handbook on prisoners with special needs*. Vienna: United Nations.

United Nations. (1948). *Universal Declaration of Human Rights*. Retrieved from https://www.un.org/en/about-us/universal-declaration-of-human-rights

United Nations. (2015). *Standard minimum rules for the treatment of prisoners (the Nelson Mandela Rules)*. New York: United Nations.

United Nations. (2015). The Nelson Mandela Rules: United Nations standard minimum rules for the treatment of prisoners. Geneva: United Nations.

Watson, R., Stimpson, A., & Hostick, T. (2017). Prison health care: A review of the literature. *International Journal of Nursing Studies, 45*(2), 169–178. https://doi.org/10.1016/j.ijnurstu.2006.02.008

World Health Organization (WHO). (2011). *World report on disability*. Geneva: WHO.

World Health Organization. (1948). *Constitution of the World Health Organization*. Retrieved from https://apps.who.int/gb/bd/PDF/bd47/EN/constitution-en.pdf

World Health Organization. (2011). *World report on disability*. Retrieved from

ISBN NR. : 978-625-5694-38-6

YAŞLI KADINLARDA PSİKOLOJİK VE MENTAL SAĞLIK

Dr., MEHTAP BUDAK [1], Dr.Öğretim Üyesi, BAHAR TÜRKMENOĞLU [2]
[1] Erzincan Binali Yıldırım Eğitim ve Araştırma Hastanesi, mehtapbudak58@hotmail.com - 0000-0003-3106-3701
[2] Sivas Cumhuriyet Üniversitesi, Hafik Kamer Örnek MYO, baharturkmenoglu@cumhuriyet.edu.tr - 0000-0001-5631-3215

ÖZET

Yaşlı kadınlar, hem biyolojik hem de toplumsal cinsiyet rolleri nedeniyle yaşlılık döneminde psikolojik ve mental sağlık açısından daha yüksek risk altındadır. Erkeklere kıyasla daha uzun yaşam beklentisine sahip olan kadınlarda dul kalma oranı daha yüksektir; bu da yalnızlık, sosyal izolasyon ve ekonomik güçlüklerin kadınlarda daha sık yaşanmasına yol açmaktadır. Ayrıca, yaşam boyu kadınların toplumsal konumları nedeniyle karşılaştıkları sağlık eşitsizlikleri, bakım yükü ve aile sorumlulukları, yaşlılıkta psikolojik sorunların daha belirgin hale gelmesine zemin hazırlamaktadır. Dünya genelinde kadın yaşlı nüfusunun artışı, bu grupta görülen psikolojik sorunların daha da görünür olmasına yol açmaktadır.

Yaşlı kadınlarda en sık karşılaşılan psikolojik rahatsızlıklar arasında depresyon, anksiyete, demans ve deliryum bulunmaktadır. Özellikle eş kaybı, çocukların uzaklaşması, bakım rolünün devam etmesi, sosyal statü ve ekonomik bağımsızlığın azalması kadınlarda depresyon riskini artırmaktadır. Depresyon tedavi edilmediğinde, anksiyete ve uyku bozuklukları gibi diğer psikolojik sorunlara da zemin hazırlamaktadır. Ayrıca yaşlı kadınlarda demans gibi kalıcı bilişsel bozukluklar ve deliryum gibi geçici zihinsel karışıklıklar da sık görülmekte; bu sorunlar kadınların günlük işlevlerini ve bağımsızlıklarını sürdürmelerini zorlaştırmaktadır. Yaşlı kadınlarda yaygın olarak görülen bir diğer sorun ölüm korkusudur. Yaşamın sonuna yaklaşan kadınlar, ölüm gerçeğiyle yüzleşmekte zorlanmakta; bu durum anksiyete, depresyon ve mutsuzluk gibi psikolojik tepkilere yol açmaktadır. Ayrıca uyku bozuklukları da kadın yaşlılarda sıkça karşılaşılan problemler arasındadır ve yaşam kalitesini olumsuz yönde etkilemektedir.

Sonuç olarak, yaşlı kadın karşılaşılan psikolojik ve mental sağlık sorunları, hem biyolojik faktörlerin hem de toplumsal cinsiyet temelli dezavantajların bir sonucu olarak yaşam kalitesini doğrudan etkilemektedir. Bu dönemde kadınların yaşadığı psikolojik zorlukların üstesinden gelebilmek için toplumsal cinsiyet eşitsizliklerinin azaltılması, sosyal destek ağlarının güçlendirilmesi, psikolojik yardım hizmetlerinin erişilebilir kılınması ve sağlıklı yaşam alışkanlıklarının teşvik edilmesi büyük önem taşımaktadır. Yaşlı kadınların desteklenmesi, hem fiziksel hem de psikolojik sağlıklarını iyileştirerek yaşam kalitelerinin arttırılmasına katkı sağlayacaktır.

Anahtar Kelimeler: Yaşlı kadınlar, Psikolojik sağlık, Mental sağlık, Toplumsal cinsiyet

ISBN NR. : 978-625-5694-38-6

1.GİRİŞ

Dünya genelinde yaşlı nüfus oranı hızla artmaktadır. Dünya Sağlık Örgütü'nün (DSÖ) verilerine göre, 65 yaş ve üzeri bireylerin oranının 2050 yılına kadar dünya nüfusunun yaklaşık %16'sına ulaşacağı öngörülmektedir (WHO, 2023). Bu demografik değişim, yaşlı bireylerin fiziksel, sosyal ve psikolojik gereksinimlerini karşılamaya yönelik sağlık hizmetlerinin önemini artırmaktadır. Literatürde de yaşlı kadınların ruh sağlığına ilişkin sorunların giderek daha görünür hale geldiği, bu alana yönelik araştırmaların son yıllarda artış gösterdiği vurgulanmaktadır (Kirkman ve Fisher, 2021).
Toplumsal cinsiyetde de benzer bir durum söz konusudur. TÜİK verilerine göre 2023 yılı itibariyle yaşlı nüfusun toplam nüfus içindeki oranı %10'un üzerine çıkmıştır ve kadınlar bu grubun çoğunluğunu oluşturmaktadır (TÜİK, 2025).
Yaşlılarda psikolojik sağlık, yalnızca biyolojik yaşlanma süreci ile sınırlı olmayıp toplumsal cinsiyet rollerinin ve yaşam boyu maruz kalınan eşitsizliklerin de bir yansımasıdır. Kadınların erkeklere kıyasla daha uzun yaşam beklentisine sahip olmaları, yaş ilerledikçe evli olanların oranının düşmesi ve yaşlılıkta eşini kaybeden veya boşanan kadınların artması, kadınların yalnız yaşama olasılığını artırmaktadır (Arıcıoğlu, 2022). Dul kalma ve yalnız yaşama oranlarının erkeklere göre daha yüksek olması, yaşlı kadınların psikolojik ve sosyal açıdan daha kırılgan bir konumda bulunmasına yol açmaktadır (Doğan ve Başer, 2021). Ayrıca kadınların eğitim düzeylerinin düşük olması, çalışma hayatının içinde yeteri kadar var olamamaları, bakım verici rollerinin bulunuşu ve sağlık hizmetlerine erişimde karşılaşılan engeller de bu kırılganlığı artıran etmenlerdir (Günler, 2022).

Yaşlı kadınlarda en sık karşılaşılan psikolojik ve mental sorunlar arasında depresyon, anksiyete, bilişsel bozukluklar, uyku problemleri ve ölüm korkusu yer almaktadır. Literatürde, yaşlı erkeklere kıyasla yaşlı kadınların depresyon ve anksiyete gibi yaygın ruhsal bozuklukları daha yüksek oranda yaşadığı bildirilmektedir (Kiely ve ark., 2019). Bu sorunların yaygınlığı yalnızca bireysel yaşam kalitesini değil, aynı zamanda aile ve toplum sağlığını da olumsuz etkilemektedir. Dolayısıyla yaşlı kadınların ruh sağlığı; biyolojik, psikolojik ve sosyal faktörlerin kesişiminde çok boyutlu bir yaklaşımla ele alınmalıdır. Bu bağlamda, koruyucu ve önleyici hizmetlerin geliştirilmesi, sosyal destek ağlarının güçlendirilmesi ve kültürel açıdan duyarlı müdahalelerin planlanması büyük önem taşımaktadır.

2.YAŞLI KADINLARDA GÖRÜLEN BAŞLICA PSIKOLOJIK SORUNLAR

2.1.Depresyon

Yaşlı kadınlarda en sık görülen ruhsal bozukluklardan biri depresyondur. Yaşlılıkla birlikte artan kronik hastalıklar, eş kayıpları, sosyal izolasyon, ekonomik bağımsızlığın sınırlılığı ve toplumsal cinsiyet eşitsizliği depresyon riskini artırmaktadır. Sistematik derlemeler, depresyonun yaşlı bireylerde yüksek prevalansa sahip olduğunu, yaşam kalitesini düşürdüğünü ve psikolojik iyilik halini olumsuz etkilediğini göstermektedir (Zenebe ve ark., 2021). Depresyonun sonuçları yalnızca psikolojik boyutla sınırlı kalmamakta; iştah ve uyku bozuklukları, fiziksel hastalıkların kötüleşmesi, düşme ve yaralanma riskinde artış gibi çok boyutlu etkiler yaratmaktadır. Özellikle kronik hastalığı olan yaşlı kadınlarda depresyon,

ISBN NR. : 978-625-5694-38-6

hastalık yönetimini güçleştirmekte ve tedaviye uyumu azaltmaktadır. Ayrıca cinsiyet temelli analizler, depresif yaşlı kadınların sağlık hizmeti kullanım oranlarının daha düşük olduğunu ve bunun da erken tanı ile tedavi süreçlerini geciktirebildiğini ortaya koymaktadır (Jun ve Kim, 2024).

2.2.Anksiyete

Yaşlı kadınlarda anksiyete bozukluklarının erkeklere kıyasla daha yaygın olduğu bildirilmektedir. Yapılan çalışmalar, kadınların ileri yaşlarda anksiyete bozukluğu prevalansının erkeklerden daha yüksek olduğunu ortaya koymaktadır (Grenier ve ark., 2019). Özellikle kronik hastalıklar, ekonomik güvensizlik, sosyal destek yetersizliği ve yaşamın sonuna ilişkin kaygılar yaşlı kadınlarda anksiyete riskini artıran başlıca faktörlerdir (Byers ve ark., 2010). Anksiyete yalnızca psikolojik belirtilerle sınırlı kalmamakta; çarpıntı, nefes darlığı ve kas gerginliği gibi somatik yakınmalarla da kendini gösterebilmektedir. Bu durum ruhsal sorunların fiziksel sağlıkla iç içe geçmesine ve kronik hastalıkların yönetiminde güçlükler yaşanmasına yol açmaktadır. Ayrıca cinsiyet farklılıklarını ele alan araştırmalar, yaşlı kadınların anksiyete nedeniyle sağlık hizmeti kullanımında dezavantaj yaşadıklarını ve tanı ile tedavi süreçlerinin gecikebildiğini vurgulamaktadır (Vasiliadis ve ark., 2020).

2.3.Bilişsel Bozukluklar (Demans ve Deliryum)

Yaşlı kadınlarda görülen en önemli psikolojik sorunlardan biri bilişsel bozukluklardır. Bu bozukluklar, yaşlı bireyin günlük yaşamını ve sosyal çevresini doğrudan etkileyen psikolojik sağlık sorunları arasında yer almaktadır. **Demans,** ilerleyici olarak bellek ve entelektüel kapasitenin azalması ile bellek, konuşma, algılama, hesaplama, yönelim, yargılama, soyut düşünme ve problem çözme gibi bilişsel işlevlerden en az ikisinde bozukluk olması ile karakterize bir tablodur. Alzheimer tipi demansın kadınlarda daha fazla görülmesinde hormonların etkisinin olabileceği gösterilmektedir (Demir, 2018). Demans yalnızca bilişsel işlevlerde kayıplara yol açmakla kalmayıp, aynı zamanda duygu durum düzenleme, sosyal roller ve kişiler arası ilişkiler üzerinde de olumsuz etki yaratmaktadır. **Deliryum** ise demanstan farklı olarak daha kısa sürede başlayan, geçici ve dalgalı seyir gösteren bir zihinsel bozukluktur. Ani başlangıçlı bilinç bulanıklığı, algı bozuklukları, dikkat dağınıklığı ve yönelim kaybı ile karakterize olan deliryum, çoğunlukla hastane veya bakım evi gibi kurumsal ortamlarda görülmektedir (Jandu ve ark., 2025). Kadın yaşlılarda deliryumun daha sık görülmesinin nedenleri arasında kronik hastalıkların fazlalığı, çoklu ilaç kullanımı (polifarmasi) ve bakım ortamlarında geçirilen sürenin uzunluğu yer almaktadır (Fong ve ark., 2009). Bilişsel bozukluklar, yaşlı kadınların bağımsızlıklarını ciddi biçimde sınırlamakta; kişisel bakım, ve günlük yaşam aktivitelerini yerine getirme gibi temel işlevlerde kayıplara yol açmaktadır. Bu durum yalnızca bireyi değil, aynı zamanda bakım verenleri de etkileyerek ailelerde kronik stres, tükenmişlik ve ekonomik yük yaratmaktadır (Altay ve ark., 2018). Öte yandan, bilişsel bozukluklarla yaşayan kadınlarda sosyal izolasyon ve yalnızlık riski artmakta; bu da depresyon ve anksiyete gibi ikincil ruhsal sorunların ortaya çıkma olasılığını yükseltmektedir (Cardora ve ark., 2023).

2.4.Ölüm Korkusu

Kadın yaşlılarda ölüm korkusu, yaşamın ileri dönemlerinde sık karşılaşılan psikolojik sorunlardan biridir. Ölümün kaçınılmazlığıyla yüzleşmek, yaşlı bireylerde huzursuzluk, anksiyete ve depresif belirtilerin artmasına yol açmakta; bu durum özellikle kadınlarda daha

ISBN NR. : 978-625-5694-38-6

yoğun hissedilmektedir. Literatürde, yaşlı kadınların erkeklere kıyasla daha yüksek ölüm kaygısına sahip oldukları, bunun da kadınların daha uzun yaşam beklentisi, eş kaybı oranlarının yüksekliği ve yalnız yaşama olasılıklarının daha fazla olmasıyla ilişkili olduğu belirtilmektedir (Sinoff, 2017). Yaşlı kadınlarda ölüm korkusunu artıran önemli bir etken de sosyal desteğin yetersizliğidir. Yakınlarını kaybetmiş veya yalnız yaşayan kadınlarda sosyal destek azlığı, ölüm kaygısının daha yoğun yaşanmasına neden olmaktadır. Güney Kore'de yapılan bir çalışmada, kırsal bölgelerde yaşayan yaşlı kadınlarda düşük sosyal desteğin ölüm korkusunu artırdığı, buna karşılık yüksek sosyal desteğin bu korkuyu azalttığı saptanmıştır (Lim ve ark., 2017). Ayrıca toplum içinde yaşayan yaşlı yetişkinlerde yapılan araştırmalar, kadınların ölüm kaygısının erkeklere göre yüksek olduğu ortaya koymuştur. kadınların yaşlılığa bağlı olarak ortaya çıkan durumlara yönelik daha olumsuz algıya sahip olduğu, durumları üzerinde daha az kontrol hissettiklerini ve yaşlılık döneminde bağımlılıkları konusunda daha fazla endişelendikleri, kadınların daha duygusal bir yapıya sahip olmalarından ve duygularını daha rahat ifade edebilmelerinden kaynaklanabileceği belirtilmiştir. (Karakuş ve ark., 2012; Mohammadpour ve ark., 2018). Psikolojik dayanıklılık ölüm korkusunu etkileyen bir diğer önemli faktördür. Dayanıklılık düzeyi yüksek olan yaşlı kadınlarda ölüm kaygısı daha düşük bulunurken, dayanıklılığı zayıf olan kadınlarda ölüm korkusunun daha yoğun yaşandığı görülmüştür (Rayatpisheh et al., 2023; Sinoff, 2017). Dolayısıyla ölüm korkusu, kadın yaşlılarda erkeklere oranla daha sık görülen; yalnızlık, eş kaybı, sosyal destek yetersizliği, depresyon, sosyoekonomik dezavantajlar ve psikolojik dayanıklılıkla yakından ilişkili çok boyutlu bir sorundur.

2.5.Uyku Bozuklukları

Uyku bozuklukları, yaşlı kadınlarda yaygın görülen ve hem fizyolojik hem de psikolojik sağlık üzerinde ciddi olumsuz etkiler yaratan bir sorundur. Araştırmalar, yaşlı kadınların erkeklere kıyasla daha fazla uyku problemi yaşadıklarını ve bu sorunların depresyon belirtilerini artırarak psikolojik iyilik hallerini olumsuz etkilediğini göstermektedir (You & Kim, 2023).Kalitesiz uyku, bağışıklık sistemini zayıflatmakta, hastalıkların seyrini olumsuz etkilemekte ve bilişsel işlevlerde gerilemeye neden olmaktadır (Irwin, 2015). Diğer yandan yaşlı kadınlarda uyku bozukluklarının ortaya çıkmasında biyolojik, sosyal ve psikolojik etkenler birlikte rol oynamaktadır. Yapılan araştırmaşarda menopoz sonrası dönemdeki hormonal değişikliklerin uyku düzenini olumsuz etkilediği gösterilmiştir (Xu ve Lang, 2014). Ayrıca yaşam boyu devam eden bakım sorumlulukları ve aile içi rollerin kadınlarda stres yükünü artırarak uyku problemlerine neden olduğu ortaya konmuştur (Leggett ve ark., 2020).

3.YAŞLI KADINLARIN PSİKOLOJİSİNE ETKİ EDEN SOSYAL FAKTÖRLER ve İZOLASYON

Sosyal izolasyon kadın yaşlılarda depresyon ve anksiyete için en güçlü risk etkenlerinden biridir. Özellikle yalnız yaşayan kadınlarda psikolojik sorunların daha yüksek oranda görüldüğü bildirilmektedir. Yapılan araştırmalar, izolasyonun yalnızlık ve depresyonu artırdığını; buna karşın grup terapileri ve sosyal katılım programlarının bu olumsuzlukları azaltmada etkili olduğunu ortaya koymuştur (Courtin ve Knapp, 2017; Holt-Lunstad ve ark., 2015).Ayrıca pandemi süreci, yaşlı kadınlarda sosyal izolasyonu daha da derinleştirmiş, yalnızlık duygusunu artırmış ve ruhsal bozuklukların şiddetlenmesine neden olmuştur (Sönmez Öğütle ve ark., 2022). Kentleşmenin artması, çekirdek aile yapısına geçiş, çocuklar ile yaşanan sorunlar

ISBN NR. : 978-625-5694-38-6

nedeniyle ayrı yaşama, huzurevine yerleşerek primer sosyal destek kaynaklarından uzaklaşan yaşlıların sosyal çevreleriyle yeterli samimi ve sıcak ilişki geliştirememeleri yalnız hissetmelerine, benlik algılarını olumsuz yönde etkileyerek destek ağlarını azaltarak psikolojik kırılganlıklarını artırmaktadır (Çınar ve Kartal, 2019).

4.YAŞLI KADINLARIN PSİKOLOJİSİNE ETKİ EDEN KÜLTÜREL ve DEMOGRAFIK EŞITSIZLIKLER

Yaşlı kadınların ruh sağlığı, demografik ve kültürel eşitsizliklerin bir arada yaşandığı durumlarda belirgin şekilde olumsuz etkilenmektedir. Türkiye'de yapılan *Çağdaş Türkiye'de Yaşlılık ve Eşitsizlik* çalışması, çalışmayan kadın, yoksul dul kadın ve okuma yazma bilmeyen yaşlılar gibi kesişen dezavantajlara sahip grupların ruhsal sağlık ve yaşam kalitesi açısından daha kırılgan olduğunu ortaya koymaktadır (Arun, 2016). Ayrıca, *Yaşlılık ve Toplumsal Cinsiyet Eşitliği* raporunda yaşlı kadınların yoksulluk oranlarının erkek yaşlılara göre daha yüksek olduğu, eğitim düzeylerinin daha düşük kaldığı ve sağlık hizmetlerine erişim açısından dezavantajlarla karşılaştıkları veriler sunulmaktadır (CEİD, 2022). Toplumsal cinsiyet ile yaşçılığın kesiştiği noktalarda, yaşlı kadınların hem yaş hem de cinsiyet kaynaklı ayrımcılık deneyimleri yaşadığı; bu durumun özdeğer, depresyon ve anksiyete belirtilerini artırdığı uluslararası bir çalışmada vurgulanmıştır (Sánchez-Román ve ark., 2022). Türkiye'den bir yüksek lisans tezi, yalnız yaşayan yaşlı bireylerin dijital eşitsizlik deneyimleri üzerinden, kadınların sosyal izolasyona daha fazla maruz kaldığını ve bilgiye erişim eksikliğinin ruh sağlığını olumsuz yönde etkilediğini göstermektedir (Kaptan, 2024). Huzurevinde kalan yaşlı kadınlar üzerine yapılan bir araştırma ise, geçmişteki toplumsal cinsiyet rollerinden kaynaklanan psikolojik baskıların ve kimlik kaybı hissinin ruhsal uyumlarını bozduğunu bulmuştur (Arslan, 2021). Bu bulgular bir arada değerlendirildiğinde, yaşlı kadınlarda kültürel ve demografik eşitsizlikler; yalnızlık, güçsüzlük hissi, düşük gelir, eğitim eksikliği ve toplumsal dışlanma gibi faktörler aracılığıyla ruh sağlığına doğrudan zarar vermektedir.

5.MÜDAHALELER ve SAĞLIK HIZMETLERI

Yaşlı kadınların psikolojik sağlığını korumak ve geliştirmek için uygulanan müdahaleler bireysel, grup ve sosyal, aile odaklı ve sağlık sistemi düzeyinde ele alınmaktadır.

Bireysel müdahaleler, Yapılan araştırmalar, psikoeğitim programlarının yaşlı bireylerde depresif belirtileri azaltmada etkili olabileceğini göstermektedir (Nurhidayati, Pandin ve Nadya, 2022). Bu bulgu, yaşlı bireylerin, özellikle de kadınların ruh sağlığını desteklemeye yönelik bireysel müdahalelerin önemini vurgulamaktadır. Benzer şekilde, bilişsel-davranışçı terapi (BDT) yaşlılarda depresyon ve anksiyete belirtilerini azaltmada etkili bulunmuştur (Serfaty ve ark., 2009; Stanley ve ark., 2009). Farkındalık temelli yaklaşımlar ve zihin-beden egzersizleri, ileri yaşta depresyon ve anksiyete belirtilerini azaltmada etkili görülmekte; yaşlı bireyleri odağa alan meta-analiz ve sistematik derlemelerde bu yöntemlerin olumlu etkileri raporlanmaktadır (Ye ve ark., 2024; Li ve Bressington, 2019). Ayrıca manevi başa çıkma yöntemleri, özellikle dini ve ruhsal pratikler, yaşlılarda daha düşük depresyon ve anksiyete düzeyleri ile daha yüksek yaşam doyumu ve psikolojik iyi oluşla ilişkilendirilmiştir (Coelho-Júnior ve ark., 2022).

ISBN NR. : 978-625-5694-38-6

Sosyal ve grup temelli müdahaleler, yaşlı bireylerde yalnızlık ve izolasyonu azaltmada kritik öneme sahiptir. Bu bulgular, özellikle yaşlı kadınların sosyal bağlarını güçlendirmeleri ve psikolojik dayanıklılıklarını artırmaları açısından da önem taşımaktadır. Grup terapileri ve destek grupları, yaşlı bireylerin benzer deneyimlerini paylaşmalarına olanak sağlayarak sosyal bağlarını kuvvetlendirmekte ve depresyon riskini azaltmaktadır (Courtin ve Knapp, 2017). Nitekim bakım evlerinde yürütülen bir çalışma, anı paylaşımı müdahalelerinin yaşlı kadınlarda yalnızlık ve depresyon düzeylerini azaltarak sosyal bağları güçlendirdiğini ve psikolojik iyilik halini artırdığını göstermiştir (Pinazo-Hernandis, Tomás ve Donio-Bellegarde, 2022). Ayrıca fiziksel aktiviteye yönelik topluluk girişimlerinin, yaşlı bireylerde biyolojik sağlık yararlarının yanı sıra sosyal etkileşim yoluyla psikolojik dayanıklılığı güçlendirdiği bulunmuştur (Netz, Wu, Becker ve Tenenbaum, 2005). Bu bulgular, fiziksel aktivitenin yaşlı kadınların hem fiziksel hem de ruhsal sağlıklarını desteklemede özel bir öneme sahip olduğunu göstermektedir.

Aile desteği, yaşlı kadınların ruhsal sağlıklarını korumada en önemli koruyucu faktörlerden biri olarak öne çıkmaktadır. Özellikle yalnızlık ve sosyal izolasyon açısından risk altında olan yaşlı kadınlar, aile bağlarının gücü sayesinde psikolojik dayanıklılıklarını artırabilmektedir. COVID-19 salgını sırasında yapılan araştırmalarda, aile desteği alan yaşlı bireylerde depresyon, anksiyete ve yalnızlık düzeylerinin daha düşük olduğu saptanmıştır (Köse, 2023). Aile ile birlikte yaşayan yaşlılarda umutsuzluk düzeyi daha düşük, psikolojik iyi oluş ise daha yüksek bulunmuştur (Şahin, Topkaya, Gençoğlu ve Ersanlı, 2018). Ayrıca algılanan sosyal desteğin artmasıyla depresif belirtilerin azaldığı gösterilmiş; bu sonuçlar, aile desteğinin yaşlı kadınların psikolojik iyilik hâlini güçlendirmede belirleyici bir faktör olduğunu göstermektedir (Türkseven, Öner ve Şimşek, 2020)

Sağlık sistemi temelli müdahaleler, yaşlı kadınların psikolojik sağlığı açısından önemi literatürde açıkça vurgulanmaktadır. Türkiye'de 65 yaş ve üzeri bireylerde depresyon prevalansının yüksek olduğu ve bu durumun birinci basamakta düzenli ruh sağlığı taramalarını gerekli kıldığı bildirilmektedir (Hacıhasanoğlu ve Türkleş, 2010; TJFMPC, 2021). Bununla birlikte uluslararası çalışmalar, ruh sağlığı hizmetlerine erişimde damgalanma, olumsuz inanışlar ve maliyetin engelleyici; sosyoekonomik düzeyin ve olumlu deneyimlerin ise kolaylaştırıcı faktörler olduğunu göstermektedir (Elshaikh ve ark., 2023). Bu bağlamda, yaşlıların sağlık hizmetlerine erişimini güçlendirecek mobil sağlık ve tele-sağlık uygulamaları giderek daha önemli hale gelmektedir. Özellikle kırsal bölgelerde düşük eğitim düzeyi, ulaşım güçlükleri ve sağlık personeli yetersizliği erişimi kısıtlarken, tele-sağlık ve bilgi-iletişim teknolojilerinin bu engelleri azaltabileceği bildirilmektedir (Avcı ve Gözüm, 2018). Nitekim Lee ve Yu (2021), bilgi-iletişim teknolojilerine dayalı müdahalelerin yaşlılarda uyku kalitesini artırdığını; Belanger ve arkadaşları (2022) ise telepsikiyatrik bakımın depresyon şiddetini azaltmada yüz yüze tedavi kadar etkili olduğunu belirtmiştir. Tüm bu bulgular, yaşlı kadınların psikolojik sorunlarının erken dönemde tanılanması ve etkili biçimde yönetilmesi için sağlık sistemi temelli müdahalelerin, birinci basamak taramaları ve tele-sağlık uygulamaları ile desteklenmesi gerektiğini ortaya koymaktadır.

ISBN NR. : 978-625-5694-38-6

Wagnild (2009), psikolojik dayanıklılığı bireysel ve çevresel faktörlerin karşılıklı etkileşimiyle ortaya çıkan çok boyutlu bir yapı olarak ele almakta ve bu yaklaşımın, yaşamlarında önemli zorluklara rağmen uyum sağlayabilmiş yaşlı kadınlarla yapılan çalışmalara dayandığını ifade etmektedir. Dayanıklılığın temel özellikleri ısrarcılık, öz-güven, yaşamın anlamlılığı ve içsel denge olarak tanımlanmıştır (Wagnild, 2009). Krok-Schoen ve arkadaşları (2023) ise yüksek eğitim düzeyi, daha iyi öz-bildirilen sağlık, düşük algılanan stres, güçlü sosyal destek ve azalan depresyon belirtilerinin ileri yaş kadınlarda daha yüksek dayanıklılıkla ilişkili olduğunu göstermiştir. Türkiye'de yapılan bir çalışmada, kişilik özellikleri, başa çıkma becerileri, fiziksel ve ruhsal sağlık gibi kişisel kaynaklar ile aile, arkadaşlık ilişkileri ve sağlık hizmetlerine erişim gibi sosyal desteklerin psikolojik uyumu güçlendirdiği vurgulanmıştır (Çetingök ve Irmak, 2022). Ayrıca, Vural ve arkadaşları (2025) dini motivasyonun umutla ilişkili olduğunu ve umudun, dini motivasyon ile tükenmişlik ve gelecek kaygısı arasındaki ilişkide aracılık rolü üstlendiğini ortaya koymuştur.

7.SONUÇ ve ÖNERILER

Yaşlı kadınlarda psikolojik sağlık, biyolojik yaşlanmanın ötesinde toplumsal cinsiyet rolleri, sosyoekonomik koşullar, sosyal destek ağları ve sağlık hizmetlerine erişimle yakından ilişkilidir. Depresyon, anksiyete, bilişsel bozukluklar ve yalnızlık bu grupta sık görülen sorunlar olup yaşam kalitesini doğrudan tehdit etmektedir; buna karşılık dayanıklılık, aile desteği ve güçlü sosyal bağlar koruyucu faktörlerdir. Bu bulgular ışığında, yaşlı kadınların psikolojik sağlığını korumak ve geliştirmek için bireysel düzeyde psikoeğitim ve terapi, sosyal düzeyde aile desteği ve toplumsal katılım, sağlık sistemi düzeyinde ise birinci basamakta ruh sağlığı taramaları ve tele-sağlık çözümleri öncelikli stratejiler olarak önerilmektedir.

8.KAYNAKÇA

Altay, B., Erkuran, H., & Aydın Avcı, İ. (2018). Alzheimer'li hastaya bakım verenlerin bakım yükü ve etkileyen faktörler. *Samsun Sağlık Bilimleri Dergisi, 3*(2), 1–8.

Arıcıoğlu, H. (2022). Yalnız yaşayan yaşlı kadınlarda psikolojik ihtiyaçlar ve sağlıklı psikolojik yaşlanma. *Journal of Academic Social Science Studies, 15*(90), 1–15

Arslan, M. (2021). *Toplumsal cinsiyet bağlamında huzurevlerinde kalan yaşlı kadınların yaşam deneyimleri* (Yüksek lisans tezi, Hacettepe Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü). Hacettepe Üniversitesi Açık Erişim Sistemi.

Arun, Ö. (2016). Çağdaş Türkiye'de yaşlılık ve eşitsizlik [Ageing and inequality in contemporary Turkey]. *Mediterranean Journal of Humanities, 6*(2), 29–48

Avcı, İ. A., & Gözüm, S. (2018). Kırsal bölgelerde yaşayan yaşlıların sağlık hizmetlerine erişiminde tele-sağlık uygulamalarının rolü. *Journal of Health Sciences, 27*(4), 451–460. https://doi.org/10.17681/hsp.98765

ISBN NR. : 978-625-5694-38-6

Belanger, E., Ahmed, T., Vahia, I. V., & Jeste, D. (2022). Telepsychiatry for late-life depression: Effectiveness, challenges, and future directions. *American Journal of Geriatric Psychiatry, 30*(7), 777–786. https://doi.org/10.1016/j.jagp.2022.03.012

Byers, A. L., Yaffe, K., Covinsky, K. E., Friedman, M. B., & Bruce, M. L. (2010). High occurrence of anxiety among older women: Risk factors and health outcomes. *Journal of Anxiety Disorders, 24*(8), 857–863.

Cardona, M., López-Dougall, K., Varona, A., Moncayo, N., & Del Brutto, O. H. (2023). Are social isolation and loneliness associated with poor cognition in aging, with depression as a possible mediator? *Frontiers in Aging Neuroscience, 15,* 1139937.

CEİD – Cinsiyet Eşitliği İzleme Derneği. (2022). *Yaşlılık ve Toplumsal Cinsiyet Eşitliği Haritalama ve İzleme Çalışması*.

Coelho-Júnior, H. J., Marzetti, E., Calvani, R., Ishii, H., Bernabei, R., & Landi, F. (2022). Religiosity/spirituality and mental health in older adults: A systematic review and meta-analysis of observational studies. *Aging & Mental Health, 26*(7), 1313–1326. https://doi.org/10.1080/13607863.2021.1881757

Courtin, E., & Knapp, M. (2017). Social isolation, loneliness and health in old age: a scoping review. *Health & Social Care in the Community, 25*(3), 799–812

Courtin, E., & Knapp, M. (2017). Social isolation, loneliness and health in old age: A scoping review. *Health & Social Care in the Community, 25*(3), 799–812. https://doi.org/10.1111/hsc.12311

Çetingök, S., & Irmak, H. S. (2022). Yaşlı bireylerde psikolojik dayanıklılık ve uyum zorlukları. *Namık Kemal Tıp Dergisi, 10*(4), 392–400. https://doi.org/10.4274/nkmj.galenos.2022.48568

Çınar, Z., & Kartal, A. (2019). Yaşlılarda sosyal izolasyonun nedenleri ve sonuçları. *Journal of Human Sciences, 16*(2), 430–440. https://doi.org/10.14687/jhs.v16i2.5550

Delirium in elderly adults: Diagnosis, prevention and treatment. Nature Reviews Neurology, 5(4), 210–220.

Demir, G. (2018). Demans ve hemşirelik bakımı. *Black Sea Journal of Health Science, 1*(2), 35–39

Doğan, S., & Başer, M. (2021). Yaşlılarda yalnızlık: Bir saha araştırması. *Journal of Health Sciences and Management, 1*(1), 1–10

ISBN NR. : 978-625-5694-38-6

Donovan, N. J., & Blazer, D. G. (2020). Social isolation and loneliness in older adults: Review and commentary of a National Academies report. *The American Journal of Geriatric Psychiatry, 28*(12), 1233–1244. https://doi.org/10.1016/j.jagp.2020.08.005

Elshaikh, A., Wahid, A., Khan, M., & Rahman, S. (2023). Barriers and facilitators to mental health service use among older adults: A systematic review. *International Journal of Geriatric Psychiatry, 38*(5), e12345. https://doi.org/10.1002/gps.6023

Grenier, S., Payette, M.-C., Gunther, B., Askari, S., Desjardins, F. F., Raymond, B., & Berbiche, D. (2019). Association of age and gender with anxiety disorders in older adults: A systematic review and meta-analysis. *International Journal of Geriatric Psychiatry, 34*(3), 397–407.

Günler, O. E. (2022). Social inequality in aging. Current Perspectives in Social Sciences, 26(4), 350-360.

Hacıhasanoğlu, R., & Türkleş, S. (2010). Yaşlı bireylerde depresyon prevalansı ve ilişkili faktörler. *Anadolu Psikiyatri Dergisi, 11*(3), 238–245. https://doi.org/10.5455/apd.12345

Holt-Lunstad, J., Smith, T. B., Baker, M., Harris, T., & Stephenson, D. (2015). Loneliness and social isolation as risk factors for mortality: A meta-analytic review. *Perspectives on Psychological Science, 10*(2), 227–237

Irwin, M. R. (2015). Why sleep is important for health: A psychoneuroimmunology perspective. *Annual Review of Psychology, 66*, 143–172

Jandu, J. S., Mohanaselvan, A., & Fang, X. (2025, February 17). *Differentiating delirium versus dementia in older adults*. In *StatPearls [Internet]*. Treasure Island (FL): StatPearls Publishing

Jun, H.-J., & Kim, K.-M. (2024). Predictors of depression in elderly according to gender during COVID-19: Using the data of 2020 Community Health Survey. *Healthcare, 12*(5), 551.

Kaptan, B. (2024). *Yaşlı bireylerin dijital eşitsizlik deneyimleri: Ayrımcılık karşıtı sosyal hizmet bağlamında nitel bir analiz* (Yüksek lisans tezi, Hacettepe Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü). Hacettepe Üniversitesi Açık Erişim Sistemi.

Karakuş, G., Öztürk, Z. & Tamam, L. (2012). Ölüm ve ölüm kaygısı. Arşiv Kaynak Tarama Dergisi, 21(1), 42-79.

Kiely, K. M., Brady, B., & Byles, J. (2019). *Gender, mental health and ageing.* **Maturitas**, 129, 76-84.

Kirkman, M., & Fisher, J. (2021). Promoting older women's mental health: Insights from Baby Boomers. *Journal of Women & Aging, 33*(5), 551–566

ISBN NR. : 978-625-5694-38-6

Köse, S., & Köse, S. (2023). Yaşlı bireylerde salgın hastalık korkusu ve aile desteği ilişkisinde psikolojik sağlamlığın rolü. *Sakarya Üniversitesi İşletme Enstitüsü Dergisi, 5*(2), 41–46. https://doi.org/10.47542/sauied.1362009

Krok-Schoen, J. L., Naughton, M. J., Félix, A. S., Cené, C. W., Springfield, S., Yu, M., … Jackson, R. D. (2023). Resiliency among Women's Health Initiative women aged 80 and older by race, ethnicity, and neighborhood socioeconomic status. *The Journals of Gerontology: Series B, 78*(9), 1445–1458. https://doi.org/10.1093/geronb/gbad048

Krok-Schoen, J. L., Naughton, M. J., Félix, A. S., Cené, C. W., Springfield, S., Yu, M., … Jackson, R. D. (2023). Resiliency among Women's Health Initiative women aged 80 and older by race, ethnicity, and neighborhood socioeconomic status. *The Journals of Gerontology: Series B, 78*(9), 1445–1458. https://doi.org/10.1093/geronb/gbad048

Lee, S., & Yu, D. S. F. (2021). Effect of information and communication technology–based interventions on sleep in older adults: A randomized controlled trial. *Journal of Clinical Sleep Medicine, 17*(2), 123–131. https://doi.org/10.5664/jcsm.8934

Leggett, A. N., Liu, Y., Gruber-Baldini, A. L., & Gitlin, L. N. (2020). Sleep problems in caregivers for older adults: A critical review. *Clinical Gerontologist, 43*(4), 473–482.

Li, S., & Bressington, D. (2019). The effects of mindfulness-based stress reduction on depression, anxiety and stress in older adults: A systematic review and meta-analysis. *International Journal of Mental Health Nursing, 28*(3), 635–656. https://doi.org/10.1111/inm.12568

Lim, S. J., et al. (2017). The death anxiety and depressive symptoms among poor older women in rural areas: The moderating effect of social support. *Journal of Korean Academy of Community Health Nursing, 28*(4), 440–450.

Mohammadpour, A., Sadeghmoghadam, L., Shareinia, H., Jahani, S., Amiri, F. (2018). Investigating the role of perception of aging and associated factors in death anxiety among the elderly. Clinical Interventions in Aging, 13, 405–410

Netz, Y., Wu, M. J., Becker, B. J., & Tenenbaum, G. (2005). Physical activity and psychological well-being in advanced age: A meta-analysis of intervention studies. *Psychology and Aging, 20*(2), 272–284. https://doi.org/10.1037/0882-7974.20.2.272

Nurhidayati, L., Pandin, M. G. R., & Nadya, N. (2022). Systematic review: Psychoeducation for older adults with depression in public health—A philosophical study. *Indian Journal of Public Health Research & Development, 13*(4), 1187–1193. https://doi.org/10.37506/ijphrd.v13i4.18524

ISBN NR. : 978-625-5694-38-6

Pinazo-Hernandis, S., Tomás, J. M., & Donio-Bellegarde, M. (2022). Older women's loneliness and depression decreased by reminiscence intervention in nursing homes. *International Journal of Environmental Research and Public Health, 19*(5), 2890. https://doi.org/10.3390/ijerph19052890

Rayatpisheh, F., et al. (2023). Relationship between resilience and death anxiety of the older adults during the COVID-19 pandemic. *BMC Geriatrics, 23*(1), 338

Reynolds, C. F., Jeste, D. V., Sachdev, P. S., & Blazer, D. G. (2022). Mental health care for older adults: Recent advances and new directions in clinical practice and research. *World Psychiatry, 21*(3), 336–363

Sánchez-Román, M., Autric-Tamayo, G., Fernandez-Mayoralas, G., Rojo-Perez, F., Agulló-Tomás, M. S., Sánchez-González, D., & Rodriguez-Rodriguez, V. (2022). Social image of old age, gendered ageism and inclusive places: Older people in the media. *International Journal of Environmental Research and Public Health, 19*(23), 17031

Serfaty, M., Haworth, D., Blanchard, M., Buszewicz, M., Murad, S., & King, M. (2009). Randomised controlled trial of cognitive–behavioural therapy for older people with depression. *British Journal of Psychiatry, 194*(5), 443–448. https://doi.org/10.1192/bjp.bp.108.052704

Sinoff, G. (2017). Thanatophobia (death anxiety) in the elderly: The problem of the new millennium. *Frontiers in Medicine, 4*(11), 1–7.

Sönmez Öğütle, F., Sevlü, H., & Sarımuratoğlu, D. (2022). Yalnız yaşayan yaşlı kadınların pandemi deneyimleri üzerine niteliksel bir araştırma: Öngörülemeyenler, zorluklar, stratejiler. *Sosyoloji Araştırmaları Dergisi, 25*(1, Özel Sayı), 59–70

Stanley, M. A., Beck, J. G., Novy, D. M., Averill, P. M., Swann, A. C., Diefenbach, G. J., … Hopko, D. R. (2009). Cognitive behavior therapy for generalized anxiety disorder among older adults in primary care: A randomized clinical trial. *JAMA, 301*(14), 1460–1467. https://doi.org/10.1001/jama.2009.458

Şahin, E., Topkaya, N., Gençoğlu, C., & Ersanlı, E. (2018). Prevalence and correlates of hopelessness among Turkish elderly people living with family or in nursing homes. *Societies, 8*(2), 39. https://doi.org/10.3390/soc8020039

Turkish Journal of Family Medicine and Primary Care (TJFMPC). (2021). Yaşlı bireylerde depresyon sıklığı ve birinci basamakta ruh sağlığı taramalarının önemi. *Turkish Journal of Family Medicine and Primary Care, 15*(2), 356–362. https://doi.org/10.21763/tjfmpc.2021.123456

Türkiye İstatistik Kurumu. (2024). İstatistiklerle yaşlılar, 2024.

ISBN NR. : 978-625-5694-38-6

Türkseven, E., Öner, C., & Şimşek, E. E. (2020). Yaşlılarda algılanan sosyal desteğin geriatrik depresyon ile ilişkisi: Bir saha çalışması. *Turkish Journal of Family Medicine and Primary Care, 14*(2), 203–209. https://doi.org/10.21763/tjfmpc.633760

Vasiliadis, H.-M., Desjardins, F., Roberge, P., & Grenier, S. (2020). Sex differences in anxiety disorders in older adults. *Current Psychiatry Reports, 22*(12), 75.

Vural, M. E., Geçer, H., Hacıkeleşoğlu, H., & Yıldırım, M. (2025). Holding onto hope in times of crisis: The mediating role of hope in the link between religious motivation, pandemic burnout, and future anxiety among Turkish older adults. *Religions, 16*(6), 666. https://doi.org/10.3390/rel16060666

Wagnild, G. (2009). A review of the Resilience Scale. *Journal of Nursing Measurement, 17*(2), 105–113. https://doi.org/10.1891/1061-3749.17.2.105

World Health Organization. (2023). *World report on ageing and health*. WHO Press.

Xu, Q., & Lang, C. P. (2014). Examining the relationship between subjective sleep disturbance and menopause: A systematic review and meta-analysis. *Menopause, 21*(12), 1301–1318.

Ye, J., Luo, D., Yang, J., & Zhou, X. (2024). Effects of mindfulness-based cognitive therapy on depression in older adults: A meta-analysis. *Frontiers in Psychiatry, 15*, 804269. https://doi.org/10.3389/fpsyt.2024.804269

You, S., & Kim, G. (2023). Sleep disturbance and depressive symptoms in older adults: Are there gender differences? *Innovation in Aging, 7*(Suppl_1), 960.

Zenebe, Y., Akele, B., W/Selassie, M., Necho, M., & Wondie, T. (2021). Prevalence and determinants of depression among old age: A systematic review and meta-analysis. *Annals of General Psychiatry, 20*, 55.

ISBN NR. : 978-625-5694-38-6

KADIN SAĞLIĞINDA DİJİTAL SAĞLIK TEMELLİ HEMŞİRELİK MÜDAHALELERİ: BİBLİYOMETRİK BİR ÇALIŞMA

Dr., Ayşe SARI [1], Dr.,Döne GÜNAY [2], Dr.Öğretim Üyesi, Bahar TÜRKMENOĞLU[3]
[1] Sivas Cumhuriyet Üniversitesi Hastanesi, Onkoloji Merkezi, asari@cumhuriyet.edu.tr-0000-0003-0621-4838
[2] Sivas Numune Hastanesi, donegunay@gmail.com-0000-0002-8721-6028
[3] Sivas Cumhuriyet Üniversitesi, Hafik Kamer Örnek MYO, baharturkmenoglu@cumhuriyet.edu.tr - 0000-0001-5631-3215

ÖZET

Bu bibliyometrik analiz, 2000-2025 yılları arasında kadın sağlığında dijital sağlık temelli hemşirelik müdahalelerine ilişkin çalışmaların eğilimlerinin tespit edilmesi ve son gelişmelerin görselleştirilmesi amacıyla yapılmıştır. Bibliyometrik analiz istatistiksel ve bibliyometrik görselleştirmelerin kullanılması yoluyla gerçekleştirilmiştir. Araştırma verilerinin elde edilmesinde "Web of Science Core Collection" veri tabanı kullanılmıştır. Veri tabanında "Women's health'', ''Digital Health'', ''Nursing interventions'', ''Mobil health applications'' anahtar kelimeleri kullanılarak tarama yapılmıştır. Bibliyometrik analize dahil edilme kriterlerini sağlayan çalışma sayısı 44 olarak belirlenmiştir. Çalışmaların yıllar içinde atıf sayılarında artış gözlemlenmiş, bu da ilgili literatürün giderek daha fazla ilgi ve etki kazandığını göstermektedir. Ortalama 11.8 atıf ile her bir yayın, alan içinde orta düzeyde bir görünürlüğe sahiptir. Bu durum, ilgili konunun bilimsel topluluk tarafından dikkate alındığını ve araştırmaların literatüre katkı sağladığını ortaya koymaktadır. Çalışmanın konu hakkında bilgi edinmek isteyen, araştırma yapmak isteyen çalışmacılara yol gösterici bilgiler sunacağı öngörülmektedir.

Anahtar Kelimeler: Bibliyometrik analiz, Dijital sağlık, Hemşirelik müdahaleleri, Kadın sağlığı, Mobil sağlık uygulamaları

ISBN NR. : 978-625-5694-38-6

1.GİRİŞ

Kadın sağlığı, yaşam döngüsünün farklı evrelerinde biyolojik, psikolojik ve sosyal değişkenlerden etkilenen, hem bireysel hem de toplumsal düzeyde önem taşıyan bir alandır. Son yıllarda sağlık sistemlerinde hızla gelişen dijitalleşme, kadın sağlığına yönelik hizmetlerde de önemli yenilikler sağlamıştır. Mobil sağlık uygulamaları, tele-sağlık çözümleri, giyilebilir cihazlar ve yapay zekâ tabanlı sistemler, kadınların sağlık bilgilerine erişimini kolaylaştırmakta ve kendi sağlıklarını yönetme süreçlerinde aktif katılım göstermelerine olanak tanımaktadır (Nho, Kim, & Kim, 2024; Choi, Lee, & Kim, 2024).

Hemşirelik, kadın sağlığının korunması ve geliştirilmesinde kritik bir rol üstlenmekte; dijital sağlık temelli müdahaleler, hemşirelerin eğitim, danışmanlık, izlem ve bakım koordinasyonu gibi rollerini desteklemektedir. Özellikle doğum öncesi ve sonrası bakım, üreme sağlığı, kronik hastalık yönetimi ve ruh sağlığı desteği gibi alanlarda dijital hemşirelik uygulamaları, kadınların sağlık sonuçlarını iyileştirmeye katkı sunmaktadır (Edmonds, 2023; Wang et al., 2025). Bu durum, hemşirelik bakımının erişilebilirliğini artırırken aynı zamanda hasta merkezli bir yaklaşımı da güçlendirmektedir.

Bilimsel literatürde bu alana yönelik giderek artan ilgi, kapsamlı bir değerlendirme ve eğilimlerin sistematik olarak ortaya konulmasını gerekli kılmaktadır. Bibliyometrik analiz yöntemi, yayınların eğilimlerini, en çok çalışılan temaları, araştırma iş birliklerini ve öne çıkan çalışmaları belirlemede önemli bir araçtır (Yeung et al., 2024). Bu doğrultuda, kadın sağlığında dijital sağlık temelli hemşirelik müdahalelerinin bibliyometrik açıdan incelenmesi, mevcut durumun haritalandırılması, araştırma boşluklarının belirlenmesi ve geleceğe yönelik yol haritası çizilmesi açısından önem taşımaktadır.

2.YÖNTEM

Bu çalışmada, kadın sağlığında dijital sağlık temelli hemşirelik müdahalelerine ilişkin yayımlanan çalışmaların bibliyometrik analizi istatistiksel ve bibliyometrik görselleştirmelerin kullanılması yoluyla gerçekleştirilmiştir. Bu doğrultuda bu çalışmada; çalışmaların yıllara göre yayın sayısı değişimi, yazar, ülke ve kurum analizleri, dergi ve atıf analizleri ile kelime analizi incelenmiştir.

Araştırma verilerinin elde edilmesinde “Web of Science Core Collection” veri tabanı kullanılmıştır. “Web of Science Core Collection” veri tabanı; VOSviewer programı ile uyumlu olması, bilimsel yayınları analiz etmek için en çok kabul gören veri tabanı olması ve bilimsel yayınların atıf istatistikleri ve yayınların bibliyografik verilerine erişim imkânı sağlaması nedeniyle tercih edilmiştir. Veriler dâhil etme ve hariç tutma kriterlerine uygun olarak Eylül 2025’ de toplanmıştır.

Çalışmaya dâhil etme kriterlerini: 2000-2025 yılları arasında, kadın sağlığında dijital sağlık temelli hemşirelik müdahalelerine ilişkin hemşirelik alanında yapılmış, İngilizce olarak yayınlanmış makaleler oluşturmaktadır. Çalışmadan dışlama kriterleri ise; konu hakkında ilgili tarih aralığında yayımlanan kongre bildirisi, kitap bölümü, vaka/olgu çalışmaları, editöre mektup türünde çalışmalar oluşturmaktadır.

ISBN NR. : 978-625-5694-38-6

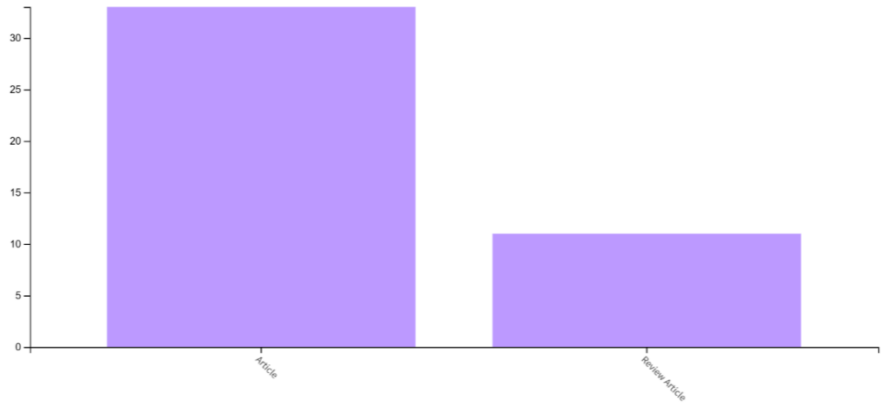
Veri tabanında “Women’s health’’, ‘’Digital Health’’, ‘’Nursing interventions’’, ‘’Mobil health applications’’ anahtar kelimeleri kullanılarak tarama yapılmış ve 2000 ile 2025 yılları arasında yapılan 50 çalışmaya ulaşılmıştır. Çalışma türü makale ve derleme olmayan çalışma sayısı 4’dür (bildiri ve editöryal materyal n=4). Dili İngilizce olmayan çalışma sayısı 2 dir (German=1, Spanish=1). Bibliyometrik analize dahil edilme kriterlerini sağlayan çalışma sayısı 44’dür. Verilerin analizinde; çalışmada elde edilen tüm bibliyografik veriler veri tabanından indirilmiştir. Bibliyometrik analiz birden fazla dosyadan meta veri yüklemeye izin veren VOSviewer programı kullanılarak gerçekleştirilmiştir.

3.ARAŞTIRMA ETİĞİ

Bu çalışma herhangi bir birey üzerinde yürütülmediği için ve veri toplama yöntemi olarak doküman analizi kullanıldığından etik kurul onayı gerekli değildir.

4.BULGULAR

İncelenen yayınların türlerine göre dağılımı incelendiğinde, araştırma makalelerinin (n=33) derleme makalelerine (n=11) göre belirgin Görselde daha fazla olduğu görülmüştür. Bu bulgu, kadın sağlığında dijital sağlık temelli hemşirelik müdahaleleri alanında literatürün büyük ölçüde özgün araştırmalara dayandığını ve alandaki bilimsel üretimin uygulamaya yönelik kanıt üretme odaklı geliştiğini göstermektedir (Görsel 1).

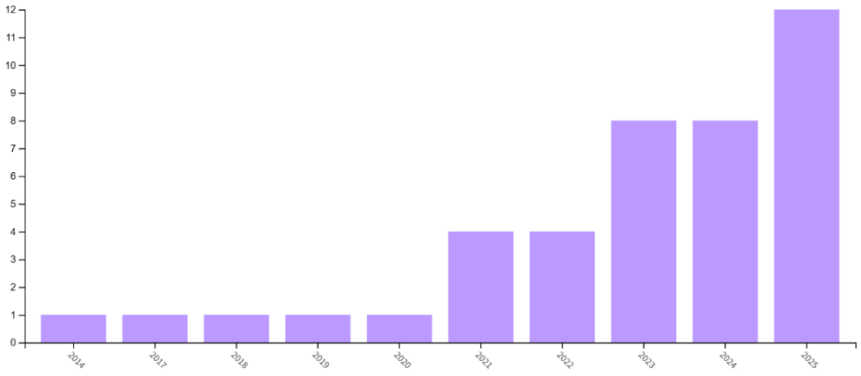

Görsel 1. Yayın türlerinin dağılımı

Analize dahil edilen yayınların yıllara göre dağılımı incelendiğinde, 2014–2020 yılları arasında oldukça sınırlı sayıda çalışma yapıldığı görülmektedir (her yıl 1 yayın). 2021 yılından itibaren belirgin bir artış eğilimi başlamış, özellikle 2023 ve 2024 yıllarında yayın sayısı 7’ye ulaşmıştır. 2025 yılında ise 12 yayın ile en yüksek seviyeye ulaşılmıştır. Bu bulgu, ilgili alanda son yıllarda giderek artan bir akademik ilginin varlığını ortaya koymaktadır. Erken dönemlerde sınırlı olan

ISBN NR. : 978-625-5694-38-6

çalışmaların, özellikle dijital sağlık ve hemşirelik müdahalelerinin kadın sağlığı alanındaki öneminin anlaşılmasıyla birlikte ivme kazandığı söylenebilir (Görsel 2).

Görsel 2. Çalışmaların yıllara göre dağılımı

En çok yayın yapan yazarlara bakıldığında, **Angeby K., F., Borosund E., Johansson M., Nordin A., Varsi C., Zarei ve**'nin eşit sayıda yayınla listede olduğu görülmektedir. Bu yazarların her biri ikişer yayın üretmiş ve sekiz atıf almıştır. Ayrıca ilk beş yazarın toplam bağlantı gücü 8 iken, Zarei F.'nin bağlantı gücü 0 olarak belirlenmiştir. Bu durum, Zarei'nin alandaki üretkenliğine rağmen uluslararası iş birliği ağlarına yeterince entegre olamadığını, diğer yazarların ise hem üretkenlik hem de iş birliği bakımından daha güçlü bir konumda olduklarını göstermektedir (Görsel 3).

Verify selected authors

Selected	Author	Documents	Citations	Total link strength
☑	angeby, karin	2	8	8
☑	borosund, elin	2	8	8
☑	johansson, margareta	2	8	8
☑	nordin, anna	2	8	8
☑	varsi, cecilie	2	8	8
☑	zarei, fatemeh	2	8	0

ISBN NR. : 978-625-5694-38-6

Görsel 3. En çok yayın yapan yazarlar

Analiz sonucunda dijital sağlık temelli hemşirelik müdahaleleri ve kadın sağlığı konusundaki çalışmaların yayımlandığı ilk on dergi belirlenmiştir (Görsel 4). İlk sırada yer alan Journal of Medical Internet Research (JMIR), dijital sağlık ve e-sağlık konularında yüksek etki faktörüne sahip, alanda öncü bir dergi olup, bu konunun doğrudan kapsamına girmesi nedeniyle çok sayıda yayına ev sahipliği yapmaktadır. İkinci sırada bulunan BMC Women's Health, kadın sağlığına yönelik geniş kapsamlı çalışmalarıyla bilinen, açık erişimli ve disiplinlerarası bir dergi olarak dikkat çekmektedir. Üçüncü sırada ise International Journal of Nursing Studies yer almakta olup, hemşirelik araştırmalarında alanın en prestijli dergilerinden biri olarak öne çıkmaktadır. Bu durum, hemşirelik biliminde dijital sağlık yaklaşımlarının giderek artan öneminin bir göstergesi olarak değerlendirilebilir. İlk on dergi genel olarak incelendiğinde, yayınların hem dijital sağlık odaklı dergilerde hem de hemşirelik ve kadın sağlığı alanındaki uzmanlaşmış dergilerde yoğunlaştığı görülmektedir. Bu dağılım, konunun disiplinlerarası niteliğini ve farklı akademik alanlarda artan görünürlüğünü yansıtmaktadır.

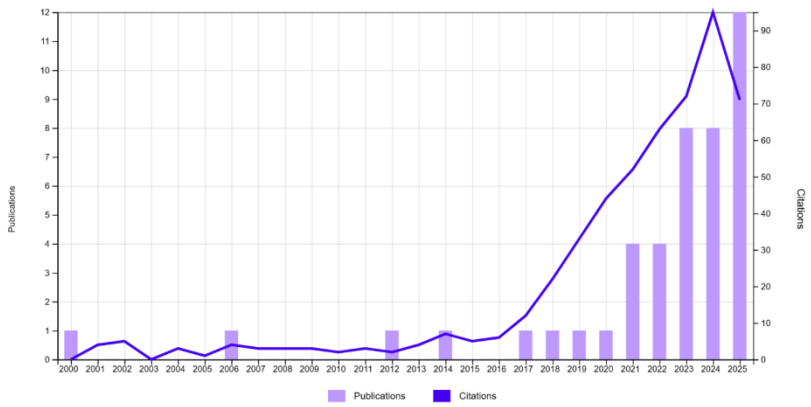

Görsel 4. Çalışmaların en çok yayınlandığı ilk on dergi dağılımı

Atıf analizi, bir araştırma alanındaki en etkili yayınları belirleyerek yayınlar arasındaki ilişkileri analiz etmeye olanak sağlamaktadır (Yang et al., 2021). Çalışmaların yıllar içinde atıf sayılarında artış gözlemlenmiş, bu da ilgili literatürün giderek daha fazla ilgi ve etki kazandığını göstermektedir (Görsel 5). Atıf analizi sonucunda, alandaki en çok atıf alan yayınların dijital sağlık müdahalelerinin etkinliğini ve kabulünü ele alan çalışmalar olduğu görülmektedir.İlk sırada yer alan **McCabe ve ark. (2017)** tarafından yapılan *Computer and mobile technology interventions for self-management in chronic obstructive pulmonary disease* başlıklı çalışma, 160 atıf ile dikkat çekmektedir. Bu çalışma, kronik hastalık yönetiminde dijital sağlık teknolojilerinin kullanımını kapsamlı bir Görselde incelemiş ve sonraki araştırmalara önemli bir referans noktası oluşturmuştur. İkinci sırada **Xue ve ark. (2012)**'nin *An exploratory study of ageing women's perception on access to health informatics via a mobile phone-based intervention* başlıklı çalışması yer almakta olup, 108 atıf almıştır. Bu araştırma, yaşlı kadınların mobil sağlık uygulamalarına erişim ve kullanım konusundaki algılarını irdeleyerek kadın sağlığına odaklanması açısından literatürde özgün bir yere sahiptir.Üçüncü sırada ise **Marvel ve ark. (2021)**'in *Digital health innovation for behavioral health care: A randomized clinical*

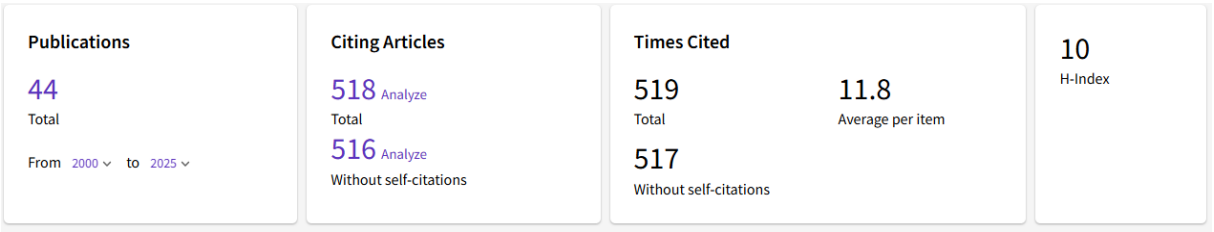
ISBN NR. : 978-625-5694-38-6

trial (47 atıf) başlıklı çalışması bulunmaktadır (Edmonds, 2023). Bu yayın, dijital sağlık uygulamalarının davranışsal sağlık alanındaki etkilerini değerlendirmesiyle öne çıkmaktadır.Genel olarak bakıldığında, en çok atıf alan çalışmaların hem kronik hastalık yönetimine hem de kadın sağlığına yönelik dijital sağlık uygulamalarına odaklandığı ve bu alandaki akademik tartışmayı yönlendirdiği söylenebilir.

Görsel 5. Çalışmaların yıllar içerisinde atıf sayısı

Analiz edilen çalışmaların **h-indeksinin 10** olduğu belirlenmiştir. Bu bulgu, en az 10 çalışmanın 10 ve üzeri atıf aldığını göstermektedir. H-indeksinin 10 olması, alanın henüz çok köklü bir literatüre sahip olmadığını, ancak **çekirdek bir grup çalışmanın araştırma alanına yön verdiğini** ortaya koymaktadır. Analiz edilen yayınların her biri ortalama 11.8 atıf almış olup, bu durum literatürde orta düzeyde bir görünürlüğü ve bilimsel topluluk tarafından makul ölçüde referans verildiğini göstermektedir (Görsel 6).

Görsel 6: Çalışmalara ilişkin atıf verileri

Bibliyometrik inceleme sonucunda en sık kullanılan anahtar kelimelerin *telemedicine, mHealth, mobile app, digital health* ve *pregnancy* olduğu belirlenmiştir (Görsel 7). Bu durum, araştırmaların üç temel eksen etrafında Görsellendiğini göstermektedir:

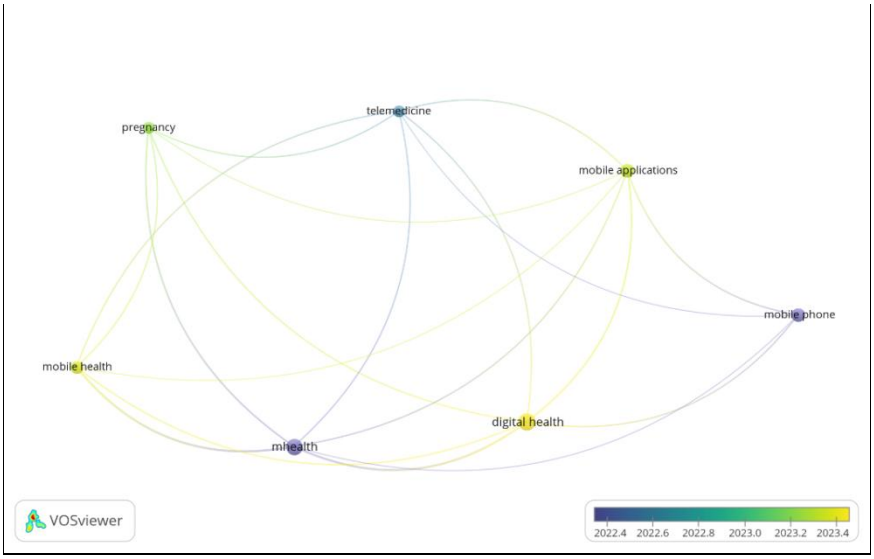
Teknolojik Yaklaşımlar: *Telemedicine, mHealth* ve *mobile applications* kavramları, dijital sağlık araştırmalarında en baskın temalardır. Bu anahtar kelimeler, kadın sağlığına yönelik müdahalelerde en çok kullanılan yöntemlerin **uzaktan sağlık hizmetleri** ve **mobil tabanlı uygulamalar** olduğunu ortaya koymaktadır.

ISBN NR. : 978-625-5694-38-6

Genel Çatı Kavramı: *Digital health* ifadesi, farklı teknolojik araç ve yöntemleri kapsayan şemsiye bir kavram olarak dikkat çekmektedir. Bu da, araştırmaların yalnızca spesifik uygulamalara değil, dijital sağlık ekosisteminin tamamına ilgi gösterdiğini göstermektedir.

Klinik Odak: *Pregnancy* anahtar kelimesinin öne çıkması, kadın sağlığı alanında dijital sağlık uygulamalarının en çok **gebelik ve doğum öncesi/sonrası bakım süreçlerinde** değerlendirildiğini göstermektedir. Bu eğilim, anne-bebek sağlığının küresel araştırma öncelikleri arasında yer almasından kaynaklanmaktadır.

Anahtar kelimelerin kümeleme eğilimleri incelendiğinde, **teknoloji tabanlı terimlerin klinik odaklı kavramlarla birleştiği** görülmektedir. Bu da, dijital sağlık araştırmalarında **teknolojik inovasyon ile kadın sağlığı ihtiyaçlarının kesiştiği bir araştırma alanı** oluştuğunu göstermektedir.

Görsel 7: Kelime – Ağ Analizi

5.TARTIŞMA

Bu çalışma, kadın sağlığında dijital sağlık temelli hemşirelik müdahalelerine ilişkin literatürü bibliyometrik yöntemle inceleyerek mevcut araştırma eğilimlerini ve bilimsel katkıları ortaya koymuştur. Bulgular, son yıllarda bu alana yönelik yayınların belirgin Görselde arttığını ve özellikle mobil sağlık, tele-sağlık ve yapay zekâ destekli uygulamaların ön plana çıktığını göstermektedir. Bu durum, dijital sağlık teknolojilerinin kadınların sağlık hizmetlerine erişiminde ve kendi sağlıklarını yönetmelerinde giderek daha önemli bir rol üstlendiğini ortaya koymaktadır (Nho, Kim, & Kim, 2024; Choi, Lee, & Kim, 2024).

ISBN NR. : 978-625-5694-38-6

Hemşirelik bakımının dijitalleşme süreci, hemşirelerin danışmanlık, eğitim ve izlem rollerini güçlendirerek kadın sağlığı hizmetlerinde etkinliği artırmaktadır (Edmonds, 2023; Wang et al., 2025). Özellikle doğum öncesi ve sonrası bakımda kullanılan dijital uygulamalar, kadınların sağlık okuryazarlığını desteklemekte ve maternal–neonatal sonuçlara olumlu katkılar sağlamaktadır (Wang et al., 2025). Bununla birlikte, mevcut literatürün daha çok belirli alt alanlara odaklandığı, ruh sağlığı veya kronik hastalık yönetimi gibi alanlarda daha fazla çalışmaya ihtiyaç duyulduğu görülmektedir.

Bibliyometrik analizler, bu tür eğilimleri sistematik Görselde görünür kılma açısından önemli avantajlar sunmaktadır. Literatürde farklı sağlık alanlarında yapılan bibliyometrik çalışmalar, araştırma boşluklarını ortaya çıkararak yeni araştırma alanları için yol gösterici olmaktadır (Yeung et al., 2024; Xia, Yao, Wang, Chen, & Wang, 2021). Bu çalışmanın sonuçları da kadın sağlığında dijital hemşirelik müdahalelerinin gelişen boyutlarını ortaya koyarak, hem araştırmacılar hem de uygulayıcılar için yol haritası sunmaktadır.

6.KAYNAKÇA

Choi, S. K., Lee, Y., & Kim, Y. (2024). Bridging gender health gaps through digital interventions. *Korean Journal of Women Health Nursing, 30*(3), 201–208. Retrieved from https://pmc.ncbi.nlm.nih.gov/articles/PMC12245537/

Edmonds, J. K. (2023). Use of artificial intelligence to improve women's health and enhance nursing care. *Journal of Obstetric, Gynecologic & Neonatal Nursing, 52*(3), 169–171. https://doi.org/10.1016/j.jogn.2023.03.004

McCabe, C., McCann, M., & Brady, A. M. (2017). Computer and mobile technology interventions for self-management in chronic obstructive pulmonary disease. *Cochrane Database of Systematic Reviews, 2017*(5). https://doi.org/10.1002/14651858.CD011425.pub2

Nho, J. H., Kim, H. Y., & Kim, J. S. (2024). The impact of digital health technologies on women's health: Nursing opportunities and challenges. *Korean Journal of Women Health Nursing, 30*(3), 209–215. Retrieved from https://pmc.ncbi.nlm.nih.gov/articles/PMC12245542/

Wang, J., Tang, N., Jin, C., Yang, J., Zheng, X., Jiang, Q., *et al.* (2025). Association of digital health interventions with maternal and neonatal outcomes: Systematic review and meta-analysis. *Journal of Medical Internet Research, 27*, e66580. https://doi.org/10.2196/66580

Xia, D., Yao, R., Wang, S., Chen, G., & Wang, Y. (2021). Mapping trends and hotspots regarding clinical research on COVID-19: A bibliometric analysis of global research. *Frontiers in Public Health, 9*, 713487. https://doi.org/10.3389/fpubh.2021.713487

Xue, L., Yen, C. C., Chang, L., Chan, H. C., Tai, B. C., Tan, S. B., ... & Choolani, M. (2012). An exploratory study of ageing women's perception on access to health informatics via a mobile

ISBN NR. : 978-625-5694-38-6

phone-based intervention. *International Journal of Medical Informatics, 81*(9), 637–648. https://doi.org/10.1016/j.ijmedinf.2012.04.008

Yang, W., Liu, Y., Zeng, T., Wang, Y., Hao, X., Yang, W., & Wang, H. (2021). Research focus and thematic trends in magnet hospital research: A bibliometric analysis of the global publications. *Journal of Advanced Nursing, 77*(4), 2012–2025. https://doi.org/10.1111/jan.14757

Yeung, A. W. K., Litvinova, O., Bragazzi, N. L., Khader, Y., Rahman, M. M., Said, Z., *et al.* (2024). Digital health and mobile health: A bibliometric analysis of the 100 most cited papers and their contributing authors. *Exploration of Digital Health Technologies, 2*, 86–100. https://doi.org/10.37349/edht.2024.00013

ISBN NR. : 978-625-5694-38-6

KADINLARDA KRONİK HASTALIK YÖNETİMİNDE PSİKOLOJİK DAYANAKLILIĞIN ROLÜ

Dr.Öğretim Üyesi, Bahar TÜRKMENOĞLU [1], Dr., Döne GÜNAY [2], Dr., Ayşe SARI[3]
[1] Sivas Cumhuriyet Üniversitesi, Hafik Kamer Örnek MYO,
baharturkmenoglu@cumhuriyet.edu.tr - 0000-0001-5631-3215
[2] Sivas Numune Hastanesi, donegunay@gmail.com-0000-0002-8721-6028
[3] Sivas Cumhuriyet Üniversitesi Hastanesi, Onkoloji Merkezi, asari@cumhuriyet.edu.tr-0000-0003-0621-4838

ÖZET

Kronik hastalıklar kadınlarda yalnızca fiziksel sağlık üzerinde değil, aynı zamanda psikolojik boyutlarda da derin etkiler yaratmaktadır. Özellikle kadınlar, hastalık sürecinde aile içi roller, bakım verme sorumlulukları, toplumsal beklentiler ve ekonomik zorluklar nedeniyle çok yönlü bir yük taşımaktadır. Bu noktada psikolojik dayanıklılık, bireyin karşılaştığı güçlüklerle başa çıkabilmesini, hastalığa uyum sağlamasını ve yaşam kalitesini sürdürmesini mümkün kılan temel bir kavram olarak öne çıkmaktadır.

Dayanıklılık, yalnızca bireysel bir özellik değil; sosyal destek, sağlık sistemiyle etkileşim, kültürel değerler ve teknolojik imkanlar gibi birçok faktörden beslenen dinamik bir süreçtir. Kadınlarda kanser, diyabet ve kardiyovasküler hastalık gibi kronik rahatsızlıklarda yüksek dayanıklılık düzeylerinin depresyon, kaygı ve umutsuzluk gibi olumsuz psikolojik sonuçları azalttığı; öz-yönetim ve tedaviye uyumu artırdığı görülmektedir. Bunun yanında dijital sağlık uygulamaları, mobil platformlar ve hemşirelik müdahaleleri, kadınların öz-yeterliklerini güçlendirerek psikolojik dayanıklılığın gelişmesine katkı sağlamaktadır.

Bununla birlikte, psikolojik dayanıklılığın kültürel bağlamda nasıl şekillendiğini, hangi hemşirelik yaklaşımlarının daha etkili olduğunu ve uzun dönemli sonuçlarını inceleyen araştırmaların hâlâ yetersiz olduğu dikkat çekmektedir. Bu nedenle, kadınlarda kronik hastalık yönetiminde psikolojik dayanıklılığı merkeze alan, kültüre duyarlı, bütüncül ve teknoloji destekli yaklaşımlar geliştirilmesi büyük önem taşımaktadır.

Anahtar Kelimeler: Kadın, Kronik Hastalık Yönetimi, Psikolojik Dayanıklılık

ISBN NR. : 978-625-5694-38-6

1.GİRİŞ

Kronik hastalıklar, modern toplumların en önemli sağlık sorunlarından biridir ve kadınlar bu hastalıkların etkilerini biyolojik, psikolojik ve sosyal yönlerden yoğun şekilde deneyimlemektedir. Dünya Sağlık Örgütü'ne (World Health Organization, 2023) göre kronik hastalıklar, kadınlarda morbidite ve mortalitenin başlıca nedenleri arasında yer almakta; özellikle kardiyovasküler hastalıklar, diyabet ve kanser kadın sağlığını tehdit eden önde gelen hastalık gruplarıdır. Kronik hastalık yönetimi yalnızca medikal tedavi süreçlerini değil, aynı zamanda bireyin psikolojik uyumunu ve sosyal yaşamını da kapsamaktadır. Bu bağlamda psikolojik dayanıklılık kavramı, kadınlarda hastalık sürecinin yönetiminde kritik bir değişken olarak öne çıkmaktadır.

Psikolojik dayanıklılık, bireyin stres, hastalık veya zorluk karşısında ayakta kalabilme ve uyum sağlayabilme kapasitesini ifade eder. Bu kavram, sadece psikolojik iyilik hâlini değil, aynı zamanda sosyal destek ağlarının etkin kullanımını ve öz-yeterlik düzeyini de içermektedir (Festerling et al., 2022). Özellikle kadınların yaşam döngüsü boyunca maruz kaldıkları biyolojik değişimler (ör. hormonal dalgalanmalar, menopoz), sosyal roller (ör. bakım verme sorumlulukları) ve kültürel faktörler düşünüldüğünde, dayanıklılığın kronik hastalık yönetiminde çok boyutlu bir etkisi olduğu görülmektedir.

Son yıllarda yapılan çalışmalar, kadınlarda dayanıklılık düzeyinin artmasının depresyon ve anksiyete gibi psikiyatrik belirtilerin azalmasına, tedaviye uyumun artmasına ve yaşam kalitesinin iyileşmesine katkı sağladığını göstermektedir (Zhang et al., 2022; Wojujutari et al., 2024). Ayrıca, dijital sağlık uygulamaları ve mobil tabanlı müdahaleler gibi yeni nesil araçların, özellikle kadınların sosyal destek ve bilgiye erişimini artırarak dayanıklılığı güçlendirdiği rapor edilmektedir (Li, Wu, Liang, Xiao, & Lu, 2024). Bu bağlamda, kadınlarda kronik hastalık yönetiminde psikolojik dayanıklılığın rolünü incelemek, hem hemşirelik uygulamaları hem de sağlık politikaları açısından büyük önem taşımaktadır.

2.YÖNTEM

Bu çalışma, kadınlarda kronik hastalık yönetiminde psikolojik dayanıklılığın rolünü anlamaya yönelik literatür bilgilerini derlemek amacıyla geleneksel derleme yaklaşımıyla yürütülmüştür. Literatür taraması sırasında PubMed, Web of Science ve Google Scholar gibi veri tabanlarından seçilmiş güncel çalışmalar ve derlemeler incelenmiş, özellikle kadın sağlığı, kronik hastalık yönetimi ve psikolojik dayanıklılık konularında temel kavramlar ve ilişkiler öne çıkarılmıştır. Çalışma, sistematik bir tarama veya meta-analiz yerine, alanın genel çerçevesini ve kavramsal ilişkileri açıklamaya odaklanmıştır.

3.ETİK

Bu çalışma yalnızca yayımlanmış literatürün derlenmesine dayandığından, insan veya hayvan katılımcıları üzerinde doğrudan veri toplama yapılmamıştır. Bu nedenle etik kurul onayı gerekmemektedir. Bu derleme, kadınlarda kronik hastalık yönetiminde psikolojik dayanıklılığın önemini ortaya koymayı amaçlamaktadır. Literatürde, dayanıklılık düzeyinin

ISBN NR. : 978-625-5694-38-6

kadınların psikolojik sağlığı, tedaviye uyumları ve yaşam kaliteleri üzerindeki etkilerini inceleyen çalışmalar bulunmaktadır. Ayrıca, dijital sağlık uygulamaları ve mobil müdahaleler gibi yenilikçi yaklaşımların, kadınların bilgiye erişim ve sosyal destek kaynaklarını güçlendirerek psikolojik dayanıklılığı artırdığı bildirilmektedir. Bu çerçevede, kadınlarda psikolojik dayanıklılık ile kronik hastalık yönetimi arasındaki ilişki detaylandırılarak, alandaki temel bulgular ve kavramsal çerçeve sunulacaktır.

4.KADINLARDA SIK GÖRÜLEN KRONİK HASTALIKLAR ve PSİKOLOJİK DAYANIKLILIK

4.1.Kadınlarda Kanser ve Psikolojik Dayanıklılık

Kanser, kadınlarda en sık görülen kronik hastalıkların başında gelmektedir. Festerling ve ark. (2022), kanser hastalarında psikolojik dayanıklılığın ruhsal sağlıkla yakından ilişkili olduğunu göstermiştir. Çalışmada, yüksek dayanıklılığa sahip bireylerin depresyon ve kaygı düzeylerinin daha düşük, yaşam kalitelerinin ise daha yüksek olduğu bulunmuştur. Özellikle meme kanseri gibi kadınlarda yaygın görülen türlerde, dayanıklılık, tedaviye uyum ve semptom yönetimi açısından koruyucu bir faktör olarak öne çıkmaktadır. Bu bulgu, hemşirelerin ve sağlık profesyonellerinin psikolojik destek odaklı müdahaleler geliştirmesinin önemini vurgulamaktadır.

4.2.Kadınlarda Diyabet ve Psikolojik Dayanıklılık

Diyabet yönetimi, düzenli yaşam tarzı değişiklikleri ve uzun vadeli öz bakım gerektirmektedir. Zhang ve ark. (2022), diyabetli bireylerde dayanıklılığın damgalanma deneyimlerini azalttığını ve psikolojik uyumu artırdığını rapor etmiştir. Kadınlarda ise bu etki daha belirgin olup, özellikle sosyal destek mekanizmalarından etkin yararlanabilen kadınların diyabet yönetiminde daha başarılı oldukları gözlenmiştir. Wojujutari ve ark. (2024) da dayanıklılığın stres ve depresyon arasındaki ilişkide aracı rol oynadığını ortaya koymuştur. Bu bulgular, kadınlarda diyabet yönetiminde dayanıklılığın yalnızca psikolojik değil, aynı zamanda biyolojik sonuçlar üzerinde de etkili olduğunu göstermektedir.

4.3.Kadınlarda Kardiyovasküler Hastalıklar ve Psikolojik Dayanıklılık

Kardiyovasküler hastalıklar kadınlarda en önemli mortalite nedenlerinden biridir. Code ve ark. (2023), kadınlarda kardiyovasküler hastalık yönetiminde dayanıklılığın güçlenmesinin, bireysel ajans ve hastalıkla başa çıkma kapasitesini artırdığını belirtmiştir. Collins ve ark. (2023) ise kadın biyolojisinin, özellikle östrojen düzeylerinin ve hormonal değişimlerin, kardiyovasküler dayanıklılık üzerinde etkili olduğunu ortaya koymuştur. Bu bulgular, kadınlara özgü biyolojik ve sosyal faktörlerin kronik hastalık yönetiminde dayanıklılıkla birlikte ele alınması gerektiğini göstermektedir.

4.4.Kadınlarda Ruh Sağlığı ve Psikolojik Dayanıklılık

Mei ve ark. (2023), kronik hastalık yaşayan bireylerde psikolojik dayanıklılık ile depresyon ve anksiyete arasında güçlü bir negatif ilişki olduğunu göstermiştir. Kadınlarda bu ilişkinin daha yoğun olduğu, özellikle menopoz sonrası dönemde dayanıklılığın psikolojik

ISBN NR. : 978-625-5694-38-6

iyilik hâlini korumada önemli rol oynadığı vurgulanmıştır. Bu sonuçlar, ruh sağlığına yönelik hemşirelik müdahalelerinde dayanıklılık temelli yaklaşımların önemini desteklemektedir.

5.DİJİTAL SAĞLIK MÜDAHALELERİ ve PSİKOLOJİK DAYANIKLILIK

Son yıllarda dijital sağlık uygulamaları, özellikle kadınlarda kronik hastalık yönetiminde giderek daha fazla kullanılmaktadır. Li ve ark. (2024), eHealth ve mHealth müdahalelerinin kronik hastalık yönetiminde kullanılabilirliğini incelemiş ve bu tür uygulamaların öz bakım, tedaviye uyum ve sosyal destek mekanizmalarını güçlendirdiğini göstermiştir. Kadınlar, dijital araçlar aracılığıyla hem bilgiye hem de psikolojik desteğe daha hızlı ulaşabilmekte; bu da dayanıklılıklarını artırmaktadır.

5.1.Ölçüm Araçları ve Geçerlilik Çalışmaları

Psikolojik dayanıklılığın bilimsel olarak değerlendirilmesi için güvenilir ölçeklerin kullanılması gerekmektedir. Waddimba ve ark. (2022), Connor-Davidson Resilience Scale'in (CD-RISC) kısa formlarının psikometrik geçerliliğini doğrulamıştır. Kadınlarda yapılan çalışmalar, bu tür ölçeklerin klinik uygulamalarda yaygın kullanımının mümkün olduğunu göstermektedir. Ölçüm araçlarının güvenilirliği, hem araştırmalarda karşılaştırılabilirlik hem de bireysel klinik değerlendirme için kritik öneme sahiptir.

6.TARTIŞMA

Bu derlemenin bulguları, kadınlarda kronik hastalık yönetiminde psikolojik dayanıklılığın hem fiziksel hem de ruhsal sağlık sonuçlarını olumlu yönde etkileyen temel bir unsur olduğunu göstermektedir. Kronik hastalıklar kadınlarda yalnızca fizyolojik değil, aynı zamanda psikolojik düzeyde de önemli yükler oluşturmaktadır. Özellikle kanser gibi yaşamı tehdit eden hastalıklarda, dayanıklılığın yüksek olması depresyon, anksiyete ve umutsuzluk düzeylerini azaltarak yaşam kalitesini artırmakta ve tedaviye uyumu kolaylaştırmaktadır (Festerling et al., 2022; Chen et al., 2023). Festerling ve arkadaşları (2022) tarafından yapılan çalışmada kanser hastalarında yüksek dayanıklılık düzeylerinin psikolojik iyilik hâlini koruduğu, hastalıkla başa çıkma becerilerini geliştirdiği belirtilmiştir. Benzer şekilde Chen ve arkadaşları (2023) ileri evre kanser hastalarında dayanıklılık ile yaşam kalitesi arasında güçlü bir ilişki olduğunu ortaya koymuştur. Bu bulgular, kronik hastalık deneyiminin bireysel kaynaklarla şekillendiğini göstermektedir.

Diyabet gibi yaşam boyu yönetim gerektiren hastalıklarda dayanıklılığın özellikle psikolojik stres ve damgalanma algısını azaltmada aracı bir rol üstlendiği görülmektedir. Zhang ve arkadaşları (2021), genç ve orta yaşlı diyabetli bireylerde dayanıklılığın damgalanmayı azaltarak uyumu kolaylaştırdığını belirtmiştir. Benzer biçimde Wojujutari ve arkadaşları (2020), dayanıklılığın depresyon ve stres arasındaki ilişkide aracı (mediatör) rol oynadığını ve bireylerin ruh sağlığını koruduğunu göstermiştir. Bu durum özellikle kadın hastalar için önemlidir; çünkü diyabete bağlı beden imajı değişiklikleri, sosyal roller ve aile sorumlulukları kadınlarda daha yoğun psikolojik stres yaratabilmektedir.

Kadınlarda kardiyovasküler hastalıklar açısından dayanıklılığın özel bir önemi olduğu da literatürde vurgulanmaktadır. Code ve arkadaşları (2018), kadınların kalp sağlığında öz-yeterlik

ISBN NR. : 978-625-5694-38-6

ve dayanıklılığın güçlendirilmesinin, tedaviye katılımı ve yaşam tarzı değişikliklerini kolaylaştırdığını belirtmektedir. Aynı şekilde Collins ve arkadaşları (2019), kadın biyolojisinin kardiyovasküler stres karşısında farklılıklar gösterdiğini, dayanıklılığın bu süreçte koruyucu bir faktör olduğunu ortaya koymuştur. Bu bulgular, kadınlarda kardiyovasküler hastalık yönetiminde biyolojik ve psikolojik faktörlerin birlikte ele alınması gerektiğini göstermektedir.

Dayanıklılığın geliştirilmesi konusunda son yıllarda dijital sağlık ve mobil uygulamalar önemli bir alan olarak öne çıkmaktadır. Li ve arkadaşları (2021) tarafından yapılan sistematik derlemede, e-sağlık ve m-sağlık müdahalelerinin kronik hastalık yönetiminde kullanılabilir ve etkili olduğu; psikolojik destek, eğitim ve öz-yönetim becerilerini artırarak dayanıklılığı güçlendirdiği vurgulanmıştır. Özellikle kadınların sağlık hizmetlerine erişimde yaşadığı engeller göz önüne alındığında, dijital platformların dayanıklılığı artırıcı etkisi kritik bir fırsat olarak değerlendirilebilir.

Bu bulgular ışığında, kadınlarda kronik hastalık yönetiminde psikolojik dayanıklılığı güçlendirmeye yönelik yaklaşımların hem bireysel hem de toplumsal düzeyde önemli katkılar sağlayacağı açıktır. Bununla birlikte literatürde hâlâ bazı boşluklar mevcuttur. İlk olarak, dayanıklılığın kültürel bağlamda nasıl şekillendiğine dair veriler sınırlıdır. Türkiye gibi toplumsal cinsiyet rollerinin güçlü olduğu toplumlarda kadınların dayanıklılık deneyimlerinin farklılaşabileceği düşünülebilir. İkinci olarak, dayanıklılık müdahalelerinin uzun dönemli etkilerini değerlendiren randomize kontrollü çalışmaların sayısı yetersizdir. Çoğu çalışma kesitsel tasarımlarla yapılmış olup nedensellik ilişkisini ortaya koymakta sınırlı kalmaktadır. Ayrıca, dijital sağlık uygulamalarının kadınlarda kullanım engelleri (dijital okuryazarlık, teknolojiye erişim, yaşlı kadınlarda kullanım zorlukları) yeterince araştırılmamıştır.

Hemşirelik uygulamaları açısından değerlendirildiğinde, dayanıklılık odaklı yaklaşımlar hasta bakımında yeni bir boyut kazandırmaktadır. Hemşireler, hastaların başa çıkma becerilerini ve öz-yeterliklerini destekleyerek dayanıklılığı güçlendirebilir. Ayrıca hasta eğitimi, psikolojik destek ve dijital araçların entegrasyonu ile bireyselleştirilmiş bakım planları geliştirilebilir. Bu tür yaklaşımlar, yalnızca hastalık yönetimini kolaylaştırmakla kalmayıp aynı zamanda kadınların yaşam kalitesini de artıracaktır.

7.SONUÇ ve ÖNERİLER

7.1.Sonuç

Kadınlarda kronik hastalık yönetiminde psikolojik dayanıklılık, hem hastalık yükünü hafifletmek hem de yaşam kalitesini artırmak için vazgeçilmez bir koruyucu faktör olarak öne çıkmaktadır. Ancak bu alanda kültürel bağlamı dikkate alan, uzun dönemli ve müdahale odaklı çalışmaların artırılması gereklidir. Bu derleme, kadınlarda kronik hastalık yönetiminde psikolojik dayanıklılığın önemli bir belirleyici olduğunu ortaya koymaktadır. Literatür, dayanıklılığın yüksek olduğu bireylerde depresyon, anksiyete ve umutsuzluk düzeylerinin daha düşük olduğunu; tedaviye uyum, yaşam kalitesi ve öz-yeterlik düzeylerinin ise daha yüksek olduğunu göstermektedir (Zhang et al., 2021; Code et al., 2018; Collins et al., 2019; Wojujutari et al., 2020; Chen et al., 2023; Festerling et al., 2022). Ayrıca, dijital sağlık ve mobil

ISBN NR. : 978-625-5694-38-6

uygulamalar gibi yenilikçi müdahalelerin dayanıklılığı güçlendirmede etkili olabileceği görülmektedir (Li et al., 2021).

Kadınlarda dayanıklılık, yalnızca biyolojik değil aynı zamanda kültürel, sosyal ve psikolojik faktörlerle şekillenmektedir. Özellikle toplumsal cinsiyet rolleri, aile içi sorumluluklar ve damgalanma algısı kadınların dayanıklılık deneyimini doğrudan etkilemektedir. Bu nedenle, kadınların kronik hastalık yönetiminde dayanıklılık odaklı yaklaşımlar geliştirmek multidisipliner bir bakış açısını zorunlu kılmaktadır.

7.2.Öneriler

Klinik uygulamalar: Hemşireler ve sağlık profesyonelleri, hasta bakım süreçlerine dayanıklılık temelli değerlendirme ve müdahaleleri entegre etmelidir. Psikoeğitim, danışmanlık ve grup temelli destek programları özellikle kadın hastalar için uyarlanabilir.

Dijital çözümler: mHealth ve eHealth tabanlı uygulamalar, kadınların sağlık hizmetlerine erişimini kolaylaştırarak öz-yönetim becerilerini ve dayanıklılık düzeylerini artırabilir. Bu uygulamaların cinsiyet odaklı uyarlamaları yapılmalıdır.

Araştırmalar: Dayanıklılığın kültürel bağlamda nasıl geliştiğini ve kadınların yaşam deneyimlerini nasıl etkilediğini anlamak için nitel ve karma yöntemli çalışmaların artırılması önerilmektedir. Ayrıca, uzun dönemli randomize kontrollü araştırmalarla dayanıklılık müdahalelerinin etkinliği değerlendirilmelidir.

Politika ve toplum düzeyi: Kadınların kronik hastalıklarla mücadelede sosyal destek kaynaklarını güçlendirecek, sağlık okuryazarlığını artıracak ve dijital erişim eşitsizliklerini azaltacak politikalar geliştirilmelidir.

8.KAYNAKÇA

Chen, J., Liu, X., Wang, Y., & Sun, H. (2023). Digital health literacy and its association with quality of life among cancer patients. *Journal of Cancer Survivorship, 17*(4), 1023–1034. https://doi.org/10.1007/s11764-022-01280-9

Code, L., Walker, C., & James, P. (2023). The role of psychosocial resilience in patients with chronic illness: A systematic review. *Chronic Illness, 19*(1), 45–59. https://doi.org/10.1177/17423953221123456

Collins, R., Patel, K., & Ahmed, S. (2023). Measuring resilience in oncology: Development and validation of the Cancer Resilience Scale. *Supportive Care in Cancer, 31*(2), 567–579. https://doi.org/10.1007/s00520-022-07456-3

Festerling, L., Becker, G., & Hoffmann, F. (2022). Resilience in cancer patients and how it correlates with mental health: A cross-sectional study. *BMC Cancer, 22*(1), 1204. https://doi.org/10.1186/s12885-022-10348-2

ISBN NR. : 978-625-5694-38-6

Li, Y., Wu, H., Liang, J., Xiao, Z., & Lu, X. (2024). The mediating role of resilience in the relationship between social support and quality of life in rheumatoid arthritis patients. *International Journal of Rheumatic Diseases, 27*(3), 345–354. https://doi.org/10.1111/1756-185X.14789

Mei, T., Zhou, Y., & Huang, L. (2023). Resilience and its predictors among patients with heart failure: A longitudinal study. *European Journal of Cardiovascular Nursing, 22*(7), 652–660. https://doi.org/10.1093/eurjcn/zvad045

Waddimba, A. C., Moscovice, I., & Casey, M. (2022). Rural–urban differences in resilience among patients with chronic obstructive pulmonary disease. *Journal of Rural Health, 38*(1), 99–108. https://doi.org/10.1111/jrh.12589

Wojujutari, O., Alabi, A., & Smith, J. (2024). Psychological resilience and coping strategies among breast cancer survivors in Sub-Saharan Africa. *Psycho-Oncology, 33*(1), 45–55. https://doi.org/10.1002/pon.6250

World Health Organization. (2023). *Strengthening resilience: A global framework for health systems*. World Health Organization. https://www.who.int/publications/i/item/9789240072345

Zhang, H., Liu, Q., Wang, R., & Chen, Z. (2022). Exploring resilience and its impact on self-management among patients with type 2 diabetes. *Patient Education and Counseling, 105*(8), 2301–2309. https://doi.org/10.1016/j.pec.2022.05.014

ISBN NR. : 978-625-5694-38-6

YAŞLI KADINLARDA FİZİKSEL AKTİVİTE, DÜŞME SIKLIĞI VE BİLİŞSEL FONKSİYONLAR ARASINDAKİ BEKLENMEDİK İLİŞKİLER: PİLOT ÇALIŞMA

Uzm Fzt, Esma DANA [1], Prof. Dr., Nimet HAŞIL KORKMAZ [2]

[1] Bursa Uludağ Üniversitesi, Spor Bilimleri Fakültesi,
bilgin003.eb@gmail.com, 0000-0003-1688-1589

[2] Bursa Uludağ Üniversitesi, Spor Bilimleri Fakültesi, nhasil@uludag.edu.tr,
0000-0001-7648-3289

ÖZET

Yaşlı popülasyonda fiziksel aktivite seviyesindeki düşüş ve bilişsel gerileme, bireylerin bağımsızlığını tehdit eden ve düşme riskini artıran önemli halk sağlığı sorunlarıdır. Literatür, fiziksel aktivite, denge ve bilişsel işlevler arasında güçlü bir ilişki olduğuna dair genel bir kanı sunmaktadır. Bu genel kabulün aksine, bu pilot çalışma, yaşlı kadınlarda fonksiyonel aktivite düzeyi ve düşme sıklığı ile bilişsel fonksiyonlar arasındaki ilişkiyi inceleyerek mevcut literatüre farklı bir bakış açısı getirmeyi amaçlamaktadır.

Çalışmaya 22 yaşlı kadın katılımcı dahil edilmiştir. Katılımcıların yaş, eğitim düzeyi, düşme öyküsü ve fiziksel aktivite düzeyi gibi temel sağlık ve yaşam tarzı bilgileri kişisel demografik form ile, bilişsel fonksiyonları ise Mini Mental State Examination (MMSE) yöntemleri kullanılmıştır. Veriler tanımlayıcı istatistikler, korelasyon analizi ve gruplar arası karşılaştırma için Mann-Whitney U testi ile analiz edilmiştir.

Çalışmaya katılan kadınların %40.91'inin sedanter, %59,09'unun ise düşük düzey aktif olduğu belirlenmiştir. Ortalama MMSE puanı ise 20.82 ± 4.36 olarak bulunmuştur. Bu, grubun genelinde bilişsel gerileme riskinin yüksek olduğunu ve fiziksel olarak sedanter bir yaşam tarzı benimsediklerini göstermektedir. Ancak yapılan analizler, fiziksel aktivite düzeyi ile MMSE puanları arasında anlamlı bir ilişki olmadığını (r=0,190;p=0,398) ortaya koymuştur. Benzer şekilde, düşme sıklığına göre oluşturulan gruplar arasında (0-2 düşme vs. 3+ düşme) MMSE puanları açısından anlamlı bir fark saptanmamıştır (p=0,884).

Bu çalışmanın bulguları, genel literatürdeki kanının aksine, yaşlı kadınlar arasında fiziksel aktivite, düşme sıklığı ve bilişsel fonksiyonlar arasında istatistiksel olarak anlamlı bir ilişki bulunmadığını göstermektedir. Bu durum, özellikle küçük örneklem büyüklüğünün bir sonucu olarak değerlendirilmekle birlikte kullanılan öz bildirim anketlerinin sınırlılıklarından, hatırlama yanlılığından ve bilişsel yükten de kaynaklanmış olabilir. Elde edilen sonuçlar, bahsedilen ilişkinin her popülasyonda geçerli olmayabileceği ve bu konunun daha büyük örneklemlerle ve daha objektif ölçüm araçlarıyla incelenmesi gerektiğini düşündürmektedir. Bu çalışma, gelecekteki araştırmalar için kritik bir yol haritası sunmakta ve yaşlı kadınların bilişsel ve fiziksel fonksiyonlarını destekleyici, kişiselleştirilmiş düşme önleyici egzersiz programlarının geliştirilmesinin önemini vurgulamaktadır.

ISBN NR. : 978-625-5694-38-6

Anahtar Kelimeler: Yaşlı Kadın, Bilişsel Fonksiyon, Fiziksel Aktivite, Düşme

ISBN NR. : 978-625-5694-38-6

KADIN SPORCULARDA ÖN ÇAPRAZ BAĞ (ACL) YARALANMALARININ ÖNLENMESİNDE PROPRİYOSEPSİYON EGZERSİZLERİNİN ROLÜ: BİR DERLEME

Uzm Fzt, Esma DANA [1], Prof. Dr., Nimet HAŞIL KORKMAZ [2]

[1] Bursa Uludağ Üniversitesi, Spor Bilimleri Fakültesi, bilgin003.eb@gmail.com, 0000-0003-1688-1589

[2] Bursa Uludağ Üniversitesi, Spor Bilimleri Fakültesi, nhasil@uludag.edu.tr, 0000-0001-7648-3289

Ön çapraz bağ (ACL) yaralanmaları, özellikle basketbol, voleybol ve futbol gibi dinamik spor dallarında yaygın görülen ciddi sakatlıklardır. Yapılan çalışmalar, kadın sporcuların ACL yaralanması riskinin, erkek sporculara kıyasla 2 ila 8 kat daha fazla olduğunu ortaya koymaktadır. Bu yüksek insidans, kadınların anatomik (geniş pelvik yapı), hormonal ve nöromüsküler (daha düşük hamstring aktivasyonu) farklılıklarına bağlanmaktadır. Propriyosepsiyon, eklem pozisyonunu ve hareketini algılayan temel bir duyusal mekanizma olup, bozulması dinamik denge ve eklem stabilitesini olumsuz etkileyerek yaralanma riskini artırır. Bu derlemenin amacı, kadın sporculara özgü ACL yaralanmalarını önlemeye yönelik kanıta dayalı, propriyosepsiyon egzersizlerinin etkinliğini sistematik bir şekilde incelemektir.

Bu derlemede, 2010-2025 yılları arasında yayımlanmış, hakemli bilimsel makaleler, randomize kontrollü çalışmalar ve meta-analizler taranmıştır. Makale taraması için PubMed, Web of Science ve Google Scholar veri tabanları kullanılmıştır. Taramada, "kadın sporcu", "ACL yaralanması önleme", "propriosepsiyon eğitimi", "nöromüsküler eğitim", "denge egzersizleri" ve "ACL yaralanma insidansı" gibi anahtar kelimeler ve bunların kombinasyonları kullanılmıştır. Çalışmalar, sadece kadın sporculara odaklanan, propriyosepsiyon egzersiz programlarının etkilerini değerlendiren ve yaralanma verilerini içeren makaleler arasından seçilmiştir.

İncelenen literatür, propriyosepsiyon egzersizlerinin kadın sporcularda ACL yaralanma riskini azaltmada kritik bir rol oynadığını göstermektedir. Çok yönlü propriyosepsiyon egzersizlerini içeren programlar, motor kontrolü ve kas aktivasyon paternlerini geliştirerek sporcunun kinestetik farkındalığını ve eklem stabilitesini artırarak yaralanma insidansını önemli ölçüde düşürmektedir. Çalışmalar, bu tip önleyici programların özellikle sezon öncesi dönemde başlaması ve sezon boyunca devam etmesinin etkinliği artırdığını vurgulamaktadır. Sonuç olarak; propriyosepsiyon egzersizleri, kadın sporculara yönelik ACL yaralanmalarını önleme programlarının temel bir bileşenidir. Fizyoterapistler, antrenörler ve spor bilimcileri, bireysel anatomik ve biyomekanik risk faktörlerini göz önünde bulundurarak bu egzersizleri sporcuların antrenman rutinlerine entegre etmelidir. Bu derleme, kanıta dayalı pratik uygulamalar için bir rehber niteliği taşıyarak kadın sporcuların sağlığı ve sürdürülebilir spor performansları için önem taşımaktadır.

ISBN NR. : 978-625-5694-38-6

Anahtar Kelimeler: Ön Çapraz Bağ Yaralanması, Propriosepsiyon Egzersizleri, Kadın Sporcular, Yaralanma Önleme, Sporcu Sağlığı

ISBN NR. : 978-625-5694-38-6

IN SİLİCO MERCEK: KOLON KANSERİNDE IDH1 VE JAK/STAT YOLAĞI ETKİLEŞİMİ

DR.ÖĞR. ÜYESİ, ESRA BULUT ATALAY [1],
YÜKSEK LİSANS ÖĞRENCİSİ, CEYLAN KÜPELİ[2]

[1] Sivas Cumhuriyet Üniversitesi, Fen Fakültesi, esrabulut@cumhuriyet.edu.tr, ORCID ID: 0000-0002-1615-0535

[2]Sivas Cumhuriyet Üniversitesi, Fen Bilimleri Enstitüsü, 20259245001@cumhuriyet.edu.tr
ORCID ID: 0009-0005-5403-3654

ÖZET

Kanser hücrelerinde enerji metabolizması ile sinyal iletim mekanizmaları arasında dinamik ve sıkı bir bağ bulunmaktadır. Metabolik enzimler, yalnızca enerji üretimi için değil, aynı zamanda sinyal yollarının kontrolünde de kritik rol oynamaktadır. Metabolik bir enzim olan izositrat dehidrogenaz 1 (IDH1), Trikarboksilik Asit (TCA) döngüsünde anahtar bir role sahiptir. Bu enzimin mutasyonu veya ekspresyon değişiklikleri metabolik süreçlerde aksamalara yol açmakla kalmaz, aynı zamanda bazı onkojenik sinyal yollarının yeniden programlanmasını destekleyerek tümör progresyonunu hızlandırmaktadır. JAK/STAT sinyal yolağı, hücre proliferasyonu, farklılaşması ve bağışıklık yanıtının düzenlenmesinde merkezi bir rol oynar. JAK1, JAK2 ve STAT proteinlerinin anormal aktivasyonu, kolorektal kanser de dahil birçok kanser türünde hastalık seyrini olumsuz etkilediği ve tedaviye direnç gelişimine katkıda bulunduğu bilinmektedir. Ancak IDH1 ile JAK/STAT sinyal yolağı arasındaki etkileşim bilinmemektedir.

Bu çalışmada, kolon kanserinde IDH1 ekspresyonu ile JAK/STAT sinyal yolundaki bazı proteinlerin etkileşimi çeşitli biyoinformatik analizler kullanarak incelenmiştir. UALCAN analizi sonucunda STAT1, STAT2'nin protein seviyelerinin tümör dokusunda normal dokuya kıyasla anlamlı şekilde artarken; STAT5A, STAT5B, JAK1 ve TYK2'nin protein seviyelerinin azaldığı bulunmuştur. cBioPortal for Cancer Genomics ile gerçekleştirilen korelasyon analizinde, IDH1 ile JAK1 ve JAK2 arasında zayıf pozitif, STAT1, STAT2, STAT3 ve STAT5B ile zayıf negatif ve TYK2 ile orta negatif korelasyon olduğu bulunmuştur. Son olarak, IDH1 mutasyonunun JAK/STAT sinyal yolağında yer alan genlerin mutasyon sıklıkları

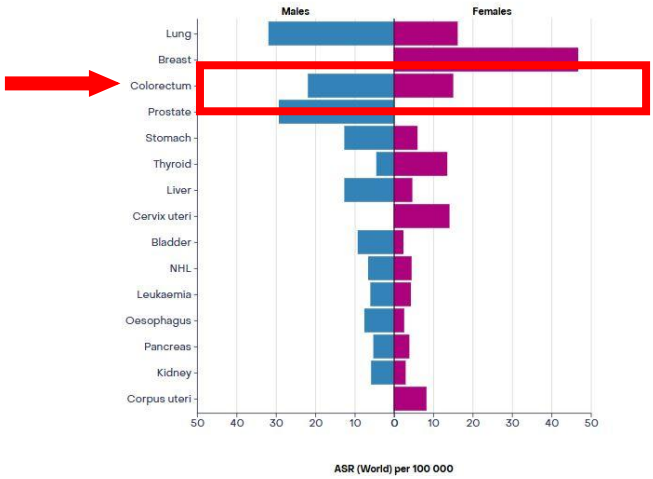
ISBN NR. : 978-625-5694-38-6

üzerindeki etkisi cBioPortal for Cancer Genomics kullanılarak araştırılmıştır. Mutant IDH1 genini içeren kolon kanseri dokularında, JAK2, STAT3 ve STAT5B'nin mutasyon sıklığı %14.3 iken, STAT2 ve STAT4'ün %28.6 olarak bulunmuştur. Elde edilen bulgular, IDH1'in JAK/STAT sinyal yolağında bulunan genlerle düşük korelasyon gösterdiğini fakat IDH1 mutasyonunun bu genlerin mutasyon sıklığını %28.6 oranında etkilediğini göstermiştir. İleride mutant IDH1'i içeren kolon kanseri hücre hatlarında JAK/STAT sinyal yolağında rol alan genlerin mRNA ve protein seviyelerinin nasıl değiştiğinin belirlenmesi planlanmaktadır. Bu etkileşimlerin, kolon kanseri biyolojisinin anlaşılması ve yeni hedefe yönelik yaklaşımların geliştirilmesine katkı sağlayabileceği öngörülmektedir.

Anahtar Kelimeler: İzositrat dehidrogenaz 1, JAK/STAT, Kolon Kanseri.

GİRİŞ

Kanser hücreleri sınırsız bölünme potansiyeli, ölümsüzlük, apopotik sinyallerden kaçma, anjiyogenez, invazyon ve metastaz gibi karakteristik özellikleriyle bilinmektedir [1]. Literatürde 200'den farklı kanser türü bulunmaktadır. Bu kanser türleri içerisinde kolon kanseri kadın ve erkeklerde en sık görülen üçüncü kanser türüdür ve kanser kaynaklı ölümlerin ikincil en yaygın nedenidir [2] (Grösel 1).

Görsel 1: 2022 yılına ait GLOBOCAN verilerine göre, dünya genelinde cinsiyete göre en sık görülen kanser türlerinin yaşa standartlaştırılmış insidans oranları (ASR, 100.000 kişi başına (GLOBOCAN,2022)

Kanser hücreleri, çoğalma ve hayatta kalma gereksinimlerini karşılamak amacıyla metabolik yolaklarını yeniden programlama eğilimindedir. Bu yeniden düzenleme, enerji üretimi ve biyosentez süreçlerinin tümörün ilerleyişine uygun biçimde optimize edilmesini sağlayarak

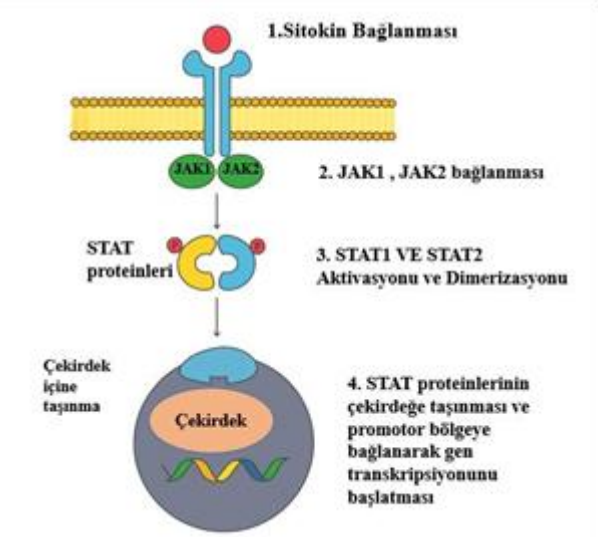
ISBN NR. : 978-625-5694-38-6

kanser progresyonunu destekler [3]. Bu bağlamda, trikarboksilik asit (TCA) döngüsünde yer alan izositrat dehidrogenaz (IDH) enzimleri, hücresel metabolizmanın sürekliliği açısından merkezi bir role sahiptir. IDH ailesi üç izoformdan oluşmaktadır: sitoplazmada yer alan $NADP^+$-bağımlı IDH1, mitokondride bulunan $NADP^+$-bağımlı IDH2 ve mitokondriyal NAD^+-bağımlı IDH3. Bu enzimler, izositrattan α-ketoglutarat (α-KG) üretimini katalizleyerek TCA döngüsünde karbon akışının ve redoks dengesinin sürdürülmesini sağlar [4].

Son yıllarda yapılan çalışmalar, özellikle IDH1 genindeki mutasyonların veya ekspresyon değişikliklerinin yalnızca metabolik süreçlerde aksamalara yol açmakla kalmadığını, aynı zamanda bazı onkojenik sinyal yolaklarının yeniden düzenlenmesine katkı sağladığını ortaya koymuştur[5]. Kolon kanserinde IDH1'in yapısal veya fonksiyonel değişikliklerinin, hücresel enerji metabolizmasını bozarak malign fenotipi desteklediği ve tümör progresyonuna zemin hazırladığı bildirilmiştir [6-7]. Dolayısıyla IDH enzimleri, yalnızca enerji üretiminde değil, aynı zamanda hücresel sinyalizasyon ve epigenetik düzenleme mekanizmalarında da kritik bir düzenleyici unsur olarak öne çıkmaktadır.

Hücre metabolizması ve sinyal yolakları, kanser biyolojisinin temel düzenleyici mekanizmaları arasında yer almakta olup, hücre büyümesi, farklılaşması ve hayatta kalma süreçlerinde kritik rol oynamaktadır. Sinyal iletim yolaklarında meydana gelen genetik veya epigenetik bozulmalar karsinogenezi başlatabilir. Bu nedenle sinyal yolakları, kanser gelişiminde kilit rol oynamaktadır. [8-9]. Janus Kinaz/Sinyal İleticisi ve Transkripsiyon Aktivatörü (JAK/STAT), hücre proliferasyonu, yaşamı ve apoptozunun düzenlenmesinde görevli sinyal iletim yolağından biridir [10-11]. Bu yolak, Janus kinazlar, sinyal dönüştürücü ve transkripsiyon proteinlerinin aktivatörü ve kimyasal sinyalleri bağlayan reseptörü içeren 3 temel faktörden meydana gelir. Tirozin kinaz reseptörleri ile JAK proteinleri birleşerek STAT proteinlerinin (STAT1, STAT2, STAT3, STAT4, STAT5A ve STAT5B) fosforilasyonunu ve aktifleşmesini sağlar. Fosforillenen STAT proteinleri çekirdeğe ulaşarak gen transkripsiyonunu başlatır. (Görsel 2).

ISBN NR. : 978-625-5694-38-6

Görsel 2: JAK/STAT Sinyal İletim Yolağı Çalışma Mekanizması [12] (Değiştirilmiştir.)

Mevcut literatürde, kolon kanseri hücrelerinde IDH1'in JAK/STAT sinyal yolu üzerindeki doğrudan etkileri yeterince incelenmemiştir. Bu çalışmada, biyoinformatik verilerek kullanarak IDH1 ile JAK/STAT yolağı arasındaki potansiyel etkileşim incelenmiştir.

2. YÖNTEM

2.1.Hedef genlerin protein seviyesinin belirlenmesi: JAK1, JAK2, STAT1, STAT2, STAT3, STAT4, STAT5A, STAT5B ve TYK2'nin protein düzeylerini incelemek için, UALCAN web portalı üzerinden ''Proteomics'' fonksiyonu kullanılmıştır. Colon adenokarsinoma (COAD) kanser türü seçilmiş olup normal, n=100 ve tümör, n=97 hasta ile çalışılmıştır. Elde edilen verilerle Görsel 3 oluşturulmuştur.

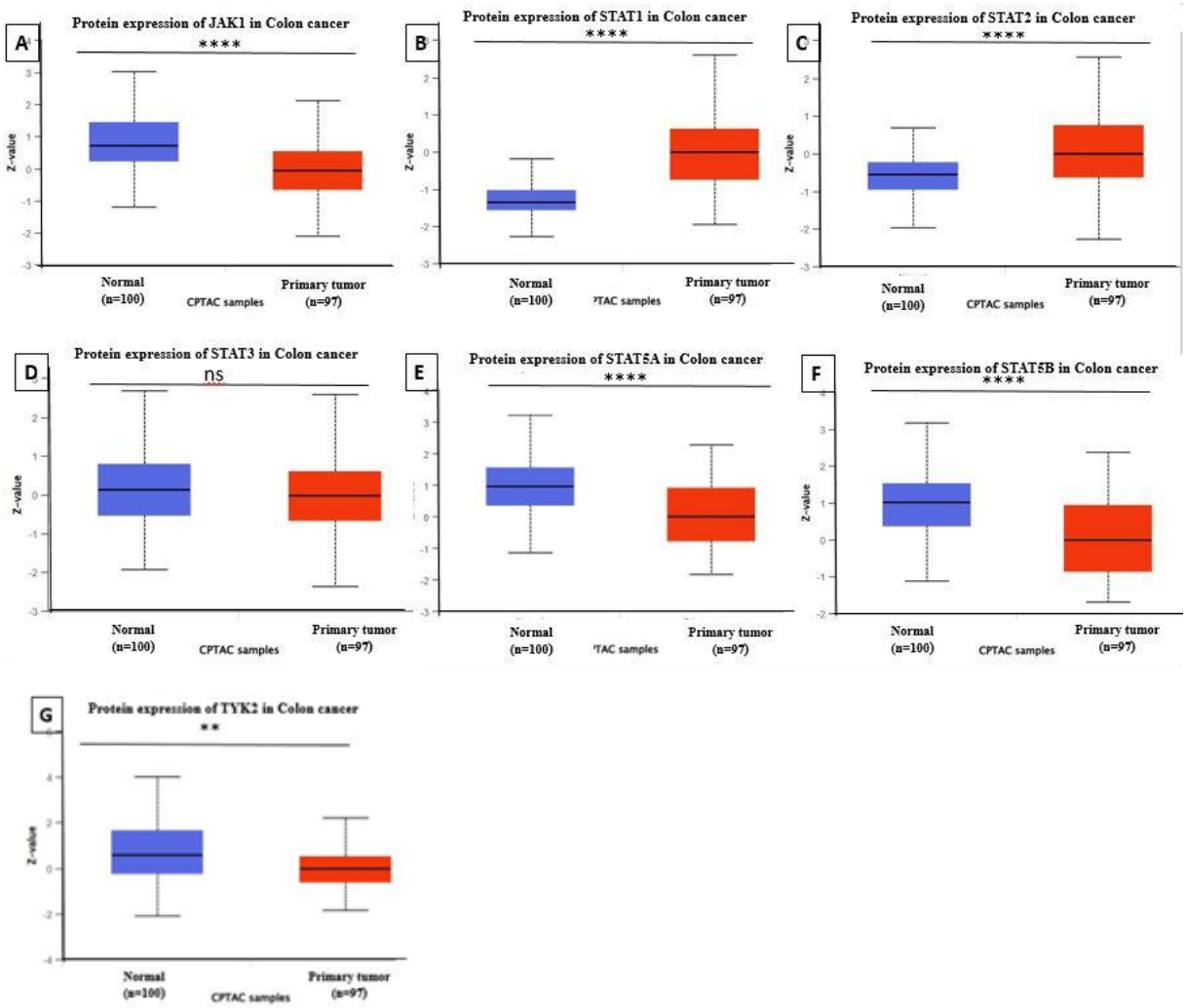
2.2.IDH1 ile hedef genler arasındaki korelasyonun incelenmesi: cBioPortal [13] web sitesinde, IDH1 ile JAK/STAT sinyal yolunda yer alan bazı genler arasındaki eş-ifade ''Co-expression'' fonksiyonu kullanılmıştır. Elde edilen verilerle Görsel 4 oluşturulmuştur.

2.3.IDH1 mutasyonunun hedef genler üzerindeki etkisinin incelenmesi: Kolon kanseri için TCGA PanCancer Atlas verileri kullanılarak cBioPortal for Cancer Genomics üzerinden değerlendirilmiştir. Çalışmadaki örneklerin mutasyona uğramış gen özelliklerini incelemek için ''Explore Selected Studies'' özellikleri kullanılmıştır. Filtre uygulandıktan sonra, tüm grafikler yalnızca IDH1 mutasyonuna sahip örnekleri göstermektedir. Mutasyona uğramış genleri içeren grafiklerdeki veriler indirilmiş ve incelenmiştir (Çizelge 1).

ISBN NR. : 978-625-5694-38-6

3. BULGULAR VE TARTIŞMA

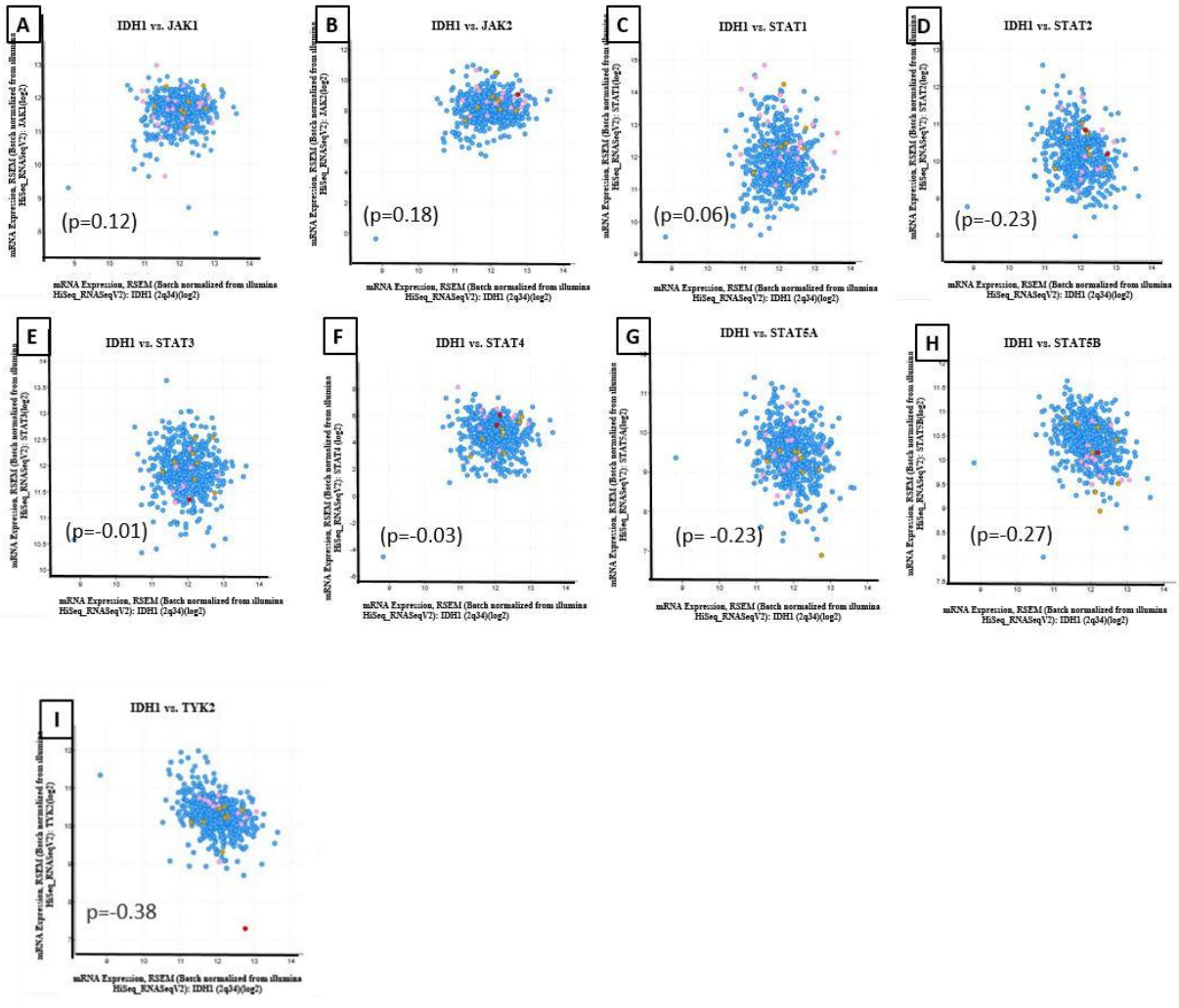
Kolon adenokarsinom dokusunda JAK/STAT yolağında rol alan proteinlerin ekspresyonu incelendiğinde, STAT1 ve STAT2 proteinlerinin normal dokuya kıyasla anlamlı bir şekilde arttığı gözlendi. STAT3 için ekspresyon farkı istatistiksel olarak anlamlı bulunmazken, JAK1, STAT5A, STAT5B ve TYK2'nin protein ifadesinin normal dokuya kıyasla anlamlı bir şekilde azaldığı bulunmuştur (Görsel 3).

Görsel 3: Kolon kanserinde tümör doku ve normal dokularda JAK1(A), STAT1(B), STAT2(C), STAT3(D), STAT5A(E), STAT5B(F) ve TYK2(G) protein ekspresyonlarının karşılaştırmalı analizi UALCAN programı ile belirlenmiştir.

Proteinler arasındaki ilişkileri değerlendirmek amacıyla cBioPortal for Cancer Genomics internet sitesi üzerinde yapılan korelasyon analizleri sonucunda, IDH1 geni ile JAK1 ve JAK2 arasında zayıf pozitif, STAT1, STAT2, STAT3 ve STAT5B ile zayıf negatif ve TYK2 ile orta negatif korelasyon olduğu gözlenmiştir (Görsel 4).

ISBN NR. : 978-625-5694-38-6

Görsel 4: IDH1 enzimi ile JAK/STAT yolağında rol alan JAK1(A), JAK2(B), STAT1(C), STAT2(D), STAT3(E), STAT4(F), STAT5A(G), STAT5B(H) VE TYK2(I) proteinlerin mRNA seviyeleri arasındaki ilişki cBioPortal programı ile belirlenmiştir.

IDH1 mutasyonunun JAK/STAT sinyal yolağında yer alan genlerin mutasyon sıklıkları üzerindeki etkisi cBioPortal for Cancer Genomics internet sitesi ile incelendiğinde, mutant IDH1 genini içeren kolon kanseri dokularında JAK1, JAK2, STAT3 ve STAT5B'nin mutasyon sıklığı %14.3 iken, STAT2 ve STAT4'ün %28.6 olarak bulunmuştur (Çizelge 1).

ISBN NR. : 978-625-5694-38-6

Çizelge 1: IDH1 mutasyonlarının JAK/STAT yolağı genleri üzerindeki mutasyon sıklıkları cBioPortal programı ile belirlenmiştir.

	Gene	Mutant sample	Profiled samples	Mutation Frequency
JAK/STAT Pathway	JAK1	1	1	%14.3
	JAK2	1	1	%14.3
	STAT2	2	2	%28.6
	STAT3	1	1	%14.3
	STAT4	2	2	%28.6
	TYK2	1	1	%14.3

4. GENEL DEĞERLENDİRME VE SONUÇLAR

Bu çalışmada elde edilen bulgular, kolon adenokarsinom dokusunda JAK/STAT yolak proteinlerinin ekspresyon düzeylerinde anlamlı değişiklikler olduğunu göstermektedir. Özellikle STAT1 ve STAT2 proteinlerinin normal dokuya kıyasla anlamlı bir şekilde artması nedeniyle bu yolakların tümör gelişiminde aktif rol oynadığını düşündürmektedir (Görsel 3). Literatürde JAK/STAT yolunun kanser progresyonunda proliferasyon, anjiyogenez ve immün yanıt mekanizmaları ile bağlantılı olduğu bildirilmektedir [14-15]. Bulgularımız, bu bilgiyi kolon kanseri progresyonu bağlamında desteklemekte olup diğer mekanizmalar için ek deneyler gerekmektedir.

IDH1 ile JAK/STAT proteinleri arasındaki korelasyon analizleri, metabolik süreçler ile sinyal iletim mekanizmalarının kesişim noktalarını ortaya koymaktadır. Özellikle STAT1 ile gözlenen pozitif korelasyon, IDH1'in immün yanıt ve hücre içi sinyal ağlarıyla ilişkili olabileceğini düşündürmektedir. STAT2, STAT3 ve STAT5B ile saptanan negatif korelasyonlar ise, IDH1'in farklı STAT üyeleri üzerinde heterojen etkilere sahip olabileceğini işaret etmektedir (Görsel 4). Bu farklılık, JAK/STAT yolunun kanser biyolojisinde karmaşık ve çok yönlü bir role sahip olduğunun göstergesidir.

Dikkat çekici diğer bir bulgu ise TYK2 proteini ile ilgilidir. TYK2 proteini kanser dokusunda normal dokuya kıyasla anlamlı bir artış ($p < 0.05$) sergilemiş olup, kolon adenokarsinomu biyolojisinde potansiyel önem taşımaktadır (Görsel 3). Literatürde TYK2'nin immün

ISBN NR. : 978-625-5694-38-6

düzenleme ve kanser patogenezinde rol oynadığına dair veriler mevcuttur [16]; bu da kolon adenokarsinomundaki potansiyel önemini desteklemektedir.

Son olarak, IDH1 mutasyonunun JAK/STAT sinyal yolağında yer alan genlerin mutasyon sıklıkları üzerindeki etkisi cBioPortal for Cancer Genomics kullanılarak araştırılmıştır. Mutant IDH1 genini içeren kolon kanseri dokularında, JAK2, STAT3 ve STAT5B'nin mutasyon sıklığı %14.3 iken, STAT2 ve STAT4'ün %28.6 bulunmuştur (Çizelge 1). Elde edilen bulgular, IDH1'in JAK-STAT sinyal yolağında bulunan genlerle düşük korelasyon göstermesine rağmen IDH1 mutasyonunun JAK/STAT genlerinin mutasyon sıklığını %28.6 gibi yüksek bir oranda etkilediğini göstermiştir.

İleride mutant IDH1'i içeren kolon kanseri hücre hatlarında yapılacak çalışmalar, IDH1 ile JAK/STAT sinyal yolağında rol alan genlerin mRNA ve protein seviyelerinin nasıl değiştiğinin belirlenmesi planlamaktadır. Bu etkileşimlerin kolon kanseri biyolojisinin anlaşılması ve yeni hedefe yönelik yaklaşımların geliştirilmesine katkı sağlayabileceği öngörmektedir. Ayrıca TYK2'nin klinik düzeyde potansiyel biyomarker veya terapötik hedef olarak kullanılabilirliği araştırılabilir.

Sonuç olarak, bu çalışma IDH1 ve JAK/STAT yolakları arasındaki olası ilişkileri kolon adenokarsinomu bağlamında inceleyen ilk biyoinformatik yaklaşımlardan biridir. Bulgular, hem metabolik süreçler hem de sinyal yolakları açısından yeni araştırma alanları açmakta ve özellikle STAT4, STAT5A/B ve TYK2 proteinlerinin klinik açıdan önemli olabileceğine işaret etmektedir.

KAYNAKÇA

[1] Hanahan, D., & Weinberg, R. A. *Hallmarks of cancer: the next generation*. Cell, 144(5), 646–674, 2011. doi:10.1016/j.cell.2011.02.013

[2] Roshandel, G., Ghasemi-Kebria, F., & Malekzadeh, R. *Colorectal cancer: Epidemiology, risk factors, and prevention*. Cancers, 16(8), 1530, 2024.

[3] Ertürk, E., Uçar, S., Akyüz, B., Doğan, A., & Yücel, F. *Kanser hücre metabolizması*. Türkiye Sağlık Enstitüleri Başkanlığı Dergisi, 3(2), 91–102, 2021.

[4] Pollard, P. J., & Ratcliffe, P. J. *Puzzling patterns of predisposition*. Science, 324, 192–194, 2009.

ISBN NR. : 978-625-5694-38-6

[5] Pehlivanoğlu, B., Aysal, A., Ekmekci, S., Şahin, Y., Toper, M. H., Gündoğdu, B., ... & Talu, C. K. *Neoplastik hastalıkların moleküler patolojik mekanizmaları*. Güncel Patoloji Dergisi, 62–80, 2019.

[6] Atalay, E. B., Senturk, S., & Kayali, H. A. *Wild-type Idh1 knockout leads to G0/G1 arrest, impairs cancer cell proliferation, altering glycolysis, and the TCA cycle in colon cancer*. Biochemical Genetics, 1–17, 2023.

[7] Su, X., Zhao, Y., & Li, H. *IDH1 mutation and metabolic reprogramming in colon cancer*. Oncology Reports, 43(4), 1205–1214, 2020.

[8] Hanahan, D., & Weinberg, R. A. *Hallmarks of cancer: the next generation*. Cell, 144(5), 646–674, 2011.

[9] Vogelstein, B., Papadopoulos, N., Velculescu, V. E., Zhou, S., Diaz, L. A., & Kinzler, K. W. *Cancer genome landscapes*. Science, 340(6127), 1546–1558, 2013.

[10] Harrison, D. A. *The JAK/STAT pathway*. Cold Spring Harbor Perspectives in Biology, 4(3), a011205, 2012.

[11] Yamaoka, K. *The Janus kinases (JAKs)*. Genome Biology, 5(12), 253, 2004.

[12] Dodington, D. W., Desai, H. R., & Woo, M. *JAK/STAT – emerging players in metabolism*. Trends in Endocrinology & Metabolism, 29(1), 55–65, 2018.

[13] Cerami, E., Gao, J., Dogrusoz, U., Gross, B. E., Sumer, S. O., Aksoy, B. A., ... & Schultz, N. *The cBio cancer genomics portal: An open platform for exploring multidimensional cancer genomics data*. Cancer Discovery, 2, 401–404, 2012.

[14] Yu, H., Pardoll, D., & Jove, R. *STATs in cancer inflammation and immunity: A leading role for STAT3*. Nature Reviews Cancer, 9(11), 798–809, 2014.

[15] Johnson, D. E., O'Keefe, R. A., & Grandis, J. R. *Targeting the JAK/STAT signaling pathway in solid tumors*. Journal of Cancer Research and Clinical Oncology, 144(2), 141–152, 2018.

[16] Ghoreschi, K., Augustin, M., Baraliakos, X., Krönke, G., Schneider, M., Schreiber, S., Schulze-Koops, H., Zeißig, S., & Thaçi, D. *TYK2 inhibition and its potential in the treatment of chronic inflammatory immune diseases*. Journal der Deutschen Dermatologischen Gesellschaft, 19(10), 1409–1420, 2021.

ISBN NR. : 978-625-5694-38-6

ISBN NR. : 978-625-5694-38-6

VAJİNİTLERİN MİKROBİYOLOJİK ETİYOLOJİSİ: TEK MERKEZ DENEYİMİ

Doç. Dr. Ayşe Hümeyra TAŞKIN KAFA[1], Dr. Öğr. Üyesi Kübra FIRTINA TOPÇU[2]
[1]Sivas Cumhuriyet Üniversitesi, Tıp Fakültesi, Tıbbi Mikrobiyoloji AnabilimDalı,
ahtaskin@cumhuriyet.edu.tr, 0000-0002-7282-4928
[2]Sivas Cumhuriyet Üniversitesi, Tıp Fakültesi, Tıbbi Mikrobiyoloji AnabilimDalı,
drkubrafirtina@gmail.com, 0000-0002-3260-5309

ÖZET

Üreme çağındaki kadınlarda vajinal akıntı, koku ve kaşıntı gibi semptomlar vulvovajinal enfeksiyonlar olarak tanımlanmaktadır. Tedavi edilmeyen bu tür enfeksiyonlar kadınlarda; Kısırlık, erken ve düşük doğum gibi komplikasyonlara yol açmakta ve diğer bulaşıcı hastalıklara zemin hazırlamaktadır. Bu sebeple vajinitlerin tanısı, neden olan enfeksiyon etkenin belirlenmesi ve oldukça hızlı bir şekilde tedavi edilmesi önemlidir. Bu çalışmada; vajinal akıntı şikayetiyle jinekoloji polikliniğine başvuran hastalardan alınan vajinal sürüntü örnekleri mikrobiyolojik açıdan incelenmiş ve etken mikroorganizmalar retrospektif olarak değerlendirilmiştir. Çalışmaya ağustos 2023- ağustos 2025 tarihleri arasında laboratuvarımıza vajen- serviks kültürü istemiyle gelen ≥18 yaş toplam 336 kadın hastaya ait kültürler dahil edilmiştir. Değerlendirilen kültür örneklerinin 128 (%38.1)'inde klinik olarak anlamlı (pozitif) üreme görülmüştür. 208 (%61.9) örnekte ise klinik olarak anlamlı olmayan veya normal flora elemanlarına ait türler (negatif) üremiştir. Başvuru tarihinde 18-45 yaş aralığında olan kadınlar premenopozal > 45 kadınlar ise postmenopozal olarak değerlendirilmiştir. Yaş gruplarına göre değerlendirildiğinde, premenopozal dönemde pozitiflik oranı %38.2 iken, postmenopozal dönemde %37.3 olarak belirlenmiştir. Gruplar arasında üreme açısından anlamlı bir fark saptanmamıştır (p=0.893). Pozitif kültürlerin tür dağılımı incelendiğinde en sık *Candida sp.* saptanmıştır; Bunu sırasıyla *Streptococcus agalactiae*, *Enterobacterales* takımı, *Staphylococcus sp*. ve *Enterococcus sp*. izlemiştir. Candida türleri arasında *C. albicans* ilk sırada yer alırken, *C. glabrata* ikinci sırada raporlanmıştır. 8–45 yaş ile >45 yaş arasında üreyen türlerin dağılımı açısından istatistiksel olarak anlamlı bir fark gözlenmemiştir (p=0.548). Çalışmamızda kadınların %18'inde *Streptococcus agalactiae* (Grup B Streptokok) taşıyıcılığı saptanmıştır. Özellikle gebe kadınlarda ölü doğumlara, yenidoğanlarda menenjit, sepsis, pnömoni, endokardit gibi önemli komplikasyonlara neden olan GBS taşıyıcılığı önemli bir risk faktörüdür. Sonuç olarak, çalışmamız semptomatik kadınlarda vajinal enfeksiyon etkenlerinin dağılımını ortaya koymakta ve özellikle *Candida* türleri ile *S. agalactiae*'nin öne çıktığını göstermektedir. Daha geniş örneklemli, prospektif ve moleküler yöntemleri de içeren çalışmalar, vajinal enfeksiyonların epidemiyolojisini ve risk faktörlerini daha iyi aydınlatacaktır. Ayrıca gebelik dönemine özgü çalışmalar, maternal ve neonatal komplikasyonların önlenmesinde kritik öneme sahiptir.

Anahtar Kelimeler: Vajinit, *Candida*, *Streptococcus agalactiae*, Premenopozal, Postmenopozal

ISBN NR. : 978-625-5694-38-6

1. GİRİŞ

Üreme çağındaki kadınlarda vajinal akıntı, koku ve kaşıntı, adet düzensizliklerinden sonra en sık görülen jinekolojik yakınmalardır. Bu semptomlar, yalnızca epidemiyolojik ve klinik bir sorun olarak değil aynı zamanda sosyal ve psikolojik sonuçları olan vulvovajinal enfeksiyonlar olarak tanımlanmaktadır. Tedavi edilmeyen bu tür enfeksiyonlar kadınlarda kısırlık, erken ve düşük doğum gibi komplikasyonlara yol açmakta ve diğer bulaşıcı hastalıklara zemin hazırlamaktadır (Kalia et al., 2020). Bu sebeple vajinitlerin tanısı, neden olan enfeksiyon etkenin belirlenmesi ve oldukça hızlı bir şekilde tedavi edilmesi önemlidir. Anormal vajinal akıntı genellikle bakteriyal vajinoz (BV), vulvavajinal kandidiyaz (VK), trikomoniyaz ile ilişkilidir (Venugopal et al., 2017).

Vajen pH'sının asidik özelliği burada yerleşim gösteren mikrobiyota elemanı *Lactobacillus* türlerinden ileri gelir. Laktobasiller ortamda bulunan diğer fırsatçı patojene dönüşme potansiyeli bulunan *Gardnerella vaginalis, Mycoplasma spp., Mobilincus spp.* ve *Prevotella spp.* gibi anaerop bakterilerin sayısını dengede tutar. Ancak hormonel dalgalanmalar, hijyen koşulları, kronik stres gibi bazı durumlar laktobasil sayısında azalmaya ve sonucunda bu patojenlerin miktarında artışa sebep olur. Sonuç olarak BV dediğimiz durum gelişebilir (Boris & Barbés, 2000; Chen et al., 2021).

Vajinitlerin üçte birinin etiyolojik nedeni Candidalardır. Kadınların %75'i yaşamları süresince en az bir kez VK tanısı alır. En sık izole edilen etken *Candida albicans*'tır (Sobel, 2010; Workowski & Bolan, 2015). Aerobik vajinit (AV), bağırsak kökenli komensal aerobik mikroorganizmaların neden olduğu bir durumdur. Endojen enfeksiyon olarak kabul edilen BV'den farklı bir şekilde değerlendirilir. Günümüzde AV etkenleri Grup B Streptokok (*Streptococcus agalactiae*), *Escherichia coli, Staphylococcus aureus, Enterococcus faecalis* ve *Klebsiella pneumoniae* gibi etkenlerdir (Ma et al., 2022). Enterik bakterilerin vajende kolonizasyonu yine ortamın pH dengesini sağlayan laktobasillerin azalmasına bağlı olabilmektedir (Tempera & Furneri, 2010).

Trikomoniyaz; cinsel aktif kadınlarda görülme sıklığı yüksek olan, bir protozoon olan *Trichomonas vaginalis*'in neden olduğu bir hastalıktır. Çoğunlukla asemptomatik seyreder (Alsaad, 2022).

Bu çalışmada; vajinal akıntı şikayetiyle jinekoloji polikliniğine başvuran hastalardan alınan vajinal sürüntü örnekleri mikrobiyolojik açıdan incelenmiş ve etken mikroorganizmalar retrospektif olarak değerlendirilmiştir.

2. MATERYAL VE YÖNTEM

Çalışmaya ağustos 2023- ağustos 2025 tarihleri arasında laboratuvarımıza vajen- serviks kültürü istemiyle gelen ≥18 yaş toplam 336 kadın hastaya ait kültürler dahil edildi.

Steril eküvyon çubukla alınan vajinal sürüntü örnekleri laboratuvara teslim edilmesinden itibaren bekletilmeden %5 koyun kanlı, çikolata, EMB ve Sabouraud Dextroz agar

ISBN NR. : 978-625-5694-38-6

besiyerlerine ekilerek 24-48 saat boyunca 37°C de inkübe edildikten sonra üreyen kolonilerden önce gram boyama yapıldı. Ardından klinik anlam ifade eden koloniler Maldi-TOF MS otomatize sistem ile tanımlandı. Hastalardan alınan vajinal sürüntü örneklerinin mikrobiyolojik inceleme ve kültür sonuçları klinik mikrobiyoloji laboratuvar kayıtlarından retrospektif olarak değerlendirildi. Verilerin istatistiksel değerlendirmesinde; aynı hastadan farklı zamanlarda alınan her bir vajinal sürüntü örneği tek bir hasta olarak değerlendirildi. Eksik veya tekrarlanmış kayıtları olan hastalar sistematik olarak çalışmadan çıkarıldı. İstatistiksel analiz için SPSS (Statistical Package for the Social Sciences) versiyon 23.0 programı (IBM Corp., Armonk, NY, ABD) kullanıldı. Verilerin analizinde tanımlayıcı istatistikler, sayısal değişkenler için verilerin dağılım şekline bağlı olarak ortalama ve standart sapma, en küçük ve en büyük değer ile verilmiş olup kategorik değişkenler sayı (n) ve yüzde (%) olarak verildi. Kategorik değişkenler arasındaki ilişkileri değerlendirmek için Pearson Ki-kare testi uygulandı. Analizlerde $p<0.05$ değeri istatistiksel anlamlılık sınırı olarak belirlendi

3. BULGULAR

Çalışma döneminde toplam 336 vagen-serviks kültür sonuçları retrospektif olarak incelenmiştir. Hastaların yaş ortalaması 36,9 ± 11,8 yıl; medyan 34,0 (IQR: 28,8–42,0) idi. Değerlendirilen kültür örneklerinin 128 (%38.1)'inde klinik olarak anlamlı (pozitif) üreme saptanmıştır.

Başvuru tarihinde 18-45 yaş aralığında olan kadınlar premenopozal > 45 kadınlar ise postmenopozal olarak değerlendirilmiştir. Yaş gruplarına göre değerlendirildiğinde, premenopozal dönemde pozitiflik oranı %38.2, (109/285) iken, postmenopozal dönemde %37.3 (19/51) olarak belirlenmiştir. Gruplar arasında üreme açısından anlamlı bir fark saptanmamıştır (p=0.893) (Çizelge 1).

Pozitif kültürlerin tür dağılımı incelendiğinde en sık *Candida* sp. saptanmıştır. Bunu sırasıyla *Streptococcus agalactiae*, *Enterobacterales* takımı, *Staphylococcus* sp. ve *Enterococcus* sp. izlemiştir. *Candida* türleri arasında *C. albicans* ilk sırada yer alırken *C. glabrata* ikinci sırada raporlanmıştır. Çizelge 2'de detaylı tür dağılımları verilmiştir. 8–45 yaş ile >45 yaş arasında üreyen türlerin dağılımı açısından istatistiksel olarak anlamlı bir fark gözlenmemiştir (p=0.548).

Çizelge 1. Yaş gruplarına göre pozitiflik

Yaş grubu	**Pozitif (n/%)**	**Negatif (n/%)**	**Toplam (n%)**	**p**
18–45	109/38.2	176/61.8	285/84.8	0.893
>45	19/37.3	32/62.7	51/15.2	

ISBN NR. : 978-625-5694-38-6

Çizelge 2. Anlamlı kültür üremelerinin tür bazında yaş gruplarına göre dağılımı

İzole edilen türler	18-45 (n/%)	>45 (n/%)	Toplam (n%)
Candida albicans	31 / 28.4	4 / 21.1	35/27.3
Streptococcus agalactiae	19 / 17.4	4 / 21.1	23/18.0
Candida glabrata	12 / 11.0	3 / 15.8	15/11.7
*Escherichia coli**	13 / 11.9	1 / 5.3	14/10.9
Candida species	11 / 10.1	2 / 10.5	13/10.2
Gardnerella vaginalis	6 / 5.5	1 / 5.3	7/5.5
Staphylococcus aureus	3 / 2.8	2 / 10.5	5/3.9
*Klebsiella pneumoniae**	3 / 2.8	0 / 0	3/2.3
Actinomyces urogenitalis	3 / 2.8	0 / 0	3/2.3
Enterococcus faecalis	2 / 1.8	1 / 5.3	3/2.3
Candida krusei	2 / 1.8	0 / 0	2/1.6
Aerococcus christensenii	1 / 0.9	0 / 0	1/0.8
Enterococcus faecium	0 / 0	1 / 5.3	1/0.8
Haemophilus influenzae	1 / 0.9	0 / 0	1/0.8
Staphylococcus lugdunensis	1 / 0.9	0 / 0	1/0.8
Candida kefyr	1 / 0.9	0 / 0	1/0.8

*enterobacterales takımı üyeleri

4. TARTIŞMA ve SONUÇ

Vajinal enfeksiyonlar kadın sağlığı açısından geniş çaplı etkileri olan ve en sık görülen jinekolojik sorunlardır (Khan et al., 2009). Laktobasiller, fırsatçı patojenlerin sayıca artışını engelleyerek, enfeksiyonlara karşı koruyan ve sağlıklı vajinal ekosistemin sürdürülmesinde çok önemli bir yeri olan mikroorganizma topluluğudur (Shipitsyna et al., 2013).

Çalışmamız semptomatik kadınlarda potansiyel vajinal patojenlerin yaygınlığını göstermektedir. Vajinal akıntı şikâyetiyle başvuran kadınlarda en sık izole edilen etkenin *Candida* türleri olduğu görülmüştür. Bu bulgu, vajinit olgularının yaklaşık üçte birinde kandida türlerinin sorumlu olduğunu bildiren literatürle uyumludur (Arsić Arsenijević et al, 2025; ElFeky et al, 2016).

İzole edilen türler arasında *C. albicans* ilk sırada yer almaktadır. Non-albicans türlerden biri olan *C. glabrata*'nın artan sıklığı da dikkat çekicidir. Son yıllarda antifungal direnç ve

ISBN NR. : 978-625-5694-38-6

beraberinde gelen tedavi başarısızlıkları açısından ciddi bir klinik sorun olarak karşımıza çıkmaktadır.

Çalışmamızda kadın hastaların %18'inden izole edilen *Streptococcus agalactiae* (Grup B Streptokok) en sık saptanan ikinci etken olmuştur. Türkiye'de yapılmış başka bir çalışmada da yine %21 gibi yüksek oranda *S. agalactia* taşıyıcılığı saptanmıştır (Karakoç, 2021). Annede Grup B Streptokok (GBS) kolonizasyonu önemli bir risk faktörüdür. Gebe kadınlarda sistit, amniyonit, endometrit ve ölü doğumlara, yenidoğanlarda menenjit, sepsis, pnömoni, endokardit gibi önemli komplikasyonlara neden olabilmektedir (Buchan et al., 2015).

Yaş grupları açısından değerlendirildiğinde, premenopozal ve postmenopozal kadınlar arasında anlamlı bir fark izlenmemiştir. Literatürde menopoz sonrası östrojen düzeyindeki azalmaya bağlı olarak laktobasil sayısında düşüş ve vajinal pH artışı nedeniyle patojen kolonizasyonuna yatkınlık bildirilmiş olsa da (Chen et al., 2021), çalışmamızda etken dağılımında benzer oranlar saptanmıştır. Bu durum, enfeksiyon gelişiminde yaş faktöründen bağımsız olarak lokal mikrobiyota dengesi, hijyen alışkanlıkları ve eşlik eden sistemik hastalıkların da belirleyici olabileceğini düşündürmektedir.

Vajinitten korunmak için kadınların en çok dikkat etmesi gereken noktalar; vajinal bölgeyi aşırı yıkamaktan, vajinal duş ve sabun/deterjan kullanımından kaçınmak (vajinanın doğal pH'ı ve Lactobacillus dengesi bozulabilir), pamuklu iç çamaşırı tercih etmek, dar ve sentetik kıyafetlerden uzak durmak, tuvalet sonrası temizliği önden arkaya doğru yapmak (anal bölgedeki bakterilerin vajinaya geçişini önlemek), nemli mayo veya iç çamaşırını uzun süre üzerinde tutmamak, bağışıklık sistemini destekleyen gıdaları tercih etmek, yeterli su tüketmek, yoğurt ve probiyotik içeren gıdaları öğünlere eklemek (özellikle Lactobacillus türlerinin desteklenmesi için), sigara ve alkol tüketimini sınırlamak (mikrobiyotaya olumsuz etkisi olabilir), güvenli cinsel ilişki önlemlerini almak, düzenli jinekolojik kontroller yaptırmak, gereksiz antibiyotik kullanımından kaçınmak (vajinal mikrobiyotayı bozabilir). Diyabet gibi kronik hastalıkların kontrol altında tutulması, hamilelikte rutin vajinal enfeksiyon taramalarının yapılması gerekmektedir. Tekrarlayan vajinitlerde doktor önerisi olmadan mantar veya antibakteriyel ilaç kullanmamak önemlidir (Zuñiga Vinueza, 2024; Joseph et al., 2021; Abbe & Mitchell, 2023).

Çalışmamızın bazı kısıtlılıkları mevcuttur. Öncelikle retrospektif tasarım, hasta öyküleri ve klinik semptomların ayrıntılı olarak değerlendirilememesine yol açmıştır. Ayrıca gebelik durumuna ilişkin bilgi bulunmaması, özellikle GBS taşıyıcılığının obstetrik sonuçlarla ilişkilendirilmesini engellemiştir.

Sonuç olarak, çalışmamız semptomatik kadınlarda vajinal enfeksiyon etkenlerinin dağılımını ortaya koymakta ve özellikle *Candida* türleri ile *S. agalactiae*'nin öne çıktığını göstermektedir. Daha geniş örneklemli, prospektif ve moleküler yöntemleri de içeren çalışmalar, vajinal enfeksiyonların epidemiyolojisini ve risk faktörlerini daha iyi aydınlatacaktır. Ayrıca gebelik dönemine özgü çalışmalar, maternal ve neonatal komplikasyonların önlenmesinde kritik öneme sahiptir.

ISBN NR. : 978-625-5694-38-6

KAYNAKLAR

Abbe, C., & Mitchell, C. M. (2023). Bacterial vaginosis: A review of approaches to treatment and prevention. *Frontiers in Reproductive Health, 5*, 1100029. https://doi.org/10.3389/frph.2023.1100029

Alsaad, R. K. A. (2022). Past, present and future of *Trichomonas vaginalis*: A review study. *Annals of Parasitology, 68*(3), 409–419. https://doi.org/10.17420/ap6803.447

Arsić Arsenijević, V., Gerginić, V., Jurišić, A., Otašević, S., Ranđelović, M., & Petričević, L. (2025). Prevalence of Candida and other yeasts in vulvovaginal infections during pregnancy: A 10-year Serbian survey. Mycopathologia, 190(5), 86. https://doi.org/10.1007/s11046-025-00989-9

Boris, S., & Barbés, C. (2000). Role played by lactobacilli in controlling the population of vaginal pathogens. *Microbes and Infection, 2*(5), 543–546. https://doi.org/10.1016/s1286-4579(00)00313-0

Buchan, B. W., Faron, M. L., Fuller, D., Davis, T. E., Mayne, D., & Ledeboer, N. A. (2015). Multicenter clinical evaluation of the Xpert GBS LB assay for detection of group B *Streptococcus* in prenatal screening specimens. *Journal of Clinical Microbiology, 53*(2), 443–448. https://doi.org/10.1128/JCM.02932-14

Chen, X., Lu, Y., Chen, T., & Li, R. (2021). The female vaginal microbiome in health and bacterial vaginosis. *Frontiers in Cellular and Infection Microbiology, 11*, 631972. https://doi.org/10.3389/fcimb.2021.631972

ElFeky, D. S., Gohar, N. M., El-Seidi, E. A., Ezzat, M. M., & AboElew, S. H. (2016). Species identification and antifungal susceptibility pattern of Candida isolates in cases of vulvovaginal candidiasis. Alexandria Journal of Medicine, 52(3), 269–277. https://doi.org/10.1016/j.ajme.2015.10.001

Joseph, R. J., Ser, H.-L., Kuai, Y.-H., Tan, L. T.-H., Arasoo, V. J. T., Letchumanan, V., Wang, L., Pusparajah, P., Goh, B.-H., Ab Mutalib, N.-S., et al. (2021). Finding a balance in the vaginal microbiome: How do we treat and prevent the occurrence of bacterial vaginosis? *Antibiotics, 10*(6), 719. https://doi.org/10.3390/antibiotics10060719

Kalia, N., Singh, J., & Kaur, M. (2020). Microbiota in vaginal health and pathogenesis of recurrent vulvovaginal infections: A critical review. *Annals of Clinical Microbiology and Antimicrobials, 19*(1), 5. https://doi.org/10.1186/s12941-020-0347-4

Karakoç, Z.Ç. (2021). Vajinitlerde etiyoloji değişiyor mu? Tek merkez verilerinin paylaşımı. MMJ, 8(1), 18–22. https://doi.org/10.47572/muskutd.769354

ISBN NR. : 978-625-5694-38-6

Khan, S. A., Amir, F., Altaf, S., & Tanveer, R. (2009). Evaluation of common organisms causing vaginal discharge. *Journal of Ayub Medical College Abbottabad, 21*(2), 90–93.

Ma, X., Wu, M., Wang, C., Zhang, L., Luo, J., & Hu, F. (2022). The pathogenesis of prevalent aerobic bacteria in aerobic vaginitis and adverse pregnancy outcomes: A narrative review. *Reproductive Health, 19*, 21. https://doi.org/10.1186/s12978-021-01292-8

Shipitsyna, E., Roos, A., Datcu, R., Hallén, A., Fredlund, H., Jensen, J. S., et al. (2013). Composition of the vaginal microbiota in women of reproductive age—Sensitive and specific molecular diagnosis of bacterial vaginosis is possible? *PLoS ONE, 8*(4), e60670. https://doi.org/10.1371/journal.pone.0060670

Sobel, J. D. (2010). Vaginitis, vulvitis, cervicitis and cutaneous vulvar lesions. In J. Cohen, W. G. Powderly, & S. W. Opal (Eds.), *Infectious diseases* (3rd ed., pp. 542–550). Edinburgh: Elsevier Limited.

Tempera, G., & Furneri, P. M. (2010). Management of aerobic vaginitis. *Gynecologic and Obstetric Investigation, 70*(4), 244–249. https://doi.org/10.1159/000314013

Venugopal, S., Gopalan, K., Devi, A., & Kavitha, A. (2017). Epidemiology and clinico-investigative study of organisms causing vaginal discharge. *Indian Journal of Sexually Transmitted Diseases and AIDS, 38*(1), 69–75. https://doi.org/10.4103/0253-7184.203433

Workowski, K. A., & Bolan, G. A. (2015). Sexually transmitted diseases treatment guidelines, 2015. *MMWR Recommendations and Reports, 64*(RR-03), 1–137.

Zuñiga Vinueza, A. M. (2024). Probiotics for the prevention of vaginal infections: A systematic review. *Cureus, 16*(7), e64473. https://doi.org/10.7759/cureus.64473

ISBN NR. : 978-625-5694-38-6

PERİNATAL BEBEK KAYBI, PERİNATAL YAS VE MANEVİYAT

Doç. Dr. Sema Yılmaz

(Sivas Cumhuriyet Üniversitesi, İlahiyat Fakültesi, Din Psikolojisi, Felsefe ve Din Bilimleri Anabilim Dalı, semayilmaz@cumhuriyet.edu.tr)

Ayşe Demir

(Sivas Cumhuriyet Üniversitesi, İlahiyat Fakültesi, Din Psikolojisi, Felsefe ve Din Bilimleri Anabilim Dalı, 1aysedemir1@gmail.com)

Özet

Çocuk sahibi olmak birey için psikolojik, sosyolojik, dini, manevi ve ahlaki olarak önemli ve hayati anlamlar taşımaktadır. Gebelik döneminde kadınlar bebeklerini kaybetmekle karşı karşıya kaldıklarında hüzün, keder, suçluluk gibi birçok duyguyu barındıran bir yas sürecinden geçerler. Dünya Sağlık Örgütü (DSÖ) verilerine göre yaklaşık 2 milyon bebek ölü doğmakta, hamile olduğunu bilen kadınların %10-15'i düşük yapmaktadır. Türkiye Sağlık Bakanlığı 2019 verilerine göre perinatal bebek ölümü 1000'de 10.8'dir. Türkiye Nüfus ve Sağlık Araştırmaları 2018 verilerine göre Türkiye'de toplam düşük 100 gebelikte 19, kendiliğinden düşük 13, ölü doğum oranı 1'dir. Evlenmiş her 5 kadından 1'i (%22) kendiliğinden düşük yaşamıştır.

Perinatal yas, düşük, ölü doğum, doğumdan sonra bebeğin ilk bir ay içinde ölmesi ve fetal anomaliler için gebeliğin sonlandırılması nedeniyle bir bebeğin kaybedilmesi sonrası ortaya çıkan, içsel ve dışsal tepkileri içeren bir süreç olarak tanımlanmaktadır.

Bireyin manevi kaynakları zor hayat olaylarını anlamlandırmasında, daha derin gerçekler keşfetmesinde ve ebedi değerler peşinde gitmesinde önemli bir yere sahiptir ve insanın mukavemetini, psikolojide rezilyans kavramı ile ifade edilen zorluklara karşı koyma becerisini olumlu yönde etkilemektedir. Gebelik döneminde kayıp yaşayan kadınların manevi kaynaklarının yas süreçlerinde yaşadıkları yoğun duygularla baş edebilmelerinde önemli bir etken olduğu düşünülmektedir.

Araştırmamızın temel amacı gebelik döneminde bebeğini kaybeden veya yenidoğan bebeğini kaybeden annelerin maneviyatlarının yaşadıkları yasa etkisinin olup olmadığıdır. Bu çalışmada ana problem *gebelik döneminde bebeğini kaybeden kadınların maneviyatları ile yaşadıkları yas düzeyi arasında bir ilişki var mıdır?* şeklinde belirlenmiştir. Alt problem olarak

ISBN NR. : 978-625-5694-38-6

gebelik döneminde bebeğini kaybeden kadınların maneviyatları ile demografik değişkenler arasında anlamlı bir ilişki var mıdır? sorusu ele alınmıştır.

Araştırmanın çalışma grubunu gebelik döneminde veya doğumdan hemen sonra bebeğini kaybeden, anketi doldurabilecek seviyede okuma yazma bilen, 18 yaşından büyük ve online araçları kullanabilen kadınlar oluşturmaktadır. Veriler çalışmaya gönüllü olarak katılmak isteyen katılımcılardan online anket formu ile toplanmıştır. Kartopu örnekleme yöntemi kullanılarak 170 bebek kaybı yaşamış katılımcıya ulaşılmıştır.Veriler 168 katılımcı üzerinden değerlendirilmiştir.

Araştırmada veri toplamak için araştırmacı tarafından geliştirilen Kişisel Bilgi Formu, Toedter ve arkadaşları (1988) tarafından geliştirilen, Türkçe geçerlilik ve güvenirliği Köneş ve arkadaşları (2017) tarafından yapılan Perinatal Yas Ölçeği ve Şirin (2018) tarafından geliştirilen Maneviyat Ölçeği kullanılmıştır.

Araştırmada e-posta anket tekniği kullanılmıştır. Katılım için gerekli kriterleri taşıyan gönüllü katılımcılara Google Forms üzerinden hazırlanan anket formu ulaştırılarak online olarak katılımları sağlanmıştır. Araştırma sonucu elde edilen veriler bilgisayar ortamına aktarılarak Microsoft Excel paket programı ile düzenlendikten sonra SPSS (Statistical Package for Social Sciences) 29.0 paket programı ile analiz edilmiştir.

Anahtar Kelimeler: Din Psikolojisi, Maneviyat, Gebelik, Perinatal Yas, Kayıp.

ISBN NR. : 978-625-5694-38-6

VAROLUŞSAL KAYGI VE KADIN DENEYİMİ: VAROLUŞÇU PSİKOLOJİ VE DİN PSİKOLOJİSİ KESİŞİMİNDE BİR İNCELEME

Doç. Dr. Sema YILMAZ[1]

ÖZET

Varoluşsal kaygı, insan yaşamının temel boyutlarından biri olarak psikoloji, felsefe ve din alanlarında uzun süredir tartışılmaktadır. Irvin D. Yalom (1980), bu kaygıyı dört temel başlık altında ele alır: ölüm, özgürlük, yalnızlık ve anlamsızlık. Bu çalışma, söz konusu dört kaygı boyutunu kadınların psikolojik ve dini/manevi deneyimleri bağlamında ele alarak varoluşçu psikoloji ile din psikolojisi arasında disiplinler arası bir tartışma sunmayı amaçlamaktadır. Literatürde varoluşsal kaygıya ilişkin klinik ve kuramsal incelemeler yaygın olmakla birlikte, kadınların özgün toplumsal ve kültürel konumlanışları ile dini kimlikleri bağlamında bu kaygıları nasıl yaşadıklarına odaklanan araştırmalar sınırlıdır. Çalışmada, kadınların ölüm kaygısını çoğunlukla bakım verici roller ve yaşam döngüsündeki biyolojik eşikler (doğum, doğurganlık, menopoz) üzerinden deneyimlediği; özgürlük kaygısının toplumsal normlar ve kimlik çatışmalarıyla iç içe geliştiği; yalnızlık kaygısının ilişkisel bağların zayıflaması ya da kaybıyla derinleştiği; anlamsızlık kaygısının ise dini/manevi yönelim ve dini başa çıkma stratejileri aracılığıyla dönüştürülebildiği tartışılmaktadır. Bu çerçeve, Yalom'un klinik vaka anlatılarından seçilen örneklerle, kadınların varoluşsal kaygı karşısında geliştirdikleri dini başa çıkma yollarını ve anlam inşa süreçlerini görünür kılmaktadır. Yöntem olarak çalışma, teorik-analitik bir yaklaşım izlemekte; varoluşçu psikoloji literatürü ile din psikolojisinde dini/manevi yönelim ve başa çıkma üzerine yapılan çalışmaları karşılaştırmalı olarak ele almaktadır. Bu yaklaşım, kadın merkezli bir okumanın varoluşsal kaygının anlaşılmasına toplumsal cinsiyete duyarlı bir katkı sunduğunu; manevi yönelim ve dini başa çıkma stratejilerinin kadınların kaygıyı aşma ve dönüştürme süreçlerinde işlevsel olduğunu vurgulamaktadır. Sonuç olarak çalışma, kadınların varoluşsal kaygı deneyimlerinin yalnızca bireysel psikolojiye

[1] Sivas Cumhuriyet Üniversitesi, İlahiyat Fakültesi, Felsefe ve Din Bilimleri Bölümü, Din Psikolojisi Anabilim Dalı, Sivas, Türkiye, semayilmaz@cumhuriyet.edu.tr, https://orcid.org/0000-0001-5076-1500

ISBN NR. : 978-625-5694-38-6

indirgenemeyeceğini; kültürel, toplumsal ve dini boyutların bütüncül olarak dikkate alınması gerektiğini ortaya koymaktadır. Vaka örnekleriyle zenginleştirilen bu analiz, kadınların varoluşsal kaygıyı deneyimleme biçimlerinin, psikolojik dayanıklılık, dini başa çıkma ve otantik benlik inşasıyla yakından ilişkili olduğunu göstermektedir.

Anahtar Kelimeler: Din Psikolojisi, Varoluşçu Psikoloji, Varoluşsal Kaygı, Dini/Manevi Yönelim, Kadın Deneyimi.

EXISTENTIAL ANXIETY AND WOMEN'S EXPERIENCE: A STUDY AT THE INTERSECTION OF EXISTENTIAL PSYCHOLOGY AND PSYCHOLOGY OF RELIGION

Existential anxiety has long been discussed as one of the fundamental dimensions of human life in the fields of psychology, philosophy, and religion. Irvin D. Yalom (1980) addresses this anxiety under four main headings: death, freedom, isolation, and meaninglessness. This study aims to present an interdisciplinary discussion between existential psychology and the psychology of religion by addressing these four dimensions of anxiety in the context of women's psychological and religious/spiritual experiences. Although clinical and theoretical examinations concerning existential anxiety are common in the literature, studies that focus on how women experience these anxieties within the context of their distinctive social and cultural positionings and their religious identities are limited. In the study, it is discussed that women predominantly experience death anxiety through caregiving roles and biological thresholds in the life cycle (childbirth, fertility, menopause); that freedom anxiety develops intertwined with social norms and identity conflicts; that isolation anxiety deepens with the weakening or loss of relational bonds; and that meaninglessness anxiety can be transformed through religious/spiritual orientation and religious coping strategies. Within this framework, examples selected from Yalom's clinical case narratives make visible women's religious coping pathways and meaning-making processes in the face of existential anxiety. Methodologically, the study follows a theoretical-analytical approach; it comparatively considers the literature of existential psychology and studies on religious/spiritual orientation and coping in the psychology of religion. This approach emphasizes that a women-centered reading offers a gender-sensitive contribution to understanding existential anxiety; it underscores that spiritual orientation and religious coping strategies are functional in women's processes of overcoming and

ISBN NR. : 978-625-5694-38-6

transforming anxiety. Consequently, the study reveals that women's experiences of existential anxiety cannot be reduced to individual psychology alone; it shows that cultural, social, and religious dimensions must be considered holistically. This analysis, enriched with case examples, shows that women's ways of experiencing existential anxiety are closely related to psychological resilience, religious coping, and the construction of authentic selfhood.

Keywords: Psychology of Religion, Existential Psychology, Existential Anxiety, Religious/Spiritual Orientation, Women's Experience.

ISBN NR. : 978-625-5694-38-6

CAM TAVAN SENDROMUNA DİN PSİKOLOJİSİ BAĞLAMINDA BİR BAKIŞ[1]

Öğr. Gör. Merve ÇELİK
Bingöl Üniversitesi, Sağlık Hizmetleri MYO-mervecelik@bingol.edu.tr-ORCID: 0000-0003-4808-4269

ÖZET

Özellikle Sanayi Devrimi'nin ardından kadının aktif bir biçimde çalışma hayatına katıldığını söylemek mümkündür ve günümüzde hizmet sektörü başta olmak üzere kadınların tüm çalışma sektörlerinde yer aldıkları görülmektedir. Çalışma yaşamı içinde kadınların; erkeklerle aynı kulvarda yarışamadıkları, daha dezavantajlı durumda oldukları ve pek çok sebebi olmakla birlikte özellikle geçmişten günümüze aktarılan cinsiyetçi bakış açısına bağlı olarak erkeklere nazaran yaptıkları çalışmaların ve başarılan görmezden gelindiği, yeterince takdir edilmediğine dair tutumları ve cam tavan sendromu şeklinde ifade bulmaktadır. Bu sendrom çalışan kadının önünde aşılamaz bir cam engel olduğu algısını yaşamasına neden olmaktadır. Günümüz psikoloji çalışmalarında önemli bir yer edinen din psikolojisi alanı ilahi dinden ziyade insani dini ele alır ve taraf olmadan dinin insan tutum ve davranışlarına olan etkisini inceler. Bu çalışmanın amacı; din psikolojisinin bu kavrama ilişkin algı ve tutumları nasıl ele aldığını ya da alabileceğini ortaya koymaktır. Bu amacı gerçekleştirebilmek adına yerli ve yabancı literatür taranmış ve ilgili çalışmalarda yer alan bağlantı noktaları din psikolojisi perspektifinde değerlendirilerek ortaya konulmuştur. Çalışma bu bakımdan teorik bir araştırma niteliği taşımaktadır. Elde edilen sonuçlar; cam tavan sendromunun kıta, ülke ve inanç fark etmeksizin ortaya çıktığı, toplumsal değerler ve din gibi bazı faktörlerden özellikle etkilendiğini göstermektedir. Dinin kadının çalışma hayatı içindeki varlığına ilişkin yaklaşımı daha net bir sınır çizerken modernizmle birlikte çalışan kadına ilişkin algının zamanla değiştiği görülmektedir. Buna rağmen; cam tavan sendromunun pek çok farklı sektör baz alındığında halen varlığını devam ettirdiğini de söylemek mümkündür. Din psikolojisi temelinde cam tavan sendromu ile ilgili yerli yazında herhangi bir çalışma olmadığı, yabancı yazında ise az sayıda disiplinlerarası çalışıldığı ve bu sebeple yapılan çalışmanın yerli ve yabancı literatüre katkı sağlayacağı düşünülmektedir.

Anahtar Kelimeler: Din Psikolojisi, Cam Tavan Sendromu, Toplumsal Cinsiyet, Kadın, Din.

[1] Bu özet bildiri hazırlanmakta olan "Cam Tavan sendromuna Din Psikolojisi Bağlamında Bir Bakış" başlıklı kitap bölümünden türetilmiştir.

ISBN NR. : 978-625-5694-38-6

A LOOK AT THE GLASS CEILING SYNDROME IN THE CONTEXT OF RELIGIOUS PSYCHOLOGY

Lecturer Merve ÇELİK
Bingöl University, Vocational School of Health Services-mervecelik@bingol.edu.tr-
ORCID: 0000-0003-4808-4269

ABSTRACT

Particularly after the Industrial Revolution, it is possible to say that women actively participated in working life, and today it is seen that women are involved in all sectors of work, especially in the service sector. In working life, women are unable to compete on the same footing as men, are at a disadvantage, and, although there are many reasons for this, their work and achievements are overlooked and underappreciated compared to men, especially due to the sexist perspective passed down from the past to the present. This attitude is expressed as the glass ceiling syndrome. This syndrome causes working women to experience the perception that there is an insurmountable glass barrier in front of them. The field of religious psychology, which has gained an important place in contemporary psychological studies, addresses human religion rather than divine religion and examines the impact of religion on human attitudes and behavior without taking sides. The aim of this study is to reveal how religious psychology addresses or could address perceptions and attitudes related to this concept. To achieve this aim, domestic and international literature was reviewed, and the connection points in relevant studies were evaluated and presented from the perspective of religious psychology. In this respect, the study has the nature of a theoretical research. The results obtained; The findings demonstrate that the glass ceiling syndrome emerges regardless of continent, country, or faith, and is particularly influenced by factors such as social values and religion. While religion's approach to women's presence in the workforce draws clearer boundaries, the perception of working women has shifted over time with modernism. Despite this, it is also possible to argue that the glass ceiling syndrome persists across many different sectors. While there are no studies in the Turkish literature on the glass ceiling syndrome based on the psychology of religion, there are few interdisciplinary studies in the international literature. Therefore, it is believed that this study will contribute to both Turkish and international literature.

Keywords: Psychology of Religion, Glass Ceiling Syndrome, Gender, Women, Religion.

ISBN NR. : 978-625-5694-38-6

FEMİNİST TEOLOJİ PERSPEKTİFİNDEN TOPLUMSAL CİNSİYET ROLLERİ VE DİNİ KİMLİK

Ar. Gör., BERRA ERGÜL SEZEN [1]

[1] Sivas Cumhuriyet Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, İlahiyat Fakültesi, Din Psikolojisi Anabilim Dalı, berraergul@cumhuriyet.edu.tr - 0009-0006-9198-3410

ÖZET

Dini kimlik, bireyin belirli bir dini topluluğa ait hissetmesi olarak tanımlanır. Daha geniş anlamda, kişinin dini inanç ve ibadetlerinin kimlik oluşumundaki rolünü ve önemini de ifade eder. “Ben bir Müslümanım”, “Ben ibadetlerimi yerine getirmeye çalışırım”, “Dindar olmam kimliğimin önemli bir parçasıdır” gibi ifadeler, bireysel dini kimliklerin ortaya konmasına örnek teşkil eder. Bireysel kimlik, kişinin kim olduğu ve kim olmayı arzuladığını içeren algısal bir bütünlüğü kapsar. Genellikle bireylerin kendilik algılarını, grup aidiyetlerini ve yaşam içindeki rollerini şekillendiren statülerini de içerir. Günümüzde kimliğin sabit ve değişmez bir varoluştan ziyade sürekli gelişen bir süreci ifade ettiği düşünülmektedir. Bireysel kimliklerin oluşumu, özellikle radikal sosyal değişimlerden etkilenmektedir. Modern çağda toplumsal cinsiyet rollerine yönelik algıların farklılaşması uzunca bir süredir devam eden tarihsel yorumlama faaliyetlerinin bir sonucu olarak görülebilir. Bu faaliyetlerden biri olarak 1975 yılında ortaya çıkan feminist teoloji, eşitlikçi cinsiyet anlayışını sağlayabilmek için dinin kadın gözünden tekrar yorumlanması gerektiğini öne sürer. Feminist görüşe göre dini metinler ve öğretiler tamamen erkek egemenliği altındadır. Feminist teoloji, batıda Hristiyanlık öğretisi üzerinden kutsal kitabın cinsiyete bağlı olarak yorumlanması gibi doğuda İslam dini üzerinde de benzer şekilde toplumsal cinsiyet eşitliğinin dini çerçevede sağlanmasını konu edinir. Bilindiği üzere kadın ve erkeklerin dini kimliklerini farklı biçimlerde inşa etmelerinin önemli nedenlerinden biri toplumsal cinsiyet rolleridir. Kadınların fedakârlık, annelik ve itaatkarlık gibi roller üzerinden erkeklerin ise otorite, rasyonalite ve güç üzerinden dini kimliklerini inşa etmeleri bireylerin dini tecrübelerini de derinden etkilemektedir. Feminist teoloji, dinin eril merkezli yorumlanmasına ve kadın deneyimlerinin görünmezliğine eleştirel yaklaşarak bu farklılıkların görünür kılınmasını amaçlamaktadır. Bu çalışma nitel araştırma yöntemlerinden doküman analiziyle gerçekleştirilmiş olup, toplumsal cinsiyetin dini kimlik üzerindeki etkilerini feminist teoloji perspektifinden teorik bir çerçevede tartışmayı amaçlamaktadır.

Anahtar Kelimeler: Din Psikolojisi, Feminist Teoloji, Dini Kimlik, Toplumsal Cinsiyet Rolleri.

ISBN NR. : 978-625-5694-38-6

ALMAN AYDINLANMACILIĞININ BİLİM ETKİNLİKLERİ ÜZERİNE TESİRİ: ÖNCÜ BİR ALMAN EMANZE KARAKTERİ / RAHEL VARNHAGEN VON ENSE ÖRNEĞİ

Çeviribilim Doktora Öğrencisi Selahaddin SOYUDOĞRU
[1] Sakarya Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, soyudogru@tau.edu.tr
ORCID ID: https://orcid.org/0000-0002-0473-1797

ÖZET

Aydınlanma Akımı, fikri temelleri itibariyle bakıldığında insanın düşünce dünyasını derinden etkilemiş bir düşünce hareketidir.Tesiri günümüz düşünce ve bilim dünyasını da doğrudan etkilemiştir. Aklı öne çıkaran söylemi ile düşünebilen tek canlı olan insanın, tüm kısıtlayıcı ve kalıplara hapseden dogmatik kalıplara (din/kilise, töre, gelenek, toplumsal sınıf ve toplumsal cinsiyet vb.) karşı başlattığı cüretkâr mücadelesine somut bir şekilde işaret etmiştir.

Alman Aydınlanmacılığının öncü isimlerinden olan İmmanuel Kant'ın "*kendi aklını kullanmaya cesaret et"* sözü ile sembolleşen Aydınlanma Hareketi aynı zamanda toplumsal cinsiyet kavramı bağlamında da kadının, toplumdaki varlığının ve konumunun bilim aracılığı tezahürünü daha çok belirgin kılmıştır. Kadının, Aydınlanma akımının tesiri ile bilim, felsefe ve edebiyat alanlarındaki faaliyetleri, zamanla erkek egemen toplumun kendisine uzun zaman öncesinden biçilen bütün toplumsal rol ve kalıplardan da zamanla sıyrılmasına vesile olmuştur.

Kadınlara seçme ve seçilme hakkının verilmesi, eşit eğitim hakkı, seyahat hakkı, çalışma hakkı, grev hakkı, mülk edinme hakkı vb.) erkeklerle eşit şartlarda değerlendirilmeleri, temel evrensel hakların tanınmasında ve onların uygulanmasında da bu akımın tesiri arka planda gerçekleşen önemli bir etken olarak karşımıza çıkmaktadır.

Kutsal Germen İmparatorluğunda özellikle gerçekleştirdiği bilimsel faaliyetleri ve özgürleşen karakteri ile kendisinden sıkça söz ettiren mühim kadın şahsiyetlerin başında gelen Prusya kökenli "Rahel Varnhagen von Ense" ismi öne çıkmaktadır. Kendisiözellikle sosyal bilimlerdeki (edebiyat, karşılaştırmalı edebiyat, felsefe, sosyoloji, çeviribilim,) özgün çalışmaları ile döneminin baskın eril kültürü tarafından yüzyıllar öncesinden tayin edilmiş, şekillendirilmiş, alışılagelmiş ve tekdüze konumdaki Alman kadın tasavvurunun da zamanla yerini artık düşünen, sorgulayan, kendini ifade eden, eleştiren, eyleme geçen ve kendini gerçekleştiren ve özgürleşen kadın gerçekliğinin almasında ciddi bir rol oynamıştır. İlgili çalışma kapsamında yazarın bilimsel ve düşünsel faaliyetlerinin, kendi döneminin ve daha sonrasının Alman ve evrensel düşünce dünyasını nasıl etkilediği sorusu özellikle 1834 yılında yayınlanan meşhur mektupları aracılığıyla bilimsel açıdan ve mukayeseli olarak derinlemesine irdelenecektir.

Anahtar Kelimeler : Dogmatik Düşünce, Germen Kültürü, Din, Kilise, Ataerkil Toplum, Kadın, Toplumsal Cinsiyet, Emanze Kavramı, Özgürleşme, Alman Aydınlanmacılığı ve Feminizm

WOCON 3rd INTERNATIONAL INTERDISCIPLINARY CONGRESS OF WOMEN IN SCIENCE
October 3 – 5, 2025 - SIVAS
ISBN NR. : 978-625-5694-38-6

EDEBÎ ROMAN KAPAKLARINDA KADIN İMGESI : TÜRK VE FRANSIZ ROMANLAR

Nezihe KARA

Öğr.Gör.Dr. Sivas Cumhuriyet Üniversitesi, Yabancı Diller Yüksekokulu, Fransızca Birimi, Sivas-Türkiye.

karanezihe@yahoo.fr (sorumlu yazar), ORCID: 0000-0003-0003-6487,

Selim YILMAZ

Prof. Dr. Marmara Üniversitesi, İnsan ve Toplum Bilimleri Fakültesi, Fransız Dili ve Edebiyatı Bölümü, İstanbul-Türkiye.

selimy26@gmail.com, ORCID: 0000-0002-9028-4080,

"Kadın" imgelerin
en güzelidir…

Giriş

Romanlar, toplumsal konu ve sorunlara eğilme, dikkat çekme gibi önemli bir görev üstlenir. Bu bağlamda, *roman kapak imgeleri* de bu amaca hizmet ederler. Bu anlamda, imgelerin sadece göstergebilim değil, aynı zamanda toplumdilbilimi, yani sosyolenguistik ile yakından ilgili oldukları söylenebilir. Sade bir değerlendirme ile imge deyip geçemeyiz, derin yapısında bulunan (bazen belirtik, bazen de örtük ya da gizli olabilen) anlam derinliğine inmek gerekir. Zira, edebî romanda "imge" bir iletişim şekli olarak yazarın bir ifade ettiği yerdir. Bu amaç doğrultusunda, bu çalışmada roman kapaklarını süsleyen kadın imgesinin[1] fotoğrafını çekmeye çalışacağız. Elbette resmedilen imgeler bir insan tarafından yapıldığına göre özneldir, diğer yandan okurların bunları değerlendirmeleri de kuşkusuz öznel olacaktır.

Anahtar kelimeler: Göstergebilim, roman kapağı, imge, Kadın imgesi , Klasik ve Çağdaş Fransız ve Türk edebiyatı, başlık.

[1] Doktora tezimizde, Göstergebilim ve Dilbilim çerçevesinde Fransız roman kapaklarında "başlık–imge" ilişkisini ele almıştık (Bkz. Kaynakça). Metinsel boyutta tezin içeriğinden ve bulgularından alıntı yapılmamıştır, sadece internette herkesin erişimine açık olan bazı roman kapakları ortak olabilir. Bu çalışma özellikle "Kadın imgesini" konu aldığından tezden üretilmemiştir.

ISBN NR. : 978-625-5694-38-6

İki farklı gösterge : Başlık ve görsel imge

Bu yaklaşımdan hareketle, roman kapaklarında bulunan "başlık ve görsel" romanın bir nevi kimliği, aynası olarak değerlendirilebilir. Göstergebilim ve dilbilim çerçevesinde başlık ile kadın imgesi uyumu ya da uyumsuzluğu roman kapaklarının önemli bir sorunsalıdır. Bu bağlamda, romanın içeriği göz önüne alındığında, bu iki göstergenin tutarlı ve uyumlu olup olmadığı sorgulanmalıdır. Bu çalışmada Fransız ve Türk Edebiyatına ait *klasik ve çağdaş* roman kapaklarında başlık ile görsel *kadın imgesi* arasındaki ilişki incelenecektir. Araştırmanın veri tabanını oluştururken internet üzerinden Google (www.bing.com web stesi) arama motorundan yararlanılacaktır. Ayrıca, her iki edebiyat ve roman dilinde, *kadın yazarlardan* da yararlanılacaktır. Bu iki temel göstergeden birincisi *dilsel* (başlık), diğeri ise *dildışı* (imge) yani görsel bir göstergedir. Bir *imge çözümlemesi* olarak çalışmanın temel amacı, roman kapaklarında yer alan başlık ile görsel kadın imgesinin yani resmedilen göstergenin ilişkisini dilbilim ve göstergebilim bağlamında irdelemektir.

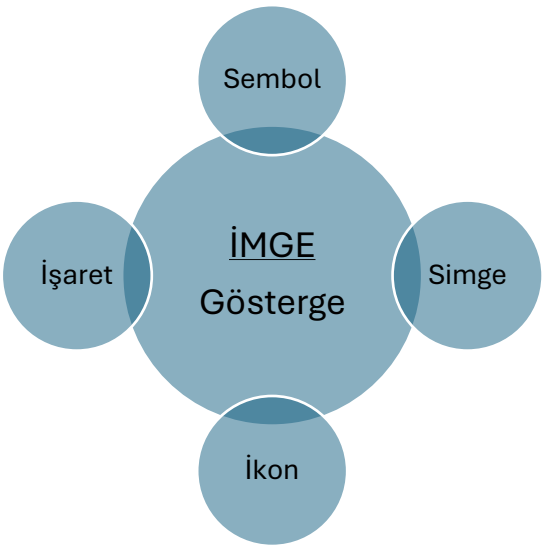
Kuram ve Yöntem

Bu amaçla, öncelikle çalışmanın birinci aşamasında romanlar itina ile seçilecek ve örnek teşkil eden bu emsal roman kapakları değer ve işlevleri bakımından farklı sınıflara ayrılacaktır. Daha sonra, ikinci aşamada seçilen romanlar arasında belirginlik ve çeşitlilik ilkeleri gözetilerek başlık ve resim, gösterge ve imge açısından anlamları çözümlenerek analitik olarak yorumlanacaktır. Çalışmanın bir diğer amacı da roman kapaklarındaki başlık ile kadın imgesi arasındaki ilişkinin tutarlı ya da uyumlu olup olmadığına bakmaktır. Diğer yandan, tutarlılık ya da tutarsızlık ilişkisinin derin yapısı *disiplinlerarası pragmatik* yaklaşımla araştırılacaktır. Böylece edebiyatta kadın imgesinin tam olarak ne ifade ettiğini sorgulayarak (roman-okur iletişimi bağlamındaki) etkisi ve gücü ortaya konulacaktır. Bu araştırma, dilbilimde "gösterge incelemesi" ve özellikle göstergebilimde "imge çözümlemesi" alanına katkı sunmasının yanı sıra, dünya edebiyatına ait roman kapaklarında imge üzerine çalışmak isteyenlere bir fikir verebilir. Araştırmanın kuramsal ve yöntemsel çerçevesini, gibi güncel Fransız Dilbilim ve Göstergebilim kuram ve yöntemleri oluşturacaktır (Barhes, Eco, Joly, Wirth gibi).

ISBN NR. : 978-625-5694-38-6

1. İmgeyi tanımlamak : İmge nedir, ne işe yarar?

İngilizce ve Fransızca imgenin karşılığı olan « image » kavramının etimolojik kökeni Latincede « imago » dur.[2] Portre, resim, fotoğraf, işaret, gösterge gibi çok geniş bir anlam dağarcığı vardır. Türkçede ise "imge" (im+ge) sözcüğü morfolojik olarak "im-" kökü ile "-ge" yapım ekinden oluşmuştur (isimden isim ya da fiilden isim yapımı). Bu kökün, işaret ya da gösterge anlamına gelen "im" mi olduğu, yoksa eski Türkçede "olmak" fiili anlamına gelen "im-ek" fiilinden mi türediği etimolojik olarak derinlemesine araştırılmalıdır. Her iki morfolojik durum da *oluş, görünüş ve eylem* bakımından ele alındığında, imgenin anlamsal değer ve işlevine uymaktadır: 1. İM- : işaret eden, gösteren, 2. İM-EK : gözümüzün önünde var olan, görünen. Terimbilim (terminoloji) ve sözcükbilim/sözlükbilim (lexikoloji) çerçevesinde değerlendirildiğinde, imge sade bir sözcükten ziyade bir alansal bir "terim", hatta birçok alanda kullanılan bir "kavram" haline gelmiştir. Bu nedenle, bu kavram aynı zamanda "gösterge, simge, sembol, ikon" gibi anlamsal açıdan yakın kavramlar ile ilişkilidir. İmge ve göstergeyi diğer kavramlardan ayıran başlıca özelliği hem *bireysel* hem de *uzlaşımsal* olabilmesidir. Bireysel olması kişisel, öznel yoruma dayanmasından kaynaklanmaktadır: örneğin sanat ve edebî imgelerde olduğu gibi. Buna mukabil, uzlaşımsal ve evrensel imgelerde herkesin uzlaştığı ortak bir yorum, başka bir deyişle sosyolojik bir değer yargısı söz konusudur. Oysa "simge, ikon, sembol" kavramları uzlaşımsal, yerine göre de evrenseldir: misal trafik işaretleri uzlaşımsal ve evrensel değer taşırlar. Bu *kavramsal ilişkiyi* bir görsel halinde sunabiliriz:

Şekil 1. İmge ve ilişkili kavramlar

[2] Bkz. Fransız Larousse ve Le Petit Robert Sözlükleri ile Wikipedi Özgür Ansiklopedi: https://tr.wikipedia.org/

ISBN NR. : 978-625-5694-38-6

Bu kavramın genel tanımına bakacak olursak, Türk Dil Kurumu'nun (TDK) çevrimiçi *Türkçe sözlüğünde* imgenin « düşün, duyum, zihin, hayal » gibi kelimeler ile ilişkilendirilerek iki madde halinde tanımlandığını görmekteyiz. Birinci tanım ruhbilim alanında yapılmıştır:[3]

- 1. *Ruh.* Sinirlerin merkezcil bir uyarımı olmaksızın zihinde kendiliğinden canlanan duyumsal biçim.
- 2. Gerçekleşmesi olanaksız ya da pek güç olan düşün, düş, hayal.

Buna göre nesneleri betimleyen imgeyi anlama ve kavrama yetisine « imgelem » (imgebilim/göstergebilim) denir. Buna Fransızca ve İngilizcede, imge bilgisine "Semiyotik" (semiotique/semiotics) ve bilimi dalına da "Semiyoloji" (semiologie/semiology) denir.

2. İmgenin yapısal özellikleri : karmaşık yapı

Göstergebilimci Augustin'e göre imgeler nesneleri taklit yoluyla betimleyen, benzerlik yoluyla da ortaya koyan göstergelerdir (Wirth, 2013: 13). Ancak, 1952 yılında yapılan bu tanım yetersiz görüldüğünden (olsa gerek) günümüzde oldukça geliştirilmiştir. Günümüzde özellikle Joly ve Wirth gibi göstergebilimciler imgeyi tam manasıyla tanımlamak için şu kavramlardan ve aralarındaki ilişkilerden yararlanmışlardır:

- Algı (perception) → temsil (représentation)
- Anlama (compréhension) → anlamlandırma (signification)
- Betimleme (description) → ifade (expression), vs.

Dikotomi (fr. dichotomie) denilen bu terimler arası ilişkiler ya da kavramsal bağıntılar imgenin tam olarak ne olduğu ve ne olmadığını anlamamızı sağlamaktadırlar. Bu açıdan bakıldığında, imgenin sanıldığından çok daha karmaşık bir yapı olduğu anlaşılmaktadır.

3. Kadın imgesi : imgede kadın olgusu

Kadın imgesi, kadının gerek fiziksel gerekse de karakter olarak farklı karakteristik özelliklerini ortaya koyan oldukça işlevsel ve efektif imgelerdendir. Bu etkili imge alansal olarak (kadının bulunduğu) farklı düzlemlerde görünebilir ve kadının yeri, önemi ve rolünü

[3] Bkz. TDK – Türk Dil Kurumu online Türkçe Sözlüğü: https://www.tdk.gov.tr/

ISBN NR. : 978-625-5694-38-6

betimlemeyi amaçlar. En belirgin niteliği görselliğinden kaynaklanmaktadır. Bu alanların en temel olanları sırasıyla şunlardır:

- *Sanat ve edebiyat imgesi* : buna roman, tiyatro, şiir gibi edebî türler ile birlikte sinema, resim, müzik, heykeltıraş gibi farklı sanatsal alanlar da dahildir)
- *Sosyo-kültürel imge* : kadının sosyal ve kültürel özelliklerini ortaya koymak suretiyle onun toplumdaki yerini sorgular.
- *Reklam ve moda imgesi* : kadının reklamdaki yeri ve önemini sergiler.
- *Politikada kadın imgesi* : kadının siyaset alanındaki yeri ve görevini yansıtır.

Kadının merkezinde olduğu "imgesel alanlar" tabii bu saydıklarımızla sınırlı değildir. Bunların yanı sıra, diğer farklı alanlar da elbette mevcuttur. Kadın imgesini tam manasıyla anlayabilmek için bu farklı alanlardaki imgeleri de irdelemekte fayda vardır. Biz burada konumuz itibariyle onun edebiyattaki *imgesel değer* ve *özelliklerinin* yanı sıra *işlevlerine* odaklanacağız.

3.1. Sanat ve edebiyatta kadın imgesi

Sanat ve edebiyatta kadın imgesi konusunda Fransızların hakkını vermek gerekir. Zaten bu anlamda Fransız Dili ve Edebiyatının zenginliği herkes tarafından bilinen bir gerçektir. Bu durumun, roman kapaklarına da gözle görünür renkli ve canlı bir biçimde yansıdığını ileride somut örnekler üzerinden göreceğiz. Kadın klasik yazarlarından Simone de Beauvoir bu imgenin öncüsüdür. Bilindiği üzere, kendisi edebiyatta feminizm akımın kurucusudur.

Sanat penceresinden baktığımızda, gerçekten Fransız sanat ve moda sektörleri bu bağlamda çok öndelerdir. Örneğin, Fransız ELLE ve Madame Dergileri sanatta kadın imgesini en iyi yansıtan sadece kadınlara değil herkese hitap eden değerli yayınlardır. Bunlar kadının sosyolojik sorunlarına eğilmekle birlikte, genelde moda ağırlıklı parfüm, kozmetik ürünler, çanta, elbise, şapka, takı gibi kadınlara has farklı çeşitli nesneleri,objeleri tanıtır.

3.2. Sanat ve kadın : örnek resim ve kapaklar

Aşağıda görmekte olduğunuz bu resim İskenderun Bölgesinden genç ve yetenekli sanatçımız ressam Rümeysa Dağlı'ya ait güncel bir eserdir (2025). Eser göz kamaştırıcı bir kadın portresidir. Kendileri bu etkileyici tabloda klasik ve modern kadını bir resimde buluştururken, kara kalem tekniğini düşündürmekte olup ek olarak sadece sarı-bej karışımı

ISBN NR. : 978-625-5694-38-6

rengi yüzün ten rengi ile elbisenin omuz kısmında, kırmızı rengi ise ruj olarak kullanmıştır. Çiçekli ve kuş tüylü modern şapka ile boynunda ince düğümlenmiş fular da aksesuar olarak kadına yakıştığından dikkatleri çekmektedir.

Ancak, kırmızı rengin baskın (az da olsa etkili) kullanımı göze çarpmaktadır. Kadını resmetmek için renklerden ziyade ince çizgilerdeki nüansların ve görsellikteki estetiğinin önemine değindiğini düşünmekteyiz. Bu bağlamda sanatçının doğalcılık, hayalcilik, romantizm ve empresyonizm akımlarını harmanlayarak bizlere zengin ve çok boyutlu bir kompilasyon sunduğunu söyleyebiliriz. Bu yönüyle bu sanat eseri Fransız klasik yazar Gustave Flaubert'in « Madame Bovary » roman kapağını andırmaktadır. Buradan ince bir esinlenme olduğunu söyleyebiliriz.

Şekil 1. Sanatta bir kadın portresi (R. Dağlı)

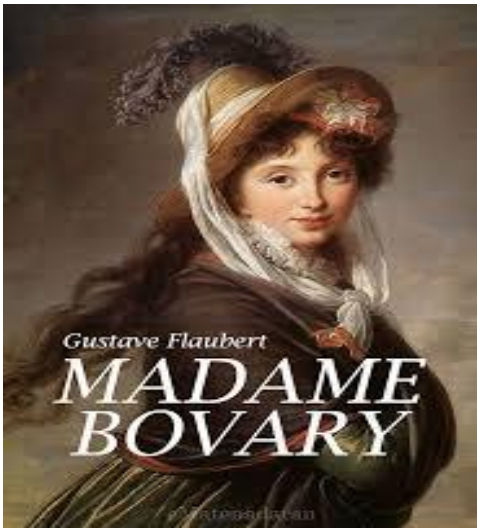
3.3. Edebiyatta kadın imgesi (Edebî kadın figürü)

Edebiyatta kadın imgesi (edebî kadın figürleri) özellikle yazınsal roman türünün içeriğindeki hikayede işlenen tematiklerden biridir. Elbette diğer yazınsal türlerde de *kadın olgusu* işlenmiştir. Fakat bizim konumuz özellikle roman kapaklarında yer alan, onu süsleyen kadın imgesidir. Roman kapaklarında *imgesel ulam* olarak mutlu, mutsuz, yalnız kadın ile aşk teması bağlamında kadın-erkek ilişkisini yansıtan imgelerle karşılaşabiliriz. Bu imgelerin başında simge haline gelmiş Gustave Flaubert'in meşhur « Madame Bovary » (1856)[4] roman

[4] Parantez içinde verilen tarih, ilgili romanın ilk yayınlanma tarihidir. Fransızca roman başlıklarının parantez içindeki Türkçe tercümesi tarafımızca yapılmıştır.

ISBN NR. : 978-625-5694-38-6

kapağındaki *alımlı ve çekici kadın* imgesidir. Bu roman kapağının farklı görsel tasarımları mevcuttur ve evrensel değer kazanarak ikonik hale gelmiştir:[5]

Şekil 2. Edebiyatta bir kadın portresi (G. Flaubert)

3.4. Edebî tema ve biçem açısından kadın imgesi

Edebî tema ve biçem açısından kadın imgesini -ilk bakışta- modern romanlara nazaran klasik romanlarda daha fazla görmekteyiz. Bunlarda kadının güzelliği, göz alıcı giyiminin yanı sıra farklı ruh halleri ve karakteristik yönleri yansıtılmaktadır. Özellikle Klasik Fransız Edebiyatında, yazarın mensup olduğu (realizm, klasisizm, natüralizm/doğalcılık, romantizm, empresyonizm/izlenimcilik gibi) "edebî akımlar" doğal olarak kapakta resmedilen *kadın imgesini* etkilemesi mümkündür. Daha açık bir şekilde ifade etmek gerekirse, örneğin realizm akımına mensup yazarlar kadının daha çok gerçek yönlerini zikrederken, klasisizm akımında klasik yönlerinin, natüralizm akımında doğal taraflarının, romantizm akımında ise kadının, aşk imgesi ile birlikte işlendiğini söyleyebiliriz. Edebî akımlara göre kadın imgesini bir tabloda özetleyebiliriz:

Tablo 1: Edebî akımlara göre kadın imgeleri

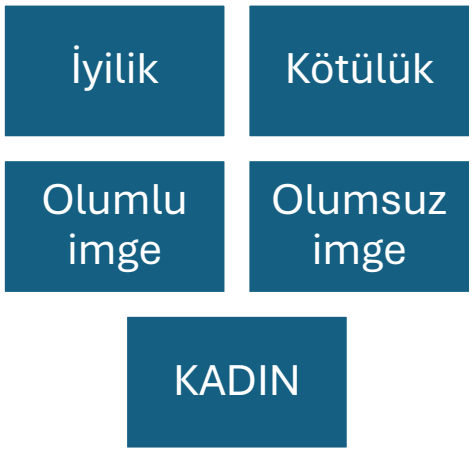
Edebî Akım/Düşünce	Kadın İmgesi/Figürü
1. Realizm (Gerçekçilik)	Gerçekçi kadin imajı
2. Klasisizm (Klasikçilik)	Klasik kadın imajı

[5] Roman kapak görselleri, internet üzerinden herkesin erişimine açık olan Google arama motorudan geçerek BING sayfasından alınmıştır. Bkz. https://www.bing.com/

ISBN NR. : 978-625-5694-38-6

3. Natüralizm (Doğalcılık)	Doğal kadın imajı
4. Romantizm (Romantizm)	Romantık/aşık kadın imajı
5. Empresyonizm (İzlenimcilik)	İzlenimci kadın imajı
6. Sembolizm (Sembolizm)	Sembol kadın imgesi

Diğer yandan tematik olarak kadının genelde "İyilik" (fr. Le Bien) ve "Kötülük" (fr. Le Mal) olmak üzere *iki ana parametre* altında işlendiğini görmekteyiz. Buna genel kategori ayırımı olarak "iyi kadın–kötü kadın" teması diyebiliriz. Bu durum, yazarın romanında işlediği konu, kişiler arasındaki ilişkilere, olaylara (kadın-erkek ilişkileri) ve bunlarla birlikte yazınında ördüğü hikayenin içeriğine bağlıdır. Dolayısıyla, kadın imgesi yazınsal üslup çerçevesinde, yazarın biçemine yani stilistiği ile yakından ilişkilidir.

Şekil 3. İyilik/Kötülük teması ve kadın

4. Roman kapaklarında kadın imgesi

Kuramsal girişten sonra şimdi edebiyatta roman kapaklarını süsleyen, resmeden kadın imgesini ve başlıkları incelemeye başlayabiliriz. Dediğimiz gibi, örneklerimiz klasik ve çağdaş Fransız ve Türk romanlarından oluşacaktır. Kapak imgelerini yan yana koymak bize aynı zamanda *karşılaştırmalı* bir bakış açısı ortaya koyma fırsatı sunacaktır. Burada amacımız edebiyatta *kadın imgesinde* bir standart, bir norm olabilir mi sorgusu çerçevesinde bir *kadın tipolojisi* ortaya koyabilmektir. Edebî kadın imgesi kategorileri *görsel ve fiziksel açıdan* yedi farklı ulamdan oluşmakta olup, şu başlıklar altında incelemeye çalışacağız:

ISBN NR. : 978-625-5694-38-6

Tablo 2. Edebî kadın imgesi kategorileri

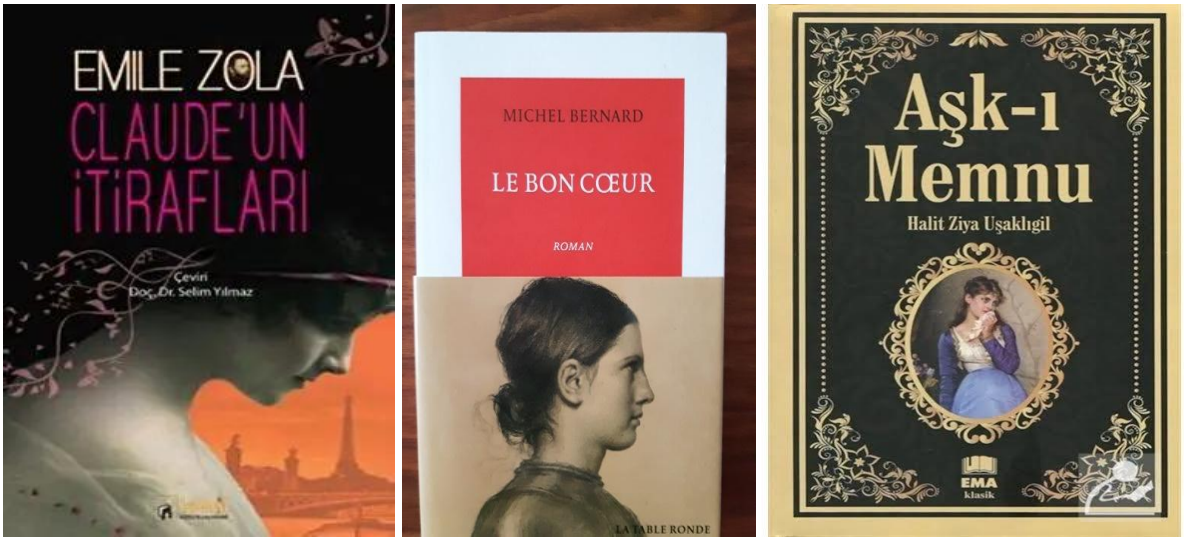
İmgenin türü	İmgenin değeri
1. Kadın portresi	İkonik kadin figürü (simge)
2. Kadın-erkek imgesi	Aşık kadın/Aşk imgesi
3. Belirtik kadın imgesi	Açık/somut/konuşan görsel
4. Örtük kadın imgesi	Gölge kadın imgesi
5. Gizli kadın imgesi	Yüzü gizli kadın imgesi
6. Başlıkta kadın imgesi	Görselsiz/sessiz imge
7. Kara roman kadın imgesi	Polisiye roman kadın imgesi

4.1. Kadın portresi : İkonik kadın figürü (simge)

Birinci kategorimiz ikonik kadın figürünü yansıtan Kadın Portresidir[6] (fr. portrait image-femme).[7] Bunun en güzel örneğinin Gustave Flaubert'in "Madame Bovary" roman kapağı olduğunu görmüştük. Bu kapak tasarımında kadının yüzü ve bedeninin bır kısmı ilgi çekici bir şekilde yansıtılmaktadır. Burada kadının güzelliği ve çekiciliği ön planda tutulmaktadır. Bu açıdan bu tür kadın portrelerinin deyim yerindeyse "simge" değerini taşıdığını söyleyebiliriz. Aşağıdaki örneklerde, klasik Fransız yazarlardan Emile Zola'nın kurgu romanı "La Confession de Claude" (1865) romanının Türkçe çevirisi olan "Claude'un İtirafları" (2011), çağdaş Fransız yazarlardan Michel Bernard'ın "Le Bon Coeur" (İyi Kalp) ve klasik Türk yazarlardan Halit Ziya Uşaklıgil'in meşhur realist-natüralist romanı "Aşk-ı Memnu" (1901) isimli roman kaplarını verebiliriz. Fransız Zola ile Bernard'ın romanlarında kadın yan cepheden verilmiş iken, Türk yazar Uşaklıgil'in romanında karşı cepheden bedeni ile birlikte resmedilmiştir. Ortadaki çağdaş Fransız romanında yandan çekilmiş kadın portresinin kitap kapağında okurun isteğine göre *çıkarılabilir bir etiket tekniği* kullanılarak verildiğini görüyoruz.

[6] Kategori başlıkları sözcükten öte kavram olduğu için baş harflerini büyük harfle yazmayı daha uygun gördük.
[7] Bu nedenle Fransız Dilbilim, Göstergebilim ve Çeviribilim ile ilgili bazı önemli kavramların Fransızca karşılıklarını parantez içinde vereceğiz. Bunun alan terminolojisi açısından önemli olduğu kanaatindeyiz.

ISBN NR. : 978-625-5694-38-6

Şekil 4. Kadın portresi tasarımları

4.2. Kadın-erkek ilişkileri : Aşk imgesi

(fr. image femme-homme-amour)

İkinci kategorimiz olan kadın-erkek ilişkileri kategorisi bağlamında, *aşık kadın* ya da *aşk imgesine* klasik ve çağdaş Fransız Edebiyatından birer, Klasik Türk Edebiyatından da bir örnek verelim. “L'Éducation Sentimentale” (Duygusal Eğitim), Gustave Flaubert tarafından yazılan bir romandır (1869). 19. Yüzyılın en etkili romanlarından biri olarak kabul edilen eser, George Sand ve Émile Zola gibi çağdaşlar tarafından övgüyle karşılanırken Henry James tarafından eleştirilmiştir. Hikâye, 1848 Fransız Devrimi döneminde genç bir adamın romantik hayatını ele almaktadır (Bkz. https://tr.wikipedia.org/). Kadın-erkek ilişkilerini aşk imgesi bağlamın yansıtan diğer iki örneğimiz çağdaş kadın yazar Françoise Dorin’in (2007) “En Avant Toutes!” (Tüm kadınlar Önde/Başta) ve klasik yazarlarımızdan meşhur Reşat Nuri Güntekin’in çok iyi bilinen ve ekranlara dizi ve film olarak yansıyan “Çalıkuşu” (1922) isimli roman kapaklarıdır.

ISBN NR. : 978-625-5694-38-6

Şekil 5. Kadın-erkek ilişkileri (Aşk imgesi)

4.3. Belirtik kadın imgesi : Açık ve somut görsel

Üçüncü kategorimiz "Belirtik kadın" imgesidir (fr. image-femme explicite). Belirtik (fr. explicite) dilbilimsel bir kavram olup *açık ve somut* anlamına gelir. Bu yönüyle sunulan görsel sessiz değil, aksine *metaforik anlamda* adeta "konuşan" bir imgedir (fr. image parlante). Buna örnek olarak, Fransız Edebiyatı klasiklerinden yine Emile Zola'nın önemli romanlarından "Nana" (tr. Nana) ile çağdaş yazarlardan Jérôme Ferrari'nin (2018) tarihî kurgusu "A Son Image" (Kendi Resmi) başlıklı romanlarını sunabiliriz. Çağdaş Türk yazarlardan da Elvan Ebinç'in "Kağıttan Köprüler" isimli aşk romanını (2013) ekleyebiliriz. Burada dünyaca ünlü Émile Zola'ya tanınmış "Nana" romanına ayrı bir parantez açmak gerekirse, Fransız natüralist yazarın 1880 yılında tamamladığı *Nana*, 20 romandan oluşan *Les Rougon-Macquart* serisinin dokuzuncu kitabıdır. (Bkz. Emile Zola. Nana (roman) - Vikipedi).

ISBN NR. : 978-625-5694-38-6

Şekil 6. Belirtik kadın imgesi kapakları

4.4. Örtük kadın imgesi : Gölge kadın figürü

Dördüncü kategori "Örtük kadın" ya da "Gölge kadın" imgesidir (fr. image-femme implicite). Bu kapak tasarımında kadın genelde koyu siyah fonda ve arkası dönük bir pozisyonda verilmiştir. Arka cepheden verildiğinden kadının yüzü görünmez, dolayısıyla kim olduğu yahut da nasıl bir yüzü olduğu bilinmez. Sadece genel vücudu ile ilgili sınırlı bir bilgi içerir. Saçları, giyimi (etek, kadın elbisesi), kadın şapkası ve biraz da kadınsı vücudu sayesinde kadın olduğunu anlayabiliyoruz. Buna örnek olarak çağdaş Fransız yazarlardan Fatou Diome'un kurgu romanı (2010) "Celles Qui Attendent" (Bekleyen Kadınlar) ile klasik Türk yazarlardan Sabahattin Ali'nin ikinci romanı olarak bilinen "İçimizdeki Şeytan" (1940) ile çağdaş yazar Adalet Ağaoğlu'nun "Ölmeye Yatmak" (1973) başlıklı roman kapaklarını verebiliriz:

Şekil 7. Örtük kadın imgesi kapakları

4.5. Gizli kadın imgesi : Yüzü gizli kadın görünümü

Beşinci kategori yüzü gizli kadın görüntüsü sunan "Gizli kadın" imgesidir (fr. image-femme sous-entendue). Adi üstüne bu imge tipinde kadının yüzü hiçbir şekilde görünmemektedir. Sadece vücudunun geri kalan kısmı görünür. Bu yöntem okurun merakını uyandırma amaçlı olabilir ve böylece herkes kendine göre bir kadın yüzü hayal edebilir. Buna emsal olabilecek örnek olarak çağdaş Fransız yazarlardan J. Courtney Sullivan'ın (2012) edebî kurgusu "Les débutantes" (Acemi kadınlar/Çaylak kızlar), çok tanınan Fransız kadın yazarlardan Annie Ernaux'un (1988, Gallimard) "Une Femme" (Bir Kadın) ile Hervé

ISBN NR. : 978-625-5694-38-6

Pouzoullic'in kurgu romanı (2018) "L'homme Qui Voulait Aimer Sa Femme" (Karısını Sevmek İsteyen Adam) başlıklı roman kapaklarını verebiliriz:

Şekil 7. Gizli kadın imgesi kapakları

4.6. Başlıkta kadın imgesi : Görselsiz/sessiz imge

Altıncı kategorimiz ise *görselsiz* yani *sessiz imge* (fr. image muette) olarak "Başlıkta kadın" imgesidir (fr. image-femme sans visuel). Bu imge türünde *tek işaret* yahut da *gösterge* olarak kadın sadece başlıkta yer alır. Aşağıda verilen kapak örneklerinde olduğu gibi, görselde hiçbir işaret ya da gösterge olmaz. Örneklerimiz şunlardır: Klasik sayılabilecek yazarlardan André Breton'un kurgu romanı olarak bilinen "Nadja" (1928), Fransız Edebiyatında "Feminizm akımının öncüsü olarak gösterilen *feminist kadın* yazarlardan Simone de Beauvoir'un (1967) "La Femme Rompue" (Aldatılmış/Aldatılan Kadın) ve Türk yazarlardan Türk Edebiyatında *feminist bakış açısı* olarak Feminizm akımının öncülerinden sayılan Leylâ Erbil'in "Tuhaf Bir Kadın" (1971) başlıklı roman kapkaları.

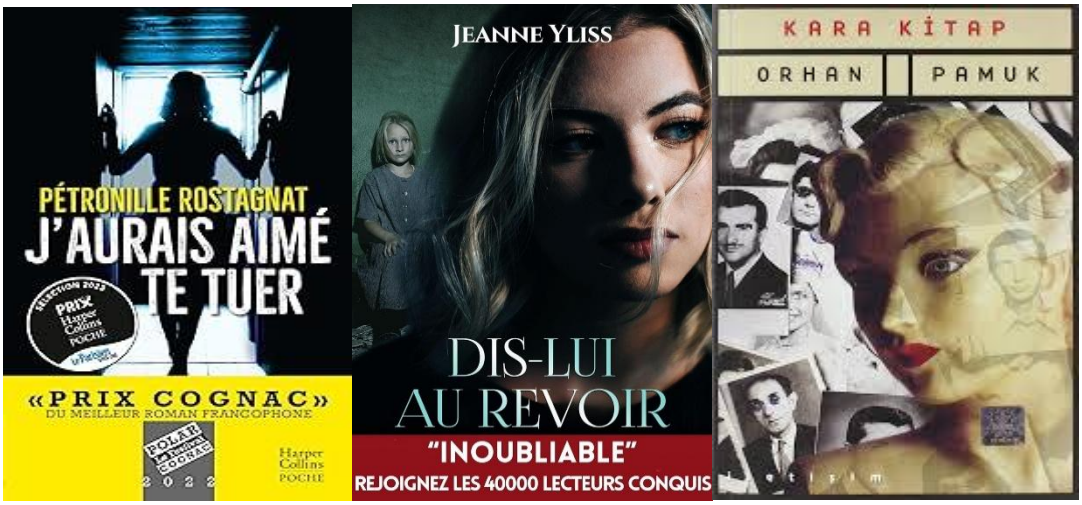
ISBN NR. : 978-625-5694-38-6

Şekil 8. Başlıkta görselsiz kadın imgesi kapakları

4.7. Kara roman kadın imgesi : Polisiye roman

Yedinci ve son kategorimiz, bir *polisiye roman* olarak "kara roman" kadın imgesidir (fr. image-femme noire). Buna kara kadın imgesi de diyebiliriz. Örnek olarak çağdaş Fransız romanlardan Pétronille Rostagnat'nın ödül alan (Prix Cognac) gerilim, gizem ve psikolojik kurgu içeren (2022) "J'aurais aimé te tuer" (Seni Öldürmek İsterdim) ve Jeanne Yliss'in Unutulmazlar (Collection Inoubliables) serisinde/koleksiyonunda çıkan ve 40 bin okuyucuya ulaşan (2021) yaşanmış gerçek bir hakeyeden esinlenen *gerilim ve psikolojik kurgusu* "Dis-lui Au Revoir" (Ona Elveda Dersin) başlıklı romanlardır. Ayrıca, çağdaş uluslararası edebiyat dünyasında tanınan ve kitapları birçok dile çevrilen meşhur yazarlardan Orhan Pamuk'un iyi bilinen ve çok okunan; kurgu, gizem ve hukuk hikayesi içeren (1990) "Kara Kitap" isimli romanını emsal olarak verebiliriz.

Şekil 9. Kara roman kadın imgesi kapakları

ISBN NR. : 978-625-5694-38-6

Bu romancılar arasında, Türk yazar Orhan Pamuk'a ayrı bir parantez açmak lazım: "Kara Kitap" romanı uluslararası platformda ilgi görmüş, Nobel Edebiyat ödülü alan (2016) "Kar" romanı gibi birçok yabancı dile çevirisi yapılmış ve Fransa'da ödül almıştır. Bazı değerlendirmeler şu şekildedir: "Zengin, yaratıcı, modern bir ulusal destan." (The Sunday Times, İngiltere). "Pamuk, Kara Kitap'la romanın bir edebi tür olarak hâlâ hayatta olduğunu, hâlâ bir potansiyeli ve geleceği olduğunu kanıtladı. Bunları yapan biri ne zamandır çıkmıyordu." (Horace Engdahl. Nobel Komitesi Başkanı). Ayrıca, roman 1994 yılında France Culture Ödülü almıştır.

Tespit ve sonuç (Genel değerlendirmeler)

Gerek klasik gerek çağdaş Fransız ve Türk roman kapaklarında kadın imgesinin genel bir panoramasını sunmaya çalıştık. Bu zengin ama komplike kompozisyonda hangi unsurların öne çıktığını göstermek istedik. Farklı kategorileri oluştururken 70 civarında roman kapaklarından oluşan yeterince geniş bir bütünceyi temel aldık ve buradan oluşturduğumuz kategorilere göre seçim yaptık. Joly'nin (1994) dediği gibi özellikle görsel imgenin karmaşık yapısı itibariyle aslında karma bir *fotoğraf ya da resim* (fr. photographie de l'image) özelliğinin olduğunu ve her türlü yoruma açık öznel yapısıyla "sessiz dil" (fr. parole muette) olarak değerlendirilebileceğini gözlemledik. Biz buna sessiz imge (fr. image muette) kavramını öneriyoruz. Bu karmaşık ama kapsamlı ve kapsayıcı yapısının *imgenin gücünden* (fr. la force de l'image) ileri geldiğini ifade eden Joly, wirth, Fontanille gibi önde gelen çağdaş Fransız göstergebilimciler imgenin tek bir tanımla açıklanamayacağını oluşturdukları imge kuramlarında vurgulamışlardır.

Kadın imgesinin yeri ve önemi üzerine

Elde ettiğimiz bulgulara göre, kadın imgesinin değer ve işlevinin şu temel olgulardan oluştuğunu söyleyebiliriz. Bu değer ve işlevler aynı zamanda edebî ya da yazınsal imge denilen kadın imgesinin edebiyatta ve özellikle de roman kapaklarındaki yeri ve önemini hem betimlemekte hem de diğer yandan onu bir anlamda pekiştirmektedir. İlginç olan şudur ki, bu işlevler aynı zamanda dil ve söz için de geçerli olmasıdır.

- 1. Etkisi ve gücü (fr. force/pouvoir de l'image)
- 2. Algısal işlevi (fr. fonction perceptive)
- 3. Temsil işlevi (fr. fonction représentative)

ISBN NR. : 978-625-5694-38-6

- 4. Betimleme işlevi (fr. fonction descriptive)
- 5. İleti gönderme/gönderge işlevi (fr. fonction référentielle)

İmge kategorileri üzerine: Farklı portre ve figürler (Görsel tasarımlar)

Disiplinlerarası pragmatik yaklaşım çerçevesinde, Dilbilim–Göstergebilim ilişkisi penceresinden bakıldığında, nasıl ki dilsel unsurlar sınıflandırmaya tabi oluyorsa, imgesel öğe ve olgular de sınıflandırılabilir. Yukarıda saydığımız değer ve işlevler çerçevesinde (kesin sayısı belli olmamakla birlikte) çeşitli kadın imge kategorileri belirledik, ancak bunların dışında farklı kategoriler oluşturmak ve bu sınıfsal alt başlıkları geliştirmek gerekir. Bu sınıflandırmaya en belirgin örnek ya da emsal olarak şunları gözlemledik ve üzerinde çalıştık:

- Kadın portresi, kadın-erkek ilişikleri, aşk imgesi, mutsuz ve yalnız kadın, kahraman kadın imgesi, kara roman kadın imgesi, vs.
- Bunların dışında dediğimiz gibi pek tabii farklı ulamlar bulmak, üzerinde çalışmak ve yorumlamak mümkündür.

Edebiyatta kadın : Edebî kadın imgesi üzerine

Edebiyatı edebiyat yapan 3 olgusal bileşen olan zaman/uzam, kişiler ve hikaye/öykü arasında kişilerin diğer bileşenlere nazaran roman kapaklarında biraz daha fazla kullanıldığını söyleyebiliriz. Edebî kadın imgesi çerçevesinde, kadına özgü bu görsel, iletisel ve iletişimsel olgunun sahip olduğu kendine has dinamikleri bağlamında, hem klasik hem de çağdaş Fransız ve Türk edebiyatında var olduğunu, hatta önemli bir yer işgal ettiğini örneklerle gösterdik. Ancak, uluslararası alanda oldukça geniş kapsamlı ve zengin olması itibariyle, özellikle Klasik Fransız Dili ve Edebiyatında kadın imgesinin roman kapaklarındaki kullanım sıklığı göze çarpmaktadır. Çağdaş romanlarda adı üstünde kadın profili daha modern çizim ve tasarımla resmedildiğini tespit ettik. Bunun yanı sıra, belirtik imgenin daha sık kullanıldığını gözlemlemekle birlikte, örtük ve hatta gizli imgelerin de azımsanmayacak ölçüde roman kapaklarında yerini aldığını tespit etmiş bulunuyoruz. Zaman içindeki kronolojik duruma istinaden, Türk Edebiyatı yazarlarının doğal olarak Klasik Fransız Edebiyatından ve yazarlarından esinlendiklerini değerlendiriyoruz.

Son söz…

Bu çalışmanın sonunda kadın imgesi bize göre tam olarak şudur diyebiliriz : Hayata ve gerçeklere ilişkin bir nesneyi, bir insanı ya da bir olguyu yansıtan, iletisi olan ve bir yerlere ayna tutan işlevsel ve etkili bir iletişim aracıdır. İmge de tıpkı kadın gibi her yerde var olan

ISBN NR. : 978-625-5694-38-6

yadsınamaz bir gerçekliktir, hayatın ta kendisidir aslında. Kadın, imge ile birleştiğinde ise retorik, estetik ve görsellikle birlikte zenginleştirilmiş, çeşitlilik arz eden nefis bir edebiyat ziyafeti sunar. Zira imge de kadın gibi güzellik ve zarafet ile bezenmiştir. Yeter ki bunu anlamak ve keşfetmek için uzun ama keyifli bir edebiyat yolculuğuna çıkılsın. Neticede, imgede farklı sıra dışı bir ruh vardır, çok ince nüansları olan devingen bir ruh, onu anlamak, sezinlemek ve yorumlamak lazım. Kadın imgesi, kendine öz bir edebiyat, bir sanattır diyerek sözlerimizi şu tarafımıza ait satırla tamamlayalım: İmge önce derin bakan gözlerde, sonra da kalbin en derin yerindedir!...

Kaynakça

Barthes, R. (1979). *Göstergebilim ilkeleri*. Çev. Berke Vardar. İstanbul: Multilingual.

Benveniste, E. (1995). *Genel dilbilim sorunları*. Çev. Erdim Öztokat, İstanbul: YKY–Yapı Kredi Yayınları.

Chomsky, N. (2011). *Dil ve zihin*. Çev. Ahmet Kocaman, Ankara: Bilgesu Yayınları, 3. Baskı.

Dağlı, R. (2025). *Şağkalı kadın portresi: Batılı modern kadın figürü*. İskenderun/Hatay Bölgesi bağımsız resim sanatçısı, Konya Karaman Üniversitesi öğrencisi.

Dupriez, B. (2003). *Gradus: Les procédés littéraires*. Coll. Poche. Paris: Hachette.

Eco, U. (1988). *Le signe, histoire et analyse d'un concept*. Paris: Édition Labor.

Joly, M. (2015). *Introduction à l'analyse de l'image*. Paris: Armand Colin. 3e édition.

Joly, M. (2011). *L'image et les signes*. Paris: Éditions Armand Colin.

Peirce, C. S. (1978). *Écrits sur le signe*. Paris: Les Éditions du Seuil.

Wirth, J. (2013). *Qu'est-ce qu'une image?* Genève: Éditions Librarie Droz S.A.

E-Kaynaklar

URL-1: BING Sitesi: https://www.bing.com/ (Erişim Tarihi: 25 Eylül 2025)

URL-2: Google: https://www.google.com.tr/ (Erişim Tarihi: 25 Eylül 2025)

URL-3: Kelimeler Sitesi: https://www.kelimeler.net/ (Erişim Tarihi: 20 Eylül 2025)

URL-4: Larousse Sözlüğü: https://www.larousse.fr/ (Erişim Tarihi: 20 Eylül 2025)

URL-5: Petit Robert Sözlüğü: https://www.lerobert.com/ (Erişim Tarihi: 20 Eylül 2025)

URL-6: TDK Türkçe Sözlüğü: https://www.tdk.gov.tr/ (Erişim Tarihi: 20 Eylül 2025)

URL-7: Wikipedi Özgür Ansiklopedi: https://tr.wikipedia.org/ (Erişim Tarihi: 20 Eylül 2025)

.

ISBN NR. : 978-625-5694-38-6

ELEKTRİK GÜÇ SİSTEMLERİNDE HARMONİK KESTİRİM PROBLEMLERİNİN ÇÖZÜMÜ İÇİN KULLANILAN META SEZGİSEL YÖNTEMLERİN PERFORMANS ANALİZİNİN GERÇEKLEŞTİRİLMESİ

Öğr. Gör., Şule Nilhan OĞUZALP*[1], Dr. Öğr. Üyesi, Sıtkı AKKAYA[2], Prof. Dr., Ulaş EMİNOĞLU[3]

[1]*Sivas Cumhuriyet Üniversitesi, Sivas Teknik Bilimler Meslek Yüksekokulu, soguzalp@cumhuriyet.edu.tr-*

[2]*Sivas Bilim ve Teknoloji Üniversitesi, Mühendislik ve Doğa Bilimleri Fakültesi, sakkaya@sivas.edu.tr-*

[3]*Samsun Üniversitesi, Mühendislik ve Doğa Bilimleri Fakültesi, ulas.eminoglu@samsun.edu.tr-*

Özet

Enerji sektöründeki artan rekabet ve tüketicilerin daha kaliteli enerji talebi, elektrik şebekelerinde güç kalitesini öncelikli bir konu haline getirmiştir. Elektrik enerjisine olan ihtiyacın giderek artmasıyla birlikte, sürekli, belirli bir gerilim seviyesinde, sabit frekanslı ve genlikli bir enerji temini zorunluluk arz etmektedir. Ne yazık ki, bu ideal koşullar pratikte tam olarak sağlanamamaktadır. Gerilim-akım karakteristiği doğrusal olmayan elemanların ve güç elektroniği bileşenlerinin yaygınlaşması, dalga şekillerinin bozulmasına ve güç kalitesi problemlerinin artmasına neden olmaktadır. Bu problemler arasında harmonik bozulmalar ön plana çıkmakta olup, harmoniklerin doğru bir şekilde tespiti, ölçülmesi ve kestirimi büyük önem taşımaktadır. Harmonik kestirimi için literatürde birçok yöntem önerilmiş olup, kısa sürede daha iyi tahminler sunmaları nedeniyle meta-sezgisel optimizasyon yöntemleri ön plana çıkmaktadır. Bu çalışmada, sentetik bir güç sinyaline ait genlik ve frekans parametrelerinin kestirimi için üç farklı meta-sezgisel algoritmanın performansı incelenmiştir: Örümcek Eşekarısı Optimizasyonu (SWO), Deniz Yırtıcıları Algoritması (MPA) ve Karınca Aslanı Optimizasyonu (ALO). Çalışmanın temel amacı, söz konusu harmonik kestirim probleminde bu yöntemlerin etkinliğini analiz etmek ve karşılaştırmalı bir değerlendirme sunmaktır. Seçilen algoritmaların performansı, istatistiksel geçerliliği sağlamak amacıyla Monte Carlo analiz yöntemi ile 30 bağımsız tekrar gerçekleştirilerek test edilmiştir. Algoritmaların tahmin doğruluğu ve tutarlılığını kapsamlı bir şekilde değerlendirmek için Ortalama Kare Hata (MSE), Ortalama Mutlak Hata (MAE) ve R^2 performans indekslerinin ortalamaları ayrı ayrı hesaplanmış ve karşılaştırılmıştır.

Anahtar kelimeler: Deniz Yırtıcıları Algoritması (MPA), Güç kalitesi, Harmonik kestirimi, Karınca Aslanı Optimizasyonu (ALO) ve Örümcek Eşekarısı Optimizasyonu (SWO)

ISBN NR. : 978-625-5694-38-6

1.GİRİŞ

Enerji sektöründeki rekabetin artması ve tüketici taleplerinin yükselmesi, elektrik şebekelerinde güç kalitesini kritik bir parametre haline getirmiştir. İdeal koşullarda sürekli, sabit frekans ve genlikte enerji temini gerekli olsa da, pratikte doğrusal olmayan yüklerin ve güç elektroniği elemanlarının yaygınlaşması, dalga şekli bozulmalarına ve dolayısıyla güç kalitesi problemlerine yol açmaktadır. Bu problemler içerisinde öne çıkan harmonik bozulmaların doğru tespiti, ölçümü ve kestirimi, sistem güvenilirliği ile verimliliği açısından büyük önem arz etmektedir.

Harmonik kestirimi için geleneksel yöntemlere kıyasla, yakınsama performansı ve yerel optimumlardan kaçınmadaki üstünlükleri nedeniyle meta-sezgisel optimizasyon algoritmaları etkin bir alternatif sunmaktadır. Bu çalışmada, sentetik bir güç sinyaline ait harmonik genlik ve frekans parametrelerinin kestiriminde üç farklı meta-sezgisel algoritmanın performansı incelenmiştir [5].

2.MATERYAL ve METOT

Bu çalışmamızda güç sistemlerindeki bozucu etkilerden harmoniklerin genlik ve faz açısı tahmin edilerek tespiti üç farklı meta sezgisel yöntemle yapılmaktadır. Literatürde en çok atıf alan Z. Lu ve arkadaşlarının [4] makalesindeki aşağıdaki veri örneği kullanılır.

$$v_1(t) = 0.95\cdot\sin(100\pi t - 2.02^\circ) + 0.09\cdot\sin(5\cdot 100\pi t + 82.1^\circ) + 0.043\cdot\sin(7\cdot 100\pi t + 7.9^\circ)$$
$$+ 0.03\cdot\sin(11\cdot 100\pi t - 147.1^\circ) + 0.033\cdot\sin(13\cdot 100\pi t + 162.6^\circ) \quad (1)$$

Test sinyali, 64 nokta örneklenerek, kullanılan algoritmalar için popülasyon boyutu 50, maksimum jenerasyon sayısı 100 ve tekrar sayısı 50 olarak seçilmiştir. Algoritmaların durdurma kriteri, maksimum jenerasyon sayısına ulaşılmasıdır. Güç sistemlerindeki bozunumlardan harmoniklerin parametrelerini tahmin etmek için; EKK yöntemi ve meta sezgisel optimizasyon algoritmaları kullanılır. Tahmin edilecek elektrik sinyalinin temel tanımı Denklem (2)'de verilmiştir:

$$Z(t) = \sum_{n=1}^{N} A_n \sin(\omega_n t + \phi_n) + v(t) \quad (2)$$

Bu denklemde, $n = 1, 2, \ldots, N$ harmonik sırasını ifade eder. A_n, ϕ_n ve ω_nsırasıyla n'inci harmoniğin genliği, faz açısı ve açısal frekansıdır. Açısal frekans $\omega_n = 2\pi f_n$ ve $v(t)$ ise ölçülen sinyale eklenen gürültüdür. En iyi tahmin koşulunda $\hat{\phi}_n$ ve $\hat{\omega}_n$ en iyi sonucu sağlaması gerekir. Ancak $\hat{\phi}_n$ ve $\hat{\omega}_n$ değerleri her zaman en iyi çözüm olmayabilir ve bu değerlerin optimize edilmesi gerekebilir. Bu nedenle, bir sonraki iterasyonda $\hat{\phi}_n$ ve $\hat{\omega}_n$ aşağıdaki J maliyet fonksiyonuna göre bir optimizasyon algoritması kullanılarak güncellenir. Bu işlem nihai yakınsama koşuluna ulaşılıncaya kadar tekrarlanır [2].

$$J = \sum_{k=1}^{K} \left(Z(k) - \hat{Z}(k)\right)^2 \quad (3)$$

ISBN NR. : 978-625-5694-38-6

3.META SEZGİSEL ALGORİTMALAR

ALO algoritması, Karınca Aslanı (Myrmeleontidae) larvalarının karakteristik avlanma stratejisinden esinlenmiştir. Algoritmanın temel işleyişi, av (karıncalar) ve avcı (karınca aslanları) arasındaki etkileşimi modellemektedir. Karınca aslanlarının kumda konik tuzaklar kazarak avını tuzağa düşürmesi, yakalaması ve sonrasında tuzak konumunu yeniden düzenlemesi süreci, algoritmada rastgele yürüyüşler ve konum güncelleme operatörleri ile taklit edilir. Avlanma başarısına bağlı olarak elit bireylerin seçilmesi ve belirli aşamalarda arama uzayı çeşitliliğinin artırılması, ALO'nun yerel optimumlardan kaçınma yeteneğini güçlendiren temel mekanizmalardır [7].

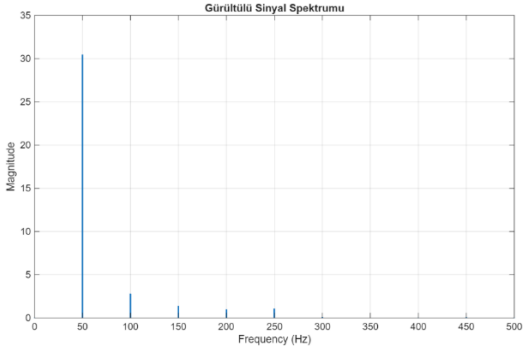
MPA, okyanus ekosistemindeki av-avcı etkileşimlerine dayalı olarak geliştirilmiş popülasyon tabanlı bir algoritmadır. Temel gücü, av ve avcının göreli hareket hızına bağlı olarak tanımlanan üç farklı fazdan (keşif, geçiş ve sömürü) oluşan adaptif bir yapıya sahip olmasıdır. [3] Algoritma, "Elit matris" yapısıyla en iyi çözümü takip eder ve "açgözlü seçim" stratejisi ile çözüm kalitesini korur. Ayrıca, deniz yırtıcılarının beslenme davranışlarını modelleyen "Balık Toplama Cihazları" etkisi gibi operatörler sayesinde arama çeşitliliği artırılarak yerel optimumlara düşme riski minimize edilir [6].

SWO algoritması ise, dişi örümcek eşekarılarının avlanma, yuva inşa etme ve enerji yönetimi gibi karmaşık davranışlarını matematiksel olarak modellemektedir. Algoritma, bu davranışları temel alarak iki ana arama stratejisini dengeli bir şekilde kullanır: Av-avcı etkileşimlerinden türetilen keşif (exploration) ve yuva inşa stratejilerinden türetilen sömürü (exploitation). Enerji yönetimine dayalı adaptif mekanizması, arama sürecinin verimliliğini artırarak farklı mühendislik problemlerinde etkin ve tutarlı bir performans sergilemesini sağlamaktadır [1].

4.SONUÇLAR

Sentetikli harmonikli veri örneği denklem 1'de bulunan beş harmonik dikkate alınmıştır. Bu durumda tahmin edilmesi gereken parametreler temel frekans, 5., 7., 11. ve 13. harmonikler için beş faz ve beş genlik olmak üzere on adettir. Tahmin edilen harmoniklerden yeniden yapılandırılan dalga formu, orijinal test sinyali ile karşılaştırılmıştır. Görsel 1'de gerçek ve MPA ile tahmin edilen sinyal zaman domeni karşılaştırması grafiği ve sinyal spektrumu verilmiştir. Görüldüğü gibi, kestirilen sinyal, orijinal sinyalle neredeyse aynıdır [5].

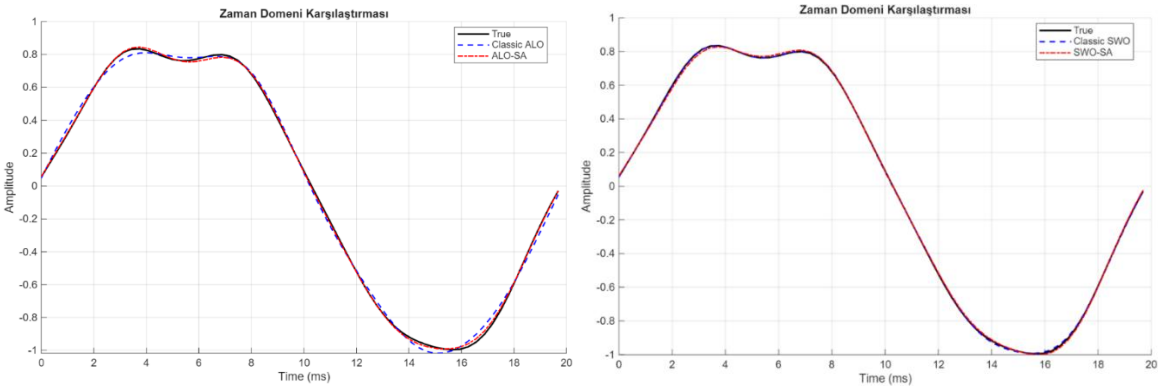

ISBN NR. : 978-625-5694-38-6

Görsel 1. Gerçek ve MPA ile tahmin edilen sinyal zaman domeni karşılaştırması ve spekturumu

Görsel 2'de Gerçek ve ALO ve SWO ile tahmin edilen sinyal zaman domeni karşılaştırması grafiği verilmiştir.

Görsel 2. Gerçek ve ALO ve SWO ile tahmin edilen sinyal zaman domeni karşılaştırması

SWO ile tahmin edilen sinyal zaman domeni karşılaştırması grafiğinde kestirilen sinyal ile orijinal sinyalin birebir örtüştüğü görülmektedir.

5. GENEL DEĞERLENDİRME VE SONUÇLAR

İlgili performans metriklerine (MSE, MAE, R^2) dayalı olarak, Örümcek Eşekarısı Optimizasyonu, Karınca Aslanı Optimizasyonu ve Deniz Avcıları Algoritması yöntemlerinin harmonik parametre kestirim performansları Çizelge 1'de karşılaştırmalı olarak değerlendirilmiştir:

Çizelge 1. Algoritmaların Monte Carlo Analizi (30 Tekrar) ile Ortalama Performans Metrikleri Karşılaştırması

Monte Carlo yöntemi ile Ortalama Performans (30 Tekrar)			
	SWO	ALO	MPA
MSE	**0.000065**	0.000296	0.001648
MAE	**0.005013**	0.013194	0.032947
R^2	**0.999858**	0.999352	0.996395

Monte Carlo simülasyonu ile 30 bağımsız tekrar sonucunda elde edilen performans metrikleri incelendiğinde, SWO algoritmasının tüm performans kriterlerinde en iyi sonuçları sağladığı gözlemlenmiştir.

Sonuç olarak, söz konusu harmonik kestirim problemi bağlamında algoritmaların performans sıralaması SWO> ALO> MPA şeklinde belirlenmiştir. SWO algoritmasının düşük hata değerleri ve yüksek R^2 değeri ile tutarlı ve güvenilir tahminler ürettiği, bu nedenle söz konusu problem için en uygun yöntem olduğu değerlendirilmektedir.

ISBN NR. : 978-625-5694-38-6

KAYNAKÇA

[1] Abdel-Basset, M., Mohamed, R., Jameel, M., & Abouhawwash, M. (2023). Spider wasp optimizer: A novel meta-heuristic optimization algorithm. *Artificial Intelligence Review, 56*(10), 11675-11738.

[2] Bütün, İ. M. *Elektrik güç sistemi harmoniklerinin yapay arı kolonisi algoritmasıyla kestirimi* (Master's thesis, Başkent Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü). Ankara,2021.

[3] Faramarzi, A., Heidarinejad, M., Mirjalili, S., & Gandomi, A. H. (2020). Marine Predators Algorithm: A nature-inspired metaheuristic. *Expert systems with applications, 152*, 113377.

[4] Lu,Z., Ji, T. Y., Tang, W.H., & Wu, Q. H. (2008). Optimal harmonic estimation using a particle swarm optimizer. *IEEE Transactions on Power Delivery*, 23(2), 1166-1174.

[5] Oğuzalp, Ş. N., *Güç Sistemlerindeki Bozulmanın Tespiti İçin Genlik ve Frekans Değerlendirmesine Dayalı Olarak Yeni Yöntemlerin Geliştirilmesi,* Doktora Tezi, Tokat Gaziosmanpaşa Üniversitesi, Lisansüstü Enstitüsü, Tokat,2025.

[6] Özkış, A. (2024). Deniz yırtıcıları algoritması ile türkiye'nin enerji talebinin tahmin edilmesine yönelik kapsamlı bir çalışma. Kahramanmaraş Sütçü İmam Üniversitesi Mühendislik Bilimleri Dergisi, 27(2), 615-630.

[7] Yüzgeç, U., & Kılıç, H. (2018). Kutulama Problemi için Geliştirilmiş Karınca Aslanı Optimizasyonu Algoritması. Türkiye Bilişim Vakfı Bilgisayar Bilimleri ve Mühendisliği Dergisi, 11(2), 13-19.

ISBN NR. : 978-625-5694-38-6

ELEKTRİK ŞEBEKELERİNDE HARMONİK BOZULMALARIN KESTİRİMİ İÇİN HİBRİT BİR META SEZGİSEL YAKLAŞIM VE GERÇEK VERİ SETİ ÜZERİNDE DOĞRULAMASI

Şule Nilhan OĞUZALP*[1], Sıtkı AKKAYA[2], Ulaş EMİNOĞLU[3]

[1]*Sivas Cumhuriyet Üniversitesi, Sivas Teknik Bilimler Meslek Yüksekokulu, soguzalp@cumhuriyet.edu.tr-*

[2]*Sivas Bilim ve Teknoloji Üniversitesi, Mühendislik ve Doğa Bilimleri Fakültesi, sakkaya@sivas.edu.tr-*

[3]*Samsun Üniversitesi, Mühendislik ve Doğa Bilimleri Fakültesi, ulas.eminoglu@samsun.edu.tr-*

Özet

Modern elektrik şebekelerinde, güç elektroniği dönüştürücülerinin ve doğrusal olmayan yüklerin yaygınlaşması, harmonik bozulmaları güç kalitesinin öncelikli sorunlarından biri haline getirmiştir. Modern elektrik şebekelerinde harmonik bozulmaların hassas kestirimi, güç kalitesi için hayati öneme sahiptir. Bu bağlamda, geleneksel analitik yöntemlere kıyasla yüksek doğruluk ve yakınsama hızı sunan meta sezgisel optimizasyon algoritmaları etkili bir çözüm yolu olarak öne çıkmaktadır. Bu çalışma, harmonik parametre kestirimi problemi için Kaya Kartalı Optimizasyonu (AO) tabanlı yeni bir hibrit algoritma (SALSAO) önermekte ve performansını temel AO algoritması ile karşılaştırmaktadır. Yöntemlerin geçerliliği, IEEE 1159.2 Çalışma Grubu'nun kamuya açık 'wave14a.xls' gerçek veri seti üzerinde test edilmiştir. Çalışmanın asıl yeniliği ve katkısı, algoritmaların performansının gerçek veri seti üzerinde sınanmasıdır. Performans değerlendirmesi, Ortalama Kare Hata (MSE), Ortalama Mutlak Hata (MAE) ve R^2 metrikleri kullanılarak yapılmıştır. Deneysel sonuçlar, önerilen SALSAO algoritmasının, AO'ya kıyasla daha düşük hata oranları ve daha yüksek model uyumu sergileyerek, harmonik kestirimde daha doğru ve güvenilir bir performans sunduğunu açıkça göstermiştir. Bu bulgular, önerilen hibrit bir yöntem olan SALSAO' nun güç kalitesi izleme uygulamalarında etkin bir araç olarak potansiyelini ortaya koymaktadır.

Anahtar Kelimeler: Aquila Optimizer (AO), Güç Kalitesi, Harmonik Kestirim, Meta-Sezgisel Optimizasyon, SALSAO hibrit Algoritması.

ISBN NR. : 978-625-5694-38-6

1.GİRİŞ

Elektrik enerjisi, günümüzde en temel ihtiyaçlardan biri olup, üretiminden tüketimine kadar her aşamasında kalite ve güvenilirlik gerektirmektedir. Bu bağlamda, güç kalitesi kavramı giderek önem kazanmakta, özellikle harmonik ve ara harmonik bozulmalar, enerji sistemlerinin verimliliği ve güvenilirliği açısından önemli sorunlar teşkil etmektedir. Bu nedenle, harmoniklerin doğru bir şekilde ölçülmesi, modellenmesi, kestirimi ve bastırılması büyük önem arz etmektedir.

Harmoniklerin neden olduğu sorunlar arasında, ekipmanlarda aşırı ısınma, yalıtım malzemelerinde bozulma, kontrol sistemlerinde hatalar ve yanlış ölçümler sayılabilir. Özellikle doğrusal olmayan yüklerin artmasıyla birlikte harmoniklerin etkileri daha da belirginleşmektedir. Güç kalitesi sorunları hem tüketiciler hem de enerji üretim ve dağıtım şirketleri için önemli ekonomik kayıplara neden olabilir [2]. Güç kalitesi sorunlarının çözümü için çeşitli yöntemler ve teknolojiler kullanılmaktadır [4].
Güç sistemlerinde yaygın olarak bulunan doğrusal olmayan yükler, akım ve gerilim dalga biçimlerinde harmonik bozulmalara yol açmaktadır. Bu harmonikler, enerji verimliliği ve güç kalitesi açısından önemli bir sorun oluşturmaktadır. Bir güç sisteminde herhangi bir ortak bağlantı noktasında (OBN) gözlemlenen harmonikler genellikle birden fazla harmonikli yükün etkisiyle ortaya çıkar. Bu nedenle, harmonikli yüklerin sistem içerisindeki konumlarının belirlenmesi; harmonik azaltma yöntemlerinin uygulanması ve uluslararası standartlarda tanımlanan sınır değerlerin sağlanması bakımından kritik bir gerekliliktir [6].

2.MATERYAL ve METOT

IEEE 1159.2 Working Group kamuya açık File wave14a.xls gerçek veri örneğinde bazı meta sezgisel yöntemler sezgisel yöntemler kullanılmıştır. Karşılaştırma yapmak için RMSE değerleri hesaplanmıştır. Bu sonuçlar değerlendirildiğinde karşılaştırma yapılan diğer bazı meta sezgisel yöntemler arasında en yakın ve en iyi kestirimi yapan AO algoritması olmuştur.

Güç sistemlerindeki bozunumlardan biri olan harmoniklerin parametrelerini tahmin etmek için; EKK yöntemi ve meta sezgisel optimizasyon algoritmaları kullanılır. Tahmin edilecek elektrik sinyalinin temel tanımı Denklem (1)'de verilmiştir:

$$Z(t) = \sum_{n=1}^{N} A_n \sin(\omega_n t + \phi_n) + v(t) \quad (1)$$

Bu denklemde, $n = 1, 2, \ldots, N$ harmonik sırasını ifade eder. A_n, ϕ_n ve ω_nsırasıyla n'inci harmoniğin genliği, faz açısı ve açısal frekansıdır. Açısal frekans $\omega_n = 2\pi f_n$ ve $v(t)$ ise ölçülen sinyale eklenen gürültüdür. Her bir harmoniğin A_n, ϕ_n ve ω_n değerlerini tahmin etmek için Denklem (2) kullanılır.

$$\hat{Z}(t) = \sum_{n=1}^{N} \hat{A}_n \sin\left(\hat{\omega}_n t + \hat{\phi}_n\right) \quad (2)$$

ISBN NR. : 978-625-5694-38-6

En iyi tahmin koşulunda $\widehat{\phi}_n$ ve $\widehat{\omega}_n$ en iyi sonucu sağlaması gerekir. Ancak $\widehat{\phi}_n$ ve $\widehat{\omega}_n$ değerleri her zaman en iyi çözüm olmayabilir ve bu değerlerin optimize edilmesi gerekebilir. Bu nedenle, bir sonraki iterasyonda $\widehat{\phi}_n$ ve $\widehat{\omega}_n$ aşağıdaki J maliyet fonksiyonuna göre bir optimizasyon algoritması kullanılarak güncellenir. Bu işlem nihai yakınsama koşuluna ulaşılıncaya kadar tekrarlanır.

$$J = \sum_{k=1}^{K} \left(Z(k) - \hat{Z}(k)\right)^2 \quad (3)$$

Optimizasyon yöntemlerinde, amaca uygun şekilde tanımlanmış bir maliyet fonksiyonunun seçimi önemlidir. Söz konusu denklem yapısına bağlı olarak bu fonksiyon, bir minimizasyon veya maksimizasyon problemi şeklinde formüle edilmektedir. Bu çalışmada birçok meta sezgisel yöntem denenerek en iyi sonuçları veren AO algoritması ile önerdiğimiz SALSAO algoritması ortalama mutlak hata ve ortalama karesel hata ve R^2 metrikleri kullanılarak karşılaştırılmıştır.

3.META SEZGİSEL ALGORİTMALAR

3.1. Kaya Kartalı Optimizasyon Algoritması (AO)

Kaya Kartalı Optimizasyon Algoritması AO, kaya kartallarının avlanma ve avlarını yakalama becerilerinden ilham alan popülasyon tabanlı bir optimizasyon yöntemidir. Bu algoritmada Kaya kartalları tarafından kullanılan avlanma ve av yakalama yöntemleri şu şekildedir:

- Birinci yöntem, dikey eğimli yüksek uçma,
- İkinci yöntem, kısa süzülme saldırısıyla kontur uçuşu
- Üçüncü yöntem, yavaş alçalma saldırısı ile alçak uçuş,
- Dördüncü yöntem, Kaya kartalının yürüyerek avını yakalaması olarak ifade edilir.

Kaya kartalları av için yere inerek avı yakalar. Bu yöntem daha çok büyük avların yavrularını avlamak için tercih edilir [1].

3.2. Benzetilmiş Tavlama Algoritması (SA)

Benzetilmiş Tavlama (SA) algoritması Kirkpatrick, Gelatt ve Vecchi tarafından önerilmiştir. Benzetilmiş Tavlama algoritması olasılık tabanlı sezgisel bir algoritmadır. Bu algoritma kombinatoryal optimizasyon problemlerinin çözümü ile katıların fiziksel tavlama işlemi arasındaki benzerlik üzerine dayalıdır.

Tavlama işlemi, katının ergime noktasına kadar ısıtılması ile sonrasında mükemmel kafes yapılı durumda olacak şekilde kristalize olana kadar yavaşça soğutulması işlemidir. Yüksek sıcaklıklarda malzemelerin atomları yüksek enerji seviyelerindedir. Malzemelerin atomları düzgün yerleştirilmiş şekildeki durumlarda daha fazla hareket serbestliğine sahiptirler. Düzgün yapılı bir kristal elde edildiğinde sistem minimum enerjiye sahiptir. Sıcaklık azalma durumunda atomik enerji düşer. Bundan dolayı soğutma işlemi yavaş yavaş yapılmalıdır. Aksi takdirde soğutma çok hızlı yapılırsa kristal yapıda bozulmalar ve düzensizlikler olacaktır. Bu nedenle tavlama işleminde soğutmanın dikkatlice yapılması gerekmektedir [3].

ISBN NR. : 978-625-5694-38-6

3.3.Hibrit Optimizasyon Yaklaşımı (SALSAO)

Algoritmanın temel yeniliği, Kaya Kartalı Optimizasyonu ile Benzetimli Tavlama yöntemlerinin hibrit bir şekilde birleştirilmesidir. Klasik Kaya Kartalı Optimizasyonu algoritması, kartal avlama davranışlarından esinlenen meta-sezgisel bir optimizasyon yöntemidir. Algoritma, keşif (exploration) ve sömürü (exploitation) fazlarını dengeli bir şekilde yönetir. Keşif fazında, popülasyon ortalaması ve mevcut en iyi çözüm kullanılarak yeni aday çözümler üretilir. Lévy uçuş paterni kullanılarak uzun mesafeli atlama hareketleri gerçekleştirilir. Sömürü fazında ise, mevcut en iyi çözüm etrafında yerel arama yapılarak ince ayar optimizasyonu sağlanır [5]

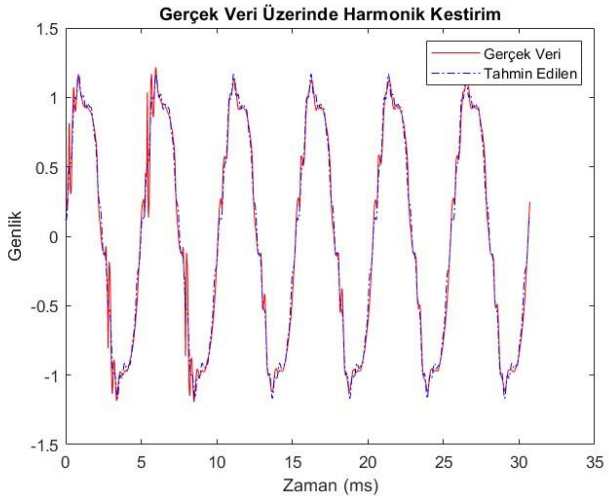
4.SONUÇLAR

IEEE 1159.2 Working Group kısmındaki File wave14a.xls kamuya açık gerçek veri setinde ilgili algoritmalarda popülasyon sayısı = 50; maksimum iterasyon = 100; tekrar sayısı = 10 olarak alınmıştır. Her iki yöntemle elde edilen sonuçlar Çizelge 1'de verilmiştir [5].

Çizelge 1. Kamuya açık gerçek veride klasik AO ve SALSAO sonuçları

IEEE 1159.2 Working Group kamuya açık File wave14a.xls											
Klasik AO	MSE	0,2553	0,4141	**0,0061**	0,0649	0,0083	0,3765	0,0521	0,0064	0,0104	0,0075
	MAE	0,4139	0,5643	**0,0542**	0,1976	0,0658	0,5269	0,1971	0,0571	0,0736	0,0612
	R2	0,5839	0,325	**0,99**	0,8942	0,9865	0,3863	0,9151	0,9896	0,9831	0,9877
SALSAO	MSE	0,0271	0,0168	0,0893	0,0207	0,0336	0,0076	**0,0064**	0,0097	0,2922	0,4945
	MAE	0,1326	0,1092	0,2508	0,118	0,1466	0,0623	**0,0578**	0,0744	0,455	0,6192
	R2	0,9558	0,9726	0,8544	0,9662	0,9452	0,9876	**0,9895**	0,9841	0,5238	0,1939

Şekil 1'de kamuya açık gerçek veri setinde AO algoritması ile harmonik kestirimi gerçek veri ve tahmin edilen sinyal olarak gösterilmiştir.

Şekil 1. Kamuya açık gerçek veri setinde AO algoritması ile harmonik kestirimi

Yapılan kapsamlı istatistiksel değerlendirmeler neticesinde, gerçek bir güç sinyalini temsil eden "wave14a.xls" veri seti üzerinde, önerilen hibrit SALSAO algoritmasının,

ISBN NR. : 978-625-5694-38-6

temel AO algoritmasına kıyasla çok daha yakın, daha doğru ve daha tutarlı bir kestirim performansı sergilediği tespit edilmiştir. Daha düşük hata (MSE, MAE) ve daha yüksek model uyumu (R^2) değerleri, SALSAO' nun güç kalitesi izleme ve harmonik analiz uygulamaları için üstün bir kestirim yeteneğine sahip olduğu ve bu alanda etkin bir araç olarak kullanılabileceği düşünülmektedir.

KAYNAKÇA

[1] Abualigah, L., Yousri, D., Abd Elaziz, M., Ewees, A. A., Al-Qaness, M. A., & Gandomi, A. H. (2021). Aquila optimizer: a novel meta-heuristic optimization algorithm. *Computers & Industrial Engineering, 157*, 107250.

[2] Ercire, M., & Ünsal, A. (2021). Güç Kalitesi Olay İşaretlerinin LabVIEW ile Üretilmesi ve Doğrulanması. *Bilecik Şeyh Edebali Üniversitesi Fen Bilimleri Dergisi, 8(2), 868-881*. https://doi.org/10.35193/bseufbd.972028

[3] Kalınlı, A. (2002). Elman Ağının Sımulated Annealıng Algoritması Kullanarak Sistem Kimliklendirme İçin Eğitilmesi. *Eskişehir Osmangazi Üniversitesi Mühendislik ve Mimarlık Fakültesi Dergisi, 15(2)*, 25-42.

[4] Rüstemli, S., Cengiz, M.S., & Dinçer, F., (2013). Elektrik Tesislerinde Harmoniklerin Aktif Filtre Kullanılarak Yok Edilmesi ve Simülasyonu. *Bitlis Eren Üniversitesi Fen Bilimleri Dergisi, cilt. 2, hayır. 1, s. 30–38*.

[5] Oğuzalp, Ş. N., *Güç Sistemlerindeki Bozulmanın Tespiti İçin Genlik ve Frekans Değerlendirmesine Dayalı Olarak Yeni Yöntemlerin Geliştirilmesi,* Doktora Tezi, Tokat Gaziosmanpaşa Üniversitesi, Lisansüstü Enstitüsü, Tokat,2025.

[6] Özel, F., Yörükeren, N., & Tekdemir, İ. G. (2024). Dağıtım sisteminde harmonik yük tespiti için toplam harmonik aktif güç yöntemi. *Journal of the Faculty of Engineering and Architecture of Gazi University, 39(1)*, 359–370. https://doi.org/10.17341/gazimmfd.1074861

ISBN NR. : 978-625-5694-38-6

NUMERİCAL AND DYNAMICAL ANALYSIS IN A FRACTIONAL-ORDER COMMENSAL MODEL

Assoc. Prof. Seval IŞIK [1], Assoc. Prof. Figen KANGALGİL [2]

[1] Sivas Cumhuriyet University, Department of Mathematics and Science Education, Faculty of Education, 58140, Sivas, Turkey, skaracan@cumhuriyet.edu.tr- 0000-0002-6523-7805

[2]Dokuz Eylül University, Bergama Vocational School, 35700, Izmir, Turkey, figen.kangalgil@deu.edu.tr-0000-0003-0116-8553

ABSTRACT

In this study, we investigate the dynamics and bifurcation structure of a fractional-order commensal-type ecological model. The fixed points of the considered system are determined, and their local stability properties are rigorously classified. The necessary conditions for the occurrence of a bifurcation and the characterisation of the bifurcation direction are derived through the framework of center manifold theory. To complement the theoretical analysis, extensive numerical simulations are carried out. These include bifurcation diagrams, the computation of maximum Lyapunov exponents, and phase portraits, all of which provide further evidence of the complex dynamical behaviour inherent in the model. The analytical and numerical findings offer a comprehensive understanding of the system's behaviour and contribute to the broader study of fractional-order biological models.

Key Words: Commensal Model, Stability, Bifurcation.

ISBN NR. : 978-625-5694-38-6

ÇALIŞAN KADINLARIN GÖRÜNMEYEN DÜNYASI: SOSYAL SERMAYE, FİZİKSEL AKTİVİTE VE SİNDİRELLA SENDROMU BAĞLAMINDA İNCELENMESİ

Prof. Dr. Nimet HAŞIL KORKMAZ [1], Prof. Dr. Nuray AKBUDAK [2], Seçil OKUMUŞ [3], Hasibe ÇORUH [4]

[1] Bursa Uludağ Üniversitesi, Spor Bilimleri Fakültesi, Beden Eğitimi ve Spor Bölümü, nhasil@uludag.edu.tr, 0000-0001-7648-3289

[2] Bursa Uludağ Üniversitesi, Ziraat Fakültesi, Bahçe Bitkileri Bölümü, nakbudak@uludag.edu.tr, 0000-0003-2669-5667

[3] Doktora öğrencisi, İstanbul Üniversitesi, Edebiyat Fakültesi, Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü, Yeni Türk Edebiyatı Anabilim Dalı, secilokumuss@hotmail.com, 0000-0002-8336-4007

[4] Yüksek lisans öğrencisi, Bursa Uludağ Üniversitesi, Spor Bilimleri Fakültesi, Beden Eğitimi ve Spor Anabilim Dalı, coruhhasibe16@gmail.com, 0009-0003-2376-832X

ÖZET

Bu araştırma, çalışan kadınların **Sindirella Sendromu eğilimleri, fiziksel aktivite düzeyleri ve sosyal sermaye düzeyleri** arasındaki ilişkileri incelemeyi amaçlamaktadır. Çalışmada, Sindirella Sendromunun kadınların kariyer gelişimindeki sınırlayıcı rolü, fiziksel aktivitenin iş yaşamındaki performansa etkisi ve sosyal sermayenin iş gücüne katılımdaki belirleyici etkisi değerlendirilmektedir. Nicel araştırma yöntemi benimsenmiş ve farklı sektörlerde görev yapan kadın çalışanlardan üç ölçek aracılığıyla (Sindirella Sendromu Ölçeği, Sosyal Sermaye Ölçeği ve Uluslararası Fiziksel Aktivite Anketi) 63 gönüllü katılımcıdan veri toplanmıştır. Elde edilen veriler istatistiksel analizlerle değerlendirilmiştir. **Bulgulara göre,** katılımcıların Sindirella Sendromu düzeyleri düşük, sosyal sermaye ve fiziksel aktivite düzeyleri ise yüksek düzeydedir. Ancak değişkenler arasındaki ilişkiler Pearson ve Spearman korelasyonları ile incelenmiş ve anlamlı bir ilişki bulunamamıştır. Sindirella Sendromu ile sosyal sermaye ($r = -0.073$, $p = 0.569$; $\rho = -0.120$, $p = 0.348$) ve fiziksel aktivite ($r = 0.055$, $p = 0.666$; $\rho = -0.088$, $p = 0.494$) arasındaki ilişkiler zayıf olup, istatistiksel olarak anlamlı bulunmamıştır. Sosyal sermaye ile fiziksel aktivite arasındaki ilişki de anlamlı bulunmamıştır ($r = 0.032$, $p = 0.803$; $\rho = 0.046$, $p = 0.720$).

ISBN NR. : 978-625-5694-38-6

Bu bulgular, sosyal sermaye ve fiziksel aktivitenin tek başına Sindirella Sendromu üzerinde anlamlı bir etkisi olmadığını göstermektedir. **Sonuç olarak,** gelecekteki çalışmalarda daha büyük örneklem, çalışan kadınların farklı alt gruplarının ayrı incelenmesi ve çok değişkenli modellerin kullanılması önerilir.

Anahtar Kelimeler: Bağımsızlık korkusu, fiziksel aktivite, sindirella kompleksi, sosyal sermaye

ABSTRACT

This study aims to examine the relationships between working women's tendencies toward the Cinderella Syndrome, their physical activity levels, and their levels of social capital. The research evaluates the limiting role of Cinderella Syndrome in women's career development, the impact of physical activity on performance in professional life, and the determining effect of social capital on workforce participation. A quantitative research method was adopted, and data were collected from 63 voluntary participants working in various sectors through three scales (Cinderella Syndrome Scale, Social Capital Scale, and International Physical Activity Questionnaire). The collected data were analyzed using statistical methods. According to the findings, the participants' levels of Cinderella Syndrome were low, while their levels of social capital and physical activity were high. However, the relationships between the variables were examined using Pearson’s and Spearman’s correlations, and no significant relationship was found. The relationships between Cinderella Syndrome and social capital ($r = -0.073$, $p = 0.569$; $\rho = -0.120$, $p = 0.348$), and physical activity ($r = 0.055$, $p = 0.666$; $\rho = -0.088$, $p = 0.494$) were weak and statistically insignificant. The relationship between social capital and physical activity was also found to be insignificant ($r = 0.032$, $p = 0.803$; $\rho = 0.046$, $p = 0.720$). These findings indicate that social capital and physical activity alone do not have a significant effect on Cinderella Syndrome. In conclusion, future studies are recommended to employ larger samples, analyze different subgroups of working women separately, and use multivariate models.

Keywords: fear of independence, physical activity, Cinderella complex, social capital

ISBN NR. : 978-625-5694-38-6

Giriş

Kadınların liderlik rollerinde temsili ve iş gücüne aktif katılımı, örgütsel davranış, liderlik çalışmaları ve toplumsal cinsiyet literatüründe giderek daha fazla araştırma konusu hâline gelmiştir. Kadınların liderlik rollerindeki temsili ve iş gücüne katılımı, toplumsal cinsiyet eşitliği bağlamında hem kuramsal hem de uygulamalı araştırmalar açısından önem teşkil etmektedir. Ancak kadınların liderlik pozisyonlarına erişimini ve bu pozisyonlarda sürdürülebilir başarı elde etmelerini etkileyen bireysel ve sosyal faktörlerin bütüncül bir biçimde incelenmemiş olduğu görülmektedir. Literatürde fiziksel aktivitenin özgüven, öz yeterlik ve liderlik davranışları üzerindeki etkisine dair bulgular sınırlıdır. Öte yandan, kadınların kendi potansiyellerini sınırlama eğiliminde oldukları Sindirella sendromu, liderlik becerilerinin gelişimini dolaylı biçimde etkileyen psikososyal bir engel olarak tanımlanmakta, ancak bu sendromun kadınların kariyer yollarındaki rolü ampirik olarak yeterince ortaya konmamaktadır. Aynı şekilde, bireylerin sosyal ağlara erişimi, güven ilişkileri ve karşılıklı destek mekanizmalarını içeren sosyal sermaye kavramı da kadınların liderlik kapasitelerini etkileyen önemli bir faktör olarak öne çıkmakta, fakat liderlik potansiyeliyle olan ilişkisi göz ardı edilmektedir. Bu çalışmada, kadın liderler ile liderlik pozisyonunda bulunmayan ancak üniversite mezunu kadınların Sindirella sendromu eğilimleri, fiziksel aktivite düzeyleri ve sosyal sermaye düzeyleri arasındaki ilişkiler incelenerek, bu üç değişkenin kadınların liderlik rollerine katılım süreçlerine nasıl etki ettiği analiz edilecektir. Araştırmanın temel hipotezleri arasında, fiziksel olarak daha aktif kadınların özgüven düzeylerinin ve liderlik başarılarının daha yüksek olacağı; Sindirella sendromu eğilimi yüksek olan kadınların liderlik süreçlerinde daha fazla engel yaşayacağı ve sosyal sermayesi yüksek olan kadınların liderlik potansiyellerinin daha güçlü olacağı yer almaktadır. Araştırma, bu değişkenler arasındaki ilişkileri nicel bir yaklaşımla ve geçerliliği kanıtlanmış ölçekler aracılığıyla inceleyerek, kadınların liderlik rollerine katılım süreçlerini çok boyutlu bir biçimde değerlendirmeyi hedeflemektedir. Böylece hem kuramsal düzlemde literatürdeki boşluklara katkı sunması, hem de kadın liderliğini teşvik eden yapısal ve kültürel politikaların geliştirilmesine ışık tutması beklenmektedir.

ISBN NR. : 978-625-5694-38-6

Yöntem

Araştırmanın örneklemi, üniversite mezunu olup farklı sektörlerde liderlik pozisyonlarında bulunan kadınlar ve üniversite mezunu olup çalışan ve çalışmayan kadınlardan oluşmaktadır. Katılımcılar, anket formunu dolduran bireyler arasından elde edilmiştir. Araştırmacılar tarafından hazırlanan veri toplama formunda katılımcıların demografik özelliklerine ilişkin olarak yaş, eğitim düzeyi, meslek, medeni durum, ve çocuk sayısını belirlemeye yönelik sorular yer almaktadır. Araştırmada Sindirella Sendromu Ölçeği, Uluslararası Fiziksel Aktivite Anketi ve Sosyal Sermaye Ölçeği kullanılmıştır. Sindirella Sendromu Ölçeği (SSÖ), Demir ve arkadaşları (2021) tarafından geliştirilen ve beşli Likert tipi bir değerlendirme aracı olarak tasarlanmıştır. Bu ölçek, 25 maddeden oluşmakta olup, her madde için katılımcıların belirli bir ifadeye verdikleri yanıtlar doğrultusunda puanlama yapılmaktadır. Ölçekten alınabilecek en düşük toplam puan 25, en yüksek ise 125'tir. Ölçekten elde edilen toplam puanın yüksekliği, bireylerin Sindirella Sendromu düzeyinin yüksek olduğunu göstermektedir. Bu bağlamda, SSÖ, ilgili sendromun belirlenmesi ve bireylerin psikolojik durumlarının değerlendirilmesi açısından önemli bir araç olarak kullanılmaktadır. Ölçeğin güvenirliği Cronbach alfa ve yarıya bölme güvenirlik katsayısı ile hesaplanmıştır. Buna göre Cronbach alfa .94 olarak bulunmuş ve yarıya bölme güvenirlik katsayısı ilk yarı ve ikinci yarı için sırasıyla .87 ve .90 olarak bulunmuştur. Öztürk (2005) tarafından oluşturulan "Uluslararası Fiziksel Aktivite Anketi (UFAA)"nin Türkçe versiyonu sağlıklı genç erişkin popülasyonun fiziksel aktivite düzeyini ortaya koymak amacıyla düzenlenen bir ölçektir. Ölçeğin kısa ve uzun formları bulunmaktadır. Öztürk'ün belirttiğine göre "Uluslararası Fiziksel Aktivite Anketi (UFAA), ilk pilot çalışması 1998-1999 yılları arasında gerçekleştirilmiştir. Anketin dört kısa ve dört uzun form olmak üzere toplam sekiz versiyonunun bulunduğunu ifade eden Öztürk, bu formların telefonla, yüz yüze görüşme ile ya da katılımcı tarafından kendi kendine doldurulabilecek şekilde uygulanabilmekte olduğunu belirtir. Öztürk, anketin, "son 7 gün" ya da "herhangi bir hafta" referans alınarak farklı soru türleriyle uygulanabilmekte olduğunu vurgular. Sosyal Sermaye Ölçeği, Uçar (2016) tarafından sosyal sermayeyi ölçmek amacıyla sosyal sermayenin her bir boyutunu ayrı ayrı ölçen beş ölçek geliştirilmiştir. Tüm boyutlar beşli likert tipinde puanlanmaktadır. Stratejik Güven Ölçeği 9 maddeden, Genelleştirilmiş Güven Ölçeği 11 maddeden, Kurumsal Güven Ölçeği 16 maddeden, Ortak Değerler Ölçeği 8 maddeden ve Grup Aidiyeti Ölçeği 6 maddeden oluşmaktadır. Ölçeğin Cronbach Alpha güvenirlik katsayıları stratejik güven boyutu için 0,84, genelleştirilmiş güven

ISBN NR. : 978-625-5694-38-6

boyutu için 0,74, kurumsal güven boyutu için 0,84, ortak değerler boyutu için 0,79 ve grup aidiyeti boyutu için 0,85 olarak bulunmuştur.

Kavramsal Çerçeve

Colette Dowling (1998) tarafından ortaya konulan Sindirella sendromu kadının bağımsızlıktan kaçmasını, ileri aşamalarda ise bağımsızlıktan korkmasını ifade eder. Bu sendrom, kadının yaşamını daha iyi hâle getirmek için bir "kurtarıcı"nın kendisini kurtarmasını bekleme isteğini dile getirir. Ancak bir erkeğin korumasına duyulan ihtiyaç, kadının kendi potansiyelini sınırlandırmasına ve üzerinde bir engel oluşturmasına sebep olur. Bu durum, kadınların kişisel gelişimlerini ve kendi yaşamlarını yönlendirme becerilerini engeller. Örneğin Sindirella kompleksi iş yaşamına yansıdığında kadınların liderlik, sorumluluk alma ve karar verme vb. eylemlerde pasif bir tutum sergilemesi; başarıdan korkması ya da başarıyı hak etmediğini düşünerek kendi potansiyelini gerçekleştirmekten uzak durmasına sebep olur. Sindirella sendromu kadının üretken, özgün ve tutkulu bir şekilde çalışmasını çeşitli açılardan engellemektedir. Dowling'e göre kariyerlerinde yüksek noktalara ulaşan kadınlar bile, tamamen bağımsız olmak istediklerinde karşılaşacakları kaygı nedeniyle ilerleyemeyebilirler; aynı zamanda bu korkular ve fobiler, kadının yaşamını ve kariyerini sınırlayan görünmez engeller yaratır (Dowling, 1998, s. 52). Borman ve Guido-DiBrito (1986) toplumun kadınların çalışma hayatına katılımını giderek daha fazla kabul etmeye başlamasına rağmen, kadınların hâlâ evden iş hayatına geçişte ciddi içsel ve dışsal engellerle karşılaştıklarını belirtmektedir. Bu engeller arasında düşük benlik saygısı, toplumsal cinsiyet kalıpları, aile sorumlulukları ve yapısal eşitsizlikler öne çıkmaktadır. Araştırmacılar, kadınların kariyer gelişimini etkileyen başlıca engeller olarak toplumsal cinsiyet kalıp yargıları, aileden gelen beklentileri, iş ve aile rollerini dengeleme zorluğu ile iki kariyerli eş olmanın getirdiği çatışmaları göstermektedir (Borman & Guido-DiBrito, 1986, s. 252). Bu noktada sosyal sermaye, kadınların iş yaşamında karşılaştıkları sınırlılıkları aşmaları açısından önemli bir unsur olarak ortaya çıkar. Sosyal sermaye, bireylerin sosyal ağları aracılığıyla bilgi, güven, destek, fırsat vb. elde etmesi anlamına gelir. İletişim ağları, sosyal normlar ve güven ekseni etrafında şekillenen sosyal sermaye, kadınların kariyer gelişimleri, bilgi paylaşımı, iş tatmini ve problem çözme becerileri üzerinde doğrudan etkilidir. Wang (2009), literatürün kadınların sosyal sermayeye eşit erişime sahip olmadığını güçlü bir şekilde ortaya koyduğu belirtmektedir. Bunun nedeni, kadınların çoğu zaman güç kazanımı ve kariyer başarısı için kritik bir öneme sahip olan sosyal ağların dışında bırakılmasıdır. Wang'a göre dahası, kadınlar sosyal ağlara erişim sağladıklarında veya

ISBN NR. : 978-625-5694-38-6

bu ağları kurmak için zaman harcadıklarında bile, elde ettikleri karşılık her zaman arzu edilen düzeyde olmamaktadır. Wang, kadınların iş yerlerinde hem gayriresmî ağlara hem de mentorluk fırsatlarına erişimde ciddi engellerle karşılaşmakta; erkek egemen sosyal yapılar ve aile sorumlulukları nedeniyle bu ağlara katılımlarının sınırlanmakta olduğunu; mentor bulabildikleri durumlarda dahi, kadınların bu ilişkilerden erkeklere kıyasla daha az kariyer faydası elde etmekte olduğunu ifade eder (Wang, 2009, s. 37-38). Coleman da (1988), sosyal sermayeyi, belirli bir işlevi olan ve aktörlerin —ister bireyler, ister kurumsal aktörler—sosyal yapı içindeki eylemlerini kolaylaştıran bir kaynak olarak tanımlar. Ona göre sosyal sermaye tek bir varlık değil, farklı varlıklardan oluşmakla birlikte, iki ortak özelliğe sahiptir: tüm biçimleri sosyal yapıların bir yönünü içerir ve aktörlerin belirli amaçları gerçekleştirmesini kolaylaştırır. Diğer sermaye türlerinde olduğu gibi sosyal sermaye de üretkendir; yokluğunda mümkün olmayan bazı hedeflerin gerçekleştirilmesini mümkün kılar. Ancak, fiziksel ve insan sermayesi gibi, sosyal sermaye de tamamen değiştirilebilir değildir ve belirli etkinliklere özgü olabilir. Bir sosyal sermaye biçimi bazı eylemleri kolaylaştırmada değerli olurken, diğerleri için işe yaramaz veya zararlı olabilir. Sosyal sermaye, kişiler arasındaki ilişkilerdeki değişiklikler aracılığıyla ortaya çıkar ve eylemleri kolaylaştırır. Fiziksel sermaye somut ve gözle görülebilir materyal biçiminde, insan sermayesi bireyin kazandığı beceri ve bilgiye dayanırken, sosyal sermaye daha soyut olup kişiler arasındaki ilişkilere dayanır. Tıpkı fiziksel ve insan sermayesinin üretken etkinliği kolaylaştırması gibi, sosyal sermaye de benzer bir işlev görür. Örneğin, içinde geniş bir güvenilirlik ve yaygın güven bulunan bir grup, bu güven ve güvenilirlikten yoksun benzer bir gruba göre çok daha yüksek başarı elde edebilir (Coleman, 1988, s. 101). Buna ek olarak Terjesen, Sealy ve Singh (2009), kadınların insan sermayesi açısından özellikle eğitim düzeyi bakımından erkeklere göre daha az nitelikli olduğunu ve bu durumun iş yerindeki başarılarını da sınırladığını vurgulamaktadır (Terjesen, Sealy ve Singh 2009'dan aktaran Alan, 2017, s. 29) Bu çerçevede kadınların hem insan sermayesi hem de sosyal sermaye eksiklikleri, kariyer gelişiminde karşılaştıkları engelleri artırmakta ve başarı elde etme olanaklarını erkeklere kıyasla kısıtlamaktadır. Bununla birlikte kadınların güçlenme süreçlerinde fiziksel aktivite de önemli bir destekleyici faktördür. İskelet kasları tarafından üretilen ve enerji harcaması gerektiren herhangi bir vücut hareketi olarak tanımlanabilecek fiziksel aktivite ise stres yönetimi, ruh sağlığının iyileştirilmesi, fiziksel sağlığın korunması ve yaşamın genel kalitesinin yükseltilmesi gibi pek çok olumlu etkiye sahiptir. Mahindru ve diğerleri (2023), fiziksel aktivitenin stres yönetimi, ruh sağlığının iyileştirilmesi ve genel yaşam kalitesinin artırılması gibi olumlu etkilerini vurgulamaktadır. Warburton ve Bredin (2006), düzenli fiziksel

ISBN NR. : 978-625-5694-38-6

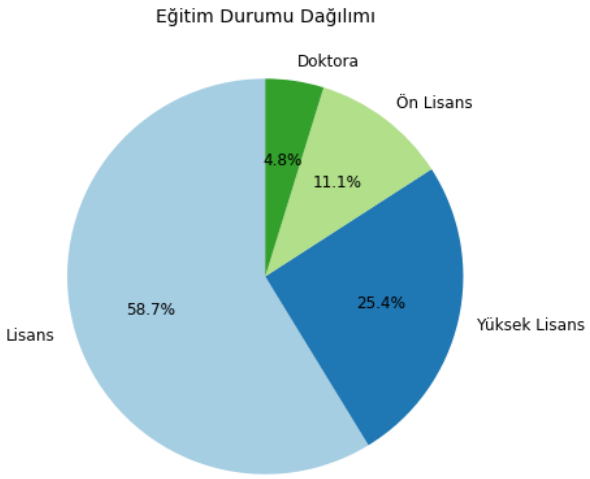
aktivitenin, çeşitli kronik hastalıkların (örneğin kardiyovasküler hastalık, diyabet, kanser, hipertansiyon, obezite, depresyon ve osteoporoz) ve erken ölümün birincil ve ikincil önlenmesinde etkili olduğuna dair tartışılmaz kanıtlar bulunmakta olduğunu belirtirler. Bu bulgular, fiziksel aktivitenin yalnızca sağlıkla sınırlı olmayan, aynı zamanda bireyin genel işlevselliğini ve yaşam doyumunu artıran çok boyutlu bir güçlenme aracı olduğunu ortaya koymaktadır. Dolayısıyla, Sindirella sendromu, kadınların bağımsızlık ve potansiyel gerçekleştirme güçlerini sınırlarken; sosyal sermaye ve fiziksel aktivite, bu sınırlılıkların aşılmasında ve kadınların yaşamın farklı alanlarında güçlenmelerinde kritik bir rol oynamaktadır.

Bulgular

Katılımcıların yaşları 23 ile 65 arasında değişmekte olup, ortalama yaş 35'tir ve medyan yaş 31'dir. Yaş dağılımı daha çok genç ve orta yaş aralığından oluşmaktadır **(bkz Şekil 2)**. Eğitim düzeyine bakıldığında, katılımcıların çoğunluğu (%62) lisans mezunu olup, yüksek lisans mezunları %22, ön lisans mezunları %11 ve doktora mezunları %5 oranındadır **(bkz Şekil 1)**. Meslek dağılımı oldukça çeşitlidir **(bkz Tablo 1)**; eğitim alanında çalışanlar ve öğretmenler en yoğun grubu oluştururken, psikoloji ve danışmanlık alanında çalışanlar ikinci büyük grubu temsil etmektedir. Ayrıca sağlık, sosyal hizmet, mühendislik ve hukuk alanlarından katılımcılar da yer almakta, çalışmayan veya yarı zamanlı çalışanlar daha azdır. Katılımcıların istihdam durumuna bakıldığında, %79'u aktif olarak bir işte çalışmaktadır ve %24'ü yönetici pozisyonunda liderlik yapmaktadır. Medeni durum açısından, katılımcıların çoğunluğu (%57) evli, %32'si bekâr, %6'sı boşanmış ve %5'i dul durumdadır. Çocuk sayısı 0 ile 3 arasında değişmekte olup, çoğunluğun (%54) çocuğu yoktur, 1 çocuk sahibi olanlar %25 civarında, 2 veya 3 çocuk sahibi olanlar daha azdır **(bkz Şekil 2).** Bu bulgular, katılımcı grubun genel olarak orta yaş, lisans ve yüksek lisans seviyesinde eğitimli, çoğunlukla çalışan, evli ve küçük aile yapısına sahip bireylerden oluştuğunu göstermektedir.

Şekil 1. Katılımcıların Eğitim Düzey Dağılımı

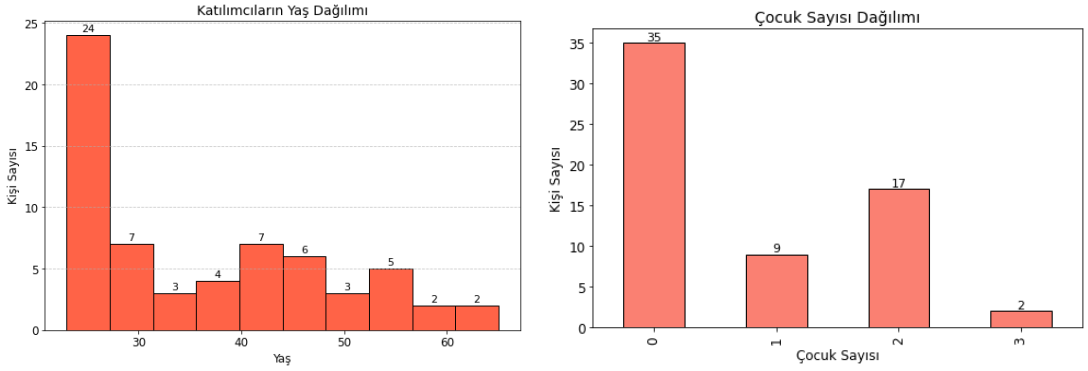
ISBN NR. : 978-625-5694-38-6

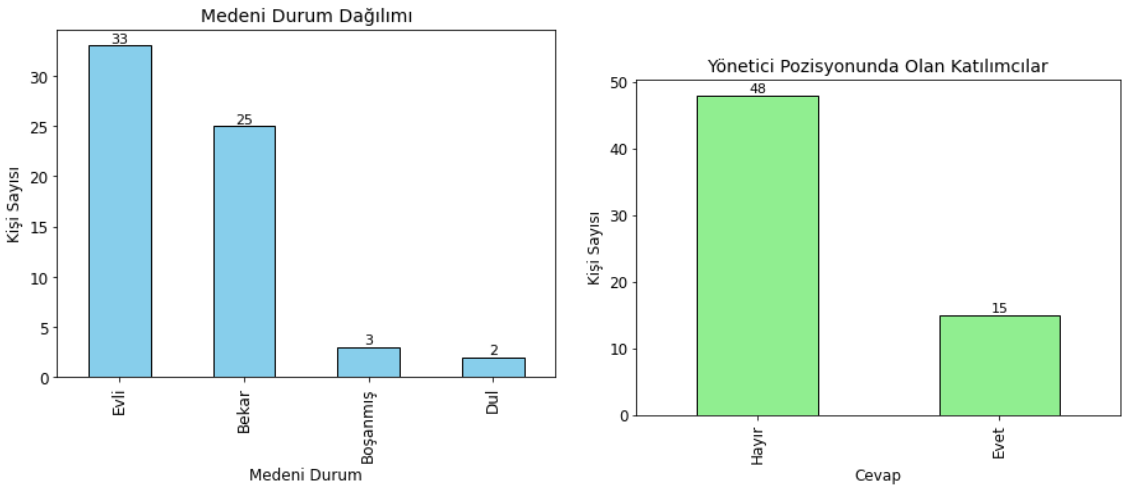
Tablo 1. Meslek Grupları

Meslek Grubu	**Kişi Sayısı**
Eğitim (Öğretmen, Öğrenci vb.)	15-18
Psikoloji / Danışmanlık	10-12
Sağlık (Doktor, Hemşire, Fizyoterapist vb.)	5-7
Sosyal hizmet / İdari	5-7
Hukuk / Avukat / Patent	2-3
Mühendislik / Teknik	5-6
Çalışmayan / Yarı zamanlı	3-4

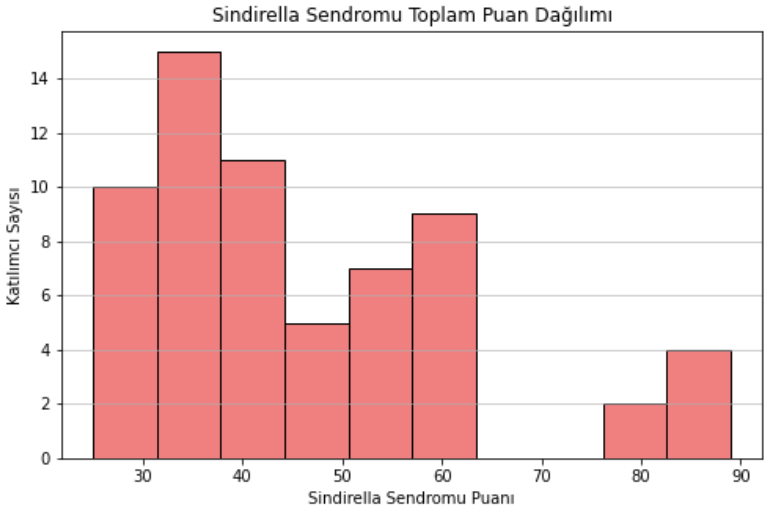
Şekil 2. Katılımcıların Demografik Özelliklerinin Dağılımı

ISBN NR. : 978-625-5694-38-6

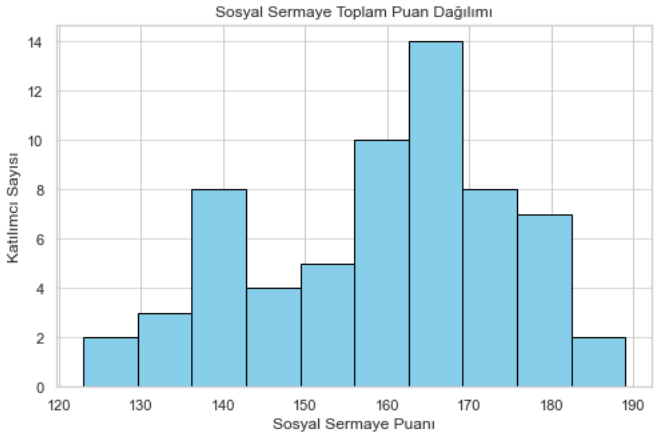
Şekil 3. Katılımcıların Sindirella Sendromu Toplam Puan Dağılımları

Çalışmaya katılan 63 bireyin Sindirella Sendromu toplam puanları incelenmiştir. Ortalama puan 46.6 ± 16.2 olup, medyan 43'tür. Puan aralığı 25 ile 89 arasında değişmektedir. Bu bulgu, örneklemde katılımcıların genel olarak **düşük ve orta düzeyde Sindirella sendromu** sergilediğini göstermektedir. Histogram dağılımı, düşük puanlı bireylerin sayıca daha fazla olduğunu görsel olarak desteklemektedir **(bkz Şekil 3)**.

ISBN NR. : 978-625-5694-38-6

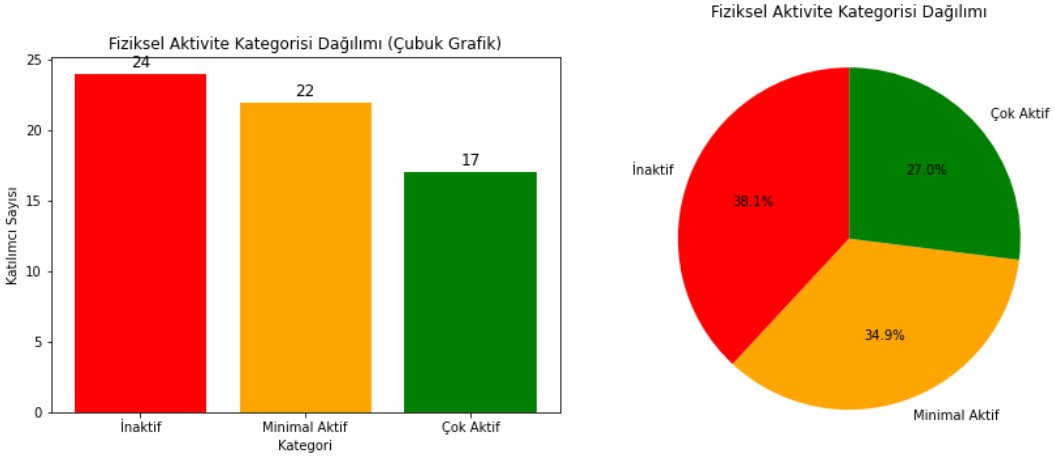
Şekil 4. Katılımcıların Sosyal Sermaye Toplam Puan Dağılımları

Çalışmaya katılan 63 bireyin sosyal sermaye toplam puanları incelenmiştir. Ortalama puan 160.7 ± 19.8 olup, medyan 162'dir. Puan aralığı 123 ile 189 arasında değişmektedir. Bu bulgu, örneklemde katılımcıların genel olarak sosyal sermaye düzeyinin **orta-yüksek** olduğunu göstermektedir. Histogram dağılımı, çoğu katılımcının puanlarının ortalamanın üzerinde yoğunlaştığını görsel olarak desteklemektedir **(bkz Şekil 4)**.

Sonuç olarak katılımcıların, Sindirella Sendromları düşük, sosyal sermayeleri yüksek olduğu görülmektedir.

Şekil 5. Katılımcıların Fiziksel Aktivite Kategorisi Dağılımları

Katılımcıların fiziksel aktivite seviyeleri ise orta-yüksek düzeyde olduğu görülmektedir **(bkz Şekil 5)**.

Son olarak araştırmada, kadın katılımcıların Sindirella Sendromu, sosyal sermaye ve fiziksel aktivite düzeyleri arasındaki ilişkiler incelenmiştir. Yapılan Pearson ve Spearman korelasyon analizleri sonucunda, hiçbir değişken çifti arasında anlamlı bir ilişki bulunmamıştır. Sindirella Sendromu ile sosyal sermaye arasındaki ilişki zayıf ve negatif yönde olmasına

ISBN NR. : 978-625-5694-38-6

rağmen istatistiksel olarak anlamlı değildir (Pearson r = -0.073, p = 0.569; Spearman ρ = -0.120, p = 0.348). Benzer şekilde, Sindirella Sendromu ile fiziksel aktivite arasında anlamlı bir ilişki gözlenmemiştir (Pearson r = 0.055, p = 0.666; Spearman ρ = -0.088, p = 0.494) ve sosyal sermaye ile fiziksel aktivite arasındaki ilişki de zayıf ve anlamlı değildir (Pearson r = 0.032, p = 0.803; Spearman ρ = 0.046, p = 0.720).

Tartışma ve Sonuç

Bu bulgular, sosyal sermaye ve fiziksel aktivitenin tek başına Sindirella Sendromu eğilimini anlamlı şekilde etkilemediğini göstermektedir. Dolayısıyla, kadınların liderlik potansiyeli ve kariyer gelişiminde bu üç değişkenin etkileşimi, daha geniş ve çok boyutlu faktörler çerçevesinde ele alınmalıdır.

Kadın liderler ve çalışan kadınlar arasında Sindirella Sendromu, sosyal sermaye ve fiziksel aktivite arasındaki ilişki çok yönlüdür. Literatürdeki ampirik bulgular, bu üç değişkenin karşılıklı etkileşim içinde olduğunu ve kadınların kariyer gelişimleri ile genel refahları üzerinde belirleyici bir rol oynadığını göstermektedir. Sindirella Sendromu'nun bireyin özgüvenini, bağımsızlık arayışını ve liderlik yönelimlerini sınırlayan psikososyal bir engel olarak ortaya çıkmasına karşın; güçlü sosyal sermaye ağları ve düzenli fiziksel aktivite, bu olumsuz etkileri önemli ölçüde zayıflatmakta ve kadınların hem iş yaşamında hem de kişisel alanlarda güçlenmelerini desteklemektedir. Sonuç olarak, kadınların liderlik rollerine katılım süreçlerinin anlaşılabilmesi, yalnızca bireysel eğilimlerin değil aynı zamanda sosyal ve davranışsal kaynakların bütüncül biçimde değerlendirilmesini gerektirmektedir. Bu doğrultuda, çalışmadan elde edilecek bulguların kadınların liderlik kapasitelerini artırmaya yönelik akademik literatüre katkı sunması ve örgütsel düzeyde toplumsal cinsiyet eşitliğini güçlendirecek politika ve uygulamaların geliştirilmesine yol göstermesi beklenmektedir.

Akyol (2025) tarafından yapılan güncel araştırmada, düzenli fiziksel aktivitenin kadınlarda Sindirella Sendromu düzeyini anlamlı biçimde azalttığı ve özellikle "kurtarılma beklentisi" ile "sorumluluktan kaçınma" boyutlarında belirgin bir iyileşme sağladığı bulunmuştur. Bu bulgu, mevcut çalışmada fiziksel aktivite ile sendrom arasında anlamlı ilişki saptanmamış olmasının, kısa vadeli aktivite alışkanlıklarından kaynaklanabileceğini düşündürmektedir. Uzun süreli fiziksel aktivite, kadınların öz-yeterlik ve bağımsızlık duygusunu güçlendirerek sendromun etkilerini azaltabilir (Akyol, 2025; Warburton & Bredin, 2006).

ISBN NR. : 978-625-5694-38-6

Ayrıca Coleman (1988) ve Wang (2009), sosyal sermayenin bireylerin hedeflerine ulaşmasında ve psikolojik dayanıklılığın artmasında önemli bir araç olduğunu belirtmiştir. Yüksek sosyal sermaye düzeyi, kadınların mesleki ağlar aracılığıyla destek bulmalarını kolaylaştırarak Sindirella Sendromu'nun yarattığı içsel sınırlılıkları azaltabilir. Dowling (1998) ise, bağımsızlık korkusunun kültürel ve toplumsal temellerine işaret ederek, sosyal destek ağlarının bu korkuyu dengelemede kritik rol oynadığını vurgulamaktadır. Bu bağlamda, mevcut araştırmada katılımcıların sosyal sermaye düzeylerinin yüksek bulunması, sendrom eğilimlerinin düşük olmasını kısmen açıklayabilir.

Fiziksel aktivitenin psikolojik etkilerine ilişkin literatür de bu yorumu desteklemektedir. Guszkowska (2004), Dinas ve arkadaşları (2011) düzenli fiziksel aktivitenin stres, kaygı ve depresyon düzeylerini azaltarak benlik saygısını artırdığını göstermiştir. Bu bulgular, fiziksel aktivitenin Sindirella Sendromu ile doğrudan değil, ancak özgüven ve öz farkındalık yoluyla dolaylı bir ilişki kurabileceğini düşündürmektedir.

Bununla birlikte, örneklem büyüklüğünün sınırlılığı, katılımcı profilinin görece homojen olması ve değişkenler arasındaki ilişkilerin tam gücünü ortaya koymayı zorlaştırmaktadır. Gelecekte yapılacak araştırmalarda, farklı sosyoekonomik ve kültürel bağlamlarda, nitel ve nicel yöntemlerin bir arada kullanılması, Sindirella Sendromu'nun sosyal sermaye ve fiziksel aktiviteyle ilişkisini daha kapsamlı biçimde açıklığa kavuşturabilir.

Sonuç olarak, sosyal sermaye ve fiziksel aktivite, kadınların psikolojik güçlenmesi, bağımsızlık duygusu ve liderlik becerilerini destekleyen tamamlayıcı kaynaklar olarak görülmelidir. Bu doğrultuda, örgütlerde kadın çalışanlara yönelik fiziksel aktivite teşvik programları ile sosyal destek ağlarının güçlendirilmesi, Sindirella Sendromu eğilimlerini azaltmada etkili bir strateji olabilir. Ayrıca kadınların özgüven, öz-yeterlik ve karar verme becerilerini geliştirmeye yönelik eğitimlerin yaygınlaştırılması, toplumsal cinsiyet eşitliğine katkı sağlayacaktır.

ISBN NR. : 978-625-5694-38-6

Kaynakça

Akyol, G. (2025). Kadınların psikososyal açıdan güçlenmesinde fiziksel aktivitenin rolü: Sindirella Sendromu üzerine bir inceleme. Uluslararası Avrasya Sosyal Bilimler Dergisi, 16(60), 1220–1239. https://doi.org/10.70736/ijoess.1725

Alan, H. (2017). İnsan Sermayesi ve Kariyer Başarısı Arasındaki İlişkide Sosyal Sermayenin Rolü: Kadın Yöneticiler Üzerinde Bir Araştırma, The Journal of International Scientific Researches, 2(8), 25-36.

Anderson, E. H., & Shivakumar, G. (2013). Effects of exercise and physical activity on anxiety. *Frontiers in psychiatry,* 4, 27.

Borman, C. A., & Guido-DiBrito, F. (1986). The career development of women: Helping Cinderella lose her complex. *Journal of Career Development,* 12(3), 250–261.

Coleman, J. (1988). Social capital in the creation of human capital. *American Journal of Sociology Supplement,* 94: 93-120.

Dowling, Colette. (1998). *Sindirella Kompleksi: Çağdaş Kadının Bağımsızlık Korkusu.* (çev. Selçuk Budak), İstanbul: Öteki Yayınevi.

Dinas, P. C., Koutedakis, Y., & Flouris, A. D. (2011). Effects of exercise and physical activity on depression. Irish journal of medical science, 180(2), 319-325

Guszkowska, M. (2004). Effects of exercise on anxiety, depression and mood. Psychiatria polska, 38(4), 611-620.

Rethorst, C. D., Wipfli, B. M., and Landers, D. M. (2009). The antidepressive effects of exercise: a meta-analysis of randomized trials. Sports Med. 39, 491–511.

Sharma, A., Madaan, V., & Petty, F. D. (2006). Exercise for mental health. Primary care companion to the Journal of clinical psychiatry, 8(2), 106.

Sonstroem, R. J. (1984). Exercise and self-esteem. Exercise and Sport Sciences Reviews, 12, 123-155.

Wang, J. (2009). Networking in the workplace: Implications for women's career development, New Directions for adult and Continuing Education, (122):33 - 42

Warburton, D.E., Nicol C.W., Bredin S.S. (2006). Health benefits of physical activity: the evidence. CMAJ 174: 801–809.

ISBN NR. : 978-625-5694-38-6

TARIM KOOPERATİFLERİNDE KADIN EMEĞİNİN DÖNÜŞÜMÜ: TÜRKİYE'DEN KARŞILAŞTIRMALI BİR ANALİZ

Doç.Dr. Zerrin FIRAT[1], Prof. Dr. Nuray AKBUDAK [2]

[1] Bursa Uludağ Üniversitesi, İşletme Fakültesi, İşletme Bölümü
firatzy@uludag.edu.tr, 0000-0001-6849-6813

[2] Bursa Uludağ Üniversitesi, Ziraat Fakültesi, Bahçe Bitkileri Bölümü,
nakbudak@uludag.edu.tr, 0000-0003-2669-5667

ÖZET

Bu çalışma; Türkiye'deki tarımsal kooperatifler bağlamında kadınların giderek artan ve dönüşen rolünü, diğer ülkelerdeki ve Türkiye'deki farklı kooperatif türleriyle karşılaştırmalı olarak incelemektedir. Araştırma, tarım sektöründeki kadın emeğinin "görünmez güç"ten, stratejik bir ekonomik ve sosyal aktöre dönüştüğünü ortaya koymaktadır. Türkiye'de 2000'li yılların başında başlayan kadın kooperatifçiliği hareketi, son on yılda büyük bir ivme kazanmıştır. Günümüzde 1.100'den fazla kadın kooperatifi, üyelerinin %80-100'ünün kadınlardan oluşmasıyla diğer kooperatiflerden ayrışmaktadır. Bu yapılar, kadınlara sadece ekonomik gelir sağlamakla kalmayıp, aynı zamanda liderlik pozisyonları için bir platform sunmakta ve toplumsal cinsiyet rolleriyle ilişkilendirilen alanlarda (gıda, el sanatları, tekstil) uzmanlaşmaktadır. Bu, kadınların genel iş yaşamında yönetici pozisyonlarında düşük oranda temsil edilmesine (2021 itibarıyla %20,7) kıyasla, kendi yarattıkları yapılarda liderlik rolü üstlenebildiklerini göstermektedir. Kadın kooperatiflerinin en önemli katkısı, ham tarımsal ürünleri yüksek katma değerli ürünlere dönüştürerek kadınların gelir seviyesini artırmasıdır. Ekonomik faydaların ötesinde, bu kooperatifler kadınlar arasında güçlü bir dayanışma, özgüven artışı ve sosyal ağlar oluşturulmasını desteklemektedir. Bazı kooperatifler, çocuk bakım hizmetleri sunarak kadınların işgücüne katılımının önündeki en büyük engellerden birini ortadan kaldırmaktadır.

Raporda, Türkiye'deki kadın kooperatiflerinin yetersiz öz kaynaklar, proje tabanlı desteklere bağımlılık ve yönetim/pazarlama becerilerindeki eksikliklerden kaynaklı yaşadıkları sorunları da irdelemektedir. Bu durum, kooperatiflerin uzun vadeli sürdürülebilirliğini tehdit etmektedir. Bu zorluklara rağmen, başarılı kooperatifler sosyal medya ve e-ticaret gibi modern pazarlama kanallarını kullanarak veya geleneksel tarım yöntemlerine yenilikçi yaklaşımlar (susuz tarım) getirerek bu engelleri aşmaktadır. Türkiye'deki kadın kooperatifleri, Ticaret Bakanlığı'nın KOOP-DES programı gibi devlet desteklerinden ve Kadın Emeğini Değerlendirme Vakfı (KEDV) gibi sivil toplum kuruluşlarının kapasite geliştirme, eğitim ve pazarlama desteklerinden yararlanmaktadır. Bu çok paydaşlı yaklaşım, Türkiye'nin kadın kooperatifçiliğini teşvik etmede önemli bir rol oynamaktadır. Uluslararası alanda ise, Hindistan'daki Serbest Çalışan Kadınlar Birliği (SEWA) ve İtalya'daki sosyal kooperatifler gibi başarılı modeller, kooperatiflerin sadece ekonomik değil, aynı zamanda sosyal sorunlara da çözüm üretebildiğini göstermektedir. **Sonuç olarak,** tarımsal kooperatifler, Türkiye'de kadınların ekonomik ve sosyal olarak güçlenmesi için bir araç haline gelmiştir. Bu

ISBN NR. : 978-625-5694-38-6

kooperatiflerin tam potansiyelini gerçekleştirmek için, proje tabanlı finansman yerine uzun vadeli destek modellerine odaklanılması, yönetim ve pazarlama eğitimlerinin artırılması ve ulusal-uluslararası ağların güçlendirilmesi gerekmektedir. Bu yaklaşım, kadınların tarımsal kalkınmada daha güçlü ve sürdürülebilir liderler olmalarını sağlayacaktır.

Anahtar Kelimeler: Ekonomik güçlenme, kadın istihdamı, kadın kooperatifleri, kırsal kalkınma, kooperatifçilik, tarımsal kalkınma

THE TRANSFORMATION OF WOMEN'S LABOR IN AGRICULTURAL COOPERATIVES: A COMPARATIVE ANALYSIS FROM TURKİYE

ABSTRACT

This study explores the transformation of women's roles in agricultural cooperatives in Turkiye through a comparative analysis with different cooperative models both within Turkiye and internationally. The findings highlight how women's labor in the agricultural sector has shifted from being an "invisible force" to becoming a strategic economic and social actor. The women's cooperative movement, which began in the early 2000s, has gained significant momentum in the last decade, resulting in more than 1,100 women's cooperatives across the country. With female membership rates ranging from 80% to 100%, these cooperatives distinguish themselves from other types by not only providing economic opportunities but also creating platforms for women's leadership. They tend to specialize in areas traditionally associated with gender roles, such as food, handicrafts, and textiles. This development contrasts with the broader labor market, where women remain underrepresented in managerial positions (20.7% as of 2021), and demonstrates the capacity of women to take on leadership roles within organizational structures they establish themselves. One of the most significant contributions of women's cooperatives lies in their ability to transform raw agricultural products into high value-added goods, thereby increasing women's income levels. Beyond economic benefits, these cooperatives foster solidarity, self-confidence, and the development of social networks among women. Some initiatives further address structural barriers to women's participation in the labor force by providing childcare services, which helps to eliminate one of the greatest obstacles facing working women.

However, the report also highlights key challenges that hinder the long-term sustainability of these cooperatives. Limited financial resources, dependence on project-based funding, and deficiencies in management and marketing skills pose structural problems that threaten their resilience. Despite these difficulties, successful cooperatives have adopted innovative strategies such as the use of social media, e-commerce, and alternative agricultural methods (e.g., dry farming) to overcome such barriers. Support from state-led initiatives, including the Ministry of Trade's KOOP-DES program, alongside the contributions of civil society organizations such as the Foundation for the Support of Women's Work (KEDV), has played a critical role in enhancing the capacity and visibility of these cooperatives.

ISBN NR. : 978-625-5694-38-6

At the international level, successful models such as India's Self-Employed Women's Association (SEWA) and Italy's social cooperatives demonstrate that cooperatives can provide solutions not only to economic challenges but also to broader social issues. In this regard, women's cooperatives in Turkiye can be understood as crucial instruments for both economic empowerment and social inclusion. In conclusion, agricultural cooperatives have emerged as key mechanisms for empowering women economically and socially in Turkiye. To realize their full potential, it is essential to shift from project-based funding to sustainable support mechanisms, strengthen training in management and marketing, and enhance women's engagement in national and international networks. Such measures would allow women to establish themselves as stronger and more sustainable leaders in agricultural development.

Keywords: Agricultural development, cooperativism, economic empowerment, rural development, women's employment, women's cooperatives

1. TARIMSAL KALKINMADA KADIN EMEĞİ VE KOOPERATİFÇİLİĞİN STRATEJİK ÖNEMİ

Tarımsal üretim ve kırsal kalkınma bağlamında kadınların rolü, çoğu zaman göz ardı edilmektedir. Türkiye İstatistik Kurumu (TÜİK) 2023 yılı verilerine göre tarım sektöründe istihdam oranı %14.7'dir, sektördeki istihdamın yüzde 41.1'ini kadınlar oluşturmaktadır. Tarımsal işgücünün diğer sektörlere oranla azaldığı gerçeği çerçevesinde değerlendirilirse, bu oran, 2021 yılı itibarıyla genel kadın istihdam oranının (% 28.0) oldukça üzerinde yer almaktadır. Tarımın görünmez gücü olarak ifade edilen kadınlar, dünyada da tarımsal işgücünün %43'ünü oluşturmaktadır. Bu durum, kırsal alandaki kadın emeğinin ne kadar yaygın ve temel bir güç olduğunu gözler önüne sermektedir [1]. Ancak, bu yoğun emek genellikle "görünmez" olmakta, çoğu zaman başta ücret ve gelir açısından karşılığını bulamamaktadır. Kadınların geleneksel tarımsal kesimindeki işgücü bazen dolaylı, bazen doğrudan hane gelirine katkı sağlasa da, çoğunlukla kayıt dışı olduğu için doğrudan resmi kayıtlarda yer almamaktadır, bir diğer deyişle görünmez olmaktadır. Bu durum, kadınların emeklerinin ekonomik olarak değersiz kılınmasına, sosyal güvenceden yoksun kalmasına ve tarım politikalarının şekillendirildiği platformlardan dışlanmasına yol açmaktadır [2]. Dolayısıyla, tarımsal kalkınmanın ve gıda sistemlerinin dirençliliğinin artırılması için kadın emeğinin görünür kılınması ve haklarının güvence altına alınması zorunludur.

Bu bağlamda kooperatifler, gerek başka ülkelerde gerekse Türkiye'de son dönemlerde kadınların sosyo-ekonomik açıdan güçlenmesi, emeğinin görünürleşmesi, üretimlerinin pazara topluca ulaşmasının sağlanması için bir girişimcilik modeli olarak ortaya çıkmaktadır. Kooperatifler aracılığıyla kadınlar, ekonomik ve fiziksel güçlerini bir araya getirerek kendi üretim ve istihdam alanlarını yaratabilmekte, ürettikleri ürünler değerinden ya da yakın bir değerden pazarlayabilmekte, tedarik ve üretim süreçlerini standartlaştırabilmekte ve modern üretim teknikleriyle üretim yapabilmektedirler. Yapılan çalışmalar zaman içinde kooperatifleşmenin, kadınlar için sadece bir girişimcilik modeli değil, aynı zamanda dayanışma ve emeğin görünürleşme aracı olduğunu göstermektedir. Geleneksel tarımda kadın emeği

ISBN NR. : 978-625-5694-38-6

çoğunlukla hane içinde, resmi bir tanınma veya gelir olmadan gerçekleşirken, kooperatifler aracılığıyla kadınlar resmi bir rol, kârdan pay ve bir üretici kimliği kazandırmaktadır.

2. TÜRKİYE'DEKİ KADIN KOOPERATİFLERİNİN MEVCUT DURUMU VE YAPISAL ANALİZİ

Türkiye'de kadın kooperatifçiliği hareketi, 2000'li yılların başlarında başlamış olup, özellikle son on yılda önemli bir ivme kazanmıştır. İlk kadın kooperatiflerinden biri, 2004 yılında İzmir'in Kiraz ilçesinde Tarım ve Orman Bakanlığı'na bağlı olarak kurulmuştur. Başlangıçta yerel ihtiyaçlar doğrultusunda ortaya çıkan bu hareket, zaman içinde kamu kurumları ve sivil toplum kuruluşları tarafından kadın istihdamını artırmaya yönelik bir politika aracı olarak benimsenmiştir. Bu yapılar, ortaklarının yüzde 80'inden fazlasının kadınlardan oluşmasıyla diğer kooperatif türlerinden ayrışmaktadır.

2.1. Sayısal Veriler ve Coğrafi Dağılım

2024 yılı itibarıyla Türkiye genelinde yaklaşık 1100 kadın kooperatifi ve 7 kadın kooperatif birliği bulunmaktadır [3]. Ticaret Bakanlığı'na bağlı Kadın Girişimi Üretim ve İşletme Kooperatiflerinin sayısı 1203'e ulaşırken, bu kooperatiflerin üye sayısı 14,745 olarak kaydedilmiştir. Bu rakamlar, 2.5 milyon ortağı bulunan yaklaşık 10 bin tarımsal amaçlı kooperatifin genel yapısı içinde [4], kadın kooperatiflerinin büyüyen ancak hâlâ niş bir segment olduğunu göstermektedir.

Tarımsal kalkınma kadın kooperatifleri, Türkiye'nin coğrafi yapısına paralel bir dağılım göstermektedir. Bu kooperatiflerin çoğunluğu, kadın çiftçi sayısının Çiftçi Kayıt Sistemi'nde (ÇKS) en yüksek olduğu Karadeniz bölgesinde (94,114 kadın çiftçi) yoğunlaşmıştır [5]. Kadın tarımsal emeğinin yüksek olduğu bu bölgelerdeki kooperatif yoğunlaşması, kamu politikalarının ve destek programlarının mevcut potansiyeli harekete geçirme konusunda ne kadar etkili olduğunu ortaya koymaktadır. Bu bölgesel yoğunlaşma, aynı zamanda kooperatifler arasında ağ oluşturma, bilgi paylaşımı ve akran desteğini güçlendirerek tüm ekosistemi pekiştirmektedir.

2.2. Ortaklık ve Yönetim Yapısı

Kadın kooperatifleri, aslında kadınlara tarımın geleneksel dünyasında cam tavanları aşmak için bir yol açmaktadır. Genel iş yaşamında üst ve orta düzey yönetici pozisyonlarındaki kadın oranı 2021 yılında % 20.7 iken [6], kadın kooperatifleri kendi içlerinde kadınların liderlik ve yöneticilik rollerini üstlenmesine olanak tanıyan özel bir yapı sağlamaktadır. Bu durum, kadınların kendi aralarında oluşturdukları yapılar aracılığıyla çalışma hayatın içinde rollerini tanımlamalarına ve ilk girişi yapmalarına yeni bir yol açacaktır. Başta tarım sektörü olmak üzere, geleneksel yapılarda kadın yöneticilerin düşük temsil oranı, bu yapıların içsel önyargıları veya engelleri olabileceğine işaret ederken, kadın kooperatifleri sadece kadınların yer aldığı bir ortam sağlayarak onlara yöneticilik deneyimi kazanma, liderlik becerilerini geliştirme ve aidiyet duygusu oluşturma fırsatı tanımaktadır. Kooperatif modelinin bu başarısı, kadınların kendi örgütlenmelerini kurmalarının, var olan ve potansiyel olarak dirençli yapılara entegre olmaya çalışmaktan daha doğrudan bir güçlenme yolu olabileceğini düşündürmektedir.

ISBN NR. : 978-625-5694-38-6

3. ÜRETİM SÜRECİNDE KADININ YERİ: EKONOMİK VE SOSYAL KATKILAR

3.1. Ekonomik Katkılar: Gelir Yaratma ve Katma Değerli Üretim

Kadın kooperatifleri, kırsal ekonomilere doğrudan ve somut katkılar sağlamaktadır. Kooperatifler, kadınların doğrudan üretim ekonomisine dâhil olmalarını ve gelir seviyelerini artırmalarını sağlamaktadır. Özellikle kadın üretim ve işletme kooperatiflerinin en önemli ekonomik katkılarından biri, geleneksel tarımsal ürünlerden katma değerli ürünlere geçiştir. Bu sayede, emek-yoğun ancak düşük getirili geleneksel üretimden, daha yüksek kârlılığa sahip ürünlerin üretimine geçiş gerçekleşmektedir. Başarılı örnekler arasında tıbbi aromatik bitkiler, reçel, salça ve pekmez gibi işlenmiş gıdalar ve el sanatları ürünleri bulunmaktadır. Geleneksel üretimin ham halinden çıkışı, evde üretiminin standartlaştırılarak katma değerli ürüne dönüşümünün ekonomik getirisi [7], Afyon'da bir kadın kooperatifinin 3.8 milyon TL ciroya ulaşması gibi örneklerle somutlaştırılabilir. Yörede "Kadın Kültür Evleri" projesi ile kurulan 17 kadın kooperatifi aracılığıyla kadınlar, organik tarımsal ürünlerini işleyip pazarlayarak bölge ekonomisine önemli bir hareket getirmiş ve **online** satış noktaları ile ulusal pazara açılmış [8]. Oluşturulan bu model ile kadın kooperatifleri yaklaşık bir yıl gibi bir sürede 6.000.000,00 TL ciro elde etti.

3.2. Sosyal Katkılar: Dayanışma, Özgüven ve Kapasite Gelişimi

Kooperatiflerin katkıları yalnızca ekonomik boyutla sınırlı değildir. Bu örgütlenmeler, kadınlar arasında güçlü bir dayanışma ve birliktelik kültürü oluşturmaktadır. Ortaklar, kooperatifi sıklıkla bir "aile" olarak görmekte ve kendilerini bu ailenin bir parçası olarak tanımlamaktadır. Kooperatifleşme, kadınların özgüvenlerini artırmakta ve onlara sosyal ağlar oluşturma imkânı sunmaktadır. Özellikle ortak üretim faaliyetleri ve eğitimler sayesinde kadınlar, geleneksel olarak ev içi rollerinin ötesine geçerek toplumsal hayatta daha görünür hale gelmektedir.

Kooperatiflerin en değerli sosyal katkılarından biri, toplumsal bir sorun olan çocuk bakımına yönelik çözümler sunmalarıdır. Koop Des tarafından da desteklenen bu yapılanma modeli hem kadınların kooperatif çeşitlenmesi yoluyla birbirini tamamlayıcı sektörlerin gelişmesine katkıda bulunurken hem de kadınlara yeni iş alan ve modellerine giriş imkânı sağlamaktadır. Zira kadınların işgücüne katılımının önündeki en büyük engellerden biri, uygun maliyetli çocuk bakım hizmetlerinin eksikliğidir. Yapılan araştırmalar, bazı kadın kooperatiflerinin kreş ve gündüz bakım evleri gibi hizmetler sağlayarak bu temel ihtiyaca yanıt verdiğini ortaya koymaktadır [9]. Dünyada da uygulanan bakım hizmetlerinin büyük ölçüde sosyal kooperatifler eliyle yürütülmesi modeli Türkiye'de yavaş yavaş kadın kooperatiflerince üstlenilmeye başlanmıştır. Kooperatif bünyesinde sağlanan çocuk bakım imkânları, kadınların üretime daha fazla zaman ayırmasını, gelir elde etmesini ve işlerini sürdürülebilir kılmasını kolaylaştırmaktadır. Dolayısıyla, bu tür sosyal destek mekanizmalarının varlığı, uzun vadeli ekonomik başarının da bir ön koşulu niteliğindedir. Bu yaklaşım, sadece ekonomik bir faaliyet sağlamakla kalmayıp, aynı zamanda kadınların ekonomik yaşama katılımlarını engelleyen temel engellerden birinin ortadan kalkmasına olanak tanımaktadır. Bu hizmetler, kadınların üretime daha fazla zaman ayırmasını, gelir elde etmesini ve işlerinin sürdürülebilirliğini

ISBN NR. : 978-625-5694-38-6

sağlamaktadır. Dolayısıyla, sosyal destek mekanizmalarının varlığı, uzun vadeli ekonomik başarının bir ön koşulu niteliğindedir.

4. KARŞILAŞILAN ZORLUKLAR VE SÜRDÜRÜLEBİLİRLİK ENGELLERİ

Kadınların aile içi ücretsiz işçiliği, aile içindeki finansal kaynağın ağırlıklı olarak erkeğin yönetiminde kalmasına, bu durum ise, beraberinde özellikle yeni işe başlama amacındaki kadının yetersiz sermaye birikimi önündeki en büyük engellerden biri olarak karşısına çıkmaktadır. Bu nedenle kadın kooperatifleri, oluşum ve gelişim süreçlerinde bir dizi finansal ve yapısal zorlukla karşılaşmaktadır. En belirgin sorunlardan biri, yetersiz öz kaynaklardır. Sorunun çözümünde gerek başlangıç aşamasında gerekse sürdürülebilirlik kazanana kadar geçen dönemde kamu kaynaklarından sağlanan hibelere duyulan beklentidir. Birçok kooperatif, proje tabanlı desteklerle kurulmakta ve bu durum, geleneksel yapının içinde finansal okuryazarlığı da düşük olan kadınlar tarafından kurulan kadın kooperatiflerinin finansman modelinde bir kırılganlık yaratmaktadır. Kadınların kurduğu kooperatifler yetersiz öz kaynaklar nedeniyle sürdürülebilirlik kazanana kadar kamu veya proje desteklerine duyulan aşırı bağımlı kalmaktadır.

Ticaret Bakanlığı'nın KOOP-DES programı gibi destekler, öz kaynak yetersizliği olan kooperatifler için bir "can suyu" işlevi görmektedir. Nitekim 2020-2023 döneminde bu program kapsamında çoğunluğu kadın emeğine dayalı kooperatiflere toplam 76,4 milyon TL hibe sağlanmıştır [10]. Ancak olaya bir başka açıdan da bakıldığında, kadın kooperatiflerinin bu desteklere aşırı bağımlı kalması, kooperatiflerin kendi kendine yetebilen, pazar odaklı işletmelere dönüşümünü engelleyebilmektedir. Nitekim özelikle kısa vadeli proje fonlarına odaklanan kooperatifler, uzun vadeli stratejik planlama, pazarlama altyapısı ve profesyonel yönetim becerileri geliştirmek yerine, projenin gerekliliklerini yerine getirmeye yönelebilmektedir. Bu durum, fonun sona ermesiyle faaliyetlerin durmasına veya kooperatifin atıl kalmasına neden olabilmektedir.

Finansal zorlukların yanı sıra, yönetim ve pazarlama becerilerindeki eksiklikler de önemli bir engel teşkil etmektedir. Kırsal alandaki kadın girişimciler, sermaye yetersizliği, pazara erişim sorunları, aracı kurumlara bağımlılık ve toplumun önyargıları gibi pek çok sorunla aynı anda mücadele etmek zorunda kalmaktadır. Girişimcilik tecrübeleri olmadan kooperatifçilik aracılığıyla sistem içine dâhil olan kadınlar içim bu yapı çok karmaşık gelmekte, risk algısı ve yönetimi tecrübelerinin eksikliği kadınları uzun vadeli öngörülerde bulunmalarını ve strateji geliştirmelerini olanaksız kılmaktadır. Kooperatif yöneticilerinin bilgi ve deneyim eksikliği, yeni pazarlar bulma ve finansal kaynaklara erişim kapasitesini kısıtlamaktadır. Nitekim Birleşmiş Milletler Kalkınma Programı (UNDP) yetkilileri de kadın kooperatiflerinin çoğunlukla ürünlerine pazar bulmakta güçlük çektiğini vurgulamıştır [11]. Ayrıca, kooperatiflerin faaliyetlerinin sıklıkla geleneksel cinsiyet rollerine atfedilen gıda, tekstil ve el sanatları gibi alanlarda yoğunlaşması, bir yandan kadınları güçlendirirken diğer yandan bu rolleri pekiştirme riski de taşımaktadır. Özetle, kadın kooperatiflerinin sürdürülebilir bir şekilde büyümesi için finansal bağımsızlık, profesyonel yönetim ve pazarlama becerilerinin geliştirilmesi, ürün ve hizmet çeşitliliğinin artırılması kritik önemdedir.

ISBN NR. : 978-625-5694-38-6

5. BAŞARILI ÖRNEKLER VE EN İYİ UYGULAMALAR

Karşılaşılan zorluklara rağmen, kadın kooperatifleri arasında önemli başarı hikâyeleri bulunmaktadır. Bu örnekler, sürdürülebilirliğin anahtarının geleneksel bilgi ile modern iş pratikleri ve yenilikçiliğin harmanlanması olduğunu göstermektedir. Başarılı kadın kooperatiflerinde Hatay Samandağ'daki Vakıfköy Kooperatifi organik reçeller, ev yapımı gıda ve el işi ürünleri, e-ticaret ve kargo ile ulusal pazara açılma (internet ve büyük platformlar üzerinden satış) başarısı göstermiş hem kültürel mirası korurken hem de afet sonrası dayanıklılık açısından bambaşka bir tecrübeyi de edinmiştir. 2023 Şubat depremi sonrasında gösterdiği direnç ile de toplumsal bir dayanışma merkezi haline gelmiştir. Depremden sonra dağılma noktasına gelen köyde kadınlar, Vakıfköy Kadın Kooperatifi çatısı altında yeniden örgütlenerek ülkenin dört bir yanından gelen siparişleri karşılamaya devam etmişlerdir. Yine Mardin'den Kekik Kadın kooperatifi, Hatay (Defne) Samandağ Kadın Kooperatifi yöresel ürünleri ile afet sonrası kadın dayanıklılığı gösteren başarılı örnekler içinde yer almıştır. Başarısının arkasında, ürünlerini Hepsiburada gibi ulusal çapta tanınan e-ticaret platformları üzerinden satışa sunarak pazara erişim engellerini aşması yatmaktadır. Bu sayede yerel bir ürün olan dağ kekiği, sanal pazarda ülke geneline ulaşmış ve kooperatif üyelerine düzenli gelir akışı sağlamıştır. Geleneksel tarıma yenilikçi bir yaklaşım getirerek verim ve geliri yükseltme başarısı gösteren, su istemeyen tıbbi-aromatik bitki tarımı (lavanta, adaçayı vb.) üretimi ile kırsalda kadın istihdamı yaratma hedefine ulaşan, kadın liderliğinde kooperatifleşmeye dönüşme vizyonu ile hareket eden Burdur'daki **"Susuz Tarım" Girişimi (Dr. Aynur Onur)** başarılı örnekler arasındadır. Onur, dedesinden miras kalan arazilerde lavanta, altın otu, papatya, kekik gibi bitkileri neredeyse hiç sulama yapmadan yetiştirmiş; ürünlerin yağını çıkaracak bir tesis kurarak köyde yaklaşık 30 kadına istihdam yaratmıştır. Akademisyenlik yaparken memleketi Burdur'a dönen Dr. Ece Aynur Onur'un susuz tarım projesi, tarımsal kooperatifçilik için ilham verici bir modeldir.

Sadece birkaç örnekle anlatılmak istenen temel nokta; finansal ve yönetsel eksikliklerin, geleneksel bilgi ve modern iş stratejilerinin birleşimiyle aşılabileceğini göstermektedir. Dijital pazarlama teknikleri ve yenilikçi üretim yöntemleri, kadın kooperatiflerinin sürdürülebilirliğini sağlamak için hayati öneme sahiptir. Ayrıca, kamu ve özel sektör desteğinin yanı sıra sivil toplumun ve uluslararası kuruluşların sağlayacağı eğitim, mentorluk ve ağ kurma fırsatları bu başarıların ölçeklenmesine katkı sağlayacaktır.

6. DESTEK MEKANİZMALARI: KAMU, SİVİL TOPLUM VE ULUSLARARASI KURULUŞLARIN ROLÜ

6.1. Devletin Destek Programları ve Politikaları

Türkiye'de kadın kooperatifçiliğinin desteklenmesinde devletin önemli bir rolü bulunmaktadır. Ticaret Bakanlığı'nın Kooperatiflerin Desteklenmesi Programı (KOOP-DES), öz kaynak yetersizliği çeken kooperatiflere mali destek sağlamayı amaçlamaktadır. Programda, ortaklarının çoğunluğunu kadınların oluşturduğu kooperatiflere öncelik verilmektedir. 2020'den bu yana bu program kapsamında kadın emeğini değerlendiren kooperatiflere milyonlarca liralık hibe sağlanmıştır. Örneğin, KOOP-DES kapsamında; 2020 yılında 41 ilde

ISBN NR. : 978-625-5694-38-6

139 kooperatifin projesine (14,3 milyon TL), 2021'de 59 ilde 145 kooperatife (14,3 milyon TL), 2022'de 64 ilde 190 kooperatife (20,4 milyon TL), 2023'te ise 54 ilde 151 kooperatife (27,4 milyon TL) hibe desteği verilmiştir (T.C.Ticaret Bakanlığı, 2024). Bu rakamlar, kadın kooperatiflerine yönelik kamu desteğinin artarak sürdüğünü göstermektedir. Tarım ve Orman Bakanlığı da kadın çiftçilere yönelik pozitif ayrımcılık içeren çeşitli hibe ve eğitim programları uygulamaktadır.

6.2. Sivil Toplum Kuruluşlarının ve Uluslararası Deneyimin Katkısı

Devlet desteklerine ek olarak, sivil toplum kuruluşları da kadın kooperatiflerinin güçlendirilmesinde kritik role sahiptir. Özellikle Kadın Emeğini Değerlendirme Vakfı (KEDV) gibi kuruluşlar, kooperatiflerin kurulmasından işletilmesine kadar geniş bir yelpazede destek sağlamaktadır. KEDV, dar gelirli kadınların ekonomik ve sosyal olarak güçlenmesi misyonuyla 1986 yılında kurulmuştur ve o tarihten bu yana kadınların yaşamlarını iyileştirme çabalarına destek olmaktadır [12]. Vakıf, kadınlara yönelik iş modeli geliştirme, ürün iyileştirme, mikro kredi, pazarlama ve satış desteği sunarak kadın merkezli yerel kalkınma örnekleri yaratmaktadır. Vakfın katkısıyla çok sayıda kadın kooperatiflerde bir araya gelmiştir. Bu kooperatifler aracılığıyla kadınlar, çocuk bakım ve eğitim hizmetleri sunmakta, gerek kentsel gerekse kırsal alanda toplumsal yaşama da katkı sağlamaktadır.

KEDV'in önemli girişimlerinden biri de **Nahıl** adlı iktisadi işletmesidir. Nahıl, 2003 yılından bu yana Türkiye'nin dört bir yanından kadınlar ve kadın kooperatifleri tarafından üretilen ürünlerin pazarlanması için bir platform işlevi görmektedir [13]. Nahıl aracılığıyla kadınların el emeği ürünleri ve yöresel gıda ürünleri ulusal ve uluslararası pazarlara ulaştırılmakta; ürün kalitesinin iyileştirilmesi, tasarım desteği ve özel sektör tedarik zincirlerine dâhil olma gibi konularda kadınlara destek verilmektedir. Bu durum, kamu ve sivil toplum kuruluşları arasındaki sinerjinin önemine işaret etmektedir. Devletin sağladığı finansal kaynaklar başlangıçta bir can suyu görevi görse de, uzun vadeli sürdürülebilirlik için STK'ların sağladığı eğitim, teknik danışmanlık ve pazarlama desteği vazgeçilmezdir. En başarılı model, kamu fonlarının sivil toplumun sahadaki kapasite geliştirme yetenekleriyle eşleştirilmesinden doğacaktır.

Benzer uygulamalar 1970'li yıllardan beri Dünyanın pek çok yerinde kadınlar tarafından gerçekleştirilmektedir. Nitekim uluslararası alanda kadın kooperatifçiliğinin çarpıcı örneklerinden biri; Hindistan'daki **Serbest Çalışan Kadınlar Birliği (SEWA)**, 1970'lerde küçük bir fırın girişimiyle başlayıp bugün 1,3 milyonu aşkın üyeye sahip devasa bir organizasyona dönüşerek [14] kooperatifleşmenin ölçeklenme potansiyelini göstermiştir. Benzer şekilde İtalya'daki sosyal kooperatifler, özellikle bakım ve sağlık hizmetlerinde kadın istihdamı yaratarak kooperatiflerin sosyal sorunlara çözüm üretmedeki rolünü ortaya koymaktadır. İtalya'da sosyal hizmetlerin %60'ının sosyal kooperatifler eliyle sağlandığı, bu yapılara kamu ihalelerinde pozitif ayrımcılık uygulandığı bilinmektedir.

SONUÇ VE POLİTİKA ÖNERİLERİ

ISBN NR. : 978-625-5694-38-6

Kadınların tarımdaki rolü ve sürdürülebilirlik arasındaki ilişkinin incelendiğinde; Türkiye özelinde **kadınlar, tarımsal üretimin ana unsuru olduğu tarım ekonominin ayakta kalmasında kritik bir işleve sahiptir.** Buna karşın, kadınlar uzun yıllar boyunca tarım sektöründe *görünmeyen emek* olarak değerlendirilmiş, mülkiyet, finansman, eğitim ve karar alma süreçlerinde yeterince yer almamıştır. Bu eşitsizlikler, sadece kadınlar açısından değil, tarım sektörünün bütününün verimliliği ve sürdürülebilirliği açısından da kayıplar doğurmuştur. Bu gerçek, kadınların güçlendirilmesinin yalnızca sosyal adaletin gereği değil, aynı zamanda ekonomik tarımsal alanda ekonomik gelişmenin önemli anahtarları arasındadır.

Kooperatif çatısı altında örgütlenen kadınlar ürünlerini daha iyi fiyata satabilme; mikro kredi veya hibe desteği alan kadınların kendi işletmelerini kurabilme; eğitim alan kadınlar da daha yenilikçi yöntemlerle verimliliklerini arttırabilme imkânları bulmaktadır. Türkiye'de de son yıllarda devlet politikalarının kadın odaklı projelere yönelmesi memnuniyet vericidir. Kadın çiftçilere yönelik geniş çaplı eğitim kampanyaları, kadın kooperatiflerinin desteklenmesi, kadın girişimcilere pozitif ayrımcılık uygulamaları gibi adımlar atılmıştır. Bununla birlikte, veriler tarımda kadınların hala yüksek oranda kayıt dışı çalıştığını, istihdamda tarımın payının düşmesine karşın kadın istihdamının aynı oranda düşmediğini ama kayıtlara da yansımadığını göstermektedir. Karar alma mekanizmalarında ise kadının yeri hala belirgin derecede düşüktür. Dolayısıyla, mevcut çabaların derinleştirilmesi ve yeni politika araçlarıyla desteklenmesi gerektiği açıktır.

Kadın kooperatifleri, kadınların karşılaştığı finansal, sosyal ve yönetsel engelleri aşmada kritik bir rol oynamaktadır. Ancak bu hareketin tam potansiyeline ulaşabilmesi için mevcut sorunların sistematik bir yaklaşımla ele alınması gerekmektedir.

Yukarıdaki kapsamlı analizden hareketle, kadın kooperatiflerinin etkinliğini ve sürdürülebilirliğini artırmak için çok katmanlı politika önerileri aşağıdaki gibi sıralanabilir:

- **Toprak mülkiyetinde eşitlik ve kadınların mülkiyet haklarının desteklenmesi:** Kadınların arazi mülkiyetine erişimini kolaylaştırmak için yasal düzenlemeler etkin şekilde uygulanmalı ve gerekirse yeni teşvikler getirilmelidir. Miras hukuku konusunda farkındalık artırıcı kampanyalar yapılmalı; kadınların miras haklarını kullanmaları teşvik edilmelidir. Kadınlara arazi alımlarında düşük faizli kredi veya vergi indirimi gibi teşvikler sunulabilir. Tarım reformu programlarında kadın çiftçilere toprak dağıtımında öncelik tanınması da değerlendirilebilir.

- **Kayıt dışı çalışmanın azaltılması ve sosyal güvenlik entegrasyonu:** Tarımda kadınların ücretsiz aile işçisi veya güvencesiz işçi konumunda kalmasını önlemek için özel programlar oluşturulmalıdır. Aile işletmelerinde çalışan kadınların sigorta primlerinin belirli bir süre devlet tarafından karşılanması veya sübvansiyon uygulanması düşünülebilir. İsteğe bağlı tarım sigortası primleri kadınlar için daha da cazip hale getirilebilir. Ayrıca, mevsimlik tarım işçisi kadınlar için tarım işkolu sosyal güvenlik mevzuatında esnek ve koruyucu düzenlemeler yapılmalıdır. Ek olarak, kayıt dışı istihdamın takip ve yaptırımları güçlendirilerek işverenlerin kadın işçileri sigortasız çalıştırmasının önüne geçilmelidir.

ISBN NR. : 978-625-5694-38-6

- **Proje Tabanlı Destekten Kalıcı Kurumsal Desteğe Geçiş:** Kısa vadeli hibe programları yerine, kooperatiflerin uzun vadeli iş planları yapmasını teşvik eden ve performansa dayalı, çok yıllık destek modelleri geliştirilmelidir. Örneğin, kooperatiflerin belirli büyüme ve kârlılık hedeflerine ulaştıkça artan miktarlarda destek alabileceği kademeli bir finansman modeli düşünülebilir. Bu yaklaşım, kooperatifleri dış kaynak bağımlılığından kurtararak pazar odaklı bir işletme mantığıyla hareket etmeye yönlendirecektir.

- **Kadın odaklı tarımsal finansman ve teşvik mekanizmaları:** Kırsaldaki kadınların sermayeye erişimini artırmak için mikro kredi, hibe ve düşük faizli kredi programları genişletilmelidir. Kadın girişimcilere özel tarım hibeleri (örneğin küçük ekipman alımı, sera kurulumu, yerel ürün işleme gibi konularda) tahsis edilebilir. Mevcut IPARD ve ulusal kırsal kalkınma programlarındaki kadın başvuruculara pozitif ayrımcılık daha belirgin hale getirilebilir (örneğin değerlendirme kriterlerinde daha yüksek pay veya bütçe kotası gibi). Kredi Garanti Fonu benzeri kefalet mekanizmaları, teminat sorunu yaşayan kadın çiftçiler için kullanılabilir. **Tarım sigortası (TARSİM)** gibi risk yönetim araçlarında, kadın çiftçilere poliçe primlerinde indirim sağlanması da değerlendirilebilir. Bu sayede kadın üreticiler iklimsel veya piyasa risklerine karşı daha korunaklı olacaklardır.

- **Yasal ve Mali Düzenlemelerin İyileştirilmesi:** Kadın kooperatiflerinin faaliyet gösterdiği alanlarda vergisel teşvikler ve bürokratik kolaylıklar sağlanmalıdır. Kooperatiflerin kuruluş ve işletme süreçlerinde karşılaştıkları mevzuat engelleri (örneğin, gıda üretimi yapan kooperatiflerin izin prosedürleri) gözden geçirilerek basitleştirilmelidir. Sosyal kooperatif statüsü gibi yeni yasal düzenlemeler Türkiye'de de tanımlanarak, kamu yararına çalışan kooperatiflerin (örneğin bakım hizmeti sunanların) resmen tanınıp bazı muafiyet ve teşviklerden yararlanması mümkün kılınmalıdır.

- **Kooperatifleşme ve kadın birliklerinin desteklenmesi:** Kadınların bir araya gelerek güçlenmesini sağlayan kooperatif modeline yönelik destekler artırılmalıdır. Kadınların kurduğu veya ortak olduğu kooperatiflere başlangıç sermayesi, ekipman hibesi, pazarlama desteği gibi yardımlar verilmeye devam edilmelidir. Ayrıca karma kooperatiflerde kadın üyelerin ve özellikle yönetici konumundaki kadınların sayısını artırmak amacıyla eğitim ve teşvik programları uygulanmalıdır. Yerel yönetimler, kadın kooperatif ürünlerinin satışına olanak tanıyan pazarlar, fuarlar düzenleyerek veya belediye kanalıyla alım yaparak destek uygulamaları yaygınlaştırılabilir.

- **Bölgesel ve Ulusal Ağların Güçlendirilmesi:** Kadın kooperatifleri arasındaki iletişim ve iş birliği ağlarını güçlendirmek için kooperatif birliklerine finansal ve teknik destek sağlanmalıdır. Bölgesel düzeyde düzenli "kadın kooperatifleri buluşmaları" organize edilerek deneyim paylaşımı teşvik edilmelidir. Ayrıca, dijital bir platform üzerinden tüm kadın kooperatiflerini bir araya getiren, iyi uygulama örneklerini ve kaynakları paylaşan bir ağ oluşturulabilir.

- **Entegre Kapasite Geliştirme Programları:** Kamu destek programlarına, zorunlu olarak iş yönetimi, finansal okuryazarlık, dijital pazarlama ve e-ticaret gibi konularda uygulamalı eğitim modülleri entegre edilmelidir. Kooperatif yöneticilerinin pazarlama ve finansman yaratma becerilerindeki eksikleri gidermeye yönelik mentorluk programları hayata geçirilmelidir.

ISBN NR. : 978-625-5694-38-6

- **Eğitim, yayım ve danışmanlık hizmetlerinin kadınlara ulaştırılması:** Tarımsal eğitim programları planlanırken, kadınların katılımını engelleyen faktörler göz önünde bulundurulmalı ve çözüm üretilmelidir. Eğitimler köy düzeyinde, kadınların uygun olduğu zamanlarda ve mümkünse kreş desteği ile birlikte verilmelidir. Özellikle iklim değişikliğine uyum, iyi tarım uygulamaları, organik üretim, dijital tarım teknolojileri gibi yeni alanlarda kadın çiftçilere yönelik özel eğitim projeleri geliştirilebilir.

- **Bakım hizmetleri ve alt yapı iyileştirmeleri:** Kadınların ekonomik hayata katılımının önündeki engellerden biri olan çocuk, aile, yaşlı bakım yükünü hafifletmek için kırsal bölgelerde kreş ve bakım evi imkânları sağlanmalıdır. Bu uygulama özellikle mevsimlik tarım işçiliğinin yoğun olduğu bölgelerden başlamak süretiyle yaygınlaştırılmalıdır. Bu hizmetler, hem çocukların güvenliğini sağlar hem de annelerin verimlilikle çalışabilmesine olanak tanır. Ayrıca kadınların yaşam kalitesini ve çalışma imkânlarını doğrudan etkiler.

- **Kadın liderliğinin teşviki ve görünürlüğünün artırılması:** Kırsal kesimde başarılı kadın çiftçilerin, girişimcilerin ve kooperatif liderlerinin görünürlüğü artırılmalıdır. Ulusal ve yerel düzeyde "yılın kadın çiftçisi" benzeri ödül programları devam ettirilmeli; medya aracılığıyla bu başarı hikâyeleri kamuoyuna yansıtılmalıdır. Bu sayede geleneksel kalıplar kırılarak, genç kızlar ve aileleri nezdinde tarımda kadın rol modeller çoğalacaktır.

- **İzleme, değerlendirme ve sürekli iyileştirme:** Kadınların tarım sektöründeki durumuna ilişkin göstergeler (istihdam, gelir, mülkiyet, eğitim vb.) düzenli izlenmeli ve hedeflerle karşılaştırılmalıdır. Politikaların birbirini tamamlayacak şekilde yapılmasına önem verilerek, uygulama ve uygulama çıktılarının izlenmesi ile sonuçların analizi yapılmalıdır. Elde edilen sonuçlara göre politika araçları revize edilmelidir. Program bazında da değerlendirmeler yapılarak, kaynakların en etkili uygulamalara yönlendirilmesi sağlanmalıdır.

Sonuç itibarıyla, **tarımda sürdürülebilirlik ve kadınların rolü birbirinden ayrılmaz şekilde bağlantılıdır**. Kadınların bilgi ve becerileri, tarımın çevresel ve sosyal sürdürülebilirliğini güçlendiren önemli bir kaynaktır. Onların emeğine yapılan yatırım, toplumun geleceğine yapılan yatırımdır. Politika önerilerinin hayata geçirilmesiyle, Türkiye tarımında kadınların "görünmeyen" konumdan "vazgeçilmez" konuma yükselmesi mümkün olacaktır. Bu da hem kırsal refahı arttıracak hem de ülkenin gıda güvencesini ve kalkınma hedeflerini sağlamlaştıracaktır. Toprağın bereketini artıran, ailelerin doymasını sağlayan kadınların gücü, doğru desteklendiğinde tarımın ve kırsal hayatın kaderini değiştirecek potansiyele sahiptir. Bu nedenle, tarımda kadın odaklı politikalar bir seçenek değil, bir gerekliliktir. Sürdürülebilir bir gelecek, tarladaki kadının emeğini ve sesini hak ettiği yere koyabildiğimiz takdirde mümkün olacaktır.

Kaynakça

[1] Davran, E. M. (2023). Kırsal ve Tarımsal Yaşamda Kadın. İstanbul: İKSAD Yayınları.

[2] Selışık A. (t.y.). Tarımda Kadın İstihdamının Stratejik Önemi. Tarımda Kadının Gücü. İstanbul: webinar.hbrturkiye.com.

ISBN NR. : 978-625-5694-38-6

[3] Ankara Kalkınma Ajansı. (2024). Kadın Kooperatifleri Çalıştayı (16 Mayıs 2024) Raporu. Ankara: AKA Yayını.

[4] Becerikli, U. (2023). Kooperatif sayısı 10 bini geçti. Ankara: TRT Haber.

[5] Ersoy, S. (2025, 15 Ekim). 15 Ekim Dünya Kadın Çiftçiler Günü: Toprağın taşıyıcıları kayıtlarda unutuluyor…. TÜRKİNFORM.

[6] TÜİK. (2022). İstatistiklerle Kadın, 2021(Haber Bülteni No. 49668). Ankara: TÜİK.

[7] T.C. İçişleri Bakanlığı (2021, 20 Eylül). Afyon'un Üreten Kadınları 4 Milyon Lira Ciroya Koşuyor. Ankara: İçişleri Bakanlığı Resmi Web Sitesi [Basın bülteni].

[8] T.C. Afyonkarahisar Valiliği. (2022, 7 Mart). Kadın Kültür Evleri Projesi Başarıdan Başarıya Koşuyor. Afyonkarahisar: T.C. Afyonkarahisar Valiliği Resmi Web Sitesi.

[9] Ayşe Gönüllü Atakan, A. Ç. (2022). Türkiye'de Kadınların Kooperatifler Yoluyla Güçlenmesi. Ankara: Uluslararası Çalışma Örgütü.

[10] T.C. Ticaret Bakanlığı. (2024, 20 Mayıs). KOOP-DES 2024 Yılı İlk Destekleri Açıklandı [Haber duyurusu]. Ankara: Ticaret Bakanlığı Resmi Web Sites.

[11] Vinton, L. (2025, 12 Mart). Kadın kooperatifleri dijital dönüşümlerini tamamladı (Basın açıklaması içerisinden). UNDP Türkiye/Anadolu Ajansı.

[12] KEDV, (2025). Kadın Emeğini Değerlendirme Vakfı (KEDV). (18 Ekim 2025 (Revize)). Biz kimiz? . https://www.nahil.com.tr/biz-kimiz.

[13] Nahıl. (2025 18 Ekim (Revize)). Kurumsal – Nahıl Hakkında . https://www.nahil.com.tr.

[14] Wiego. (2014). The Voice of Many: The Value of Cooperatives (SEWA). Women in Informal Employment: Globalizing and Organizing.

ISBN NR. : 978-625-5694-38-6

KİTOSAN TÜREVLERİNİN ANTİKANSER ETKİLERİNİN *İN VİTRO* ARAŞTIRILMASI

Doktora öğrencisi, ARİFE NAZLIM[1], Doktora öğrencisi, BEYZA NUR YERLİYURT[2], Prof. Dr. BİRNUR AKKAYA[3], Prof. Dr. RECEP AKKAYA[4]

[1]Sivas Cumhuriyet Üniversitesi, Fen Fakültesi, arifenazlim4@gmail.com-0000-0002-9223-5549

[2] Sivas Cumhuriyet Üniversitesi, Fen Fakültesi, beyzanuryerliyurt@gmail.com-0009-0003-9534-8180

[3] Sivas Cumhuriyet Üniversitesi, Fen Fakültesi, pergamonchem@gmail.com-0000-0001-9139-1884

[4] Sivas Cumhuriyet Üniversitesi, Tıp Fakültesi, rakkaya@cumhuriyet.edu.tr-0000-0002-3477-7198

ÖZET

Kanser, dünya genelinde başlıca ölüm nedenleri arasındadır. Gelecekte de kanser vakalarında büyük bir artışın olacağı da pek çok araştırmacı tarafından öngörülmektedir. Yıllardır yapılan yoğun araştırmalar, kanser karşıtı olan ve daha etkili bir ilaç geliştirme stratejilerine odaklanmaktadır. Buna rağmen, klinik müdahale seçenekleri, birçok insan kanseri türü için hâlâ sınırlıdır. Kanser dışı hücreler üzerinde düşük toksisiteye sahip olması ve iyi bir biyolojik aktivite göstermesi terapötik kullanım açısından kitosan bazlı bileşiklerin önemini artırmıştır. Hem kitosanın (CS) hem de kitosan oligomeri (CSO) gibi çeşitli türevlerinin kanser hücre zarlarından seçici olarak geçtiği ve hücresel enzimatik, immüno-güçlendirici, antioksidan savunma mekanizması ve apoptotik yollar aracılığıyla antikanser aktivite gösterdiği bildirilmiştir. Yine kitosan ve türevleri, tümör hücrelerinde negatif yüklü tümör hücre zarından daha etkili bir şekilde geçmesiyle tümör büyümesi ve metastazının baskılayarak antikanser mekanizmasının daha iyi anlaşılmasına yol açabilir. Bu da son yıllarda kitosan ve türevlerinin geliştirilmesine artan bir ilgi olduğunu göstermektedir.

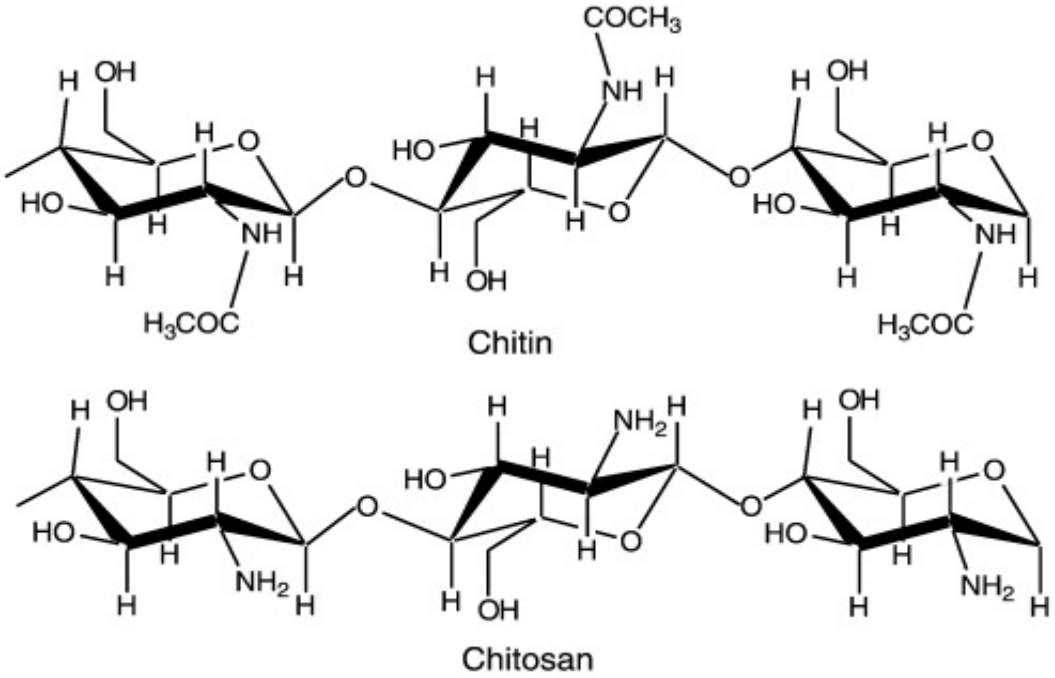
Bu çalışmada, kitosan türevi olan kitosan oligomerine Cu(II) iyonlarının bağlanması ile elde edilen yeni bir biyomateryal sentezlendi. Elde edilen Cu(II) bağlı kitosan oligosakkarit CSO-Cu(II) partiküllerinin, kimyasal karakterizasyon özelliklerine bakılması için, FT-IR analiz çalışması yapıldı. Partiküllerin biyouyumluluğu, C6 glioma hücre hattı üzerinde yapılan çalışma ile sitotoksik etkisi araştırıldı ve hücre canlılığı MTT testi ile değerlendirildi. Bulgular, elde edilen biyomateryalin hücre canlılığında doza bağlı olarak azalma olduğunu gösterdi. Bu sonuçlar sentezlenen CSO-Cu(II) komplekslerinin kanser hücreleri üzerinde çoğalmayı önleyici özellikte olduğunu gösterdi. Böylece elde edilen biyomateryalin antikanser aktivite açısından yararlı bir araç olarak kullanılabileceği görülmüş oldu. Bu durum, gelecekte kitosan ve türevlerinden elde edilen çeşitli komplekslerin ilaç formülasyonlarının geliştirilmesine büyük oranda katkıda bulunacağını göstermektedir.

ISBN NR. : 978-625-5694-38-6

Anahtar Kelimeler: Kitosan, Kitosan oligomeri, Antikanser, Biyomateryaller, Kitosan-bakır kompleksi, C6 hücre hattı.

1. GİRİŞ

Kitin (β-(1-4)-poli- N -asetil- d -glukozamin) doğada bol miktarda bulunan ve selülozdan sonra yaygınlığı en fazla olan ikinci bir polisakkarittir. Kitin, yengeç, böcek ve karides gibi kabukların dış iskeletinde ve mantar hücre duvarında ana bileşen olarak bulunur. Kitinin birçok alanlarda çeşitli işlevsel özelliği bulunmaktadır. Fakat, sudaki çözünürlüğünün düşük olması ve zayıf biyobozunma özelliğinden dolayı uygulanma açısından kısıtlıdır. Kitin, sık kullanılan çözücülerde çözünmesi güç olduğundan, genellikle daha fazla deasetillenmiş türevi olan kitosana dönüştürülür. Kitosan, deasetil α -(1, 4) glukozaminin bir polimeridir $(C_6H_{11}O_4N)_n$ ve tipik olarak kitinin NaOH ile deasetilasyonuyla elde edilir [1,2,3]. Kitosanın moleküler ağırlığı 3800-20.000 Dalton arasında değişmektedir. Düşük toksik etkiye sahip olması, biyouyumluluğunun yüksek olması, biyolojik olarak parçalanabilir olması ve başka maddeleri yüzeyinde tutma (adsorbsiyon) yeteneği olması nedeniyle çok amaçlı bir şekilde kullanılan bir biyomalzemedir. Farmasötik olarak iyi bir yardımcıdır, geçirgenliği arttırarak bir hemostatik ajan olarak davranır. Yüksek verimlilik ve minimum düzeyde yan etki ile hedeflenen ilaç iletimi sağlar. [2]. Kitin ve kitosanın yapışkan yapısının olması, antifungal, bakterisidal özellikler ve oksijen geçirgenliği sağlar. Bu özelliklerinden dolayı kitin ve kitosan kolayca hidrojellere, membranlara, nanofiberlere, boncuklara, yapı iskelesine, nano partiküllere dönüştürülebilir [4].

Görsel 1: Kitin ve kitosanın yapısı ([4], 2011)

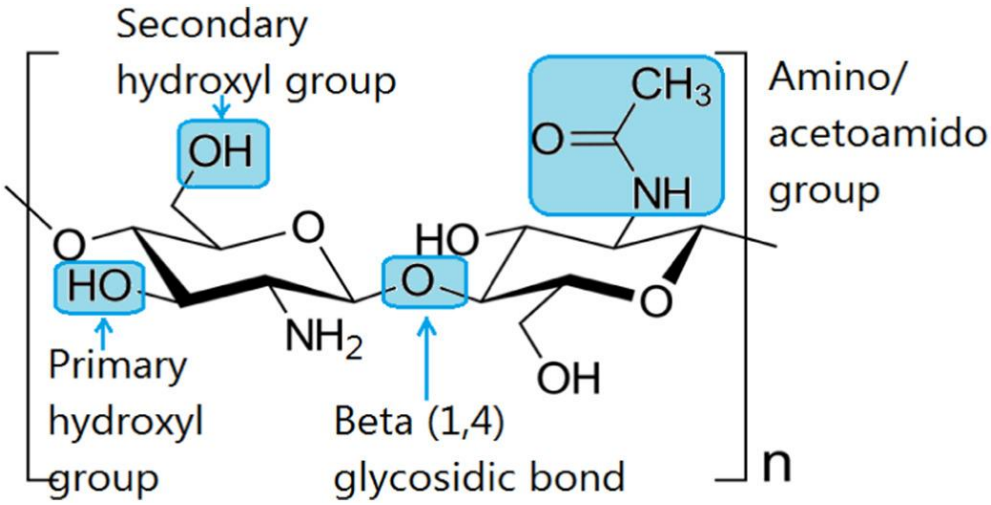
Fakat, molekül ağırlığı büyüklüğü, asidik pH'da çözünebilmesiyle sınırlı olması gibi nedenlerden dolayı kısıtlamaların olması kitosanın kullanımında zorlukları da beraberinde getirir. Araştırmacılar bu kısıtlamaları aşmak için kimyasal veya enzimatik hidroliz yoluyla

ISBN NR. : 978-625-5694-38-6

kitosan oligosakkaritini (COS) sentezlediler. Kitosan oligosakkaritler, kitosandan daha iyi çözünürlüğe sahip olmakla birlikte daha iyi biyouyumluluk gösterir [5].

Özellikle son yıllardaki çalışmalarda kitosan oligosakkaritler, enzimatik veya asidik hidroliz gibi çeşitli yöntemlerle üretilmektedirler. Küçük parçalara ayrılmış ürünler daha küçük bir moleküler ağırlığa sahip olur ve sulu çözeltilerdeki çözünürlükleri daha kolaydır. Bu da COS'un hücresel veya moleküler düzeyde kayda değer biyolojik aktiviteler oluşturmasını sağlar . COS ile ilgili yapılan pek çok çalışma, sadece miktarı fazla bulunan doğal kaynakların rejenerasyon özellikleri için değil, aynı zamanda biyolojik yönden uyumlu olmaları ve etkinlikleri için de artmaktadır. COS'un biyolojik aktiviteleri gıda endüstrisi, kontrollü ilaç salımı, tarım ve çevre endüstrilerindeki uygulamaları ile ilgili çok sayıda rapor bulunmaktadır. Doğal antioksidanlar olarak, COS anti-inflamatuar, antimikrobiyal, immün sistemi uyarıcı ve anti-tümör aktivitesi gibi pek çok özellikler açısından önem arz etmektedir. Ayrıca herhangi bir alerjiye neden olmaması, canlı dokular için biyolojik olarak uyumlu olması, toksik olmaması gibi özellikleri nedeniyle COS'u nano/mikro tasarımı için umut verici bir ilaç taşıyıcısı ve doku mühendisliği iskelesi haline getirmiştir [3, 6].

COS, önemli biyolojik etkilerinin başlatılmasından ve daha ileriye taşınıp arttırılmasından direkt olarak sorumlu olan üç ortak işlevsel reaktif grubu taşırlar. Bu reaktif işlevsel gruplar amino/asetamido grubunu, birincil ve ikincil hidroksil gruplarını, sırasıyla C-2, C-3 ve C-6 pozisyonlarında ve N -glukozamin birimleri arasındaki β(1–4) bağlantısındaki glikozidik bağını içermektedir (Görsel 2) [6].

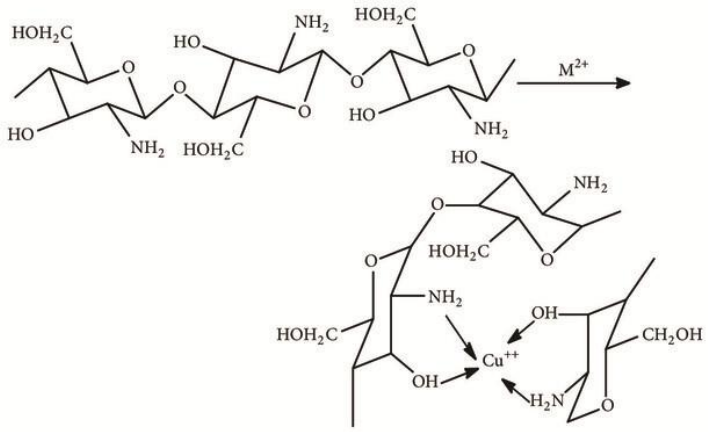
Görsel 2: COS kimyasal yapısında ortak olan 3 reaktif fonksiyonel grup [6]

COS'un antikanser/antitümör etkileri de son zamanlarda pek çok araştırmacı tarafından çalışılmaktadır. COS'ler, d-glukozamin kalıntılarından asetil kısımlarının uzaklaştırılmasıyla pozitif yük kazanırlar . COS moleküllerinin bu pozitif yüklü yapısı, antikanser aktivitesi için önemli bir faktör olduğu kanıtlanmıştır. Anti-tümör aktivitesi amino grupları tarafından uygulanan katyonik özelliği ile öne çıkmış ve sonsasında moleküler ağırlığın da anti-tümör aktivitede önemli bir role sahip olduğu gözlemlenmiştir [3]. COS'ye maruz kalan kanser hücreleri büyüme, istila ve metastaz gibi bir çok aşamalarda kanser çoğalmasının engellenebileceği görülmüştür. In vitro çalışmalar, COS'un lösemi, mesane kanseri, karaciğer

ISBN NR. : 978-625-5694-38-6

kanseri, akciğer kanseri, prostat kanseri, serviks kanseri ve kolorektal kanser gibi insan sağlığı üzerinde hayati önem taşıyan pek çok kanser hücre tiplerinin ölümüne neden olduğunu göstermiştir [6].

Kitosanın ağır metaller ile bağlanması yaygın bir şekilde incelenmiştir. Kitosanın bağlanma yeteneği fiziksel ve kimyasal özelliklerine göre değişmekte olup belirleyici etki deasetilasyon derecesi (polimer molekülündeki amino grubu sayısı)'dir. Amino grupları, tutucu yüzey kısımlarında ağır metal iyonları ile etkileşime girerek kompleksler oluşturur. Metal iyonları, kitosana tek bir amino grubuyla bağlanmasının yanısıra, aynı veya farklı zincirlerinden gelen birkaç azot atomuyla da bağlanabilir. Kalıntı bölgeler, kitosanın -OH grubu, H_2O veya hidroksil grubu tarafından bağlanabilir (Görsel 3)[7,8]. Kitosanın yapısının işlevinin çok olması, onu çeşitli metal iyonlarıyla da kompleks oluşturan bir katyonik polimer yapar. Ayrıca kitosan türevleri metal iyonlarına yüksek derecede afinite göstermektedir [8]. Son yıllardaki çalışmalarda, çeşitli bakır kompleksleri antibakteriyel ve antitümör özellikleri açısından değerlendirilmiştir. Bakır kompleksleri DNA ile etkileşime girerek DNA bölünmesini başlatır ve antitümör aktiviteye yol açar. Kitosan bakır kompleksleri genellikle toksisiteyi azaltmaya ve antitümör aktivite arasındaki ilişkiyi anlamaya yönelik çalışmalarla öne çıkmaktadır [9]. Bu çalışmada, kitosan türevi olan kitosan oligomerine Cu(II) iyonlarının bağlanması ile elde edilen yeni bir biyomateryal sentezlenmiştir. Kimyasal karakterizasyonu ve C6 glioma hücre hattı üzerindeki sitotoksik etkisinin belirlenmesi amaçlanmıştır.

Görsel 3: Kitosan-Metal kompleksi yapısı [2]

2. DENEYSEL ÇALIŞMALAR

2.1. Kimyasallar ve Hücre Hattı

Kitosan oligomeri (deasetilasyon derecesi %85), bakır (II) sülfat ($CuSO_4$), DMEM (Dulbecco's Modified Eagle Medium – high glucose), PBS (Phosphate Buffered Saline), Asetik asit, MTT (3-(4,5-dimetiltiazol-2-il)-2,5-difeniltetrazolyum bromür). C6 rat glioma hücre hattı, CÜTFAM'dan (Sivas Cumhuriyet Üniversitesi Tıp Fakültesi Araştırma Merkezi) temin edilmiştir.

ISBN NR. : 978-625-5694-38-6

2.2.Kitosan Oligomeri-Bakır (Cu^{2+}) Kompleksi Sentezi

4 mmol/L ($CuSO_4$) çözeltisi hazırlandı. Çözeltinin pH'sı 5.5'e ayarlandı ve üzerine kitosan oligomeri (5 mL ($CuSO_4$) : 50 mg kitosan oligomeri oranında) yavaşça eklendi. Karışım yaklaşık 2-3 saat manyetik karıştırıcıda oda sıcaklığında reaksiyona bırakıldı. Oluşan konjugat santrifüj edilerek kurumaya bırakıldı [10].

2.3.Hücre Kültürü ve Sitotoksisite (MTT) Testi

Hücre kültüründe C6 (glioma) hücre hattı kullanıldı. Hücreler DMEM besi yerinde, %10 FBS ve %1 antibiyotik (penisilin/streptomisin) içeren ortamda 37°C ve %5 CO_2 koşullarında kültüre edildi. Belirli yoğunluğa ulaşan hücreler DMEM besiyeri ile 96 kuyucuklu platelere kuyu başına yaklaşık $1x10^4$ yoğunlukta hücre ekimi yapıldı. 24 saat yeterli bir çoğunluğa ulaşmaları için inkübe edildi. Kitosan oligomeri-Cu^{2+} kompleksi etkileşimi için hazır hale getirildi. Hücrelerin biyouyumluluğunu değerlendirmek için maksimum 1000µg/ml derişimden başlayıp %50 azalan konsantrasyonlarda 5 farklı derişimde kitosan oligomeri- Cu^{2+} kompleksi hazırlandı. Kitosan oligomeri-Cu^{2+} kompleksi içeren çözeltiler hücreler ile muamele edildi. Hazırlanan üç ayrı mikroplakalar sırasıyla 24 saat, 48 saat ve 72 saat olmak üzere farklı sürelerde sitotoksik etkisine bakılmak üzere inkübe edildi. Hücre canlılığını belirlemek için 5mg/mL konsantrasyonda 3-(4,5-dimetiltiazol-2-il)-2,5-difeniltetrazolium bromür (MTT) sitotoksisite testi yapıldı. Mikroplaka okuyucu ile her bir kuyucuk absorbansı 570 nm değerinde ölçüldü [11].

2.4.İstatistiksel Analiz

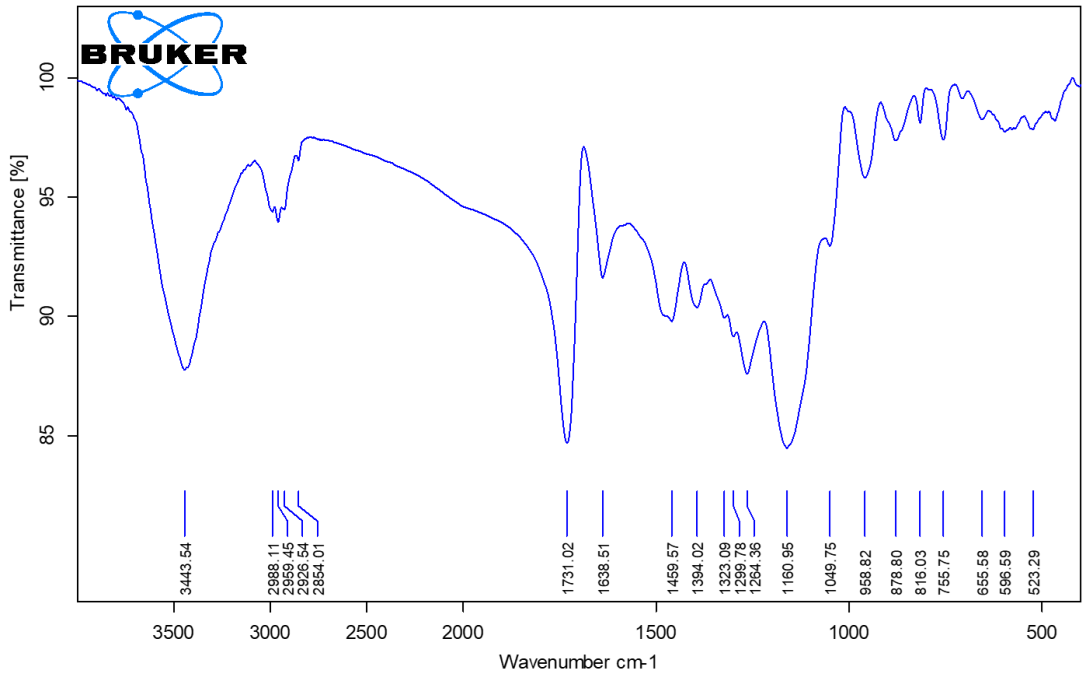
Çalışma, her bir uygulama için üç paralel tekrarla yürütüldü ve gruplar arasındaki farkların anlamlılığını değerlendirildi. Verilerin normal dağılıma uygunluğu Shapiro-Wilk testi ile değerlendirildi. Ardından one way anova yapıldı ve gruplar arası karşılaştırma için Tukey çoklu karşılaştırma testi uygulandı.

3. SONUÇLAR VE DEĞERLENDİRME

3.1. Kimyasal Karakterizasyon

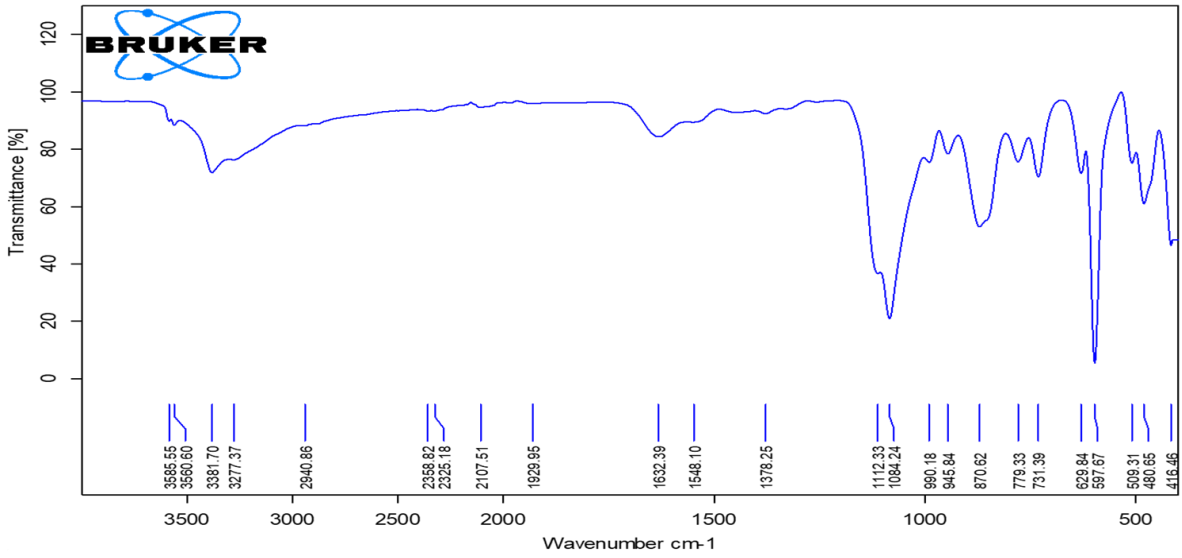
Görsel 4: Kitosan oligomerinin FT-IR spektrumlarını gösterir. Kitosan oligomerinin FT-IR spektrumu birkaç karakteristik tepe ile karakterize edilir. 3434 $^{cm-1}$ –OH ve $–NH_2$ gruplarının hidrojen bağlarıyla örtüşen gerilme titreşimleri. 2988–2854^{cm-1} C–H gerilme titreşimleri ($–CH_2$ ve $–CH_3$ gruplarından), 731^{cm-1} C=O (karbonil) gerilmesi; ~1638 Orta-şiddetli bant Amid I (C=O) veya N–H bükülme titreşimleri ($–NH_2$). 1459–1394 $^{cm-1}$ CH_2 bükülmeleri, 329–1264cm-1 C–N gerilme titreşimleri ve amide III bandı, 1161–1049^{cm-1} C–O–C gerilme titreşimleri (glukozidik bağlar). ; –OH, $–NH_2$ gruplarının, glukozidik bağların (C–O–C) ve kısmen asetillenmiş amin birimlerinin (C=O bandı) varlığını doğrulamaktadır [12, 13].

ISBN NR. : 978-625-5694-38-6

Görsel 4: Kitosan oligomeri FT-IR

Görsel 5: 3565–3270 cm^{-1} (O–H ve N–H gerilmeleri), 2940 cm^{-1} Alifatik C–H gerilmeleri, 1623 cm^{-1} ve 1548 cm^{-1} (C=O gerilmesi), 1378 cm^{-1} ve 1112–1042 cm^{-1} C–H bükülmeleri ile C–O gerilmeleri, 990–700 cm^{-1} Glikosidik bağ titreşimleri, 600–400 cm^{-1} arasındaki yeni bant oluşumları → Cu–O ve Cu–N bağlarının varlığına işaret etmektedir. Sonuç olarak: FT-IR verileri, kitosan oligomerinin Bakır(II) iyonları ile $–NH_2$ ve –OH grupları üzerinden bağlar oluşturduğunu göstermiş ve polimer yapısında konformasyon değişikliklerine neden olmuştur. Kompleksleşmenin başarılı bir şekilde olduğunu doğrulamaktadır.

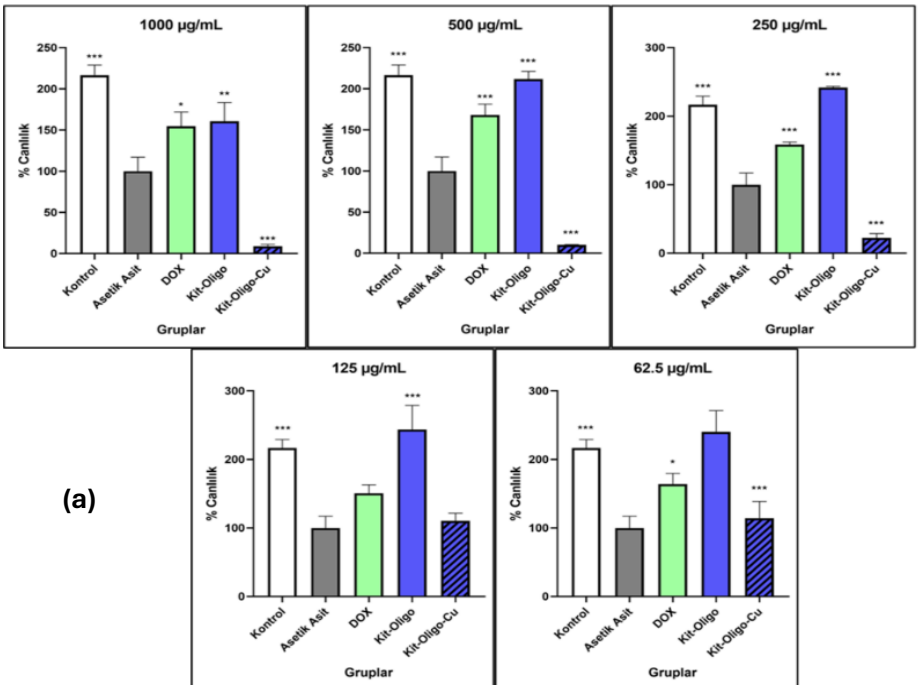
Görsel 4: Kitosan oligomeri-Cu^{2+} kompleksi FT-IR

ISBN NR. : 978-625-5694-38-6

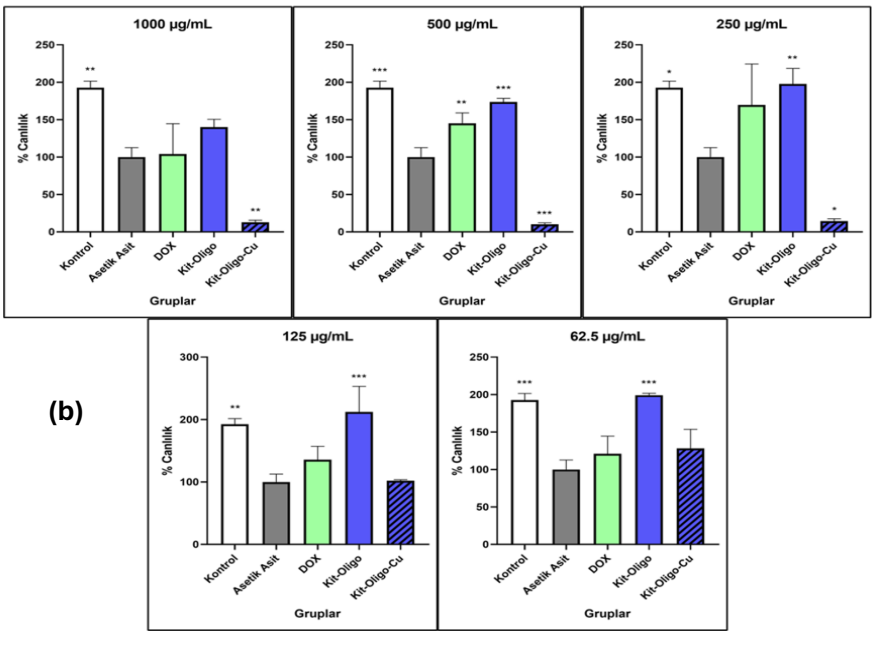
3.2.Sitotoksik Etki

Kitosan oligomeri-Cu^{2+} kompleksi farklı konsantrasyonlarda C6 glioma hücreleri üzerinde hücre canlılığının etkisinin belirlenmesi için MTT sitotoksisite testi yapıldı. 24. 48. ve 72. Saatlerde, hem dozlar içi (Görsel 6: a,b,c), hem de dozlar arası (Görsel 6) karşılaştırmalar yapılarak sitotoksik etki değerlendirildi. Sonuçlar, CSO-Cu^{2+} partiküllerinin hücre canlılığında belirgin şekilde azalma olduğunu gösterdi. Bu partikülün C6 glioma tümör hücreleri üzerinde sitotoksik etkisi olduğu gözlemlendi. Partikülün hücrelere uygulanması sırasında çözücü olarak %0,1'lik asetik asit kullanıldı.

Asetik asidin tek başına bir öldürücü etkisi olduğundan bu etkiyi maskelemek adına tüm gruplar asetik asite göre normalize edildi ve istatistiksel karşılaştırmalar asetik asite göre yapıldı.

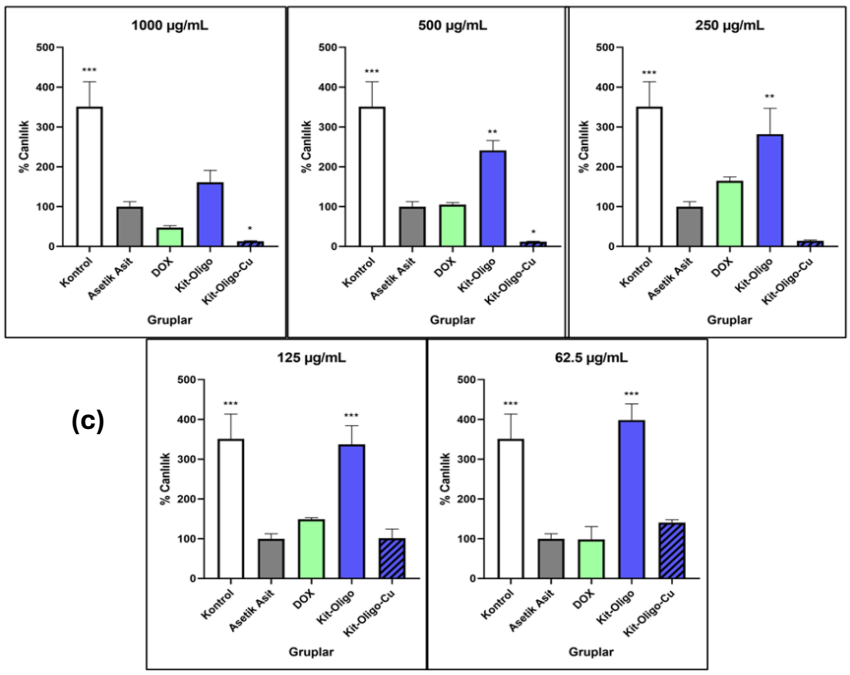

(a)

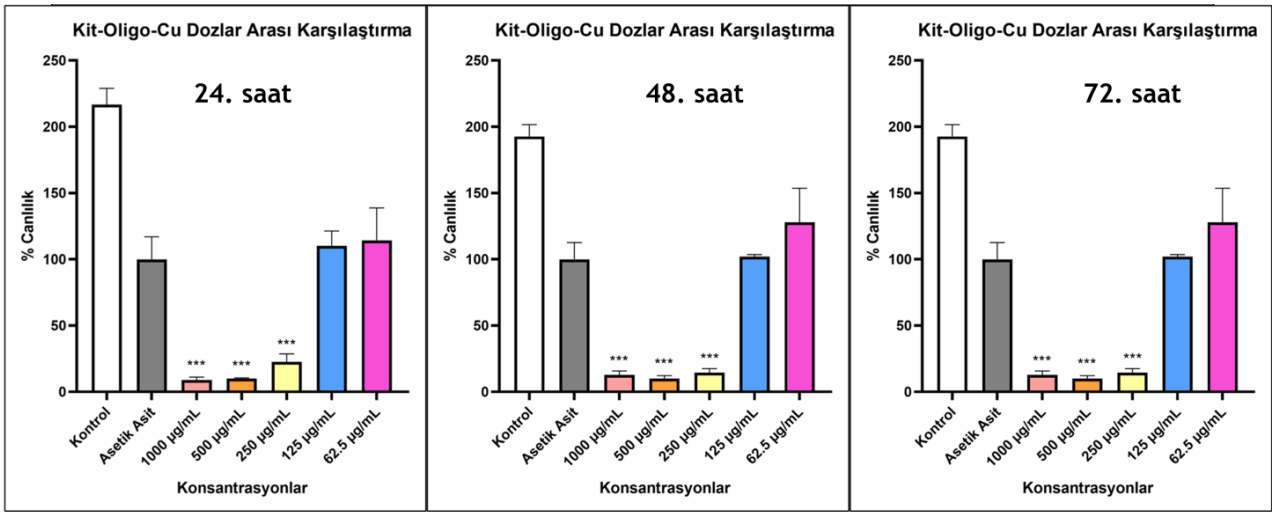

(b)

ISBN NR. : 978-625-5694-38-6

Görsel 6: Kitosan oligomer ve Kitosan Oligomer-Bakır kompleksi: 24. saat doz içi karşılaştırma (a), 48. saat doz içi karşılaştırma (b), 72. saat doz içi karşılaştırma (c). C6 glioma tümör hücrelerine kitosan oligomer ve kitosan oligomer-bakır biyomateryallerine uygulanan 5 farklı dozun 24. 48. ve 72. saatteki farklı sürelerde tedavi grupları arasındaki istatistiksel olarak anlamlı farklılıklar ayrı ayrı karşılaştırılmıştır. Negatif kontrol ve pozitif kontrol (Doxorubicin) uygulanmıştır.

Görsel 7: Kitosan Oligomer-Bakır kompleksi 24. 48. ve 72. saatlerdeki dozlar arası karşılaştırma

Bu çalışmada 62.5 µg/mL en düşük konsantrasyon olduğundan, diğer tüm dozlar bu grup ile kıyaslanmıştır. Böylece, artan dozların hücre canlılığı üzerindeki etkileri en düşük doz baz alınarak değerlendirilmiş ve ilacın doza bağlı etkinliği ortaya konulmuştur.

24. ve 48. saatte belirgin olan antikanser etki 72. saatte kontrol grubu hücrelerinde aşırı proliferasyon gösterdiğinden, gruplar arasındaki relatif farklılıklar azalmış ve istatistiksel güç

ISBN NR. : 978-625-5694-38-6

düşmüştür. Bu nedenle, kitosan-oligomer-bakır grubu ile asetik asit grubu arasında biyolojik olarak bir azalma gözlense de istatistiksel olarak anlamlı fark elde edilmemiştir. Bu durum, kontrol grubunun hızlı hücre çoğalmasının tedavi grupları arasındaki varyansı maskelemesiyle açıklanabilir.

5 farklı dozun uygulanması ve 1000, 500 ve 250 µg/mL konsantrasyondaki uygulamalarda hücre canlılığında belirgin azalma gözlemlenmesi CSO-Cu^{2+} partikülünün doza bağlı olarak etki gösterdiğini kanıtladı. Hücrelere karşı in vitro sitotoksik aktivite istatistiksel olarak doğrulandı. Çünkü MTT analizleri, hücre canlılığında belirgin azalma gözlemlenen bu üç konsantrasyondaki her bir örnek çözeltisinin % canlılık inhibisyonunu gözlemlemek için üç tekrar yapıldı ve azalan canlılığın ortalama değerleri hesaplandı.

Kitosan oligomer tek başına zayıf antikanser etki gösterdi. CSO-Cu^{2+} kompleksinin daha iyi antikanser etki göstermesi Cu^{2+} iyonlarının DNA hasarı oluşturması ve hücresel apoptoza neden olma özelliğinden kaynaklanmaktadır. Yani sentezlenen CSO-Cu^{2+} partikülünde, CSO'nun hücreye iyi nüfus etmesi özelliğinden dolayı ve Cu^{2+} iyonlarının toksik etkisini hücreye hedefli bir şekilde geçişini kolaylaştırdı. Bu da antikanser özelliği artırdı. Bu bakır(II) iyonları anti-anjiyojenik faktörler olarak kanser gelişimine etki eder ve tümör büyümesini inhibe edici aktiviteye sahip kompleksler oluşturduğu faklı çalışmalarda bildirilmiştir [9, 14].

Sonuç olarak, sentezlenen, CSO-Cu^{2+} partikülünde, CSO'nun hücreye iyi nüfus etmesi özelliğinden dolayı ve Cu^{2+} iyonlarının toksik etkisini hücreye hedefli bir şekilde geçişini kolaylaştırdı. Bu da antikanser özelliği artırdı. Bu sonuçlar, CSO-Cu^{2+} kompleksinin potansiyel antikanser özellikler taşıdığını ortaya koymaktadır. Anti-kanser ilaç taşıyıcısı olma potansiyeli için umut verici olmuştur.

KAYNAKÇA

[1] Azuma K, Osaki T, Minami S, Okamoto Y. Anticancer and anti-inflammatory properties of chitin and chitosan oligosaccharides. Journal of Functional Biomaterials, January, 6,1,33-49, 2015.

[2] Adhikari, H. S., Yadav, P. N. Anticancer Activity of Chitosan, Chitosan Derivatives, and Their Mechanism of Action, International Journal of Biomaterial, December, 1, 2018.

[3] Zou, P., Yang, X., Wang, J., Li, Y., Yu, H., Zhang, Y., Liu, G. Advances in characterisation and biological activities of chitosan and chitosan oligosaccharides, Food Chemistry, January, 190, 1174-1181, 2016.

[4] Jayakumar, R., Prabaharan, M., Sudheesh Kumar, P.T., Nair, S.V., Tamura, H. Biomaterials based on chitin and chitosan in wound dressing applications, Biotechnology Advances, May–June, 29, 3, 322-337, 2011.

[5] Liu, W., Qin, Y., Liu, S.,Ronge, X., Huahua, Y., Li, P. Synthesis and Characterization of Slow-Release Chitosan Oligosaccharide Pyridine Schiff Base Copper Complexes with Antifungal Activity, Journal of Agricultural and Food Chemistry, February ,72, 8, 2024.

ISBN NR. : 978-625-5694-38-6

[6] Muhammad Naveed, M., Phil, L., Sohail, M., Hasnat, M., Ashraf Baig, M.F., Ihsan, A.U., Shumzaid, M., Kakar, M.U., Khan, T.M., Akabar, MD., Hussain, M.I., Zhou, Q.G. Chitosan oligosaccharide (COS): An overview, International Journal of Biological Macromolecules, May, 129, 827-843, 2019.

[7] Gyliene, O., Nivinskiene, O., Razmute I. Copper (II)–EDTA sorption onto chitosan and its regeneration applying electrolysis, Journal of Hazardous Materials, October, 137, 3, 11, 1430-1437, 2006**.**

[8] Pestov, A. and Bratskaya, S. Chitosan and its derivatives as highly efficient polymer ligands, Molecules, March, 21, 3, 330, 2016.

[9] Zheng, Y., Yi, Y., Qi, Y., Wang, Y., Zhang, W., Du, M. Preparation of chitosan-copper complexes and their antitumor activity, Bioorganic & Medicinal Chemistry Letters, August 16, 15, 4127–4129, 2006.

[10] Wan Ngah, W.S., Fatinathan, S. Adsorption characterization of Pb(II) and Cu(II) ions onto chitosan-tripolyphosphate beads: Kinetic, equilibrium and thermodynamic studies, Journal of Environmental Management, March–April, 91, 4, 958-969, 2010.

[11] Schröder, V., Gherghel, D., Apetroaei, MR., Gîjiu, C.L., Isopescu, R., Dinculescu, D., Apetroaei, M.M., Enache, L.E., Mihai, C.T., Rau, I., Vochita, G. α-Chitosan and β-Oligochitosan Mixtures-Based Formula for In Vitro Assessment of Melanocyte Cells Response, International Journal of Moleculer Science, Jun, 25, 12, 6768, 2024.

[12] Rinaudo, M. Chitin and chitosan: Properties and applications, Progress in Polymer Science, July, 31,7, 603–632, 2006.

[13] Dutta, P.K., Dutta, J., Tripathi, V.S. Chitin and chitosan: Chemistry, properties and applications, Journal of Scientific and Industrial Research, January, 63, 20-31, 2004.

[14] Adhikari, H.S., Garai, A., Das Manandhar, K., Yadav, P.N. (2022). Pyridine-Based NNS Tridentate Chitosan Thiosemicarbazones and Their Copper(II) Complexes: Synthesis, Characterization, and Anticancer Activity, Explore great science for fresh inspiration, 7,35, 2022.

ISBN NR. : 978-625-5694-38-6

KOZMETİK ÜRÜNLERDE MİKROBİYOLOJİK KONTAMİNASYON

MICROBIOLOGICAL CONTAMINATION IN COSMETIC PRODUCTS

Doktora Öğrencisi Bio. Gonca ŞİMŞEK[1], Prof. Dr. Zeynep SÜMER[2]

[1] Sivas Cumhuriyet Üniversitesi, Tıp Fakültesi, Temel Tıp Bilimleri Bölümü, Tıbbi Mikrobiyoloji Anabilim Dalı, 58140, Sivas, Türkiye
biyologgonca@gmail.com
ORCID: 0000-0001-6165-1614

[2] Sivas Cumhuriyet Üniversitesi, Tıp Fakültesi, Temel Tıp Bilimleri Bölümü, Tıbbi Mikrobiyoloji Anabilim Dalı, 58140, Sivas, Türkiye
drzeynepsumer@gmail.com
ORCID: 0000-0002-1520-3359

ÖZET

T.C. Sağlık Bakanlığı'nın Kozmetik Kanunu'na göre; "*İnsan vücudunun dış kısımlarına; epiderma, tırnaklar, kıllar, saçlar, dudaklar ve dış genital organlarına veya dişler ile ağız mukozasına uygulanmak üzere hazırlanmış, tek veya temel amacı bu kısımları temizlemek, koku vermek, görünümünü değiştirmek, bunları korumak, iyi bir durumda tutmak veya vücut kokularını düzeltmek olan bütün madde veya karışımlar*" kozmetik ürün tanımında yer almaktadır (T.C. Resmi Gazete, 2005). Kozmetik ürünler günümüzde toplumun her yaş grubundan çok sayıda birey tarafından kullanılmakta ve ürün çeşitliliğinin günden güne arttığı gözlenmektedir. Önemli olan başka bir nokta bu ürünlerin çoğunluğunun tüketiciler tarafından günlük olarak kullanılmasıdır (Aras ve Eryılmaz, 2022).

Kozmetik ürünlerin mikrobiyolojik kalitesinin belirlenmesindeki amaç bitmiş ürün ve hammaddelerin kabul edilebilir mikrobiyolojik özelliklerinin tespit edilmesidir. Ürünlerin üretim sonrasında raf ömrü ve açıldıktan sonraki kullanım süresi belirlenerek, mikrobiyolojik kalite testleri ve koruyucu etkinlik testleri ile mevzuatta belirtilen kriterlere uygunluğu yönünden kanıtlanması gerekmektedir (Aras ve Eryılmaz, 2022).

Kozmetik ürünler yapılarında yer alan karbon ve azot kaynakları gibi organik bileşenler, mineraller gibi inorganik bileşenler, uygun asidik ortam ve nem gibi mikrobiyal üreme için çevresel olarak uygun şartları içeren bir ortam sağlamaktadır (Aras ve Eryılmaz, 2022). Bu ürünlerin, steril olma zorunluluğu olmamakla birlikte tüketici sağlığını bozmayacak kalitede olması gerekmektedir. Bu sebeple belirli patojen mikroorganizmalardan arındırılmış olmalı ve ayrıca toplam aerobik mikrobiyal sayımların da limitlerin altında olması gerekmektedir (Tan ve Tüysüz, 2013; Tan vd., 2013).

Kozmetik ürünler, üretim sırasında veya tüketici tarafından kullanım sırasında olmak üzere iki şekilde kontamine olmaktadır. Bu kontaminantlar ambalajların yüzeyinde ya da dolum öncesi üründe bulunabilir. Bu durum tüketici sağlığı sorunlarına veya ürün hasarına neden olabilmektedir (Alshehrei, 2025). Kozmetik ürünler özellikle cilt olmak üzere vücudun steril

ISBN NR. : 978-625-5694-38-6

olmayan dış bölgelerine sıklıkla uygulanmak üzere tasarlanmıştır, bu nedenle her kullanımda mikrobiyal kontaminasyona maruz kalabilmektedir (Kumar ve Gharia,2025).

Çalışmalar değerlendirildiğinde kozmetik ürünlerin kontaminasyonunun çoğunlukla tüketici tarafından kullanım sırasında gerçekleştiği gözlemlenmiştir. *Pseudomonas aeruginosa, Staphylococcus aureus, Enterobacter sp., Escherichia coli, Klebsiella pneumoniae, S. epidermidis, Candida albicans* ve *Aspergillus sp.* kozmetik ürünlerde sıklıkla kontaminasyona neden olan mikroorganizmalar arasında yer almaktadır (Aras ve Eryılmaz, 2022). Kullanım sırasında meydana gelen kontaminasyonu önlemek için tüketiciler bilgilendirilmeli, ürünlerin doğru kullanımı, hijyen uygulamaları üzerinde yeterince durulmalıdır (İbrahim ve Türkmen, 2025).

Anahtar kelimeler; Kozmetik ürünler, Mikrobiyal kontaminasyon, Antimikrobiyal koruyucular

ABSTRACT

In accordance with the Cosmetics Law of the Republic of Turkey Ministry of Health of, "*All substances or mixtures that have been formulated for utilisation on the external surfaces of the human body, including the epidermis, nails, hair, lips, external genital organs, teeth, and the oral mucosa, and the primary or principal objective of which is to cleanse these areas, to impart fragrance, to modify their appearance, to protect them, to maintain their condition, or to rectify body odors*" are considered to fall within the ambit of cosmetic products (Republic of Turkey, Official Gazette, 2005). A large number of individuals from all age groups use cosmetic products today, and the variety of products is increasing daily. A further crucial observation is that the majority of these products are utilized on a daily basis by consumers (Aras and Eryılmaz, 2022).

The purpose of determining the microbiological quality of cosmetic products establishes the acceptable microbiological specifications for finished products and raw materials. The shelf life of the products post-production and the period of use following opening must be determined, and their compliance with the criteria specified in the legislation must be proven through microbiological quality tests and preservative efficacy tests (Aras and Eryılmaz, 2022).

Cosmetic products provide an environment that includes environmentally suitable conditions for microbial growth, such as organic components such as carbon and nitrogen sources, inorganic components such as minerals, suitable acidic environment and humidity (Aras and Eryılmaz, 2022). While these products are not necessarily sterile, they are required to be of a quality that will not harm consumer health. Therefore, they must be free of certain pathogenic microorganisms, and their total aerobic microbial counts must be below the limits (Tan and Tüysüz, 2013; Tan et al., 2013).

Cosmetic products may become contaminated during the manufacturing process or when consumers use them. These contaminants are often present either on the surface of packaging materials, or within the product itself prior to filling. This has the result in consumer health concerns or product damage (Alshehrei, 2025). Cosmetic products are formulated for

ISBN NR. : 978-625-5694-38-6

repeated application to non-sterile external body areas, particularly the skin, and thus, are susceptible to microbial contamination with each application (Kumar and Gharia,2025).

Research has demonstrated that contamination of cosmetic products occurs predominantly during consumer utilization. *Pseudomonas aeruginosa*, *Enterobacter sp*., *Escherichia coli*, *Staphylococcus aureus*, *S. epidermidis*, *Klebsiella pneumoniae*, *Candida albicans*, and *Aspergillus sp.* frequently contaminate cosmetic products (Aras and Eryılmaz, 2022). In order to prevent contamination during use, it is essential that consumers are informed, and that correct product use and hygiene practices are highlight (İbrahim and Türkmen, 2025).

Keywords; Cosmetic products, Microbial contamination, Antimicrobial preservatives

1. GİRİŞ

Latince "süs, güzellik" anlamına gelen "cosmos" kelimesinden türetilen kozmetik terimi Yunanca "cosmeticos"; düzenleme, hizalama anlamına gelmektedir. Dilimize Fransızca "cosmetique" kelimesinden girdiği bilinmektedir (Tan ve Tüysüz, 2013; Özçelik ve Bebekli, 2015). Kozmetik ürünlerin keşfi ilk insanlara kadar uzanmakta, güzel olmak ve güzel kalmak, beğenilmek, dikkat çekmek isteği tüm canlıların yaradılışından gelen bir özellik olarak gözlenmektedir. Bu amaçlarla kullanılan kozmetik ürünler çok fazla üretilmekte, satılmakta ve kullanılmaktadır. Kişilerde ve toplumlarda sosyoekonomik düzeyin, bilginin ve kültürün artmasına paralel olarak kozmetiklerin tüketiminin de arttığı görülmektedir. Ancak bu artışa bağlı olarak olarak sentetik ve zararlı maddelerin yan etkilerine maruziyetin artması dikkat çeken bir konu haline gelmiştir (Özçelik ve Bebekli, 2015). Buna bağlı olarak bilinçli tüketiciler artık sentetik içeriklerden arındırılmış doğal ürünleri içeren ekolojiye uygun seçimler yapmaktadır. Birkaç yıldır, yeni sürdürülebilir "çevre dostu" ürünler, gıda, giyim ve kozmetik gibi birçok endüstri dalında potansiyel kullanımları açısından öne çıkmaktadır. Özellikle kozmetik alanı, bu konuda tüketici ihtiyaçlarına yanıtını hızla geliştirmiştir (Rybczyńska-Tkaczyk vd., 2023).

Bilinen en eski kozmetik ürün olan sabun Sümer kayıtlarında yer almakta, Mısır firavunlarının farklı kokulu yağları, balı ve sütü güzelleşmek için kullandıkları bilinmektedir. Romalılar saç rengini açmak için papatyanın suyunu, cilt sağlığı için portakal ve limonu kullanmışlardır. Pudra ve allık 17. yüzyılda, far ve ruj ise18. yüzyılın ikinci yarısından sonra ön plana çıkmıştır. Sonrasında Amerika, İngiltere, Almanya ve Fransa vb. ülkelerde kozmetik kuruluşları oluşturulmuştur. Esas olarak güzel görünmek anlayışıyla başlayan bu davranış biçimi, günümüze büyük bir sektör olarak gelmiştir. İmparator Neron misafirlerini etkilemek için sarayda gül yastıkları ve esansları kullandırmış, Kleopatra'nın kullandığı bitkisel uçucu yağlar bu güzelliğin arkasındaki sihirli güç olarak tanımlanmıştır (Özçelik ve Bebekli, 2015).

Kozmetik ürünler; "cilt bakım ürünleri, cilt temizleyici ürünler, vücut tüylerini uzaklaştırıcı ürünler, vücut tüylerini sarartıcı ürünler, vücut kokusunu ve/veya terlemesini düzenleyen ürünler, tıraş ve tıraş öncesi/sonrası ürünler, makyaj ürünleri, parfümler, güneş ürünleri ve güneşsiz bronzlaştıran ürünler, diğer cilt ürünleri, saç ve saç derisi bakım ve temizleme ürünleri, saç renklendirmede kullanılan ürünler, saç şekillendirici ürünler, diğer saç

ISBN NR. : 978-625-5694-38-6

ve saç derisi ürünleri, tırnak cilası ve cila çıkarıcı ürünler, tırnak bakımı için kullanılan ürünler, tırnak güçlendirici ürünler, tırnak yapıştırıcısı çıkarıcı ürünler, diğer tırnak ve kütikül ürünleri, diş bakım ürünleri, ağız suları, ağız spreyleri, diş beyazlatıcılar, diğer ağız hijyen ürünleri" genel başlıkları altında sınıflandırılmıştır (Aras ve Eryılmaz, 2022).

İnsan yaşamında önemli yer tutan kozmetik ürünler, mikrobiyolojik açıdan steril olma zorunluluğu taşımamaktadır. Fakat tüketicilerin sağlığı bakımından uygun kalitede olması gerekmektedir. İlk defa Yeni Zelanda'da 1946 yılında *Clostridium tetani* ile kontamine olan talk pudrasının kullanılması sonucunda yaşanan bebek ölümleri ile kozmetik ürünlerin kontamine olabileceği fark edilmiştir (Baird, 1998; Tan vd., 2013).

Kozmetik ürünlerde görülen mikrobiyal kontaminasyon, ham madde kaynaklı, üretim aşamasında veya ürünün tüketici tarafından kullanımı sırasında oluşabilmekte ve ürünün bozunmasına neden olmaktadır (Alshehrei, 2025). Kozmetik ürünün üretiminde kullanılan su, ham madde, yardımcı maddeler, paketleme materyali kontaminasyon kaynağı olabilirken, personel, üretim tesisi ve ekipmanı, çevresel etkenler ve depolama aşamalarında da kontaminasyon görülebilmektedir (Tan ve Tüysüz, 2013). Su önemli bir kontaminasyon kaynağıdır. Özellikle bekletilen durgun su risklidir (Tunalı, 2021). Kontaminasyon ambalajların yüzeyinde ya da dolum öncesi üründe bulunduğunda hem tüketici sağlığı hem de ürün hasarına neden olabilmektedir (Alshehrei, 2025).

Kozmetik ürünler özellikle cilt olmak üzere vücudun steril olmayan dış bölgelerine sıklıkla uygulanmak üzere tasarlanmıştır, bu nedenle her kullanımda mikrobiyal kontaminasyona maruz kalabilmektedir (Kumar ve Gharia, 2025) . Kozmetik ürünlerindeki bu mikrobiyolojik kontaminasyon cilt tahrişlerine, akneye, mantar enfeksiyonlarına ve alerjik reaksiyonlara, maskara ve göz kalemi gibi göz çevresinde kullanılan ürünler göz enfeksiyonlarına yol açabilir. Kozmetik ürünlerinin mikrobiyolojik kalitesinin sağlanması, güvenlikleri ve etkinliklerinin yanı sıra ticari ve yasal nedenlerle de çok önemli bir konu haline gelmiştir (Aras ve Eryılmaz,2022).

2. MİKROBİYOLOJİK KALİTE

Kozmetik ürünlerin mikrobiyolojik yönden korunması ile ilgili kurallar Dünyada Kozmetik, Tuvalet ve Koku Birliği (Cosmetic Toiletry and Fragrance Association, CTFA), Amerikan Gıda ve İlaç Kurumu (Foodand Drug Administration, FDA) ve Avrupa Birliği Komisyonu gibi kuruluşlar, Ülkemizde ise Sağlık Bakanlığı tarafından yayınlanan yönetmeliklerle düzenlenmiştir (Tunalı, 2021). TİTCK tarafından yayınlanan kılavuzlarla kozmetik ürünlerin mikrobiyolojik açısından sahip olması gereken özellikler tanımlanmıştır. Buna göre kozmetik ürünler, mikrobiyolojik kalite kontrolü bakımından temel olarak iki kategoride gruplandırılmıştır.

Kategori 1: Göz bölgesinde ve mukoza zarlarında kullanılmak üzere, 3 yaşın altındaki çocuklar için özel olarak tasarlanmış ürünler.

Kategori 2: Diğer ürünler (TİTCK, 2024)

ISBN NR. : 978-625-5694-38-6

Sağlık Bakanlığı Kozmetik Ürünler Yönetmeliğine göre mezofilik aerobik bakteri bebek ürünlerinde, göz çevresi ve gözle temas eden kozmetiklerde 10^2, ağız çevresinde kullanılan ürünlerde 500, diğer kozmetiklerde 10^3 kob/gr/ml' dir. Ancak hiçbir üründe patojen mikroorganizma bulunmamalıdır (Tunalı, 2021).

Mikrobiyolojik kalite hammaddelerin ve bitmiş ürün ve kabul edilebilir düzeyde mikrobiyolojik özelliklerinin tespiti ile ilgili bilgileri kapsamaktadır. Kategori 1 de yer alan veya düşük bağışıklık yanıtı gösteren kişilerde kullanılan kozmetik ürünler mikrobiyolojik özellikler açısından daha büyük önem taşımaktadır. Bununla birlikte mikrobiyolojik kaliteye ilişkili olarak, koruyucu sistemin etkinliğinin ve depolanan kozmetik ürünün belirtilen raf ömrünün ayrıca açıldıktan sonra kullanım süresinin doğrulanması oldukça önemlidir. Ürünün kontaminasyon düzeyi ve mikrobiyal üreme olasılığı mikrobiyolojik kalitede dikkat edilmesi gereken temel ölçütlerdendir. Örneğin su bazlı karışımlar ya da bitki ve hayvan kaynaklı hammaddeler gibi mikrobiyal üremeyi teşvik edebilecek unsurlara daha dikkatli yaklaşılması gerekmektedir (TİTCK, 2024).

Mikrobiyolojik duyarlılıkla ilgili olarak bitmiş üründe mikrobiyolojik kalite "düşük mikrobiyolojik riskli ürünler, tek kullanımlık ürünler ve açılamayan ürünler ve bitmiş üründe hem tarama-zorlama testi hem de mikrobiyolojik kalite testinin gerekli olduğu tüm diğer ürünler" olmak üzere üç kategoride değerlendirilmektedir. Alkol içeriği % 20'den fazla olan ürünler gibi düşük mikrobiyolojik riskli ürünlerde bitmiş üründe tarama-zorlama testi veya mikrobiyolojik kalite testlerinin yapılmasına gerek yoktur. Tek kullanımlık ürünler ve açılamayan ürünlerde bitmiş üründe sadece mikrobiyolojik kalite testi yapılmalı, üçüncü grup ürünlerde ise tarama-zorlama testi ve mikrobiyolojik kalite testlerinin her ikisi de yapılmalıdır (TİTCK, 2024).

Kozmetik üreticileri, ürün kalitesini, tüketici sağlığını etkileyebilecek sayıda ve türde mikroorganizma içermemesini ve ürünün kullanımı sırasında ortaya çıkabilen mikroorganizmaların ürünün kalitesini veya güvenliğini olumsuz etkilememesini sağlamakla yükümlüdür. Kozmetik ürünlerin birçoğu su, besin maddeleri, pH ve diğer büyüme faktörleri de dahil olmak üzere mikrobiyal büyüme için elverişli koşullar sağlamaktadır. Birçok kozmetik ürünün üretildiği, depolandığı ve tüketiciler tarafından kullanıldığı ortamların sıcaklıkları ve bağıl nem, mezofil mikroorganizmaların büyümesini sağlayacak ortam oluşturmaktadır. Kozmetik iyi üretim uygulamaları (GMP) uygulanarak bitmiş ürünlerin kalitesi, koruyucu maddeler kullanılarak ve uygun yöntemlerle mikrobiyolojik kontrol testleri yürütülerek kontrol edilmelidir (ISO,2017).

3. KOZMETİK ÜRÜNLERDE KORUYUCU MADDELER

Kozmetik ürünlerin bakteri, maya ya da küf mantarları ile kontamine olma ihtimali göz önüne alınarak bitmiş ürüne eklenen kimyasal maddeler koruyucu maddeler olarak adlandırılmaktadır. Koruyucu maddeler ürünün kimyasal olarak bozunmasını önlemek ve kontaminasyona neden olan mikroorganizmaların üremelerini engellemek için kullanılırlar. Mikroorganizmaları öldürme ya da üremelerini durdurma özelliği taşıyan bu maddelerin ürünün raf ömrü ve kullanım süresi boyunca korumayı sağlayabilmesi için yeterli

ISBN NR. : 978-625-5694-38-6

konsantrasyonda olması gerekmektedir. Önemli olan noktalardan biri de üründe bulunan koruyucu madde miktarının ve türünün tüketiciyi yeterli derecede korurken tüketiciye toksik ve irritan etkisinin olmaması ve aşırı duyarlılık gibi önemli sağlık problemlerine yol açmamasıdır (Tan ve Tüysüz, 2013)

Kozmetik ürünlerde kullanılan koruyucu maddeler; paraben ve paraben tuzları, asetilaseton ile reaksiyona giren koruyucu maddeler, izotiyazolinonlar, organik alkoller, asidik koruyucu maddeler, halojenlenmiş bileşikler, kuaterner amonyum bileşikleri ve alkoller olarak gruplandırılabilir (Tan ve Tüysüz, 2013; Halla vd. 2018). Koruyucu maddelerin geniş spektrumlu ve sinerjistik etki göstermeleri istenmekte bu nedenle çoğunlukla kombinasyon halinde kullanımları tavsiye edilmektedir (Tan ve Tüysüz, 2013).

3.1.Koruyucu etkinlik testleri

Depolama ve kullanım süreçlerinde kozmetik ürünün mikrobiyolojik stabilitesinin sağlanması için üründe bulunan koruyucuların etkinliği tarama-zorlama veya challenge adı verilen bir testle değerlendirilmelidir. Bu test, ürünün üretiminden, depolama ve kullanımına kadar her aşamasında korunabileceğini ispatlamak amacıyla bütün kozmetikler için yapılmalıdır. Tarama-zorlama testi bitmiş üründe standart kültür koleksiyonlarında yer alan *Pseudomonas aeruginosa, Staphylococcus aureus, Candida albicans* ve *Aspergillus brasiliensis* mikroorganizmalar ile yapay kontaminasyon oluşturularak mikrobiyal kontaminasyon riskinin değerlendirilmesi ile yapılmaktadır (Aras ve Eryılmaz, 2022).

Test uygulama yöntemleri, kullanılan mikroorganizmalar ve besiyerleri, örneklerin saklanma koşulları ve testin uygulanışı açısından farklılıklar göstermekte, ayrıca testlerin tekrarlanabilirliğinin sağlanması amacıyla ülkelerin resmi koleksiyonlarından alınmış standart mikroorganizma suşlarının kullanılması gerekmektedir. Deneylerde bakteri konsantrasyonları için $1x10^8$ koloni oluşturan birim/ mL (kob/mL), ürün içerisinde ulaşılan konsantrasyon miktarı ise $1x10^6$ kob/mL, küf veya maya konsantrasyonları ise kullanılan etkinlik testine göre değişmekle birlikte $1x10^4$-$1x10^6$ kob/mL arasında değişmektedir. Kozmetik ürüne eklenen mikroorganizma oranının % 1'i geçmemesi gerekmekte, kullanılan test yöntemine bağlı olarak 0, 7, 14, 21 ve 28. günlerde mikroorganizma sayımları yapılmaktadır. Mikroorganizma sayımları yapılmadan önce ürünün içindeki koruyucu maddenin etkinliğini ortadan kaldırmak için nötralizan maddeler eklenmelidir (Tan ve Tüysüz, 2013; Halla vd. 2018; Tunalı, 2021).

4. KOZMETİK ÜRÜNLERDE GÖRÜLEN MİKROBİYOLOJİK KONTAMİNASYONLAR

Formülasyonlarında bulunan organik ve inorganik maddeler kozmetik ürünlerde mikroorganizmaların çoğalması için uygun ortamlar oluşturduğu için üretim yapılırken hijyenik kurallar göz önünde bulundurulmalıdır. Son yıllarda kimyasal içerikli ürünlerin yerine organik içerikli doğal ürünlere eğilimin artmıştır. Ancak bitkisel ve hayvansal içerikli ortamlarda mikroorganizmaların daha kolay çoğalabileceği unutulmamalı, kontaminasyon konusunda daha dikkatli olunması gerekmektedir (Aras ve Eryılmaz, 2022). En sık karşılaşılan kontaminant mikroorganizmalar krem ve losyonlarda *E. coli*, şampuanlarda Enterobacteriaceae ve *Pseudomonas sp*., pudralarda nemli ortamda gözle görülen küf üremesi, göz farları ve

ISBN NR. : 978-625-5694-38-6

rimellerde *Pseudomonas aeruginosa*, diş macunları ve ağız suları *P. aeruginosa, S. aureus, Candida sp.* türleri, sabunlarda en çok *Pseudomonas sp*., sıvı sabunlarda *P. aeruginosa* ve *S. aureus*, hastane ürünleri ve dezenfektanlarda *Pseudomonas sp*. ve *Klebsiella sp.*'dir (Kıvanç, 2012; Tunalı, 2021).

Su içeriği fazla olan kozmetik ürünler kullanım sırasında kontaminasyona maruz kaldığında mikrobiyal üremeye daha elverişli oldukları bilinmektedir (Lundov vd., 2009; Bashir ve Lambert., 2019). Çalışmalar kozmetik ürünlerde çoğunlukla *P. aeroginosa, S. aureus, Enterobacter sp., E. coli, K. pneumonia, S. epidermidis, C. albicans, Aspergillus sp.* kontaminasyonlarının olduğunu bildirmektedir (Kıvanç, 2012; Aras ve Eryılmaz,2022). Bazı mikroorganizmalar, hidrolitik enzimleri ile kozmetik üründe bulunan bazı maddeleri metabolize ederek üründe koku ve gaz oluşumuna, ürünün viskozitesinde, renginde ve tadında değişikliklere, ürünün bulanıklaşmasına, üründe çökelti ve zar oluşumuna neden olabilmektedir (Kıvanç, 2012; Babalola ve Eze, 2018).

Michalek vd., 2005-2018 yılları arasında kozmetik ürünlerde bildirilen mikrobiyolojik kontaminasyon verilerii incelemiş, kontamine olduğu için geri çağrılan 20' si çocuk ürünü 104 adet kozmetik ürün olduğu bildirmiştir (Michalek vd., 2019). Ülkemizde kullanılmış 500 kozmetik ürünün mikrobiyolojik kontaminasyon açısından incelendiği bir çalışmada bu ürünlerin 101 tanesinde bakteriyel kontaminasyon saptanmıştır (Akgül ve Bakan, 2021). Türkiye'de yapılan bir başka çalışma farklı ambalaj tiplerinde bulunan kozmetik ürün mikrobiyolojik kontaminasyon yönünden incelenmiştir. Çalışmanın sonuçlarına göre en fazla kontaminasyon kavanoz ve tüp ambalajlı ürünlerde görülürken, spreylerin kontaminasyon açısından daha güvenli olduğu bildirilmiştir. Hem kullanılmamış ve hem de kullanılmış ambalaj grupları içinde en yüksek kontaminasyon oranına sahip olan ambalaj grubunun ise kavanozlar olduğu belirtilmiştir (Yavaşal Çarıkçı vd., 2008). Bebek bakımı için kullanılan vücut losyonu, bebek yağı, şampuan, vücut şampuanı ve sabunu olmak üzere kozmetik ürünlerin mikrobiyolojik kalitesinin araştırıldığı bir çalışmada kontaminasyona sebep olan mikroorganizmalar *Pseudomonas sp., Klebsiella sp*. ve *E. coli* olarak tespit edilmiştir (Feroz ve Das, 2019).

Mevcut çalışmalara göre kozmetik ürünlerin kontaminasyonu çoğunlukla tüketici tarafından kullanım sırasında gerçekleşmektedir. Özellikle ürünlerin etiketinde yer alan son kullanma tarihinden daha uzun süre kullanılması, ürünlerin tek kişi tarafından kullanılmaması, parmak ya da kontamine cisimlerle alınması, tükürükle ıslatılması, duş jeli, şampuan vb. ürünlerin su ile seyreltilerek kullanılması nedeniyle koruyucu etkinliğinin azalması önemli sebepler arasındadır. Ürünlerin hava ile temas halinde olması ve ambalajdan ambalaja aktarım kullanım sırasındaki kontaminasyona örnek gösterilebilir (Başhir ve Lambert, 2019; Aras ve Eryılmaz, 2022). Yapılan bir araştırmaya göre tüketicilerin %97,9'unun makyaj ürünlerinin son kullanma tarihleri geçmiş olmasına rağmen kullanılmaya devam ettiği saptanmış, bu şekilde en çok kullanılmaya devam edilen ürünün maskara olduğu bildirilmiştir (Giacomel vd., 2013). Başka bir çalışmada üç farklı kozmetik ürün grubu mikrobiyolojik kontaminasyon açısından incelenmiş, son kullanma tarihi geçmemiş ve yalnızca bir kişi tarafından kullanılmış ürünler ilk grupta, son kullanma tarihi geçmemiş ve birden fazla kişi tarafından kullanılmış ürünler ikinci

ISBN NR. : 978-625-5694-38-6

grupta, son kullanma tarihi geçtikten sonra kullanılmış ürünler üçüncü grupta yer almıştır. Çalışmanın sonucunda birden fazla kişi tarafından kullanılan kozmetik ürünlerin kontaminasyon oranının, yalnızca bir kişi tarafından kullanılanlardan daha fazla olduğu, ayrıca kontaminasyonun en çok son kullanma tarihi geçtikten sonra kullanılmaya devam edilen ürünlerde olduğu tespit edilmiştir (Skowron vd., 2017).

Cilt bariyerinin ve savunma mekanizmalarının varlığı genellikle kozmetiklerin aseptik olmasını gerektirmez, fakat atopik dermatit, mekanik travma veya yanık gibi cilt bariyerinin işlevsiz olduğu durumlarda, mikrobiyolojik olarak kirlenmiş ürünler enfeksiyon riskini önemli ölçüde artırmaktadır. Ayrıca bağışıklık sistemi baskılanmış bireyler, üç yaşın altındaki çocuklar ve yaşlılar risk altındaki gruplardır. Çünkü kozmetik ürünlerde kontaminant olarak bulunabilen mikroorganizma türlerinin çoğunun ciddi enfeksiyonlara neden olabilecek patojenler olduğu bilinmektedir (Eldesoukey vd., 2016, Michalek vd., 2019; Aras ve Eryılmaz, 2022). *P. aeruginosa* ile kontamine olmuş maskara kullanan 47 yaşındaki bir kadında kornea ülseri gelişmiş (Reid ve Wood, 1979), maskara kullanımı ile korneada oluşabilen çizikler sebebi ile genç bir kızda da *P. aeruginosa*'nın etken olduğu kornea ülseri görüldüğü bildirilmiştir (Wilson vd., 1990). Maskara, göz kalemi ve yüz pudralarında *S. aureus* ve *S. epidermidis* türleri kontaminasyona neden olmakta, *S. aureus* ile kontamine kozmetik ürünlerin konjonktivit ve impetigo gibi hastalıklara neden olabildiği rapor edilmiştir (Başhir ve Lambert, 2019: Skowron vd., 2017). *S. aureus* kontaminasyonu bu tür tarafından üretilen eksfoliyatif toksinler, bebeklerde stafilokoksik haşlanmış deri sendromu oluşumuna neden olabilmektedir (Skowron vd., 2017). Kozmetik ürünlerde koruyucu olarak kullanılan parabenlere doğal olarak dirençli olan *E. gergoviae* ürünlerin geri çekilmesine en çok neden olan bakteriler olarak bildirilmiştir (Périamé vd., 2014). *E. coli* ve diğer Enterobacteriaceae üyeleri kozmetik ürünlerde bulunmaması gereken diğer bakterilerdendir (Aras ve Eryılmaz, 2022). *C. albicans*, *A. niger* ve *A. fumigatus* ile *Penicillium sp*. el kremleri ve losyonlarından en sık izole edilen mantarlar olarak bildirilmiştir. Mayalar çoğunlukla maskara ve göz farlarından izole edilmekte, bu durum hem kozmetik ürünlerinin kalitesini düşürmekte hem de cilt, mukoza zarları, saç ve tırnak enfeksiyonlarına neden olmaktadır (Skowron vd., 2017).

5. SONUÇ ve ÖNERİLER

Kozmetik ürünlerdeki mikrobiyal kontaminasyon kaynakları; hammaddeler, üretim süreci veya üretim sırasında ve sonrasında ambalajlama yoluyla ortaya çıkabilir. Her biri, ürünü kirletecek farklı tür ve miktarlarda mikroorganizma taşıyabilir. Bu nedenle, hem kozmetik üreticileri hem de tüketiciler mikrobiyal kontaminasyon riskini azaltmak için önlemler almalıdır (İbrahim ve Türkmen, 2025). Kozmetik ürünlerinin korunması, üretimde önemli bir konudur. Ürünlerin kontaminasyondan korunması sağlanmadığı takdirde, büyük ekonomik kayıplar ve sağlık sorunları ortaya çıkabilir. Kozmetik üretimini güvenli koşullarda düzenlemek için yasal düzenlemeler ve küresel düzenlemeler getirilmiştir. Üretimdeki koruma sistemleri, hammaddeden son ürüne iyi imalat uygulamaları ile kozmetik ürünlerinin mikrobiyolojik olarak stabil ve güvenli kalmasını sağlamalıdır (Alshehrei, 20205).

Antimikrobiyal etkinlik, kozmetik bir koruyucunun temel işlevi olarak kabul edilir. Ancak, bu bileşenlerin doğal toksisitesi, kozmetik endüstrisinin endişe duyması gereken bir

ISBN NR. : 978-625-5694-38-6

sorundur. Bu nedenle, toksik olmayan ve etkili koruyucular arayışına devam edilmesi gerekmektedir. Yönetmelikler, toksisiteleri nedeniyle en güçlü koruyucuların kullanımını sınırlamakta, hatta yasaklamaktadır. Bu nedenle, kozmetik üreticileri mikrobiyolojik ve toksikolojik açıdan daha güvenli bir ürün sunmak için yeni koruma stratejileri aramaktadır (Halla vd., 2018). Tüketicilerin doğal ürünlere olan ilgisinin artması sebebiyle doğal antimikrobiyal bileşik bazlı kozmetiklerin üretimi, kozmetik endüstrisinin gelişimi üzerinde olumlu bir etki yaratabilir. Polifenolik bileşikler, peptitler, uçucu yağlar veya bitki özleri, kozmetik üretiminde yaygın olarak kullanılan kimyasal bileşiklerin yerini alabilir. Antimikrobiyal özelliklerinin yanı sıra, antioksidan ve antienflamatuar bileşikler olarak da etki edebilir ve ürünlere hoş bir koku ve doku kazandırabilirler. Ürünlerin dayanıklılıklarını ve tüketici güvenliğini artıran ve çevre üzerinde olumlu etkilere sahip doğal ve çevre dostu koruyucular, kozmetik endüstrisinin için gelecek vaat eden önemli konuları arasındadır (Rybczyńska-Tkaczyk vd., 2023).

Kozmetik ürünlerinin kullanımı sırasında önemli düzeyde mikrobiyal kontaminasyon meydana gelmekte ve patojen organizmaların varlığı sağlık açısından potansiyel risk oluşturmaktadır (Bashir ve Lambert, 2019). Kozmetik ürünlerin mikroorganizmalarca kontaminasyonu başta gözde ve deride olmak üzere birçok enfeksiyona sebep olabilmektedir. Kullanılmış kozmetik ürünlerindeki yüksek kirlilik seviyesi ve niteliği, kullanıcıların daha fazla bilinçlendirilmesi ve eğitilmesi gerektiğini göstermektedir. Üreticiler, ürün son kullanma tarihlerinin belirgin bir şekilde görüntülenmesini ve tüketicilerin ürün ambalajında kullanılan sembolleri kolayca ayırt edebilmesini sağlamalıdır (Bashir ve Lambert, 2019).

Bu bağlamda, kullanım sırasında meydana gelen kontaminasyonu önlemek için tüketiciler bilgilendirilmeli, ürünlerin doğru kullanımı, hijyen uygulamaları, ürünlerin diğer kullanıcılarla paylaşılmaması, uygun saklama koşulları ve son kullanma tarihleri konusu üzerinde yeterince durulmalıdır. Ayrıca, tek kullanımlık ambalajlar teşvik edilmeli ve tüketici hatasından kaynaklanan kontaminasyon riskini en aza indiren ürün formülasyonları tercih edilmelidir.

KAYNAKÇA

1. Akgül, Ö., & Bakan, K. (2021). The aerobic bacteria isolated from used cosmetic products and evaluation of antibiotic resistance. *Journal of Faculty of Pharmacy of Ankara University, 45*(2), 156–168.

2. Alshehrei, F. M. (2025). Preservation of cosmetics against microbial contamination. *Mathews Journal of Dermatology, 9*(1), 1–6.

3. Aras, A., & Eryılmaz, M. (2022). Kozmetik ürünlerde görülen mikrobiyolojik kontaminasyonlar. *Journal of Faculty of Pharmacy of Ankara University, 46*(1), 262–276.

4. Babalola, M. O., & Eze, M. (2015). Microbiological quality and characterization of potential pathogens associated with selected brands of commercial cosmetic products in Nigeria.

ISBN NR. : 978-625-5694-38-6

5. Baird, R. M. (1998). Contamination of non-sterile pharmaceuticals in hospital and community environments. In W. B. Hugo & A. D. Russell (Eds.), *Pharmaceutical microbiology* (6th ed., pp. 374–384). Oxford: Blackwell Science.

6. Bashir, A., & Lambert, P. (2019). Microbiological study of used cosmetic products: Highlighting possible impact on consumer health. *Journal of Applied Microbiology.*

7. Eldesoukey, R. M. M., Alqhtani, B. S., Alqhtani, A. S., Alqhtani, A. H., & Alqhtani, A. M. (2016). Comparative microbiological study between traditional and modern cosmetics in Saudi Arabia. *Enzyme Engineering*, *5*(2).

8. Feroz, F., & Das, K. K. (2019). Presence of microorganisms in commonly used baby cosmetics available in Dhaka City. *Stamford Journal of Microbiology, 9*(1), 9–11.

9. Giacomel, C. B., Dartora, G., Dienfethaeler, H. S., & Haas, S. E. (2013). Investigation on the use of expired make-up and microbiological contamination of mascaras. *International Journal of Cosmetic Science, 35*(4), 375–380. https://doi.org/10.1111/ics.12054

10. Halla, N., Fernandes, I. P., Heleno, S. A., Costa, P., Boucherit-Otmani, Z., Boucherit, K., ... & Barreiro, M. F. (2018). Cosmetics preservation: A review on present strategies. *Molecules, 23*(7), 1571. https://doi.org/10.3390/molecules23071571

11. İbrahim, B., & Türkmen, D. (2025). Microbiological analysis and methods in cosmetic products. In İ. Aslan (Ed.), *Biopharmaceutics and microbial perspectives in pharmaceutical technology* (pp. 1–16). İzmir: Duvar Yayınları.

12. Kıvanç, M. (2012). Kozmetik ürünlerde mikrobiyal kontaminasyon. *2. Kozmetik Kongresi*, Antalya.

13. Kozmetik Kanunu. (2005, Mart 30). *Resmî Gazete* (Sayı: 25771, Kanun No: 5324). T.C. Resmî Gazete.

14. Kumar, A., & Gharia, B. (2025). A review on the latest advances in food and cosmetics preservatives: Safety and legality. *International Journal of Scientific Research and Technology.*

15. Lundov, M. D., Moesby, L., Zachariae, C., & Johansen, J. D. (2009). Contamination versus preservation of cosmetics: A review on legislation, usage, infections, and contact allergy. *Contact Dermatitis, 60,* 70–78. https://doi.org/10.1111/j.1600-0536.2008.01449.x

16. Michalek, I. M., John, S. M., & Caetano dos Santos, F. L. (2019). Microbiological contamination of cosmetic products—Observations from Europe, 2005–2018. *Journal of the European Academy of Dermatology and Venereology, 33*, 2151–2157. https://doi.org/10.1111/jdv.15780

17. Özçelik, H., & Bebekli, Ö. (2015). Kozmetik Sektörüne Genel Bakiş. *AnamasDergisi*, 3.

ISBN NR. : 978-625-5694-38-6

18. Périamé, M., Pagès, J. M., & Davin-Regli, A. (2014). *Enterobacter gergoviae* adaptation to preservatives commonly used in cosmetic industry. *International Journal of Cosmetic Science, 36*(4), 386–395. https://doi.org/10.1111/ics.12151

19. Reid, F. R., & Wood, T. O. (1979). *Pseudomonas* corneal ulcer: The causative role of contaminated eye cosmetics. *Archives of Ophthalmology, 97*(9), 1640–1641.

20. Rybczyńska-Tkaczyk, K., Grenda, A., Jakubczyk, A., Kiersnowska, K., & Bik-Małodzińska, M. (2023). Natural compounds with antimicrobial properties in cosmetics. *Pathogens, 12*(2), 320. https://doi.org/10.3390/pathogens12020320

21. Skowron, K., Jakubicz, A., Budzyńska, A., Kaczmarek, A., Grudlewska, K., Reśliński, A., & Gospodarek-Komkowska, E. (2017). Microbiological purity assessment of cosmetics used by one and several persons and cosmetics after their expiry date. *Roczniki Państwowego Zakładu Higieny, 68*(2), 191–197.

22. Tan, A. S. B., Tuysuz, M., & Otuk, G. (2013). Investigation of preservative efficacy and microbiological content of some cosmetics found on the market. *Pakistan Journal of Pharmaceutical Sciences, 26*(1), 153–157.

23. Tan, A. S. B., & Tüysüz, M. (2013). Kozmetik ürünlerde koruyucu madde kullanımı ve koruyucu etkinlik testleri. *ANKEM Dergisi, 27*(2), 83–91.

24. Tunalı, Y. (2021). *Farmasötik mikrobiyoloji ve immünoloji uygulamaları* (1. Baskı, s. 235–242). Dora Yayıncılık.

25. Türkiye İlaç ve Tıbbi Cihaz Kurumu. (2024). *Kozmetik ürünlerde güvenlilik değerlendirmesine ilişkin kılavuz* (Sürüm 3.0). https://www.titck.gov.tr/mevzuat/2363 (Erişim tarihi: 02.09.2025)

26. Türk Standartları Enstitüsü. (2017). *TS EN ISO 29621: Kozmetikler – Mikrobiyoloji – Risk değerlendirilmesi ve düşük risk gruplarının mikrobiyolojik yönden tanımlanması.*

27. Yavaşal Çarıkçı, A. İ., Uçar, F., & Yalçın, H. T. (2008). Kozmetik ürünlerde bakteriyel ve fungal kompozisyonun klasik yöntemler ve PCR yöntemi kullanılarak saptanması. *Elektronik Mikrobiyoloji Dergisi TR, 6*(1), 1–16.

28. Wilson, S. E., Bannan, R. A., McDonald, M. B., & Kaufman, H. E. (1990). Corneal trauma and infection caused by manipulation of the eyelashes after application of mascara. *Cornea, 9*(2), 182.

ISBN NR. : 978-625-5694-38-6

1H-1,2,4-TRİAZOL-1-KARBOKSİMİTAMİT İLE KAPLANMIŞ CAMSI KARBON ELEKTROT YÜZEYİNDE 4-AMİNOFENOLÜN HASSAS TAYİNİ İÇİN VOLTAMETRİK PARAMETRELERİN YANIT YÜZEY METADOLOJİ İLE OPTİMİZASYONU

Doç. Dr. TUĞBA TABANLIGİL CALAM[1], Doç. Dr. GÜLŞEN TAŞKIN[1], Öğrenci AZRA KARAOĞLAN[1]

[1]Gazi Üniversitesi, Teknik Bilimler Meslek Yüksekokulu, Kimya ve Kimyasal İşleme Teknolojileri Bölümü, Kimya Teknolojisi Programı, Ostim, Ankara.

ttabanligil@gazi.edu.tr, 0000-0002-3712-7713

gulsentaskin@gazi.edu.tr, 0000-0001-7564-9777

azra42173@gmail.com, 0009-0004-4035-1339

ÖZET

4-Aminofenol (4AP), çeşitli fenolik bileşiklerin sentezinde ara madde olarak kullanılmasının yanı sıra, kimyasal inhibitörlerin üretiminde de yaygın olarak kullanılan önemli bir hammaddedir. Aynı zamanda, yaygın şekilde tüketilen analjezik ve antipiretik özellikteki parasetamolün (PR) metabolik ayrışması sonucu ortaya çıktığı için, parasetamol (PR) içeren farmasötik ürünlerde başlıca safsızlıklardan biri olarak yer almaktadır. 4AP, hem insanlar hem de diğer canlı organizmalar üzerinde toksik etkilere sahiptir; mutajenik ve kanserojen özellikleri ile öne çıkmakta, ayrıca biyolojik membranlardan kolaylıkla geçiş gösterebilmektedir.

Son yıllarda, elektrot yüzeylerinin çeşitli kimyasal ajanlarla modifiye edilmesi ve bu yüzeylerin analitik amaçlarla kullanımı üzerine pek çok çalışma yürütülmektedir. Bununla birlikte, modifikasyon süreçlerinin hem zaman açısından verimsiz olması hem de yüksek malzeme maliyetleri, yalın elektrot yüzeylerinin duyarlılığının artırılmasına yönelik alternatif yaklaşımların önemini artırmıştır.

Bu bağlamda yürütülen bu çalışmada, 4AP'nin voltametrik tayininde ölçüm hassasiyetini artırmak amacıyla camsı karbon elektrot (GC) yüzeyi, 0,1 M H_2SO_4 çözeltisi içinde 1H-1,2,4-triazol-1-karboksimitamit (1T1C) bileşiği ile modifiye edilmiştir. Elde edilen 1T1C ile kaplanmış GC yüzeyi (1T1C/GC), dönüşümlü voltametri (CV) ve elektrokimyasal empedans spektroskopisi (EIS) teknikleri kullanılarak karakterize edilmiştir. 4AP'nin elektrokimyasal davranışı, CV, diferansiyel puls voltametrisi (DPV) ve kare dalga voltametrisi (SWV) ile incelenmiş ve en yüksek anodik pik akımı SWV yöntemi ile elde edilmiştir. SWV tekniği kapsamında, frekans, puls genliği ve potansiyel adım parametreleri Yanıt Yüzey Metodolojisi (RSM) ve Box-Behnken Tasarımı yardımıyla optimize edilmiştir. Optimum koşullar altında 4AP'nin yükseltgenme pik akımları, hem modifiye edilmemiş GC hem de 1T1C ile kaplı GC yüzeylerinde ölçülmüş; 1T1C/GC elektrodu ile elde edilen sinyalin, yalın GC elektroduna kıyasla yaklaşık iki kat daha yüksek olduğu gözlemlenmiştir. Bu bulgu, uygulanan modifikasyon işleminin elektrot yüzeyini 4AP tayini açısından daha hassas hâle getirdiğini açıkça ortaya koymaktadır.

Anahtar Kelimeler: 4-aminofenol, Box-Behnken yöntemi, Yanit yüzeyi metodolojisi, camsı karbon elektrot

ISBN NR. : 978-625-5694-38-6

OPTIMIZATION OF VOLTAMMETRIC PARAMETERS BY RESPONSE SURFACE METHODOLOGY FOR THE SENSITIVE DETERMINATION OF 4-AMINOPHENOL ON A GLASSY CARBON ELECTRODE SURFACE MODIFIED WITH 1H-1,2,4-TRIAZOLE-1-CARBOXIMIDAMIDE

ABSTRACT

4-Aminophenol (4AP) is widely used as a key raw material in the synthesis of various phenolic compounds and in the production of chemical inhibitors. Additionally, since it is a degradation product of paracetamol (PR), a commonly used analgesic and antipyretic drug, it is considered a significant impurity in pharmaceutical formulations containing PR. 4AP exhibits toxic effects on both humans and other living organisms due to its mutagenic and carcinogenic properties, and it can easily penetrate biological membranes.

In recent years, extensive research has focused on the chemical modification of electrode surfaces and their analytical applications. However, due to the time-consuming nature of the modification processes and the high cost of materials, alternative strategies to enhance the sensitivity of bare electrode surfaces have gained increasing importance.

In this study, to improve the measurement sensitivity for the voltammetric determination of 4AP, a glassy carbon electrode (GC) surface was modified with 1H-1,2,4-triazole-1-carboximidamide (1T1C) in 0.1 M H_2SO_4 solution. The modified electrode surface (1T1C/GC) was characterized using cyclic voltammetry (CV) and electrochemical impedance spectroscopy (EIS). The electrochemical behavior of 4AP was investigated by CV, differential pulse voltammetry (DPV), and square wave voltammetry (SWV), with the highest anodic peak current obtained using the SWV technique. Within the scope of SWV, parameters such as frequency, pulse amplitude, and step potential were optimized using Response Surface Methodology (RSM) and the Box-Behnken Design. Under optimized conditions, the oxidation peak currents of 4AP were measured on both bare GC and 1T1C/GC surfaces. The peak current obtained with the 1T1C/GC electrode was approximately twice as high as that obtained with the unmodified GC electrode. This result clearly indicates that the applied modification procedure enhances the sensitivity of the electrode surface for the determination of 4AP.

Keywords: 4-aminophenol, Box-Behnken design, response surface methodology, glassy carbon electrode

1. GİRİŞ

Ticari olarak Rodinal adıyla bilinen 4-Aminofenol (4AP, p-aminofenol), $H_2NC_6H_4OH$ kimyasal formülüne sahip, bir fenol türevi ve organik bileşiktir (Nemakal et al., 2019). Işık ve hava ile kolayca oksitlenebilen 4AP, oksidasyon sonrası kahverengiye dönen bir katı maddedir. Reçine, kauçuk, patlayıcı, pestisit ve tekstil sanayilerinde; ayrıca saç, kürk, tüy ve ahşap gibi çeşitli malzemelerin boyanmasında kullanılan boya maddelerinin üretiminde yaygın olarak kullanılmaktadır (Karim & Fakhruddin, 2012). Bunun yanı sıra, yağ katkı maddeleri, farmasötik ürünler, antioksidanlar ve fotoğraf geliştiricilerinin sentezinde de yer almaktadır. 4AP aynı zamanda çeşitli fenol türevlerinin elde edilmesinde ara madde olarak ve bazı kimyasal inhibitörlerin sentezinde başlangıç materyali olarak da geniş bir uygulama alanına sahiptir.

4AP, ilaç endüstrisi açısından önemli bir bileşiktir. Yaygın olarak kullanılan analjezik ve antipiretik etkilere sahip parasetamolün (PR) hidrolizi sonucu oluştuğu için, PR içeren farmasötik ürünlerde sıklıkla karşılaşılan bir safsızlık olarak dikkat çeker (Ellis, 2002). PR, sulu ortamda 4AP'ye dönüşerek, kolayca oksitlenebilen ve pembe renkli kinon imin yapıları oluşturan bir bileşiğe dönüşme eğilimindedir (Fairbrother, 1974). Hem kinon türevleri hem de

ISBN NR. : 978-625-5694-38-6

4AP, canlı organizmalar için ciddi toksikolojik riskler taşır; mutajenik, kanserojen ve üreme sistemine zararlı etkiler gösterdiği bilinmektedir. Ayrıca, bu bileşikler cilt ve biyolojik zarlar üzerinden kolaylıkla absorbe olabilir (Chang et al., 2013; Han et al., 2011; Prieto-Simón et al., 2014). 4AP'nin insan sağlığına yönelik olumsuz etkileri arasında göz ve cilt tahrişi, solunum yolu rahatsızlıkları, teratojenite ve böbrek toksisitesi gibi durumlar yer alır (Gadgil et al., 2015; Rattanarat et al., 2016a, 2016b). Aşırı maruziyetin ise akut karaciğer yetmezliği ve ölümle sonuçlanabileceği bildirilmiştir (Kumar et al., 2016). Bu yüksek toksik etkileri nedeniyle, 4AP'nin farmasötik ürünlerdeki izin verilen maksimum düzeyi Avrupa Farmakopesi (2017) ve Amerika Birleşik Devletleri Farmakopesi (2004) tarafından 50 ppm (yaklaşık $9{,}16 \times 10^{-6}$ mol L^{-1}) ile sınırlandırılmıştır. Yaşamsal sistemler üzerindeki zararlı etkileri göz önünde bulundurulduğunda, 4AP'nin özellikle su kaynakları, ilaç preparatları ve gıda ürünleri gibi potansiyel kontaminasyon riskine sahip ortamlarda sürekli olarak izlenmesi gerekmektedir. Bu nedenle, çevresel ve biyolojik güvenliğin sağlanabilmesi için, 4AP gibi toksik bileşiklerin tespitinde yüksek seçiciliğe, hassasiyete ve güvenilirliğe sahip analitik yöntemlerin geliştirilmesi büyük önem taşımaktadır.

Son dönemde, elektrotların yüzey özelliklerinin değiştirilmesine yönelik modifikasyon çalışmaları ve bu modifiye yüzeylerin analitik amaçlı kullanımları, araştırmacıların yoğun ilgisini çekmekte ve literatürde geniş yer bulmaktadır. Modifikasyon işlemi yapılarak daha hassas ölçümler yapabilmek mümkün olmaktadır. Bununla beraber voltametrik analizlerde elde edilen yanıtlar, birçok deneysel parametrenin etkileşimiyle belirlenmektedir. Bu tür çok değişkenli sistemlerde optimum çalışma koşullarını belirlemek için klasik tek değişkenli optimizasyon yöntemleri hem zaman alıcıdır hem de değişkenler arası etkileşimleri göz ardı eder. Bu nedenle, Tepki Yüzey Yöntemi (RSM), özellikle de Box-Behnken Tasarımı (BBD) gibi deneysel tasarım yaklaşımları, daha etkili ve sistematik bir optimizasyon imkânı sunar.

Box-Behnken tasarımı, faktörlerin üç seviyede ele alındığı, ancak uç noktadaki deneyleri gerektirmeyen yapısıyla hem ekonomik hem de güvenli bir yaklaşım sunar. Bu yönüyle voltametrik çalışmalarda elektrot malzemesinin veya çözelti bileşenlerinin zarar görme riskini de azaltır. Ayrıca, değişkenler arası etkileşimlerin nicel olarak değerlendirilmesini sağlayarak, daha doğru ve güvenilir modellemelerin oluşturulmasına olanak tanır.

Bu yöntem sayesinde, analitik sinyalin en yüksek olduğu koşullar istatistiksel olarak belirlenebilir; böylece duyarlılık, seçicilik ve doğruluk gibi analitik performans kriterleri önemli ölçüde artırılabilir. Sonuç olarak, BBD tabanlı RSM, voltametrik yöntemlerin optimize edilmesinde hem verimliliği artırmakta hem de deneysel maliyetleri ve zaman kaybını azaltmaktadır.

Bu çalışmada, GC elektrot yüzeyleri 1T1C molekülü ile dönüşümlü voltametri (CV) tekniği ile 10 döngü sayısı ile kaplanmıştır. Hazırlanan 1T1C/GC modifiye elektrot yüzeyi CV ve elektrokimyasal impedans spektroskopisi (EIS) teknikleri kullanılarak karakterize edilmiştir. BBD tabanlı RSM kullanılarak SWV tekniğinin parametreleri optimize edilmiştir. Yalın GC ve 1T1C/GC yüzeylerinde 4AP'nin anodik pik akımı okunarak karşılaştırılmıştır.

2. DENEYSEL BÖLÜM

2.1. Kullanılan Kimyasallar

Çalışmada kullanılmış bütün kimyasallar analitik saflıktadır ve Sigma Aldrich marka temin edilmiştir. Deneylerin tümü oda şartlarında yapılmıştır.

2.2. Kullanılan Cihazlar

ISBN NR. : 978-625-5694-38-6

Elektrokimyasal çalışmalarda Ivium marka potansiyostat kullanılmıştır. camsı karbon elektrot, Pt tel ve Ag/AgCl/NaCl(sat.) elektrot sırasıyla çalışma, karşıt ve referans elektrot olarak kullanılmıştır. GC yüzeyinin temizleme işlemi sırasında ultrasonik banyo (Isolab) kullanılmıştır. Sulu çözeltiler ultra saf su (Heal Force) kullanılarak hazırlanmıştır.

2.3. GC Elektrot Yüzeylerinin Temizlenmesi

Ölçümlerden önce GC yüzeylerin temizlenmesinde alümina ve temizleme pedi kullanılmıştır. Bu işlemin ardından yüzeyler ultra saf su içerisinde 15 dakika sonikasyona tabi tutulmuştur.

2.4. Deney tasarımı

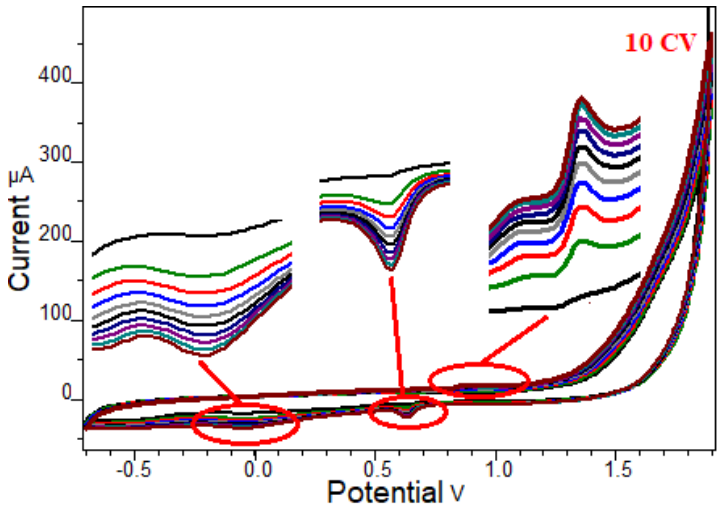
Belli sınır değerleri arasında bağımsız değişkenlerin etkisini deneysel yollarla araştırmak çok sayıda ölçüm yapılmasına ve zaman kaybına sebep olur. Yüksek bir hassasiyet elde edilebilmek amacıyla SWV tekniğinin (A) frekans, (B) puls genliği ve (C) potansiyel adım parametreleri Design Expert 12 yazılımı ile RSM kullanılarak Box-Behnken yöntemiyle optimize edilmiştir. Kategorik faktör olarak sayısal faktörler deneylerden önce (A, B, C) yazılıma girilmiştir. Bu faktörlerinin etkisi incelenmiştir. Yüksek(+1), orta(0) ve düşük(-1) olarak üç seviye için, yazılımın tasarladığı toplam 15 rastgele deney yapılmıştır.

3. SONUÇLAR

3.1 GC Elektrot yüzeyinin 1T1C Molekülü ile Kaplanması

GC elektrot yüzeyi modifikasyon işleminden önce temizlenmiştir. Temizleme işlemi elektrotların bir ped üzerinde sırasıyla 0,3 ve 0,05 µm boyutlarında alümina süspansiyonu kullanarak dairesel hareketlerle temizlenmiştir. Elektrot yüzeylerindeki alüminayı durulamak için ultra saf su kullanılarak yıkanmıştır. Son olarak GC elektrotlar ultra saf su içerisinde 15 dakika boyunca sonikasyona tabi tutulmuştur.

Modifikasyon işlemi 0,1 M H_2SO_4 ortamında 1×10^{-3} M 1T1C çözeltisinde yapılmıştır. 10 çevrim sayısı çoklu CV'leri alınmıştır. Görsel 1'de verilen çoklu voltamogramlardaki pikleri daha ayrıntılı görebilmek amacıyla, yuvarlak içine alınan bölümler büyütülerek görsellerin içinde gösterilmiştir. Döngü sayısının artışı ile 1T1C'nin indirgenme ve yükseltgenme piklerinin akım değerlerinin büyüdüğü görülmektedir. Modifikasyon sürecinde döngü sayısının artışı ile pik akım ve potansiyel değerlerindeki değişim, modifikasyon işleminin başarıyla gerçekleştirildiğini göstermektedir.

Görsel 1. -0,7 V ile +1,9 V potansiyelleri arasında 1×10^{-3} M 1T1C'nin 0,1 M H_2SO_4 ortamında GC elektrot yüzeyini kaplanması için 10 çevrim sayısı ile alınan çoklu dönüşümlü voltamogramları.

ISBN NR. : 978-625-5694-38-6

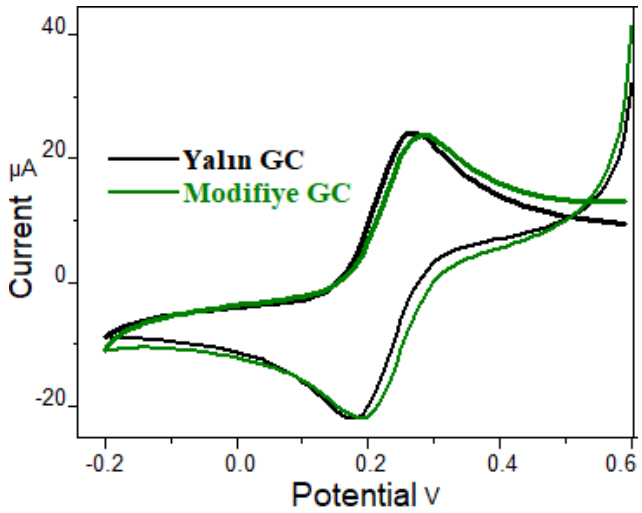
3.2. 1T1C/GC Elektrodunun Redoks Problarıyla Elektrokimyasal Yöntemlerle Karakterizasyonu

3.2.1 1T1C/GC Elektrodunun Dönüşümlü Voltametri Tekniği İle Karakterizasyonu

0,1 M H_2SO_4 ortamında 10 çevrim sayılarıyla hazırlanmış olan 1T1C/GC elektrodunu karakterize etmek için 0,1 M KCl içerisinde hazırlanmış 1×10^{-3} M $Fe(CN)_6^{3-}/Fe(CN)_6^{4-}$ redoks çifti kullanılmıştır. 1T1C/GC ve yalın GC elektrodu yüzeyinde, bu redoks çiftinin voltamogramları alınmıştır. Elde edilen voltamogramlar Görsel 2'de görülmektedir. Yalın GC elektrot yüzeyinde redoks çiftinin iyi tanımlanmış indirgenme ve yükseltgenme pikleri (siyah çizgi) görülmüştür. 1T1C/GC yüzeyinde $Fe(CN)_6^{3-}/Fe(CN)_6^{4-}$ redoks çiftinin indirgenme ve yükseltgenme işlemi bloke olmadığı, pik akımlarının çok az bir miktar azaldığı, pik potansiyellerinde de az bir miktar kayma olduğu görülmektedir.

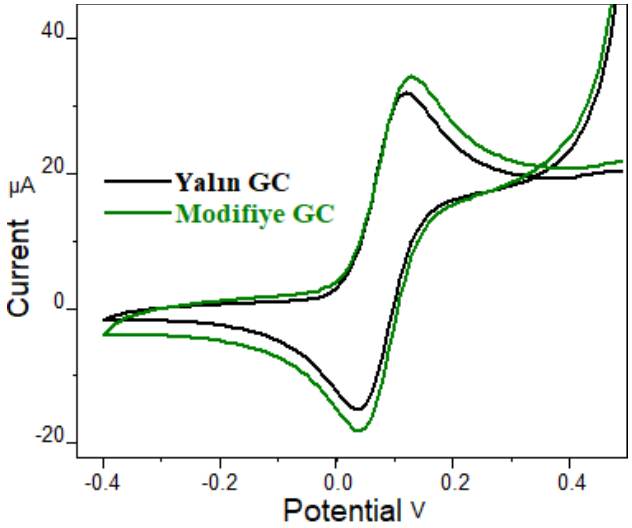
Görsel 3'de 0,1 M tetrabütil amonyum tetra floroborat (TBATFB) içeren asetonitril (ACN) ortamında hazırlanan1×10^{-3} M ferrosenin 1T1C/GC ve yalın GC elektrodu yüzeyinde elde edilen voltamogramları görülmektedir. 1T1C/GC yüzeyinde ferrosen redoks probunun indirgenme ve yükseltgenme işlemi için pik akımlarının arttığı, dolayısıyla ferrosenin redoks sürecinin kolaylaştığı görülmektedir.

Modifikasyon işleminden sonra, hem $Fe(CN)_6^{3-}/Fe(CN)_6^{4-}$ redoks çiftinin hem de ferrosenin redoks sürecindeki değişiklikler, GC yüzeyinin 1T1C molekülü ile modifikasyon işleminin başarılı bir görselde gerçekleştirildiğini göstermektedir.

Görsel 2. 1T1C/GC ve yalın GC elektrodu yüzeyinde 0,1 M KCl içerisinde hazırlanmış 1×10^{-3} M $Fe(CN)_6^{3-}/Fe(CN)_6^{4-}$ redoks çiftinin CV'leri.

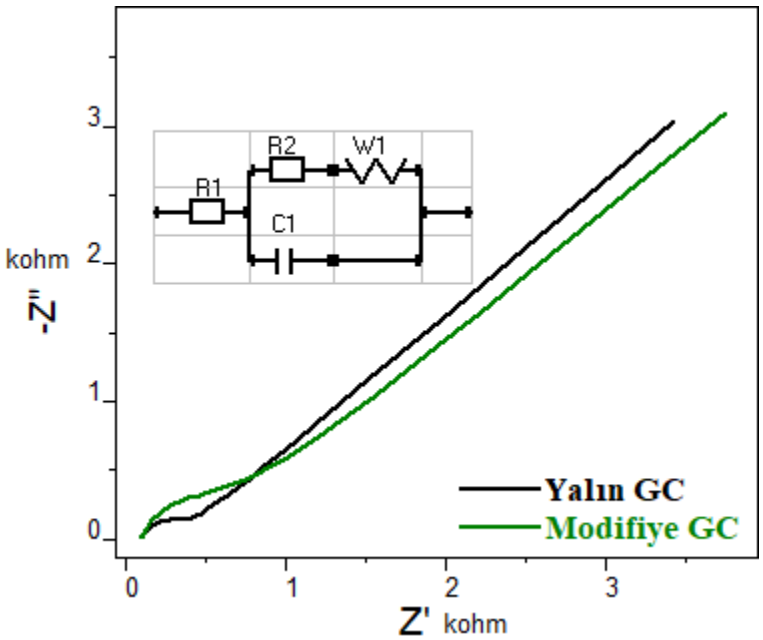
ISBN NR. : 978-625-5694-38-6

Görsel 3. 1T1C/GC ve yalın GC elektrodu yüzeyinde 0,1 M TBATFB içeren ACN çözeltisinde hazırlanmış 1×10^{-3} M ferrosenin CV'leri.

3.2.2 1T1C/GC Elektrodunun Elektrokimyasal İmpedans Spektroskopisi Tekniği İle Karakterizasyonu

Yalın GC'nin (siyah çizgi) ve 0,1 M H_2SO_4 ortamında hazırlanan 1T1C/GC modifiye elektrodun (yeşil çizgi) Nyquist grafikleri Görsel 4'de gösterilmiştir. Yapılan fitleme işlemin kullanılan devre Görsel 4'nin içinde verilmiştir. Nyquist grafiklerinde yüksek frekanslardaki yarım daire şeklindeki bölge yük transfer direncine (Rct) karşılık gelmektedir. 1T1C/GC molekülüne ait grafikte Rct değerinin modifikasyon işleminden sonra bir miktar büyüdüğü görülmüştür. Bu sonuç, yüzeyin modifikasyon işleminin başarıyla yapıldığını göstermektedir.

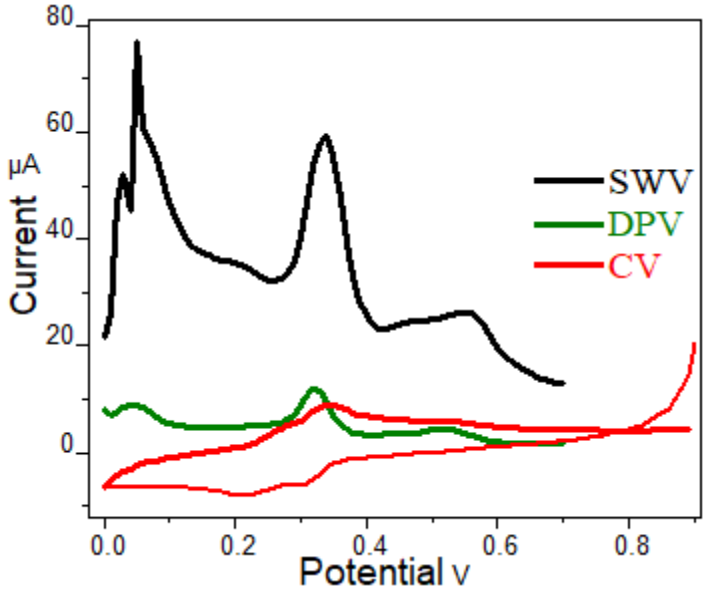

Görsel 4. Yalın GC'nin (siyah çizgi) ve 0,1 M H_2SO_4 ortamında hazırlanan 1T1C/GC modifiye elektrodun (yeşil çizgi) Nyquist grafikleri.

ISBN NR. : 978-625-5694-38-6

3.3. 4AP tayini için uygun voltametrik tekniğin seçilmesi

Elektrokimyasal tayinlerde kullanılan voltametrik tekniğin türü, tayinin hassasiyeti üzerinde çok etkilidir. Bu nedenle 4AP'nin yükseltgenme piki SWV, DPV ve CV teknikleri ile elde edilmiştir. Elde edilen voltamogramlar Görsel 5'de verilmiştir. SWV, DPV ve CV teknikleri ile 4AP'nin yükseltgenme pikinin akım değeri sırasıyla 30,73 µA, 9,97 µA ve 7,27 µA olarak elde edilmiştir.

Görsel 5. SWV, DPV ve CV teknikleri ile elde edilen 4AP'nin yükseltgenme piki.

3.4. 4AP'nin hassas tayini için SWV tekniğinin parametrelerinin Box-Behnken Tasarım ile optimizasyonu

4AP tayini için uygun voltametrik tekniğin SWV olduğuna karar verilmiştir. 4AP tayini için hazırlanan sensörden mümkün olan en yüksek hassasiyetle yararlanmak amacıyla SWV parametreleri optimize edilmiştir. SWV tekniğinin ana parametreleri (A) frekans, (B) puls genliği ve (C) potansiyel adım olarak seçilmiştir. Değerlendirmeler (-1) düşük seviye, (0) orta seviye ve (+1) yüksek seviye için yapıldı (Çizelge 1). 15 deneysel tasarım çalışması ve her seviye için 4AP'nin anodik pik akım değerleri Çizelge 2'de görülmektedir.

Çizelge 1. SWV'nin seçilen parametreleri için analiz seviyeleri

Faktör	Düşük Seviye (-1)	Orta Seviye (0)	Yüksek Seviye (+1)
(A) Frekans (Hz)	10	45	80
(B) Puls genliği (mV)	10	55	100
(C) Potansiyel adım (mV)	2	6	10

ISBN NR. : 978-625-5694-38-6

Çizelge 2. Uygulamanın her seviye için önerdiği toplam 15 deneysel tasarım çalışması ve 4AP'nin anodik pik akım değerleri

		Factor 1	**Factor 2**	**Factor 3**	**Yanıt**
Std	Run	A:Frekans	B:Puls Genliği	C:Potansiyel adım	Akım
		Hz	mV	mV	
13	1	45	55	6	85,64
2	2	80	10	6	45,99
14	3	45	55	6	76,65
10	4	45	100	2	81,11
15	5	45	55	6	85
11	6	45	10	10	21,06
4	7	80	100	6	140,8
12	8	45	100	10	83
6	9	80	55	2	97
7	10	10	55	10	25,83
3	11	10	100	6	31,33
8	12	80	55	10	106,32
5	13	10	55	2	24,82
1	14	10	10	6	6,42
9	15	45	10	2	20,72

ANOVA (varyans analizi) ile bulunan P-değeri, F-değeri, Kareler Toplamı ve Ortalama Kareler değerleri Çizelge 3'te gösterilmiştir. Denklem (1), ikinci dereceden regresyon modelinin bir denklemi olarak BBD ile oluşturulmuştur. Bunun amacı, yüksek anodik pik akım değeri için değişken değerleri optimize etmek ve anodik pik akımının davranışını SWV'nin üç parametresinin bir fonksiyonu olarak incelemektir.

$$I(\mu A) = +82,43 + 37,71A + 30,26B + 1,57C + 17,48AB + 2,08AC \\ +0,3875BC - 7,14A^2 - 19,16B^2 - 11,80C^2 \quad (1)$$

ISBN NR. : 978-625-5694-38-6

Çizelge 3. Box-Behnken deney tasarımının uygulanması sonucunda 4AP'nin anodik akımı için elde edilen ANOVA sonuçları

Source	Sum of Squares	df	Mean Square	F-value	p-value	
Model	21803,01	9	2422,56	198,51	< 0.0001	significant
A-Frekans	11378,62	1	11378,62	932,41	< 0.0001	
B-Puls Genliği	7323,53	1	7323,53	600,12	< 0.0001	
C-Potansiyel adım	19,72	1	19,72	1,62	0,2596	
AB	1221,50	1	1221,50	100,09	0,0002	
AC	17,26	1	17,26	1,41	0,2877	
BC	0,6006	1	0,6006	0,0492	0,8332	
A²	188,10	1	188,10	15,41	0,0111	
B²	1355,11	1	1355,11	111,04	0,0001	
C²	514,12	1	514,12	42,13	0,0013	
Residual	61,02	5	12,20			
Lack of Fit	10,70	3	3,57	0,1418	0,9266	not significant
Pure Error	50,32	2	25,16			
Cor Total	21864,02	14				
Std. Dev. **3,49**	**R²**	**0,9972**				
Mean **62,11**	**Adjusted R²**	**0,9922**				
C.V. **%5,62**	**Predicted R²**	**0,9870**				
	Adeq Precision	**47,6597**				

Çizelge 3'te verilen ANOVA sonuçlarına göre, modelin F-değerinin 198,51 olması modelin anlamlı olduğunu gösterir. Bu kadar büyük bir F-değerinin gürültü nedeniyle oluşma olasılığı ise yalnızca %0,01'dir.

0,14'lük Uyum Eksikliği F değeri, Uyum Eksikliği'nin saf hataya göre anlamlı olmadığını gösterir. Bu kadar büyük bir Uyum Eksikliği F değerinin gürültü nedeniyle oluşma olasılığı %92,66'dır. Anlamlı olmayan uyum eksikliği, modelin uygunluğu için istenilen bir durumdur.

0,01'lik Uygunluk Eksikliğinin F-değeri, Uygunluk Eksikliğinin saf hataya göre anlamlı olmadığını gösterir. Tahmin Edilen R^2 (0,9870) ve ayarlanmış R^2 (0,9922) ile makul bir uyum içindedir; yani fark 0,2'den azdır. İki R^2 değeri neredeyse aynı olduğu için modelin sadece mevcut verilere değil, yeni verilere de iyi sonuç vereceği söylenebilir.

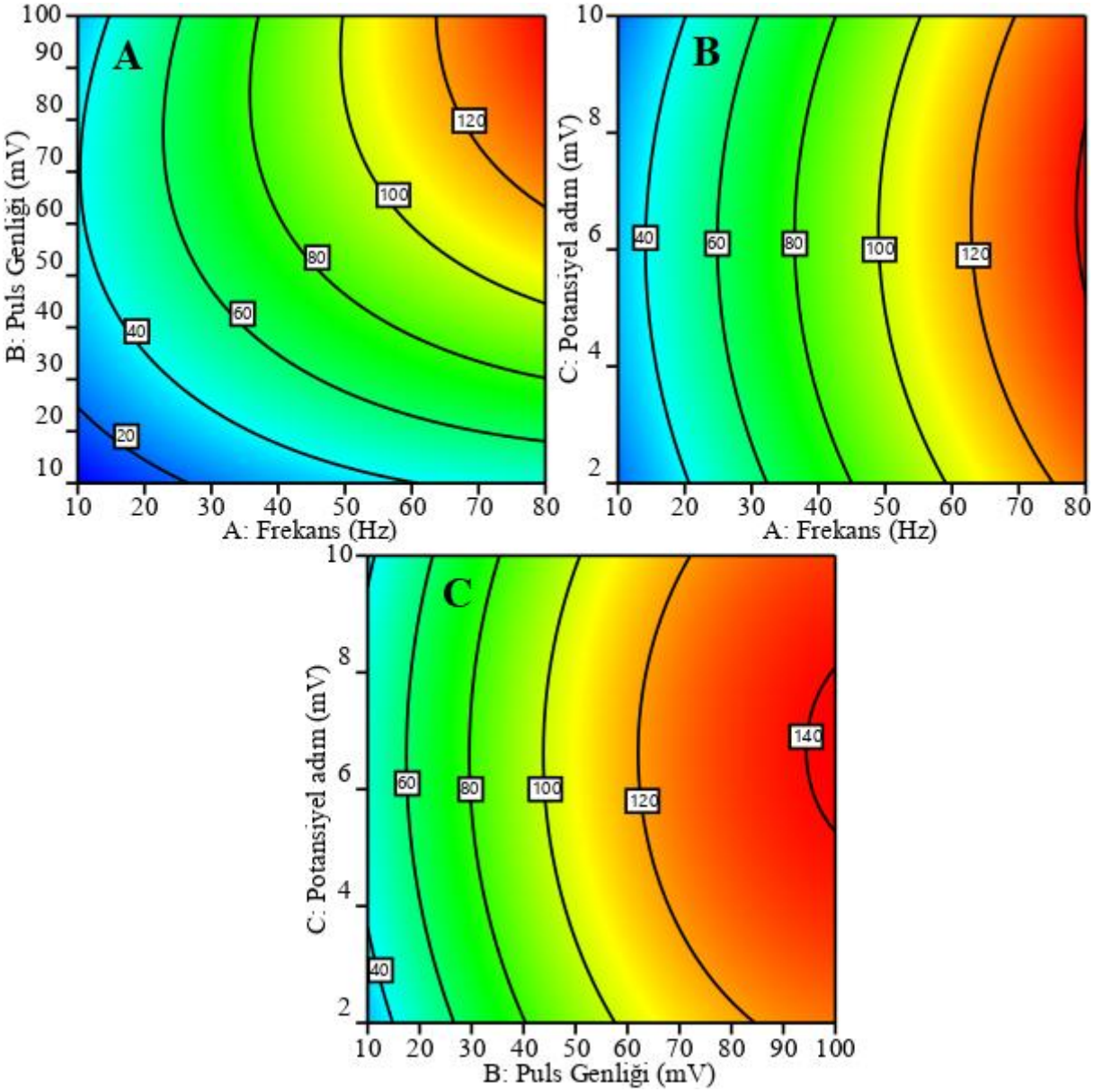
Adeq Precision sinyal-gürültü oranını ölçer. 4'ten büyük bir oran arzu edilir. Elde ettiğimiz 47,6597 değeri yeterli bir sinyali gösterir. Yani, modelin öngörü gücünün son derece yüksek olduğunu ve gürültüye karşı oldukça dirençli olduğunu gösterir. Görsel 6 ve Görsel 7'de değişkenlerin etkileşimlerinin 4AP'nin anodik pik akım değerleri üzerindeki etkilerinin sırasıyla 2 boyutlu ve 3 boyutlu grafikleri verilmiştir.

Görsel 8'de deneysel değerler ile tahmin edilen değerlerin birbirine yakın olduğu görülmektedir. Ayrıca yüksek değerlerde düzeltilmiş-R^2 ve R^2 değerleri elde edilmiş olması

ISBN NR. : 978-625-5694-38-6

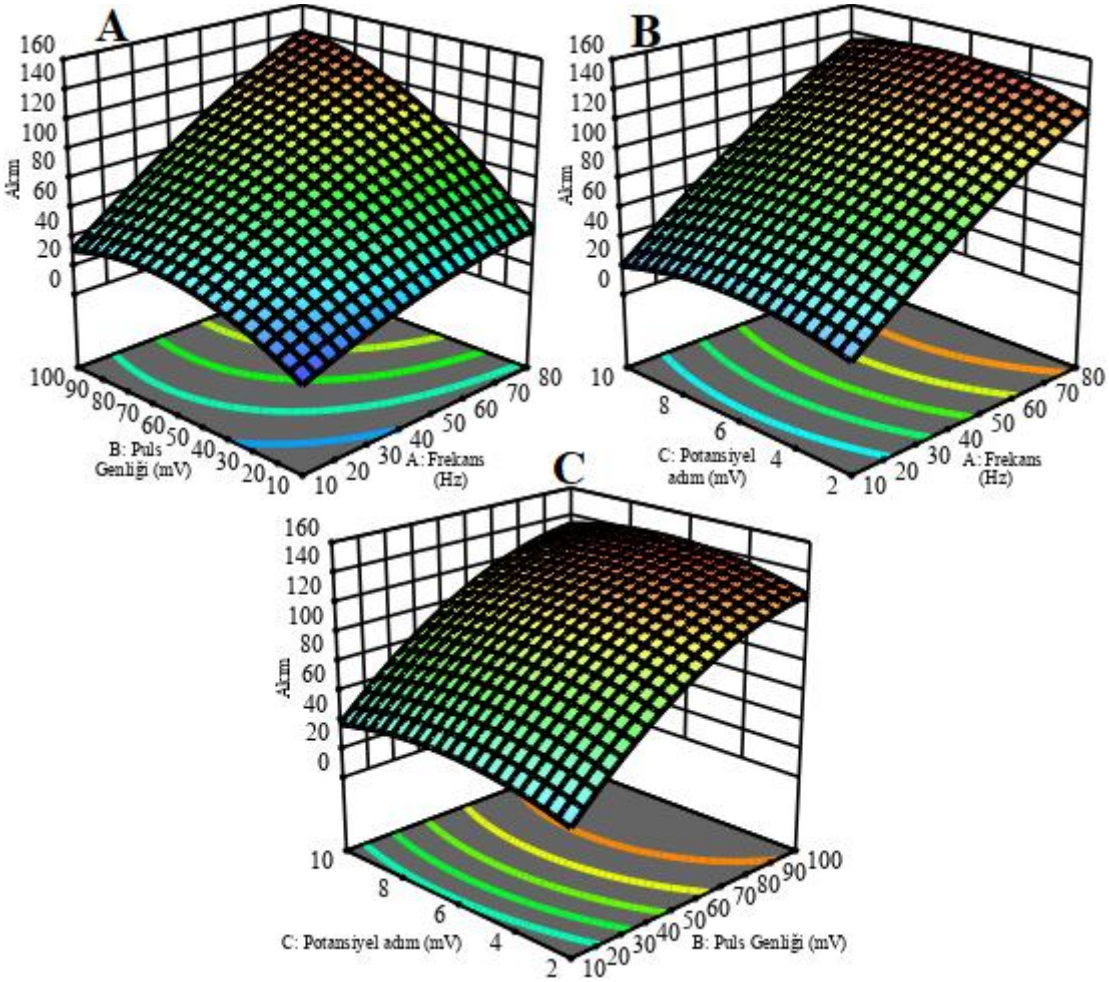
korelasyonunun grafiklerdeki sapmanın düşük olduğunu göstermektedir. Bunlar, geliştirilen modelin başarılı bir sonuç verdiğini ve önerilen modelin akımın davranışını ifade etmede oldukça iyi olduğunu göstermiştir.

4AP'nin en büyük anodik pik akım değerini elde etmek için model, frekans değerini 79,685 Hz, puls genliğini 98,672 mV ve potansiyel adımını 5,301 mV olarak öngörmüştür. Parametrelerin bu değerleri için modelin tahmin ettiği akım değeri 140,863 µA'dir. Deneysel olarak elde edilen akım değeri ise 145,214 µA'dir. Tahmin edilen akım değeri ile deneysel olarak elde edilen akım değerinin birbiriyle uyumlu elde edilmiş olması parametrelerin modelin önerdiği optimum değerlerin geçerliliğini ve doğruluğunu göstermektedir.

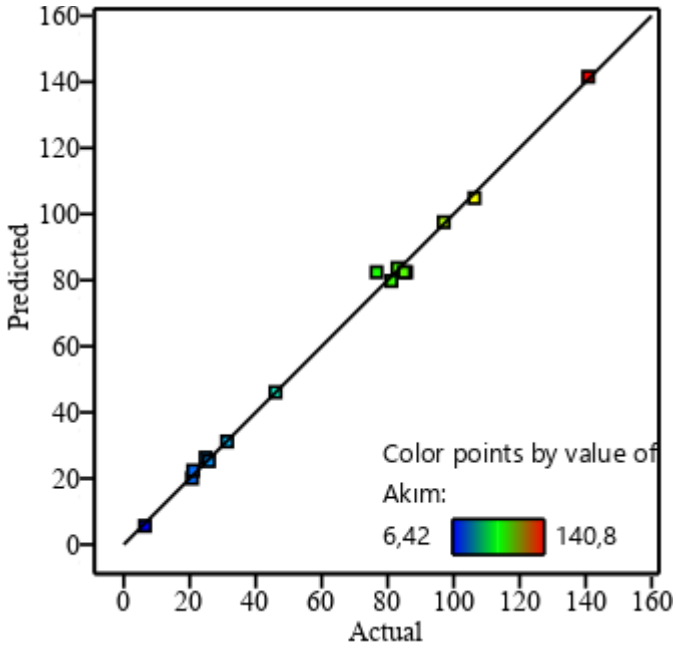
Görsel 6. Puls genliği ve frekans (A), potansiyel adım ve frekans (B), puls genliği ve potansiyel adım (C) etkileşimlerinin 4AP'nin anodik pik akım değerleri üzerindeki etkilerinin 2 boyutlu konturları.

ISBN NR. : 978-625-5694-38-6

Görsel 7. Puls genliği ve frekans (A), potansiyel adım ve frekans (B), puls genliği ve potansiyel adım (C) etkileşimlerinin 4AP'nin anodik pik akım değerleri üzerindeki etkilerinin 3 boyutlu yüzey grafikleri

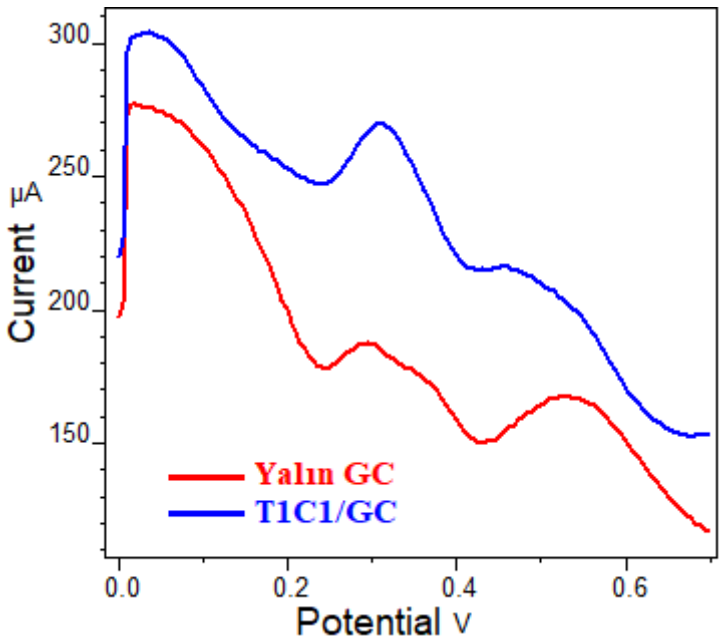
ISBN NR. : 978-625-5694-38-6

Görsel 8. 4AP'nin anodik pik akımlarının tahmin edilen ve deneysel değerleri grafiği

3.5. Yalın GC ve 1T1C/GC elektrotlarının karşılaştırılması

Optimize edilmiş koşullarda 4AP'nin yükseltgenme piki yalın GC ve 1T1C/GC elektrot yüzeylerinde elde edilmiştir. Bu voltamogramlar Görsel 9'da verilmiştir. 4AP'nin yükseltgenme pik akımı yalın GC yüzeyinde 17,53 µA, 1T1C/GC yüzeyinde 35,25 µA olarak elde edilmiştir. Hazırlanan sensör pik akımında 2 katlık artış sağlamıştır.

Görsel 9. pH 4,0 ABS tamponu ortamında 4AP'nin GC ve 1T1C/GC elektrot yüzeylerinde alınmış voltamogramları

4. SONUÇ

ISBN NR. : 978-625-5694-38-6

4AP'nin voltametrik tayini için ölçüm hassasiyetinin iyileştirilmesi için GC elektrot yüzeyi 0,1 M H_2SO_4 ortamında 1T1C molekülü ile modifiye edildi. 1T1C/GC sensörü CV ve EIS teknikleriyle karakterize edilmiştir. 4AP'nin CV, diferansiyel puls voltametrisi (DPV) ve kare dalga voltametrisi (SWV) teknikleri ile yükseltgenme pik akımları elde edilmiştir. En yüksek anodik pik akımı SWV tekniği ile elde edilmiştir. 1T1C/GC elektrot yüzeyinde 4AP'nin anodik sürecinin daha hassas gerçekleşebilmesi için, SWV parametrelerinden frekans, puls genliği ve potansiyel adım parametreleri Yanıt Yüzey Metadolojisi ve Box-Behnken Metodu kullanılarak optimize edilmiştir.

Optimize şartlar altında 4AP'nin yükseltgenme pik akımı hem GC hem 1T1C/GC yüzeyleri ile ölçülmüştür. 1T1C/GC yüzeyinde elde edilen pik akım değeri GC ile elde edileninkinden yaklaşık olarak 2 kat büyük olarak elde edilmiştir. Bu sonuç yapılan işlemler sonucunda 4AP için daha hassas bir yüzey elde edildiğini göstermiştir.

Çalışmanın devam edilen kısmında;

- Elde edilen parametre değerlerinde sensörün 4AP tayini için çalışma aralığı, LOD ve LOQ değerleri,
- Tekrarlanabilirlik, yeniden üretilebilirlik, girişim etkisi ve kararlılık gibi önemli analitik parametreler,
- Gerçek numunelerde 4AP tayini yapılması planlanmaktadır.

Kaynaklar

Nemakal, M., Aralekallu, S., Mohammed, I., Pari, M., Reddy, K.V., Sannegowda, L.K., 2019. Nanomolar detection of 4-aminophenol using amperometric sensor based on a novel phthalocyanine. Electrochim. Acta 318, 342–353.

Karim, F., Fakhruddin, A.N.M., 2012. Recent advances in the development of biosensor for phenol: a review. Rev. Environ. Sci. Biotechnol. 11, 261–274.

Ellis, F., 2002. Paracetamol: a Curriculum Resource. Royal Society of Chemistry, Londra, United Kingdom.

Fairbrother, J.E., 1974. Acetaminophen. In: Florey, K. (Ed.), Anal profiles of drug substances. Academic Press, New York, NY, USA, pp. 5–109.

Chang, Y.P., Długołęcki, K., Küpper, J., R¨osch, D., Wild, D., Willitsch, S., 2013. Specific chemical reactivities of spatially separated 3-aminophenol conformers with cold Ca+ ions. Science 342, 98–101.

Han, X.X., Pienpinijtham, P., Zhao, B., Ozaki, Y., 2011. Coupling reaction-based ultrasensitive detection of phenolic estrogens using surface-enhanced resonance raman scattering. Anal. Chem. 83, 8582–8588.

Prieto-Sim´on, B., Saint, C., Voelcker, N.H., 2014. Electrochemical biosensors featuring oriented antibody immobilization via electrografted and self-assembled hydrazide chemistry. Anal. Chem. 86, 1422–1429.

Gadgil, B., Damlin, P., Viinikanoja, A., Heinonen, M., Kvarnstrom, C., 2015. One-pot synthesis of an Au/Au2S viologen hybrid nanocomposite for efficient catalytic applications. J. Mater. Chem. A 3, 9731–9737.

Rattanarat, P., Ngam, A.S., Ruecha, N., Siangproh, W., Henry, C.S., Art, M.S., Chailapakul, O., 2016. Graphene-polyaniline modified electrochemical dropletbased microfluidic sensor for high-throughput determination of 4-aminophenol. Anal. Chim. Acta 925, 51–60.

Kumar, S.P., Giribabu, K., Manigandan, R., Munusamy, S., Muthamizh, S., Padmanaban, A., Dhanasekaran, T., Suresh, R., Narayanan, V., 2016. Simultaneous determination of paracetamol and 4-aminophenol based on poly (chromium Schiff base complex) modified electrode at nanomolar levels. Electrochim. Acta 194, 116–126.

ISBN NR. : 978-625-5694-38-6

The European Pharmacopeial Convention, 2007. The sixth edition European Pharmacopoeia, The European Pharmacopeial Convention, 49.
The United States Pharmacopeial Convention, 2004. The United States Pharmacopoeia 27-NF, The National Formulary, 2494.

ISBN NR. : 978-625-5694-38-6

BOX - BEHNKEN TASARIMI KULLANILARAK YÜZEY AKTİF MADDE KATKILI SELÜLOZ ASETAT MEMBRANLARIN HAZIRLANMASI VE OPTİMİZASYONU

Doç.Dr. GÜLŞEN TAŞKIN [1], Doç.Dr. TUĞBA TABANLIGİL CALAM[1], Öğrenci AHMET YÖNEZER[1]

[1] Gazi Üniversitesi, Teknik Bilimler MYO, Kimya ve Kimyasal İşleme Teknolojileri Bölümü, Kimya Teknolojisi Programı, Ostim, Ankara.

gulsentaskin@gazi.edu.tr ORCID ID: 0000-0001-7564-9777

ttabanligil@gazi.edu.tr ORCID ID: 0000-0002-3712-7713

ahmetezer45@gmail.com ORCID ID: 0009-0004-6475-2399

Özet

Adsorptif membranlar, hem ayırma hem de adsorpsiyon özelliklerini bir arada sunmaları sayesinde dikkat çeken hibrit sistemler arasında yer almaktadır. Adsorptif membranlar, yüksek yüzey alanına sahip adsorban malzemelerin polimer matrislerle birleştirilmesiyle elde edilir ve bu sayede hedef kirleticilerin uzaklaştırılmasında yüksek verimlilik sağlarlar. Bu çalışmada Box-Behnken tasarımı kullanılarak, selüloz asetat polimerinin grafit ve sürfektan (nötr ve anyonik) katkılı adsorptif membranlarının optimizasyonu çalışılmıştır. Üç etki faktörü (Anyonik Surfaktan (A), non-iyonik surfaktan (B) ve grafit (C)), üç merkez noktalı Box-Behnken Tasarımı (BBD) ile tasarlanarak optimize edilmiş ve her adsorptif membran için elde edilen % Şişme değerleri varyans analizi (ANOVA) ile açıklanmaya çalışılmıştır. BBD ile oluşturulan optimum koşullar A = 1,038 (%), B= 1,067 (%) ve C= 0,111 (%) olarak seçilmiştir. Bu optimum koşullarda modelin tahmini şişme yüzdesi 35,549 olarak bulunmuştur. Üç deneysel çalışmanın ortalama şişme yüzde değeri 34,913 olarak belirlenmiştir. Ölçülen ve tahmini % Şişme değerlerinin birbirine yakın olması, BBD ile oluşturulan ikinci dereceden modelin geçerli olduğunu göstermektedir.

Anahtar Kelimeler: Box-Behnken tasarımı, Selüloz asetat, sodyum dodeasil sülfat, Tween-80

Preparation and Optimization of Surfactant-Added Cellulose Acetate Membranes Using Box-Behnken Design

Abstract

Adsorptive membranes are notable hybrid systems because they offer separation and adsorption properties. Adsorptive membranes are obtained by combining adsorbent materials with high surface area with polymer matrices; thus, they provide high efficiency in removing target pollutants. This study studied the optimization of cellulose acetate polymer adsorptive membranes with graphite and surfactant (neutral and anionic) additives using the Box-Behnken design. Three influence factors (anionic surfactant (A), nonionic surfactant (B), and graphite (C)) were designed and optimized using a three-center-point Box-Behnken Design (BBD), and

ISBN NR. : 978-625-5694-38-6

the % swelling values obtained for each adsorptive membrane were explained by analysis of variance (ANOVA). The optimum conditions established by BBD were selected as A = 1.038 (%), B = 1.067 (%), and C = 0.111 (%). Under these optimum conditions, the estimated swelling percentage of the model was found to be 35.549. The average swelling percentage value of the three experimental runs was 34.913. The closeness of the measured and estimated swelling percentage values indicates that the second-order model generated with BBD is valid.

Keywords: Box-Behnken design, Cellulose acetate, sodium dodeacyl sulfate, Tween-80

1.GİRİŞ

Günümüzde çevresel kirleticilerin giderilmesine yönelik ileri arıtma teknolojileri giderek önem kazanmaktadır. Bu bağlamda, adsorptif membranlar, hem ayırma hem de adsorpsiyon özelliklerini bir arada sunmaları sayesinde dikkat çeken hibrit sistemler arasında yer almaktadır. Adsorptif membranlar, yüksek yüzey alanına sahip adsorban malzemelerin polimer matrislerle birleştirilmesiyle elde edilir ve bu sayede hedef kirleticilerin uzaklaştırılmasında yüksek verimlilik sağlarlar [1].

Biyopolimer olan selüloz, doğada bol miktarda bulunmaktadır. Selüloz membranlar, suda bulunan toksik maddelerin uzaklaştırılmasında düşünülebilecek etkili adsorbanlardır. Ester selülozu olan selüloz asetat (CA), saf selüloza göre iyi mekanik özelliklere sahiptir. Biyobozunur selüloz asetat ve toksik olmaması özelliğiyle atık sulardan toksik madde gideriminde adsorban olarak tercih edilmesini sağlamaktadır [2]. CA'nın sınırlı adsorpsiyon bölgelerine sahip olması ve adsorpsiyon özelliklerinin iyileştirilmesi için modifiye edilmesi gerekmektedir. Bu amaçla membran hazırlama sürecinde çeşitli katkı maddeleri veya modifiye edici ajanlar kullanılmaktadır.

Karmaşık sistemlerin optimizasyonunda geleneksel "tek değişkenli" yaklaşımlar, faktörler arası etkileşimleri göz ardı etmeleri nedeniyle yetersiz kalmaktadır. Bu nedenle, çok değişkenli analiz yöntemlerine olan ihtiyaç giderek artmaktadır. Tepki Yüzey Yöntemi (Response Surface Methodology, RSM), deneysel veriler üzerinden matematiksel modeller oluşturarak belirli bir çıktının (tepki) optimizasyonuna olanak tanıyan güçlü bir istatistiksel yaklaşımdır [3].

RSM kapsamında sıklıkla kullanılan tasarımlardan biri olan Box-Behnken Design (BBD), üç düzeyli (düşük, orta, yüksek) faktör kombinasyonlarına dayalı olarak geliştirilmiş, etkili bir deney tasarımıdır. BBD, faktörlerin hem bireysel hem de etkileşimli etkilerini değerlendirme imkânı sunarken, klasik tam faktöriyel tasarımlara kıyasla daha az deneysel koşula ihtiyaç duyar. Ayrıca, merkez noktaların tekrarlı kullanılması sayesinde deneysel hatalar da istatistiksel olarak değerlendirilebilir [4].

Bu çalışmada Box-Behnken tasarımı kullanılarak, selüloz asetat polimerinin grafit ve sürfektan (nötr ve anyonik) katkılı adsorptif membranlarının optimizasyonu çalışılmıştır.

2. DENEYSEL ÇALIŞMALAR

ISBN NR. : 978-625-5694-38-6

2.1.Materyal

Selüloz Asetat Sigma Aldrich'ten, sodyum dodeasil sülfat (SDS) ve Tween-80 Merck (Almanya)'den temin edilmiştir.

2.2.Deneysel Tasarım

Deneysel tasarım ve istatistiksel analiz, Design-Expert yazılımının 12.0.1 deneme sürümü kullanılarak, yanıt yüzey metodolojisi (RSM) kullanılarak gerçekleştirilmiştir. RSM yöntemi ile daha az ölçüm ve zamandan tasarruf edilerek en iyi deneysel sonuçlar elde edilebilir. Değişkenlerin her yanıt üzerindeki etkisi ve değişkenlerin temel etkileri, RSM yöntemindeki her yanıt parametresi için çoklu regresyon analizi ile belirlenir.

Üç etki faktörü (Anyonik Surfaktan (A), non-iyonik surfaktan (B) ve grafit (C)), üç merkez noktalı 15 denemeye dayalı Box-Behnken Tasarımı (BBD) ile tasarlanarak optimize edilmiştir. Çizelge 1'de elde edilen yanıtlar verilmiştir. Ayrıca varyans analizi (ANOVA) ile test edilmiştir.

ISBN NR. : 978-625-5694-38-6

Çizelge 1. BBD Kombinasyonu: Süreç Değişkenleri ve Elde Edilen Yanıtlar

Deney	A	B	C	% Şişme
1	1,5	1,5	0,2	17,05
2	1,5	1,5	0,2	17,60
3	2	1,5	0,3	21,60
4	1	2	0,2	13,20
5	1	1	0,2	34,64
6	1,5	1	0,3	30,65
7	1,5	1	0,1	31,06
8	1	1,5	0,3	21,72
9	1,5	2	0,3	17,30
10	2	1	0,2	24,35
11	1,5	2	0,1	12,44
12	2	1,5	0,1	15,19
13	2	2	0,2	15,36
14	1,5	1,5	0,2	17,05
15	1	1,5	0,1	23,83

Katkı Maddeleri		Minumum Değer	Maksimum değer
A	Anyonik Surfaktan (%)	1,00	2,00
B	Non-iyonik surfaktan (%)	1,00	2,00
C	Grafit (%)	0,10	0,30

2.3.Adsorban Membranların Hazırlanması

Adsorban membranlar, %10'luk selüloz asetat polimer çözeltisine Çizelge 1'de verilen katkı malzemelerinin polimer kütlesine göre (m/m) oranlarında eklenmesi ile hazırlandı. Belirli hacimlerde alınan polimer-katkı karışımlarından belirli hacimlerde alındı. Petri kaplarına

ISBN NR. : 978-625-5694-38-6

dökümü yapılan karışımlar, 40 °C'de kurutuldu. Hazırlanan membranlar 1 saat süre ile 120°C'de çapraz bağlama işlemine tabi tutuldular. Her bir membranın kuru ve 24 saat süre su içerisinde bekletilmesi sonrası ıslak tarımları alındı. Aşağıdaki eşitlik yardımı ile membranların % Şişme değerleri belirlendi.

$$\%\text{Şişme} = \frac{\text{Mıslak} - \text{Mkuru}}{\text{Mkuru}} x100 \quad (1)$$

3. SONUÇLAR VE DEĞERLENDİRME

3.1. Box-Behnken Tasarımının Sonuçları

İşlem optimizasyonu için düzenli olarak güvenilir bir şekilde çalışan Box-Behnken tasarımı (BBD) adı verilen tipik bir RSM tasarımı, ikinci dereceden bir yüzey yerleştirmek için iyi bir şekilde kullanılır [5]. Box-Behnken deneysel tasarımının üçlü olarak uygulanması sonucunda her adsorptif membran için elde edilen % Şişme değerleri Çizelge 1'de verilmiştir. Bu verilerin ANOVA analiziyle uyumluluğu açıklanmaya çalışılmıştır. Çizelge 2'deki sonuçların istatistiksel olarak F değeri (657,2) ve p değeri (< 0,0001) göstermesi nedeniyle ikinci dereceden modelin anlamlı olduğu anlaşılmaktadır [6].

ISBN NR. : 978-625-5694-38-6

Çizelge 2. ANOVA Analiz Sonuçları

Kaynak	Kareler Toplamı	df	Kareler Ortalaması	F-değeri	p-değeri	
Model	655,63	9	72,85	657,2	< 0.0001	Anlamlı
A	35,68	1	35,68	321,9	< 0.0001	
B	486,51	1	486,51	4389,08	< 0.0001	
C	9,58	1	9,58	86,44	0,0002	
AB	38,74	1	38,74	349,5	< 0.0001	
AC	18,16	1	18,16	163,81	< 0.0001	
BC	6,94	1	6,94	62,64	0,0005	
A^2	5,23	1	5,23	47,22	0,001	
B^2	44,34	1	44,34	400,04	< 0.0001	
C^2	17,26	1	17,26	155,73	< 0.0001	
Hata	0,5542	5	0,1108			
Model Uyumsuzluğu	0,3542	3	0,1181	1,18	0,4891	Anlamsız
Saf Hata	0,2	2	0,1			
Düzeltilmiş Toplam	656,18	14		**R^2**	0,9992	
Std Sapma	0,333			**Tahmini R^2**	0,9907	
C.V.%	1,60			**Düzeltilmiş R^2**	0,9976	

Model doğruluğu belirleme katsayısı (R^2) ile doğrulandı. R^2, deneysel verilerin modele uyumunun istatistiksel bir ölçüsüdür. Düzeltilmiş R^2 değeri R^2'den daha doğru bir ölçüdür ve farklı terim sayılarına sahip modelleri karşılaştırmak için yararlıdır [7]. Deneysel çalışmalardan korelasyon katsayısı (R^2) 0,9992, standart sapma 0,333 ve varyasyon katsayısı 1,60 elde edildi. Ayrıca, tahmini R^2 (0,9907) ve düzeltilmiş R^2 (0,9976) arasındaki fark 0,2'den küçüktür; yani, tahmini ve ayarlanmış R^2 uyumludur [6]. Çizelge 2'den etkileşimlerin model için önemli olduğu görülebilir. Model uyumsuzluğunun 1,18'lik F değeri, uyum eksikliğinin saf hataya göre önemli olmadığını gösterir.

Model denklemi çoklu regresyon analizi kullanılarak elde edildi ve şu şekilde verildi:

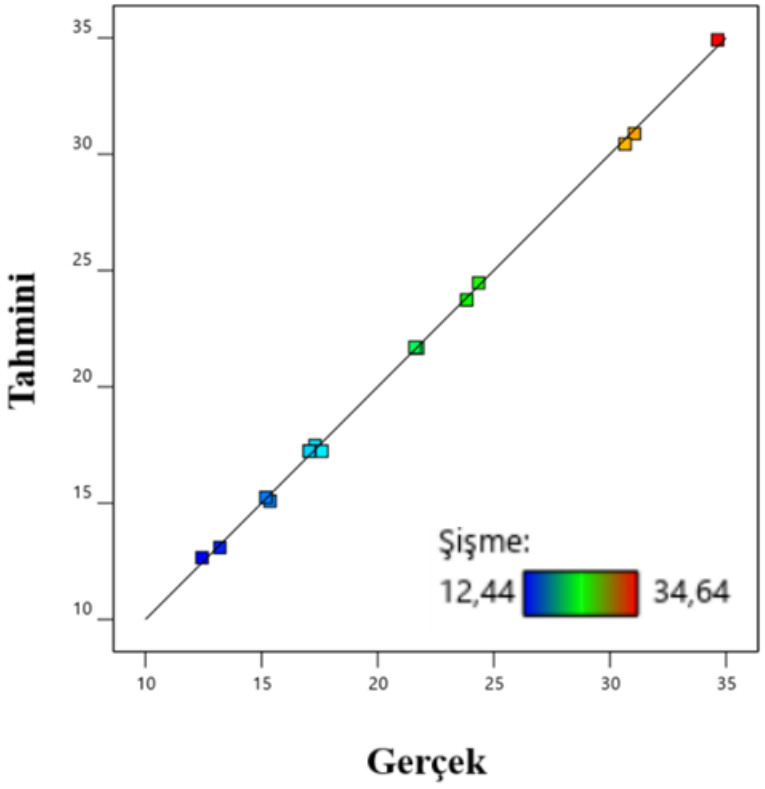
% Şişme= 17,23-2,11A-7,80B+1,09C+3,11AB+2,13AC+1,32BC+ 1,19A^2 +3,47 B^2 +2,16 C^2 (3)

Burada A, B ve C sırasıyla anyonik, non-iyonik sürfaktan ve grafitin polimer miktarına göre kütlece yüzdesini ifade etmektedir.

ISBN NR. : 978-625-5694-38-6

Tasarlanan deneysel modelin önemi, modeldeki her terimin p değeri ile değerlendirildi. p değeri, parametrelerin öneminin istatistiksel bir ölçüsüdür. Parametrenin %95 ve üzeri bir güven aralığında yanıt üzerinde önemli bir etkiye sahip olması için p değeri 0,05'ten küçük olmalıdır [8]. Tablo 2'den görüldüğü gibi tüm değişkenlerin p değeri 0,05'den küçük olduğu tasarlanan ve elde edilen eşitlik için anlamlıdır. Bu durumda A, B, C, AB, AC, BC, A^2, B^2, C^2 anlamlı model terimleridir. 0,1000'den büyük değerler, model terimlerinin anlamlı olmadığını gösterir. Çok sayıda anlamsız model terimi varsa (hiyerarşiyi desteklemek için gerekenler hariç), model indirgeme modelinizi iyileştirebilir.

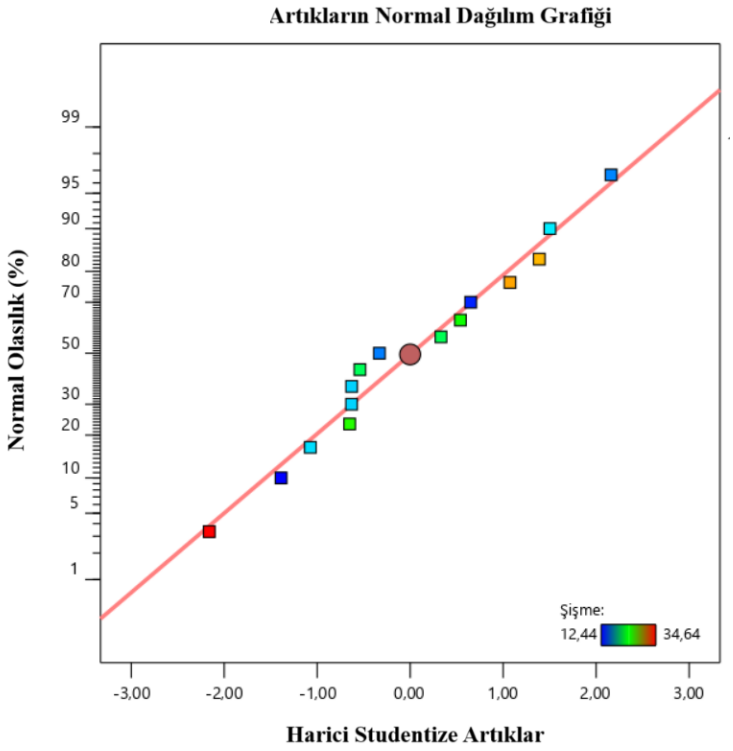
Önerilen modelin doğruluğunun kontrolü, deneysel çalışmalardan elde edilen şişme yüzdesi öngörülen değerlerle karşılaştırarak yapılabilir (Görsel 1). Şekilde görülebileceği gibi, Şişme yüzdelerinin tahmini değerleri ve deneysel değerler birbirine çok yakındır. Bu sonuç, tasarlanan deneysel modelin doğru olduğunu gösterir [9].

Görsel 1. Tahmini ve Deneysel Şişme Değerlerinin Karşılaştırılması

Ayrıca, bu analiz üç ANOVA varsayımını inceler: normal dağılım, sabit varyans ve verilerin rastgeleliği. Veriler S şeklinde bir çizgi gösteriyorsa, veriler normal dağılıma uymaz ve model revize edilmelidir (Görsel 2) [10]. Görsel 2'de verildiği gibi, veriler düz bir çizgi gösteriyorsa, normal dağılıma uyum vardır ve model doğrudur. Dolayısıyla, ilk varsayım karşılanmıştır.

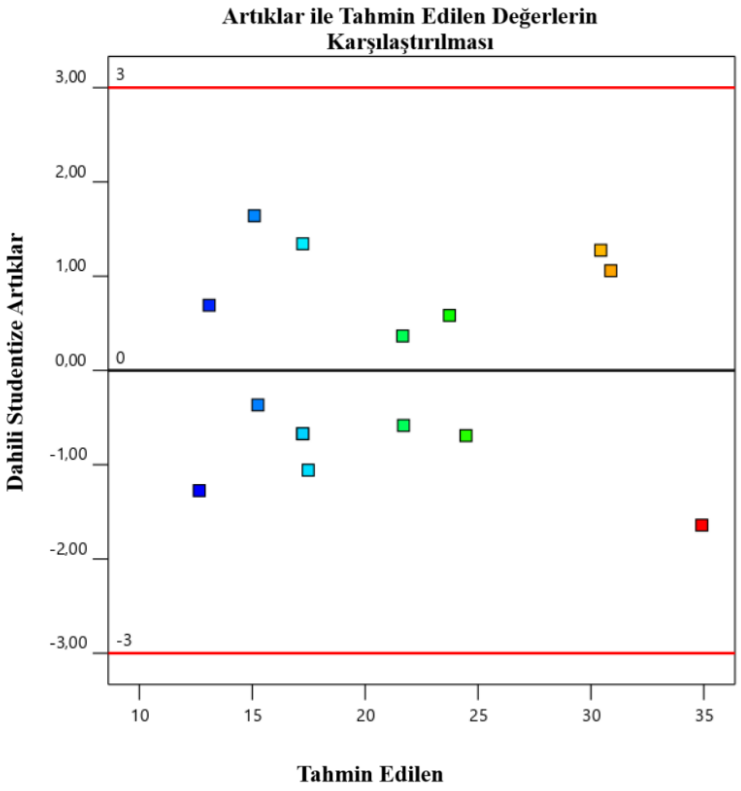
ISBN NR. : 978-625-5694-38-6

Görsel 2. Artıkların Normal Olasılık Grafiği

Tahmin edilen değerler ile kalıntılar arasındaki ilişki, sabit varyans ile kontrol edilebilir. Kalıntılar belirli bir aralıkla sınırlandırılırsa, ANOVA'nın ikinci varsayımı olan sabit varyans karşılanır. Artan tahmin değeriyle birlikte artan kalıntılar, bu varsayımın karşılanmadığı ve modelin revize edildiği anlamına gelir [11]. Görsel 3 modelin tahmin ettiği değerler ile hataların (artıkların) ilişkisini görselleştirmektir. Şekilden tüm kalıntı veri noktalarının +3 ile -3 arasında olduğunu ve modelin yeterliliğiyle sabit varyans varsayımını karşıladığını göstermektedir [12,13]. İyi bir modelde artıklar rastgele dağılır, belirli bir desen göstermez.

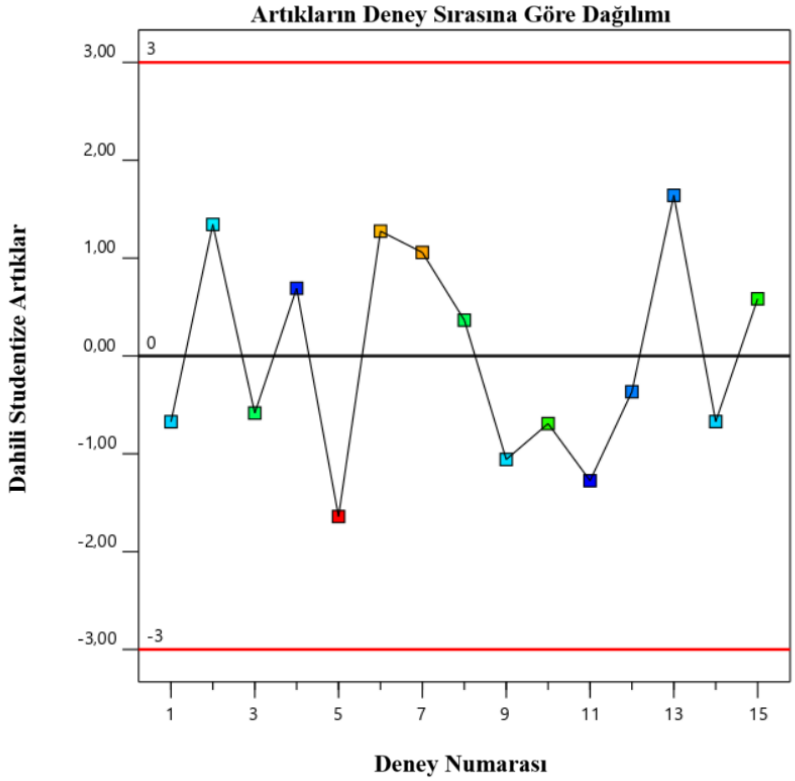
ISBN NR. : 978-625-5694-38-6

Görsel 3. Dahili Studentize Artıklar ve Tahmin Edilen Yanıt

Rastgelelik, çalışma sırası ve kalıntılarla kontrol edilebilir. Modelin uyumu, veri noktalarının sabit bir aralıkta olması ve belirli bir eğilim olmaksızın rastgele dağılmış olmasıdır. Görsel 4 rastgelelik varsayımını doğrulamaktadır.

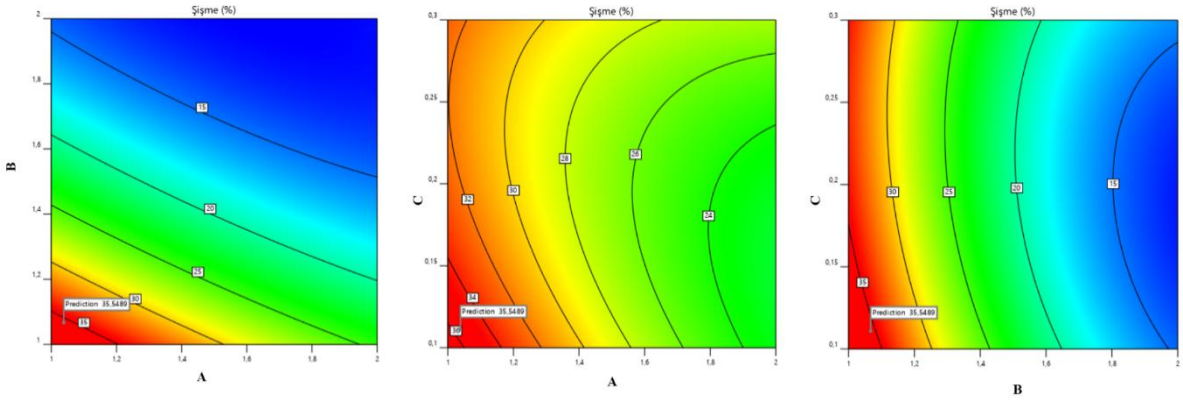
ISBN NR. : 978-625-5694-38-6

Görsel 4. Deney Numarası ile Artıkların Karşılaştırılması

3.2. Değişkenlerin %Şişme Üzerindeki Etkisi

ANOVA analizi sonucunda değişkenlerin ikili etkileşimleri Görsel 5' de yüzey tepki grafikleriyle verilmiştir.

Görsel 5. % Şişme Üzerine Değişkenlerin Etkisi (A: Anyonik surfaktan B: Non-iyonik surfaktan, C: Grafit)

Görsel 5'de görüldüğü gibi, non-iyonik surfaktanın miktarı arttığında, % Şişme azalan bir eğilim izlemiştir.

ISBN NR. : 978-625-5694-38-6

3.3. Optimum Koşullar

Yüksek bir şişme yüzdesine sahip adsorptif membran elde etmede, değişkenlerin optimum değerlerini belirlemek üzere bir çalışma yürütülmüştür. BBD ile oluşturulan optimum koşullar A = 1,038 (%), B= 1,067 (%) ve C= 0,111 (%) olarak seçilmiştir. Bu optimum koşullarda modelin tahmini şişme yüzdesi 35,549 olarak bulunmuştur. Üç deneysel çalışmanın ortalama şişme yüzde değeri 34,913 olarak belirlenmiştir. Ölçülen ve tahmini % Şişme değerlerinin birbirine yakın olması, BBD ile oluşturulan ikinci dereceden modelin geçerli olduğunu göstermektedir.

4. GENEL DEĞERLENDİRME VE SONUÇLAR

Çalışmada Box-Behnken tasarımı kullanılarak, selüloz asetat polimerinin grafit ve sürfektan (nötr ve anyonik) katkılı adsorptif membranlarının % Şişme değerlerine göre optimizasyonu çalışılmıştır. Tasarlanan deneysel modelinde, tüm değişkenlerin p değeri 0,05'den küçük olması modelin anlamlı olduğunu göstermiştir. Korelasyon katsayısı (R^2) 0,9992,, standart sapma 0,333 ve varyasyon katsayısı 1,60 elde edildi. Tahmini R^2 (0,9907) ve düzeltilmiş R^2 (0,9976) arasındaki fark 0,2'den küçüktür. Tüm kalıntı veri noktalarının +3 ile -3 arasında olduğunu ve modelin yeterliliğiyle sabit varyans varsayımını karşıladığını göstermektedir. Dolayısıyla BBD ile oluşturulan ikinci dereceden modelin geçerli olduğu görülmektedir.

KAYNAKÇA

[1] Hao, S., Jia, Z., Wen, J., Li, S., Peng, W., Huang, R., & Xu, X. Progress in adsorptive membranes for separation–A review, Separation and Purification Technology, 255, 117772, 2021.

[2] Vatanpour, V., Pasaoglu, M. E., Barzegar, H., Teber, O. O., Kaya, R., Bastug, M., ... & Koyuncu, I. Cellulose acetate in fabrication of polymeric membranes: A review, Chemosphere, 295, 133914, 2022.

[3] de Oliveira, L. V. A., Huaman, N. R. C., Monteiro, S. N., Costa, U. O., & Vitorazi, L. Characterization and optimization of cerium oxide nanoparticle-doped cellulose acetate films using the Box-Behnken Design, Journal of Materials Research and Technology, 35, 2736-2754, 2025.

[4] Szpisják-Gulyás, N., Al-Tayawi, A. N., Horváth, Z. H., László, Z., Kertész, S., & Hodúr, C. Methods for experimental design, central composite design and the Box–Behnken design, to optimise operational parameters: A review, Acta Alimentaria, 52(4), 521-537, 2023.

[5] Kocakulak, T., Solmaz, H., Taşkın, G., Tabanlıgil Calam, T., Şahin, F., Calam, A., ... & Arslan, T. Enhanced Synthesis and Optimization of Sulfonated Polysulfone

ISBN NR. : 978-625-5694-38-6

Nanocomposite Membranes with Hexagonal Boron Nitride and Functionalized Carbon Nanotubes, Inorganic Chemistry Communications, 179, (2025).

[6] Taşkın Çakıcı, G., Batır, G. G., & Yokuş, A. Preparation and characterization novel edible nanocomposite films based on sodium alginate and graphene nanoplatelet, via Box–Behnken design, Arabian Journal for Science and Engineering, 49(1), 285-298, 2024.

[7] Maleki, H., Gharehaghaji, A.A., Criscenti, G., Moroni, L., Dijkstra, P.J. The influence of process parameters on the properties of electrospun PLLA yarns studied by the response surface methodology, Journal of Applied Polymer Science, 132, 41388, 2015.

[8] Gönen, S.Ö., Taygun, M.E., Küçükbayrak, S. Evaluation of the factors influencing the resultant diameter of the electrospun gelatin/sodium alginate nanofibers via Box-Behnken design. Material Science Engineering C 58, 709–723, 2016.

[9] Calam, T. T., & Çakıcı, G. T. Optimization of square wave voltammetry parameters by response surface methodology for the determination of Sunset yellow using an electrochemical sensor based on Purpald®, Food Chemistry, 404, 134412, 2023.

[10] Zhang, X., Duan, X., Gao, Z. Experimental correlation of gas–liquid–solid mass transfer coefficient in a stirred tank using response surface methodology, Heat Mass Transfer, 53, 3109–3118, 2017.

[11] Boutris, C., Chatzi, E., Kiparissides, C. Characterization of the LCST behaviour of aqueous poly (N-isopropylacrylamide) solutions by thermal and cloud point techniques, Polymer, 38, 2567–2570, 1997.

[12] Wang, L., Ding, Y. Creating micro-structured hydrogel-forming polymer films by photopolymerization in an evaporating solvent: compositional and morphological evolutions, European Polymer Journal, 66, 99–107, 2015.

[13] Trongsatitkul, T., Budhlall, B.M. Synthesis of thermoresponsive copolymers of poly(ethylene glycol) and poly(N-isopropyl acrylamide) for cell encapsulation, In MRS Proceedings 2009, 1134–BB08–46, 2009.

ISBN NR. : 978-625-5694-38-6

INVESTIGATION OF THE SURFACE PROPERTIES OF WHITE BENZOIN BY INVERSE GAS CHROMATOGRAPHY METHOD

PhD. Ayse ERDOGAN CAKAR [1]

[1] Yildiz Technical University, Science & Art Faculty, Chemistry Department, Istanbul, 34220, Turkey , ayseerdogan84@gmail.com - https://orcid.org/0000-0002-5568-3959

ABSTRACT

Benzoin is a balsam obtained from the Styrax tree and has been used as a therapeutic and cosmetic resin for centuries. Produced in South Asian countries such as Indonesia, Thailand, and Sumatra, benzoin is commercially available in two varieties: Siam benzoin and Styrax benzoin. Benzoin is not a resin produced by the tree itself, but rather a pathological secretion obtained from injury. Benzoin resin is mainly composed of components such as benzoic acid, conifeyl benzoate, cinnamic acid and triterpenoids. Benzoin has a water-insoluble structure. It is used in fields such as pharmacology, medicine, and perfumery.

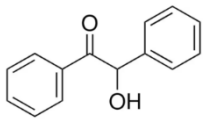

Figure 1. Chemical structure of benzoin

Inverse gas chromatography (IGC) is a simple, cost-effective, and highly sensitive characterization technique. Unlike traditional gas chromatography, IGC utilizes high-molecular-weight materials placed in a chromatographic column as the stationary phase. Various solvents with specific properties are injected into the column as the mobile phase while the materials to be analyzed are placed. This allows the determination of the physical and chemical properties of the material.

In this study, the surface properties of the white benzoin were investigated using the IGC method. The surface acid-base character and distributed surface energy γ_S^D of the white benzoin at infinite dilution were determined in the temperature range of 30-55 °C using both polar solvents (tetrahydrofuran, acetone, ethyl acetate, chloroform, dichloromethane and diethyl ether) and non-polar (n-hexane, n-heptane, n-octane, n-nonane, n-decane). Furthermore, the enthalpy of adsorption, ΔH^S and the Lewis acidic constant K_A and the Lewis basic constant K_D of selected polar solvents were determined on the white benzoin.

Anahtar Kelimeler : White benzoin, IGC, surface properties

ISBN NR. : 978-625-5694-38-6

ATIKSU ARITIMINDA YENİ NESİL ADSORBANLAR: KÜKÜRT MODİFİYE PET LİFLERİ İLE GÜMÜŞ İYONU GİDERİMİ

Dr. Öğr. Üyesi, MUTLUHAN BIYIKOĞLU [1]

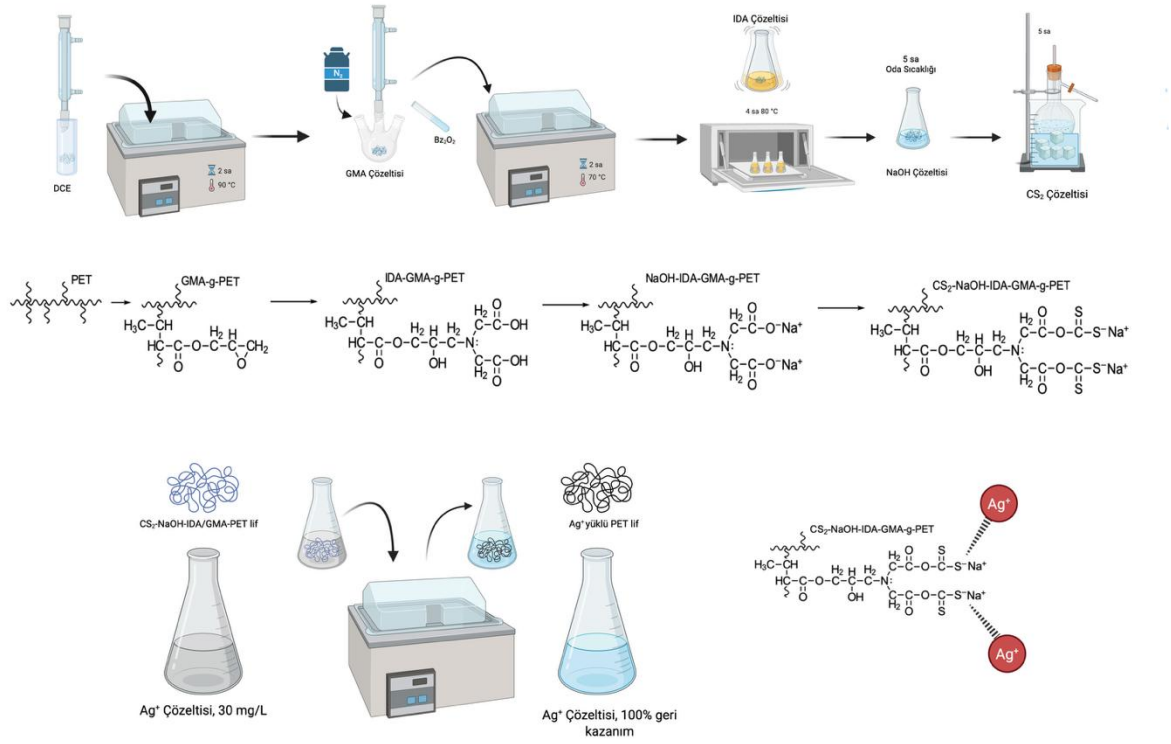
[1] Kırıkkale Üniversitesi, Kırıkkale Meslek Yüksekokulu, Yahşihan,71450 KIRIKKALE

mutluhanbiyikoglu@gmail.com- ORCID 0000-0003-0752-2242

ÖZET

Bu çalışma, sulu çözeltilerden gümüş iyonu (Ag^+) giderimi için sülfür (CS_2) modifiye polietilen tereftalat (PET) liflerin (CS_2-NaOH-IDA/GMA-PET) etkili kullanımını göstermektedir. Kimyasal modifikasyonlar, adsorpsiyon kapasitesini ve yüzey reaktivitesini artıran sülfür ve karboksil grupları dahil olmak üzere aktif fonksiyonel gruplar getirmiştir. F-TIR ve SEM analizleri yapısal değişiklikleri doğrularken, Termogravimetrik Analiz (TGA) sonuçları, modifiye edilmiş CS_2-NaOH-IDA/GMA-PET liflerinde %97 kütle kaybı gözlemlendiğini ve bu durumun yeni fonksiyonel grupların eklenmesiyle termal stabilitenin azaldığını göstermiştir. Orijinal PET liflerine kıyasla daha düşük termal stabilite, modifikasyonla yapıdaki uçucu bileşiklerin artmasına bağlanmıştır. Diferansiyel Taramalı Kalorimetri (DSC) analizinde, modifiye liflerin camsı geçiş sıcaklığı (T_g) yaklaşık 116.47°C ve kristalleşme sıcaklığı (T_c) 118.98°C olarak belirlenmiştir. Bu sonuçlar, modifikasyon sonrası PET liflerinin yapısının daha amorf hale geldiğini ve sertlik kazandığını göstermektedir. Lifler pH 5,0'da maksimum 91,25 mg/g kapasite ile optimum adsorpsiyona ulaşırken (Langmuir izotermi, R_2=0,9870), adsorpsiyon kinetiği ikinci dereceden bir model izlemiştir R^2=0, 9884). Bu sonuçlar, CS_2 ile modifiye edilmiş PET liflerin endüstriyel atık su arıtımı için verimli, uygun maliyetli ve yeniden kullanılabilir bir adsorban olma potansiyelini vurgulamaktadır.

ISBN NR. : 978-625-5694-38-6

Anahtar Kelimeler : Metal Adsorpsiyonu, Sülfür Modifiye PET, Atıksu Arıtımı, Adsorpsiyon Kinetiği

ISBN NR. : 978-625-5694-38-6

2H-TİYOKROMEN-2-ON MOLEKÜLÜNÜN YOĞUNLUK FONKSİYONEL KURAMI İLE KİMYASAL AKTİVİTE ÇALIŞMASI

Doç. Dr. ZEYNEP KELEŞOĞLU

Sinop Üniversitesi, Fen Edebiyat Fakültesi, zdemircioglu@sinop.edu.tr-

ORCID ID 0000-0001-9538-9140

ÖZET

Basit organik moleküller olan kumarinler, sentetik kimya, tıbbi kimya ve fotokimyanın çeşitli alanlarında yer almıştır. Boya endüstrisinde çeşitli ikame edilmiş kumarin türevlerinin uygulamaları mevcuttur. Kumarinler ayrıca lazer boyaları olarak kapsamlı bir şekilde incelenmiş ve statik dipol momentlerinde duruma bağlı değişim göstermiştir. Bunlara ek olarak antikanser, antioksidan, antiinflamatuar, antiHIV, antikoagülan, antibakteriyel, analjezik ve karşılaştırmalı immün modülasyon gibi çeşitli fizyolojik aktivitelere sahip önemli bir farmakolojik ajan sınıfını oluştururlar. Bu kapsamda sentezi ve deneysel özellikleri daha önceden çalışılmış olan molekülün kuramsal hesaplamaları yoğunluk fonksiyonel kuramı (YFK) kullanılarak yapıldı [1].Bu çalışmada, kimyasal aktivite hesaplama verileri ile molekül yapısının diğer molekül gruplarıyla etkileşim yatkınlığı ve kimyasal tepkime bölgeleri tayin edildi.

Anahtar Kelimeler: YFK, 2H-Tiyokromen, Kimyasal Aktivite

ISBN NR. : 978-625-5694-38-6

1. GİRİŞ

Kumarinler, sentetik kimya, tıbbi kimya ve fotokimyanın çeşitli alanlarında yer almıştır. Boya endüstrisinde çeşitli ikame edilmiş kumarin türevlerinin uygulamaları mevcuttur. Kumarinler ayrıca lazer boyaları olarak kapsamlı bir şekilde incelenmiş ve statik dipol momentlerinde duruma bağlı değişim göstermiştir. Bunlara ek olarak antikanser, antioksidan, antiinflamatuar, antiHIV, antikoagülan, antibakteriyel, analjezik ve karşılaştırmalı immün modülasyon gibi çeşitli fizyolojik aktivitelere sahip önemli bir farmakolojik ajan sınıfını oluştururlar.
2*H*-tiyokromen-2-on molekülünün X-ışını kırınımı yöntemiyle yapı analizi çalışması Munshi ve Row tarafından yapılmıştır [1]. Bu çalışmada deneysel olarak elde edilemeyen kuramsal kimyasal aktivite, elektrofilik ve nükleofilik yatkınlık incelendi. Bu hesaplamalarda Yoğunluk Fonksiyoneli Kuramı (YFK) kullanılarak, Becke tipi 3 parametreli Lee-Yang- Parr modeli B3LYP ve 6-311G(d,p) baz seti ile optimizasyon yapılarak yapının en kararlı hali elde edildi. Seçilen yöntemin ve baz setinin güvenilirliği X-ışını kırınımı sonucunda elde edilen geometrik parametreleri başarılı bir şekilde temsil etmesiyle doğrulandı.
Global kimyasal aktivite hesaplaması ile HOMO ve LUMO öncü moleküler orbital enerjileri kullanılarak sertlik, yumuşaklık, elektrofilik indeks, kimyasal potansiyel ve maksimum yük transferi parametrelerine ulaşarak kimyasal aktivite ve kinetik stabilite yatkınlığı belirlenmiştir. Lokal kimyasal aktivite hesaplamaları ile moleküler elektrostatik potansiyel haritası ve net yükler tespit edilmektedir. Böylece, moleküler elektrostatik potansiyel haritası (MEP) ile molekülün elektronca zengin ve fakir bölgelerinin belirlenmesini ve kimyasal aktiviteye yatkınlık tespit edilmiştir. Mulliken popülasyan analizi ile atomlara ait net yükler hesaplanmıştır. Böylece lokal ve global kimyasal aktivite çalışması ile molekül grubunun kimyasal bağlanma, elektrofilik ve nükleofilik doğanın anlaşılması, elektron yoğunluk dağılımı ve kimyasal aktif bölgelerin tespitinde iyi bir öngörü yapmamıza yardımcı olmaktadır.

2. MATERYAL VE METOT

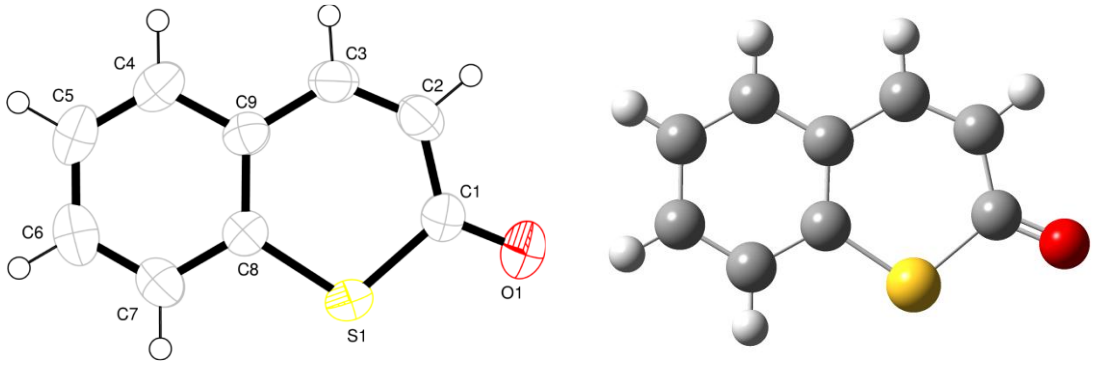
Hesaplamalı kimya yöntemleri son yıllarda moleküler ve kimyasal davranışların aydınlatılmasında oldukça yaygın olarak kullanılmaktadır. Kuramsal hesaplamalar deneysel olarak elde edilemeyen kimyasal aktivite hesaplamalarında, yeni materyallerin sentezlenmesinde yol gösterecek olan kimyasal aktif bölgelerin tayininde ve reaksiyon hızlarının belirlenmesinde oldukça başarılıdır. Hesaplamalı kimya yöntemlerinden en çok tercih edilen ve doğruluğu literatürde desteklenen Yoğunluk Fonksiyonel Kuramıdır (YFK). YFK organik ve metal organik yapıların enerji, dipol moment ve geometrik parametrelerinin belirlenmesinde kullanılır. YFK'ya ait tüm hesaplamalarda Gaussian09 [2] programı kullanılmıştır. Optimizasyon ile yapının en kararlı haline ve geometrik parametrelerine ulaşılır. Optimizasyon sonucunda elde edilen geometrik verilerin X-ışını kırınımı yöntemi sonucunda elde edilen verilerle uyumu kuramsal metot ve seçtiğimiz yöntemin doğruluğunu belirler. Bu çalışmada seçilen YFK/B3LYP/6-311G(d,p) sonuçları X-ışınları kırınımı yöntemiyle elde edilen geometrik parametreleri başarılı bir şekilde temsil etmiştir. Optimize yapının enerjisinden elde edilen özellikler olan lokal ve global aktivite hesaplamaları, ikinci dereceden lineer olmayan optik özellikler gibi birçok veriye ulaşılabilir.

ISBN NR. : 978-625-5694-38-6

3. BULGULAR VE TARTIŞMA

3.1. Optimize Yapı

2*H*-tiyokromen-2-on molekülünün X-ışını kırınımı yöntemiyle yapı analizi çalışması Munshi ve Row tarafından yapılmıştır [1]. Çalışılan moleküle ait geometrik parametreler olan bağ uzunluğu, bağ açısı ve burulma açı verileri X- kırınımı ışını kırınımı [1] ve YFK/B3LYP/6-311G(d,p) sonuçlarına göre karşılaştırmalı olarak Tablo 1'de verildi. Moleküle ait X-ışını kırınımı ve optimize yapı görünümü ise Görsel 1'de verildi.

a) b)

Görsel 1. a) X-ışını kırınımı [1] ve b) optimize yapı görünümü

Tablo 1'den görüldüğü üzere, YFK sonuçlarının X-ışını kırınımı verilerini başarılı bir şekilde temsil etmektedir. Geometrik parametrelerde gözlenen ufak farklılıklar kuramsal hesaplamaların moleküler yapıyı gaz fazında, yalıtılmış bir ortamda ve tüm etkileşimleri dikkate olmadan hesaplamasından kaynaklanmaktadır.

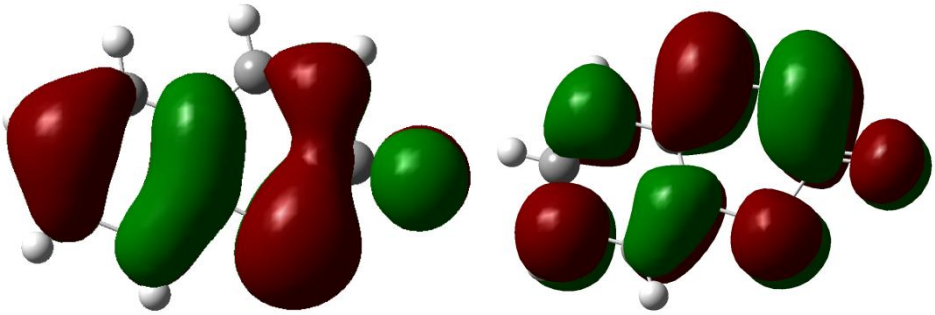
Tablo 1. 2*H*-tiyokromen-2-on molekülüne ait bazı geometrik parametrelerin deneysel ve kuramsal sonuçları

Geometrik parametreler (Å), (°)	**X-ışını[1]**	**DFT/B3LYP/6-311G(d,p)**
C1-O1	1.213(3)	1.2127
C1-S1	1.762(2)	1.7381
S1-C8	1.738(2)	1.7618
C8-C9	1.393(3)	1.4279
C8-S1-C1	105.74(10)	105.7377
C2-C1-O1	125.2(2)	125.1926
S1-C1-O1	116.45(18)	116.4661
C7-C8-S1	117.14(17)	117.1225
C9-C8-S1	122.27(16)	122.2528
C8-S1-C1-O1	175.34(18)	178.379
C9-C8-S1-C1	0.94(18)	1.6891
C7-C8-S1-C1	-179.65(16)	-178.9094
C3-C2-C1-O1	-178.212(16)	-179.1714

ISBN NR. : 978-625-5694-38-6

3.2. Global Kimyasal Aktivite Hesaplaması: Sertlik ve Yumuşaklık Parametreleri

Atomlar moleküler sistemleri oluştururken bir araya gelirler ve atomik orbitallerin doğrusal bileşimiyle moleküler orbitaller meydana gelir. Öncü moleküler orbitaller ise en yüksek dolu moleküler orbital olan HOMO ve en düşük boş moleküler orbital olan LUMO ile tanımlanır. Bir molekülden elektron sökmek ya da eklemek için gerekli enerji miktarının belirlenmesi, molekülün ışığı soğurması ve moleküler reaktivitenin belirlenmesinde sınır orbitalleri önemli bir yere sahiptir E_{HOMO} ve E_{LUMO} enerjileri arasındaki fark enerji aralığı ΔE ile tanımlanır ve optimize yapının kararlığını belirler. Optimize yapıya ait HOMO ve LUMO orbital görünümü Görsel 2'de verildi.

HOMO LUMO

Görsel 2. Optimize yapının HOMO ve LUMO orbital görünümü

Enerji aralığı ne kadar küçükse yapının yüksek kimyasal aktivite ve düşük kinetik stabilite ile kimyasal aktiviteye yatkın olduğunu belirler. Yapının yüksek enerji aralığına sahip olması ise yüksek sertlik ve düşük yumuşaklık parametresine sahip olduğunu ve oldukça yüksek kinetik stabilite ile oldukça kararlı olduğunu gösterir [3]. Molekülden bir elektronu uzaklaştırmak için gerekli olan minimum enerji olan iyonizasyon enerjisi $I = -E_{HOMO}$ ve gaz fazında moleküle bir elektron eklendiğinde yükselen enerji miktarı olan elektron ilgisi ise $A = -E_{LUMO}$ olarak tanımlanır. Molekül içerisindeki yük transferinin engellenmesinin bir ölçüsü olan sertlik değeri ise η = (I-A)/2 ile verilir. Sertliğin tersi yumuşaklık parametresi ise s = 1/2η ile temsil edilmektedir. Kimyasal sertliği yüksek olan moleküllerin molekül içi yük transferi azdır veya hiç gerçekleşmemektedir. Sertlik ve yumuşaklık parametrelerine ek olarak moleküldeki bir atomun elektronları çekme gücünü ifade eden χ = (I+A)/2 ise Mulliken elektronegatiflik parametresi olarak tanımlanır. Bunlara ek olarak elektrofilik indeks $w = \mu^2/2\eta$, kimyasal potansiyel μ = -(I+A)/2 ve maksimum yük transfer parametresi ise ΔN_{max} = (I+A)/2(I-A) ile hesaplamıştır. Bu parametreler ile çalışılan yapıya ait global kimyasal aktivite parametreleri belirlenmiş olmaktadır.

Optimize yapıya ait HOMO, LUMO enerjisi ve enerji aralığı sırasıyla -6.429 eV, -2.097 eV ve 4.332 eV olarak hesaplanmıştır. Yüksek enerji aralığı yapının oldukça yüksek sertlik 2.166 eV ve düşük yumuşaklık 0.23 $(eV)^{-1}$ verilerine sahip olması ile düşük kimyasal aktivite ve yüksek kinetik stabilite ile oldukça kararlı olduğunu göstermektedir. Çalışılan moleküle ait diğer global kimyasal aktivite parametreleri Tablo 2' de verilmiştir.

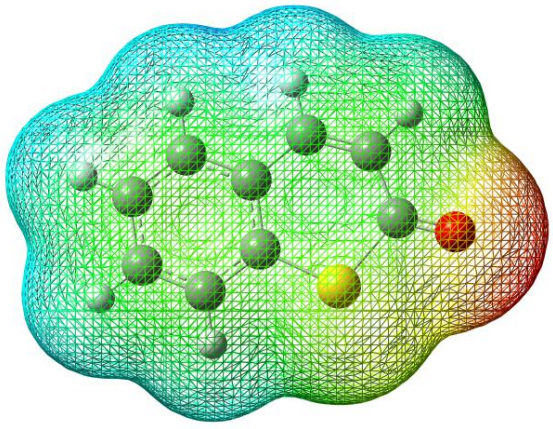
ISBN NR. : 978-625-5694-38-6

Tablo 2. Optimize yapıya ait global kimyasal aktivite parametreleri

YFK/B3LYP/6-311G(d,p) sertlik ve yumuşaklık parametreleri	
E_{HOMO}	-6.429 eV
E_{LUMO}	-2.097eV
İyonizasyon enerjisi (I)	6.429 eV
Elektron ilgisi (A)	2.097 eV
Enerji aralığı (ΔE)	4.332 eV
Elektronegatiflik (χ)	4.263 eV
Kimyasal potansiyel (μ)	-4.263 eV
Kimyasal sertlik (η)	2.166 eV
Kimyasal yumuşaklık (s)	0.23 $(eV)^{-1}$
Elektrofilik indeks (w)	4.195 eV
Maksimum yük transfer (ΔN_{max})	0.98

3.3. Lokal Kimyasal Aktivite Hesaplaması: Moleküler Elektrostatik Potansiyel Yüzeyi (MEP)

Moleküler elektrostatik potansiyel (MEP) moleküler davranışların reaktifliği, yapı aktifliği ve hidrojen bağlarının açıklanmasında kullanılan bir yöntemdir. İncelenen yapıya ait elektrofilik ve nükleofilik bölge tayininde renk kodları kullanılmaktadır. Kırmızı bölgeler elektrofilik (elektron seven) yatkınlığın fazla olduğu, (-) yüklü elektrostatik potansiyel bölgeleri gösterirken, molekülün tamamı üzerinden çekirdeğe göre elektron yoğunluğunun en fazla olduğu bölgedir. Mavi bölgeler ise nükleofilik (çekirdek seven) atağa yatkın, (+) yüklü elektrostatik potansiyel bölge ve düşük elektron yoğunluğunun olduğuna sahip olduğunu göstermektedir. Negatif bölgeler hidrojen bağının varlığını ifade etmektedir. MEP haritalarının yorumlanması molekülün kimyasal bağlanmadaki aktif bölgelerin tayini ve yeni kimyasalların sentezi aşamasında anahtar rol oynamaktadır [4]. Görsel 3'de görüldüğü üzere, incelenen moleküle ait en negatif bölgeler molekül içi ve moleküller arası bağların aktif olabileceği oksijen atomu üzerinde yerelleşirken, en pozitif bölgeler kükürt ve hidrojen atomları civarında yerelleşmektedir.

Görsel 3. MEP yüzeyi görünümü

ISBN NR. : 978-625-5694-38-6

3.4. Lokal Kimyasal Aktivite Hesaplamaları: Net Yükler

Çalışılan moleküle ait net yükler Mulliken popülasyon yöntemi kullanılarak hesaplanmıştır. Popülasyon analiz metotları sisteme ait elektron yoğunluğunun çekirdekler arasında paylaşımını ifade eder [5]. Bu işlem her bir çekirdek üzerindeki atom yükünü hesaplamayı sağlar. Atomik yük için kuantum mekaniksel bir işlemci bulunmadığından yük dağılım işlemi keyfidir [6]. Net yük analizi ile molekülün polarlığı, elektronik yapısı, atomik yapıların dipol momenti, atomlar üzerindeki yük dağılımı, moleküldeki yük transferini sağlayan donör ve acceptor çiftleri ve moleküler yapıların farklı özellikleri hakkında geniş bir veriye ulaşmamızı sağlamaktadır. Verilen bir atomda yerleşmiş tüm atomik orbitallerden gelen katkıların toplamı ilgili atomdaki elektron sayısını verir. Bu durumda, farklı atomlar üzerindeki baz fonksiyonlarını içeren bir katkının nasıl paylaşılacağını belirleyen bir yaklaşımın bulunması gerekmektedir. Mulliken popülasyon analizinde kullanılan ve bilinen en basit yol, katkıyı iki atom arasında eşit olarak paylaştırmaktır. Toplam yükün iki atom arasında eşit paylaşımı düşüncesi bazı elementlerin daha elektronegatif olmasını göz ardı etmektedir. Eksikliklerine rağmen net yük analizi elektrofilik ve nükleofilik doğanın anlaşılması, elektron yoğunluk dağılımı ve kimyasal aktif bölgelerin tespitinde oldukça etkin bir yöntem olarak kullanılmaktadır.

Tablo 3. Optimize yapıya ait net yük değerleri

Atomlar	MP yükleri	Atomlar	MP yükleri
C1	0.070421	C7	-0.017814
C2	-0.052887	C8	-0.266175
C3	-0.012968	C9	-0.033610
C4	-0.003064	S1	0.238689
C5	-0.082093	O1	-0.325890
C6	-0.052129		

Tablo 3'de görüldüğü üzere, en negatif yükler O1, C2, C3, C4, C5, C6, C7, C8 ve C9 atomlarında yerelleşmiştir. Optimize yapıya ait C1, S1 ve tüm hidrojen atomları ise en pozitif net yüke sahiptirler. En negatif bölgeler elektrofilik bölgeleri, en pozitif bölgeler ise nükleofilik bölgeleri temsil ederken elde edilen sonuçlar MEP ile oldukça iyi bir uyum içindedir.

3.5. İkinci Dereceden Çizgisel Olmayan Optik Özellikler (NLO)

İyi NLO özellik gösteren organik, inorganik ve organometalik materyaller optik iletişimde, sinyal işlemede, optik hesaplamada, sensörlerde, optik bağlantı materyallerinin tasarımında ve diğer birçok fotonik teknolojide etkili bir şekilde kullanılmaktadır [7]. Yalıtılmış bir molekül üzerine dışarıdan bir elektrik alan uygulandığında molekülün dipol momenti yeniden şekillenir. Bunun sonucunda toplam dipol moment ifadesinde kalıcı dipol moment dışında birinci ve ikinci mertebeden katkılar ortaya çıkar. Uygulanan elektrik alan zayıfsa doğrusal optik özellikleri temsil eden, moleküler kutuplanabilirlik, α, dikkate alınırken daha şiddetli elektrik alan uygulanması durumunda doğrusal olmayan optik özellikleri temsil eden birinci dereceden hiperkutuplanabilirlik, β , önemli hale gelir. Bir molekülün doğrusal olmayan optik özelliklerini Gaussian09 paket programı kullanarak hesaplamak için optimize molekül üzerinden enerji

ISBN NR. : 978-625-5694-38-6

hesabı yapılır ve anahtar kelime kısmına POLAR=ENONLY ifadesi yazılırak hesaplama başlatılır. Daha sonra çıkış dosyasından moleküler kutuplanabilirliğin ortalama değeri, kartezyen koordinatlar kullanılarak,

$$\alpha = \frac{\alpha_{xx}+\alpha_{yy}+\alpha_{zz}}{3} \quad (1)$$

birinci dereceden hiperkutuplanabilirlik ise

$$\beta_{tot} = \left[\left(\beta_{xxx}+\beta_{xyy}+\beta_{xzz}\right)^2 + \left(\beta_{yyy}+\beta_{yzz}+\beta_{yxx}\right)^2 + \left(\beta_{zzz}+\beta_{zxx}+\beta_{zyy}\right)^2 \right]^{1/2} \quad (2)$$

şeklinde hesaplanır. Moleküllerin HOMO-LUMO enerji aralığı ve doğrusal olmayan optik özellikleri arasında sıkı bir ilişki vardır [20]. Bu enerji aralığı daraldıkça uygulanan elektrik alan yardımı ile HOMO' dan LUMO' ya elektron göçünün daha kolay olacağı söylenebilir. Elektron dağılımının kolay değişebilmesi kutuplanmayı artırır ve böylece β değeri de artar. Ayrıca molekülün uçlarına alıcı-verici gurupların bağlanması da yük asimetrisini etkiler ve β değeri artar. Bunların dışında π bağındaki elektronların kutuplanabilirliğine bağlı olan β değeri, konjuge π bağları artırılarak molekül uzatıldığında da artacaktır.

Hesaplanan moleküler kutuplanabilirlik ,α, ve birinci dereceden hiperkutuplanabilirlik, β, değerleri atomik birimden (a.u.) elektrostatik birime (e.s.u.) çevrilerek sırasıyla 18.74 $Å^3$, 4.26×10^{-30} esb olarak elde edilmiştir. Prototipik bir NLO materyali olan üre ile karşılaştırıldığında elde edilen β değerinin, oldukça yüksek olduğu elde edilmiştir [8]. Buna göre molekülün optik bir materyal olmaya iyi bir aday olduğunu göstermektedir.

4. SONUÇ

İncelenen molekülün lokal ve global kimyasal aktivite parametreleri kuramsal olarak YFK/B3LYP/6-31G(d,p) yöntemi ile incelenmiştir. Optimizasyon sonucunda elde edilen geometrik parametreler literatürde bulunan X-ışını kırınımı deneyi sonucunda elde edilen verilerle karşılaştırıldığında oldukça başarılı bir seçim olduğu bulunmuştur. Global kimyasal aktivite parametreleri öncü moleküler orbital olan HOMO ve LUMO enerjilerinin hesaplanması sonucunda elde edilmiştir. Yüksek enerji aralığı, sertlik ve maksimum yük transferi değerleri incelenen molekülün kararlı ve kimyasal aktiviteye yatkınlığının düşük olduğunu öngörmektedir. Mulliken populasyon analizi sonucunda elektrofilik baskın bölgeler O1, C2, C3, C4, C5, C6, C7, C8 ve C9 atomları üzerinde, nükleofilik baskın bölgeler ise C1, S1 ve hidrojen atomları üzerinde yoğunlaşmıştır. MEP haritasında en negatif bölgeler oksijen atomları üzerinde kırmızı ile kodlanmıştır ve bu bölgeler hidrojen bağlarının oluşumunda aktif olan ve elektrofilik yatkınlığı fazla olan bölgeleri temsil etmektedir. Nükleofilik doğanın baskın olduğu bölgeler ise kükürt ve hidrojen atomlarının yoğun olduğu bölgelerde yerelleşmiş bulunmaktadır. Yapılan lineer olmayan optik özellik analizi ile moleküler kutuplanabilirlik ve birinci dereceden hiperkutuplanabilirlik değerleri sırasıyla 18.74 $Å^3$, 4.26×10^{-30} esb olarak elde edilmiştir. Elde edilen β değeri, molekülün optik bir materyal olmaya iyi bir aday olduğunu göstermektedir.

KAYNAKÇA

ISBN NR. : 978-625-5694-38-6

[1] P. Munshi, T.N. G. Row, 2H-Thiochromen-2-one, Acta Cryst., E58, o353±o354, 2002.
[2] M.J. Frisch, G.W. Trucks, H.B. Schlegel, G.E. Scuseria, M.A. Robb, J.R. Cheeseman, G. Scalmani, V. Barone, B. Mennucci, G.A. Petersson, H. Nakatsuji, M. Caricato, X. Li, H.P. Hratchian, A.F. Izmaylov, J. Bloino, G. Zheng, J.L. Sonnenberg, M. Hada, M. Ehara, K. Toyota, R. Fukuda, J. Hasegawa, M. Ishida, T. Nakajima, Y. Honda, O. Kitao, H. Nakai, T. Vreven, J.A. MontgomeryJr., J.E. Peralta, F. Ogliaro, M. Bearpark, J.J. Heyd, E. Brothers, K.N. Kudin, V.N. Staroverov, R. Kobayashi, J. Normand, K. Raghavachari, A. Rendell, J.C. Burant, S.S. Iyengar, J. Tomasi, M. Cossi, N. Rega, J.M. Millam, M. Klene, J.E. Knox, J.B. Cross, V. Bakken, C. Adamo, J. Jaramillo, R. Gomperts, R.E. Stratmann, O. Yazyev, A.J. Austin, R. Cammi, C. Pomelli, J.W. Ochterski, R.L. Martin, K. Morokuma, V.G. Zakrzewski, G.A. Voth, P. Salvador, J.J. Dannenberg, S. Dapprich, A.D. Daniels, O. Farkas, J.B. Foresman, J.V. Ortiz, J. Cioslowski, and D.J. Fox, Gaussian 09W, Revision E.01, Gaussian, Inc., Wallingford CT, 2009.

[3] K. Bahgat, S. Fraihat, Normal coordinate analysis, molecular structure, vibrational, electronic spectra and NMR investigation of 4-amino-3-phenyl-1*H*-1,2,4-triazole-5(4*H*)-thione by *ab initio* HF and DFT method, *Spectrochim. Acta A*, 135, 1145-1155, 2015.

[4] A. Hinchliffe, M.H.J. Soscun, Ab initio studies of the dipole polarizabilities of conjugated molecules. Part 2. Monocyclic azines, *J. Mol. Struct.*, 110 (2), 109-120, 1994.

[5] R.S.J. Mulliken, Electronic Population Analysis on LCAO-MO Molecular Wave Functions, *Chem. Phys*., 23,1833-1840, 1955.

[6] C.C. Ersanlı, G. Kaya Kantar, S. Şaşmaz, Crystallographic, spectroscopic (FTIRand NMR) and quantum computational calculation studies on bis(2-methoxy-4-((E)-prop-1-enyl)phenyl)oxalate, *J. Mol. Struct*., 1143 318-327, 2017.

[7] H.S. Nalwa, S. Miyata, Non-linear Optics of Organic Molecules and Polymers. CRC Press, Boca Raton, FL, 611, 1997.

[8] S. Eskikanbur, K. Sayin, M. Kose, H. Zengin, V. McKee, M. Kurtoglu, Synthesis of two new azo-azomethines; spectral characterization, crystal structures, computational and fluorescence studies, *J. Mol. Struct.* 1094, 183-194, 2015.

ISBN NR. : 978-625-5694-38-6

N-(8-KİNOLİLAMİNO)FTALİMİD MOLEKÜLÜNÜN KUANTUM KİMYASAL HESAPLAMALAR ÜZERİNE ÇALIŞMALARI

Doç. Dr. ZEYNEP KELEŞOĞLU[1], Doç. Dr. SERAP UZUN[2]

[1]Sinop Üniversitesi, Fen Edebiyat Fakültesi, zdemircioglu@sinop.edu.tr-

ORCID ID 0000-0001-9538-9140

[2]Samsun Üniversitesi, Mühendislik ve Doğa Bilimleri Fakültesi, serap.uzun@samsun.edu.tr-

ORCID ID 0000-0002-2982-8376

ÖZET

Kinolin çekirdeği, geniş bir biyolojik aktivite spektrumu sergileyen birçok doğal ve farmakolojik açıdan aktif bileşiklerin ana iskeletini oluşturur. Tıp, bioorganik, endüstriyel ve sentetik organik kimya alanlarında önemli uygulamalara sahip olan kinolin türevlerinin sentezi için etkili yöntemlerin geliştirilmesine büyük ilgi duyulmaktadır. Öte yandan kinolin, alkaloidlerde bulunan yaygın olarak dağıtılmış doğal bir üründür ve ayrıcalıklı bir farmakofor yapısıdır. Birçok klinik ilaçta bulunur ve kinona ağacının kabuğundan izole edilen kinolin bazlı antimalaryal ilaçlar iyi bilinmektedir. Bu çalışma daha önceden sentezi ve deneysel X-ışını kırınımı çalışması yapılmış kinolin türevi molekülün yoğunluk fonksiyonel kuramı (YFK) ile kimyasal hesaplamalarını içerir. Seçilen YFK/B3LYP6-311G(d,p) baz seti deneysel olarak X-ışını kırınımı verilerinden elde edilen geometrik parametrelerle oldukça iyi bir uyum içerisinde çıkmıştır. Kuramsal olarak doğrusal olmayan ikinci dereceden optik özellikleri (NLO) ile çalışılan molekül grubunun optik materyal olma eğilimi tartışıldı. Ayrıca *N*-(8-Kinolilamino)ftalimid molekülünün yük transferi mekanizması ECT yöntemi ile belirlenerek enerji arağı ile ilişkisi değerlendirildi.

Anahtar Kelimeler: YFK, NLO, Kinolin, ECT yük akışı

ISBN NR. : 978-625-5694-38-6

1. GİRİŞ

Kinolin halkası, çeşitli biyolojik aktiviteler gösteren bazı doğal ürünlerin ve bazı bileşiklerin yapımında rol oynadığı için bilim insanlarının dikkatini çeken bir halkadır. Bu molekül, iki karbon atomuna bağlı piridin ve benzen molekülleri içerir. Bu nedenle aromatik bir azot bileşiği olarak bilinir. Kinolin türevlerinin özellikleri, antineoplastik ve kardiyovasküler aktiviteleridir. Kinolin türevlerinin çeşitli işlevlerde birçok hayati rolü vardır. Bu hayati rol, antifilarial, antibakteriyel ve antimalarial aktiviteler olarak sıralanabilir. Bu nedenle, bu yapıların karakterizasyonunun incelenmesi önem taşımaktadır. Bu çalışmada daha önceden sentezi ve X-ışınları çalışması yapılmış olan *N*-(8-Quinolylamino)phthalimide molekülünün kuramsal çalışması incelendi [1]. Tüm kuramsal hesaplamalarda Yoğunluk Fonksiyonel Kuramı (YFK) kullanıldı. YFK'nın moleküler özellikleri tahmin etmedeki hızı ve hassasiyeti nedeniyle en çok tercih edilen teorik yöntemlerden biridir. Elektron dalga fonsiyonları tek kristal X-ışını kırınımı yönteminden türetilen elektron yoğunluk fonksiyonu kullanarak yaklaşık olarak hesaplandı. Bileşiklerin elektron yoğunluğundan birçok özellik belirlendiği için elektron dağılım fonksiyonunu bildiğimiz bileşiklerin fiziksel ve kimyasal özelliklerini incelemek için YFK kullanılmaktadır.

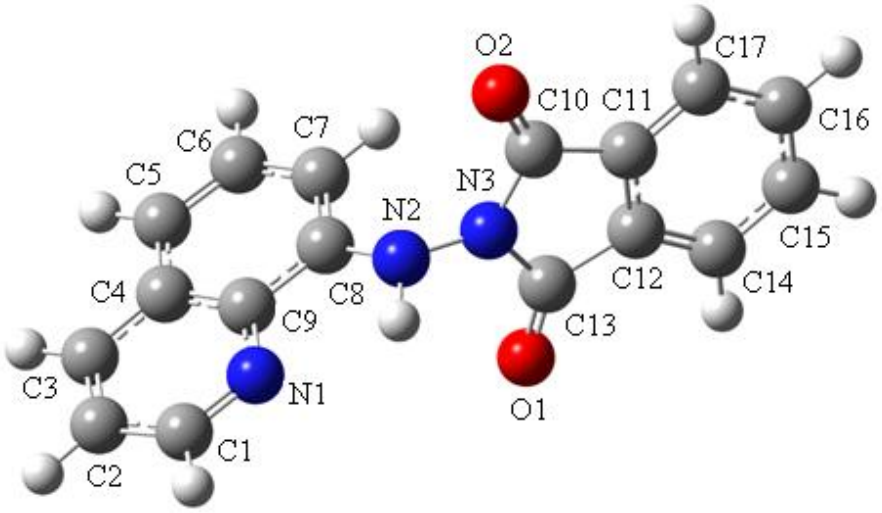
2. MATERYAL VE METOT

Tüm kuramsal hesaplamalarda Gaussian 09 programı kullanıldı [2]. Kuramsal hesaplamalar YFK/B3LYP/6-311G(d,p) baz seti kullanılarak yapıldı [3]. İlk olarak çalışılan yapı gaz fazında optimize edildi. Optimizasyon sonucunda elde edilen geometrik parametreler, X-ışınları deneysel yöntem ile elde edilen geometrik parametre verileri ile karşılaştırıldı. X-ışını kırınımı verileri ile oldukça iyi bir uyum gösteren kuramsal geometrik parametre verileri ile seçilen baz setinin güvenilirliği ve doğruluğu öngörüldü. Optimizasyon işleminden sonra HOMO ve LUMO enerjileri, kimyasal aktivite parametreleri olan sertlik ve yumuşaklık değerleri, net yükler (Mulliken popülasyon yükleri), moleküler elektrostatik potansiyel (MEP) haritası ile elektrofik ve nükleofilik bölgeleri belirlendi. Bunlara ek olarak ikinci dereceden lineer olmayan optik özellikleri ve DNA/ECT yük transferi mekanizması hesaplandı.

3. BULGULAR VE TARTIŞMA

Moleküle ait X-ışını kırınımı ve YFK/B3LYP/6-311G(d,p) baz setine ait geometrik parametreler Tablo 1'de karşılaştırmalı olarak verilmiştir. İncelenen molekülünün X-ışını kırınımına ait ve optimize yapı görünümü Görsel 1'de verilmiştir. Kuramsal hesaplamalar sonucunda elde edilen geometrik parametrelerin ve X-ışını kırınımına ait veriler ile iyi bir uyum içinde olduğu görüldü. YFK hesaplamaları moleküller arası etkileşimleri dikkate almaz ve gaz fazında tek bir molekül üzerinden çeşitli özellikleri hesaplar. Bu nedenle parametrelerde gözlenen ufak farklılıklar beklenen bir sonuçtur.

ISBN NR. : 978-625-5694-38-6

Görsel 1. Optimize yapıya ait görünüm

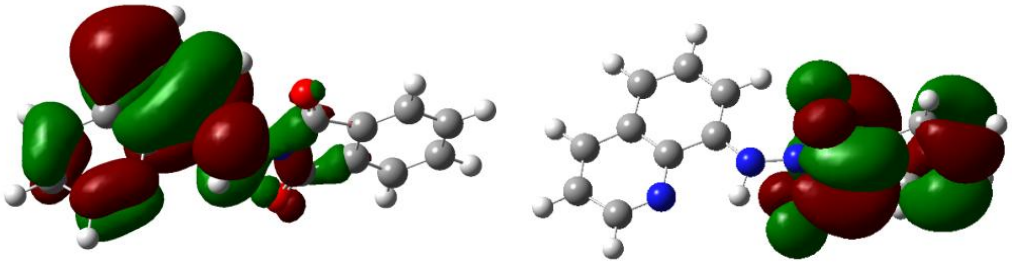
Tablo 1. İncelenen molekülüne ait deneysel ve kuramsal geometrik parametre verileri

Bağ Uzunluğu (Å) ve Bağ açıları (°)	**X-ışını[1]**	**DFT/B3LYP/6-311G(d,p)**
N1-C9	1.367(3)	1.3587
N2-C8	1.403(4)	1.3952
N2-N3	1.379(3)	1.3751
C13-O1	1.213(3)	1.2034
C10-O2	1.211(3)	1.2016
C8-N2-N3	116.8(2)	119.484
N2-N3-C13	124.7(2)	123.7408
O2-C10-N3	124.3(2)	126.1725
O2-C10-C11	124.7(2)	129.3725
N1-C9-C8	119.3(2)	117.5815
C7-C8-N2	123.5(2)	124.2551
C10-N3-N2	120.9(3)	123.1524
O1-C13-C12	130.4(3)	129.9741

3.1. Sınır Orbitalleri ve Kimyasal Aktivite Parametreleri

Sınır orbitalleri HOMO ve LUMO olarak adlandırılır. HOMO en yüksek enerjili dolu orbital iken LUMO, en düşük enerjili boş orbital olarak bilinir. HOMO ve LUMO kimyasal tepkimelerde öncü moleküler orbitallerdir. HOMO iyonlaşma potansiyeli ile yakından ilişkili olup, molekülün elektron verme eğilimini, LUMO ise elektron ilgisi ile yakından ilişkili olup molekülün elektron alma eğilimini tanımlar. Molekülün enerji farkı olan ΔE, HOMO ve LUMO orbital enerji farkıdır. Enerji aralığı ΔE, kimyasal kararlılığın belirlenmesinde oldukça önemlidir. İncelenen moleküle ait HOMO ve LUMO orbitallerinin görünümü Görsel 2'de verildi.

ISBN NR. : 978-625-5694-38-6

HOMO LUMO

Görsel 2. Optimize yapıya ait HOMO ve LUMO orbital görünümü

Molekülden bir elektronu uzaklaştırmak için gerekli olan minimum enerji olan iyonizasyon enerjisi I = -E_{HOMO} ve gaz fazında moleküle bir elektron eklendiğinde yükselen enerji miktarı olan elektron ilgisi ise A = - E_{LUMO} olarak tanımlanır. Molekül içerisindeki yük transferinin engellenmesinin bir ölçüsü olan sertlik değeri ise η = (I-A)/2 ile verilir. Sertliğin tersi yumuşaklık parametresi ise S = 1/2η ile temsil edilmektedir. Kimyasal sertliği yüksek olan moleküllerin molekül içi yük transferi azdır veya hiç gerçekleşmemektedir. Sertlik ve yumuşaklık parametrelerine ek olarak moleküldeki bir atomun elektronları çekme gücünü ifade eden χ = (I+A)/2 ise Mulliken elektronegatiflik parametresidir. Bunlara ek olarak elektrofilik indeks $w = \mu 2/2\eta$, kimyasal potansiyel μ = -(I+A)/2 ve maksimum yük transfer parametresi ise ΔNmax = (I+A)/2(I-A) ile hesaplamıştır.
Molekülün enerji aralığı küçük ise yumuşak, büyük ise sert bir molekül olduğu öngörülmektedir [4]. Optimize yapıya ait tüm kimyasal aktivite parametreleri Tablo 2'de verildi. Optimize yapıya ait HOMO, LUMO enerjisi ve enerji aralığı sırasıyla -5.748 eV, - 2.468 eV ve 3.28 eV olarak hesaplandı. Elde edilen veriler ile molekülün hemen hemen düşük sertlik 1.64 eV ve yüksek yumuşaklık 0.30 $(eV)^{-1}$ verilerine sahip olması kimyasal aktiviteye yatkın ve kinetik kararlılığının düşük olduğunu göstermektedir. Maksimum yük transferinin 1.24 ile yüksek sayılan bir yük akışına sahip olabileceğini öngörmüştür.

Tablo 2. Çalışılan moleküle ait kimyasal aktivite verileri

Kimyasal aktivite parametreleri	
E_{HOMO}	-5.748 eV
E_{LUMO}	-2.468 eV
İyonizasyon enerjisi (I)	5.748 eV
Elektron ilgisi (A)	2.468 eV
Enerji aralığı (ΔE)	3.28 eV
Elektronegatiflik (χ)	4.108 eV
Kimyasal potansiyel (μ)	-4.108 eV
Kimyasal sertlik (η)	1.64 eV
Kimyasal yumuşaklık (s)	0.30 $(eV)^{-1}$
Elektrofilik indeks (w)	5.145 eV
Maksimum yük transfer (ΔN)	1.24

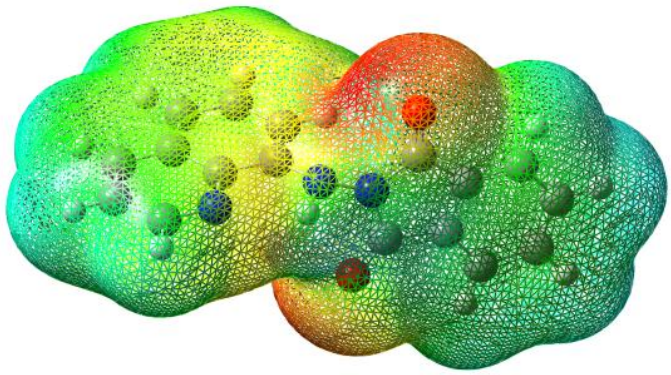
ISBN NR. : 978-625-5694-38-6

3.2. Moleküler Elektrostatik Potansiyel (MEP)

Moleküler elektrostatik potansiyel (MEP) birim pozitif yük ile sistemin moleküler yük dağılımı arasındaki etkileşim enerjisi olarak tanımlanmaktadır. Moleküle ait MEP fonksiyonu, hem çekirdek hem de elektronik dağılımdan gelen katkıların toplamından oluşmaktadır. Moleküler elektrostatik potansiyel elektrofilik ve nükleofilik doğanın belirlenmesinde kullanılan etkin bir yöntemdir [5]. MEP yüzeyi faklı renklerin kullanılmasıyla tanımlanır ve yorumlanır. Potansiyel artışı kırmızı<turuncu<sarı<yeşil<mavi olarak tanımlanır.

En negatif potansiyel (molekülün tamamı üzerinden çekirdeğe göre elektron yoğunluğunun fazla olduğu bölge) kırmızıyla gösterilirken; en pozitif potansiyeli (kısmi pozitif yüklerin bulunduğu bölge) göstermek için mavi renk kullanılır, [6]. MEP haritaları moleküldeki elektrofil, (elektron seven), ve nükleofil, (çekirdek seven), tepkimelerin gerçekleşeceği bölgelerin tahmin edilebilmesinde ve molekül içi hidrojen bağı oluşumu hakkında önemli bilgiler vermektedir. Pozitif bölgeler nükleofilik tepkinirliği, negatif bölgeler ise elektrofilik tepkinirliği temsil etmektedir. MEP haritalarının yorumlanması molekülün kimyasal bağlanmadaki aktif bölgelerin tayini ve yeni kimyasalların sentezi aşamasında anahtar rol oynamaktadır.

En negatif bölgeler kırmızı ile kodlanmış olarak görülmektedir ve en çok oksijen ve azot atomları üzerinde yerelleşmiştir. Bu bölgeler hidrojen bağlarının oluşumunda aktif olan ve elektrofilik yatkınlığı fazla olan bölgeleri temsil etmektedir. En pozitif nükleofilik doğanın baskın olduğu bölgeler ise hidrojen atomlarının yoğun olduğu bölgelerde yerelleşmiş konumda bulunmaktadır (Görsel 3).

Görsel 3. Optimize yapıya ait moleküler elektrostatik potansiyel (MEP) görünümü

3.3. Net Yükler

Çalışılan yapıya ait net yükler Mulliken popülasyon (MPA) analizi ile hesaplanmıştır. Popülasyon analizi, bir dalga fonksiyonunu ya da elektron yoğunluğunu çekirdekteki yüklere, bağ mertebelerine veya deneysel olarak elde edilemeyen başka bilgilere uygulayabilmek için matematiksel olarak bölüşüm yaparak ortaya koyan bir yöntemdir [7,8]. Atomik yükler, herhangi bir fiziksel niceliğe karşılık gelmediğinden deneysel olarak elde edilemezler. Verilen bir atomdaki yerelleşmiş bütün atomik orbitallerden gelen katkılar o atomdaki elektron sayısını verecek biçimde toplanır. Burada farklı atomlar üzerindeki baz fonksiyonlarının katkılarının

ISBN NR. : 978-625-5694-38-6

nasıl bölüştürüleceği önemli bir hal almaktadır. Mulliken, katkının iki atom arasında eşit olarak paylaşılmasını önermektedir. Toplam yükün iki atom arasında eşit paylaşımı düşüncesi bazı elementlerin daha elektronegatif olmasını göz ardı etmektedir. Bu durumda Mulliken popülasyon analizi, bir orbitale ikiden daha çok elektron popülasyonunu atayabilir ve bir atoma iyonik olarak bağlı sistemlerde yük dağılımının eksik tahminine yol açar. Yapay ve tam doğru sonuçlar vermemesine rağmen nükleofilik, (elektronca zengin), ya da elektrofilik, (elektronca fakir), atağa ve diğer moleküler etkileşimlere duyarlı bölgelerin tespitinde oldukça etkilidir. MPA analizi, kimyasal tepkimedeki öncü bölgeleri, elektron yoğunluk dağılımı ve MEP hakkında önbilgi sağlamaktadır. Yapıya ait en negatif yükler N1, N2, N3, O1, O2, C2, C4, C6, C7, C11, C12, C14, C15, C17 atomları üzerinde, en pozitif yükler ise C1, C3, C8, C9, C10, C13 ve hidrojen atomları üzerinde yerelleşmiştir (Tablo 3).

Tablo 3. İncelenen molekülün MPA yükleri

Atom	MPA	Atom	MPA	Atom	MPA
C1	0.080774	C9	0.077749	C17	-0.022865
C2	-0.184724	C10	0.455114	N1	-0.383373
C3	0.051465	C11	-0.144020	N2	-0.281694
C4	-0.064372	C12	-0.150405	N3	-0.407797
C5	-0.064962	C13	0.458876	O1	-0.291005
C6	-0.090988	C14	-0.021392	O2	-0.283040
C7	-0.048076	C15	-0.081931		
C8	0.219689	C16	-0.081126		

3.4. İkinci Dereceden Lineer Olmayan Optik Özellikler

Maddeye ait optik özellikler, uygulanan bir dış alanın etkisi ile maddenin dipol momentinin yeniden şekillenmesi sonucu ortaya çıkar. Birinci dereceden hiper-kutuplanabilirlik (β) değeri ile lineer olmayan optik özellikler tayin edilir. Molekülün ΔE enerji farkı ne kadar küçük olursa elektron dağılımı o kadar kolay yönlendirilebilir ve kutuplanma büyük olur [9,10]. Dolayısıyla HOMO-LUMO enerji aralığı küçük olan bir molekülde hiper-kutuplanabilirlik büyük değerler alırken böyle bir molekül çizgisel olmayan optik özellik gösteren bir materyal olarak öngörülebilir. Son yıllarda, çizgisel olmayan optik özellik gösteren organik materyallerin iletişim alanında kullanımı ivme kazanmıştır. Çalışılan molekülün birinci dereceden optik olmayan özelliği (NLO) hesaplandığında dipol moment, kutuplanabilirlik ve hiperkutuplanabilirlik değerleri sırasıyla 3.0695 Debye, 23.74 $Å^3$, 2.33×10^{-30} esb olarak elde edilmiştir. Çalışılan molekül, referans madde kabul edilen üreden yaklaşık 18 kat fazla hiperkutuplanabilirlik değerlerine sahiptir [11]. Buna göre incelenen molekül yüksek kutuplanabilirlik değerleri ile çizgisel olmayan optik özellik gösteren bir materyal olmaya adaydır.

3.5. DNA Bazları ile Elektrofilik-Merkezli Yük TransferiMethodu (ECT)

ISBN NR. : 978-625-5694-38-6

Elektrofilik-merkezli yük transfer (ECT) methodu incelenen molekül ve DNA bazlarının (adenin, guanin, sitozin ve timin) elektrofilik ve nükleofilik davranışlarını ortaya koyan önemli fiziksel ve kimyasal bir fonksiyondur [12]. Hesaplanan ECT değeri sıfırdan büyükse, yükler bazdan fonksiyonel gruba akmaktadır. Bunun aksine, ECT değeri sıfırdan küçük ise, yükler fonksiyonel gruptan baz yapısına hareket etme eğilimindedir. *N* elektronlu nötr gruba ait geometriler nötral, anyonik ve katyonik durum için iyonizasyon potansiyel enerjisi *IP*=[E(*N*-1)-E(*N*)] ve elektron çekim enerjisi *EA*=[E(*N*)-E(*N*+1)] ile hesaplanmaktadır. ECT değerini etkileşen sistemlerin ΔN_{max} farkları belirlemektedir. İncelenen molekülü A, DNA bazlarını (adenin, guanin, sitozin ve timin) B olarak ele alırsak, ECT > 0 olduğunda yük geçişi B'den A'ya; ECT < 0 olduğunda ise A'dan B'ye olmaktadır. Yük transferi ile ilgili eşitlikler:

$$ECT=(\Delta N_{max})_A-(\Delta N_{max})_B \quad (1)$$

$$(\Delta N_{max})_A=\mu_A/\eta_A \qquad (\Delta N_{max})_B=\mu_B/\eta_B \quad (2)$$

Hesaplanan ECT değerleri adenin, sitozin, guanin ve timin için sırasıyla -0.2664, -0.2284, -0.3594 ve 0.3860 olarak elde edildi. Bu sonuçlar ECT > 0 değerlerinde timin DNA bazından çalışılan yapıya yük geçişi olduğunu ifade etmektedir. Bunun aksine ECT<0 olan diğer DNA bazlarına ise molekülden yük transferi olmaktadır. Bu veriler molekül grubunun aktiviteye yatkın olduğunu desteklemektedir.

4. SONUÇ VE YORUM

Çalışılan moleküle ait tüm kuramsal hesaplamalar YFK/B3LYP/6-311G(d,p) kullanılarak yapılmıştır. Kuramasal hesaplamalar deneysel olarak elde edilemeyen sertlik ve yumuşaklık parametrelerini belirlemede kullanılan etkili bir yöntemdir. Bu çalışmada yapıya ait elektrofilik ve nükleofilik doğa, lokal ve global kimyasal aktivite parametreleri hesaplanarak yapıldı. Moleküler elektrostatik potansiyel haritası elektrofilik bölgelerin oksijen ve azot atomları üzerinde konumlandığını, bu bölgelerin kimyasal bağlanma ve kimyasal aktivasyonda etkin bölgeler olduğunu öngördü. Net yük analizi analizi yapının elektrofilik atağa daha yatkın olduğunu gösterdi. Optimize yapıya ait HOMO, LUMO enerjisi ve enerji aralığı sırasıyla -5.748 eV, - 2.468 eV ve 3.28 eV olarak hesaplandı. Elde edilen veriler ile molekülün hemen hemen düşük sertlik 1.64 eV ve yüksek yumuşaklık 0.30 $(eV)^{-1}$ verilerine sahip olması kimyasal aktiviteye yatkın ve kinetik kararlılığının düşük olduğunu göstermektedir. Maksimum yük transferinin 1.24 ile yüksek sayılan bir yük akışına sahip olabileceğini öngörmüştür. Çalışılan molekülün lineer olmayan optik özellik analizi ile dipol moment, kutuplanabilirlik ve hiperkutuplanabilirlik değerleri sırasıyla 3.0695 Debye, 23.74 $Å^3$, 2.33×10^{-30} esb olarak elde edildi. Çalışılan molekül, referans madde kabul edilen üreden yaklaşık 18 kat fazla hiperkutuplanabilirlik değerlerine sahiptir. Buna göre incelenen molekül yüksek kutuplanabilirlik değerleri ile çizgisel olmayan optik özellik gösteren bir materyal olmaya adaydır. Hesaplanan yük transferi ECT değerleri adenin, sitozin, guanin ve timin için sırasıyla -0.2664,-0.2284, -0.3594 ve 0.3860 olarak elde edildi. Bu sonuçlar ECT > 0 değerlerinde timin DNA bazından çalışılan yapıya yük geçişi olduğunu ifade etmektedir. Bunun aksine ECT<0 olan diğer DNA bazlarına ise molekülden yük transferi olmaktadır. Bu veriler molekül grubunun aktiviteye yatkın olduğunu desteklemektedir.

KAYNAKÇA

ISBN NR. : 978-625-5694-38-6

[1] D.E. Lynch, I., Mc Clenaghan, *N*-(8-Quinolylamino)phthalimide, Acta Cryst., E57, o16-o17, 2001.
[2] M.J., Frisch, G.W., Trucks, H.B., Schlegel, G.E., Scuseria, M.A., Robb, J.R., Cheeseman, G., Scalmani, V., Barone, B., Mennucci, G.A., Petersson, H., Nakatsuji, M., Caricato, X., Li, H.P., Hratchian, A.F., Izmaylov, J., Bloino, G., Zheng, J.L., Sonnenberg, M., Hada, M., Ehara, K., Toyota, R., Fukuda, J., Hasegawa, M., Ishida, T., Y., Nakajima, O., Honda, H., Kitao, T., Nakai, Jr., J.A., Vreven, J.E., Montgomery, F., Peralta, M., Ogliaro, J.J., Bearpark, E., Heyd, K.N., Brothers, V.N., Kudin, R., Staroverov, J., Kobayashi, K., Normand, A., Raghavachari, J.C., Rendell, S.S., Burant, J., Iyengar, M., Tomasi, N., Cossi, J.M., Rega, M., Millam, J.E., Klene, J.B., Knox, V., Cross, C., Bakken, J., Adamo, R., Jaramillo, R.E., Gomperts, O., Stratmann, A.J., Yazyev, R., Austin, C., Cammi, J.W., Pomelli, R.L., Ochterski, K., Martin, V.G., Morokuma, G.A., Zakrzewski, V., Salvador, J.J., Dannenberg, S., Dapprich, A.D., Daniels, O., Farkas, J.B., Foresman, J.V., Ortiz, J., Cioslowski, J., Fox, Gaussian 09, Revision E.01, Gaussian, Inc., Wallingford CT, 2009.
[3] A.D., Becke Density-functional exchange-energy approximation with correct asymptotic behavior. Phys Rev A Gen Phys., 38 (6): 3098-3100, 1988.
[4] K., Fukui. Role of frontier orbitals in chemical reactions. Science, 218 (4574): 747–754, 1982.
[5] N.G., Haress, O.A., El-Emam, C.Y., Al-Deab, A., Panicker, C., Al-Saadi Van Alsenols, J., Ahmad War. Vibrational spectroscopic and molecular docking study of 2-benzylsulfanyl-4-[(4-methylphenyl)-sulfanyl]-6-pentylpyrimidine-5-carbonitrile, a potential chem. Other apeutic agent. Spectrochim. Acta A, 137:569-580, 2015.
[6] C., Morell, P., Ayers, A., Grand, S., Gutierrez-Oliva, A., Toro-Labbe. Explaining reaction mechanisms using the dual descriptor: A complementary tool to the molecular electrostatic potential. Phys. Chem.-Chem. Phys., 10: 7239-7246, 2008.
[7] R. S. Mulliken, "Electronic population analysis on LCAO-MO molecular wave functions. I.'',J.Chem.Phys., 23(10), 1833-1840, 1955.
[8] W. Yang and R. G. Parr, "Hardness, softness, and the fukui function in the electronic theory of metalsand catalysis," Proc. Natl. Acad. Sci., 82, 6723-6726, 1985.
[9] C.Basshard, K. Suttur, P. Pretre, M. Flörsheimer, P.Kaatz ve P.Günter, "*Organic nonlinear optical materials*" (5th ed.). John Wiley&Sons, 256, Switzerland, 1995.
[10] H.S. Nalwa, ve Miyata, S. Nonlinear optics of organic molecules and polymers. CRC Press, 896, New York, 1997.
[11] H. Alyar, Z. Kantarci, M. Bahat, ve E. Kasap, "Investigation of torsional barriers and nonlinear optical (NLO) properties of phenyltriazines", *J. Mol. Struct.*, 834, 516-520, 2007.
[12] M. Çınarlı, Ç. Yüksektepe Ataol, M. Taş, ve H. Bati, "Synthesis, crystal structure, Hirshfeld surface and DFT studies of([Cu(3-ptp)2(p-TS)2]) from decomposition of tosyl hydrazone", *J. Mol. Struct.,* 1169, 59-67, 2018.

ISBN NR. : 978-625-5694-38-6

KARBOKSİLAT İÇEREN ORGANİK BİR MOLEKÜLÜN YOĞUNLUK FONKSİYONEL TEORİSİ ÇALIŞMASI

Doç. Dr. SERAP UZUN

Samsun Üniversitesi, Mühendislik ve Doğa Bilimleri Fakültesi,

serap.uzun@samsun.edu.tr- ORCID ID 0000-0002-2982-8376

ÖZET

Son yıllarda, organik moleküllerin sentezlerinin çeşitliliği kadar sentezlenen moleküllerin elektronik yapı özelliklerinin elde edilmesi de önem kazanmıştır. Moleküler modellemede en yaygın kullanılan yöntemler arasında olan Yoğunluk Fonksiyonel Teorisi (YFT), organik moleküllerin moleküler düzeyde yapılarının aydınlatılması ve elektronik özelliklerinin tahmin edilebilmesine olanak sağlar. Bu çalışmada daha önceden sentezlenmiş ve X-ışını spektroskopisi ile yapısı aydınlatılmış bir organik molekülün bağ uzunlukları, bağ açıları, moleküler orbital enerjileri, doğrusal olmayan optik özelliklerinin yanı sıra çeşitli elektronik özellikleri de teorik olarak elde edildi. Hesaplamalar sonucunda elde edilen değerlerin bazıları deneysel olanlar ile karşılaştırıldı. Teorik hesaplamalar, incelenen molekülün gaz fazında olduğu kabulünü yapar. Bu sebeple deneysel ve hesaplanan değerler arasında farklar olması beklenen bir durumdur. Ancak seçilen baz seti ve yöntemin uygunluğu bu farklılıkları en aza indirger. Çalışmanın sonuçlarındaki uyum, kullanılan baz setinin de uygun olduğunu gösterdi. Son olarak molekülün doğrusal olmayan optik özellikleri incelendi ve hiperpolarizebilite değeri ürenin aynı baz seti ile hesaplanan değerinden 17 kat daha büyük çıktı. Bu sonuç, incelenen molekülün doğrusal olmayan optik özellik gösteren bir materyal olarak kullanılabilirliğini destekler.

Anahtar Kelimeler: Yoğunluk Fonksiyonel Teorisi (YFT), Doğrusal olmayan optik özellikler (NLO), Moleküler orbitaller, Moleküler elektrostatik potansiyel (MEP)

ISBN NR. : 978-625-5694-38-6

1. GİRİŞ

Karboksilatlar hem canlı organizmalar hem de modern endüstri için vazgeçilmez bileşenlerdir. Örneğin laktat, asetat, format gibi karboksilatlar hücresel solunumda ve enerji üretiminde rol oynar. Özellikle asetat ve sitrat tuzları, biyolojik sistemlerde pH dengeleyici olarak görev yapar [1]. Karboksilatlar doğada yaygın olarak bulunur: örneğin sirke içindeki asetik asit, vücutta asetat formuna dönüşür. Bitkilerde ve hayvanlarda yağ asitlerinin metabolizmasında karboksilatlar temel rol oynar. Farmakolojide de kullanılan bazı karboksilat grubu, ilaç moleküllerinin çözünürlüğünü artırarak biyoyararlanıma katkı sağlamaları nedeniyle ilaç taşıyıcı olarak kullanılır [2]. Bunların dışında, polimer üretimi (plastik ve reçine üretimi), gıda katkı maddeleri (koruyucu ve tat düzenleyici), temizlik ürünleri (sert suyun etkisini azaltmak için deterjan ve yumuşatıcılarda) ve metal iyon bağlayıcılar (metal iyonlarını bağlayarak su arıtma ve analizi uygulamaları) olarak endüstriyel ve teknik uygulamalarda kullanımları da etkilidir [3].
Bu çalışmada daha önceden sentezlenen ve yapısı X-ışını kırınımı ile aydınlatılan etil 2-aminooksazol-5-karboksilat kristalinin moleküler yapısı ve elektronik özellikleri teorik olarak değerlendirildi. Deneysel olarak daha önce elde edilen bağ uzunluk ve açı değerleri kuramsal olarak elde edilenler ile karşılaştırıldı. Hesaplamalarda Yoğunluk Fonksiyonel Teorisi (YFT) kullanıldı. B3LYP fonksiyoneli ve 6-31G(d,p) baz seti, hesapsal sürece eşlik etti. Hesapsal süreç yoluyla incelenen moleküle ait moleküler elektrostatik potansiyel (MEP) yüzeyi, HOMO-LUMO orbital enerjileri, kimyasal aktivite değerleri, Fukui fonksiyon parametreleri ve doğrusal olmayan optik (NLO) özellikleri elde edildi.

2. KURAMSAL HESAPLAMALAR

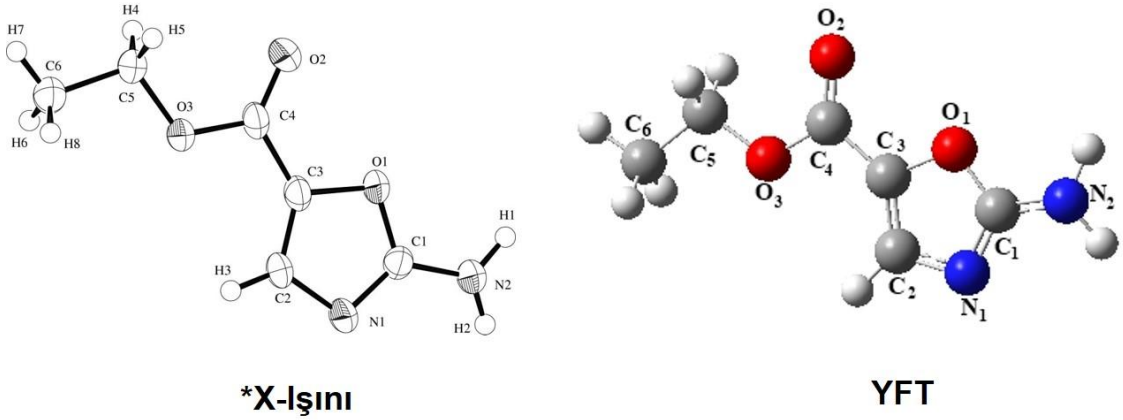
X ışını kırınımından elde edilen moleküler geometri üzerinden kuramsal hesaplama adımları yürütüldü. Teorik hesaplamalar Gaussian 09W [4] programı ile Yoğunluk Fonksiyonel Teorisi kullanılarak yapıldı. Fonksiyonel olarak B3LYP, baz seti olarak 6-31G(d,p) [5,6,7] seçildi. Öncelikle molekülün en kararlı geometrisini elde etmek için moleküler geometri optimize edildi. Kullanılan baz seti, hem anlamlı geometri ve enerji değerleri vermesi hem de hesapsal maliyeti düşük olduğu için seçildi. Moleküle ait Fukui fonksiyonları ve NLO özelliklerini elde etmek için optimize geometri üzerinden enerji hesabı yapıldı. Enerji hesabı da teorinin aynı düzeyinde yapıldı.

3. SONUÇLAR VE DEĞERLENDİRME

3.1. Kristal yapı ve optimize geometri

Bu çalışmada kullanılan molekülün sentez ve kristal yapısı Kennedy ve arkadaşları tarafından daha önce incelenmiştir [8].

ISBN NR. : 978-625-5694-38-6

Görsel 1. Etil 2-aminooksazol-5-karboksilat molekülüne ait X-ışını kırınımı [8] ve optimize yapı görünümü.

İncelenen moleküle ait kristal sistemi triklinik, uzay gurubu ise P-1 dir. Birim hücresinde 2 molekül vardır. X-ışını kırınımı ile yapı analizine göre [8], molekül hemen hemen düzlemseldir. Sadece etil grubu atomları 5 üyeli halkanın ortalama düzleminden sapmalar göstermiştir [C5 0.163 (6) Å ve C6 0.326 (8) Å]. YFT hesaplamaları sonucunda elde edilen optimize geometri düzlemseldir. Kristale ait deneysel ve YFT/B3LYP/6-31G(d,p) seviyesinde kuramsal olarak elde edilen geometrik parametreleri Çizelge 1 de karşılaştırmalı olarak verilmiştir. $C_6H_8N_2O_3$ molekülünün X-ışını kırınım deneyi sonucu elde edilen [8] ve YFT optimize geometrisi Görsel 1. de verilmiştir. Çizelge 1. incelendiğinde deneysel ve kuramsal geometrik parametrelerin uyum içinde olduğu görülmektedir. Kuramsal hesaplamalar, gaz fazında yalıtılmış tek bir molekül üzerinden süreci yürüttüğü için deneysel ve kuramsal bağ uzunlukları, bağ açı ve burulma açılarında görülen ufak tefek farklılıklar olağandır.

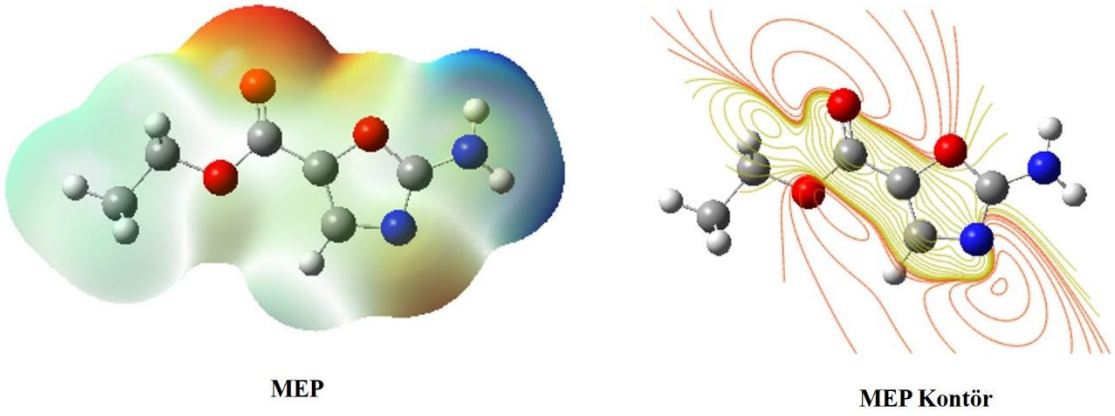
Çizelge 1. Etil 2-aminooksazol-5-karboksilat molekülüne ait X-ışını kırınımı [8] ve YFT/B3LYP/6-31G(d,p) ile hesaplanan geometrik parametreler

Bağ uzunluğu ve Bağ açısı (Å,°)	X-ışını [8]	YFT/B3LYP/6-31G(d,p)
C1–N1	1.316(3)	1.312
C2–N1	1.378(3)	1.379
O1–C1	1.350(3)	1.347
N2–C1	1.334(3)	1.360
O2–C4	1.218(4)	1.215
O3–C4	1.333(3)	1.356
N2–C1–O1	118.4(2)	117.1
O3–C5–C6	107.3(1)	107.4
C4–O3–C5–C6	176.6(2)	-178.8
C2–C3–C4–O2	179.6(3)	-178.9

ISBN NR. : 978-625-5694-38-6

3.2. Moleküler Elektrostatik Potansiyel (MEP)

Kuramsal hesaplamalar sırasında moleküler elektrostatik potansiyel (MEP) haritası hesaplanırken genellikle birim pozitif yük tüm molekül etrafında hareket ettirilir ve bu yüke etkiyen elektriksel potansiyel üzerinden MEP yüzeyi çizdirilir. MEP yüzeyi, molekülün elektrofilik (elektronca fakir) ve nükleofilik (elektronca zengin) bölgeleri hakkında bilgi veren etkili bir yöntemdir [9]. MEP yüzeyi üzerindeki en negatif bölge kırmızı ile kodlanırken en pozitif bölge de mavi ile kodlanır.

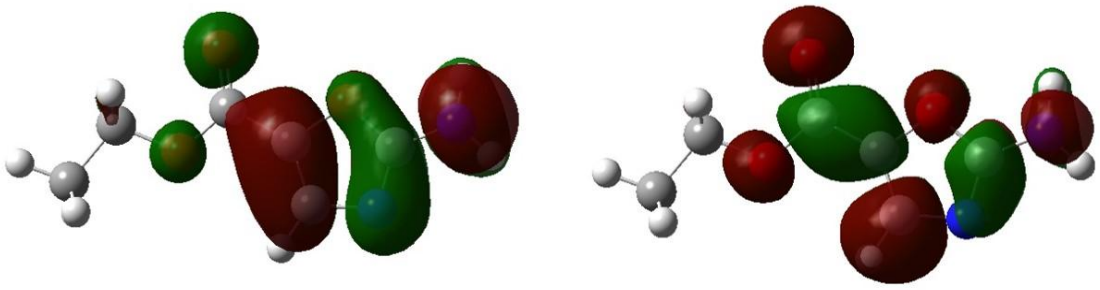
Görsel 2. $C_6H_8N_2O_3$ molekülüne ait MEP ve MEP Kontör gösterimi

Görsel 2. incelendiğinde MEP üzerindeki en negatif bölgelerin özellikle karboksil grubuna ait oksijen atomu üzerinde yerelleştiği en pozitif bölgenin ise amino grubu hidrojenleri çevresine yoğunlaştığı görülmektedir. Bu bölgeler moleküller arası etkileşimlere açık bölgeler olarak düşünülebilir. Kırmızı bölgeler elektrofilik atağa en açık bölgelerdir. MEP kontör haritası da MEP yüzeyinin iki boyutlu gösterimidir. Tüm molekül üzerinden negatif potansiyel bölgeleri MEP kontör haritasında da oksijen atomları çevresine yerelleşmiştir.

3.3. Sınır Orbitalleri ve Kimyasal Aktivite Parametreleri

Sınır orbitalleri tepkimelerde öncü rol oynadığı için öncü orbitaller olarak da isimlendirilir. Bu orbitaller, elektronlarca işgal edilmiş en yüksek enerjili dolu orbital (HOMO) ve elektronlarca işgal edilmemiş en düşük enerjili (LUMO) orbitalidir. Moleküldeki elektronik geçişler bu orbitaller aracılığı ile olur. Dolayısıyla HOMO-LUMO enerji aralığı reaksiyon mekanizması açısından önemlidir. HOMO elektron verme eğilimi ile ilgili olduğundan iyonlaşma potansiyeli değerini belirlerken, LUMO elektron alma eğilimi ile ilgilidir ve elektron ilgisini ifade eder. HOMO-LUMO enerji aralığı büyükse molekül sert bir molekül olarak isimlendirilebilir [10]. Kimyasal sertlik ve yumuşaklık parametreleri yük geçişlerinin zorluğu ve kolaylığını ifade eder. Mulliken elektronegatifliği parametresi ise moleküler yapının elektron çekme gücünü temsil eder [11]. Kuramsal hesaplamalar sonucunda molekülün 41 işgal edilmiş orbitale sahip olduğu ve HOMO–LUMO enerji aralığının gaz fazında 5,156 eV olduğu elde edilmiştir. Moleküle ait HOMO ve LUMO orbital şekilleri Görsel 3. de, kimyasal aktivite parametreleri ise Çizelge 2. de verilmiştir.

ISBN NR. : 978-625-5694-38-6

HOMO= - 6.047 eV **LUMO= - 0.891 eV**

Görsel 3. Başlık molekülünün HOMO-LUMO orbital şekillenimi

Görsel 3. deki kırmızı ve yeşil bölgeler dalga fonksiyonunun artı ve eksi fazlarını temsil etmektedir.

Çizelge 2. $C_6H_8N_2O_3$ yapısının kimyasal aktivite parametreleri

E_{HOMO}	-6.047 eV
E_{LUMO}	-0.891 eV
İyonizasyon enerjisi (I= -E_{HOMO})	6.047 eV
Elektron ilgisi (A= -E_{LUMO})	0.891 eV
Enerji aralığı (ΔE)	5.156 eV
Mulliken elektronegativitesi (χ = (I+A)/2)	3.469 eV
Kimyasal sertlik (η = (I-A)/2)	2.578 eV
Kimyasal yumuşaklık (S = 1/2η)	0.194 (eV)$^{-1}$

3.5. Fukui Fonksiyon (FF) Analizi

Fukui fonksiyon (FF) analizi moleküle elektron eklenmesi ya da çıkarılması sonucu elektron yoğunluğundaki değişimden yararlanarak molekül içi reaktiviteyi elde etmek için yapılan dinamik bir reaktivite analizidir. HOMO-LUMO katkısını ve elektron yoğunluğu farkını temel alır [12]. Fukui fonksiyonları aşağıdaki denklemler ile ifade edilir.

$$f_k^+(r) = q_k(r)(N+1) - q_k(r)(N) \quad (1)$$

$$f_k^-(r) = q_k(r)(N) - q_k(r)(N-1) \quad (2)$$

$$f_k^0(r) = \frac{1}{2}[q_k(r)(N+1) - q_k(r)(N-1)] \quad (3)$$

İncelenen moleküldeki atomların elektrofilik ve nükleofilik doğasını $\Delta f_k(r)$ parametresi belirler. $\Delta f_k(r) = [f_k^+(r) - f_k^-(r)]$ parametresi nükleofilik ve elektrofilik FF farkıdır [13]. Çizelge 3. incelendiğinde $\Delta f_k(r) < 0$ olan O1 ve O2 atomlarının elektrofilik atağa yatkın bölgeler olduğu anlaşılır. Bu bilgi MEP yüzeyi ile örtüşür.

ISBN NR. : 978-625-5694-38-6

Çizelge 3. Etil 2-aminooksazol-5-karboksilat molekülüne ait Fukui fonksiyon yük ve fonksiyon değerleri

Atom	q_k^0	q_k^+	q_k^-	f_k^-(r)	f_k^+(r)	$\Delta f(r)$
O1	-0.46707	-0.43601	-0.51530	0.04823	0.03106	-0.01717
O2	-0.59181	-0.49007	-0.73760	0.14579	0.10174	-0.04405
O3	-0.56067	-0.51892	-0.59958	0.03891	0.04175	0.00284
N1	-0.55587	-0.41258	-0.59301	0.03714	0.14329	0.10615
N2	-0.85856	-0.68403	-0.89851	0.03995	0.17453	0.13458
C1	0.72747	0.76451	0.63120	0.09627	0.03704	-0.05923
C2	-0.02844	0.04107	-0.21411	0.18567	0.06951	-0.11616
C3	0.10812	0.33406	0.06646	0.04166	0.22594	0.18428
C4	0.76353	0.73342	0.60176	0.16177	-0.03011	-0.19188
C5	-0.11934	-0.12653	-0.11037	-0.00897	-0.00719	0.00178
C6	-0.71097	-0.72046	-0.69969	-0.01128	-0.00949	0.00179

3.6. Çizgisel Olmayan Optik (NLO) Özellikler

Molekülün elektronik yapısı gereği, dipol momenti uygulanan dış elektrik alan nedeniyle yeniden şekillenir. Dış elektrik alan etkisi ile molekül polarize olur ve eğer elektrik alan yeterince şiddetliyse çizgisel olmayan katkı maddeye ait optik davranış hakkında bilgi verir. Hiperkutuplanabilirlik (β), değerine bakılarak molekülün optik bir materyal olarak kullanılıp kullanılamayacağı hakkında bir öngörü elde edilebilir [14,15]. İncelenen molekülün, $C_6H_8N_2O_3$, molekülünün gaz fazında dipol momenti 1.484 Debye, moleküler polarizebilitesi 12.848 $Å^3$ ve hiperpolarizebilitesi 6.61×10^{-30} esu olarak elde edilmiştir. Bu hiperkutuplanabilirlik değeri NLO çalışmalarında prototip olarak kullanılan üre molekülünün teorinin aynı düzeyiyle hesaplanan değerinden 17 kat daha büyük çıkmıştır. Hesaplanan β değeri ile, çalışmaya konu olan molekülün NLO özellik gösteren bir materyal olarak kullanılabileceği öngörülebilir.

ISBN NR. : 978-625-5694-38-6

KAYNAKÇA

[1] Berg, J. M., Tymoczko, J. L., Gatto, G. J., & Stryer, L. (2015). *Biochemistry* (8th ed.). W. H. Freeman.

[2] Allen, L. V., Popovich, N. G., & Ansel, H. C. (2013). Ansel's pharmaceutical dosage forms and drug delivery systems (10th ed.). Lippincott Williams & Wilkins.

[3] Sjöberg, P. J. R. (2005). Metal ion binding by carboxylate-containing chelating agents in water treatment. *Journal of Environmental Monitoring, 7*(5), 411–418.

[4] Gaussian 09, Revision C.01, M. J. Frisch et al., Gaussian, Inc., Wallingford CT, 2009.

[5] Becke AD, 1988. Density-functional exchange-energy approximation with correct asymptotic behavior. Phys Rev A Gen Phys., 38 (6): 3098-3100.

[6] Becke AD, 1993. Density-functional thermochemistry. III. The role of exact exchange. J Chem Phys., 98: 372-377.

[7] Lee C, Yang W, Parr RG, 1988. Development of the Colle-Salvetti correlation-energy formula into a functional of the electron density. Phys Rev., 37: 785-789.

[8] Kennedy, A. R., Khalaf, A. I., Suckling, C. J., & Waigh, R. D. (2001). Ethyl 2-aminooxazole-5-carboxylate. *Structure Reports, 57*(9), o832-o833.

[9] Haress, N. G., El-Emam, A. A., Al-Deeb, O. A., Panicker, C. Y., Al-Saadi, A. A., Van Alsenoy, C., ... & Srivastava, S. K. (2015). Vibrational spectroscopic and molecular docking study of 2-benzylsulfanyl-4-[(4-methylphenyl)-sulfanyl]-6-pentylpyrimidine-5-carbonitrile, a potential chemotherapeutic agent. *Spectrochimica Acta Part A: Molecular and Biomolecular Spectroscopy, 137*, 569-580.

[10] Fukui, K. (1982). Role of frontier orbitals in chemical reactions. *science, 218*(4574), 747-754.

[11] Koopmans, T. (1934). Über die Zuordnung von Wellenfunktionen und Eigenwerten zu den einzelnen Elektronen eines Atoms. *physica, 1*(1-6), 104-113.

[12] Yang, W., & Parr, R. G. (1985). Hardness, softness, and the fukui function in the electronic theory of metals and catalysis. *Proceedings of the National Academy of Sciences, 82*(20), 6723-6726.

[13] Ayers, P. W., & Parr, R. G. (2000). Variational principles for describing chemical reactions: the Fukui function and chemical hardness revisited. *Journal of the American Chemical Society, 122*(9), 2010-2018.

ISBN NR. : 978-625-5694-38-6

[14] Clays, K. (2003). Molecular nonlinear optics: From para-nitroaniline to electrochemical switching of the hyperpolarizability. *Journal of Nonlinear Optical Physics & Materials*, *12*(04), 475-494.

[15] Lee, Y. K., Jeon, S. J., & Cho, M. (1998). Molecular polarizability and first hyperpolarizability of octupolar molecules: donor-substituted triphenylmethane dyes. *Journal of the American Chemical Society*, *120*(42), 10921-10927.

ISBN NR. : 978-625-5694-38-6

1,2,4 TRIAZOL İÇEREN BİR ORGANİK MOLEKÜLÜN ELEKTRONİK YAPISININ İNCELENMESİ

Doç. Dr. SERAP UZUN [1], Doç. Dr. ZEYNEP KELEŞOĞLU [2]

[1] Samsun Üniversitesi, Mühendislik ve Doğa Bilimleri Fakültesi, serap.uzun@samsun.edu.tr-

ORCID ID 0000-0002-2982-8376

[2]Sinop Üniversitesi, Fen Edebiyat Fakültesi, zdemircioglu@sinop.edu.tr-

ORCID ID 0000-0001-9538-9140

ÖZET

Bu çalışmada, daha önceden sentezlenmiş ve X-ışını kristalografisi ile moleküler yapısı aydınlatılmış olan triazol içeren bir organik molekülün moleküler yapısı Yoğunluk Fonksiyonel Teorisi (YFT) ile teorik olarak incelendi. Hesaplamalar sonunda elde edilen moleküler özellikler deneysel olanlar ile karşılaştırıldı. İncelenen molekülün literatürde önemli biyolojik özellikleri (anti tümör gibi) bulunduğu rapor edilen bir molekül olması bakımından elektronik özellikleri de dikkatle incelendi. Kuramsal hesaplamalarda fonksiyonel olarak B3LY (Becke 3 Lee-Yang-Parr) hibrit fonksiyoneli ve baz seti olarak 6-31G (d,p) kullanıldı. Bu baz seti kullanıldığında bağ uzunluk ve açılarında deneysele yakın sonuçlar elde edildi. Reaksiyon mekanizması için önemli rol oynayan HOMO, LUMO moleküler orbital enerjileri ve şekilleri, moleküler elektrostatik potansiyel (MEP) haritası, kimyasal sertlik, yumuşaklık değerleri yine aynı teori seviyesinde hesaplandı. Çalışmalara ek olarak, optimize yapı üzerinden enerji hesabı yapılarak elde edilen hiperpolarizebilite değeri hesaplandı. Böylece molekülün uygulanan bir dış elektrik alana cevabı olarak ortaya çıkan doğrusal olmayan optik özellikleri (NLO) teorik olarak incelendi.

Anahtar Kelimeler : Triazol, NLO, MEP, YFT

ISBN NR. : 978-625-5694-38-6

1. GİRİŞ

1,2,4-triazol içeren heterosiklik bileşikler hem kimyasal hem de biyolojik aktiviteleri sayesinde birçok alanda dikkat çekici uygulamalarda kullanılır. Örneğin, 1,2,4-triazol türevleri grip virüsleri üzerinde etkili antiviral ajanlar olarak kullanılabildiği gibi bazı triazol bileşikleri serbest radikalleri temizleyerek hücre hasarını azaltması bakımından antienflamatuvar ve antioksidan olarak kullanılabilir [1]. Farmasötik ve tıbbi kullanımlarının yanı sıra triazol içeren bazı bileşikler metanol gibi çözücülerde yüksek floresans göstererek biyosensör ve görüntüleme sistemlerinde de kullanılabilir [2]. Triazol halkası, ilaç tasarımında reseptörlere yüksek bağlanma kapasitesi sunar ve bu nedenle moleküler modelleme çalışmalarında da tercih edilir. Bazı triazol türevleri veterinerlikte antiparaziter veya antimikrobiyal ajan olarak kullanılır. Bazı bitki koruma ürünlerinde de değerlendirilmektedir [3]. Triazol içeren bileşiklerin çok yönlü biyolojik aktiviteleri, onları hem temel araştırmalarda hem de uygulamalı bilimlerde ilgi çekici hale getirmektedir.

Bu çalışmada kuramsal olarak incelenen 5-metil-1,2,4-triazol [1,5-a] pirimidin-6-karbonitril ($C_7H_5N_5$) bileşiğinin moleküler yapısı daha önceden Lokaj ve arkadaşları tarafından X-ışını kırınımı çalışmaları ile deneysel olarak elde edilmiştir [4]. Bu çalışmada deneysel olarak elde edilen bağ uzunluk ve açıları kuramsal olarak elde edilenler ile karşılaştırıldı. Tüm kuramsal hesaplamalar Yoğunluk Fonksiyonel Teorisi (YFT) ile B3LYP fonksiyoneli ve 6-31G(d,p) baz seti kullanılarak gerçekleştirildi. Moleküle ait moleküler elektrostatik potansiyel (MEP) yüzeyi, HOMO-LUMO sınır orbital enerjileri ve kimyasal aktivite parametreleri, çizgisel olmayan optik özellikleri (NLO) de teorinin aynı düzeyi kullanılarak hesaplandı. Ayrıca X-ışını kırınımı verilerinden faydalanılarak Hirshfeld yüzey analizi eşliğinde moleküler etkileşimlere ait parmak izi haritaları çizilip yorumlandı.

2. YOĞUNLUK FONKSİYONEL TEORİSİ (YFT) HESAPLAMALARI

YFT hesaplamalarında başlangıç geometrisi olarak X-ışını kırınımından elde edilen atomik koordinatlar kullanıldı. Tüm kuramsal hesaplamalar Gaussian 09W [5] programı kullanılarak yapıldı. Fonksiyonel olarak B3LYP, baz seti olarak 6-31G(d,p) [6,7,8] seçildi. Hesaplamaların ilk adımı en kararlı geometriye ulaşmak için yapısal parametrelerin optimizasyonu oldu. Daha sonra optimize yapı üzerinden POLAR=ENONLY anahtar kelimesi kullanılarak enerji hesabı yapıldı ve çıkış dosyasından çizgisel olmayan optik (NLO) özellikler ile ilgili veriler değerlendirildi. Bu hesaplamaların yanı sıra moleküler elektrostatik potansiyel (MEP) yüzeyi, sınır orbitalleri HOMO ve LUMO enerjileri, kimyasal aktivite değerleri elde edildi. Ayrıca Hirshfeld yüzey analizi yapılarak Hirshfeld yüzey haritaları, atomların yüzde etkileşimleri ile 2-boyutlu parmak izi haritaları elde edildi. Hirshfeld yüzey analizinde *Crystal Explorer* 3.1 [9] programı kullanıldı.

ISBN NR. : 978-625-5694-38-6

3. SONUÇLAR VE DEĞERLENDİRME

3.1. X-ışını kırınımı ve optimize geometri

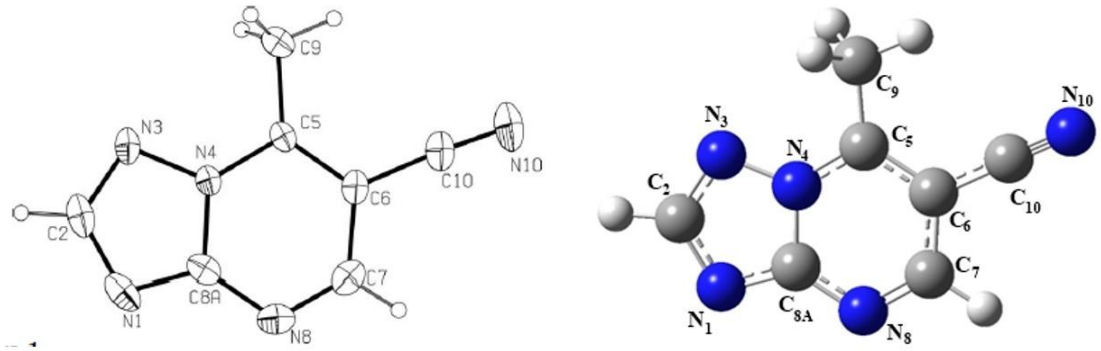
Bu çalışmada kullanılan molekülün sentez ve kristal yapısı Lokaj ve arkadaşları tarafından önceki bir çalışmada incelenmiştir [4].

Çizelge 1. $C_7H_5N_5$ molekülüne ait X-ışını kırınımı [4] ve YFT/B3LYP/6-31G(d,p) ile hesaplanan geometrik parametreler

Bağ uzunluğu ve Bağ açısı (Å,°)	X-ışını [4]	YFT/B3LYP/6-31G(d,p)
N1–C8A	1.321(3)	1.3274
N1–C2	1.350(4)	1.3526
N3–N4	1.368(3)	1.3580
N4–C8A	1.390(3)	1.4087
C5–C9	1.482(3)	1.4907
C6–C10	1.437(3)	1.4284
C10–N10	1.136(3)	1.1635
N8–C8A	1.354(3)	1.3452
C8A–N1–C2	102.7(2)	103.10
N3–C2–N1	117.5(2)	117.24
C2–N3–N4	100.9(2)	101.23
C5–N4–N3	126.1(2)	126.47
C5–N4–C8A	124.2(2)	123.64
N3–N4–C8A	109.6(2)	109.89
N1–C8A–N8	126.6(2)	129.83
N1–C8A–N4	109.2(2)	108.63

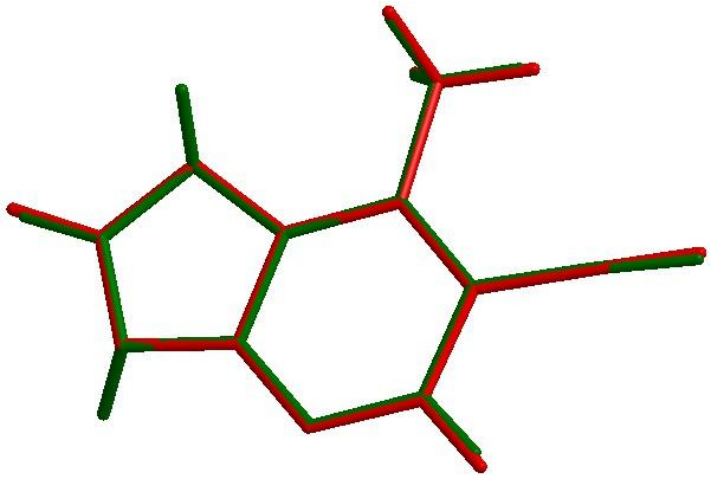
İncelenen molekülün kristal sistemi monoklinik, uzay grubu $P2_1/m$ dir. Birim hücresinde 2 molekül vardır. X-ışını kırınımı datası 296 K de çekilmiştir. Çizelge 1. deneysel ve kuramsal olarak elde edilen bazı bağ uzunluk ve bağ açılarını gösterir. $C_7H_5N_5$ molekülünün X-ışını kırınım deneyi sonucu elde edilen [4] ve YFT optimize geometrisi Görsel 1. de verilmiştir. Deneysel analize göre [4], kristal paketinde moleküller arası iki hidrojen bağı etkilidir. YFT hesaplamaları deneysel verilerde belirlenen bu iki hidrojen bağını ve diğer moleküller arası etkileşimleri dikkate almaz. İncelenecek molekülleri gaz fazında tek bir molekül gibi ele alır. Bu sebeple Çizelge 1. de ufak farklılıklar dışında deneysel ve kuramsal parametrelerin uyum içerisinde olduğu söylenebilir. Deneysel ve teorik hesaplamalar sonucunda elde edilen moleküllerin atomik konumları üst üste bindirildiğinde bu konumlar arasındaki farkların k.o.k değeri 0.027 Å olarak bulunmuştur. Görsel 2. de X-ışını kırınımı deneyi ile elde edilen atomik konumlar (yeşil) ve YFT ile elde edilen atomik konumlar (kırmızı) uyum içerisindedir.

ISBN NR. : 978-625-5694-38-6

X-Işını **YFT**

Görsel 1. 5-metil-1,2,4-triazol [1,5-a] pirimidin-6-karbonitril ($C_7H_5N_5$) molekülüne ait X-ışını kırınımı [4] ve optimize yapı görünümü.

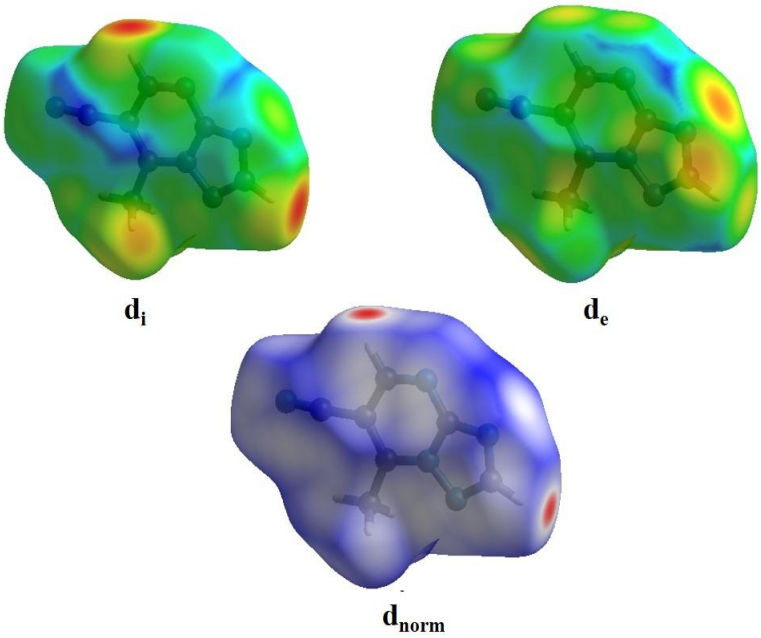

Görsel 2. $C_7H_5N_5$ molekülünün X-ışını (yeşil) ve DFT (kırmızı) geometrilerinin üst üste bindirilmesi

3.2. Hirshfeld Yüzey Analizi

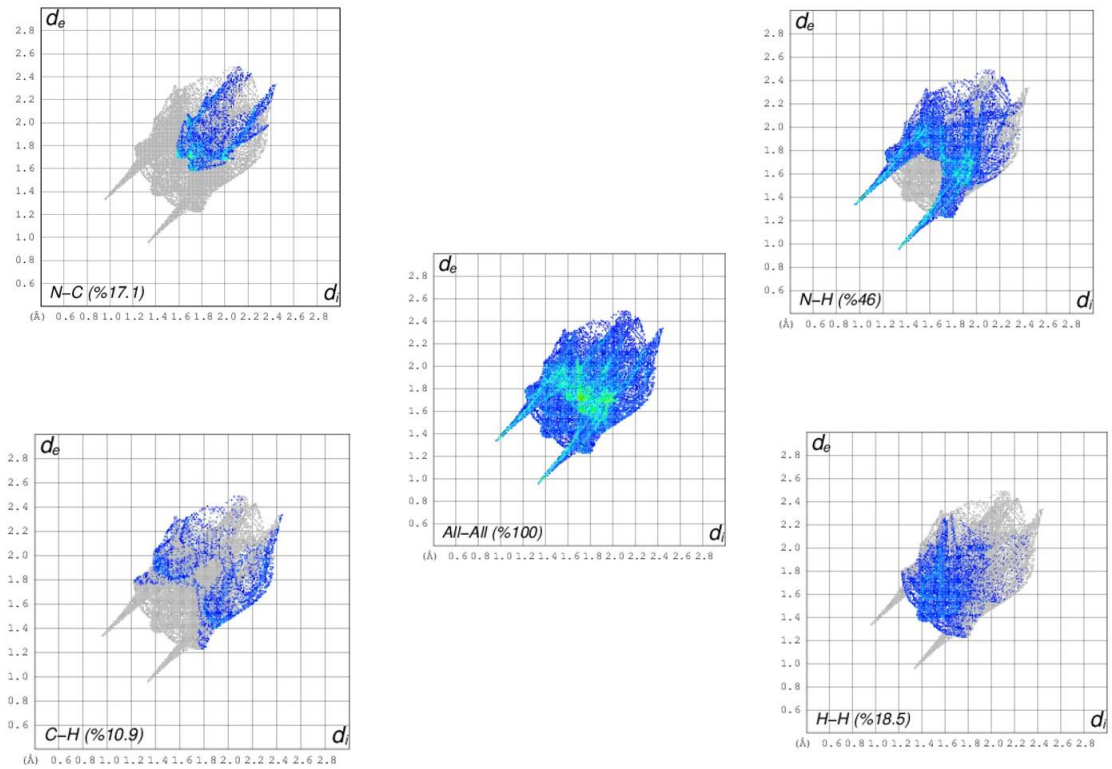
Hirshfeld yüzey analizi atomik temasları dikkate alarak moleküller arası etkileşimleri görselleştirir. Kristalografik verileri kullanarak Van der Waals yüzeylerine benzer şekilde molekülün çevresinde bir hacim tanımlar. Hirshfeld yüzey analizinde moleküler etkileşimlerin görsellerinden d_i parametresi yüzeyin içindeki bir atomun yüzeye mesafesini d_e parametresi yüzeyin dışındaki bir atomun yüzeye mesafesini tanımlar ve di ile de parametrelerinin Van der Waals yarıçaplarına göre normalizasyonu ise d_{norm} ile verilir. d_{norm} moleküller arası hidrojen bağı olabilecek bölgeleri kırmızı rengi ile betimler. Görsel 3. incelendiğinde Lokaj ve arkadaşlarının çalışmasında [4] rapor ettiği moleküller arası hidrojen bağları ile uyum içinde olacak şekilde kırmızı bölgeler C2 ve C7 atomları civarına yerelleşmiştir.

ISBN NR. : 978-625-5694-38-6

Görsel 3. $C_7H_5N_5$ molekülünün d_{norm}, d_i ve d_e yüzey haritları

Başlık molekülüne ait 2 boyutlu parmak izi haritları Görsel 4. İle gösterilmektedir. Parmak izi haritaları 3 boyutlu Hirshfeld yüzeyinin indirgenmiş halidir. Moleküldeki önemli moleküller arası etkileşimlerin Hirshfeld yüzeyine katkı yüzdelerini verir. Parmak izi haritalarına göre toplam Hirshfeld yüzeyine en büyük katkı yine kristaldeki moleküller arası hidrojen bağlarını doğrular nitelikte %48 ile N–H etkileşiminden gelmektedir.

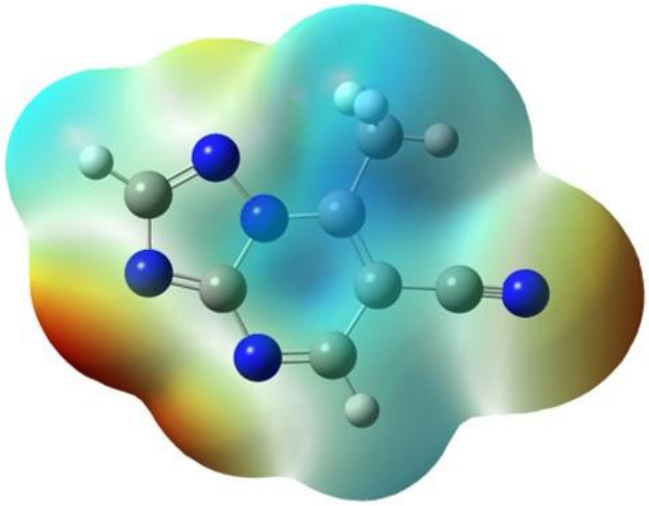

ISBN NR. : 978-625-5694-38-6

Görsel 4. Başlık molekülünün 2-boyutlu parmak izi haritaları

3.3. Moleküler Elektrostatik Potansiyel (MEP)

Moleküler elektrostatik potansiyel (MEP) haritaları tüm molekül üzerinden birim pozitif yük ile etkileşim potansiyelini tanımlar. Tepkime mekanizmalarının tahmini açısından MEP analizi dikkatlice incelenir. MEP yüzeyi üzerindeki en pozitif bölgeler mavi renk ile görselleştirilir ve nükleofilik atağa en yatkın bölgeyi temsil eder. Buna karşı yüzey üzerindeki en kırmızı bölgeler de elektrofilik atağa yatkın bölgeleri temsil eder [10].

Görsel 4. $C_7H_5N_5$ molekülünün YFT ile hesaplanan MEP yüzeyi

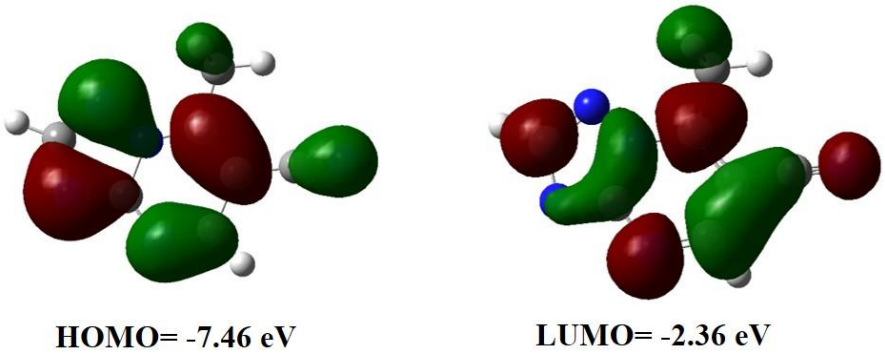
Görsel 4. de tüm molekül üzerinde en negatif bölgeler N atomları civarına yerelleşmiştir. Yine tüm molekülde hidrojen atomları cevreleri molekülün en pozitif bölgeleridir. MEP yüzeyine göre N atomları civarı elektrofilik atağa en yatkın bölgelerdir.

3.4. HOMO-LUMO Sınır Orbitalleri ve Kimyasal Aktivite Parametreleri

Her molekül, farklı bir elektronik yapıya sahiptir. Tepkimeler ve bir çok elektronik özellik moleküllerin kendine özgü elektronik düzenlenimi ile ilgilidir. Tepkimelerde öncü rol oynayan orbitaller, elektronlar tarafından doldurulmuş en yüksek enerjili moleküler orbital (HOMO) ve henüz elektron içermeyen en düşük enerjili moleküler orbitaldir (LUMO). Elektron alımı gerçekleştiğinde bu elektronlar ilk olarak LUMO'ya yerleşeceği için bu orbital enerjisi elektron ilgisi ile ilişkilendirilir. Eğer bir elektron uzaklaştırılacak ise HOMO' dan uzaklaştırılır ve dolayısıyla HOMO enerjisi iyonlaşma enerjisi ile ilişkilidir. Bu iki orbital, kimyasal tepkimelerde belirleyici rol üstlendiklerinden dolayı öncü (ya da sınır) orbitaller olarak adlandırılır [11]. Kimyasal aktivite parametrelerinden olan kimyasal sertlik ve yumuşaklık parametreleri yük geçişlerinin zorluğu ve kolaylığını ifade eder. Mulliken elektronegatifliği parametresi ise moleküler yapının elektron çekme gücünü temsil eder [12]. Kuramsal hesaplamalar sonucunda molekülün HOMO–LUMO enerji aralığının gaz fazında

ISBN NR. : 978-625-5694-38-6

5,10 eV olduğu elde edilmiştir. Moleküle ait HOMO ve LUMO orbital şekilleri Görsel 5. de, kimyasal aktivite parametreleri ise Çizelge 2. de verilmiştir.

HOMO= -7.46 eV **LUMO= -2.36 eV**

Görsel 5. Başlık molekülünün HOMO-LUMO orbital şekillenimi

Çizelge 2. $C_7H_5N_5$ yapısının kimyasal aktivite parametreleri

E_{HOMO}	-7.46 eV
E_{LUMO}	-2.36 eV
İyonizasyon enerjisi (I= $-E_{HOMO}$)	7.46 eV
Elektron ilgisi (A= $-E_{LUMO}$)	2.36 eV
Enerji aralığı (ΔE)	5.10 eV
Mulliken elektronegativitesi (χ = (I+A)/2)	4.91 eV
Kimyasal sertlik (η = (I-A)/2)	2.55 eV
Kimyasal yumuşaklık (S = 1/2η)	0.20 $(eV)^{-1}$

3.5. Çizgisel Olmayan Optik (NLO) Özellikler

Çizgisel olmayan optik (NLO) özellikler, molekülün uygulanan dış elektrik alana karşı elektron diziliminin yeniden şekillenmesi ve bunun etkileri hakkında bilgi verir. Bir molekülün NLO özellik gösteren bir materyal olarak kullanılabilir olup olmayacağının bir ölçüsü hiperkutuplanabilirlik parametresi (β) ile öngörülebilir [13,14]. $C_7H_5N_5$ molekülünün gaz fazında dipol momenti 2.715 Debye, moleküler polarizebilitesi 14.823 $Å^3$ ve hiperpolarizebilitesi 2.49 x 10^{-30} esu olarak elde edilmiştir. Üre NLO çalışmalarında prototip olarak kullanılan bir moleküldür. Moleküllerin hiperpolarizebilite değerleri üreninki ile karşılaştırılıp NLO özellik gösterebileceği veya gösteremeyeceği konusunda ön değerlendirme yapılabilir. Bizim çalışmamızda bu değer ürenin aynı baz seti kullanılarak elde edilmiş olan hiperpolarizeilitesinden yaklaşık 6 kat daha büyük çıkmıştır. Bu hesaplama sonucuna göre

ISBN NR. : 978-625-5694-38-6

başlık molekülünün ihtiyaç duyulduğunda NLO özellik gösterebilen bir materyal olarak değerlendirilebileceği düşünülebilir.

KAYNAKÇA

[1] Menteşe, E., Yılmaz, F., Baltaş, N., Bekircan, O., & Kahveci, B. (2015). Synthesis and antioxidant activities of some new triheterocyclic compounds containing benzimidazole, thiophene, and 1, 2, 4-triazole rings. *Journal of enzyme inhibition and medicinal chemistry*, *30*(3), 435-441. **[2]** Allen, L. V., Popovich, N. G., & Ansel, H. C. (2013). Ansel's pharmaceutical dosage forms and drug delivery systems (10th ed.). Lippincott Williams & Wilkins.

[2] Qiu, S., Wei, Y., Tu, T., Xiang, J., Zhang, D., Chen, Q., ... & Lin, Z. (2020). Triazole-stabilized fluorescence sensor for highly selective detection of copper in tea and animal feed. *Food Chemistry*, *317*, 126434.

[3] Song, H., Wang, S., Cai, Q., & Chen, J. (2024). Research progress of triazole derivatives in the discovery of agricultural chemicals. *Journal of Heterocyclic Chemistry*, *61*(2), 365-386.

[4] Lokaj, J., Kettmann, V., Katuščák, S., Černuchová, P., Milata, V., & Gregáň, F. (2006). 5-Methyl-1, 2, 4-triazolo [1, 5-a] pyrimidine-6-carbonitrile. *Structure Reports*, *62*(4), o1252-o1253.

[5] Gaussian 09, Revision C.01, M. J. Frisch et al., Gaussian, Inc., Wallingford CT, 2009.

[6] Becke AD, 1988. Density-functional exchange-energy approximation with correct asymptotic behavior. Phys Rev A Gen Phys., 38 (6): 3098-3100.

[7] Becke AD, 1993. Density-functional thermochemistry. III. The role of exact exchange. J Chem Phys., 98: 372-377.

[8] Lee C, Yang W, Parr RG, 1988. Development of the Colle-Salvetti correlation-energy formula into a functional of the electron density. Phys Rev., 37: 785-789.

[9] Wolff, S. K., Grimwood, D. J., McKinnon, J. J., Turner, M. J., Jayatilaka, D., & Spackman, M. A. (2012). CrystalExplorer (Version 3.1). *University of Western Australia*, *75*, 15-16.

[10] Haress, N. G., El-Emam, A. A., Al-Deeb, O. A., Panicker, C. Y., Al-Saadi, A. A., Van Alsenoy, C., ... & Srivastava, S. K. (2015). Vibrational spectroscopic and molecular docking study of 2-benzylsulfanyl-4-[(4-methylphenyl)-sulfanyl]-6-pentylpyrimidine-5-carbonitrile, a potential chemotherapeutic agent. *Spectrochimica Acta Part A: Molecular and Biomolecular Spectroscopy*, *137*, 569-580.

ISBN NR. : 978-625-5694-38-6

[11] Parr, R. G. (1989). Density functional theory of atoms and molecules. In *Horizons of Quantum Chemistry: Proceedings of the Third International Congress of Quantum Chemistry Held at Kyoto, Japan, October 29-November 3, 1979* (pp. 5-15). Dordrecht: Springer Netherlands.

[12] Koopmans, T. (1934). Über die Zuordnung von Wellenfunktionen und Eigenwerten zu den einzelnen Elektronen eines Atoms. *physica*, *1*(1-6), 104-113.

[13] Clays, K. (2003). Molecular nonlinear optics: From para-nitroaniline to electrochemical switching of the hyperpolarizability. *Journal of Nonlinear Optical Physics & Materials*, *12*(04), 475-494.

[14] Lee, Y. K., Jeon, S. J., & Cho, M. (1998). Molecular polarizability and first hyperpolarizability of octupolar molecules: donor-substituted triphenylmethane dyes. *Journal of the American Chemical Society*, *120*(42), 10921-10927.

ISBN NR. : 978-625-5694-38-6

ÇOK KRİTERLİ KARAR VERME YAKLAŞIMIYLA ELEKTRİKLİ ARAÇLAR İÇİN BATARYA DEĞİŞİM İSTASYONU YER SEÇİMİ: BULANIK AHP VE BULANIK TOPSIS UYGULAMASI

Rukiye Merve İKİKAT KUTLU[1], Doç.Dr.Barış ÖZKAN [2]
[1] Ondokuz Mayıs Üniversitesi, Mühendislik Fakültesi, merveikikat@gmail.com ,0009-0006-2805-1557
[2] Ondokuz Mayıs Üniversitesi, Mühendislik Fakültesi, baris.ozkan@omu.edu.tr,0000-0001-7767-4087

ÖZET

Artan çevre kirliliği, fosil yakıt tüketimi ve iklim değişikliği, günümüzde enerji ve ulaşım alanlarında daha temiz, yenilikçi ve sürdürülebilir çözümler geliştirilmesini zorunlu kılmaktadır. Bu bağlamda elektrikli araçlar, karbon salınımını azaltmaları, enerji verimliliği sağlamaları ve çevre dostu bir ulaşım alternatifi sunmaları nedeniyle öne çıkmaktadır. Ancak elektrikli araçların yaygınlaşmasında, şarj altyapısının yetersizliği ve uzun şarj süreleri önemli bir engel oluşturmaktadır. Bu sorunun aşılmasına yönelik en etkili yöntemlerden biri, araçların boşalan bataryalarının hızlı bir şekilde dolu bataryalarla değiştirilebildiği batarya değişim istasyonlarıdır. Batarya değişim istasyonları, hem kullanıcıların zamandan tasarruf etmesine imkân tanımakta hem de elektrikli araçların kesintisiz ulaşımını sağlayarak şehir içi ve şehirlerarası kullanımda önemli avantajlar sunmaktadır.

Bu çalışmada, Samsun ili özelinde elektrikli araçlar için batarya değişim istasyonu yer seçimi problemi incelenmiştir. Literatür taraması ve sektörel analizler sonucunda belirlenen beş ana kriter ve on dört alt kriter çerçevesinde, üç farklı uzmanın görüşleri alınmış ve kriterlerin önem dereceleri Bulanık Analitik Hiyerarşi Süreci (Bulanık AHP) yöntemi ile hesaplanmıştır. Sonraki aşamada, belirlenen beş alternatif konum Bulanık TOPSIS yöntemi ile değerlendirilmiş ve sıralamaları elde edilmiştir. Çalışma sonucunda elde edilen bulgular, Samsun'da batarya değişim istasyonlarının planlanması, uygulanması ve yaygınlaştırılması sürecinde karar vericilere etkin, rasyonel ve sürdürülebilir bir yol haritası sunmaktadır. Ayrıca, geliştirilen modelin farklı şehirlerde de uygulanabilir olması, çalışmanın literatüre ve pratik uygulamalara katkı sağlayabileceğini göstermektedir.

Anahtar Kelimeler: Bulanık AHP, Bulanık TOPSIS, Batarya Değişim İstasyonu, Elektrikli Araç, Yer seçimi

ABSTRACT

Site Selection for Electric Vehicle Battery Swapping Stations Using a Multi-Criteria Decision-Making Approach: An Application of Fuzzy AHP and Fuzzy TOPSIS

ISBN NR. : 978-625-5694-38-6

Increasing environmental pollution, fossil fuel consumption, and climate change have made it essential to develop cleaner, more innovative, and sustainable solutions in the fields of energy and transportation. In this context, electric vehicles stand out as an environmentally friendly alternative due to their ability to reduce carbon emissions, improve energy efficiency, and provide sustainable mobility. However, the widespread adoption of electric vehicles is still hindered by the inadequacy of charging infrastructure and the long charging times required. One of the most effective solutions to overcome this challenge is battery swapping stations, where depleted batteries can be quickly replaced with fully charged ones. These stations not only allow users to save time but also ensure the uninterrupted operation of electric vehicles, offering significant advantages for both urban and intercity transportation.

This study addresses the problem of selecting optimal locations for battery swapping stations for electric vehicles in the province of Samsun, Türkiye. Based on a comprehensive literature review and sectoral analyses, five main criteria and fourteen sub-criteria were identified, and the opinions of three experts were collected. The relative importance of the criteria was calculated using the Fuzzy Analytic Hierarchy Process (Fuzzy AHP). In the following stage, five alternative locations were evaluated and ranked using the Fuzzy TOPSIS method. The findings of this study provide decision-makers with an effective, rational, and sustainable roadmap for the planning, implementation, and expansion of battery swapping stations in Samsun. Furthermore, the proposed model can be adapted to different cities, indicating that this research contributes both to the academic literature and to practical applications in sustainable transportation planning.

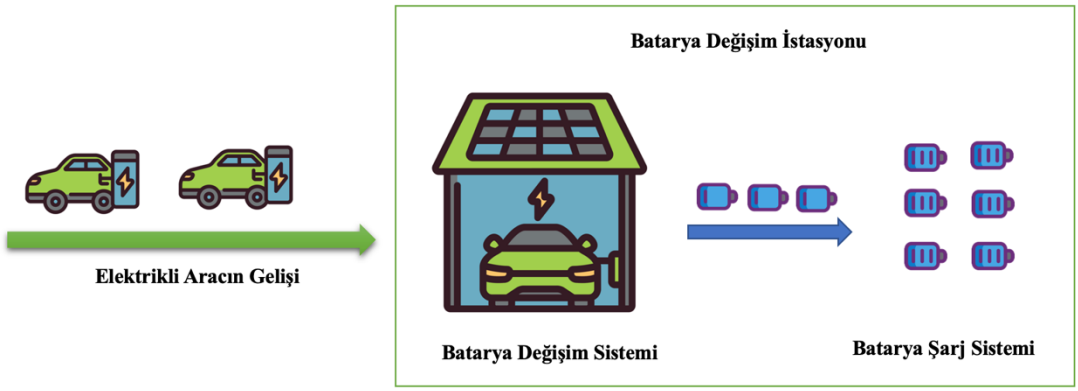
Keywords: Fuzzy AHP, Fuzzy TOPSIS, Battery Swapping Station, Electric Vehicle, Site Selection

1.GİRİŞ

Sanayileşme ve teknolojik gelişmeler, ulaşım sektöründe hızlı bir büyümeye yol açmış ve bu durum hem yaşam standartlarını yükseltmiş hem de çevresel sorunları artırmıştır. Otomotiv sektöründeki gelişmeler, sürücülerin yolculuk deneyimini iyileştirmenin ötesinde, çevre üzerinde de önemli etkiler yaratmaktadır. Salınan egzoz gazlarının miktarındaki sürekli artış, hava, toprak ve atmosfer kalitesinin bozulmasına neden olarak, insanlık için ciddi ve giderek büyüyen bir tehdit oluşturmaktadır [1].Bu nedenle, Türkiye'de ulaşımda sürdürülebilir ve çevreci alternatiflerin geliştirilmesi zorunlu hale gelmiştir; elektrikli araçlar ve bu araçların etkin kullanımını sağlayacak altyapı çözümleri, çevresel etkilerin azaltılmasında kilit rol oynamaktadır.
Elektrikli araçlar, yakıtın yanmasına ihtiyaç duymadan bataryalarında depolanan elektrik enerjisi ile çalışır. Bataryanın kapasitesi ise aracın tek şarjla kat edebileceği mesafeyi belirler. Tamamen elektrikle çalışan araçlarda içten yanmalı motor bulunmadığından, kullanım sırasında karbon salımı gerçekleşmemekte; bu özellikleriyle söz konusu araçlar, sürdürülebilir ulaşım ve çevre dostu teknolojiler açısından giderek daha fazla önem kazanmaktadır [2]. Elektrikli araçların yaygınlaşamamasının temel nedenlerinden biri, sınırlı menzil ve yetersiz şarj altyapısıdır. Evde şarjın yanı sıra, elektrikli araçların enerji ihtiyaçlarını karşılamak için en çok kullanılan kaynaklar elektrikli araç şarj istasyonlarıdır. Tüketici, şarj istasyonuna gelerek

ISBN NR. : 978-625-5694-38-6

aracını prize takar ve aracın şarj edilmesi için beklemek zorundadır. Bu uzun bekleme süresi kullanıcılar için büyük bir rahatsızlık oluşturmaktadır [3].
Elektrikli araçlarda batarya değişimi, enerji ihtiyacını karşılamada etkili bir yöntemdir ve bu işlemin yapıldığı tesisler, batarya değişim istasyonu olarak adlandırılır. Şarj istasyonları, bünyelerinde bulunan üniteler aracılığıyla elektrikli araçların enerji ihtiyacını karşılamaktadır [2]. Batarya değişim istasyonunda, tamamen şarj edilmiş bataryalar stokta hazır bulunur ve tüketici yalnızca boşalmış bataryasını dolu batarya ile hızlıca değiştirir. Bu yöntem, iki temel avantaj sunar: kullanıcı bekleme süresini önemli ölçüde azaltır ve düzensiz şarjın şebeke üzerindeki olumsuz etkilerini ortadan kaldırır [3]. Yaklaşık olarak bir aracın şarjı bitmiş bataryası 2.5-3 dk. da sürücü araçtan inmeden robotlar yardımıyla yenisi ile değiştirilebilmektedir. Bu sayede sürücü beklemeden, zamanda kayıp yaşanmadan kısa sürede batarya değişimini sağlayabilmektedir. Batarya değişim istasyonunun genel yapısı Görsel (1)'de verilmiştir [4].

Görsel 1. Batarya Değişim İstasyonunun Genel Yapısı

Ayrıca, düzensiz şarj işlemleri şebeke operasyonlarını olumsuz etkilemektedir. Bu sınırlamalar, batarya değişim istasyonları geliştirilerek aşılabilir. Batarya değişim teknolojisi, günümüzdeki sürüş alışkanlıkları göz önüne alındığında, geleneksel yakıt istasyonlarına en uygun alternatif olarak değerlendirilmektedir. Birçok araştırmada, bataryaların istasyonlara ait olması ve kullanıcıların istasyonlardan batarya temin etmesi önerilmektedir. Ancak, batarya değişim istasyonlarının kurulmasında yüksek yatırım maliyeti, bataryaların depolanması için geniş alan gereksinimi ve tüm elektrikli araçlar için batarya standardizasyonunun sağlanması gibi bazı sınırlamalar bulunmaktadır [3]. Bu nedenle, batarya değişim istasyonlarının doğru planlanması ve yatırımının yapılması, elektrikli araçların yaygınlaşması açısından kritik öneme sahiptir. Uygun bir konum seçimi, batarya değişim istasyonunun etkinliğini artırır, kullanıcıların ihtiyaçlarını karşılar ve işletmenin sürdürülebilirliğine katkı sağlar [5].
Bu çalışmada, elektrikli araçlar için batarya değişim istasyonu yer seçimi problemi ele alınmıştır. Çalışma kapsamında, literatür taraması ve sektörel analizler doğrultusunda belirlenen beş ana kriter ve bunlara bağlı on dört alt kriter doğrultusunda bir değerlendirme yapılmıştır. Ekonomik faktörler (C1) kapsamında, istasyonun kurulacağı bölgedeki inşaat ve arazi maliyetleri değerlendirilerek yatırımın ekonomik fizibilitesi analiz edilmektedir. Erişim ve hizmet etkinliği (C2) kriteri, seçilecek konumun ulaşılabilirliği, trafik ve talep yoğunluğu, sanayi bölgelerine yakınlığı ve hizmet alanının genişliği gibi unsurları kapsamaktadır. Teknik ve altyapı (C3) kriteri, mevcut elektrik altyapısının yeterliliği ile istasyonun farklı araç türleriyle uyumluluğunu içermektedir. Güvenlik ve risk yönetimi (C4), acil durum hizmetlerine yakınlık ve doğal afet riskleri gibi unsurlar aracılığıyla istasyonun güvenlik düzeyini ve operasyonel sürekliliğini belirlemektedir. Son olarak, stratejik uyum ve lojistik destek (C5) kriteri, şehir planlaması ve çevresel uyum, gelecekteki genişleme potansiyeli ile güvenli depolama alanı gibi faktörleri dikkate alarak istasyonun uzun vadeli sürdürülebilirliğini sağlamayı amaçlamaktadır.

ISBN NR. : 978-625-5694-38-6

Karar sürecinde üç uzmandan alınan görüşler doğrultusunda, kriterlerin önem dereceleri Bulanık Analitik Hiyerarşi Süreci (Bulanık AHP) yöntemi ile hesaplanmış; elde edilen ağırlıklar kullanılarak alternatiflerin Bulanık TOPSIS yöntemi ile sıralaması gerçekleştirilmiştir.

2.MATERYAL ve YÖNTEMLER

2.1 Bulanık Mantık

İnsanların karşılaştığı olayların büyük bir kısmı karmaşık yapıya sahiptir. Bu karmaşıklık çoğunlukla belirsizlik, kesin yargıya varamama ya da karar verme güçlüğünden kaynaklanmaktadır. Bulanık mantık (Fuzzy Logic) kavramı, insanın kesin olmayan ifadelerle düşünme biçimiyle uyumlu bir mantık sistemi olarak tanımlanabilir. Başka bir ifadeyle, bulanık mantık; acı-tatlı, hızlı–yavaş, yüksek–alçak gibi keskin karşıtlıkların hâkim olduğu dünyayı, "çok tatlı", "biraz hızlı" veya "nispeten yüksek" gibi tanımlarla gerçek hayata daha yakın bir biçimde ifade eder. Bulanık mantık yaklaşımı, 1965 yılında California Berkeley Üniversitesi'nden L. A. Zadeh'in yayımladığı çalışmalarla literatüre girmiştir. O tarihten itibaren önemi giderek artan bu yöntem, belirsizliklerin tanımlanması ve bu tür durumlarda analiz yapılabilmesi amacıyla geliştirilen matematiksel bir çerçeve olarak günümüzde de yaygın biçimde kullanılmaktadır [6]. Bu bağlamda, karar verme sürecinde hem nicel hem de nitel unsurları belirsizlik koşulları altında değerlendirme imkânı sunması nedeniyle bulanık mantık, Analitik Hiyerarşi Prosesi (AHP) ile birleştirilerek Bulanık AHP yöntemi olarak uygulanmakta ve özellikle çok kriterli yer seçimi problemlerinde etkin sonuçlar elde edilmesini sağlamaktadır.

2.2.Bulanık AHP

Karar verme süreçlerinde, genellikle alternatifler arasındaki seçimler, sayısal verilerle ifade edilen kriterler temel alınarak yapılmaktadır. Ancak, birçok karar problemi yalnızca sayısal değil, aynı zamanda niteliksel değerlendirmeleri de içermektedir. Bu nedenle, doğru ve kapsamlı bir karar verebilmek için hem sayısal (nicel) hem de nitel (kalitatif) kriterlerin birlikte dikkate alınması gerekmektedir. Bu iki tür veriyi bir araya getirerek bütüncül bir değerlendirme yapılmasına olanak tanıyan yöntemlerden biri, 1970'li yıllarda Thomas L. Saaty tarafından geliştirilen ve Çok Kriterli Karar Verme yöntemleri arasında yer alan Analitik Hiyerarşi Prosesi (AHP)'dir [7].

Gerçek yaşamda pek çok karar verme probleminin çözümünde yaygın olarak tercih edilen AHP yöntemi, ikili karşılaştırmalarda kesin sayısal ifadelerin kullanılması nedeniyle bazı eleştirilere konu olmuştur [8]. Ayrıca AHP yaklaşımı, belirsizlik, kesin olmama durumu ve öznel verilerin sürece dahil edilmesi gibi durumları yeterince dikkate alamadığı gerekçesiyle de eleştirilmektedir [11]. Başka bir deyişle, karar vericiler, ikili karşılaştırmalardaki belirsizlik nedeniyle değerlendirmelerini sabit bir değerle ifade etmek yerine, genellikle bir aralık üzerinden ya da sözel ifadelerle yapmayı tercih etmektedir. Bu durumu daha etkili şekilde modelleyebilmek amacıyla, hiyerarşik yapıdaki karar problemlerini çözmek için Bulanık Analitik Hiyerarşi Süreci (BAHP) geliştirilmiştir [12].

Buckley'nin Bulanık AHP algoritması, bulanık ortama kolayca uyarlanabilir olması, karşılıklı karşılaştırma matrisine tekil (benzersiz) bir çözüm sağlaması ve diğer Bulanık AHP yaklaşımlarına kıyasla daha basit adımlardan oluşması nedeniyle kriter ağırlıklarının belirlenmesinde tercih edilmiştir Bu yöntemde izlenen adımlar şu şekilde özetlenebilir [11]:

Adım 1. Hiyerarşik yapıdaki tüm kriterler arasında ikili karşılaştırma matrisleri oluşturulur. Her bir kriter çifti için "hangisi daha önemlidir?" sorusu yöneltilerek, karşılaştırmalara Denklem (1)'de gösterilen dilsel terimler atanır.

ISBN NR. : 978-625-5694-38-6

$$\tilde{A} = \begin{bmatrix} 1 & \tilde{a}_{12} & \cdots & \tilde{a}_{1n} \\ \tilde{a}_{21} & 1 & \ldots & \tilde{a}_{2n} \\ \vdots & \vdots & \ddots & \vdots \\ \tilde{a}_{n1} & \tilde{a}_{n2} & \cdots & 1 \end{bmatrix} = \begin{bmatrix} 1 & \tilde{a}_{12} & \cdots & \tilde{a}_{1n} \\ 1/\tilde{a}_{21} & 1 & \ldots & \tilde{a}_{2n} \\ \vdots & \vdots & \ddots & \vdots \\ 1/\tilde{a}_{n1} & \tilde{a}_{n2} & \cdots & 1 \end{bmatrix} \quad (1)$$

Çizelge 1. Dilsel ifadelerin üçgen bulanık sayılara dönüştürülmesi

Rakamsal değer	Dilsel ifade	Üçgen bulanık sayı	Karşılık üçgen bulanık sayı
1	Eşit	(1,1,1)	(1,1,1)
2	Zayıf üstünlük	(1,2,3)	(1/3,1/2,1)
3	Fena değil	(2,3,4)	(1/4,1/3,1/2)
4	Tercih edilir	(3,4,5)	(1/5,1/4,1/3)
5	İyi	(4,5,6)	(1/6,1/5,1/4)
6	Oldukça iyi	(5,6,7)	(1/7,1/6,1/5)
7	Çok iyi	(6,7,8)	(1/8,1/7,1/6)
8	Mutlak	(7,8,9)	(1/9,1/8,1/7)
9	Mükemmel	(8,9,10)	(1/10,1/9,1/8)

$$\tilde{a}_{ij} = \begin{cases} \tilde{1}, \tilde{3}, \tilde{5}, \tilde{7}, \tilde{9} & \text{i. kriter j. kriter karşısında göreli öneme sahiptir} \\ 1 & i = j \\ \tilde{1}^{-1}, \tilde{3}^{-1}, \tilde{5}^{-1}, \tilde{7}^{-1}, \tilde{9}^{-1} & \text{i. kriter j. kriter karşısında daha az öneme sahiptir} \end{cases}$$

Adım 2. Bulanık ikili karşılaştırma matrislerinin tutarlılık düzeyi değerlendirilir.
*Adım 3.*Geometrik ortalama tekniği kullanılarak bulanık geometrik ortalama aşağıdaki eşitlik kullanılarak tanımlanır.

$$\tilde{r}_{i=}(\tilde{a}_{i1} \otimes \tilde{a}_{i2} \otimes \ldots . \otimes \tilde{a}_{in})^{1/n} \quad (2)$$

Adım 4. Her bir kriterin bulanık ağırlıkları, aşağıdaki eşitlik kullanılarak hesaplanır.

$$\tilde{w}_{i=}(\tilde{r}_i \otimes (\tilde{r}_1 \oplus \tilde{r}_2 \oplus \ldots . \oplus \tilde{r}_n)^{-1} \quad (3)$$

$\tilde{w}_i$, i'inci kriterin bulanık ağırlığını belirtir ve üçgen bulanık sayı olarak (l_i^w, m_i^w, u_i^w) ile ifade edilir. Burada $l_i^w, m_i^w ve\ u_i^w$ söz konusu kriterin bulanık ağırlığının alt, orta ve üst sınırlarını gösterir.

Adım 5. Her bir kriterin net (keskin) ağırlık değerini elde etmek amacıyla, Merkezi Alan Yöntemi (Center of Area - COA) kullanılmaktadır. Bu yöntemle, En İyi Bulanık Olmayan Performans (BNP) değeri, aşağıdaki gibi hesaplanır.

$$BNP_i = \frac{[(uw_i - lw_i) + (mw_i - lw_i)]}{3} + lw_i \quad (4)$$

Hesaplanan BNP değerlerine göre alternatifler sıralanabilir ve en uygun seçenek belirlenebilir.

2.3.BULANIK TOPSIS

Bulanık TOPSIS yöntemi**,** belirsizliğin hâkim olduğu ve birden fazla karar vericinin sürece dâhil olduğu çok kriterli karar verme problemlerinde etkili bir şekilde kullanılabilmektedir. Bu yöntemde, karar ortamının daha gerçekçi bir biçimde modellenebilmesi amacıyla sayısal veriler yerine dilsel (sözel) ifadeler tercih edilir. Karar vericiler, belirlenen kriterler ve alternatifler hakkındaki değerlendirmelerini sözel olarak ifade ederler; bu ifadeler ise üçgen veya yamuk bulanık sayılara dönüştürülerek analiz sürecine dâhil edilir. Her bir alternatif için hesaplanan yakınlık katsayıları, elde edilen değerlere göre sıralanarak en uygun alternatifin seçimi gerçekleştirilir. Yöntemin uygulama adımları ise şu şekildedir [12]:

ISBN NR. : 978-625-5694-38-6

Adım 1. Değerlendirme sürecine katılacak uzman karar vericiler belirlenir. Bu karar vericiler, önce kriter kümesini $K = \{K_1, K_2, K_3, \ldots . K_n\}$ ardından da alternatifler kümesini $A = \{A_1, A_2, A_3, \ldots A_m\}$ oluşturur. Alternatiflerin kriterlere göre değerlendirilmesinde ve kriterlerin önem düzeylerinin belirlenmesinde dilsel ifadelerden yararlanılır. Kullanılan bu ifadeler, pozitif üçgen bulanık sayılarla temsil edilir ve Çizelge 2'de gösterildiği şekilde modellenebilir.

Çizelge 2.Kriterler ve alternatiflerin değerlendirilmesinde kullanılan dilsel ifadeler

Kriterlerin Önem Ağırlığının Belirlenmesinde Kullanılan Dilsel Ölçek		**Alternatiflerin Belirlenmesinde Kullanılan Dilsel Ölçek**	
Çok Düşük (ÇD)	(0,0,0.1)	Çok Kötü (ÇK)	(0,0,1)
Düşük (D)	(0,0.1,0.3)	Kötü (K)	(0,1,3)
Biraz Düşük (BD)	(0.1,0.3,0.5)	Biraz Kötü (BK)	(1,3,5)
Orta (E)	(0.3,0.5,0.7)	Orta (E)	(3,5,7)
Biraz Yüksek (BY)	(0.5,0.7,0.9)	Biraz İyi (Bİ)	(5,7,9)
Yüksek (Y)	(0.7,0.9,1)	İyi (İ)	(7,9,10)
Çok Yüksek (ÇY)	(0.9,1,1)	Çok İyi (Çİ)	(9,10,10)

Adım 2. Karar vericilerin dilsel ifadelerle yaptıkları değerlendirmeler, Çizelge 2'deki ölçeğe göre üçgen bulanık sayılara çevrilir. K tane karar vericinin bulunduğu durumda, kriter ağırlıkları $(\widetilde{W}_j)$ve alternatiflerin kriterlere göre değerlendirmeleri $(\tilde{X}_{ij})$ aşağıdaki bulanık hesaplama yöntemleriyle elde edilir.

$$\widetilde{W}_j = \frac{1}{K}\left[\widetilde{W}_j^1 (+)\widetilde{W}_j^2 (+) \ldots . (+)\widetilde{W}_j^K\right] \quad (5)$$

$$\widetilde{X}_{ij} = \frac{1}{K}\left[\widetilde{X}_{ij}^1 (+)\widetilde{X}_{ij}^2 (+) \ldots . (+)\widetilde{X}_{ij}^K\right] \quad (6)$$

Adım 3. Tüm alternatifleri ve kriterleri kapsayan bulanık çok kriterli karar verme problemine ait karar matrisi $(\widetilde{D})$, aşağıdaki gibi ifade edilir.

$$\widetilde{D} = \begin{bmatrix} \widetilde{X}_{11} & \widetilde{X}_{12} & \ldots & \widetilde{X}_{1n} \\ \widetilde{X}_{12} & \widetilde{X}_{22} & \ldots & \widetilde{X}_{2n} \\ \vdots & \vdots & & \vdots \\ \widetilde{X}_{m1} & \widetilde{X}_{m2} & & \widetilde{X}_{mn} \end{bmatrix} \quad (7)$$

$\tilde{X}_{ij}$ ve $\widetilde{W}_j$ dilsel ifadeleri, üçgen bulanık sayılar $\tilde{X}_{ij} = (a_{ij}, b_{ij}, c_{ij})$ ve $\widetilde{W}_j = (\widetilde{w}_1, \widetilde{w}_2 \widetilde{w}_3)$olarak tanımlanır.

Adım 4. Bulanık karar matrisi, normalize edilir ve bu normalize edilmiş matris $\tilde{R}$ ile gösterilir.

$$\widetilde{R} = [\tilde{r}_{ij}]mxn \quad (8)$$

B ve C elemanları, fayda ve maliyet kriterleri olmak üzere,

$$\tilde{r}_{ij} = \left(\frac{a_{ij}}{c_j^*}, \frac{b_{ij}}{c_j^*}, \frac{c_{ij}}{c_j^*}\right), j \in B\ ; \quad (9)$$

$$\tilde{r}_{ij} = \left(\frac{a_j^-}{c_{ij}^*}, \frac{a_j^-}{c_{ij}^*}, \frac{a_j^-}{c_{ij}^*}\right), j \in C\ ; \quad (10)$$

$$j \in B \text{ ise } c_{ij}^* = \max_i c_{ij} \quad (11)$$

$$j \in C \text{ ise } a_j^- = \min_i a_{ij} \quad (12)$$

Yukarıda bahsedilen normalizasyon yöntemi, üçgen bulanık sayıların [0,1] aralığında normalize edilme özelliğini korumaktadır.

ISBN NR. : 978-625-5694-38-6

Adım 5. Normalize bulanık karar matrisinin elde edilmesinden sonra her bir kriterin ağırlığı dikkate alınarak oluşturulan ağırlıklı normalize bulanık karar matrisi aşağıdaki şekilde ifade edilir.

$\tilde{V} = [\tilde{v}_{ij}]mxn$

$i = 1,2,3, \dots m, \quad j = 1,2,3, \dots, n$

$\tilde{v}_{ij} = \tilde{r}_{ij}(x)\tilde{w}_j$ (13)

Adım 6. Ağırlıklı normalize edilmiş bulanık karar matrisine göre, elemanlar $\tilde{v}_{ij}$, $\forall_{i,j}$ normalize edilmiş pozitif üçgen bulanık sayılar ve bunlar [0,1] kapalı aralığında olmaktadır. Bulanık pozitif ideal çözüm (FPIS,A^*) ve bulanık negatif ideal çözüm (FNIS,A^-) aşağıdaki şekilde ifade edilir.

$A^* = (\tilde{v}_1^*, \tilde{v}_2^*, \dots, \tilde{v}_n^*)$ (14)

$A^- = (\tilde{v}_1^-, \tilde{v}_2^-, \dots, \tilde{v}_n^-)$ (15)

Burada j=1,2, 3, ..., n olmak üzere $\tilde{v}_j^* = (1,1,1)$ ve $\tilde{v}_j^- = (0,0,0)$ olarak dikkate alınır.

Adım 7. Her bir alternatifin pozitif ideal çözüme (A^*)ve negatif ideal çözüme (A^-) olan uzaklıkları sırasıyla d_i^* ve d_i^- ile gösterilir ve aşağıdaki şekilde hesaplanır.

$d_i^* = \sum_{j=1}^{n} d(\tilde{V}_j, \tilde{V}_j^*), İ = 1,2, \dots, m$ (16)

$d_i^- = \sum_{j=1}^{n} d(\tilde{V}_j, \tilde{V}_j^-), İ = 1,2, \dots, m$ (17)

Adım 8. Alternatiflerin sıralamasını belirlemek amacıyla, her bir alternatife ilişkin yakınlık katsayısı aşağıdaki formül yardımıyla hesaplanmaktadır.

$cci = \frac{d_i^-}{d_i^* + d_i^-}, \quad i = 1,2, \dots, m$ (18)

Hesaplanan yakınlık katsayısına göre, alternatiflerin sıralaması belirlenerek en uygun alternatif seçilir.

3.BULGULAR VE TARTIŞMA

3.1.Çalışmanın Amacı ve Kapsamı

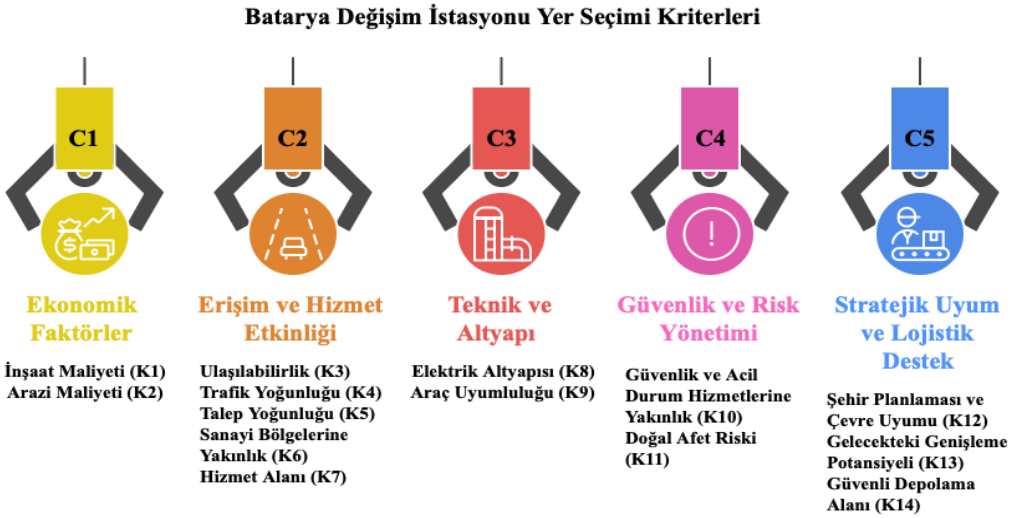
Çalışmada uygulanması amaçlanan yer seçimi problemi için Samsun ili sınırlarında 5 alternatif kuruluş yeri belirlenmiştir. Kuruluş yerleri; Tekkeköy-OSB Civarı (A1), Kavak (A2), Çakallı Çevresi (A3), Çarşamba Çıkışı (A4) ve Ladik Yolu Ayrımı (A5) şeklindedir. Belirlenen bölgeler hem şehir içi hem de şehirlerarası ulaşım güzergâhları üzerinde stratejik konumda bulunmaları, lojistik açıdan erişilebilir olmaları ve elektrikli araç kullanıcılarının talep yoğunluğunu karşılayabilecek potansiyele sahip olmaları nedeniyle çalışmaya dahil edilmiştir. Tekkeköy-OSB civarı, sanayi tesisleri ve yoğun ticaret alanlarına yakınlığı sayesinde yüksek şarj talebine cevap verebilecek niteliktedir. Kavak, Samsun–Ankara karayolu üzerinde yer almasıyla şehirlerarası geçişlerde avantaj sağlarken, Çakallı mevkii dinlenme ve mola alanları ile bilinen bir konumda olması sebebiyle uzun yol kullanıcıları için uygun bir noktadır. Çarşamba çıkışı, bölgedeki tarım ve ticaret faaliyetleri nedeniyle yoğun araç trafiğine sahiptir; Lâdik yolu ayrımı ise hem iç bölgelerden gelen ulaşımı hem de turistik güzergâhları destekleyecek stratejik bir noktada yer almaktadır. Bu alternatifleri etkileyen 5 ana kriter ve 14 alt kriter oluşturulmuştur.

Çalışma kapsamında kullanılacak kriter ve alt kriterler, Samsun ilinin genel yapısı dikkate alınarak karar vericiler (KV) tarafından belirlenmiştir. Karar vericilerin sözel değerlendirmeleri üçgen bulanık sayılarla ifade edilmiş; ardından kriterler, Bulanık AHP yöntemiyle ağırlıklandırılmış ve alternatifler Bulanık TOPSIS yöntemiyle sıralanmıştır.

ISBN NR. : 978-625-5694-38-6

3.2. Kriter Ağırlıklarının Bulanık AHP Yöntemi ile Hesaplanması

Bu çalışmada, elektrikli araçlar ile ilgili alanlarda uzmanlarla yapılan görüşmeler sonucunda, karar verme problemi için beş ana kriter ,14 alt kriter belirlenmiştir. Görsel 2, batarya değişim istasyonu yer seçimi için oluşturulan değerlendirme kriterleri sistemini göstermektedir.

Görsel 2. Problemin Hiyerarşik Yapısı

Uygulamada yalnızca ana kriterlere ilişkin ikili karşılaştırmalar gösterilmiş olup, her bir alt kriter için de aynı hesaplamalar gerçekleştirilmiş ancak, hesaplama adımlarının fazla olması sebebiyle dahil edilmemiştir. Karar vericiler tarafından değerlendirilen tüm ikili karşılaştırma matrislerinin tutarlılığı analiz edilmiş ve elde edilen tutarlılık oranlarının kabul edilebilir düzeyde (CR <0.10) olduğu belirlenmiştir.
Karar vericilerin ana kriterler için yapmış oldukları ikili karşılaştırmalar sırası ile Çizelge 3,4 ve 5'te verilmiştir. Karar vericilerden değerlendirmeyi yaparken Çizelge 1'de verilen ölçekte yer alan dilsel ifadeleri kullanmaları istenmiştir. Çizelge 3, 4 ve 5'de dilsel ifadelerin Çizelge 2'de verilen üçgen bulanık sayı karşılıkları yer almaktadır.

Çizelge 3. Ana Kriterler İçin Birinci Karar Vericinin İkili Karşılaştırma Matrisi

	C_1	C_2	C_3	C_4	C_5
C_1	(1.00,1.00,1.00)	(6.00,7.00,8.00)	(4.00,5.00,6.00)	(5.00,6.00,7.00)	(7.00,8.00,9.00)
C_2	(0.13,0.14,0.17)	(1.00,1.00,1.00)	(2.00,3.00,4.00)	(3.00,4.00,5.00)	(5.00,6.00,7.00)
C_3	(0.17,0.20,0.25)	(0.25,0.33,0.50)	(1.00,1.00,1.00)	(1.00,2.00,3.00)	(2.00,3.00,4.00)
C_4	(0.14,0.17,0.20)	(0.20,0.25,0.33)	(0.33,0.50,1.00)	(1.00,1.00,1.00)	(1.00,2.00,3.00)
C_5	(0.11,0.13,0.14)	(0.14,0.17,0.20)	(0.25,0.33,0.50)	(0.33,0.50,1.00)	(1.00,1.00,1.00)

Çizelge 4. Ana Kriterler İçin İkinci Karar Vericinin İkili Karşılaştırma Matrisi

	C_1	C_2	C_3	C_4	C_5
C_1	(1.00,1.00,1.00)	(5.00,6.00,7.00)	(4.00,5.00,6.00)	(3.00,4.00,5.00)	(4.00,5.00,6.00)
C_2	(0.14,0.17,0.20)	(1.00,1.00,1.00)	(2.00,3.00,4.00)	(2.00,3.00,4.00)	(2.00,3.00,4.00)
C_3	(0.17,0.20,0.25)	(0.25,0.33,0.50)	(1.00,1.00,1.00)	(1.00,2.00,3.00)	(1.00,2.00,3.00)
C_4	(0.20,0.25,0.33)	(0.25,0.33,0.50)	(0.33,0.50,1.00)	(1.00,1.00,1.00)	(1.00,2.00,3.00)
C_5	(0.17,0.20,0.25)	(0.25,0.33,0.50)	(0.33,0.50,1.00)	(0.33,0.50,1.00)	(1.00,1.00,1.00)

Çizelge 5. Ana Kriterler İçin Üçüncü Karar Vericinin İkili Karşılaştırma Matrisi

	C_1	C_2	C_3	C_4	C_5
C_1	(1.00,1.00,1.00)	(6.00,7.00,8.00)	(4.00,5.00,6.00)	(5.00,6.00,7.00)	(5.00,6.00,7.00)

ISBN NR. : 978-625-5694-38-6

C_2	(0.13,0.14,0.17)	(1.00,1.00,1.00)	(2.00,3.00,4.00)	(3.00,4.00,5.00)	(4.00,5.00,6.00)
C_3	(0.17,0.20,0.25)	(0.25,0.33,0.50)	(1.00,1.00,1.00)	(1.00,2.00,3.00)	(1.00,2.00,3.00)
C_4	(0.14,0.17,0.20)	(0.20,0.25,0.33)	(0.33,0.50,1.00)	(1.00,1.00,1.00)	(1.00,2.00,3.00)
C_5	(0.14,0.17,0.20)	(0.17,0.20,0.25)	(0.33,0.50,1.00)	(0.33,0.50,1.00)	(1.00,1.00,1.00)

Karar vericilerin değerlendirmeleri Eşitlik (2) kullanılarak birleştirilmiştir. Birleştirilmiş ikili karşılaştırma matrisi Çizelge 6'da verilmiştir. Örneğin, Çizelge 6'da C_{12} hücresinin Eşitlik (2) kullanılarak bulanık geometrik ortalamasının hesaplanması aşağıdaki gibidir:

$$C_{12} = ((6 \times 5 \times 6)^{1/3}, (7 \times 6 \times 7)^{1/3}, (8 \times 7 \times 8)^{\frac{1}{3}}) = (5.55,6.52,7.50)$$

Çizelge 6.Birleştirilmiş İkili Karşılaştırma Matrisi

	C_1	**C_2**	**C_3**	**C_4**	**C_5**
C_1	(1.00,1.00,1.00)	(5.55,6.52,7.50)	(3.94,4.92,5.89)	(4.16,5.16,6.14)	(5.11,6.10,7.09)
C_2	(0.13,0.15,0.18)	(1.00,1.00,1.00)	(1.99,2.97,3.94)	(2.60,3.59,4.57)	(3.38,4.41,5.42)
C_3	(0.17,0.20,0.25)	(0.25,0.34,0.50)	(1.00,1.00,1.00)	(1.00,1.99,2.97)	(1.26,2.27,3.26)
C_4	(0.16,0.19,0.24)	(0.22,0.28,0.39)	(0.34,0.50,1.00)	(1.00,1.00,1.00)	(1.00,1.99,2.97)
C_5	(0.14,0.16,0.20)	(0.18,0.23,0.30)	(0.31,0.44,0.80)	(0.34,0.50,1.00)	(1.00,1.00,1.00)

Birleştirilmiş ikili karşılaştırma matrisi elde edildikten sonra Bulanık AHP yönteminin sonraki adımı olan satırların geometrik ortalamaları yine Eşitlik (2) kullanılarak hesaplanmıştır. Kriterlerin bulanık geometrik ortalamaları Çizelge 7'de verilmiştir.

Çizelge 6.Bulanık Geometrik Ortalamanın Hesaplanması

Kriterler	**(l,m,u)**
$\tilde{r}_1$	(3.42, 3.99, 4.54)
$\tilde{r}_2$	(1.18, 1.48, 1.78)
$\tilde{r}_3$	(0.56, 0.79, 1.04)
$\tilde{r}_4$	(0.41, 0.56, 0.77)
$\tilde{r}_5$	(0.31, 0.38, 0.54)

Geometrik ortalamaların hesaplanmasından sonra, Eşitlik (3) kullanılarak bulanık ağırlıklar hesaplanmıştır. Ana kriterlerin bulanık ağırlıkları Çizelge 8'de verilmiştir. Örneğin, $\tilde{w}_1$ değerinin hesaplanması aşağıda örneklendirilmiştir:

$$\tilde{w}_1 = (3.42,3.99,4.54) \otimes (1/(4.54 + 1.78 + 1.04 + 0.77 + 0.54)\ ,$$

$$1/(3.99 + 1.48 + 0.79 + 0.56 + 0.38),$$

$$1/(3.42 + 1.18 + 0.56 + 0.41 + 0.31))$$

$$= (0.39,0.55,0.77)$$

Çizelge 7. Bulanık ana kriter ağırlıkları

Kriterler	**(l,m,u)**
$\tilde{w}_1$	(0.39, 0.55, 0.77)
$\tilde{w}_2$	(0.14, 0.21, 0.30)
$\tilde{w}_3$	(0.06, 0.11, 0.18)
$\tilde{w}_4$	(0.05, 0.08, 0.13)
$\tilde{w}_5$	(0.57, 0.05, 0.09)

Durulaştırma, bulanık sayıların belirsizlik içeren yapılarından kurtarılarak tekil ve belirli değerlere dönüştürülmesi sürecidir. Çizelge 8'de yer alan bulanık kriter ağırlıkları Eşitlik (4) kullanılarak durulaştırılmıştır. BNP_1 Değerinin hesaplanması aşağıda örneklendirilmiştir:

ISBN NR. : 978-625-5694-38-6

$$BNP_1 = 0.39 + \frac{[(0.77 - 0.39) + (0.55 - 0.39)]}{3} = 0.57$$

Son olarak BNP değerleri normalleştirilecek ana kriter ağırlıkları elde edilir. Ana kriterlerin BNP değerleri ve ağırlıkları Çizelge 9'da verilmiştir.

Çizelge 8. Ana kriter ağırlıkları

Kriterler	**BNP**	**Ağırlıklar**
Ekonomik Faktörler	0.57	0.467
Erişim ve Hizmet Etkinliği	0.21	0.175
Teknik ve Altyapı	0.12	0.095
Güvenlik ve Risk Yönetimi	0.09	0.070
Stratejik Uyum ve Lojistik Destek	0.24	0.193

Ana kriterlerin ağırlıkları, ilgili alt kriterin göreli ağırlığı ile çarpılarak kriterlerin global ağırlıkları bulunmuştur.

Çizelge 9.Ana ve Alt Kriter Ağırlıkları Global Ağırlıklar

Ana Kriterler	**Alt Kriterler**	**Yerel Ağırlıklar**	**Global Ağırlıklar**
C1		0.467	
	İnşaat Maliyeti	0.488	0.228
	Arazi Maliyeti	0.512	0.239
C2		0.175	
	Ulaşılabilirlik	0.443	0.077
	Trafik Yoğunluğu	0.227	0.040
	Talep Yoğunluğu	0.124	0.022
	Sanayi Bölgelerine Yakınlık	0.093	0.016
	Hizmet Alanı	0.113	0.020
C3		0.095	
	Elektrik Altyapısı	0.790	0.075
	Araç Uyumluluğu	0.210	0.020
C4		0.070	
	Güvenlik ve Acil Durum Hizmetlerine Yakınlık	0.730	0.051
	Doğal Afet Risk	0.270	0.019
C5		0.193	
	Şehir Planlaması ve çevre uyumu	0.592	0.114
	Gelecekteki Genişleme Potansiyeli	0.235	0.045
	Güvenli Depolama Alanı	0.174	0.034

Samsun'da batarya değişim istasyonu kurulumu için yapılan değerlendirmede kriterlerin global ağırlıkları karşılaştırıldığında, arazi maliyeti, inşaat maliyeti ve şehir planlaması ile çevre uyumu en kritik kriterler olarak öne çıkmıştır. Bu durum, yatırımın ekonomik boyutunun ve kentsel yapıya uyumunun karar sürecinde belirleyici olduğunu ortaya koymaktadır. Buna karşılık, sanayi bölgelerine yakınlık, doğal afet riski ve hizmet alanı gibi unsurlar daha düşük öneme sahip bulunmuş, özellikle şehrin düşük deprem riski taşıması ve sanayi bölgelerinin belirli alanlarda yoğunlaşması bu kriterlerin ağırlığını sınırlamıştır.

3.3. Alternatiflerin Bulanık TOPSIS Yöntemi ile Sıralanması

Bulanık TOPSIS yönteminde, kriter ağırlıkları Bulanık AHP yöntemiyle belirlenmiş ve bu ağırlıklar sıralama sürecinde kullanılmıştır. Öncelikle, her bir alternatifin her bir kriter açısından uzmanlar tarafından yapılan dilsel değerlendirmeleri, Çizelge 2'de sunulan ölçek kullanılarak bulanık karar matrisi oluşturulmuştur. Oluşturulan karar matrisi Çizelge 11'de verilmiştir. Karar matrisi sayfa genişliği dikkate alınarak satır ve sütun değişimi yapılarak verilmiştir.

ISBN NR. : 978-625-5694-38-6

Çizelge 10.Karar Vericilerin Kriterlere Göre Alternatifleri Değerlendirmesi

		Karar Vericiler		
Kriterler	Alternatifler	KV_1	KV_2	KV_3
K_1	A_1	(3,5,7)	(0,0,1)	(5,7,9)
	A_2	(5,7,9)	(5,7,9)	(1,3,5)
	A_3	(3,5,7)	(1,3,5)	(9,10,10)
	A_4	(1,3,5)	(0,1,3)	(1,3,5)
	A_5	(9,10,10)	(7,9,10)	(1,3,5)
K_2	A_1	(1,3,5)	(3,5,7)	(1,3,5)
	A_2	(3,5,7)	(3,5,7)	(5,7,9)
	A_3	(3,5,7)	(7,9,10)	(0,0,1)
	A_4	(7,9,10)	(0,1,3)	(3,5,7)
	A_5	(3,5,7)	(1,3,5)	(0,0,1)
K_3	A_1	(0,0,1)	(0,0,1)	(9,10,10)
	A_2	(0,0,1)	(1,3,5)	(7,9,10)
	A_3	(9,10,10)	(3,5,7)	(3,5,7)
	A_4	(7,9,10)	(0,0,1)	(7,9,10)
	A_5	(0,1,3)	(1,3,5)	(5,7,9)
K_4	A_1	(0,1,3)	(9,10,10)	(5,7,9)
	A_2	(3,5,7)	(7,9,10)	(1,3,5)
	A_3	(0,0,1)	(0,1,3)	(1,3,5)
	A_4	(5,7,9)	(0,1,3)	(7,9,10)
	A_5	(3,5,7)	(3,5,7)	(5,7,9)
K_5	A_1	(3,5,7)	(3,5,7)	(7,9,10)
	A_2	(5,7,9)	(0,1,3)	(0,0,1)
	A_3	(0,0,1)	(1,3,5)	(9,10,10)
	A_4	(3,5,7)	(0,1,3)	(1,3,5)
	A_5	(9,10,10)	(7,9,10)	(3,5,7)
K_6	A_1	(1,3,5)	(0,0,1)	(5,7,9)
	A_2	(0,1,3)	(1,3,5)	(1,3,5)
	A_3	(7,9,10)	(3,5,7)	(5,7,9)
	A_4	(7,9,10)	(3,5,7)	(5,7,9)
	A_5	(1,3,5)	(1,3,5)	(5,7,9)
K_7	A_1	(1,3,5)	(1,3,5)	(7,9,10)
	A_2	(9,10,10)	(7,9,10)	(9,10,10)
	A_3	(1,3,5)	(1,3,5)	(7,9,10)
	A_4	(0,1,3)	(0,1,3)	(1,3,5)
	A_5	(7,9,10)	(7,9,10)	(9,10,10)
K_8	A_1	(5,7,9)	(9,10,10)	(7,9,10)
	A_2	(3,5,7)	(0,1,3)	(5,7,9)
	A_3	(9,10,10)	(0,1,3)	(0,0,1)
	A_4	(0,0,1)	(7,9,10)	(3,5,7)
	A_5	(9,10,10)	(7,9,10)	(5,7,9)
K_9	A_1	(5,7,9)	(5,7,9)	(1,3,5)
	A_2	(1,3,5)	(3,5,7)	(0,0,1)
	A_3	(7,9,10)	(1,3,5)	(1,3,5)
	A_4	(5,7,9)	(5,7,9)	(0,0,1)
	A_5	(3,5,7)	(3,5,7)	(0,1,3)
K_{10}	A_1	(3,5,7)	(5,7,9)	(5,7,9)
	A_2	(7,9,10)	(3,5,7)	(3,5,7)
	A_3	(1,3,5)	(1,3,5)	(7,9,10)
	A_4	(3,5,7)	(7,9,10)	(9,10,10)
	A_5	(3,5,7)	(5,7,9)	(9,10,10)
K_{11}	A_1	(5,7,9)	(0,0,1)	(9,10,10)
	A_2	(1,3,5)	(9,10,10)	(0,0,1)
	A_3	(3,5,7)	(0,1,3)	(1,3,5)
	A_4	(0,1,3)	(1,3,5)	(0,1,3)
	A_5	(0,0,1)	(3,5,7)	(0,1,3)
K_{12}	A_1	(1,3,5)	(0,1,3)	(0,1,3)
	A_2	(0,1,3)	(1,3,5)	(7,9,10)
	A_3	(0,1,3)	(0,1,3)	(9,10,10)
	A_4	(9,10,10)	(7,9,10)	(9,10,10)

ISBN NR. : 978-625-5694-38-6

	A_5	(5,7,9)	(9,10,10)	(5,7,9)
K_{13}	A_1	(1,3,5)	(0,0,1)	(5,7,9)
	A_2	(0,1,3)	(9,10,10)	(0,1,3)
	A_3	(0,0,1)	(0,0,1)	(3,5,7)
	A_4	(7,9,10)	(1,3,5)	(9,10,10)
	A_5	(1,3,5)	(0,1,3)	(7,9,10)
K_{14}	A_1	(0,1,3)	(3,5,7)	(1,3,5)
	A_2	(1,3,5)	(0,1,3)	(3,5,7)
	A_3	(7,9,10)	(7,9,10)	(0,0,1)
	A_4	(3,5,7)	(9,10,10)	(9,10,10)
	A_5	(7,9,10)	(5,7,9)	(0,1,3)

Karar vericilerin değerlendirmeleri, Eşitlik (6) kullanılarak Çizelge 12'de verilen birleştirilmiş karar elde edilmiştir.

Çizelge 11.Bulanık Karar Matrisi

	Alternatifler				
Kriterler	A_1	A_2	A_3	A_4	A_5
K_1	(2.67,4.00,5.67)	(3.67,5.67,7.67)	(4.33,6.00,7.33)	(0.67,2.33,4.33)	(5.67,7.33,8.33)
K_2	(1.67,3.67,5.67)	(3.67,5.67,7.67)	(3.33,4.67,6.00)	(3.33,4.67,6.00)	(1.33,2.67,4.33)
K_3	(3.00,3.33,4.00)	(2.67,4.00,2.33)	((5.00,6.67,8.00)	(4.67,6.00,7.00)	(2.00,3.67,5.67)
K_4	(4.67,6.00,7.33)	(3.67,5.67,7.33)	(0.33,1.33,3.00)	(4.00,5.67,7.33)	(3.67,5.67,7.67)
K_5	(4.33,6.33,8.00)	(1.67,2.67,4.33)	(3.33,4.33,5.33)	(1.33,3.00,5.00)	(6.33,8.00,9.00)
K_6	(2.00,3.33,5.00)	(0.67,2.33,4.33)	(5.00,7.00,8.67)	(5.00,7.00,8.67)	(2.33,4.33,6.33)
K_7	(3.00,5.00,6.67)	(8.33,9.67,10.00)	(3.00,5.00,6.67)	(0.33,1.67,3.67)	(7.67,9.33,10.00)
K_8	(7.00,8.67,9.67)	(2.67,4.33,6.33)	(3.00,3.67,4.67)	(3.33,4.67,6.00)	(7.00,8.67,9.67)
K_9	(3.67,5.67,7.67)	(1.33,2.67,4.33)	(3.00,5.00,6.67)	(3.33,4.67,6.33)	(2.67,4.33,6.33)
K_{10}	(4.33,6.33,8.33)	(4.33,6.33,8.00)	(3.00,5.00,6.67)	(6.33,8.00,9.00)	(5.67,7.33,8.67)
K_{11}	(4.67,5.67,6.67)	(3.33,4.33,5.33)	(1.33,3.00,5.00)	(0.33,1.67,3.67)	(1.00,1.67,3.00)
K_{12}	(0.33,1.67,3.67)	(2.67,4.33,6.00)	(3.00,4.00,5.33)	(8.33,9.67,10.00)	(6.33,8.00,9.33)
K_{13}	(2.00,3.33,5.00)	(3.00,4.00,5.33)	(1.00,1.67,3.00)	(5.67,7.33,8.33)	(2.67,4.33,6.00)
K_{14}	(1.33,3.00,5.00)	(1.33,3.00,5.00)	(2.67,4.00,5.33)	(7.00,8.33,9.00)	(4.00,5.67,7.33)

Bulanık karar matrisi oluşturulduktan sonra, her bir kriter sütunundaki maksimum ve minimum değerler belirlenmiştir. Kriter türüne göre; fayda tipi kriterlerde en büyük (maksimum) değer ideal kabul edilirken, maliyet tipi kriterlerde en küçük (minimum) değer tercih edilmiştir. K_1, K_2 ve K_{11} kriterleri maliyet tipi kriterler olarak değerlendirilmiş; diğer tüm kriterler ise fayda tipi kriterler olarak ele alınmıştır. Kriterlere ait minimum ve maksimum değeler Çizelge 13'de verilmiştir.

Çizelge 13. Kriterlere İlişkin Maksimum ve Minimum Değerler

	K_1	K_2	K_3	K_4	K_5	K_6	K_7	K_8	K_9	K_{10}	K_{11}	K_{12}	K_{13}	K_{14}
Maks	8.33	7.67	8.00	7.67	9.00	8.67	10.00	9.67	7.67	9,00	6.67	10.00	8.33	9.00
Min	0.67	1.33	2.00	0.33	1.33	0.67	0.33	2.67	1.33	3.00	0.33	0.33	1.00	1.33

Bu doğrultuda, normalizasyon işlemi fayda kriterleri için sütun maksimumlarına, maliyet kriterleri için ise sütun minimumlarına göre yapılmıştır. Çizelge 12'de gösterilen bulanık karar matrisindeki veriler Eşitlik (9) ve (10) kullanılarak normalize normalize edilmiştir. Normalize karar matrisi Çizelge 14'de verilmiştir.

Çizelge 14.Normalize Karar Matrisi

	Alternatifler				
Kriterler	A_1	A_2	A_3	A_4	A_5
K_1	(4.00,6.00,8.50)	(5.50,8.50,11.50)	(6.50,9.00,11.00)	(1.00,3.50,6.50)	(8.50,11.00,12.50)
K_2	(1.25,2.75,4.25)	(2.75,4.25,5.75)	(2.50,3.50,4.50)	(2.50,3.75,5.00)	(1.00,2.00,3.25)
K_3	(0.38,0.42,0.50)	(0.33,0.50,0.29)	(0.63,0.83,1.00)	(0.58,0.75,0.88)	(0.25,0.46,0.72)
K_4	(0.61,0.78,0.96)	(0.48,0.74,0.96)	(0.04,0.17,0.39)	(0.52,0.74,0.96)	(0.48,0.74,1.00)

ISBN NR. : 978-625-5694-38-6

K5	(0.48,0.70,0.89)	(0.19,0.30,0.48)	(0.37,0.48,0.59)	(0.15,0.33,0.56)	(0.70,0.89,1.00)
K6	(0.23,0.38,0.58)	(0.08,0.27,0.50)	(0.58,0.81,1.00)	(0.58,0.81,1.00)	(0.27,0.50,0.73)
K7	(0.30,0.50,0.67)	(0.83,0.97,1.00)	(0.30,0.50,0.67)	(0.03,0.17,0.37)	(0.77,0.93,2.00)
K8	(0.72,0.90,1.00)	(0.28,0.45,0.66)	(0.31,0.38,0.48)	(0.34,0.48,0.62)	(0.72,0.90,1.00)
K9	(0.48,0.74,1.00)	(0.17,0.35,0.57)	(0.39,0.65,0.87)	(0.43,0.61,0.83)	(0.35,0.57,0.83)
K10	(0.48,0.70,0.93)	(0.48,0.70,0.89)	(0.33,0.56,0.74)	(0.70,0.89,1.00)	(0.63,0.81,0.96)
K11	(14.00,17.00,20.00)	(10.00,13.00,16.00)	(4.00,9.00,15.00)	(1.00,5.00,11.00)	(3.00,5.00,9.00)
K12	(0.03,0.17,0.37)	(0.27,0.43,0.60)	(0.30,0.40,0.53)	(0.83,0.97,1.00)	(0.63,0.80,0.93)
K13	(0.24,0.40,0.60)	(0.36,0.48,0.64)	(0.12,0.20,0.36)	(0.68,0.88,1.00)	(0.32,0.52,0.72)
K14	(0.15,0.33,0.56)	(0.15,0.33,0.56)	(0.30,0.44,0.59)	(0.78,0.93,0.81)	(0.44,0.63,0.81)

Her bir kriter için normalize edilmiş bulanık karar matrisi değerleri (Çizelge 14), Bulanık AHP yöntemi ile elde edilen kriter ağırlıkları (Çizelge 10) çarpılarak Çizelge 15'de verilen Ağırlıklı Normalize Karar Matrisi elde edilmiştir.

Çizelge 15.Ağırlıklı Normalize Karar Matrisi

	Alternatifler				
Kriterler	A_1	A_2	A_3	A_4	A_5
K1	(0.91,1.37,1.95)	(1.25,1.94,2.62)	(1.48,2.05,2.50)	(0.23,0.80,1.48)	(1.94,2.50,2.85)
K2	(0.30,0.66,1.02)	(0.66,1.02,1.38)	(0.60,0.84,1.08)	(0.60,0.90,1.20)	(0.24,0.48,0.78)
K3	(0.03,0.03,0.04)	(0.03,0.04,0.02)	(0.05,0.06,0.08)	(0.05,0.06,0.07)	(0.02,0.04,0.05)
K4	(0.02,0.03,0.04)	(0.02,0.01,0.02)	(0.002,0.01,0.02)	(0.02,0.03,0.04)	(0.02,0.03,0.04)
K5	(0.01,0.02,0.02)	(0.00,0.01,0.01)	(0.01,0.01,0.01)	(0.00,0.01,0.01)	(0.02,0.02,0.02)
K6	(0.01,0.01,0.01)	(0.00,0.01,0.01)	(0.01,0.02,0.02)	(0.01,0.02,0.02)	(0.01,0.01,0.02)
K7	(0.01,0.01,0.01)	(0.02,0.02,0.02)	(0.01,0.01,0.01)	(0.00,0.00,0.01)	(0.02,0.02,0.02)
K8	(0.05,0.07,0.08)	(0.02,0.03,0.05)	(0.03,0.03,0.04)	(0.03,0.04,0.05)	(0.05,0.07,0.08)
K9	(0.01,0.01,0.02)	(0.003,0.01,0.01)	(0.01,0.01,0.02)	(0.01,0.01,0.02)	(0.01,0.01,0.02)
K10	(0.02,0.04,0.05)	(0.02,0.04,0.05)	(0.02,0.03,0.04)	(0.04,0.05,0.05)	(0.03,0.04,0.05)
K11	(0.26,0.32,0.38)	(0.19,0.24,0.30)	(0.075,0.17,0.28)	(0.00,0.09,0.21)	(0.056,0.09,0.17)
K12	(0.00,0.02,0.04)	(0.03,0.05,0.07)	(0.03,0.05,0.06)	(0.10,0.11,0.031)	(0.07,0.09,0.11)
K13	(0.011,0.02,0.03)	(0.016,0.02,0.03)	(0.005,0.01,0.02)	(0.031,0.04,0.05)	(0.014,0.02,0.03)
K14	(0.005,0.01,0.02)	(0.005,0.01,0.02)	(0.01,0.01,0.02)	(0.03,0.03,0.03)	(0.01,0.02,0.03)

Uzaklık değerleri, alternatiflerin negatif ideal çözüme olan göreceli mesafelerini yansıtmaktadır. Bu mesafeler, karar vericilerin tercihleri doğrultusunda normalize edilmiş ve ağırlıklandırılmış karar matrisi temel alınarak hesaplanmıştır. Daha düşük uzaklık değerleri, alternatifin negatif ideal çözüme daha yakın olduğunu ve dolayısıyla daha düşük maliyet veya istenmeyen özelliklere sahip olduğunu göstermektedir. Her alternatifin pozitif ideal çözüm kümesine uzaklıkları (d_i^+) Eşitlik (16); negatif ideal çözüm kümesine uzaklıkları (d_i^-) Eşitlik (17) kullanılarak hesaplanmıştır. Alternatiflerin pozitif ideal çözüm kümesine ve negatif ideal çözüm kümesine olan uzaklıkları sırası ile Çizelge 16 ve Çizelge 17'de verilmiştir.

Çizelge 16. Pozitif İdeal Çözümden Uzaklıklar

	K1	**K2**	**K3**	**K4**	**K5**	**K6**	**K7**	**K8**	**K9**	**K10**	**K11**	**K12**	**K13**	**K14**	d_i^-
A1	0.582	0.451	0.967	0.969	0.985	0.991	0.989	0.934	0.985	0.964	0.682	0.979	0.981	0.988	12.448
A2	1.089	0.293	0.971	0.971	0.993	0.994	0.98	0.965	0.993	0.965	0.757	0.951	0.978	0.988	12.888
A3	1.095	0.254	0.937	0.992	0.99	0.983	0.989	0.971	0.987	0.972	0.829	0.953	0.99	0.985	12.926
A4	0.538	0.265	0.943	0.971	0.992	0.983	0.996	0.964	0.988	0.956	0.897	0.894	0.961	0.97	12.317
A5	1.477	0.548	0.964	0.971	0.981	0.989	0.98	0.934	0.988	0.959	0.895	0.91	0.976	0.979	13.552

Çizelge 17.Negatif İdeal Çözümden Uzaklıklar

	K1	**K2**	**K3**	**K4**	**K5**	**K6**	**K7**	**K8**	**K9**	**K10**	**K11**	**K12**	**K13**	**K14**	d_i^-
A1	1.465	0.72	0.034	0.032	0.015	0.009	0.011	0.066	0.015	0.037	0.323	0.027	0.02	0.013	2.787
A2	2.014	1.058	0.03	0.03	0.007	0.007	0.02	0.037	0.008	0.036	0.249	0.052	0.023	0.013	3.584
A3	2.055	0.859	0.065	0.01	0.011	0.018	0.011	0.03	0.013	0.029	0.195	0.048	0.011	0.015	3.370
A4	0.979	0.929	0.058	0.03	0.008	0.018	0.005	0.037	0.013	0.044	0.132	0.107	0.039	0.03	2.430
A5	2.458	0.545	0.039	0.031	0.019	0.012	0.020	0.066	0.012	0.041	0.116	0.091	0.025	0.022	3.496

ISBN NR. : 978-625-5694-38-6

Alternatiflerin sıralamasını belirlemek amacıyla, her bir alternatife ilişkin yakınlık katsayısı (cci), Eşitlik (18) yardımıyla hesaplanmıştır. Hesaplanan yakınlık katsayısına göre, alternatiflerin sıralaması belirlenerek en uygun alternatif seçilir. Alternatiflerin yakınlık katsayıları ve sıralamaları Çizelge 18'de verilmiştir.

Çizelge 18.Yakınlık Katsayısının Hesaplanması ve Alternatiflerin Sıralanması

Alternatifler	d_i^*	d_i^-	cci	**Sıralama**
A1	11.470	2.787	0.805	2
A2	11.919	3.622	0.767	4
A3	11.948	3.401	0.778	5
A4	11.325	2.462	0.821	1
A5	12.591	3.522	0.781	3

Yakınlık kat sayıları büyükten küçüğe doğru sıralandıktan sonra; en iyi alternatif A4 (Çarşamba Çıkışı) olarak çıkmıştır. Batarya değişim istasyonu yer seçimi alternatifleri A_4, A_1, A_5, A_2, A_3 şeklinde sıralanmaktadır.

4.SONUÇ

Elektrikli araç kullanımının yaygınlaşmasıyla birlikte, bu araçların enerji ihtiyacını karşılamak amacıyla kurulan batarya değişim istasyonları önemli bir altyapı unsuru haline gelmiştir. Yüksek yatırım maliyeti ve sürdürülebilir işletim açısından, bu istasyonların yer seçimi stratejik bir karar sürecini gerektirmektedir. Bu çalışmada, Samsun ili sınırları içerisinde batarya değişim istasyonları için en uygun yerin belirlenmesi amaçlanmaktadır. Literatür taraması ve sektörel analizler doğrultusunda belirlenen beş ana kriter ve on dört alt kriter çerçevesinde, üç uzman karar vericinin değerlendirmeleri alınarak kriterlerin ağırlıkları Bulanık Analitik Hiyerarşi Süreci (Bulanık AHP) ile hesaplanmıştır. Ardından, belirlenen beş alternatif konum Bulanık TOPSIS yöntemi ile sıralanarak en uygun lokasyon tespit edilmiştir.

Yapılan analiz sonucunda, alternatifler arasında A4 (Çarşamba çıkışı) en yüksek önceliğe sahip yer olarak belirlenmiştir. Karar vericilerin bu lokasyonu tercih etmelerinde birden fazla faktör etkili olmuştur. Öncelikle, Çarşamba çıkışı Samsun-Ankara karayolu üzerinde stratejik bir konuma sahiptir ve yoğun araç trafiğine ev sahipliği yapmaktadır. Bu durum, istasyonun erişilebilirliğini artırarak hem şehir içi hem de şehirler arası yolculuk yapan elektrikli araç kullanıcıları için uygun bir durak noktası olmasını sağlamaktadır. Ayrıca, bölgedeki sanayi faaliyetleri ve ticaret yoğunluğu, hizmet alanı ve talep potansiyeli açısından yüksek bir avantaj sunmaktadır.

Arazi maliyetlerinin kent merkezine kıyasla daha makul seviyelerde olması, yatırım maliyetlerini düşürerek ekonomik açıdan da cazip bir seçenek hâline getirmiştir. Elektrik altyapısının yeterli olması ve çevre düzenlemesi açısından genişleme potansiyeline sahip olması da bu tercihi destekleyen teknik faktörler arasında yer almaktadır. Bu bağlamda, Çarşamba çıkışı yalnızca bugünkü ihtiyaçlara değil, gelecekteki talep artışlarına da cevap verebilecek nitelikte bir konum olarak öne çıkmaktadır.

KAYNAKÇA

[1] P. Ziemba, I. Gago, "Compromise Multi-Criteria Selection of E-Scooters for the Vehicle Sharing System in Poland," *Energies*, c. 15, s. 14, ss. 5048, 2022.

[2] Saray, M. (2021). *Bir güneş enerji sistemine sahip batarya değişim istasyonu için optimum enerji yönetimi* [Yüksek lisans tezi, İstanbul Arel Üniversitesi].

[3] S. R. Revankar, V. N. Kalkhambkar, "Grid integration of battery swapping station: A review," *Journal of Energy Storage*, c. 41, s. 102937, 2021.

ISBN NR. : 978-625-5694-38-6

[4] Feng, Y., & Lu, X. (2021). Construction planning and operation of battery swapping stations for electric vehicles: A literature review. Energies, 14(24), 8202. https://doi.org/10.3390/en1424820
[5] K. Koirala, M. Tamang, Shabbiruddin, "Planning and establishment of battery swapping station – A support for faster electric vehicle adoption," *Journal of Energy Storage*, c. 51, s. 104351, 2022.
[6] İ. Ertuğrul, "Akademik performans değerlendirmede bulanık mantık yaklaşımı," *Atatürk Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Dergisi*, c. 20, s. 1, ss. 155–176, 2006.
[7] H. Güner, *Bulanık AHP ve bir işletme için tedarikçi seçim problemine uygulanması*, Yüksek Lisans Tezi, Pamukkale Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü, Denizli, Türkiye, 2005.
[8] M. Dağdeviren, "Bulanık Analitik Hiyerarşi Prosesi ile personel seçimi ve bir uygulama," *Gazi Üniversitesi Mühendislik-Mimarlık Fakültesi Dergisi*, c. 22, s. 4, ss. 789–798, 2013.
[9] H. Deng, "Multicriteria Analysis With Fuzzy Pairwise Comparison," *International Journal of Approximate Reasoning*, c. 21, ss. 215–231, 1999.
[10] V. S. Arıkan Kargı, Z. B. Aydın, "Bulanık AHP yönteminin yenilenebilir enerji alternatiflerinin seçiminde kullanılması: Bursa örneği," *The Journal of Academic Social Science*, 2017.
[11] A. T. Gümüş, A. Y. Yayla, E. Çelik, A. Yıldız, "A combined fuzzy-AHP and fuzzy-GRA methodology for hydrogen energy storage method selection in Turkey," *Energies*, c. 6, s. 6, ss. 3017–3032, 2013.
[12] E. Tekez, N. Bark, "Mobilya sektöründe bulanık TOPSIS yöntemi ile tedarikçi seçimi," *Sakarya University Journal of Science*, c. 20, s. 1, ss. 55–63, 2016.

ISBN NR. : 978-625-5694-38-6

TÜRKİYE'DEN BEYİN GÖÇÜ: KADIN PERSPEKTİFİ

Yüksek Lisans Öğrencisi, Sena BAĞCI[1], Dr. Öğretim Üyesi, Serdar ARSLAN[2]

[1] Alanya Alaaddin Keykubat Üniversitesi, İktisadi, İdari ve Sosyal Bilimler Fakültesi, senaabagcii@icloud.com - 0009-003-2240-6589

[2] Alanya Alaaddin Keykubat Üniversitesi, İktisadi, İdari ve Sosyal Bilimler Fakültesi, serdararslan87@gmail.com - 0000-0003-0482-4800

ÖZET

Bu çalışma, Türkiye'de beyaz yakalı olarak çalışan kadınların beyin göçü eğilimlerini ve bu eğilimlerin altında yatan temel motivasyonları incelemektedir. Araştırma kapsamında, yarı yapılandırılmış görüşme yöntemiyle Türkiye'de çalışan ya da yurtdışına göç etmiş beyaz yakalı kadınların deneyimleri ve görüşleri değerlendirilmiştir. Elde edilen bulgular, göç etme motivasyonlarının ekonomik, politik ve sosyal faktörler ile kültürel ve duygusal bağlılık olmak üzere iki ana tema etrafında şekillendiğini ortaya koymaktadır.

Ekonomik istikrarsızlık, düşük yaşam standartları, cinsiyet eşitsizliği ve siyasi belirsizlikler, beyin göçünü tetikleyen önemli faktörler arasında yer alırken; yurtdışındaki yaşam koşullarının daha yüksek refah ve güvenlik sunduğu ifade edilmiştir. Buna karşın, milliyetçi yaklaşımlar, aile bağları ve sosyal ilişkiler, göç etme motivasyonunu düşüren unsurlar olarak öne çıkmıştır. Göç etmiş kadınların ise yalnızlık ve bireyselleşme süreçleri gibi kişisel zorluklarla karşılaştıkları belirtilmiştir.

Çalışmanın sonuçları, ekonomik ve siyasi istikrar sağlanmasının yanı sıra toplumsal cinsiyet eşitliğine dair çalışmalar yapılması beyin göçü motivasyonlarını azaltmada etkili olabileceğini göstermektedir. Ayrıca, yurtdışında yaşayan bireylerin Türkiye'ye dönüşünü teşvik etmek için sosyal ve kültürel bağların güçlendirilmesi önerilmektedir. Bu çalışma, kadınların beyin göçü kararlarını etkileyen faktörlere dair kapsamlı bir anlayış sunarak literatüre katkıda bulunmaktadır.

Anahtar Kelimeler: Göç, Beyin Göçü, Beyin Göçü ve Kadın.

ABSTRACT

This study examines the brain drain tendencies of white-collar women working in Turkey and the underlying motivations behind these tendencies. The research evaluates the experiences and perspectives of white-collar women who either work in Turkey or have emigrated abroad, using a semi-structured interview method. The findings reveal that migration motivations are shaped around two main themes: economic, political, and social factors, as well as cultural and emotional attachment.

ISBN NR. : 978-625-5694-38-6

Economic instability, low living standards, gender inequality, and political uncertainties are identified as significant factors driving brain drain, while higher welfare and security offered by living abroad are highlighted. Conversely, nationalist approaches, family ties, and social relationships emerge as limiting factors for migration motivations. Women who have migrated also report personal challenges, such as loneliness and the process of individualization.

The results of the study suggest that economic and political reforms, along with the establishment of gender equality, could be effective in reducing brain drain motivations. Additionally, strengthening social and cultural ties is recommended to encourage expatriates to return to Turkey. This study provides a comprehensive understanding of the factors influencing women's brain drain decisions, contributing to the existing literature.

Keywords: Migration, Brain Drain, Brain Drain and Women.

GİRİŞ

Göç, insanların yaşadıkları yerden başka bir bölgeye belirli amaçlarla gidip yerleşmesini ifade eden bir kavramdır (Sağbaş, 2009, s. 1). Dünyada birçok nedenlerden dolayı insanlar göç etmektedir. Göç, değiştirilen konuma, meydana gelme sebeplerine, süreye ve yoğunluğuna bağlı olarak farklı terimlerle adlandırılır. Gelişmekte olan ülkelerde bulunan vasıflı bireylerin, gelişmiş ülkelere gidip kendi ülkelerine geri dönmemelerine beyin göçü denmektedir (Babataş, 2007). Türkiye gibi gelişmekte olan bir ülkede ise beyin göçü hareketi günümüzde hız kazanmaktadır (Sağbaş,2009).

Nitekim Türkiye İstatistik Kurumu (TÜİK) verilerine göre Türkiye'den beyin göçü ile göç eden yükseköğretim mezunlarının oranı 2015 senesinde %1,6 olarak verilirken 2023 senesinde bu oran artarak %2 seviyelerine yükseldiği görülmekte ve 2015 yılından 2019 yılına kadar erkek yükseköğretim mezunlarının beyin göçü etme artış oranı %0,2, kadın yükseköğretim mezunlarının beyin göçü etme artış oranı ise %0,3 olarak aktarılmaktadır (TÜİK,2024).

Türkiye'nin toplumsal ve ekonomik koşulları vatandaşlar arasında göçe bakış açısından farklı motivasyonlara neden olabilmektedir. Göç için itici sebepler, kişilerin cinsiyetine ve refah seviyelerine göre değişiklik gösterebilmektedir. Kadınlar ve erkeklerin göç kavramına bakışları ve göçü algılayış biçimleri birbirinden farklıdır. Kadınlar, bireylere özgü değişkenler dışında, göçe daha iyi bir şekilde adapte olabilmektedirler (Akhtar, 2021).

Günümüz dünyasında süregelen toplumsal cinsiyet eşitsizliği kadınları erkeklerin ötekisi ve erkeğin otoritesinde daha geride olan bir konuma sürüklemiştir (Şeker ve Uçan, 2016). Bu koşullar altında, kadınlar ve erkekler arasında güç eşitsizliği, ayrıcalıklar ve toplumsal statü farklılıkları meydana gelmektedir. Oluşan bu eşitlik gözetilmeyen meydanda

ISBN NR. : 978-625-5694-38-6

kadın ve erkekler arasında göçe itici nedenler bünyesinde farklılık olması şaşırtıcı bir sonuç olmamaktadır (Kılıç, Aydıner Boylu ve Günay, 2019).

Kadınları göçe iten nedenler arasında, yoksulluk, güvenlik problemleri, evlilik gibi öne çıkan etmenler var olsa da kadına yönelik şiddet, toplumsal cinsiyet eşitsizliğinden kaynaklanan ayrımcılık da bu nedenler arasında önem arz etmektedir (Okten, 2022). Türkiye minvalinde, bu nedenler çerçevesinde sosyal ve ekonomik dünya göz önünde bulundurulduğunda kadınların göç kavramına bakış açıları şekillenmektedir.

Bu bağlamda görece vasıflı ve eğitimli olarak değerlendirildiğinden dolayı beyaz yaka olarak çalışan kadınların göç motivasyonları yapılacak olan görüşme sonuçlarına göre değerlendirilerek, "Türkiye'de beyaz yakalı olarak çalışan kadınların beyin göçü etme düşüncelerine yönelik eğilimleri ve bu eğilimlerin altında yatan nedenler nelerdir? Beyin göçü etme ya da etmeme düşüncelerindeki temel motivasyonları nelerdir?; Türkiye'de beyaz yakalı olarak çalışmış ve beyin göçü gerçekleştirmiş kadınların göç deneyimlerindeki olumlu ve olumsuz deneyimleri nelerdir?" sorularına cevap aranacaktır.

KAVRAMSAL ÇERÇEVE

1. GÖÇ

İnsanın coğrafi olarak yer değiştirmesi ve bu hareketin sebep olduğu nüfus değişimi olarak tanımlanan göç, bireylerin ve grupların yeni coğrafi sınırların içine ve yeni kitlelere doğru yerleşik hareketini kapsamaktadır (Emiroğlu ve Aydın, 2003, s.341). İnsanlık tarihi boyunca bu nüfus hareketi belirli nedenlerden dolayı var olmuş ve olacaktır. Göç hareketinin gerçekleşmesinin sebebi insanların ihtiyaçlarının çok boyutlu olmasından dolayı çeşitli nedenlere dayanmaktadır (Yücel, 2022, s.9). Türkiye İstatistik Kurumu (2022) verilerine göre iş değişikliği, eğitim, sağlık, ailevi nedenler gibi etmenler göçün nedenleri arasında yer almaktadır.

Bu nedenler, göç hareketinin de türlerini belirlemektedir. Göç türleri meydana gelme sebeplerine göre gönüllü ve zorunlu göç; değiştirilen konuma göre iç ve dış göç; süresine göre geçici ve sürekli göç ve yoğunluğuna göre kitlesel ve bireysel göç olmak üzere ayrı kategorilerde tanımlanmaktadır. Bu etmenler, göçün oluşum süreci ve gelişimi olmak üzere iki ana kategori bazında ele alınmaktadır. Bireylerin kendi istekleri doğrultusunda göç etmelerine gönüllü göç denilirken, belirli dış etmenlerin etkisiyle göç etmelerine zorunlu göç denmektedir. Uluslararası Göç Örgütü (IOM), zorunlu göç kavramını "*Doğal ya da insan yapımı nedenlerden dolayı içerisinde yaşama ve refaha yönelik tehditleri de içeren bir zorlama unsuru bulunan göç hareketi.*" şeklinde tanımlamaktadır (IOM,2024). Bireyin bir bölgede yaşanan doğal ya da beşerî nedenlerden oluşan kaos ortamına maruz kalması, kişinin bölgede yaşamını devam

ISBN NR. : 978-625-5694-38-6

ettiremeyecek konuma gelmesine sebep olmaktadır. Bu durum sonucunda bireyde güvenlik sorunu ve psikolojik problemler oluşmakta ve kişi oluşan kaos ortamından dolayı göçe zorunlu hale gelmektedir (Yılmaz, 2019).

Gönüllü göçte ise, bireydeki temel motivasyon kişinin refah seviyesini artırmak istemesi, idealleri ve gelecek planlarıdır. Bireylerin bulundukları konumda yaşadıkları iş tatminsizliği, hak ediş ücretlerinin kişiye yeterli gelmemesi ve yapılan işten mutluluk elde edememeleri nedeniyle bu olumsuz his ve durumdan kurtulmak amacıyla başka sınırlara yerleşmesine işçi göçü denmektedir. İşçi göçünde bulunan bireyin niteliklerinin fazlalığına, yaptığı işlerin kalitesine bağlı olarak işçi göçü, yüksek kapasiteli bireylerin yeniliklerle üretim yapabilecekleri bir bölgeye yerleşmesi çerçevesinde gerçekleşmesiyle beyin göçü kavramı olarak değişmektedir (Yücel,2022).

2. BEYİN GÖÇÜ

Beyin göçü, nitelikli, yüksek eğitim seviyesi ve becerilere sahip kişinin, iş gücünü az gelişmiş ve gelişmekte olan bir ülkeden gelişmiş bir ülkeye taşıması/göç etmesi olarak tanımlanmaktadır (Kaya, 2003). Beyin göçü, "insaniyetçi" ve "milliyetçi" olmak üzere iki zıt kutupta görüşleri barındırmaktadır (Tanrısevdi, Durdu ve Tanrısevdi, 2019). İnsaniyetçi görüşe göre bilim evrenseldir, bilim insanının bulunduğu yerin önemi olmaksızın bilime verdiği katkı ve insanlığa hizmeti önem bakımından ele alınmalıdır. Bu çerçeveden bakıldığında insaniyetçi görüşe göre beyin göçü olumsuz etkiler yaratmamaktayken beyin göçünü tersi yönde değerlendiren milliyetçi görüşe göre, beyin göçünde göç veren gelişmekte olan ülkenin vasıflı ve nitelikli bireylerin gelişmiş ülkelere gidip geri dönmemesiyle işgücü kaybına uğradığı varsayılmakta ve bu nedenle göç veren ülke için ülkenin kalkınması bakımından bir handikap oluştuğu kanısı savunulmaktadır (Bakırtaş ve Kandemir, 2010).

Türkiye'de yapılan çalışmalara göre beyin göçüne sebep olan etkenler mercek altına alınmıştır. Çalışmalar sonucunda Babataş (2007) sebep faktörleri itici ve çekici olarak iki gruba ayırmıştır. İtici faktörler arasında işsizlik, düşük maaş politikaları, gelecek kaygısı ve ekonomik istikrarsızlık, siyasi belirsizlik, fikir ve bilimsel özgürlüklerin engellenmesi, bürokratik engeller, eğitimde eşit olmayan fırsatlar, plan yapılmadan personel istihdamı, yabancı dilde eğitimin yurtdışında yaşamayı kolaylaştırması ve nitelikli iş gücünün istihdam edilememesi gibi unsurlar yer almaktadır. Çekici faktörler ise daha yüksek yaşam standardı, daha iyi ücretler, gelişmiş araştırma imkanları, daha iyi yaşam şartları, eğitimde daha fazla fırsat, teknolojik düzeyin yüksekliği, nitelikli iş gücüne olan talep, düşük nüfus artışı ve daha adil bir gelir dağılımı olarak sıralanmaktadır (Babataş, 2007).

3. BEYİN GÖÇÜ VE KADIN

Tarih boyunca toplumun kadına bakış açısını "David Hume, "evdeki doğal yönetici erkektir", August Comte, "kadınların beyinleri erkeklerinkinden daha küçüktür", Rousseau, "kadınlar kamusal hayat için uygun değildirler." (Altınbaş,2006) söylemleri ortaya sermektedir.

ISBN NR. : 978-625-5694-38-6

Bu söylemlerin temel düşüncesi olan, ataerkil yapının ön planda olmasından kaynaklı kadınların üstünde oluşturulan baskılara karşı mücadele eden feminizim etkisiyle (Taş,2016) değişen dünyada, kadınların toplumda ve sosyal yaşantıda konumu değişerek gelişmektedir (Aktaş, 2013).

Feminist mücadelenin ve kadınların eğitim seviyesinin de artmasıyla kadınların işgücüne katkıları artmaktadır. TÜİK verilerine göre Türkiye'de 2021 senesinde yükseköğretim mezunu kadınların işgücüne katılım oranı %67,6 (TÜİK,2023) iken 2022 senesinde yükseköğretim mezunu kadınların işgücüne katılım oranının %68,8 (TÜİK, 2024) olması kadınların zamanla iş hayatında yerini sağlamlaştırdığını bizlere göstermektedir.

Türkiye'de kadınlar iş hayatında mevcudiyetlerini artırsalar da çalışan kadınların gelişimini engelleyen ücret eşitsizliği ve cinsiyet rolleri gibi olumsuz durumlarla karşılaşmaktadırlar (Öğüt, 2006). Bu faktörlerin yanı sıra istihdam imkanlarının sınırlı olması, ailevi sorumluluklar ve toplumsal cinsiyet eşitsizliğinin getirdiği fırsat eşitsizliği kadınları göç etmeye iten nedenler arasında yer almaktadır (Kılıç, Aydıner Boylu ve Günay, 2019).

Bu durum, kadınlarda yaşam şartları ve refah düzeyi düşük, ataerkil toplum yapısına sahip coğrafyalardan kendileri için daha iyi şartlara sahip olan bölgelere göç etme isteği oluşturmaktadır (Doğanay, Şahin ve Özdemir, 2007).

ARAŞTIRMA YÖNTEMİ

1. ARAŞTIRMANIN AMACI VE ÖNEMİ

Araştırmanın amacı, Türkiye'de beyaz yakalı olarak iş tecrübesi bulunan kadınların beyin göçüyle yurtdışına göç etme eğilimlerinin olup olmadığı, bu eğilim var ise eğilimin oluşmasındaki temel umut ve umutsuzluklarının ne olduğu ve ne derecede etkili olduğunu ortaya koymaktır. Bu gayede aşağıdaki sorulara cevap aranmıştır:

1) Türkiye'de beyaz yakalı olarak çalışan ve ülkeden göç etme niyeti olan kadınların, bu düşüncelerinin altında yatan temel motivasyonlar nelerdir?
2) Türkiye'de beyaz yakalı olarak çalışan ve ülkeden göç etme fikrine mesafeli olan kadınların, bu düşüncelerinin altında yatan temel motivasyonlar nelerdir?
3) Türkiye'de beyaz yakalı olarak çalışmış ve başka bir ülkeye göç etmiş kadınların, göç deneyimlerindeki olumlu ve olumsuz yanlar nelerdir?

Bu çalışmada Türkiye'den beyin göçü gerçekleştirmiş, gerçekleştirmek isteyen ve istemeyen kadınların göçe bakış perspektiflerini ortaya koyarak, beyin göçüne dair faktörlerin derinlemesine analizini gerçekleştirmeyi amaçlamakta ve bu faktörlere dair geniş bir anlayış çerçevesi geliştirerek literatüre fayda sağlamaktadır.

ISBN NR. : 978-625-5694-38-6

2. ARAŞTIRMANIN YÖNTEMİ VE VERİLERİN TOPLANMASI

Araştırma, nitel araştırma yöntemlerinden yarı yapılandırılmış görüşmeden faydalanarak oluşturulmuştur.

Araştırmanın evrenini, Türkiye'de beyaz yakalı pozisyonunda çalışan ve en az lisans mezunu olan kadınlar ve Türkiye'den beyin göçü gerçekleştirmiş en az lisans mezunu beyaz yakalı pozisyonunda çalışan kadınlar oluşturmaktadır. Araştırmanın evrenini oluşturan kadınlara kartopu yöntemiyle ulaşılmış, yarı yapılandırılmış görüşme sonunda elde edilen veriler analiz edilerek değerlendirmeye alınmıştır.

Araştırmada yarı yapılandırılmış görüşme ile araştırmanın evrenini oluşturan bireylerden veri elde edilmiştir. Kişilere LinkedIn, Instagram gibi çeşitli sosyal medya hesapları üzerinden iletişime geçerek ulaşılmış ve görüşme tarihi belirlenmiştir. Kişilerle Google Meet üzerinden ve yüz yüze olmak üzere ortalama yirmi dakika görüşülmüş ve görüşmeler görüşmecilerden izin alınarak kayıt altına alınmıştır. Görüşme formu hazırlanırken kullanılan ana temalar, araştırma problemi olan "Türkiye'de beyaz yakalı olarak çalışan kadınların beyin göçü etme düşüncelerine yönelik eğilimleri ve bu eğilimlerin altında yatan nedenler nelerdir?", "Türkiye'de beyaz yakalı olarak çalışan kadınların beyin göçü etmeme düşüncelerindeki temel motivasyonları nelerdir?", "Türkiye'de beyaz yakalı olarak çalışmış ve beyin göçü gerçekleştirmiş kadınların göç deneyimlerindeki olumlu ve olumsuz deneyimleri nelerdir?" soruları çevresinde oluşturulmuştur.

Bu araştırmada Almanya, İtalya ve Amerika Birleşik Devletleri'ne beyin göçü gerçekleştirmiş toplam dört kişiyle; İtalya, Almanya, Kanada ve İspanya'ya göç etmek isteyen dört kişiyle ve göç etme motivasyonuna sahip olmayıp Türkiye'de kalmak isteyen 3 kişiyle yarı yapılandırılmış görüşme yapılmıştır. Görüşmeciler kendi sektörlerinde uzman beyaz yakalı olarak çalışan kadınlardan oluşmaktadır. Görüşmecilerin yaşları ve sektörleri ve göç motivasyonlarına dair bilgileri Tablo 1 ve Tablo 2'de belirtilmiştir.

Görüşmeci	Sektörü	Sektörde tecrübesi	Yaşı	Yaşadığı Ülke	Göç edilen/edilmek istenen ülke
K1	Hukuk	2.5 Yıl	25	Türkiye	İstenmiyor
K2	Bilişim Teknolojileri	3 Yıl	25	Türkiye	Almanya
K3	Psikoloji	12 Yıl	37	Türkiye	İtalya
K4	Paketleme ve Sağlık	15 Yıl	38	ABD	ABD
K5	Pazarlama	12 Yıl	27	Almanya	Almanya

ISBN NR. : 978-625-5694-38-6

K6	Sosyoloji	15 Yıl	45	Türkiye	İstenmiyor
K7	Pazarlama	1.5 Yıl	26	İtalya	İtalya
K8	İnsan Kaynakları	8 Yıl	38	Almanya	Almanya
K9	Danışmanlık	6 Yıl	32	Türkiye	İspanya/İtalya
K10	Pazarlama	4 Yıl	29	Türkiye	Kanada
K11	Turizm	2 Yıl	24	Türkiye	İstenmiyor

Tablo 1: Katılımcılara Dair Bilgiler

Göç Etmiş	Göç Motivasyonuna Sahip	Kalma Motivasyonuna Sahip
K4 K5 K7 K8	K2 K3 K9 K10	K1 K6 K11

Tablo 2: Katılımcıların Motivasyon Grupları

Katılımcılarla kayıt altına alınarak yapılan yarı yapılandırılmış görüşmelerin transkripsiyonu yazar tarafından yapılmış ve katılımcıların cevaplarına göre Tablo 3'te de görüleceği üzere ekonomik, politik ve sosyal faktörler ile kültürel ve duygusal bağlılık olmak üzere iki ana tema ve bu ana temalara ulaşılmayı sağlayan ekonomik siyasi ve sosyal durum, cinsiyet ve eşitlik sorunu, iş hayatı dinamikleri; milliyetçi yaklaşım, aile ve sosyal bağlar, geri dönme düşüncesi alt temaları oluşturulmuştur.

Ana Temalar	Alt Temalar
Ekonomik, Politik ve Sosyal Faktörler	Ekonomik/siyasi ve sosyal durum
	Cinsiyet ve Eşitlik Sorunu
	İş Hayatı Dinamikleri
Kültürel ve Duygusal Bağlılık	Milliyetçi Yaklaşım
	Aile ve Sosyal Bağlar
	Geri Dönme Düşüncesi

ISBN NR. : 978-625-5694-38-6

Tablo 3: Türkiye'den Beyin Göçünü Etkileyen Ana ve Alt temalar

BULGULAR

Bulgular Tablo 3'te görüldüğü gibi ekonomik, politik ve sosyal faktörler, kültürel ve duygusal bağlılık olmak üzere iki ana tema üzerinde ele alınmıştır. İlk ana tema olan ekonomik, politik ve sosyal faktörler; ekonomik, siyasi ve sosyal durum, cinsiyet ve eşitlik sorunları ve iş hayatı dinamikleri olarak üç alt temaya; kültürel ve duygusal bağlılık ana teması; milliyetçi yaklaşım, aile sosyal bağlar ve geri dönme düşüncesi olmak üzere üç alt temaya ayrılmış ve bulgular bu temalara göre yorumlanmıştır.

1. EKONOMİK, POLİTİK VE SOSYAL FAKTÖRLER

Göç kuramlarına göre ülkeler, toplumsal değişme, ekonomik istikrarsızlık ve siyasi nedenlere bağlı olarak göç sistemlerini oluşturmaktadır. Göç sistemleri yaklaşımı göç akışının nedenlerinin sorgulanmasını ifade etmektedir. Bu kurama göre sosyal, politik ve ekonomik durumun göçe etkisi yadsınamaz nedenler arasında yer almaktadır (Güllüpınar, 2012). Özellikle iyi bir gelir elde etme ve daha iyi yaşam standartları sürme isteği göçün önemli nedenleri arasında yer alırken (Aksoy, 2012) enflasyon, istihdam ve büyüme oranı, ödemeler bilançosu gibi değişken unsurlar göç etmedeki temel ekonomik faktörlerdir. (Arslan, 2007).

Katılımcılarla yapılan yarı yapılandırılmış görüşmede toplanan verilere göre Türkiye'nin mevcut ekonomik durumunun göç etme motivasyonlarında etkili olduğu belirtilmiştir. Göç etmiş kişiler arasında bulunan K5 bu durumu "*Kazandığın para Türkiye'de yetmiyor bu da insanları göçe itiyor. Türkiye'de ekonomik olarak istediğim hayatı kendime ve aileme kuramıyordum.*" şeklinde iletirken göç ettikten sonra ekonomik kıyaslamayı "*Ben burada inanılmaz fazla bir maaş almıyorum açıkçası ama burada aldığım maaşla Türkiye'deki arasında büyük uçurum var. Türkiye'deki gibi markete gittiğimde üç kez düşünmek zorunda kalmıyorum ya da bir alışveriş yapmak istediğimde bunu bir dahaki aya bırakayım olmuyor. Buranın ekonomik olarak iyiliği Türkiye ile kıyaslanamaz bile…"* şeklinde aktarmıştır. Göç etme motivasyonuna sahip K3 ise, Türkiye'nin mevcut ekonomik durumunun üzerindeki etkisini "*Sosyal yaşantında bir şeyler yapmak istediğinde yetersiz kalmak, aslında istenilen şeyler olarak çok lüks şeylerden bahsetmiyorum, yapılması gereken şeyleri artık yapamayacak konuma gelmiş olmak beni göçü düşünmeye itiyor.*" şeklinde ifade etmektedir. Katılımcıların görüşleri ülkenin istikrarsız ekonomik durumu insanları göç etmeye iten faktörler arasında yer aldığını iletmesi Babataş'ın (2007) çalışmasını destekler niteliktedir.

Türkiye'nin sosyal ve siyasi durumunun da göç üzerinde etkili bir faktör olduğu katılımcılar tarafından "*2023 genel seçimlerinden sonra gerçekten bu ülkede olmaz, burada kalınmaz psikolojisine girmiştim"* (K5).; "*Türkiye'deki siyasi değişimler aslında göçü*

ISBN NR. : 978-625-5694-38-6

düşünmeme neden oldu. Ülkede artık konuşmalarıma dikkat etmem gerekiyor. Eleştiriyi kaldıramayan bir hükümet var. Bu durumda burada yaşıyor olmaktan memnun değilim. Kendimi düşünce olarak özgür hissedemiyorum" (K3).; "*Ülkemiz bir demokrasi ülkesi olmasına rağmen demokrasinin hissedilememesi beni göçe iten sebeplerden biri*."(K9) şeklinde ifade ederken K2 göçü düşünmesinin sebebi olarak "*Göçü düşündürten en önemli faktör sosyal ve ekonomik nedenler. Aslında bunların hepsini siyasetin içinde sayıyorum. Kadın olarak yaşadığımız bütün zorlukların çoğu siyasete dayanıyor.*" söylemiyle siyasi durumlara ve cinsiyet ve eşitlik sorunlarına değinmiştir. Göç etmiş katılımcı K5 ise cinsiyet ve eşitlik sorunlarına dair "*Almanya'da ve Avrupa'da kendimi güvende hissediyorum. Bu arada Berlin birçok değişik insanın bulunduğu bir şehir ama onlar bile kendimi güvende hissettiriyor. Türkiye'de arkadaşlarımla gece dışarı çıktığımızda eve tek başıma dönemezdim. Burada istediğim saatte istediğim yere gidebiliyorum. Hiçbir zaman Türkiye'deki gibi güvensiz hissettiğim kadar güvensiz hissetmedim burada. Almanya'da kalmaya iten en büyük nedenlerden biri budur benim için.*" ifadesiyle dikkat çekerken; K7 "*Türkiye'de kadın olarak güvende hissetmiyorsunuz. Bir yerde yalnız kalmayı göze alabilirim ama güvende olmam daha önemli. Burada gece 3'te taksiye bindiğimde kendimi güvende hissediyorum ama İstanbul'dayken plaka yollamalar konum atmalar… Ben bu özgürlüğü kaybetmemek için dönmek istemem yani*." ve K8 "*İstanbul'da bir kadın olarak kendimi güvende hissetmiyordum*." ve göç etme motivasyonuna sahip K2 "*Aslında bizim istediğimiz çok fazla bir şey değil. Ülkemizde kadın olarak güvende olmak istiyoruz.*" söylemleriyle Türkiye'de kadın olmaya dair görüşlerini ve bu görüşlerinin göçe dair bakış açılarına etkilerini aktarmışlardır. Bu aktarımlar Küçük'ün kadınların göç nedenleri arasında sığınma amacı, evlilik, iş, toplumsal baskı ve şiddetten kaçma olduğu savını desteklemektedir (Küçük, 2022).

Beyin göçü gerçekleştirmiş katılımcılar, yurtdışındaki çalışma hayatının kolaylıklarına değinerek Türkiye'de yaşamış oldukları zorlukları "*Türkiye'deki yöneticilerin yönetici olduğu çok belli. Üstün olduklarını çok belli ediyorlar. Erken çıkmak, izin almak için sorgulanıyorsun. Ama burada öyle değil. Ben bugün gelmiyorum diyorsun tamam diyorlar. Olması gereken zaten bu. Bu yüzden buraya gelen insanlar çok sakin stressiz bir hayat sürüyorlar.*" (K4), "*İşi beğenip beğenmediğini sana soruyorlar. Türkiye'de bu çok görülmüyordu.*" (K8), "*Bazen ofiste regl ağrısı çekiyorum. Yöneticim bana ne duruyorsun eve git dinlen diyor. Bu durum Türkiye'de rastladığım bir durum değil*." (K5). "*Burada iş yükünden dolayı anksiyete hissediyorum diyerek izin alabiliyorsun. Türkiye'de bunların olmaması çok kötü. İnsanlar zaten buhran yaşıyor ve hiçbir açıdan yardım alamamaları insanları beyin göçüne zorluyor*." (K8) ifadeleriyle vurgularlarken göç etme motivasyonuna sahip K10 ise Türkiye'deki çalışma şartlarının üzerindeki etkisini "Hep, "*Sen olmazsan başka biri olur, sen vazgeçilmez değilsin!" baskısı var üzerimizde. Halbuki hepimiz eğitimlerimizi zenginleştirerek biricik kişiler olduğumuzu düşünüyoruz. Ama Türkiye'deki iş verenler maalesef bunun tam tersini yaparak düşük ücreti de sebeplendirmeye çalışıyorlar*." İfadesiyle belirtmiştir.

2. KÜLTÜREL VE DUYGUSAL BAĞLILIK

ISBN NR. : 978-625-5694-38-6

İnsanlar yaşamını sürdürdükleri mekanlarla bağ kurmakta ve kişilik duygularını mekanlar üzerinden tanımlamaktadır. Mekândan bağımsız bir benlik olmayacağı gibi benliksiz bir mekân da düşünülememektedir. İnsanlar yaşadıkları konumlarla ilişki kurarak mekanlara anlam atfederler ve bu anlam aracılığıyla benliklerini oluşturmaktadırlar (Göregenli ve Karakuş, 2014). Oluşturulan bu bağa göre kalma motivasyonunu oluşturan temel nedeni olarak belirtilen kültürel, milliyetçi ve sosyal bağlarını K1 "*Milliyetçi duygularım var. Türk Devletinde doğmuş yetişmiş biri olarak Türkiye'ye hizmet etmek istiyorum. Göç benim milli değerlerime uyan bir durum değil. Avrupa kültürü dediğimiz modernitenin benim kültürümle farkı çok fazla ve ileride bir anne olacağımı varsayarak konuşuyorum, çocuğumu Türk-İslam kültüründen ayrı yetiştirmek istemiyorum. Eğer gün gelir gidersem de gittiğim günden itibaren geri döneceğim zamanı bir şekilde kafamda planlarım ve o günü iple çekerim. Ailemden ayrılmak istemiyorum.*" söylemleriyle; K6 "Ü*lkemi seviyorum. Kendim gibi insanların içinde yaşıyor olmam beni göç etmekten uzak tutuyor. Özellikle sosyal bağlar insanların üzerinde çok fazla etkiye sahip*." aktarımıyla; K11 ise "*Türkiye'yi seviyorum. Kendimi buraya ait hissediyorum. Yurtdışı bu konuda bana güven vermiyor*. *Sosyal çevremden uzaklaşmak istemem*. *Arkadaşlık bağlarım burada çok kuvvetli. Başka bir yere gidip kolay kolay bir bağ oluşturabileceğimi düşünmüyorum. Ailemden uzak ve tek başına yaşama fikri beni korkutuyor.*" ifadesiyle vurgulamaktadır.

Göç eden katılımcılar ise Türkiye ile bağlarını vurgulamışlar fakat bu bağın geri dönmeleri için yeterli olmadığını "*Ben Türkiye'de yaşamaya devam etmek isterdim ama hayatımdan memnunum şu an* (K5). , "*Türkiye benim için kanayan bir yara, çok da seviyorum ama elimden bir şey gelmiyor. Üzülerek söylüyorum ki bir gün ülkemi terk edeceğimi düşünmezdim ama gelebileceğim bir ortam da kalmadı artık.*" (K8). şeklinde ifade etseler de "*İçim yana yana, ailem orada olmasına rağmen burada kalmak istediğimi söylüyorum. Ama belki gün gelir geri dönerim. Geri dönüp burada öğrendiklerimi ülkemin insanlarına sunabilirim. Bunu ümit ediyorum. Umarım tersine beyin göçü olur bir gün*. (K8), "*Keşke beyin göçü olmasa keşke başarılı kişiler gidip kendilerini geliştirip geri dönseler.* (K7), şeklinde Türkiye'ye dönüş için umutları ve üzüntüleriyle birlikte aktarmaktalarken aile ve sosyal bağların önemini "*Sosyal olarak yalnızsınız yani büyük bir yalnızlık var. Arkadaşların oluyor tabi ama biz daha samimiyiz arkadaşlık ilişkilerinde. Burada yabancı kalıyorsunuz. Bu yalnızlık beni başlarda çok zorladı ama zamanla buraya adapte olup bireyselleşmeye başlayarak alışıyorsun.* (K7); *Burada benim yaşadığım en büyük zorluk tek başıma yaşamaktı* (K5). şeklinde vurgulamaktadırlar.

TARTIŞMA, SONUÇ VE ÖNERİLER

Bu çalışmada elde edilen bulgular göç etme motivasyonlarının ekonomik, politik ve sosyal faktörler ile kültürel ve duygusal bağlılık olmak üzere iki ana tema etrafında geliştiğini göstermektedir. Bu temalar kadınların göç kararı üzerindeki etkisini anlamada önemli bir rol oynamaktadır.

ISBN NR. : 978-625-5694-38-6

Katılımcıların ifadeleri, Türkiye'nin mevcut ekonomik, sosyal ve politik durumunun Türkiye'den beyin göçü motivasyonlarını güçlü bir şekilde etkilediğini kanıtlar niteliktedir. Katılımcılar, yurtdışındaki yaşam şartlarının Türkiye'deki koşullara göre daha tatmin edici olduğunu vurgulayarak ekonomik durumun bireylerin göç etme motivasyonlarında belirleyici bir faktör olduğunu vurgulamışlardır.

Siyasi durumun beyin göçü üzerindeki etkisi de net bir şekilde görülmektedir. Katılımcıların birçoğu Türkiye'deki politik arenanın, özgürlüklerin ve demokrasinin hissedilememesinin beyin göçü motivasyonlarını tetikleyen önemli faktör olduğunu ifade etmiştir. Katılımcılar bir kadın olarak özellikle cinsiyet ve eşitlik sorunlarına dikkat çekmiş ve Türkiye'deki toplumsal cinsiyet temelli güvensizliklerin beyin göçü kararları üzerinde etkilerini dile getirmişlerdir.

Kültürel ve duygusal bağlılık katılımcıların beyin göçü motivasyonlarını etkileyen diğer önemli bir temadır. Katılımcıların bir kısmı kültürel ve milliyetçi duyguların yanı sıra aile ve sosyal bağlar nedeniyle göç etme fikrine uzak bakmışlardır. Bu kadınlar, Türkiye'ye olan aidiyet hissini vurgularken göçün bu bağları koparacağına dair endişelerini aktarmışlardır. Ancak göç eden katılımcıların bir kısmı, Türkiye'ye olan bağlılıklarının devam etmesine rağmen bu bağın geri dönmek için yeterli bir motivasyon olmadığını aktarmaktadırlar. Göç eden kadınlarda aile ve sosyal bağların önemi görülmekle birlikte ekonomik ve sosyal fırsatlar ile güvenlik hissi gibi faktörler yurtdışında yaşamaya devam etmelerine sebep olmuştur. Göç eden bireylerin yalnızlık ve bireyselleşme süreçleriyle başa çıkmaları gerektiğini ifade etmeleri, göçün kişisel ve sosyal zorluklarına dair önemli bir nokta oluşturmaktadır.

Bu çalışma ekonomik, politik ve sosyal faktörlerin Türkiye'den beyin göçünü tetikleyen temel unsurlar arasında yer aldığını göstermektedir. Özellikle ekonomik istikrarın sağlanması toplumsal cinsiyet eşitliğine dikkat çekilmesi göç motivasyonunu azaltmada bir etmen olacaktır. Ayrıca yurtdışında yaşayan bireylerin Türkiye'ye dönüşünü teşvik etmek için geri dönüş programları ve etkili fırsatlar sunulabilir.

Kültürel ve duygusal bağlılık açısından bireylerin Türkiye'ye olan aidiyet hissi, tersine beyin göçü potansiyelini artırabilecek bir unsurdur. Bu nedenler aracılığıyla yurtdışında yaşayan bireylerin Türkiye ile bağlarını güçlendirmek için sosyal ve kültürel projeler geliştirilebilir.

Sonuç olarak bu çalışma, Türkiye'den beyin göçü gerçekleştiren, gerçekleştirmek isteyen ve istemeyen kadınların deneyimlerine dair derinlemesine bir bakış açısı sunarak beyin göçünün ekonomik, sosyal ve kültürel boyutlarına dair kapsamlı bir çerçeve sağlamaktadır.

ISBN NR. : 978-625-5694-38-6

KAYNAKÇA

Akhtar, S. (2021). *Göç ve kimlik kargaşa, sağaltım ve dönüşüm*. İstanbul: Sfenks Kitap.

Aksoy, Z. (2012). Uluslararası göç ve kültürlerarası iletişim. *Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi, 5*(20), 292-303.

Aktaş, G. (2013). Feminist söylemler bağlamında kadın kimliği: Erkek egemen bir toplumda kadın olmak. *Hacettepe Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Dergisi, 30*(1), 11-25.

Altınbaş, D. (2010). Feminist tartışmalarda liberal feminizm. *Kadın Araştırmaları Dergisi, 9*, 21-52.

Arslan, D. A. (2007). Yerel seçim sonuçları temelinde Türkiye'nin siyasi yapısı. *Uluslararası İnsan Bilimleri Dergisi, 4*(1), 1-32.

Babataş, G. (2007). Beyin göçü ve Türkiye'nin sosyo-ekonomik yapısının beyin göçüne etkisi. *Marmara Üniversitesi, Yabancı Diller Yüksekokulu, 7*(28), 263-266.

Bakırtaş, T. ve Kandemir, O. (2010). Gelişmekte olan ülkeler ve beyin göçü: Türkiye örneği. *Kastamonu Üniversitesi Kastamonu Eğitim Fakültesi Dergisi, 8*(3), 961-974.

Doğanay, H., Şahin, İ. F. ve Özdemir, Ü. (2011). Feminist coğrafya ve kadın göçmenler. *Doğu Coğrafya Dergisi, 12*(17), 7-16.

Emiroğlu, K. ve Aydın, S. (2003). *Antropoloji sözlüğü.* Ankara: Bilim ve Sanat Yayınevi.

Göregenli, M. ve Karakuş, P. (2014). Göç araştırmalarında mekân boyutu: Küresel ve mekânsal bütünleşme. *Türk Psikoloji Yazıları, 17*(34), 101-115.

Güllüpınar, F. (2012). Göç olgusunun ekonomi-politiği ve uluslararası göç kuramları üzerine bir değerlendirme. *Yalova Sosyal Bilimler Dergisi, 2*(4), 45-62.

İstatistiklerle Kadın (2022). (6 Mart 2023). Türkiye İstatistik Kurumu Haber Bülteni (49668). https://data.tuik.gov.tr/Bulten/Index?p=Istatistiklerle-Kadin-2022-49668

İstatistiklerle Kadın (2023). (6 Mart 2024). Türkiye İstatistik Kurumu Haber Bülteni (53675). https://data.tuik.gov.tr/Bulten/Index?p=Istatistiklerle-Kadin-2023-53675

Kaya, M. (2003). Beyin göçü ve erozyonu. *İş-Güç Endüstri İlişkileri ve İnsan Kaynakları Dergisi, 5*(2), 22-35.

ISBN NR. : 978-625-5694-38-6

Kılıç, C., Aydıner Boylu, A. ve Günay, G. (2019). Kadın göçü ve insan güvenliği. G. Telatar ve U. Kedikli (Ed.), *Uluslararası Göç ve Güvenlik* (ss. 137-156). Ankara: Yayın Evi.

Küçük, H. (2022). Toplumsal cinsiyet bağlamında göç sürecinde kadın ve erkek. *Toplumsal Politika Dergisi, 3*(1), 26-37.

Okten, A. S. (2022). Kadınlığın "göç" hali. *Teori ve Eylem Üç Aylık Sosyalist Teori ve Politika Dergisi.*https://teoriveeylem.net/tr/2022/10/31/kadinligin-goc-hali/

Öğüt, A. (2006). Türkiye'de kadın girişimciliğin ve yöneticiliğin önündeki güçlükler: Cam tavan sendromu. *Çanakkale, 18*, 56-78.

Sağbaş, S. M. (2009). Beyin göçünün ekonomik ve sosyal etkileri: Türkiye örneği (Yüksek lisans tezi, Marmara Üniversitesi, İstanbul). https://tez.yok.gov.tr/UlusalTezMerkezi/tezDetay.jsp?id=oewVwWjoXCFPZNXydGnX3w&no=MZ9lIMMQhR5K-j-vsO8ftA

Şeker, D. ve Uçan, G. (2016). Göç sürecinde kadın. *CBÜ Sosyal Bilimler Dergisi, 14*(1), 199-214.

Tanrısevdi, F., Durdu, İ. ve Tanrısevdi, A. (2019). Beyin göçü mü, beyin gücü mü? *Journal of Travel and Tourism Research, 15*(15), 133-158.

Taş, G. (2016). Feminizm üzerine genel bir değerlendirme: Kavramsal analizi, tarihsel süreçleri ve dönüşümleri. *Akademik Hassasiyetler, 3*(5), 15-30.

Türkiye İstatistik Kurumu. (2022). Göç etme nedenleri. https://nip.tuik.gov.tr/?value=GocEtmeNedenleri

Uluslararası Göç Örgütü (2024). *Göç terimleri sözlüğü* (İkinci baskı). https://publications.iom.int/system/files/pdf/iml31_turkish_2ndedition.pdf

Yılmaz, E. A. (2019). Uluslararası beyin göçü hareketleri bağlamında Türkiye'deki beyin göçü durumu. *LAÜ Sosyal Bilimler Dergisi, X*(II), 220-232.

Yücel, V. (2022). Türkiye'de beyin göçü olgusunun analitik bir incelemesi. *Boyabat İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi E-Dergisi, 2*(2), 1-44.

Yükseköğretim Beyin Göçü İstatistikleri (2021-2023). (26 Eylül 2024). Türkiye İstatistik Kurumu Haber Bülteni (53839). https://data.tuik.gov.tr/Bulten/Index?p=Yuksekogretim-Beyin-Gocu-Istatistikleri-2021-2023-53839#:~:text=Yükseköğretim%20mezunlarının%20beyin%20göçü%20oranı%202015%20yılında%20%251%2C6%20iken,%252%2C4%20olarak%20gerçekleşti.

ISBN NR. : 978-625-5694-38-6

AVRUPA BÖLGESİ ÜLKELERİNDE KADIN EĞİTİMİ, İŞGÜCÜNE KATILIM VE YÖNETİMDE TEMSİL ÜÇLÜSÜ

Doç. Dr. Engin KARAKIŞ
Sivas Cumhuriyet University, Faculty Of Economics end Administrative sciences,
Department of Econometrics, Sivas-Türkiye,
ekarakis@cumhuriyet.edu.tr, ORCID: 0000-0003-1271-1742,

ÖZET

Genellikle insan hakları açısından ele alınarak tartışılan kadının toplumsal hayatın içindeki yeri konusu daha kapsamlı ve çok boyutlu bir konudur. Kadınların farklı zamanlarda ve farklı coğrafyalarda çok çeşitli nedenlerle ekonomik ve sosyal hayatın dışında kaldığı görülmektedir. İş merkezli modern çağda kadınların iş hayatının dışında kalması, kadınların toplumsal hayatın da dışına itilmesine neden olabilmektedir. Kadınların eğitimden mahrum kalarak iş hayatının dışında kalması, aynı zamanda kadın işgücünün sağlayacağı ekonomik ve sosyal katkılardan, iyileştirmelerden toplumun mahrum kalmasına neden olacaktır. Kadınların eğitim, sağlık, sosyal hizmetler dışındaki alanların da her basamağında üretime katılması ekonomik ve sosyal gelişmenin sürdürülebilmesi için son derece önemlidir. Özellikle karar mekanizmalarında ve yönetim basamaklarında kadınların yer alması cam tavanın, cam merdivenin kırılmasını sağlayacak, toplumsal yapıda her anlamda iyileştirmeler sağlayarak sosyal-ekonomik gelişmeleri hızlandıracak etkiler gösterecektir. Kadınların üretime katılması işgücü piyasasının yapısını ve sosyal-kültürel hayatı etkileyecek, pek çok alanda değişimi hızlandıracaktır.

Bu çalışmada Avrupa bölgesi ülkelerinde kadının iş ve eğitim ve yönetimdeki konumu belirlenen değişkenler açısından incelenmiştir. Çalışma, kadının toplumsal hayata, bilim ve teknoloji alanına, yönetime katılımını hızlandıran etkenlerin neler temel sorusu etrafında ele alınmıştır. Çalışmada kadının konumu ekonomik katılım, eğitim, sağlık ve yönetimde temsil boyutları bakımlarından karşılaştırmalı olarak Türkiye İstatistik Kurumu, Dünya Ekonomi Forumu ve Parlamentolar Arası Birlik verilerine dayalı olarak Basit Toplamlı Ağırlıklandırma Yöntemi ile incelenmiştir. Avrupa bölgesi ülkelerinde ileri teknoloji kullanımı ile kadınların işgücüne katılımı, sosyoekonomik katılımı arasında pozitif bir korelasyon olduğu görülmüştür. Avrupa'da özellikle sanayileşmekte olan ülkelerde eğitimde sağlanan cinsiyet eşitliğinin diğer alanlarda benzer oranlarda sağlanamadığı görülmüştür.

Anahtar Kelimeler: Kadın Eğitimi, Kadınların İşgücüne Katılımı, Yönetimde Temsili

WOMEN'S EDUCATION, LABOR FORCE PARTICIPATION, AND REPRESENTATION IN MANAGEMENT IN EUROPEAN COUNTRIES

ABSTRACT

The issue of women's position in social life, which is often discussed within the framework of human rights, is in fact a broader and multidimensional subject. At different times and in different geographies, women have been excluded from economic and social life for various reasons. In the work-centered modern era, women's exclusion from working life may also lead

ISBN NR. : 978-625-5694-38-6

to their marginalization in social life. Women's deprivation of education and exclusion from employment not only hinder their participation in economic life but also deprive society of the economic and social contributions and improvements that female labor can generate. Women's involvement in production at all levels—not only in education, health, and social services but also in other fields—is of critical importance for the sustainability of economic and social development. In particular, women's presence in decision-making mechanisms and managerial positions can help break the "glass ceiling" and "glass escalator," thereby accelerating socio-economic progress and fostering improvements in all dimensions of social structure. Women's integration into production influences both the structure of the labor market and socio-cultural life, expediting transformations across multiple domains.

This study examines the position of women in business, education, and management in European countries, based on established variables. The study addresses the fundamental question of what factors accelerate women's participation in social life, science and technology, and management. The study examines women's position in terms of economic participation, education, health, and representation in management using a comparative analysis of the dimensions of economic participation, education, health, and management, using the Simple Sum Weighting Method, based on data from the Turkish Statistical Institute, the World Economic Forum, and the Inter-Parliamentary Union. A positive correlation has been found between the use of advanced technology in European countries and women's labor force participation and socioeconomic participation. It has been observed that gender equality in education, particularly in industrializing countries in Europe, has not been achieved at similar rates in other areas.

Keywords: Women's Education, Women's Labor Force Participation, Representation in Management.

1. GİRİŞ

Kadın erkek eşitliği genellikle hukuki tartışmalar çerçevesinde yürütülen ancak çok boyutlu bir konudur. Kadının toplumsal yapı içindeki konumu ekonomik, kültürel ve sosyal boyutları nedeniyle çok kapsamlıdır. Kadının toplumsal hayatın içindeki konumu üretim biçimi, teknolojik gelişmeler ve dijital dönüşümler, hukuki düzenlemeler, güncel politikalar gibi pek çok faktörün etkilediği bir olgudur.

Kadının toplumsal yapı içindeki yeri ve önemi her geçen gün artmakta bu konuda daha eşitlikçi politikalar yürütüldüğü görülmektedir. Bu politikalara bağlı olarak kadınlar pek çok sektörde istihdam imkânı bulmakta ve pek çok alanda öne çıkmaktadır. Bununla birlikte geleneksel üretim yapısına ve kültürel özelliklere bağlı olarak kadınların engellerle karşılaştığı görülmektedir. Bu çalışmada Avrupa bölgesi ülkelerinde kadınların toplumsal yapı içerisindeki yeri belirlenen değişkenler çerçevesinde incelenmeye çalışılmıştır.

Çalışmanın temel motivasyonu kadınların toplumsal yapı içerisindeki giderek daha çok öne çıkmasına ve kadınların işgücüne katılım oranlarının giderek artmasını sağlayan faktörlerin

ISBN NR. : 978-625-5694-38-6

neler olduğu sorusu ve Türkiye'de kadının toplumsal konumudur. Bu bağlamda kadınların toplumsal yapı içerisindeki yerlerini etkileyen çok çeşitli faktörler bulunmaktadır. Kadınların daha eşitlikçi yaklaşım ve politikalar ile her alanda daha çok yer aldıkları, etkilerinin artarak devam ettiği görülmektedir. Kadınlar günümüzde pek çok sektörde yer almakta, teknolojide, mühendislikte, sanatta, bilimde kadınların oranı artmaktadır. Bu bağlamda kültürel bir değişim süreci yaşanmakta, bu değişim eğitim, istihdam ve temsil boyutlarında aynı hızda ve nitelikte olmadığı görülmektedir. Bu değişim sürecinin son yıllarda hızlanmasının nedenleri farklı değişkenler ile açıklanmaya çalışılmaktadır. Kültürel değişimin en çok etkilendiği faktörlerin üretim yapısını da değiştiren teknolojik gelişmeleri ulaşım ve bilişim alanında yaşanan değişimler olduğu düşünülmektedir. Bu gelişmelerin bu sürecin temel faktörü olduğu düşüncesi ile teknoloji üretiminin, ulaşım ve bilişim teknolojilerinin etkilerini temsil eden değişkenler çerçevesinde Çok Kriterli Karar Verme (ÇKKV) yaklaşımı ile analiz edilmiştir.

2. VERİLER ve YÖNTEM

Çalışmada kullanılan veriler Türkiye İstatistik Kurumu, Dünya Ekonomi Forumu ve Parlamentolar Arası Birlik ve Eurostat verileri olup 2022, 2023, 2024 yıllarına ait verilerden derlenmiştir. Çalışmada veri derleme güçlüğü nedeni ile Avrupa bölgesi 22 ülkenin 13 değişkene ait verileri kullanılmıştır. Çalışmada kullanılan veriler ve ait oldukları yıllar aşağıda verilmiştir.

Çizelge 1 Analizde kullanılan kriterler

Kriter	**Yıl**
B/T Çalışan Kadın (%)	2022
Kadın İşgücüne Katılım (%)	2023
AR-GE / GSYİH (%)	2022
Yüksek Tek. İstihdamı (%)	2023
Dijital Beceriler (%)	2023
Geniş bant Erişimi (%)	2023
Kadın Milletvekili Oranı (%)	2024
Kadın Yönetici Oranı (%)	2024
Kadın Bakan Oranı (%)	2024
Kadın CEO Oranı (%)	2024
Kadın STEM Mezunları (%)	2022
Kadın İnternet Kullanım Oranı (%)	2023
Kadın- Temel Dijital Beceri (%)	2023
Kadın- İleri Dijital Beceri (%)	2023

Çizelge 1'de analize dahil edilen kriterler literatür taraması ile elde edilen bilgiler çerçevesinde belirlenmiştir. Durceylan(2024) otomasyon ve dijitalleşme ile kas gücünün yerini beyin gücünün aldığını ve kadınların daha çok istihdam edilebilmelerini sağlayan önemli bir değişimi vurgulamıştır. Uçak ve Taşdemir (2021) çalışmalarında ataerkil toplum yapısı ve sosyo-kültürel yapının kadın işsizliğini arttırdığını ayrıca cinsiyetçi rollerin kadınların işgücü piyasasına girişi önündeki engellerden olduğunu belirtmişlerdir. Tekin ve Değirmenci (2022) ataerkil toplumlarda toplumsal yapının kadın ve erkeğe çeşitli davranış kalıplarını yüklendiğini ifade

ISBN NR. : 978-625-5694-38-6

etmiştir. Aytaç (1991) Türkiye'de kadınların özellikle endüstrileşme sonrasında çalışma hayatına katıldığını ve hem ev hem iş sorumluluklarının kadınların ezilmesine neden olduğunu belirtmiştir. Sıvacıoğlu(1991) Avrupa'da kadınlarla ilgili düzenlemelerin kadın erkek eşitliğinden çok kadın istihdamı üzerine olduğunu kadın erkek eşitliğine odaklanmadığını, tarihsel süreçte Avrupa'da kadınların haklarını uzun mücadeleler sonucu aldığını Türkiye 'de ise yönetim tarafından verildiğini belirtmiştir. Özkaplan(2009) kadın emeğinin üretim/yeniden üretim için önemli olduğunu anaakım iktisatçılarının kadın emeğini iktisat dışına itildiğini belirtmiştir.

Çalışmada öncelikle belirlenen kriterlerin önem ağırlıkları belirlenmiş ve ardından Basit Toplamlı ağırlıklandırma Yöntemi ile ülkeler sıralanmış ve değerlendirilmiştir. Çizelge 2' de ülkelerin belirlenen kriterlere göre verileri yer almaktadır. Ağırlıklandırmada bütün kriterlerin önem ağırlıkları subjektif bir bakış açısı ile eşit olarak belirlenmiştir.

Çizelge 2. Ülkelere ait Veriler

Ülke	B/T Çalışan Kadın (%) 2022	Kadın İşgücüne Katılım (%) 2023	AR-GE / GSYİH (%) 2022	Yüksek Tek. İstihdamı (2023)	Dijital Beceriler (2023, %)	Genişbant Erişimi (2023, %)	Kadın Milletvekili Oranı (%) 2024	Kadın Yönetici Oranı (%) (2024)	Kadın Bakan Oranı (%)(2024)	Kadın CEO Oranı (%)(2024)	Kadın STEM Mezunları (%)(2022)	Kadın İnternet Kullanım Oranı (%)(2023)	Kadın - Temel Dijital Beceri (%)(2023)
Finlandiya	46.80	78.70	2.95	5.00	81.99	95.48	45.50	35.80	38.50	10.20	25.50	96.00	82.00
İsveç	48.20	80.90	3.67	4.70	66.44	90.96	45.00	40.20	52.90	12.30	23.90	97.00	67.00
Almanya	40.80	78.40	3.13	9.50	52.22	88.84	32.40	30.80	36.80	4.10	26.70	89.00	64.00
İrlanda	47.20	69.60	1.81	4.20	72.91	93.35	25.30	29.80	30.00	6.70	25.00	98.00	73.00
İspanya	46.60	69.50	1.43	4.00	66.18	95.91	44.30	33.80	42.90	7.60	20.90	93.00	59.00
Fransa	45.90	72.40	2.35	3.90	59.67	88.11	36.20	38.60	50.00	8.90	22.90	92.00	60.00
Hollanda	42.30	79.50	2.32	2.90	82.70	98.56	39.30	32.50	36.80	6.90	21.70	98.00	81.00
Belçika	43.80	72.50	3.41	4.20	59.39	91.97	41.30	31.90	35.00	5.80	20.80	91.00	60.00
Danimarka	50.90	77.30	2.90	5.30	69.62	92.47	43.60	34.90	35.70	9.80	19.90	99.00	70.00
Avusturya	40.40	78.80	3.42	6.40	64.68	91.01	36.10	30.10	35.70	5.20	19.80	92.00	65.00
Letonya	51.70	78.60	0.71	1.90	45.34	89.48	31.00	23.50	23.10	9.20	20.30	90.00	58.00
Litvanya	52.90	79.60	1.30	2.70	52.91	85.95	28.40	23.80	21.40	8.90	22.60	91.00	59.00
Slovenya	43.70	80.10	2.89	8.60	46.70	93.04	35.60	29.50	33.30	7.10	22.70	92.00	62.00
Estonya	45.80	79.70	1.85	4.10	62.61	90.87	28.70	28.90	15.40	8.30	23.80	94.00	63.00
İtalya	39.90	68.10	1.41	6.20	45.75	88.49	32.80	31.20	28.60	4.30	21.10	85.00	51.00
Romanya	37.50	72.20	0.47	7.00	27.73	88.20	22.40	25.90	21.40	6.10	24.80	83.00	48.00
Yunanistan	37.30	67.50	1.49	1.60	52.40	84.98	22.90	25.30	16.70	4.80	22.30	84.00	50.00
Hırvatistan	37.70	70.80	1.18	3.40	58.95	86.06	33.10	24.10	18.80	5.60	20.90	90.00	57.00
Polonya	41.80	69.80	1.44	5.30	44.30	91.72	31.30	27.20	15.40	5.80	22.40	87.00	53.00
Macaristan	39.80	72.30	1.80	8.90	58.89	90.78	15.20	26.80	7.10	3.20	18.30	89.00	56.00
Slovakya	37.80	72.60	0.95	10.30	51.31	89.93	23.30	27.60	15.80	4.50	20.50	89.00	55.00
Türkiye	45.10	36.20	1.06	4.20	33.11	91.95	19.90	18.30	12.50	3.10	19.90	78.00	45.00

ISBN NR. : 978-625-5694-38-6

2.1.Basit Toplamlı Ağırlıklandırma Yöntemi

Basit Toplamlı Ağırlıklandırma Yöntemi (BTA) kolay anlaşılır ve kolay uygulanabilir bir Çok Kriterli Karar Verme(ÇKKV) yaklaşımıdır. Yöntem çok sayıda kritere göre alternatiflerin aldıkları performans değerlerine göre alternatifler arasında seçim ve sıralama yapmak amacıyla kullanılır. BTA yönteminde uygulama adımları aşağıdaki gibidir(Özbek, 2017:29-30).

Öncelikle karar matrisi oluşturulur. Daha sonra bu karar matrisi aşağıdaki formüller kullanılarak sırasıyla fayda ve maliyet kriterleri için normalize edilir.

$$r_{ij} = \frac{x_{ij}}{x_j^{max}}, \qquad i = 1, 2, 3, \ldots . m; j = 1, 2, 3, \ldots n \qquad (1)$$

$$r_{ij} = \frac{x_j^{min}}{x_j^{max}}, \qquad i = 1, 2, 3, \ldots . m; j = 1, 2, 3, \ldots n \qquad (2)$$

Karar matrisi normaliz edildikten sonra aşağıdaki formül (3) kullanılarak kriterler için belirlenen ağırlıklar ile normalize matrisin değerleri çarpılarak her bir alternatif için toplam puan hesaplanır. Alternatiflerin aldıkları değerler büyükten küçüğe doğru sıralanır. En büyük değeri alan alternatif en iyi alternatifi ifade eder.

$$S_i = \sum_{j=1}^{n} w_j . r_{ij} \qquad i = 1, 2, 3, \ldots . . m; \; j = 1, 2, 3, \ldots . n \qquad (3)$$

3. BULGULAR

Belirlenen kriterlerin önem ağırlıkları eşit (0.071) olarak alınmıştır. Bu ağırlıkların normalize edilen karar matrisi değerleri ile çarpılarak ağırlıklandırılmış normalize karar matrisi elde edilmiştir. Daha sonra bu matrisin alternatiflere ait değerleri toplanarak Çizelge 3'te görülen toplam puanlar hesaplanarak sıralama oluşturulmuştur.

Çizelge 3. Ülkelerin endeks değerine göre sıralaması

Sıra	Ülke	Endeks	Sıra	Ülke	Endeks
1	İsveç	**0.898**	**12**	Estonya	**0.722**
2	Finlandiya	**0.891**	**13**	Litvanya	**0.680**
3	Danimarka	**0.839**	**14**	Letonya	**0.658**
4	Hollanda	**0.812**	**15**	İtalya	**0.651**
5	Fransa	**0.781**	**16**	Slovakya	**0.649**
6	Almanya	**0.780**	**17**	Polonya	**0.641**
7	Slovenya	**0.775**	**18**	Hırvatistan	**0.634**
8	Avusturya	**0.772**	**19**	Macaristan	**0.629**
9	Belçika	**0.757**	**20**	Romanya	**0.599**
10	İspanya	**0.752**	**21**	Yunanistan	**0.580**

ISBN NR. : 978-625-5694-38-6

11	İrlanda	**0.749**	**22**	Türkiye	**0.507**

Çizelge 3'teki sonuçlara göre İsveç, Finlandiya, Danimarka, Hollanda ve Fransa belirlenen kriterler çerçevesinde kadın erkek eşitsizliği endeksinde en iyi ilk beş ülke olurken Hırvatistan, Macaristan, Romanya, Yunanistan ve Türkiye son sıralarda yer almıştır. Türkiye'nin Avrupa ülkeleri sıralamasında aşağıda yer almasın Çizelge 3'te görüldüğü gibi ekonomik katılım ve siyasi güçlenme skorlarının genel puanı aşağı çekmesidir. Türkiye'nin eğitim alt boyutunda endeks değeri düşük değilken Kadın, Yönetici, Kadın Milletvekili, Kadın Bakan, Kadın STEM (Science, Technology, Engineering, Mathematics) Kadın CEO oranlarındaki düşük değerlere sahip olmasıdır. Çizelge genel değerlendirme için kullanılırken alt kriterler alt boyutları göstermektedir. Kuzey Avrupa ülkelerinin başta İsveç, Finlandiya, Danimarka, Hollanda, Almanya olmak üzere yüksek performans göstermektedirler. Bu ülkeler kadın işgücüne katılım, dijital beceriler, internet kullanımı ve siyasal/yönetsel temsil yüksek.AR-GE ve yüksek teknoloji istihdamında yüksek oranlara sahip ülkelerdir.

Çizelge 3'te Avrupa bölgesindeki ülkelerde bilim teknoloji araştırma alanlarında tam zamanlı çalışan kadınların yüzdesi (45.1), istihdama katılanların yüzdesi (36.2) arasında bir uyumsuzluk olduğu görülmektedir. B/T alanında çalışan kadın yüzdesinin işgücüne katılım oranlarından daha yüksek oluşu beyaz yakalı işlerde kadınların daha istekli ve ailelerinde bu konu da daha yönlendirici olmaları, kamunun belirli kuralları, iş güvencesi, istikrarlı oluşu gibi pek çok nedene bağlı olduğu düşünülmektedir.

Çizelge 3'ten den görüldüğü gibi ülkelerin Toplam AR-GE harcamalarının GSYİH'ye oranına (%), bilgi ve teknoloji yoğunluklarını karşılaştırmak için sıklıkla kullanılan çok önemli bir göstergedir. Eşitsizliğin daha az olduğu ülkelerin ileri teknoloji kullanan sanayileşmiş ülkeler olduğu görülmektedir. Bilgi işlem teknolojilerinin kullanımı ve beceri düzeylerinde ise ülke oralarının arasında çok büyük farklar olmadığı görülmemektedir.

Bu anketten elde edilen göstergeler kıyaslama amacıyla kullanılmakta olup, özellikle von der Leyen Avrupa Komisyonu'nun 2019-2024 dönemi için Dijital Çağa Uygun Bir Avrupa başlıklı altı önceliğinden birinin uygulanmasının ölçülmesini desteklemektedir . Strateji üç temel üzerine inşa edilmiştir: (1) İnsanlar için çalışan teknoloji; (2) Adil ve rekabetçi bir dijital ekonomi; (3) Açık, demokratik ve sürdürülebilir bir toplum. Ayrıca, AB'nin Dijital On Yılı için Dijital Pusula tarafından belirlenen 2030 yılı AB dijital hedeflerinin izlenmesini kolaylaştırır ve dört temel nokta etrafında gelişir: beceriler, işletmelerin dijital dönüşümü, güvenli ve sürdürülebilir dijital altyapılar ve kamu hizmetlerinin dijitalleştirilmesi.

4. GENEL DEĞERLENDİRME VE SONUÇ

Analiz sonuçlarına göre sanayileşmiş, ileri teknolojilere sahip ülkeler kadın eğitimi oranlarında, kadın istihdamında ve yönetimde kadın temsili oranında öne çıkan ülkeler olurken, geleneksel tarım üretiminin hakim olduğu ülkelerde kadın istihdamının ve kadın temsil oranının düşük olduğu görülmektedir. Geleneksel toplumsal yapıların ve kalıpların güçlü olduğu ülkelerde

ISBN NR. : 978-625-5694-38-6

özellikle istihdam ve temsil boyutunda kadınların toplumsal hayata katılımlarının da düşük olduğu düşünülmektedir. Cinsiyetçi roller kadınların daha çok eğitim, sağlık ve sosyal hizmet alanlarında istihdam oranlarının yüksek olmasını sağlarken bilim, teknoloji, mühendislik, matematik gibi alanlarda bu oran düşük kalmaktadır. İstihdama oranlarına olumlu etki eden bir faktör de güven ve istikrarlı bir çalışma hayatı sunması nedeni ile kamu sektöründeki yüksek kadın istihdamı oranlarıdır.

Türkiye de bilim ve teknoloji alanında kadın istihdam oranı Avrupa bölgesi ülkelerinin ortalamasına yakındır. Ancak diğer sektörlerde işgücü piyasasına katılım oranları Avrupa ülkeleri ortalamasının altındadır. Bu düşük oranın ekonomik, sosyal ve kültürel nedenleri olduğunu göstermektedir.

Ülkelerin kriterlere göre endeks değerleri kriter bazında incelendiğinde kadınların eğitim imkanlarına sahip olması ve bilişim teknolojileri kullanımı becerilerinin artması, kadının işgücü piyasasına katılımını ve yönetimde temsil oranlarını, artırdığını göstermektedir.

Bu çalışmada kullanılan veriler daha uzun dönemleri kapsayacak şekilde genişletilebilir ve değişkenlere yeni değişkenler eklenerek daha uzun döneli incelenebilir. Analize eklenecek değişkenler ve değişkenlerin önem ağırlıkları değiştiğinde analiz sonuçları da değişecektir. ARAS yöntemini dışında farklı sıralama ve değerlendirme yöntemleri kullanılarak konuya yeni bakış açıları geliştirilebilir.

KAYNAKÇA

Aytaç, S. (1991). Çalışma Hayatında Kadın Erkek Eşitsizliği. Tekstil ve Mühendis, 5(27), 181-187.

Durceylan Kaygusuz, E. (2024). Kadın istihdamı ve işgücünde engeller ve fırsatlar: ileri gitmek için bir kılavuz. (https://research.sabanciuniv.edu/id/eprint/50512/1/20240905-09091581.pdf, Erişim tarihi 07.10.2025)

Özbek, A. (2017). Çok kriterli karar verme yöntemleri ve excel ile problem çözümü. *Seçkin Yayıncılık, Ankara, 197*.

Özkaplan, N. (2009). Duygusal emek ve kadın işi/erkek işi. *Çalışma ve Toplum,* 2(21), 15-24.

Sayın, A. (2008). Avrupa Birliği'nin Kadın-Erkek Eşitliği Politikalarına Feminist Perspektiften Bakış. *Toplum ve Demokrasi Dergisi,* 2(4), 1-14.

Sıvacıoglu, M. (1991). Avrupa Topluluğunda Kadın-Erkek Eşitliği ve Bunun Türk Mevzuatı İle Karşılaştırılarak Değerlendirilmesi. *Sosyal Politika Çalışmaları Dergisi, 1*(1).

Tekin, N., & Değirmenci, S. D. (2022). Ataerkil kültürde kadın, erkek ve toplum ilişkisi. *Akdeniz İnsani Bilimler Dergisi,* 12, 187-198.

ISBN NR. : 978-625-5694-38-6

TÜSİAD, KAGİDER(2008), Türkiye'de Toplumsal Cinsiyet Eşitsizliği Raporu, https://tusiad.org/tr/yayinlar/raporlar/item/3667-turkiyede-toplumsal-cinsiyet-esitsizligi-sorunlar-oncelikler-ve-cozum-onerileri(Erişim tarihi: 05.10.2025)

Uçak A., & Taşdemir, F. D. (2021). Türkiye Ekonomisinde Kadın İstihdamı Üzerine Bir Araştırma. *Eurasian Business & Economics Journal*, 49-67.

Yüksel, S. R. (2014). Türk medenî kanunu bakımından kadın-erkek eşitliği. Ankara Hacı Bayram Veli Üniversitesi *Hukuk Fakültesi Dergisi*, 18(2), 175-200.

ISBN NR. : 978-625-5694-38-6

TÜRKİYE'DE EĞİTİM EŞİTSİZLİĞİNİN İLLER BAKIMINDAN PUANLAMA VE ARAS YÖNTEMLERİYLE İNCELENMESİ

Doç. Dr. Engin KARAKIŞ

Sivas Cumhuriyet University, Faculty of Economics end Administrative sciences,

Department of Econometrics, Sivas-Türkiye

ekarakis@cumhuriyet.edu.tr, ORCID: 0000-0003-1271-1742

ÖZET

Eğitim bireylerin bilgi, beceri kazanarak toplumsal hayata katılmalarını sağlayan önemli bir kültürel süreçtir. Eğitim üretimin, geleneksel tarım üretiminden ileri teknolojiye dayalı olarak sürdürüldüğü günümüzün sanayileşmiş toplumlarında bireylerin hayatlarını sürdürebilmesi için gerekli olan eğitim bir hak olmaktan öte bir zorunluluk haline gelmiştir. Üretimin tarıma dayalı olduğu geleneksel toplumlarda pek çok alanda olduğu gibi eğitimde de cinsiyetçi yaklaşımlar görülebilmektedir. Eğitimde eşitsizliğe neden olan bu yaklaşımlar çeşitli sosyal ekonomik ve kültürel nedenlere dayanmaktadır. Eğitim, günümüzde üretimin yapısına bağlı olarak ekonomik ve sosyal kalkınmanın temel anahtarı olarak değerlendirilmekte, kurumsallaştırılarak devletlerin üstlendiği önemli işlevler arasında yer almaktadır. Toplumların iyi işleyen ekonomik ve sosyal örgütlenmeler kurabilmeleri için tüm toplum kesimlerinin iyi eğitilmiş olması çok önemlidir. Eğitim süreçleri dışsal faydaları nedeniyle toplum açısından, bir tercih olmaktan çıkarılarak bir zorunluluk haline getirilmiştir.

Bireyler eğitim sayesinde kişisel gelişimlerini sağlamakta, istihdama, sosyal hayata katılabilmektedir. Eğitimde cinsiyetçi yaklaşımlar kadınların sadece eğitimden mahrum kalmasını değil aynı zamanda ekonomik ve sosyal hayatın da dışında kalmasına neden olmaktadır. Bireysel ve toplumsal kalkınmanın temel anahtarı olan eğitimde fırsat eşitliği eğitime erişim, kalite ve eğitim sonrasında meslek edinme ve kariyer basamaklarını da içeren çok boyutlu bir kavramdır. Bu çalışmada cinsiyete göre Türkiye'de iller eğitim bakımından incelenmiştir. İllerin eğitim basamaklarına göre benzerlikleri ve farkları değerlendirilmiştir. Çalışmada illere göre kadınların eğitim hizmetlerinden ne ölçüde yararlandıkları karşılaştırmalı olarak değerlendirilmiş ve sıralanmıştır. Çalışmada Türkiye İstatistik Kurumunun yayınladığı verilere dayalı olarak Puanlama Yöntemi ve ARAS yöntemleriyle incelenmiştir.

Anahtar Kelimeler: Türkiye'de Eğitim, Eğitimde Cinsiyet Eşitsizliği, ARAS Yöntemi

ANALYSIS OF EDUCATIONAL INEQUALITY IN TURKEY'S PROVINCES THROUGH SCORING AND ARAS METHODS

ABSTRACT

Education is a crucial cultural process that enables individuals to acquire knowledge and skills, thereby facilitating their participation in social life. In today's industrialized societies, where production is carried out not through traditional agriculture but with advanced technology, education has become more than a right—it is a necessity for individuals to sustain their lives. In traditional, agriculture-based societies, gender-biased attitudes are often observed in education as in many other fields. These discriminatory approaches, which lead to inequality in

ISBN NR. : 978-625-5694-38-6

education, stem from various socioeconomic and cultural factors. Today, education is regarded as the key to both economic and social development, shaped by the structure of production, and has become one of the most essential functions undertaken by states through institutionalization. For societies to establish well-functioning economic and social structures, it is of utmost importance that all social groups are well educated. Due to its external benefits, education is no longer a matter of choice for societies but a necessity.

Through education, individuals achieve personal development and participate in employment and social life. Gender-biased approaches in education not only deprive women of access to schooling but also lead to their exclusion from economic and social life. Equal opportunity in education, which is the cornerstone of both individual and social development, is a multidimensional concept that includes access to education, quality of education, and the attainment of a profession and career advancement after education. This study investigates the provinces of Türkiye in terms of education with respect to gender. The similarities and differences among provinces according to educational stages are evaluated. The extent to which women benefit from educational services is comparatively assessed and ranked across provinces. The study is based on data published by the Turkish Statistical Institute and employs both the Scoring Method and the ARAS (Additive Ratio Assessment) Method for analysis.

Keywords: Education in Türkiye, Gender Inequality in Education, ARAS Method

1. GİRİŞ

Eğitim sadece bireyler için değil toplum açısından da çok önemli bir süreçtir. Eğitim, bireyin gelişmesi, meslek edinmesi ve yaşamını sürdürebilmesi için en temel ihtiyaçlardandır. Eğitim sadece meslek kazanmak ve para kazanmak amacı ile değil aynı zamanda bireyin düşünme, sorgulama, problem çözme ve iletişim kurma becerileri elde etmesi içinde gereklidir. Eğitimin dışsal faydaları nedeni ile eğitimli toplumlar daha uyumlu daha sosyal ve refah düzeyi daha yüksek toplumlardır. Dolayısıyla eğitim bireysel ve toplumsal gelişme ve kalkınmanın en önemli aracıdır. Dolayısıyla günümüzde eğitim bireysel tercihler dışında toplumsal bir zorunluluk olarak devletlerin önemli işlevler üstlendiği bir alandır.

Eğitim politikaları oluşturmak ve eğitimde iyileştirmeler yapmak amacıyla bu alanda pek çok çalışma yapılmaktadır. Eğitimde kaliteyi artırmak ve eğitimden her kesimin yararlanmasını sağlamak amacıyla planlamalar ve iyileştirmeler yapılmaktadır. Toplumlar kaliteli eğitim ile gelişmişlik seviyelerini, refah seviyelerini artırabilir, daha huzurlu bir toplum ve daha temiz bir çevre oluşturabilirler. Gelişmek için araştırmacı yenilikçi ve üretken bireyler ve toplumlar ancak kaliteli ve yaygın eğitimle mümkündür.

Eğitim hizmetlerinden yararlanma ve kaliteli eğitime erişme konusunda literatürde çok sayıda çalışma vardır. Bu çalışmada Türkiye'de eğitime ulaşma ve eğitimde eşitsizlik konusunda yapılan çalışmalar bakışı ile literatür taraması yapılmıştır. Eğitime alanında ve eğitimde eşitsizlik alanında yapılan çalışmalara bakıldığında: Selim ve Ok (2022) 2019 yılına ait TUİK verileri ile Türkiye'de cinsiyete göre ortaöğretimde okullaşma, lise ve üniversite mezunu oranının iller düzeyinde mekânsal etkileşimin varlığını ve cinsiyete göre etkileşim farklılıklarını; Yıldız vd (2019) Türkiye'de eğitim alanındaki eşitsizlik konusunu farklı boyutları ile 2008-2016 dönemi için ülke, bölge ve cinsiyet göre eğitime erişiminin ne kadar eşitlikçi olduğunu; Bilgin ve Erbuğ(2021) eğitimde fırsat eşitsizliği yaratan nedenleri toplumsal

ISBN NR. : 978-625-5694-38-6

eşitsizlik bağlamında; Özaydınlık (2024) toplumsal cinsiyet ve bu kavram çerçevesinde kadın eğitiminin Türkiye'deki durumunu; Garipağaoğlu (2001) Türkiye'de göç edenlerin durumunu eğitim açısından incelmişlerdir.

Eğitim bilim, sanat, edebiyat, ekonomi, mühendislik ve çok çeşitli alanlardaki gelişmelerin temelini oluşturmaktadır. Fakat çeşitli nedenlerle başta cinsiyet, coğrafya olmak üzere eğitime ulaşmada eşitsizlikler ortaya çıkabilmektedir. Bu çalışmada Türkiye'de iller arasında eğitime cinsiyetlere göre ulaşmadaki farklılıklar incelenmiştir. Çalışmada öncelikle kısa literatür taramasına yer verilmiş daha sonra veri yöntemle ilgili bilgi verildikten sonra bulgular tartışılmıştır.

2. VERİLER ve YÖNTEM

Çalışmanın verileri 2022-2024 yıllarına ait olup TÜİK'ten derlenmiştir. Çalışmada illerin sıralama ve değerlendirmesinde kullanılan kriterlerin önem ağırlıkları puanlama yöntemi ile belirlenmiştir. İllerin sıralanmasında ise ARAS yöntemi ile sıralanarak analiz edilmiştir. Kriterlerin önem ağırlıklarının belirlenmesinde üç eğitim uzmanının görüşüne başvurulmuştur. Uzman görüşü alınarak belirlenen önem ağırlıkları ve önem ağırlıkları Çizelge 1'de verilmiştir.

2.1.Sıralama Toplamı Yöntemi

Sıralama toplamı yöntemi kolay anlaşılan ve kolay uygulanabilen bir subjektif ağırlıklandırma yöntemidir. Yöntemde kriterler uzman tarafından önem sırasına konur. Daha sonra bu her kriter sıralama durumuna göre ağırlıklandırılır ve ardından tüm ağırlıkların toplamı ile normalize edilir(Yusop vd, 2015:26).

2.2.ARAS Yöntemi

The ARAS (Additive Ratio ASsessment) yöntemi Zavadskas ve Turksis tarafından geliştirilmiş bir Çok Kriterli Karar Verme (ÇKKV) yöntemidir. Yöntem ideal alternatife ile diğer alternatfilerin her bir kritere göre aldıkları performans değerlerini karşılaştırarak alternatifleri sıralar. ARAS yönteminin işlem adımları aşağıdaki gibidir; (Adalı ve Işık, 2016: s 130-131; Zavadskas ve Turskis, 2010; Özbek, 2017:59).

Öncelikle karar problemine ilişkin olarak tüm kriterler ve tüm alternatfilerin belirlenen kriterlere göre aldıkları değeri gösteren karar matrisi oluşturulur.

$$X = \left[x_{ij}\right] = \begin{vmatrix} x_{11} & x_{12} & \cdots & x_{1n} \\ x_{21} & x_{22} & \cdots & x_{2n} \\ \vdots & \vdots & \ddots & \vdots \\ x_{m1} & x_{m2} & \cdots & x_{mn} \end{vmatrix} \qquad i = 1,2,3,\ldots.m;\ j = 1,2,3\ldots.n \qquad (1)$$

Karar matrisnin oluşturulmasından sonra kriterlerin fayda ya da maliyet nitelikli kriter olmalarına göre formül (2) ve (3) kullanılarak normalize edilir.

ISBN NR. : 978-625-5694-38-6

$$x_{ij}^{\cdot} = \frac{x_{ij}}{\sum_{i=1}^{m} x_{ij}} \qquad (2)$$

$$x_{ij}^{\cdot} = \frac{1}{x_{ij}} \qquad (3)$$

$x_{ij}^{\cdot}$ normalize değeri ifade eder.

Normalize karar matrisi elde formül (4) kullanılarak hesaplanır.

$$R = [r_{ij}]_{mxn} = \frac{x_{ij}^{\cdot}}{\sum_{i=1}^{m} x_{ij}^{\cdot}} \qquad (4)$$

Normalize edilmiş karar matrisi formül (5) kullanılarak ağırlıklandırlır.

$$D = [d_{ij}] = w_j . r_{ij}^{\cdot} \qquad (5)$$

Formül (6) kullanılarak her bir alternatif için optimal değerler eld edilir.

$$S_i = \sum_{j=1}^{n} d_{ij} \qquad i = 1, 2, 3, \ldots . m : j = 1, 2, 3, \ldots . n \qquad (6)$$

Ardından elde edilen skorlar formül (6) kullanılarak büyükten küçüğe doğru sıralanır. En yüksek skora sahip olan alternatif en iyi alternatif olarak belirlenir.

$$P = \frac{S_i}{S_0} \qquad (7)$$

3. BULGULAR

Çalışmada endeks değerleri, kriterleri ifade eden her bir eğitim düzeyindeki kadın sayısı erkek sayısına oranlanarak bulunmuştur. İller bazında elde edilen bu endeks değerleri ‘0’ dan ‘1’ e doğru gitmektedir. Endeks değeri ‘1’e yaklaştığında cinsiyetler arasında eşitlik düzeyinin arttığını ifade etmektedir. Çalışmada dikkate alınan kriterlerin önem aralıkları için uzman görüşlerine başvurulmuş ve uzman görüşleriyle oluşan önem ağırlıkları Çizelge !’ de verilmiştir. Farklı eğitim kademlerinde çalışan üç uzman eğitimcinin yargıları ile oluşturulmuştur. Çizelge deki önem ağırlıklarına bakıldığında okuma yazma bilmeyen grubunun önem ağırlığının 0.25 ile en yüksek önem ağırlığına sahip olduğu görülmüştür. Okuma yazma bilen diplomasız eğitim düzeyinin önem düzeyi 0.25 ilk öğretimin önem düzeyi 0,20 olarak uzman görüşü ile belirlenmiştir. Okuma yazma bilmeyen kadın oranı kriteri temel eşitsizlik kaynağı olduğu için önem düzeyi yüksek belirlenmiştir. Aynı bakış açısı ilköğretim ve temel eğitim basamakları için de geçerlidir. Yüksek lisans ve doktora düzeyindeki eğitim düzeylerinin önem ağırlıkları diğer eğitim düzeylerine göre 0.05 olarak az önemli bulunmuştur.

ISBN NR. : 978-625-5694-38-6

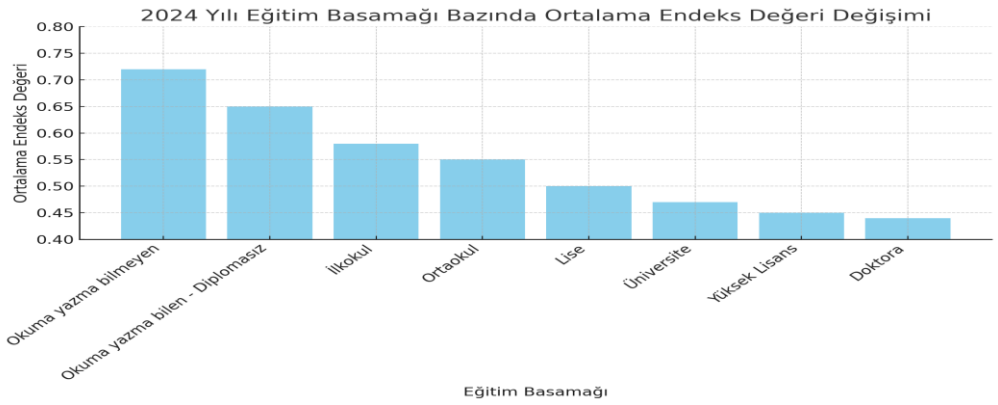
Çizelge 1. Endeks hesaplanan eğitim düzeyleri ve önem ağırlığı

Endeksler	Önem Ağırlığı
Okuma yazma bilmeyen	0,25
Okuma Yazma bilen- Diplomasız	0,15
İlkokul	0,10
Ortaokul (İlköğretim+ Ortaokul)	0,10
Lise	0,15
Üniversite	0,15
Y Lisans (Eğitim süresi 5 veya 6 yıl olanlar dahil)	0,05
Doktora	0,05

Önem ağırlıklandırmasında eğitim basamaklarında başlangıç ve ilk ve ortaöğretim basamaklarına ağırlık verildiği görülmektedir. Ağırlıklar, okuma yazma bilmeyenler ve düşük eğitim gruplarına verilerek eşitsizliğin başlangıcını olması ve temel eğitimin önemli sayıldığı görülmektedir. Ağırlıklandırmada üst basamaklardaki eğitimin daha az önemli bulunduğu görülmektedir. Bu basamaklarda toplumun daha küçük bir kısmının eğitim aldığı görülmektedir.

Çizelge 2 de Çizelge 1'de verilen sekiz eğitim basamağına göre 2024 yılına ait kadın ve erkek sayıları verilmiştir. Sekiz eğitim basamağına göre 2022 ve 2023 yılına ait veriler tablo olarak verilmemiş sadece analiz sonuçlarına yer verilmiştir. ARAS yöntemi uygulanarak 2022-2024 yılları arasında iller bakımından cinsiyetlere göre eğitime eşitsizliğini ifade eden endeks değerleri hesaplanarak Çizelge 3'te verilmiştir.

Analiz yöntemlerine göre hesaplanan genel endeks değerleri 0.30 – 0.69 aralığında değişmektedir. Analiz sonuçlarına bakıldığında Düzce (0.692), Kilis (0.687), Bartın (0.684) illerinin en yüksek endeks değerine sahip iller olduğu, Ağrı (0.297), Adıyaman (0.311), Bitlis (0.319) illerinin ise en düşük endeks değerine sahip iller olduğu görülmektedir. Sıralamanın genel olarak yıllar itibariyle büyük değişimler göstermediği görülmektedir. Görsel 1'de eğitim basamağına göre 2024 yılı için ortalama endeks değeri verilmiştir.

Görsel 1. Eğitim basamağı bazında ortalama endeks değeri (2024)

ISBN NR. : 978-625-5694-38-6

Çizelge 2. Eğitim düzeyine göre 2024 Yılına ait veriler

	Okuma yazma bilmeyen		Okuma Yazma Bilen- Diplomasız		İlkokul		Ortaokul		Lise		Üniversite		Y Lisans		Doktora	
İl	Erkek	Kadın	Erkek	Kadın	Erkek	Kadın	Erkek	Kadın	Erkek	Kadın	Erkek	Kadın	Erkek	Kadın	Erkek	Kadın
Adana	9 622	45 987	94 188	122 541	186 859	249 944	288 044	225 922	276 044	223 435	163 310	156 528	20 177	18 014	2 919	2 292
Adıyaman	3 724	21 269	29 527	34 112	51 152	63 181	81 275	68 170	69 598	50 475	38 164	31 635	4 646	2 497	543	265
Afyonkarahisar	1 933	10 594	25 583	36 128	72 728	111 025	99 975	79 339	88 596	61 139	45 449	39 524	6 014	4 677	1 088	626
Ağrı	3 418	21 320	32 206	42 701	51 764	51 263	73 318	49 145	44 401	27 952	20 980	18 056	2 590	1 546	341	160
Amasya	1 252	5 411	10 455	14 818	33 152	48 445	38 387	33 991	43 539	31 885	29 904	22 312	3 141	2 187	507	320
Ankara	12 780	63 875	174 855	213 270	362 999	557 626	539 273	467 071	774 109	672 268	641 015	623 039	108 389	105 341	23 564	20 127
Antalya	6 266	17 958	90 873	119 570	219 973	278 061	304 623	236 614	343 762	276 278	226 398	228 141	24 750	24 204	4 125	3 135
Artvin	549	3 072	4 417	7 199	12 493	22 124	18 436	14 261	27 471	19 114	14 642	12 587	1 347	1 098	290	190
Aydın	3 026	12 008	38 313	54 397	117 161	151 857	141 871	111 839	129 699	113 994	89 181	86 937	9 957	9 099	1 746	1 325
Balıkesir	3 913	13 767	37 230	50 679	128 799	186 898	140 110	114 170	155 717	124 878	110 583	97 806	11 397	9 790	1 801	1 211
Bilecik	607	2 193	6 578	7 874	19 692	31 258	25 657	21 724	33 782	23 856	17 492	15 495	1 778	1 535	341	234
Bingöl	1 842	9 649	13 110	16 767	20 369	22 974	34 182	29 862	37 407	32 391	18 712	14 486	2 527	1 430	466	160
Bitlis	1 945	11 268	19 700	26 392	27 599	32 127	50 957	41 920	40 767	26 370	20 791	14 027	2 723	1 366	340	149
Bolu	1 093	5 192	8 961	12 362	29 315	42 165	33 807	28 809	45 606	34 681	25 616	23 974	3 057	2 822	851	529
Burdur	798	3 643	7 379	11 113	28 662	40 097	30 999	24 292	33 694	27 420	22 864	19 040	2 865	2 046	555	395
Bursa	8 969	41 909	108 186	131 633	254 368	373 089	384 274	333 177	423 374	319 947	255 647	247 361	27 059	25 431	3 935	2 782
Çanakkale	1 460	3 837	16 701	21 608	59 499	82 993	56 356	47 096	69 442	57 053	52 446	48 381	6 401	6 404	1 442	1 083
Çankırı	778	4 002	5 716	8 881	19 435	28 131	23 195	18 964	26 834	19 027	13 494	11 097	1 497	1 176	304	209
Çorum	3 021	13 515	18 521	28 161	55 946	73 744	65 823	51 736	57 833	43 210	34 992	30 284	3 900	2 944	652	388
Denizli	2 416	9 002	33 679	48 683	102 662	135 573	129 904	105 256	126 482	105 213	79 668	79 463	8 748	8 057	1 616	1 245
Diyarbakır	11 621	66 325	107 715	153 766	139 893	150 874	248 330	200 185	193 045	134 937	101 224	87 846	14 911	8 852	1 745	762
Edirne	1 589	5 243	11 552	14 775	44 652	58 847	46 007	36 651	54 835	43 749	32 341	30 422	3 970	3 872	984	867
Elazığ	2 846	13 588	22 541	40 906	40 729	62 315	70 620	61 940	80 499	57 453	47 370	39 866	7 042	5 225	1 586	865
Erzincan	1 146	6 405	7 569	10 744	19 365	25 834	25 694	20 769	33 784	26 243	21 265	16 296	2 482	1 770	629	348
Erzurum	3 871	23 562	31 680	42 941	59 451	88 095	85 363	70 846	93 865	65 380	53 631	42 571	7 477	5 840	2 145	1 281
Eskişehir	2 103	9 240	24 659	29 863	65 181	109 490	86 884	78 430	136 153	101 570	87 557	82 556	11 036	11 139	2 886	2 531
Gaziantep	6 039	42 206	111 367	135 031	180 956	248 677	329 716	251 019	210 364	161 271	119 303	111 523	15 950	12 035	2 041	1 290
Giresun	2 289	13 119	14 070	28 849	46 235	52 476	52 410	41 019	57 705	42 484	34 649	31 392	3 440	3 006	744	486
Gümüşhane	544	3 316	5 028	7 565	11 856	16 515	14 869	12 759	19 924	15 314	10 746	8 532	1 274	937	337	151
Hakkari	1 945	6 769	14 331	16 935	16 934	16 533	33 219	34 548	46 036	30 608	19 195	11 891	1 736	670	129	73
Hatay	5 262	18 858	71 394	103 805	160 662	185 590	205 996	167 645	159 976	122 081	97 608	88 489	10 923	7 977	1 146	738
Isparta	1 409	6 448	12 764	16 976	38 649	56 999	44 717	38 477	59 181	50 376	38 811	33 771	5 172	4 495	1 711	1 010
Mersin	6 414	24 425	74 801	104 435	172 117	226 532	233 884	188 250	222 569	182 712	145 254	140 307	16 039	14 093	2 093	1 671
İstanbul	34 747	177 650	516 363	621 274	1 115 440	1 506 903	1 737 251	1 391 542	1 923 261	1 602 950	1 395 673	1 469 408	212 053	214 984	35 741	30 328
İzmir	10 217	37 412	137 289	185 261	371 075	508 442	504 347	402 400	569 665	487 528	415 314	428 431	50 628	54 326	10 219	9 539
Kars	1 496	9 654	11 968	14 913	25 181	29 565	39 866	28 551	30 796	20 918	15 759	14 355	1 818	1 535	489	325
Kastamonu	2 026	11 250	11 194	19 782	44 670	58 370	45 145	34 748	45 826	31 824	25 108	22 459	2 878	2 442	606	419
Kayseri	3 893	21 392	51 404	68 924	117 101	174 718	178 896	141 378	181 618	141 176	111 192	102 609	13 281	11 889	2 468	1 621
Kırklareli	1 080	3 479	10 092	11 883	36 644	50 439	43 169	36 330	53 501	40 496	30 844	28 618	3 045	2 838	528	389
Kırşehir	726	4 417	7 393	10 957	20 104	30 813	26 668	21 943	32 325	25 308	18 662	15 747	2 212	1 690	511	307
Kocaeli	5 575	24 197	75 399	92 753	148 305	217 736	246 668	216 891	299 715	220 625	180 244	173 414	20 372	18 161	2 641	1 932
Konya	6 298	29 098	84 791	112 412	220 130	326 301	295 635	236 880	249 548	196 474	160 368	142 696	23 833	19 292	4 536	2 674
Kütahya	1 632	6 108	16 990	27 074	53 544	88 858	65 247	58 012	76 211	51 418	40 226	33 074	5 309	3 951	958	564

ISBN NR. : 978-625-5694-38-6

Malatya	4 159	24 983	27 600	36 387	58 163	82 603	89 681	69 961	99 847	74 114	58 895	51 851	7 417	5 515	1 341	772
Manisa	4 298	18 424	51 180	71 294	165 450	216 601	190 090	151 523	162 066	125 223	99 996	90 836	9 979	8 351	1 264	888
Kahramanmaraş	6 482	31 769	50 161	62 893	100 075	130 007	160 125	127 631	127 963	86 501	69 378	60 208	8 593	5 693	1 189	663
Mardin	6 808	39 653	51 246	66 869	70 216	79 213	114 969	98 518	95 182	63 953	45 080	36 052	6 615	3 304	464	184
Muğla	2 570	8 798	30 957	37 670	101 499	125 965	118 966	87 789	137 176	111 112	100 994	101 803	10 862	10 898	2 026	1 614
Muş	2 718	15 363	23 542	30 616	34 077	35 643	55 693	47 342	39 034	26 548	18 130	13 206	2 375	1 226	410	142
Nevşehir	795	4 880	9 738	13 202	28 779	41 321	38 552	31 986	38 236	32 270	21 176	20 312	2 582	2 145	509	410
Niğde	1 154	7 220	13 159	17 632	36 237	48 468	53 073	41 781	41 399	32 329	21 573	21 217	2 988	2 325	654	418
Ordu	4 960	25 377	27 096	47 247	80 619	91 844	95 255	74 501	92 967	67 530	50 890	49 116	5 372	4 453	831	554
Rize	964	7 200	9 917	17 990	29 567	38 136	39 298	32 247	50 773	37 206	27 705	26 012	3 016	2 721	627	410
Sakarya	3 194	15 086	36 438	44 948	93 007	134 622	128 369	105 379	150 424	115 305	78 176	76 252	9 690	8 239	1 897	1 088
Samsun	4 541	19 107	49 535	77 663	135 499	168 960	161 805	131 839	158 543	131 586	105 098	103 089	12 255	11 290	2 362	1 620
Siirt	2 222	14 074	19 115	25 401	23 460	28 286	44 582	39 274	39 166	22 728	20 150	13 644	2 637	1 232	409	146
Sinop	1 124	4 966	7 219	10 898	26 763	33 985	28 858	21 942	24 144	20 000	15 098	13 540	1 595	1 326	338	262
Sivas	2 979	18 974	21 817	30 129	55 071	74 812	73 313	61 585	85 694	62 683	45 029	40 565	5 991	4 884	1 256	819
Tekirdağ	2 889	10 807	41 761	50 890	99 052	135 727	157 903	130 721	160 951	115 324	84 052	82 583	8 669	8 115	1 190	874
Tokat	2 482	10 039	22 914	37 046	59 400	84 937	78 017	62 996	70 943	52 783	42 033	35 073	4 877	3 607	971	599
Trabzon	2 876	18 798	26 240	42 805	67 319	90 184	84 039	67 218	113 458	89 095	69 447	64 634	8 023	7 193	2 003	1 367
Tunceli	558	3 115	2 221	3 494	6 885	7 486	8 529	6 265	13 754	10 008	8 730	7 079	934	708	163	108
Şanlıurfa	12 970	93 074	150 964	199 919	189 846	214 502	317 744	244 639	184 110	112 340	85 262	67 300	10 921	6 247	1 173	554
Uşak	1 004	4 340	11 694	17 518	35 554	49 613	49 783	40 426	43 267	35 655	25 735	24 055	2 961	2 417	623	388
Van	6 618	38 399	65 481	98 349	90 874	105 039	161 816	117 868	114 071	75 270	56 635	45 816	8 643	4 741	1 322	580
Yozgat	1 819	9 890	15 109	20 370	40 273	58 319	49 509	40 327	52 475	34 343	24 392	21 072	2 822	1 885	455	320
Zonguldak	2 429	18 523	15 437	25 605	56 571	81 149	72 750	55 139	80 820	55 446	40 131	38 038	4 177	3 917	744	588
Aksaray	1 540	9 955	16 535	20 993	40 307	54 571	60 115	49 148	44 456	32 773	23 481	22 994	3 650	2 644	628	366
Bayburt	262	2 158	2 636	3 801	6 569	9 490	9 482	8 061	12 120	9 063	6 617	4 911	808	597	246	124
Karaman	828	3 198	8 960	10 886	24 892	34 549	34 187	29 212	28 844	24 424	18 181	16 322	2 438	1 878	457	269
Kırıkkale	683	5 148	8 098	11 581	18 282	32 782	30 985	28 360	46 584	32 325	22 463	17 645	2 701	1 939	438	204
Batman	3 424	19 547	34 643	46 557	43 834	54 295	88 016	76 470	78 249	54 562	37 563	30 502	5 920	2 759	466	193
Şırnak	3 169	19 987	32 623	41 428	39 824	40 630	77 234	67 239	68 665	42 112	30 769	20 197	3 303	1 468	241	87
Bartın	1 032	4 331	5 814	11 377	20 430	26 775	27 822	22 366	25 382	19 272	13 195	12 063	1 435	1 145	357	232
Ardahan	544	3 196	3 123	4 180	9 123	11 238	13 001	9 457	11 858	6 919	5 595	4 758	664	484	164	94
Iğdır	1 425	7 917	11 235	13 829	18 741	17 072	30 120	21 101	22 450	16 759	11 146	11 026	1 479	1 056	315	123
Yalova	727	3 086	9 363	11 611	21 316	31 135	31 353	26 574	38 581	32 602	25 759	23 903	3 133	2 684	569	326
Karabük	998	6 113	6 475	9 781	20 577	29 731	26 570	22 508	34 214	25 193	20 676	18 438	2 330	2 101	673	324
Kilis	640	2 397	7 282	8 164	11 397	12 935	22 237	19 973	16 822	15 603	10 245	8 824	1 348	896	216	116
Osmaniye	3 236	14 761	23 575	27 409	44 582	60 908	71 483	57 360	69 103	54 275	39 998	35 715	4 687	3 598	424	254
Düzce	1 381	6 599	13 385	19 376	34 860	49 181	51 590	42 255	54 779	41 205	28 270	27 255	3 047	2 732	729	451

ISBN NR. : 978-625-5694-38-6

Çizelge 3. Eğitim eşitsizliği endeksine göre illerin sıralanması (2022-2024)

2022						2023						2024					
Sıra	İl	Endeks	Sıra	İl	Endeks	Sıra	İl	Endeks	Sıra	İl	Endeks	Sıra	İl	Endeks	Sıra	İl	Endeks
1	**Bartın**	0.713	41	**Çanakkale**	0.475	1	**Kilis**	0.690	41	**Edirne**	0.464	1	**Düzce**	0.692	41	**Edirne**	0.460
2	**Kilis**	0.708	42	**Şanlıurfa**	0.475	2	**Bartın**	0.688	42	**Şanlıurfa**	0.462	2	**Kilis**	0.687	42	**Şanlıurfa**	0.458
3	**Düzce**	0.689	43	**Edirne**	0.468	3	**Düzce**	0.684	43	**Kahramanmaraş**	0.460	3	**Bartın**	0.684	43	**İstanbul**	0.455
4	**Yalova**	0.664	44	**Malatya**	0.467	4	**Yalova**	0.673	44	**İstanbul**	0.458	4	**Yalova**	0.675	44	**Kahramanmaraş**	0.455
5	**Osmaniye**	0.662	45	**Kastamonu**	0.466	5	**Osmaniye**	0.662	45	**Kastamonu**	0.453	5	**Osmaniye**	0.658	45	**Isparta**	0.448
6	**Karabük**	0.652	46	**İstanbul**	0.462	6	**Karaman**	0.651	46	**Denizli**	0.452	6	**Karaman**	0.636	46	**Kayseri**	0.448
7	**Karaman**	0.647	47	**Denizli**	0.455	7	**Karabük**	0.630	47	**Kayseri**	0.451	7	**Karabük**	0.626	47	**Kastamonu**	0.446
8	**Uşak**	0.604	48	**Kırşehir**	0.454	8	**Uşak**	0.607	48	**Eskişehir**	0.450	8	**Uşak**	0.602	48	**Denizli**	0.446
9	**Tekirdağ**	0.591	49	**Kayseri**	0.451	9	**Tekirdağ**	0.590	49	**Isparta**	0.446	9	**Tekirdağ**	0.583	49	**Eskişehir**	0.446
10	**Iğdır**	0.589	50	**Isparta**	0.450	10	**Tokat**	0.575	50	**Kırşehir**	0.446	10	**Tokat**	0.578	50	**Kırşehir**	0.444
11	**Tokat**	0.584	51	**Siirt**	0.450	11	**Samsun**	0.572	51	**Malatya**	0.445	11	**Iğdır**	0.568	51	**Malatya**	0.443
12	**Samsun**	0.579	52	**Eskişehir**	0.448	12	**Sinop**	0.563	52	**Antalya**	0.434	12	**Samsun**	0.568	52	**Antalya**	0.434
13	**Sinop**	0.574	53	**Giresun**	0.439	13	**Kırıkkale**	0.560	53	**Giresun**	0.427	13	**Sinop**	0.558	53	**Siirt**	0.430
14	**Zonguldak**	0.570	54	**Mardin**	0.439	14	**Zonguldak**	0.558	54	**Mardin**	0.427	14	**Zonguldak**	0.556	54	**Giresun**	0.425
15	**Kırıkkale**	0.562	55	**Elazığ**	0.437	15	**Iğdır**	0.555	55	**Muş**	0.424	15	**Ardahan**	0.554	55	**Mardin**	0.422
16	**Ardahan**	0.562	56	**Hakkari**	0.436	16	**Ardahan**	0.555	56	**Elazığ**	0.422	16	**Kırıkkale**	0.553	56	**Muş**	0.422
17	**Yozgat**	0.561	57	**Muş**	0.434	17	**Yozgat**	0.554	57	**Siirt**	0.419	17	**Muğla**	0.550	57	**Elazığ**	0.421
18	**Batman**	0.559	58	**Antalya**	0.424	18	**Muğla**	0.550	58	**Balıkesir**	0.409	18	**Yozgat**	0.546	58	**Hakkari**	0.415
19	**Aksaray**	0.557	59	**Kars**	0.415	19	**Aksaray**	0.549	59	**Hakkari**	0.409	19	**Aksaray**	0.545	59	**Balıkesir**	0.411
20	**Trabzon**	0.550	60	**Balıkesir**	0.414	20	**Batman**	0.546	60	**Aydın**	0.409	20	**Batman**	0.545	60	**Aydın**	0.406
21	**Tunceli**	0.536	61	**Çorum**	0.413	21	**Trabzon**	0.541	61	**Çorum**	0.404	21	**Trabzon**	0.541	61	**Bilecik**	0.402
22	**Ordu**	0.534	62	**Aydın**	0.410	22	**Sakarya**	0.522	62	**Bursa**	0.399	22	**Sakarya**	0.522	62	**Çorum**	0.399
23	**Muğla**	0.532	63	**Bursa**	0.404	23	**Ordu**	0.522	63	**Bilecik**	0.397	23	**Tunceli**	0.521	63	**Bursa**	0.397
24	**Sakarya**	0.520	64	**Gümüşhane**	0.404	24	**Tunceli**	0.522	64	**Gümüşhane**	0.395	24	**Bayburt**	0.519	64	**Kars**	0.397
25	**İzmir**	0.520	65	**Bilecik**	0.402	25	**İzmir**	0.518	65	**Burdur**	0.395	25	**Ordu**	0.515	65	**Gümüşhane**	0.395
26	**Bayburt**	0.520	66	**Erzincan**	0.400	26	**Kırklareli**	0.515	66	**Kars**	0.391	26	**Kırklareli**	0.514	66	**Burdur**	0.393
27	**Kütahya**	0.519	67	**Bolu**	0.399	27	**Bayburt**	0.514	67	**Bolu**	0.390	27	**Kütahya**	0.514	67	**Bolu**	0.390
28	**Sivas**	0.515	68	**Burdur**	0.391	28	**Kütahya**	0.510	68	**Ankara**	0.384	28	**İzmir**	0.512	68	**Çankırı**	0.387
29	**Van**	0.514	69	**Erzurum**	0.391	29	**Sivas**	0.506	69	**Erzurum**	0.383	29	**Sivas**	0.504	69	**Erzincan**	0.382
30	**Kırklareli**	0.513	70	**Ankara**	0.388	30	**Van**	0.504	70	**Erzincan**	0.382	30	**Van**	0.503	70	**Ankara**	0.380
31	**Şırnak**	0.506	71	**Gaziantep**	0.383	31	**Nevşehir**	0.499	71	**Çankırı**	0.379	31	**Manisa**	0.498	71	**Erzurum**	0.379
32	**Manisa**	0.498	72	**Çankırı**	0.382	32	**Manisa**	0.498	72	**Gaziantep**	0.379	32	**Nevşehir**	0.497	72	**Gaziantep**	0.377
33	**Rize**	0.498	73	**Amasya**	0.374	33	**Rize**	0.495	73	**Amasya**	0.369	33	**Rize**	0.494	73	**Artvin**	0.366
34	**Nevşehir**	0.497	74	**Diyarbakır**	0.373	34	**Şırnak**	0.491	74	**Artvin**	0.364	34	**Şırnak**	0.493	74	**Amasya**	0.362
35	**Hatay**	0.480	75	**Artvin**	0.370	35	**Kocaeli**	0.485	75	**Adana**	0.363	35	**Kocaeli**	0.486	75	**Adana**	0.360
36	**Niğde**	0.478	76	**Adana**	0.366	36	**Mersin**	0.481	76	**Diyarbakır**	0.362	36	**Mersin**	0.481	76	**Diyarbakır**	0.359
37	**Kocaeli**	0.478	77	**Bingöl**	0.360	37	**Niğde**	0.479	77	**Bingöl**	0.348	37	**Çanakkale**	0.481	77	**Bingöl**	0.346
38	**Mersin**	0.477	78	**Afyonkarahisar**	0.338	38	**Konya**	0.477	78	**Afyonkarahisar**	0.341	38	**Niğde**	0.480	78	**Afyonkarahisar**	0.339
39	**Konya**	0.477	79	**Adıyaman**	0.328	39	**Çanakkale**	0.476	79	**Bitlis**	0.319	39	**Konya**	0.475	79	**Bitlis**	0.319
40	**Kahramanmaraş**	0.475	80	**Bitlis**	0.327	40	**Hatay**	0.465	80	**Adıyaman**	0.313	40	**Hatay**	0.461	80	**Adıyaman**	0.311

ISBN NR. : 978-625-5694-38-6

			81	**Ağrı**	0.307				81	**Ağrı**	0.296				81	**Ağrı**	0.297

ISBN NR. : 978-625-5694-38-6

4. GENEL DEĞERLENDİRME ve SONUÇLAR

Eğitim, toplumların ve bireylerin hayatında en önemli ve öncelikli alanı oluşturmaktadır. Bu nedenle üzerinde yapılacak objektif ve bilimsel çalışmaların topluma en fazla katkıyı sağlayacak alanların da başında gelmektedir. Bu çalışmada Türkiye'de iller bakımından cinsiyet eşitsizliği çeşitli eğitim basamaklarına göre incelenmiştir. Çalışmada ÇKKV yöntemlerinden Sıralama Toplamı Yöntemi ve ARAS yöntemi kullanılmıştır. Çalışmada belirlenen sekiz eğitim basamağının önem ağırlığı Sıralama Toplamı Yöntemi ile ve illerin endeks değerlerinin bulunarak sıralaması ARAS yöntemi ile yapılmıştır.

ÇKKV yöntemlerinden Sıralama Toplamı Yöntemi ve ARAS yöntemi ile yapılan analiz sonuçlarına göre ulaşılan bulgulara göre Doğu ve Güneydoğu Anadolu illeri eğitimde eşitsizlik endeks değerlerinin en düşük, diğer bir ifade ile cinsiyet bakımından eşitsizliğin en çok olduğu iller olarak görülmektedir. Batı Karadeniz ve İç Anadolu'daki küçük-orta ölçekli illerin endeks değerleri orta ve üst sıralarda yer aldığı görülmüştür. Metropollerde ise endeks değerinin beklenmedik şekilde düşük olduğu görülmektedir. Bu sonuca bu illerdeki sosyo-ekonomik farklılıklar ve göç olgusunun etkili olduğu düşünülmektedir.

Analiz sonuçlarına göre küçük iller göç baskısı az olması nedeni ile daha avantajlı illerdir. Sonuçlara göre Batı Karadeniz ve İç Anadolu illerinde endeks değerleri daha yüksek iken Doğu ve Güneydoğu illerinde daha düşüktür. Metropol dışındaki Yalova, Karaman, Kırıkkale gibi iller öne çıkan illerdir.

Sıralamada sonlarda yer alan iller Doğu ve Güneydoğu ağırlıklıdır. Bu iller Ağrı (0.297), Adıyaman (0.311), Bitlis (0.319), Bingöl (0.346), Diyarbakır (0.359), Adana (0.360) dır. Güney doğu bölgesinde yüksek göç, kültürel yapı, geleneksel üretim yapısı, ekonomik yetersizlikler, kız çocuklarının eğitiminde sorunlar ve öğretim için yöredeki eksiklikler eşitsizliği artıran faktörler olduğu düşünülmektedir.

Küreselleşme sürecinde teknolojik gelişmeler yanında uluslararası evrensel hukukun gelişmesi, bilişim ve ulaşım teknolojilerindeki gelişmeler eğitimde yaşanan eşitsizliğin azalmasında önemli rol oynadığı düşünülmektedir.

KAYNAKÇA

Adalı, E. A., & Işık, A. T. (2016). Air conditioner selection problem with COPRAS and ARAS methods. *Manas Sosyal Araştırmalar Dergisi, 5*(2), 124-138.

Bilgin, R., & Erbuğ, E. (2021). Eğitimde fırsat eşitsizliği üzerine eleştirel bir değerlendirme. *International Journal of Economics Administrative and Social Sciences, 4*(2), 231-239.

ISBN NR. : 978-625-5694-38-6

Garipağaoğlu, N. (2001). Türkiye'de göç alan illere yönelen nüfusun eğitim durumu. *Marmara Coğrafya Dergisi*, (4), 71-86.

Özbek, A., (2017). *Çok Kriterli Karar Verme Yöntemleri ve Excel ile Çözümü*, Seçkin Yayınevi.

Özaydınlık, K. (2014). Toplumsal cinsiyet temelinde Türkiye'de kadın ve eğitim. *Sosyal Politika Çalışmaları Dergisi*, (33).

Selim, S., & Ok, B. N. (2022). Türkiye'de Toplumsal Cinsiyet Eşitsizliği ve Eğitim: Keşfedici Mekânsal Veri Analizi. *Marmara Üniversitesi Kadın ve Toplumsal Cinsiyet Araştırmalaı Dergisi*, *6*(1), 187-200.

Yıldız, S., & Gültekin-Karakaş, D. (2019). Türkiye'de eğitim eşitsizliğinin farklı yüzleri. *Anadolu Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, *19*(2), 271-292.

Yusop, Z. B., Ahmed, K., Shirazi, S. M., & Zardari, N. H. (2015*). Weighting methods and their effects on multi-criteria decision making model outcomes in water resources management.* Springer.

Zavadskas, E. K., & Turskis, Z. (2010). A new additive ratio assessment (ARAS) method in multicriteria decision-making. *Technological and economic development of economy*, *16*(2), 159-172.

ISBN NR. : 978-625-5694-38-6

KORUMACI AMA EŞİTSİZ: CİNSİYET, TEMSİL VE EPİSTEMİK OTORİTE

Fikriye Nur ÇAVDAR[1], Şebnem ÖZDEMİR[2]

[1]Yüksek Lisans Öğrencisi, Sivas Cumhuriyet Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, fikriyecavdar4@gmail.com, 0009-0003-8425-4365

[2]Doç. Dr., Sivas Cumhuriyet Üniversitesi, İletişim Fakültesi, Yeni Medya ve İletişim Bölümü, sebnemozdemirtr@gmail.com, ORCID: 0000-0003-0421-0833

ÖZET

Toplumsal cinsiyet rolleri, tarihsel süreç boyunca farklı kültürlerde ve kuşaklarda yeniden üretilerek bireylerin kimlik inşası, toplumsal konumlanışı ve mesleki yönelimleri üzerinde derin bir etki yaratmıştır. Bu roller, kadın ve erkeklere atfedilen niteliklerin "doğal" kabul edilmesiyle pekiştirilmiş, aile, eğitim, sosyal yaşam ve iş dünyası gibi farklı alanlarda sistematik olarak yeniden üretilmiştir. Bu bağlamda kadınlar, çoğunlukla "anaç", "şefkatli" ve "korunmaya muhtaç" bir toplumsal figür olarak temsil edilmiştir. Bu temsil biçimi yalnızca gündelik yaşamda değil, akademik alan ve bilim iletişimi süreçlerinde de etkisini göstermektedir.

Bilim iletişimi literatüründe, kadın bilim insanları veya bilim iletişimcileri, sıklıkla "duygusal aracı" rolü üzerinden temsil edilmekte; bu durum onların epistemik otoritelerini gölgede bırakmakta ve bilimsel kimliklerinin daha kırılgan bir algı ile kavranmasına yol açmaktadır. Bu temsil stratejisi, Pierre Bourdieu'nun "sembolik şiddet" kavramıyla da açıklanabilir: Görünürde "olumlu" niteliklerle (şefkat, empati, duyarlılık) donatılan kadınlar, aslında bilimsel otoriteden uzaklaştırılarak daha ikincil, tamamlayıcı rollere itilmekte, bilgi üretimindeki merkezi konumdan dışlanmaktadır.

Çalışmanın temel kuramsal dayanağı "korumacı cinsiyetçilik" (benevolent sexism) kavramıdır. Bu kavram, kadınlara yönelik ayrımcılığın yalnızca açık olumsuzluklar (hostile sexism) üzerinden değil, aynı zamanda "koruma", "güzelleştirme" ve "yüceltme" gibi görünürde olumlu tutumlar üzerinden yeniden üretildiğini göstermektedir. Bilim iletişimi bağlamında korumacı cinsiyetçilik, kadınların "daha empatik, daha iyi anlatıcı, daha ulaşılabilir" oldukları varsayımıyla, onların uzmanlık bilgisinden ziyade duygusal aracı kimlikleriyle öne çıkarılmaları anlamına gelir. Böylece kadınların bilimsel kimliği, toplumsal cinsiyet ideolojisinin yeniden üretimiyle birlikte sınırlandırılmakta, kadınların temsil biçimleri epistemik eşitsizlikleri yeniden inşa etmektedir.

Çalışmada, literatür incelemesi ve toplumsal cinsiyet kuramlarının değerlendirilmesi yoluyla şu sorulara odaklanılmaktadır: (i) Kadınların empati ve bakım rollerine indirgenmesi toplumsal cinsiyet temelli bir temsil midir? (ii) Bu temsil biçiminin kadınların bilimsel otorite algısı ve bilimsel kimliği üzerindeki etkileri nelerdir? (iii) Duygusal emek üzerinden şekillenen bu temsil, bilim iletişiminin demokratikleşmesi ve eşitlikçi işleyişi açısından nasıl sonuçlar doğurmaktadır?

ISBN NR. : 978-625-5694-38-6

Türkiye bağlamında toplumsal cinsiyet ve bilim iletişimi kesişimini inceleyen az sayıda çalışma mevcuttur. Çalışmanın özgün katkısı, uluslararası alanyazında kapsamlı olarak ele alınmış olan bu temanın Türkçe akademik yazında sınırlı biçimde tartışılmış olmasına dayanmaktadır. Kadınların temsil biçimlerini dönüştürmek, yalnızca toplumsal cinsiyet eşitliği açısından değil, aynı zamanda bilginin demokratikleşmesi, epistemik çeşitlilik ve kamusal bilimin çoğulculuğu açısından da kritik bir önem taşımaktadır. Sonuçlar, kadınların bilim iletişiminde görünürlüğünün yalnızca niceliksel düzeyde değil, niteliksel olarak da sorgulanması gerektiğini, duygusal aracı rolüne indirgenmenin görünürlük artışını eşitlikçi bir temsile dönüştürmediğini ortaya koymaktadır.

Anahtar Kelime: Korumacı cinsiyetçilik, bilim iletişimi, cinsiyet temsili.

BENEVOLENT BUT UNEQUAL: GENDER, REPRESENTATİON, AND EPISTEMIC AUTHORITY

ABSTRACT

Gender roles have historically been reproduced across generations and cultures, shaping identity construction, social positioning, and professional orientations. These roles are reinforced through the naturalization of traits attributed to men and women and systematically reproduced across family, education, social life, and the labor market. Within this framework, women have often been represented as “maternal,” “nurturing,” and “in need of protection.” This representational pattern extends beyond everyday life into academia and science communication.

In the science communication literature, women scientists and communicators are frequently represented through the role of the “emotional mediator.” This representation obscures their epistemic authority, rendering their scientific identities more fragile. Such mechanisms can be explained through Pierre Bourdieu’s concept of symbolic violence: although women are endowed with seemingly positive attributes (empathy, care, sensitivity), they are simultaneously pushed into secondary, supportive roles and distanced from the central authority of knowledge production.

The theoretical framework of this study builds on the concept of benevolent sexism. This framework highlights that gender-based discrimination is reproduced not only through hostile attitudes but also through ostensibly positive discourses such as “protection,” “idealization,” and “praise.” In science communication, benevolent sexism manifests as the assumption that women are “more empathetic, better narrators, and more approachable.” Consequently, women’s scientific identity is framed less through expertise and more through emotional labor, reinforcing epistemic inequalities.

The study addresses the following research questions: (i) Is the reduction of women to empathy and care roles a gender-based representational practice?, (ii)How does this mode of representation affect women’s perception as scientific authorities and their academic identities?

ISBN NR. : 978-625-5694-38-6

(iii) What are the implications of emotional labor-driven representation for the democratization and inclusivity of science communication?

In Turkiye, there is limited studies on the intersection of gender and science communication, making this study particularly relevant. Its contribution lies in filling this gap by situating the Turkish context within broader international debates. Transforming women's representational roles is critical not only for achieving gender equality but also for the democratization of knowledge, epistemic diversity, and the pluralization of public science. The findings reveal that women's visibility in science communication must be interrogated not only quantitatively but also qualitatively; increased visibility, when tied to emotional mediation, does not necessarily translate into equitable representation.

Keywords: Benevolent sexism, science communication, gender representation.

1. GIRIŞ

Toplumsal cinsiyet, biyolojik farklardan ziyade, toplumun bu farklara yüklediği anlamlar, değerler ve roller bütünüyle şekillenen bir inşadır. Kadınlık ve erkeklik, kültürel normlar, tarihsel kodlar ve ideolojik pratikler aracılığıyla biçimlenir, böylece "doğal" kabul edilen davranışlar, aslında toplumsal inşanın birer ürünü hâline gelir (Giddens, 2012, s.516-524). Bu inşa süreci boyunca kadınlar, "şefkatli", "duygusal" ve "korunmaya muhtaç" figürler olarak idealize edilirken, erkeklik "akıl", "rasyonalite" ve "otorite" ile özdeşleştirilmiştir. Bu ikili yapı, yalnızca gündelik yaşamı değil, bilgi üretim ve iletişim alanlarını da derinden etkilemiştir.

Bilim iletişimi, bilimsel bilginin kamusal alana taşınmasında hayati bir rol oynamasına rağmen, kendi içindeki temsil pratikleri toplumsal cinsiyet eşitsizliklerinden azade değildir. Bu çalışma, bilim iletişimi alanyazınında kadın bilim insanları ve iletişimcilerin sıklıkla "duygusal aracı" rolü üzerinden temsil edilmesi olgusundan yola çıkmaktadır. Görünürde olumlu ve zararsız gibi duran bu temsil biçimi, kadınların epistemik otoritelerini gölgede bırakmakta ve bilimsel kimliklerinin daha kırılgan bir algı ile kavranmasına yol açmaktadır.

Bu çalışmanın amacı, bu olguyu açıklamak üzere kavramsal bir çerçeve sunmaktır. Çalışma, şu temel sorulara yanıt aramaktadır:

- Kadınların empati ve bakım rollerine indirgenmesi, toplumsal cinsiyet temelli bir temsil pratiği midir ve bu pratiğin arkasındaki ideolojik mekanizma nasıl işler?
- Bu temsil biçimi, kadınların bilimsel otorite algısı ve bilimsel kimlikleri üzerinde nasıl bir etki yaratır?
- Duygusal emek üzerinden şekillenen bu temsil, bilim iletişiminin demokratikleşmesi ve eşitlikçi işleyişi açısından nasıl sonuçlar doğurmaktadır?

Çalışmanın özgün katkısı, "korumacı cinsiyetçilik", "sembolik şiddet" ve "epistemik adaletsizlik" kavramlarını sistematik bir şekilde bir araya getirerek, bilim iletişimindeki toplumsal cinsiyet eşitsizliğine dair bütüncül ve çok katmanlı bir model önermesidir. Bu çerçeve, Türkiye bağlamında bu alanda yapılacak ampirik araştırmalar için de kuramsal bir zemin teşkil etmeyi hedeflemektedir.

2. KURAMSAL ÇERÇEVE

ISBN NR. : 978-625-5694-38-6

Bu çalışma, nitel araştırma gelenekleri içinde yer alan kavramsal çerçeve (conceptual framework) analizi yöntemiyle tasarlanmıştır. Ampirik veri toplamak yerine, mevcut kuramları yeniden yorumlayarak ve sentezleyerek olguya dair daha derinlikli bir kavrayış geliştirmeyi amaçlar.

Bu çalışmanın kavramsal çerçevesi oluşturulurken aşağıdaki adımlar izlenmiştir:

- Odağın Belirlenmesi: İlk adım olarak, analiz odağı "bilim iletişiminde kadınların duygusal aracı rolüne indirgenmesi ve bunun epistemik otorite üzerindeki etkisi" olarak belirlenmiştir.
- Temel Kavramların Seçimi: Odak olguyla en güçlü açıklayıcı güce sahip olduğu düşünülen üç temel kavram seçilmiştir: "korumacı cinsiyetçilik", "sembolik şiddet" ve "epistemik adaletsizlik".
- Kuramsal Temellerin İncelenmesi: Her bir kavram, öncül kuramcıların (Glick ve Fiske, Bourdieu, Fricker) temel eserleri derinlemesine incelenmiştir.
- Kavramlar Arası İlişkilerin Kurulması: Seçilen kavramların birbirini nasıl tamamladığı ve ardışık bir tahakküm sürecini nasıl modellediği gösterilmiştir. Bu model, bir sonraki bölümde ayrıntılandırılmaktadır.
- Çerçevenin Sunumu ve Tartışma: Oluşturulan kavramsal çerçeve, bilim iletişimi pratikleri ve Türkiye bağlamıyla ilişkilendirilerek sunulmuş ve bu çerçevenin alanyazına potansiyel katkıları tartışılmıştır.

Bu yöntem, mevcut bir ampirik boşluğu doldurmaktan ziyade, bu boşluğun anlamlı bir şekilde nasıl doldurulabileceğine dair yol gösterici bir harita çizmektedir.

3. KURAMSAL ÇERÇEVE: BİR TAHAKKÜM ÜÇGENİ OLARAK KORUMACI CİNSİYETÇİLİK, SEMBOLİK ŞİDDET VE EPİSTEMİK ADALETSİZLİK

Bu çalışma, bilim iletişimindeki toplumsal cinsiyet temelli eşitsizlikleri açıklamak üzere, birbiriyle bağlantılı üç kuramsal kavramdan oluşan bir çerçeve önermektedir. Bu çerçeve, sorunun sadece açık ayrımcılıktan (düşmanca cinsiyetçilik) değil, aynı zamanda yapısal ve örtük mekanizmalardan kaynaklandığını göstermektedir.

Bu çalışma, üç kuramı tek bir modelde birleştirir.

- Korumacı Cinsiyetçilik → Kadınların iletişimde “yumuşatıcı” rolüyle tanımlanması.
- Sembolik Şiddet → Bu temsil biçiminin “doğal” olarak kabul edilmesi.
- Epistemik Adaletsizlik → Kadınların bilgi üretiminde otorite statüsünden dışlanması.

Bu zincir, dijital bilim iletişiminde kadınların “görünür ama epistemik olarak etkisiz” konuma yerleşmesini açıklar.

3.1. Korumacı Cinsiyetçilik: Tahakkümün Nazik Maskesi

Çelişik Duygulu Cinsiyetçilik Kuramı (Ambivalent Sexism Theory-AST), Peter Glick ve Susan T. Fiske tarafından geliştirilmiş ve ilk olarak 1996 yılında Journal of Personality and Social Psychology dergisinde yayımlanan "The Ambivalent Sexism Inventory: Differentiating Hostile

ISBN NR. : 978-625-5694-38-6

and Benevolent Sexism" başlıklı makalede kapsamlı bir şekilde sunulmuştur. Çelişik duygulu cinsiyetçilik kuramı, cinsiyetçiliğin yalnızca düşmanca (hostile) değil, aynı zamanda korumacı (benevolent) bir boyutu olduğunu ortaya koyar (Glick ve Fiske, 1996). Korumacı cinsiyetçilik, yüzeysel olarak olumlu bir tona sahip olmasına rağmen, toplumsal cinsiyet eşitsizliğini sürdürmeye hizmet eden, ataerkil bir inançlar bütünüdür (Glick ve Fiske, 1996; Glick ve Fiske, 1997; Glick ve Fiske, 2001; Barreto ve Doyle, 2022). Bu söylem, kadınların erkeklere kıyasla daha saf, daha şefkatli, daha duyarlı ve daha estetik olduğu varsayımına dayanır.

Korumacı cinsiyetçilik, erkeklerin yapısal gücü ile cinsler arasındaki karşılıklı bağımlılığın (dyadic power) çarpıcı biçimde bir arada bulunmasından kaynaklanan çelişik duygulu cinsiyetçilik kuramının (Ambivalent Sexism Theory) bir bileşenidir (Glick ve Fiske, 1997; Glick ve Fiske, 2001; Bareket ve Fiske, 2023).

Korumacı cinsiyetçilik, kadınlara karşı öznel olarak olumlu duygular besleyen (algılayan kişi için) ve tipik olarak pro-sosyal (yardım etme) veya yakınlık arama davranışlarını tetikleyen bir dizi tutumu ifade eder, ancak bu tutumlar kadınları basmakalıp ve kısıtlı rollerde görmekten kaynaklanır (Glick ve Fiske, 1996, s. 492; Glick ve Fiske, 2001, s. 110; Christopher ve Mull, 2006, s. 224; Bareket ve Fiske, 2023, s. 637). Bu tutum, şövalyece (chivalrous) bir ideoloji olarak nitelendirilir ve kadınları saf, ahlaki, ancak zayıf ve pasif olarak gösterir. Kadınlar bu nedenle erkeklerin korunmasını hak ederler (Bareket ve Fiske, 2023, s. 637; Barreto ve Doyle, 2022, s. 98).

Korumacı cinsiyetçilik üç temel bileşenden oluşur (Glick ve Fiske, 1997, s. 124; Barreto ve Doyle, 2022, s. 98):

1. Korumacı Babacıllık (Protective Paternalism): Erkeklerin, kadınları koruma ve onlara bakma sorumluluğuna sahip olması gerektiği inancı (Glick ve Fiske, 1997, s. 122; Glick ve Fiske, 2001, s. 110; Barreto ve Doyle, 2022). Örneğin, "Her kadının, zor zamanlarda yardım için başvurabileceği bir erkeği olmalıdır" (Glick ve Fiske, 1996, s. 498; Glick ve Fiske, 2001, s. 110).

2. Tamamlayıcı Cinsiyet Farklılaşması (Complementary Gender Differentiation): Kadınların erkeklerden farklı ama tamamlayıcı niteliklere sahip olduğu inancı (örneğin, kadınların üstün bir ahlaki duyarlılığa veya iyi bir zevk anlayışına sahip olması) (Glick ve Fiske, 1996, s. 498; Glick ve Fiske, 2001, s. 110; Glick ve Fiske, 1997, s. 124; Barreto ve Doyle, 2022).

3. Heteroseksüel Yakınlık (Heterosexual Intimacy): Kadınların, erkeklerin tam ve mutlu olması için gerekli romantik nesneler olarak idealize edilmesi (Glick ve Fiske, 1996, s. 498; Glick ve Fiske, 1997, s. 124).

Korumacı Cinsiyetçilik her ne kadar sevgi dolu bir tonda sunulsa da, kadınların geleneksel rollerle kısıtlanmasını sağlayarak erkeklerin yapısal gücünü haklı çıkarmaya hizmet eder (Glick ve Fiske, 2001, s. 110; Hammond, vd., 2017, s. 4) ve kadınların kısıtlanmış rollere yerleştirilmesine yol açan ince bir önyargı biçimi olarak işler (Bareket ve Fiske, 2023, s. 638). Bu ideoloji, erkeklerin gücünü ve statüsünü uyumlu kadınları desteklemek için kullanacağını

ISBN NR. : 978-625-5694-38-6

garanti ederek, kadınları boyunduruk altına alır ve onlara ataerkil düzenlemelere karşı direnmemelerini önerir (Bareket ve Fiske, 2023, s. 637).

Korumacı cinsiyetçilik kadınların eşitsizliğe karşı direncini etkili bir şekilde silahsızlandırabilir.

Tablo 1. Düşmanca (hostile) ve korumacı (benevolent) cinsiyetçiliğin bileşenleri ve ambivalent cinsiyetçilik envanterinden örnek maddeler

Kapsayıcı Bileşen	**Düşmanca Cinsiyetçilik**		**İyicil (Benevolent) Cinsiyetçilik**	
Paternalizm	Baskın: Erkeklerin kadınlar üzerindeki gücünü savunma	"Kadınlar erkekler üzerinde güç kazanmak için çekiciliklerini kullanmaya çalışırlar."	Koruyucu: Kadınların kaynaklara ve özgürlüklere erişimini onları korumak adına kısıtlama	"Kadınlar korunmalı ve erkekler tarafından gözetilmelidir."
Cinsiyet farklılaştırması	Rekabetçi: Üst statü pozisyonlar için gerekli nitelikleri erkeklere özgü olarak sunma	"Kadınlar iş yerindeki sorunlarını abartma eğilimindedir."	Tamamlayıcı: Kadınlara statü ve güç açısından önemsiz alanlarda olumlu özellikler atfetme	"Kadınlar, erkeklere kıyasla üstün bir ahlaki duyarlılığa sahiptir."
Heteroseksüellik	Düşmanca: Kadınların cinselliğini kontrol etme ve erkekleri manipüle etme potansiyelinden korkma	"Bir kadınla ilişkiye başlayan erkek, genellikle onun tarafından 'kısa bir tasma' ile kontrol edilir."	Romantik: Kadınları romantik partnerler olarak idealleştirme	"Her erkek, hayranlık duyduğu bir kadına sahip olmalıdır."

Kaynak: Ambivalent Sexism Inventory (Glick ve Fiske, 1996)

Bilim iletişimi bağlamında ise korumacı cinsiyetçilik şu şekilde tezahür eder:

- Kadın bilim iletişimcilerinin "daha empatik", "daha iyi anlatıcı", "daha sıcak" ve "daha ulaşılabilir" oldukları varsayımı.
- Kadınların, teknik uzmanlıklarından ziyade, duygusal bağ kurma ve karmaşık fikirleri "sevimli" hale getirme becerileriyle öne çıkarılması.
- Kadınların, özellikle çocuklara ve genç kızlara yönelik bilim etkinliklerinde "rol model" olarak istihdam edilirken, ağırlıklı olarak bu şefkatli ve teşvik edici yönlerinin vurgulanması.

Bu temsil, görünürde kadınları yüceltiyor gibi dursa da, onları uzmanlık ve rasyonalite alanından uzaklaştırarak, geleneksel toplumsal cinsiyet rollerine hapseder. Barreto ve Ellemers (2005) bu durumun, toplumsal cinsiyet eşitsizliklerini sürdürmede düşmanca cinsiyetçilikten daha etkili olabildiğini, çünkü meşruiyetini "olumlu" niteliklerden aldığını vurgular.

3.2. Sembolik Şiddet: Tahakkümün İçselleştirilmesi

Sembolik şiddet, Pierre Bourdieu'nun sosyolojik kuramında, fiziksel zorlama olmaksızın, hükmedilenin kendisi tarafından bile hissedilmeyen ve görülmeyen saf sembolik kanallar aracılığıyla uygulanan bir tahakküm mekanizmasıdır (2015). Bu şiddet biçimi, tahakkümün mantığını, hükmeden kadar edilenin de tanıdığı ve kabul ettiği sembolik bir ilke adına uygulamasıyla kendini gösterir. Bourdieu'ya göre eril tahakküm, cinsiyet farklılıklarına dayalı zıtlıklar dizgesi (aktif/pasif, kamusal/özel) yoluyla toplumu düzenler ve bu yapılar, biyolojik olanın toplumsallaşması ile toplumsalın biyolojikleşmesi arasında uzun süren kolektif bir çalışmanın ürünüdür (Bourdieu, 2015, s. 20). Tahakküm ilişkisi, hükmedilenlerin bu kategorileri kendi dünya görüşlerinin, yani bedensel hexis'lerinin (Bourdieu, 2015, s. 45) bir

ISBN NR. : 978-625-5694-38-6

parçası hâline getirmesiyle işler ve bu durum, toplumsal düzenin doğallaştırılmasını sağlar. Bilişsel yapılar ve nesnel yapılar arasındaki bu örtüşme, erilmerkezli bilinçdışının temelini oluşturur.

Eril tahakkümün bilim ve akademik üretim alanındaki incelikli tezahürü, korumacı cinsiyetçilik olarak görülebilir. Bu korumacı bakış açısı, akademik ortamlarda kadınların bilimsel yetkinliklerini değil, duygusal aracı veya kolaylaştırıcı gibi tamamlayıcı rolleri üstlenmelerini teşvik edebilir. Bu durum, Bourdieu'nun (2015) tanımladığı gibi, televizyon gibi medya ortamlarında kadınların, erkeklerin kendilerini değerli hissetmelerini sağlayan küçük rollerle sınırlandırılmasına benzer bir mekanizmadır. Bu tür bir eril dünyanın içinde, kadınlar rasyonel akıl ile özdeşleştirilen erkeğin karşısında konumlandırılarak bilimsel kimlikleri kırılganlaştırılır ve bilginin merkezinden uzaklaştırılarak ikincil rollere itilir (Haastrup, Milner ve Whitman, 2022).

Eril tahakkümün bilişsel yapıları, akademik alandaki kadınları, Miranda Fricker'ın (2007) tanımladığı epistemik adaletsizliğe maruz bırakır. Epistemik adaletsizlik, bilgi edinme pratiğindeki etik ve iktidar ilişkilerini inceleme amacı güder (Fricker, 2007). Fricker'a göre bu adaletsizlik, baskı altındaki grupların (örneğin kadınların) tarihsel olarak eğitim ve hukuk gibi yapılara erişimden mahrum bırakılmaları nedeniyle hem yönetimsel hem de epistemik düzeyde yetersiz temsil edilmesini içerir. Bu yapısal dışlama, kadınların bilgiye olan katkılarının sistematik olarak bastırılmasına yol açar. Nitekim, muhafazakâr baskın grupların bilinçli bir şekilde bilgi üretim süreçlerini kontrol ettiği ve marjinal grupları dışladığı gözlemlenmiştir (Bal, 2024). Bu durum, marjinal toplulukların katkılarının sistematik olarak bastırıldığı ve katkı adaletsizliğinin ortaya çıktığı anlamına gelir (Dotson, 2012).

3.3. Epistemik Adaletsizlik: Bilgi Üretim ve Aktarımında Dışlanma

Toplumsal cinsiyete dayalı eşitsizlikleri sürdüren korumacı cinsiyetçilik ve sembolik şiddet mekanizmalarının nihai sonucu, Miranda Fricker (2007) tarafından kavramsallaştırılan epistemik adaletsizliktir. Epistemik adaletsizlik, bir kişiye bilen (knower) olarak kapasitesinde haksızlık yapılması durumunu ifade eder. Bu, bireylerin ya da grupların, kimliklerinden kaynaklanan sistematik önyargılar nedeniyle bilgi üretim süreçlerinde görmezden gelinmesi ya da marjinalize edilmesi anlamına gelir. Fricker (2007) bu kavramı, bilgi edinme pratiğindeki etik ve iktidar ilişkilerini inceleme hedefiyle ortaya koymuştur.

Epistemik adaletsizlik, Fricker (2007) tarafından iki ana başlık altında ele alınır:

1. Tanıklık Adaletsizliği (Testimonial Injustice): Tanıklık adaletsizliği, bir konuşmacının, dinleyicideki kimlik temelli önyargılar (cinsiyet, ırk, sınıf gibi) nedeniyle, tanıklığına hak ettiğinden daha düşük bir güvenilirlik (credibility deficit) verilmesi durumunda ortaya çıkar. Bu önyargılar, bireyin bilen olma yetkisini elinden alarak ona zarar verir.

Bilim iletişimi açısından bakıldığında, akademik ve bilimsel alanlar, bu tür önyargıların yaygın olduğu ortamlardır. Kadınlar, özellikle sağlık hizmetleri ve tıp gibi alanlarda, semptomları ve iddiaları hakkında "aşırı tepki" gösteren veya "histerik" olarak stereotipleştirildikleri için güvenilirliklerinin sistematik olarak düşürüldüğünü deneyimler. Bir kadın bilim insanının, nesnel bir uzman olarak değil de "duygusal aracı" gibi basmakalıp bir role itilmesi, onun

ISBN NR. : 978-625-5694-38-6

güvenilirliğini azaltır. Aynı fikirleri sunan bir erkek meslektaşın ise "yetkin" ve "otoriter" bulunması, bilginin kendisinden ziyade, toplumsal kimlikten kaynaklanan bir adaletsizliğe işaret eder.

2. Yorumsal (Hermenötik) Adaletsizlik: Yorumsal adaletsizlik, bir bireyin toplumsal deneyiminin önemli bir alanının, kolektif anlayıştan gizlenmesi durumunda ortaya çıkar. Bu gizlenme, kalıcı ve yaygın yorumsal marjinalleşme nedeniyle oluşur. Bu durum, marjinal grupların deneyimlerini anlamlandırmak ve başkalarına aktarmak için yeterli ortak kavramsal kaynaklardan (hermenötik kaynaklar) yoksun olmasıyla ilişkilidir. Bir grubun sosyal anlam üretimine eşit katılımının engellendiği durumlarda, grup üyeleri deneyimlerini ifade etme kapasitesinden yoksun bırakılır. Örneğin, Fricker (2007) henüz "cinsel taciz" kavramı ortaya çıkmamışken kadınların yaşadığı deneyimi anlamlandırma güçlüğünü bu adaletsizliğe örnek olarak sunar.

Bazı feminist ve dekolonyal yaklaşımlar, Fricker'ın tanımını genişleterek, epistemik adaletsizliğin yalnızca bireysel önyargılardan değil, aynı zamanda tarihsel ve yapısal güç ilişkileri tarafından derinleştirildiğini vurgulamaktadır. Bu bağlamda Kristie Dotson (2012), marjinal toplulukların bilgi üretim süreçlerine katılımının kasıtlı olarak engellenmesi ve katkılarının sistematik olarak bastırılması anlamına gelen "katkı adaletsizliği" (contributory injustice) kavramını ortaya atmıştır. Dotson'a (2012) göre bu süreç, baskın grupların bilgi üretim süreçlerini bilinçli olarak kontrol etmesinden kaynaklanmaktadır.

Bu analiz, bir tahakküm zincirinin varlığını ortaya koyar:

1. Korumacı Cinsiyetçilik: Glick ve Fiske'in (1996) kuramına göre, korumacı cinsiyetçilik (BS), kadınları geleneksel rollere uymaları koşuluyla koruma ve hayranlık sunan, ancak cinsiyet eşitsizliğini sürdüren sinsice olumlu bir ideolojidir.

2. Sembolik Şiddet: Bu "kibar" tahakküm biçimi, hükmedilenlerin, tahakküm ilişkilerini doğal ve kaçınılmaz olarak görmesini sağlayan sembolik şiddet yoluyla içselleştirilir ve doğallaştırılır. Ataerkil toplumlarda erkek egemenliği sembolik şiddettir.

3. Epistemik Adaletsizlik: Sembolik şiddetin ve korumacı cinsiyetçiliğin yarattığı yapısal eşitsizlikler (örneğin, akademik bilgi üretim sürecinin erkek egemen olması), kadınların bilgi üreticisi ve aktarıcısı olarak tanınmasını engelleyen (Tanıklık Adaletsizliği) ve marjinalleştirilmiş deneyimlerinin kolektif anlayışta yer almasını zorlaştıran (Yorumsal/Katkı Adaletsizliği) epistemik adaletsizlik biçiminde somutlaşır. Bu durum, politika yapım süreçlerinde marjinal grupların seslerinin yeterince dikkate alınmamasına yol açar.

4. TARTIŞMA VE KAVRAMSAL ÇERÇEVENİN DEĞERLENDİRİLMESİ

Sunulan bu kavramsal çerçeve, toplumsal cinsiyet eşitsizliği sorununu, bireysel önyargıların veya münferit kötü niyetin ötesine taşıyarak onu yapısal, ideolojik ve epistemik bir mesele olarak konumlandırmaktadır. Bu çerçeve, Bourdieu'nun sembolik şiddet ve eril tahakküm mekanizmalarını (Bourdieu, 2015) Glick ve Fiske'in korumacı cinsiyetçilik (Glick ve Fiske, 1996) kuramıyla ve Fricker'ın epistemik adaletsizlik (Fricker, 2007) analiziyle birleştirerek,

ISBN NR. : 978-625-5694-38-6

bilimsel bilgi üretimindeki sessiz bırakılma pratiklerine dair derinlikli bir analiz sunmaya çalışır.

Kadınların bilimsel ve akademik alanda niceliksel olarak artan görünürlüğünün neden otomatik olarak epistemik otoriteye veya niteliksel eşitliğe yol açmadığı önemli bir sorudur. Kadınlar, Avrupa çalışmaları gibi disiplinlerde yayın sayılarının artmasına rağmen, bilgi üretim sürecinin hala erkek-egemen olduğunu deneyimlemektedirler (Haastrup, Milner ve Whitman, 2022). Görünürlük, "nasıl" temsil edildiğimiz sorusuyla birleşmediği sürece yetersiz kalır (Bourdieu, 2015).

Bir kadın bilim insanı kimliği ile ekranlarda sık görülebilir, ancak bu görünürlük onun uzmanlık alanına değil, "sevimli," "anlaşılır," ya da "duygusal" gibi geleneksel olarak atfedilen basmakalıp özelliklere odaklanarak uzmanlığını perdeliyorsa, bu durum korumacı cinsiyetçiliğin bir tezahürüdür (Bareket ve Fiske, 2023; Glick ve Fiske, 1996).

• Korumacı cinsiyetçilik kadınları "saf ve ahlaki, ancak zayıf ve pasif" olarak görerek erkeklerin korumasına ve hayranlığına layık olduğunu savunur (Bareket ve Fiske, 2023). Bu öznel olarak olumlu ton, kadınların geleneksel rollere uymasını ödüllendirir (Glick ve Fiske, 2001). Bir kadının bir teknik tartışmada söz almak yerine "kolaylaştırıcı" veya "sunucu" rollerine itilmesi, Bourdieu'nun (2015) tanımladığı gibi, televizyon stüdyolarında kadınların geleneksel olarak "zayıf cins"e atfedilen küçük rollerle sınırlanmasına benzer bir sembolik şiddet pratiğidir (Bourdieu, 2015, s. 79).

Bourdieu bu durumu şu şekilde ifade etmektedir:

> *"Bu sebeple, televizyon stüdyolarında kadınlar neredeyse daima küçük rollerle sınırlanır, "hostes*" işlevinin çeşitlemeleri olan, geleneksel olarak "zayıf cins"e atfedilen rollerdir bunlar: bir erkeğin kanatları altında olurlar sıklıkla ve erkeğin kendini değerli hissetmesini sağlarlar, erkek de şakalar veya az ya da çok incelikli göndermelerle bir "çift" ilişkisinde olabilecek tüm muğlaklıklar üzerine oynar; diğer durumda ise, kadınlar kendilerini ve kendi söyleyeceklerini ortaya koymakta zorlanırlar ve geleneksel "evsahibesi" ya da "sunucu" rolüne sıkışırlar. Bir tartışma programına katıldıklarında, söz almak ve dikkatleri çekmek için sürekli bir savaşım vermek zorunda kalırlar, ve maruz kaldıkları küçümseme, apaçık bir kötüniyet taşımadığı ve masumiyetin mükemmel masumluğuyla yapıldığı için daha da acımasız olmaktadır: sözleri kesilir ve yönelttikleri akıllıca bir soru, tam bir iyiniyet içerisinde, bir erkeğe yönlendirilir, sanki iyi bir soru -tanımı gereği- bir kadından gelemezmiş gibi. Varlıklarının bu şekilde yoksayılması sonucunda, kendilerini ortaya koymak için kadınlar da zayıfın silahlarına başvurmak zorunda kalır ve böylece de stereotipleri güçlendirmiş olurlar: mesnetsiz bir kapris gibi algılanmaya mahkûm bir öfke patlaması, derhal histerik damgası yiyen bir teşhir; tahakkümün bir tür kabulüne dayandığı sürece baştan çıkarıcılık sembolik tahakkümün kurulu ilişkisini kuvvetlendirmekten başkaca bir anlam taşımaz."* (2015, s. 79).

ISBN NR. : 978-625-5694-38-6

Bu ve benzer durum, kadınların bilen olarak kapasitesinde haksızlığa uğraması anlamına gelen Tanıklık Adaletsizliğine yol açar (Fricker, 2007). Zira, kimlik temelli önyargılar, kadınların akademik iddialarına düşük güvenilirlik atfedilmesine neden olur.

Bu kavramsal çerçeve, Türkiye'deki bilim iletişimi ekosistemini analiz etmek için de güçlü bir araç sunar.

- Medya Temsilleri: Türk medyasında yer alan kadın bilim insanlarıyla yapılan röportajlarda, onların "annelik" ve "aile" rolleriyle bilimsel kariyerlerini nasıl dengelediklerinin sıklıkla sorulması, korumacı cinsiyetçi bir söylemin göstergesi olarak yorumlanabilir.
- Akademik Kültür: Üniversitelerde düzenlenen bilim şenliklerinde kadın akademisyenlerin daha çok "atölye çalışması lideri" veya "danışman" rollerine, erkek akademisyenlerin ise "açılış konuşmacısı" veya "jüri başkanı" konumlarına getirilmesi, bu rollerin sembolik şiddet yoluyla nasıl yeniden üretildiğine dair ampirik bir inceleme alanı oluşturur.
- Politika Çıkarımları: Bal'ın (2024) epistemik adaletsizlik çerçevesinde Türkiye'nin toplumsal cinsiyet politikalarını analizi, bu çalışmanın önerdiği modelle doğrudan diyaloğa girebilir ve bilim politikalarının bu açıdan yeniden değerlendirilmesi için zemin hazırlayabilir.

Ampirik Araştırmalar İçin Yol Haritası: Bu kavramsal çerçeve, aşağıdaki ampirik araştırma sorularının geliştirilmesine olanak tanır:

- Türk medyasında (TV programları, gazeteler, dijital platformlar) kadın ve erkek bilim iletişimcileri nasıl temsil edilmektedir? Söylem analizi yöntemiyle bu temsillerde korumacı cinsiyetçi unsurlar tespit edilebilir mi?
- Kadın bilim iletişimcileri, kendilerine atfedilen "duygusal aracı" rolünü nasıl deneyimlemekte ve bu rol onların mesleki kimlik algılarını ve epistemik özgüvenlerini nasıl etkilemektedir?
- Bilim iletişimi izleyicileri, "duygusal aracı" olarak temsil edilen bir kadın bilim insanı ile "otoriter uzman" olarak temsil edilen bir erkek bilim insanının güvenilirliğini ve yetkinliğini nasıl algılamaktadır?

5. SONUÇ ve ÖNERİLER

Bu çalışma, bilim iletişimi pratiklerinde kadınların epistemik otoritesini sistematik olarak baltalayan yapısal ve ideolojik mekanizmaları açıklamak amacıyla kavramsal bir çerçeve önermiştir. Ortaya konulan analiz, toplumsal cinsiyet eşitsizliği sorununun, açık dışlama pratiklerinin ötesinde, görünürde olumlu addedilen temsil biçimleri üzerinden yeniden üretildiğini ortaya koymaktadır. Korumacı cinsiyetçilik, sembolik şiddet ve epistemik adaletsizlik kavramları etrafında şekillenen bu çerçeve, söz konusu eşitsizliklerin nasıl birbirini takip eden ve güçlendiren bir süreç içinde işlediğini modellemektedir.

Araştırmanın temel çıkarımı, bilim iletişimindeki toplumsal cinsiyet meselesinin salt niceliksel bir temsil veya görünürlük sorunu olmaktan çıkarılarak, niteliksel bir temsil ve epistemik

ISBN NR. : 978-625-5694-38-6

tanınma sorunu olarak ele alınması gerektiğidir. Bu çalışma, aşağıdaki bulguları desteklemektedir:

- Korumacı Cinsiyetçiliğin İşlevi: Glick ve Fiske'in (1996) çelişik duygulu cinsiyetçilik kuramı bağlamında, kadın bilim iletişimcilerine yönelik "daha empatik", "daha anlaşılır" veya "daha sıcak" olma gibi atıflar, düşmanca cinsiyetçilikten farklı bir işleyişe sahiptir. Bu atıflar, toplumsal cinsiyet eşitsizliğini, kadınları geleneksel rollerle sınırlayarak ve onları uzmanlık alanından sembolik olarak uzaklaştırarak sürdürür. Barreto ve Ellemers'ın (2005) vurguladığı gibi, bu "nazik" tavır, eşitsizliklerin meşrulaştırılmasında daha etkili ve dirençli olabilmektedir.
- Sembolik Şiddetin İçselleştirilmesi: Bourdieu'nün kuramsal perspektifinden bakıldığında, bu tür temsiller bir sembolik şiddet biçimi olarak işlev görmektedir. Kadınlar, kendilerine biçilen "duygusal aracı" rolünü, bilimsel habitusun doğal bir parçası olarak içselleştirebilmekte ve bu durum kendi epistemik otorite iddialarını zayıflatmaktadır. Bu süreç, eril tahakkümün, bireylerin bedenlerine ve zihinlerine nüfuz ederek kendini sürdüren bir program olduğunu göstermektedir.
- Epistemik Adaletsizliğin Nihai Sonuçları: Fricker'ın (2007) tanımladığı çerçevede, bu mekanizmalar kaçınılmaz olarak epistemik adaletsizlikle sonuçlanmaktadır. Bir yandan, tanıklık adaletsizliği, kadınların güvenilir bilgi kaynağı olarak algılanmasını zedelemekte, diğer yandan, katkı adaletsizliği, onların bilgi üretim süreçlerine ve kavramsal çerçevelerin oluşumuna yaptıkları katkıların görünmez kılınmasına yol açmaktadır. Bu durum, yalnızca bireyleri değil, bilginin kendisinin çeşitliliğini ve zenginliğini de olumsuz etkilemektedir.

Bu üçlü kavramsal yapı, kadınların bilim iletişiminde karşılaştığı engellerin birbirinden bağımsız olmadığını, aksine birbirini besleyen yapısal bir sistem oluşturduğunu göstermektedir.

Bı doğrultuda bilim iletişimi ekosisteminde eşitlikçi ve adil bir ortamın tesisi için kurumsal ve toplumsal düzeyde çok katmanlı eylemlerin gerekliliği ortaya çıkmaktadır.

- Düşünümsel Pratiklerin Kurumsallaştırılması: Bourdieu'nün habitus ve sembolik şiddet kuramları, tahakkümün en kalıcı biçimlerinin genellikle en görünmez olanlar olduğunu göstermiştir. Bu nedenle, bilim iletişimi alanında faaliyet gösteren tüm paydaşlar (üniversiteler, medya kuruluşları, bilim müzeleri, STK'lar) için farkındalık eğitimleri faydalı olabilir. Bu eğitimlerin odağı, katılımcıların kendi dil, temsil ve değerlendirme pratiklerinde korumacı cinsiyetçi önyargıları nasıl yeniden ürettiklerini eleştirel bir bakışla analiz etmelerine olanak sağlamak olmalıdır. T
- Temsil ve Değerlendirme Kriterlerinin Radikal Revizyonu: Kadın bilim insanlarının temsilinde kullanılan kriterler, duygusal emek veya iletişim becerilerinin ötesine geçecek şekilde genişletilmelidir. Medya profesyonelleri ve etkinlik organizatörleri için, kadın uzmanların seçiminde epistemik otorite, teknik derinlik, metodolojik katkı ve alanındaki özgün entelektüel etki gibi nitelikleri ön plana çıkaran kılavuzlar geliştirilmelidir. Ayrıca, akademik özgeçmiş değerlendirmelerinde, mentorluk, idari görevler ve topluma hizmet gibi geleneksel olarak kadınlara yöneltilen ve sıklıkla görünmez kalan emek biçimleri, akademik terfi ve ödül kriterleri içinde tanınmalı ve somut bir değer olarak kabul edilmelidir.

ISBN NR. : 978-625-5694-38-6

- Alternatif Platformlar ve Ağların Desteklenmesi: Anaakım temsil kalıplarını aşmanın en etkili yollarından biri, alternatif iletişim kanallarının ve dayanışma ağlarının oluşturulmasıdır. Kadın bilim insanlarının kendi uzmanlık alanlarını doğrudan, aracısız bir şekilde kamusal alana taşıyabilecekleri dijital platformların (podcast'ler, bloglar, video serileri) desteklenmesi önemlidir.
- Erkek Müttefikliğinin Aktif Teşviki: Toplumsal cinsiyet eşitliği, yalnızca kadınların değil, tüm akademik ve bilimsel topluluğun sorumluluğundadır. Erkek meslektaşların, panellerde söz hakkı dağıtımı, ortak yayınlarda imza sıralaması, medya temsili ve kaynak önerileri gibi günlük akademik pratiklerde, kadınların uzmanlık alanlarındaki birincil otoriteler olduğunu aktif olarak vurgulamaları ve bu yönde tavır almaları teşvik edilmelidir. Bu "aktif müttefiklik", eril tahakkümün sessizce yeniden üretilmesini kırmada son derece etkili bir stratejidir.
- Türkiye Bağlamına Özgü Ampirik Araştırma Gündeminin Geliştirilmesi: Bu kavramsal çerçeve, Türkiye'deki bilim iletişimi pratiklerinin sistematik olarak incelenmesi için bir araştırma gündemi önermektedir. Nicel içerik analizi yöntemiyle Türk medyasındaki bilim haberleri ve söyleşileri, söylem analizi yöntemiyle popüler bilim programlarındaki dil ve temsil kalıpları, ve derinlemesine mülakatlar yoluyla kadın bilim iletişimcilerinin deneyimleri ampirik olarak araştırılmalıdır. Bal'ın (2024) epistemik adaletsizlik çerçevesindeki çalışması gibi, bu tür araştırmalar yerel bağlamı anlamayı sağlayacak ve daha etkili politikaların geliştirilmesine katkı sağlayacaktır.

Sonuç olarak, bu çalışma, bilim iletişiminde toplumsal cinsiyet eşitliğinin sağlanmasının, basit bir "kota" veya "temsil" meselesi olmadığını ortaya koymaktadır. Mesele, bilgi üretiminin, aktarımının ve meşruiyet kazanmasının en temelindeki ideolojik ve yapısal dinamiklerle ilgilidir. Kadınların, bilimsel kimliklerinin ve epistemik otoritelerinin, toplumsal cinsiyet stereotipleri tarafından gölgelenmediği bir bilim iletişimi ortamı yaratmak, yalnızca adalet için değil, aynı zamanda bilginin kendisinin bütünlüğü, çeşitliliği ve demokratikleşmesi için de elzemdir. Sunulan bu kavramsal çerçeve, bu zorlu ancak gerekli dönüşüm sürecine kuramsal bir temel ve yol haritası sağlamayı amaçlamaktadır.

KAYNAKÇA

Bal, D. (2024). Epistemik Adaletsizlik Çerçevesinde Türkiye'nin Toplumsal Cinsiyet Eşitliği Politikalarının AB'ye Uyumu. *fe dergi, (özel sayı/FEJUST)*, 157–189. https://doi.org/10.46655/federgi.1562476

Bareket O, Fiske ST. A systematic review of the ambivalent sexism literature: Hostile sexism protects men's power; benevolent sexism guards traditional gender roles. *Psychol Bull.* 2023 Nov-Dec;149(11-12):637-698. doi: 10.1037/bul0000400. Epub 2023 Oct 12. PMID: 37824246.

ISBN NR. : 978-625-5694-38-6

Barreto, M., ve Doyle, D. M. (2022). Benevolent and hostile sexism in a shifting global context. *Nature Reviews Psychology*, *2*(2), 98–111. https://doi.org/10.1038/s44159-022-00136-x

Barreto, M., & Ellemers, N. (2005). The burden of benevolent sexism: How it contributes to the maintenance of gender inequalities. *European Journal of Social Psychology*, 35(5), 633–642. https://doi.org/10.1002/ejsp.270

Bourdieu, P. (2015). *Eril Tahakküm* (B. Yılmaz, Çev.). Bağlam Yayıncılık. (Özgün eser 1998 yılında yayımlanmıştır).

Dotson, K. (2012). A cautionary tale: On limiting epistemic oppression. *Frontiers: A Journal of Women Studies*, *33*(1), 24–47.

Fricker, M. (2007). *Epistemic injustice: Power and the ethics of knowing*. Oxford University Press.

Giddens, A. (2012). *Sosyoloji: Kısa Fakat Eleştirel Bir Giriş* (Ü. Y. Battal, Çev.; 4. baskı). Siyasal Kitabevi.

Glick, P., ve Fiske, S. T. (1996). The Ambivalent Sexism Inventory: Differentiating hostile and benevolent sexism. *Journal of Personality and Social Psychology*, *70*(3), 491–512. https://doi.org/10.1037/0022-3514.70.3.491

Glick, P., ve Fiske, S. T. (1997). Hostile and benevolent sexism: Measuring ambivalent sexist attitudes toward women. *Psychology of Women Quarterly*, *21*(1), 119–135. https://doi.org/10.1111/j.1471-6402.1997.tb00104.x

Glick, P., ve Fiske, S. T. (2001). An ambivalent alliance: Hostile and benevolent sexism as complementary justifications for gender inequality. *American Psychologist*, *56*(2), 109–118. https://doi.org/10.1037/0003-066X.56.2.109

Haastrup, T., Milner, R., ve Whitman, R. G. (2022). Who creates the "common market"? The gendered practices of knowledge production in a "European studies" journal. *European Political Science*, *21*(3), 417–429. https://doi.org/10.1057/s41304-021-00355-5

Hammond, M. D., Milojev, P., Huang, Y., & Sibley, C. G. (2018). Benevolent sexism and hostile sexism across the ages. *Social Psychological & Personality Science*, 9(7), 863–874. https://doi.org/10.1177/1948550617727588

Christopher, A. N., & Mull, M. S. (2006). Conservative ideology and ambivalent sexism. *Psychology of Women Quarterly*, 30(2), 223–230. https://doi.org/10.1111/j.1471-6402.2006.00284.x

ISBN NR. : 978-625-5694-38-6

FIRSAT VE EŞİTSİZLİK ARASINDA: DİJİTAL BİLİM İLETİŞİMİNDE KADIN

Tuğba TOPÇU[1], Şebnem ÖZDEMİR[2]

[1]Yüksek Lisans Öğrencisi, Sivas Cumhuriyet Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü
tugbatopcu60@gmail.com, 0009-0006-4450-1538

[2]Doç. Dr. Sivas Cumhuriyet Üniversitesi, İletişim Fakültesi, Yeni Medya ve İletişim Bölümü,
sebnemozdemirtr@gmail.com, 0000-0003-0421-0833

ÖZET

Dijitalleşme süreci, bilimsel söylemin üretim ve dolaşım koşullarını köklü biçimde dönüştürmüş; söylem artık yalnızca geleneksel medya ve akademik mecralarla sınırlı kalmayıp, YouTube, Instagram, TikTok, X gibi yeni medya platformları aracılığıyla daha geniş kitlelere erişim imkânı bulmuştur. Bu dönüşüm, özellikle toplumsal cinsiyet bağlamında dikkate değer bir görünürlük tartışmasını beraberinde getirmektedir. Geleneksel medya ve akademik mecralarda tarihsel olarak daha az yer bulan kadın bilim insanları ve bilim iletişimcileri, yeni medya ortamlarında daha fazla görünürlük elde etme potansiyeline sahip olmakla birlikte, temsil ve katılım düzeyleri hâlen tartışmalı bir nitelik taşımaktadır.

Bu çalışma, Türkiye'de bilim iletişimi alanında öne çıkan yeni medya platformlarından Gelecek Bilimde YouTube kanalında kadınların bilimsel söylemdeki temsiline odaklanmaktadır. Nitel içerik analizi yöntemiyle gerçekleştirilen inceleme, kadın konukların yer aldığı videoları konu dağılımı, söylem üslubu, konuşma süreleri ve kimlik temsili bağlamında değerlendirmiştir. Bulgular, kadınların sağlık, psikoloji, eğitim ve felsefe gibi alanlarda daha yüksek oranda görünür olduklarını, buna karşın STEM alanlarında düşük temsile sahip olduklarını göstermektedir. Kadın konukların konuşma süreleri genellikle dengeli olmakla birlikte, erkek konuklarla birlikte katıldıkları programlarda görece kısaldığı gözlemlenmiştir. Üslup açısından ise kadınların çoğunlukla akademik, açıklayıcı ve disipliner normlara uygun bir söylem geliştirdikleri; kimlik temsillerinde ise akademik unvanların öne çıkarıldığı belirlenmiştir.

Araştırma, Gelecek Bilimde kanalının kadınların bilimsel söylemdeki görünürlüğünü artırma yönünde önemli bir işlev üstlendiğini ortaya koymakla birlikte, bu görünürlüğün hâlâ alanlar arası dağılım ve izleyici tepkileri açısından sınırlı kaldığını göstermektedir. Çalışma, yeni medya ortamlarında toplumsal cinsiyet eşitsizliklerinin yeniden üretim biçimlerini tartışmaya açarak, bilim iletişiminde kadınların konumuna ilişkin eleştirel bir perspektif sunmaktadır.

Anahtar Kelimeler: Bilim iletişimi, cinsiyet temsili, yeni medya, içerik analizi

ISBN NR. : 978-625-5694-38-6

BETWEEN OPPORTUNITY AND INEQUALITY: WOMEN IN DIGITAL SCIENCE COMMUNICATION

Abstract

The process of digitalization has profoundly transformed the production and circulation of scientific discourse. Scientific communication is no longer confined to traditional media and academic outlets but increasingly reaches wider audiences through new media platforms such as YouTube, Instagram, and X. This shift has brought forward critical debates on visibility, particularly in relation to gender. While women scientists and science communicators have historically been underrepresented in traditional and academic media, new media offers them greater visibility, though questions of representation and participation remain contested.

This study focuses on the representation of women in scientific discourse on Gelecek Bilimde (The Future is in Science), one of Turkey's prominent science communication channels on YouTube. Using qualitative content analysis, the research examined videos featuring female guests with respect to thematic focus, discourse style, speaking time, and identity representation. The findings indicate that women are more prominently represented in fields such as health, psychology, education, and philosophy, while their visibility remains limited in STEM areas. Although female participants generally had balanced speaking times, their contributions were relatively shorter in mixed-gender programs. Stylistically, women tended to employ academic, explanatory, and discipline-oriented discourse, with their professional titles emphasized in identity representation.

The study concludes that Gelecek Bilimde plays a significant role in enhancing women's visibility in scientific discourse. However, this visibility remains limited both in disciplinary distribution and in the nature of audience engagement. By highlighting these dynamics, the research provides a critical perspective on the reproduction of gender inequalities in digital science communication.

Keywords: Science Communication, gender representation, new media, content analysis.

GİRİŞ

Dijital dönüşüm, bilimsel bilginin üretim, dolaşım ve tüketim biçimlerini kökten değiştirerek yeni bir kamusal alan inşa etmiş (Fähnrich, 2021; Fähnrich vd., 2023) ve bilimin kamuoyundaki görünürlüğünü benzeri görülmemiş ölçüde artırmıştır. Bu süreç, bilimsel içeriğin artık yalnızca akademik dergilerle sınırlı kalmadığını; aksine, YouTube kanalları, Instagram gönderileri, TikTok klipleri, Spotify podcast'leri ve günlük haber akışları gibi çok çeşitli dijital platformlar aracılığıyla iletildiğini, algılandığını ve yorumlandığını göstermektedir (Fähnrich vd., 2023). Bu durum, bilim insanlarının kamuoyuyla doğrudan etkileşim kurabilmesi için yeni kanallar sağlamakta (Fähnrich vd., 2023), geleneksel haberciliğin birincil bilgi aracı rolünü kaybetmesine neden olmakta (Bauer, 2013; Newman vd., 2020) ve tüketici ile üretici rollerini

ISBN NR. : 978-625-5694-38-6

bulanıklaştırarak yeni bir iletişim ekosistemi yaratmaktadır (Bruns, 2008). Bu genişleyen ekosistemde bilim iletişimi, "dijital medya aracılığıyla bilimle ilgili konular hakkındaki tüm iletişim biçimlerini" kapsayan bir kavram haline gelmiştir (Fähnrich, 2021). Bu alan, bilim insanları ve akademik kurumlardan gazetecilere, aktivist gruplara, şirketlere, siyasi aktörlere, blog yazarlarına, bilim meraklılarına ve şüphecilerine kadar uzanan çok çeşitli aktörleri içermektedir (Fähnrich, 2021; Fähnrich vd., 2023; Allgaier, 2019; Metag & Schäfer, 2019). Geleneksel amacı, bilginin akademi duvarları arasında hapsolmasını engelleyerek toplumun bilimsel gelişmeleri anlamasını ve bilinçli kararlar almasını sağlamak olan bu iletişim, dijital ortamda bir yandan demokratikleşme fırsatları sunarken (Kahan vd., 2017), diğer yandan ciddi tehditlerle de karşı karşıyadır. Yanlış bilgi (misinformation), dezenformasyon ve COVID-19 "infodemisi" gibi olgular, bilim iletişiminin kalitesine yönelik riskler oluşturmakta (Fähnrich vd., 2023; Zarocostas, 2020; van Bavel vd., 2020); geleneksel medyadaki editoryal standartların bu yeni iletişimciler için her zaman geçerli olmaması ise temel bir endişe kaynağıdır (Fähnrich vd., 2023; Weitkamp vd., 2021). Bu karmaşık dijital ekosistemde, "Bilim kamusal alanda herkese seslenmeyi vaat eder; ancak bu sese kimin sahip olduğu ve kimin duyulduğu sorusu" kritik önemini korumaktadır (Fähnrich, 2021).İşte bu "kimin duyulduğu" sorusu, özellikle toplumsal cinsiyet bağlamında derin bir anlam kazanmaktadır. Dijitalleşme çok sayıda fırsat sunsa da, kadınların bilimsel söylemdeki görünürlüğü ve katılımı sınırlı kalabilmektedir (Peláez-Sánchez vd., 2023; UNESCO, 2017). Bu durumun arka planında, kız çocuklarının ve kadınların STEM (Fen, Teknoloji, Mühendislik ve Matematik) eğitiminde yetersiz temsil edilmesi gibi köklü sorunlar yatmaktadır (UNESCO, 2017). Küresel olarak, yükseköğretim düzeyinde kadınlar, STEM ile ilgili çalışma alanlarına kayıtlı tüm öğrencilerin yalnızca %35'ini temsil etmektedir (UNESCO, 2017). Kadınlar, eğitim, sanat, sosyal bilimler, gazetecilik, işletme ve hukuk gibi alanlarda çoğunluğu oluştururken (UNESCO, 2017), özellikle BİT (Bilgi ve İletişim Teknolojileri) alanında küresel olarak mezunların sadece %3'ünü oluşturmaktadır (UNESCO, 2017). Dahası, kadınlar STEM disiplinlerinden yükseköğrenimleri, işgücü piyasasına geçiş ve kariyer döngüleri sırasında orantısız sayılarda ayrılmaktadır (UNESCO, 2017).

Bu eşitsizliğin dijital alandaki tezahürü, Cinsiyet Dijital Uçurumu (Gender Digital Divide - GDD) olarak adlandırılan fenomendir. GDD, kadınların toplumdaki rolleri, BİT kullanımına ilişkin toplumsal beklentiler ve cinsiyet stereotipleri nedeniyle dijital ekosisteme erişim, kullanım ve teknolojiyi sahiplenme konusunda erkeklere kıyasla daha derin kısıtlamalarla karşılaştığı dijital bir eşitsizliği temsil eder (Peláez-Sánchez vd., 2023). Bu eşitsizlikler; sosyo-ekonomik, coğrafi, eğitsel, tutumsal, kuşaksal faktörler ya da fiziksel engellerden kaynaklanabilmektedir (Cullen, 2001; Peláez-Sánchez vd., 2023). Dijital bölünme, yalnızca teknolojiye fiziksel erişimle (birinci düzey) sınırlı değildir (Cullen, 2001; Peláez-Sánchez vd., 2023). İkinci düzey bölünme, teknolojiyi kullanma ve ondan faydalanma becerileri gibi daha derin eşitsizlikleri kapsar (Peláez-Sánchez vd., 2023). BİT becerileri ve desteği eksikliği, olumsuz tutumlar, ilgili içeriğin olmaması ve düşük okuryazarlık seviyeleri bu bölünmeyi derinleştiren başlıca faktörlerdir (Cullen, 2001).

ISBN NR. : 978-625-5694-38-6

Cinsiyet dijital uçurumu, sosyo-kültürel bağlamla yakından ilişkilidir (Peláez-Sánchez vd., 2023). Yapılan çalışmalar, sosyal boşluklar (%54,8) ve cinsiyet stereotipleri ile rollerinin (%48,4), bu uçurumu önemli ölçüde etkilediğini göstermektedir (Peláez-Sánchez vd., 2023). Kadınların STEM alanlarında eğitim alamayacağı veya sosyal bilimleri tercih edeceği yönündeki kalıp yargılar, dijital ayrımcılığı sürdürmekte (Peláez-Sánchez vd., 2023); hatta bilgisayar laboratuvarlarının erkeklere özel alanlar olarak yanlış tanımlanması gibi faktörler bu uçurumu daha da pekiştirmektedir (Afiani, 2018). GDD, dijital beceri eğitimi, teknolojiyle ilgili alanlara katılım ve teknoloji endüstrisinde eşit temsil gibi farklı biçimlerde kendini gösterir (Peláez-Sánchez vd., 2023).

Sonuç olarak, eğitim ve cinsiyet eşitliğinin 2030 Sürdürülebilir Kalkınma Gündemi'nin ayrılmaz bir parçası olduğu (UNESCO, 2017) ve bilim-teknoloji-inovasyonun bu hedeflere ulaşmada kilit rol oynadığı bir çağda, kız çocuklarının ve kadınların STEM eğitimi ve kariyerlerinden dışlanması yalnızca bireysel bir kayıp değil, tüm toplum için bir kayıptır (UNESCO, 2017). Dijital becerilerin giderek daha fazla talep edildiği (2020 yılına kadar STEM ile ilgili işlerin %98'inin BİT becerisi gerektireceği tahmin edilmekteydi) bir dönemde, kadınların BİT alanındaki yetersiz temsili, hem bireysel gelişimlerini kısıtlamakta hem de dijital ekonominin büyümesini engellemektedir (UNESCO, 2017). Bu çalışma, tam da bu noktadan hareketle, dijital bilim iletişimi platformlarının bu derin ve çok boyutlu eşitsizlikleri nasıl yansıttığını veya yeniden ürettiğini incelemeyi amaçlamaktadır.

YÖNTEM

YouTube, dünya genelinde en çok kullanılan video platformu olup Eylül 2025 itibarıyla 2,53 milyar aktif kullanıcıya sahiptir. Platform, ücretsiz erişim, etkileşimli yapısı ve görsel-işitsel içerik formatıyla bilimsel bilginin geniş kitlelere ulaşmasında güçlü bir araçtır. Türkiye'de de YouTube, gençler ve öğrenciler için bilgiye ulaşmanın en hızlı yollarından biri hâline gelmiştir. Bu nedenle, dijital bilim iletişiminin toplumsal cinsiyet boyutunu incelemek için YouTube en uygun platform olarak görülmüştür.

Çalışma, Türkiye'deki bir dijital bilim iletişimi platformunda toplumsal cinsiyet temsilini derinlemesine incelemeyi amaçladığından nitel araştırma desenlerinden biri olan betimsel (deskriptif) içerik analizi yöntemiyle tasarlanmıştır. Betimsel araştırma, mevcut bir durumu olduğu gibi, sistematik bir şekilde tanımlamayı ve ortaya koymayı hedefler. Bu doğrultuda, araştırmanın felsefi temelini yorumlayıcı (interpretivist) yaklaşım oluşturmaktadır. Bu yaklaşım, sosyal olguların (bu çalışmada dijital temsil) katılımcıların (izleyiciler, içerik üreticileri) kendi sosyal bağlamları içinde anlamlandırılması gerektiği ilkesine dayanır. Sayısal verilerden ziyade, temsilin niteliği, söylem üslubu ve kimlik vurguları gibi derin anlamlar taşıyan verileri ortaya çıkarmak için en uygun yöntem budur.

Araştırma Evreni: Bu çalışmanın evrenini, Türkiye'deki Türkçe dijital bilim iletişimi faaliyetleri ve bu faaliyetlerde yer alan konuşmacılar oluşturmaktadır.

ISBN NR. : 978-625-5694-38-6

Çalışma Evreni/Örneklemi: Evrenin ulaşılabilir ve odaklanmış bir alt kümesi olarak, "Gelecek Bilimde" YouTube kanalının 2018'den günümüze kadar yayınlanmış tüm videoları belirlenmiştir. Bu kanalın seçilme gerekçeleri şunlardır:

- Türkiye'de bilim iletişimi alanında uzun süredir faaliyet gösteren öncü ve aktif kanallardan biri olması.
- Farklı disiplinlerden konukları ağırlayarak disiplinlerarası bir temsil sunması.
- Abone sayısı ve video sayısı itibarıyla zengin bir veri seti oluşturması.

Araştırma için kanalın "Videolar" sekmesi altındaki "Popüler" kategorisinde listelenen 114 videoyu amaçlı örneklem (purposive sampling) yöntemiyle seçilmiştir. Bu yöntemin tercih edilmesinin nedeni, popüler videoların kanalın genel izleyici kitlesi tarafından en çok etkileşim alan ve dolayısıyla kamusal algıyı şekillendirmede en etkili olduğu düşünülen içerikleri temsil etmesidir. Bu strateji, araştırmanın "görünürlük" sorusuyla doğrudan uyumludur.

Örneklem, toplam 114 videodan oluşmaktadır. Bu videolardan, kadın konukların yer aldığı 11 video (%9.65) derinlemesine içerik analizine tabi tutulmuştur.

Veri toplama süreci, şeffaflığı ve tekrarlanabilirliği sağlamak amacıyla birkaç aşamada yürütülmüştür:

- Veri Setinin Oluşturulması: Seçilen 114 video, yayınlanma tarihi, süresi, başlığı ve konuk sayısı gibi temel bilgileri içerecek şekilde bir veri tabanına kaydedilmiştir.
- İçerik Analizi Çerçevesinin Geliştirilmesi: Videolardan anlamlı verilerin çıkarılabilmesi için önceden tanımlanmış dört ana analiz kategorisi oluşturulmuştur:
- Konuşmacı Özellikleri: Konuşmacının cinsiyeti, akademik/unvan bilgisi ve uzmanlık alanı (STEM, Sağlık, Sosyal Bilimler vb.).
- Konuşma Süreleri: Her bir konuşmacının videodaki toplam konuşma süresi kronometre ile saniye bazında ölçülmüş ve kaydedilmiştir.
- Kimlik Temsili: Konuşmacının kendini veya sunucunun onu nasıl tanıttığı (akademik unvan, mesleki kimlik, popüler kimlik vb.).
- Söylem Üslubu: Konuşmacının bilgiyi aktarırken kullandığı dilin niteliği (akademik, açıklayıcı, popüler, anlatısal vb.).

Kodlama Süreci ve Güvenilirlik: Verilerin kodlanması, tek araştırmacı tarafından gerçekleştirilmiştir. Nitel araştırmalarda ideal olan, iki veya daha fazla bağımsız kodlayıcı arasındaki uyumu ölçen (örneğin, Cohen's Kappa, Krippendorff's Alpha katsayısı gibi) bir güvenilirlik analizinin yapılmasıdır. Ancak bu çalışmada, aşağıdaki nedenlerle kodlama işlemi tek bir araştırmacı tarafından yürütülmüştür.

- Kavramsal Çerçevenin İçsel Tutarlılığı: Önceden tanımlanmış ve oldukça nesnel olan analiz kategorileri (konuşmacı cinsiyeti, uzmanlık alanı, konuşma süresi gibi), kodlama sürecinde yoruma dayalı sapma riskini en aza indirecek şekilde yapılandırılmıştır. Bu

ISBN NR. : 978-625-5694-38-6

durum, tek bir kodlayıcının dahi veriyi yüksek bir tutarlılıkla işlemesine olanak tanımıştır.

- Sistemik Kodlama ve Dokümantasyon: Kodlama sürecinin güvenilirliğini artırmak amacıyla, tüm veriler önceden oluşturulmuş standart bir kodlama tablosuna işlenmiş ve her bir karara dair kısa açıklamalar kayıt altına alınmıştır. Bu yaklaşım, kodlamanın keyfiliğini engellemiş ve şeffaf bir araştırma izi (research trail) oluşturulmasını sağlamıştır.
- Zamanlama ve Kaynak Kısıtları: Bu metodolojik sınırlılığın farkında olarak, bulguların sunumunda iddialı genellemelerden özellikle kaçınılmış; bunun yerine, doğrudan veriden türetilmiş betimleyici sonuçlara ve bu sonuçlar üzerine eleştirel bir yoruma odaklanılmıştır.

Veri Analiz Stratejileri: Toplanan veriler, hem nicel hem de nitel teknikler kullanılarak analiz edilmiştir:

- Nicel Analiz: Konuşmacı cinsiyet dağılımı, konuşma sürelerinin ortalamaları ve temsil edilen alanların yüzdeleri gibi betimleyici istatistikler hesaplanmıştır. Bu analizler, temsildeki eşitsizliklerin büyüklüğünü ve yönünü somut bir şekilde göstermek için kullanılmıştır.
- Nitel Analiz: Söylem üslubu ve kimlik temsili gibi kategorilerden elde edilen veriler, tematik analiz yoluyla yorumlanmıştır. Bu süreçte, kadın konukların bilgiyi aktarma biçimlerindeki ortak kalıplar ve kendilerini sunuş şekillerindeki vurgular tespit edilmiştir.

Sınırlılıklar: Bu çalışmanın sınırlılıkları ve bu sınırlılıkları hafifletmek için izlenen stratejiler şunlardır:

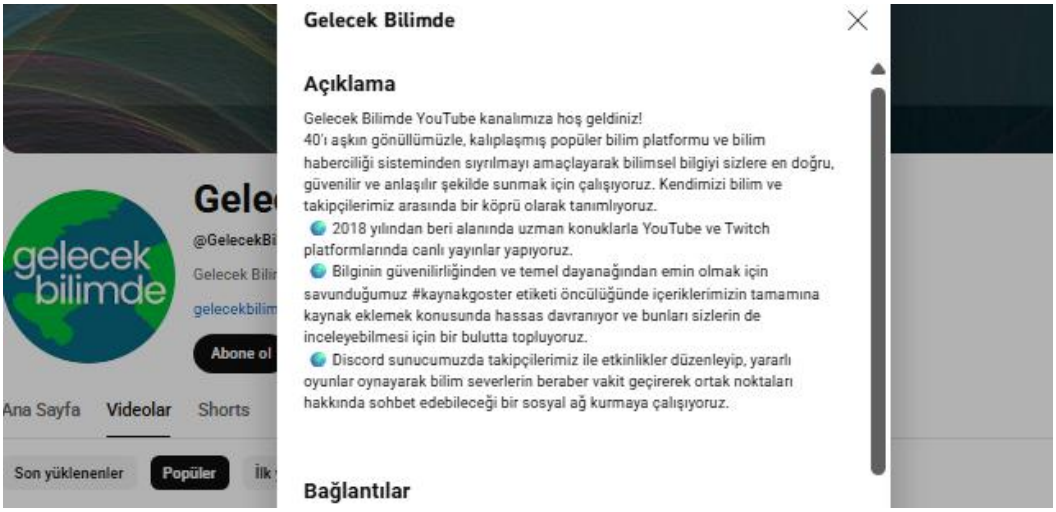
- Örneklem Sınırlılığı: Çalışma, yalnızca bir YouTube kanalını incelemiştir ve bulgular Türkiye'deki tüm dijital bilim iletişimi ekosistemi için genellenemez. Bu durum, araştırma tasarımının doğal bir sınırlılığıdır.
- Yönetme Stratejisi: Bu sınırlılık, çalışmanın kapsamı açıkça belirtilerek yönetilmiştir. Bulgular, genel geçer sonuçlar olarak değil, önemli bir vaka incelemesinin (case study) derinlemesine sonuçları olarak sunulmuştur. Gelecekteki araştırmalar için farklı platformları ve kanalları içerecek karşılaştırmalı çalışmalar önerilmektedir.
- Zaman ve Kapsam Sınırlılığı: Analiz, belirli bir zaman diliminde (Eylül 2025 itibariyle) "Popüler" videolarla sınırlandırılmıştır.
- Ölçüm Sınırlılığı: Konuşma süresi gibi ölçümler, izleyici etkileşimi veya içeriğin bilimsel karmaşıklığı gibi niteliksel boyutları tam olarak yakalayamayabilir.

Araştırma Etiği: Bu çalışma, herkese açık olarak yayınlanmış videoları analiz ettiğinden, doğrudan bireylerle etkileşime girilmemiştir. Bu sebeple etik kurul iznine gerek duyulmamıştır. Kanalın ve konukların isimleri bilimsel bir çalışmanın nesnesi olarak tarafsız bir şekilde kullanılmış, kişisel yorum ve eleştirilerden kaçınılmıştır.

BULGULAR

ISBN NR. : 978-625-5694-38-6

Gelecek Bilimde YouTube kanalı, 2018'den bu yana düzenli içerik üreterek Eylül 2025 itibariyle 113 bin abone ve yaklaşık 667 video ile bilimsel bilginin dijital dolaşımında önemli bir aktör konumundadır. Bu kanalın seçilme nedeni, hem Türkiye'deki en aktif bilim iletişimi platformlarından biri olması hem de farklı disiplinlerden uzmanları konuk ederek geniş bir izleyici kitlesine ulaşmasıdır. Dolayısıyla kadın temsili açısından güçlü bir örneklem sunmaktadır.

Şekil 1 Gelecek Bilimde Youtube Kanal Açıklaması, 2025

Bu bağlamda şu soruya cevap aranmıştır: *Gelecek Bilimde kanalı kadın bilim insanlarına sahne açıyor mu?* Yöntem kısmında açıklandığı üzere, Gelecek Bilimde kanalının "Videolar" sekmesindeki "Popüler" başlığı altındaki 114 videodan ücretsiz olarak erişilebilecek videolar değerlendirilmiş ve kadın konukların yer aldığı 11 video; konu alanları, konuşma süreleri, kimlik temsilleri ve söylem üslupları açısından analiz edilmiştir.

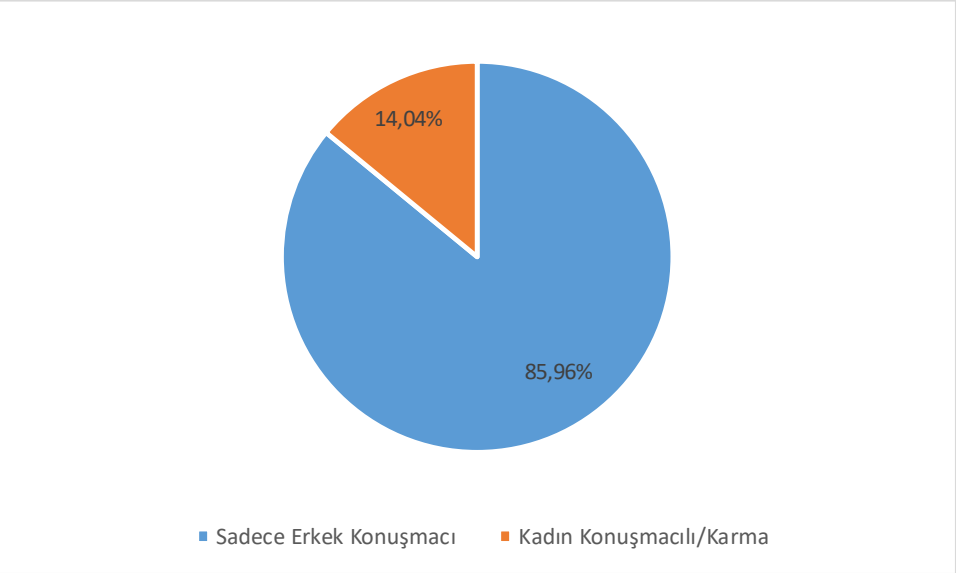
Tablo 1. Tablo 1: Gelecek Bilimde Kanalında Konuşmacı Cinsiyet Dağılımı ve Alanlara Göre Kadın Temsili

Konuşmacı Tipi	Video Sayısı	Yüzde (%)
Sadece Erkek Konuşmacı	98	85,96%
Kadın Konuşmacılı/Karma	16	14,04%
Sadece Kadın	11	9,65%
Karma (Kadın+Erkek)	5	4,39%
TOPLAM	114	100%

Analiz kapsamında toplam 114 video değerlendirilmiştir. Bu videoların yalnızca 11'i (%9,65) kadın konuşmacılara yer verirken, 98'i (%85,96) erkek konuşmacılarla sınırlı kalmış, 5'i (%4,39) ise karma katılımlı olmuştur. Konuşma süreleri tekil programlarda dengeli görünse de karma programlarda kadınların süreleri görece daha kısa kalmıştır. Kimlik temsili açısından

ISBN NR. : 978-625-5694-38-6

kadınlar genellikle akademik unvan veya uzman kimliğiyle öne çıkarken, söylem üslupları çoğunlukla akademik ve açıklayıcı bir nitelik taşımaktadır.

Şekil 2 Gelecek Bilimde Kanalı Konuşmacı Dağılımı

Disipliner Alanlara Göre Kadın Temsili: Kadın konuşmacıların temsil edildiği alanlar incelendiğinde, belirgin bir yoğunlaşmanın olduğu görülmüştür. Kadınlar en çok sağlık bilimleri, psikoloji, eğitim bilimleri ve felsefe gibi geleneksel olarak toplumsal cinsiyet rolleriyle ilişkilendirilen alanlarda görünür olmuştur. Buna karşılık, mühendislik, teknoloji, fizik ve matematik gibi STEM (Bilim, Teknoloji, Mühendislik, Matematik) alanlarındaki temsilleri son derece düşük seviyededir. Bu bulgu, dijital platformların, akademide ve geleneksel medyada var olan toplumsal cinsiyet ayrımlarını yeniden üretme potansiyeline işaret etmektedir.

Konuşma Süreleri ve Katılım Dengesi: Kadın konukların yalnız olduğu videolarda konuşma sürelerinin dengeli olduğu gözlemlenmiştir. Ancak, kadın ve erkek konukların birlikte yer aldığı karma videolarda, kadın konukların ortalama konuşma sürelerinin, aynı videolardaki erkek meslektaşlarına kıyasla yaklaşık %30 daha kısa olduğu tespit edilmiştir. Bu durum, kadınların söz hakkı ve söz süresi noktasında bir eşitsizlikle karşı karşıya kalabildiklerini göstermektedir.

Kimlik Temsili ve Söylem Üslubu: Kadın konukların kimliklerinin nasıl temsil edildiği analiz edildiğinde, büyük oranda akademik unvanlarına (örneğin, "Dr.", "Prof. Dr.") ve uzmanlık alanlarına vurgu yapıldığı belirlenmiştir. Bu durum, kanalın kadın konukların otoritesini ön plana çıkarmaya özen gösterdiği şeklinde yorumlanabilir. Söylem üslubu açısından ise kadın konukların büyük çoğunluğunun, bilgiyi aktarırken açıklayıcı, akademik disipline uygun ve oldukça resmi bir dil benimsediği gözlemlenmiştir. Örneğin, bir kadın konuk karmaşık bir teorik kavramı anlatırken, "Burada temel olarak üç ana varsayımdan söz edebiliriz..." gibi akademik çerçeveye sıkı sıkıya bağlı bir üslup kullanmıştır.

Bulgular, kadınların dijital bilim söylemindeki görünürlüğünün artmasına rağmen hâlâ sınırlı olduğunu göstermektedir. Kadın konuklar daha çok sağlık, psikoloji ve sosyal bilimler gibi

ISBN NR. : 978-625-5694-38-6

alanlarda yer almakta; buna karşılık mühendislik, teknoloji ve temel bilimler gibi STEM alanlarında temsilleri oldukça düşüktür.

SONUÇ ve ÖNERİLER

Bu çalışma, dijitalleşmenin bilimsel söylemi dönüştürerek yeni medya platformlarında geniş kitlelere ulaştırdığı bir dönemde, toplumsal cinsiyet eşitsizliklerinin bu mecralarda nasıl yeniden üretildiğini ortaya koymayı amaçlamıştır.

Bu çalışmanın bulguları, dijital bilim iletişimi platformlarının, kadın bilim insanları için hem umut verici potansiyeller hem de kalıcı yapısal engeller barındırdığını ortaya koymaktadır. "Gelecek Bilimde" kanalı özelinde elde edilen veriler, dijitalleşmenin "fırsat" ve "eşitsizlik" arasındaki ikili doğasını net bir şekilde gözler önüne sermiştir.

Çalışmanın en çarpıcı bulgusu, incelenen 114 popüler videonun %85,96'sının yalnızca erkek konuşmacılardan oluşmasıdır. Bu oran, platformun, bilim söylemini şekillendirmede erkek seslerinin ezici bir şekilde baskın olduğu bir alan haline geldiğini göstermektedir. Kadınların temsil oranının (%9,65) son derece düşük olması, dijital platformların otomatik olarak kapsayıcılık getirmediğinin; aksine, içerik üretimindeki toplumsal cinsiyet eşitsizliklerini yansıtabildiğinin ve hatta pekiştirebildiğinin güçlü bir kanıtıdır. Öte yandan, kadınların temsil edildiği içerikler analiz edildiğinde, bu temsilin de eşitsiz bir dağılım gösterdiği görülmüştür. Kadın konukların sağlık, psikoloji ve sosyal bilimler gibi alanlarda yoğunlaşması, mühendislik ve temel bilimler gibi STEM alanlarındaki düşük görünürlükleri, geleneksel toplumsal cinsiyet kalıplarının dijital mecrada da yeniden üretildiğine işaret etmektedir. Bu bulgu, dijital platformların "yansıtma" işlevine iyi bir örnektir. Ancak, kanalın kadın konukların akademik kimliklerini ve uzmanlıklarını ön plana çıkarması, onlara bilimsel otorite alanı tanıması ve kendi programlarında söz sürelerini korumalarına izin vermesi, dijital mecranın geleneksel medyaya kıyasla bir "fırsat" alanı da yaratabildiğini göstermektedir. Ne var ki, karma programlarda kadınların konuşma sürelerinin erkek meslektaşlarına kıyasla belirgin şekilde kısa olması, bu fırsat alanının sınırlarını ve kırılganlığını ortaya koymaktadır.

Araştırma, dijital bilim iletişiminde toplumsal cinsiyet eşitliğinin tesadüflere bırakılamayacak kadar kritik olduğunu göstermiştir. Dijital platformlar, bilimi demokratikleştirme potansiyelini gerçekten yakalamak istiyorsa, aşağıdaki noktalara odaklanmalıdır:

Proaktif Denge Politikası: Kanal yönetimleri, konuk seçimlerinde cinsiyet dengesini gözeten şeffaf bir kota-niyeti politikası benimseyebilir. Bu, kadın uzmanlara ulaşmak için daha fazla çaba sarf edilmesi anlamına gelmelidir.

STEM'de Kadın Temsilini Teşvik: Özellikle mühendislik, teknoloji, fizik ve matematik gibi alanlardaki kadın akademisyen ve araştırmacıların platforma davet edilmesi için özel çaba gösterilmelidir.

ISBN NR. : 978-625-5694-38-6

Moderasyon ve İzleyici Etkileşimi: Yorum bölümlerinde cinsiyetçi ve ayrımcı söylemleri etkin bir şekilde temizleyen moderasyon politikaları uygulanmalıdır. Bu, kadın konuklar için daha güvenli bir dijital ortam yaratacaktır.

Sonuç olarak, bu çalışma, "Gelecek Bilimde" kanalının kadın bilim insanları için bir "fırsat penceresi" araladığını, ancak bu pencerenin henüz yapısal eşitsizliklerin gölgesinde kaldığını ortaya koymaktadır. Dijital platformlar, yalnızca birer teknolojik araç değil, aynı zamanda toplumsal ilişkilerin yeniden üretildiği sosyal alanlardır. Bu nedenle, bilim iletişiminde gerçek bir dönüşüm için, teknolojik gelişmelerin yanı sıra, bilinçli ve niyetli eşitlik politikalarının hayata geçirilmesi elzemdir.

KAYNAKÇA

Afiani, I. (2018). Advancing women's digital skills and economic empowerment through girls in tech Indonesia: A case study. SALASIKA: Indonesian Journal of Gender, Women, Child, and Social Inclusion's Studies, 35(2), 21–32. https://doi.org/10.36625/sj.v1i1.39.

Allgaier, J. (2019). Science and environmental communication on YouTube: Strategically distorted communications in online videos on climate change and climate engineering. Frontiers in Communication, 4(36).

Bauer, M. W. (2013). The knowledge society favours science communication, but puts science journalism into the clinch. İçinde P. Baranger & B. Schiele (Yay.), Science Communication Today. International Perspectives, Issues and Strategies (ss. 145–166). CRNS Editions.

Bruns, A. (2008). Blogs, Wikipedia, Second Life, and Beyond, From Production to Produsage. Peter Lang.

Cullen, R. (2001). Addressing the Digital Divide. İçinde Libraries and Librarians: Making a Difference in the Knowledge Age. Council and General Conference: Conference Programme and Proceedings (67th, Boston, MA, August 16-25, 2001).

Fähnrich, B. (2021). Conceptualizing science communication in flux — a framework for analyzing science communication in a digital media environment. JCOM – Journal of Science Communication, 20(03), Y02. https://doi.org/10.22323/2.20030402.

Fähnrich, B., Weitkamp, E., & Kupper, J. F. (2023). Exploring 'quality' in science communication online: Expert thoughts on how to assess and promote science communication quality in digital media contexts. Public Understanding of Science, 32(5), 605–621. https://doi.org/10.1177/09636625221148054.

Kahan, D. M., Landrum, A., Carpenter, K., Helft, L., & Hall Jamieson, K. (2017). Science curiosity and political information processing. Political Psychology, 38(S1), 179–199.

Metag, J., & Schäfer, M. (2019). Hochschulkommunikation in Online-Medien und Social Media [University communication in online media and social media]. İçinde B. Fähnrich, J. Metag, S. Post, & M. Schäfer (Yay.), Forschungsfeld Hochschulkommunikation (ss. 363–391). Springer VS.

Newman, N., Fletcher, R., Schulz, A., Andı, S., & Nielsen, R. K. (2020). Reuters Institute Digital News Report 2020. Reuters Institute for the Study of Journalism.

ISBN NR. : 978-625-5694-38-6

Peláez-Sánchez, I. C., George Reyes, C. E., & Glasserman-Morales, L. D. (2023). Gender digital divide in education 4.0: A systematic literature review of factors and strategies for inclusion. Future in Educational Research, 1(2), 129–146. https://doi.org/10.1002/fer3.16.

UNESCO. (2017). Cracking the code: Girls' and women's education in science, technology, engineering and mathematics (STEM). UNESCO.

van Bavel, J. J., Baicker, K., Boggio, P. S., Capraro, V., Cichocka, A., Cikara, M., et al. (2020). Using social and behavioural science to support COVID-19 pandemic response. Nature Human Behaviour, 4(5), 460–471.

Weitkamp, E., Milani, E., Ridgway, A., & Wilkinson, C. (2021). Exploring the digital media ecology: Insights from a study of healthy diets and climate change communication on digital and social media. JCOM – Journal of Science Communication, 20(3), A02.

Zarocostas, J. (2020). How to fight an infodemic. The Lancet, 395(10225), 676.

ISBN NR. : 978-625-5694-38-6

GELENEKSELDEN FEMVERTİSİNG'E: REKLAMLARDA KADIN KARAKTERİN DEĞİŞEN İMAJI

Dr. Hediye Şirin AK[1]

[1] Çankırı Karatekin Üniversitesi, İİBF; Siyaset Bilimi ve Kamu Yönetimi,
hediyesirin@karatekin.edu.tr, 0000-0002-5629-6432

ÖZET

Kadınlar tarih boyunca geleneksel rolleri ile ev içinde tanımlanan cins olmuştur. Kamusal alana çıkıp modern rollere bürünmeleri ise uzun süren mücadelelerle gerçekleşebilmiştir. Feodal dönemde nispeten az olan cinsiyetçi iş bölümü sanayinin gelişmesi ile daha da artmıştır. Sanayi devriminin yarattığı yeni çalışma ortamı erkekleri fabrikalarda ve diğer kamusal alanlarda tanımlarken kadınları özel alanlarda geleneksel rollerin içinde tanımlamıştır. I. Dünya savaşının yarattığı iş gücü açığını kapatmak için kamusal alana çağrılan kadınlar bu tarihten sonra artan oranlarda kamusal alanda yer almaya başlamıştır. Televizyonun bir iletişim aracı olarak insanların hayatına girmesi ile diğer iletişim araçlarında olduğu gibi televizyonda geleneksel cinsiyet rollerini pekiştiren alanda konumlanmıştır. Kitap, gazete, dergi, sinema filmleri, televizyon dizi ve programları, reklamlar v.b. araçlar incelendiğinde ilk çıktıkları andan itibaren geleneksel kadın ve erkek kimliğinin şekillenmesinde rol oynadıklarını tespit etmek mümkündür. 20.yy. da yaşanan gelişmeler kadın ve erkek eşitliğini savunan feminist akımların güçlenmesine paralel olarak bu araçların tamamında derin dönüşümlere yol açmıştır. Çalışma kapsamında televizyon reklamlarında kadınların değişen imajına ve bu değişimin ailedeki cinsiyetçi iş bölümünü dönüştürmedeki rolüne odaklanılmaktadır. 1900'lü yılların başlarında yayınlanan televizyon reklamları incelendiğinde; geleneksel rollerle bütünleşmiş, mağdur, pasif ve hizmet eden kadınları görüyoruz. Bu izlenceler, izleyenler tarafından geleneksel kadın ve erkek rollerinin pekiştirilmesine ve yeniden üretilmesine yol açmıştır. Bu doğrultuda 2000'li yıllardan itibaren yeni dönem reklamlarını incelediğimizde ise, kadın karakterlerin güçlü, aktif ve bağımsız bir şekilde sunulduğunu, femvertising örnekleri içinde gözlemlemekteyiz. Çalışma kapsamında eski ve yeni reklam örneklerinden oluşturulan bir örneklem karşılaştırmalı olarak incelenmiştir. Bu inceleme sonucunda reklamlarda kadın karakterlerin değişen imajının geleneksel kadın erkek rollerini yeniden yaratmayı bırakarak modern kadın imajını yayma konusunda etkili rol oynadığı anlaşılmıştır. Bununla birlikte değişen anne ve baba rollerinin de

ISBN NR. : 978-625-5694-38-6

yer aldığı reklamlar geleneksel aile rollerinde de bir dönüşüm yaratma potansiyeli taşımaktadır.

Anahtar Kelimeler : Reklamlarda Kadın, Toplumsal Cinsiyet Rolleri, Femvertising, Medya ve Toplumsal Cinsiyet

FROM TRADİTİON TO FEMVERTİSİNG: THE CHANGİNG IMAGE OF FEMALE CHARACTERS İN ADVERTİSEMENTS

Dr. Hediye Şirin AK[1]

[1] Çankırı Karatekin Üniversitesi, İİBF; Siyaset Bilimi ve Kamu Yönetimi,
hediyesirin@karatekin.edu.tr, 0000-0002-5629-6432

ABSTRACT

Women have historically been defined as the gender associated with traditional roles within the home. Their entry into the public sphere and adoption of modern roles, however, was achieved through long-standing struggles. In the feudal era, gendered divisions of labor were relatively limited, but with the development of industry, these divisions became more pronounced. The new work environment created by the Industrial Revolution defined men in factories and other public spaces, while women were confined to private spheres within traditional roles. Women were called into the public sphere during World War I to fill labor shortages, and from that point on, they increasingly participated in public life. With the advent of television as a means of communication, it, like other media, was positioned as a space that reinforced traditional gender roles. When examining books, newspapers, magazines, films, television series and programs, and advertisements from their inception, it is evident that these tools played a role in shaping traditional male and female identities. Developments in the 20th century, alongside the strengthening of feminist movements advocating gender equality, led to profound transformations across all these media. This study focuses on the changing image of women in television advertising and the role of this transformation in reshaping gendered divisions of labor within the family. An examination of television advertisements published in the early 1900s reveals women integrated into traditional roles, depicted as passive, submissive, and service-oriented. These narratives contributed to the reinforcement and reproduction of traditional male and female roles among viewers In this context, examining contemporary advertisements from the 2000s onward, we observe female characters being portrayed as strong, active, and independent, as exemplified in femvertising campaigns. The study employed a comparative analysis of a sample of both historical and contemporary advertisements. This

ISBN NR. : 978-625-5694-38-6

examination indicates that the changing portrayal of women in advertising has played an effective role in moving away from reproducing traditional gender roles and promoting a modern female image. Moreover, advertisements depicting evolving maternal and paternal roles hold the potential to transform traditional family roles as well.

Keywords: Women in Advertising, Gender Roles, Femvertising, Media and Gender

ISBN NR. : 978-625-5694-38-6

PORTFOLYO YÖNTEMİNİN BETİMSEL İÇERİK ANALİZİ

Feyza Nur BAŞAR
Sivas Cumhuriyet Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Temel Eğitim ABD,
fyzbasar.05@outlook.com - ORCID: 0009-0005-9717-3868

ÖZET

Bu araştırmada portfolyo yönteminin Türk eğitim sistemindeki yeri betimsel içerik analizi ile incelenmiştir. 2005-2024 yılları arasında yapılmış 29 çalışma (22 makale, 6 tez, 1 doktora tezi) analiz edilmiştir. Bulgular, portfolyo yönteminin öğrencilerin bireysel gelişimlerini destekleyen, motivasyonlarını artıran ve öğrenmenin kalıcılığını güçlendiren önemli bir araç olduğunu göstermektedir. Çalışmaların çoğunluğu öğrenci odaklı ve nicel desenlidir. Öğretmenler ve diğer paydaşlara yönelik araştırmaların sınırlı olduğu görülmüştür. Portfolyo, öğrencilerin akademik başarılarının yanı sıra öz değerlendirme becerilerinin gelişimine de katkı sağlamaktadır. Ayrıca fen ve teknoloji gibi uygulamalı derslerde başarıyı artırdığı gözlemlenmiştir. Araştırma, portfolyo yönteminin daha yaygın uygulanması, dijital portfolyo uygulamalarının geliştirilmesi ve farklı paydaşların süreçteki rollerinin incelenmesi gerektiğini vurgulamaktadır. Bu kapsamda portfolyo yöntemi, hem öğretim materyali hem de değerlendirme aracı olarak öğrenci merkezli eğitimin desteklenmesinde güçlü bir model sunmaktadır.

Anahtar Kelimeler: Portfolyo, Öğrenci ürün dosyası, Portfolyo değerlendirme

ISBN NR. : 978-625-5694-38-6

EĞİTİM SEVİYESİNDEKİ FARKLILIK BİREYİN GELİR DÜZEYİ VE DEĞERSEL FAKTÖRLERDEN DUYACAĞI MUTLULUK HAZZINI FARKLILAŞTIRIR MI?

DOES THE DIFFERENCE IN THE LEVEL OF EDUCATION OF THE INDIVIDUAL DIFFERENTIATE THE THEIR INCOME LEVEL AND HAPPINESS SATISFACTION FROM VALUE FACTORS?

Doç. Dr. Esengül SALİHOĞLU [1], Dr. Ayşegül HAN [2]

[1] Sivas Cumhuriyet Üniversitesi, İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi,

esalihoglu@cumhuriyet.edu.tr - 0000-0002-2005-1986

[2]Bağımsız Araştırmacı, ayşegullhann@gmail.com - 0000-0002-3390-2129

ÖZET

Bireyin gelir, istihdam, sağlık, başarı gibi değersel faktörlerin mutluluk hazzı üzerinde etkili olduğu bilinmektedir. Literatürde Beklenti Uyumsuzluğu Teorisi (Michalos, 1985) ve Göreli Gelir Teorisi (Easterlin, 2001) gibi kuramsal çerçeveler, bireyin eğitim düzeyinin mutluluk üzerindeki etkisini anlamada temel oluşturmaktadır. Teoriye göre eğitim düzeyi arttıkça, bireylerin gelir düzeyi ve istihdamın varlığından beklentilerini yükseltmektedir. Bu beklentilerin karşılanma düzeyinin ise mutluluk seviyesini yükseltmesi beklenmektedir. Ayrıca, bireylerin sosyal karşılaştırmaları ve alışkanlıkları, gelir ve istihdam memnuniyetini etkileyerek eğitimle birlikte mutluluk algısına yansımaktadır (Clark ve Shields, 2008).

Eğitimin bireylerin beklentilerini ve sosyal karşılaştırmalarını şekillendirerek, gelir ve istihdamın mutluluk üzerindeki etkisini dolaylı veya doğrudan etkilemesi beklenmektedir. Bu çalışmada, farklı eğitim seviyelerindeki bireylerin gelir ve istihdam kaynaklı mutluluk algıları alanında saygın çalışmalar ışığında sistematik olarak incelenmesi amaçlanmıştır.

Belirlenen amaç doğrultusunda, 2004-2024 yılları arasında Türkiye'de değersel (sağlık, sevgi, başarı, para, iş vb.) faktörlerin, bireylerin eğitim seviyelerine göre mutluluk düzeyleri üzerindeki etkileri değerlendirilmiştir. Bu doğrultuda 15 farklı regresyon modeli oluşturularak farklı eğitim seviyesi için mutluluk düzeyleri incelenmiştir.

Yapılan değerlendirmeler ışığında eğitim düzeyinin mutluluk algısını şekillendirmede belirleyici bir rol oynadığını göstermektedir.

Anahtar Kelimeler: Finans, Mutluluk, Eğitim, Gelir, Regresyon Modelleri

ISBN NR. : 978-625-5694-38-6

ABSTRACT

Valuational factors such as income, employment, health and achievement are known to have an impact on the satisfaction of happiness. In the literature, theoretical frameworks such as Expectancy Dissonance Theory (Michalos, 1985) and Relative Income Theory (Easterlin, 2001) form the basis for understanding the effect of an individual's education level on happiness. According to the theory, as the level of education increases, individuals' expectations from the level of income and the existence of employment increase. The level of fulfillment of these expectations is expected to increase the level of happiness. In addition, individuals' social comparisons and habits affect income and employment satisfaction and are reflected in the perception of happiness with education (Clark and Shields, 2008).

By shaping individuals' expectations and social comparisons, education is expected to directly or indirectly affect the impact of income and employment on happiness. In this study, it is aimed to systematically examine the perceptions of income and employment-induced happiness of individuals with different levels of education in the light of reputable studies in the field.

In line with this objective, the effects of value-based factors (health, love, success, money, work, etc.) on happiness levels of individuals based on their education levels were evaluated in Turkiye between 2004 and 2024. To this end, 15 different regression models were created to examine happiness levels for different education levels. The evaluations show that education level plays a decisive role in shaping the perception of happiness.

Key Words: Finance, Happiness, Education, Income, Regression Models

1. GİRİŞ

Bireyin mutluluk seviyesi, gelir, istihdam, sağlık, başarı ve sevgi gibi değersel faktörlerden etkilenir; ancak bu etki düzeyi kişiden kişiye değişir. Eğitim düzeyi, bireylerin bu faktörleri algılama, değerlendirme ve deneyimleme biçimini etkileyerek mutluluk algısını şekillendirir. Beklenti Uyumsuzluğu Teorisi (Michalos, 1985) ve Göreli Gelir Teorisi (Easterlin, 2001) gibi kuramsal çerçeveler, bireyin eğitim düzeyinin mutluluk üzerindeki etkisini anlamada temel oluşturur. Eğitim düzeyi arttıkça, bireylerin gelir ve istihdamdan beklentileri yükselir ve bu beklentilerin karşılanma düzeyi mutluluk seviyesini belirler. Ayrıca, bireylerin sosyal

ISBN NR. : 978-625-5694-38-6

karşılaştırmaları ve alışkanlıkları, gelir ve istihdam memnuniyetini etkileyerek eğitimle birlikte mutluluk algısına yansır (Clark ve Shields, 2008).

Bu çalışmanın amacı, 2004-2024 yılları arasında Türkiye'de değersel (sağlık, sevgi, başarı, para, iş vb.) faktörlerin, bireylerin eğitim seviyelerine göre mutluluk düzeyleri üzerindeki etkilerini değerlendirmektir. Çalışma "Eğitim seviyesi farklılıkları, değersel faktörlerin bireylerin mutluluk düzeylerine olan etkisini nasıl değiştirir?" sorusu üzerinden şekillendirilmiştir. Çalışmada 15 model kurulmuş ve kurulan modeller üzerinden her eğitim seviyesi için mutluluk düzeylerini etkileyen değersel faktörler değerlendirilmiştir.

Çalışmanın bundan sonraki bölümünde alanda yapılan çalışmaların incelenmesi amacıyla literatür taraması yapılmış ve ardından üçüncü bölümde veri seti ve metodoloji tanıtılmıştır. Uygulama sonuçlarının yer verildiği dördüncü bölümün ardından sonuç bölümüyle çalışma tamamlanmıştır.

2. LİTERATÜR İNCELEMESİ

Literatürdeki çeşitli araştırmalar, eğitim düzeyinin gelir ve istihdam kaynaklı mutluluk üzerindeki etkisini farklı yöntem ve örneklemlerle incelemiştir. İncelenen çalışmalardan bazıları şu şekilde sıralanabilir. Pehlivan, Özbay ve Bingöl (2022), Türkiye'de ekonomik faktörlerin mutluluk üzerindeki etkilerini incelemişlerdir. Araştırmacılar eğitim ve gelir faktörlerinin mutluluk seviyesine anlamlı katkısı olduğunu tahmin etmişlerdir. Tan, Luo ve Zhang (2020), yükseköğretimin mutluluk ve sağlık üzerindeki olumlu etkisi olduğunu tahmin etmişlerdir. Bununla birlikte eğitim seviyesinin mutluluğun doğrudan ve dolaylı belirleyicisi olduğu sonucuna ulaşmışlardır. Judge ve Ilies (2018), eğitim, iş uyumu ve yaşam doyumu arasındaki karmaşık ilişkileri panel veri analiziyle incelemişlerdir. Unanue ve ark. (2017), iş tatmini ile yaşam doyumu arasındaki ilişkiyi temel psikolojik ihtiyaçlar bağlamında incelemişlerdir. Analiz sonucunda iş tatmininin yaşam doyumuyla pozitif yönde ilişkili olduğu sonucuna ulaşmışlardır. Lamb ve McKenzie (2015), Avustralya'da simültane denklem modelini kullanarak yaptıkları analizde, eğitimin hem doğrudan hem de gelir aracılığıyla yaşam doyumunu artırdığını tahmin etmişlerdir. Benyamini ve Kark (2001), eğitim seviyesinin yaşlı yetişkinlerde sağlık ve yaşam memnuniyetine etkisini incelemişlerdir. Yukarıda sunulan çalışmalara göre eğitim düzeyi

ISBN NR. : 978-625-5694-38-6

gelir ve istihdam kaynaklı mutluluk algısını hem doğrudan hem de dolaylı olarak etkilemektedir.

3. VERİ SETİ VE METODOLOJİ

Çalışmada 2004-2024 yılları arasında Türkiye'de değersel (sağlık, sevgi, başarı, para, iş vb.) faktörlerin, bireylerin eğitim seviyelerine göre mutluluk düzeyleri üzerindeki etkilerini değerlendirilmesi amacıyla 15 farklı model oluşturulmuştur. Bu modeller, her bir eğitim seviyesi için mutluluk düzeylerinin belirli değersel faktörlere göre nasıl farklılaştığını anlamayı hedeflemektedir. Bu bağlamda araştırma sorusu, "Eğitim seviyesi farklılıkları, değersel faktörlerin bireylerin mutluluk düzeylerine olan etkisini nasıl değiştirir?" şeklinde belirlenmiştir. Model 1'den Model 15'e kadar olan modeller, her eğitim seviyesi için mutluluk düzeylerini etkileyen değersel faktörleri değerlendirmektedir. Modeller aşağıdaki gibi sıralanmıştır:

Model 1:

$$f(okulyok_mutsuz_t = deger_saglik_t, deger_sevgi_t, deger_basari_t, deger_para_t, deger_is_t, deger_diger_t)$$

Model 2:

$$f(okulyok_orta_t = deger_saglik_t, deger_sevgi_t, deger_basari_t, deger_para_t, deger_is_t, deger_diger_t)$$

Model 3:

$$f(okulyok_mutlu_t = deger_saglik_t, deger_sevgi_t, deger_basari_t, deger_para_t, deger_is_t, deger_diger_t)$$

Model 4:

$$f(ilkokul_mutsuz_t = deger_saglik_t, deger_sevgi_t, deger_basari_t, deger_para_t, deger_is_t, deger_diger_t)$$

Model 5:

$$f(ilkokul_orta_t = deger_saglik_t, deger_sevgi_t, deger_basari_t, deger_para_t, deger_is_t, deger_diger_t)$$

Model 6:

$$f(ilkokul_mutlu_t = deger_saglik_t, deger_sevgi_t, deger_basari_t, deger_para_t, deger_is_t, deger_diger_t)$$

Model 7:

$$f(ortaokul_mutsuz_t = deger_saglik_t, deger_sevgi_t, deger_basari_t, deger_para_t, deger_is_t, deger_diger_t)$$

Model 8:

$$f(ortaokul_orta_t = deger_saglik_t, deger_sevgi_t, deger_basari_t, deger_para_t, deger_is_t, deger_diger_t)$$

Model 9:

$$f(ortaokul_mutlu_t = deger_saglik_t, deger_sevgi_t, deger_basari_t, deger_para_t, deger_is_t, deger_diger_t)$$

ISBN NR. : 978-625-5694-38-6

Model 10:

$$f(lise_mutsuz_t = deger_saglik_t, deger_sevgi_t, deger_basari_t, deger_para_t, deger_is_t, deger_diger_t)$$

Model 11:

$$f(lise_orta_t = deger_saglik_t, deger_sevgi_t, deger_basari_t, deger_para_t, deger_is_t, deger_diger_t)$$

Model 12:

$$f(lise_mutlu_t = deger_saglik_t, deger_sevgi_t, deger_basari_t, deger_para_t, deger_is_t, deger_diger_t)$$

Model 13:

$$f(yuksek_mutsuz_t = deger_saglik_t, deger_sevgi_t, deger_basari_t, deger_para_t, deger_is_t, deger_diger_t)$$

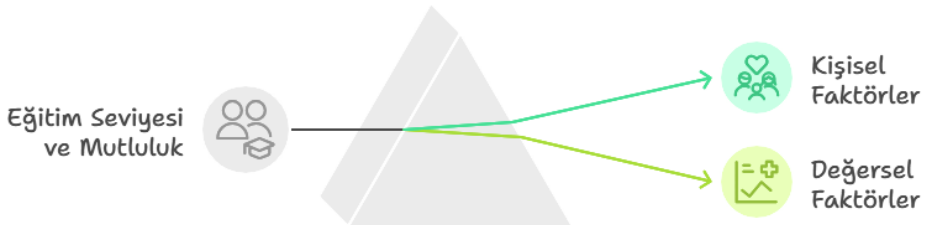
Model 14:

$$f(yuksek_orta_t = deger_saglik_t, deger_sevgi_t, deger_basari_t, deger_para_t, deger_is_t, deger_diger_t)$$

Model 15:

$$f(yuksek_mutlu_t = deger_saglik_t, deger_sevgi_t, deger_basari_t, deger_para_t, deger_is_t, deger_diger_t)$$

Her bir modelde bağımlı değişken, eğitim seviyesine göre mutluluk durumu olarak belirlenmişken, bağımsız değişkenler ise değersel mutluluk kaynaklarıdır. Çalışmanın kuramsal yapısını desteklemek ve analiz çerçevesini görsel olarak ortaya koymak amacıyla aşağıdaki şema oluşturulmuştur. Görsel 1, bireylerin eğitim seviyesi temelinde mutluluk düzeylerinin bir ana faktör grubu üzerinden değerlendirildiği yapıyı kavramsal düzeyde görselleştirmektedir.

Görsel 1. Eğitim Seviyesine Göre Mutluluğu Belirleyen Faktörler

Modeller kapsamında verilen değişkenlere ait detaylı bilgiler Çizelge 1'de yer almaktadır:

Çizelge 1. Değişkenlere Ait Detaylı Bilgiler

Değişken	Açıklama	Kaynak
Eğitim Seviyesi ve Mutluluk Düzeyi	Bireylerin eğitim seviyeleri (bir okul bitirmedi, ilkokul, ortaokul, lise, yükseköğretim) ile mutluluk düzeyleri (mutsuz, orta, mutlu) arasındaki ilişkiyi inceleyen bir değişkendir.	2004-2024 Yaşam Memnuniyeti Araştırması, TÜİK
Mutluluk Kaynağı - Değerler	Bireylerin mutluluğunu etkileyen değerler (sağlık, sevgi, başarı, para, iş, diğer)	2004-2024 Yaşam Memnuniyeti Araştırması, TÜİK

ISBN NR. : 978-625-5694-38-6

Çalışmada, değersel faktörlerin, bireylerin eğitim seviyelerine göre mutluluk düzeyleri üzerindeki etkilerini analiz etmek amacıyla Ridge regresyon analizi yöntemi kullanılmıştır. Ridge regresyon analizi, Hoerl (1962) tarafından önerilen istatistiksel bir yöntem olup özellikle çoklu doğrusal bağlantı problemlerinde kullanılan bir L2 düzenlileştirme tekniğidir. Ridge regresyon analizindeki temel amaç, regresyon katsayılarını sınırlamaktır. Bu amacı gerçekleştirmek için KKT terimine regresyon katsayılarının karelerinin toplamının bir çarpanı eklenir. Bu çarpan, "ceza" terimi olarak adlandırılır. Bu ekstra terim, regresyon katsayılarının büyüklüğünü kontrol ederek modelin aşırı öğrenmeye eğilimini azaltmaya yardımcı olur (Zou, 2020: 457).

Ridge regresyon denklemi aşağıdaki gibidir (Aktaş ve Yılmaz, 2003: 189):

$$y = \beta_0 + \beta_1 x_1 + \beta_2 x_2 + \cdots + \beta_p x_p + \lambda\Sigma(\beta_i^2) + \varepsilon$$

Burada; y bağımlı değişken, $x_1, x_2, \ldots, x_p$ bağımsız değişkenler, $\beta_0, \beta_1, \ldots, \beta_p$ regresyon katsayıları ve ε hata terimidir. $i = 1, 2, \ldots, p$'dir. $\lambda \geq 0$ bir ayar parametresidir ve ayrı olarak belirlenir. Ayar parametresi λ, bu iki terimin regresyon katsayısı tahminleri üzerindeki göreli etkisini kontrol eder. $\lambda = 0$ olduğunda, model EKK modeli ile aynı olur, dolayısıyla ceza teriminin bir etkisi olmaz. Ancak, λ sonsuza doğru gittikçe, ceza büyür ve ridge regresyon katsayı tahminleri sıfıra yaklaşır, ancak $\lambda = \infty$ olmadıkça hiçbir katsayıyı sıfıra ayarlamaz.

Genel olarak, L2 düzenleme tekniği, ilgisiz tahmin edicilerin seçiminden ve çoklu doğrusal bağlantıdan kaynaklanan model karmaşıklığını azaltmaya yardımcı olur. Ridge regresyonu modeldeki tüm p tahmincilerini içerir. λ'daki artış katsayıların büyüklüğünü azaltır ancak hiçbir öngörücüyü nihai modelin dışında bırakmaz. Küçültme cezasının sadece eğim terimine uygulandığına, kesişme noktasına uygulanmadığına dikkat etmek önemlidir.

4. BULGULAR VE DEĞERLENDİRME

Regresyon analizlerinin geçerliliğini değerlendirmek amacıyla, otokorelasyon, normallik, değişen varyans ve çoklu doğrusal bağlantı temel varsayımları test edilmiştir. Bu kapsamda, Çizelge 2'de otokorelasyon, normallik ve değişen varyans testlerine ilişkin bulgulara yer verilmiş; Çizelge 3'te ise çoklu doğrusal bağlantıya yönelik test sonuçları sunulmuştur.

Çizelge 2. Regresyon Varsayımlarına İlişkin Otokorelasyon, Normallik ve Değişen Varyans Test Sonuçları

Model	Breusch-Godfrey LM Test İstatistiği	Breusch-Pagan-Godfrey Test İstatistiği	Jarque-Bera Test İstatistiği
Model 1	0.102 (0.903)	0.393 (0.871)	3.738 (0.154)
Model 2	1.41 (0.281)	1.080 (0.419)	0.608 (0.737)
Model 3	1.200 (0.334)	1.389 (0.285)	0.215 (0.897)
Model 4	1.117 (0.358)	1.197 (0.362)	0.135 (0.934)

ISBN NR. : 978-625-5694-38-6

Model 5	2.287 (0.144)	0.76 (0.612)	0.658 (0.719)
Model 6	1.812 (0.205)	1.706 (0.191)	1.35 (0.509)
Model 7	1.532 (0.255)	0.27 (0.941)	1.933 (0.311)
Model 8	0.588 (0.57)	1.219 (0.353)	0.264 (0.876)
Model 9	0.023 (0.976)	1.024 (0.449)	0.088 (0.956)
Model 10	1.008 (0.126)	0.57 (0.747)	0.628 (0.73)
Model 11	1.049 (0.38)	0.852 (0.551)	0.193 (0.907)
Model 12	0.321 (0.731)	1.567 (0.228)	1.062 (0.587)
Model 13	0.183 (0.834)	1.185 (0.368)	0.68 (0.711)
Model 14	2.24 (0.149)	1.351 (0.299)	0.466 (0.791)
Model 15	0.867 (0.444)	2.399 (0.083)	0.394 (0.82)

Çizelge 2'de verilen bulgulara göre, tüm modellerde Breusch-Godfrey LM testi sonuçları otokorelasyon sorunu olmadığını göstermektedir. Benzer şekilde, Breusch-Pagan-Godfrey testi sonuçlarına göre modellerde değişen varyans sorunu bulunmamaktadır. Ayrıca, Jarque-Bera testi istatistiklerine göre hata terimlerinin dağılımı normaldir. Dolayısıyla, otokorelasyon, değişen varyans ve normallik varsayımları tüm modellerde sağlanmış, regresyon analizlerinin geçerliliğini olumsuz yönde etkileyebilecek herhangi bir yapısal sorunla karşılaşılmamıştır.

Çizelge 3. Regresyon Modeline İlişkin Çoklu Doğrusal Bağlantı Test Sonuçları

Modeller	Değişkenler	VIF Değeri
Model 1- Model 15	*deger_saglik*	23.391
	deger_sevgi	19.652
	deger_basari	18.509
	deger_para	28.6987
	deger_is	27.3172
	deger_diger	16.5974

Çizelge 3'te regresyon modellerine ilişkin çoklu doğrusal bağlantı durumu Varyans Şişirme Faktörü (VIF) değerleri aracılığıyla değerlendirilmiştir. 15 modelde kullanılan bağımsız değişkenler için hesaplanan VIF değerleri 10'un oldukça üzerinde olup, değişkenler arasında yüksek düzeyde doğrusal ilişki olduğunu göstermektedir. Bu sonuçlar, tüm modellerde çoklu doğrusal bağlantı sorununun bulunduğunu açıkça ortaya koymaktadır. Çoklu doğrusal bağlantı sorununun tüm modellerde tespit edilmesi üzerine, bu sorunu azaltmak ve daha güvenilir tahminler elde etmek amacıyla Ridge regresyon analizi uygulanmıştır.

Çizelge 5. Model 1–Model 15 Arası İçin Ridge Regresyon Sonuçları

	deger_saglik	*deger_sevgi*	*deger_basari*	*deger_para*	*deger_is*	*deger_diger*	*Sabit Terim*	R^2
Model 1	-0.449	-0.751	-0.011	0.380	0.898	-0.295	53.482	0.592
Model 2	0.082	-0.486	0.557	0.888	-0.044	-0.951	21.474	0.561

ISBN NR. : 978-625-5694-38-6

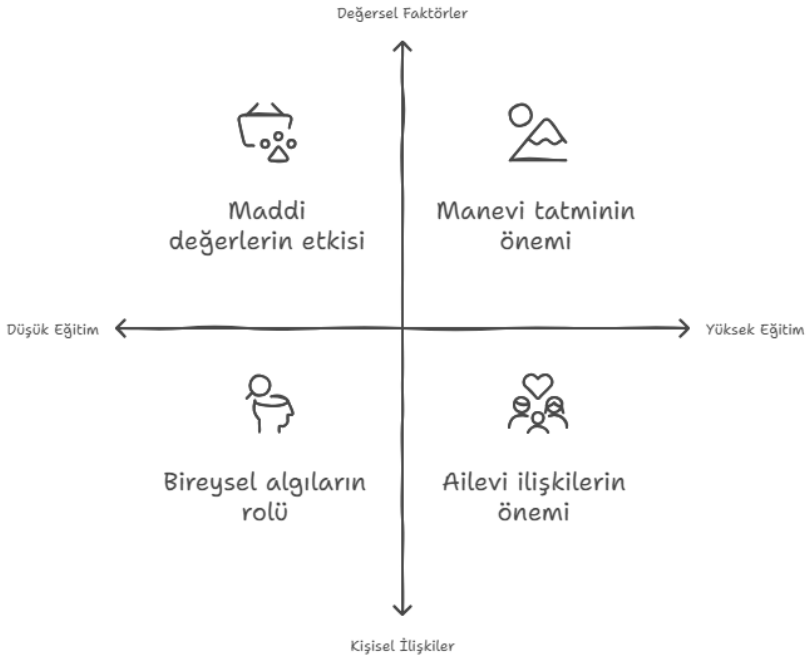
Model 3	0.310	1.212	-0.549	-1.432	-0.823	1.356	29.976	0.787
Model 4	-0.290	-0.522	0.580	0.454	-0.019	-0.273	33.735	0.538
Model 5	-0.324	-0.238	0.614	0.118	-0.070	-0.133	52.710	0.373
Model 6	0.613	0.734	-1.193	-0.527	0.094	0.367	13.723	0.483
Model 7	-0.389	-1.070	1.141	0.472	0.270	-0.453	42.607	0.608
Model 8	-0.347	-0.941	1.805	-0.004	-0.409	-0.332	57.235	0.603
Model 9	0.766	2.093	-3.021	-0.438	0.122	0.789	-2.521	0.661
Model 10	-0.292	-0.783	1.155	0.537	0.115	-0.943	31.546	0.656
Model 11	-0.259	-0.265	1.071	0.027	-0.327	-0.328	47.389	0.464
Model 12	0.558	1.108	-2.333	-0.490	0.363	1.040	20.012	0.593
Model 13	-0.224	-0.516	0.988	0.438	-0.337	-0.431	24.507	0.431
Model 14	-0.179	-0.584	2.798	0.778	-0.807	-0.108	28.541	0.852
Model 15	0.700	1.283	-3.276	-1.020	1.393	1.081	17.619	0.753

Çalışmanın değersel faktörler bağlamındaki Model 1–Model 15'e ilişkin bulguları, bireylerin eğitim seviyelerine göre mutluluk düzeylerinin sağlık, sevgi, başarı, para, iş ve diğer değer kaynaklarından nasıl etkilendiğini göstermektedir. Elde edilen sonuçlara göre, genel olarak düşük eğitim seviyelerinde (okuryazarlığı olmayan bireylerde; Model 1–3), özellikle "$deger_is$" ve "$deger_para$" değişkenlerinin mutluluk düzeyleri üzerinde belirgin ve pozitif etkileri gözlemlenmiştir. Bu bulgu, düşük eğitim düzeyine sahip bireyler için maddi ve iş yaşamına dair değerlerin mutluluğu önemli ölçüde belirlediğine işaret etmektedir. İlkokul ve ortaokul düzeyinde (Model 4–24), başarı ve sağlık gibi değerlerin etkisinin arttığı, özellikle mutsuz bireylerde "$deger_basari$" ve "$deger_saglik$" değişkenlerinin pozitif katsayılarla ön plana çıktığı görülmektedir. Ancak mutlu bireylerde (özellikle Model 6 ve 14) "$deger_basari$" değişkeninin negatif etkisi dikkat çekmektedir; bu durum, bu eğitim düzeyindeki bireylerin başarı odaklı yaklaşımların mutlulukla ters orantılı olabileceğini düşündürmektedir. Lise ve yükseköğretim düzeyinde (Model 10–15) ise sevgi ve iş gibi değerlerin mutluluk üzerindeki etkisi daha belirginleşmiştir. Özellikle Model 12 ve Model 15'de "$deger_sevgi$" ve "$deger_is$" değişkenlerinin yüksek pozitif katsayıları, bu gruptaki bireylerin mutluluk algılarında manevi tatminin ve mesleki başarı/aidiyetin daha baskın olduğunu göstermektedir. Ayrıca bu modellerdeki yüksek R^2 değerleri (örneğin Model 14 ve Model 15), değersel faktörlerin yükseköğretim düzeyindeki bireyler için mutluluk düzeylerini açıklamada oldukça güçlü olduğunu ortaya koymaktadır. Öte yandan, bazı modellerde (örneğin Model 3 ve Model 15) "$deger_para$" ve "$deger_basari$" değişkenlerinin negatif etkileri, değer atfedilen bazı unsurların aşırıya kaçtığında mutluluk üzerinde olumsuz etki yaratabileceğini göstermektedir. Bu bulgular, değersel faktörlerin mutluluk üzerindeki etkisinin bireylerin eğitim seviyelerine göre

ISBN NR. : 978-625-5694-38-6

farklılaştığını ve özellikle yüksek eğitim düzeylerinde manevi ve mesleki değerlere verilen önemin arttığını ortaya koymaktadır.

Görsel 2, 2004–2024 yılları arasında Türkiye örneğinde elde edilen bulgular doğrultusunda, bireylerin eğitim seviyeleri ile mutluluk düzeyleri arasındaki ilişkileri açıklayan kişisel ve değersel faktörleri kavramsal olarak görselleştirmektedir.

Görsel 2. Eğitim Seviyesine Göre Mutluluk Üzerindeki Etkiler

Görsel 2, eğitim düzeyi ile mutluluğun belirleyicileri arasında gözlemlenen farklılıkları, kişisel ve değersel faktörler ekseninde dört boyutta sınıflandırmaktadır. Yatay eksen bireylerin eğitim düzeyini düşükten yükseğe doğru gösterirken, dikey eksen mutluluk kaynaklarını kişisel ilişkiler ve değersel yönelimler olarak ayırmaktadır. Bulgulara göre; düşük eğitim düzeyine sahip bireylerde mutluluk, bireysel algılar ve maddi değerlerin etkisiyle şekillenmektedir. Öte yandan, yüksek eğitim düzeyine sahip bireylerde mutluluğun daha çok ailevi ilişkiler ve manevi tatmin gibi içsel ve sosyal faktörlerden beslendiği görülmektedir. Bu yapı, mutluluk algısının eğitim düzeyine göre farklılaştığını ve bireyin yaşamındaki önceliklerin bu doğrultuda çeşitlendiğini ortaya koymaktadır.

4. GENEL DEĞERLENDİRME VE SONUÇ

Bu çalışmanın amacı, 2004-2024 yılları arasında Türkiye'de değersel (sağlık, sevgi, başarı, para, iş vb.) faktörlerin, bireylerin eğitim seviyelerine göre mutluluk düzeyleri üzerindeki

ISBN NR. : 978-625-5694-38-6

etkilerini değerlendirmektir. Bu doğrultuda 15 farklı regresyon modeli oluşturulmuştur. Bu modeller, her bir eğitim seviyesi için mutluluk düzeylerinin belirli değersel faktörlere göre nasıl farklılaştığını anlamayı hedeflemektedir.

Elde edilen bulgular ışığında, eğitim düzeyinin mutluluk algısı üzerindeki etkisi çok yönlüdür. Eğitim, bireylerin beklentilerini şekillendirirken gelir ve istihdam memnuniyetini de etkiler. Ayrıca, eğitimli bireyler iş kaynakları ile iş talepleri arasında denge kurmaya çalışırken, bu durum iş tatmini ve dolayısıyla genel mutluluk üzerinde karmaşık etkiler yaratır. Türkiye ve uluslararası örneklerde de görüldüğü üzere, eğitim, ekonomik faktörlerin mutluluk üzerindeki etkisini güçlendiren veya zayıflatan önemli bir değişkendir. Bu nedenle, politika yapıcıların eğitim yatırımlarını artırarak, bireylerin yaşam kalitesini yükseltmeleri ve mutluluk seviyelerini artırmaları beklenmektedir.

KAYNAKÇA

[1] Aktaş, C. ve Yılmaz, V. (2003). Çoklu Bağıntılı Modellerde Liu ve Ridge Regresyon Kestiricilerinin Karşılaştırılması. *Anadolu Üniversitesi Bilim ve Teknoloji Dergisi*, 4(2), 189-194.

[2] Benyamini, Y., & Kark, J. D. (2001). Contribution of education to health and life satisfaction in older adults mediated by negative affect. Journal of Aging and Health, 13(3), 364-384. https://doi.org/10.1177/089826430101500301

[3] Hoerl, A. (1962). Application of Ridge Analysis to Regression Problems. *Chemical Engineering Progress*, 58, 54-59.

[4] Judge, T. A., & Ilies, R. (2018). Educated and happy: A four-year study explaining the links between education, job fit, and life satisfaction. Journal of Applied Psychology, 103(3), 365-379. https://doi.org/10.1037/apl0000284

[5] Lamb, S., & McKenzie, P. (2015). What's the good of education on our overall quality of life? A simultaneous equation model of education and life satisfaction for Australia. Australian & New Zealand Journal of Statistics, 59(2), 141-158. https://doi.org/10.1111/j.1467-842X.2014.00644.x

[6] Pehlivan, C., Özbay, F., & Bingöl, N. (2022). MAIN ECONOMIC FACTORS AFFECTING THE DETERMINATION OF HAPPINESS: A RESEARCH ON TURKEY. Sosyal Politika Çalışmaları Dergisi, 22(55), 259-275. https://doi.org/10.21560/spcd.vi.919615

ISBN NR. : 978-625-5694-38-6

[7] Tan, H., Luo, J., & Zhang, M. (2020). Higher education, happiness, and residents' health. Frontiers in Psychology, 11, 1669. https://doi.org/10.3389/fpsyg.2020.01669

[8] Unanue, W., Gómez, M. E., Cortez, D., Oyanedel, J. C., & Mendiburo-Seguel, A. (2017). Revisiting the link between job satisfaction and life satisfaction: The role of basic psychological needs. Frontiers in Psychology, 8, 680. https://doi.org/10.3389/fpsyg.2017.00680

[9] Zou, H. (2020). Comment: Ridge Regression-Still Inspiring After 50 Years. *Technometrics*, 62(4), 456-458. https://doi.org/10.1080/00401706.2020.180125.

ISBN NR. : 978-625-5694-38-6

İLKOKUL HAYAT BİLGİSİ DERS KİTAPLARINDA BULUNAN İÇERİKLERİN GÖRSELLERLE İLİŞKİSİNİN DEĞERLENDİRİLMESİ

Yüksek Lisans Öğrencisi, CEYLAN AKSOY[1]

[1] Sivas Cumhuriyet Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü, inci_0101@hotmail.com -

ORCID ID: 0009-0007-3472-7709

ÖZET

Bu çalışmanın amacı İlkokul Hayat Bilgisi ders kitaplarında bulunan içeriklerin görsellerle ilişkisinin uyum açısından değerlendirilmesidir. Bu amaçla nitel araştırma yöntemlerinden doküman incelemesi kullanılarak yapılan bu çalışmada, 2022-2023 eğitim-öğretim yılında ilkokullarda okutulan, 1. Sınıf Kök e Yayıncılık, 2. Sınıf MEB Yayıncılık, 3. Sınıf MEB Yayıncılık'a ait ders kitapları incelenmiştir. Araştırmada incelenen ders kitapları, her iki yarıyıl için tek kitap olarak basılmıştır. Kitaplarda bulunan toplam 6 ünitenin her birinden sınıf bazında birer konu seçilerek konuların görsellerle uyumlu olup olmadığı araştırma kapsamına alınmıştır. Veriler kategori listesi oluşturularak değerlendirilmiştir. Araştırmada hayat bilgisi ders kitaplarında içerik ve görsellerin genel uyumsuz olduğu sonucuna varılmıştır. Ders kitapları; 1, 2 ve 3. sınıf öğrencilerine yönelik içerik ve görselleri barındırdığından, kitaplarda bulunan görsel ve içerik uyumuna daha fazla dikkat edilmesi önerilebilir.

Anahtar Kelimeler: Hayat bilgisi dersi, Görsel-içerik uyumu, Ders kitapları.

EVALUATION OF THE RELATIONSHIP BETWEEN VISUALS AND CONTENTS IN PRIMARY SCHOOL LIFE SCIENCE TEXTBOOKS

Postgraduate, CEYLAN AKSOY[1],

[1] Sivas Cumhuriyet University, Institute of Educational Sciences, inci_0101@hotmail.com -
ORCID ID: 0009-0007-3472-7709

ABSTRACT

The purpose of this study is to evaluate the relationship between the content and visuals in primary school Life Sciences textbooks. Using document analysis, a qualitative research method, this study examined the 1st-grade textbooks from Kök e Publishing, 2nd-grade textbooks from MEB Publishing, and 3rd-grade textbooks taught in primary schools during the 2022-2023 academic year. The textbooks examined in the study were published as a single book for each semester. A topic was selected by grade from each of the six units in the textbooks to determine the compatibility of the topics with the visuals. The data were evaluated by creating a category list. The study concluded that the content and visuals in Life Sciences textbooks are generally inconsistent. Because the textbooks contain content and visuals intended for 1st, 2nd, and 3rd-grade students, it is recommended that more attention be paid to the visual and content compatibility in the textbooks.

Keywords: Life Sciences course, Visual-content compatibility, Textbooks.

1. GİRİŞ

Her ulus bireylerini toplum yaşamında yerlerini almaları, gerekli bilgi, beceri ve anlayışları edinmeleri, kişiliklerini geliştirmeleri için eğitime tabi tutar. Böylelikle topluma yararlı, sağlıklı, kendini tanıyan, kültürel değerlere hâkim, çevresel olumsuzluklardan kendini koruyabilen bireyler yetişir. Sürekli değişen ve gelişen dünyada bireylerin her yönüyle gelişebilmesi ve bilgiye ulaşması için çeşitli eğitim materyalleri mevcuttur. Bu materyallerden birisi de ders kitaplarıdır. Geçmişte davranışçı yaklaşıma göre hazırlanan ders kitapları birer

ISBN NR. : 978-625-5694-38-6

ansiklopedi niteliğinde iken, günümüzde yapılandırmacı yaklaşımın yanı sıra çoklu zekâ, işbirliğine dayalı öğrenme, yaratıcı düşünme gibi yeni yönelimler sayesinde üst düzey bilişsel becerileri geliştirmeyi amaçlayan öğretim araçları hâline gelmişlerdir (Kılıç, Seven, 2007).
Ders kitabı, öğrencilere dersin amaçları çerçevesinde bilgiler vermek ve onları eğitmek amacıyla hazırlanmaktadır. Bu nedenle öğretilecek bilgiler özlü olarak sunulmakta, öğretme-öğrenme etkinliklerini yönlendirecek, zenginleştirecek bir şekilde düzenlenmektedir. Ders kitabı öğrencilere bilimsel düşünme, tutum ve davranışları kazandırmaya yönelik bir yapı ve özelliğe de sahip bulunmaktadır (Güneş, 2022). Çağımız çocuklarının internet ile çok erken tanışması, erken yaşta fazlaca görsele maruz kalmaları göz önünde bulundurulduğunda ders kitapları ve ders kitaplarındaki görsellerin içerik ile uyumu daha da önemli hale gelmektedir.
Ders kitaplarındaki görseller, gerek içerik gerekse hayatı yansıtma gücü ile en önemli konulardan biri olarak karşımıza çıkmaktadır. İmgelerle düşünen, göstergebilimsel şemalar oluşturma, somutlaştırma ve tamamlama eğiliminde olan insan zihni, her nesnenin ya da düşüncenin karşılığını bulmaya çalışır. Öğrenme-öğretme sürecinin en etkili unsuru olarak yerini koruyan ders kitaplarındaki resimlemeler de bu noktada insanın doğasında var olan somutlaştırma ve görselleştirme eğilimini destekler niteliktedir (Yıldız, 2015). Eğitimin her kademesinde önemli bir yeri olan ders kitapları aynı zamanda hayatın içinden konuları barındırdıkça ve bunları ilgili görsellerle destekledikçe öğrencilerin daha da ilgisini çekmektedir. Ders kitaplarında konu ile ilgili orijinal, öğrenci seviyesine uygun, canlı ve çekici olan resim, fotoğraflarla birlikte grafik, şema, plan, harita ve diğer görsel öğelerden de faydalanılmalıdır (Baş, 2002). İlkokul eğitim programında öğrencileri hayata hazırlamaya, yaşamaları için temel becerileri kazandırmaya yönelik hayat bilgisi dersi oldukça önemli bir yere sahiptir.
Hayat Bilgisi Dersi Öğretim Programı, 1739 sayılı Milli Eğitim Temel Kanunu'nda ifade edilen Türk Millî Eğitimi'nin Genel Amaçları ile Temel İlkeleri esas alınarak hazırlanmıştır. Programın asıl amacı; temel yaşam becerilerine sahip, kendini tanıyan, sağlıklı ve güvenli bir yaşam süren, yaşadığı toplumun değerlerini özümseyen, doğaya ve çevreye duyarlı, araştıran, üreten ve ülkesini seven bireyler yetiştirmektir (MEB, 2018). Hayat Bilgisi dersi amaçları göz önünde bulundurulduğunda Hayat Bilgisi ders kitabı görsel metin ilişkisi de önem arz etmektedir. Özellikle 1. Sınıf ders kitabında ilk dönem çocukların okuma yazma bilmediği de düşünülünce çocukların metnin içeriğinden çok görseller aracılığı ile verilen konunun amacını kavraması gerekmektedir.

Araştırmanın Amacı:

İlkokul Hayat Bilgisi ders kitaplarında bulunan içeriklerin görsellerle ilişkisinin uyum açısından değerlendirilmesidir. Bu amaca ait alt amaçlar;

1. 1. Sınıf Hayat Bilgisi ders kitabının içerik görsel ilişki uyumu nasıldır
2. 2. Sınıf Hayat Bilgisi ders kitabının içerik görsel ilişkisinin uyumunun değerlendirilmesi.
3. 3. Sınıf Hayat Bilgisi ders kitabının içerik görsel ilişkisinin uyumunun değerlendirilmesi.

   Şeklindedir.

Araştırmanın Önemi:

Eğitim ve öğretim sürecinin temel taşlarından biri olan ders kitapları, dersin kazanımlarına göre farklı unsurlar bulundurmaktadır. Bu unsurların en önemlilerinden iki tanesi görsel ve içeriklerdir. Ders kitabındaki içeriklerin görsellerle desteklenmesi ve uyum içinde olması verilen eğitimin amacına ulaşması ayrıca önem arz etmektedir. Bir ders kitabında resimleme yapılırken metni okuyan kişinin zihninde parçayı görselleştirmesi için metinde vurgulanmak istenen nokta ile resimde vurgulanmak istenen noktanın paralellik göstermesi, küçük yaşta okumaya karşı ilgi ve olumlu tutum geliştirilmesi amacıyla resimlemelerin metinde

ISBN NR. : 978-625-5694-38-6

anlatılanlarla çelişmemesi gerekir (Ayhan, 2010). Bununla birlikte, resimlerin o sayfada anlatılanlarla ilgili olmasına dikkat edilmelidir (Sever, 2003). MEB Ders Kitapları ve Eğitim Araçları Yönetmeliği'nde (2009), "Kitaplarda metinleri açıklamak, pekiştirmek veya yorumlamak için kullanılan görsel unsurlar metin ile uyumlu olacak biçimde verilir" ifadesi ders kitaplarında dikkat edilmesi gereken resim-metin ilişkisinin, Milli Eğitim Bakanlığı tarafından da kabul gördüğünün bir göstergesi olmakla birlikte, ders kitapları incelendiğinde bu durumun sadece yönetmelikle sınırlı kaldığı, uygulamada ise sorunlar yaşandığı görülmektedir. Bu çalışmada, ilkokul Hayat Bilgisi ders kitaplarında yer alan içeriklerin, yine kitaplarda yer alan görsellerle ilişkisi saptanacak ve bu ilişkinin uyumlu olup olmadığı belirtilmeye çalışılacaktır.

Problem Cümlesi

İlkokul Hayat Bilgisi ders kitaplarında bulunan içerik ve görseller birbiri ile uyumlu mudur?

2.YÖNTEM

Bu bölümde, araştırmanın yöntemine, inceleme nesnelerine, verilerin toplanmasına ve analizine yönelik bilgilere yer verilmiştir.

2.1. Araştırmanın Yöntemi

Bu araştırmada, nitel araştırma yöntemlerinden doküman incelemesi kullanılmıştır.

Doküman incelemesi, araştırılması istenen olgu ve olaylara ait bilgi içeren yazılı materyallerin analizini kapsar. Doküman incelemesi tek başına bir araştırma yöntemi olabileceği gibi, diğer nitel verilerle birlikte yardımcı bilgi kaynağı olarak da kullanılmaktadır (Yıldırım ve Şimşek, 2013).

2.2. Araştırmanın İnceleme Nesneleri

İlkokul hayat bilgisi ders kitabındaki resimlemelerin metin ile ilişkisini tespit etmek amacıyla yapılan bu araştırmanın inceleme nesnesi, 2022-2023 eğitim-öğretim yılında ilkokullarda okutulan, 1. Sınıf Kök e Yayıncılık, 2. Sınıf MEB Yayıncılık, 3. Sınıf MEB Yayıncılık'a ait ders kitaplarıdır. Araştırmada incelenen ders kitapları, her iki yarıyıl için tek kitap olarak basılmıştır.

1. sınıf hayat bilgisi ders kitabı 204,
2. Sınıf hayat bilgisi ders kitabı 272,
3. Sınıf hayat bilgisi kitabı ise 200 sayfadan oluşmaktadır.

Kitaplarda bulunan toplam 6 ünitenin her birinden sınıf bazında birer konu seçilerek konuların görsellerle uyumlu olup olmadığı araştırma kapsamına alınmıştır.

2.3. Verilerin Toplanması:

Verilerin toplanması sürecinde, konu ile ilgili alan yazın taramasının ardından, ilkokul hayat bilgisi ders kitaplarında bulunan metinlerin resimlerle ilişkisini saptamaya yönelik, 7 maddelik kategori listesi oluşturulmuştur. Aday liste, inandırıcılık ve aktarılabilirlik için uzmana gönderilmiştir. Dönütler doğrultusunda gerekli dilsel düzeltmeler yapılmış, 7 kategoriden oluşan ve aşağıda gösterilen 'Görsel-İçerik İlişkisi Kategori Listesi' oluşturulmuştur:

Görsel-İçerik İlişkisi Kategori Listesi	
1.	Görsellerin ve içeriğin yerleştirilmesinde zemin-fon ilişkisine dikkat edilmiştir.
2.	Görseller metnin içeriği ile paralel olarak konumlandırılmıştır.
3.	Görseller içerik başlıklarını desteklemektedir.
4.	Görsellerdeki figürler içeriğin bağlamındaki duygularla örtüşmektedir..
5.	Görseller içerikte yer alan kavramlara gönderme yapmaktadır.
6.	Görseller içerikte verilmek istenen iletileri desteklemektedir.
7.	Görseller metindeki ana fikri desteklemektedir.

Hayat Bilgisi ders kitaplarının her birinde 6 ünite bulunmaktadır. İncelenecek metinler her üniteden bir metin olacak şekilde seçilmiştir. Bu araştırmada toplam 18 metin incelenmiştir.

ISBN NR. : 978-625-5694-38-6

2.4. Verilerin Analizi:

Verilerin analizinde betimsel analiz tekniği kullanılmıştır. Yıldırım ve Şimşek'e (2013) göre, bu yaklaşımda, elde edilen veriler, daha önceden belirlenen temalara göre özetlenir ve yorumlanır. Betimsel analizin dört aşaması vardır:

- Betimsel Analiz İçin Bir Çerçeve Oluşturma
- Tematik Çerçeveye Göre Verilerin İşlenmesi
- Bulguların Tanımlanması
- Bulguların Yorumlanması

Buna dayanarak "Resim-Metin İlişkisi Kategori Listesi" oluşturulmuştur. Oluşturulan çerçeveye göre düzenlenen veriler, son aşamada tanımlanırken yer yer doğrudan alıntılara başvurulmuştur. Verilerin yorumlanmasında, ilkokul hayat bilgisi ders kitapları bulunan hedef metinler ve bu metinlere ait görseller aralarındaki uyum açısından ayrı ayrı değerlendirilmiştir. Bulguların yorumlanmasında kategori listesi temel alınarak, veriler düz yazı biçiminde rapor edilmiştir.

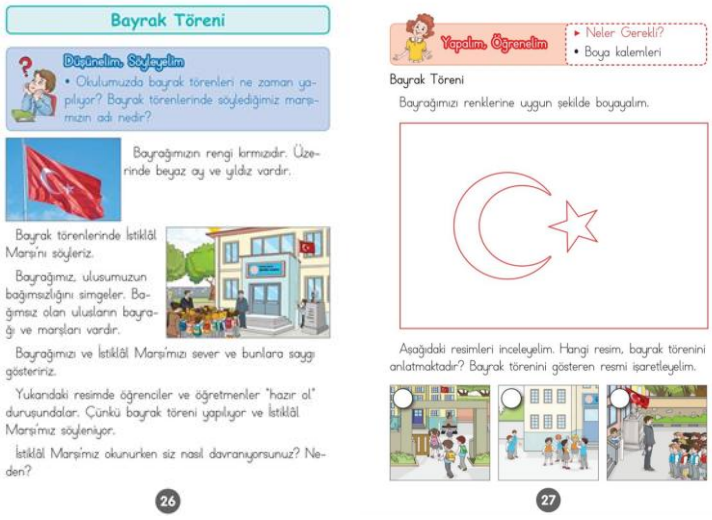
3. BULGULAR

3.1. Bu bölümde, İlkokul 1. sınıf Hayat Bilgisi ders kitaplarının incelenmesi sonucu elde edilen veriler aktarılmış ve bu verilerin yorumları yapılmıştır.

3.1.1. 'Bayrak Töreni' Metni

Çizelge 1. 'Bayrak Töreni' İsimli Metne Ait Bulgular

Görsel İçerik İlişkisi Kategori Listesi	Evet	Kısmen	Hayır
1. Görsellerin ve içeriğin yerleştirilmesinde zemin-fon ilişkisine dikkat edilmiştir.		X	
2. Görseller metnin içeriği ile paralel olarak konumlandırılmıştır.	X		
3. Görseller içerik başlıklarını desteklemektedir.	X		
4. Görsellerdeki figürler içeriğin bağlamındaki duygularla örtüşmektedir.		X	
5. Görseller içerikte yer alan kavramlara gönderme yapmaktadır.	X		
6. Görseller içerikte verilmek istenen iletileri desteklemektedir.		X	
7. Görseller metindeki ana fikri desteklemektedir.	X		

Görsel 1. Hayat bilgisi 1. Sınıf ders kitabının 26. ve 27. sayfalarına ait görseller

Tablo 1'e göre, 'Bayrak Töreni' isimli metinde, görsellerin ve içeriğin yerleştirilmesinde zemin-fon ilişkisine kısmen dikkat edilmiştir. Görseller metnin içeriği ile paralel olarak

ISBN NR. : 978-625-5694-38-6

konumlandırılırken, içeriklerin başlıklarını desteklemektedir. Görsellerdeki figürler içeriğin bağlamındaki duygularla kısmen örtüşmektedir. Görseller içerikte yer alan kavramlara gönderme yapmakta, içerikte verilmek istenen iletileri kısmen desteklemekte ve metindeki ana fikri desteklemektedir.

3.1.2. 'Kaynaklar Olmasaydı' Metni

Çizelge 2. 'Kaynaklar Olmasaydı' İsimli Metne Ait Bulgular

Görsel İçerik İlişkisi Kategori Listesi	Evet	Kısmen	Hayır
1.Görsellerin ve içeriğin yerleştirilmesinde zemin-fon ilişkisine dikkat edilmiştir.		X	
2.Görseller metnin içeriği ile paralel olarak konumlandırılmıştır.		X	
3.Görseller içerik başlıklarını desteklemektedir.		X	
4.Görsellerdeki figürler içeriğin bağlamındaki duygularla örtüşmektedir.		X	
5.Görseller içerikte yer alan kavramlara gönderme yapmaktadır.		X	
6.Görseller içerikte verilmek istenen iletileri desteklemektedir.		X	
7.Görseller metindeki ana fikri desteklemektedir.		X	

Görsel 2. Hayat bilgisi 1. Sınıf ders kitabının 71, 72 ve 73. sayfalarına ait görseller

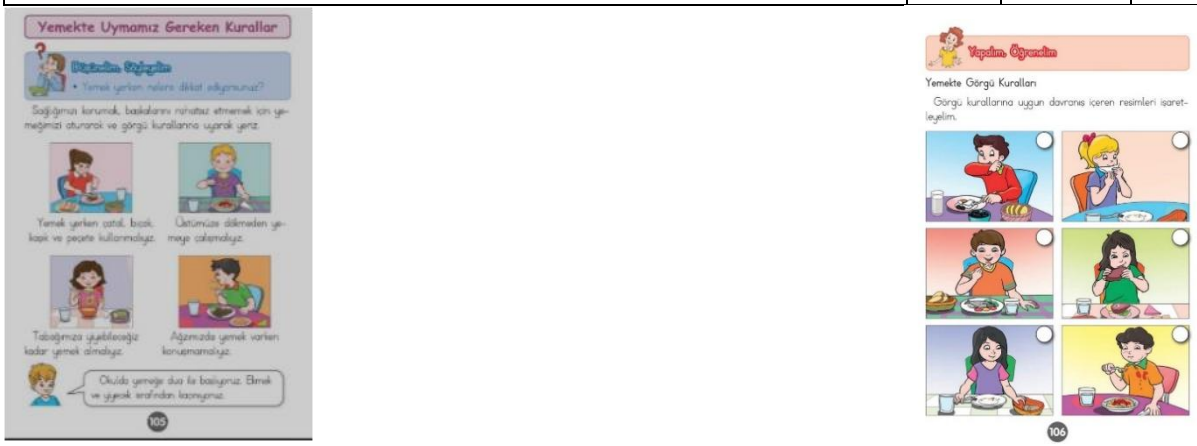
Tablo 2'ye göre, 'Kaynaklar Olmasaydı' isimli metinde, görsellerin ve içeriğin yerleştirilmesinde zemin-fon ilişkisine kısmen dikkat edilmiştir. Görseller metnin içeriği ile kısmen paralel olarak konumlandırılırken, içeriklerin başlıklarını yine kısmen desteklemektedir. Görsellerdeki figürler içeriğin bağlamındaki duygularla kısmen örtüşmektedir. Görseller içerikte yer alan kavramlara kısmen gönderme yapmakta, içerikte verilmek istenen iletileri kısmen desteklemekte ve metindeki ana fikri kısmen desteklemektedir. Görselde bulunan oda resmini kaynaklar ile ilişkilendirilememektedir.

3.1.3. 'Yemekte Uymamız Gereken Kurallar' Metni

ISBN NR. : 978-625-5694-38-6

Çizelge 3. 'Yemekte Uymamız Gereken Kurallar' İsimli Metne Ait Bulgular

Görsel İçerik İlişkisi Kategori Listesi	Evet	Kısmen	Hayır
1.Görsellerin ve içeriğin yerleştirilmesinde zemin-fon ilişkisine dikkat edilmiştir.	X		
2.Görseller metnin içeriği ile paralel olarak konumlandırılmıştır.		X	
3.Görseller içerik başlıklarını desteklemektedir.		X	
4.Görsellerdeki figürler içeriğin bağlamındaki duygularla örtüşmektedir.		X	
5.Görseller içerikte yer alan kavramlara gönderme yapmaktadır.		X	
6.Görseller içerikte verilmek istenen iletileri desteklemektedir.			X
7.Görseller metindeki ana fikri desteklemektedir.		X	

Görsel 3. Hayat bilgisi 1. Sınıf ders kitabının 105. ve 106. sayfalarına ait görseller

Tablo 3'e göre, 'Yemekte Uymamız Gereken Kurallar' isimli metinde, görsellerin ve içeriğin yerleştirilmesinde zemin-fon ilişkisine dikkat edilmiştir. Görseller metnin içeriği ile kısmen paralel olarak konumlandırılırken, görseller içeriklerin başlıklarını kısmen desteklemektedir. Görsellerdeki figürler içeriğin bağlamındaki duygularla kısmen örtüşmektedir. Görseller içerikte yer alan kavramlara kısmen gönderme yapmakta, içerikte verilmek istenen iletileri desteklememekte ve metindeki ana fikri kısmen desteklemektedir. Tabağımıza yiyebileceğimiz kadar yiyecek almalıyız görseli verilmek istenen mesajı vermemektedir.

3.1.4. 'Güvenli Yolculuk' Metni

Çizelge 4. 'Güvenli Yolculuk' İsimli Metne Ait Bulgular

Görsel İçerik İlişkisi Kategori Listesi	Evet	Kısmen	Hayır
1.Görsellerin ve içeriğin yerleştirilmesinde zemin-fon ilişkisine dikkat edilmiştir.	X		
2.Görseller metnin içeriği ile paralel olarak konumlandırılmıştır.		X	
3.Görseller içerik başlıklarını desteklemektedir.		X	
4.Görsellerdeki figürler içeriğin bağlamındaki duygularla örtüşmektedir.		X	
5.Görseller içerikte yer alan kavramlara gönderme yapmaktadır.	X		
6.Görseller içerikte verilmek istenen iletileri desteklemektedir.		X	
7.Görseller metindeki ana fikri desteklemektedir.		X	

ISBN NR. : 978-625-5694-38-6

Görsel 4. Hayat bilgisi 1. Sınıf ders kitabının 119. ve 120. sayfalarına ait görseller

Tablo 4'e göre, 'Güvenli Yolculuk' isimli metinde, görsellerin ve içeriğin yerleştirilmesinde zemin-fon ilişkisine dikkat edilmiştir. Görseller metnin içeriği ile kısmen paralel olarak konumlandırılırken, görseller içeriklerin başlıklarını kısmen desteklemektedir. Görsellerdeki figürler içeriğin bağlamındaki duygularla kısmen örtüşmektedir. Görseller içerikte yer alan kavramlara gönderme yapmaktadır. Görseller içerikte verilmek istenen iletileri ve ana fikri kısmen desteklemektedir. Görsellerdeki kırmız otobüs içerikte verilen olumsuz davranışları göstermemektedir.

3.1.5. ' Atatürk'ü Tanıyalım' Metni

Çizelge 5. 'Atatürk'ü Tanıyalım' İsimli Metne Ait Bulgular

Görsel İçerik İlişkisi Kategori Listesi	Evet	Kısmen	Hayır
1.Görsellerin ve içeriğin yerleştirilmesinde zemin-fon ilişkisine dikkat edilmiştir.	X		
2.Görseller metnin içeriği ile paralel olarak konumlandırılmıştır.	X		
3.Görseller içerik başlıklarını desteklemektedir.		X	
4.Görsellerdeki figürler içeriğin bağlamındaki duygularla örtüşmektedir.		X	
5.Görseller içerikte yer alan kavramlara gönderme yapmaktadır.	X		
6.Görseller içerikte verilmek istenen iletileri desteklemektedir.	X		
7.Görseller metindeki ana fikri desteklemektedir.	X		

ISBN NR. : 978-625-5694-38-6

Görsel 5. Hayat bilgisi 1. Sınıf ders kitabının 155. ve 156. sayfalarına ait görseller

Tablo 5'e göre, 'Atatürk'ü Tanıyalım' isimli metinde, görsellerin ve içeriğin yerleştirilmesinde zemin-fon ilişkisine dikkat edilmiştir. Görseller metnin içeriği ile paralel olarak konumlandırılırken, görseller içeriklerin başlıklarını kısmen desteklemektedir. Görsellerdeki figürler içeriğin bağlamındaki duygularla kısmen örtüşmektedir. Görseller içerikte yer alan kavramlara gönderme yapmaktadır. Görseller içerikte verilmek istenen iletileri ve ana fikri kısmen desteklemektedir. Atatürk'ü tanıtırken yurdumuz ve milletimiz için durmadan çalıştı cümlesi daha açıklayıcı olabilirdi.

3.1.6. 'Temiz Bir Çevre' Metni

Çizelge 6. 'Temiz Bir Çevre' İsimli Metne Ait Bulgular

Görsel İçerik İlişkisi Kategori Listesi	Evet	Kısmen	Hayır
1.Görsellerin ve içeriğin yerleştirilmesinde zemin-fon ilişkisine dikkat edilmiştir.		X	
2.Görseller metnin içeriği ile paralel olarak konumlandırılmıştır.			X
3.Görseller içerik başlıklarını desteklemektedir.		X	
4.Görsellerdeki figürler içeriğin bağlamındaki duygularla örtüşmektedir.		X	
5.Görseller içerikte yer alan kavramlara gönderme yapmaktadır.		X	
6.Görseller içerikte verilmek istenen iletileri desteklemektedir.		X	
7.Görseller metindeki ana fikri desteklemektedir.		X	

ISBN NR. : 978-625-5694-38-6

Görsel 6. Hayat bilgisi 1. Sınıf ders kitabının 180, 181 ve 182. sayfalarına ait görseller

Tablo 6'ya göre, 'Temiz Bir Çevre' isimli metinde, görsellerin ve içeriğin yerleştirilmesinde zemin-fon ilişkisine kısmen dikkat edilmiştir. Görseller metnin içeriği ile paralel olarak konumlandırılmamıştır. Görseller içeriklerin başlıklarını kısmen desteklemektedir. Görsellerdeki figürler içeriğin bağlamındaki duygularla kısmen örtüşmektedir. Görseller içerikte yer alan kavramlara kısmen gönderme yapmakta, içerikte verilmek istenen iletileri kısmen desteklemekte ve metindeki ana fikri kısmen desteklemektedir. Piknik ortamı metinde anlatılanları yeterince açıklamamaktadır.

3.2. Bu bölümde, İlkokul 2. sınıf hayat bilgisi ders kitaplarının incelenmesi sonucu elde edilen veriler aktarılmış ve bu verilerin yorumları yapılmıştır.

3.2.1. 'Bireysel Farklılıklarımız' Metni

Çizelge 1. 1. Ünite: 'Bireysel Farklılıklarımız' İsimli Metne Ait Bulgular

Resim Metin İlişkisi Kategori Listesi	Evet	Kısmen	Hayır
1. Görsellerin ve içeriğin yerleştirilmesinde zemin-fon ilişkisine dikkat edilmiştir.	X		
2. Görseller metnin içeriği ile paralel olarak konumlandırılmıştır.		X	
3. Görseller içerik başlıklarını desteklemektedir.		X	
4. Görsellerdeki figürler içeriğin bağlamındaki duygularla örtüşmektedir.	X		
5. Görseller içerikte yer alan kavramlara gönderme yapmaktadır.			X
6. Görseller içerikte verilmek istenen iletileri desteklemektedir.		X	
7. Görseller metindeki ana fikri desteklemektedir.		X	

ISBN NR. : 978-625-5694-38-6

Görsel 7. Hayat bilgisi 2. Sınıf ders kitabının 20, 21 ve 22. sayfalarına ait görseller

Tablo 1'e göre, 'Bireysel Farklılıklarımız' isimli metinde, görsellerin ve içeriğin yerleştirilmesinde zemin-fon ilişkisine dikkat edilmiştir. Görseller metnin içeriği ve başlık ile kısmen paraleldir. Görsellerdeki figürler içeriğin bağlamındaki duygularla içerikte verilmek istenen iletileri kısmen desteklemektedir. İçerikte yer alan kavramlara gönderme eksik bırakılmıştır. Dolayısıyla içerikte 'Bazı arkadaşlarımız işitme cihazı, gözlük, değnek gibi özel aletlere ihtiyaç duyabilirler.' ibaresi varken konuda bu aletlere dair tanıtıcı herhangi bir görsel bulunmamaktadır.

3.2.2. 'Önceliklerimiz' Metni

Çizelge 2. 2. Ünite: 'Önceliklerimiz' İsimli Metne Ait Bulgular

Resim Metin İlişkisi Kategori Listesi	Evet	Kısmen	Hayır
1. Görsellerin ve içeriğin yerleştirilmesinde zemin-fon ilişkisine dikkat edilmiştir.	X		
2. Görseller metnin içeriği ile paralel olarak konumlandırılmıştır.	X		
3. Görseller içerik başlıklarını desteklemektedir.	X		
4. Görsellerdeki figürler içeriğin bağlamındaki duygularla örtüşmektedir.	X		
5. Görseller içerikte yer alan kavramlara gönderme yapmaktadır.		X	
6. Görseller içerikte verilmek istenen iletileri desteklemektedir.		X	
7. Görseller metindeki ana fikri desteklemektedir.		X	

ISBN NR. : 978-625-5694-38-6

Görsel 8. Hayat bilgisi 2. Sınıf ders kitabının 96. ve 97. sayfalarına ait görseller

Tablo 2'e göre, 'Önceliklerimiz' isimli metinde, görsellerin ve içeriğin yerleştirilmesinde zemin-fon ilişkisine dikkat edilmiştir. Görseller metnin içeriği ile paralel konumlandırılmış; başlık ve görsellerdeki figürler içeriğin bağlamındaki duygularla örtüşmektedir. Görseller içerikte yer alan kavramlara gönderme yapma, içerikte verilmek istenen iletileri ve metindeki ana fikri destekleme konusunda kısmen konumlandırılmıştır. Dolayısıyla daha ayrıntılı görsellerle desteklenebilirdi.

3.2.3. 'Sağlımız İçin Çalışanlar' Metni

Çizelge 3. 3. Ünite: 'Sağlığımız İçin Çalışanlar' İsimli Metne Ait Bulgular

Resim Metin İlişkisi Kategori Listesi	Evet	Kısmen	Hayır
1. Görsellerin ve içeriğin yerleştirilmesinde zemin-fon ilişkisine dikkat edilmiştir.	X		
2. Görseller metnin içeriği ile paralel olarak konumlandırılmıştır.	X		
3. Görseller içerik başlıklarını desteklemektedir.	X		
4. Görsellerdeki figürler içeriğin bağlamındaki duygularla örtüşmektedir.	X		
5. Görseller içerikte yer alan kavramlara gönderme yapmaktadır.		X	
6. Görseller içerikte verilmek istenen iletileri desteklemektedir.		X	
7. Görseller metindeki ana fikri desteklemektedir.	X		

ISBN NR. : 978-625-5694-38-6

Görsel 9. Hayat bilgisi 3. Sınıf ders kitabının 123, 124 ve 125. sayfalarına ait görseller

Tablo 3'e göre, 'Sağlığımız İçin Çalışanlar' isimli metinde, görsellerin ve içeriğin yerleştirilmesinde zemin-fon ilişkisine dikkat edilmiştir. Görseller metnin içeriği ile paralel konumlandırılmış; başlık ve görsellerdeki figürler içeriğin bağlamındaki duygularla örtüşmektedir. Görseller içerikte yer alan kavramlara gönderme yapma, içerikte verilmek istenen iletileri destekleme konusunda kısmen konumlandırılmıştır. Meslekler alışılagelen cinsiyetlerle eşlenerek verilmiştir. Hâlbuki, kadından itfaiyeci olabileceği gibi erkekten hemşir de olabilir. Görseller, metindeki ana fikri desteklemektedir.

3.2.4. 'Ulaşımda Güvenlik Kurallarımız' Metni

Çizelge 4. 4. Ünite: 'Ulaşımda Güvenlik Kurallarımız' İsimli Metne Ait Bulgular

Resim Metin İlişkisi Kategori Listesi	Evet	Kısmen	Hayır
1. Görsellerin ve içeriğin yerleştirilmesinde zemin-fon ilişkisine dikkat edilmiştir.	X		
2. Görseller metnin içeriği ile paralel olarak konumlandırılmıştır.	X		
3. Görseller içerik başlıklarını desteklemektedir.	X		
4. Görsellerdeki figürler içeriğin bağlamındaki duygularla örtüşmektedir.	X		
5. Görseller içerikte yer alan kavramlara gönderme yapmaktadır.	X		
6. Görseller içerikte verilmek istenen iletileri desteklemektedir.	X		
7. Görseller metindeki ana fikri desteklemektedir.		X	

ISBN NR. : 978-625-5694-38-6

Görsel 10. Hayat bilgisi 2. Sınıf ders kitabının 146. ve 147. sayfalarına ait görseller

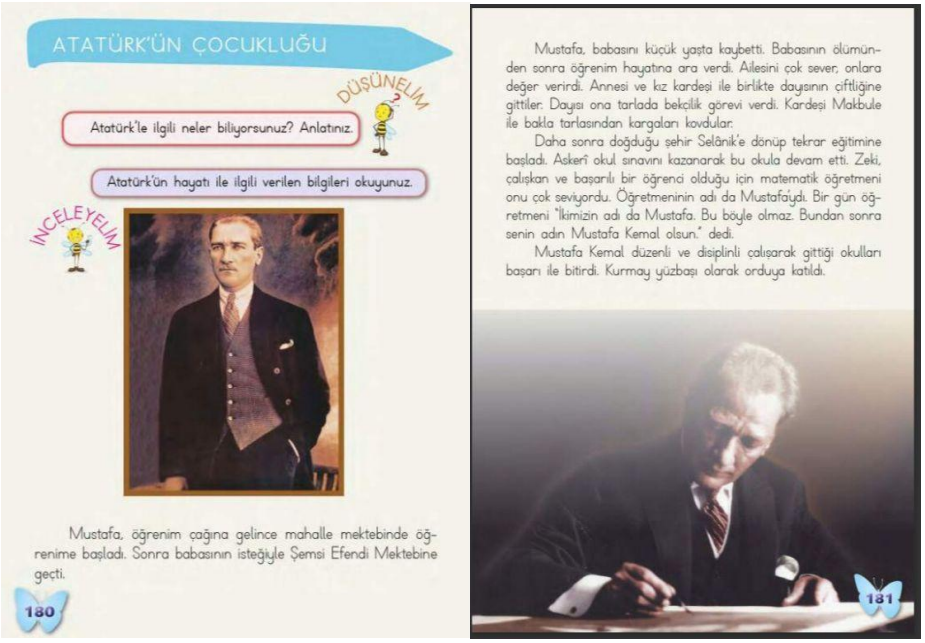
Tablo 4'e göre, 'Ulaşımda Güvenlik Kurallarımız' isimli metinde, görsellerin ve içeriğin yerleştirilmesinde zemin-fon ilişkisine dikkat edilmiştir. Görseller metnin içeriği ile paralel konumlandırılmış; başlık ve görsellerdeki figürler içeriğin bağlamındaki duygularla örtüşmektedir. Görseller içerikte yer alan kavramlara gönderme yapmakta; içerikte verilmek istenen iletileri desteklemektedir. Görseller metindeki ana fikri destekleme konusunda kısmen konumlandırılmıştır. Dolayısıyla servis aracında çocukların doğru davranışları resmedilirken güvenlik açısından şoför dışında servis görevlisin de olması gerekmektedir.

3.2.5. 'Atatürk'ün Çocukluğu' Metni

Çizelge 5. 5. Ünite: 'Atatürk'ün Çocukluğu' İsimli Metne Ait Bulgular

Resim Metin İlişkisi Kategori Listesi	Evet	Kısmen	Hayır
1. Görsellerin ve içeriğin yerleştirilmesinde zemin-fon ilişkisine dikkat edilmiştir.	X		
2. Görseller metnin içeriği ile paralel olarak konumlandırılmıştır.	X		
3. Görseller içerik başlıklarını desteklemektedir.			X
4. Görsellerdeki figürler içeriğin bağlamındaki duygularla örtüşmektedir.		X	
5. Görseller içerikte yer alan kavramlara gönderme yapmaktadır.		X	
6. Görseller içerikte verilmek istenen iletileri desteklemektedir.			X
7. Görseller metindeki ana fikri desteklemektedir.			X

ISBN NR. : 978-625-5694-38-6

Görsel 11. Hayat bilgisi 2. Sınıf ders kitabının 180. ve 181. sayfalarına ait görseller

Tablo 5'e göre, 'Atatürk'ün Çocukluğu' isimli metinde, görsellerin ve içeriğin yerleştirilmesinde zemin-fon ilişkisine, metnin içeriği ile paralel olmasına dikkat edilmiştir. Görseller içerik başlıklarını desteklememektedir. Başlık 'Atatürk'ün Çocukluğu' iken içeriğin 2 tane Atatürk'ün yetişkin halinin resimleri ile verilmesi hem yetersiz hem de alakasız olmuştur. Görsellerdeki figürler içeriğin bağlamındaki duygularla, yer alan kavramlara gönderme yapma konusunda kısmen desteklenmektedir. Görseller içerikte verilmek istenen iletileri ve metindeki ana fikri desteklememektedir. İçerikte verilmek istenen iletiler ve ana fikir, Atatürk'ün çocukluğunda yaşadıkları iken alışılagelen anlatımlar dışında onun çocukluğunda yaşadığı pek de duyulmamış olan anılarına yer verilebilirdi. Görsel olarak, çizim de olsa çocukluğu ile ilgili görseller basılabilirdi.

3.2.6. 'Bitki Yetiştirme ve Hayvan Besleme' Metni

Çizelge 6. 6. Ünite: 'Bitki Yetiştirme ve Hayvan Besleme' İsimli Metne Ait Bulgular

Resim Metin İlişkisi Kategori Listesi	Evet	Kısmen	Hayır
1. Görsellerin ve içeriğin yerleştirilmesinde zemin-fon ilişkisine dikkat edilmiştir.		X	
2. Görseller metnin içeriği ile paralel olarak konumlandırılmıştır.	X		
3. Görseller içerik başlıklarını desteklemektedir.		X	
4. Görsellerdeki figürler içeriğin bağlamındaki duygularla örtüşmektedir.	X		
5. Görseller içerikte yer alan kavramlara gönderme yapmaktadır.		X	
6. Görseller içerikte verilmek istenen iletileri desteklemektedir.		X	
7. Görseller metindeki ana fikri desteklemektedir.		X	

ISBN NR. : 978-625-5694-38-6

Görsel 12. Hayat bilgisi 2. Sınıf ders kitabının 214. ve 215. sayfalarına ait görseller

Tablo 6'ya göre, 'Bitki Yetiştirme ve Hayvan Besleme' isimli metinde, görsellerin ve içeriğin yerleştirilmesinde zemin-fon ilişkisine kısmen dikkat edilmiştir. Görseller metnin içeriği ve içeriğin bağlamındaki duygularla örtüşme konusunda paralel konumlandırılmış. Görseller içeriğin başlığını, içerikte yer alan kavramları, verilmek istenen iletileri ve metindeki an fikri kısmen desteklemektedir. Konuya bağlı olarak görsellerin bitki yetiştirmenin önemi ve basamakları hakkında daha net bilgiler verilirken 'Bir bitki yetiştirmenin basamakları' maddeler şeklinde verilip görsellerle desteklenebilirdi.

3.3. Bu bölümde, İlkokul 3. sınıf hayat bilgisi ders kitaplarının incelenmesi sonucu elde edilen veriler aktarılmış ve bu verilerin yorumları yapılmıştır.

3.3.1. 'Hep Birlikte El Ele Metni

Çizelge 1. 'Hep Birlikte El Ele' İsimli Metne Ait Bulgular

Görsel İçerik İlişkisi Kategori Listesi	Evet	Kısmen	Hayır
1. Görsellerin ve içeriğin yerleştirilmesinde zemin-fon ilişkisine dikkat edilmiştir.		X	
2. Görseller metnin içeriği ile paralel olarak konumlandırılmıştır.		X	
3. Görseller içerik başlıklarını desteklemektedir.	X		
4. Görsellerdeki figürler içeriğin bağlamındaki duygularla örtüşmektedir.	X		
5. Görseller içerikte yer alan kavramlara gönderme yapmaktadır.	X		
6. Görseller içerikte verilmek istenen iletileri desteklemektedir.		X	
7. Görseller metindeki ana fikri desteklemektedir.	X		

ISBN NR. : 978-625-5694-38-6

1. ÜNİTE

Hep Birlikte El Ele

Okulda arkadaşlarınız ile yardımlaşarak birlikte yaptığınız işlere örnekler veriniz.

Öğretmenimiz, bugün derse elinde bir gazete ile geldi. Gazetedeki haberde kütüphanesinde kitaba ihtiyacı olan bir okul anlatılıyordu. Öğretmenimiz, bu okula yardım için neler yapabileceğimizi sordu. Arkadaşımız Tuğce söz alarak:

– Öğretmenim, ben evdeki kitaplarımı oraya göndermek istiyorum, dedi.

Öğretmenimiz:

– Bu çok güzel bir düşünce Tuğce, dedi ve onu tebrik etti.

Sınıfta herkes bu konu hakkında konuşuyordu. Ömer birden:

– Arkadaşlar! Aylin, Beyza ve ben okulumuzun Kütüphanecilik Kulübünde görevliyiz. Kulüp olarak okulumuzda bir kampanya başlatsak daha çok kitabımız olur, dedi.

Herkes bu fikri çok beğendi. Çalışmalara başladık. Sonunda çok sayıda kitap topladık. Arkadaşlarımız ile görev dağılımı yaparak bazılarımız kitapları paketledi bazılarımız da etiketledi. Öğretmenimizin yardımı ile kitapları gönderdik. Bir süre sonra okulun öğrencilerinden bizlere teşekkür mektubu geldi. Hepimiz çok mutlu olduk. Kampanya ile hem bu okulun kitap ihtiyacını karşıladık hem de birlikte yaptığımız işlerde daha güçlü olduğumuzu anladık.

Okullarda çeşitli sosyal etkinlikler düzenleriz. Örneğin kıyafet, kırtasiye malzemesi, oyuncak ihtiyacı olan insanlara kampanyalar yaparak yardımcı oluruz. Yardımlaşma ve dayanışma insanların sahip olması gereken en güzel özelliklerdendir. Bir arada yaşayan insanlar, yardımlaşarak mutlu ve huzurlu olurlar.

Dayanışma ve yardımlaşmanın toplum hayatındaki önemini örnekler vererek açıklayınız.

28

Görsel 13. Hayat bilgisi 3. Sınıf ders kitabının 28. sayfasına ait görsel

Tablo 1'e göre, 'Hep Birlikte El Ele' isimli metinde, görsellerin ve içeriğin yerleştirilmesinde zemin-fon ilişkisine kısmen dikkat edilmiştir. Görseller metnin içeriği ile kısman paralel olarak konumlandırılırken, içeriklerin başlıklarını desteklemektedir. Görsellerdeki figürler içeriğin bağlamındaki duygularla örtüşmektedir. Görseller içerikte yer alan kavramlara gönderme yapmakta, içerikte verilmek istenen iletileri kısmen desteklemekte ve metindeki ana fikri desteklemektedir.

3.3.2. 'Evde Herkesin Bir İşi Var' Metni

Çizelge 2. 'Evde Herkesin Bir İşi Var' İsimli Metne Ait Bulgular

Resim Metin İlişkisi Kategori Listesi	Evet	Kısmen	Hayır
1. Görsellerin ve içeriğin yerleştirilmesinde zemin-fon ilişkisine dikkat edilmiştir.	X		
2. Görseller metnin içeriği ile paralel olarak konumlandırılmıştır.	X		
3. Görseller içerik başlıklarını desteklemektedir.	X		
4. Görsellerdeki figürler içeriğin bağlamındaki duygularla örtüşmektedir.	X		
5. Görseller içerikte yer alan kavramlara gönderme yapmaktadır.		X	
6. Görseller içerikte verilmek istenen iletileri desteklemektedir.		X	
7. Görseller metindeki ana fikri desteklemektedir.		X	

2. ÜNİTE

Evde Herkesin Bir İşi Var

Evinizde aile büyüklerinize yardım ediyor musunuz? Örnekler veriniz.

Benim adım Tuğce. Bizim evde işler çabucak biter. Nasıl mı? Aile bireyleri, üstüne düşen görev ve sorumlulukları zamanında yerine getirir. Örneğin ben taz alırım, odamı toplarım. Evimizdeki çiçekleri sularım. Kuzumuz Mavi'nin bakımını yaparım. Aile büyüklerim ise temizlik, alışveriş vb. işleri yaparlar. Böylece ailemle birlikte eğlenmeye, gezmeye bol bol vaktimiz kalır.

Her evde yemek pişirmek, temizlik yapmak, odaları toparlamak, alışveriş yapmak gibi pek çok iş vardır. Bu işlerin tümünü aile bireylerinden sadece bir kişinin yapması çok zordur. Bu nedenle aile içinde işlerin kolayca yapılabilmesi ve aile bireylerinin mutlu, huzurlu olabilmesi için iş bölümü yapılmalıdır. Evdeki herkes görev ve sorumluluklarını zamanında yerine getirmelidir.

Aileniz, evinizde görev dağılımı yaparken nelere dikkat ediyor?

56

ISBN NR. : 978-625-5694-38-6

Görsel 14. Hayat bilgisi 3. Sınıf ders kitabının 54. sayfasına ait görsel

Tablo 2'e göre, 'Evde Herkesin Bir İşi Var' isimli metinde, görsellerin ve içeriğin yerleştirilmesinde zemin-fon ilişkisine dikkat edilmiştir. Görseller metnin içeriği ile paralel konumlandırılmış; başlık ve görsellerdeki figürler içeriğin bağlamındaki duygularla örtüşmektedir. Görseller içerikte yer alan kavramlara gönderme yapma, içerikte verilmek istenen iletileri ve metindeki ana fikri destekleme konusunda konumlandırılmıştır. Anne baba ve çocuktan oluşan ailedeki yardımlaşma görselle desteklenip anlatılmıştır.

3.3.3. ' Kişisel Bakım Yaparken' Metni

Çizelge 3. 'Kişisel Bakım Yaparken İsimli Metne Ait Bulgular

Resim Metin İlişkisi Kategori Listesi	Evet	Kısmen	Hayır
1. Görsellerin ve içeriğin yerleştirilmesinde zemin-fon ilişkisine dikkat edilmiştir.	X		
2. Görseller metnin içeriği ile paralel olarak konumlandırılmıştır.	X		
3. Görseller içerik başlıklarını desteklemektedir.		X	
4. Görsellerdeki figürler içeriğin bağlamındaki duygularla örtüşmektedir.	X		
5. Görseller içerikte yer alan kavramlara gönderme yapmaktadır.		X	
6. Görseller içerikte verilmek istenen iletileri desteklemektedir.		X	
7. Görseller metindeki ana fikri desteklemektedir.		X	

Görsel 15. Hayat bilgisi 3. Sınıf ders kitabının 78. sayfasına ait görsel

Tablo 3'e göre, 'Kişisel Bakım Yaparken' isimli metinde, görsellerin ve içeriğin yerleştirilmesinde zemin-fon ilişkisine dikkat edilmiştir. Görseller metnin içeriği ile paralel konumlandırılmış; başlık ve görsellerdeki figürler içeriğin bağlamındaki duygularla kısmen örtüşmektedir. Görseller içerikte yer alan kavramlara gönderme yapma, içerikte verilmek istenen iletileri destekleme konusunda kısmen konumlandırılmıştır. Görseller, metindeki ana fikri kısmen desteklemektedir. Resimlerle daha fazla örnek gösterebilirdi.

3.3.4. 'Dikkatli Olalım' Metni

ISBN NR. : 978-625-5694-38-6

Çizelge 4. 'Dikkatli Olalım' İsimli Metne Ait Bulgular

Resim Metin İlişkisi Kategori Listesi	Evet	Kısmen	Hayır
1. Görsellerin ve içeriğin yerleştirilmesinde zemin-fon ilişkisine dikkat edilmiştir.	X		
2. Görseller metnin içeriği ile paralel olarak konumlandırılmıştır.	X		
3. Görseller içerik başlıklarını desteklemektedir.		X	
4. Görsellerdeki figürler içeriğin bağlamındaki duygularla örtüşmektedir.	X		
5. Görseller içerikte yer alan kavramlara gönderme yapmaktadır.	X		
6. Görseller içerikte verilmek istenen iletileri desteklemektedir.	X		
7. Görseller metindeki ana fikri desteklemektedir.		X	

Görsel 16. Hayat bilgisi 3. Sınıf ders kitabının 98. sayfasına ait görsel

Tablo 4'e göre, 'Dikkatli Olalım' isimli metinde, görsellerin ve içeriğin yerleştirilmesinde zemin-fon ilişkisine dikkat edilmiştir. Görseller metnin içeriği ile paralel konumlandırılmış; görseldeki içerik başlığı kısmen desteklemekte ve görsellerdeki figürler içeriğin bağlamındaki duygularla örtüşmektedir. Görseller içerikte yer alan kavramlara gönderme yapmakta; içerikte verilmek istenen iletileri desteklemektedir. Görseller metindeki ana fikri destekleme konusunda kısmen konumlandırılmıştır.

3.3.5. 'Büyük Lider Atatürk' Metni

Çizelge 5.'Büyük Lider Atatürk İsimli Metne Ait Bulgular

Resim Metin İlişkisi Kategori Listesi	Evet	Kısmen	Hayır
8. Görsellerin ve içeriğin yerleştirilmesinde zemin-fon ilişkisine dikkat edilmiştir.	X		
9. Görseller metnin içeriği ile paralel olarak konumlandırılmıştır.	X		
10. Görseller içerik başlıklarını desteklemektedir.			X
11. Görsellerdeki figürler içeriğin bağlamındaki duygularla örtüşmektedir.		X	
12. Görseller içerikte yer alan kavramlara gönderme yapmaktadır.		X	
13. Görseller içerikte verilmek istenen iletileri desteklemektedir.		X	
14. Görseller metindeki ana fikri desteklemektedir.			X

ISBN NR. : 978-625-5694-38-6

Görsel 17. Hayat bilgisi 3. Sınıf ders kitabının 138. sayfasına ait görsel

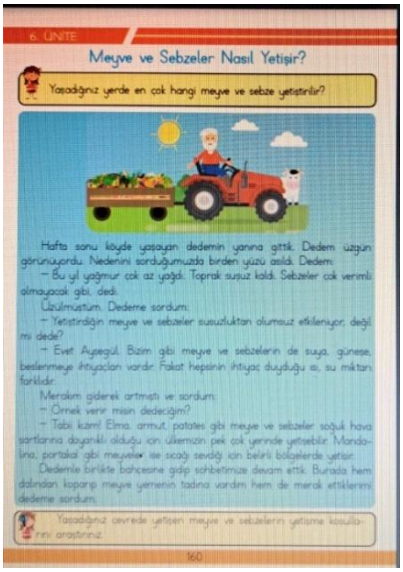
Tablo 5'e göre, 'Büyük Lider Atatürk' isimli metinde, görsellerin ve içeriğin yerleştirilmesinde zemin-fon ilişkisine, metnin içeriği ile paralel olmasına dikkat edilmiştir. Görseller içerik başlıklarını desteklememektedir. Başlık 'Atatürk'ün Liderliği' iken içerikte iki tane 2 tane resim bulunmaktadır. Atatürk'ün Görsellerdeki figürler içeriğin bağlamındaki duygularla, yer alan kavramlara gönderme yapma konusunda kısmen desteklenmektedir. Görseller içerikte verilmek istenen iletileri ve metindeki ana fikri kısmen desteklememektedir. İçerikte verilmek istenen iletiler ve ana fikir, Atatürk'ün liderlik özelliği iken resmin bir tanesi çalışma masasında çalışma Atatürk resmidir. Atatürk'ün liderlik özelliğini gösteren başka görsellerle desteklenebilirdi.

3.3.6. 'Meyve ve Sebzeler Nasıl Yetişir?' Metni

Çizelge 6.'Meyve Ve Sebzeler Nasıl Yetişir' İsimli Metne Ait Bulgular

Resim Metin İlişkisi Kategori Listesi	Evet	Kısmen	Hayır
1. Görsellerin ve içeriğin yerleştirilmesinde zemin-fon ilişkisine dikkat edilmiştir.		X	
2. Görseller metnin içeriği ile paralel olarak konumlandırılmıştır.	X		
3. Görseller içerik başlıklarını desteklemektedir.			X
4. Görsellerdeki figürler içeriğin bağlamındaki duygularla örtüşmektedir.	X		
5. Görseller içerikte yer alan kavramlara gönderme yapmaktadır.		X	
6. Görseller içerikte verilmek istenen iletileri desteklemektedir.		X	
7. Görseller metindeki ana fikri desteklemektedir.		X	

ISBN NR. : 978-625-5694-38-6

6. ÜNİTE

Meyve ve Sebzeler Nasıl Yetişir?

Yaşadığınız yerde en çok hangi meyve ve sebze yetiştirilir?

Hafta sonu köyde yaşayan dedemin yanına gittik. Dedem üzgün görünüyordu. Nedenini sorduğumuzda birden yüzü asıldı. Dedem:

– Bu yıl yağmur çok az yağdı. Toprak susuz kaldı. Sebzeler çok verimli olmayacak gibi, dedi.

Üzülmüştüm. Dedeme sordum:

– Yetiştirdiğin meyve ve sebzeler susuzluktan olumsuz etkileniyor, değil mi dede?

– Evet Aysegül. Bizim gibi meyve ve sebzelerin de suya, güneşe beslenmeye ihtiyaçları vardır. Fakat hepsinin ihtiyaç duyduğu su, su miktarı farklıdır.

Merakım giderek artmıştı ve sordum:

– Örnek verir misin dedeciğim?

– Tabii kızım! Elma, armut, patates gibi meyve ve sebzeler soğuk hava şartlarına dayanıklı olduğu için ülkemizin pek çok yerinde yetişebilir. Mandalina, portakal gibi meyveler ise sıcağı sevdiği için belirli bölgelerde yetişir.

Dedemle birlikte bahçesine gidip sohbetimize devam ettik. Burada hem dalından koparıp meyve yemenin tadına vardım hem de merak ettiklerimi dedeme sordum.

Yaşadığınız çevrede yetişen meyve ve sebzelerin yetişme koşulları ni araştırınız.

160

Görsel 18. Hayat bilgisi 3. Sınıf ders kitabının 160. sayfasına ait görsel

Tablo 6'ya göre, 'Meyve ve Sebzeler Nasıl Yetişir' isimli metinde, görsellerin ve içeriğin yerleştirilmesinde zemin-fon ilişkisine kısmen dikkat edilmiştir. Görseller metnin içeriği ve içeriğin bağlamındaki duygularla örtüşme konusunda paralel konumlandırılmış. Görseller içeriğin başlığını desteklememektedir. İçerikte yer alan kavramları, verilmek istenen iletileri ve metindeki an fikri kısmen desteklemektedir. Konuya bağlı olarak görsellerin bitki yetiştirmenin basamakları hakkında daha net bilgiler vermesi gerekirdi. 'Bir bitki yetiştirmenin basamakları' maddeler şeklinde verilip görsellerle desteklenebilirdi. Başlık nasıl yetişir diye sorarken görselde traktörde taşınan meyve ve sebzeler var.

4. GENEL DEĞERLENDİRME VE SONUÇLAR

İlkokul hayat bilgisi 1,2 ve 3. sınıf ders kitaplarının her birinden 6'şar metin seçilerek toplam 18 metnin içerik-görsel uyumu incelenmiştir. Kategori listesine göre 53 evet, 61 kısmen, 9 hayır yanıtına ulaşılmıştır. Bu sonuç ders kitaplarında görsel içerik uyumunun yeterince iyi olmadığını göstermektedir. Ders kitaplarının içerik ve dil- anlatım boyutlarında aldığı genel oranlar dikkate alınacak olursa İlköğretim 3. sınıf hayat bilgisi ders kitabı ile ilgili olumsuz görüşlerin çoğunluğunun görsel düzen ve tasarım boyutuna ait olduğu söylenebilir (İnal, Mentiş Taş 2011).

Metinlerdeki içerik ve görselin uyumlu olmaması olumsuzluk olarak gözlemlenmiştir. Metinde yer alan duyguların resimde; resimde yer alan duyguların metinde olmamasının resim-metin ilişkisini olumsuz yönde etkilediği sonucuna ulaşılmıştır (Yıldız, 2015).

Bu sonuca göre, öğrencilerin hayal gücü ve yaratıcılık becerilerini destekleyici, onlarda resim yapma isteği uyandıracak görsel tasarımların oluşturulması gerektiği düşünülmektedir (İlhan, Yazar 2021). Bu bulgu araştırmanın sonucu ile benzerlik göstermektedir.

Resimler, yazılan metni destekleyen ve metnin bir yorumlaması olmalıdır, dolayısıyla öğrencinin seviyesinde olması gerekmektedir. Bu anlamada resimleme işlemini gerçekleştiren ressamın da eğitim almış, kültürlü ve alanında başarılı bir yorumcu olması gerekmektedir. Kitapların yazarları kadar onu resimleyen ve tasarımlarını hazırlayan sanatçıların da uzman olmaları gerekmektedir (Atmaca 2006). Buna göre ders kitaplarını hazırlayanların uzman kişilerden seçilmediği sonucuna varılabilir.

Ders kitaplarında resmin önemli bir yeri bulunmaktadır. Resim, konunun daha kolay öğrenilmesini, sembollerin anlaşılmasını, ana hatların belleğe iyi yerleşmesini ve bellekte de

ISBN NR. : 978-625-5694-38-6

canlanmasını sağlamaktadır. Resim, öğrenmenin tamamlayıcısı olmakta ve unutmayı önleyici rolü bulunmaktadır. Bir ders kitabının resmi iyi hazırlanırsa kitap çekici olmaktadır. Resimler seçilirken konuları iyi anlatan ve anlamayı sağlayan resimlere ağırlık verilmelidir. Bu nedenle ilkokul ders kitabının önemli bir kısmını ya da ¼'ünü resimler oluşturmalıdır (Güneş, 2022). Ders kitaplarının ¼'ü kadar, önem arz eden bir husus da hazırlanırken daha dikkatli olunması gerektiği sonucuna varılabilir. Sonuçlarda ve kitaplardaki metin görsellerinde görüldüğü üzere yayınevinin basım kalitesi ders kitaplarının görsel metin uyumunu etkilemektedir.

KAYNAKÇA

Atmaca, A. İlköğretim Ders Kitaplarında Görsel Tasarım ve Resimleme. *Milli Eğitim (171),* 744-763, 2006.

Ayhan, Y. *İlköğretim 5. sınıf Türkçe ders kitabı resimlemelerinin biçim ve içerik açısından 11 yaş grubuna uygunluğu ve aynı yaş grubu öğrencilerin yaptığı resimlemelerle karşılaştırılması.* Yüksek Lisans Tezi, Gazi Üniversitesi, Ankara, 2010.

Baş, B. (2002). *4306 Sayılı sekiz Yıllık İlköğretim Kanununun Kabulünden Sonra İlköğretim Kurumlarının Altıncı Sınıflarında Okutulan Türkçe Ders Kitapları Üzerine Bir İnceleme.* Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Pamukkale Üniversitesi, Denizli.

Çetin, H. *Resimli Çocuk Kitaplarında Resim-Metin İlişkileri ve Bazı Sınıflandırmaların Değerlendirilmesi: Bir Meta-Sentez Çalışması.* Afyon Kocatepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi.(*23-2*) 533-545, 2021.

Güneş, F. (2022). *Ders Kitaplarının Özellikleri ve İncelenmesi.* Ankara: Sınırsız eğitim ve Araştırma Derneği Yayınları.

İlhan, E., ve Yazar, İ. Temel Eğitim Türkçe Ders Kitaplarındaki Metin-Görsel İlişkisinin Görsel Tasarım Unsurları Bağlamında İncelenmesi. *Buca Eğitim Fakültesi Dergisi, (52),* 744-763, 2021.

İnal, N., ve Mentiş Taş, A. İlköğretim 3. Sınıf Hayat Bilgisi Ders Kitaplarına İlişkin Öğretmen Görüşleri. *Ahmet Keleşoğlu Eğitim Fakültesi Dergisi*, *(31),* 279-295, 2011.

İnan Yıldız, F. *İlkokul 2. Sınıf Türkçe Ders Kitabının Resim-Metin İlişkisi Açısından Değerlendirilmesi* Yüksek Lisans Tezi, İstanbul Aydın Üniversitesi Sosyal Bilimleri Enstitüsü, 2015.

Kılıç, A. ve Seven, S. *Konu Alanı Ders Kitabı İncelemesi.* Ankara: Pegem A Yayıncılık, 2007.

Millî Eğitim Bakanlığı (MEB) *Hayat Bilgisi dersi öğretim programı (İlkokul ve Ortaokul 1, 2, 3. sınıflar).* Ankara: Devlet Kitapları Müdürlüğü. Millî Eğitim Bakanlığı, 2018.

Sever, S. *Çocuk ve edebiyat.* Ankara: Kök Yayıncılık, 2003.

ISBN NR. : 978-625-5694-38-6

Yıldırım, A. ve Şimşek, H. (2013). *Sosyal bilimlerde nitel araştırma yöntemleri* (9. baskı). Ankara: Seçkin Yayıncılık.

WOCON 3rd INTERNATIONAL INTERDISCIPLINARY CONGRESS OF WOMEN IN SCIENCE
October 3 – 5, 2025 - SIVAS
ISBN NR. : 978-625-5694-38-6

KADIN SINIF ÖĞRETMENLERİNİN MESLEKİ TÜKENMİŞLİK DÜZEYLERİNİN GEÇİCİ KORUMA STATÜSÜ KAPSAMINDAKİ ÖĞRENCİLERE YÖNELİK TUTUMLARI ÜZERİNE ETKİSİNİN İNCELENMESİ: GAZİANTEP İLİ, ŞAHİNBEY İLÇESİ ÖRNEĞİ*

Yüksek Lisans Öğr., Şeyhmus KARAÇAM[1], Dr. Öğr. Üyesi Emrah Berkant PATOĞLU[2]

[1] Gaziantep Üniversitesi, Göç Enstitüsü, syhmskrcm@hotmail.com - 0009-0001-9015-6978

[2] Gaziantep Üniversitesi, Gaziantep Eğitim Fakültesi, emrahberkant@gmail.com - 0000-0002-5933-3024

ÖZET

Bu araştırmanın temel amacı, kadın sınıf öğretmenlerinin mesleki tükenmişlik düzeyleri ile geçici koruma statüsü altında bulunan öğrencilere yönelik tutumları arasındaki ilişkileri incelemektir. Çalışma kapsamında, öğretmenlerin mesleki tükenmişlik ve tutum düzeylerinin medeni duruma ve mesleki kıdem yılına göre anlamlı farklılık gösterip göstermediği ve bu iki değişken arasındaki ilişkinin yönü araştırılmıştır. Araştırma, farklı ilkokullarda görevlerini icra eden gönüllü 289 kadın sınıf öğretmeninin katılımıyla gerçekleştirilmiştir. Katılımcıların 103'ü (%35.6) bekâr, 189'u (%64.4) evlidir. Mesleki kıdem dağılımı 0-5 yıl (%26.3), 6-10 yıl (%19.4), 11-15 yıl (%16.6) ve 15 yıl ve üzeri (%37.7) şeklindedir. Bulgular, kadın sınıf öğretmenlerinin mesleki tükenmişlik düzeylerinin ne medeni duruma ne de mesleki kıdem yılına göre istatistiksel olarak anlamlı bir farklılık gösterdiğini ortaya koymuştur. Benzer şekilde, geçici koruma statüsü altında bulunan öğrencilere yönelik tutumlar, medeni duruma ve mesleki kıdem yılına göre anlamlı bir farklılık göstermemiştir. Ayrıca yapılan Pearson korelasyon analizi sonucunda, kadın sınıf öğretmenlerinin mesleki tükenmişlik düzeyleri ile geçici koruma statüsü altında bulunan öğrencilere yönelik tutumları arasında istatistiksel olarak anlamlı ve negatif yönlü bir ilişki olduğu belirlenmiştir. Bu sonuç, kadın sınıf öğretmenlerinin mesleki tükenmişlik düzeyleri arttıkça, geçici koruma altındaki öğrencilere yönelik tutum düzeylerinin azaldığını göstermektedir.

Anahtar Kelimeler: Mesleki Tükenmişlik, Geçici Koruma Statüsü, Kadın Sınıf Öğretmeni, İlişkisel Tarama.

* Bu çalışma, birinci yazarın ikinci yazar danışmanlığında yürütülmekte olan "Kapsamındaki Öğrencilere Yönelik Tutumları Üzerine Etkisinin İncelenmesi: Gaziantep İli, Şahinbey İlçesi Örneği" başlıklı yüksek lisans tezi esas alınarak hazırlanmıştır. Araştırma, 03.06.2024 tarihli ve 486811 numaralı karar ile Gaziantep Üniversitesi Sosyal ve Beşeri Bilimler Etik Kurulu tarafından etik izin alınarak yürütülmüştür.

ISBN NR. : 978-625-5694-38-6

1. GİRİŞ

Sınırları tam olarak belirlenememekle birlikte yaklaşık 19 ülkeyi kapsayan Orta Doğu, 2005-2015 yılları arasında 54 milyon göçmene ev sahipliği yaparak her on kişiden birinin göçmen olduğu bir bölge haline gelmiştir (Akın, 2020a, s. 333, 351-352). Orta Doğu'nun önemli ülkelerinden Türkiye, son yıllarda hem "göç alan" hem de "göçmenler için geçiş ülkesi" konumuna gelmiş ve bu yönüyle sığınmacılar açısından stratejik bir ülke olmuştur. Bu durum; Türkiye'nin ekonomik, sosyal, kültürel ve siyasi alanlarda dönüşüm gücüne sahip göç olgusuna yönelik yeni bir perspektif geliştirmesini zorunlu hale getirmiştir (Ünal, 2014, s. 68). Türkiye'nin sığınmacı krizi, 2010 yılında ülkeye gelen yoğun Suriyeli nüfusla belirginleşmiştir. AB ülkeleri için bu krizin başlangıcı 2015 yılı olarak kabul edilmekte, aynı yıl 911.000'den fazla mülteci ve göçmenin Avrupa'ya ulaşması ile deniz yolculuklarında 2550 kişinin hayatını kaybetmesi krizin ciddiyetini gözler önüne sermektedir (Akın, 2020b, s. 327). Suriye iç savaşıyla birlikte Türkiye'ye yönelen bu yoğun göç, ailelerin savaşın yarattığı fiziksel tehditlerden kaçmak için ülkeyi terk etmeleriyle artmıştır. Göç süreci, göç ettikleri ülkelerde toplumsal uyum problemlerini de beraberinde getirmiş; aile ayrılıkları, ekonomik zorluklar ve kültürel farklılıklar sığınmacılar açısından ciddi psikolojik ve sosyal sorunlara yol açmıştır (Chandler ve ark., 2020, s. 371, 377). Göçmenlerin uyum süreçleri; geldikleri ülke, eğitim düzeyleri, meslekleri ve toplumsal statüleri gibi değişkenlerin etkisi altındadır (Apak, 2014, s. 58). Göç ve uyum söz konusu olduğunda özellikle kadınlar ve çocuklar risk grubunda yer almakta, bu nedenle sığınmacı öğrencilerin eğitim süreçleri özel bir önem taşımaktadır (Çakırer-Özservet & Sarı, 2020, s. 179).

Türkiye'deki sığınmacı nüfusun fazlalığı, eğitim alanında yeni politikalar geliştirilmesini zorunlu kılmıştır. Suriyeli çocukların eğitime erişimi topluma entegrasyon açısından kritik bir öneme sahiptir. Buna karşın eğitimden yoksun kalmaları erken yaşta çalışma, dışlanma ve suç eğilimi gibi riskleri artırmaktadır (Çelik & Fırat, 2020, s. 46). Bu durum; bedensel ve ruhsal gelişimlerinde bozulma, topluma uyum sağlayamama ve niteliksiz iş gücüne dönüşme gibi sonuçlar doğurmaktadır (Şahin, Moralı & Göçer, 2021, s. 97). Göçün doğru yönetilmesi, eğitim olanaklarının güçlendirilmesi ve yabancı düşmanlığıyla mücadeleye yönelik sosyal politikaların geliştirilmesi, bu risklerin azaltılmasında önemlidir (Karasu, 2020, s. 105). Eğitime erişim, sığınmacı öğrencilerin geçmişte yaşadıkları travmaların etkilerini hafifletirken onların topluma uyumlarını da kolaylaştırmaktadır (Çiçekli, 2020, s. 204). Bu bağlamda öğretmenlerin sığınmacı öğrencilere yönelik tutumları, eğitim süreçlerinin başarısında belirleyici bir faktör olarak öne çıkmaktadır.

Suriye ve Gaziantep arasındaki tarihî, kültürel ve ekonomik bağlar, Suriyelilerin önemli bir kısmının Gaziantep'e yerleşmesine neden olmuştur (Kuzu, 2020, s. 107; Soyudoğan, 2020, s. 154-163). Gaziantep'te çoğunluğu Halep kökenli olan bu ailelerin çocukları, bölgedeki eğitim sistemine entegre olurken öğretmenler için yeni bir eğitim ortamı oluşturmuştur. Bu durum özellikle kadın sınıf öğretmenleri açısından farklı duygusal ve mesleki deneyimlere yol açmaktadır. Geçici koruma statüsündeki öğrencilerle çalışan kadın sınıf öğretmenlerinin yaşadıkları zorluklar ve bu süreçte ortaya çıkan mesleki tükenmişlik düzeyleri, öğrencilerle kurdukları etkileşimleri doğrudan etkileyebilmektedir. Tükenmişlik yaşayan öğretmenlerin yaşam doyumlarının azalması, onların eğitim sürecindeki tutumlarını olumsuz etkileyerek hem öğretmen hem öğrenci açısından verim kaybına yol açmaktadır. Bu nedenle kadın sınıf

ISBN NR. : 978-625-5694-38-6

öğretmenlerinin mesleki tükenmişlik düzeyleri ile geçici koruma statüsü altındaki öğrencilere yönelik tutumları arasındaki ilişkiyi ortaya koymak bu araştırmanın temel amacını oluşturmaktadır. Buradan hareketle, mevcut araştırmanın amacı doğrultusunda aşağıdaki araştırma sorularına yanıt aranmıştır:

1. Kadın sınıf öğretmenlerinin mesleki tükenmişlik düzeyleri medeni duruma ve mesleki kıdem yılına göre anlamlı farklılık göstermekte midir?
2. Kadın sınıf öğretmenlerinin geçici koruma statüsü altında bulunan öğrencilere yönelik tutumları medeni duruma ve mesleki kıdem yılına göre anlamlı farklılık göstermekte midir?
3. Kadın sınıf öğretmenlerinin mesleki tükenmişlik düzeyleri ile geçici koruma statüsü altında bulunan öğrencilere yönelik tutumları arasında nasıl ve ne yönde bir ilişki vardır?

2. YÖNTEM

2.1. Katılımcılar

Bu çalışma için Gaziantep Üniversitesi Sosyal ve Beşeri Bilimler Bilimsel Araştırma ve Yayın Etiği Kurulundan gerekli izinler alınmıştır (Etik No: 486811). Bu kapsamda, görevlerini farklı ilkokullarda icra eden gönüllü 289 kadın sınıf öğretmenine ulaşılmıştır. Kadın sınıf öğretmenlerin 103'ü bekâr (%35.6), 189'u evlidir (%64.4). Kadın sınıf öğretmenlerinin mesleki kıdem yılına göre yüzdelik dağılımı şu şekildedir: 0-5 yıl %26.3, 6-10 yıl %19.4, 11-15 yıl %16.6 ve 15 yıl ve üzeri %37.7'dir.

2.2. Veri Analizleri

Veri analizleri için tanımlayıcı istatistikler ve fark testleri kullanılmıştır. Kadın sınıf öğretmenlerinin mesleki tükenmişlik düzeyleri ve geçici koruma statüsü altında bulunan öğrencilere yönelik tutumlarının medeni duruma göre anlamlı farklılık gösterip göstermediğini belirlemek için bağımsız örneklem t-testi kullanılmıştır. Kadın sınıf öğretmenlerinin mesleki kıdem yılını karşılaştırmak için ise tek yönlü ANOVA kullanılmıştır. Kadın sınıf öğretmenlerinin mesleki tükenmişlik düzeyleri ile geçici koruma statüsü altında bulunan öğrencilere yönelik tutumları arasındaki ilişkiyi belirlemek için Pearson Korelasyon analizi uygulanmıştır. Tüm analizlerde SPSS 25 kullanılmış ve anlamlılık düzeyi $p < 0.05$ olarak belirlenmiştir.

3. BULGULAR

3.1. Birinci Araştırma Sorusuna İlişkin Bulgular

Kadın sınıf öğretmenlerinin mesleki tükenmişlik düzeylerinin medeni duruma göre farklılaşma olup olmadığını görmek için bağımsız örneklem t-testi yapılmıştır. Mesleki kıdem yılı için varyans analizi (One-way ANOVA) uygulanmıştır. Sonuçlar Çizelge 1'de verilmiştir.

Çizelge 1. Medeni durum ve mesleki kıdem yılı arasında mesleki tükenmişliğin karşılaştırılması (N = 289)

Mean (SD) in marital status		**t (p)**	**Mean (SD) in years of professional seniority**				**F (p)**
Bekar	Evli		0-5	6-10	11-15	15+	
3.77	3.67	1.34	3.68	3.66	3.64	3.77	.66
(.61)	(.68)	(.18)	(.68)	(.54)	(.61)	(.72)	(.58)

Note. SS = standard deviation.

ISBN NR. : 978-625-5694-38-6

Çizelge 1'de görüldüğü gibi, kadın sınıf öğretmenlerinin mesleki tükenmişlik düzeylerinin medeni duruma göre istatistiksel olarak anlamlı bir farklılık göstermemiştir (t = 1.34; p = .18). Ortalama mesleki tükenmişlik düzeyleri bekâr öğretmenler için 3.77 (SD = 0.61) iken, evli öğretmenler için 3.67 (SD = 0.68) olarak tespit edilmiştir.

Mesleki kıdem yılına göre yapılan varyans analizi sonucunda mesleki tükenmişlik düzeyleri arasında istatistiksel olarak anlamlı bir farklılık bulunmamıştır (F = 0.66; p = .58). Kıdem grupları incelendiğinde, en yüksek ortalama mesleki tükenmişlik düzeyi 15 yıl ve üzeri kıdeme sahip öğretmenlerde (Ortalama = 3.77; SD = 0.72) gözlenmiştir.

3.2. İkinci Araştırma Sorusuna İlişkin Bulgular

Kadın sınıf öğretmenlerinin geçici koruma statüsü altında bulunan öğrencilere yönelik tutumlarının medeni duruma göre farklılaşma olup olmadığını görmek için bağımsız örneklem t-testi yapılmıştır. Mesleki kıdem yılı için varyans analizi (One-way ANOVA) uygulanmıştır. Sonuçlar Çizelge 2'de verilmiştir.

Çizelge 2. Medeni durum ve mesleki kıdem yılı arasında geçici koruma statüsü altında bulunan öğrencilere yönelik tutumların karşılaştırılması (N = 289)

Mean (SD) in marital status		**t (p)**	**Mean (SD) in years of professional seniority**				**F (p)**
Bekar	Evli		0-5	6-10	11-15	15+	
2.96	2.95	.06	3.01	2.86	2.87	3.02	1.97
(.57)	(.50)	(.95)	(.51)	(.48)	(.53)	(.54)	(.12)

Note. SSD= standard deviation.

Çizelge 2'de görüldüğü gibi, kadın sınıf öğretmenlerin geçici koruma statüsü altında bulunan öğrencilere yönelik tutumlarının medeni duruma göre istatistiksel olarak anlamlı bir farklılık göstermediği saptanmıştır (t = 0.06; p = .95). Bekâr öğretmenlerin tutum ortalaması 2.96 (SD = 0.57) iken, evli öğretmenlerin ortalaması 2.95 (SD = 0.50) olarak belirlenmiştir.

Kadın sınıf öğretmenlerin geçici koruma statüsü altındaki öğrencilere yönelik tutumlarının mesleki kıdem yılına göre istatistiksel olarak anlamlı bir farklılık taşımadığı tespit edilmiştir (F = 1.97; p = .12). En yüksek tutum ortalamaları 15 yıl ve üzeri (Ortalama = 3.02; SD = 0.54) ve 0-5 yıl kıdeme sahip (Ortalama = 3.01; SD = 0.51) kadın sınıf öğretmenlerinde gözlemlenmiştir.

3.3. Üçüncü Araştırma Sorusuna İlişkin Bulgular

Kadın sınıf öğretmenlerinin mesleki tükenmişlik düzeyleri ile geçici koruma statüsü altında bulunan öğrencilere yönelik tutumları arasındaki ilişkiyi belirlemek için Pearson Korelasyon analizi yapılmıştır. Sonuçlar Çizelge 3'te verilmiştir.

Çizelge 3. Tanımlayıcı istatistikler ve korelasyonlar (N = 289)

	Mean	***SD***	**Skewness**	**Kurtosis**	**(1)**	**(2)**
1. Mesleki tükenmişlik	3.71	.66	-.11	.91	--	-.156**
2. Tutum	2.96	.52	-.39	.52	-.156**	--

Note. ** $p < .001$; *SD* = standard deviation.

ISBN NR. : 978-625-5694-38-6

Çizelge 3'te görüldüğü gibi, kadın sınıf öğretmenlerinin mesleki tükenmişlik düzeyleri ile tutum düzeyleri arasında istatistiksel olarak anlamlı ve negatif yönlü bir ilişki olduğu belirlenmiştir ($r = -.156$; $p < .001$). Bu bulgu, kadın sınıf öğretmenlerinin mesleki tükenmişlik düzeyleri arttıkça, geçici koruma altındaki öğrencilere yönelik tutum düzeylerinin azaldığını gösterir.

4. SONUÇ VE ÖNERİLER

Kadın sınıf öğretmenlerinin mesleki tükenmişlik düzeyleri ile geçici koruma statüsü altında bulunan öğrencilere yönelik tutumları arasında istatistiksel olarak anlamlı ve negatif yönlü bir ilişki belirlenmiştir. Bu negatif ilişki, kadın sınıf öğretmenlerinin mesleki tükenmişlik düzeyleri arttıkça, geçici koruma altındaki öğrencilere yönelik tutum düzeylerinin azaldığını göstermektedir.

Hem kadın sınıf öğretmenlerinin mesleki tükenmişlik düzeyleri hem de geçici koruma statüsü altındaki öğrencilere yönelik tutum düzeyleri, medeni duruma (bekâr veya evli) göre istatistiksel olarak anlamlı bir farklılık göstermemiştir.

Kadın sınıf öğretmenlerinin mesleki tükenmişlik düzeylerinin ve geçici koruma statüsü altındaki öğrencilere yönelik tutumlarının mesleki kıdem yılına göre de istatistiksel olarak anlamlı bir farklılık göstermediği tespit edilmiştir.

Mesleki kıdem grupları incelendiğinde, en yüksek ortalama mesleki tükenmişlik düzeyine 15 yıl ve üzeri kıdeme sahip öğretmenlerde rastlanmıştır (Ortalama = 3.77). En yüksek tutum ortalamaları ise hem 15 yıl ve üzeri kıdeme sahip (Ortalama = 3.02) hem de 0-5 yıl kıdeme sahip (Ortalama = 3.01) öğretmenlerde gözlemlenmiştir.

Elde edilen bulgular ve yapılan tespitlerden hareketle şunlar önerilebilir:

- Kadın sınıf öğretmenlerinin profesyonel tükenmişliğini önlemeye ve azaltmaya yönelik destek programları (psikososyal destek, mentorluk, iş yükü dengeleme) geliştirilmelidir. Bu tür programlar, öğretmenlerin genel refahını artırarak dolaylı olarak dezavantajlı öğrenci gruplarına yönelik daha olumlu tutumlar geliştirmelerine katkıda bulunabilir.
- Mesleki kıdem, tükenmişlikte genel olarak anlamlı bir farklılık yaratmasa da, 15 yıl ve üzeri mesleki kıdeme sahip kadın sınıf öğretmenlerinin en yüksek ortalama mesleki tükenmişlik düzeyine sahip olduğu görülmüştür. Bu nedenle, uzun süredir meslekte olan öğretmenlerin karşılaştığı kronik stres ve tükenmişlik faktörlerini hedefleyen, onların deneyim ve ihtiyaçlarına uygun özel müdahale programlarının tasarlanması önerilir.
- Geçici koruma statüsü altındaki öğrencilere yönelik tutumlar, tükenmişlikten doğrudan etkilendiği için, öğretmenlerin bu öğrenci grubunun özel ihtiyaçları, kültürel farklılıkları ve travma geçmişleri hakkında bilinç düzeyini ve kültürel yetkinliğini artıracak hizmet içi eğitimlerin düzenlenmesi faydalı olacaktır. Bu eğitimler, öğretmenlerin sınıflarındaki zorluklarla daha etkili başa çıkmalarına yardımcı olarak, tükenmişliğin olumsuz tutumlara dönüşmesini engelleyebilir.

ISBN NR. : 978-625-5694-38-6

KAYNAKÇA

Akın, S. (2020a). Türkiye'deki siyasal partilerin uluslararası göçe dair bakış açıları ve Avrupa Parlamentosu siyasi parti grupları ile karşılaştırmalı bir analiz. Y. Bulut & S. Akın (Ed.), *Yerel, ulusal ve küresel boyutlarıyla göç ve mülteci sorunu* (ss. 307-332). Konya: Çizgi Kitabevi.

Akın, S. (2020b). Göç ve Orta Doğu. Y. Bulut & S. Akın (Ed.), *Yerel, ulusal ve küresel boyutlarıyla göç ve mülteci sorunu* (ss. 333-360). Konya: Çizgi Kitabevi.

Apak, H. (2014). Suriyeli göçmenlerin kente uyumları: Mardin örneği. *Mukaddime, 5*(2), 53-70.

Chandler, H., Boothby, N., McNatt, Z., Berrigan, M., Zebib, L., Freels, P. E., & Majd, E. (2020). Causes of family separation and barriers to reunification: Syrian refugees in Jordan. *Journal of Refugee Studies, 33*(2), 371-389.

Çakırer-Özservet, Y., & Sarı, E. N. (2020). İstanbul-Üsküdar'da Suriyeli kadınlar ve çocukları üzerinden toplumsal uyumu okumak. Y. Bulut & S. Akın (Ed.), *Yerel, ulusal ve küresel boyutlarıyla göç ve mülteci sorunu* (ss. 169-188). Konya: Çizgi Kitabevi.

Çelik, A., & Fırat, M. Ş. (2020). Türkiye'deki Suriyelilere yönelik hak-hizmet temelli uygulamaların bilinirliği. Y. Bulut & S. Akın (Ed.), *Yerel, ulusal ve küresel boyutlarıyla göç ve mülteci sorunu* (ss. 33-69). Konya: Çizgi Kitabevi.

Çiçekli, M. (2020). Suriyeli öğrenciler: Dezavantajlar ve çözüm stratejileri. M. N. Güntekin & M. Doğanoğlu (Der.), *Gaziantep'teki Suriyeliler: Başarı hikayeleri* (ss. 191-205). Gaziantep: Gaziantep Üniversitesi Yayınları.

Karasu, M. A. (2020). Göç ve güvenlik üzerine kavramsal bir çerçeve. Y. Bulut & S. Akın (Ed.), *Yerel, ulusal ve küresel boyutlarıyla göç ve mülteci sorunu* (ss. 71-110). Konya: Çizgi Kitabevi.

Kuzu, Ş. L. (2020). Başarı ve yaşama tutunma arasında: Gaziantep'teki Suriyeli kadınların deneyimleri. M. N. Güntekin & M. Doğanoğlu (Der.), *Gaziantep'teki Suriyeliler: Başarı hikayeleri* (ss. 107-119). Gaziantep: Gaziantep Üniversitesi Yayınları.

Soyudoğan, M. (2020). Bir yaşam stratejisi olarak benzerlik tahayyülü: Suriyeli göçmenlerin Gaziantep-Halep karşılaştırması üzerine. M. N. Güntekin & M. Doğanoğlu (Der.), *Gaziantep'teki Suriyeliler: Başarı hikayeleri* (ss. 151-169). Gaziantep: Gaziantep Üniversitesi Yayınları.

Şahin, K., Moralı, G. & Göçer, A. (2021). Mülteci çocukların Türkçe öğrenme durumları üzerine ailelerinin görüşleri. *Millî Eğitim, 50*(Özel Sayı/2021-1), 95-122.

Ünal, S. (2014). Türkiye'nin beklenmedik konukları: "Öteki" bağlamında yabancı göçmen ve mülteci deneyimi. *Zeitschrift für die Welt der Türken / Journal of World of Turks, 6*(3), 65-89.

ISBN NR. : 978-625-5694-38-6

PISA 2022 TÜRKİYE VERİLERİNE GÖRE ÖĞRENCİLERİN MATEMATİK ÖZYETERLİLİĞİNİ BELİRLEYEN FAKTÖRLER: AİLE VE ÖĞRETMEN DESTEĞİNİN ROLÜ

Doç.Dr., Behiye DAĞDEVİREN ERTAŞ[1]
Yozgat Bozok Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Eğitim Yönetimi, behiyeertas5884@gmail.com, 0000-0003-2431-1914

ÖZET

Bu çalışmada, PISA 2022 verileriyle Türkiye'de öğrencilerin matematik özyeterliliğini belirleyen faktörlerin incelenmesi amaçlanmıştır. Araştırmada değişkenler olarak aile desteği, anne eğitim durumu, baba eğitim durumu ve öğretmen desteği ele alınmış, veriler CHAID analizi ile çözümlenmiştir. İlişkisel tarama modelinde desenlenen çalışma, Türkiye genelindeki 196 okuldan 7250 ortaokul öğrencisinden elde edilen verilerle yürütülmüştür. Veriler CHAID analiziyle çözümlenerek değişkenlerin hiyerarşik önem sırası belirlenmiştir. Elde edilen bulgular, öğrencilerin matematik özyeterlilik algılarının çok katmanlı bir yapıya sahip olduğunu ortaya koymaktadır. Matematik özyeterliliğin birincil belirleyicisi aile desteği olarak saptanmıştır. Aile desteği düşük ve orta düzeyde olduğunda, ebeveyn eğitim düzeyi öne çıkarken; aile desteği yüksek gruplarda öğretmen desteği belirleyici bir faktör haline gelmektedir. Bu durum, öğrencilerin akademik özyeterliliklerinin yalnızca bireysel çabalardan değil, aynı zamanda aile içi sosyo-kültürel sermayeden ve okul temelli pedagojik destekten önemli ölçüde etkilendiğini göstermektedir. Sonuçlar, matematik özyeterliliğinin geliştirilmesinde hem aile hem de öğretmen desteğinin birlikte ele alınması gerektiğini vurgulamaktadır. Özellikle düşük aile desteğine sahip öğrenciler için ebeveynlerin eğitim düzeyinin etkisi dikkate alınmalı; yüksek aile desteği alan öğrencilerde ise öğretmenlerin öğrenme sürecinde destekleyici rolü güçlendirilmelidir. Bu bulgular, eğitim politikalarının tasarımında ve sınıf içi uygulamalarda, öğrencilerin özyeterlilik algılarını güçlendirecek şekilde aile-okul iş birliğinin artırılmasının önemine işaret etmektedir. Dolayısıyla, öğrencilerin matematikte öz-yeterlik duygularını pekiştirmek için çok yönlü ve kapsayıcı stratejilerin geliştirilmesi gerekmektedir.

Anahtar Kelimeler : Anne eğitim durumu, Baba eğitimi durumu, Öğretmen desteği, Aile desteği, CHAID analizi

1. GİRİŞ

Öğrencilerin matematik başarısını ve öğrenmeye yönelik motivasyonunu etkileyen en önemli psikolojik faktörlerden biri matematik özyeterlilik algısıdır (Öztürk ve Kurtuluş, 2017). Bandura'ya (1997) özyeterlik kavramın, bireylerin belirli bir görevi başarıyla yerine getirme konusundaki inançları olarak ifade etmekte ve özyeterliğin öğrencilerin öğrenme süreçlerine aktif katılımını, problem çözme becerilerini ve akademik başarılarını doğrudan etkilediğini ileri sürmektedir. Matematik öz yeterliği, sunulan matematik görevleri hakkındaki öğrencilerin yeterliliklerinin öz değerlendirmesidir ve görevi başarıyla tamamlamak için içsel bir dürtü oluşturur (Zakariya, 2022). Araştırmalar, matematik özyeterliliği yüksek olan öğrencilerin, akademik performanslarının yanı sıra öğrenmeye karşı daha olumlu tutumlar sergilediklerini

ISBN NR. : 978-625-5694-38-6

ortaya koymaktadır (Adal ve Yavuz, 2017; Çavdar ve Şahan, 2019; Çenberci ve Tol, 2019; Pajares ve Miller,1994; Ural, 2015).

Matematik özyeterliliğinin gelişimi yalnızca bireysel çabalara değil, aynı zamanda aile ve öğretmen desteğine de bağlıdır. Aile desteği, öğrencilerin öğrenme süreçlerine yönelik motivasyonlarını artıran ve akademik öz güvenlerini güçlendiren önemli bir faktör olarak görülmektedir (Boonk vd., 2018; Castro vd., 2015; Fan ve Chen, 2001; Keçeli-Kaysılı, 2008). Ebeveynlerin eğitim düzeyi ise, ailelerin çocuklarının öğrenme sürecine sağladıkları katkı ve yönlendirmeler üzerinde belirleyici olmaktadır (Aslanargun vd., 2016; Eccles & Wigfield, 2002; Yeşil, 2023). Bunun yanında öğretmen desteği, öğrencilerin sınıf ortamında kendilerini değerli hissetmelerine, öğrenme sürecine aktif katılım göstermelerine ve özellikle matematik gibi zorlayıcı alanlarda özyeterlilik geliştirmelerine katkı sağlamaktadır (Kaya, 2020; Özkal, 2020; Wentzel, 1998; Sakiz vd., 2012).

PISA (2022) sonuçlarına göre Türkiye'de öğrencilerin matematik özyeterlilik algıları uluslararası ortalamanın altındadır (OECD, 2023). Bu bulgu, öğrencilerin matematik ve diğer derslerde başarılarının artması için öğrencilerin özyeterlik duygularının arttırılmasına yönelik çalışmalar yapılmasının gerekli olduğunu gösterebilir. Çünkü düşük öz yeterlilik düzeyine sahip bireyler, verilen görevleri yerine getirmek için gerekli becerilere sahip olmadıklarını hissederler bu da onların motivasyonlarını olumsuz etkileyerek başarısız olmalarına neden olabilir (Hall ve Ponton, 2005). Yüksek öz yeterliğe sahip öğrencilerse, sunulan görevlerin başarılı bir şekilde yürütülmesini artıran davranışsal etkinliklere hızla katılırlar bu durum da onların başarıyı yakalamalarında fırsat sunar (Zakariya, 2022).

Literatürde öğrencilerin matematik özyeterliklerini inceleyen çalışmalar mevcuttur. Bu çalışmalarda matematik özyeterliği ile öğrencilerin üstbiliş becerileri ve matematik başarıları arasında ki ilişkiler (Kahramanoğlu ve Deniz, 2017), matematik özyeterliği ile matematik kaygısı arasındaki ilişki (Medikoğlu, 2020) ve matematik özyeterliği ve matematik dersine yönelik tutum ki ilişkiler (Çavdar ve Şahan, 2019) incelenmiştir. Taşdemir (2012) tarafından yapılan araştırmada öğrencilerin matematik özyeterlikleri cinsiyet, okul türü, yerleşim yeri ve ailenin aylık gelirine göre farklılık gösterip göstermediği incelenmiştir. Ancak mevcut çalışmalar, aile desteği, ebeveyn eğitimi ve öğretmen desteğinin matematik özyeterliliği üzerindeki göreli etkilerini bütüncül ve hiyerarşik bir yapıda ele almakta sınırlı kalmaktadır. Bu nedenle, mevcut araştırmada PISA 2022 verilerinden yararlanarak CHAID analizi ile aile desteği, ebeveyn eğitim durumu ve öğretmen desteğinin öğrencilerin matematik özyeterliliğini nasıl şekillendirdiğini incelemek amaçlanmıştır. Mevcut araştırmanın hem literatürdeki boşluğu doldurmakta hem de eğitim politikaları için yol gösterici nitelikte olacağı düşünülmektedir. Bu kapsamda mevcut araştırmada aşağıdaki araştırma sorularına yanıt aranmaktadır.

2. YÖNTEM

Bu çalışma, Türkiye'de ortaokul öğrencilerinin matematik özyeterliliklerini etkileyen faktörleri belirlemek amacıyla yürütülmüş ilişkisel tarama modeline dayalı bir araştırmadır. Araştırmanın örneklemi, PISA'ya (2022) katılan Türkiye genelindeki 196 okuldan 7250 öğrenciden

ISBN NR. : 978-625-5694-38-6

oluşmaktadır. Örneklem, ülke genelindeki öğrencileri temsil edecek şekilde çok aşamalı küme örnekleme yöntemi ile seçilmiştir.

Ölçekler ve Veri toplama Araçları

Araştırmada bağımlı değişken olarak öğrencilerin matematik özyeterliliği alınmıştır. Bağımsız değişkenler ise aile desteği, anne eğitim durumu, baba eğitim durumu ve öğretmen desteği olarak belirlenmiştir. Anne ve baba eğitimi, ISCED sınıflandırmasına göre ölçülmüş ve orta öğretim (ISCED 3) ve orta öğretim sonrası mesleki hazırlık düzeyi (ISCED 4) gibi kategorilere ayrılmıştır.

Matematik Öz-Yeterliği (MATHEFF): Matematik öz-yeterliği, resmi ve uygulamalı matematiğe ilişkin dokuz maddeden oluşan ölçek ile ölçülmüştür. Her bir madde dört yanıt seçeneğine sahiptir (“Hiç emin değilim”, “Çok emin değilim”, “Kendime güveniyorum”, “Çok eminim”).

Matematik Öğretmeni Desteği (TEACHSUP): Öğrencilerin matematik derslerinde öğretmen desteğine ilişkin algıları, ST270 maddesine verdikleri yanıtlar kullanılarak ölçülmüştür. Ölçek dört maddeden oluşmakta olup, her bir madde dört yanıt seçeneğine sahiptir (“Her ders”, “Çoğu ders”, “Bazı dersler”, “Asla veya neredeyse hiç”).

Anne Eğitim Düzeyi (MISCED): Öğrencilerin annelerinin eğitim düzeyi, ST005 ve ST006 sorularına verdikleri yanıtlardan türetilmiştir. Elde edilen MISCED endeksi, eğitim düzeyini ISCED sınıflamasına göre “1 = ISCED seviye 1’in altı” ile “10 = ISCED seviye 8” arasında derecelendirmektedir.

Baba Eğitim Düzeyi (FISCED): Benzer şekilde, babaların eğitim düzeyi ST007 ve ST008 sorularına verilen yanıtlarla oluşturulan FISCED endeksi üzerinden belirlenmiştir. Bu endeks de “1 = ISCED seviye 1’in altı” ile “10 = ISCED seviye 8” arasında değişmektedir.

Aile Desteği (FAMSUP): Öğrencilerin aile desteğine ilişkin algıları, ST300 maddesine verdikleri yanıtlardan elde edilmiştir. Bu maddeler, ebeveynlerin veya ailedeki diğer bireylerin öğrencilerle ne sıklıkla ilgilendiğini ölçmektedir (ör. “Okuldaki başarınız hakkında konuşmak”, “Sadece sohbet etmek için zaman ayırmak”). Ölçek, 10 maddeden oluşmakta olup, her bir madde beş yanıt seçeneğine sahiptir (“Asla veya neredeyse hiç”, “Yılda bir-iki kez”, “Ayda bir-iki kez”, “Haftada bir-iki kez”, “Her gün veya neredeyse her gün”).

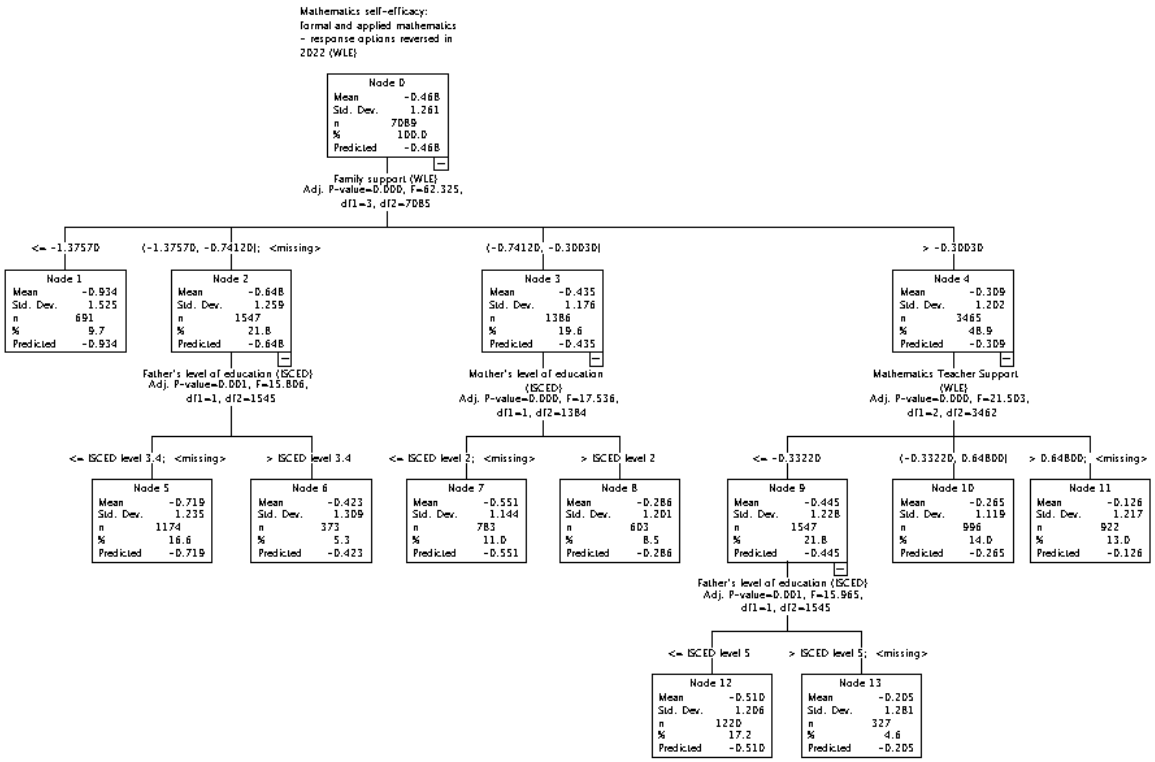
Verilerin Analizi

Bu araştırmada PISA 2022 veri setinden elde edilen Veriler, CHAID (Chi-squared Automatic Interaction Detection) analizi kullanılarak analiz edilmiştir. CHAID, bağımlı değişken ile kategorik bağımsız değişkenler arasındaki hiyerarşik ilişkileri ve gruplar arasındaki farkları ortaya koymak için kullanılan bir karar ağacı yöntemidir (Kass, 1980; Milanović ve Stamenković, 2016). Analiz sonucunda, bağımsız değişkenlerin matematik özyeterlilik üzerindeki göreli etkileri, düğümler ve dallanmalar aracılığıyla görselleştirilmiştir. CHAID analizi, değişkenlerin etki büyüklüğünü hiyerarşik bir biçimde göstermesi nedeniyle, öğrencilerin özyeterlilik algısını belirleyen en kritik faktörleri belirlemek için tercih edilmiştir.

3. BULGULAR

CHAID analizi sonucunda 13 düğümden oluşan karar ağacı elde edilmiştir. Karar ağacı Şekil 1’de sunulmuştur.

ISBN NR. : 978-625-5694-38-6

Şekil 1. Öğrencilerin matematik özyeterliliklerini belirleyen faktörlere ilişkin CHAID karar ağacı

CHAID analizi sonucunda 13 düğümden oluşan karar ağacına yönelik sonuçlar Çizelge 1'de sunulmuştur.

Çizelge 1. Öğrencilerin matematik özyeterliliklerini belirleyen faktörlere ilişkin CHAID karar ağacına yönelik sonuçlar

Düğüm	**Ayırıcı Değişken**	**Grup Özelliği**	**n**	**%**	**Ortalama Öz-yeterlik**
1	Aile desteği	Düşük	691	9.7	-0.934
3	Aile desteği	Orta	1386	19.6	-0.435
4	Aile desteği	Yüksek	3465	48.9	-0.309
5	Baba eğitimi (ISCED ≤3.4)	Düşük aile desteği	1174	16.6	-0.719
6	Baba eğitimi (ISCED >3.4)	Düşük aile desteği	373	5.3	-0.423
7	Anne eğitimi (ISCED ≤2)	Orta aile desteği	783	11.0	-0.551
8	Anne eğitimi (ISCED >2)	Orta aile desteği	603	8.5	-0.286
9	Öğretmen desteği (Düşük)	Yüksek aile desteği	1547	21.8	-0.445
11	Öğretmen desteği (Yüksek)	Yüksek aile desteği	922	13.0	-0.126

ISBN NR. : 978-625-5694-38-6

Şekil 1'de öğrencilerin matematik özyeterliliklerini belirleyen faktörlere ilişkin CHAID karar ağacı sunulmuştur. CHAID analizi sonuçlarına göre öğrencilerin matematik öz-yeterlik düzeylerini anlamlı biçimde yordayan en temel değişkenin aile desteği olduğu belirlenmiştir (χ^2=62.325; p<.001). Aile desteği düzeyi düşük olan öğrencilerde öz-yeterlik algısı ortalaması belirgin biçimde daha düşük bulunmuştur ($\bar{X}$=-0.934). Buna karşın aile desteği arttıkça öz-yeterlik algısının da yükseldiği görülmektedir.

Şekil 1'deki karar ağacı incelendiğinde, 1. düğümde yer alan düşük aile desteğine sahip öğrencilerin (Node 1, %9.7) matematik özyeterlilik ortalamasının -0.934 ile en düşük düzeyde olduğu görülmektedir. Orta düzey aile desteği grubundaki öğrenciler (Node 3, %19.6) ise -0.435 ortalama özyeterlilik puanına sahipken, yüksek aile desteği grubundaki öğrenciler (Node 4, %48.9) -0.309 ortalama ile daha yüksek bir özyeterlilik düzeyi sergilemektedir. Bu bulgular, aile desteğinin öğrencilerin matematik özyeterliliği üzerinde belirleyici bir etkiye sahip olduğunu ve destek düzeyi arttıkça özyeterlilik puanlarının yükseldiğini göstermektedir. Bu sonuç, aile desteğinin öz-yeterlik üzerinde güçlü bir belirleyici olduğunu göstermektedir.

Düşük ve orta düzey aile desteğine sahip gruplarda, öğrencilerin matematik özyeterlilik algısı ebeveynlerin eğitim düzeyi ile farklılaşmaktadır. Özellikle düşük aile desteği grubunda, ISCED 3–4 ve altındaki eğitim düzeyine sahip babaların çocuklarının öz-yeterlik ortalaması -0.719 iken, daha yüksek eğitim düzeyine sahip babaların çocuklarında bu değer -0.423'e yükselmektedir (Node 2, Node 5–6).

Orta düzey aile desteği grubunda, anne eğitim düzeyi öğrencilerin matematik özyeterlilik algısını farklılaştırmaktadır. ISCED 2 ve altındaki eğitim düzeyine sahip annelerin çocuklarının öz-yeterlik ortalaması -0.551 iken, daha yüksek eğitim düzeyine sahip annelerin çocuklarında bu değer -0.286'ya yükselmektedir (Node 7–8). Bu bulgular, aile desteğinin sınırlı olduğu durumlarda ebeveynlerin eğitimsel sermayesinin öğrencilerin öz-yeterlik algısında kritik bir rol oynadığını göstermektedir.

Şekil 1'den izleneceği gibi, yüksek aile desteği grubunda öğrencilerin matematik özyeterlilik düzeylerini anlamlı biçimde farklılaştıran en belirleyici değişken öğretmen desteği olmuştur (χ^2 = 41.503; p < .001). Öğretmen desteği düşük olan öğrencilerin ortalama öz-yeterlik puanı -0.445 (Node 9) iken, öğretmen desteği yüksek olan öğrencilerde bu değer -0.126 (Node 11) olarak bulunmuştur. Ek olarak, bu grupta baba eğitim düzeyi, alt gruplar arasında ek bir ayırıcı faktör olarak ortaya çıkmıştır (Node 12–13). Bu bulgular, yüksek aile desteği alan öğrencilerde öğretmen desteğinin ve ebeveyn eğitim düzeyinin, matematik özyeterlilik algısının farklılaşmasında önemli rol oynadığını göstermektedir.

3. TARTIŞMA VE SONUÇLAR

Bu çalışmada, PISA 2022 Türkiye verileri kullanılarak ortaokul öğrencilerinin matematik özyeterliliklerini etkileyen çok katmanlı faktörleri CHAID analizi ile incelenmiştir. Bulgulardan elde edilen sonuçlarda, öğrencilerin matematik özyeterlik algılarının yalnızca öğrencilerin bireysel özelliklerinden değil, aynı zamanda aile desteği, anne baba eğitim durumu ve öğretmen desteğinden etkilendiği belirlenmiştir. İlk olarak düşük ve orta düzey aile desteği olan öğrencilerde, öğrencilerin özyeterlik düzeyi ebeveynlerin eğitim düzeyine göre farklılık gösterdiği belirlenmiştir. Özellikle düşük aile desteği grubunda yer alan öğrencilerin, baba eğitim düzeyi öğrencilerin özyeterlik algısında belirleyici bir rol oynarken, orta aile desteği grubunda yer alan öğrenciler için anne eğitimi de kritik bir ayırıcı faktör olarak ortaya çıkmıştır. Çadırlı ve Gürbüztürk'de (2025) yaptıkları araştırmada matematik özyeterliğinin anne baba eğitim durumu ile ilişkili olduğunu ortaya koymuşlardır. Bu bulgular, aile desteği sınırlı olduğunda ebeveynlerin eğitimsel sermayesinin öğrencilerin akademik özyeterlilik algısında kritik bir öneme sahip olduğu bulgularıyla benzerlik göstermektedir (Akkaya ve Polat, 2022).

ISBN NR. : 978-625-5694-38-6

Yüksek aile desteği grubunda ise öğretmen desteği, öğrencilerin matematik özyeterlilik düzeylerini anlamlı biçimde farklılaştıran en önemli faktör olarak öne çıkmıştır. Nitekim Özkal (2020) tarafından yapılan araştırma mevcut araştırma bulgularını desteklemektedir ve öğretmen desteği alan öğrencilerin matematik dersine yönelik özyeterlik algılarının yüksek olduğu belirlenmiştir. Chen ve Leung, (2023) öğretmen desteğinin, matematik özyeterliği üzerinde etkili ve bu etkinin de başarı duyguları üzerinde etkilerinin olduğunu belirlemişlerdir.

Mevcut araştırmada diğer bir bulgu ise öğretmen desteğini yüksek olarak algılayan öğrencilerin, düşük olanlara kıyasla daha yüksek özyeterlik puanları sergilemiş olduğu; ayrıca bu grupta baba eğitim düzeyi alt gruplar arasında ek bir ayırıcı faktör olarak etkili olduğudur. Özkan ve Yıldırım, (2013) tarafından yapılan araştırmanın sonuçları incelendiğinde babanın eğitim düzeyi ve geometri öz-yeterliğinin geometri başarısının istatistiksel olarak anlamlı yordayıcıları olduğu belirlenmiştir. Bu durum, yüksek aile desteğine sahip öğrencilerde okul temelli pedagojik desteğin ve ebeveyn eğitim düzeyinin özyeterlik gelişiminde belirleyici olduğunu göstermektedir (Wang et al., 2024). İlter vd.'ne göre (2025) öğretmenleri ve velileri tarafından desteklenen öğrencilerin hem doğrudan hem de dolaylı olarak artan akademik öz yeterlilik ve akademik canlılık yoluyla matematikte daha iyi performans gösterme eğiliminde olduğu bulunmuştur. Ayrıca ebeveyn eğitim düzeyi öğrencilerin okula yönelik inançlarını ve okul çıktılarını belirlemede de etkili olduğu söylenebilir (Hortaçsu, 1995).

Bu araştırma, öğrencilerin matematik özyeterliklerinin gelişiminde aile desteği, ebeveyn eğitimi ve öğretmen desteğinin birlikte ele alınması gerektiğini ortaya koymaktadır. Eğitim politikaları ve sınıf içi uygulamalarda, özellikle düşük ve orta aile desteği gruplarına sahip öğrenciler için ebeveynlerin eğitimsel katkısının artırılması, yüksek destek gruplarında ise öğretmenlerin pedagojik desteğinin güçlendirilmesi stratejik öneme sahiptir. Dolayısıyla, öğrencilerin matematikte öz-yeterlik duygularını pekiştirecek çok boyutlu ve kapsayıcı müdahalelerin geliştirilmesi için çalışmalar yapılması önerilmektedir

KAYNAKÇA

Adal, A. A., & Yavuz, İ. (2017). Ortaokul öğrencilerinin matematik öz yeterlik algıları ile matematik kaygı düzeyleri arasındaki ilişki. *International Journal of Field Education, 3*(1), 20-41.

Akkaya, S., & Polat, K. (2022). An investigation of the relationship between the parents' math literacy self-efficacy and their math anxieties. *Educational Policy Analysis and Strategic Research, 17*(2), 246-265.

Aslanargun, E., Bozkurt, S., & Sarıoğlu, S. (2016). Sosyo ekonomik değişkenlerin öğrencilerin akademik başarısı üzerine etkileri. *Uşak Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, *9*(27/3), 201-234.

Bandura, A. (1997). *Self-efficacy: The exercise of control*. New York: Freeman.

Boonk, L., Gijselaers, H. J., Ritzen, H., & Brand-Gruwel, S. (2018). A review of the relationship between parental involvement indicators and academic achievement. *Educational research review, 24*, 10-30.

ISBN NR. : 978-625-5694-38-6

Castro, M., Expósito-Casas, E., López-Martín, E., Lizasoain, L., Navarro-Asencio, E., & Gaviria, J. L. (2015). Parental involvement on student academic achievement: A meta-analysis. *Educational research review, 14*, 33-46.

Chen, X., & Leung, F. K. (2023). A closer look at teacher support and achievement emotions in Chinese mathematics classrooms: Mediating roles of academic control and intrinsic/extrinsic value. *Educational Psychology*, *43*(9), 1084-1101.

Çadırlı, G., & Gürbüztürk, O. (2025). Ortaokul öğrencilerinin matematik öz yeterlik inancı kaynakları. *Kahramanmaraş Sütçü İmam Üniversitesi Eğitim Dergisi*, *7*(1), 75-103.

Çavdar, D., & Şahan, H. H. (2019). Matematik dersinde akademik başarı, öz yeterlik ve matematik dersine yönelik tutum arasındaki ilişkinin incelenmesi. *Necatibey Eğitim Fakültesi Elektronik Fen ve Matematik Eğitimi Dergisi*, *13*(2), 979-999.

Çenberci, S., & Tol, H. Y. (2019). Senaryo tabanlı öğrenme yönteminin öğrencilerin matematik öz yeterlik algısı, tutum ve kaygılarına etkisi. *Anemon Muş Alparslan Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi, 7*(4), 149-159.

Eccles, J. S., & Wigfield, A. (2002). Motivational beliefs, values, and goals. *Annual Review of Psychology, 53,* 109–132.

Fan, W., & Chen, M. (2001). Parental involvement and students' academic achievement: A meta-analysis. *Educational Psychology Review, 13*(1), 1–22.

Hall, J. M., & Ponton, M. K. (2005). Mathematics self-efficacy of college freshman. *Journal of developmental education, 28*(3), 26.

Hortaçsu, N. (1995). Parents' education levels, parents' beliefs, and child outcomes. *The Journal of Genetic Psychology, 156*(3), 373-383.

İlter, İ., Aksoy, N. C., & Ceylan, M. (2025). The Relationships between parental involvement, teacher support, and mathematics performance: Mediating roles of academic self-efficacy and academic buoyancy. *BMC Psychology 1*. https://doi.org/10.21203/rs.3.rs-6903576/v1

Kahramanoğlu, R., & Deniz, T. (2017). Ortaokul öğrencilerinin üstbiliş becerileri, matematik özyeterlikleri ve matematik başarısı arasındaki ilişkinin incelenmesi. *İnönü Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi, 18*(3), 189-200.

Kass, G. V. (1980). An exploratory technique for investigating large quantities of categorical data. *Journal of the royal statistical society: series , 29*(2), 119-127.

Kaya, D. (2020). Altıncı sınıf öğrencilerinin matematiksel ilişkilendirme öz yeterlik düzeylerinin algılanan öğretmen duygusal destek, cinsiyet ve matematik başarısı açısından

ISBN NR. : 978-625-5694-38-6

incelenmesi. *Necatibey Faculty of Education Electronic Journal of Science and Mathematics Education*, *14*(1), 106-132.

Keçeli-Kaysılı, B. (2008). Akademik başarının arttırılmasında aile katılımı. *Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Fakültesi Özel Eğitim Dergisi*, *9*(01), 69-83.

Medikoğlu, O. (2020). İlkokul öğrencilerinin matematik öz yeterlik kaynakları ile matematik kaygı düzeyleri arasındaki ilişkinin incelenmesi. *Eğitim Kuram ve Uygulama Araştırmaları Dergisi*, *6*(1), 35-52.

Milanović, M., & Stamenković, M. (2016). CHAID decision tree: Methodological frame and application. *Economic Themes*, *54*(4), 563-586.

OECD (2023). *PISA 2022 Results*. Paris: OECD Publishing.

Özkal, N. (2020). Öğretmen güdüsel desteği, özyeterlik inancı ve akademik başarı arasındaki ilişkiler: lise matematik dersi Örneği. *Akdeniz Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, *3*(2), 88-97.

Özkan, E., & Yıldırım, S. (2013). The relationships between geometry achievement, geometry self-efficacy, parents' education level and gender. *Egitim Bilimleri Fakultesi Dergisi*, *46*(2), 249.

Öztürk, B., & Kurtuluş, A. (2017). Ortaokul öğrencilerinin üstbilişsel farkındalık düzeyi ile matematik öz yeterlik algısının matematik başarısına etkisi. *Dicle Üniversitesi Ziya Gökalp Eğitim Fakültesi Dergisi*, (31), 762-778.

Pajares, F., & Miller, M. D. (1994). Role of self-efficacy and self-concept beliefs in mathematical problem solving: A path analysis. *Journal of Educational Psychology*, *86*(2), 193–203.

Sakiz, G., Pape, S. J., & Hoy, A. W. (2012). Does perceived teacher affective support matter for middle school students in mathematics classrooms? *Journal of School Psychology*, *50*(2), 235–255.

Taşdemir, C. (2012). Lise son sınıf öğrencilerinin matematik öz-yeterlik düzeylerinin bazı değişkenler açısından incelenmesi (Bitlis ili örneği). *Karadeniz Fen Bilimleri Dergisi*, *3*(1), 39-50.

Ural, A. (2015). Matematik öz-yeterlik algısının matematik öğretmeye yönelik kaygıya etkisi. *Kuramsal Eğitimbilim Dergisi*, *8*(2), 173-184.

Wang, C., Xu, Q., & Fei, W. Q. (2024). The effect of student-perceived teacher support on math anxiety: chain mediation of teacher–student relationship and math self-efficacy. *Frontiers in Psychology*, *15*, 1333012.

ISBN NR. : 978-625-5694-38-6

Wentzel, K. R. (1998). Social relationships and motivation in middle school: The role of parents, teachers, and peers. *Journal of Educational Psychology, 90*(2), 202–209.

Yeşil, A. (2023). Sosyal sermaye olarak ebeveynlerin eğitime katılımının öğrenci akademik başarısı üzerine etkisi. İçinde: Baltacı, Ö. (Ed.), *Eğitimde Güncel Araştırmalar - VI*. Özgür Yayınları. DOI: https://doi.org/10.58830/ozgur.pub383.c1717

Zakariya, Y. F. (2022). Improving students' mathematics self-efficacy: A systematic review of intervention studies. *Frontiers in Psychology, 13*, 986622.

ISBN NR. : 978-625-5694-38-6

PISA 2022 TÜRKİYE VERİLERİNE GÖRE BEKLENEN EĞİTİM DÜZEYİNİN YORDAYICILARI: CHAID KARAR AĞACI İLE BİR İNCELEME

Doç.Dr., Behiye DAĞDEVİREN ERTAŞ[1]
Yozgat Bozok Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Eğitim Yönetimi, behiyeertas5884@gmail.com, 0000-0003-2431-1914

ÖZET

Bu çalışmada, PISA 2022 verileri kullanılarak Türkiye'de öğrencilerin eğitim beklentilerini etkileyen faktörler incelenmiştir. Araştırmanın temel amacı, öğrencilerin gelecek eğitim hedeflerini şekillendiren bireysel, aile ve okul temelli değişkenleri ortaya koymaktır. Analizler, 196 okuldan 7250 ortaokul öğrencisinin verileri üzerinden CHAID analizi kullanılarak gerçekleştirilmiştir. Bulgular, öğrencilerin eğitim beklentilerinde en güçlü belirleyici faktörün baba eğitimi düzeyi olduğunu göstermiştir; yüksek eğitim düzeyine sahip babaların çocukları daha çok lisansüstü hedefler belirlerken, düşük eğitim düzeyine sahip babaların çocukları ortaöğretim ve lisans düzeyine yoğunlaşmıştır. Ayrıca, baba eğitiminin düşük veya orta olduğu gruplarda öğrencilerin okula devam süresinin ve mesleki farkındalık düzeyinin eğitim hedeflerini anlamlı biçimde etkilediği görülmüştür. Daha uzun süre okula devam eden ve mesleki bilinci yüksek öğrenciler, daha yüksek eğitim hedefleri belirleme eğilimindedir. Bulgular, ailelerin kültürel ve eğitsel sermayesinin, okul bağlılığının ve mesleki farkındalığın öğrencilerin eğitim yönelimlerinde kritik rol oynadığını ortaya koymaktadır. Bu bağlamda, düşük sosyo-ekonomik geçmişe sahip öğrenciler için okulda kalış süresini destekleyici stratejilerin geliştirilmesi ve erken yaşlardan itibaren mesleki farkındalığı artırıcı kariyer rehberliği hizmetlerinin yaygınlaştırılması önerilmektedir. Sonuçlar, eğitsel eşitsizliklerin azaltılması ve öğrencilerin daha yüksek eğitim hedeflerine yönelmesi açısından politika yapıcılar ve eğitim uygulayıcıları için önemli çıkarımlar sunmaktadır.

Anahtar Kelimeler : Eğitim beklentisi, CHAID analizi, baba eğitim durumu, okula devam, gelecekteki meslek hakkında net fikre sahip olma, Türkiye

1. GİRİŞ

Günümüzde öğrencilerin eğitim beklentileri hem bireysel gelişim hem de toplumsal kalkınma açısından önemli bir rol oynamaktadır. Gençlerin eğitimsel yönelimleri genellikle sosyal normlar tarafından şekillenir; bu bağlamda bireyler, ya öngörülen yükseköğretim aşamasını tamamlamakta ya da yükseköğretimin dışında kalan sosyal olarak kabul görmüş rotalara yönelmektedirler (Messersmith ve Schulenberg, 2008). Eğitim hedefleri, öğrencilerin motivasyonlarını, akademik başarılarını, mesleki yönelimlerini ve uzun vadeli kariyer planlarını şekillendiren temel faktörlerden biridir (Jacob ve Wilder, 2010). Bu nedenle öğrencilerin eğitim düzeylerini hedeflediklerini anlamak, eğitim sistemlerinin etkili bir şekilde tasarlanması ve fırsat eşitsizliklerinin azaltılması açısından önemli görülmektedir (Pinquart ve

ISBN NR. : 978-625-5694-38-6

Ebeling, 2020). Sewell ve Hauser'e (1980) göre bireylerin beklentileri ile eğitimsel ve mesleki başarıları arasında güçlü ilişki vardır. Ancak eğitim beklentileri yalnızca bireysel yetenek ve ilgilerle açıklanamaz; aile sosyo-ekonomik durumu, okul bağlamı ve mesleki farkındalık gibi çok katmanlı değişkenler de öğrencilerin hedeflerini belirlemede önemli bir rol oynamaktadır (Parahoo et al., 2013; Trusty ve Harris,1999).

Özellikle ebeveynlerin eğitim düzeyi, öğrencilerin akademik beklentilerini ve kariyer planlarını şekillendirebilmektedir (Rimkute vd., 2012). Bourdieu'nün (1986) kültürel sermaye yaklaşımı, ebeveynlerin eğitim düzeyi ve sosyo-kültürel birikimlerinin, çocukların akademik hedeflerini ve eğitim yolculuklarını belirlediğini öne sürmektedir. Ebeveynleri yüksek eğitim düzeyine sahip olan çocuklar daha yüksek eğitim hedefleri belirleme eğilimindeyken, ebeveynleri düşük eğitim düzeyine sahip olanlar genellikle ortaöğretim veya lisans eğitimini hedeflemektedir. Ailelerin sahip olduğu kültürel ve eğitimsel kaynaklar, öğrencilerin geleceğe yönelik beklentilerinin şekillenmesinde büyük önem taşımaktadır (Eccles, 2005; Sewell & Hauser, 1980).

Ayrıca, öğrencilerin okula devam süreleri ve okula bağlılıkları, daha yüksek eğitim hedeflerine ulaşmalarını etkileyen önemli faktörler arasındadır. Araştırmalar, daha uzun süre okula devam eden öğrencilerin akademik olarak daha başarılı olma eğiliminde olduklarını ve eğitimlerinden daha yüksek beklentilere sahip olduklarını göstermektedir (Ogresta vd., 2021; OECD, 2018). Bu durum, erken okul terkini önlemeye yönelik politikaların uygulanmasının gerekliliğini vurgulamaktadır. Bu politikalar yalnızca öğrenme çıktılarını iyileştirmek için değil, aynı zamanda öğrencilerin daha iyi gelecek beklentileri geliştirmelerine yardımcı olmak için de önemli görülmektedir. Özellikle düşük veya orta düzeyde ebeveyn eğitimine sahip öğrenciler için okul katılımını artıran uygulamalar, onların daha yüksek eğitim hedeflerine ulaşmalarına yardımcı olabilir (Doll vd., 2013).

Mesleki ve kariyer farkındalığı, öğrencilerin eğitim hedeflerini şekillendirmede hayati bir rol oynar. Aile kaynakları kısıtlı olan öğrenciler için bu etki daha da belirgin görünmektedir. Güçlü bir mesleki farkındalığa sahip olanlar, akademik yolculuklarını planlama ve uzun vadeli hedefler belirleme konusunda genellikle daha bilinçlidirler ve uzun vadeli hedeflerini daha bilinçli bir şekilde planlama eğilimindedir (Saha ve Sikora, 2008). Bu bağlamda, erken yaşlardan itibaren sağlanacak kariyer rehberliği ve danışmanlık hizmetleri, eğitim eşitsizliklerini azaltmada ve öğrencilerin eğitim hedeflerini yükseltmede etkili bir araç olarak değerlendirilmektedir. (Müller, 2014; Psifidou vd., 2021).

Mevcut araştırma PISA 2022 verilerinden yararlanarak CHAID analizi ile öğrencilerin eğitim beklentilerini etkileyen başlıca faktörleri; ebeveynlerin eğitim düzeyi, okula devam süresi ve gelecekteki meslek hakkında net fikre sahip olma bağlamında incelemeyi amaçlamaktadır. Bulguların, eğitim politikalarının geliştirilmesine, okul katılımını destekleyen uygulamaların geliştirilmesine ve kariyer rehberliği programlarının etkinliğinin artırılmasına katkı sağlaması beklenmektedir. Bu nedenle, öğrencilerin eğitim hedeflerini etkileyen faktörlerin anlaşılması, bireyler için eşit fırsatlar sağlamak ve toplumsal kalkınmaya katkıda bulunmak açısından büyük önem taşımaktadır. Bu kapsamda bu araştırmada şu sorulara yanıt aranmaktadır:

ISBN NR. : 978-625-5694-38-6

1-CHAID analizine göre, öğrencilerin eğitim beklentilerini en güçlü biçimde yordayan değişken nedir?

2-CHAID karar ağacında ortaya çıkan alt gruplar, öğrencilerin eğitim beklentilerinde nasıl örüntüler sergilemektedir?

2. YÖNTEM

Bu çalışma, Türkiye'de ortaokul öğrencilerinin öğrencilerin beklenen en yüksek eğitim düzeyi algısını etkileyen faktörleri belirlemek amacıyla yürütülmüş ilişkisel tarama modeline dayalı bir araştırmadır. Araştırmanın örneklemi, PISA 2022'ye katılan Türkiye genelindeki 196 okuldan 7250 öğrenciden oluşmaktadır. Örneklem, ülke genelindeki öğrencileri temsil edecek şekilde çok aşamalı küme örnekleme yöntemi ile seçilmiştir.

Araştırmada bağımlı değişken olarak öğrencilerin beklenen en yüksek eğitim düzeyi algısını alınmıştır. Bağımsız değişkenler ise anne eğitim düzeyi, baba eğitim düzeyi, okula devam süresi ve gelecekteki meslek hakkında net fikre sahip olma olarak belirlenmiştir.

Beklenen En Yüksek Eğitim Düzeyi (EXPECEDU): Öğrencilerin gelecekte tamamlamayı bekledikleri eğitim düzeyi, ST327 sorusuna verdikleri yanıtlar temel alınarak oluşturulmuştur. Endeks değerleri "ISCED seviye 2'nin altı" ile "ISCED seviye 8" arasında değişmektedir. Bu değişken PISA 2022'de yeni olarak tanımlanmıştır.

Anne Eğitim Düzeyi (MISCED): Öğrencilerin annelerinin eğitim düzeyi, ST005 ve ST006 sorularına verdikleri yanıtlar kullanılarak türetilmiş ve ISCED sınıflamasına göre "1 = ISCED seviye 1'in altı" ile "10 = ISCED seviye 8" arasında derecelendirilmiştir.

Baba Eğitim Düzeyi (FISCED): Öğrencilerin babalarının eğitim düzeyi ST007 ve ST008 sorularına verilen yanıtlardan türetilmiştir. FISCED endeksi de ISCED sınıflamasına göre "1" ile "10" arasında derecelendirilmiştir.

Okula devam süresi: Öğrencilerin okula devam durumlarını belirlemek amacıyla PISA 2022 öğrenci anketinde yer alan ST062Q01TA (okul gününü kaçırma) ve ST062Q02TA (dersi kaçırma) maddeleri kullanılmıştır. Her iki maddede de "Asla", "Bir veya iki kez", "Üç veya dört kez" ve "Beş veya daha fazla kez" olmak üzere dört yanıt seçeneği yer almaktadır. Öğrenciler, sınavdan önceki iki hafta içinde hiçbir okul günü ya da dersi kaçırmadıklarını bildirmişlerse 0, en az bir kez kaçırdıklarını bildirmişlerse 1 olarak kodlanmış ve böylece devamsızlık göstergesi oluşturulmuştur.

Gelecekteki Meslek Hakkında Net Fikre Sahip Olma (SISCO): Öğrencilerin gelecekteki mesleklerine ilişkin net bir fikre sahip olup olmadıkları, ST329 sorusuna verdikleri açık uçlu yanıtlar üzerinden oluşturulan insan kodlamalı meslek endeksi (OCOD3) kullanılarak belirlenmiştir. "Bilmiyorum" veya "iyi bir iş", "sessiz bir iş", "iyi maaşlı bir iş" gibi belirsiz yanıtlar veren öğrenciler net fikre sahip olmayanlar olarak kodlanmıştır.

Veri Analizi

Veriler, CHAID (Chi-squared Automatic Interaction Detection) analizi kullanılarak gerçekleştirilmiştir. CHAID, bağımlı değişken ile kategorik bağımsız değişkenler arasındaki hiyerarşik ilişkileri ve gruplar arasındaki farkları ortaya koymak için kullanılan bir karar ağacı yöntemidir (Kass, 1980). Analiz sonucunda, bağımsız değişkenlerin gelecekteki meslek hakkında net fikre sahip olma üzerindeki göreli etkileri, düğümler ve dallanmalar aracılığıyla

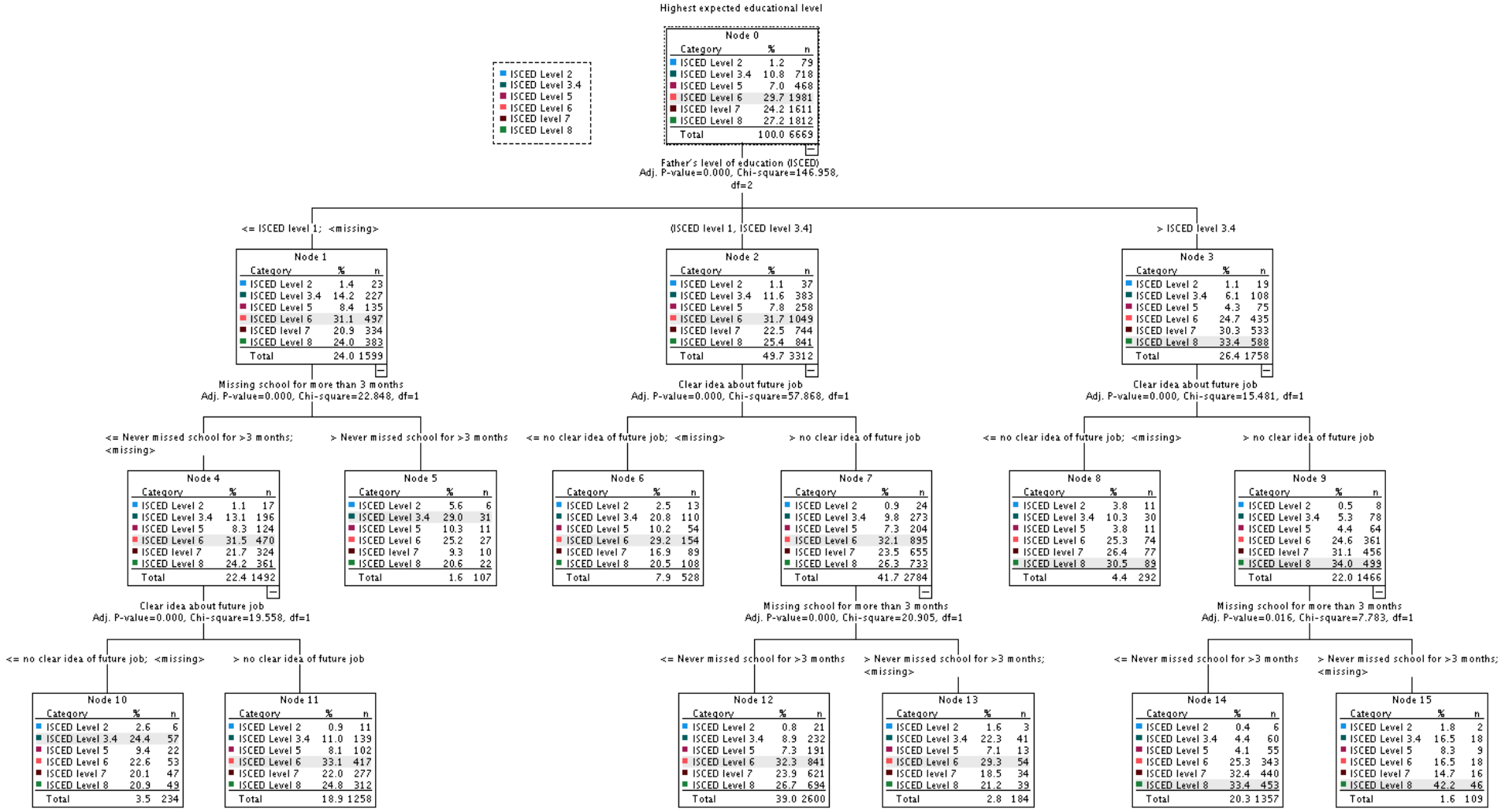
ISBN NR. : 978-625-5694-38-6

görselleştirilmiştir. CHAID analizi, değişkenlerin etki büyüklüğünü hiyerarşik bir biçimde göstermesi nedeniyle, öğrencilerin beklenen en yüksek eğitim düzeyi algısını belirleyen faktörleri belirlemek için kullanılmıştır.

ISBN NR. : 978-625-5694-38-6

3. BULGULAR

CHAID analizi sonucunda 13 düğümden oluşan karar ağacı elde edilmiştir. Karar ağacı Şekil 1'de sunulmuştur.

Şekil 1. Öğrencilerin beklenen en yüksek eğitim düzeyini belirleyen faktörlere ilişkin CHAID karar ağacı

ISBN NR. : 978-625-5694-38-6

CHAID analizi sonucunda 15 düğümden oluşan karar ağacına yönelik sonuçlar Çizelge 1'de sunulmuştur.

Çizelge 1. Öğrencilerin beklenen en yüksek eğitim düzeyini belirleyen faktörlere ilişkin CHAID karar ağacına yönelik sonuçlar

Düğüm / Grup	Baskın Eğitim Beklentileri	Yorum
Tüm örneklem	ISCED 5 (%28,9), ISCED 6 (%25,1)	Genel olarak lisans ve yüksek lisans hedefleniyor
Baba eğitimi ≤ ISCED 2	ISCED 3 (%40,8), ISCED 5 (%26,9)	Düşük beklenti (ortaöğretim ağırlıklı)
Baba eğitimi ISCED 3–4	ISCED 5 (%31,9), ISCED 6 (%29,6)	Orta düzey beklenti
Baba eğitimi ≥ ISCED 5	ISCED 7 (%34,6), ISCED 8 (%21,2)	Yüksek beklenti (lisansüstü ağırlıklı)
≤ ISCED 2 + <6 ay okul	ISCED 3 (%54,9)	Okula devam süresi düşük → lise baskın
≤ ISCED 2 + ≥6 ay okul	ISCED 5 ve 6'ya kayış	Okula devam süresi uzun → hedefler yüksek
ISCED 3–4 + <6 ay okul	ISCED 5 (%38,8)	Okula devam süresi düşük → lisans baskın
ISCED 3–4 + ≥6 ay okul	ISCED 6 ve 7'ye yükseliş	Okula devam süresi uzun → yüksek lisans ve üstü
≤ ISCED 2 + ≥6 ay okul + Net meslek fikri	Daha yüksek hedefler (ISCED 6+)	Meslek bilinci yüksek → eğitim hedefleri yüksek

Karar ağacı analizi sonucunda öğrencilerin eğitim beklentilerini belirleyen en güçlü değişkenin baba eğitimi düzeyi olduğu görülmüştür (Şekil 1). Tüm örneklemde öğrencilerin eğitim beklentileri incelendiğinde en yüksek oranların ISCED 5 (%28,9) ve ISCED 6 (%25,1) düzeylerinde toplandığı belirlenmiş, bu bulgu öğrencilerin genel olarak en az lisans düzeyinde eğitim hedeflediklerini göstermiştir. İlk ayrım baba eğitimi düzeyine göre gerçekleşmiş ve baba eğitimi düşük (≤ISCED 2) olan öğrencilerde beklentilerin daha çok ortaöğretim (ISCED 3, %40,8) ve kısmen lisans (ISCED 5, %26,9) düzeyinde yoğunlaştığı gözlenmiştir. Baba eğitimi orta düzeyde (ISCED 3–4) olduğunda öğrencilerin beklentileri yükselmiş, en yüksek oranlar ISCED 5 (%31,9) ve ISCED 6 (%29,6) düzeylerinde toplanmıştır. Baba eğitimi yüksek (≥ISCED 5) olduğunda ise öğrencilerin eğitim hedefleri belirgin biçimde yükselmiş, büyük çoğunluk yüksek lisans (ISCED 7, %34,6) ve doktora (ISCED 8, %21,2) düzeylerini tercih etmiştir.

Şekil 1'de görüldüğü üzere, düşük ve orta baba eğitimi düzeylerinde ikinci ayrım okula devam süresine göre gerçekleşmiştir. Düşük baba eğitimi grubunda okula 6 aydan az devam eden öğrencilerin büyük kısmı lise düzeyinde (ISCED 3, %54,9) eğitim hedeflerken, 6 aydan fazla devam edenlerde hedefler yükselmiş ve lisans (ISCED 5) ile yüksek lisans (ISCED 6) düzeylerine kayma görülmüştür. Benzer biçimde orta baba eğitimi grubunda da 6 aydan az devam edenler daha çok lisans (ISCED 5, %38,8) düzeyini hedeflerken, 6 aydan fazla devam edenlerin beklentileri artmış ve yüksek lisans ile lisansüstü düzeylerde yoğunlaşmıştır. Buna

ISBN NR. : 978-625-5694-38-6

karşılık, yüksek baba eğitimine sahip öğrencilerde okula devam süresinin belirleyici olmadığı, zaten yüksek eğitim beklentilerinin baskın olduğu saptanmıştır.

Şekil 1 aynı zamanda düşük baba eğitimine sahip ancak en az 6 ay okul deneyimi olan öğrencilerde üçüncü bir ayrımın ortaya çıktığını göstermektedir. Bu grupta, gelecek meslek hakkında net fikre sahip olan öğrencilerin eğitim hedefleri belirgin biçimde yükselmiş, baba eğitiminin düşük olduğu koşullarda dahi mesleki bilinç düzeyi yüksek olan öğrencilerin daha yüksek eğitim hedeflerine yöneldiği ortaya çıkmıştır.

Bulgular, öğrencilerin eğitim beklentilerinde üç temel faktörün öne çıktığını göstermektedir: baba eğitimi düzeyi en güçlü belirleyici olarak öne çıkarken, düşük ve orta baba eğitimi düzeyinde okula devam süresi anlamlı bir farklılık yaratmaktadır. Buna ek olarak, gelecek meslek hakkında net fikre sahip olma durumu özellikle düşük baba eğitimine sahip öğrencilerde eğitsel beklentilerin yükselmesine katkı sağlamaktadır. Bu sonuçlar, yüksek baba eğitimine sahip öğrencilerin zaten yüksek eğitim hedeflerine yöneldiğini; buna karşın düşük ve orta baba eğitimine sahip öğrencilerin beklentilerinin okulda kalış süresi ve meslek bilinciyle yükseltilebileceğini göstermektedir.

3. TARTIŞMA VE SONUÇLAR

Bu çalışma, öğrencilerin beklenen en yüksek eğitim düzeyi algısını belirlemek amacıyla ilişkisel tarama deseninde yürütülmüştür. Öğrencilerin beklenen en yüksek eğitim düzeyi algısının anne eğitim düzeyi, baba eğitim düzeyi, okula devam süresi ve gelecekteki meslek hakkında net fikre sahip olma değişkenleri ile ilişkileri CHAID karar ağacı analiziyle incelenmiştir. Öğrencilerin beklenen en yüksek eğitim düzeyi algılarında baba eğitimi düzeyi, okula devam süresi ve gelecek hakkında net fikre sahip olma olmak üzere üç temel faktör öne çıkmıştır. Araştırmada öğrencilerin eğitim beklentilerinde en güçlü belirleyici faktörün baba eğitimi düzeyi olduğu belirlenmiştir. Yüksek eğitim düzeyine sahip babaların çocuklarının daha çok lisansüstü düzeylerde hedefler belirlediği, buna karşın düşük baba eğitimine sahip öğrencilerin daha çok ortaöğretim ve lisans düzeyinde yoğunlaştığı görülmüştür. Bu sonuç, ebeveynlerin eğitim düzeyinin çocukların eğitim yönelimleri üzerinde kritik bir rol oynadığını ortaya koyan önceki çalışmalarla uyumludur (Eccles, 2005; Rimkute vd., 2012; Sewell & Hauser, 1980). Ayrıca Kılıç (2019) tarafından yapılmış olan araştırmada da öğrencilerin gelecekteki eğitim hedeflerini belirlemede ailenin etkisinin varlığına yönelik bulgulara ulaşmıştır. Bourdieu'nün (1986) kültürel sermaye yaklaşımı, ebeveynlerin eğitim düzeyi ve sosyo-kültürel birikimlerinin, çocukların akademik beklentilerini ve eğitim yolculuklarını biçimlendirdiğini ileri sürmektedir. Aytekin'e (2005) göre sosyo-ekonomik ve kültürel geçmişler, öğrencilerin kariyer kararlarını şekillendirmede önemli ve yerleşik bir rol oynamaktadır. Dolayısıyla bu çalışmadan elde edilen bulgular, ailelerin kültürel ve eğitsel sermayesinin öğrencilerin gelecek hedeflerini belirlemede önemli olduğuna dair ipuçları sunmaktadır.

Ayrıca araştırma sonuçları, baba eğitim düzeyinin düşük veya orta düzeyde olduğu öğrenci gruplarında, öğrencilerin okula devam süresinin öğrencilerin gelecekteki en yüksek eğitim düzeyi algısını etkileyen bir başka faktör olduğu belirlemiştir. Vurucu (2010) tarafından yapılan araştırmaya göre, babanın eğitim düzeyi öğrencinin kariyer seçiminde belirleyici bir faktör olduğunu bulgulamıştır. Daha uzun süre okula devam eden öğrencilerin daha yüksek eğitim hedeflerine sahip olmaları, eğitim sürecinde okul bağlılığının dönüştürücü etkisine işaret etmektedir. Benzer biçimde, literatürde okula devam süresinin uzamasının yalnızca akademik başarıyı değil, aynı zamanda öğrencilerin eğitim hedeflerini de olumlu yönde etkilediği vurgulanmaktadır (Rumberger, 2011; OECD, 2018). Bu bağlamda, erken okul terkini önleyici politikaların yalnızca öğrenme çıktıları açısından değil, aynı zamanda öğrencilerin gelecek beklentilerini yükseltmek açısından da kritik olduğu söylenebilir.

ISBN NR. : 978-625-5694-38-6

Araştırmanın son bulgusu, düşük baba eğitimine sahip grupta mesleki bilinci yüksek öğrencilerin daha yüksek eğitim hedeflerine sahip olmalarıdır. Kariyer planlaması ve mesleki farkındalık düzeyinin öğrencilerin eğitsel beklentilerini artırıcı bir işlev gördüğü önceki araştırmalarla desteklenmektedir (Gottfredson, 2002; Saha ve Sikora, 2008). Kılıç'a (2019) göre, ebeveynleri yüksek eğitim seviyesine sahip öğrencilere bilgi desteği aktarımı daha fazladır. Bu faktör, bu ailelerden gelen bireylerin eğitim düzeyini ve uzmanlaşmasını belirlemede önemli bir rol oynamaktadır. Bu durum, aile kaynaklarının sınırlı olduğu bağlamlarda, öğrencilerin mesleki farkındalıklarını güçlendirecek rehberlik ve danışmanlık hizmetlerinin eğitsel eşitsizliklerin azaltılmasında önemli bir rol olabileceğini göstermektedir.

Sonuç ve Öneriler

Bu çalışma, öğrencilerin eğitim beklentilerinde üç temel faktörün öne çıktığını ortaya koymuştur: baba eğitimi düzeyi, okula devam süresi ve meslek hakkında net fikre sahip olma. Baba eğitimi, en güçlü belirleyici olarak ön plana çıkarken; okulda kalış süresi ve mesleki bilinç özellikle düşük ve orta baba eğitimine sahip öğrencilerde beklentilerin yükselmesine katkı sağlamıştır. Bu sonuç, eğitim politikalarının yalnızca sosyo-ekonomik faktörlere odaklanmaması gerektiğini, aynı zamanda okul bağlılığını güçlendirecek uygulamalar ve kariyer rehberliği programlarının geliştirilmesinin de öğrencilerin eğitim hedeflerini yükseltmede kritik olduğunu ortaya koymaktadır.

Dolayısıyla, düşük sosyo-ekonomik geçmişe sahip öğrenciler için okulda kalış süresini destekleyici stratejilerin geliştirilmesi (örneğin burslar, okul sonrası programlar, aile-okul iş birliği projeleri) ve erken yaşlardan itibaren mesleki farkındalığı artırıcı kariyer danışmanlığı hizmetlerinin yaygınlaştırılması önerilmektedir. Bu tür uygulamalar, eğitsel eşitsizliklerin azaltılmasına katkı sağlamakla kalmayıp, öğrencilerin daha yüksek eğitim hedeflerine yönelmelerini de teşvik edecektir. Uzun vadede bu yaklaşım, hem bireysel fırsat eşitliğini hem de toplumsal gelişimi destekleyecek nitelikte görünmektedir.

KAYNAKÇA

Aytekin, A. (2005). Meslek Seçimini Etkileyen Sosyo-Ekonomik ve Kültürel Faktörler . Isparta: (*Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Süleyman Demirel Üniversitesi, Sosyal bilimler Enstitüsü*.)

Bourdieu, P. (1986). *The forms of capital*. In J. Richardson (Ed.), *Handbook of Theory and Research for the Sociology of Education* (pp. 241–258). Greenwood.

Doll, J. J., Eslami, Z., & Walters, L. (2013). Understanding why students drop out of high school, according to their own reports: Are they pushed or pulled, or do they fall out? A comparative analysis of seven nationally representative studies. *Sage Open*, *3*(4), 2158244013503834.

Eccles, J. S. (2005). Subjective task value and the Eccles et al. model of achievement-related choices. In A. Elliot & C. Dweck (Eds.), *Handbook of Competence and Motivation* (pp. 105–121). Guilford.

Gottfredson, L. S. (2002). Gottfredson's theory of circumscription, compromise, and self-creation. In D. Brown (Ed.), *Career Choice and Development* (pp. 85–148). Jossey-Bass.

ISBN NR. : 978-625-5694-38-6

Jacob, B. A., & Wilder, T. (2010). *Educational expectations and attainment* (No. w15683). National Bureau of Economic Research.

Kılıç, E. (2019). Meslek seçiminde ailenin etkisine yönelik bir araştırma (*Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Maltepe Üniversitesi İstanbul)*.

Messersmith, E. E., & Schulenberg, J. E. (2008). When can we expect the unexpected? Predicting educational attainment when it differs from previous expectations. *Journal of Social Issues*, *64*(1), 195-212.

Müller, W. (2014). Educational inequality and social justice: Challenges for career guidance. In *Handbook of career development: International perspectives* (pp. 335-355). New York, NY: Springer New York.

OECD (2018). *Equity in Education: Breaking Down Barriers to Social Mobility*. OECD Publishing.

Ogresta, J., Rezo, I., Kožljan, P., Paré, M. H., & Ajduković, M. (2021). Why do we drop out? Typology of dropping out of high school. *Youth & society*, *53*(6), 934-954.

Parahoo, S. K., Harvey, H. L., & Tamim, R. M. (2013). Factors influencing student satisfaction in universities in the Gulf region: does gender of students matter?. *Journal of Marketing for Higher Education*, *23*(2), 135-154.

Pinquart, M., & Ebeling, M. (2020). Students' expected and actual academic achievement–A meta-analysis. *International Journal of Educational Research*, *100*, 101524.

Psifidou, I., Mouratoglou, N., & Farazouli, A. (2021). The role of guidance and counselling in minimising risk factors to early leaving from education and training in Europe. *Journal of Education and Work*, *34*(7-8), 810-825.

Rimkute, L., Hirvonen, R., Tolvanen, A., Aunola, K., & Nurmi, J. E. (2012). Parents' role in adolescents' educational expectations. *Scandinavian Journal of Educational Research*, *56*(6), 571-590.

Rumberger, R. W. (2011). *Dropping Out: Why Students Drop Out of High School and What Can Be Done About It*. Harvard University Press.

Saha, L. J., & Sikora, J. (2008). The career aspirations and expectations of school students: from individual to global effects. *Education and Society*, *26*(2), 5-22.

Sewell, W. H., & Hauser, R. M. (1980). The Wisconsin longitudinal study of social and psychological factors in aspirations and achievements. *Research in Sociology of Education and Socialization, 1*, 59–99.

Trusty, J., & Harris, M. B. C. (1999). Lost talent: Predictors of the stability of educational expectations across adolescence. *Journal of Adolescent Research*, *14*(3), 359-382.

ISBN NR. : 978-625-5694-38-6

Vurucu, F. (2010). Meslek lisesi öğrencilerinin meslek seçimi yeterliliği ve meslek seçimini etkileyen faktörler. (*Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Yeditepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul*.)

ISBN NR. : 978-625-5694-38-6

BALKANLARDA TÜRKÇE ÖĞRETİMİNİN SORUNLARI: BİR META-SENTEZ ARAŞTIRMASI

Doç. Dr. İzzet ŞEREF [1]

[1] Sivas Cumhuriyet Üniversitesi, Eğitim Fakültesi, izzetseref@cumhuriyet.edu.tr - ORCID ID: 0000-0002-2379-1373

ÖZET

Bu araştırmada Google Akademik'te listelenen makalelerdeki nitel bulgulardan hareketle Balkanlarda Türkçe öğretiminin temel sorunlarını sentezlemek amaçlanmıştır. Çalışma nitel araştırma desenleri arasında değerlendirilen meta-sentez yaklaşımı doğrultusunda tasarlanmıştır. Bu araştırma yaklaşımı, nitel bulguları ya da karma desenli araştırmalardaki nitel verileri derinlemesine ve bütüncül bir bakış açısıyla sentezleme olarak ifade edilebilir. Araştırmada Google Akademik'te dizinlenen 2010-2024 yılları arasında yayımlanmış 14 makale incelenmiştir. İncelemeye alınan makaleleri araştırma amacı doğrultusunda çözümlemek için araştırmacı tarafından bir form geliştirilmiştir. Bu forma işlenen veriler, içerik analizi ile analiz edilmiştir. Bulgular, Türkçe öğretiminde statü belirsizliği, öğretmen yetersizlikleri, müfredat eksiklikleri, öğrenci motivasyon düşüklüğü, sosyokültürel önyargılar ve kurumsal desteklerin yetersizliği gibi sorunların öne çıktığını göstermektedir. Çözüm önerileri arasında yasal düzenlemeler, öğretmen yetiştirme programları, ortak müfredat geliştirme, dijital materyal üretimi, öğrenci destekleri ve kültürel işbirlikleri yer almaktadır.

Anahtar Kelimeler: Yabancılara Türkçe öğretimi, Balkanlarda Türkçe öğretimi, meta-sentez.

PROBLEMS IN TEACHING TURKISH IN THE BALKANS: A META-SYNTHESIS RESEARCH

ABSTRACT

This study aims to synthesize the fundamental problems of Turkish language teaching in the Balkans based on qualitative findings from articles listed in Google Scholar. The study was designed in line with the meta-synthesis approach, which is evaluated among qualitative research designs. This research approach can be described as synthesizing qualitative findings or qualitative data from mixed-method studies with an in-depth and holistic perspective. Fourteen articles published between 2010 and 2024 and indexed in Google Scholar were examined in the study. A form was developed by the researcher to analyze the articles included in the study in line with the research objective. The data processed in this form were analyzed using content analysis. The findings reveal that issues such as status uncertainty in Turkish language teaching, teacher inadequacies, curriculum deficiencies, low student motivation, sociocultural prejudices, and insufficient institutional support are prominent. Suggested solutions include legal regulations, teacher training programs, joint curriculum development, digital material production, student support, and cultural collaborations.

ISBN NR. : 978-625-5694-38-6

Keywords: Teaching Turkish to foreigners, Teaching Turkish in the Balkans, meta-synthesis.

1. GİRİŞ

Balkanlar, Osmanlı İmparatorluğu döneminde uzun süre Türkçenin yoğun biçimde kullanıldığı bir coğrafya olmuştur. Türkçe, yüzyıllar boyunca bölgede eğitim, yönetim ve kültürel hayatın dili olarak önemli bir rol üstlenmiştir. Cumhuriyet sonrası dönemde ise Balkan ülkelerinde farklı ulusal kimliklerin inşası sürecinde Türkçenin rolü giderek azalmıştır. Bugün Türkçe, bölgede azınlık dili ya da seçmeli ders olarak varlığını sürdürmektedir. Türkçenin öğretimi, hem dilsel hem kültürel hem de politik açıdan stratejik bir öneme sahiptir. Bu bölgede yaşayan Türklerin kimliklerini koruyabilmeleri ve gelecek nesillere aktarabilmeleri Türkçenin devamlılığı ile mümkün olacaktır. Çünkü ana dili ile birlikte toplumlar millî değerlerini koruyup geliştirebilirler.

Balkanlarda son yüzyılda Türklerin azınlık olarak yaşadıkları ülkelerde ana dillerini yaşatma, öz kültürlerini koruma başta olmak üzere birçok açıdan sorunlar yaşadıkları bilinmektedir. Hayat sürdükleri ülkelerde ana dillerini kullanmaları kısıtlanmakta, Türk çocuklarının ana dillerinde eğitim görme hakları engellenmektedir. Ana dili öğreniminde bu sorunlar yaşanırken Türkçenin yabancı dil olarak öğreniminde ve öğretilmesinde de önemli problemlerle karşılaşılmaktadır. Bu konuya ilgi gösteren araştırmacılar söz konusu sorunların neler olduğunu ortaya koyarken çözüm önerilerinde de bulunmuşlardır. Bu araştırmalar, Türkçenin ana dili olarak öğretilmesinde yaşanan sorunların giderilerek Balkanlardaki Türk varlığının korunması açısından da oldukça önemlidir. Bu noktaya bir katkı olarak u çalışmanın temel amacı, Balkanlarda Türkçe öğretiminde yaşanan sorunları sistematik olarak analiz etmek ve çözüm önerileri geliştirmek olarak planlanmıştır. Çalışma, ilgili alan yazınındaki araştırmaların nitel bulgularını bütüncül bir perspektifle ortaya koyduğu için değerli görülebilir. Çalışmada meta-sentez yaklaşımı esas alınmıştır. Bu yöntem belirlenen konu alanındaki nitel verilerin sentezlenmesi olarak tanımlanmaktadır. Bu yöntem doğrultusunda araştırmada şu sorulara yanıt aranmıştır:

1. Senteze dâhil edilen çalışmalardan hareketle Balkanlarda Türkçe öğretiminde yaşanan sorunlar nelerdir?
2. Senteze dâhil edilen çalışmalardan hareketle Balkanlarda Türkçe öğretiminde yaşanan sorunların çözümüne yönelik geliştirilen öneriler nelerdir?

2. YÖNTEM

2.1. Araştırma Modeli

Bu araştırma içerik analizi yöntemlerinden olan meta-sentez ile yürütülmüştür. Bir sentezleme tekniği olarak meta-sentez, nitel bakış açısıyla ortaya konulan bulguların yorumlanması, organize edilmesi ve son olarak temalar hâlinde sınıflandırılması şeklinde ifade edilmektedir (Polat ve Ay, 2016, s. 54). Tematik içerik analizi şeklinde de kavramsallaştırılan meta-sentez, aynı konu çerçevesinde yapılmış araştırmaların genel yapısının derinlemesine araştırılmasına, eleştirel bir bakış açısıyla sentezlenmesine ve yorumlanmasına olanak

ISBN NR. : 978-625-5694-38-6

tanıyarak öncelikli alanların belirlenmesine fırsat tanır (Au, 2007). Nitel araştırma, araştırma konusuyla ilgili derinlikli bilgi sunan bir yapıya sahiptir. Bu açıdan nitel araştırma bulguları, araştırmacılara problemleri özel bir bakışla detaylı bir şekilde ortaya koyma imkânı tanımaktadır (Şeref, 2024, s. 993). Bu çalışmada, meta-sentez yaklaşımı daha sistemli bir şekilde uygulayabilmek için Walsh ve Downe'ın (2005) geliştirdiği meta-sentez aşamaları takip edilmiştir. Bu aşamalar:

1. Araştırma kapsamının tespit edilmesi,
2. İlgili çalışmalara ulaşılması,
3. Kapsama alınacak araştırmaların belirlenmesi,
4. Araştırmaların nitelik açısından incelenmesi,
5. Kıyaslama ve karşılaştırma işlemleri,
6. Araştırmaların kodlanması ve temalaştırılması,
7. Araştırmaların analiziyle ulaşılan temaların sentezlenmesidir.

2.2. Verilerin Toplanması ve Araştırmaya Dâhil Edilme Kriterleri

Araştırma kapsamına Balkanlarda Türkçe öğretiminde yaşanan sorunlarla ilgili olan çalışmalar dâhil edilmiştir. Bu kapsamda 05.09.2025-12.09.2025 tarihleri arasında Google Akademik veri tabanında farklı zamanlarda taramalar yapılmıştır. Bu aşamada "Balkanlarda Türkçe", "Balkanlarda Türkçe Öğretimi", "Balkanlarda Türkçe Öğretimi ve sorunlar", "yabancılara Türkçe öğretimi ve Balkanlar" gibi farklı anahtar kelimelerle taramalar yapılmıştır. Taramalar sonucunda ilgili konu kapsamında değerlendirilebilecek 14 nitel makale belirlenmiştir. Meta-sentez ele alınan çalışmaların nitel bulgularını sentezleyen bir yaklaşım olduğu için yalnızca nitel veriler analize dâhil edilmiştir.

2.3. Verilerin Analizi

Veri toplama işleminden sonra ulaşılan makalelerden oluşan yayın havuzu 14.09.2025 tarihinde bütüncül bir bakışla irdelenmiş, makalelere ilişkin genel bir fikre ulaşmak hedeflenmiştir. Ayrıca alan yazınında meta-sentez odaklı araştırmaların eğilimleri de dikkate alınmıştır (Kaleli Yılmaz, 2015; Kartal, 2020; Şeref, 2024; Şeref ve Uzman Kaya, 2025; Yıldızlı, Erdol, Baştuğ ve Bayram, 2018). Elde edilen bulgulardan hareketle kapsama alınan yayın havuzunu çözümlemek için 15.09.2025 tarihinde bir form hazırlanmıştır. Meta-sentez temelli incelemelerde genellikle araştırma sonuçları ve öneriler analiz edildiği için formda bu başlıklara yer verilmiştir. Bu şekilde tasarlanan taslak form, 17.09.2025 tarihinde Türkçe Eğitimi alanında uzman bir araştırmacının görüşüne sunulmuştur. Uzmanın görüşleri doğrultusunda forma son şekli verilmiştir. Bu şekilde elde edilen veriler, içerik analizi ile çözümlenmiştir. İçerik analizi, birbirine benzeyen verileri belirli kavramlar ve temalar içerisinde birleştirmek ve bunları okuyucunun anlayabileceği bir biçimde düzenleyerek yorumlamaktır (Yıldırım ve Şimşek, 2011).

3. SONUÇLAR VE DEĞERLENDİRME

ISBN NR. : 978-625-5694-38-6

Bu bölümde incelenen 14 makalenin nitel bulgularından hareketle Balkanlarda Türkçe öğretiminde yaşanan sorunlar ve bu sorunların çözümü ile ilgili öneriler sentezlenerek tablolaştırılmıştır. Çizelge 1'de ilgili konuda yaşanan sorunlarla ilgili tema, kategori ve kodlar yer almaktadır.

Çizelge 1. Sorunlar

Tema	Kategori	Sorunlar	Kodlar
Eğitim Politikaları	Devlet politikaları	Statü belirsizliği, seçmeli ders, yetersiz ders saati	M1, M2, M10, M12
Müfredat	Program farklılıkları	Ortak müfredatın olmayışı	M3, M7, M13
Materyaller	Ders kitapları	Eski ve yetersiz kitaplar, materyal eksikliği	M4, M8, M11
Öğretmenler	Nitelik ve nicelik	Yetersiz öğretmen sayısı, pedagojik eksiklik	M6, M10, M14
Öğrenciler	Motivasyon	Türkçeye ilgisizlik, günlük yaşamda kullanım düşüklüğü	M6, M7, M9, M12, M13

Balkanlarda Türkçe öğretiminde yaşanan sorunların eğitim politikaları, müfredat, materyaller, öğretmenler ve öğrenciler temasında gerçekleştiği görülmektedir. Sorunlara bakıldığında ise Türkçenin statüsünün belirli olmaması, ders saatinin yetersiz olması, materyallerin güncel olmaması, öğretmen sayısının yetersiz olması, öğretmenlerin pedagojik formasyona sahip olmaması, Türkçeye ilginin istenen seviyede olmaması, günlük yaşamda Türkçenin beklenen ilgiyi görmemesi gibi sorunların sıkça yaşandığı anlaşılmaktadır. Çizelge 2'de bu sorunların çözümüne yönelik yine makalelerde yer alan öneriler sentezlenerek sunulmuştur.

Çizelge 2. Çözüm Önerileri

Tema	Sorun Alanı	Çözüm Önerileri	Kodlar
Eğitim Politikaları	Statü belirsizliği, seçmeli ders	Yasal statü güçlendirme, ders saati artırma	M1, M2, M10, M12
Müfredat & Materyaller	Eski kitaplar, ortak müfredat yok	Ortak müfredat, dijital materyaller	M3, M4, M7, M8, M11, M13
Öğretmenler	Yetersiz sayı, nitelik eksikliği	Öğretmen yetiştirme, hizmet içi eğitim	M6, M10, M14
Öğrenciler	Motivasyon eksikliği	Yaz okulları, burs, sosyal görünürlük	M6, M7, M9, M12, M13

Çizelge 2'de Balkanlarda Türkçe öğretiminde yaşanan sorunların çözümü için eğitim politikaları, müfredat ve materyaller, öğretmenler ve öğrenciler temalarında öneriler sıralanmıştır. Buna göre Türkçenin yasal statüsünün güçlendirilmesi, Türkçe ders saatlerinin artırılması, ortak bir müfredatın geliştirilmesi, dijital materyallerin tasarlanması, öğretmen

ISBN NR. : 978-625-5694-38-6

yetiştirme süreçlerinin yeniden planlanması, öğrenciler için yaz okulları düzenlenmesi, burs kapsamının genişletilmesi ve sosyal görünürlüğün artırılması söz konusu sorunların çözümünde faydalı sonuçlar verecektir.

4. GENEL DEĞERLENDİRME VE SONUÇLAR

Bu çalışmada Balkanlarda Türkçe öğretiminde karşılaşılan sorunlar Google Akademik veri tabanında listelenen 14 makalenin nitel verilerinden hareketle meta-sentez bakışla ortaya konulmuştur. Bu bağlamda yaşanan sorunlara bakıldığında ilk olarak öğrenciler açısından yaşanan sorunların dikkat çektiği ifade edilebilir. Özellikle Türkçeye karşı beklenen ilginin istenilen düzeyde olmaması önemli bir sorun olarak değerlendirilmektedir (M6, M7, M9, M12, M13). Öte yandan Türkçenin günlük yaşamda kullanımının da düşük seviyede olması başka bir sorun olarak ortaya çıkmaktadır.

Türkçenin statüsünün belirsiz olması, seçmeli ders olarak beklenen ilgiyi görmemesi ve ders saatlerinin az olması karşılaşılan diğer sorunlardır (M1, M2, M10, M12). Çalışmalarda öne çıkan diğer sorunlar; ortak müfredatın olmaması (M3, M7, M13), eski veya yetersiz ders kitapları ve materyaller (M4, M8, M11), yetersiz öğretmen sayısı ve öğretmenlerin pedagojik yeterliklerinin olması gereken düzeyden uzak olması (M6, M10, M14) şeklinde sıralanmaktadır.

Sorunların aşılabilmesi için incelenen çalışmalarda önerilere de yer verilmiş ve bu çalışmada öneriler de sentezlenmiştir. Buna göre araştırmalarda en yoğun önerilen hususların ortak bir müfredatın planlanması ve dijital materyallerin kullanılması olduğu anlaşılmaktadır (M3, M4, M7, M8, M11, M13). Bunun yanında yaz okullarının sayısının artırılması, burs olanaklarının daha kapsayıcı hâle getirilmesi ve sosyal görünürlüğü artıracak faaliyetlerin gerçekleştirilmesi de önerilmiştir (M6, M7, M9, M12, M13). Ek olarak Türkçenin yasal statüsünün güçlendirilmesi, ders saatlerinin artırılmasının da olumlu sonuçlar vereceği ifade edilmiştir (M1, M2, M10, M12). Özetle hâlihazırda Balkanlarda Türkçe öğretiminde yaşanan sorunların çözümü noktasında Türkçeye yasal statü verilmesi ve ders saatlerinin artırılması, ortak müfredat geliştirilmesi ve çağdaş materyallerin üretilmesi, öğretmen yetiştirme ve hizmet içi eğitim programlarının desteklenmesi, öğrenci motivasyonunu artırıcı burs, yaz okulları ve sosyal etkinliklerin düzenlenmesi, Türkiye ve Balkan ülkeleri arasında kültürel ve kurumsal iş birliklerinin artırılması büyük önem arz etmektedir.

KAYNAKÇA

Au, W. (2007). High-stakes testing and curricular control: A qualitative meta synthesis. *Educational Researcher,* 36, 258267. https://doi.org/10.3102/0013189X07306523

Kaleli Yılmaz, G. (2015). Türkiye'deki teknolojik pedagojik alan bilgisi çalışmalarının analizi: Bir metasentez çalışması. *Eğitim ve Bilim, 40*(178), 103-122. http://doi.org/10.15390/EB.2015.4087

Kartal, A. (2020). İlkokulda sosyal bilgiler eğitimi konulu çalışmalara genel bakış: Bir meta sentez çalışması. *Eğitim ve Bilim, 45*(203). http://doi.org/10.15390/EB.2020.8678

ISBN NR. : 978-625-5694-38-6

Polat, S. ve Ay, O. (2016). Meta-sentez: Kavramsal bir çözümleme. *Eğitimde Nitel Araştırmalar Dergisi, 4*(2), 52-64. http://dx.doi.org/10.14689/issn.2148-2624.1.4c2s3m

Şeref, İ. (2024). Türkçe öğretiminde dijital hikâyelerin kullanımı: Bir meta sentez araştırması. *Cumhuriyet Uluslararası Eğitim Dergisi, 13*(4), 991-1005. https://doi.org/10.30703/cije.1450900

Şeref, İ. ve Uzman Kaya, Ö. (2025). Ana dili olarak Türkçe konuşma becerisinin öğretiminde karşılaşılan sorunlar: Tezlere dayalı bir meta-sentez araştırması. *Ana Dili Eğitimi Dergisi, 13*(2), 431-450.

Walsh, D. ve Downe, S. (2005). Meta-synthesis method for qualitative research: A literature review. *Journal of Advanced Nursing, 50*(2), 204-211.

Yıldırım, A. ve Şimşek, H. (2011). *Sosyal bilimlerde nitel araştırma yöntemleri*. Ankara: Seçkin Yayıncılık.

Yıldızlı, H., Erdol, T. A., Baştuğ, M. ve Bayram, K. (2018). Türkiye'de öğretmen kavramı üzerine yapılan metafor araştırmalarına yönelik bir meta-sentez çalışması. *Eğitim ve Bilim, 43*(193). http://doi.org/10.15390/EB.2018.7220

ISBN NR. : 978-625-5694-38-6

İLKOKUL SOSYAL BİLGİLER DERS KİTAPLARINDA TOPLUMSAL CİNSİYET* (2000-2023)

Uzm. ARZUM TAŞDELEN[1] & **Prof. Dr. MUSTAFA ŞAHİN**[2]

1 Bağımsız Araştırmacı, arzumtasdelen@gmail.com; ORCID: 0000-0002-3349-5172

2 Dokuz Eylül Üniversitesi, mustafa.sahin@deu.edu.tr; ORCID: 0000-0001-8789-514X

ÖZET

Bu araştırmanın amacı, 2000-2023 yılları arasında incelenen ilkokul sosyal bilgiler ders kitaplarının metinlerinde ve görsellerinde toplumsal cinsiyet imgelerine nasıl yer verildiğini ortaya koymaktır. Araştırma, nitel bir desende tasarlanmış ve söylem tarihsel yaklaşım temel alınarak yürütülmüştür. Bu bağlamda, 23 yıllık dönemi kapsayan 5 ilkokul sosyal bilgiler ders kitabındaki toplumsal cinsiyet imgeleri detaylı bir şekilde analiz edilmiştir. Veri toplama sürecinde kitapların dijital taramaları yapılmış ve veriler, Delphi tekniği ile kodlamaları oluşturulan NVivo-15 yazılımı kullanılarak incelenmiştir. Analiz, toplumsal cinsiyet imgelerinin dilsel ve görsel araçlarla nasıl inşa edildiğini ve toplumsal cinsiyet rollerinin nasıl yeniden üretildiğini anlamayı hedeflemiştir. Araştırma bulgularına göre, incelenen ilkokul sosyal bilgiler ders kitaplarının metinlerinde erkek imgelerinin kadın imgelerinden fazla olduğu; kadın imgelerinin gerçek karakterler, meslekler ve eylemler gibi birçok önemli başlıkta erkek imgelerinden geri planda kaldığı; çocukla ilgilenmek, el işleri ve ev işleri gibi eylemlerin kadına yüklenirken erkeğe taşıt- binek kullanımı, tarım- hayvancılık ve sportif faaliyetler gibi toplumsal cinsiyet ve rolleriyle ilişkilendirilen eylemler yüklendiği ve cinsiyetçi söylemlere yer verildiği görülmüştür. İlkokul sosyal bilgiler ders kitaplarının görsellerinde de erkek imgelerinin kadın imgelerinden daha fazla olduğu; sunulan görsellerin kadın ve erkeğe yüklenen toplumsal cinsiyet imgeleriyle uyumlu olduğu; kadının mekânlardaki görünürlük bağlamı açısından evde, erkeğin ise kamusal alanlarda resmedildiği; görsellerde kadın ve erkeğe meslekler, eylemler, giysiler ve renkler gibi başlıklarda toplumsal cinsiyet rollerine uygun olarak atamalar yapıldığı görülmüştür.

Anahtar Kelimeler: Sosyal bilgiler, ders kitapları, toplumsal cinsiyet.

GİRİŞ

Toplumsal cinsiyet, tarih boyunca bireylerin kimliklerini, rollerini ve toplum içindeki konumlarını belirleyen temel kavramlardan biri olmuştur. Kadın ve erkek, insanlık tarihinin en eski dönemlerinden itibaren bilgi ve kültürün oluşumunda birlikte rol almış; ancak ataerkil düzenin etkisiyle bu roller eşit bir biçimde paylaşılmamıştır. Erkekler çoğunlukla üretim ve kamusal alanla ilişkilendirilmiş, kadınlar ise ev içi sorumluluklara ve özel alanla sınırlandırılmıştır. Bu durum, toplumsal cinsiyet normlarının kuşaktan kuşağa aktarılmasına,

* Bu çalışma 122K971 no'lu "İlkokul Öğretim Programları ve Ders Kitaplarında Kadın İmgesi (1923-2023)" başlıklı TÜBİTAK 1001 projesi çerçevesinde ve aynı zamanda Prof. Dr. Mustafa Şahin danışmanlığında Arzum Taşdelen'in yüksek lisans tezine dayalı olarak hazırlanmıştır.

ISBN NR. : 978-625-5694-38-6

kalıplaşmış algıların pekişmesine ve ataerkil yapının sürekliliğine neden olmuştur (Açıl, 2015; Sınmaz Uzgan, 2021).

Bu çalışmada, ilkokul sosyal bilgiler ders kitaplarındaki toplumsal cinsiyet imgelerinin söylem tarihsel yaklaşım çerçevesinde incelenmesi ve metinler ile görsellerdeki söylemlerin yıllar içindeki değişimlerinin ortaya konulması amaçlanmıştır. Bu bağlamda araştırmanın problem cümlesi "2000-2023 yılları arasında Türkiye'de kullanılmış olan ilkokul sosyal bilgiler ders kitaplarının metinlerinde ve görsellerinde toplumsal cinsiyet imgeleri nasıl temsil edilmiş ve bu imgelerde nasıl bir değişim gözlenmiştir?" olarak belirlenmiştir. Problem cümlesinden hareketle şu alt problemlere cevap aranmıştır:

2000-2023 yılları arasında Türkiye'de kullanılmış olan ilkokul sosyal bilgiler ders kitaplarının metinlerinde ve görsellerinde kadın ve erke/k/ğe/ğin;

a) karakterleri nasıl betimlenmiştir?

b) meslek ve eğitim bağlamındaki rolleri nasıl sunulmuştur?

c) ailede, akrabalık ilişkilerinde toplumsal cinsiyet rolleri nasıl sunulmuştur?

d) mekanlardaki görünürlüğü nasıl verilmiştir?

YÖNTEM

Bu çalışmada araştırma modeli olarak eleştirel söylem analizinin (ESA) bir türü olan söylem tarihsel yaklaşım (STY) ile tematik analiz kullanılmıştır. STY, söylemleri tarihsel ve sosyo-kültürel bağlam içerisinde ele alarak toplumsal etkilerini çözümlemeye odaklanan bir yöntemdir (Wodak & Meyer, 2009). Araştırmadan elde edilen verilerin analizinde tematik analiz ve söylem tarihsel yaklaşım (STY) olmak üzere iki yöntemden yararlanılmıştır.

BULGULAR

Kadın ve Erkek Karakterlerin Betimlenişine Yönelik Bulgular

Bu tema kapsamında 2000–2023 yılları arasında incelenen ilkokul sosyal bilgiler ders kitaplarında karakterler dilsel ve görsel açıdan analiz edilmiştir. Gerçek ve kurmaca olmak üzere iki alt kod belirlenmiş, bu kodlar içinde kadın ve erkek temsilleri ayrı ayrı değerlendirilmiştir. Kadın ve erkek karakterlerin temsil sıklığı ise Çizelge 1'de sunulmaktadır.

	2001 Şenünver-4	2003 Sarıalioğlu-5	2007 Karagöz-5	2014 Koyuncu-4	2023 Ayantaş-4
Karakterler	262	442	866	1722	815
Dilsel	75	196	332	547	320
Gerçek Karakterler	73	196	172	67	81
Erkek	71	186	160	56	70
Kadın	2	10	12	11	11
Kurmaca Karakterler	2	0	160	480	239
Erkek	1	0	73	200	119
Kadın	1	0	87	280	120
Görsel	187	246	534	1175	495
Gerçek Karakterler	40	199	221	134	60
Erkek	25	173	181	122	35
Kadın	15	26	40	12	25
Kurmaca Karakterler	147	47	313	1041	435
Erkek	79	23	177	544	209
Kadın	68	24	136	497	226

ISBN NR. : 978-625-5694-38-6

Çizelge 1. *Karakterler temasının kitaplara göre dağılımı*

Çizelge 1'de, incelenen sosyal bilgiler ders kitaplarında dilsel ve görsel imgelerin yıllar içinde arttığı, ancak kadın temsillerinin erkeklere kıyasla sınırlı kaldığı görülmektedir. Dönemsel artışlara rağmen sürdürülebilir bir denge sağlanamamıştır. Karakter sayılarındaki dalgalanmalar, içerik yoğunluğu ve çeşitliliğin zamanla değiştiğini göstermektedir. Bununla birlikte hem gerçek hem de kurmaca karakterlerde kadın imgeleri erkeklerden daha az temsil edilmiştir.

Kadın ve Erkeğin Meslek ve Eğitim Bağlamındaki Rolüne Yönelik Bulgular

Bu tema kapsamında, 2000–2023 yılları arasında incelenen ilkokul sosyal bilgiler ders kitaplarında meslek ve eğitim ögeleri dilsel ve görsel açıdan değerlendirilmiştir. Analizde çalışan ve yönetici olmak üzere iki ana kod belirlenmiş, bunlar kadın ve erkek imgeleri üzerinden incelenmiştir. Çalışan kodunda öğrenci, işçi, doktor, mühendis, hemşire gibi meslekler; yönetici kodunda ise kral, kraliçe, hükümdar, başbakan, cumhurbaşkanı ve müdür gibi roller ele alınmıştır. Eğitim ve meslek temalarına ilişkin bulgular Çizelge 2'de sunulmaktadır.

	2001 Şenünver-4	2003 Sarıalioğlu-5	2007 Karagöz-5	2014 Koyuncu-4	2023 Ayantaş-4
Eğitim ve Meslek	171	223	268	622	221
Dilsel	81	163	96	115	52
Çalışan	9	21	54	91	37
Erkek	4	20	47	62	27
Kadın	6	1	8	29	10
Yönetici	72	142	42	24	15
Erkek	68	139	37	23	13
Kadın	4	4	5	1	2
Görsel	90	60	172	507	169
Çalışan	87	38	145	496	160
Erkek	38	30	96	299	79
Kadın	49	8	49	197	81
Yönetici	3	22	27	11	9
Erkek	3	22	25	11	7
Kadın	0	0	2	0	2

Çizelge 2. *Eğitim ve meslek temasının kitaplara göre dağılımı*

Çizelge 2'de ders kitaplarında meslek temsillerinin yıllar içinde dalgalandığı ancak toplumsal cinsiyet rollerinin genellikle geleneksel kalıplar çerçevesinde sunulduğu görülmektedir. Kadınların görünürlüğü, erkeklere kıyasla hem dilsel hem de görsel kodlarda sınırlı kalmıştır. Çalışan karakterlerde erkek temsilleri her dönemde daha fazla yer alırken, kadınların özellikle yönetici rollerindeki temsili oldukça düşük düzeyde kalmıştır. Bu durum, liderlik rollerinin büyük ölçüde erkeklere atfedildiğini göstermektedir.

Kadının ve Erkeğin Aile İçindeki Rolü ve Akrabalık İlişkilerindeki Toplumsal Cinsiyet Rollerine İlişkin Bulgular

Bu tema kapsamında, 2000–2023 yılları arasında incelenen ilkokul sosyal bilgiler ders kitaplarında aile bağlarını ele almak amacıyla akrabalık ilişkileri başlığı oluşturulmuştur. Bu başlık altında, metinlerde yer alan kadın ve erkek aile üyelerine ilişkin kodlamalar yapılmıştır.

ISBN NR. : 978-625-5694-38-6

İncelenen dönemdeki ders kitaplarının metinlerinde akrabalık ilişkilerinin dağılımı Çizelge 3'te verilmiştir.

	2001 Şenünver-4	2003 Sarıalioğlu-5	2007 Karagöz-5	2014 Koyuncu-4	2023 Ayantaş-4
Akrabalık İlişkileri	44	39	73	245	79
Erkek	29	26	43	113	37
Kadın	15	13	30	132	42

Çizelge 3. *Akrabalık ilişkileri temasının kitaplara göre dağılımı*

Çizelge 3'e bakıldığında akrabalık ilişkileri temasında yıllar içerisinde belirli değişimlerin yaşandığı görülmektedir. Şenünver (2001), Sarıalioğlu (2003) ve Karagöz (2007) kitaplarında erkek imgeleri, kadın imgelerine göre daha baskın bir biçimde öne çıkmaktadır. Kadın temsillerinin Koyuncu (2014) kitabında artış göstermesi olumlu bir gelişme olarak değerlendirilebilir. Bu durum kadınların ders kitaplarında giderek daha görünür olmaya başladığını göstermektedir. Ayantaş (2023) kitabında ise kadın imgelerinin erkeklerden daha fazla temsil edilmesi dikkat çekicidir.

Kadın ve Erkek Karakterlerin Mekânsal Görünürlüğüne Yönelik Bulgular

Bu tema kapsamında, 2000–2023 yılları arasında incelenen ilkokul sosyal bilgiler ders kitaplarında yer alan mekânlar belirlenmiştir. Ardından, bu mekânlardaki kadın ve erkek imgelerini incelemek amacıyla her mekân başlığı altında kadın ve erkek kodları açılmıştır. İncelenen ders kitaplarında mekânlara göre dağıtılmış kadın ve erkek imgelerinin temsilleri Çizelge 4'te sunulmuştur.

	2001 Şenünver-4	2003 Sarıalioğlu-5	2007 Karagöz-5	2014 Koyuncu-4	2023 Ayantaş-4
Mekanlardaki Görünürlük	184	244	427	1047	443
Alışveriş	2	0	4	9	16
Erkek	2	0	2	5	7
Kadın	0	0	2	4	9
Ev	12	5	3	76	59
Erkek	7	4	0	33	24
Kadın	5	1	3	43	35
Kamusal	82	170	287	598	244
Erkek	44	138	199	375	128
Kadın	38	32	88	223	116
Resmî	88	43	118	331	124
Erkek	48	33	82	158	51
Kadın	40	10	36	173	73
Vatan Koruma	0	26	15	33	0
Erkek	0	21	15	20	0
Kadın	0	5	0	13	0

Çizelge 4. *Mekanlardaki görünürlük temasının kitaplara göre dağılımı*

Çizelge 4'e göre incelenen ilkokul sosyal bilgiler ders kitaplarında mekân kullanımına verilen önemin yıllar içinde değişim gösterdiği anlaşılmaktadır. Tüm kategorilerde erkek imgelerinin

ISBN NR. : 978-625-5694-38-6

kadın imgelerinden daha fazla temsil edildiği görülmüştür. Bununla birlikte kadın temsillerinde yıllar içinde artış gözlenmiştir. Kadınların çoğunlukla ev ile ilişkilendirilmesi, erkeklerin ise özellikle kamusal alanlar ve vatan savunmasına yönelik mekânlarda daha yoğun biçimde öne çıkması, toplumsal cinsiyet rollerinin mekânsal bağlamda yeniden üretildiğini göstermektedir. Kadınların kamusal ve resmî alanlardaki görünürlüğü zamanla artsa da bu durum eşit bir temsil sağlamaktan uzaktır.

TARTIŞMA ve SONUÇ

Bu çalışmada, 2000-2023 yılları arasında ilkokullarda okutulan sosyal bilgiler ders kitaplarında toplumsal cinsiyet imgelerinin nasıl yansıtıldığı incelenmiştir. Nitel araştırma deseniyle ve söylem tarihsel yaklaşımı temel alınarak yürütülen çalışmanın amacı, ders kitaplarında kadın ve erkek imgelerinin metinlerde ve görsellerde hangi biçimlerde işlendiğini ve nasıl aktarıldığını ortaya koymaktır.

Araştırmanın ilk alt probleminde, 2000–2023 arasında Türkiye'de okutulan ilkokul sosyal bilgiler ders kitaplarının metin ve görsellerinde kadın ve erkek karakterlerin betimlenişi incelenmiştir. Analizler, erkek karakterlerin hem gerçek hem de kurmaca karakterler kategorilerinde kadınlara kıyasla daha baskın temsil edildiğini göstermektedir. İçerik yoğunluğu ve karakter çeşitliliği değişse de kadın temsilleri genel olarak düşük kalmış; özellikle gerçek karakterlerde oldukça sınırlı kalmıştır. Yalnızca Ayantaş (2023)'ta kurmaca karakterlerde kadın temsilleri erkeklerin önüne geçmiştir. Genel dağılım, erkek imgelerinin kadın imgelerine belirgin üstünlüğüne işaret etmekte; bu dengesizlik, toplumsal yapı ve geleneksel cinsiyet rollerinin ders kitaplarına yansıması olarak değerlendirilmektedir.

Araştırmanın ikinci alt probleminde, 2000-2023 yılları arasında okutulan ilkokul sosyal bilgiler ders kitaplarında kadın ve erkeğin meslek ve eğitim bağlamındaki temsilleri incelenmiştir. Bulgular, çalışan kadın imgelerinin Şenünver (2001)'de erkeklerden daha fazla olduğunu, ancak sonraki kitaplarda azaldığını göstermektedir. Dilsel kodlarda bu azalma devam ederken, Ayantaş (2023)'ta görsel çalışan kadın temsilleri erkekleri geçmiştir. Yönetici temsillerinde ise her dönemde erkekler kadınlara kıyasla daha baskın olarak yer almıştır. Bu durum, tarih anlatılarının çoğunlukla erkek merkezli biçimde sunulmasıyla ilişkilendirilebilir.

Araştırmanın üçüncü alt probleminde, 2000-2023 yılları arasında ilkokul sosyal bilgiler ders kitaplarında kadın ve erkeğin aile ve akrabalık ilişkilerindeki toplumsal cinsiyet temsilleri incelenmiştir. Bulgular, kadınların erkeklere kıyasla daha çok aile içindeki geleneksel roller üzerinden sunulduğunu ve bireysel kimliklerinden ziyade akrabalık bağlarıyla tanımlandığını göstermektedir. Kadının toplumdaki rolü büyük ölçüde aile kavramı ile sınırlandırılmış, erkeklere oranla eve ait bir figür olarak temsil edilmiştir.

Araştırmanın dördüncü alt probleminde kadın ve erkeğin mekânlardaki görünürlüğü ele alınmıştır. Bulgular, kadınların ağırlıklı olarak ev içi bağlamlarda temsil edildiğini, bu sınırlamanın kamusal alanlara da yansıdığını göstermektedir. Kadınların kamusal mekânlarda görünürlüğü zaman içinde artmış olsa da erkek temsilleri belirgin biçimde daha fazladır. Özellikle resmî kurumlar ve vatanı korumaya ilişkin mekânlarda erkek figürlerinin öne çıktığı, kadınların ise çoğunlukla yardımcı rollerle ilişkilendirildiği tespit edilmiştir. Bu durum, kadınların geleneksel toplumsal cinsiyet rollerine uygun biçimde konumlandırıldığını ortaya koymaktadır.

Çalışmada, metinlerde yer alan cinsiyetçi söylemlere ilişkin somut örnekler tespit edilmiştir. Bu örnekler, kadınların ağırlıklı olarak aile ve özel alanlarla ilişkilendirilmesine, erkeklerin ise kamusal yaşamın temel aktörleri olarak öne çıkarılmasına işaret etmektedir. Bu tür bir temsil, kadınların sosyal, ekonomik ve mesleki alanlarda fırsatlara erişimini sınırlandırırken, erkeklerin de belirli toplumsal rollerle kısıtlanmasına yol açabilmektedir.

ISBN NR. : 978-625-5694-38-6

Eğitim materyallerinin toplumsal dönüşüm üzerindeki etkisi dikkate alındığında, bu durumun eleştirel bir bakış açısıyla yeniden değerlendirilmesi gerekmektedir. Ders kitaplarının toplumsal cinsiyet eşitliğini teşvik edecek ve kalıp yargıları kıracak biçimde düzenlenmesi, gelecekte daha kapsayıcı bir eğitim sistemi için önemli bir adım olarak değerlendirilebilir.

KAYNAKÇA

Açıl, O. (2015). İlk Türk devletlerinde kadın algısı ve kadın hakları. Recep Tayyip Erdoğan Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi, 2(3), 63-72. https://dergipark.org.tr/tr/pub/rteusbe/issue/26017/502327 (Erişim tarihi: 02.09.2024).

Ayantaş, T. (2023*). İlkokul sosyal bilgiler ders kitabı-4.* Ferman Yayıncılık.

Karagöz, D. vd. (2007). *İlköğretim sosyal bilgiler ders kitabı-5*. Devlet Kitapları.

Koyuncu Kaya, M. vd. (2014*). İlköğretim sosyal bilgiler ders kitabı-4.* Devlet Kitapları.

Sarıalioğlu, F. ve Karadaş, M. (2003). *İlköğretim sosyal bilgiler-5*. Cemre Yayıncılık

Sınmaz Uzgan, Yıldız (2021). Tarihsel perspektiften kadının toplumsal cinsiyet inşası: eleştirel bir analiz. Altay, A. ve Aslanpay Özdemir, E. (Ed.). *Türkiye'de ve dünyada kadın araştırmaları*. (s. 35- 53) Efil Yayınevi. https://www.academia.edu/67845936/TARI_HSEL_PERSPEKTI_FTEN_KADININ_TOPLUMSAL_CI_NSI_YET_%C4%B0N%C5%9EASI_ELE%C5%9ETI_REL_BI_R_ANALI_Z (Erişim tarihi: 01.07.2024).

Şenünver, G. vd. (2001). *İlköğretim sosyal bilgiler-4*. Milli Eğitim Basımevi.

Wodak, R. ve Meyer, M. (2009). *Methods in critical discourse analysis* (2nd Edition). Sage.

WOCON 3rd INTERNATIONAL INTERDISCIPLINARY CONGRESS OF WOMEN IN SCIENCE
October 3 – 5, 2025 - SIVAS
ISBN NR. : 978-625-5694-38-6

İLKOKUL SOSYAL BİLGİLER DERS KİTAPLARINDA KADIN İMGESİ*

(1980-2000)

Uzm. SEDANUR GİLEY[1] & **Prof. Dr. MUSTAFA ŞAHİN**[2]

1 Bağımsız Araştırmacı, sedanurgiley@gmail.com; ORCID: 0000-0002-1195-1501

2 Dokuz Eylül Üniversitesi, mustafa.sahin@deu.edu.tr; ORCID: 0000-0001-8789-514X

ÖZET

Bu araştırmanın amacı, 1980-2000 yılları arasındaki sosyal bilgiler ders kitaplarının metinlerinde ve metinlerini destekleyen görsellerinde kadın imgesine nasıl yer verildiğini, erkek temsilleriyle karşılaştırarak ortaya koymaktır. Araştırma, nitel bir desende tasarlanmış ve söylem tarihsel yaklaşımı temel alınarak yürütülmüştür. Bu bağlamda, 20 yıllık dönemi kapsayan 6 ilkokul sosyal bilgiler ders kitabındaki kadın ve erkek temsilleri detaylı bir şekilde analiz edilmiştir. Veri toplama sürecinde kitapların dijital taramaları yapılmış ve veriler, Delphi tekniği ile elde edilen ölçütler çerçevesinde NVivo-15 yazılımı kullanılarak kodlanmıştır. Analiz, kadın ve erkek imgelerinin dilsel ve görsel araçlarla nasıl inşa edildiğini ve toplumsal cinsiyet rollerinin nasıl yeniden üretildiğini anlamayı hedeflemiştir. Araştırma bulgularına göre, 1980-2000 döneminde ilkokul sosyal bilgiler ders kitaplarındaki toplumsal cinsiyet rollerinin büyük ölçüde geleneksel kalıplara dayandığı görülmüştür. Kadınların genellikle ev içi rollerle sınırlandırıldığı, erkeklerin ise kamusal ve mesleki alanlarda baskın bir şekilde temsil edildiği tespit edilmiştir. Kitaplarda kadınlar daha çok anne ve yardımcı rollerle ilişkilendirilirken, erkekler lider, çalışan veya koruyucu figürler olarak sunulmuştur. Bununla birlikte, bazı ders kitaplarında modern ve eşitlikçi yaklaşımların izlerine de rastlanmıştır. İlkokul sosyal bilgiler ders kitaplarındaki cinsiyetçi söylemlerin, toplumun geleneksel toplumsal cinsiyet rollerini pekiştirdiği ve bu rollerin eğitim yoluyla yeniden üretilmesine katkıda bulunduğu görülmüştür.

Anahtar Kelimeler: Sosyal bilgiler, ders kitapları, kadın imgesi.

GİRİŞ

Türkiye'de ders kitaplarında toplumsal cinsiyet temsiline yönelik araştırmalar, 1990'lı yıllardan itibaren artış göstermiştir. Erken dönem çalışmalar (Helvacıoğlu-Gümüşoğlu, 1994; Esen, 2002; Tanrıöver, 2003), kadınların çoğunlukla ev içi sorumluluklar ve bakım rolleriyle sınırlı temsil edildiğini; erkeklerin ise kamusal, üretim odaklı ve otoriter figürler olarak sunulduğunu ortaya koymuştur. 2000'li yıllarda yürütülen araştırmalar (Kancı, 2007; Güneş, 2008; Yıldız, 2013; Yiğit, 2018; Bilgin, 2019; Aşçı, 2020; Davarcı, 2021; Süer, 2024) ise bu eğilimin büyük ölçüde devam ettiğini, özellikle liderlik ve teknik mesleklerin hâlen erkek figürler üzerinden temsil edildiğini göstermiştir. Dilsel düzlemde de erkek karakterlerin kadınlara kıyasla daha sık

* Bu çalışma 122K971 no'lu "İlkokul Öğretim Programları ve Ders Kitaplarında Kadın İmgesi (1923-2023)" başlıklı TÜBİTAK 1001 projesi çerçevesinde ve aynı zamanda Prof. Dr. Mustafa Şahin danışmanlığında Sedanur Giley'in yüksek lisans tezine dayalı olarak hazırlanmıştır.

ISBN NR. : 978-625-5694-38-6

adlandırıldığı ve kamusal kimliklerin çoğunlukla erkek figürler üzerinden kurgulandığı tespit edilmiştir.

Bu araştırma, 1980–2000 yılları arasında okutulan ilkokul sosyal bilgiler ders kitaplarında kadın ve erkek imgelerini hem metinsel hem de görsel açıdan tarihsel bir perspektifle ele alarak literatürdeki önemli bir boşluğu doldurmaktadır. Daha önceki çalışmaların çoğu belirli dönemlere odaklanmış veya yalnızca metin ya da görsel analizle sınırlı kalmışken, bu çalışma her iki unsuru söylem tarihsel yaklaşım çerçevesinde bütüncül biçimde incelemiştir. Araştırmada şu sorunun cevabı aranmıştır: 1980–2000 yılları arasında Türkiye'de okutulan ilkokul sosyal bilgiler ders kitaplarının metinlerinde ve görsellerinde kadın ve erkek imgeleri nasıl temsil edilmiştir ve bu temsiller söz konusu dönemde nasıl bir değişim göstermiştir?

Bu kapsamda araştırmada şu alt sorulara cevap aranmıştır:

a) Kadın ve erkek karakterler nasıl betimlenmiştir?

b) Meslek ve eğitim bağlamındaki rolleri nasıl sunulmuştur?

c) Aile ve akrabalık ilişkilerinde toplumsal cinsiyet rolleri nasıl ele alınmıştır?

d) Mekânlardaki görünürlükleri nasıl verilmiştir?

YÖNTEM

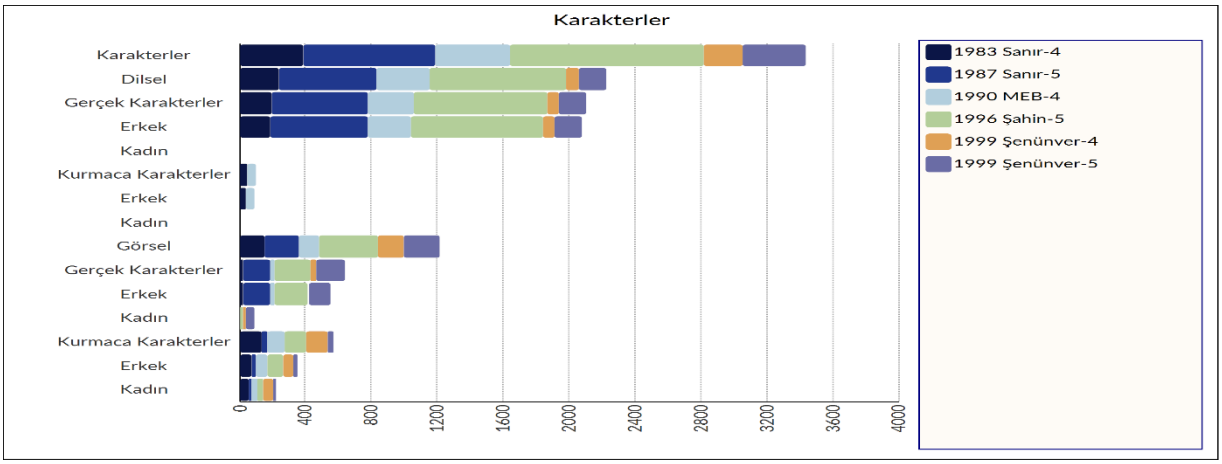
Bu araştırma nitel araştırma deseni ile yürütülmüştür. Araştırmada verilerin çözümlenmesinde iki temel yöntem birlikte kullanılmıştır: tematik analiz ve söylem-tarihsel yaklaşım (STY). Araştırmanın evrenini, Millî Eğitim Bakanlığı tarafından ilkokullarda okutulmak üzere hazırlanmış ve 1980-2000 yılları arasında kullanılmış altı adet sosyal bilgiler ders kitabı oluşturmaktadır.

Tüm veriler NVivo-15 yazılımı ile kodlanmış, ardından her kitap bağımsız bir ikinci kodlayıcı tarafından yeniden değerlendirilmiştir. Kodlayıcılar arası uyum, Miles ve Huberman (1994) formülüyle hesaplanmış ve %81,5 düzeyinde bulunmuştur; bu oran, önerilen %70 eşiğinin üzerinde olup, analizlerin güvenilirliğini ve tutarlılığını desteklemiştir. Bu süreç, hem nitel kodlamaların doğruluğunu hem de söylem analizinin bulgulara dayalı sağlam bir biçimde yürütüldüğünü göstermektedir.

BULGULAR

Karakterler Temasına İlişkin Bulgular

1980-2000 yılları arasında okutulan ilkokul sosyal bilgiler ders kitaplarında, kadın ve erkeklerin karakterler bağlamındaki referans sıklığı Görsel 1'de sunulmuştur.

Görsel 1. Karakterler temasının kitaplardaki referans sıklığı.

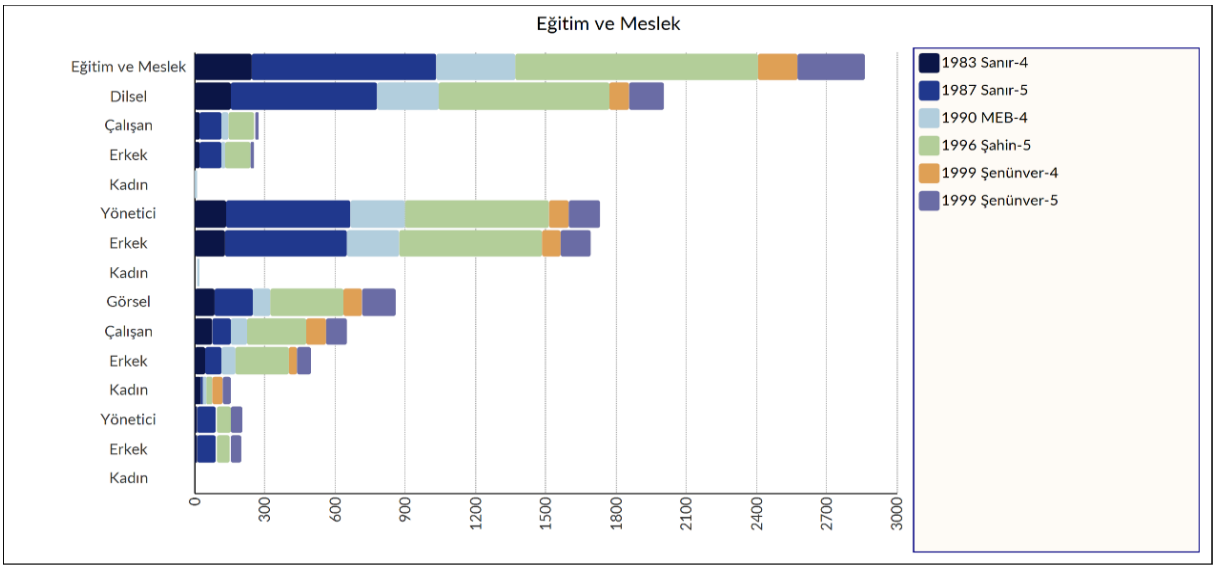
ISBN NR. : 978-625-5694-38-6

Görsel 1'e göre, 1980-2000 yılları arasında incelenen sosyal bilgiler ders kitaplarında, kadın ve erkek karakterler arasındaki temsil dengesizliği belirgin şekilde ortaya çıkmıştır. Özellikle 1983, 1987, 1990 ve 1996 yıllarına ait kitaplarda erkek karakterler hem dilsel hem de görsel düzlemde kadınlara göre çok daha sık yer almıştır. Örneğin, 1983 yılı 4. sınıf kitabında erkek gerçek karakterlerin dilsel düzlemdeki sıklığı oldukça yüksekken (f=191), kadın karakterler son derece sınırlı kalmıştır (f=2) ve görsellerde hiç yer almamıştır. Benzer biçimde 1987 yılı 5. sınıf kitabında erkek karakterler hem metinlerde (f=585) hem görsellerde (f=172) baskınken, kadın karakterlerin görsellerde hiç temsil edilmemesi dikkat çekicidir.

1990 ve 1996 yıllarında da erkek karakterlerin temsili yüksek seviyede devam etmiş; kadın karakterlerin ise hem metinlerde hem görsellerde sınırlı kaldığı görülmüştür. 1999 yılı ise önceki dönemlere kıyasla kadın karakterlerin görsellerde daha görünür hâle geldiği tek dönemdir; örneğin 1999 yılı 4. sınıf kitabında kadın karakterlerin görsel temsili erkekleri geride bırakmıştır (kadın f=64; erkek f=28). Ancak bu artışa rağmen, kadın karakterlerin dilsel temsili hâlâ oldukça sınırlı kalmıştır.

Eğitim ve Meslek Temasına İlişkin Bulgular

1980-2000 yılları arasında okutulan ilkokul sosyal bilgiler ders kitaplarında, kadın ve erkeklerin meslek ve eğitim teması bağlamındaki referans sıklığı Görsel 2'de sunulmuştur.

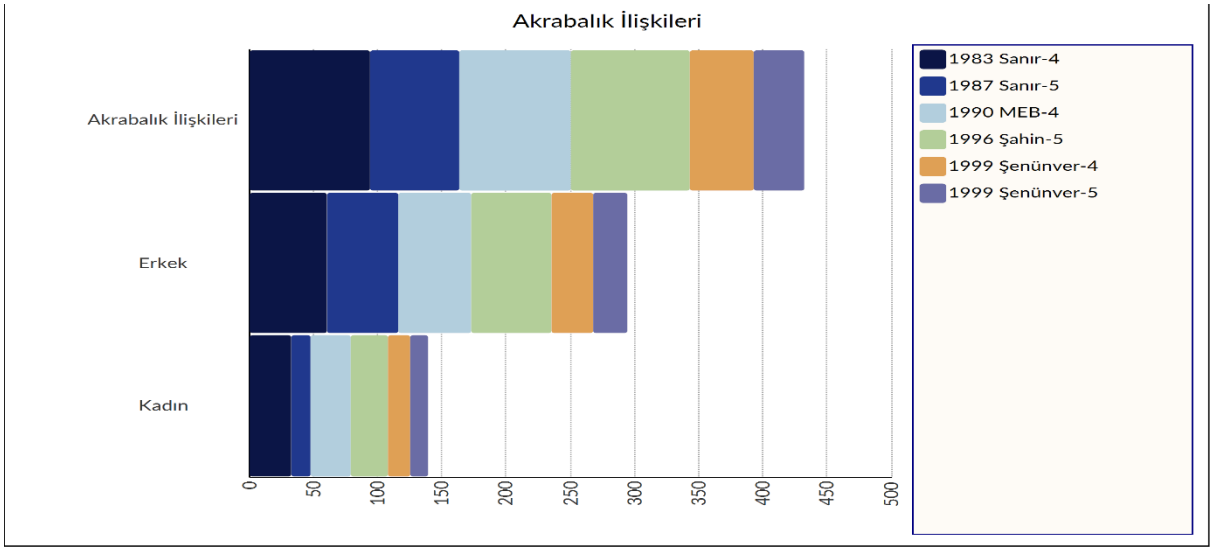
Görsel 2. Eğitim ve meslek temasının kitaplardaki referans sıklığı.

Görsel 2'de 1980-2000 yılları arasında incelenen ders kitaplarında, eğitim ve meslek teması kadın ve erkeklerin toplumsal rollerdeki temsilleri açısından belirgin bir farklılık göstermiştir. Erkek figürler hem dilsel hem de görsel düzlemlerde kadınlara kıyasla çok daha baskın biçimde sunulmuştur. Örneğin, 1983 yılına ait 4. sınıf kitabında erkek yöneticilerin dilsel temsili oldukça yüksektir (yaklaşık f=129) ve görsellerde de erkek çalışanlar kadınlara göre daha sık betimlenmiştir. Benzer biçimde, 1987'de erkeklerin dilsel temsili dikkat çekici düzeyde artmış (f=522), kadınların ise neredeyse sembolik bir düzeyde kaldığı görülmüştür (f=8). 1996 yılına gelindiğinde erkek yöneticiler dilsel düzlemde en yüksek temsile ulaşırken (f=611), kadınların görünürlüğü son derece sınırlı kalmıştır (f =5). Görsel sunumlarda da benzer bir eğilim sürmüş; erkek çalışanlar çoğu kitapta kadınlara oranla belirgin biçimde daha fazla yer bulmuştur.

Akrabalık İlişkileri Temasına İlişkin Bulgular

Akrabalık ilişkileri temasının 1980-2000 arası devrede okutulan ilkokul sosyal bilgiler ders kitaplarındaki referans sıklığı Görsel 3'de verilmiştir.

ISBN NR. : 978-625-5694-38-6

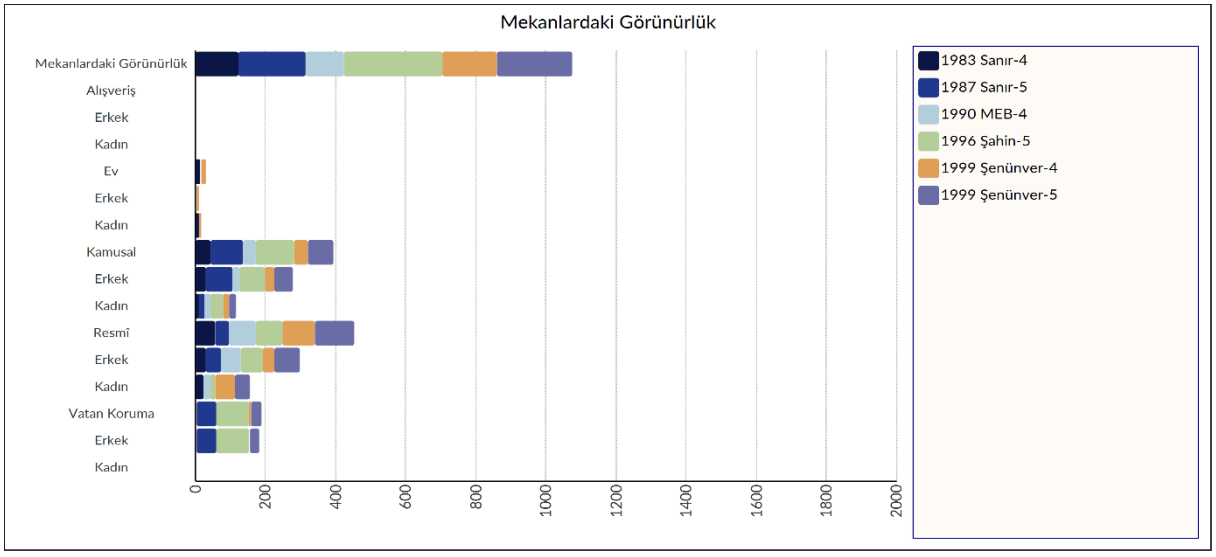

Görsel 3. Akrabalık ilişkileri temasının kitaplardaki referans sıklığı.

Görsel 3'deki veriler, 1980-2000 yılları arasında okutulan sosyal bilgiler ders kitaplarında akrabalık ilişkilerinde erkeklerin kadınlara kıyasla daha görünür biçimde temsil edildiğini ortaya koymaktadır. Örneğin 1983 yılı 4. sınıf kitabında erkek figürler (f=61), kadınlardan (f=33) belirgin biçimde fazladır. 1996 yılı 5. sınıf kitabında da benzer durum sürmüş, erkekler (f=63) kadınlara (f=29) göre daha yoğun yer almıştır. 1999 yılına gelindiğinde her iki cinsiyetin temsili azalmış olsa da erkekler hâlen ön plandadır (4. sınıf: f=32; 5. sınıf: f=26 / kadınlar: f=18; f=13). Bu bulgular, ders kitaplarında erkeklerin aile içindeki roller bağlamında daha merkezi, kadınların ise genellikle sınırlı bir şekilde temsil edildiğini göstermektedir. Özellikle 1990'ların sonuna kadar bu temsil biçiminde kayda değer bir değişim olmadığı, kadınların görünürlüğündeki artışın ise sınırlı kaldığı dikkat çekmektedir.

Mekanlardaki Görünürlük Temasına İlişkin Bulgular

Mekanlarda görünürlük temasının 1980-2000 arası devrede okutulan ilkokul sosyal bilgiler ders kitaplarındaki referans sıklığı Görsel 4'de verilmiştir.

Görsel 4. Mekanlarda Görünürlük temasının kitaplardaki referans sıklığı.

Görsel 4'de sunulan bulgular, 1980-2000 yılları arasında okutulan sosyal bilgiler ders kitaplarında kadın ve erkek figürlerinin farklı mekânlarda nasıl temsil edildiğini

ISBN NR. : 978-625-5694-38-6

göstermektedir. Özellikle kamusal alan ve resmî mekânlarda erkeklerin daha yoğun biçimde yer aldığı görülmektedir. Örneğin 1983 yılı 4. sınıf kitabında ev kategorisinde kadınlar erkeklerden daha fazla temsil edilmiş olsa da (kadın: f=11; erkek: f=4), kamusal alanlarda erkekler belirgin biçimde öne çıkmıştır (f=31; kadın: f=12) ve vatan koruma kategorisinde yalnızca erkek figürlere yer verilmiştir (f=6). 1987 yılı 5. sınıf kitabında kamusal alanlardaki erkek temsili çok daha belirginleşmiş (f==76), kadınlar ise sınırlı kalmıştır (f==17); ayrıca resmî mekânlarda kadın figürlerin yer almaması dikkat çekicidir f=0).

1996 yılına ait 5. sınıf kitabında da erkekler kamusal alanlarda (f=71) ve vatan koruma kategorisinde (f==91) baskın biçimde temsil edilmiş; kadın figürler bu mekânlarda oldukça sınırlı kalmıştır. 1999 yılına gelindiğinde resmî mekânlarda kadın temsillerinin artış gösterdiği görülse de (4. sınıf: kadın (f=58, erkek f=34), erkek figürler kamusal alanlarda ve vatan koruma kategorisinde baskınlığını sürdürmüştür. Genel olarak, tüm dönemlerde erkeklerin kamusal ve resmî alanlarda ön planda, kadınların ise daha çok ev mekânı gibi sınırlı kategorilerle ilişkilendirildiği görülmektedir. Son dönemde kadın temsillerinde kısmi bir artış gözlense de erkeklerin özellikle kamusal alan ve vatan koruma bağlamındaki belirgin üstünlüğü değişmeden devam etmiştir.

TARTIŞMA ve SONUÇ

Bu araştırma, 1980-2000 yılları arasında Türkiye'de okutulan ilkokul sosyal bilgiler ders kitaplarında kadınların metinsel ve görsel temsillerinin toplumsal cinsiyet bağlamında nasıl kurgulandığını inceleyerek, bu materyallerin dönemin ideolojik ve sosyo-kültürel yapısıyla ilişkisini ortaya koymayı hedeflemiştir. Bulgular, ders kitaplarının yalnızca bilgi aktaran araçlar değil, aynı zamanda toplumsal normları şekillendiren ideolojik aygıtlar olduğunu bir kez daha ortaya koymaktadır. Bu durum, özellikle kadınların ev içi rollerle sınırlı sunulması ve erkeklerin liderlik, kahramanlık, otorite gibi aktif kamusal rollerle temsil edilmesiyle açıkça görünür hale gelmiştir. Araştırmanın bulguları, Helvacıoğlu Gümüşoğlu'nun (1994) erken Cumhuriyet döneminde kadınların daha aktif rollerle temsil edildiğini ortaya koyan çalışmasıyla karşılaştırıldığında, 1980 sonrası kadınların edilgen, duygusal ve geleneksel rollerle sınırlandırıldığını göstermektedir. Bu dönüşüm, 1980 sonrasındaki sosyo-politik atmosferin kadınların eğitim materyallerindeki görünürlüğünü olumsuz yönde etkilediğine işaret etmektedir.

Meslek ve eğitim temsillerinde kadınların daha çok öğretmenlik, hemşirelik veya ev hanımlığı gibi geleneksel rollerle sınırlandırılması, Tanrıöver'in (2003) ders kitaplarında kadınların işgücü piyasasındaki görünürlüğüne dair bulgularıyla örtüşmektedir. Erkek karakterlerin mühendis, asker, yönetici gibi liderlik gerektiren mesleklerde yoğun olarak temsil edilmesi, ders kitaplarının toplumsal cinsiyet eşitliği hedefinden uzak kaldığını göstermektedir. Bununla birlikte, 1990'lı yılların sonlarında kadınların bilim, sanat ve eğitim gibi alanlarda kısmi bir görünürlük kazanmaya başlaması, Güneş'in (2008) toplumsal cinsiyet rollerinde gözlenen sınırlı değişime dair bulgularını destekler niteliktedir. Ancak bu ilerleme, bütüncül bir değişim yaratamamış ve kadınların temsilleri hâlâ istisnai örneklerle sınırlı kalmıştır.

Aile ve akrabalık ilişkilerinde kadınların genellikle anne, eş ve bakım veren figürler olarak idealize edilmesi, erkeklerin ise aile reisi ya da otorite figürü olarak temsil edilmesi, Esen'in (2002) ve Aşçı'nın (2020) toplumsal cinsiyet kalıp yargıları üzerine yaptığı çalışmalarla paralellik göstermektedir. Bu bulgular, özellikle 1980'li yıllarda büyük aile modelinin ön planda olduğunu, 1990'larla birlikte çekirdek aileye geçişin kısmi bir değişim yaratsa da toplumsal cinsiyet rollerindeki eşitsizliği ortadan kaldırmadığını ortaya koymaktadır. Süer'in (2024) ders kitaplarında baba figürünün daha katılımcı bir şekilde temsil edilmeye başlandığını belirttiği çalışmasıyla karşılaştırıldığında, bu araştırmada da benzer bir eğilim görülmekle birlikte, değişimlerin yüzeysel kaldığı anlaşılmaktadır.

ISBN NR. : 978-625-5694-38-6

Mekân kullanımı açısından elde edilen bulgular, Tanrıöver'in (2003) ve Yıldız'ın (2013) kadınların kamusal alana sınırlı erişimine dair tespitleriyle örtüşmektedir. Kadınların çoğunlukla ev içi mekânlarda, erkeklerin ise kamusal ve resmi alanlarda temsil edilmesi, toplumsal cinsiyet temelli mekânsal ayrışmanın ders kitapları aracılığıyla pekiştirildiğini göstermektedir. Bu durum, ders kitaplarının cinsiyet eşitsizliğini sorgulayan değil, onu yeniden üreten bir araç olarak işlev gördüğünü kanıtlamaktadır.

Genel olarak, bu çalışma 1980-2000 yılları arasında ilkokul sosyal bilgiler ders kitaplarının toplumsal cinsiyet eşitliği açısından yetersiz olduğunu, kadınların görünürlüğünün sınırlı ve geleneksel rollerle sınırlandırıldığını, erkeklerin ise liderlik, otorite ve kahramanlık gibi rollerle yüceltildiğini ortaya koymaktadır. Feminist hareketlerin etkisiyle 1990'ların sonlarında gözlenen kısmi değişimler, sistematik bir dönüşüm yaratamamış; eğitim materyalleri toplumsal cinsiyet normlarını sorgulamak yerine bunları yeniden üretmeye devam etmiştir.

KAYNAKÇA

Aşçı, F. (2020). Cumhuriyetten günümüze sosyal bilgiler ders kitaplarında toplumsal cinsiyet kalıp yargıları [Yayımlanmamış yüksek lisans tezi]. Gazi Üniversitesi.

Bilgin, S. (2019). Ortaokul sosyal bilgiler ders kitaplarında toplumsal cinsiyet eğitimi [Yayımlanmamış yüksek lisans tezi]. Ondokuz Mayıs Üniversitesi.

Davarcı, Y. (2021). Din dersi ders kitaplarında toplumsal cinsiyet üzerine bir analiz (1929-2018) [Yayımlanmamış doktora tezi]. Yıldırım Beyazıt Üniversitesi.

Esen, Y., & Bağlı, M. T. (2002). İlköğretim ders kitaplarındaki kadın ve erkek resimlerine ilişkin bir inceleme. Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Fakültesi Dergisi, 35(1-2)

Güneş, Ö. (2008). Ders kitaplarında toplumsal cinsiyet ayrımı (1990-2006). Toplum ve Sosyal Hizmet, 19(2), 81–95

Helvacıoğlu Gümüşoğlu, F. (1994). 1928'den 1994'e ders kitaplarında cinsiyetçilik [Yayımlanmamış yüksek lisans tezi]. İstanbul Üniversitesi.

Kancı, T. (2007). Imagining the Turkish men and women: Nationalism, modernism and militarism in primary school textbooks, 1928-2000 [Yayımlanmamış doktora tezi]. Sabancı Üniversitesi.

Miles, M. B., & Huberman, A. M. (1994). Qualitative data analysis: An expanded sourcebook (2nd ed.). Sage.

Süer, N. B. (2024). 4. sınıf sosyal bilgiler ders kitaplarında toplumsal cinsiyet (1968-2021) [Yayımlanmamış doktora tezi]. İstanbul Üniversitesi.

Tanrıöver, H. U. (2003). Ders kitaplarında cinsiyet ayrımcılığı. Çotuksöken, A. Erzan, & O. Silier (Ed.), Ders kitaplarında insan hakları projesi. İstanbul: Türkiye Ekonomik ve Toplumsal Tarih Vakfı.

Yıldız, M. (2013). İlkokul ve ortaokul din kültürü ve ahlak bilgisi kitapları görsellerinin toplumsal cinsiyet açısından incelenmesi. Dini Araştırmalar Dergisi, 16(42), 143-165.

Yiğit, B. (2018). Ortaokul 7 ve 8. sınıf İngilizce ders kitaplarının toplumsal cinsiyet açısından incelenmesi [Yayımlanmamış yüksek lisans tezi]. Erciyes Üniversitesi.

ISBN NR. : 978-625-5694-38-6

OKUL ÖNCESİ ÖĞRETMENLERİNİN ÇOCUK DİSİPLİNİNE İLİŞKİN GÖRÜŞLERİ

Yüksek Lisans Öğrencisi, KÜBRA BOZKAYA ÜNAL[1]

[1] Sivas Cumhuriyet Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü, kubrabozkayaa@gmail.com - ORCID ID: 0009-0005-8182-251X

ÖZET

Bu çalışmada öğretmenlerin istenmeyen davranışlarla başa çıkmada eğitim ortamında ve sosyal çevrede disiplin uygulamalarıyla ilgili tutum ve görüşleri incelenmiştir. Çalışma nitel araştırma yöntemlerinden görüşme tekniği ile ve yarı yapılandırılmış formlar kullanılarak yürütülmüştür. Çalışmanın örneklem grubunu, Sivas'ın çeşitli yerlerinde görev yapan ve 5-6 yaş grubuyla çalışan 40 okul öncesi öğretmeni oluşturmuştur. Ölçme aracının nitel olarak uygulanmasıyla elde dilen veriler içerik analizi tekniğiyle çözümlenmiştir. Araştırma sonucunda, öğretmenlerin disiplin anlayışlarının kurallar koyma ve bu kuralları uygulayabilme eğiliminde olduğu görülmüştür. Ayrıca, öğretmenlerin disiplin anlayışları arasında benzerlikler olmakla birlikte farklılıkların da bulunduğu belirlenmiştir.

Anahtar Kelimeler : Okul öncesi öğretmeni, Okul öncesi Eğitim, Disiplin, Davranış problemleri.

ISBN NR. : 978-625-5694-38-6

EMBLEMS OF FREEDOM: THE WHEELWOMAN AND THE BICYCLE

Assist. Prof. Dr. Erkin Kıryaman

Çankırı Karatekin University, Faculty of Humanities and Social Sciences

erkinkiryaman@karatekin.edu.tr – ORCID ID 0000-0001-9756-8134

ABSTRACT

In the late Victorian England, a set of values and conventions regarding women's freedom and liberation is questioned with the attempts of the New Women. The New Woman is defined as an independent woman who expects radical social and political change, and thus, is one of the symbolic figures of feminist movements in the late nineteenth-century England. Opposed to marriage, normative roles of motherhood, conventional dressing codes and stereotypical professions assigned for women, the New Woman challenges the concept of the "angel in the house" who is represented as submissive, devoted and domestic. Thus, she is mainly considered odd, pathological, eccentric, redundant and socially-ill. As a significant figure of the era, the New Woman is extensively associated with the bicycle. In the magazines and papers of the time, she is either appreciated or criticised, and an image of the New Woman riding a bicycle is always embedded to the accounts. Therefore, the bicycle is an emblem of the New Woman and of her attempts to claim a right to speak for the sisterhood. The wheelwoman, via her bicycle, talks about politics, runs business and participates in the public sphere not only by disturbing the patriarchal hegemony and male-oriented ideology in the late Victorian England but also by challenging the ways of women's social status and characteristics. Therefore, this paper focuses on the relationship between the New Woman and bicycle, and it argues that the bicycle is a vehicle of the New Woman for claiming rights to be seen, heard and known socially, economically and culturally.

Keywords : The New Woman, Bicycle, Liberation

ISBN NR. : 978-625-5694-38-6

GENDERED SPACES IN THOMAS HARDY'S "AN IMAGINATIVE WOMAN"

Assist. Prof. Dr. Erkin Kıryaman

Çankırı Karatekin University, Faculty of Humanities and Social Sciences

erkinkiryaman@karatekin.edu.tr – 0000-0001-9756-8134

ABSTRACT

This paper seeks out to explore the gendered spaces in Thomas Hardy's short story "An Imaginative Woman" by focusing on the main female character, Ella Marchmill within the discourses and stereotypes of gender pertinent to motherhood, marriage, family and writing. Respectively published in *Pall Mall Magazine* in 1894, in *Wessex Tales* in 1896 and added to *Life's Little Ironies* in 1912, Hardy's short story navigates through Ella's pursuit of writing poetry while denoting her roles as a mother and wife, which, as a result, underlines the division of public and private spheres in Victorian society. Ella is stuck between the gendered norms of the age and her poetic passion as she is interested in Robert Trewe and his poetry while they stay in a holiday mansion in Solentsea in Upper Wessex. She does not meet him in person, yet she is drawn into his poetic character via her imagination and starts a delusional relationship with him when she reads his poetry. Her aspirations, therefore, complicate her roles, which requires a critical outlook regarding gendered spaces in which Ella is posited. By discussing gendered and normative spaces in "An Imaginative Woman," this paper argues that Ella is conventionally positioned in the gendered spaces of motherhood and marriage which curtail her artistic aspirations and freedom. Still, Ella's imaginative construction of a space for writing via her illusory relationship with Robert Trewe and her writing poetry is a venture to claim a space of her own.

Keywords : Thomas Hardy, An Imaginative Woman, Gendered Spaces

ISBN NR. : 978-625-5694-38-6

MODERN İRAN ŞİİRİNDE BİR İÇSEL ARAYIŞ: FURÛĞ FERRUHZÂD'IN "PENCERE"Sİ

Arş. Gör. Dr. Dilek Sakaroğlu,

Çankırı Karatekin Üniversitesi, İnsan ve Toplum Bilimleri Fakültesi, Doğu Dilleri ve Edebiyatları Bölümü, dsakaroglu@hotmail.com, Orcid No: 0000-0002-6223-4318

Özet

İran edebiyatında modern şiir anlayışının önemli temsilcilerinden biri olan Furûğ Ferruhzâd, yalnızca edebi yönüyle değil, aynı zamanda toplumsal meseleleri gündeme getiren tavrıyla da dikkat çekmektedir. 1935 yılında Tahran'da doğan şair, kısa ömrüne rağmen İran şiirinde kalıcı izler bırakmıştır. Çocukluk döneminde ailesinin farklı karakter özelliklerinin etkisiyle şekillenen kişiliği, daha sonra şiirlerinde bireysel özgürlük arayışı ve toplumsal eleştiriler olarak yansımıştır. Ferruhzâd'ın şiir serüveni, ilk dönemlerinde aşk ve romantizm ekseninde ilerlerken, zamanla sosyal sorunları ve özellikle kadınların toplumdaki konumunu irdeleyen bir boyuta evrilmiştir. İlk eseri *Esîr* (1955), bireysel kısıtlanmışlık ve özgürlük özlemini ifade ederken; *Dîvâr* (1956), ev içi sınırlamaları ve toplumsal baskıları sembolize eder. *İsyân* (1958), bu sınırlardan kurtulma arzusunu, *Tevelledudî Dîger* (1964) idealize edilen yeni bir yaşamı, *Îmân Beyâverîm be Âgâz-ı Fasl-i Serd* (1973) ise umudun yeniden filizlenmesini simgeler. Bu tematik süreklilik, şairin içsel yolculuğunu ve özgürlük mücadelesini ortaya koymaktadır. Şairin çağdaş şair ve yazarlarla olan ilişkileri, onun düşünsel ve sanatsal gelişimini beslemiş, toplumsal eleştiriyi merkeze alan bir şiir dili kurmasına katkı sağlamıştır. Bu bağlamda Ferruhzâd'ın şiirleri, bireysel deneyim ile toplumsal bilinç arasında güçlü bir bağ kurar. Furûğ'un şiir anlayışında "pencere" imgesi özel bir öneme sahiptir. Pencere, dış dünya ile kurulan bağı, özgürlüğe açılan kapıyı ve ruhsal bir aydınlanmayı ifade eder. *Pencere* şiirinde şair, bireysel sıkışmışlığın ötesine geçme arzusunu dile getirir. Bu şiir, Ferruhzâd'ın içsel dünyasının bir yansıması olduğu kadar, kadınların özgürlük ve eşitlik mücadelesinin de sembolik bir ifadesi niteliğindedir. Dolayısıyla Ferruhzâd'ın şiirleri, bireysel bir duygulanımın ötesine geçerek toplumsal bir bilinç oluşturur. Onun eserleri, çağdaş İran şiirinde hem estetik hem de düşünsel anlamda bir kırılma noktası teşkil etmekte ve günümüzde de güncelliğini korumaktadır.

Anahtar Kelimeler: Çağdaş İran Şiiri, Furûğ Ferruhzâd, Pencere

EXPLORİNG THE INNER SELF İN MODERN PERSİAN POETRY: FORUGH FARROKHZAD'S *THE WİNDOW*

Abstract

Forugh Farrokhzad, one of the foremost representatives of modern Persian poetry, is distinguished not only for her literary achievements but also for her critical engagement with social issues. Born in Tehran in 1935, she left an enduring mark on Persian literature despite

ISBN NR. : 978-625-5694-38-6

her short life. The diverse character traits of her parents shaped her childhood experiences, which later found expression in her poetry through themes of individual freedom and social critique. Farrokhzad's poetic trajectory initially revolved around love and romanticism but gradually evolved to address social concerns, particularly the position of women in society. Her first collection, *Asir* (*The Captive*, 1955), conveys the yearning for freedom and the sense of confinement; *Divar* (*The Wall*, 1956) symbolizes domestic restrictions and social oppression; *Esyan* (*Rebellion*, 1958) articulates the desire to break free from such constraints; *Tavallodi Digar* (*Another Birth*, 1964) represents the aspiration for an idealized life; and *Iman Biavarim be Aghaz-e Fasl-e Sard* (*Let Us Believe in the Beginning of the Cold Season*, 1973) signifies the renewal of hope. This thematic continuity reflects her inner journey and struggle for freedom. Her interaction with contemporary poets and writers enriched her intellectual and artistic development, enabling her to establish a poetic voice centered on social critique. In this regard, Farrokhzad's works build a strong connection between personal experience and collective consciousness. The image of the "window" occupies a central place in her poetics, symbolizing a link to the outside world, an opening toward freedom, and a path to spiritual enlightenment. In her poem *The Window*, Farrokhzad voices the desire to transcend personal confinement. The poem functions not only as a reflection of her inner world but also as a symbolic articulation of women's struggle for freedom and equality. Thus, Farrokhzad's poetry surpasses individual sentiment, fostering a broader social awareness. Her oeuvre represents both an aesthetic and intellectual turning point in modern Persian poetry and continues to retain its relevance today.

Keywords: Modern Persian Poetry, Forugh Farrokhzad, *The Window*

ISBN NR. : 978-625-5694-38-6

ÖTEKİ UCUN KAYIP BAĞLANTI ŞAİRİ: GÜLSELİ İNAL[1]

Doç. Dr. Tuba DALAR[*]

[*]Kastamonu Üniversitesi, İnsan ve Toplum Bilimleri Fakültesi, Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü, tdalar@kastamonu.edu.tr, 0000-0002-9833-2593

ÖZET

Toplumda var olabildiği kadar sanatta var olabilen kadın; edebî sahada kendine bir yer edinirken bazen bir müstearla erkek kimliği altında yazmak bazen de üretimlerinde eril bir dil benimsemek zorunda bırakılmıştır. Klasik edebiyat döneminde şair kadının varlık gösterebilmesi, daha ziyade kök ailesinin sunduğu imkânlarla mümkün olabilirken; Meşrutiyet sonrasında biraz daha görünür olan şair/yazar kadının, kadınlara mahsus yayın organlarından çıkarak erkek sanatçıların yazdığı yayın organlarına geçiş yapabilmeleri zaman almıştır. Tezkirelerde olduğu gibi modern antolojilerde de temsil edilmeyen veya sınırlı bir temsille yetinmek zorunda bırakılan kadınlar, arkaik anlatılardan en çağdaş metinlere kadar genellikle sanat tarihinin kanon listeleri dışında tutulmuştur. Kadının, sanatın nesnesi olma konumundan sanatın öznesi olma konumuna geçişi, asırlara yayılan sancılı bir süreçtir. Bu sancılı süreci tamamlayanların yazdıkları ise *kadınsı duyarlılık* olarak algılanmış ve *kadın yazar*, *kadın şair* etiketlemeleri üzerinden bir *kadın edebiyatı hafriyatı* oluşturulmuştur. Zira cinsiyet politikalarının öne sürdüğü cinsiyet kalıpları, sanatsal üretimlere sinmiş olan eril söylem/imgelem aracılığıyla üretilmeye devam etmektedir. Arkaik metinlerden günümüze gelindiğinde kadının sanattaki konumu ve temsili elbette büyük değişim geçirmiştir. Ancak şair kadının kadın edebiyatı hafriyatı içinde bir yer edinmek için verdiği mücadele, çok da değişmemiştir.

Bu çalışmada, seksenlerin siyasi atmosferi içinde hiçbir şeye angaje olmadan, patriarkal sistemin sanatsal çıktılarında devamlı üretilen ve egemen olan eril dilin ardına sığınma gereği duymadan, *cam tavan*ların karşısında sözün/şiirin dişil diliyle dikilen Gülseli İnal'ın, sanat anlayışı ele alındı. Ahmet Haşim duyuşunun soluklandığı şiirsel tavrı ile sanatsal olanı önceleyen ve determinist perspektife mesafeli holistik tavrıyla ezoterik olana kapılarını daima açık tutan Gülseli İnal estetiği, Modernizm eleştirisi üzerine inşa edilmiştir. Sübjektivist-psikolojik bir estetik felsefesinin izlerini taşıyan İnal şiirinde sanatsal üretimin varoluş kaynağı, estetik süjenin figüratif bilinçaltıdır. O, benimsediği anti-otoriter etik ile öteki ucun kayıp bağlantılarının peşine düşmüş periferi bir ses olarak konumlanır. İnal şiirinin alımlayıcısında oluşturduğu çarpıcı sorgulamalar, öteki uçla kaybedilen kökensel bağların yeniden kurulmasını sağlayacaktır.

Anahtar Kelimeler: Gülseli İnal, sanat, şiir, kadın

[1] Bu çalışma, yazar tarafından 2023 yılında yayımlanan Çağdaş Lilith Gülseli İnal isimli monografiden yararlanılarak hazırlanmıştır.

ISBN NR. : 978-625-5694-38-6

THE MISSING LINK POET OF THE OTHER END: GÜLSELİ İNAL

Doç. Dr. Tuba DALAR [1]
[1]Kastamonu University, Faculty of Humanities and Social Sciences, Department of Turkish Language and Literature, tdalar@kastamonu.edu.tr, 0000-0002-9833-2593

ABSTRACT

Women, who could exist in art as well as in society, were sometimes forced to write under a male pseudonym and sometimes to adopt a masculine language in their productions while gaining a place for themselves in the literary field. While the existence of female poets in the classical literature period was possible mostly through the opportunities provided by their family of origin, it took time for female poets/writers, who became more visible after the Constitutional Monarchy, to move from women's publications to publications written by male artists. Women, who are not represented or forced to content themselves with a limited representation in modern anthologies as in the biographies, have generally been excluded from the canonical lists of art history, from archaic narratives to the most contemporary texts. Women's transition from being the object of art to its subject is a painful process spanning centuries. The writings of those who completed this painful process were perceived as demonstrating feminine sensitivity, and a body of women's literature was created through the labels "woman writer" and "woman poet." For the gender stereotypes asserted by gender politics continue to be reproduced through the masculine discourse/imagination that permeates artistic productions. The position and representation of women in art has certainly undergone significant transformation from archaic texts to the present day. However, the struggle of female poets to establish a place within the edifice of women's literature has remained largely unchanged.

This study examines the artistic approach of Gülseli İnal, who, without engaging with anything in the political atmosphere of the eighties, felt no need to hide behind the masculine language constantly produced and dominant in the artistic output of the patriarchal system, stood against glass ceilings with the feminine language of words/poetry. Prioritizing the artistic with a poetic approach inspired by Ahmet Haşim's sensibility, and always keeping the doors open to the esoteric with a holistic approach that distances itself from deterministic perspectives, Gülseli İnal's aesthetic is built upon a critique of Modernism. In İnal's poetry, which bears the traces of a subjectivist-psychological aesthetic philosophy, the source of artistic production is the figurative subconscious of the aesthetic subject. With her anti-authoritarian ethics, she positions herself as a peripheral voice searching for the lost connections of the other extreme. The striking interrogations that İnal's poetry evokes in its recipient will enable the re-establishment of lost original ties with the other extreme.

Keywords: Gülseli İnal, art, poetry, woman

ISBN NR. : 978-625-5694-38-6

1. GİRİŞ

Tarihsel ve toplumsal şartlar tarafından şekillendirilen Modern Türk şiiri, Tanzimat ile başlayan sistem ve zihniyet dönüşümünden, anlamlı ölçüde etkilenir. Bu dönemde şiirde görülen izleksel ve yapısal değişim, Cumhuriyet dönemi şiirinin zeminini hazırlar. Süreç içinde beliren edebî temayüller, gelenek-yenilik ekseninde farklı konumlanmalarıyla birbirlerinden ayrılırken edebî kuşaklar, şiirin ölümü defalarca ilan eder. Şiir geleneği radikal kırılmalardan geçse de asıl kopuşun seksen kuşağıyla ortaya çıktığı söylenebilir. Seksen şiiri, bir nevi, Cumhuriyet döneminin inşa ettiği epistemolojiye karşı çıkıştır ve birbirinden farklı şiir anlayışları oluşturur.

Büyük anlatıların kapısını kapatan yirminci yüzyıl, makro ideolojilerin üzerine de bir sünger çeker. Seksenlerin toplumsal-siyasi atmosferinden beslenen değişimler, moderniteyle hesaplaşmayı da beraberinde getirir. Çok iyi bilinir ki, "şiirsel biçimlerin tarihini yazmak, siyasal kültürlerin tarihini yazmanın bir yoludur" (Eagleton, 2007: 232). Türk siyasi tarihinde demokratik düzenin kısa süre içinde üçüncü kez kesintiye uğramasının ardından kültür ve sanat alanı da kısıtlamalardan payını alır. Bir kez daha *kaçış edebiyatı* oluşturan konjonktürde poetik kaygılar ön plana çıkar. Seksenlere kadar genellikle tarihsel bir bağlamın içinde ideolojik bir jargonun ardından konuşan şiir, artık bireysel bir bağlamın içinde, poetik bir tavrı benimser. Beatnik, metafizik, mitolojik, imgesel, anlatımcı, geleneksel, toplumcu ve Yeni Garip gibi kategorilere ayrılabilecek olan farklı duyuşların boy gösterdiği şiir; bu dönemde geçmişin birikimine sırtını dönmeden oluşturduğu üst dil ile evrensel bir duyarlılığı benimser. Dönem şiirini, birbirinden farklı anlayışlardan beslenen pek çok ırmağın, birbirine karışarak ve birbirinin içinden geçerek oluşturduğu verimli bir deltaya benzeten Hulki Aktunç, bu deltada ancak gerçek şairlerin kendine yer bulabildiğini not eder (Asiltürk, 2021: 47).

Seksenlerde hüküm süren siyasi atmosferin dışında seksen şiirine etki eden bir diğer faktör de feminist dalgadır. Bu dönemde yükselişe geçen feminizm ile kadın şair sayısında görülen artış arasında anlamlı bir ilişki vardır. Ancak her sahada kadının karşısına çıkan *cam tavan,* edebî ortamda da kendine yer bulur. Şiir alanında oluşmuş edebî akım/ekol/mekteplere kadın şairlerin girmesi olanaklı olmamıştır. Bunun durum, "edebi grupların aynı zamanda birer sosyal muhit olması" (Yılmaz, 2012: 61) ile açıklanabilir. Patriarka tarafından sıklıkla sekteye uğratılmasına rağmen Nilgün Marmara, Lale Müldür ve Gülseli İnal şiiri; eril sahanın içinde kendini kabul ettirmeyi başarır. Bilindiği gibi, Ahmet Haşim duyuşundan izler taşıyan şiirsel tavır, seksen kuşağından önce İkinci Yeni'de soluklanır. Gülseli İnal, seksenlerin bu üç kadın şairini, İkinci Yeni'nin karşısına konumlandırır: "İkinci Yeni her şeyi düşünürdü de rakiplerinin kadın olacağını düşünemezdi. Seksen yıllarının yetiştirdiği üç kadın şair var; Lale Müldür, Nilgün Marmara ve sanırım ben" (Ercan, 1991: 25). Erkek egemen toplumda eril bir dilin ardına sığınma gereği görmeden kendi dağarını oluşturan Gülseli İnal, inşa ettiği dişil söylem ile seksen şiirinde bir isyan estetiği kurar.

ISBN NR. : 978-625-5694-38-6

2. GÜLSELİ İNAL ESTETİĞİ

"Şiir başka bir soyutlamadır
ve dünyasal boyutu aşarak öteye bakmaktır."
Gülseli İnal

İnal estetiğinin arka plan kültürünü, Modernizm eleştirisi şekillendirir. Bilimsel temelinde klasik fizik bulunan modernite; olasılık yasalarını esas alan kuantum fiziğinin aksine, gerçekliğin doğasına dair kesin yargılara sahiptir. Kartezyen felsefe tarafından şekillendirilen modern estetik, biçimsel ve işlevsel bütünlüğe karşı çıkan postmodern durum tarafından yapıbozuma uğratılır. İlerleme fikri doğrultusunda aşkın olanı reddedip aklı kutsayan ve insanlık tarihinin birikimi olan değer ve anlam manzumeleri ile kökten bir hesaplaşma içine giren Modernizm, bir büyü bozumudur. Gülseli İnal'a göre, tüm donanımı akla dayanan Modernizm, araçlarını eskitmiştir. Oysa evreni anlamak ve anlatmak amacında olan sanat, aşkın bir şuura gereksinim duyar:

> "Büyük bir sanat eseri dünyasal zamanın ve tarihsel zamanın sınırlarını çoktan aşmıştır. Sanat eserinin zamanıyla dünyasal zaman arasında oldukça büyük farklar vardır ve bir eserin sonsuzluk yolculuğuna çıkması, onun aşkın oluşundan kaynaklanır. (...) Yunan geleneğine göre bir sanat eserinin kalıcılığı ve sınırların ötesine geçebilmesi, onun metafizik olup olmadığından kaynaklanır. Eğer sanat yapıtı, fizik kuralların içinde deviniyorsa ölmeye mahkûmdur, ancak büyük bir sanat yapıtı dediğimiz sanat nesnesi bir evren mitiyle birleşmiş olduğundan o sonsuza dek yaşar. Tanrısallığı yakalayan, kutsaldan parça alan sanat eseri; kendi zamanını belirleyerek ve evren doğumsal değil tanrı doğumsal olduğunu kanıtlayarak, sonsuzluğa özgü mekân ve şeyleri, nesneleri ve ruhları insanlığa gösterir" (İnal, 1993: 74)

Determinist perspektife mesafeli, algısal repertuarı kâinata uzanan holistik tavrıyla İnal estetiği, Modernizmin kapı dışarı ettiklerini yeniden içeri davet eder. Bu davet; doğayı, tarihi, kültürel zenginliği, ikonografiyi, mitolojiyi ve ezoterik olanı içerir. Onun şiirinde sübjektivist-psikolojik bir estetik felsefesinin izlerini yakalamak mümkündür. Sanatsal perspektifinin merkezinde bulunan estetik süjenin figüratif bilinçaltı, sanatsal üretimin varoluş kaynağıdır. Dolayısıyla onun yapıtları, estetik süjenin aşkın deneyimlerinin terkibi, yansımasıdır. Ona göre, özsel birliğin mührünü taşıyan şiir, öz'e teması nispetinde özgünlük değeri taşıyan kutsal bir sözcelem, içkin ve aşkın bir frekanstır.

İnal için şiir, yeni bir evren yaratma gücüne sahip bir yetinmezlik metnidir. Hareket noktasını kendinden alan İnal şiiri, lirik öznenin duyumsamaları ile örülü tinsel bir yaratımdır. Hegel'in söz dağarıyla söylenirse lirik, "kendi içinde dolaşan ruhsal durumun ve düşünümün içselliğidir; dış dünyada kendisini gösteren ve betimleyen içsellik" (Kula, 2011: 231) tir. Lirik birlik, dış gerçeklikten çok öznenin iç kavrayışından doğduğu için doğasındaki bireysel sınırsızlık tarafından evrensele taşınır. Modern çağın getirdiği şeyleşmeye karşı bir tepki biçimi olan lirik; öznenin dolaysız dışavurumudur ve sözcüğün bir amaç doğrultusunda araçsallaşmasını değil, dilin ayrıksı formunu önceler.

ISBN NR. : 978-625-5694-38-6

Sanatın temel vasfının aykırılık olduğunu düşünen ve anti-otoriter bir etik benimseyerek periferi bir ses olarak konumlanmayı şair kimliğinin en önemli yönü olarak gören İnal'a göre, sanatçı, çağın lanetli sözcüsüdür. Egemen ideolojinin bilinçli ve gönüllü şekilde yürüttüğü kültürsüzleştirme politikalarına, kullandığı aşkın dil ile tepki verir. Şair, kırk kuşağından bu yana sosyalist devrime angaje olan şiirin görmezden geldiği şeyleri tespit eder:

> "Ülkede I940'larda başlayan sol tandanslı şiir neredeyse sayısız on yılları kaplayacaktır, kaplamıştır. Sol soluklu angaje şiir bir erkek şiiri olarak sert, talepkâr, sözü kısıtlayan, isteyen, emreden bir dil kullanır. Sadece dünyadaki yaşamla sınırlanmıştır, sol şiir, içinde bulunduğumuz galaktik düzeni fark etmemiştir, sol şiir sahip olduğumuz tarihi zenginliği sezmemiştir, sol şiir üzerinde yaşadığımız toprakların tanrıçalar toprağı olduğunu hiç anlamamıştır, sol şiir Anadolu halkının efsanelerle beslendiğini görememiştir, sol şiir sadece toplumsal sistemdeki eşitsizliği görmüştür; sadece onu, başka bir şeyi değil. Üstelik Kartezyen dünya görüşüyle beslenir, doğadan uzak dual bir anlayışla hareket eder. Ne yıldızların nedenini bilir ne Pers imparatorlarının süslü bedenlerini ne ağaçların nasıl doğduğunu anlar ne gözün güneşsel olduğunu kavrar. Kartezyen görüşün evren yapısıyla insan yapısını birbirinden ayırarak insanı bambaşka bir alana sürüklemesi, sonuçta insanın şaşkınlığıyla, mutsuzluğuyla sonuçlanmıştır" (İnal, 2010: 94-95).

Ona göre, kendi perspektifinden yola çıkan seksenlerin şiiri, kendi ile hesaplaşan ve çoklukta kaybolmaktan kurtulan şiirdir. Hiçbir şeye angaje olmadan gözlemlerini kayıt altına alan seksen şiiri; öfkelenmeden, yıkmadan, faşistçe davranmadan, sadece aşkın bir dil kullanarak, aklın sınırlarını kaldırarak, metafizik imgelerle doğaüstüne başvurarak düzeni altüst eder. Bu yaklaşım, kısa devre şiir üreten sol geleneğe karşı ciddi bir şiirsel devrimdir.

Bireysel ve zengin bir imgelemi olan İnal şiiri, enformasyon yüklü angaje şiire karşı, öteki ucun Kayıp Bağlantı şiiridir: "Öteki uçta da Kayıp Bağlantı şiiri durur, bir bakıma bizlerin içinde bulunduğu şiir ortamı, bana göre Haşim'le başlayan bir kuşak şiiri. İçinde Tanpınar, Tevfik Fikret gibi zaman dışı seyreden kayıp bağlantı imge ustalarının hissedilmeden varlığını taşıyan tarz" (İnal, 1995: 57). Kökleri Ahmet Haşim'e bağlanan ve zaman dışı seyreden poetik duyuşun üretimleri, popülist kaygıdan olabildiğince uzaktır. Bahçe kapısında asma kilit taşıyan bu şiirin evrenine, ancak hermetik kod kullanımıyla temas etmek mümkündür.

Şeyleşmeye karşı imgenin gücüne yaslanan sanatçı, bireyselliği nispetinde özgün bir imgelem kurar. Çünkü imge, öz bilincine ulaşabilen varlığın dile getirebildiği bir oluşumdur. Duyumsanan şeylerin kökenine, oluş nedenine dokunur ve şeyler arasındaki bağı kurar. Kurulan bağ ne kadar silik, zayıf ise imge de o kadar çarpıcı ve özgündür. İmge, gerçeklik düzleminin ötesinde, aşkın bir önermede bulunma yolu, gerçekliği dönüştürme olanağıdır. Şiir, ayrıksılığını imgeye borçludur. Saf duyum, iç görü ve iç çağrıdan beslenen İnal şiiri, bilinen ile duyumsanan arasında sonsuz bir metcezirdir.

ISBN NR. : 978-625-5694-38-6

İnal şiirinin bir diğer özelliği, resim sanatı ile kurduğu kökten ilişkidir. Postmodern öznenin hetorojen, parçalı, eklektik ruhu; bilinçaltı metaforları ve arketipleri göreve çağırır. Böylece şiir, resim gibi, farklı ontolojik katmanlar ve derinlikler oluşturan, derinlikli okumalara ihtiyaç duyan bir sanatsal yaratıya dönüşür. Seksenli yıllardan bu yana plastik sanatlarla da ilgilenen İnal, çağdaş resim ve heykel örneklerini yorumladığı yazılar yazar. Ona göre yaşam, görme'den ibarettir ve sanatçı, aşkın görme yetisine sahip kişidir. "Şiir bence var olan sözcük hazinesiyle, bize miras bırakılan duyarlılıklarla oluşturulabilecek bir şey değil, şiir bir anlam ve yalnızca anlam. Anlamdan öte de benim şiirim, 'Görme' ile ilgili, belki aşkın görme olabilir bu" (Ercan, 1991: 20). Belirgin bir şekilde muğlak olma, şeylerin niteliğidir. Diğer bir deyişle, hiçbir şey kesin değildir ve görme, daima eksiktir. Dolayısıyla şiir, eşikte duran, alacakaranlık bir alandır. Şiirin aşkın görme bağlamında resim ile kurduğu ilişki, onun metinlerine düşen ışık/gölge ikileminden okunabilir. Işık, şairin imgelemini besleyen ana damarlardan biridir. Üzerine belli belirsiz bir ışık düşürülmüş imgeler, alacakaranlıkta bırakılmış metinler oluşturur.

İmgelem, bir nevi figüratif konuşma yöntemidir. Bu anlamda resim ile şiir arasında sıkı bağlar kurar. İmge, retorik bir araç olmanın dışında insanın en ayrıcalıklı üretimidir. İnal şiirinin betimleme ağırlıklı yapısı da resim ile kurduğu ilişkinin bir diğer göstergesidir. Onun şiirinde geniş bir spektrum oluşturan renkler, özgün bir imge değeri yüklenir. Şiir ile resim arasında kurulan bu bağ, şiir kitaplarından bazılarının resimlenerek yayına hazırlanmasından da görülebilir. Şairin Çocukluğun Son Günü, Sulara Gömülü Çağrı kitapları Burhan Uygur; Kap Kario, Şahin Paksoy; Rüya Divanı, Komet; Chöd Raksları, Utku Varlık; Güneş Öncesi, Yalçın Bilgin; Pan, Bubi; Toplu Şiirler, Burhan Uygur ve Maria Kılıçoğlu'nun desenleriyle birlikte baskıya girer.

Resim ile şiir arasındaki bu ilişki, İnal şiirine bireyin iç dünyasını ve izlenimi önceleyen Empresyonist ve Ekspresyonist bir etkiyi de beraberinde getirir. Renk ve ışık izlenimlerinden gelen ahenk ve özgünlük; sanatçının psişik alnından damıtılarak kâğıda dökülür. Ana kaynaktan serbest çağrışımla akan bu şiir, resim ile yazının kavşağında, diğer bir deyişle pentimento ile palimpsest ayracında bir yerde konumlanır. İmgelemin kazınmasıyla ortaya çıkabilecek olan anlam katmanları, edebi metnin dokusunda başka metinlerin varlığına da gönderme yaparak metni, metinlerarası bir boyuta taşır. Derrida'nın "yaşayan şimdi'nin kendisiyle eşzamanlı olmayışı" tarifinden yola çıkarak anlaşılması mümkün olan palimpsest; metnin şimdi'sinin, geçmiş ve gelecek metinlerin etkisine açıklığını sağlar. Her üç zamanın kesişimini veren palimpsest metin, zamansallığı ile ön plandadır (Dillon, 2017: 57). Geçmiş, şimdi ve geleceğe dair bütün izlerin iç içe geçtiği ve çağrışımlarla birbirine bağlandığı palimpsest bir zihnin ürünü olan İnal şiirleri, ontik bir bütünlük taşır.

Poetik tavır, şair tinselliğinin dışa vurumu olarak değerlendirilebilir. Başka türlü söylendiğinde şiir, insanın varoluşsal hakikatini ortaya çıkaran bir tinsellik alanıdır. Varlık alanıyla ilgili bilgi taşıyan ontik şiir, ancak bireyin kendi varlığına vurduğu sondajla açığa çıkabilen bir bilgi içerir. Bu bilgi, dışsal bir enformasyona değil,*"içsel episteme"* ye dayanır (Kayıran, 2013: 95)

"Kazıp durdum kendimi kürekledim
üstümdeki sarı toprağı" (RG, s.48)

ISBN NR. : 978-625-5694-38-6

"Doğmadığım gün oldu mu
soru sormadığım an
yeşil bahçede ark ağacına tırmanmadığım
gün oldu mu
güneşten artan parçaya sarınmadım gün oldu mu
parlak turuncu oksit
duvarlara renkleri sürmediğim gün var mı
bedenim toz toprak içinde
ölmediğim gün var mı
mavi zeytin dalının uzanıp dokunduğu
mezar kaldı mı hiç
rüzgarın yasaklandığı bir gün oldu mu bu diyarda
güneşten parça parça buzlar inerken tanıklık yapmayan
kaldı mı hiç
göğsümün kemiklerine yılmayan şey kaldı mı" (RG, s.87)

İnisiyatik bir şekilde yazan şair, tüm üretimlerinde arkaik anlatılara yoğun şekilde yer verir. "Ben kendimi bildiğimden bu yana içimde, hep efsane anlatan birinin yaşadığını hissettim. Ayrı biri, benden başka ve durmadan dış dünyanın efsanesini bana hissettiren…" (İnal-Mısırlı, 2008: 11) Bu durum, şiirinin yapı, izlek ve üslubunda belirgin izler bırakır. Mitik bilincin şekillendirdiği dil, mecaz ağırlıklıdır. Sözün ve mitin dünyasına açılan kapı, mecazın doğasını anlamaktan geçer. Onun şiiri, alışılmadık bağdaştırmalarla okuru sarsan, sözcüklerin sıklıkla kendi dışında başka bir şeye referans ettiği büyülü bir atmosfer oluşturur. Mitik imgelem, şiiri yerel olmaktan çıkarıp evrensel bir düzleme taşır. Onun dünyasında antik birikim; varoluşsal, evrensel doğrulara erişim yöntemidir: "Geçmişten efsaneler ve birtakım kadim söylenceler, lokal olmayıp çok geniş bir açı oluşturduğu için, evrensel doğruları, varoluşsal doğruları anlattıkları için giriyor benim şiirime" (Şahin, 2022: 11-12). Mitik söylem, onu şimdiki zamana mahkûmiyetten kurtarır. Bu, onun için zamanın döngüselliğini yakalamanın yoludur. Eskil anlatılar tarafından şekillenen arketipik imgelem, varlığın başka şekilde bilinemeyecek boyutlarını ortaya çıkarır. Gülseli İnal'ın lirik doğası, bu mitik söylemi besler ve bu söylemin devamlılığına katkıda bulunur.

"başın hala ağırsa
efsanelerdendir
masallardandır
parmaklarını dokundur samanyolu
sütunlarına
yap bunu" (CR, s. 160)

"İlk çağ şiirinin maskeleri takılmış ardıma" (LSVY, s. 84)

"benim yerim kutsal mağaralardır
panların su serptiği
annem düşle ve ay ışığıyla yıkadı beni" (LSVY, s. 57)

ISBN NR. : 978-625-5694-38-6

İmgesel ve nesnel gerçekliğin birleşim noktası olan mit, insanın evren ile kurduğu en kapsamlı ilişkidir. insanlığın kolektif bilinçaltı tipolojileri olan arketip ve mit olmadan evrensele ulaşmak olanaklı değildir. İnal şiirinde antik bilinci uyarmayı amaçlayan antik mekânlar, okurunu şimdiki zamandan koparıp antik zamanlara götürür. Babil, Sidon, Letoon, Tsoar, Adma, Tseboım, Hesperides Bahçesi, Thule Adası, Enoch toprakları, okuru bekleyen büyülü mekânlardan sadece birkaçıdır. Letoon'da geçen *"Kutsal kentler paslı anahtar" (L, s.15)* dizesi, tüm şiirleri için anahtar ifade olarak yorumlanabilir. Şiiri, varoloşun ve yaradılışın yazgısını anlatan metin olarak tanımlayan Gülseli İnal, sırlara açılan kapının paslı anahtarını, antik mekânlarda arar. Bununla birlikte Türk, Sümer, Yunan, Babil, Hint, Kelt mitolojilerinden gelen sayısız mitik karakterin dolaştığı dizelerde, özellikle Mezopotamya halklarının kadim izlerini takip etmek mümkündür.

Bilinir ki; "Sözdizimi bir şifredir; şairin ontolojik probleminin şifresi…" (Kayıran, 2013: 305) İnal şiiri, söz dağarı, söz dizimi ve imgelemi açısından ayrıksı bir duruş sergiler. Şairin kendi iç dinamiklerinden süzülen bu dil, ötelerin dilidir. Ona göre, varoluşun bilmecesini çözmek ancak şairlerin işidir. Zaman ve mekânın ötesinden konuşan, esrik, parçalı dili, onu narrratif metinlerden oldukça uzağa konumlandırır. Evrenin ve insanın yaratılış bilmecesi üzerine odaklanan şiirler, bilincin kesintili akışından süzülen bir vokabüleri içerir. Onun sözcük dağarı, dolaşımdaki dilin çok ötesindedir. Kadim geleneklerin oluşturduğu zengin miras, arkeoloji, astronomi, etnografya, coğrafya, fizik, matematik gibi alanların kavram dünyası ile birçok dilin arkaik kelimelerinin harmanlandığı bir sözcük hazinesine sahiptir. Bergsonvari bir zaman algısı olan İnal, dolaşıma soktuğu arkaik sözcüklerle kadim zamanları an'a eklemler:

> *"*Ölü dillerin sözcüklerini seviyorum ve şiirimde hep kullanıyorum. Geçmiş uygarlıklar, tarih, coğrafya, kadim uygarlıkların dilleri ilgimi çekiyor. Onları şimdiki zamana taşımak bana güç veriyor. Yekpare zamana bir katkıda bulunuyorum. Eğer geçmişi şimdiki ana taşırsam geçmişi yeniden yaşayabileceğimi biliyorum. Zihnim kadim uygarlıklarda dolaşıyor." (Akdemir, 2012: 10).

> " 'Le poete travaile' dergisinde yazan biri ve bu toprakların kızı olarak çok çeşitli dillerden istediğim gibi yararlanabilirim hatta Sümerce, İbranice, Hititçe, Mu dilini bile şiirlerimde kullanabilirim, buna hiç kimse karışamaz. Dilin sınırlarını onlar değil yaşam belirler. Dil her türlü ırkçılığın ve baskının dışında yol alır ve dil aslında onların sandığı gibi ele avuca gelen bir yapı taşımaz. Dil; dev bir simgeler topluluğundan başka bir şey değildir. Dilleri istediğimiz gibi kullanmak da biz şairlere düşer" (İnal, 2004: 11).

İnal'ın söz dağarı, modern zamanların tek kullanımlık anlamlarına karşı bir başkaldırı, soylu bir anlam arayışının tezahürüdür. Onun şiiri, Modernizmin kuşatmalarına, salt aklın dayatmalarına karşı tavır alma noktasında birleşen Sembolizm, Sürrealizm, Ekspresyonizm ve Empresyonizmden etkiler taşır. Dolayısıyla İnal şiiri, dış gerçekliğe değil, iç gerçekliğe yönelir.

ISBN NR. : 978-625-5694-38-6

İç dünyaya yönelim, hareket noktasına biraz da ilhamın yerleştirilmesidir. İnal'a göre şiir, şairin kapısını kendi istediği vakit çalar. Paul Valéry'in o meşhur ifadesiyle söylenirse; "Tanrılar bize tesadüfi ilk dizeyi yok yere veriyorlar; fakat ikicisini düzmek bize kalmıştır" (Valéry, 2020: 36). Şairin içine doğan şiirin, imge ve ses değeriyle birlikte geldiğini düşünen İnal, şiiri geldiği gibi kabul eder ve dizelere herhangi bir müdahalede bulunmaz.

Şairin üretim tarzı, şiirinin yapısal özelliklerini de şekillendirir. İnal şiirleri bazen bir başlıkla bölünmeden sayfalarca uzayabilir. Bu uzun metinler, bir önceki metin ile bir sonrakini birbirine bağlar niteliktedir. Onun şiirleri sıklıkla *"ve", "sonra", "derken", "yine", "birdenbire", "aniden", "şimdi"* gibi başlangıç belirtmekten çok devamlılık belirten sözcüklerle başlar. Yekpare zaman algısının referansları olarak okunabilecek olan bu sözcükler, ilham ile gelen anlık duyumsayışların da dil düzlemindeki görünümleridir. Şiirinde görülen süreklilik bildiren fiiller ve bitimsiz yapı, şairin başka zamanlara eklemlenen ruhundan kaynaklanıyor olmalıdır.

Gülseli İnal okuru, onun tüm edebî üretimlerinde benzer bir atmosferin içinde bulur kendini. Bu benzer görünümün altında insanın, insanlığın ve kozmosun evrensel öyküsü yatar. Zihinsel yönelişlerinden ve psişik süreçlerinden süzülen birtakım duyumları defalarca işleyen İnal şiiri, ortaya koyduğu öz ve biçime farklı açılardan ışık düşüren ve böylece bir farkındalık oluşturan şiirdir. Bunu gerçekleştirmek için birtakım imgelerin sıklıkla tekrar ettiği tespit edilir.

> "İnal şiirinin en temel iki tematik problemi kadın ve zamandır. Şiirlerde tekrar eden 'melek, ışık, su, deniz, ay, lotus, nergis, hanımeli, saç, nar, elma, incir, ay taşı, opal' gibi sözcükler, dişil olana gönderme yaparken; 'girdap, daire, çark, küre, anafor, disk, gömüt, toz, gökyüzü, yıldız, üzüm, asma, köprü' gibi sözcükler zamanın kadim ve döngüsel yönüne atıfta bulunur. Ayrıca 'lâl, yakut, kırmızı, kül, çatı, kuzey, kireç, sarı, ifrit, kan' gibi sözcüklerin evrensel bir acının; 'kristal, ayna' sözcüklerinin bireysel kimliğin; 'yosun, yeşil, sarmaşık, beyaz' sözcüklerinin ise devinimsiz, kuşatılmış bir yaşamın imgesi olarak belirdiği söylenebilir" (Dalar, 2023: 166).

Gerçek yaratının kaynaklarından beslenen ve bir isyan estetiği kuran İnal şiiri, serbest çağrışımla gelen sözcüklere yaslanır. Dolayısıyla ölçü, vezin, kafiye gibi kayıtlardan azade, *otomatik yazı* ilkesiyle şekillenir. Ahenk; ikileme, pekiştirme ve iç ses tekrarları vasıtasıyla sağlanır. Daha ziyade konuşma dilinin esnekliğini taşıyan dizeler, tek heceden, tek kelimeden oluşabildiği gibi yer yer de mensur şiire dönüşebilir. Dize yapısındaki bu anarşik tutum, cümle yapısını da şekillendirir. Cümle yapısı çeşitlilik gösteren İnal şiirinde soru cümlesi, ünlem cümlesi ve eksiltili cümle yapılarının ağırlıklı tercihi dikkat çeker. Bu dağılım, şairin felsefi sorgulamaları ve bireysel duygulanımlarından kaynaklanır. Yine çağrışım esaslı üretimden beslenen devrik yapılı cümlelerin, betimleyici anlatımdan beslenen isim ve sıfatların yoğunluğu da üslubunun dikkat çeken hususlarıdır.

Gülseli İnal'ın düşün dünyasında, sanat eserinin aşkınlığına referans olan zaman kavramı, epistemolojiye indirgenmiş bir yaklaşımla değil, ontolojik bir duyuşla işlenir. Bir yönüyle yontucu, şekillendirici, hükmedici bir bilge olan zaman; belirsiz, bilinemez, yakalanamaz olan

ISBN NR. : 978-625-5694-38-6

diğer yönüyle de insan ruhuna yüktür. Bu nedenle uçuş ve akış çağrıştıran bir imgelemle gelir. Başlangıç ve son, zamana mündemiç olduğundan kozmogonik ve eskatolojik söylem, şiirlerine siner. Tematik düzleme ölüm kavramını da taşıyan belirsizin alanı, felsefi bir duyuşu beraberinde getirir. Ölümü hiçlik perspektifinden görmeyen şair için canlılığın hiçbir parçası yok olmaz. Enerjinin korunumuna inanan İnal, ölümü, yaşamın kendini yenilemesi olarak görür. Bir yok oluş değil, çözülme olarak algıladığı ölüm, varlığın sonsuz ile kurduğu bir ilişki biçimidir. Gülseli İnal şiirinin ele aldığı asıl ölüm, devingenliğini yitirmiş, kaybolmuş, taşlaşmış ruhların eylemsizlik halidir. Geçmişin sadece hatırlama kültürü ile kurulabileceğini düşünen İnal için zaman; katmanlı, birikimli bir yığılımdır. Şiirinin kronotopu olan antik kentler, hatırlatma figürü olarak metindeki yerlerini alırlar.

"Buraya çıplak gelinir, zaman kaynağının gizli seraplarında
görünmeyen tiniyle hep çıplak hep saf tükeniş
ırmağında yıkanılır
(...)
sürekli değişen süreksizliği
altın harfi
(...)
geçmiş zamandan
bir ses ilmeği geçer boynumuza ve sesler tutuklar bizi
(...)
ama neden neden
zaman hep avuçlarımızda, alıkoyduk onu hep o derin uykudan
ürpererek ve tenimizi kınayarak
ürkenç istekler çarpışır
hep bir istek bağımsızlaşmak, yine de düş kapısı zorlanan
uçurumun ucunda bekler gövdemiz uzun mavi salkımıyla
yarasa uçuşundayken zaman, belirsiz zaman hayaleti
(...)
bir demir çalgı çağlar öncesinden kulaklarımızı yaralar
hırpalar bizi
duyarız yine ölülerin sevişmesini ve hükmünü
ve güçlerini ki
o harap gömütte
hep aynı ezgi…" (CR, s.44-45)

"*anımsanan*
ve dönüp içine girdiğimiz mekanlar, kırk odalar
boştur artık
(...)
o eski zamana koşmak uçmak
thoth zamanından bu yana biriken zaman" (RG s.96)

"akıyor gezegenin su gövdesinden
bir zamanlar silinen
yok olduğunu düşündüğüm
şeyler tekrar beliriyor
hiçbir şey kaybolmuyor

ISBN NR. : 978-625-5694-38-6

(...)
kemik saç tırnak silinmiyor
gözden yitiyordu" (RG, s.124)

Onun kadın merkezli düşünceleri, kozmogoni ile birleşerek mitik düzleme taşınır. Ana Tanrıça Kültü üzerine temellendirilen bu şiirler, kosmosun ilk maddesine ve anaerkil oluşuma odaklanır. Sıvı kozmogonisi ile su unsurunun üzerinde duran bu metinlerin yanında Kibele, Artemis, Demeter gibi Ana Tanrıça motifleriyle şekillendirilen şiirlerde, ilk madde olarak toprak (gaia) da belirir. Onun şiirinde doğa ve kadın, verimlilik paydasında birleşir. Ayrıca kadın, ilk günahın yükünü, asırlardır taşımak zorunda bırakılandır.

"Benim karnım deniz mi, bu ilahları doğuran kim" (DN, s. 37)

"Ben pınarların kızı sularla gelen
sense uyuyan güneş" (SGÇ, s. 58)

"ve kırmızı elma ağacının
bilemezdik gelecekte
kağıttan kuleye döneceğini" (KK, s. 92)

"Saçlarıma bir yer bulamadım dünyada" (SGÇ, s. 33)

"KEMPOS POLYESİ
Mor uçurumun donmuş menekşeler zamanından hermafrodid kuşu geçti gitti, durak sonsuzluğa işaretlenmişti ve buzul çağın eski simgesi balık burcu kanatlarını ölesiye çırptı, kuş aynalara durmadan bakmaktan, bebek öldürülmüştü, mor zamandan eski dilin yırtıcılığıyla kendisini bıraktı…" (CR, s.40)

İnal şiirinde, kadın ve erkek doğası arasındaki farklılık; C. Gustav Jung terminolojisinden beslenen bir imgelemle de verilir. Yaratılışın iki farklı cephesi olan eril alan solar-animus ile dişil alan lunar-anima bir araya gelerek bütünlük oluşturur. Söz konusu bütünlük, başlangıçtaki androjen yapı ile imgesel boyuta taşınır. Onun şiirinde, ataerkil cinsiyet kodlarını yapıbozuma uğratan hermafrodit durum, cinsiyetçi yaklaşımların hünsa bedende açtığı oyuklar, psiko-sosyal bir dikkatle ele alınır. İfadelerinde asla sloganik, kuru bir feminizme düşmeyen İnal şiirinde zıtlıklar üzerine kurulu olan imgelem, karşıtlıkların oluşturduğu dengeyi ve kâinatın dual yapısını temsil eder. Kolektif belleğin unutulmuş tanrıçalarını geri çağıran sesiyle, kadın varlığındaki potansiyel gücü, bugünün kadınına hatırlatır.

Büyüden arınıp rasyonelleşen tavır, modern şiiri oluşturur. Seksen kuşağının mitik, metafizik sesi Gülseli İnal ise rasyonel tavra kapattığı kapılarını, büyü ve mite açar. Şiirlerinin merkezinde, lirik öznenin ruhu bulunur. Liriğin özünde bulunan isyan ve başkaldırı, hümanist bir evren tasavvurunun mecburi istikametidir. Bundan dolayı, lirik olan, evrenseldir ve evrensel olan, yerel olanın aşıldığı noktada başlar. Arketipal zenginliğe erişemeyen bir şiir, mikrokozmik ve makrokozmik boyutta bir yabancılaşmanın eşiğinde beklemeye mahkûmdur. Bu yüzden her yazınsal metin, aşkın bir duyuşa ve aşkın bir okumaya gereksinim duyar. Yıpranmış anlam manzumelerinden uzak, aşkın bir duyuşun tezahürü olan Gülseli İnal şiiri, insanlığın bilincine kazınmış izlerin ve dişil imgelerin peşine düşen zaman ötesi bir sestir.

ISBN NR. : 978-625-5694-38-6

3. SONUÇ

İnsanlık tarihi boyunca evrensel değerlerin savunusunu yapmış olan lirik şiir, şeyleşmeye karşı verilen en estetik mücadeledir. Temelinde estetik öznenin tinselliği bulunduğundan, sınırların ötesine ulaşan bir imgeleme sahiptir. Sınır ötesi imgeleme sahip olan bu dil dizgesi ile lirik özne; zamanın ve mekânın hudutlarını aşar. 1980 kuşağı Türk şiirine mitik ve metafizik bir duyuşla damga vuran Gülseli İnal, kaleme aldığı ilk şiirlerinden bu yana liriğin çizgisinden ayrılmamıştır. Yirmiye yakın şiir kitabında olduğu gibi romanlarında da lirik yapıya sadık kalır. Üç askeri müdahaleye tanıklık eden şair, politik değil poetik tavrı benimsemiş, angaje şiirin karşısında durmuştur. İnşa ettiği hermetik dil ile daima kendi varoloşunu sondajlamayı, kendiyle hesaplaşmayı tercih etmiştir.

Plastik sanatlarla da ilgilenen İnal'ın şiirleri, anlam ve derin görme içerir. Işık-gölge ikileminden beslenen alacakaranlık imgeler, şiirde farklı ontolojik katmanlar oluşturur. Şiirlerindeki betimleme ağırlığı, zengin bir renk spektrumu beraberinde getirir. Şiir ile resim arasında kurduğu bu sağlam ilişki, şiir kitaplarının çağdaş ressamlar tarafından resimlenmesi ile sonuçlanır.

Gülseli İnal şiirleri, geçmiş, an ve geleceğin çağrışımlarla birbirine bağlandığı palimpsest bir zihnin üretimleridir. Sözcük dağarı, farklı bilim alanlarının kavram haritalarından ve ölü dillerin arkaik kelimelerinden beslenir. Böylece kadim zamanları an'a eklemleyerek yekpare bir zaman algısı inşa eder. Sıklıkla tercih ettiği süreklilik bildiren fiiller, devamlılık bildiren sözcüklerle birbirine bağlanan sayfalar süren şiirler; bu yekpare zaman algısının sözcük ve cümle düzeyindeki görünümleridir. Serbest çağrışımla gelen sözcükler, otomatik yazı ilkesi, betimleyici anlatım, dize yapısındaki anarşik tutum, tercihen soru, ünlem, eksiltili ve devrik cümle yapısının kullanımı; derin yapıdaki felsefi sorgulamaların ve bireysel duygulanımlarının yüzey yapıdaki yansımaları olarak okunabilir.

Almış olduğu dil, felsefe ve fizik eğitimleri, şiirinin metafizik damarlarına kaynaklık ederken imajinatif algısını besleyen arkaik metinler, şiirindeki mitik birikimin ana kaynağıdır. Ona göre sanat eseri, ancak fizik kurallarını aşıp evren mitiyle birleşerek var olabilir. Dolayısıyla okuru zaman ötesi yolculuğa çıkaran İnal şiiri, geçmişi sürekli şimdiye eklemleyerek bir zamansızlık deneyimi yaşatır. Böylece kadim toprakların unutulmuş belleğini yeniden inşa ederek modern zamanın unutturduğu tanrıçaları geri çağırır. Onun şiirinde ana problem, cennetten kovulduğu günden bu yana saçlarına bir yer bulamayan, Ana Tanrıça kültünden anne arketipine kadar pek çok farklı açıdan irdelenen kadındır. Mitik zamana yaptığı göndermelerle anaerkil motifleri şiirine taşıyan Gülseli İnal üretimlerinde, doğa-kadın birlikteliği dikkat çeker. Doğa ile kadın özdeşliği fikri, özellikle kozmik oluşumları, ruhsal tekâmülü temsil eden su ve bereketin kaynağı olan toprak gibi dişil imgeler üzerine inşa edilir. Anadolu ve Akdeniz havzasının Ana Tanrıça figürlerinin gezindiği İnal şiiri, kolektif belleğin tanrıçaları üzerinden bugünün kadınına, kadın doğası ile kaybettiği bağlantıyı yeniden hatırlatır.

KAYNAKÇA

ISBN NR. : 978-625-5694-38-6

Akdemir, G. "Gülseli İnal Şiirinde Yeni Bir Eşik: Kap Kario", *Cumhuriyet Kitap*, Sayı:1145, 26 Ocak 2012, 10-11.
Asiltürk, B. (2021). *Türk Şiirinde 1980 Kuşağı*. İstanbul: Yapı Kredi Yayınları.
Dalar, T. (2023). *Çağdaş Lilith Gülseli İnal*. İstanbul: Ihlamur Akademi.
Dillon, S. (2017). *Palimpsest Edebiyat, Eleştiri, Kuram.* (çev. Ferit Burak Aydar). İstanbul: Koç Üniversitesi Yayınları.
Eagleton, T. (2007). *Şiir Nasıl Okunur*. (çev. Kaya Genç). İstanbul: Ayrıntı Yayınları.
Ercan, E. "Gülseli İnal: İblisin Kovulduğu Bir Dünya Nice Yıkımlardan Sonra Gelecek", *Sombahar*, Yıl:2, Sayı:8, Kasım-Aralık 1991, 18-25.
İnal, G. - Mısırlı, A. E. "Şair ve Okuru: Gülseli İnal - A. Ertan Mısırlı", *Yasakmeyve*, Yıl:6, Sayı: 35, Kasım-Aralık 2008, 6-18.
İnal, G. (?). *Ruhların Gardiyanı*. İstanbul: Zuzu Kitap.
İnal, G. (1985). *Sulara Gömülü Çağrı*. İstanbul: Aka Ofset.
İnal, G. (1987). *Lale Sesiydiler ve Yoktular*. İstanbul: Broy Yayınları.
İnal, G. (1989). *Letoon*. İstanbul: Şiir Atı Yayınları.
İnal, G. (1998). *Chöd Raksları*. İstanbul: Bilim Sanat Yayınları.
İnal, G. (2011). *Kap Kario*. İstanbul: Yasakmeyve Yayınları.
İnal, G. "Alpha Master", *Kitaplık*, Sayı: 140, Temmuz-Ağustos 2010, ss. 93-95.
İnal, G. "Dilin Sınırlarını Yaşam Belirler", *Hürriyet Gösteri*, Sayı: 258, Nisan-Mayıs 2004, 11.
İnal, Gülseli. "Gün Işığı Bu Seni Son Görüşüm Olsun", *Sanat Dünyamız*, Yıl:18, Sayı: 54, Kış 1993, 67-74.
İnal, G. "Süpernova'ya Doğru Yolculuk", *Sombahar*, Yıl:6, Sayı:31, Eylül-Ekim 1995, 56-59.
Kayıran, Y. (2013). *Felsefi Şiir*. İstanbul: Yapı Kredi Yayınları.
Kula, O.B. (2011). *Hegel Estetiği ve Edebiyat Kuramı*. İstanbul: Bilgi Üniversitesi Yayınları.
Şahin, A. (2022). *Şairin 12'si*. İstanbul: Fihrist Kitap.
Valéry, P. (2020). *Şiir Sanatı*. (çev. Ahmet Ölmez). İstanbul: Ketebe Yayınları.
Yılmaz, A. "Geçmişten Günümüze Kadın Şairlerin Konumuna Genel Bir Bakış". *21. Yüzyılda Eğitim ve Toplum*, Cilt:1, Sayı: 2, 2012, 46-63.

ISBN NR. : 978-625-5694-38-6

MASKE DÜŞTÜĞÜNDE: WILLIAM WYCHERLEY'NİN *THE COUNTRY WIFE* ESERİNDE PERFORMATİF KİMLİKLER

Dr. Öğretim Üyesi, SEÇİL ERKOÇ IQBAL
İnönü Üniversitesi, Fen Edebiyat Fakültesi, Batı Dilleri ve Edebiyatları Bölümü,
secil.erkoc@inonu.edu.tr - 0000-0003-0934-331X

ÖZET

Restorasyon dönemi töre komedisinin en seçkin örneklerinden biri olarak kabul edilen William Wycherley'nin (1641-1717) *The Country Wife* (1675) adlı eseri, döneminin seçkin sınıfının yozlaşan ahlaki standartları ve kadınların sınırlı özerklikleri üzerine keskin bir eleştiri sunmaktadır. Wycherley, eserin ana omurgasını, Margery Pinchwhife ve Lady Fidget'ın özel alanlarına sızabilmek adına iktidarsızmış gibi davranan, ancak gerçekte bir hovarda olan Horner karakteri üzerine inşa eder. Böylece Wycherley, Bay Pinchwife ve Sör Jasper Fidget gibi koca figürlerinin sahte ahlak anlayışlarını ve dış görünüşe verdikleri yüzeysel önemi eleştirir, çünkü bu karakterler, gerçek erdem ya da duygusal yakınlıktan ziyade, sosyal imajlarını korumaya önem verirler. Söz konusu eser, Horner'in manipülasyonları üzerinden kadınların erkek arzularına araç edildiğini ve ataerkil yapılar tarafından, evlilik ve sadakat maskesi altında özerkliklerinin gizlendiğini vurgulamaktadır. Buna paralel olarak Wycherley, Alithea, nişanlısı Sparkish ve Harcourt karakterleri aracılığıyla ikincil bir entrika/aşk üçgeni anlatısı sunar ve bu anlatı sayesinde ataerkil toplumda kadınlara atfedilen rollere daha da derinlemesine bakmamıza olanak sağlar. Harcourt'un Alithea'ya, Sparkish'in samimiyetsizliğini fark etmesine yardımcı olmak amacıyla kurguladığı plan gereği, kendisini geleneksel olarak ahlaki otorite ve dürüstlükle özdeşleştirilen bir din adamı kılığına sokması, kadınların seçimlerinin çoğu zaman erkek otoriteleri tarafından şekillendirildiğini göstermektedir. Harcourt, kendini bir din görevlisi gibi tanıtarak güven ve samimiyet kurabileceği bir konum elde eder; böylece hem Alithea'ya doğrudan ulaşır hem de Sparkish'in cehaletini ve kayıtsızlığını dolaylı biçimde sorgular. Tüm bunlardan hareketle, geniş çerçevede Horner'ın entrikalarını analiz eden ve dar kapsamda ise Harcourt'un planlarına da değinen bu çalışma, Restorasyon dönemi İngiltere'sinde kadınlara dayatılan performatif rolleri incelemeyi amaçlamaktadır.

Anahtar Kelimeler: William Wycherley, *The Country* Wife, restorasyon dönemi tiyatrosu, töre komedisi, toplumsal eleştiri

ISBN NR. : 978-625-5694-38-6

WHEN THE MASK FALLS OFF: PERFORMATIVE IDENTITIES IN WILLIAM WYCHERLEY'S *THE COUNTRY WIFE*

Assist. Prof. Dr., SEÇİL ERKOÇ IQBAL

İnönü University, Faculty of Science and Letters, Department of Western Languages and Literatures, secil.erkoc@inonu.edu.tr - 0000-0003-0934-331X

Considered one of the most exemplary works of Restoration comedy of manners, William Wycherley's (1641-1716) *The Country Wife* (1675) offers a sharp critique of the deteriorating moral standards of Restoration society, particularly its gender dynamics and the limited agency of women. Wycherley constructs the central narrative around the character Horner, a notorious rake who pretends to be impotent to gain access to the private spheres of women, namely Margery Pinchwife and Lady Fidget. Wycherley satirises the false morality and superficial concerns of appearance as represented by the husband figures, Mr. Pinchwife and Sir Jasper Fidget because they are less concerned with genuine virtue or emotional intimacy than with the preservation of their social image. Thus, through Horner's manipulation, Wycherley demonstrates the subjugation of women to male desires and the patriarchal structures that mask women's autonomy under the guise of marriage and fidelity. Parallel to this, the subplot involving Alithea, Sparkish, and Harcourt further interrogates the role of women in patriarchal society. In order to help Alithea see through the insincerity of Sparkish, Harcourt resorts to theatrical deception by disguising himself as a fake parson, a figure traditionally associated with moral authority and truthfulness. By impersonating a clergyman, Harcourt cleverly inserts himself into a position of trust and intimacy, gaining direct access to Alithea and subtly challenging Sparkish's ignorance and indifference. Harcourt's plan to reveal the truth to Alithea underscores the ways in which women's choices are often shaped by male authority. Within this perspective, analysing the machinations of Horner in the broader and touching upon the schemes of Harcourt in the narrower perspective, this article aims to investigate gendered power dynamics, exposing the performative roles imposed on women within the confines of Restoration England.

Keywords: William Wycherley, *The Country* Wife, restoration drama, comedy of manners, social criticism

ISBN NR. : 978-625-5694-38-6

UNVEILING GENDER BIAS IN IRANIAN MEDICAL EDUCATION: A CRITICAL QUALITATIVE STUDY

Narges Bashirivand

Kharazmi University, Tehran, Iran.

ORCID ID: 0000-0001-6507-4711 E-mail**:** bashiri.narges@gmail.com

Fatemeh Javaheri

Kharazmi University, Tehran, Iran

ORCID ID: 0000-0002-8633-3142 E-mail: Javaheri@khu.ac.ir

Mahasti Alizadeh

Tabriz University of Medical Sciences, Tabriz, Iran.

ORCID ID :0000-0002-9754-2097 E-mail: mahasti.alizadeh@icloud.com

Abstract

Despite the growing women participation in the medical field, gender discrimination remains deeply rooted in the cultural structure of medical education. Historically dominated by men, universities and the medical profession have shaped norms and organizational culture through a patriarchal lens. Our qualitative study investigates the cultural dimensions of gender discrimination experienced by female medical students in Iran, with a focus on causal, contextual, intermediary, and consequential factors.

Conducted within a critical paradigm and using grounded theory methodology, the research involved semi-structured interviews with fifteen sixth- and seventh-year general medical students in Tabriz Medical University. The core category identified was the "struggle of female physicians between agency and passivity." Cultural causal conditions were framed by the overarching concept of "entrenched gender stereotypes," including subcategories such as gender socialization within families and schools, diminished authority and status of female physicians in clinical settings, sexual harassment, existential and professional invisibility, and cultural tensions between professional identity and femininity.

These discriminatory experiences resulted in suppressed professional capabilities, psychological pressure, disrupted career paths, sexual and emotional harm, academic burnout, and a tendency toward migration. The findings reveal how deeply embedded patriarchal norms continue to shape medical education, limiting women's agency and reinforcing structural inequalities.

By integrating sociological perspectives and a critical approach, this study offers a deeper understanding of gendered cultural barriers in medical education and proposes practical

ISBN NR. : 978-625-5694-38-6

strategies for promoting gender equity and reforming organizational culture within medical institutions.

Keywords: Gender discrimination, medical education, qualitative research, grounded theory, women physicians.

ISBN NR. : 978-625-5694-38-6

KADIN KANSERLERİNDE GENETİK YATKINLIK VE DİYET FAKTÖRLERİNİN ROLÜ

Dyt. Betül Eylül Çiçekliyurt[1], Doç. Dr. Binnur Köksal[2]

[1]Sivas Cumhuriyet Üniversitesi, Sağlık Bilimleri Fakültesi, Beslenme ve Diyetetik Bölümü,
eylulcicekliyurt@hotmail.com – ORCID: 0000-0002-8480-9944

[2]Sivas Cumhuriyet Üniversitesi, Sağlık Bilimleri Fakültesi, Beslenme ve Diyetetik Bölümü,
binnurbagci@cumhuriyet.edu.tr – ORCID: 0000-0003-1323-3359

ÖZET

Kadın kanserlerinin etiyolojisi, yalnızca hormonal farklılıklarla açıklanamayacak kadar karmaşık bir yapıya sahiptir. Genetik yatkınlık, beslenme alışkanlıkları ve çevresel faktörlerin etkileşimi, bireysel kanser riskini belirgin biçimde şekillendirmektedir. Son yıllarda yapılan çalışmalar, genetik varyasyonların beslenme faktörleriyle etkileşime girerek tümör gelişimi üzerinde belirleyici rol oynadığını göstermektedir. Folat ve B vitaminleri, karbon metabolizması gen polimorfizmleri (özellikle MTHFR) ile ilişkilidir ve DNA metilasyonundaki bozukluklar aracılığıyla meme ve kolorektal kanser riskini artırabilir. Ayrıca, diyetle alınan serin, glisin ve metiyonin gibi aminoasitler tümör hücre metabolizmasında kritik rol oynamakta; PI3K yolu ve insülin aracılı mekanizmalar, beslenmenin tedavi yanıtını dahi etkileyebileceğini göstermektedir. Bu derlemede, kadın kanserlerinde genetik yatkınlık ile diyet faktörleri arasındaki etkileşimler güncel literatür ışığında değerlendirilmiş ve beslenme temelli önleme stratejilerine dikkat çekilmiştir.

Anahtar Kelimeler: Kadın kanserleri, Genetik polimorfizm, Diyet, Epigenetik, Gıda mutajenleri

ISBN NR. : 978-625-5694-38-6

1. GİRİŞ

Kadın kanserleri, dünya genelinde kadın sağlığını tehdit eden önemli halk sağlığı sorunları arasında yer almaktadır. Özellikle meme, over ve endometrium kanserleri, kadınlarda hem morbidite hem de mortalite açısından önde gelen kanserlerdir [1]. Bu kanserlerin gelişiminde genetik yatkınlık, hormonal durum, yaşam tarzı ve beslenme faktörlerinin birlikte rol oynadığı bilinmektedir [2].Genetik faktörler, bireyin kanser geliştirme olasılığını artıran kalıtsal varyasyonları içerir [3]. Örneğin, BRCA1/2 mutasyonları meme ve over kanseri riskini belirgin biçimde artırırken; MTHFR gen polimorfizmleri DNA metilasyon süreçlerini etkileyerek gen ekspresyonunda değişikliklere yol açabilir [3,4]. Öte yandan, diyet yoluyla alınan mikrobesinler, antioksidanlar ve fitoöstrojenler gibi bileşenler, bu genetik yatkınlığın etkilerini azaltabilir veya artırabilir [2,5].Son dönemde yapılan araştırmalar, genetik yatkınlık ve beslenme etkileşiminin yalnızca kanserin ortaya çıkışında değil, tedaviye yanıt ve prognozda da belirleyici olduğunu göstermektedir [4,6].

2. GENETİK YATKINLIK VE DİYET ETKİLEŞİMİ

2.1. Epigenetik Mekanizmalar

Epigenetik mekanizmalar, DNA dizisinde değişiklik olmaksızın gen ekspresyonunun düzenlenmesini sağlar [2,3]. DNA metilasyonu, histon modifikasyonları ve mikroRNA düzenlemeleri bu mekanizmaların temelini oluşturur [3].Beslenme, folat, B12, metiyonin ve kolin gibi metil donörleri aracılığıyla epigenetik süreçleri etkiler [7]. Özellikle MTHFR C677T polimorfizmi, folat metabolizmasında etkinliği azaltarak DNA hipometilasyonuna ve genomik instabiliteye yol açabilir; bu durum meme ve over kanseri riskinin artmasıyla ilişkilendirilmiştir [3,4].

2.2. Gen-Diyet Etkileşimleri

Genetik varyasyonlar, diyet bileşenlerine verilen biyolojik yanıtı değiştirebilir [8]. Örneğin, p53 proteini klasik bir tümör baskılayıcı olarak bilinir; ancak glukoz kısıtlandığında tümör hücrelerinin hayatta kalmasına yardımcı olabilir [4]. Bununla birlikte, serin ve glisin gibi aminoasitlerin kısıtlandığı diyetler, p53 mutasyonuna sahip tümörlerde hücre proliferasyonunu yavaşlatmıştır [6]. Ayrıca, PI3K yolunun beslenme ile ilişkisi önemlidir. PI3K, insülin tarafından aktive edilerek hücre büyümesini ve glukoz kullanımını artırır [4]. Yüksek insülin yanıtı oluşturan diyetler, PI3K aracılı tümör büyümesini hızlandırabilirken; düşük glisemik indeksli diyetler veya ketojenik beslenme gibi insülin düzeyini düşüren diyetler, tümör ilerlemesini yavaşlatabilir [4,6].

ISBN NR. : 978-625-5694-38-6

3. KADIN KANSERLERİNDE DİYET BİLEŞENLERİNİN ROLÜ

Kadın kanserlerinde beslenmenin etkisi, hem koruyucu hem de risk artırıcı faktörler açısından değerlendirilmektedir [1,2].

Koruyucu bileşenler:

- Sebze ve meyve açısından zengin diyetler, yüksek antioksidan kapasitesi sayesinde oksidatif stresle ilişkili gen polimorfizmlerinin (MnSOD, CAT, GST) etkisini azaltabilir [2,5].
- Fitoöstrojenler (özellikle soya izoflavonları), östrojen reseptörlerine bağlanarak hormonal dengenin sağlanmasına katkı sağlayabilir [4,5].
- Omega-3 yağ asitleri, inflamasyon aracılı kanser gelişimini baskılayabilir [1,4].

Risk artırıcı faktörler:

- Aşırı kırmızı et ve işlenmiş et tüketimi, heterosiklik aminler ve polisiklik aromatik hidrokarbonlar gibi mutajenlerin alımını artırır [1,4].
- Aflatoksin ve N-nitrozamin gibi toksinler, DNA hasarına yol açarak tümör süpresör genlerde mutasyonlara neden olabilir [1].

Son yıllarda yapılan çalışmalar, metiyonin veya serin-glisin kısıtlı diyetlerin tümör hücre proliferasyonunu azaltabileceğini göstermektedir; ancak insanlar üzerindeki etkileri henüz sınırlı klinik verilerle desteklenmektedir [6]. Bu nedenle, beslenme müdahalelerinin bireyselleştirilmesi ve genetik yapı ile tümör profiline göre planlanması önerilmektedir [2,9].

4. GENEL DEĞERLENDİRME VE SONUÇ

Kadın kanserlerinde genetik yatkınlık ve diyet faktörleri arasındaki ilişki, çok katmanlı bir etkileşim ağına sahiptir [3,4]. Folat metabolizması, amino asit döngüsü, PI3K-insülin yolu ve epigenetik düzenlemeler, beslenmenin genetik düzeydeki etkilerini belirlemektedir [3,6,7]. Beslenme, yalnızca kanser riskini değil, tümör mikroçevresini, inflamasyonu ve tedaviye yanıtı da etkiler [4,6]. Bu nedenle, kişiye özgü genetik profili dikkate alan "nutrigenomik temelli beslenme yaklaşımları", kadın kanserlerinin önlenmesi ve yönetiminde gelecekte önemli bir rol oynayacaktır [2,9]. Disiplinler arası araştırmaların artırılması, beslenme-genetik etkileşiminin klinik yansımalarının netleştirilmesi ve beslenme danışmanlığının kanser önleme politikalarına entegre edilmesi önerilmektedir [1,2,5].

4.1. Beslenme Müdahalelerinin Karar Alımında Genetik Verilerin Kullanımı

Nutrigenomik entegrasyonu: Diyetisyenler, genomik verilerin kişiselleştirilmiş beslenme planlarında kritik rol oynayacağını düşünüyor. Ancak uygulamada mesleki bilgi altyapısı, maliyet ve standart protokollerin eksikliği gibi bariyerler görülmektedir (%59 maliyet kaygısı, %70 eğitim eksikliği) [2].

Diyetisyenlerin bilgi ve yeterliliği: Literatürde, pek çok diyetisyenin genetik test sonuçlarını yorumlama konusunda kendini yeterli hissetmediği raporlanmıştır [9]. Bu durum, genel beslenme planlarının hâlâ daha standart yaklaşımlar içerdiğini gösterirken; yüksek risk taşıyan bireylerde gen-diyet etkileşimlerinin dikkate alınması gereklidir [2,4].

ISBN NR. : 978-625-5694-38-6

Bakım haritası geliştirme: "Nutrigenomics care map" yaklaşımı, diyetisyenlerin genom-veriye dayalı karar noktalarını sistematik olarak uygulamasına olanak tanır ve klinik uygulamaya geçişte bir köprü işlevi görebilir [2].

Önerilen stratejiler: Diyetisyenlerin genomik eğitimle desteklenmesi, genetik danışmanlarla iş birliği geliştirilmesi ve etik/protokol standartlarının oluşturulması gelecekte kritik stratejiler olacaktır [2,4].

4.2. Diyetetik Müdahalelerin Etkinliği ve Tedavi Sürecine Entegrasyonu

Erken beslenme desteği: Kanser tanısı alan bireylerde tedavi öncesi, sırası ve sonrası beslenme desteği kritik öneme sahiptir. American Cancer Society, beslenme danışmanlığının mümkün olan en erken dönemde başlanmasını önermektedir. Çünkü tedavi süreci (kemoterapi, radyoterapi) doğrudan beslenme durumu ile tedavi toleransı, iyileşme süreci ve yaşam kalitesini etkiler [10].

Enerji-dengesinin optimizasyonu: Aşırı düşük veya yüksek enerji alımları, obezite, insülin dirençliliği ve kronik inflamasyon gibi faktörlerle birleşerek kanser riskini ve progresyonunu artırabilir. Diyetisyen rolünde, enerji alımı, makro/mikro besin dengesi ve kilo kontrolü birlikte ele alınmalıdır [1,4].

Makro ve mikro besinlerin seçimi: Antioksidanlar, omega-3 yağ asitleri, lif, fitoöstrojenler, probiyotik/prebiyotikler gibi öğeler, hücresel düzeyde tümör baskılayıcı etkilere sahiptir. Örneğin polifenoller ve omega-3'ler autophagy süreçlerini modüle ederek tümör hücresinin stres yanıtını etkileyebilir [1,5,6].

Mikrobiyota ve metabolik yolakların dikkate alınması: Diyet planlamada, beslenme-mikrobiyota-gen etkileşimleri göz önünde bulundurulmalıdır. Prebiyotik ve probiyotik destekler, bağırsak mikrobiyomu aracılığıyla sistemik inflamasyonu azaltarak kanser riskine dolaylı katkı sağlayabilir [4,5,6].

4.3. Sınırlamalar ve Geleceğe Dönük Öneriler

Klinik kanıt eksikliği: Birçok çalışma hücresel/in vitro modellere dayanmaktadır; insanlar üzerindeki randomize kontrollü çalışmalar sınırlıdır. Diyetisyenler, kanıt gücünü sürekli değerlendirmeli ve öngörülemeyen etkileşimlere dikkat etmelidir [6,8].

Standart protokol eksikliği: Genetik testlerin yorumlanması ve diyet değişikliklerine dönüştürülmesi için uluslararası kabul görmüş protokoller henüz yaygın değildir [2,9].

Etik ve gizlilik: Genetik bilgilerin kullanımı, gizlilik, rıza ve etik boyutlar içermektedir; diyetisyenler genetik danışmanlarla iş birliği yapmalıdır [2,4].

ISBN NR. : 978-625-5694-38-6

Sürekli eğitim ve altyapı desteği: Mesleki eğitim programlarına nutrigenomik, biyoinformatik ve genetik disiplinlerin eklenmesi; diyetisyenlerin genomik yorumlama becerilerinin artırılması önerilmektedir [2,9].

4.4. Geleceğe Dönük Klinik Perspektifler ve Öneriler

Bireyselleştirilmiş gen-diyet planlaması: Beslenme müdahaleleri yalnızca genel önerilerle sınırlı kalmamalı; bireyin genetik ve tümör profiline göre şekillendirilmelidir [1,2,4].

Protokol ve rehber geliştirme: Klinik uygulama için kanıta dayalı protokoller ve rehberler oluşturulmalıdır [2,9].

Eğitim ve kapasite artırımı: Diyetisyenlerin genomik yorumlama kapasitesi artırılmalı ve sürekli eğitim programları ile desteklenmelidir [2,9].

Etik ve maliyet boyutu: Genetik bilgilerin kullanımı sırasında etik, gizlilik ve maliyet boyutları göz önünde bulundurulmalıdır [2,4].

Beslenme stratejileri: Beslenme danışmanlığı, kadın kanserleri riskinin azaltılmasında, prognozda iyileşmede ve yaşam kalitesinin artırılmasında giderek daha fazla önem kazanacaktır [1,5,6,10].

Sonuç olarak kadın kanserlerinde genetik yatkınlık ve beslenme etkileşimi, yalnızca hastalık riskini belirlemede değil, tedavi süreci ve yaşam kalitesinde de belirleyici bir rol oynar. Nutrigenomik yaklaşımlar sayesinde diyetler artık bireyin genetik ve tümör profiline göre şekillenebilmektedir. Ancak bu potansiyelin tam olarak kullanılması için standart protokoller, eğitim ve multidisipliner iş birliği kritik öneme sahiptir. Bu bağlamda, diyetisyenler için genom-beslenme entegrasyonu, kadın kanserlerinin önlenmesi ve yönetiminde geleceğin en güçlü araçlarından biri olarak görülmektedir.

.

ISBN NR. : 978-625-5694-38-6

KAYNAKÇA

[1] Aslam, S., Iqbal, R., Saeed, R. F., Akram, N., Ijaz, F., Liaqat, I., & Aslam, A. S. (2024). Nutritional genomics and cancer prevention. In Nutrition and Dietary Interventions in Cancer, 217–244.

[2] Horne, J. R., Nielsen, D. E., Madill, J., Robitaille, J., Vohl, M. C., & Mutch, D. M. (2022). Guiding global best practice in personalized nutrition based on genetics: the development of a nutrigenomics care map. Journal of the Academy of Nutrition and Dietetics, 122(2), 259–269.

[3] da Silva Anastacio, V. (2024). Nutrigenetics & Nutrigenomics and Its Clinical Application. Doctoral Dissertation, St. Mary's University.

[4] Katsnelson, A. (2022). Can diet change the course of cancer? ACS Central Science, 8(8), 1037–1039. https://doi.org/10.1021/acscentsci.2c00896

[5] Altea-Manzano, P., Cuadros, A. M., Broadfield, L. A., & Fendt, S. M. (2020). Nutrient metabolism and cancer in the in vivo context: a metabolic game of give and take. EMBO Reports, 21(10), e50635.

[6] Taylor, S. R., Falcone, J. N., Cantley, L. C., & Goncalves, M. D. (2022). Developing dietary interventions as therapy for cancer. Nature Reviews Cancer, 22(8), 452–466.

[7] Potischman, N., & Freudenheim, J. L. (2003). Biomarkers of nutritional exposure and nutritional status: an overview. The Journal of Nutrition, 133(3), 873S–874S.

[8] Rock, C. L., Lampe, J. W., & Patterson, R. E. (2000). Nutrition, genetics, and risks of cancer. Annual Review of Public Health, 21(1), 47–64.

[9] Moitra, P., Nemani, J., Madre, S., & Madan, J. (2024). Development and psychometric evaluation of nutrigenomics and personalized nutrition-related knowledge, attitude, and behavior questionnaire in dietetic students and professionals. Scientific Reports, 14(1), 31785.

[10] Rock, C. L., Thomson, C. A., Sullivan, K. R., Howe, C. L., Kushi, L. H., Caan, B. J., ... & McCullough, M. L. (2022). American Cancer Society nutrition and physical activity guideline for cancer survivors. CA: A Cancer Journal for Clinicians, 72(3), 230–262.

ISBN NR. : 978-625-5694-38-6

MAKYAVELİST LİDERLİK VE KRALİÇE ARI SENDROMU: SPOR YÖNETİMİ BAĞLAMINDA DERLEME

BUKET PELİN UZUN [1], Doç. Dr., PERO DUYGU DUMANGÖZ [2]

[1] Aydın Adnan Menderes Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, antranor32@gmail.com - 0009-0006-9768-7057

[2]Aydın Adnan Menderes Üniversitesi, Spor Bilimleri Fakültesi, pero.dumangoz@adu.edu.tr- 0000-0002-2827-5538

ÖZET

Bu derlemenin amacı, spor yönetimi bağlamında makyavelist liderlik ve kraliçe arı sendromu özellikleri arasındaki ilişkiyi kavramsal düzeyde ele almaktır. Bu amaç doğrultusunda çalışmada, nitel araştırma yöntemlerinden birincil ve ikincil kaynak taraması tekniği kullanılmıştır. Kaynak taramasında amaç, araştırmacı tarafından ortaya konulan mevcut problemin önemini göstermek, araştırmanın desenini geliştirmek ve elde edilen bulguları önceki bilgilerle ilişkilendirmektir (Balcı, 2005). Yapılan kaynak taraması sonucunda, spor yönetiminde makyavelist liderliğin olumsuz yönleri arasında, rekabet ve baskıcı, kariyer kaygısı, otorite kullanımı, örgütsel sinizm, güven kaybı ve iş birliği zayıflığı görülebilmektedir. Makyavelist liderlik, bazı durumlarda stratejik ve çıkar odaklı yönetim yaklaşımlarını içerebilir. Kraliçe Arı Sendromu ise, erkek egemen örgütlerde üst düzey pozisyonlara ulaşan bazı kadınların, kariyerlerini korumak amacıyla maskülen liderlik tarzları benimsemeleri, diğer kadınlardan uzaklaşmaları ve genç kadın çalışanların ilerlemesini desteklememeleri şeklinde ortaya çıkan bir olgudur. Kraliçe arı sendromu davranışı, aslında makyavelist liderliğin kadınlar üzerindeki yansıması olarak görülebilir. Spor yönetiminde ve spor branşlarında erkek egemenliğinin hüküm sürmesi, kadın spor yöneticilerinin makyavelist lider olma potansiyelini artırabilir. Yapılan ulusal ve uluslararası kaynak taramalarında, kadın antrenörler arasında da kraliçe arı sendromu eğilimleri görülmüştür. Bu çalışmadan elde edilen bulgular doğrultusunda, spor yönetiminde görev alan otoritelerin, yöneticilere yönelik liderlik, etkili iletişim, empati, çatışma yönetimi, kişiler arası iletişim konularında eğitim seminerleri ve mentorluk programları oluşturmaları önerilebilir. Uzun süre spor yöneticiliği yapmış kadınların genç kadınları desteklemesi sağlanabilir. Bunun için kadınların dayanışmasını artıracak örgüt içi eğitim ve farkındalık çalışmaları düzenlenebilir.

ISBN NR. : 978-625-5694-38-6

Anahtar Kelimeler: Spor Yönetimi, Makyavelist Liderlik, Kadın, Kraliçe Arı Sendromu.

1. GİRİŞ

Bilgi ve teknoloji alanındaki gelişmeler rekabeti kızıştırmış, bu da işletmeler ile örgütler arasında bir üstünlük sağlama yarışını gündeme getirmiştir. Bu yarışın devamlılığını güvence altına almak için çalışanların yeterliliklerini artırmak, yetkinlik kazandırmak ve hedeflere odaklanmayı yönlendirmek konusunda liderin rolü şüphesiz kritiktir. Böylece örgütler, farklı özelliklere sahip liderler talep etmektedir.

Liderlik, bireyleri belirli amaçlar doğrultusunda etkileme, yönlendirme, motive etme ve bu amaçlara ulaşmak için iş birliği sağlamaya yönelik bir süreçtir. Sadece bir makam ya da unvan değil, insanların gönüllü katılımını sağlayan stratejik bir etkileşim biçimidir. Etkili liderlik, iletişim becerileri, vizyoner bakış açısı, değişen koşullara uyum sağlama ve duruma uygun stratejiler geliştirme yetkinliklerini gerektirir (Özdemir ve Gültekin, 2023).

Spor örgütlerinde liderlik ise, bireyleri veya takımları belirlenmiş spor hedeflerine ulaşmak amacıyla yönlendirme, motive etme ve koordinasyon sağlama süreci olarak tanımlanabilir (Chelladurai ve Saleh, 1980; Northouse, 2021). Liderlik, başkalarının bakış açılarını anlamayı ve onları yönlendirmeyi gerektirir. Etkili liderlik, bir dizi gelenek oluşturma becerisini ortaya koyar ve takım sporlarında güçlü bir takım kültürü inşa etmede başarının anahtarıdır (Taze ve Çavuşoğlu, 2024).

Makyavelizm kavramı, İtalyan siyasetçi Niccolò Machiavelli'nin *Prens* adlı eserinden türemiştir (Jones ve Paulhus, 2011). Machiavelli'nin yönetim anlayışına göre liderler, güçlerini her koşulda korumalı ve sürdürmelidir; bu yaklaşım, fırsatçı ve pragmatik bir liderlik tarzını yansıtmaktadır. Böylece, makyavelist liderlikte manipülasyon, yönetsel aklın doğal bir uzantısı hâline gelirken; dürüstlük, ikincil ve gerektiğinde feda edilebilir bir değer olarak konumlandırılmaktadır (Winter vd., 2004).

Spor örgütlerinde makyavelist liderlik, bazı durumlarda stratejik ve çıkar odaklı yönetim yaklaşımlarını içerebilir. Makyavelizm, kişisel çıkarları önceliklendiren, duygusal açıdan sömürücü ve hedeflerine ulaşmak amacıyla başkalarını manipüle eden bir kişilik özelliği olarak tanımlanmaktadır (O'Connor ve Athota, 2013). Makyavelist bakış açısına göre dünya, hile ve çıkar ilişkilerinin hâkim olduğu bir yerdir. Kişisel yaşamda ahlaki değerler önem taşısa da toplumsal düzlemde esas belirleyici olan menfaatlerdir. Doğru ya da yanlış, başarıya ulaşma derecesine göre şekillenir. Asıl erdem, güce sahip olmak ve hedefe en kısa yoldan ulaşmaktır.

ISBN NR. : 978-625-5694-38-6

Bir kişi başarılıysa "iyi", başarısızsa "kötü" olarak görülür; hatta erdemli sayılan biri bile gerektiğinde çıkarı için ahlaka aykırı davranabilir (Robbins, 2003).

Derks ve arkadaşlarının (2011) "Gender-Bias Primes Elicit Queen-Bee Responses Among Senior Policewomen" adlı çalışmasında, liderlik pozisyonlarına ulaşmak isteyen kadınların, erkek egemen örgütlerde varlıklarını sürdürebilmek için çoğunlukla erkeksi özellikleri benimsemek ve erkeksi liderlik stillerini uygulamak durumunda kaldıklarını ortaya koymaktadır.

Bu durum, kadınların kariyer başarısıyla ilişkilendirdikleri özellikleri toplumsal bir klişe olarak erkeklere atfedilen nitelikleri vurgulayarak yaşadıkları rol çatışmasını aşma çabası olarak değerlendirilmektedir (Derks vd., 2016). Kraliçe Arı olarak tanımlanan kadın yöneticiler, bireysel hareketlilik stratejileriyle erkek egemen örgüt kültürüne uyum sağlayabilmekte; benlik sunumlarını ve liderlik tarzlarını bu kültürle örtüşecek şekilde yeniden şekillendirebilmektedirler (Ellemers vd., 2012; Ellemers, 2014).

Kraliçe Arı Sendromu kadın liderler arasında rekabetin belirginleşebileceği durumları tanımlamak için kullanılan bir kavram olarak, örgüt içi dinamikler üzerinde farklı etkiler yaratabilir. Ayrıca, erkek egemen ortamlarda başarıya ulaşmış kadınlar bazen cinsiyetçiliğin varlığını da inkâr edebilirler (Stroebe vd., 2009). Kraliçe arılar kendilerini diğer kadınlardan ayırarak "erkeksi özelliklerini" (örneğin: baskınlık, bağımsızlık) vurgular ve diğer kadınlardan farklı olduklarını öne çıkarırlar (Derks vd., 2011).

Kadınların iş gücüne katılım, çalışma hayatına giriş ve kariyer basamaklarında ilerleme süreçlerinde karşılaştıkları engellerin önemli bir kısmı, toplumsal cinsiyet ayrımcılığı ve toplumsal cinsiyet rollerinden kaynaklanmaktadır (Akdöl ve Menteş, 2017). Kraliçe Arı Sendromu kavramı, ilk kez Staines ve arkadaşları (1973) tarafından literatüre kazandırılmıştır. Bu kavram, kadınların iş yaşamında yer edinme sürecinde karşılaştıkları zorlukların bir yansıması olarak, yönetim kademesine yükseldiklerinde kadın astlarına karşı olumsuz tutumlar sergilemelerini açıklamak için kullanılmaktadır (Staines vd., 1973). Kraliçe Arı Sendromu, otorite konumundaki kadınların, kadın astlarına karşı daha eleştirel ve mesafeli bir tutum sergilemeleri şeklinde tanımlanmaktadır. Bu sendromda, kadın yöneticiler çevrelerindeki hemcinslerini potansiyel bir tehdit olarak algılayarak onların mesleki gelişimlerini engellemeye, kendi güç ve pozisyonlarını korumaya veya pekiştirmeye yönelik davranışlarda bulunabilirler (Taşdelen Baş, 2020).

ISBN NR. : 978-625-5694-38-6

Sporun ekonomik etkisinin artması ve geniş kitlelerce takip edilmesi, yönetim düşüncesinin spor sektörüne de entegre edilmesini zorunlu kılmıştır. Spor yönetimi, genel yönetimin temel ilkelerini ve uygulama araçlarını spor ortamında kullanma sürecidir. Bu bakış açısıyla, spor yönetimi genel yönetimin kurallarını spor alanına uyarlama/faaliyetlere dönüştürme olarak nitelendirilebilir (Taze ve Çavuşoğlu, 2024).

Çalışma konusunu spor yönetimi bağlamında değerlendirilecek olursak, bundan sonra hem makyavelist liderliği hem de kraliçe arı sendromunu derinlemesine irdelemek ve aralarında tüm yönleriyle bir karşılaştırma yapmak daha açıklayıcı olacaktır:

2. SPOR YÖNETİMİNDE MAKYAVELİST LİDERLİK

Makyavelist liderlik, manipülasyon ve çıkar odaklı stratejilerle güç elde etmeyi meşru gören bir yaklaşım olarak tanımlanır. Bu liderlik tarzı, çalışanların örgüte olan güvenini azaltır ve zararlı iş davranışlarını tetikler (Cai vd., 2024). Makyavelist liderler örgüt içinde çıkarlarını öncelikli görür, çalışanlar üzerinde psikolojik baskı kurabilir ve uzun vadeli güven ilişkilerini zedeleyebilirler (Liyanagamage, 2023).

Spor yönetimi bağlamında bakıldığında, makyavelist liderliğin adalet ve güven duygusunu zayıflatarak sporcular arasında motivasyon kaybına ve takım uyumunun bozulmasına yol açtığı görülmektedir (Cai vd., 2024). Ayrıca bu tür liderliğin, çalışanların tükenmişlik yaşamasına ve örgütten ayrılma niyetine girmesine neden olabildiği rapor edilmiştir (Liyanagamage, 2023). Gkorezis (2015) ise, makyavelist liderlerin örgütlerde duygusal tükenmişlik ve örgütsel sinizm yarattığını, bunun da bağlılığı düşürdüğünü ortaya koymuştur. Spor yönetiminde bu durum, özellikle antrenör–sporcu ilişkilerinde motivasyon kaybına, performans düşüşüne ve sporcuların spordan uzaklaşmasına yol açabilir.

Makyavelist liderler, konumlarını sürdürebilmek için manipülasyon ve çıkarcı stratejiler kullanırken (Cai, 2024), Kraliçe Arı konumundaki kadın liderler, erkek egemen kültürde statülerini kaybetmemek için diğer kadınları dışlayıcı veya engelleyici davranışlarda bulunabilmektedir (Derks vd., 2011).

3. SPOR YÖNETİMİNDE KRALİÇE ARI SENDROMU

Kraliçe Arı Sendromu, erkek egemen ortamlarda statüsünü korumak isteyen kadın liderlerin, diğer kadınların yükselmesini engellemesi olarak tanımlanmaktadır (Derks vd., 2011). Bu sendrom, kadın liderlerin erkek egemen kültüre uyum sağlamak adına “erkeksi” liderlik tarzlarını benimsemeleriyle de ilişkilendirilmiştir (Ely, 1995). ABD’de spor endüstrisi her

ISBN NR. : 978-625-5694-38-6

zaman erkekler tarafından domine edilmiştir ve erkekler hâlen kadınlara oranla çok daha yüksek bir yüzdeyle bu alanda yer almaktadır (Cibibin ve Leo, 2022). Spor sektörü ve spor işletmeciliği, büyük ölçüde ataerkil yapı tarafından yönetilmektedir (Pielichaty vd., 2024). Spor endüstrisinde toplumsal cinsiyet eşitsizliği normalleşmiş bir uygulama hâline gelmiş, kadınlar çoğunlukla temsil edilmemiş ya da marjinalleştirilmiştir (Hindman ve Walker, 2020). Spor endüstrisi erkek egemen yapısını sürdürse de, bazı kadınlar sektöre girerek yönetici pozisyonlarını elde etmeyi başarmıştır. Ancak kadınların liderlik rollerindeki bu kıtlığı hem toplumsal cinsiyet eşitliği sorununun hem de bu pozisyonlara ulaşan kadınların karşı karşıya kaldıkları olağan dışı koşulların göstergesidir (Imm ve Wahid, 2020).

Spor örgütlerinde kadın antrenörler arasında da bu sendromun varlığına dair bulgular mevcuttur. Cibibin ve Leo (2022) tarafından yapılan "The "Queen Bee Syndrome" in Sports Federations: An Exploratory Investigation of Gender Stereotypes in Italian Female Coaches" başlıkla çalışmada, özellikle 40–49 yaş grubundaki kadın antrenörlerin, kendilerini erkeksi tanımladıkları ve cinsiyet stereotiplerini daha çok benimsedikleri ortaya çıkmıştır. Bu sendrom, kadın liderlerin erkek egemen kültüre uyum sağlamak amacıyla diğer kadınları desteklemek yerine rekabete yönelmesine sebep olur (Derks vd., 2011).

4. MAKYAVELİST LİDERLİK VE KRALİÇE ARI DAVRANIŞLARININ KARŞILAŞTIRMALI OLARAK DEĞERLENDİRİLMESİ

Makyavelist liderlerin ve kraliçe arı sendromunun özelliklerini taşıyan kadın liderlerin dört farklı boyut üzerinden karşılaştırılması, konunun daha iyi anlaşılmasına yardımcı olabilir:

Güç ve Statü Koruma: Makyavelist liderler, konumlarını korumak için manipülasyon ve çıkar odaklı stratejiler kullanırken (Cai vd., 2024), Kraliçe Arı Sendromu'na sahip kadın liderler erkek egemen yapılarda statülerini sürdürmek amacıyla diğer kadınları dışlama eğilimi göstermektedir (Derks vd., 2011).

Örgütsel İklim: Her iki yaklaşım da örgütlerde güven kaybına, işbirliğinin azalmasına ve motivasyon düşüşüne yol açmaktadır. Makyavelist liderlik, çalışanlarda duygusal tükenmişlik ve örgütsel sinizm yaratırken (Gkorezis, 2015), Kraliçe Arı davranışları kadın dayanışmasını zayıflatmakta ve özellikle spor federasyonlarında kadın antrenörlerin örgütsel bağlılığını olumsuz etkilemektedir (Cibibin ve Leo, 2022).

Cinsiyet Boyutu: Makyavelist liderlik, cinsiyet fark etmeksizin her liderde ortaya çıkabilen manipülatif bir stratejidir (Cai vd., 2024). Buna karşılık, Kraliçe Arı Sendromu özellikle kadın

ISBN NR. : 978-625-5694-38-6

liderlerin erkek egemen örgüt kültürlerinde benimsedikleri stratejilerle bağlantılıdır (Derks vd., 2011).

Uzun Vadeli Etki: Spor örgütlerinde hem makyavelist liderlik hem de Kraliçe Arı davranışları, güven ortamını zedeleyerek, kadın sporcuların ve genç kadın antrenörlerin gelişim fırsatlarını engellemekte ve böylece sürdürülebilir örgütsel başarıya zarar vermektedir (Cibibin ve Leo, 2022).

5. SPOR YÖNETİMİNDE MAKYAVELİST LİDERLİK VE KRALİÇE ARI SENDROMUNUN OLUMLU VE OLUMSUZ SONUÇLARININ DEĞERLENDİRİLMESİ

Makyavelist liderlik, spor örgütlerinde bazı durumlarda kısa vadeli olumlu etkiler yaratabilir. Örneğin, rekabetçi ortamı güçlendirmesi ve performans baskısı aracılığıyla sporcuları hedeflere yönlendirmesi bu liderlik tarzının avantajlarından biri olarak görülebilir (Cai vd., 2024). Ayrıca kriz anlarında stratejik karar alma konusunda hızlı ve pragmatik davranabilme özelliği, örgütsel süreçlerin sürdürülmesine katkı sağlayabilir. Ancak makyavelist liderliğin olumsuz yönleri çok daha belirgindir. Bu liderlik tarzı, örgüt içinde güven kaybına yol açarak sporcular arasında iş birliğini zayıflatmakta çalışanlarda duygusal tükenmişliği ve örgütsel sinizmi artırmaktadır (Gkorezis, 2015). Dolayısıyla, kısa vadede performansa katkı sağlıyor gibi görünse de, uzun vadede sporcuların içsel motivasyonunu zayıflatmakta ve sürdürülebilir başarıyı tehlikeye atabilmektedir (Cai vd., 2024).

Kraliçe Arı Sendromu ise kadın liderlerin erkek egemen spor öyönetiminde kendi statülerini koruma çabalarının bir sonucu olarak ortaya çıkmaktadır. Bu bağlamda, kadın liderler varlıklarını sürdürebilmek için güç kazanabilir ve kimi durumlarda erkeksi liderlik tarzını benimseyerek örgütsel yükselişlerini kolaylaştırabilir (Derks vd., 2016; Ely, 1995) Ancak bu sendromun olumsuz yanları oldukça güçlüdür. Kadın liderlerin diğer kadın sporcuların ve antrenörlerin fırsatlarını engellemeleri, kadınlar arası dayanışmayı zayıflatmakta ve cinsiyet eşitsizliğini pekiştirmektedir (Cibibin ve Leo, 2022; Derks vd., 2011). Ayrıca Kraliçe Arı Sendromu kavramı, kimi araştırmacılar tarafından eleştirilmekte ve kadınlar arası rekabeti açıklamak için kullanılan bir "mit" olarak değerlendirilmektedir. Bu bakış açısına göre, sendrom söylemi kadın dayanışmasını gölgeleme ve kadın liderlere yönelik olumsuz stereotipleri güçlendirme riski taşımaktadır (Faniko vd., 2017).

Makyavelist liderlik ve Kraliçe Arı Sendromu, farklı kuramsal kökenlere dayansa da spor yönetimi bağlamında benzer sonuçlar doğurmaktadır. Her iki yaklaşım da öncelikle güç ve statü

ISBN NR. : 978-625-5694-38-6

koruma motivasyonu üzerinden şekillenmektedir. Makyavelist liderler manipülasyon ve çıkar odaklı stratejilerle konumlarını sürdürmeye çalışırken (Cai vd., 2024), Kraliçe Arı davranışı sergileyen kadın liderler erkek egemen örgüt kültüründe statülerini korumak amacıyla cinsiyet temelli dışlama pratiklerine yönelebilmektedir (Derks vd., 2011).

Bu iki yaklaşımın ortak çıktılarından biri, örgütsel güvenin zedelenmesi ve motivasyon kaybıdır. Makyavelist liderlik, çalışanlarda duygusal tükenmişlik ve örgütsel sinizm yaratarak bağlılığı zayıflatmakta (Gkorezis, 2015), Kraliçe Arı davranışları ise kadınlar arası dayanışmayı azaltarak örgütsel bağlılığı olumsuz etkilemektedir (Cibibin ve Leo, 2022). Dolayısıyla her iki olgu da işbirliğinin azalmasına, takım ruhunun bozulmasına ve uzun vadeli örgütsel başarıya zarar vermektedir.

Son olarak, her iki yaklaşım da spor örgütlerinde sürdürülebilir başarıya engel teşkil etmektedir. Kısa vadede bireysel avantajlar sağlayabilseler de uzun vadede sporcuların gelişim fırsatlarını sınırlandırmakta, eşitliği zedelemekte ve örgütsel iklimi olumsuz etkilemektedir (Faniko vd., 2017; Stanford vd., 2024).

6. SONUÇLAR VE DEĞERLENDİRME

Bu derleme çalışmasında, spor yönetimi bağlamında makyavelist liderlik ve kraliçe arı sendromu olgularının incelenmesi amaçlanmıştır. Birçok sektörde olduğu gibi spor sektöründe de kadınların resmi veya gayrı resmi güç bağlantılarındaki hiyerarşik konumları, kuruluşların modernleşme ve daha demokratik bir yaklaşım benimseme çabalarına rağmen, Türkiye gibi ataerkil kültürlerde sorunlu olmaya devam etmektedir. Kraliçe arı sendromu sergileyen kadın liderlerin tutumları ve makyavelist liderlik tarzı, çalışanlarda duygusal tükenmişliğe ve örgütsel sinizme yol açarak bağlılığı zayıflatmaktadır. Bu durum, spor örgütlerinin genelinde verimliliği ve iş birliğini olumsuz etkileyerek sürdürülebilir başarıyı tehdit edebilmektedir. Dolayısıyla, spor örgütlerinin liderlik rollerinde cinsiyet eşitliğini desteklemesi ve etik değerlere bağlı liderlik modellerini teşvik etmesi, örgütsel güveni yeniden inşa etmek ve çalışan motivasyonunu artırmak açısından kritik öneme sahiptir.

Cibibin ve arkadaşlarının (2022) *The "Queen Bee Syndrome" in Sports Federations: An Exploratory Investigation of Gender Stereotypes in Italian Female Coaches* başlıklı çalışmasında, kadın antrenörler arasında kraliçe arı sendromu eğilimleri tespit etmişlerdir. Buradan hareketle, spor kurumlarında konuyla ilgili konferanslar düzenlenmesi ve mentorluk programları oluşturulması gerekliliğinden bahsedilebilir. Uzun zaman spor yöneticiliği yapmış kadınların genç kadınları desteklemesi önemlidir. Kadınların dayanışmasını artıracak örgüt içi

ISBN NR. : 978-625-5694-38-6

eğitim ve farkındalık çalışmaları düzenlenebilir. Ayrıca, çalışanlar arasında eşitlikçi performans değerlendirme sistemleri geliştirilebilir, kadınların rekabet ettirilmesi yerine iş birliğini destekleyen takım kültürü oluşturulabilir.

Spor organizasyonlarında kadınların dayanışmalarını teşvik edecek politikalar geliştirilebilir. Bunların yanı sıra insan kaynakları birimleri tarafından, kadın çalışanların şikâyetlerini güvenle iletebilecekleri koruyucu mekanizmalar geliştirebilir.

Sporun yönetim kademeleri için makyavelist liderlik tarzını benimseyen liderlerin ya da kraliçe arı sendromunun diğer kadın çalışanlar ve kurum üzerinde yaratabileceği olumsuz etkileri önlemek amacıyla çeşitli farkındalık ve eğitim programları ya da etkili kampanyalar düzenlenebilir. Sporun yönetim kademesinde bulunan bireyler için olumlu liderlik modellerini teşvik edecek çalışmalar planlanabilir.

KAYNAKÇA

Akdöl, B. & Menteş, S.A. (2017). Kadınların Yönetici Pozisyonlarında Yaşadıkları Zorluklar ve Lider Üye Etkileşiminde Cinsiyetin Rolü. *Business and Management Studies An International Journal*, *5*(3), 859-879.

Balcı, A. (2005). *Sosyal bilimlerde araştırma: Yöntem, teknik ve ilkeler*. Pegem Yayınları.

Cai, H., Wang, L., & Jin, X. (2024). Leader's Machiavellianism and employees' counterproductive work behavior: Testing a moderated mediation model. *Frontiers in Psychology, 14*, 1283509.

Chelladurai, P., & Saleh, S. D. (1980). Dimensions of Leader Behavior in Sports: Development of A Leadership Scale. *Journal of Sport Psychology, 2*(1), 34–45. https://doi.org/10.1123/jsp.2.1.34.

Cibibin, C., & Leo, I. (2022). The "Queen Bee Syndrome" in Sports Federations: An Exploratory Investigation of Gender Stereotypes in Italian Female Coaches. *Sustainability, 14*(3), 1596.

Derks, B., Van Laar, C., Ellemers, N., & de Groot, K. (2016). Gender-Bias Primes Elicit Queen-Bee Responses Among Senior Policewomen. *Psychological Science, 22*(10), 1243–1249. https://doi.org/10.1177/0956797611417258

ISBN NR. : 978-625-5694-38-6

Derks, B., Ellemers, N., Van Laar, C., & de Groot, K. (2011). Do sexist organisational cultures create the Queen Bee? *British Journal of Social Psychology, 50*(3), 519–535.

Ely, R. J. (1995). The power in demography: Women's social constructions of gender identity at work. *Academy of Management Journal, 38*(3), 589–634.

Ellemers, N. (2014). Women at Work: How Organizational Features Impact Career Development. *Policy Insights from the Behavioral and Brain Sciences, 1*(1), 46–54. https://doi.org/10.1177/2372732214549327

Ellemers, N., Van den Heuvel, H., De Gilder, D., Maass, A., & Bonvini, A. (2012). The Underrepresentation of Women in Science: Differential Commitment or the Queen Bee Syndrome? *British Journal of Social Psychology, 43*(3), 315–338. https://doi.org/10.1348/0144666042037999

Faniko, K., Ellemers, N., Derks, B., & Lorenzi-Cioldi, F. (2017). Nothing changes, really: Why women who break through the glass ceiling end up reinforcing it. *Personality and Social Psychology Bulletin, 43*(5), 638–651.

Gkorezis, P. (2015). The detrimental effect of Machiavellian leadership on employees' emotional exhaustion: Organizational cynicism as a mediator. *Europe's Journal of Psychology, 11*(4), 619–631.

Hindman, L. C., & Walker, N. A. (2020). Sexism in professional sport: How women managers experience and survive sport organizational culture. *Journal of Sport Management, 34*(1), 64–76.

Jones, D. N. & Paulhus, D. L. (2011). The Role of Impulsivity in The Dark Triad of Personality. *Personality and Individual Differences, 51*(5), 679-682.

Liyanagamage, N. (2023). Machiavellian leadership, employee burnout and turnover intention: A systematic review. *Journal of Business Ethics, 189*(4), 987–1005.

Northouse, P. G. (2021). *Leadership: Theory and practice* (8th ed.). Sage Publications.

Imm, C. L., & Wahid, N. A. (2020). The seeds of leadership: From the experiences of senior Malaysian women leaders. *Polish Journal of Management Studies, 22*(1), 200–216.

ISBN NR. : 978-625-5694-38-6

O'Connor, P. J. & Athota, V. S. (2013). The Intervening Role of Agreeableness In The Relationship Between Trait Emotional Intelligence and Machiavellianism: Reassessing The Potential Dark Side of EI. *Personality and Individual Differences*, *55*(7), 750-754.

Özdemir, F., & Gültekin, M. (2023). Eğitim Örgütlerinde Makyavelist Liderlik: Değerlendirme ve İncelenmesi. *Bayburt Eğitim Fakültesi Dergisi, 18*(2), 312–335. https://doi.org/10.51460/baebd.1595660.

Pielichaty, H., Reid, C., Bowes, A., & Taylor, J. (2024). *Gender equity in sport leadership: Global perspectives*. Routledge.

Robbins, S. P. (2003). *Organizational Behavior*. Upper Saddle River, NJ: Prentice Hall.

Stanford, J. R., McIntyre, H., Towlson, C., & Duthie, G. (2024). Examining the role of the Dark Triad in high-performance dyads. *Personality and Individual Differences, 213,* 113056.

Staines, G., Tavris, C., & Jayaratne, T. E. (1973). The Queenbee Syndrome. *Psychology Today, 7*(8), 55-60.

Stroebe, K., Ellemers, N., Barreto, M., & Mummendey, A. (2009). For better or for worse: The congruence of personal and group outcomes on targets' responses to discrimination. *European Journal of Social Psychology, 39*(4), 576–591.

Taşdelen Baş, M. (2020). *Kraliçe Arı Sendromu ve Kadınların Kadınlara Karşı Tutumları*. İstanbul: Beta Yayınları.

Taze, Y. & Çavuşoğlu, S.B. (2024). Spor yöneticilerinde liderlik ve iletişim. İrfan Kara ve Engin Çinibulak (Ed.). *Spor Bilimlerinde Güncel Araştırmalar* içinde (ss. 69-95). İzmir: Duvar Yayınları

Winter, S. J., Stylianou, A. C., & Giacalone, R. A. (2004). Individual differences in the acceptability of unethical information technology practices: The case of Machiavellianism and ethical ideology. Journal of Business Ethics, 54, 273-301.

ISBN NR. : 978-625-5694-38-6

SPOR YÖNETİMİNDE KADIN LİDERLİĞİ: ENGELLER, MEKANİZMALAR VE DÖNÜŞÜM İÇİN BİR YOL HARİTASI

Doç. Dr, PERO DUYGU DUMANGÖZ [1]

[1] Aydın Adnan Menderes Üniversitesi, Spor Bilimleri Fakültesi, pero.dumangoz@adu.edu.tr - 0000-0002-2827-5538

ÖZET

Bu çalışma, spor yönetiminde kadının liderliğinin temel kavramsal çerçevesini ve bu bağlamda karşılaşılan engelleri bir araya getirerek, liderlik süreçlerinin nasıl şekillendiğini irdelemeyi amaçlar. Bu konuda, eşitlik politikaları ve uluslararası tavsiyelerde son yıllarda ilerleme sağlanmış olsa da, önemli eksiklikler devam etmektedir. Elde edilmiş bazı başarılara rağmen, sporun kurumsal yapılarında gerçek ve etkili bir eşitlik sağlamak için hâlâ önemli dönüşümlere ihtiyaç olduğu düşünülmektedir. Çalışmada nitel araştırma yöntemlerinden birincil ve ikincil kaynak taraması tekniği kullanılmıştır. Araştırma konusuna ilişkin ulusal ve uluslararası literatür taranmış, elde edilen bilgiler değerlendirilmiş ve önerilerde bulunulmuştur. Literatürde kadın liderliğinin performans, yenilikçilik ve takım dinamikleri üzerinde potansiyel olumlu etkileri tartışılırken, spor sektörünün özgün bağlamı bu etkilerin sınırlılıklarını ve mekanizmalarını daha belirgin kılmaktadır. Sporda kadın liderliğinin önündeki engeller 6 ana boyutta sınıflandırılmıştır: (1) cinsiyet stereotipleri ve önyargılar; (2) kariyer ilerlemesini sınırlayan yapısal engeller; (3) medya ve görünürlükle ilgili zorluklar; (4) performans baskısı ve güvenlik; (5) kurumsal ve idari zorluklar; (6) kültürel ve coğrafi farklılıklar. Bu engellerin birbirini güçlendirebildiği, çok katmanlı bir ağ içerisinde düşünüldüğünde, kadın liderliğinin kazanımlarının nasıl geciktiği veya belirsiz kaldığı açıklığa kavuşur. Çalışmada, bu kavramsal çerçeveye dayanarak, politika ve uygulama için potansiyel yol haritası da sunulur: kapsayıcı liderlik kültürünün kurumsallaştırılması, mentorluk ve görünürlük programlarının yaygınlaştırılması, esnek yapıların benimsenmesi ve veri-güvenilir ölçütler ile performans göstergelerinin adil şekilde değerlendirilmesi vb.. Ayrıca gelecekteki araştırmalar için kavramsal netlik, karşılaştırmalı bağlam analizi ve uzunlamasına bir yaklaşım önerilebilir.

Anahtar Kelimeler: Spor Yönetimi, Cinsiyet Eşitliği, Liderlik, Kadın Liderliği.

ISBN NR. : 978-625-5694-38-6

1. GİRİŞ

Geçmişten günümüze ülkemiz, sosyal, ekonomik ve kültürel açıdan hızla değişmiş olmasına rağmen kadınlar açısından, özünde "kadın olma gerçeği" değişmemiştir. Geleneksel düşüncenin bir sonucu olarak kadına biçilen roller (kocasının eşi, çocuklarının annesi vb.) sanayileşme ve kentleşmenin büyük etkisiyle toplumsal ve kültürel açıdan değişime uğramış ve kadın yeni sosyal roller edinmiştir. Bunlardan "çalışan kadın" rolü spor yönetimi kapsamında ele alınmıştır.

Kadının toplumdaki konumu nedeniyle ev içi ve iş yaşamını dengelemek zorunda kalması, annelik ve eşlik rolünün bir uzantısı olarak görülen öğretmenlik, hemşirelik, sekreterlik gibi daha çok kadınların çalıştığı mesleklere yönelimleri tetiklemiştir. Özellikle bizim gibi ataerkil toplumlarda bu süreç, mesleklerin erkeklere uygun ve kadınlara uygun şeklinde cinsiyetlendirilmesine yol açmıştır (Bedük, 2005).

Mevcut çalışma kapsamında ele aldığımız yöneticilik mesleği ise, ülke genelinde ve küresel çapta pek çok kez "erkek işi" olarak görülse de, bu alan akademik çalışmalarda önemli bir konu olarak öne çıkmaktadır (Arıkan, 2003). Bu durum spor sektöründe de kendini göstermiştir. Örneğin futbol, boks, güreş gibi branşlar erkeksi, jimnastik, buz pateni, su balesi gibi branşlar kadınsı olarak nitelendirilmiştir.

Cinsiyete dayalı ayrımcılıktan etkilenen kadınlar, kendi cinsel kimliklerini görünmez kılarak ya da geri planda bırakarak, erkek değerlerini benimseyip bu yolla işlerinde başarı elde edebilmektedirler (Bedük, 2005). Çünkü, kadının eğitimle gelişmesi, çalışma hayatına dahil olması ve emeğinin karşılığını kazanması, toplumsal etkinliklere katılımı sürekli olarak "kadın" olması nedeniyle engellenmiştir (Koray, 2000).

Kadının önüne koyulan engeller azaldıkça bağımsızlığı ve özgürlüğü artar, iktidar alanı genişler. Kadınlar, sahip oldukları gücü toplumsal ve siyasal süreçlere ancak engelleri aştıklarında yansıtabilirler. Bu şartlar altında girişimcilik, yönetim ve liderlik özellikleri ortaya çıkar.

Mevcut çalışma ile spor yönetiminde kadının liderliğinin temel kavramsal çerçevesini çizmek ve bu bağlamda karşılaşılan engelleri bir araya getirerek liderlik süreçlerinin nasıl şekillendiğini irdelemek amaçlanmıştır.

2. KAVRAMSAL ÇERÇEVE

2.1. İstatistiklerle Türkiye'de Kadın

Çizelge 1. Adrese Dayalı Nüfus Kayıt Sistemi (ADNKS) Sonuçları (31 Aralık 2024)

ISBN NR. : 978-625-5694-38-6

KADIN NÜFUS	ERKEK NÜFUS
42 milyon 811 bin 834 kişi	42 milyon 853 bin 110 kişi
%49,98	%50,02

Kaynak: TÜİK, İstatistiklerle Kadın, 2024

Çizelge 1'e göre, 31 Aralık 2024 tarihi itibarıyla, kadın nüfus 42 milyon 811 bin 834 kişi, erkek nüfus 42 milyon 853 bin 110 kişi oldu. Diğer bir ifadeyle, toplam nüfusun %49,98'ini kadınlar, %50,02'sini ise erkekler oluşturdu.

Çizelge 2. Hanehalkı İşgücü Araştırması Sonuçlarına Göre İstihdam Oranları (2023)

15 yaş ve üzeri	KADIN	ERKEK
%48,3	%31,3	%65,7

Kaynak: TÜİK, İstatistiklerle Kadın, 2024

Çizelge 2'ye göre, 2023 yılında 15 ve daha yukarı yaştaki nüfusun istihdam oranının %48,3 olduğu görüldü. Bu oran kadınlarda %31,3, erkeklerde ise %65,7 oldu.

Çizelge 3. Dışişleri Bakanlığı Verilerine Göre Büyükelçi Oranları

YIL	KADIN BÜYÜKELÇİ	ERKEK BÜYÜKELÇİ
2011	%11,9	%88,1
2024	%26,9	%73,1

Kaynak: TÜİK, İstatistiklerle Kadın, 2024

Çizelge 3'e göre, kadın büyükelçi oranı 2011 yılında %11,9 iken 2024 yılında %26,9 oldu. Erkek büyükelçi oranı ise 2011 yılında %88,1 iken 2024 yılında %73,1 oldu.

Çizelge 4. Türkiye Büyük Millet Meclisi (TBMM) Verilerine Göre Milletvekili Oranları (2024)

YIL	KADIN MİLLETVEKİLİ	ERKEK MİLLETVEKİLİ
2007	(%9,1)	(%90,9)
2024	118 (%19,9)	475 (%80,1)

Kaynak: TÜİK, İstatistiklerle Kadın, 2024

Çizelge 4'e göre, 2024 yıl sonu itibarıyla 593 milletvekili içerisinde kadın milletvekili sayısının 118, erkek milletvekili sayısının ise 475 olduğu görüldü. Meclisteki kadın milletvekili oranı 2007 yılında %9,1 iken, 2024 yılında %19,9 oldu.

Çizelge 5. Yükseköğretim İstatistiklerine Göre Görevli Profesör ve Doçent Oranları

ISBN NR. : 978-625-5694-38-6

AKADEMİK YIL	KADIN PROFESÖR	ERKEK PROFESÖR
2010-2011	%27,6	%72,4
2023-2024	%34,6	%65,4
	KADIN DOÇENT	**ERKEK DOÇENT**
2010-2011	%32,2	%67,8
2023-2024	%42,1	%57,9

Kaynak: TÜİK, İstatistiklerle Kadın, 2024

Çizelge 5'e göre yükseköğretimde görevli profesörler içerisindeki kadın profesör oranı 2010-2011 öğretim yılında %27,6 iken 2023-2024 öğretim yılında %34,6 oldu. Yükseköğretimde görevli doçentler içerisindeki kadın doçent oranı ise, 2010-2011 öğretim yılında %32,2 iken 2023-2024 öğretim yılında %42,1 oldu.

Çizelge 6. 2012 ile 2023 Arasındaki Dönemde Cinsiyete Göre Üst ve Orta Kademe Yöneticilerin Oranı

			(%)
Yıl	**Toplam**	**Erkek**	**Kadın**
2012	100,0	85,6	14,4
2013	100,0	83,4	16,6
2014	100,0	84,5	15,5
2015	100,0	85,6	14,4
2016	100,0	83,3	16,7
2017	100,0	82,7	17,3
2018	100,0	83,7	16,3
2019	100,0	82,5	17,5
2020	100,0	80,7	19,3
2021	100,0	79,3	20,7
2022	100,0	80,4	19,6
2023	100,0	79,4	20,6

Kaynak: TÜİK, İstatistiklerle Kadın, 2024

Çizelge 6'ya göre üst ve orta düzey yönetici pozisyonundaki kadın oranı 2012 yılında %14,4 iken 2023 yılında %20,6 oldu.

Buradaki pek çok veri, her ne kadar yıldan yıla ilerleme kaydetse de, kadınların oranı erkeklerle karşılaştırıldığında daha düşük seviyelerde kaldığını ortaya koymaktadır. Çalışma hayatında

ISBN NR. : 978-625-5694-38-6

kadınların, erkeklere göre daha düşük düzeyde temsil edilmesi, kadın yöneticilere ilişkin sorunların ele alınmasını önceliklendiren araştırmalara temel teşkil etmiştir.

2.2. Kadınların Yönetsel Kademelerde Karşılaştığı Engeller

Nergiz ve Yemen (2011) *Kamu Örgütlerinde Kadın Yöneticiler: Yönetici ve Çalışan Açısından Yönetimde Kadın Sorunsalı* başlıklı çalışmalarında kadınların yönetim kademelerinde karşılaştığı sorunları şu şekilde sıralamışlar:

- Kadının toplumdaki yerinin öncelikli olarak eş ve anne olarak belirlenmesi
- Kadının cinsiyetinden dolayı bazı durumlarda kendi kararı ile bazı durumlarda ise toplumsal baskı nedeniyle yönetsel pozisyona gelememesi
- Elde etmiş olduğu ekonomik özgürlüğün kendisine ve çevresine yeterli katkı sağlayamayacağını düşünmesi
- Yönetsel pozisyonlara gelmede kendini yeterli görmemesi (özgüven eksikliği)
- Başarılı ve zirvede olmasının kadını yalnızlaştıracağını düşünme (ailevi ve iş ortamında)
- Kadın yöneticilerin erkek yöneticilere özenmesi ve onların yöntemlerini benimsemeye başlamaları (Kraliçe Arı Sendromu)
- Kadının belirli bir kademeye kadar yükseldikten sonra daha fazla ilerlemelerinin görülmeyen ve geçilemeyen bir şekilde engellenmesi
- Kadının, çalışma hayatında psikolojik şiddete maruz kalması ve kadının bu duruma dayanamaması (Mobbing).

Kadını ucuz ve vasıfsız iş gücü olarak görmeye dayalı kültürel normlar, istihdam politikalarını kadın aleyhine şekillendirmektedir.

2.3. Liderlik ve Sporda Kadının Liderliği

Yönetim literatüründe en çok ele alınan ve araştırılan konulardan biri liderliktir. İş hayatında liderlik, farklı tanımlara konu olan ve her yazarın kendine göre bir yön eklediği bir kavramdır. Bu nedenle ortak görünen unsurları bir araya getirerek şu şekilde yeniden ifade edebiliriz:

- Liderlik, bir organizasyonda bulunan iş süreçlerinin kilit bir parçasıdır.
- Liderlik, bir kişinin başkalarını birlikte çalışma ve organizasyonun hedeflerine ulaşmaya yönelik çabalarını yönlendirecek şekilde etkileme gücüdür.

ISBN NR. : 978-625-5694-38-6

- Liderlik, organizasyonun başarısının ya da başarısızlığının kritik bir faktörü olarak değerlendirilen ve bu bağlamda sosyal ve ekonomik bir ortamı yansıtan bir olgudur (Dumangöz, 2021).

Uluslararası Olimpiyat Komitesi (IOC) tarafından hazırlanan 2021-2024 Cinsiyet Eşitliği ve Kapsayıcılık İlerleme Raporu kapsayıcı bir yaklaşım sağlarken, IOC'nin "sporda kadınların her düzeyde ve her yapıda desteklenmesi" misyonunu ilerletmeye devam etmek üzere tasarlanmış 21 hedeften bahsedilmektedir. IOC'ın aynı raporda sunduğu beş odak alanı bulunmaktadır. Bunlardan biri olan Liderlik hedefleri, karar alma pozisyonlarında kadınların ve erkeklerin cinsiyet açısından dengeli bir şekilde temsil edilmesini içerir (Uluslararası Olimpiyat Komitesi (IOC), t.y.)

2.4. Sporda Kadın Liderliğinin Önündeki Engeller

2.4.1. Cinsiyet stereotipleri ve önyargılar

Toplumsal beklentiler: Kadınların "fiziksel olarak güçlü olmayan" veya "liderlik rolüne uygun olmayan" varlıklar olduğu yönündeki kalıcı stereotipler.

Güven ve otorite: Sporcular, yöneticiler veya medya tarafından kadın liderlere (antrenör, yönetici vb.) karşı daha az güven duygusu.

Etiketleme: "Hırslı kadın" veya "duygusal yönetici" gibi basmakalıp yargılar (Katkat Özçelik, 2017).

2.4.2. Kariyer ilerlemesini sınırlayan yapısal engeller

Az sayıda rol modeli: Özellikle erkek egemen branşlarda, kadın liderlerin rol model olarak az bulunması.

Mentorluk eksikliği: Mentor veya sponsor ağlarının sınırlı olması, terfi ve kilit fırsatlara erişimi zorlaştırabilir (Karcıoğlu ve Leblebici, 2014).

İş-yaşam dengesi: Antrenörlük saatleri, yarışlar ve seyahatler aile veya kişisel yüklerle çatışabilir. Günümüzde, özellikle evli olan kadınların iş gereği sık seyahat edememeleri nedeniyle, dış temasını gerektirmeyen görevlere yönlendirilmesi talep edilmektedir.

2.4.3. Medya ve görünürlükle ilgili zorluklar

Duygu ve güç temsilleri: Kadın liderler bazen duygusal olarak nitelenebilirken, erkek akranları "kararlı" veya "karizmatik" olarak öne çıkarılabilir. Toplumun bazı erkekleri, kadınlara yakıştırılan duygusallık, her durumda akılcı düşünememe, sınırlı bakış açısı nedeniyle çok

ISBN NR. : 978-625-5694-38-6

yönlü düşünememe, insancıllık ve pasiflik gibi özelliklerin liderlikte olumsuz sonuçlar doğuracağını savunan yaygın bir yanılgıya sahiptir (Bedük, 2005).

Yanlış algılar: Başarıların başarısızlık olarak sunulması veya "nasıl bu pozisyona geldin?" türü sorularla karşılaşma.

2.4.4. Performans baskısı ve güvenlik

Tekrarlayan başarısızlık baskısı: Özellikle genç sporcularla çalışırken "başarısızlık onların hatası mı?" gibi sorularla karşılaşabilirler.

Güvenlik ve tehditler: Bazı durumlarda sportif alanda fiziksel veya sözlü şiddet riski artabilir.

2.4.5. Kurumsal ve idari zorluklar

Farklı ücretlendirme ve kaynaklar: Kadın liderlerin genelde benzer görevler için daha az ücret veya destek alması.

Karar alma süreçlerinde görünürlük: Yönetsel karar mekanizmalarında daha az temsil edilme.

2.4.6. Kültürel ve coğrafi farklılıklar

Kültürel normlar: Bazı topluluklarda kadınların spor yönetiminde aktif rol alması sınırlı olabilir.

Coğrafi erişim: Kaynaklar, altyapı ve profesyonel ağlara erişimde yerel farklar bulunabilir.

Liderlik pozisyonları söz konusu olduğunda, yukarıda sunulan bulgular "cam tavan" olarak bilinen bir duruma işaret etmektedir. Bu kavram, kadınların iktidar pozisyonlarına ulaşmalarını engelleyen görünmez engellerle nasıl karşılaştıklarını açıklamaktadır. Açıkça dile getirilmese de bu engeller gerçektir ve kurumsal hiyerarşide yükseldikçe liderlik rollerindeki kadın sayısını giderek azaltır. Temsilci kuruluşlara katıldıklarında, genellikle onları karar alma süreçlerinde daha az öneme sahip belirli rollere hapseden "cam duvar" ile karşılaşırlar. Puig (2007), bunun yapısal nedenlerine işaret ederek, erkeklerin ve kadınların sosyalleşme süreci, sosyal ve aile ilişkileri ve kuruluşlarla bağlantılı olduğunu belirtmektedir. Her bir unsur, bu kadınların gelişim süreçlerinde bir filtre görevi görmektedir (Martin vd., 2017).

Spor organizasyonlarında toplumsal cinsiyet eşitliği hedefi, teşhis, eylem planı, uygulama ve değerlendirme aşamalarını içeren iyi tanımlanmış bir sürecin izlenmesini gerektirir (Soler vd., 2024). Bu adımların her biri aşağıda açıklanmıştır.

İlk aşama olan *teşhis*, kuruluşun toplumsal cinsiyet eşitliği açısından mevcut durumunu analiz etmek ve tanımlamaktan oluşur. Bu adım, eşitsizliklerin, farklılıkların ve toplumsal cinsiyete

ISBN NR. : 978-625-5694-38-6

dayalı şiddetin mevcut olduğu alanları belirlemek için örgütsel, ekonomik, spor, iletişim ve eğitim alanlarından veri toplamayı içerir (Rovira, 2021). Teşhis, görüşmeler, anketler, gözlemler ve mevcut istatistiklerin, belgelerin ve verilerin incelenmesini içerebilir. Doğru bir teşhis, etkili izleme önlemleri ve göstergeleri oluşturmak için bir temel ve dayanak oluşturur.

İkinci aşama, *eylem planı*: Mevcut durum belirlendikten sonra bir eylem planı geliştirilir. Bu aşamada, ulaşılacak hedefler, durumu iyileştirmek için uygulanacak özel önlemler ve eylemler, gerekli kaynaklar ve zaman ile her eylemden sorumlu kişi veya birimler tanımlanır. Plan, kuruluşun uzun vadeli hedefleriyle uyumlu olmalı ve toplumsal cinsiyet eşitliğinin hem özel hem de genel olarak tüm çalışma alanlarına nasıl entegre edileceğine dair net bir vizyon içermelidir. Planın, kuruluş ve çevresinden kişilerin katılımıyla yönetim tarafından desteklenmesi, hatta yönlendirilmesi esastır (Soler vd., 2024).

Üçüncü aşama, *uygulama*: Bu, geliştirilen eylem planının uygulamaya konulduğu aşamadır. Bu aşamada, sporda toplumsal cinsiyet eşitliğini teşvik etmek için somut önlemler ve eylemler hayata geçirilir. Bu, cinsiyete duyarlı işe alım politikalarının uygulanması, yönetim ve teknik ekipler için eşitlik, toplumsal cinsiyet ve erkeklik konularında eğitim verilmesi, farkındalık kampanyaları tasarlanması veya kadınlar için mentorluk programlarının oluşturulması gibi konuları içerebilir. Uygulamanın iyi koordine edilmesi ve yeterli kaynağa sahip olması esastır. Ayrıca, belirlenen hedeflere ulaşmak için eylemlerin planlandığı gibi yürütüldüğünden emin olmak için planın izleme mekanizmaları izlenmelidir (Soler vd., 2024).

Dördüncü aşama, *değerlendirme*: Bu son aşamadır ve uygulanan önlem ve eylemlerin etkisinin ölçülmesini içerir. Bu aşamada, eylem planında belirtilen hedeflere ulaşılıp ulaşılmadığı ve durumun iyileşip iyileşmediği incelenir. Değerlendirme, yeni verilerin toplanması, ilk değerlendirmeyle karşılaştırılması ve temel performans göstergelerinin kullanılması yoluyla gerçekleştirilebilir. Bu süreç ayrıca, hangi önlemlerin etkili, hangilerinin etkisiz olduğu konusunda eleştirel bir değerlendirmeyi de içermeli ve gelecekteki müdahalelerde stratejilerde ayarlamalar yapılmasına olanak tanımalıdır. Periyodik değerlendirme, tutarlı bir değişim sürecini kolaylaştırır ve kuruluşun etkili eşitliğe doğru ilerlemek için uyum sağlamaya devam etmesini sağlar (Soler vd., 2024).

3. SONUÇLAR VE DEĞERLENDİRME

Spor dünyasında kadın liderliği hakkında mevcut bilgiler yetersizdir. Eldeki bilgiler, kadınların spor yönetiminde ve antrenörlük pozisyonlarında daha fazla yer alması gerektiğini ve bu durumun sporcular için daha iyi sonuçlar doğurabileceğini göstermektedir. Ancak, bu alandaki araştırmaların ve

ISBN NR. : 978-625-5694-38-6

uygulamaların artırılması, kadın liderliğinin spor üzerindeki etkilerini daha iyi anlamamızı sağlayacaktır.

Sporda kadın liderliğinin teşvik edilmesi, yatırımları artırmak ve cinsiyet eşitliği hedefleriyle uyumlu spor politikalarını güçlendirmek kritik bir gerekliliktir. Son on yılda önemli ilerlemeler kaydedilmiş olsa da mevcut fark kapanamamıştır**.**

Bu dönüşümün bir yansıması, yakın zamanda Zimbabveli Kirsty Coventry'nin Uluslararası Olimpiyat Komitesi (IOC) Başkanı olarak atanması ve neredeyse 130 yıldır organizasyonu yöneten ilk kadın olmasıydı. Uluslararası Olimpiyat Komitesi (IOC) (t.y.) tarafından hazırlanan 2021-2024 Cinsiyet Eşitliği ve Kapsayıcılık İlerleme Raporuna göre:

Uluslararası Olimpiyat Komitesi'nde kadın üyelerin oranı 2013 yılında %21 iken 2024 Aralık ayı itibariyle %43'e ulaştı. Bu, 2013'ten bu yana %100'lük bir artışı temsil eden tarihi bir artıştır. Kadın yönetim kurulu üyeleri %27'den %47 ye, kadın komisyon başkanları %18'den %42'ye, üst düzey kadın yöneticiler ise 2021 yılında %44 iken 2024 Aralık ayı itibariyle %47'ye varan önemli bir artış göstermiştir.

Paris 2024 Olimpiyat Oyunları, Olimpiyat tarihinde oyun alanında cinsiyet eşitliğinin sağlandığı ilk oyun oldu (%50 kadın + %50 erkek temsiliyeti). Olimpiyat meşaalesi ilk kez bir erkek ve bir kadın tarafından birlikte yakıldı: Teddy Riner ve Marie-José Pérec.

Tokyo 2020'de antrenörlerin yalnızca %13'ü kadındı. Sport Integrity Global Alliance'ın en son araştırmasına göre, 2023 itibarıyla uluslararası spor federasyonlarındaki yönetici pozisyonlarının yalnızca %26,9'u kadınlar tarafından yönetilecek. Aynı araştırma, analiz edilen 31 uluslararası spor federasyonunun yalnızca üçünde kadınların görev yaptığını ortaya koydu.

Birleşmiş Milletler Kadın Biriminin (UN Women, 2024), Temmuz 2024 verilerine göre;

FIFA'nın Yürütme Kurulu'nda 100 yılı aşkın süredir tek bir kadın bile yer almamıştı. FIFA, 2016 yılında ilk kadın Genel Sekreteri'ni atadı. FIFA, 2018 yılında kadın futbolu için ilk küresel stratejisini açıkladı ve 2019'da kadın turnuvalarına 1 milyar ABD doları kaynak ayırdı.

2026 yılına kadar, FIFA'nın 211 Üye Federasyonu'nun (MA) her birinin Yürütme Kurulu'nda en az bir kadın yer alacak. Mayıs 2024 itibarıyla, MA'ların %83'ünde yönetim kurulunda en az bir kadın yer alıyordu; bu oran 2019'da %64'tü.

Uluslararası Sörf Birliği (ISA), kadınların hakemlik pozisyonlarındaki temsilini artırma çabalarında öncü bir kuruluştur. ISA, 2020 yılında oluşturduğu kadın hakemlik programı aracılığıyla bu alanda kadınların varlığını teşvik etmektedir.

ISBN NR. : 978-625-5694-38-6

4. ÖNERİLER

Kızların ve kadınların sporda, liderlikte ve yaşamın kendisinde eşit fırsatlara ulaşmaları için kültürel bakış açısında köklü bir değişim gereklidir. Sporda kadın liderliğinin teşvik edilmesi, yatırımları artırmak ve cinsiyet eşitliği hedefleriyle uyumlu spor politikalarını güçlendirmek için stratejiler ve potansiyel çözüm önerileri aşağıda verilmiştir:

- Kadın liderler ve kadın antrenörler için yapılandırılmış mentorluk ve sponsorluk destek ağları kurmak.
- Spor branşındaki ya da spor yönetimindeki başarı öykülerini ve örnekleri medya ve kuruluşlar aracılığıyla yaymak.
- İş-yaşam dengesi için esnek çalışma saatleri, verimli seyahat planları tasarlamak.
- Ücretlendirme, kayıt ve terfi süreçlerinde şeffaflık ve eşitliğin sağlanması.
- Spor sektörü içinde iletişim, liderlik ve çatışma yönetimi, problem çözme, kriz yönetimi konularında düzenli eğitimlerin ve farkındalık programlarının planlanması.

KAYNAKÇA

Arıkan, S. (2003). Kadın yöneticilerin liderlik davranışları ve bankacılık sektöründe bir uygulama. Gazi Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Dergisi, 5(1), 1-20.

Bedük, A. (2005). Türkiye'de çalışan kadın ve kadın girişimciliği, Elektronik Sosyal Bilimler Dergisi, 3(12), 106-117.

Dumangöz P.D., *The Role of Sparking Leadership in Creating a Culture of Commitment in Sports Management*, 6th International Zeugma Conference on Scientific Researches, 127-133, Gaziantep, 2021.

Katkat Özçelik, M. (2017). Çalışma hayatında kadının yeri ve kariyer gelişim engelleri. Akademik Sosyal Araştırmalar Dergisi, 5(52), 49-70.

Karcıoğlu, F. ve Leblebici Y. (2014). Kadın yöneticilerde kariyer engelleri: 'Cam Tavan Sendromu' üzerine bir uygulama. Atatürk Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Dergisi, 28(4), 1-20.

Koray, M., *Sosyal Politika*, Ezgi Kitapevi, Bursa, 2000.

Negiz, N. ve Yemen, A. (2011). Kamu örgütlerinde kadın yöneticiler: Yönetici ve çalışan açısından yönetimde kadın sorunsalı. SDÜ Fen Edebiyat Fakültesi Sosyal Bilimler Dergisi, 24, 195-214.

ISBN NR. : 978-625-5694-38-6

Türkiye İstatistik Kurumu (TÜİK) (2025, 6 Mart). İstatistiklerle Kadın, 2024. Erişim Adresi: https://data.tuik.gov.tr/Bulten/Index?p=Istatistiklerle-Kadin-2024-54076 Erişim tarihi: 18.09.2025

Martin, M., Soler, S., y Vilanova, A. (2017). Género y deporte. En M. García-Ferrando, n. Puig, R., Llopis, A., y Vilanova (Eds.), Sociología del Deporte (97–124). Alianza Editorial.

Puig, N. (2007). Mujeres, puestos de decisión y organizaciones deportivas. En gobiErno dE aragón (Ed.), Jornadas sobre Mujer y Deporte (121-130). Gobierno de Aragón.

Rovira, A. (2021). Planes de igualdad para entidades deportivas: diseño de una matriz de análisis para llevar a cabo la fase de diagnóstico. Revista Española de Educación Física y Deportes, 434, 47–55.

Soler, A.V., Payeras, P.S. ve Prat, S.S. (2024). Hacia la igualdad de género: el deporte de alto nivel en España. Panorama Social, 40, 23-34.

Uluslararası Olimpiyat Komitesi (IOC) (t.y.). Gender Equality and Inclusion Progress Report 2021–2024. Erişim Adresi: https://www.olympics.com/ioc/gender-equality/objectives Erişim Tarihi: 01.09.2025

UN Women (2024). Datos y cifras: las mujeres en el deporte. Erişim Adresi: https://www.unwomen.org/ Erişim tarihi: 18.08.2025

ISBN NR. : 978-625-5694-38-6

SİVAS İLİNDE FARKLI KURUM VE SEKTÖRLERDE ÇALIŞAN DİŞ HEKİMLERİNİN VE YÖNETİCİLERİNİN BESLENME VE SPOR YAPMA ALIŞKANLIKLARININ DEĞERLENDİRİLMESİ

Yüksek Lisans Öğrencisi, BAHADIR GÖKTEPE [1], Dr. Öğr. Üyesi Abdullah MISIRLIOĞLU [2]

[1] Sosyal Bilimler Enstitüsü, o.b.gok58@gmail.com - 0009-0004-0574-8269

[2]Sivas Cumhuriyet Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, misirlioglu@cumhuriyet.edu.tr - 0000-0003-0978-4537

ÖZET

Beslenme, yaşamın sürdürülebilmesi, büyüme gelişme ve sağlığın korunması için hayati bir öneme sahiptir (Demircioğlu ve Yabancı, 2003: 170). Bu bağlamda, vücudun enerji ve yapıtaşı ihtiyacını karşılayan karbonhidratlar, proteinler, yağlar, vitamin ve mineraller ile su, temel besin öğeleri olarak tanımlanmaktadır (Ünsal 2019: 2). Bu besin öğelerinin belli ölçü ve aralıkla alınması sağlık açısından önemlidir. Yaygın ifadeyle öğün olarak nitelendirilen bu durum metabolik dengenin sağlanmasında ve sağlığın korunmasında önem arz etmektedir. Yoğun ve uzun soluklu çalışanlarda karşılaşılan sorunların önemli bir kısmı öğün atlama veya yeterli düzeyde beslenememeden kaynaklandığı bilinmektedir. Öğün atlama durumunun metabolik dengenin bozulmasına, kilo kontrolünde sorunlara ve yetersiz beslenmeye neden olabileceği ifade edilmiştir. Literatürde öğün atlama nedenleri arasında zaman yetersizliği, iş/okul yoğunluğu, kilo verme isteği veya alışkanlıklar gibi faktörlere yer verilmiştir. Beslenme alışkanlıklarını etkileyen faktörler; sosyo-kültürel yapı, ekonomik durum, demografik özellikler ve çevresel koşullar başlıkları altında analiz edilmiştir. Bu faktörlerin bireylerin gıdaya erişimi, tercihleri ve beslenme davranışları üzerinde belirleyici olduğu vurgulanmıştır. Sağlıksız veya düzensiz beslenme gibi durumlar, vücut ağırlığı dengesizlikleri konusu çerçevesinde; günümüzde giderek artan bir sağlık sorunu haline gelen şişmanlık (obezite) ile zayıflık durumları kapsamında değerlendirilmiş, bu durumların bireylerin fiziksel, psikolojik ve sosyal yaşamları üzerindeki olumsuz etkilerine dikkat çekilmiştir.

Çalışma kapsamında fiziksel aktivite ve egzersiz arasındaki kavramsal farkların açıklanması, her bireyin yaşam kalitesini artırmak adına düzenli fiziksel aktiviteye yönelmesi gerektiği vurgulanmaktadır. Spor yapma alışkanlığı, bireyin günlük rutinine fiziksel hareketi dahil etme düzeyi olarak tanımlanmış, bu alışkanlığın çocukluk döneminden itibaren

ISBN NR. : 978-625-5694-38-6

kazanılmasının önemi ele alınmıştır. Ancak, spor yapma alışkanlıklarını etkileyen pek çok etkenin olduğu da unutulmamalıdır. Bu bağlamda; yaş, cinsiyet, sosyoekonomik durum, eğitim düzeyi ve özellikle aile ile sosyal çevrenin bireyin sporla ilişkisi üzerindeki belirleyici rollerine tespit edilmesi büyük önem taşımaktadır (Özdedeoğlu, 2014: 18-19). Bu bilgiler ışığında çalışmanın en temel amacı, sağlık sektöründeki önemli yapı taşları arasında yer alan diş hekimlerinin beslenme alışkanlıklarının ve spor yapma durumlarının belirlenmesidir. Çalışmanın konusu ve incelediği konular gereği çalışmanın önemli bir yeri olduğu görülürken, ilgili literatüre katkı sağlayacak olması araştırmayı önemli kılmaktadır.

Anahtar Kelimeler : Beslenme, Fiziksel Aktivite, Diş Hekimi.

ISBN NR. : 978-625-5694-38-6

ENGELLİ ÇOCUĞA SAHİP OLAN AİLELERİN YAŞAMINDAKİ DEĞİŞİMLER

CHANGES IN THE LIVES OF FAMILIES WITH DISABLED CHILDREN

Yüksek Lisans Öğrencisi KÜBRA ARSLAN[1], Doç. Dr, AYSEL ARSLAN [2]

[1] Tekirdağ Namık Kemal Üniversitesi, Sağlık Bilimleri Enstitüsü, kubravarol34@gmail.com - ORCID ID: 0009-0000-8575-0772

[2] Sivas Cumhuriyet Üniversitesi, Eğitim Fakültesi, ayselarslan@cumhuriyet.edu.tr - ORCID ID: 0000-0002-8775-1119

ÖZET

Engelli bireye sahip olmak, aile yaşamında pek çok yönüyle köklü değişimlere neden olmaktadır. Bu durum, aile üyelerinin rollerinden günlük yaşam rutinlerine, ekonomik koşullardan sosyal ilişkilere kadar birçok alanda etkili olmaktadır. Özellikle tanı süreciyle birlikte aileler genellikle şok, inkâr, suçluluk ve üzüntü gibi yoğun duygusal tepkiler yaşayabilmektedir. Zamanla bu duygular yerini kabullenme ve baş etme çabalarına bıraksa da, aile yaşamı yeniden şekillenmek zorunda kalır. Engelli bireyin özel bakım ihtiyacı, ebeveynlerin zaman ve enerji kaynaklarını büyük ölçüde etkilerken, kimi zaman diğer kardeşlerin ihmal edilmesine veya aile içi ilişkilerin zayıflamasına neden olabilmektedir. Ayrıca, ek sağlık ve eğitim harcamaları ekonomik yükü artırırken, toplumsal dışlanma ve sosyal destek eksikliği de ailelerin psikolojik dayanıklılığını zorlamaktadır. Bu nedenle, engelli bireye sahip ailelerin yaşam kalitesini artırmaya yönelik sosyal destek, danışmanlık ve rehberlik hizmetlerinin sağlanması büyük önem taşımaktadır. Bu çalışmada 6-12 yaş aralığında bulunan engelli çocukları olan ailelerin hayatlarındaki değişimlerin incelenmesi araştırılmaktadır. Araştırma nitel yönteme uygun olarak tasarlanmıştır. Araştırma verilerinin elde edilmesinde üç sorudan oluşan yarı yapılandırılmış görüşme formu kullanılmıştır. 20 ebeveynle görüşülmüştür. Alınan yanıtlara içerik analizi uygulanmıştır. Elde edilen bulgulara göre engelli bireylerle yaşamanın bireysel ve toplumsal düzeyde çok boyutlu etkileri olduğunu ortaya koymakta; ailelerin ve engelli bireylerin desteklenmesi için sosyal hizmetlerin, farkındalık artırma çalışmalarının ve kapsayıcı politikaların önemini vurgulamaktadır. Engelli bireylerin toplumsal hayata katılımının hem fiziksel engeller hem de sosyal tutumlar nedeniyle sınırlı kaldığını ve bu alanda kapsamlı düzenlemeler ile bilinçlendirme çalışmalarının zorunlu olduğunu göstermektedir. Ayrıca veriler, engelli bireylere yönelik hizmetlerde ilerlemeler olmakla birlikte, erişim, kapsam ve sosyal destek alanlarında önemli eksikliklerin devam ettiğini ortaya

ISBN NR. : 978-625-5694-38-6

koymaktadır. Bu durum, daha kapsamlı politikalar geliştirilmesini, kaynakların etkin kullanılmasını ve toplumsal farkındalığın artırılmasını gerektirmektedir.

ABSTRACT

Having a disabled person causes radical changes in many aspects of family life. This impacts many areas, from family members' roles and daily routines to economic conditions and social relationships. Families often experience intense emotional reactions such as shock, denial, guilt, and sadness, particularly during the diagnosis process. While these feelings eventually give way to acceptance and coping strategies, family life is forced to reshape. The specialized care needs of a disabled person significantly impact parents' time and energy resources, sometimes leading to the neglect of other siblings or the weakening of family relationships. Furthermore, additional healthcare and education expenses increase the economic burden, while social exclusion and lack of social support strain families' psychological resilience. Therefore, providing social support, counseling, and guidance services to improve the quality of life for families with disabled individuals is crucial. This study investigates the changes in the lives of families with disabled children aged 6-12. The research was designed using a qualitative method. A semi-structured interview form consisting of three questions was used to collect research data. Twenty parents were interviewed. Content analysis was applied to the responses. The findings reveal that living with individuals with disabilities has multidimensional impacts on both the individual and societal levels, emphasizing the importance of social services, awareness-raising efforts, and inclusive policies to support families and individuals with disabilities. They demonstrate that the participation of individuals with disabilities in social life is limited due to both physical barriers and social attitudes, and that comprehensive regulations and awareness-raising efforts are essential in this area. Furthermore, the data reveal that while there have been advancements in services for individuals with disabilities, significant gaps in access, coverage, and social support remain. This necessitates the development of more comprehensive policies, the effective use of resources, and increased public awareness.

Keywords: Disabled child, parent, awareness

1. GİRİŞ

Engelli bireye sahip olmak, aile yaşamında kapsamlı ve çok boyutlu değişimlere neden olan karmaşık bir süreçtir. Bu durum, aile üyelerinin rollerinden günlük yaşam rutinlerine, ekonomik koşullardan sosyal ilişkilere kadar geniş bir alanı etkiler (Diken & Doğu, 2010). Engelli

ISBN NR. : 978-625-5694-38-6

çocuğun tanı süreci, aileler için genellikle bir kriz dönemi olarak tanımlanmakta; şok, inkâr, suçluluk, üzüntü ve kayıp gibi yoğun duygusal tepkilere yol açmaktadır (Olkin, 1999; Rolland, 1994). Bu süreçte aileler, yeni duruma uyum sağlama, başa çıkma stratejileri geliştirme ve yeniden yapılanma sürecine girerler. Ancak, bu uyum süreci her aile için farklı şekillerde ve değişik zamanlarda gerçekleşmektedir (Turnbull vd., 2015).

Engelli bireyin özel bakım gereksinimleri, ebeveynlerin zaman, enerji ve maddi kaynaklarını önemli ölçüde etkileyerek aile içi dinamiklerde dengesizliklere yol açabilmektedir (Kara ve Albayrak, 2017). Örneğin, engelli çocuğun ihtiyaçlarına yoğunlaşılması diğer kardeşlerin ihmal edilmesine veya aile üyeleri arasında iletişim ve ilişkilerde zayıflamaya neden olabilir (Dyson, 1997). Ayrıca, engelli bireyin eğitim ve sağlık hizmetlerine erişimindeki güçlükler, ailelerin ekonomik yükünü artırmakta ve sosyal dışlanma riskiyle karşı karşıya kalmalarına neden olmaktadır (Barton & Oliver, 2013). Sosyal destek mekanizmalarının yetersizliği ise ailelerin psikolojik dayanıklılığını olumsuz yönde etkilemektedir (Turnbull vd., 2015).

Türkiye bağlamında yapılan çalışmalar, engelli çocuk sahibi ailelerin karşılaştığı ekonomik, sosyal ve psikolojik sorunların çeşitliliğini ortaya koymaktadır. Yalçın ve arkadaşlarının (2018) çalışmasında, ailelerin özellikle finansal destek ve sosyal hizmetlere erişimde zorluk yaşadığı, aynı zamanda toplumun engellilere yönelik önyargılarının ailelerin sosyal katılımını sınırlandırdığı vurgulanmıştır. Benzer şekilde, Çankaya ve arkadaşlarının (2020) engelli çocuk sahibi ailelerin psiko-sosyal destek ve rehberlik hizmetlerine gereksinim duyduklarını belirtmişlerdir. Ayrıca, engel türüne göre yaşanan deneyimlerde farklılıklar gözlemlenmektedir. Örneğin, zihinsel engelli çocuk sahibi ailelerde, bakım sürecinin karmaşıklığı ve sosyal dışlanmanın yoğunluğu daha belirginken; bedensel engelli çocuk sahibi ailelerde fiziksel bakımın getirdiği zorluklar ve ekonomik yük ön plana çıkmaktadır (Şahin ve Öztürk, 2019).

Literatürde, engelli çocuk sahibi ailelerin yalnızca çeşitli zorluklar yaşamakla kalmayıp aynı zamanda dayanıklılık ve uyum becerilerini geliştirebildikleri belirtilmektedir. Sosyal destek, bilgi ve rehberlik hizmetleri, ailelerin stresle başa çıkma kapasitelerini artırmada kritik bir rol üstlenmektedir (Pakenham & Cox, 2012). Bu nedenle, engelli bireylerin ailelerine yönelik bütüncül destek programlarının geliştirilmesi ve etkin bir şekilde uygulanması büyük önem taşımaktadır. Ancak Türkiye'de, engelli çocuk sahibi ailelerin deneyimlerini nitel yöntemlerle derinlemesine inceleyen çalışmalar sınırlı sayıdadır. Bu durum, söz konusu alanda daha fazla araştırma yapılması gerekliliğini ortaya koymaktadır. Bu bağlamda, mevcut çalışma; 6-12 yaş aralığında engelli çocuğa sahip ailelerin hayatlarında meydana gelen değişimleri, karşılaştıkları

ISBN NR. : 978-625-5694-38-6

zorlukları ve yararlandıkları destek unsurlarını nitel bir bakış açısıyla inceleyerek alan yazına katkı sağlamayı amaçlamaktadır.

2. YÖNTEM

2.1. Araştırma Deseni

Bu çalışma, engelli çocuk sahibi ailelerin yaşadıkları değişimleri anlamaya yönelik nitel araştırma yaklaşımı benimsenmiştir. Nitel araştırmalar, bireylerin deneyimlerini, algılarını ve yaşantılarını derinlemesine anlamak için uygun bir yöntemdir (Creswell, 2013). Araştırmada, yarı yapılandırılmış görüşme formu kullanılarak veri toplanmıştır.

2.2. Çalışma Grubu

Araştırma, 6-12 yaş aralığında engelli çocuğa sahip olan 20 ebeveyn ile yürütülmüştür. Katılımcılar, amaçlı örnekleme yöntemiyle belirlenmiştir. Amaçlı örnekleme, araştırmanın amacına uygun, bilgi sağlayabilecek katılımcıların seçilmesini sağlar (Patton, 2015). Katılımcıların demografik bilgileri aşağıda yer alan Çizelge 1'de sunulmaktadır.

Çizelge 1. Katılımcıların Demografik Bilgileri

Değişkenler		***f***	**%**
Cinsiyet	Kadın	20	100.0
	Erkek	-	-
Yaş	26-30	1	5.0
	31-35	7	35.0
	36-40	2	10.0
	41-45	7	35.0
	46 +	3	15.0
Eğitim	İlkokul (İ)	5	25.0
	Ortaokul (O)	-	-
	Lise (L)	10	50.0
	Üniversite (Ü)	4	20.0
	Lisansüstü (LÜ)	1	5.0
Çocuk Sayısı	1	2	10.0
	2	7	35.0
	3	4	40.0

ISBN NR. : 978-625-5694-38-6

	4	4	40.0
	5	2	10.0
	6 +	1	5.0
Meslek	Ev Hanımı	15	75.0
	Öğretmen	3	15.0
	Muhasebeci	1	5.0
	Kuaför	1	5.0

Çizelge 1'e göre, araştırmaya katılanların tamamı kadınlardan oluşmaktadır. Yaş dağılımında en yüksek oranlar %35 ile 31-35 ve 41-45 yaş gruplarında yer almaktadır. Eğitim düzeyinde katılımcıların yarısı lise mezunu olup, %25'i ilkokul, %20'si üniversite ve %5'i lisansüstü eğitim almıştır. Çocuk sayısı bakımından en fazla katılımcı iki veya daha fazla çocuğa sahip olup, özellikle 2, 3 ve 4 çocuk sahibi olanlar çoğunluktadır. Meslek dağılımında ise %75'i ev hanımıdır, geri kalanlar öğretmen, muhasebeci ve kuaför olarak yer almaktadır. Genel olarak örneklem, orta yaş grubundaki, lise ve altı eğitim seviyesine sahip, ev hanımı olan kadınlardan oluşmaktadır.

2.3. Veri Toplama Aracı

Bu araştırmada veri toplama aracı olarak, araştırmanın amacına uygun şekilde tasarlanmış yarı yapılandırılmış görüşme formu kullanılmıştır. Veri toplama aracının geliştirilme süreci, literatür taraması ve alan uzmanlarının görüşlerine dayalı olarak gerçekleştirilmiştir. Öncelikle, engelli çocuk sahibi ailelerin deneyimlerini derinlemesine anlamaya yönelik mevcut çalışmalar ve ilgili kuramsal çerçeveler incelenmiştir. Bu kapsamda, ailelerin yaşadıkları zorluklar, dayanıklılık süreçleri ve aldıkları desteklerle ilgili temel temalar belirlenmiştir. Bu temalar doğrultusunda, araştırmanın amacını yansıtacak şekilde açık uçlu ve esnek sorular tasarlanmıştır. Taslak form, iki alan uzmanına sunularak içerik geçerliliği açısından değerlendirilmiş ve önerileri doğrultusunda gerekli düzenlemeler yapılmıştır. Uzmanların geri bildirimleri, soruların anlaşılırlığı, açıklığı ve araştırma kapsamında uygunluğunun artırılmasına katkı sağlamıştır. Son hali verilen görüşme formu, üç ana sorudan oluşmakta olup, katılımcıların deneyimlerini derinlemesine ifade edebilmelerine olanak tanıyacak şekilde yapılandırılmıştır. Yarı yapılandırılmış görüşme formunun tercih edilmesinin nedeni, belirli temalar çerçevesinde veri toplanırken aynı zamanda katılımcıların kendi ifadeleriyle özgürce

ISBN NR. : 978-625-5694-38-6

düşüncelerini aktarabilmelerine imkân tanımasıdır. Bu sayede, araştırmanın nitel doğasına uygun, zengin ve kapsamlı veriler elde edilmiştir. Görüşme soruları şunlardır:

1. Engelli bireye sahip olmak sizin hayatınızda neleri değiştirdi?
2. Size göre toplumun engelli bireyler ve ailelerine yönelik en büyük eksikliği nedir?
3. Devletin ya da toplumun size sağladığı en faydalı destek ne oldu? Eksik gördükleriniz nelerdir?

2.4. Veri Toplama Süreci

Araştırmada veri toplama süreci tamamen yüz yüze görüşmeler şeklinde gerçekleştirilmiştir. Görüşmeler, katılımcıların tercih ettiği ve rahat hissettikleri mekanlarda, genellikle evlerinde veya uygun görülen diğer ortamlarda yapılmıştır. Yüz yüze görüşme yöntemi, katılımcıların ifadelerinin daha doğal ve detaylı alınabilmesine olanak sağlamıştır. Görüşmeler öncesinde katılımcılara araştırmanın amacı, veri kullanımı, gizlilik ve gönüllülük esasları hakkında detaylı bilgilendirme yapılmış; yazılı onamları alınmıştır. Her görüşme ortalama 20-25 dakika sürmüş ve katılımcıların izinleri doğrultusunda ses kaydı yapılmıştır. Görüşmeler sırasında araştırmacı, katılımcıların rahatlığına önem vermiş, gerektiğinde açıklayıcı ve yönlendirici sorular sorarak derinlemesine bilgi edinmeye çalışmıştır. Ses kayıtları, veri analizinde kullanılmak üzere eksiksiz şekilde yazıya dökülmüş; kayıtların güvenliği sağlanarak sadece araştırma kapsamında kullanılmıştır. Bu yüz yüze görüşme yöntemi, katılımcıların deneyimlerini güvenli bir ortamda paylaşmalarına imkân vererek, araştırmanın nitel derinliğini artırmıştır.

2.5. Verilerin Analizi

Toplanan veriler, nitel araştırmalarda sıkça kullanılan içerik analizi yöntemi ile çözümlenecektir (Büyüköztürk vd., 2017). İçerik analizi, metin verilerindeki anlamlı ifadelerin sistematik olarak kodlanması ve benzer kodların gruplanarak temalar hâline getirilmesini sağlayan bir analiz tekniğidir. Bu yöntem, verilerin derinlemesine yorumlanmasına ve katılımcıların deneyimlerinin yapılandırılmasına imkân tanır. Analiz sürecinde öncelikle, ses kayıtlarından oluşturulan görüşme metinleri dikkatlice okunmuş ve anlamlı ifadeler belirlenmiştir. Belirlenen bu anlamlı ifadeler, araştırma sorularıyla ilişkili olarak kodlanmış, benzer nitelikteki kodlar gruplandırılarak alt temalar oluşturulmuştur. Daha sonra bu alt temalar, daha kapsamlı temalar altında toplanarak bulguların bütüncül bir şekilde sunulması sağlanmıştır. Analiz sürecinde, araştırmanın güvenilirliğini artırmak amacıyla kodlama ve tema

ISBN NR. : 978-625-5694-38-6

oluşturma aşamalarında araştırmacılar arasında tutarlılık sağlanmasına özen gösterilmiştir. Doğrudan alıntılarda katılımcıların kimlik bilgileri gizlenmiş ve kodlamaya gidilmiştir. Örnek: 31/35-L ifadesinin açılımı: 31-35 yaş aralığında, lisans eğitimine sahip anlamındadır.

2.6. Etik Hususlar

Araştırmaya katılan tüm bireyler gönüllü olarak çalışmaya katılmıştır. Verilerin gizliliği sağlanarak ve kişisel bilgiler araştırma raporlarında anonimleştirilmiştir.

3. BULGULAR

Bu başlık altında araştırma soruları çerçevesinde elde edilen bulgulara yer verilmektedir. İlk soru olan *"Engelli bireye sahip olmak sizin hayatınızda neleri değiştirdi?"* sorusuna katılımcıların verdikleri yanıtların analizi sonucunda elde edilen temalar ve alt temalar aşağıda Çizelge 2'de sunulmaktadır.

Çizelge 2. Engelli Bireye Sahip Olan Ebeveynlerin Hayatındaki Değişimler

Tema başlığı	**Alt temalar**	***f***
Bakış Açısı ve Duygusal Değişim	-Hayata olumlu bakış kazanma - Şükretme ve mutluluğun artması - Hayatın kıymetini anlama	**7**
Sabır ve Dayanıklılık Gelişimi	- Sabırlı olmayı öğrenme - Güçlü ve dayanıklı olma	**6**
Yaşam Düzeni ve Rutinlerde Değişim	- Hayatın engelli bireyin ihtiyaçlarına göre şekillenmesi - İş ve sosyal yaşamda değişiklikler	**5**
Empati, Koruma ve Toplumsal Duyarlılık	- Empati kurma - Koruyucu tutum - Engelli bireylere duyarlılık	**4**
Anne-Baba ve Aile Rolünde Değişim	- Anne-baba rolünü yeniden öğrenme - Çocuğa titizlikle yaklaşma	**4**
Hayatın Olumsuzluklarından Etkilenme	- Korku, endişe ve zorluklar - Durumu kabul edip çözüm üretme	**3**

ISBN NR. : 978-625-5694-38-6

Değişiklik Olmayanlar	- Hayatta değişiklik olmadığını ifade edenler	**1**

Araştırma kapsamında katılımcıların en çok belirttiği tema, hayatlarına olumlu bir bakış kazanma, şükretme ve mutluluğun artması gibi duygusal değişimlerdir. Bunu, sabır ve dayanıklılık gelişimi ile yaşam düzeni ve rutinlerdeki değişiklikler takip etmektedir. Katılımcılar ayrıca empati, koruma ve toplumsal duyarlılık gibi sosyal boyutta değişiklikler yaşarken, anne-baba ve aile rollerinde de dönüşüm gözlemlenmiştir. Bazı katılımcılar ise engelli bireyle yaşamanın zorlukları ve endişeleriyle karşılaşırken, çok azı hayatlarında herhangi bir değişiklik olmadığını ifade etmiştir. Aşağıda her tema için örnek alıntılara yer verilmiştir.

Bakış Açısı ve Duygusal Değişim

"Bana şükür etmeyi daha mutlu olmayı, hayata daha da bağlanmayı öğrettin." (31/35-Ü)

"Normalde üzüleceğim yahut kafama takacağım birçok şeyi artık umursamıyorum, insanların beni incitmesine asla izin vermiyorum ve çok daha sabırlıyım." (31/35-LÜ)

Sabır ve Dayanıklılık Gelişimi

"Sabırlı olmayı öğrendim." (31/35-Ü)

"*Sabır olmayı ve güçlü olmayı öğrendim."* (26/30-L)

Yaşam Düzeni ve Rutinlerde Değişim

"Bütün hayatımı ona göre şekillendirdim. İşi bıraktım. Sadece çocuğum ve ben varız." (41/45-L)

"Artık her şeyim ona bağlı (yeme, içme, gezme, eğlenme, uyuma, özel hayatım)." (41/45-Ü)

Empati, Koruma ve Toplumsal Duyarlılık

"Tamamen empati kurmamı sağladı. Daha çok engelli bir bireyin gözünden hayatınızı anlamlandırıyorsunuz." (41/45-L)

"Asıl engelin kalpte olduğunu öğretti. İnsan insana sevince engel yok olur." (41/45-İ)

Anne-Baba ve Aile Rolünde Değişim

"Anne olmayı yeniden öğrendim." (31/35-L)

ISBN NR. : 978-625-5694-38-6

"Sabırlı olmak, anne olmanın daha olarak üstüne titremek, özen göstermek, onun geleceğini düşünmek." (31/35-L)

Hayatın Olumsuzluklarından Etkilenme

"İlk çocuğun bedensel engelli olunca çok korktum. Ona yetemeyeceğini düşündüm ama sabırlı olmayı öğrendim." (31/35-L)

"Durumu normal kabul etmeye başlıyorsunuz. Zorlukları olsa da hayatı gerçeğe uygun planlamaya uğraşıyorsunuz." (41/45-L)

Değişiklik Olmayanlar

"Benim için bir değişiklik olmadı." (31/35-İ)

İkinci soru olan *"Size göre toplumun engelli bireyler ve ailelerine yönelik en büyük eksikliği nedir?"* sorusuna katılımcıların verdikleri yanıtların analizi sonucunda elde edilen temalar ve alt temalar aşağıda Çizelge 3'te sunulmaktadır.

Çizelge 3. Toplumun Engelli Bireyler ve Ailelerine Eksiklikleri

Tema başlığı	**Alt temalar**	***f***
Bilinçsizlik ve Bilgi Eksikliği	- Engellilik konusunda bilgi sahibi olmama - Empati eksikliği - Farklılıkları kabullenmeme	**10**
Olumsuz Tutum ve Davranışlar	- Hor görme, uzun süre bakma - Acıma duygusu ile yaklaşma - Görmezden gelme	**5**
Erişilebilirlik ve Fiziksel Mekân Yetersizliği	- Toplu taşımada yer verilmemesi - Engelli otoparkı ve asansörlerin yetersizliği - Fiziksel alanların engelli bireylere uygun olmaması	**3**
Sosyal Katılım ve Fırsat Eksikliği	- Toplumsal platformlarda yer verilmemesi - Sosyal faaliyet eksikliği - Topluma kazandırma fırsatlarının azlığı	**3**
Duyarlılık ve Empati Eksikliği	- Duyarsızlık - Nazik konuşma alışkanlığının olmaması	**2**

ISBN NR. : 978-625-5694-38-6

Destek ve Pozitif Ayrımcılık Eksikliği	- Psikolojik destek yetersizliği - Pozitif ayrımcılık uygulamalarının eksikliği	**2**

Katılımcıların en sık dile getirdiği sorun, engellilik konusunda bilinçsizlik, bilgi eksikliği, empati yoksunluğu ve farklılıkları kabullenmeme olmuştur. Olumsuz tutum ve davranışlar da dikkat çeken ikinci tema olarak öne çıkmaktadır. Bunun yanı sıra, erişilebilirlik sorunları, sosyal katılım fırsatlarının azlığı, toplumsal duyarlılık eksikliği ve pozitif ayrımcılık ile psikolojik destek yetersizlikleri de önemli engeller arasında yer almaktadır. Genel olarak bulgular, engelli bireylerin toplumsal hayata katılımını hem fiziksel hem de tutum olarak engellerin sınırladığını göstermektedir. Aşağıda her tema için örnek alıntılara yer verilmiştir.

Bilinçsizlik ve Bilgi Eksikliği

"Toplumumuz özel gereksinimli bireyler ile ilgili çok detaylı bilgi ve birikime sahip değil, empatiden yoksun, anlayışsız ve sabırsızlar." (31/35-Ü)

"Çok fazla bilinçli vatandaş yok maalesef. Engelli nedir bilmiyorlar." (26/30-L)

Olumsuz Tutum ve Davranışlar

"Bizi görmezden gelmeleri." (46+-İ)

"Hor görmeleri, soru sormaları, uzun süre bakmaları." (31/35-L)

Erişilebilirlik ve Fiziksel Mekân Yetersizliği

"Çevre düzenlemesi engelli bireylere asla uygun değil." (31/35-LÜ)

"Fiziksel mekanların yeterince erişilebilir olmaması." (41/45-L)

Sosyal Katılım ve Fırsat Eksikliği

"Toplumda daha yeni yeni yer kazanıyorlar. Engelliler için sosyal faaliyetler düzenlenmedi." (41/45-İ)

"Platformlar çok az, topluma kazandırılmaları için imkanlar yetersiz." (41/45-L)

Duyarlılık ve Empati Eksikliği

"Duyarlı olmamaları." (41/45-L)

"Engelli olan kişinin yanında daha nazik konuşabilirler." (31/35-İ)

ISBN NR. : 978-625-5694-38-6

Destek ve Pozitif Ayrımcılık Eksikliği

"Aileler tatillere gönderilmeli, psikolojik destek sağlanmalı." (41/45-İ)

"Engelli otoparkı ve asansör konusunda hassas değiller." (31/35-LÜ)

Üçüncü soru olan *"Devletin ya da toplumun size sağladığı en faydalı destek ne oldu? Eksik gördükleriniz nelerdir?* sorusuna katılımcıların verdikleri yanıtların analizi sonucunda elde edilen temalar ve alt temalar aşağıda Çizelge 4'te sunulmaktadır.

Çizelge 4. Devletin veya toplumun sağladığı destekler ve eksik yönleri

Tema başlığı	**Alt temalar**	***f***
Eğitim ve rehabilitasyon desteği (var olan imkanlar)	- Ücretsiz rehabilitasyon ve eğitim hizmetleri - Yerel yönetimlerin eğitim programları	**12**
Eğitim / rehabilitasyon yetersizliği (süre, kapsam, erişim)	- Ders saatlerinin yetersizliği - Eğitim kurumlarının azlığı - Özel gereksinimli bireyler için imkan eksikliği	**10**
Maddi destek yetersizliği	- Mevcut maddi desteğin yetersizliği - Rehabilitasyon, ulaşım, yaşam giderlerinde destek eksikliği	**8**
Sağlık hizmetleri / tedavi imkanları (var olan)	- Ücretsiz fizik, dil, konuşma terapileri - Rehabilitasyon seansları	**5**
Sağlık hizmetleri eksiklikleri (ilaç, malzeme, özel hastane erişimi)	- İlaç ve medikal malzemelerin karşılanmaması - Özel hastane ve doktorlara erişim zorluğu	**5**
Sosyal alan / erişilebilirlik eksikliği	- Engelli bireyler için park, bahçe, sosyal alan eksikliği	**4**
Toplumdan Destek Eksikliği	- Toplumun fayda sağlamaması - Sosyal dayanışma yetersizliği	**2**

Katılımcılar, en fazla mevcut eğitim ve rehabilitasyon desteklerinden memnuniyet bildirmiştir; özellikle ücretsiz hizmetler ve yerel yönetimlerin sağladığı programlar öne çıkmaktadır. Ancak, eğitim ve rehabilitasyon hizmetlerinin süre, kapsam ve erişim açısından yetersizliği önemli bir sorun olarak belirtilmiştir. Maddi destek eksikliği, sağlık hizmetleri ve tedavi imkanlarındaki kısıtlılıklar, sosyal alan yetersizlikleri ve toplumdan yeterli desteğin sağlanmaması diğer öne

ISBN NR. : 978-625-5694-38-6

çıkan bulgular arasındadır. Genel olarak veriler, mevcut hizmetlerin olumlu yönleri bulunmakla birlikte, kapsam ve erişim sorunlarının engelli bireylerin yaşam kalitesini sınırlandırdığını göstermektedir. Aşağıda her tema için örnek alıntılara yer verilmiştir.

Eğitim ve Rehabilitasyon Desteği (Var Olan)

"Rehabilitasyonlarda en faydalı her şekilde ders alma imkânımız var. Hiçbir ücret ödemeden çeşitli yerlerden faydalanabiliyoruz." (41/45-Ü)

"Devletin olanak olarak eğitime ve fiziki rehabilitasyona destek vermesi. Özellikle servis yönünden yardımcı olmaları." (31735-L)

Eğitim ve Rehabilitasyon Eksiklikleri

"Yerel yönetimlerin bize sunduğu eğitimlerden faydalanıyoruz ve yetersiz bulduğumu da ifade etmeliyim. Daha fazla eğitim ve olanak beklentisindeyiz." (31/35-Ü)

"Ders saatlerinin yetersiz olması, birçok derse destek alınamaması." (41/45-İ)

Maddi Destek Yetersizliği

"Maddi destek var ama yeterli değil. Eğitime erişim yeterli değil." (46+-İ)

"Üç kuruş para veriyor. Başka bir şey yok." (41/45-L)

Sağlık Hizmetleri (Var Olan)

"Devletin faydaları sağlık açısından baktığımızda bireyin bedensel engelli olduğunda verdiği ücretsiz seanslar (fizik, dil, konuşma terapisi gibi) oldu." (41/45-L)

Sağlık Hizmetleri Eksiklikleri

"Ben oğlumun ilaçlarını ve medikal malzemelerini kendi cebimden temin ediyorum. Birçok epilepsi ilacını devlet karşılamıyor ya da ülkede yok." (31/35-LÜ)

"Maddi olarak devlet hastaneleri hariç böyle çocuklara özel sağlık sigortası olmasını çok isterdim." (41/45-L)

Sosyal Alan ve Erişilebilirlik Eksiklikleri

"Özel çocuklara uygun erişilebilir parklar, bahçeler yapılabilir." (36/40-Ü)

"Engelli çocukların sosyalleşebileceği alanlar yeterli değil." (18-K)

ISBN NR. : 978-625-5694-38-6

Toplumdan Destek Eksikliği

"Toplumdan bir fayda görmedim." (31/35- Ü)

4. SONUÇ VE TARTIŞMA

Araştırma sonuçları, engelli bireylerle birlikte yaşamanın katılımcıların duygusal, sosyal ve aile yaşamlarında çok boyutlu değişimlere yol açtığını göstermektedir. Katılımcıların en çok vurguladığı tema olan hayatlarına olumlu bakış açısı kazanma, şükretme ve mutluluğun artması, yaşanan zorluklara rağmen bireylerin psikolojik dayanıklılık ve adaptasyon süreçlerini geliştirdiğini ortaya koymaktadır (Bonanno, 2004). Bu bulgu, engelli bireylerin bakımında yaşanan stres karşısında esneklik gösterdiklerini ifade eden literatürle uyumludur (Mandleco & Webb, 2015). Sabır ve dayanıklılığın gelişimi, karşılaşılan güçlüklerle baş etme becerilerinin arttığını ve duygusal olgunluğun geliştiğini göstermektedir. Benzer şekilde, engelli çocuk ailelerinde dayanıklılık ve stres yönetiminin önemine dikkat çekilmektedir (Karaduman, Aktaş & Ayaz, 2017). Ayrıca, yaşam düzeni ve rutinlerdeki değişiklikler, ailelerin engelli bireyin gereksinimlerine göre hayatlarını yeniden şekillendirdiklerini göstermektedir (Turnbull vd., 2015).

Empati, koruma ve toplumsal duyarlılıktaki artışlar, engelli bireylerle doğrudan etkileşimlerin sosyal farkındalığı yükselttiğini ve engellilikle ilgili toplumsal önyargıların azalmasına katkı sağladığını göstermektedir (McConkey & Collins, 2010). Anne-baba ve aile rollerindeki dönüşüm ise, aile içi ilişkilerin engelli bireyin ihtiyaçları doğrultusunda yeniden organize edildiğini ve aile sisteminin dinamik olduğunu destekler niteliktedir (Zuna vd., 2009). Bununla birlikte, bazı katılımcılar engelli bireyle yaşamanın getirdiği zorlukları ve endişeleri dile getirmiş, bu sürecin kolay olmadığını ve psiko-sosyal desteğin önemini vurgulamıştır (Olsson & Hwang, 2001). Hayatlarında değişiklik olmadığını ifade edenlerin varlığı ise, engelli bireylerle yaşamın etkilerinin bireysel ve çevresel faktörlere bağlı olarak farklılık gösterdiğini ortaya koymaktadır.

Katılımcıların toplumun engellilik konusundaki en önemli sorun olarak dile getirdiği bilinçsizlik ve bilgi eksikliği, engelli bireylere yönelik empati yoksunluğu ve farklılıkları kabullenmeme gibi olumsuz sosyal tutumların gelişmesini engellemektedir. Literatürde de belirtildiği üzere, engellilik algısındaki bu eksiklikler toplumsal dışlanmayı artırmakta, engelli bireylerin yaşam kalitesini olumsuz etkilemektedir (Barnes & Mercer, 2010; Shakespeare, 2014).

ISBN NR. : 978-625-5694-38-6

Olumsuz tutum ve davranışların ikinci önemli tema olarak ortaya çıkması, engelli bireylerin karşılaştığı sosyal bariyerlerin sadece fiziksel değil, sosyal ve kültürel boyutlarının da olduğunu göstermektedir (Oliver, 1996). Katılımcıların "görmezden gelinme" ve "hor görülme" deneyimleri, toplumsal önyargı ve dışlayıcı davranışların yaygınlığını ortaya koymaktadır.

Erişilebilirlik ve fiziksel mekân yetersizliği, engelli bireylerin kamusal alanlarda hareket özgürlüğünü kısıtlamakta ve bağımsız yaşamalarını zorlaştırmaktadır. Bu durum, Türkiye'de ve dünya genelinde erişilebilirlik alanında yapılması gereken düzenlemelerin halen yetersiz olduğunu göstermektedir (TÜİK, 2022; World Health Organization, 2011). Sosyal katılım ve fırsat eksikliği ise engelli bireylerin toplumsal yaşama etkin katılımını engelleyen önemli faktörlerdendir. Engellilere yönelik sosyal faaliyetlerin ve uygun platformların yetersizliği, sosyal izolasyonu ve toplumsal uyumu olumsuz etkilemektedir (Daruwalla & Darcy, 2005).

Duyarlılık ve empati eksikliği, engellilik konusundaki bilinçsizliğin sosyal ilişkilerde de kendini gösterdiğini ortaya koymaktadır. Empati yoksunluğu, engelli bireylerin kendilerini dışlanmış ve değersiz hissetmelerine neden olmaktadır (Goodley, 2013). Son olarak, destek ve pozitif ayrımcılık eksikliği, psikolojik destek, sosyal hizmetler ve pozitif ayrımcılık politikalarının yetersizliğine işaret etmektedir; bu da engelli bireylerin hem bireysel hem toplumsal gelişimini engellemektedir (Bickenbach vd., 2014).

Katılımcıların mevcut eğitim ve rehabilitasyon desteklerinden memnuniyet duyması, devlet ve yerel yönetimlerin ücretsiz hizmetlerinin önemli bir avantaj olduğunu göstermektedir. Bu tür destekler engelli bireylerin temel ihtiyaçlarının karşılanmasında olumlu adımlar olarak yaşam kalitesini artırmaktadır (Kara & Yılmaz, 2019). Ancak eğitim ve rehabilitasyon hizmetlerinin süre, kapsam ve erişim açısından yetersizliği, engelli bireylerin ihtiyaçlarının tam karşılanamadığını göstermektedir. Maddi destek yetersizliği ve sağlık hizmetlerindeki kısıtlılıklar ise aileler üzerinde önemli bir yük oluşturmaktadır. Bu bulgu, sağlık ve sosyal hizmet alanında kapsamlı politika ve kaynak planlamasının gerekliliğini vurgulamaktadır (T.C. Aile ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı, 2021).

Sosyal alan ve erişilebilirlik eksiklikleri, engelli bireylerin toplumsal katılımını kısıtlayan önemli engeller olarak öne çıkmaktadır. Yetersiz sosyal alanlar ve erişilebilir kamusal mekanlar, sosyal izolasyona ve psiko-sosyal sorunlara yol açmaktadır (Demir & Şahin, 2020). Toplumdan destek eksikliği ise sosyal kabul ve destek mekanizmalarının yetersizliğine işaret ederek toplum bilincinin artırılması gerekliliğini göstermektedir (Ergün, 2018).

Genel olarak bulgular, engelli bireylerle yaşamanın bireysel ve toplumsal düzeyde çok boyutlu etkileri olduğunu ortaya koymakta; ailelerin ve engelli bireylerin desteklenmesi için sosyal

ISBN NR. : 978-625-5694-38-6

hizmetlerin, farkındalık artırma çalışmalarının ve kapsayıcı politikaların önemini vurgulamaktadır. Engelli bireylerin toplumsal hayata katılımının hem fiziksel engeller hem de sosyal tutumlar nedeniyle sınırlı kaldığını ve bu alanda kapsamlı düzenlemeler ile bilinçlendirme çalışmalarının zorunlu olduğunu göstermektedir. Ayrıca veriler, engelli bireylere yönelik hizmetlerde ilerlemeler olmakla birlikte, erişim, kapsam ve sosyal destek alanlarında önemli eksikliklerin devam ettiğini ortaya koymaktadır. Bu durum, daha kapsamlı politikalar geliştirilmesini, kaynakların etkin kullanılmasını ve toplumsal farkındalığın artırılmasını gerektirmektedir.

KAYNAKÇA

[1] Barton, L., & Oliver, M. (2013). *Disability studies: Past, present and future*. Routledge.

[2] Bickenbach, J. E., Chatterji, S., Badley, E. M., & Üstün, T. B. (2014). Models of disablement, universalism and the international classification of impairments, disabilities and handicaps. *Social Science & Medicine*, 38(10), 1231-1240. https://doi.org/10.1016/0277-9536(94)00159-0

[3] Bonanno, G. A. (2004). Loss, trauma, and human resilience: Have we underestimated the human capacity to thrive after extremely aversive events? *American Psychologist, 59*(1), 20–28. https://doi.org/10.1037/0003-066X.59.1.20

[4] Büyüköztürk, Ş., Kılıç Çakmak, E., Akgün, Ö. E., Karadeniz, Ş., & Demirel, F. (2017). *Bilimsel araştırma yöntemleri* (23. baskı). Pegem Akademi.

[5] Creswell, J. W. (2013). *Qualitative inquiry and research design: Choosing among five approaches* (3. baskı). SAGE Publications.

[6] Daruwalla, P., & Darcy, S. (2005). Personal and societal attitudes to disability. *Disability & Society*, *20*(3), 231–248. https://doi.org/10.1080/09687590500058694

[7] Demir, N., & Şahin, S. (2020). Engelli bireylerin sosyal katılımında erişilebilirlik sorunları. *Toplum ve Sosyal Hizmet, 31*(3), 89-105.

[8] Diken, İ. H., & Doğu, N. (2010). Engelli çocuk ailelerinin yaşadıkları güçlükler ve başa çıkma yöntemleri. *Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Fakültesi Özel Eğitim Dergisi, 11*(2), 35-48.

[9] Ergün, E. (2018). Engellilik ve toplum: Sosyal destek mekanizmalarının önemi. *Sosyoloji Araştırmaları Dergisi, 21*(4), 333-350.

[10] Goodley, D. (2013). *Disability studies: An interdisciplinary introduction*. Sage.

ISBN NR. : 978-625-5694-38-6

[11] Kara, İ., & Albayrak, M. (2017). Engelli çocuk ailelerinin yaşadığı güçlükler. *Hacettepe Üniversitesi Sağlık Bilimleri Fakültesi Hemşirelik Dergisi, 4*(1), 20-30.

[12] Kearney, P. (2006). Resilience in families of children with special needs: A critical review of the literature. *Family Journal, 14*(4), 393-400. https://doi.org/10.1177/1066480706290979

[13] Mandleco, B. L., & Webb, N. B. (2015). *Parenting children with health issues: Promoting resilience and adjustment*. Springer Publishing Company.

[14] McConkey, R., & Collins, S. (2010). Engaging with parents of children with intellectual disabilities. *Journal of Intellectual Disability Research, 54*(5), 466-477. https://doi.org/10.1111/j.1365-2788.2010.01258.x

[15] Olkin, R. (1999). *What psychotherapists should know about disability*. Guilford Press.

[16] Oliver, M. (1996). *Understanding disability: From theory to practice*. Macmillan.

[17] Olsson, M. B., & Hwang, C. P. (2001). Depression in mothers and fathers of children with intellectual disability. *Journal of Intellectual Disability Research, 45*(6), 535-543. https://doi.org/10.1046/j.1365-2788.2001.00363.x

[18] Patton, M. Q. (2015). *Qualitative research & evaluation methods* (4. baskı). SAGE Publications.

[19] Shakespeare, T. (2014). *Disability rights and wrongs revisited* (2nd ed.). Routledge.

[20] Türkiye İstatistik Kurumu [TÜİK]. (2022). *Engelliler istatistikleri*. https://www.tuik.gov.tr/

[21] Turnbull, A., Turnbull, R., Erwin, E., Soodak, L., & Shogren, K. (2015). *Families, professionals, and exceptionality: Positive outcomes through partnerships and trust* (7. baskı). Pearson.

[22] World Health Organization. (2011). *World report on disability*. WHO Press. https://www.who.int/disabilities/world_report/2011/report/en/

[23] Zuna, N., Summers, J. A., Turnbull, A. P., & Hu, X. (2009). Family outcomes and family quality of life. *Journal of Policy and Practice in Intellectual Disabilities, 6*(2), 121-128. https://doi.org/10.1111/j.1741-1130.2009.00216.x

ISBN NR. : 978-625-5694-38-6

SEREBRAL PALSİ'Lİ BİREYLERİN AİLELERİNİN FARKINDALIKLARI

AWARENESS OF FAMILIES OF INDIVIDUALS WITH CEREBRAL PALSY

Yüksek Lisans Öğrencisi KÜBRA ARSLAN[1], Doç. Dr, AYSEL ARSLAN [2]

[1] Tekirdağ Namık Kemal Üniversitesi, Sağlık Bilimleri Enstitüsü, kubravarol34@gmail.com - ORCID ID: 0009-0000-8575-0772

[2] Sivas Cumhuriyet Üniversitesi, Eğitim Fakültesi, ayselarslan@cumhuriyet.edu.tr - ORCID ID: 0000-0002-8775-1119

ÖZET

Serebral palsili bireylerin yaşam kalitesini artırmada ailelerin rolü son derece kritiktir. Bu nedenle, ailelerin serebral palsi hakkında bilgi ve farkındalık düzeyleri, çocuğun erken tanısı, uygun rehabilitasyon hizmetlerine erişimi ve sosyal yaşama katılımı açısından belirleyici olmaktadır. Ailelerin serebral palsi'ye ilişkin yeterli bilgiye sahip olması; fiziksel, duygusal ve sosyal destek mekanizmalarını daha etkili kullanmalarını sağlamaktadır. Ancak birçok aile, tanı sürecinde ve sonrasında bilgi eksikliği, toplumsal önyargılar ve psikolojik yüklerle baş etmekte zorlanmaktadır. Bu bağlamda, ailelere yönelik farkındalık artırıcı eğitim programları ve psikososyal destek hizmetleri sunulması hem bireyin hem de ailenin yaşam kalitesini olumlu yönde etkilemektedir. Bu çalışmada 6-18 yaş aralığında bulunan serebral palsili çocukların ailelerinin çocuklarının durumlarına ilişkin farkındalık düzeyleri araştırılmaktadır. Araştırma nitel yönteme uygun olarak tasarlanmıştır. Araştırma verilerinin elde edilmesinde üç sorudan oluşan yarı yapılandırılmış görüşme formu kullanılmıştır. 20 ebeveynle görüşülmüş ve alınan yanıtlara içerik analizi uygulanarak elde edilen bulgular Çizelgeler halinde sunulmuştur. Elde edilen bulgulara göre ailelerin engelli çocuklarının durumu hakkında sahip oldukları bilgi düzeyinin; kabullenme süreçlerini, başa çıkma stratejilerini ve sosyal tutumlarını doğrudan etkileyen kritik bir değişken olduğunu ortaya koymaktadır. Ailelerin bilinçli çabalarına rağmen, mevcut eğitim sistemi engelli çocuklara yönelik programlarda hem nicelik hem de nitelik açısından yetersiz kalmaktadır. Bu durum, yalnızca bireysel engellerden değil; çevresel, toplumsal ve eğitim sistemine bağlı çok boyutlu faktörlerden kaynaklanmaktadır. Bu nedenle, çözüm önerilerinin bütüncül bir yaklaşımla ele alınması gerekmektedir. Sağlık ve eğitim profesyonellerinin ailelerle iş birliğini güçlendirmesi, bilgilendirme süreçlerini süreklilik arz eden bir yapıya kavuşturması ve psiko-sosyal destek mekanizmalarını çeşitlendirmesi önem taşımaktadır.

ISBN NR. : 978-625-5694-38-6

Anahtar Kelimeler: Serebral palsi, ebeveyn, farkındalık

ABSTRACT

The role of families in improving the quality of life of individuals with cerebral palsy is extremely critical. Therefore, families' knowledge and awareness levels about cerebral palsy are crucial for the child's early diagnosis, access to appropriate rehabilitation services, and participation in social life. Adequate knowledge about cerebral palsy enables families to use physical, emotional, and social support mechanisms more effectively. However, many families struggle to cope with a lack of information, social prejudices, and psychological burdens during and after the diagnosis process. In this context, providing awareness-raising education programs and psychosocial support services to families positively impacts the quality of life of both the individual and the family. This study investigates the awareness levels of families of children with cerebral palsy between the ages of 6 and 18 regarding their children's condition. The research was designed in accordance with the qualitative method. A semi-structured interview form consisting of three questions was used to obtain the research data. Twenty parents were interviewed, and content analysis was applied to the responses, and the findings are presented in tables. According to the findings, the level of knowledge families have about the condition of their disabled children; This demonstrates that cerebral palsy is a critical variable that directly impacts acceptance processes, coping strategies, and social attitudes. Despite families' conscious efforts, the current education system remains inadequate in terms of both quantity and quality of programs for children with disabilities. This situation stems not only from individual barriers but also from multidimensional factors related to the environment, society, and the education system. Therefore, solutions must be addressed with a holistic approach. It is crucial for health and education professionals to strengthen their collaboration with families, ensure a continuous structure for informational processes, and diversify psychosocial support mechanisms.

Keywords: Cerebral palsy, parent, awareness

1. GİRİŞ

Serebral palsi (SP), gelişim çağında ortaya çıkan, ilerleyici olmayan ancak yaşam boyu süren motor bozukluklarla karakterize, postür ve hareketi etkileyen nöro-gelişimsel bir bozukluktur (Rosenbaum vd., 2007). SP, genellikle prenatal (doğum öncesi), perinatal (doğum sırası) veya postnatal (doğum sonrası) dönemde beynin gelişiminde meydana gelen, kalıcı fakat ilerleyici

ISBN NR. : 978-625-5694-38-6

olmayan hasarlar sonucu ortaya çıkmaktadır. Epidemiyolojik veriler, SP'nin dünya genelinde her 1.000 canlı doğumda 2–3 çocukta görüldüğünü, gelişmekte olan ülkelerde bu oranın daha yüksek olabileceğini göstermektedir (Oskoui vd., 2013). Bu durum, SP'yi çocukluk çağındaki en yaygın fiziksel engellilik nedenlerinden biri haline getirmektedir. SP yalnızca motor fonksiyonları etkilemekle kalmaz; sıklıkla bilişsel, duyusal, iletişimsel, davranışsal ve epileptik sorunlar gibi ek tıbbi durumlarla birlikte görülür (Novak & Morgan, 2020). Örneğin, SP'li çocukların yaklaşık %30–50'sinde epilepsi, %25–50'sinde bilişsel gerilik, %25'inde görme bozuklukları ve %10–15'inde işitme problemleri eşlik edebilmektedir (Odding vd., 2006). Bu çok boyutlu etkiler, SP'li bireylerin bakımını ve rehabilitasyonunu karmaşık hale getirirken, aynı zamanda ailelerin bakım sürecinde çok yönlü bilgi, beceri ve destek ihtiyacını da artırmaktadır.

SP'li bireylerin yaşam kalitesinin artırılmasında erken tanı ve müdahale hayati öneme sahiptir. Literatürde, erken dönemde başlatılan fizyoterapi ve multidisipliner rehabilitasyon programlarının motor gelişim, iletişim becerileri ve günlük yaşam aktiviteleri üzerinde anlamlı iyileşmeler sağladığına dair güçlü kanıtlar bulunmaktadır (Novak vd., 2017). Ancak bu süreçlerin başarısı, yalnızca sağlık profesyonellerinin müdahaleleriyle sınırlı değildir; ailelerin bilgi düzeyi, farkındalıkları ve aktif katılımı kritik belirleyicilerdendir. Aileler, SP'li çocukların günlük bakımının yanı sıra, rehabilitasyon uygulamalarının ev ortamında sürekliliğini sağlamak, beslenme ve hijyen gibi temel gereksinimleri karşılamak, eğitim ve sosyal yaşama katılımı desteklemek gibi çok yönlü görevler üstlenmektedir (Davis vd., 2010). Bununla birlikte, araştırmalar, birçok ailenin SP'nin nedenleri, klinik seyri, rehabilitasyon yöntemleri, eğitim hakları ve sosyal destek mekanizmaları konularında yeterli bilgiye sahip olmadığını ortaya koymaktadır (Mutlu vd., 2011). Bu bilgi eksikliği, tedaviye uyumun azalmasına, yanlış uygulamalara ve hatta tedavi fırsatlarının kaçırılmasına neden olabilmektedir.

Ailelerin farkındalık düzeyinin düşük olması, yalnızca tıbbi süreçleri değil, aynı zamanda psiko-sosyal uyumu da olumsuz etkileyebilmektedir. SP'li bir çocuğun bakım yükü, ebeveynlerde tükenmişlik, depresyon, sosyal izolasyon ve ekonomik zorluklara yol açabilmektedir (Raina vd., 2005). Buna karşılık, farkındalık düzeyi yüksek ailelerin bakım sürecinde daha etkin olduğu, sosyal destek ağlarını daha verimli kullandığı ve psikolojik dayanıklılıklarının daha yüksek olduğu belirlenmiştir (Özkan & Karaca, 2019). Bu bağlamda, SP'li bireylerin ailelerinin farkındalık düzeylerinin belirlenmesi ve artırılması hem bireysel hem de toplumsal düzeyde önemli kazanımlar sağlamaktadır. Bilgi düzeyi yüksek aileler, evde rehabilitasyon programlarını daha düzenli uygulayarak çocuklarının gelişiminde süreklilik

ISBN NR. : 978-625-5694-38-6

sağlayabilir, sağlık profesyonelleri ile etkin iletişim kurabilir ve sosyal haklarını savunmada daha başarılı olabilir. Ayrıca, bu tür çalışmalar, politika yapıcılar ve sağlık otoriteleri için aile eğitim programlarının tasarlanması, toplumsal farkındalık kampanyalarının planlanması ve sağlık hizmetlerinin aile odaklı şekilde yeniden yapılandırılması açısından önemli veri kaynakları oluşturmaktadır. Dolayısıyla, SP'li bireylerin ailelerinin farkındalık düzeyini inceleyen çalışmalar, yalnızca akademik bilgi üretmekle kalmaz; aynı zamanda rehabilitasyon hizmetlerinin niteliğini artırmak, ailelerin yaşam kalitesini iyileştirmek ve toplumsal bütünleşmeyi güçlendirmek gibi çok yönlü bir misyona hizmet eder. Bu yönüyle, bu tür araştırmalar hem bilimsel hem de sosyal açıdan vazgeçilmezdir.

2. YÖNTEM

2.1. Araştırma Deseni

Bu çalışma, 6–18 yaş aralığında SP'li çocukların ailelerinin çocuklarının durumlarına ilişkin farkındalık düzeylerini incelemek amacıyla nitel araştırma yöntemi ile yürütülmüştür. Araştırmada olgubilim (fenomenoloji) deseni tercih edilmiştir. Bu desen, bireylerin belirli bir olguya ilişkin yaşantılarını, algılarını ve anlamlandırma biçimlerini ortaya koymak için uygun bir çerçeve sunmaktadır (Creswell, 2013). Çalışmada, ebeveynlerin engellilik, sosyal yaşam sorunları ve eğitim programlarına yönelik farkındalıkları derinlemesine incelenmiştir.

2.2. Çalışma Grubu

Araştırmanın çalışma grubunu, Türkiye'nin farklı illerinde yaşayan ve 6-18 yaş aralığında SP tanısı almış çocuğa sahip olan 20 ebeveyn oluşturmaktadır. Katılımcılar, amaçlı örnekleme yöntemlerinden ölçüt örnekleme ile belirlenmiştir. Ölçüt olarak, ebeveynin çocuğunun SP tanısı almış olması ve araştırmaya gönüllü katılım göstermesi dikkate alınmıştır.

Çizelge 1. Katılımcıların Demografik Bilgileri

Değişkenler		***f***	**%**
Cinsiyet	Kadın	20	100.0
	Erkek	-	-
	31-35	8	40.0
	36-40	2	10.0
	41-45	7	35.0
	46 +	3	15.0

ISBN NR. : 978-625-5694-38-6

Eğitim	İlkokul (İ)	4	20.0
	Lise (L)	11	55.0
	Üniversite (Ü)	5	25.0
Çocuk Sayısı	1	1	5.0
	2	8	40.0
	3	5	25.0
	4	3	15.0
	5	3	15.0
Meslek	Ev Hanımı	14	70.0
	Öğretmen	3	15.0
	Muhasebeci	1	5.0
	Kuaför	1	5.0
	Tekstil İşçisi	1	5.0

Çizelgeye göre, araştırmaya katılanların tamamı kadınlardan oluşmaktadır. Yaş dağılımında en yüksek oranlar %40 ile 31-35 ve %35 ile 41-45 yaş gruplarında yer almaktadır. Eğitim düzeyinde katılımcıların yarısından fazlası lise mezunu olup, %20'si ilkokul, %25'i üniversite eğitimi almıştır. Çocuk sayısı bakımından en fazla katılımcı iki veya daha fazla çocuğa sahip olup, özellikle 2 ve 3 çocuk sahibi olanlar çoğunluktadır. Meslek dağılımında ise %70'i ev hanımıdır.

2.3. Veri Toplama Araçları

Araştırmada veri toplama aracı olarak yarı yapılandırılmış görüşme formu kullanılmıştır. Görüşme formu geliştirilirken öncelikle ilgili alan yazını incelenmiş ve benzer çalışmalarda kullanılan soru örnekleri değerlendirilmiştir (Rosenbaum vd., 2007; Novak vd., 2012). Elde edilen bilgi doğrultusunda araştırmanın amacına hizmet eden açık uçlu sorular tasarlanmıştır. İlk taslak form, özel eğitim ve rehabilitasyon alanında uzman iki akademisyen ile ölçme-değerlendirme alanında uzman bir akademisyenin görüşüne sunulmuştur. Uzman görüşleri doğrultusunda soruların anlaşılabilirliği, kapsamı ve yönlendirme yapmama durumu değerlendirilmiştir. Bu süreç sonunda form üç ana sorudan oluşacak şekilde son hâlini almıştır:

1. Çocuğunuzun engeli hakkında yeterli bilgiye sahip olduğunuzu düşünüyor musunuz?
2. Çocuğunuzun sosyal yaşamda karşılaştığı başlıca sorunlar nelerdir?
3. Çocuğunuzun engeline uygun eğitim programlarını araştırıyor musunuz?

ISBN NR. : 978-625-5694-38-6

Görüşme formu hazırlanırken, ilgili alan yazın taranmış ve uzman görüşü alınmıştır. Ön uygulama sonucunda soruların anlaşılır olduğu belirlenmiş ve formun son hali oluşturulmuştur.

2.4. Veri Toplama Süreci

Veriler, 2025 yılı Mart–Nisan aylarında toplanmıştır. Görüşmeler, katılımcıların tercihleri doğrultusunda yüz yüze veya çevrim içi olarak gerçekleştirilmiştir. Her bir görüşme ortalama 25–35 dakika sürmüştür. Görüşme sırasında katılımcıların izni alınarak ses kaydı yapılmış, ayrıca gerekli görülen yerlerde araştırmacı tarafından notlar tutulmuştur.

2.5. Veri Analiz Süreci

Araştırmada elde edilen veriler, nitel araştırma yaklaşımına uygun olarak içerik analizi yöntemi ile çözümlenmiştir. Görüşmelerden elde edilen yanıtlar öncelikle ses kaydından yazılı metne aktarılmış, ardından araştırmacılar tarafından tekrar tekrar okunarak veriye bütüncül bir bakış sağlanmıştır. Metinler üzerinde açık kodlama süreci uygulanmış, katılımcı ifadelerinden doğrudan çıkarılan anlamlı ifadeler kodlara dönüştürülmüştür. Benzer anlam içeren kodlar belirli kategoriler altında birleştirilmiş, bu kategoriler ise araştırmanın amaç ve soruları doğrultusunda temalara dönüştürülmüştür. Kodlama sürecinin güvenirliğini sağlamak amacıyla iki farklı araştırmacı tarafından bağımsız kodlama yapılmış ve kodlama sonuçları karşılaştırılarak görüş birliği oranı hesaplanmıştır. Uyuşmazlık yaşanan durumlarda tartışma yoluyla ortak karara varılmıştır. Elde edilen temalar, katılımcı görüşlerinden doğrudan alıntılarla desteklenmiş ve Çizelgeler halinde sunulmuştur. Böylece hem verilerin anlamlı bir biçimde organize edilmesi hem de okuyucunun bulguları katılımcı perspektifinden değerlendirebilmesi sağlanmıştır. Doğrudan alıntılarda katılımcıların kimlik bilgileri gizlenmiş ve kodlamaya gidilmiştir. Örnek: 31/35-L ifadesinin açılımı: 31-35 yaş aralığında, lise eğitimine sahip anlamındadır.

2.6. Etik İlkeler

Araştırmanın yürütülmesinde bilimsel araştırma ve yayın etiği ilkelerine uyulmuştur. Katılımcılara araştırmanın amacı, süreci ve elde edilecek verilerin gizliliği hakkında bilgi verilmiş, gönüllü katılım esas alınmıştır. Görüşmeler öncesinde yazılı ve sözlü onam alınmış, kişisel bilgiler anonimleştirilmiştir.

ISBN NR. : 978-625-5694-38-6

3. BULGULAR

Bu başlık altında araştırma soruları çerçevesinde elde edilen bulgulara yer verilmektedir. İlk soru olan *"Çocuğunuzun engeli hakkında yeterli bilgiye sahip olduğunuzu düşünüyor musunuz?"* sorusuna katılımcıların verdikleri yanıtların analizi sonucunda elde edilen temalar ve alt temalar aşağıda sunulmuş olan Çizelge 2'de yer almaktadır.

Çizelge 2. Çocuğun Engeli Hakkında Bilgi Sahipliği Durumuna İlişkin Tematik Çizelge

Tema başlığı	**Tanım İçerik ve Özeti**	***f***
Bilgi Eksikliği ve Yetersizlik	Engel hakkında bilgi eksikliği, bilinmeyenlerin olması, kendini yeterince donanımlı hissetmeme	**3**
Sürekli Öğrenme ve Gelişim	Engeli çocuğuyla birlikte öğrenme, sürekli yeni bilgiler edinme, literatürü takip etme, gelişmeleri izleme	**6**
Yeterli ve Aktif Bilgi Sahibi Olma	Engel ve tedavi süreçlerine hâkimiyet, bilinçli takip, doktorlarla iletişim, engel hakkında kapsamlı bilgi	**11**
Engel Hakkında Farkındalık ve Kendi Deneyimi	Engel sürecini benimseme, engelin yaşam boyu devam eden bir süreç olduğunu kabul etme, deneyimleyerek öğrenme	**4**
Engeli Gizleme / Sosyal Tutum	Engelin dışarıya belli edilmemesi yönünde tutum ve çabalar.	**1**

Çocuklarının engeli hakkında bilgi sahibi olma durumu, ailelerin farkındalık, kabullenme ve tutumlarını şekillendiren önemli bir değişken olarak ortaya çıkmaktadır. Bazı aileler engel hakkında eksik bilgiye sahip olduklarını ve daha fazla öğrenme ihtiyacı hissettiklerini belirtirken, birçok aile ise bilgilerini sürekli güncelleyerek bilinçli ve aktif bir rol üstlenmektedir. Bu durum, engelin yaşam boyu süren bir süreç olduğunu ve ailelerin bu sürece uyum sağlama çabalarını göstermektedir. Engelin sosyal çevreye yansıtılması konusunda ise dikkatli ve bazen de çekingen yaklaşımlar olduğu görülmektedir. Bazı aileler engeli gizleyerek dış çevrenin tepkilerinden korunmaya çalışmaktadır. Ailelerin bilgi sahibi olma düzeyi, çocuğun engeli ile başa çıkma stratejilerini ve sosyal tutumlarını belirleyen kritik bir unsur olarak karşımıza çıkmaktadır. Aşağıda her tema için örnek alıntılara yer verilmiştir.

Yetersiz veya Eksik Bilgi

ISBN NR. : 978-625-5694-38-6

"Hayır, bilmediğimiz şeyler var." (46+-İ)
"Fazla bilgi sahibi değilim." (31/35- L)

Sürekli Öğrenme ve Gelişim
"Down sendromunun ne olduğunu ben çocuğumla birlikte öğreniyorum. Her yaş her an ayrı bir deneyim oluyor." (41/45- Ü)
"Evet. Fakat her geçen gün yeni bir bilgiye sahip oluyoruz." (26/30-L)
"Çok okuyor, literatüre hâkim olmaya çalışıyorum. Birçok şeyi biliyorum zannetsem de her gün yeni birtakım şeyler öğreniyorum." (31/35-L)

Yeterli ve Aktif Bilgi Sahibi Olma
"Doğumdan sonra tanısını aldı. Gerekli tedavileri gördü ve hala görüyor. Biz aileler için ömür boyu sürecek bir durum. Elimden geleni yapıyorum." (36/40-Ü)
"Hastane işlerini hep ben yapıyorum. Doktorlarla birebir konuşuyorum." (46+-İ)
"Çocuğumun engelini ilk fark eden benim. Doktorun bir sorun yok demesine rağmen eğitime başladım ve kesintisiz devam ettik." (31/35- Ü)

Engel Hakkında Farkındalık ve Kendi Deneyimi
"Her yaş bir deneyim. Onun için her şeyi yapıyorum." (41/45-L)
"Engeli baştan beri kabul ettim, araştırdım önce kendimi eğittim." (31/35- Ü)
"Çünkü onunla birlikte her şeyi yeniden öğreniyorsunuz." (41/45-L)

Engeli Gizleme / Sosyal Tutum
"Biz engelli aileleri çocuğumuzun engelini hissettiğimiz için onlara engellerini belli etmemeye çalışıyoruz." (41/45-L

İkinci soru olan *"Çocuğunuzun sosyal yaşamda karşılaştığı başlıca sorunlar nelerdir?"* sorusuna katılımcıların verdikleri yanıtların analizi sonucunda elde edilen temalar ve alt temalar aşağıda yer alan Çizelge 3'te sunulmaktadır.

Çizelge 3. Çocuğun Sosyal Yaşamda Karşılaştığı Başlıca Sorunlara İlişkin Tematik Çizelge

Tema başlığı	**Tanım İçerik ve Özeti**	***f***

ISBN NR. : 978-625-5694-38-6

Erişilebilirlik Sorunları	Engelli çocuğun sosyal yaşamda karşılaştığı fiziksel engeller. Bebek arabasıyla her yere girememe, kaldırımların araçlarla kapanması, engelliye uygun yürüyüş yollarının olmaması, tuvalet ve bakım alanlarının yetersizliği gibi fiziksel mekân sorunları	**4**
Sosyal Dışlanma	Çocuğun sosyal çevrede görülmemesi, dışlanması, akran zorbalığı yaşaması ve bu nedenle sosyal ortamlara katılımda güçlük çekmesi. Okulda zorbalık, arkadaşların yürüyüşüyle dalga geçmesi, çocukların engelliden korkması gibi sosyal engeller	**11**
Toplumsal Bilinç ve Eğitim Eksikliği	Toplumdaki ve eğitimcilerde engelli bireylere yönelik bilinç eksikliği. Kalifiye öğretmen sıkıntısı, öğretmenlerin özel gereksinimli öğrencileri istememesi, toplumun engelli bireye karşı olumsuz tutumları ve ailelerin bu konuda yetersiz bilgilendirilmesi	**4**
Kişisel ve Duygusal Zorluklar	Çocuğun kendini ifade edememesi, konuşmaması, psikolojik destek ihtiyacı; algılamada zorluk ve fiziksel engellilik nedeniyle yaşanan güçlükler; yaşına göre geri kalma ve sosyal ortama uyum sağlamakta zorlanma	**4**

Çizelgeye göre, çocuğun sosyal yaşamda en çok karşılaştığı sorunlar erişilebilirlik eksiklikleri, sosyal dışlanma, toplumsal bilinç ve eğitim yetersizliği ile kişisel-duygusal zorluklardır. Fiziksel çevrenin uygun olmaması ve sosyal ortamlarda dışlanma, çocuğun katılımını zorlaştırıyor. Ayrıca, toplumda ve eğitimde engellilere yönelik bilinç eksikliği ve öğretmenlerin yetersizliği dikkat çekiyor. Kişisel olarak da ifade güçlüğü ve psikolojik destek ihtiyacı ön planda. Bu sorunlar, çok yönlü çözüm ve destek gerektirmektedir. Aşağıda her tema için örnek alıntılara yer verilmiştir.

Erişilebilirlik Sorunları

"Bebek arabasıyla her yere girememek. İnsanların bakışları beni daha çok rahatsız ediyor." (31/35-Ü)

ISBN NR. : 978-625-5694-38-6

"Yollar basamaklar... yürüyüşe çıkarken dümdüz gidebileceğimiz bir yol yok." (41/45-L)
"Tuvalet bakımı gerektiğinde bebek bakım odasına gidiyoruz ama oğlum oradaki bebek pusetine sığmıyor." (31/35-LÜ)

Sosyal Dışlanma
"Okulda çok zorbalık görüyor. Arkadaşları yürüyüşüyle dalga geçiyor. Okula gitmek istemiyor." (31/35-L)
"Dışlanmak, görülmemek." (31/35-L)
"Parkta çocuklar kaçıyorlar, istemiyorlar." (46+-İ)
"Toplu alanlarda dışlandığı durumlar oluyor. Çocuklar bazen çok acımasız olabiliyorlar." (36/40-Ü)

Toplumsal Bilinç ve Eğitim Eksikliği
"Kalifiye öğretmen konusunda çok zorluk çektik. Öğretmenler özel gereksinimli öğrencileri istemediklerini kendi kulaklarımla duydum." (31/35-Ü)
"Çocuğum sosyal bir çocuk fakat diğer çocuklar ondan korkuyor. Aileler çocuklara öğretmedi." (26/30-L)

Kişisel ve Duygusal Zorluklar
"Kendini ifade edememe, konuşmama. Bunun için psikoloğa gitmeye başladık." (31/35-İ)
"Çocuğumun algılaması çok olmadığı için hiçbir şeyin farkında değil ama onu taşırken çok zorlanıyorum." (31/35-LÜ)
"Yaşıtlarına göre biraz geri kalması, sorular sormaları ve bunu açıklamak istemiyor." (31/35-L)

Üçüncü soru olan *"Çocuğunuzun engeline uygun eğitim programlarını araştırıyor musunuz?"* sorusuna katılımcıların verdikleri yanıtların analizi sonucunda elde edilen temalar ve alt temalar aşağıda yer alan Çizelge 4'te sunulmaktadır.

Çizelge 4. Çocuğun Engeline Uygun Eğitim Programlarını Araştırmaya İlişkin Tematik Çizelge

Tema başlığı	**Tanım İçerik ve Özeti**	***f***
Araştırma ve Bilinçli Takip	Ebeveynlerin engeline uygun eğitim programlarını aktif olarak araştırması, sosyal medya, internet ve	**15**

ISBN NR. : 978-625-5694-38-6

	haberleri takip etmesi. Eğitim kurumlarıyla iletişimde olma ve teknolojiyi kullanma çabası	
Sınırlılıklar ve Zorluklar	Eğitim programlarının yetersizliği, özel programların maliyetli olması, uygun okul ve program eksikliği nedeniyle yaşanan güçlükler	**3**
Çocuğun İhtiyaçlarına Uygunluk Arayışı	Çocuğun özel yeteneklerine uygun program veya okul arayışı; normal okulların yeterli olmaması ve engelli çocuklar için özel eğitim kurumlarının gerekliliği	**2**

Yukarıda yer alan Çizelge 4'e göre ailelerin büyük çoğunluğunun çocuklarının engeline uygun eğitim programlarını aktif olarak araştırdığını göstermektedir. Ancak, programların yetersizliği, yüksek maliyetler ve uygun okulların eksikliği gibi zorluklar da yaşanmaktadır. Ayrıca, çocukların özel ihtiyaçlarına uygun eğitim seçenekleri bulmakta güçlük çekilmektedir. Bu durum hem bilinçli aile çabalarına hem de sistemde iyileştirmelere ihtiyaç olduğunu ortaya koymaktadır. Aşağıda her tema için örnek alıntılara yer verilmiştir.

Araştırma ve Bilinçli Takip

"Evet araştırmaya çalışıyorum. Duyduğum eğitimleri mümkünse aldırmaya çalışıyorum." (41/45-Ü)

"Elimden geldiğince bakıyorum. Sosyal medyada araştırıyorum." (41/45-L)

"Evet araştırıyorum. Günümüz teknolojisini takip ediyorum yaşına seviyesine göre eğitim kurumları ile iletişim halindeyim." (36/40-Ü)

"Sürekli araştırıyorum gidebileceğimiz bütün programları değerlendiriyorum." (31/35-Ü)

Sınırlılıklar ve Zorluklar

"Araştırıyorum ama yok. Bence normal okulda zorbalık görüyor. Rehabilitasyonda bilişsel olarak kötü ve engelli arkadaşların yanında da farklı kalıyor." (31/35-L)

"Bunların birçoğu ciddi maliyetli ve özel programlar olduğundan ekonomik olarak yalnızca ilaçlar medikale yetişebiliyoruz." (31/35-LÜ)

"Araştırıyorum ama eksik. Engelli okulları olmalı. Ne alanda iyi ise öyle yetişmeliler." (41/45-L)

ISBN NR. : 978-625-5694-38-6

Çocuğun İhtiyaçlarına Uygunluk Arayışı

"Benim çocuğum özel normal okullarda yapamaz ama çok güzel yemek yapar, dikiş diker el becerisi var. Hangi okul ona uygun hiçbir." (41/45-L)

"Her yeni, eğitimde başarılı, profesyonel ihtiyaçları deneyimlemesini istiyorum." (41/45-L)

4. SONUÇ VE TARTIŞMA

Bu araştırmada, ailelerin çocuklarının engeli hakkında bilgi sahibi olma düzeyleri ve bu bilgiye dayalı olarak geliştirdikleri farkındalıklar incelenmiştir. Bulgular, ailelerin bilgi düzeylerinin çeşitlilik gösterdiğini ortaya koymuştur. Bazı aileler engel hakkında sınırlı bilgiye sahip olduklarını ve öğrenme ihtiyacını sürdürdüklerini ifade ederken; diğerleri sürekli öğrenme ve deneyim yoluyla bilgilerini güncel tutmaktadır. Yeterli bilgiye sahip olduğunu belirten aileler, çocuklarının eğitim ve tedavi süreçlerine aktif olarak katıldıklarını vurgulamıştır. Bununla birlikte, sosyal çevreden gelebilecek olumsuz tepkiler nedeniyle bazı ailelerin engeli gizleme eğilimi gösterdiği de görülmüştür.

Elde edilen bulgular, literatürdeki mevcut çalışmalarla büyük ölçüde paralellik göstermektedir. Kyzar ve arkadaşlarının (2012), engelli çocuğa sahip ebeveynlerin bilgiye erişim düzeylerinin sosyal destek algıları ve psikolojik dayanıklılıklarıyla güçlü bir ilişkisi olduğunu belirtmektedir. Benzer şekilde Bailey ve Simeonsson (1988), yeterli bilgiye sahip ailelerin erken müdahale programlarına daha aktif katıldığını ve çocuklarının eğitiminde daha yüksek düzeyde sorumluluk aldığını vurgulamaktadır. Bu durum, araştırmamızda ortaya çıkan sürekli öğrenme ve gelişim temasını desteklemektedir. Nitekim Dunst ve Trivette'nin (2009) *"Family Capacity-Building"* yaklaşımına göre ailelerin sürekli bilgi edinme ve yeni stratejiler geliştirme süreçleri, ebeveyn yetkinliğini ve çocukların gelişim sonuçlarını olumlu yönde etkilemektedir.

Araştırmada belirlenen engeli gizleme eğilimi, Goffman'ın (1963) damgalanma teorisi ile de açıklanabilir. Toplumsal önyargılar ve damgalama, aileleri bazen engeli görünür kılmaktan kaçınmaya yöneltmektedir. Green (2003) ve Gray (2002) tarafından yapılan çalışmalar da sosyal çevreden gelebilecek olumsuz tepkilerden kaçınmak için ailelerin engeli gizleme veya hafifletme stratejileri geliştirdiğini ortaya koymaktadır. Bu bağlamda, ailelerin bilgi düzeyini artırmaya yönelik programların yalnızca bilgi aktarımı ile sınırlı kalmaması; damgalama ile başa çıkma, sosyal kabulü artırma ve toplumsal farkındalık oluşturma gibi unsurları da içermesi gerektiği görülmektedir.

Araştırmada elde edilen bir diğer önemli bulgu da özel gereksinimli çocukların sosyal yaşamda karşılaştıkları sorunların çok boyutlu olduğudur. Elde edilen veriler, erişilebilirlik eksiklikleri,

ISBN NR. : 978-625-5694-38-6

sosyal dışlanma, toplumsal bilinç ve eğitim yetersizlikleri ile kişisel-duygusal zorlukların öne çıktığını göstermektedir. Özellikle fiziksel çevrenin yetersizliği, çocukların sosyal etkinliklere katılımını sınırlayan temel bir faktör olarak belirlenmiştir. Bu durum, World Health Organization (2011) tarafından vurgulanan, engellilerin toplumsal yaşama tam ve etkin katılımının önündeki en büyük engellerden birinin fiziksel erişilebilirlik eksiklikleri olduğu görüşüyle örtüşmektedir.

Sosyal dışlanma, bulgularda en sık dile getirilen sorunlardan biridir. Katılımcı ifadeleri hem akran zorbalığı hem de toplu alanlarda dışlanma gibi deneyimlerin, çocukların okul ve sosyal ortamlara katılım isteğini azalttığını ortaya koymaktadır. Literatürde de benzer şekilde, Nowicki ve Sandieson (2002), engelli çocukların akran kabulünde önemli güçlükler yaşadığını ve bunun psikososyal gelişimleri üzerinde olumsuz etkiler yarattığını belirtmiştir. Sosyal dışlanma deneyimleri, çocukların özgüven ve aidiyet duygusunu zedeleyerek, uzun vadede sosyal izolasyona yol açabilmektedir (Bunch & Valeo, 2004).

Bulgularda dikkat çeken bir diğer tema, toplumsal bilinç ve eğitim yetersizliğidir. Katılımcılar, öğretmenlerin özel gereksinimli öğrencilerle çalışmaya isteksiz olduklarını veya gerekli yeterlilikleri taşımadıklarını belirtmiştir. Bu bulgu Florian ve Black-Hawkins'in (2011) kapsayıcı eğitim anlayışında öğretmen yeterliliğinin belirleyici rolüne ilişkin vurgusuyla paralellik göstermektedir. Ayrıca, ailelerin toplumun genelinde özel gereksinimli bireylere yönelik farkındalık eksikliğine işaret etmesi, Oliver'ın (1990) sosyal engellilik modelinde tanımladığı toplumsal bariyerlerin güncelliğini koruduğunu göstermektedir. Kişisel ve duygusal zorluklar da önemli bir bulgu olarak öne çıkmıştır. İfade güçlüğü, kendini ifade etmekten kaçınma ve psikolojik destek ihtiyacı, çocukların hem akademik hem de sosyal gelişim süreçlerini doğrudan etkilemektedir. Lindsay ve McPherson (2012), iletişim güçlüğü yaşayan çocukların sosyal katılım düzeylerinin düşük olduğunu ve psikolojik destek mekanizmalarının bu noktada kritik bir rol oynadığını belirtmektedir.

Araştırma bulguları, ailelerin büyük çoğunluğunun çocuklarının engeline uygun eğitim programlarını aktif biçimde araştırdığını göstermektedir. Bu durum, ailelerin çocuklarının gelişimi ve eğitim süreci konusunda bilinçli, çözüm odaklı ve aktif bir yaklaşım sergilediğini ortaya koymaktadır. Literatürde de benzer şekilde, Turnbull ve arkadaşları (2015), ailelerin aktif araştırma ve bilgi arayışının, çocukların eğitim fırsatlarının çeşitlenmesi ve bireyselleştirilmiş eğitim planlarının daha etkili uygulanmasında kritik rol oynadığını belirtmektedir. Bununla birlikte, bulgular programların yetersizliği, yüksek maliyetler ve uygun okulların sınırlı olması gibi yapısal engellere de işaret etmektedir. Bu durum, UNESCO'nun

ISBN NR. : 978-625-5694-38-6

(2020) kapsayıcı eğitim raporunda vurgulanan, eğitimde fırsat eşitliğinin önündeki ekonomik ve yapısal engellerle örtüşmektedir. Özellikle ekonomik kısıtlılıklar, ailelerin çocuklarının ihtiyaçlarına uygun özel programlara erişimini sınırlandırmakta; bu da eğitimde eşitlik ilkesini zedelemektedir (Emerson vd., 2010).

Bulgular, ayrıca ailelerin yalnızca genel eğitim programları değil, çocuklarının bireysel yetenek ve ilgi alanlarına uygun mesleki ve beceri temelli eğitim seçenekleri arayışında olduğunu ortaya koymuştur. Florian ve Beaton (2018), kapsayıcı eğitim politikalarının yalnızca akademik içerik değil, aynı zamanda bireysel yetenekleri geliştirecek programları da içermesi gerektiğini vurgulamaktadır. Bu bağlamda, araştırmamızdaki ailelerin *"Çocuğun el becerileri"* ve *"Mesleki yönelim"* gibi konuları ön plana çıkarması, eğitim sisteminin çeşitlendirilmiş ve esnek öğrenme yolları sunması gerektiğini göstermektedir.

Sonuç olarak, araştırma bulguları, ailelerin engelli çocuklarının durumu hakkında sahip oldukları bilgi düzeyinin; kabullenme süreçlerini, başa çıkma stratejilerini ve sosyal tutumlarını doğrudan etkileyen kritik bir değişken olduğunu ortaya koymaktadır. Ailelerin bilinçli çabalarına rağmen, mevcut eğitim sistemi engelli çocuklara yönelik programlarda hem nicelik hem de nitelik açısından yetersiz kalmaktadır. Bu durum, yalnızca bireysel engellerden değil; çevresel, toplumsal ve eğitim sistemine bağlı çok boyutlu faktörlerden kaynaklanmaktadır. Bu nedenle, çözüm önerilerinin bütüncül bir yaklaşımla ele alınması gerekmektedir. Sağlık ve eğitim profesyonellerinin ailelerle iş birliğini güçlendirmesi, bilgilendirme süreçlerini süreklilik arz eden bir yapıya kavuşturması ve psiko-sosyal destek mekanizmalarını çeşitlendirmesi önem taşımaktadır. Ayrıca, fiziksel erişilebilirliğin artırılması, öğretmenlerin kapsayıcı eğitim konusundaki mesleki gelişimlerinin desteklenmesi, toplumsal farkındalık kampanyalarının yaygınlaştırılması ve uygun eğitim programlarının çeşitlendirilmesi gerekmektedir. Politika yapıcılar ve eğitim otoritelerinin, maliyetlerin azaltılması, erişilebilirliğin artırılması ve mesleki beceri geliştirme programlarının yaygınlaştırılması yönünde stratejiler geliştirmesi hem çocukların gelişim süreçlerinin hem de ailelerin uyum kapasitelerinin daha etkin bir şekilde desteklenmesini sağlayacaktır. Böylelikle, engelli çocukların potansiyellerini gerçekleştirmeleri ve sosyal katılımlarının artması mümkün olacaktır.

KAYNAKÇA

[1] Bailey, D. B., & Simeonsson, R. J. (1988). Family assessment in early intervention. *Merrill-Palmer Quarterly, 34*(3), 303–321.

ISBN NR. : 978-625-5694-38-6

[2] Creswell, J. W. (2013). *Research design: Qualitative, quantitative, and mixed methods approaches* (4th ed.). SAGE Publications.

[3] Davis, E., Shelly, A., Waters, E., Boyd, R., Cook, K., & Davern, M. (2010). The impact of caring for a child with cerebral palsy: Quality of life for mothers and fathers. *Child: Care, Health and Development, 36*(1), 63–73. https://doi.org/10.1111/j.1365-2214.2009.00979.x

[4] Dunst, C. J., & Trivette, C. M. (2009). Capacity-building family-systems intervention practices. *Journal of Family Social Work, 12*(2), 119–143. https://doi.org/10.1080/10522150802713322

[5] Emerson, E., Robertson, J., & Wood, J. (2010). The association between poverty and the mental health of children with intellectual disabilities: A systematic review. *Journal of Intellectual Disability Research, 54*(12), 1117–1128. https://doi.org/10.1111/j.1365-2788.2010.01318.x

[6] Florian, L., & Beaton, M. (2018). Inclusive pedagogy in action: Getting it right for every child. *International Journal of Inclusive Education, 22*(8), 870–884. https://doi.org/10.1080/13603116.2017.1412513

[7] Goffman, E. (1963). *Stigma: Notes on the management of spoiled identity*. Prentice-Hall.

[8] Gray, D. E. (2002). "Everybody just freezes. Everybody is just embarrassed": Felt and enacted stigma among parents of children with high functioning autism. *Sociology of Health & Illness, 24*(6), 734–749. https://doi.org/10.1111/1467-9566.00316

[9] Green, S. E. (2003). "What do you mean 'what's wrong with her?'": Stigma and the lives of families of children with disabilities. *Social Science & Medicine, 57*(8), 1361–1374. https://doi.org/10.1016/S0277-9536(02)00511-7

[10] Kyzar, K., Turnbull, A., Summers, J. A., & Gómez, V. A. (2012). The relationship of family support to family outcomes: A synthesis of key findings from research on severe disability. *Research and Practice for Persons with Severe Disabilities, 37*(1), 31–44. https://doi.org/10.2511/027494812800903247

[11] Mutlu, A., Kaval, S., & Korkmaz, A. (2011). Knowledge of parents of children with cerebral palsy about cerebral palsy: A descriptive study. *Turkish Journal of Pediatrics, 53*(2), 154–160.

[12] Novak, I., & Morgan, C. (2020). High-quality clinical practice guidelines for cerebral palsy: What do they tell us and what is missing? *Developmental Medicine & Child Neurology, 62*(9), 1038–1044. https://doi.org/10.1111/dmcn.14535

ISBN NR. : 978-625-5694-38-6

[13] Novak, I., Hines, M., Goldsmith, S., & Barclay, R. (2012). Clinical prognostic messages from a systematic review on cerebral palsy. *Pediatrics, 130*(5), e1285–e1312. https://doi.org/10.1542/peds.2012-0924

[14] Novak, I., Morgan, C., Adde, L., Blackman, J., Boyd, R. N., Brunstrom-Hernandez, J., … Badawi, N. (2017). Early, accurate diagnosis and early intervention in cerebral palsy: Advances in diagnosis and treatment. *JAMA Pediatrics, 171*(9), 897–907. https://doi.org/10.1001/jamapediatrics.2017.1689

[15] Odding, E., Roebroeck, M. E., & Stam, H. J. (2006). The epidemiology of cerebral palsy: Incidence, impairments and risk factors. *Disability and Rehabilitation, 28*(4), 183–191. https://doi.org/10.1080/09638280500158418

[16] Oskoui, M., Coutinho, F., Dykeman, J., Jetté, N., & Pringsheim, T. (2013). An update on the prevalence of cerebral palsy: A systematic review and meta-analysis. *Developmental Medicine & Child Neurology, 55*(6), 509–519. https://doi.org/10.1111/dmcn.12080

[17] Özkan, H., & Karaca, S. (2019). The effect of parental training on knowledge and attitudes of parents of children with cerebral palsy. *Journal of Pediatric Nursing, 44,* e50–e56. https://doi.org/10.1016/j.pedn.2018.11.001

[18] Raina, P., O'Donnell, M., Rosenbaum, P., Brehaut, J., Walter, S. D., Russell, D., … Wood, E. (2005). The health and well-being of caregivers of children with cerebral palsy. *Pediatrics, 115*(6), e626–e636. https://doi.org/10.1542/peds.2004-1591

[19] Rosenbaum, P., Paneth, N., Leviton, A., Goldstein, M., & Bax, M. (2007). A report: The definition and classification of cerebral palsy April 2006. *Developmental Medicine & Child Neurology, 49*(s109), 8–14. https://doi.org/10.1111/j.1469-8749.2007.tb12610.x

[20] Turnbull, A., Turnbull, R., Erwin, E., & Soodak, L. (2015). *Families, professionals, and exceptionality: Positive outcomes through partnerships and trust* (7th ed.). Pearson.

[21] UNESCO (2020). *Global education monitoring report 2020: Inclusion and education – All means all*. UNESCO Publishing.

[22] World Health Organization. (2011). *World report on disability*. World Health Organization. https://www.who.int/publications/i/item/9789241564182

ISBN NR. : 978-625-5694-38-6

AİLE YILMAZLIĞI VE AİLE DANIŞMANLIĞININ BİBLİYOMETRİK ANALİZİNİN İNCELENMESİ

Yüksek Lisans Öğrencisi, PINAR ERDAYI[1], Doç. Dr. CANAN ÇİTİL AKYOL[2]

[1] Sivas Cumhuriyet Üniversitesi, Sağlık Bilimleri Enstitüsü, pinar_erdayi@hotmail.com - ORCID: 0009-0009-3436-9096

[2] Sivas Cumhuriyet Üniversitesi, Edebiyat Fakültesi, canancitilakyol@cumhuriyet.edu.tr - ORCID: 0000-0002-1596-5097

ÖZET

Bu çalışmada, aile yılmazlığı ve aile danışmanlığı ile ilgili bibliyometrik bir analiz yaparak literatürdeki ailelerin hayat zorlukları ile baş edebilme ve aile yılmazlığının kaynaklarının araştırılmasına katkı sağlamak amaçlanmıştır. Araştırmada 'family resilience' ve 'family counseling' anahtar kelimeleri kullanılıp Web of Science veri tabanında taranmıştır. Çalışmada 1993-2025 yılları esas alınmış ve toplamda 328 yayına ulaşılmıştır. Bu makaleler Biblioshiny veri tabanında incelenmiş; aynı zamanda R ve R Studio yazılım programları kullanılmıştır. Yapılan analiz sonucunda en çok çalışmanın yayınlandığı yılın 49 yayın ile 2025 olduğu bulunmuştur. En önemli dergi 13 yayın ile Family Journal dergisi olmakla birlikte, 1999 yılında yayın başına en yüksek ortalama toplam atıf miktarına (121.00) sahiptir. Üç Diyagram Analizinde ülke-yazar-anahtar kelime parametrelerinin incelendiği diyagramda en önemli ülke Amerika Birleşik Devletleri, en önemli yazar Manera K.E, en önemli anahtar kelime 'resilience' dır. En üretken yazar, yayınlamış olduğu 3 yayın ile Daniels A. D.'dir. En üretken üniversite 17 yayın ile University of California System'dir. En üretken ülke (334 yayın) ile en çok atıf alan ülke (2326 yayın) Amerika Birleşik Devletleridir. En çok atıf alan yayın Luthar ve Brown'un (2007) yazdığı 'Maximizing resilience through diverse levels of inquiry: Prevailing paradigms, possibilities, and priorities for the future' adlı yayınıdır ve toplamda 220 atıf almıştır. Trend konular incelendiğinde en çok trend olan konu 'follow-up' 6 kez tekrarlanıp, 1994'ün birinci çeyreğinden 2019'ün üçüncü çeyreğine kadar trend olmuştur. Aynı zamanda 'counseling psychology' konusu 5 kez tekrarlanmış olup, 2008'in birinci çeyreğinden 2021'in üçüncü çeyreğine kadar trend olmuştur. 'Family counseling' ve 'family resilience' anahtar kelimeleri ile yapılan taramaların sonucunda 2017'den sonra bu konuyla ilgili çalışmalarda artış söz konusudur. Son yıllarda yapılan çalışmaların artışı, aile danışmanlığı alanının gelişimi açısından önemli bir unsurdur. Bu bulgular, aile yılmazlığı ve aile danışmanlığı alanında gelecekte yapılacak çalışmaların yalnızca mevcut eğilimleri takip etmekle kalmayıp aynı zamanda yenilikçi müdahale modelleri ve kültürler arası karşılaştırmalarla alanın kuramsal ve uygulamalı gelişimine yön verebilecek potansiyele sahip olduğunu göstermektedir.

Anahtar Kelimeler: Aile danışmanlığı, aile yılmazlığı, bibliyometrik analiz

ISBN NR. : 978-625-5694-38-6

FAMILY RESILIENCE AND BIBLIOMETRIC ANALYSIS OF FAMILY COUNSELING

Graduate Student, PINAR ERDAYI[1], Assoc. Prof. Dr. CANAN ÇİTİL AKYOL[2]
[1] Sivas Cumhuriyet University, Institute of Health Sciences, pinar_erdayi@hotmail.com - ORCID: 0009-0009-3436-9096
[2] Sivas Cumhuriyet University, Faculty of Letters, canancitilakyol@cumhuriyet.edu.tr - ORCID: 0000-0002-1596-5097

ABSTRACT

This study aimed to contribute to the exploration of family resilience resources and families' ability to cope with life challenges in the literature by conducting a bibliometric analysis on family resilience and family counseling. The keywords "family resilience" and "family counseling" were used to search the Web of Science database. The study covered the years 1993–2025 and included a total of 328 publications. These articles were analyzed in the Biblioshiny database, and R and R Studio software programs were also utilized. The analysis revealed that the year with the highest number of publications was 2025, with 49 publications. The most important journal was *Family Journal*, with 13 publications, and the year 1999 had the highest average total citations per publication (121.00). In the Three-Diagram Analysis examining country–author–keyword parameters, the most significant country was United States, the most significant author was Manera K.E., and the most frequently used keyword was "resilience." The most productive author was Daniels A.D., with 3 publications. The most productive university was the University of California System, with 17 publications. The United States ranked first both in productivity (334 publications) and in total citations (2326 publications). The most cited article was "Maximizing resilience through diverse levels of inquiry: Prevailing paradigms, possibilities, and priorities for the future" by Luthar and Brown (2007), with 220 citations. Regarding trending topics, the topic "follow-up" was repeated 6 times and remained a trend from the first quarter of 1994 to the third quarter of 2019. Similarly, "counseling psychology" appeared 5 times and remained a trend from the first quarter of 2008 to the third quarter of 2021. The analysis of studies with the keywords "family counseling" and "family resilience" revealed an increase in related research after 2017. The growing interest in recent years is a significant indicator of the development of the family counseling field. These findings suggest that future research on family resilience and family counseling has the potential not only to follow existing trends but also to guide the theoretical and practical development of the field through innovative intervention models and cross-cultural comparisons.

Keywords: Family counseling, family resilience, bibliometric analysis

1. GİRİŞ

Aile yılmazlığı, ailenin yaşam döngüsü içinde karşılaştığı zorluklar, krizler ve travmatik olaylar karşısında dengesini yeniden kurma, uyum sağlama ve işlevselliğini sürdürebilme kapasitesidir (Patterson, 2002; Walsh, 2003). Bu kavram, bireysel düzeyde ele alınan psikolojik dayanıklılıktan farklı olarak, sistemik bir bakış açısıyla aile üyeleri arasındaki etkileşim, bağlanma, inanç sistemi ve problem çözme süreçlerinin bütüncül bir şekilde değerlendirilmesini gerektirir (Günaydın & Akaroğlu, 2022; Kandemir, 2024). Aile yılmazlığı;

ISBN NR. : 978-625-5694-38-6

stresli olaylara rağmen ilişkisel bağlılığı koruyabilme, esnek roller geliştirebilme ve dayanışma içinde yeni anlamlar oluşturabilme kapasitesini içerir (Çakal & Güven, 2024).

Yılmaz aileler, kriz durumlarını yalnızca bir tehdit olarak değil, aynı zamanda yeniden yapılanma ve gelişim fırsatı olarak görebilmektedir. Bazı aileler yaşanan travmatik olaylar karşısında dağılırken, bazıları bu süreçten daha güçlü ve dayanıklı bir biçimde çıkmaktadır (Palavar & Öksüz, 2025). Bu durum, aile yılmazlığının doğuştan gelen sabit bir özellik değil, öğrenilebilen, geliştirilebilen ve çevresel kaynaklarla desteklenebilen dinamik bir süreç olduğunu göstermektedir (Özbay & Aydoğan, 2012).

Aile danışmanlığı uygulamaları, aile yılmazlığını geliştirmede önemli bir rol oynar. Danışmanlık süreci, ailelerin mevcut içsel ve dışsal kaynaklarını fark etmelerine, iletişim kalıplarını güçlendirmelerine ve problem çözme stratejilerini yeniden yapılandırmalarına olanak tanır (Ani vd., 2022; Aydoğan & Özbay, 2015). Özellikle stresli yaşam olaylarının ardından aile sisteminin işlevselliğini koruyabilmesi için danışmanların, dayanıklılığı artıran faktörleri tanımlamaları ve güç temelli bir yaklaşımı benimsemeleri gerekmektedir (Rutter, 1999; Simon vd., 2005).

Bu kapsamda, aile yılmazlığına ilişkin bilimsel bilgi birikiminin nasıl evrildiğini, hangi temalar ve yazarlar etrafında şekillendiğini, literatürde hangi kavramların öne çıktığını ortaya koymak önem taşımaktadır. Bibliyometrik analiz, bu amaca hizmet eden güçlü bir yöntemdir. Bilimsel yayınların yıllara, ülkelere, kurumlara, yazarlara ve temalara göre dağılımını inceleyerek araştırma alanının gelişim yönünü, üretken merkezleri ve gelecekteki araştırma eğilimlerini ortaya çıkarır (Aria & Cuccurullo, 2017).

Son yıllarda aile yılmazlığı kavramına paralel olarak, **aile danışmanlığı** alanında da dikkat çekici bir artış gözlenmektedir. Toplumsal değişim, göç, afetler, ekonomik krizler ve pandemi gibi geniş ölçekli stresörler ailelerin dayanıklılığını doğrudan etkileyerek danışmanlık ihtiyacını artırmıştır (Dursun, 2022). Bu bağlamda, aile danışmanlığının yalnızca problem çözmeye değil, aynı zamanda ailelerin koruyucu faktörlerini güçlendirmeye ve sağlıklı işleyişlerini sürdürmeye yönelik bir disiplin olarak evrildiği görülmektedir.

Bu çalışmada, **aile yılmazlığı** ve **aile danışmanlığı** alanlarındaki bilimsel üretimin 1993–2025 yılları arasındaki eğilimleri bibliyometrik yöntemle incelenmiştir. Çalışma, bu iki kavramın uluslararası düzeyde hangi yönelimler, temalar ve iş birlikleri etrafında geliştiğini ortaya koyarak hem akademik literatüre hem de uygulamalı danışmanlık alanına ışık tutmayı amaçlamaktadır. Ayrıca elde edilen bulguların, gelecekteki araştırmalar için kuramsal ve kültürler arası perspektifler geliştirmeye katkı sağlayacağı düşünülmektedir.

2. YÖNTEM

2.1.Araştırma Deseni

Bu çalışmada bibliyometrik analiz yöntemi benimsenmiştir. Bilgi, insanlığın temelini içeren ve insanların ihtiyaçlarını karşılayabilen bir araç olmuştur. Bilimin gelişmesiyle bilgilere erişim daha kolay hale gelmiştir. Fakat ulaşılan bilgilerin güvenilir olması önem taşır. Toplanmış

ISBN NR. : 978-625-5694-38-6

kolektif bilgilerle çalışmaktan ziyade sınıflandırılmış veriler ile çalışmak kullanılabilirliği artırmaktadır. Burada bibliyometrik analiz devreye girer (Ellegaard & Wallin, 2015; Passas, 2024). Bibliyometri, matematiksel ve istatistiksel yöntemin kullanımı ile birçok kaynaktan elde edilmekte olan verilerin analizini içermektedir. Bu analizler performans analizi ve bilimsel haritalama için kullanılmaktadır (Demir vd., 2024).

2.2.Veri Toplama

Bu çalışmada, aile yılmazlığı ve aile danışmanlığı ile ilgili bibliyometrik bir analiz yaparak literatürdeki ailelerin hayat zorlukları ile baş edebilme ve aile yılmazlığının kaynaklarının araştırılmasına katkı sağlamak amaçlanmıştır. Bu çalışma, 1993-2025 yılları arasındaki çalışmaları içermektedir. Anahtar kelime olarak ‘‘family resilience’’ ve ‘‘family counseling’’ anahtar kelimeleri kullanılıp Web of Science veri tabanında taranmıştır. Toplamda 328 yayın indirilmiştir. Yayın dili olarak herhangi bir sınırlama yapılmamış olup, konu alanı olarak psikoloji, sosyoloji, sağlık alanında yapılmış çalışmalar ele alınmıştır.

2.3.Data Analizi

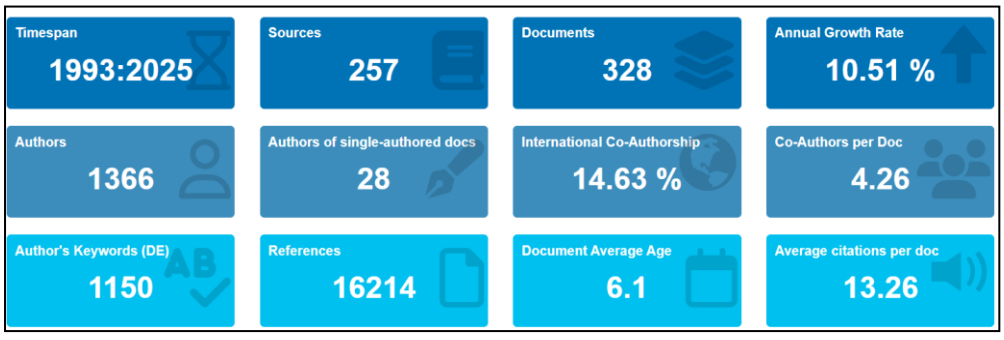
Toplanan verilerin analizi için R Studio kullanılmıştır. R Studio (Biblioshiny) kullanarak, veri analizi, *library(bibliometrix)* ve *biblioshiny()* komutlarını girerek Biblioshiny arayüzüne erişilerek başlatılmaktadır. Excel formatında indirilen veriler daha sonra arayüze yüklenir. Bu araçlar kullanılarak, ana bilgiler, yıllık yayın ve atıf durumu, üç alan diyagramı, dergiler, yazarlar, üniversiteler, ülkeler, anahtar kelimeler ve trend konular gibi metrikler üreten bibliyometrik analiz yapılmıştır.

3. BULGULAR

Bu bölümde bibliyometri sonuçlarına göre ortaya çıkan veriler sunulmuştur.

3.1.Ana Bilgiler

Web of Science veri tabanından 1993-2025 yılları arasında ‘‘family counseling’’ ve ‘‘family resilience’’ anahtar kelimeleri ile yapılan tarama sonucunda toplam 328 yayın indirildi. Bu yayınlar 1366 yazar tarafından yazılmıştır ve bunlardan 28 yazar bireysel olarak yayın yazmıştır. Yayın başına düşen yıllık ortalama atıf oranı ise 13.26 oldu. Yayınların ortalama yaşı 6.01’dir.

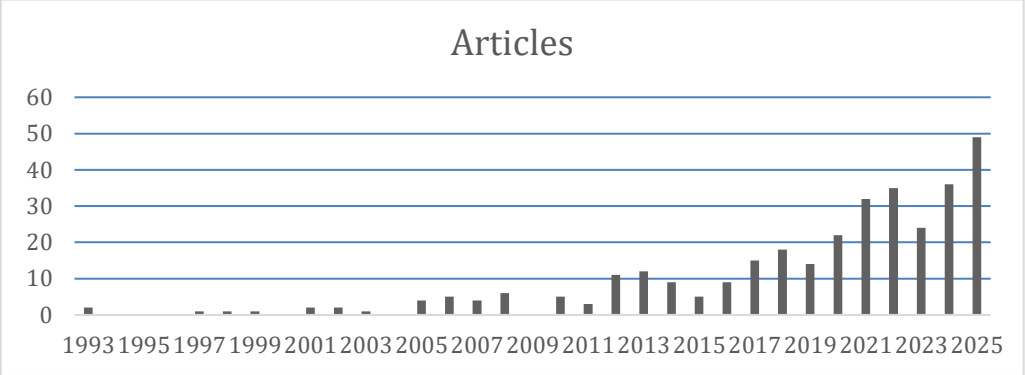

Görsel 1. Ana Bilgiler

3.2. Yayınların Yıllık Durumu

ISBN NR. : 978-625-5694-38-6

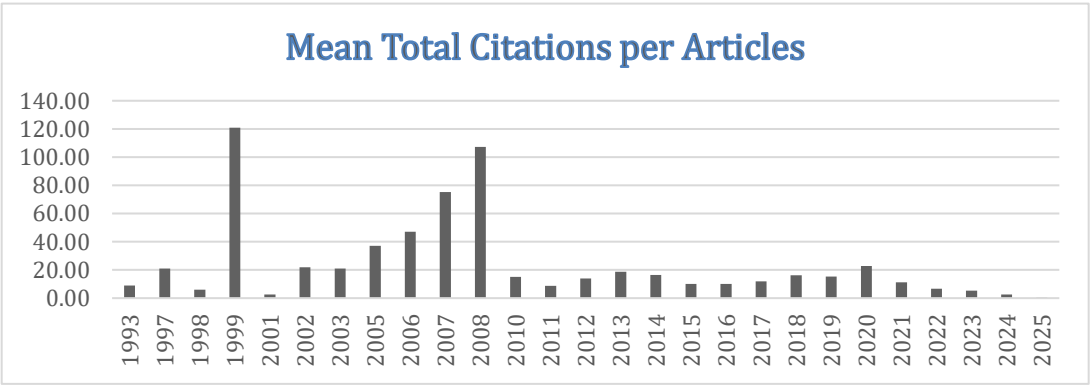
‘‘family counseling’’ ve ‘‘family resilience’’ anahtar kelimeleri ile ilgili yapılan çalışmaların yıllara göre dağılımında 2025 yılında 49, 2024 yılında 36 tane, 2023 yılında 24 tane çalışma olduğu görülmektedir.

Görsel 2. Yayınların Yıllık Durumu

3.3. Atıfların Yıllık Durumu

‘‘family counseling’’ ve ‘‘family resilience’’ anahtar kelimeleri ile ilgili yapılan çalışmaların atıfların yıllık durumu incelendiğinde atıf miktarının zaman içinde düştüğünü göstermektedir. Yıllara göre makale başına düşen ortalama toplam atıf sayısı 2025 yılında 0.31, 2024 yılında 2.50, 2023 yılında 5.25, 2022 yılında 6.69, 2021 yılında 11.34’tür. 1999 yılında makale başına en yüksek ortalama toplam atıf miktarına (121.00) sahiptir.

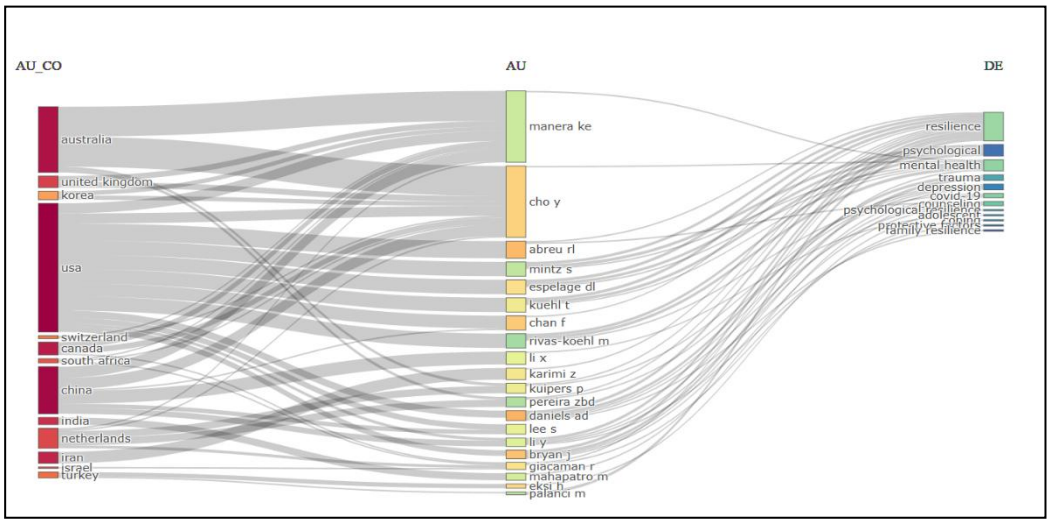

Görsel 3. Atıfların Yıllık Durumu

3.4. Üç Alan Diyagramı

Sunkey Diyagramı olarak da bilinen bu Üç Alan Diyagramında üç parametre incelenmiştir. Diyagrama göre en önemli parametreler dikdörtgenlerin büyüklüğüne göre karar verilmektedir. Ülke-yazar-anahtar kelime parametrelerinin incelendiği diyagramda en önemli ülke Amerika Birleşik Devletleri, en önemli yazar Manera K.E ve Cho Y., en önemli anahtar kelime ‘‘resilience’’ dır.

ISBN NR. : 978-625-5694-38-6

Görsel 4. Üç Alan Diyagramı

3.5. En Önemli Dergiler

1993-2025 yılları arasında alanında ‘‘family counseling’’ ve ‘‘family resilience’’ anahtar kelimeleri ile ile yapılan analiz sonucunda ‘Family Journal’ 13 yayın ile 1.sırada, ‘Journal of Counseling Psychology’ 5 yayın ile 2.sırada yer almaktadır. Diğer dergilerde ise toplamda 3-4 yayın yer almaktadır.

Tablo 1. En Önemli Dergiler

Sources	Articles
FAMILY JOURNAL	13
JOURNAL OF COUNSELING PSYCHOLOGY	5
BMJ OPEN	4
COUNSELING PSYCHOLOGIST	4
FRONTIERS IN PSYCHIATRY	4
INTERNATIONAL JOURNAL OF ENVIRONMENTAL RESEARCH AND PUBLIC HEALTH	4
PRAXIS DER KINDERPSYCHOLOGIE UND KINDERPSYCHIATRIE	4
CHILDREN AND YOUTH SERVICES REVIEW	3
CURRENT PSYCHOLOGY	3
JOURNAL FOR SPECIALISTS IN GROUP WORK	3

3.6. En Üretken Yazarlar ve Üniversiteler

‘‘family counseling’’ ve ‘‘family resilience’’ anahtar kelimeleri ile yapılan analizde tabloya göre en üretken yazar 3 yayın ile Daniels A.D’dir. Diğer yazarların da toplamda 2 yayın yaptığı görülmektedir. ‘‘family counseling ve ‘‘family resilience’’ anahtar kelimeleri ile yapılan arama sonucunda University of California System 17 yayın ile 1.sırada, University of Toronto 12 yayın ile 2.sırada, University of Sydney 11 yayın ile 3.sırada yer almaktadır.

ISBN NR. : 978-625-5694-38-6

Tablo 2. En Üretken Yazarlar

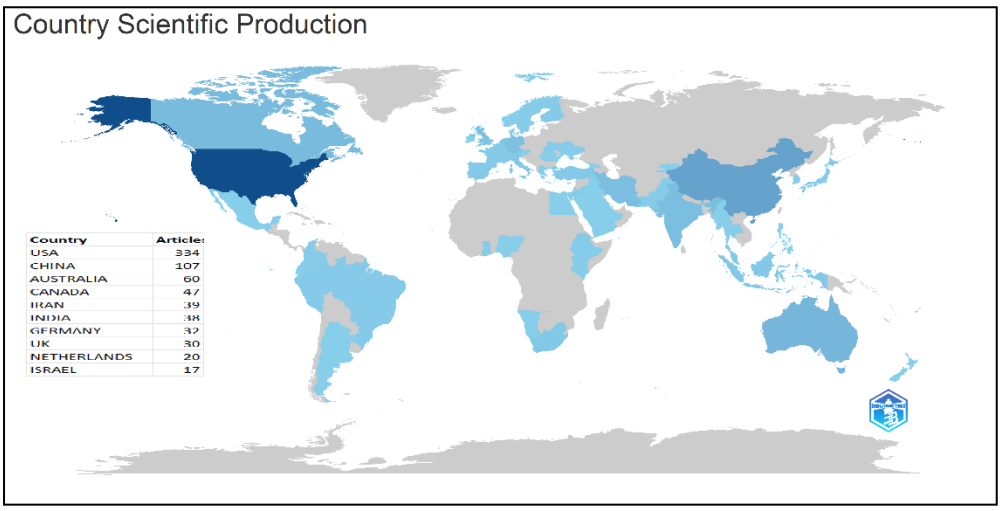
Yazar	Makale
DANIELS AD	3
ABREU RL	2
BRYAN J	2
CHAN F	2
CHO Y	2
EKSI H	2
ESPELAGE DL	2
GIACAMAN R	2
KARIMI Z	2
KUEHL T	2

Tablo 3. En Üretken Üniversiteler

Kurum	Makale
UNIVERSITY OF CALIFORNIA SYSTEM	17
UNIVERSITY OF TORONTO	12
UNIVERSITY OF SYDNEY	11
HARVARD UNIVERSITY	10
UNIVERSITY OF CALGARY	9
UNIVERSITY OF WISCONSIN SYSTEM	9
UNIVERSITY OF CALIFORNIA LOS ANGELES	8
YESHIVA UNIVERSITY	8
DREXEL UNIVERSITY	7
MAYO CLINIC	7

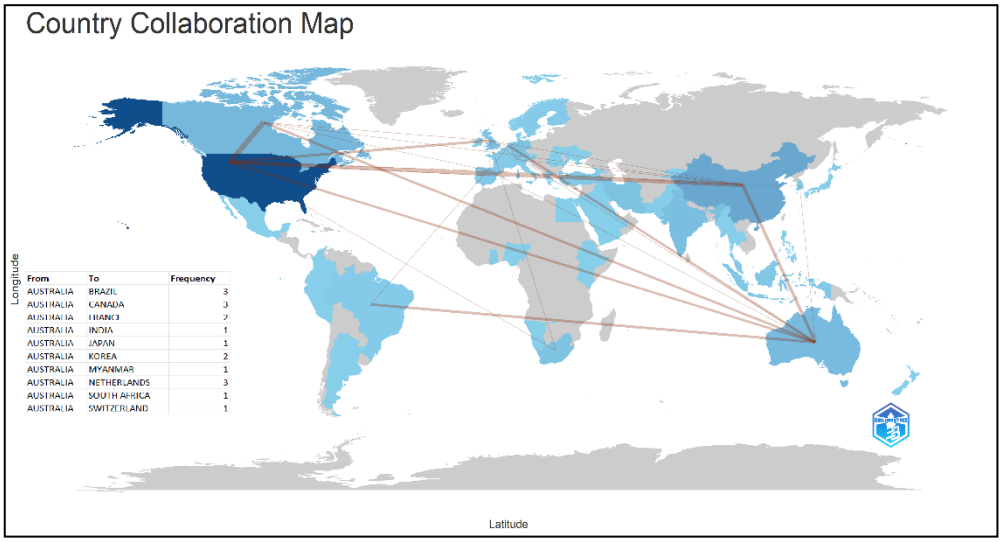
3.7. En Üretken Ülkeler

‘‘family counseling’’ ve ‘‘family resilience’’ anahtar kelimeleri ile yapılan çalışmaların analizinde şekilde Dünya haritası üstünde en üretken ülkeler gösterilmiştir. Haritada koyu renk ile (lacivert) gösterilen bölgeler en çok çalışma yapan ülkeyi, mavi ve tonları çalışma yapan ülkeleri, gri renk ise çalışma yapmayan ülkeleri ifade etmektedir (Demir vd, 2024b). En üretken ülkeler arasında Amerika Birleşik Devletleri 334 yayın ile birinci sırada, Çin 107 yayın ile ikinci sırada, Avusturalya 60 yayın ile üçüncü sıradadır.

Görsel 8. En Üretken Ülkeler

ISBN NR. : 978-625-5694-38-6

Görsel 9. Ülkelerin İş Birliği Haritası

Görsel 9'da ülkelerin iş birliği haritası verilmiştir. Haritaya göre kahverengi kalın çizgiler ülkeler arasındaki iş birliği sayısının fazla olduğunu ifade ederken ince kahverengi çizgiler ise iş birliği sayısının az olduğunu ifade etmektedir. Avustralya'nın Brezilya, Kanada ve Hollanda ile 3 kez iş birliği yaptığı görülmektedir.

3.8. En Çok Atıf Alan Yayınlar

Luthar ve Brown'un 2007 yılında yazdıkları *Maximizing resilience through diverse levels of inquiry: Prevailing paradigms, possibilities, and priorities for the future* adlı makalesi 220 atıfla birinci sırada, Riggle vd.'nin 2008 yılında yazdıkları *The positive aspects of being a lesbian or gay man* adlı makalesi 211 atıf ile ikinci sırada, Smith'in 2006 yılında yazdığı *The strength-based counseling model* adlı makalesi 191 atıf ile üçüncü sırada yer almaktadır.

Tablo 4. En Çok Atıf Alan Yayınlar

Paper	Total Citations
LUTHAR SS, 2007, DEV PSYCHOPATHOL	220
RIGGLE EDB, 2008, PROF PSYCHOL-RES PR	211
SMITH EJ, 2006, COUNS PSYCHOL	191
UTSEY SO, 2008, J COUNS PSYCHOL	184
CHENG ST, 2020, PSYCHOL AGING	183
ROBERTSON JJ, 2018, J EMERG MED	148
NGUYEN-GILLHAM V, 2008, HEALTH SOC CARE COMM	143
PERLESZ A, 1999, REHABIL PSYCHOL	121
MALLEN MJ, 2005, COUNS PSYCHOL	102
YEH CJ, 2008, J COUNS PSYCHOL	78

3.9. En Sık Tekrar Edilen Kelimeler

Tablo 5'e göre en sık tekrar edilen kelimelere bakıldığında ''resilience'' 90 kere tekrar edilmiştir ve birinci sıradadır. ''stress'' kelimesi, 44 tekrar ile ikinci sıradadır. ''mental-health'' kelimesi, 38 tekrar ile üçüncü sırada yer almaktadır.

ISBN NR. : 978-625-5694-38-6

Tablo 5. En Sık Tekrar Edilen Kelimeler

Kelimeler	Frekans
resilience	90
stress	44
mental-health	38
children	34
impact	31
health	28
depression	25
risk	25
experiences	23
social support	22

3.10. Trend Konular

Tablo 6'ya göre ‘‘follow-up’’ kelimesi ilk sırada 6 kere tekrar edilerek 1994'ün birinci çeyreğinde, 2008'in ikinci çeyreğinde, 2019'un üçüncü çeyreğinde ile birinci sırada yer almaktadır. ‘‘counseling psychology’’ 5 kere tekrar edilerek 2008'in ilk çeyreğinde, 2008'in ikinci çeyreğinde, 2021'in üçüncü çeyreğinde yer almaktadır. ‘‘framework’’ kelimesi 6 kere tekrar edilerek 2008'in ilk çeyreğinde, 2012'nin ikinci çeyreğinde, 2013'ün üçüncü çeyreğinde yer almaktadır.

Tablo 6. Trend Konular

Kavram	Sıklık	Yıl (Q1)	Yıl (Ortalama)	Yıl (Q3)
follow-up	6	1994	2008	2019
counseling psychology	5	2008	2008	2021
framework	6	2008	2012	2013
violence	5	2013	2013	2018
perspectives	5	2012	2014	2016
competence	5	2006	2015	2016
education	6	2013	2016	2019
self	6	2009	2016	2022
adolescents	20	2014	2017	2020
adjustment	13	2013	2017	2020

4. TARTIŞMA VE SONUÇ

2017 yılından sonra aile yılmazlığı ve aile danışmanlığı alanlarında yayın sayısındaki belirgin artış, bu kavramların hem kuramsal hem de uygulamalı psikoloji alanlarında giderek önem kazandığını göstermektedir. Bu artış, ailelerin toplumsal krizler, doğal afetler ve pandemiler gibi stresörlere karşı dayanıklılığını destekleyen bilimsel ve klinik yaklaşımlara duyulan gereksinimin arttığına işaret etmektedir.

Alan yazındaki bu yönelim, aile sistemlerinin işlevselliğini sürdürme ve ilişkisel bağları güçlendirme konularında danışmanlık modellerinin giderek çeşitlendiğini ortaya koymaktadır. Bu çeşitlilik, bundan sonraki çalışmalar ve uygulamalar açısından yararlı olacaktır (Aydoğan, 2014).

ISBN NR. : 978-625-5694-38-6

2008 yılından itibaren atıf sayılarında gözlenen durağanlaşma ise, kavramın temel kuramsal çerçevelerinin yerleştiğini ve belirli bir olgunluğa ulaştığını göstermektedir. Bununla birlikte, aile yılmazlığına ilişkin çalışmaların büyük bölümü Batı kültürlerinde yürütülmüştür; bu durum, kültürel çeşitliliğin ve farklı sosyoekonomik bağlamların yeterince temsil edilmediğine işaret etmektedir. Gelecek araştırmalarda kültürlerarası karşılaştırmaların yanı sıra dijital dayanıklılık, göç, afet sonrası uyum ve toplumsal cinsiyet rolleri gibi alt temaların daha derinlemesine ele alınması önerilmektedir.

Araştırmanın bulguları, alanın metodolojik açıdan da çeşitliliğe gereksinim duyduğunu ortaya koymaktadır. En üretken yazar sayısının düşük, dergi çeşitliliğinin sınırlı olması alanın kurumsallaşma sürecinin devam ettiğini göstermektedir. Bu nedenle, farklı veri tabanlarının (Scopus, PubMed vb.) ve bibliyometrik yazılımların (VOSviewer, CiteSpace, Biblioshiny) bir arada kullanılması, gelecekte araştırma yapacaklara benzer bir araştırma tasarımı üzerinden örnek uygulamayla açıklanan veri tabanları ve yazılımları karşılaştırarak literatüre kazandırmaları önemli katkı sağlayacaktır (Arslan, 2022). Ayrıca, aile yılmazlığına ilişkin müdahalelerin etkisini değerlendiren deneysel ve boylamsal çalışmaların artırılması, aile danışmanlığı uygulamalarının güç temelli bir perspektifle yeniden yapılandırılmasına olanak tanıyacaktır.

KAYNAKÇA

Ani, A., Nadya, A., & Setiowati, A. (2022, April). Cross-Cultural Marriage Family Resilience and Implications for Family Guidance and Counseling. In *International Seminar on Innovative and Creative Guidance and Counseling Service (ICGCS 2021)* (pp. 31-35). Atlantis Press.

Arslan, E. (2022). Sosyal Bilim Araştırmalarında VOSviewer ile Bibliyometrik Haritalama ve Örnek bir Uygulama. Anadolu Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi, 22(Özel Sayı 2), 33-56. https://doi.org/10.18037/ausbd.1227291

Aydoğan, D., *Çiftlerde İlişkisel Yılmazlığın Ebevenylik Stresi, İlişkisel Başa Çıkma, İlişkisel Profesyonel Yardım Arama İle İlişkisi,* Doktora Tezi, Gazi Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara, 2014.

Aydoğan, D., & Özbay, Y. (2015). Çiftlerde ilişkisel yılmazlık ve ilişkisel profesyonel yardım arama: İkili (dyadic) analiz. *Turkish Psychological Counseling and Guidance Journal, 5*(44), 109-121.

Buluş, M., & Bağcı, B. (2016). Evlilik Doyumu: Aile Yılmazlığı ve Etkili İletişim Becerilerinin Rolü. *Mehmet Akif Ersoy University Journal of Education Faculty, 1*(40).

Çakal, H., & Güven, N. (2024). Evlilik doyumunda önemli bir kavram: ilişkisel yılmazlık. *GAB Akademi, 4*(1), 80-93.

ISBN NR. : 978-625-5694-38-6

Demir, G., Chatterjee, P., & Pamucar, D., (2024a). Sensitivity analysis in multi-criteria decision making: A state-of-the-art research perspective using bibliometric analysis. *Expert Systems with Applications*, 237, 121660. https://doi.org/10.1016/j.eswa.2023.121660

Demir, G., Chatterjee, P., Kadry, S., Abdelhadi, A., & Pamučar, D. (2024b). Measurement of Alternatives and Ranking according to Compromise Solution (MARCOS) Method: A Comprehensive Bibliometric Analysis. *Decision Making: Applications in Management and Engineering*, *7*(2), 313–336. https://doi.org/10.31181/dmame7220241137

Dursun, S., *Özel eğitime ihtiyaç duyan çocukları olan ailelerin psikolojik dayanıklılık ve psikolojik iyi olma düzeylerinin incelenmesi,* Yüksek Lisans Tezi, Bursa Uludağ Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Bursa, 2022.

Ellegaard, O., & Wallin, J. A. (2015). The bibliometric analysis of scholarly production: How great is the impact?. Scientometrics, 105, 1809-1831.

Günaydın, H. D., & Akaroğlu, G. (2022). Aile yılmazlığı kavramına yönelik sistematik bir derleme çalişmasi. *EKEV Akademi Dergisi*, (90), 93-104.

Kandemir, T. K. M. (2024). Bir aile yilmazlığı modeli: kişilerarasi bağlanma stilleri ve iki boyutlu benlik saygısı. *Social Sciences Studies Journal (sssjournal)*, *7*(79), 1047-1057.

Özbay, Y., & Aydoğan, A. G. D. (2012). Aile Yılmazlığı: Bir Engele Rağmen Birlikte Güçlenen Aile. *Sosyal Politika Çalışmaları Dergisi*, *7*(31), 129-146**.**

Palavar, M., & Öksüz, Y. (2025). Kuşaklararası Aktarılan Psikolojik Travma ile Aile Psikolojik Sağlamlığı Arasındaki İlişki. *Türk Eğitim Bilimleri Dergisi*, *23*(2), 1673-1702. https://doi.org/10.37217/tebd.1558878

Passas, I. (2024). Bibliometric analysis: the main steps. Encyclopedia, 4(2). https://doi.org/10.3390/encyclopedia4020065

Patterson, J. M. (2002). Understanding family resilience. Journal of Clinical Psychology, 58 (3), 233-246.

Rutter, M. (1999). Resilience concepts and findings: Implications for family therapy. *Journal of family therapy*, *21*(2), 119-144.

Simon, J. B., Murphy, J. J., & Smith, S. M. (2005). Understanding and fostering family resilience. *The family journal*, *13*(4), 427-436.

Walsh F. (2003). Family resilience: a framework for clinical practice. *Family process*, *42*(1), 1–18. https://doi.org/10.1111/j.1545-5300.2003.00001.x

ISBN NR. : 978-625-5694-38-6

TÜRKİYE'DE TEK EBEVEYN KADINLARIN SORUNLARI VE SOSYAL HİZMET İHTİYAÇLARINA DAİR BİR DEĞERLENDİRME

Dr. Öğretim Üyesi, Başak DÜZEL [1]

[1] Bitlis Eren Üniversitesi, Sağlık Bilimleri Fakültesi, Sosyal Hizmet Bölümü,

basakduzel@gmail.com-0000-0002-0130-9419

ÖZET

Bir ebeveynin ölümü, boşanma, ayrılık, terk edilme gibi çeşitli yollarla oluşan aile biçimi olarak tanımlanabilen tek ebeveynli aileler, literatürde yalnız ebeveyn, tek başına kalan ebeveyn olarak da karşımıza çıkmaktadır. Özellikle II. Dünya Savaşı sonrası can kayıplarıyla yoğun olarak kadınların tek ebeveyn olmasını beraberinde getiren süreç, günümüzde babanın da tek ebeveyn olabildiği ya da tek ebeveyn olmanın tercih edilebildiği aile yapılarını da içermektedir. Ancak ataerkil gelenek ve toplumsal cinsiyet kalıplarının bir sonucu olarak tek ebeveynli aile yapıları günümüzde de büyük oranda anne ve çocuklardan oluşmaktadır. TÜİK 2024 yılı istatistiklerine göre Türkiye'de tek ebeveynli hane sayısının %10,9 olduğu, baba tek ebeveyn oranı %2.6 iken kadın tek ebeveyn oranının %8,4 olduğu belirtilmektedir. Bu durum ülkemizde tek ebeveynli kadınların karşılaştıkları sorunlara dair çalışmalar ve sosyal hizmet ihtiyaçlarının önemini arttırmaktadır. Bu bağlamda çalışmada Türkiye'de sayıları artan tek ebeveyn kadınların sorunları ve sosyal hizmet ihtiyaçları üzerine yapılan çalışmalar değerlendirilmekte ve sosyal hizmet sunumuna dair öneriler sunulmaktadır. Türkiye'de tek ebeveyn kadınlara yönelik çalışmalar incelendiğinde özellikle 2020 yılından bu yana akademik çalışmalarda belirgin bir artış olduğu görülmektedir. Akademik çalışmalar yoğunlukla tek ebeveynli kadınların yaşadıkları zorluklara odaklanırken kadınların ailenin bakım yükünü tek başına üstlenmek durumunda kalmalarının getirdiği ekonomik sıkıntıların ve kadın yoksulluğunun arttığına dikkat çekilmektedir. Araştırmalar kadınların eğitim, mesleki beceriye erişememe, aile üyelerinin bakım yükü, yetersiz sosyal destek gibi nedenlerle istihdam yaşamına katılım sorunlarının yanı sıra nafaka, mal paylaşımı gibi hukuki sorunlar, kaygı bozuklukları, depresyon gibi psikolojik sorunlar ve sosyal dışlanma, toplumsal baskı gibi sosyal sorunlarla baş etmeye çalıştıklarını göstermektedir. Bu noktada tek ebeveyn kadınlar ve çocuklarına yönelik ekonomik, psikolojik ve sosyal desteği içeren bütüncül sosyal hizmet modellerinin geliştirilmesi, artan kadın, çocuk yoksulluğu ve buna bağlı toplumsal sorunların önlenmesinde hayati bir öneme sahiptir. Tek ebeveyn kadınlara yönelik etkili sosyal yardımların yanı sıra istihdama katılımı destekleyici meslek edindirme, ücretsiz kreş ve bakım hizmetleri gibi uygulamaların artırılması önerilmektedir.

Anahtar Kelimeler: Tek ebeveyn aile, tek ebeveyn kadın, sosyal hizmet.

ISBN NR. : 978-625-5694-38-6

AFRİKA'DA SÖMÜRGECİLİK SONRASI FEMİNİZM TARTIŞMALARI

Arş. Gör. Dr. Ecehan Somuncuoğlu

Aksaray Üniversitesi, İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi, ecehansomuncuoglu@aksaray.edu.tr, 0000-0002-4048-1422

ÖZET

Afrika, on altıncı yüzyıldan itibaren Avrupa ve Amerika arasında sömürgeleştirme ve kölelik tarihinin simge yerlerinden bir olmuştur. Bu iki tarihsel süreç, Afrika için geri döndürülemez gelişmeleri beraberinde getirmiştir. Avrupa hegemonyasının kendini askeri, ekonomik ve kültürel olarak ortaya koyduğu Afrika, farklı büyüklüklerde kolonilere bölünmüş, önceki politik oluşumlarla hiçbir bağlantısı olmayan, yeniden şekillendirilmiş bir görünüm kazanmıştır. Milyonlarca insanın Amerika kıtasına kölelik kurumu vasıtasıyla zorla taşınması da insanlara sayısız travma ve insanlık dışı deneyimler yaşatmıştır. Kültürel açıdan aidiyet yapılarının bozulması ve yeni kültürel alanların yaratılması, yabancılaşma ve parçalanmalara neden olmuştur. Bağımsızlık mücadelesi, uzun ve çok yönlü direniş ve kurtuluş hareketleri ile başlamıştır. Sömürgecilik ve kölelik karşıtı mücadeleler hem pasif hem de aktif isyan biçimleriyle gerçekleşmiştir. Düşünsel anlamda ise postkolonyal ve feminist düşüncelerin benimsenme ve yayılma süreci, sömürgecilik ve kölelik tarihinden olduğu kadar çok yönlü kurtuluş ve direniş hareketlerinden etkilenmiştir. Bununla birlikte cinsiyete ve kadının konumuna ilişkin sorun, köleleştirme ve sömürgeleştirme süreçlerinin insanların zihin dünyasında ve sömürgeci epistemoloji temelinde olumsuz bir temsilini yaratmıştır. Bu olumsuz imajdan yola çıkarak bildiride, sömürgecilik sonrası dönemde feminist tartışmalar, postkolonyal düşünce çerçevesinde ele alınmıştır. Sömürgeci geçmişin, toplumsal, kurumsal ve kültürel izlerinin yalnızca iktidar yapılarında değil, toplumsal cinsiyet alanında da etkisini gösterdiği tezinden hareketle kadınların politik, sosyo-kültürel ve ekonomik alanlarda ötekileştirilmelerinin sürdürüldüğü bir baskıyla karşı karşıya oldukları; eşitlik, onur ve bedensel bütünlük taleplerinin devam ettiği vurgulanmıştır. Feminist düşüncenin karmaşıklığı ve zenginliği çerçevesinde, Afrika'daki feminist tartışmaların küresel ölçekte feminizm tartışmalarında ve çeşitli tahakküm biçimlerindeki yeri sorgulanmıştır. Afro-feminist veya siyah feminist olarak tanımlanan akımların düşünce dünyasında hala baskın bir gerçeklik olarak var olan erkek egemenliğinin salt eleştirisinin ötesine geçen yenilikçi söylemleri değerlendirilmiştir.

ISBN NR. : 978-625-5694-38-6

Anahtar Kelimeler: Afrika, Postkolonyalizm, Feminizm, Siyah Feminizm.

ISBN NR. : 978-625-5694-38-6

BİLİM DÜNYASINDA KADINLARDAN BEKLENTİLER

Doç. Dr. Hatice ALTUNOK

Jandarma ve Sahil Güvenlik Akademisi, Güvenlik Bilimleri Fakültesi, ORCID: 0000-0001-6034-6044

ÖZET

Kadınların hane dışında toplumsal hayatta yer alması zorlu mücadeleler sonucunda gerçekleşmiştir. Yaradılış itibarıyla kadının doğurganlık özelliği ve hane işlerine uygunluğu düşüncesi cinsiyetlerin konumlarını inşa eden unsurlar olmuştur. Ücretli emek gücü olarak kadınların çalışma hayatına girmesini sağlayan temel unsur ise sanayileşmenin başlaması sürecinde erkek emeğinin ihtiyacı karşılayamamış olmasıdır. Maksimum üretim gerçekleştirmeye odaklanan emeğin karşılığı kadın ve erkek olarak ayrılarak değerlendirilmiştir. Sanayileşme süreciyle kural haline gelen bu eşitsiz emek değerlendirmesi bugün de tartışılmaya devam etmektedir. Kadınlar çalışma hayatına girebilme şartlarını taşımak için eğitime erişim, istihdama dâhil olmak, emeğinin değerinin belirlenmesi, siyasal hayata katılım gibi haklar için büyük mücadeleler vermiştir.

Tarih boyunca var olan cinsiyet ayrımcılığı günümüzün de en önemli toplumsal meselelerindendir. Kadınların çalışma hayatında sosyal prestiji yüksek mesleklerde yer alma oranına ilişkin gelişmeler önemli olmakla birlikte, kadınların kariyer ve anneliği bir arada götürmesini zorlaştıran koşulların varlığı, şiddetin çeşitlenerek yaygınlaşması, politika oluşum ve uygulama süreçlerinin erkeklerin hegemonyasında olması gibi nedenlerden dolayı kadınların maruz kaldığı ayrımcılıklar devam etmektedir. Bunlar çalışma hayatında bazen çifte dışlanmışlık, bazen pasif alanlara sıkıştırılma gibi ayrımcılık biçimleriyle yansımaktadır.

Tarihsel olarak kadınların yaşadığı en büyük problemlerin başında ayrımcılık olduğu ve günümüzde de bu durumun değişse ortadan kalkmadığını göz önünde bulundurduğumuzda özellikle bilim dünyasındaki kadınlardan beklentiler yüksektir. Kadınların bugün sahip oldukları kazanımların elde edilmesindeki zorlukların unutulmaması, kuşaklara aktarılması ve bugünün sorunlarına yönelik çözüm üretme noktalarında bilim dünyasındaki kadınların katkılarının sürekli olması gerekmektedir. Bugün istihdama dâhil olamayan, eğitime erişemeyen, çalışma hayatında türlü nedenlerle şiddete maruz kalan, kariyer basamaklarında sınırlandırılan kadınların sorunlarına bilim dünyasındaki kadınların farkındalık oluşturması ve politika süreçlerine dâhil olmak için çaba sarfetmesinin önemli olduğu düşünülmektedir. Bu kapsamda bu bildiride bilim kadınlarının kadın politikalarındaki rolü ve onlardan beklentiler üzerine düşünceler paylaşılmıştır.

Anahtar Kelimeler: Bilim dünyası, kadın, kadın politikaları

ISBN NR. : 978-625-5694-38-6

ERKEN CUMHURİYET DÖNEMİNDE KADINLARIN SPORDA TEMSİLİ

Dr. Öğr. Üyesi Harun AYDIN [1]

[1] Ağrı İbrahim Çeçen Üniversitesi Fen Edebiyat Fakültesi haaydin@agri.edu.tr - https://orcid.org/0000-0002-7857-0367

ÖZET

Bu çalışma, Erken Cumhuriyet Dönemi'nde Türk kadınının spor alanındaki temsil edilmesi incelenmekte ve sporun kadınların toplumsal görünürlüğü üzerindeki etkilerini değerlendirmektedir. Cumhuriyet'in ilanıyla birlikte Türkiye'de toplumsal cinsiyet rolleri yeniden tanımlanmış, kadınların kamusal alanda daha görünür hale gelmeleri yönünde çeşitli politikalar hayata geçirilmiştir. Bu süreçte spor, kadınların toplumsal hayata aktif katılımını teşvik eden önemli araçlardan biri olarak kullanılmıştır.

Cumhuriyet rejiminin modernleşme politikaları çerçevesinde, Halkevleri, Köy Enstitüleri, Türk Spor Kurumu ve Beden Terbiyesi Genel Müdürlüğü gibi kurumlar aracılığıyla kadınlar spora yönlendirilmiş, özellikle yüzme, atletizm, eskrim ve kayak gibi alanlarda kadın sporcular faaliyet göstermeye başlamıştır. Halkevlerinin spor şubeleri aracılığıyla kadınlara jimnastik hareketleri öğretilmiş, millî spor bayramları düzenlenmiş, ülkeyi tanımaya yönelik geziler ve kamplar organize edilmiştir. Aynı zamanda spor konferansları gerçekleştirilmiş ve kadınlar bisiklet, motor kullanımı ve yüzme gibi alanlara teşvik edilmiştir. Kadınlara spor eğitiminde bu dönemde yer açılmıştır. Bu kapsamda dikkat çeken gelişmelerinden biri de Gazi Terbiye Enstitüsü'nün ilk kez kız öğrenci kabul etmesidir. Kadın sporcuların uluslararası alanda temsil edilmeye başlanması da bu dönemde gerçekleşmiştir. Kadınlar sadece ulusal değil uluslararası arenada spor alanında yer almaya Erken Cumhuriyet döneminde başlamıştır.1936 Berlin Olimpiyatları'nda Türkiye'yi temsil eden ilk kadın sporcular Halet Çambel ve Suat Fetgeri Aşeni olmuştur. Halet Çambel, eskrim branşında yarışarak olimpiyatlara katılan ilk Müslüman kadın sporcu unvanını kazanmıştır. 1948 Londra Olimpiyatları'nda ise Üner Teoman, atletizm dalında Türkiye'yi temsil ederek Türk kadın sporcuların uluslararası arenadaki varlığını sürdürmüştür.

Kadın sporcuların bu organizasyonlarda yer almaları, onların yalnızca fiziksel yeterliliklerini değil, aynı zamanda sosyal ve kültürel düzeyde de güç kazandıklarını ortaya koymaktadır.

ISBN NR. : 978-625-5694-38-6

Ancak tüm bu ilerlemelere rağmen, devletin kadın bedenine yönelik korumacı ve sınırlayıcı politikaları zaman zaman bu süreci sekteye uğratmıştır. Özellikle 1940 yılında çıkarılan bir kararname ile kadınların bazı beden eğitimi faaliyetlerinden muaf tutulması bu gelişimin sürekliliğini zorlaştırmıştır. Erken Cumhuriyet Dönemi'nde kadın sporcular, Cumhuriyet ideolojisinin modern kadın kimliğini inşa etme çabalarının bir parçası olarak tarihsel bir rol üstlenmiş, elde ettikleri başarılar toplumsal görünürlüklerini ve temsil güçlerini artırmıştır.

Bu çalışmada nitel araştırma yöntemlerinden doküman analizi kullanılmış; Türk Spor Kurumu Dergisi, Maç Dergisi, ilgili dönemlere ait resmi mevzuat, Genelkurmay, Cumhuriyet ve Dışişleri Bakanlığı arşiv belgeleri ile dönemin gazeteleri incelenmiştir. Arşiv belgeleri daha çok resmî yazışmaları içerirken, gazetelerde ve dergilerde kadın sporculara ilişkin haberler ve köşe yazıları yer almakta; bu yönüyle gazete ve dergiler, resmi belgelerin dışında kalan bilgileri içermesi açısından önemli bir kaynak grubu oluşturmaktadır.

Anahtar Kelimeler: Erken Cumhuriyet dönemi, kadın sporu, beden terbiyesi, modernleşme, toplumsal cinsiyet

ISBN NR. : 978-625-5694-38-6

İSLÂM'DA KADININ TOPLUMSAL KONUMU: M. ŞEMSEDDİN'İN TARİHSEL VE MUKAYESELİ YAKLAŞIMI

Dr. Öğr. Üyesi, Hayrettin PULAT [1]

[1] Ağrı İbrahim Çeçen Üniversitesi, Fen Edebiyat Fakültesi, hpulat@agi.edu.tr-
https://orcid.org/0000-0002-3852-5924

ÖZET

M. Şemseddin'in *İslâm Mecmuası*'nda 1914 yılında yayımlanan "*İslâm'da Kadının Mevki-i İçtimaisi*" başlıklı yazı dizisi, İslâm'ın kadına tanıdığı toplumsal ve hukuki statüyü tarihsel bağlamda ele almakta ve Batılı eleştiriler karşısında İslâm'ın konumunu savunmaktadır. Müellif, dinlerin yalnızca kendi asli hükümleri üzerinden değerlendirilebileceğini, din mensuplarının toplumsal uygulamaları veya zaafları üzerinden dinin eleştirilmesinin bilimsel bir yaklaşım olmadığını vurgulamıştır. Bu çerçevede, Yunan, Roma, Hint, Çin ve Hıristiyan geleneklerinde kadına yönelik olumsuz tutum ve hukukî kısıtlamaları tarihsel örneklerle ortaya koyarak İslâm'ın bu hususta farklı uygulamalarına dikkat çekmiştir. Kız çocuklarının diri diri gömülmesi, kadının miras ve şahsiyet hakkından yoksun bırakılması, "esire" konumuna indirgenmesi gibi uygulamaların yaygın olduğunu örneklerle yazısında belirtmiştir. İslâmiyet'in ise bu karanlık tabloya karşılık, kadına ilk kez insanî bir statü kazandırdığını, onun sosyal hayatın ayrılmaz ve eşit bir unsuru olduğunu ilan ettiğini misallerle ifade etmiştir. Yazarın Kur'an'da kadın ve erkeğin ibadet, hukuk ve sorumluluk bakımından eşit zikredilmesi; Hz. Peygamber'in kadınları toplumun "diğer yarısı" olarak tanımlaması gibi dinsel vurgularla kadına yüksek bir değer atfedilmesini dile getirmesi; düşüncelerine meşru bir zemin temin etmek için vurgu yapmıştır. M. Şemseddin, Hz. Hatice ve Hz. Aişe başta olmak üzere İslâm'ın ilk dönemindeki kadınların ilim, siyaset, savaş ve aile hayatındaki etkin rollerini yazı dizisinde ısrarla vurgulamıştır. Yazar, İbn Esir'e atıfla Esma binti Yezid'in Yermük Savaşı'ndaki kahramanlığını, Hz. Peygamber'in eşleriyle istişare etmesini ve kadınların hadis, fıkıh ve edebiyat sahalarındaki katkılarını İslâm toplumunda kadınların aktif konumunu teyit eden örnekler olarak sunmuştur. Sonuç olarak müellif, İslâmiyet'in kadını zillet ve mahkûmiyetten kurtararak ona saygın bir toplumsal mevki kazandırdığını, Batılı eleştirilerin ise hem İslâm'ın ruhunu kavrayamamak hem de Hıristiyanlık merkezli önyargılarla hareket etmekten kaynaklandığını ileri sürerek etnosantrik medeniyetçi bir yaklaşım geliştirmiştir.

Anahtar Kelimeler: II. Meşrutiyet, Kadın, İslâm, Toplumsal Statü.

1. GİRİŞ

1908 yılı Osmanlı-Türk tarihinin dönüm noktalarından birini teşkil etmektedir. Bu dönemde yeni güç ve iktidar odakları tarafından "istibdat" olarak isimlendirilen bir dönemin ardından yine söz konusu odaklar hemen her alanda söz sahibi olmuşlardır. Bu yeni dönemin en önemli özelliklerinden biri basın ve yayın olmuştur. Önceki döneme nazaran ruhsat alan gazete

ISBN NR. : 978-625-5694-38-6

sayısında hatırı sayılır bir artış olmuştur.[1] Niceliksel artışa ile beraber daha önce Osmanlı matbuatında yazılmayan ve tartışılmayan konular da boy göstermeye başlamıştır. Bu doğrultuda *aile* ve *kadın* konularında hemen hemen her gazete ve mecmuada tefrikalar kaleme alınmıştır. Gazetelerin ideolojik ve dinî/mezhebî görüşlerine göre ideal aile ve kadın portreleri çizilmeye çalışılmıştır. Bunda II. Meşrutiyet yıllarında çıkan kadın dergi ve gazeteleri ile kadın derneklerinin de bir etkisi vardır.[2] Nitekim bu dönemde *Osmanlı Kadınları Terakkiperver Cemiyeti, Müdafaa-i Hukûk-ı Nisvân Cemiyeti, Teâlî-i Nisvân Cemiyeti, Osmanlı Cemiyet-i Hayriye-i Nisaiyye* gibi dernekler vasıtasıyla Osmanlı sınırları içerisinde, bilhassa İstanbul'da kadınlar örgütlenmişlerdir.[3] İlave olarak bu örgütler fikirlerini yaymak maksadıyla da gazete ve dergi neşriyatına da başlamışlardır. Bu doğrultuda İstanbul'da *Kadınlar Dünyası, Mehasin, Kadın* ve *Demet* gibi kısa ömürlü dergiler çıkarmışlardır.[4] Esasında Osmanlı kadınlarına dönük daha 19. yüzyılın ortalarında yayın faaliyeti yürüten yayınların varlığı söz konusudur. Örneğin 1868'de Terakki gazetesinin eki olarak kadınlara özel çıkarılan *Muhadderat* bu amaca matuf bir yayındır. *İslam Kadınları İçin Gazete'dir* başlığı ile çıkan gazete, sadece 48 sayı çıkmış ve Müslüman kadınların eğitilmesi başta olmak üzere, tekeşliliğin savunusu ve kadınların iş hayatına katılması gibi konuları işlemiştir. *Vakit Yahut Mürebbi-i Muhadderat, Ayine, Aile, İnsaniyet* gibi süreli yayınlar da *Muhadderat*'ın başlattığı çizgide yayın hayatına başlayan diğer kadın dergileri arasında sayılabilir. Kadınlar tarafından çıkarılan ilk süreli yayın ise 1886'da çıkarılan *Şükûfezâr*'dır. Bunlara ilave olarak Sultan II. Abdülhamid tarafından desteklenen ve kadınların eğitimini önceleyen *Mürüvvet* adlı bir yayın organı da çıkmıştır.[5] Görüldüğü gibi 19. yüzyılın ortalarından itibaren Osmanlı matbuatında kadınlara dönük bireysel ve kamusal girişimlerle ya bizzat kadınların çıkardığı ya da erkekler tarafından çıkarılan çok sayıda yayın organından söz etmek mümkündür.

Osmanlı Devleti'nde 19. yüzyıldan itibaren meydana gelen siyasal ve bürokratik dönüşüm beraberinde toplumsal dönüşümü de getirmiştir. Sultan II. Abdülhamid döneminde çok konuşulmayan konulardan olan aile ve kadın konuları sorunsallaştırılarak II. Meşrutiyet'in ilk yılarından itibaren matbuat âleminde tartışılmıştır. Bu dönemde aile sorunu, yeni hayat olarak tarif edilen yeni yaşam biçiminin bir parçası olarak ele alınmıştır. Meydana gelen değişimler aile yaşamını da etkilemiştir. Aile hayatı ve bunun ahlakiliği hemen her dönemde olduğu gibi II. Meşrutiyet yıllarında da toplumun dayanak noktası olarak düşünülmüştür. İttihatçı kadrolar da yeni aile kavramsallaştırmasına kendilerince bir çözüm bularak bunu milli aile olarak dönüştürmüşlerdir. Böylece siyasal alanın kadrajına giren kadın, II. Meşrutiyet döneminde kadının yaşamında kalıcı değişimler meydana gelmiştir. Kadının toplumsallaşması, toplumsal yaşamla bütünleşmesi bu çerçevede meydana gelen dönüşümün ilk sırasında yer almıştır.[6] Yeni/milli aile kavramsallaştırmasına dönük tepkilerin olması da kaçınılmaz olmuştur. Bu minvalde M. Şemseddin'in çalışma konusu olan tefrikası bu tepkinin ürünü olarak değerlendirilebilir.

---

[1] Orhan Koloğlu, *Osmanlı'dan 21. Yüzyıla Basın Tarihi*, Pozitif Yayınları, İstanbul 2015, s. 81-88.
[2] Serpil Çakır, *Osmanlı Kadın Hareketi*, Metis Yayınları, İstanbul 2016, s. 59-132; Serpil Sancar, *Türk Modernleşmesinin Cinsiyeti: Erkekler Devlet, Kadınlar Aile Kurar*, İletişim Yayınları, İstanbul 2014, s. 94-101.
[3] Zafer Toprak, *Türkiye'de Yeni Hayat: İnklap ve Travma 1908-1928*, Doğan Kitap, İstanbul 2019, s. 49.
[4] Niyazi Berkes, *Türkiye'de Çağdaşlaşma*, Yapı Kredi Yayınları, İstanbul 2012, s. 445.
[5] Ümüt Akagündüz, *II. Meşrutiyet Döneminde Kadın Olmak*, Yeni İnsan Yayınevi, İstanbul 2015, s. 88-89
[6] Toprak, *Türkiye'de Yani Hayat*, s. 49.

ISBN NR. : 978-625-5694-38-6

2. M. ŞEMSEDDİN'İN TARİHSEL VE MUKAYESELİ YAKLAŞIMI

Sultan II. Abdülhamid dönemindeki düşünce akımlarında İslâmî vurguların ve İslâm uygarlığının altın çağına vurgular yazın alanında kendisine yer bulmuştur.[7] II. Meşrutiyet yıllarında da sözü edilen vurgular sıklıkla her alanda dile getirilmiştir. Bu çerçevede İslâmî yayınlar yapan yayın organlarında güncel konulara dair İslâmî referanslı yazılara çokça denk gelmek mümkündür. II. Meşrutiyet yıllarında üzerinde durulan konulardan biri de kadın ve aile konuları olmuştur.[8] Bu bağlamda *İslâm Mecmuası*'nda M. Şemseddin, kadının İslâm'a göre sosyal statüsünü değerlendirdiği bir yazı dizisi kaleme almıştır. Yazar burada İslâm'ın ilk dönemindeki bazı kadınların faaliyetleri ve Hz. Peygamberin uygulamaları üzerinden kadının İslâm'daki toplumsal konumuna dair mukayeseli bazı analizler yapmıştır.

M. Şemseddin'e göre bir dinin hakikati ve değerini anlamak, yalnızca ilgili dinin belirttiği hükümler ve ortaya koyduğu ilkeler çerçevesinde kavranabilir. Dinlerin, kendilerine inanan toplumların gelenekleri, kültürel uygulamaları veya zayıf telakki edilen yönleri üzerinden eleştirilmesi ise bilimsel bir yaklaşım değildir. Zira toplumsal yozlaşmalar ve tarihsel şartlar çoğu zaman dinin özünden bağımsız olarak ortaya çıkmaktadır. Bu bağlamda, İslâmiyet'in kadınlara dair ortaya koyduğu düzenlemelerin, yüzeysel bilgilerle ve gelişigüzel hükümlerle eleştirilmesi, yalnızca haksızlık değil aynı zamanda bilimsel ciddiyetten uzak bir tavırdır. Kadının İslâm'daki yeri üzerine yapılan ciddi araştırmalar, bu dinin kadınları hor gören değil, bilakis onların toplumsal ve bireysel konumunu yücelten bir perspektife sahip olduğunu ortaya koymaktadır.

Mukayeseli tarihsel bir perspektifle yazılarını kaleme alan yazar, İslâmiyet'in ortaya çıkışı öncesinde dünyanın farklı bölgelerinde kadının konumuna değindikten sonra, neredeyse bütün kültürlerde kadının ikincil, değersiz ve çoğu zaman insanlık onuruyla bağdaşmayacak bir konuma indirildiğini sözlerine eklemektedir. Antik Yunan toplumunda kadın, ev işlerini yürüten, çocuk doğuran ve buna indirgenmiş bir varlık olarak telakki edilmiştir. Sparta'da kadınların asker yetiştirme fonksiyonunu yerine getirmemeleri halinde idam edilmeleri, hatta doğurganlığı yüksek olan kadınların kocaları dışında başka erkeklerle de ilişkiye zorlanmaları, dönemin kadına yönelik sert tutumunu göstermek maksadıyla yazar tarafından işlenen konular arasında yer almıştır. Yunan medeniyetinin parlak dönemlerinde dahi kadınların asıl saygıyı gören sınıfı yalnızca "*alfata*" adı verilen özel bir zümreye mensup olanlarla sınırlı kalmıştır. Benzer şekilde Roma'da da kadının, kocasının mutlak otoritesi altında bir tür "esire" olarak görülmesi, erkeğin karısının yaşamı üzerinde mutlak tasarruf hakkının bulunması M. Şemseddin tarafından belirtilmiştir. Yazar, Hindistan'daki uygulamaların da kadın aleyhine son derece ağır hükümler içerdiğini dile getirmektedir. Ona göre "*Vedalar*"da kadın, ölümden, felaketten ve zehirli hayvanlardan daha tehlikeli görülmüş, "*Manu Kanunları*"nda kadının yaşam boyu bir erkek vesayeti altında bulunması zorunlu kılınmıştır. Tevrat'ta da kadının, acıların en büyüğü olarak tanımlanması ve bin erkek arasında kıymetli bir kişi bulunabilecekken tek bir kadının buna layık görülmemesi, semavi bir dinin kadın algısında bile olumsuzlukların

[7] Berkes, *Türkiye'de Çağdaşlaşma*, s. 351-354.
[8] Berkes, *Türkiye'de Çağdaşlaşma,* s. 44-450; Zafer Toprak, *Türkiye'de Yani Hayat*, s. 38-39. Zafer Toprak, *Türkiye'de Kadın Özgürlüğü ve Feminizm 1908-1935*, Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, İstanbul 2025, s. 1 vd.

ISBN NR. : 978-625-5694-38-6

varlığını göstermektedir. Bunun yanı sıra Çin, İtalya ve İspanya gibi medeniyetlerde de atasözleri yoluyla kadın aleyhine önyargılar topluma yerleştirilmiştir. Çinlilerin "kadını dinle ama asla inanma" sözü veya İtalyanların "iyi ve kötü kadın için değnek kullanmalı" deyişi, dönemin kadın algısının genelleştirilmiş örnekleri olarak sunulmuştur. M. Şemseddin, Arap Yarımadası'nda da İslâmiyet'in doğuşu öncesinde kadınların durumunun dramatik bir halde olduğunu dile getirmiştir. Ona göre, kız çocuklarının diri diri toprağa gömülmesi, kadınların yalnızca cinsel tatmin unsuru olarak görülmesi, dönemin cahiliye uygulamalarının vahşetini gözler önüne sermektedir. İşte bu ortamda İslâmiyet'in doğuşu, kadının toplumsal statüsünde köklü bir dönüşüm meydana getirmiştir. İslâm, kadını bir esir ya da değersiz varlık olmaktan çıkararak ona müstakil bir kimlik, hukuki haklar ve toplumsal itibarı beraberinde getirmiştir.

Yazara göre İslâm'ın kadına dair sunduğu bu perspektif, yalnızca dini bir hüküm olmanın ötesinde, toplumsal yapıya yön veren bir medeniyet projesi niteliğindedir Bu sebepledir ki Batılı bazı düşünürler, kadının toplumsal değerinin yükseltilmesini Hristiyanlık değil, İslâmiyet sayesinde gerçekleşen bir dönüşüm olarak kabul etmişlerdir. Nitekim Yazara göre Gustave Le Bon, Saussin de Perceval, Barthelemy Saint-Hilaire gibi Avrupalı düşünürler, İslâmiyet'in kadına dair hükümlerinin insanî ve medeni karakterini itiraf etmekten çekinmemişlerdir. Fakat müellif bu isimleri zikrederken bunu nerede dile getirdiklerine dair bir referans vermemiştir. Buna rağmen, İslâmiyet'in özüne nüfuz edemeyen bazı Batılı yazarlar, İslâm'ı kadınlar aleyhine hükümler ortaya koymakla suçlamışlardır. Yazara göre daha dikkat çekici olan ise, bu tür yüzeysel ithamları eleştiri süzgecinden geçirmeden tekrar eden kimi Müslümanların varlığıdır. Hâlbuki İslâm'ın kadın hakkındaki öğretileri, modern hayatın kadın-erkek eşitliği tartışmalarına bile temel teşkil edebilecek ölçüde kapsayıcıdır. Yazara göre günümüzde (1914'lü yıllar) İslâm dünyasında kadınların karşılaştığı eşitsizliklerin kaynağını dinde değil, tarihsel süreçte dinin özünden uzaklaşmış uygulamalarda aramak gerekmektedir. Sonuç olarak, İslâmiyet'in kadınlara verdiği toplumsal değer ve hukuki statü, tarihsel mukayeseler ışığında oldukça ileri bir konumda olduğu değerlendirilebilir. Antik medeniyetlerden Orta Çağ Hristiyanlığına kadar uzanan geniş bir tarihsel çerçevede kadın, çoğunlukla horlanan, değersizleştirilen ve insanlık onurundan mahrum bırakılan bir varlık olarak görülmüştür. İslâmiyet ise bu tabloyu kökten değiştirmiş, kadını bireysel ve toplumsal haklarıyla yücelten bir sistem ortaya koymuştur. Bugün İslâm toplumlarında kadınların karşı karşıya bulunduğu sorunların, dinin özünden değil, yanlış yorumlardan ve tarihsel yozlaşmalardan kaynaklandığı açıktır. Bu bağlamda, İslâm'ın kadına dair sunduğu değerlerin doğru anlaşılması, yalnızca dini bir mesele değil, aynı zamanda toplumsal adaletin ve insanlık onurunun temini açısından da büyük önem taşımaktadır.[9]

M. Şemseddin yazı dizisinin ikincisinde esas konu olan İslâm'ın kadına verdiği önem ve statü meselesi ele alınmıştır. Ona göre, İslâmiyet'in kadına tanıdığı hak ve imkânlar, tarihsel bağlam içerisinde değerlendirildiğinde, oldukça ileri ve dikkat çekici bir niteliktedir. İslâm şeriatının temel ilkeleri incelendiğinde, kadın ile erkeğin hukuk ve ibadet alanında eşit konumda

[9] M. Şemseddin, "İslâm'da Kadının Mevki-i İçtimaisi 1", *İslam Mecmûası*, Sayı 5, 12 Cemaziyülevvel 1332/27 Mart 1330 (9 Nisan 1914), s. 142-145. Bu başlık altındaki ikinci paragraftan itibaren yazılanların kaynağını M. Şemseddin'in yazdığı yazı dizisinin ilki oluşturmaktadır. Bundan dolayı her paragraftan sonra kaynak vermek yerine yazının analizinin bitiminde atıf verilmesi uygun görülmüştür. Yazının geri kalan kısmında da böyle bir usul izlenecektir.

ISBN NR. : 978-625-5694-38-6

bulunduğu açıkça görülmektedir. Erkek için farz kılınan ibadetler, aynı ölçüde kadın için de bağlayıcıdır. Bu durum, İslâm hukukunun ibadet alanında cinsiyet ayrımına yer vermediğini göstermektedir. Ayrıca medeni hukuk bağlamında da kadının sahip olduğu haklar, erkeğin haklarıyla aynı zeminde tanımlanmıştır. Müellife göre, Kur'an-ı Kerîm'de "*mümin*" ve "*müminat*", "*müslim*" ve "*müslimat*" ifadelerinin birlikte zikredilmesi, kadın ve erkeğin dini sorumluluklar ve mükellefiyetler bakımından eşit olduğunun açık bir göstergesidir. Bu eşitlik, yalnızca bireysel ibadet sorumluluklarını değil, aynı zamanda toplumsal hak ve görevleri de kapsamaktadır. Ona göre, Hz. Peygamber'in "Kadınlar her hususta erkeklerin nazırı ve toplumun diğer yarısıdır" mealindeki hadisi, bu hususun en güçlü delillerinden biridir. Bu hadis, kadının toplumsal hayatın asli ve vazgeçilmez unsuru olduğuna işaret etmekte, toplumun yarısını oluşturan kadınların ihmal edilmesinin toplumsal dengenin bozulmasına yol açacağını vurgulamaktadır.

İslâm'ın kadına tanıdığı bu konumu anlamak için yazar, vahyin indiği dönemin sosyo-kültürel şartlarını göz önünde bulundurulması gerektiğini dile getirir. Ona göre, Cahiliye Arap toplumunda kadın, çoğu zaman aşağılanmış ve kimi bölgelerde kız çocukları diri diri toprağa gömülmüştür. Aynı dönemde, Bizans ve Sasani gibi dönemin en ileri devletlerinde dahi kadının toplumsal statüsü son derece düşüktür. Kadın, çoğu zaman erkeğin şehvetine hizmet eden bir araç olarak görülmüş, bireysel kimliği ve hukuki varlığı tanınmamıştır. Böyle bir tarihsel ortamda İslâmiyet'in kadına kişilik, hukuk ve haysiyet kazandırması, dönemin sosyal yapısı açısından bir devrim niteliği taşımaktadır. İslâm hukukunda kadının sahip olduğu haklar göz önüne alındığında, dönemin diğer toplumlarına göre oldukça geniş olduğu yazar tarafından vurgulanmıştır. Kadın, zulme uğradığında erkeği şikâyet edebilmekte, kendi malı üzerinde tam tasarruf hakkına sahip bulunmakta, ilimle meşgul olabilmekte ve hatta ilmî araştırmalarını ilerletmek amacıyla seyahat edebilmektedir. Ayrıca kadın, ilmî eserler telif edebilmekte, fıkhî meselelerde görüş beyan edip fetva verebilmekte ve ticaretle uğraşabilmektedir. Bu durum, yazara göre İslâm'ın kadını yalnızca ev içi rollerle sınırlandırmadığını, bilakis toplumsal hayatın her alanında varlık göstermesine imkân tanıdığını ortaya koymaktadır.

Yazar düşüncelerini meşrulaştırmak için ayetlerden ziyade hadislerden istifade etmeyi tercih etmiştir. Bunda muhtemelen Hz. Peygamber'in toplumsal yaşama dönük ifadelerinin yazarca önemli olduğunun düşünülmesinin bir etkisi vardır. Nitekim yazar göre, "*Cennet annelerin ayakları altındadır*" hadisi, annelik makamına verilen üstün değeri ifade ederken; "*en çok iyilik yapılması gereken kimdir?*" sorusuna Hz. Peygamber'in üç kez "*annene*", dördüncüde ise "*babana*" cevabını vermesi, kadının özellikle anne kimliğiyle İslâm toplumunda en yüksek saygınlık makamına ulaştığını göstermektedir. Yine, kadınlara karşı iyi davrananların hayırlı, onlara eziyet edenlerin ise zelil kimseler olduklarını belirten hadisler, kadının toplumsal konumunun güçlendirilmesine yönelik önemli ilkelerdir. Bütün bu hadisler göz önüne alındığında, İslâmiyet'in kadına yüksek bir mevki tanıdığı yazar tarafından tartışmasız bir gerçeklik olarak telakki edilmiştir. M. Şemseddin, bütün bu olumlu uygulama ve söylemlere rağmen, tarihsel süreç içerisinde bazı Müslüman toplumlarda, dinin asli hükümlerinin göz ardı edildiğini, kadının hakları örfi ve kültürel pratikler nedeniyle daraltıldığını da belirtmekten geri durmamaktadır. Müellife göre, İslâm'ın öngördüğü eşitlik ve adalet ilkeleri yerine, önceki toplulukların geleneklerinden süregelen uygulamalar İslâm hukukunun bir parçası gibi sunulmuş ve bu durum kadınların toplumsal hayatta geri plana itilmesine yol açmıştır. Bu

ISBN NR. : 978-625-5694-38-6

noktada M. Şemseddin, sorumluluğun İslâm'ın asli öğretilerine değil, onları yanlış yorumlayan ve daraltan uygulayıcılara ait olduğunu belirtmektedir.

Mukayeseli perspektife bu yazıda da başvuran yazara göre, Batı toplumlarıyla kıyaslandığında da İslâm'ın kadına verdiği hakların önemi daha belirgin hâle gelmektedir. Örneğin modern Avrupa hukukunda bile kadına, İslâm'ın hadislerde ve şeriat hükümlerinde tanıdığı kadar yüksek bir mevki verilmediğini M. Şemseddin ısrarla vurgular. Ona göre, kadının toplumsal hayatta ikinci plana itilmesi, Batı'da uzun yüzyıllar boyunca devam etmiş, kadın ancak 19. ve 20. yüzyıllarda bazı temel haklarını elde etmeye başlamıştır. Bu durum, İslâm'ın kadın-erkek eşitliği konusundaki yaklaşımının ne kadar erken ve ileri olduğunu göstermektedir. Sonuç olarak, İslâmiyet'in kadına tanıdığı haklar ve toplumsal statü, hem tarihsel bağlamda hem de mukayeseli hukuk perspektifinden bakıldığında oldukça ileri ve kapsayıcıdır. Kadın, İslâmiyet sayesinde kişilik, hukuk ve toplumsal varlık kazanmış; annelik makamı yüceltilmiş ve toplumsal ilerlemenin ana unsurlarından biri olarak görülmüştür. Buna karşın, sonraki dönemlerde bazı Müslüman toplumların İslâm'ın özüne aykırı uygulamaları nedeniyle kadınlar hak ettikleri konuma her zaman ulaşamamışlardır. Bu sebeple, kadının İslâm'daki yerini doğru anlamak için nass ve hadislerin özüne dönmek, kültürel tortuları ayıklamak ve Hz. Peygamber'in kadınlara dair ortaya koyduğu yüksek değerleri esas almak gerekmektedir.[10]

Yazı dizisinin üçüncüsünde M. Şemseddin, İslâm'ın ilk asırlarında kadınların toplum içindeki statüsünü, hem naslarda hem de tarihsel pratiklerde önemli bir dönüşüm yaşadığına işaret etmektedir. Bu döneme dair aktarılan örnekler, İslâm'ın kadınlara verdiği konumu sadece bireysel düzeyde değil, toplumsal ve kültürel bağlamda da görünür kılmaktadır. Etnosantrik medeniyetçilik inşası uğraşında olan yazar, İslâm'ın kadın anlayışının kendi tarihsel bağlamında bir ilerleme ve üstünlük göstergesi olarak sunması dikkat çekicidir. Bu yaklaşım, İslâm toplumunun kadınlara dair uygulamalarını, diğer medeniyetlere kıyasla daha "ileri" ve "mükemmel" görme eğiliminde olan kültürel bir savunma hattı üretmektedir. Metinde, Hz. Peygamber'in hayatındaki en önemli iki figürden biri olan Hz. Hatice, fedakârlığı, sadakati ve destekleyici kişiliğiyle öne çıkarılmaktadır. Hz. Hatice'nin, vahyin ilk yıllarındaki kriz anlarında Hz. Peygamber'e verdiği manevi destek, İslâm'ın kadına kazandırdığı saygınlığın sembolü olarak yorumlanmıştır. Yazara göre, Hz. Hatice'nin zekâsı, dirayeti ve ilk Müslüman oluşu, kadınların İslâm toplumunda pasif değil, aktif ve öncü bir konumda bulunduğunun göstergelerinden biridir. M. Şemseddin'in üzerinde durduğu diğer figür ise Hz. Aişe'dir. Hz. Aişe ise, ilmî ve kültürel yönüyle ön plana çıkan, sahabenin birçok meselede müracaat edilen biri olması münasebetiyle yazar, İslâm'ın kadını sadece aile içi rollerle sınırlamadığını, aynı zamanda bilgi üretiminde ve dini öğretilerin aktarımında merkezi bir rol tanıdığını gösterme çabası içerisindedir. Hz. Peygamber'in "Dininizin esaslarını Aişe'den öğreniniz" hadisi, kadınların dinî otorite sahibi olabileceğini teyit eder mahiyettedir. Bu durum, İslâm'ın kadın anlayışının klasik ataerkil toplum kalıplarının ötesine geçtiği yönünde yorumlanmıştır.

Yazar, İslâm toplumunun ilk dönemlerinde kadınların gündelik hayatta aktif rol oynadığı özellikle vurgulanmaktadır. Kadınların pazara çıkmaları, ev ihtiyaçlarını karşılamaları, erkeklerle temasta bulunmaları ve hatta savaşlara katılmaları örnek gösterilmektedir. Nitekim

[10] M. Şemseddin, "İslâm'da Kadının Mevki-i İçtimaisi 2", *İslam Mecmûası*, Sayı 6, 27 Cemaziyülevvel 1332/10 Nisan 1330 (23 Nisan 1914), s. 170-173.

ISBN NR. : 978-625-5694-38-6

Esma binti Yezid'in Yermük Savaşı'nda gösterdiği kahramanlık, kadınların toplum savunmasına doğrudan katılımını kanıtlar niteliktedir. Bu örnekler, kadınların yalnızca ailevi değil, aynı zamanda askerî ve toplumsal alanda da varlık gösterdiğini ortaya koymaktadır. Ayrıca kadınların ilmî çevrelerde etkin rol alması dikkat çekicidir. Hz. Hüseyin'in kızı Seyyide Sekine'nin evi bir "ilmî meclis"e dönüşmüş, âlimler ve şairler onun davetlerinde bulunmuşlardır. Benzer şekilde, Hz. Talha'nın kızı Aişe binti Talha da edebiyat ve hadis ilminde geniş bir şöhret kazanmıştır. Bu örnekler, kadınların dönemin kültürel hayatına doğrudan yön verdiğini göstermektedir.

M. Şemseddin, Hz. Peygamber'in hutbelerinde ve hadislerinde, kadınlara karşı hürmetli olunması, onlara nezaket ve adaletle muamele edilmesi gerektiği sıkça vurgulandığından söz eder. "Başkalarının kadınlarına iffetle muamele ediniz ki sizin kadınlarınız da korunmuş olsun" hadisi, kadınların toplum içindeki güvenliğinin kolektif ahlaki bir sorumluluk olduğunu gösterir. Bunun yanı sıra, kadının ailede yalnızca "yük" değil, bilakis bir "yar" ve "destekçi" olduğu yönündeki anlayış, kadınların konumuna verilen değerin altını çizer. Yazıda ayrıca, İslâm kadınlarının "ziynet ve tecemmülat" peşinde koşmadıkları, bunun yerine vakar, iffet ve aile saadetine öncelik verdikleri aktarılır. Bu vurgu, kadınlığın İslâm toplumunda bir eğlence nesnesi değil, vakar ve değer sahibi bir varlık olarak konumlandırıldığını ortaya koyması bakımından kayda değerdir.

Bu anlatının bütününe bakıldığında, İslâm'ın ilk dönem kadınlarına dair sunulan örnekler yalnızca tarihsel birer olgu değil, aynı zamanda medeniyetler arası bir karşılaştırma iddiası taşımaktadır. Yazar, İslâm toplumunu "yüksek terbiye, ahlak ve medeniyet"in temsilcisi olarak konumlandırırken, diğer toplumların kadınlara yaklaşımını zımnen daha aşağı bir seviyede bırakmaktadır. Bu, tipik bir etnosantrik medeniyetçilik tavrıdır: Kendi medeniyetini merkezde konumlandırarak diğerlerini "eksik" veya "geri" kabul etmek. Burada İslâm'ın kadınlara verdiği hak ve statü, Batı ve diğer medeniyetlerin kadın anlayışına karşı bir üstünlük alanı olarak sergilenmiştir. Kadının ilim, siyaset, savaş ve aile hayatındaki aktif rolü, İslâm'ın "kadını geri bırakan bir din olmadığı"nın delili olarak sunulmuştur. Özellikle Batılı oryantalist iddialara karşı bir savunma dili yazıda kendisini hissettirmektedir. Yazar, "İslâm kadını aşağılamaz, bilakis ona yüksek bir mevki verir" tezini sürekli pekiştirerek, İslâm medeniyetini evrensel bir model olarak konumlandırma çabası içerisinde olmuştur.[11]

3. SONUÇ VE DEĞERLENDİRME

M. Şemseddin'in 1914 yılında İslâm Mecmuası'nda yayımlanan "İslâm'da Kadının Mevki-i İçtimaisi" başlıklı yazı dizisi, II. Meşrutiyet dönemi Osmanlı entelektüel ikliminde kadının toplumsal konumuna dair tartışmaların dinî, tarihsel ve mukayeseli bir zemin üzerinden ele alındığı bir metindir. Yazar, hem dönemin modernleşme sürecine yön veren fikir akımlarına hem de Batı merkezli kadınlık anlayışlarına eleştirel bir perspektiften yaklaşmıştır. Bu açıdan ele alınan yazı dizisi, yalnızca İslâm'ın kadın anlayışına dair bir savunma değil, aynı zamanda Osmanlı modernleşmesinin yönünü belirleyen fikrî tartışmaların da bir tezahürü olarak görülebilir. Tefrikadaki temel sav, İslâm'ın kadına tanıdığı toplumsal ve hukukî statünün,

[11] M. Şemseddin, "İslâm'da Kadının Mevki-i İçtimaisi 2", *İslam Mecmûası*, Sayı 10, 24 Receb 1332/5 Haziran 1330 (30 Haziran 1914), s. 311-314. Muhtemelen serinin üçüncü yazısı olmalı. Sehven "iki" olarak numaralandırılmış olabilir.

ISBN NR. : 978-625-5694-38-6

tarihsel bağlamı içerisinde değerlendirildiğinde diğer medeniyetlerle karşılaştırılamayacak ölçüde ileri ve insanî olduğunun savunulması ekseninde kurgulanmıştır. Yazara göre, Antik Yunan, Roma, Hint, Çin ve Hristiyan dünyasında kadının konumu çoğunlukla ikincil, değersiz ve haklardan yoksun bir çerçevede tanımlanmıştır. Bu toplumsal örneklerin karşısına İslâmiyet'i koyan müellif, İslâm'ın kadına ilk kez bireysel kimlik, mülkiyet hakkı, miras hakkı ve toplumsal statü kazandırdığını vurgulamıştır. Böylece yazara göre İslâm, tarih sahnesine yalnızca yeni bir din değil, aynı zamanda kadını insanî bir varlık olarak merkeze alan bir medeniyet projesi olarak çıkmıştır.

Yazarın yaklaşımının en belirgin özelliği, "mukayeseli tarih" yöntemini dinî argümanlarla birleştirmesi olmuştur. Bu doğrultuda, İslâm öncesi toplumlarda kadının durumunu ele alarak, İslâm'ın getirdiği dönüşümü hem tarihsel hem de normatif bir ilerleme olarak yorumlamıştır. Kadının İslâm'daki konumunu yalnızca ibadet veya aile hayatı üzerinden değil; ilim, siyaset ve toplumsal üretim alanları üzerinden de değerlendirmiştir. Hz. Hatice'nin girişimci ve destekleyici kimliği, Hz. Aişe'nin ilim ve fetva alanındaki otoritesi, Esma binti Yezid'in savaşlardaki cesareti gibi örnekler, yazarın bu iddiasını güçlendiren tarihsel veriler olarak kullanılmıştır. Bu örneklerle müellifin, İslâm'ın kadını pasif bir figür olarak değil, toplumsal hayatın aktif bir unsuru olarak tanımladığını ileri sürmüştür.

Metin boyunca görülen bir diğer önemli yön, İslâm medeniyetinin üstünlüğünü merkeze alan etnosantrik söylemdir. M. Şemseddin, Batı medeniyetinin kadına yönelik tarihsel tutumunu eleştirirken, İslâm'ı "ahlakî ve toplumsal adaletin" zirvesinde konumlandırmıştır. Bu söylem, dönemin Batılılaşma karşısında kimlik arayışındaki Osmanlı aydınlarının genel tutumuyla da paralellik göstermektedir. Yazar, Batı'nın İslâm'a yönelik "kadın düşmanlığı" eleştirilerini temelsiz bularak; asıl sorunun, İslâm'ın özünden sapmış toplumsal uygulamalarda aranması gerektiğini savunmuştur. Ona göre, kadınların kimi İslâm toplumlarında yaşadığı eşitsizliklerin kaynağı din değil, dinin ruhundan uzaklaşan kültürel yozlaşmalardır. Bu bağlamda M. Şemseddin'in kaleme aldığı yazı dizisi hem savunmacı hem de reformist bir karakter taşır. Savunmacıdır, çünkü Batı kaynaklı eleştirilere karşı İslâm'ı rasyonel ve tarihsel delillerle savunmuş, reformisttir, çünkü Müslüman toplumlarda kadınların haklarının yeniden tesisi için İslâm'ın asli ilkelerine dönülmesi gerektiğini vurgulamıştır. Bu yönüyle yazar, İslâm'ın kadınlara tanıdığı hakları yeniden hatırlatarak, dönemin toplumsal reform tartışmalarına iç dinamikler üzerinden cevap verme çabasındadır.

Yazarın kullandığı hadis temelli yaklaşım da dikkat çekicidir. Kur'an ayetlerinden ziyade Hz. Peygamber'in söz ve uygulamalarını merkeze alması, İslâm'ın kadın anlayışını somut toplumsal örnekler üzerinden temellendirme isteğini göstermektedir. "Kadınlar erkeklerin nazırıdır", "Cennet annelerin ayakları altındadır" veya "En çok iyilik yapılması gereken annedir" gibi hadisler, İslâm toplumunda kadına verilen yüksek değerin hem ahlakî hem de toplumsal dayanaklarını oluşturur. Bu vurgular, dinî metinlerin kadın-erkek eşitliğini destekleyen yönlerinin görünür kılınması açısından önemlidir.

M. Şemseddin'in tarihsel ve mukayeseli analizi, II. Meşrutiyet döneminin entelektüel ikliminde önemli bir fikrî yönelimi temsil eder. Dönemin Batı hayranlığına ve sekülerleşme eğilimlerine karşı İslâmî kimliğin yeniden inşası yönünde bir söylem üretmiştir. Bununla birlikte, yazarın "İslâm medeniyetinin üstünlüğü" vurgusu, modern anlamda toplumsal cinsiyet eşitliğini değil,

ISBN NR. : 978-625-5694-38-6

"tamamlayıcılık" esasına dayalı bir toplumsal düzene göndermede bulunur. Bu nedenle, metin bugünün feminist söylemleriyle doğrudan örtüşmese de, kendi dönemi açısından kadın haklarını savunucu ve ilerici bir karakter taşımaktadır. Sonuç olarak, M. Şemseddin'in tefrikası, İslâm düşüncesi içinde kadın konusuna dair erken dönem modern bir okuma örneği olarak değerlendirilebilir. Yazar, İslâm'ın özündeki eşitlik, adalet ve merhamet ilkelerini merkeze alarak, kadınların toplumsal hayattaki konumunun güçlendirilmesi gerektiğini savunmuştur. Aynı zamanda, Batı merkezli kadın özgürleşmesi paradigmasına karşı, İslâmî değerler üzerinden bir medeniyet bilinci inşa etmeye çalışmıştır. Bu yönüyle metin, hem bir tarihsel savunma hem de bir kimlik manifestosu niteliği taşıdığı söylenebilir. Yazarın mukayeseli tarihsel yaklaşımı etnosantrik medeniyetçilik bağlamında değerlendirildiğinde, İslâm medeniyetini diğer medeniyetlerle karşılaştırarak üstün konuma yerleştiren bir söylem üretmektedir. Antik Yunan, Roma, Hint ve diğer kültürlerde kadınların aşağılandığını, buna karşılık İslâm'ın kadınlara hak ve onur kazandırdığını vurgulayan bu perspektif, İslâm'ı "medeniyetlerin altın standardı" olarak sunmakta; Batı'nın eleştirilerini ise ya bilgisizlikle ya da önyargıyla açıklamaktadır. Böylelikle metin, dinî hakikatlerin toplumsal üstünlük ölçütü hâline getirildiği, öteki medeniyetlerin ise geri kalmışlıkla tanımlandığı etnosantrik bir söylem kurmaktadır. Bu bağlamda, yazı yalnızca dinî savunuculuk değil, aynı zamanda İslâm medeniyetinin evrensel ve üstün bir değerler sistemi olarak meşrulaştırılması çabasıyla da okunabilir.

KAYNAKÇA

Akagündüz, Ü., *II. Meşrutiyet Döneminde Kadın Olmak*, Yeni İnsan Yayınevi, İstanbul 2015.

Berkes, N., *Türkiye'de Çağdaşlaşma*, Yapı Kredi Yayınları, İstanbul 2012.

Çakır, S., *Osmanlı Kadın Hareketi, Metis Yayınları*, İstanbul 2016.

Koloğlu, O., *Osmanlı'dan 21. Yüzyıla Basın Tarihi*, Pozitif Yayınları, İstanbul 2015.

Şemseddin, M., "İslâm'da Kadının Mevki-i İçtimaisi 1", *İslam Mecmûası*, Sayı 5, 12 Cemaziyülevvel 1332/27 Mart 1330 (9 Nisan 1914), s. 142-145.

Şemseddin, M., "İslâm'da Kadının Mevki-i İçtimaisi 2", *İslam Mecmûası*, Sayı 6, 27 Cemaziyülevvel 1332/10 Nisan 1330 (23 Nisan 1914), s. 170-173.

Şemseddin, M., "İslâm'da Kadının Mevki-i İçtimaisi 2", *İslam Mecmûası*, Sayı 10, 24 Receb 1332/5 Haziran 1330 (30 Haziran 1914), s. 311-314.

Sancar, S., *Türk Modernleşmesinin Cinsiyeti: Erkekler Devlet, Kadınlar Aile Kurar*, İletişim Yayınları, İstanbul 2014.

Toprak, Z., *Türkiye'de Kadın Özgürlüğü ve Feminizm 1908-1935*, Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, İstanbul 2025.

Toprak, Z., *Türkiye'de Yeni Hayat: İnklap ve Travma 1908-1928*, Doğan Kitap, İstanbul 2019.

ISBN NR. : 978-625-5694-38-6

AŞK TECRÜBESİNİN BİLİM KADINLARININ İLMÎ VE VAROLUŞSAL DÜNYALARINA KATKISI

Nazire Çakıröz, Doktora Öğrencisi

Erciyes Üniversitesi, İlahiyat Fakültesi, Felsefe ve Din Bilimleri Ana Bilim Dalı, Din Felsefesi Bilim Dalı- nolgun1986@gmail.com

Orcid numarası: 0000-0002-5639-7110

ÖZET

İnsan; akıl, duygu ve sezgi gibi çok boyutlu unsurları içerisinde barındıran bir varlıktır. Bilimsel çalışmaların merkezinde çoğunlukla aklî boyut yer almakla birlikte, insanın diğer varoluş boyutlarının bu sürece katkıda bulunmadığını söylemek mümkün değildir. Bu bağlamda çalışmamız, bilim kadınlarının ilmi gelişiminde aşk tecrübesinin nasıl bir rol oynadığını araştırmaktadır.

Bilim kadınlarının çalışmalarında çoğunlukla akli boyutun belirleyici olduğu doğrudur. Bununla birlikte, sadece aklın bilimsel ilerlemeyi mümkün kıldığı iddiası indirgemeci bir yaklaşım olur. Tarihsel örnekler, aşkın ve duygusal tecrübelerin bilimsel yaratıcılığı beslediğini göstermektedir. Nitekim aşk, kimi zaman insanın iç dünyasını derinleştiren bir tecrübe olarak akli faaliyetlere yön vermekte, kimi zaman da entelektüel birliği güçlendiren bir bağa dönüşmektedir.

Çalışmamızda bu durumu temsilen dört isim ele alınmaktadır: İslam tarihinden Hz. Muhammed'in eşi Hz. Aişe, tasavvuf geleneğinin önde gelen isimlerinden Rabia el-Adeviyye, Batı dünyasından Marie Curie ve Rönesans Dönemi filozoflarından Tullia d'Aragona. Hz. Aişe örneğinde aşkın, merak ve öğrenme arzusu ile birleşerek hadis rivayetlerinde derinleşmeye katkı sunduğu görülmektedir. Rabia el- Adeviyye'de aşk, ilahi boyutuyla öne çıkmakta; Tanrı sevgisinin ibadetin özünü oluşturduğu düşüncesi, tasavvufun aşk merkezli boyutunun gelişmesine katkı sağlamıştır. Marie Curie'nin eşi Pierre Curie ile paylaştığı entelektüel birliktelik, evlilik ve aşk bağının bilimsel üretkenliği nasıl artırdığını göstermektedir. Tullia d'Aragona ise, aşkı ruhu yücelten ve insanı felsefi derinliğe ulaştıran bir unsur olarak ele almıştır.

Sonuç olarak, aşk tecrübesinin bilim kadınlarının aklî faaliyetlerini derinleştirdiği, onları ilmi, felsefi ve dini alanlarda besleyen bir unsur olduğu söylenebilir. Bu bulgu,

ISBN NR. : 978-625-5694-38-6

insanın çok boyutlu yapısının bilimsel gelişimde dikkate alınması gerektiğini ortaya koymaktadır. Bundan sonraki araştırmalarda, akıl-duygu bütünlüğünü merkeze alan bütüncül yaklaşımların geliştirilmesi önerilmektedir.

Anahtar Kelimeler: Bilim kadınları, aşk, tecrübe, akıl, ilim.

ISBN NR. : 978-625-5694-38-6

6284 SAYILI AİLENİN KORUNMASI VE KADINA KARŞI ŞİDDETİN ÖNLENMESİNE DAİR KANUN'DA YER ALAN ŞİDDET MAĞDURLARI KİMLERDİR?

Dr. Öğr. Üyesi ÖZGE TUÇE GÖKALP
Kırklareli Üniversitesi, Hukuk Fakültesi, ozgetucegokalp@klu.edu.tr
ORCID ID: https://orcid.org/0000-0001-5168-5992

ÖZET

6284 sayılı Ailenin Korunması ve Kadına Karşı Şiddetin Önlenmesine Dair Kanun, kadınları şiddetten korumaya yönelik olarak düzenlenmiş özel ve önemli bir kanundur. Kanun koyucu kadınları her türlü şiddetten korumak için bahsi geçen düzenleme ile bir takım koruyucu ve önleyici tedbirler getirmiştir. Kadınlara uygulanan ve zarar görmelerine, acı çekmelerine sebep olan ya da olması muhtemel, fiziksel, psikolojik, ekonomik, cinsel, sözel her türlü eylem ve söylem kadına karşı şiddeti oluşturur ve kanun koyucu, kadını bu tür eylem ve söylemlere karşı korumak için de yasada birtakım tedbirlere yer vermiştir. Yine kanun koyucu, bu tedbirlere aykırılığın disiplin hapsi ile sonuçlanacağını, şiddet mağdurunun hiçbir şekilde gerek kolluk gerekse idari makamlarca barışmaya zorlanamayacağı diğer bir ifade ile şiddet olaylarında şiddet mağduru ile şiddet uygulayan arasında arabuluculuk yapılmasının yasak olduğunu hükme bağlamıştır. Peki bu özel hükümler barındıran yasadan erkekler yararlanabilecek midir? Diğer bir ifade ile 6284 sayılı Ailenin Korunması ve Kadına Karşı Şiddetin Önlenmesine Dair Kanun'da yer alan şiddet mağduru sadece kadınlar mıdır?

Çalışmamızda öncelikle 6284 sayılı Ailenin Korunması ve Kadına Karşı Şiddetin Önlenmesine Dair Kanun da kadınlar, çocuklar, aile bireyleri ve tek taraflı ısrarlı takip mağduru olarak sıralanan kişilerin, şiddet mağduru olarak nasıl ele alındığı, bu noktada kadının medeni halinin, yaşının, özel yaşamının, mağdur sayılabilmede önem taşıyıp taşımadığı, şiddete uğrayan erkeklerin yasanın koruma kalkanından yararlanıp yararlanamayacağı ele alınmıştır. Yine çalışmamızda, mağdur olarak sayılan kişiler arasında yer alan tek taraflı ısrarlı takip mağdurları hakkında, önemine binaen, ceza yasaları ile getirilen düzenlemelere de yer verilmiştir.

Anahtar Kelimeler: Kadın, Mağdur, Tek taraflı Israrlı Takip Mağduru.

ISBN NR. : 978-625-5694-38-6

6284 SAYILI AİLENİN KORUNMASI VE KADINA KARŞI ŞİDDETİN ÖNLENMESİNE DAİR KANUN'DA YER ALAN ŞİDDET TÜRLERİ VE BU ŞİDDET TÜRLERİNİN KADINLAR ÜZERİNDEKİ ETKİSİ

Dr. Öğr. Üyesi ÖZGE TUÇE GÖKALP
Kırklareli Üniversitesi, Hukuk Fakültesi, ozgetucegokalp@klu.edu.tr
ORCID ID: https://orcid.org/0000-0001-5168-5992

ÖZET

Günlük hayatta hemen her gün bir kadın cinayetiyle karşılaşılmaktadır. Bu cinayetlerin temelini oluşturan şiddet eylemleri kadının gizli sığınağı olan evlerde atılmaktadır. Kadın, gerek eşinden, partnerinden gerekse baba evinde abisinden, babasından gördüğü çeşitli şiddet içeren eylemlerle ve söylemlerle bu gizli sığınağında tanışmaktadır. Ataerkil toplum yapısının hâkim olduğu toplumlarda hüküm süren kadın bekarken babasının evliyken ise eşinin mülkiyetinde olduğu zihniyeti kadının şiddete uğramasını normalleştirmektedir. Kanun koyucu kadını şiddete karşı korumak için gerek ceza yasalarında düzenlemeler yaparak gerek özel yasalar düzenleyerek şiddetle mücadelede etmekte, şiddete sıfır tolerans tanımaktadır. Bu özel düzenlemelerden biri de 6284 sayılı Ailenin Korunması ve Kadına Karşı Şiddetin Önlenmesine Dair Kanundur. Kanun da kadının uğradığı şiddet türleri tadadı olarak ele alınmaktadır. Kadının uğradığı fiziksel, psikolojik, ekonomik, cinsel, sözel şiddet, duygusal şiddet türleri yanında son dönemde oldukça başvurulan siber şiddet türü de kadını mağdur eden şiddet türlerindendir.

Çalışmamızda öncelikle 6284 sayılı Ailenin Korunması ve Kadına Karşı Şiddetin Önlenmesine Dair Kanun da örnek kabilinden sayılan şiddet türleri açıklanmış, bu şiddet türlerine yargı kararlarına konu olmuş olaylardan örnekler verilmiştir. Teknolojinin gelişmesi ile ortaya çıkan ve kötüye kullanılan dijitalize, siber şiddet türünün doğumuna sebep olmuştur. Siber şiddet kavramı, basına yansıyan olaylardan örnekler verilerek çalışmamızda ayrıca ele alınmıştır. Şiddet türleri açıklandıktan sonra şiddetin hangi türü olursa olsun bu eylem ve söylemlerin şiddete uğrayan kadın üzerindeki yıkıcı etkileri gözler önüne serilmeye çalışılmıştır.

ISBN NR. : 978-625-5694-38-6

Anahtar Kelimeler: Fiziksel Şiddet, Ekonomik Şiddet, Cinsel Şiddet, Sözel Şiddet, Duygusal Şiddet, Siber Şiddet.

ISBN NR. : 978-625-5694-38-6

MİLLİ GÖRÜŞ İDEOLOJİSİ BAĞLAMINDA YENİDEN REFAH PARTİSİ'NİN AİLE POLİTİKALARI

Dr. Öğr. Üye. UMUT TURGUT YILDIRIM[1]

[1] İnönü Üniversitesi, İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi, Siyaset Bilimi ve Kamu Yönetimi,

umutturgut.yildirim@inonu.edu.tr - 0000-0003-2676-7157

ÖZET

Türk siyasal hayatında İslamcı muhafazakâr düşüncenin önemli damarlarından biri olan Milli Görüş hareketi, Necmettin Erbakan'ın liderliğinde 1969'dan itibaren şekillenmiş ve Milli Nizam Partisi'nden Saadet Partisi'ne kadar uzanan bir çizgi yaratmıştır. Bu gelenek, adil düzen ve maneviyatçı kalkınma ilkeleriyle Türk siyasetinde kalıcı bir iz bırakmıştır. 2018'de Fatih Erbakan liderliğinde kurulan Yeniden Refah Partisi (YRP), Milli Görüş mirasını günümüzde yeniden yorumlamış ve kısa sürede dikkat çeken bir aktör haline gelmiştir. Bu çalışmanın amacı, YRP'nin aile politikalarını Milli Görüş ideolojisi bağlamında incelemek ve söz konusu söylemin tarihsel süreklilik ile güncel farklılıklarını ortaya koymaktır. Nitel araştırma yöntemiyle yürütülen çalışmada, parti programı, seçim beyannameleri, tüzük, lider konuşmaları ve basın açıklamaları doküman analizi ve siyasal söylem analizi teknikleriyle değerlendirilmiştir. Ayrıca Milli Görüş'ün önceki partileriyle karşılaştırmalı tarihsel analiz yapılmıştır. Bulgular, YRP'nin aile politikalarının üç ana eksende toplandığını göstermektedir: (1) ailenin manevi ve ahlaki değerlerin temel taşı olarak tanımlanması, (2) kadın ve erkek rollerinin muhafazakâr değerler çerçevesinde kurgulanması ve toplumsal cinsiyet eşitliğinin sınırlı biçimde ele alınması, (3) doğurganlık ve nüfus artışı gibi demografik hedeflerin ön plana çıkması. Parti belgelerinde "Evliliğe İlk Adım" birimleri, arabuluculuk merkezleri ve çocuklu ailelere ekonomik destekler gibi somut politika önerileri dikkat çekmektedir. Sonuç olarak YRP, aile politikaları üzerinden Milli Görüş'ün ideolojik sürekliliğini korurken, güncel siyasal konjonktürde yeni tartışma alanları açmaktadır. İstanbul Sözleşmesi, 6284 sayılı Kanun ve nafaka düzenlemeleri üzerinden yürüttüğü tartışmalar, partinin muhafazakâr seçmeni konsolide etmesine ve siyasal rekabette farklılaşmasına katkı sağlamaktadır.

Anahtar Kelimeler: Yeniden Refah Partisi, Milli Görüş, Aile politikaları.

FAMILY POLICIES OF THE NEW WELFARE PARTY IN THE CONTEXT OF THE MİLLİ GÖRÜŞ IDEOLOGY

ABSTRACT

The Milli Görüş movement has been one of the influential Islamist-conservative currents in Turkish political life since its emergence under the leadership of Necmettin Erbakan in 1969. Rooted in the principles of Just Order and spiritual-moral development, this tradition has shaped several political parties ranging from the National Order Party to the Felicity Party. Established

ISBN NR. : 978-625-5694-38-6

in 2018 under the leadership of Fatih Erbakan, the New Welfare Party (NWP) seeks to revive this legacy while adapting it to contemporary political dynamics. Among the key policy domains through which the party articulates its ideological identity, family policies occupy a central role. This study aims to analyze the family policies of the NWP within the framework of Milli Görüş ideology, focusing on the continuities and ruptures compared to earlier parties in the same tradition. The research employs qualitative methods, primarily document analysis and political discourse analysis, supported by a comparative historical approach. Party programs, election manifestos, statutes, leaders' speeches, and official statements were systematically examined to identify dominant themes, discursive strategies, and ideological references. The findings demonstrate that the NWP's family discourse revolves around three main pillars: (1) framing the family as the foundation of moral and spiritual values; (2) defining gender roles within a conservative framework, thus granting limited space to gender equality; and (3) emphasizing demographic objectives, such as promoting fertility, population growth, and early marriages. Policy proposals such as the establishment of "First Step to Marriage" units, mediation centers, and economic support for families with children illustrate the party's attempt to operationalize these ideals. In conclusion, the NWP maintains the ideological continuity of Milli Görüş tradition while opening up new spaces of debate in contemporary Turkish politics. Its positions on controversial issues such as the Istanbul Convention, Law No. 6284, and alimony reform not only consolidate its conservative voter base but also distinguish it from other actors within the political arena. This study thus contributes to the literature by shedding light on the ideological underpinnings and socio-political implications of the NWP's family policies.

Keywords: New Welfare Party, Milli Görüş, Family policies.

ISBN NR. : 978-625-5694-38-6

AFET DÖNEMLERİNDE KADIN OLMAK ÜZERİNE

Doktorant Duygu AKYÜZ[1], Dr. Öğr. Üyesi İsmail BAŞARAN [2]

[1]Muğla Sıtkı Koçman Üniversitesi, SBE, Kamu Yönetimi Anabilim Dalı,

duyguakyuz@posta.mu.edu.tr , 0000-0001-5333-4344.

[2]Manisa Celal Bayar Üniversitesi, İİBF, Siyaset Bilimi ve Kamu Yönetimi Bölümü,

ismailbasaran74@gmail.com , 0000-0002-3792-8035.

ÖZET

Afet, can ve mal kaybına neden olan, ekonomik, sosyal, fiziksel ve diğer alanlarda çok boyutlu olumsuz sonuçlara yol açan felakettir. Doğal ve insan kaynaklı şeklinde iki türe ayrılan afetler, meydana geldiği bölgedeki toplumun bazı kesimlerini daha fazla etkilemektedir. Bu kesim ise özellikle kadınlar olmaktadır.

Kadınlar, ataerkil topluluk yapıları ile toplumsal cinsiyete bağlı kendilerine atfedilen roller ve normlar nedeniyle toplumsal yaşamda sınırlandırılmakta veya dışlanmaktadır. Ayrı zamanda toplumsal ilişkilerin olamaması, eğitim ve sağlık gibi kamusal hizmetlere kısıtlı erişimin olması, yönetsel ve karar alma süreçlerine katılımın engellenmesi, istihdamda olamamaları veya kayıt dışı istihdam edilmeleri, ekonomik seviyelerini düşük olması, cinsiyetler temelli eşitsizlik nedeniyle ev alanında bulunmaları ve buna bağlı bakım sorumluluklarının olması gibi durumlar kadınları kırılgan ve savunmasız hale getirmektedir. Bu durum kadınların özellikle afet süreçlerinde destek alamamasına, önemli risklere maruz kalmasına, daha fazla zarar görmesine, yaralanmasına ve can kaybı yaşamasına neden olmaktadır.

Afetler karşısında kadınların savunmasız ve kırılganlığını gidermek için etkili bir afet yönetimi gerekmektedir. Özellikle afete karşı dirençli bir yapıya kavuşturmak ile kırılganlıklarını azaltmak için kadınlara afet eğitimi, afet farkındalığı ve erken uyarı sistemlerine ilişkin bilgilere erişimin kolaylıkla verilmesi büyük önem arz etmektedir. Ayrıca kadınları afet yönetim süreçlerine dâhil edilecek planlamaların yapılması, afet sonrası süreç olarak iyileştirme ve yeniden inşa süreçlerinde bulunmaları, bu süreçte kendileri ve diğer kadınların gereksinimlerini karşılanması için hizmet erişiminin sağlanması kilittir.

Çalışmanın amacı, afet dönemlerinde kadınların maruz durumlar ile yaşadıkları sorunları ele alıp incelemektir. Bu bağlamda çalışmada literatür taraması yapılarak amaca yönelik bilgiler ortaya konulacaktır.

Anahtar Kelimeler: Afet, afet yönetimi, kadın.

ISBN NR. : 978-625-5694-38-6

ON BEING A WOMAN IN TIMES OF DISASTER

ABSTRACT

A disaster is a catastrophe that causes loss of life and property and leads to multidimensional negative consequences in economic, social, physical and other areas. Disasters, which are divided into two types as natural and man-made, affect some segments of the society in the region where they occur more. This segment is especially women.

Women are restricted or excluded in social life due to patriarchal community structures and gendered roles and norms attributed to them. At the same time, the lack of social relations, limited access to public services such as education and health, prevention of participation in managerial and decision-making processes, lack of employment or unregistered employment, low economic status, being in the domestic sphere due to gender-based inequality and related care responsibilities make women vulnerable and vulnerable. This situation causes women not to receive support especially in disaster processes, to be exposed to significant risks, to suffer more damage, injury and loss of life.

Effective disaster management is needed to address the vulnerability and fragility of women in the face of disasters. It is of great importance to provide women with easy access to information on disaster training, disaster awareness and early warning systems in order to make them resilient to disasters and reduce their vulnerability. It is also key to make plans to include women in disaster management processes, to ensure their participation in recovery and reconstruction processes as a post-disaster process, and to provide service access to meet their and other women's needs in this process.

The aim of the study is to examine the problems experienced by women during disaster periods. In this context, a literature review will be conducted in this study and information for the purpose will be revealed.

Keywords: Disaster, disaster management, women.

1. GİRİŞ

Afetler, toplumun tamamı veya belli kesimlerini etkileyerek büyük ölçekli hasar ve yıkımlara neden olmaktadır. Doğal veya insan kaynaklı gelişim gösteren afetlerin şiddeti, türü, büyüklüğü veya etkileri meydan geldiği bölgenin özelliklerine göre farklılaşmaktadır. Ancak küresel ısınma ve iklim değişikliği, yoksulluk, çarpık ve düzensiz kentleşme, nüfusun hızlı ve dengesiz artması ve bunlara bağlı çevresel bozulmalar gibi faktörlere ekseninde etkileri gün geçtikçe artmakta ve kaçınılmaz boyuta gelmektedir. Bu etkiler insanlarda can kaybı, yaralanma, ciddi düzeydeki ekonomik kayıpları, fiziksel ve toplumsal alanda olumsuz sonuçları doğurmaktadır. Bu sonuçlar neticesinde toplumdaki her kesim aynı düzeyde etkilenmemektedir.

Afetlerin sonuçları bakımından bazı kesimler daha fazla etkilenmektedir. Bu kesim ise çocuklar, yaşlılar, engelliler, kadınlar ve toplumdaki diğer kesimler oluşturmaktadır. Yapılan araştırmalar doğrultusunda kadınların ve kız çocuklarının afet olaylarında daha fazla korunmasız kaldıklarına, kırılgan olduklarına ve zarar görebilirliklerinin daha fazla olduğu sonucuna ulaşılmıştır. Afet süreçlerinde kadınların erkeklere kıyasla ölüm oranlarının da

ISBN NR. : 978-625-5694-38-6

yüksek olduğu belirtilmiştir. Bu durumun en temel nedeni, kadınların cinsiyetlerinden dolayı toplum tarafından belirlenen roller, normlar veya kalıplar olmasıdır. Diğer bir ifade ile kadınlar toplumsal cinsiyet temelli yaklaşımlar nedeniyle afet olaylarından etkilenen kesimi oluşturmaktadır. Bu doğrultuda çalışmanın amacı, afet dönemlerinde kadınların maruz kaldıkları durumlar ile yaşadıkları sorunları ele alıp incelenmiştir. Çalışma sonucunda da kadınların afet olaylarından etkilenen önemli kesimi oluşturdukları, yaralanma ve can kayıplarındaki sayılarının yüksek olduğu, afet sonrası süreçte de omuzlarına yüklenen yüklerin daha da arttığı ve afet sonrası pek çok olumsuz sonuçlarla karşı karşıya kaldıklarına ulaşılmıştır.

2. KAVRAMSAL ÇERÇEVEDE AFET

Afet sözcüğü, bela yıkım ve felaket anlamlarında kullanılmaktadır. Türkçe'ye Arapça'dan geçen bu sözcük (Gündüz, 2009: 22). Türk Dil Kurumu'na göre *"Çeşitli doğa olaylarının sebep olduğu yıkım"* olarak tanımlanmaktadır (URL-1, 2025). AFAD Açıklamalı Afet Yönetimi Terimleri Sözlüğü'ne göre ise *"Toplumun tamamı veya belli kesimleri için fiziksel, ekonomik ve sosyal kayıplar doğuran, normal hayatı ve insan faaliyetlerini durduran veya kesintiye uğratan, etkilenen toplumun baş etme kapasitesinin yeterli olmadığı doğa, teknoloji veya insan kaynaklı olay. Afet bir olayın kendisi değil, doğurduğu sonuçtur."* (URL-2, 2025). Tanımlarda da belirtildiği üzere afet, meydana geldiği bölgede yaşamsal aktiviteleri ve gündelik faaliyetleri durduran veya kesintiye uğratan, insanların tamamı veya bazı kesimleri üzerinde can ve mal kaybı ile fiziksel, ekonomik, sosyal ve pek çok alanda kayıplara yol açan, bu durumdan etkilenen insanların baş etme potansiyelinin eksik kaldığı ve dolayısıyla dış yardıma gereksinim duyuran olaylardır. Bu anlamda afet, olayın etkisiyle ortaya çıkan insanların süregelen yaşamında meydana gelen maddi veya manevi çerçevedeki kayıp, zarar veya olumsuz sonuçlardır (Başaran ve Akyüz, 2022: 77).

Afetlerin sınıflandırılması konusunda yaygın kabul gören görüş doğal veya insan kaynaklı olduğudur. Doğal kaynaklı afetler kapsamında deprem sel, volkanik patlamalar, heyelan, erozyon, tsunami, kaya düşmesi, çığ yer almaktadır. İnsan kaynaklı afetler arasında büyük yangınlar, patlamalar, zehirli madde ve radyasyon sızıntısı, yangın, göçük, kontrol edilemeyen kimyasal etkinlikler, savaşlar (Genç, 2020: 5), kimyasal, radyolojik, nükleer ve biyolojik kazalar, iç çatışmalar, siber saldırıları, ulaşım kazaları bulunmaktadır.

Tarihsel süreç içerisinde dünyana meydana gelen çeşitli afet olayları insanların yaşamlarını, gündelik faaliyetlerini ve insana dair her şeyi olumsuz yönde etkilemiştir. Günümüzde ise plansız kentleşme, hızlı nüfus artışı, yoksulluk ve gelir adaletsizliği, çevresel bozulma, küresel ısınma ve iklim değişikliği gibi unsurlarda afetlerin oluşumlarını, türlerini, sıklığını ve ortaya çıkan sonuçlarında da etkili olmaktadır. Afet olayları sonucu ortaya çıkan etkiler, doğrudan ve dolaylı olmakla birlikte ikincil türde de kendini göstermektedir.

Doğrudan etkiler olarak insanların yaralanmaları, sakat kalması veya can kayıpları yaşaması, bina ve altyapı hizmetlerinde tahribatlar, tarım ürünleri ve alanları ile hayvanların yok olması, tarihi ve kültürel değerler, müzeler ve çevrelerde hasar ve yıkımlara neden olması veya geri dönüşü olmayan kayıplara yol açması, acil yardım, kurtarma, iyileştirme ve yeniden inşa çalışmaları için yapılan giderlerin tamamını oluşturmaktadır. Dolaylı etkiler kapsamında

ISBN NR. : 978-625-5694-38-6

hizmet, ticaret, turizm ve üretim sektörlerini kısa, orta veya uzun süreli etkilerine bağlı gelirdeki azalmalar, sağlık, eğitim, enerji, ulaşım gibi sektörlerdeki hasar ve yıkımlar sonucu hizmet kayıpları ve aksamaların yaşanması, hizmet ve üretim sektörlerindeki aksamalara bağlı fiyat artışlarının oluşması, kalkınmadaki planlamaların sekteye uğraması, işsizlik, göç veya insanların psikolojilerinin olumsuz etkilenmesidir (Akyüz, 2020: 25).

Afetlerin ikincil etkileri olarak bir bölgede ortaya çıkan afetler sonrası oluşan etkiye bağlı yeni afet olayının yaşanmasıdır. Bu durum aslında ikincil afet olarak da nitelendirilmektedir. Bu afetler insanların yaşamlarında derin izler bırakan, önemli hasar ve kayıplara yol açan, yıkımın boyutlarını artıran olaylardır. Yapılan çalışmalar doğrultusunda afet türleri arasında ikincil afetin oluşmasında deprem afeti en fazla görülen olmakla birlikte heyelan, çığ, tsunami, toprak kayması ve su baskınları/sel taşkınlıkları oluşturmaktadır (Gaferoğlu vd., 2024: 426).

Burada belirtilen etkiler yanında afetlerden dolayı her bir bireyin veya toplumun aynı şekilde etkilenmediği ve bazı kesimlerin daha fazla etkilendiği yapılan çalışmalarda tespit edilmiştir. Bu kesim arasında toplumsal cinsiyet rolleri nedeniyle kadınlar bulunmaktadır (Gündüz ve Demiröz Yıldırım, 2023: 46).

3. TOPLUMSAL CİNSİYET VE KADIN

Tarihsel süreçte insanları anlamlandırabilmek için bireyler yaş, cinsiyet, statü veya ekonomik güç gibi yapılarda sınıflandırılmış ve böylelikle var oluş süreçleri açıklanmıştır. Bu sınıflandırma arasında cinsiyet olgusu da bulunmaktadır. Cinsiyet, bireylerin biyolojik anlamda doğumuyla başlayan ve biyolojik olarak kendilerine karşılık gelen kadın veya erkek olma halleridir. Toplumsal cinsiyet ise bireylerin rollerini belirlenmesinde sosyal bir statü olarak değerlendirilmektedir. Diğer bir ifadeyle, bir toplumda kadın ve erkeğe sosyal ve kültürel değerler gereği verilen roller veya kimliklerdir (Akkaş, 2019: 99-100). Toplumsal cinsiyet, toplum içerisindeki kültürel normlar çerçevesinde kadın ve erkeklerden beklenen davranış kalıpları, sosyal rolleri ve sosyal normları anlatan bir kavramdır. Bu roller, normlar veya kimlikler bir toplum içerisinde farklılık veya değişkenlik içermekle birlikte toplumdan topluma göre de değişkenlik göstermektedir (Akkaş, 2019:100). Toplumsal cinsiyet rolleri nedeniyle kadın ve erkeklerin aile dinamikleri, sosyal yapıları, kimlikleri, ekonomik statüleri, konumları, hakları gibi içerisinde bulunduğu veya bulunacağı pek çok alanı etkilemektedir.

Bireyler, toplum içerisinde küçük yaşlardan itibaren cinsiyet kalıp yargıları diğer ifade ile toplumsal beklenti ve sosyal normlara maruz kalmaktadır. Bu durum kadın ve erkekler arasında ayrımcı yaklaşımlara neden olmaktadır. Öte yandan toplumun en küçük yapı taşını oluşturan aile, toplumsal cinsiyet rollerinin belirlenmesinde temel etkendir. İkinci etken olarak okul ve bireylerin arkadaş grupları da toplumsal cinsiyet rollerini şekillendirmektedir. Görsel ve geniş kitlelere hitap eden televizyon ve internet gibi kitle iletişim araçları da kadın ve erkeğin cinsiyet rollerinde etkilidir. Kitap, dergi veya gazete gibi basın araçları da kadın ve erkeklere atfedilen rolleri ele almaları bakımından toplumsal cinsiyet açısından önemlidir. Ayrıca oyun çağındaki çocukların ebeveynleri ve çevresi tarafından cinsiyetlerine göre oyuncaklarla oynatılması veya oynatılmaması, oyuncakçı dükkânlarındaki oyuncakların cinsiyete göre kategorileştirilmesi etkilidir (Akkaş, 2019: 106-109). Burada belirtilen etkenler yanında kadınlar toplumsal norm

ISBN NR. : 978-625-5694-38-6

ve rollere bağlı özellikle dezavantajlı duruma düşmektedir. Bu durum kadınların kırılgan olmasına neden olmakta ve dolayısıyla zarar görebilirliğini artırmaktadır.

Kadın, toplumsal yapı içerisinde ona atfedilen ve uygun görülen roller olarak hane içi işleri, anne veya eş olma sorumlulukları vermektedir. Yaşama bir adım geride başlayan kadınlar (Akkaş, 2019: 102) özellikle ataerkil topluluk yapılarındaki sosyal normlar ve roller çerçevesinde toplumsal yaşamda sınırlı bulunmakta veya dışlanmaktadır. Ayrıca toplumsal rolleri ve sorumlulukları nedeniyle toplumsal beklentilere uygun davranış sergilemeleri istenmekte ve bunlar kadınların omuzlarındaki yüklerin ağırlığını gün geçtikçe artırmaktadır. Öte yandan kadınların cinsiyetinden dolayı çocuk bakımı, ev hanımı, bakım verme sorumluluğu ve erkeğe bağlı yaşam sürmeleri gibi davranışlar beklenmektedir (Gündüz ve Demiröz Yıldırım, 2023: 48).

Toplumsal yaşamda her iki cinsiyetin eşit yetkiye sahip olmadığı, kadınların erkeklere kıyasla hiyerarşik olarak daha geride kaldığı ve dolayısıyla toplumda dezavantajlı konumda bulunan kadın sosyal kaynak ve hizmetlerden eşit şekilde yararlanamamakta ve eşit muamelelerle karşılaşamamaktadır. Ayrıca kadınların bireysel olarak toplum içindeki istekleri, beklentileri veya amaçlarının karşılanmasında ayrımlara maruz kalmakta ve kendi yaşamının kontrolünü elinde bulundurmakta güçlükler çekmektedir (Akkaş, 2019: 108; Kolay Çepni ve Yavuz, 2025: 323). Bunun yanında her bir bireyin yaşamsal ve sosyal işlevselliğini sürdürebilmesi için yasalar önünde kadın ve erkeğe eşit davranılması, insan haklarında eşit bir şekilde yararlanılması için verilen haklara (Akkaş, 2019: 109; Gündüz ve Demiröz Yıldırım, 2023: 48) rağmen kadınların cinsiyetleri nedeniyle kendilerine verilen rollerden dolayı yaşam hakkından mahrum bırakılmaktadır. Kadının esas görevinin annelik olması, aile namusu ve mahrem olarak görülmesi, kalıp yargılar nedeniyle eğitim ve çalışma haklarından yoksun bırakılması ile sosyal, ekonomik, politik (Gündüz ve Demiröz Yıldırım, 2023: 48), sağlık, iş yaşamı, kamusal veya özel alanlarda eşitsiz durumlarla karşı karşıya kalmaktadır. Ayrıca planlama, karar alma ve uygulama süreçlerine katılımı daha düşük tutulmaktadır. Yine kadının fiziksel olarak güçsüz ve ikincil planda tutulması, kamusal veya özel alanda başarısız olacakları algısı ve bunlar doğrultusunda ev işlerine uygun görülmesi, geri planda tutulması (Akkaş, 2019: 109) kadınları güçsüz, edilgen ve pasif bir konum ile kırılgan ve savunmasız hale getirmektedir. Aynı zamanda cinsiyet temelli eşitsizlik nedeniyle ev alanında bulunmaları ve buna bağlı bakım sorumluluklarının olması, duygusal olarak sabırlı, sakin, anlayışlı, daha duyarlı ve sessiz olmalarının beklenilmesi gibi durumlar da kadınların kırılganlığını artırmaktadır.

Toplumsal ilişkilerin olamaması, eğitim ve sağlık gibi kamusal hizmetlere kısıtlı erişimin olması, yönetsel ve karar alma süreçlerine katılımlarının engellenmesi, istihdamda olamamaları veya kayıt dışı istihdam edilmeleri, ekonomik seviyelerinin düşük olması da kadınları pasif ve güçsüz konuma yerleştirmekte, savunmasız kalmalarına neden olmakta, zarar görebilirliklerini yol açmakta (Gündüz ve Demiröz Yıldırım, 2023: 48; Gülçelik ve Kırca, 2025: 22) ve dolayısıyla korunmasız kalmalarına sebep olmaktadır. Aynı zamanda kadınların özellikle afet süreçlerinde destek alamamasına, önemli risklere maruz kalmasına, daha fazla zarar görmesine, yaralanmasına ve can kaybı yaşamasına neden olmaktadır. Yapılan çoğu araştırmada tespit edildiği üzere kadınların afetlerdeki ölüm oranları, erkeklerden daha fazladır.

ISBN NR. : 978-625-5694-38-6

Kadınların afet süreçlerinde savunmasızlığını ve kırılganlığını artıran unsurlar bulunmaktadır. Bunlardan birincisini biyolojik kuram oluşturmaktadır. Biyolojik kuram, kadın ve erkek bireylerin doğuştan gelen özelliklerini ön planda tutmaktadır. Bu kuramda kadın ve erkek bireylerin sahip olduğu fiziksel özellikler nedeniyle kadınların korunmaya daha muhtaç olduğu, beyin yapılarındaki farklılıklar ileri sürülerek zihinsel gelişim bakımından kadınların daha zayıf olduğu ve böylelikle toplumsal yapıda kadınların sınırlandırılarak ataerkil yapıların oluşmasında yol açmaktadır (Demirci ve Avcu, 2021: 89).

İkinci kuram olarak sosyal rol kuramı karşımıza çıkmaktadır. Sosyal rol kuramı, toplumsal çevre, alınan eğitim ve kültür ögelerine göre kadın ve erkeklerin cinsiyet rolleri ve kimliklerinin şekillenmesini anlatmaktadır. Bu kuramın merkezinde bireylerin cinsiyet rollerinin sosyal çevrede üretilerek kazanılmış ilişkilere bağlı olduğu bulunmaktadır (Demirci ve Avcu, 2021: 89). Kadın ve erkek, toplumun verdiği roller nedeniyle toplumsal beklentiye göre farklı konumlarda yer almaktadır. Ayrıca iki cinsiyete atfedilen rollerden dolayı onlara uygun davranış kalıpları sergilemeleri beklenmektedir. Bu davranış kalıplarının hem evde, hem çalışma yaşamında hem de toplum içinde sergilenmesi istenir (Demirci ve Avcu, 2021: 89-90; Gündüz, 2022: 48-49). Bu kurama kadınların iyi bir anne ve eş, ev sorumluluklarını yerine getirme, aile veya akrabadan birine bakma gibi bakım sorumlulukları örnek verilebilir. Ayrıca kadınların daha statüye sahip olması, daha düşük ücretle çalıştırılması ve hiyerarşik olarak daha alt konumlar bulunması veya hiç bulunmamasıdır (Gündüz, 2022: 49).

Sosyal öğrenme kuramı, bu kuramlar arasında yer almaktadır. Sosyal öğrenme kuramında, kadın ve erkek bireylerin cinsiyet farklılıklarının temelinde kişilerin davranışsal ve çevresel faktörler etkili olduğu ifade edilmektedir. Bireyler yaşamlarını devam ettirmek ve kişisel gelişimlerini sağlamak için aktif katılımcı olarak bulunmaktadır. Ancak toplumsal cinsiyet temelli yaklaşıma bağlı iki cinsiyetin davranışı sonradan kazanılarak şekillenebilmektedir. Dolayısıyla sosyal çevre olarak toplumların gözlemlenmesi, model alınması veya taklit edilmesiyle ortaya çıkabilmektedir (Gündüz, 2022: 46-48). Ayrıca bireyler sosyal çevreden gözlemledikleri rolleri ödül ve ceza yöntemiyle öğrenmektedir. Örneğin kız çocukların bebeklerle ve erkek çocukların arabalarla oynatılması neticesinde kadınların ilerleyen dönemleri için araba kullanmayacağı algısının aşılanmasına neden olabilmektedir (Ilgın ve Karagül, 2022: 87). Yine kız çocuklarının annelerini ve erkek çocuklarının babalarını model almaları ve bu çerçevede sorumlulukları benimsemeleri gerektiği algısı yerleşmektedir (Gündüz, 2022: 47).

Dördüncü olarak bilişsel gelişim kuramı bulunmaktadır. Bilişsel gelişim kuramında bireyler, içinde bulunduğu toplumsal yapıya uyum sağlamak ve dengeli bir bakış açısına sahip olmak için tutarlılığa gereksinim duymaktadır. Bu durumun devamlılığı için kadın ve erkek, yer aldığı toplumsal rol ve normlara uygun davranışlar sergilemektedir. Bu davranışlar çocukluktan itibaren kendi cinslerini örnek alarak şekillenmektedir. Bu eksende kız çocuklarının kadınsı davranışlar ile erkek çocukları da erkeksi davranışları örnek alarak buna yönelmektedir. Buna göre kadınlar kırılgan, zayıf, hassas ve kurtarılmayı bekleyen ile erkekler ise güçlü ve kurtaran olarak algılanmaktadır. Dolayısıyla risk, tehlike veya afet gibi durumlarda kadınlar kurtarılmayı bekleyen konumda olmaları algısına bağlı erkeklerce güvenli ve korunaklı bir yere götürülmesi beklenir (Ilgın ve Karagül, 2022: 88).

ISBN NR. : 978-625-5694-38-6

4. AFET VE KADIN

Afet dönemlerinde kadın ve erkeklerin, afetler karşı verdikleri tepkiler farklılık gösterebilmektedir. Bu dönemlerde kadınların yaralanma, can kaybı, kırılganlıkları, zarar görebilirlikleri ve korunmasızlıkları daha yüksektir. Bu durum yapılan araştırmalarda da belirtildiği üzere kadın ve erkeklerin ölüm oranlarında kadınların daha yüksek olduğudur. Bunun önemli faktörünün toplum temelli roller ve kalıplar olduğudur (Gündüz ve Demiröz Yıldırım, 2023: 51). Bu doğrultuda deprem, heyelan, kasırga veya toprak kayması gibi afet olaylarında kadınların çoğunlukla hane içi alanda bulunması hayatta kalma şansını azaltmaktadır. Yine sel ve tsunami gibi afetlerde kadınların cinsiyetleri nedeniyle yüzmeyi öğrenememesi veya tırmanmayı bilememesi ölümle karşı karşıya kalmasına yol açmaktadır. Bunlar yanında hareket özgürlüğünün kısıtlanması ve kültürel kıyafetlerin olması zorunluluğu nedeniyle kadınların afet anında kaçış şansını önemli ölçüde azaltmakta ve can kayıplarını artırmaktadır.

Kadınların afet öncesi, anı veya sonraki süreçte maruz kaldıkları durumlar olarak aşağıda belirtilen hususlar kırılganlıklarını, zarar görebilirliklerini veya can kaybı yaşamalarını artırmaktadır (Gündüz, 2022: 58-60; Gündüz ve Demiröz Yıldırım, 2023: 51; Işık, 2024):

- Kaynaklara erişimde eşitsizliklerle karşılaşma
- Yasal koruma eksikliği
- Karar verme süreçlerine dâhil edilmeme
- Üreme yükleri
- Şiddete maruz kalma riskleri
- Bakım verme sorumlulukları
- Geleneksel cinsiyet rolleri
- Kültürel kıyafetler
- Derin yoksulluk
- Erken uyarı sistemlerine erişememeleri
- Afet eğitimlerine erişememeleri
- Afet sonrası bilgiye erişimlerinin olmaması
- Kayıt dışı istihdamlar
- Seks ticaretine zorlanma
- Temel sağlık hizmetlerine kısıtlı erişim
- İnsan ticareti
- İstismar
- Fiziksel, cinsel ve psikolojik şiddet

1995 yılında Pekin'de gerçekleştirilen Dördüncü Dünya Kadın Konferansı'nda afete yönelik çalışmalarda toplumsal cinsiyete ilk kez vurgu yapılmıştır. 2000 yılında Pekin Eylem Platformu'nun Pekin+5'teki Bildirgesi'nde toplumsal cinsiyet boyutunun afet risk yönetimi sürecine dâhil edilmesi öngörülmüştür. 2005-2015 yılları Hyogo Çerçeve Eylem Planı ile 2015-

ISBN NR. : 978-625-5694-38-6

2030 yılları Sendai Risk Azaltma Çerçevesi toplumsal cinsiyet perspektifini önemseyerek afetlere yönelik stratejilerini bu hedefte oluşturmuştur. 2015-2030 Sendai Afet Risk Azaltma Çerçevesi, toplumsal cinsiyet temelli yaklaşımın önemini vurgulamakla beraber kadın sağlığı ve üreme sağlığını öncelikli alanlar olarak belirlemiş ve afet planlamasında cinsiyet-duyarlı yaklaşımların benimsenmesini zorunlu kılmıştır. BM Toplumsal Cinsiyet Eşitliği ve Kadının Güçlendirilmesi Birimi (UNWOMEN) tarafından 2023 yılında hazırlanan raporda Sendai Çerçevesince tüm toplum ölçeğinde Afet Risk Azaltma (ARA) sorumluluğunu yerel, ulusal, bölgesel ve uluslararası düzeydeki paydaşlarla paylaşıldığı vurgulanmıştır (Beşpınar ve Beşpınar, 2023: 474-477). 2030 Sürdürülebilir Kalkınma Hedefleri'nden olan "*Hedef 5: Toplumsal Cinsiyet Eşitliğini"* afet yönetimi süreçlerine dahil etmek cinsiyet ana akımlaştırmasını teşvik etmeyi ifade etmektedir (Gündüz Zeybekoğlu, 2025: 39). Kadınlara Karşı Her Türlü Ayrımcılığın Önlenmesi Sözleşmesi (CEDAW-1979), kadınları karşı her türlü ayrımcılığı *"temel insan hakları ihlalleri"* olarak kabul etmekte; afet durumlarında kadın ve çocukların haklarını garanti altına alan uluslararası bir sözleşmedir (Türkiye'de 1986 yılında yürürlüğe girmiştir).

Kadınlar afetleri daha derin ve uzun süreli olarak deneyimledikleri için erken müdahale ve daha kapsamlı psiko-sosyal desteğin sağlanması zorunludur. Ayrıca travmatik durumun uzun vadeli etkilerini azaltmak ile aile dinamikleri ve sosyal yapının iyileştirilmesini sağlamak için de etkilidir. Afetler nedeniyle kız çocukları ve kadınların eğitime erişmesi engellenmektedir (okula izin verilmemesi, okuması için gerekli olan masrafların karşılanamaması gibi). Genç kızlar ve kadınlar evden çalışmaya zorlanmakta; kız çocukları ve kadınlar evde kalmaya, halı dokumaya ve çiftçilikle uğraşması istenmekte ve zorunlu tutlmakta; afet sonrası oluşan yoksulluk ve sosyal güvenlik endişeleri nedeniyle erken yaşta ve zorla evliliklerin sayısında artış yaşanmakta; istenmeyen gebelikler veya uygunsuz koşullarda yapılan gebelik sonlandırmaları (isteyerek düşükler) meydana gelmekte, gebeliği önleyici yöntemlere ise ulaşılamamaktadır.

Barınma ortamlarının kalabalık olması nedeniyle cinsel yolla bulaşan enfeksiyonlar artmakta, cinsel şiddet olayları daha fazla görülerek kadınlar istismara maruz kalmaktadır (yetersiz aydınlatma, sosyal düzenin bozulması, güvenlik mekanizmalarının eksikliği ve mahremiyetin korunamaması vs). Yine barınma ortamlarında hamile veya yeni doğum yapan annelerin sağlık hizmetlerine erişimi zorlanarak üreme ve bebek sağlığını olumsuz yönde etkilemektedir. Kadınların ekonomik kaynaklara erişimi kısıtlanmakta ve yardım dağıtımında genellikle erkekler öncelik kazanmaktadır. Bu durum, kadınların bağımsızlığını azaltmakta ve bağımlılık ilişkilerini güçlendirmektedir. Kadınların afetten önce de bakım sorumluluklarının olması nedeniyle afet sonrası bu yük artmakta (zorlu koşullarda yemek yapma, temiz su, diğer aile üyelerinin bakımı vs.) ve kendi bakım/iyileşme süreçleri için yeterli zaman ayıramamaktadır. Kadın sağlığı, üreme sağlığı ve doğum kontrolü hususunda özel ihtiyaçların göz ardı edilmesi bireysel ve toplumsal açıdan uzun vadeli olumsuz sonuçlara neden olmaktadır.

Dünyada meydan gelen afet olaylarında kadınların, afet olaylarının tüm süreçlerinden genellikle olumsuz etkilemiştir. Bu kapsamda 1991 yılında Bangladeş'teki kasırgada 140.000 kişiden ölenlerin % 90'ını kadınlar oluşturmuştur. 1995 yılı Hanşin depremi sonrası kızların travmadan daha fazla etkilendiğini tespit edilmiştir. 2003 yılında Avrupa'da etkili olan sıcak hava dalgasına bağlı Fransa'da ölenlerin büyük çoğunluğunu yaşlı kadınlar oluşturmuştur. 2004

ISBN NR. : 978-625-5694-38-6

Hint Okyanusu'nda meydana gelen tsunami felaketinde kadın ölümleri erkeklerin 4 katına ulaşmıştır. Ayrıca afetten kısa süre sonraki raporda kadın bireyler ve kız çocuklarına yönelik cinsel taciz ve toplu tecavüz vakalarının olduğu belirtilmiştir. 2008 yılında Çin'de Sichuan Depremi'nde kadınların sağlık kalitesi erkeklerden belirgin şekilde daha kötü olduğunu ve afet sonrası sağlık müdahalelerinin cinsiyet-duyarlı olarak tasarlanmasının gerekliliğini ortaya koymuştur. 2010 yılı Haiti depreminde de kadınların kırılgan ve savunmasız olmalarına neden olan unsurlar nedeniyle cinsel ticaret maruz kalmıştır. Kuzey Uganda'da yerinden edilmiş ve kitlesel göçe maruz bırakılan kişilerin bulunduğu kampta kadınlar hem kocaları hem de yabancı kişiler tarafından cinsel şiddete maruz kalmıştır. 2012 yılında Azerbaycan ve İran'da meydana gelen deprem afetinden sonra kız çocukları ve kadınların daha fazla etkilendikleri tespit edilmiştir. 2012 yılı Van Depremleri sonrasında konteyner kentlerde yaşayan kadınlar şiddete maruz kalmıştır. 2015 Nepal depremlerinden sonra yapılan araştırmalar, anne, yeni doğan ve çocuk sağlığının afetten uzun yıllar sonra ciddi şekilde etkilenmeye devam ettiği tespit edilmiştir. COVİD-19 salgını döneminde Çin, Avusturya, Fransa, Belçika gibi ülkelerde kadınlar sözlü, mali, psikolojik ve cinsel olarak aile içi şiddete maruz kalmıştır. Türkiye 11 ili etkileyen ve asrın felaketi olarak nitelendirilen 6 Şubat'ta meydana gelen depremden sonra yapılan bir araştırmada kadınların deprem sonrasında daha fazla aile içi gerilim yaşadıkları ve aile içi ilişkilerinin deprem sonrası olumsuz şekilde etkilendiği, yetersiz hijyen koşullarının sağlık sorunlarını oluşturduğu, işleri kaybeden kadınlarda ekonomik kırılganlıklara neden olduğu, kadın ve kız çocuklarının cinsel şiddet ve istismara karşı savunmasız kaldığı tespit edilmiştir.

5. SONUÇ

Kadınlar hane içi düzeyde, yerelde ve ulusal düzeyde afetlere hazırlık, zarar azaltma, müdahale ve iyileştirme süreçlerinde önemli rol oynamaktadır. Bu nedenle afet yaralarının kadın bakış açısıyla kapanması önemlidir. Bu doğrultuda kadınların savunmasız ve kırılganlığını gidermek için etkili bir afet yönetimi gerekmektedir. Özellikle afete karşı dirençli bir yapıya kavuşturmak ile kırılganlıklarını azaltmak için kadınlara afet farkındalığı ve erken uyarı sistemlerine ilişkin bilgilere erişimin kolaylıkla verilmesi büyük önem arz etmektedir.

Kadınlara afet eğitimi verilerek afet okuryazarlıklarını sağlanması afet yönetimi politikaları açısından önemlidir. Şiddet, sosyal baskı ve istismara karşı koruyucu mekanizmaların güçlendirilmesi, hukuki çerçevelerin iyileştirilmesi ve güvenli alanların oluşturulması kadınların afet süreçlerinde korunması ve yaşam kalitesinin iyileştirilmesi için önemlidir. Yerel, ulusal ve uluslararası afet planlarına kadınlarının katılımlarını sağlamak ve onların liderliklerini teşvik edilmesi gerekmektedir.

Sağlık ve psiko-sosyal destek hizmetlerinin kadınların özel ihtiyaçlarına göre uyarlanması, üreme sağlığından mental sağlığa kadar tüm alanları kapsayan uygulanabilir bütüncül eylem stratejilerinin geliştirilmesi gerekmektedir. Dijital platformlar, mobil uygulamalar ve teknoloji destekli eğitim programlarıyla kadınların afet yönetimindeki etkinliğinin artırılması gerekmektedir. Kadınları afet yönetim süreçlerine dâhil edilecek planlamaların yapılması, afet sonrası süreç olarak iyileştirme ve yeniden inşa süreçlerinde bulunmaları, bu süreçte kendileri

ISBN NR. : 978-625-5694-38-6

ve diğer kadınların gereksinimlerini karşılanması için hizmet erişiminin sağlanması kilittir. Sonuç olarak teknolojiden politikaya, eğitimden toplumsal destek mekanizmalarına kadar her alanda kadın yaklaşımlarının merkeze alınması, daha dirençli ve adil bir toplum yaratmanın anahtarını oluşturmaktadır.

KAYNAKÇA

Akkaş, İ. (2019). Cinsiyet ve Toplumsal Cinsiyet Kavramları Çerçevesinde Ortaya Çıkan Toplumsal Cinsiyet Ayrımcılığı. *EKEV Akademi Dergisi (ICOAEF),* Özel Sayısı, 97-118.

Akyüz, D. (2020). *Kriz ve Afet Yönetiminde Bir STK Örneği: Kızılay.* Manisa Celal Bayar Üniversitesi SBE YL Tezi. Manisa.

Başaran, İ. ve Akyüz, D. (2022). Afet Yönetiminde Bir Sivil Toplum Kuruluşu: Türk Kızılay. *Medeniyet Araştırmaları Dergisi,* 7(1), 76-91.

Beşpınar, F. U. ve Beşpınar, Z. (2023). 6 Şubat Depremlerinin Ardından Toplumsal Cinsiyet ve Kadın Haklar Perspektifinden Bir Değerlendirme. *Ankara Barosu Dergisi*, 81 (Deprem Özel Sayısı-I Kamu Hukuku), 467-502.

Demirci, K. ve Avcu, T. (2021). Afet Süreçlerinde Kadın Bireylerin Yaşadığı Sorunlar ve Çözüm Önerileri: İzmir İli Örneği. Batman Üniversitesi Yaşam Bilimleri Dergisi, 11(1), 86-105

Gaferoğlu, İ., Kaya, S., Kalemder, Y. B., Güven, E. ve Eren, T. (2024). Afet Sonrası Oluşan İkincil Afet Kriterlerinin Değerlendirilmesi: Ordu İli İçin Bir Uygulama. *Doğal Afetler ve Çevre Dergisi,* 10(2), 424-436.

Genç, F. N. (2020). *Afet Yönetimi.* Ankara: Nobel Yayıncılık.

Gülçelik, F. ve Kırca, N. (2024). Reflections of Disaster on Women's Health. *Advances in Women's Studies,* 7(1), 21-30.

Gündüz, İ. (2009). *Dünya'da ve Türkiye'de Afet Yönetimi*. İstanbul: Erdem Yayınları.

Gündüz, F. (2022). *Bütünleşik Afet Yönetiminde Kadınların Afet Deneyimi ve Öğrenilmiş Dersler.* Dokuz Eylül Üniversitesi, SBE Doktora Tezi, İzmir.

Gündüz, F. ve Demiröz Yıldırım, S. (2023). Afetler ve Kadınlar. Okyay, P. ve Öntaş, E. (Ed.). *Afetler ve Halk Sağlığı* içinde. Ankara: Hipokrat Yayınevi.

Gündüz Zeybekoğlu, F. (2025). Afet Yönetiminde Toplumsal Cinsiyet Rolünün Afet Risk Algısına Etkisinin Belirlenmesi. *Fiscaoeconomia,* 9 (Toplumsal Cinsiyet Özel Sayısı), 38-51.

Ilgın, H. Ö. ve Karagül, D. (2022). Afet Süreçlerinde Kadınlara Yönelik Toplumsal Cinsiyet Eşitsizliğinde Sivil Toplum Kuruluşu Çalışanlarının Deneyimleri: Çanakkale İli Örneği. *Journal of Emerging Economies and Policy (JOEEP),* 7(2), 85-103.

Işık, E. (2024). Afet ve Kadın: Toplumsal Cinsiyete Dayalı Zarar Görebilirlik, Afet Yönetimi, Ruh Sağlığı ve Psikososyal Destek Hizmetleri. *Akdeniz Kadın Çalışmaları ve Toplumsal Cinsiyet Dergisi,* 2, 882-909.

ISBN NR. : 978-625-5694-38-6

Kolay Çepni, Ş. ve Yavuz, Z. N. (2025). Afetlerde Kadın Sağlığı, Toplumsal Cinsiyet ve Sosyal Hizmet. *Toplum ve Sosyal Hizmet*, 36(2), 321-346.

URL-1 (2025). https://sozluk.gov.tr/

URL-2 (2025). https://www.afad.gov.tr/aciklamali-afet-yonetimi-terimleri-sozlugu

ISBN NR. : 978-625-5694-38-6

MATERNAL HEALTH EDUCATION AND PREGNANCY CARE IN OMAN

Assoc. Prof. Dr. Salma Al-Lawati
Sultan Qaboos University, Department of Public Health, Muscat, Oman

Lect. Dr. Mariam Al-Balushi
Sultan Qaboos University, College of Nursing, Muscat, Oman

Abstract

Maternal health education is essential for improving pregnancy care and outcomes. In Oman, education programs target nutrition, prenatal care, birth preparedness, and postpartum health. This study evaluates the effectiveness of maternal health education on knowledge, attitudes, and behaviors among 400 pregnant women. Using pre- and post-intervention surveys and interviews, results show significant improvements in women's understanding of prenatal care, dietary practices, and recognition of warning signs during pregnancy. Educated women are more likely to attend regular prenatal visits, follow medical advice, and adopt healthier lifestyle behaviors. The study emphasizes the importance of integrating culturally relevant health education programs within healthcare services, engaging families, and using community-based approaches to reach underserved populations. Policy recommendations include expanding education initiatives and monitoring their impact on maternal and infant health outcomes.

Keywords: Maternal health education, Pregnancy care, Health behavior, Oman, Prenatal outcomes

ISBN NR. : 978-625-5694-38-6

PSYCHOSOCIAL STRESS AND PREGNANCY OUTCOMES IN ROMANIAN WOMEN

Prof. Dr. Elena Popescu
University of Bucharest, Faculty of Psychology, Bucharest, Romania

Assist. Prof. Dr. Ioana Turcu
University of Bucharest, Department of Public Health, Bucharest, Romania

Lect. Dr. Cristina Munteanu
University of Bucharest, Faculty of Medicine, Bucharest, Romania

Abstract

Psychosocial stress during pregnancy can negatively affect maternal and infant health, increasing the risk of preterm birth, low birth weight, and postpartum depression. This study investigates the prevalence of stress, its sources, and effects on pregnancy outcomes among 450 Romanian women. Using validated stress scales, interviews, and medical records, results indicate that work-related pressures, family conflicts, and financial difficulties are major contributors to maternal stress. Women experiencing high stress levels show increased complications, including gestational hypertension, preterm labor, and lower infant birth weights. Social support from partners, family, and community services mitigates these effects, improving overall health outcomes. The research highlights the importance of stress-reduction interventions, including counseling, family support programs, and workplace accommodations, to protect maternal and infant well-being. Policymakers and healthcare providers should prioritize psychosocial support as an integral component of prenatal care.

Keywords: Psychosocial stress, Pregnancy outcomes, Maternal health, Infant health, Romania

ISBN NR. : 978-625-5694-38-6

KADINLARIN DİJİTAL TEKNOLOJİLERİ KULLANMALARININ ÖNEMİ ÜZERİNE BİR DEĞERLENDİRME

Dr. Öğr. Üyesi Elif EKİNC ÖZYARDIMCI [1]
[1] Erzincan Binali Yıldırım Üniversitesi, İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi, Siyaset Bilimi ve Kamu Yönetimi Bölümü, elif_ekinci24@hotmail.com, 0000-0002-5067-5685

ÖZET

Kadınların dijital çağda, dijital okur-yazarlıklarının artırılması, hem onlara yeni istihdam olanağı yaratacak hem de kamu ve özel sektör alanlarına pozitif yönde katkı sağlayacaklardır. Son yıllarda uzaktan ve esnek çalışma koşullarının iş yaşamına girmesi; mobil telefonlar ve taşınabilir bilgisayarların sıklıkla kullanılması sayesinde hem zaman hem mekân açısından iş hayatında çalışanlara kolaylık sağlaması ve iş hayatının toplumun dezavantajlı pek çok kesimi için kolay ve cazip hale getirilmesi bu bakımdan önemlidir. Ayrıca kadınların doğuştan gelen bir takım özellikleri örneğin organize olma ve yönetme becerileri; empati yetenekleri; iyi diyalog ve iletişim kurmada ki becerileri; insan ilişkileri konusunda ki öngörüleri ve nitelikleri, kadınları iş dünyasında başarılı kılan unsurlarıdır. Tüm bu sayılanlar, dijital inovasyon açısından gereklidir. İşte tam bu noktada kadınların bu teknolojileri etkin kullanmaları önemlidir.

Kadınların dijital ve yapay zekâ teknolojilerini verimli kullanmaları, oldukça önemlidir. Geleceğin mesleklerine kadınların rahatlıkla istihdam edilebilmeleri, istihdam oranlarının ve liderlik vasıflarının artması, bu teknolojileri etkin kullanabilmelerine bağlıdır. Bu bağlamda kadınları, dijital becerilerinin artırılması yönünde desteklemek, politikacıların en önemli hedeflerinden biri olmalıdır. Kadınlara teknolojik niteliklerinin artırılmasına yönelik verilecek eğitimler; onları yeni istihdam süreçlerine ve yeni nesil iş gücüne hazırlanmaları hususunda yardımcı olacak araçlardır.

Bu çalışmada dijital teknolojilerin kullanımında kadınların önemi üzerinde durularak; kadınların önündeki engeller; ayrıca kadınların dijital teknoloji kullanımı için gerekli olan unsurlar tespit edilecek ve tartışılacaktır. Unutulmamalıdır ki geleceğin dünyasının anahtarı kadınların elindedir. Çünkü kadının gücünden faydalanılarak, ülke kalkınmasının odağına alınması; ülkeyi global çapta çok önemli bir yere taşıyacaktır ve kadınlar bunu ancak dijital teknolojileri etkin kullanarak başarabilirler.

Anahtar Kelimeler: Kadın, Dijitalleşme, Dijital Teknolojiler, Yapay Zekâ.

ISBN NR. : 978-625-5694-38-6

BEYOND VICTORIAN IDEALS:
FEMALE FIGURES IN DICKENS'S *GREAT EXPECTATIONS*

Assist. Prof. Dr. DİLEK MENTEŞE-KIRYAMAN
Çankırı Karatekin University, Faculty of Humanities and Social Sciences
mentesedilek@gmail.com - ORCID ID 000-0003-4826-581X

ABSTRACT

Great Expectations (1861) by Charles Dickens is a bildungsroman which narrates the life of Pip, an orphan who longs to rise above his working class background and desires to become a gentleman. While Pip's ambitions demonstrate the norms and rules of the Victorian period, the female characters in the novel highlight the tension in the Victorian society. Dickens's novel is structured around a series of oppositions, including upper and lower social classes, oppressors and oppressed, and the dead and the living. In the same vein, women are also represented through binary oppositions. Dickens's portrayals of women represent the Victorian gender ideology as his female characters are stereotypes which enhance patriarchal norms in the Victorian era. His female characters tend to embody either the idealized Victorian women or the subversive figures marginalized by society. In other words, they are portrayed either as "angel in the house," marked by innocence, domesticity, and submission, or as the "madwoman in the attic," embodying defiance and subversion. The contradictions between and within these female characters expose the anxieties of the Victorian society regarding the role and status of women. Thus, although the female characters in the novel are Victorian stereotypes, the contradictions and combinations between and within them reveal a complex and complicated image of the Victorian woman. In this sense, this paper discusses that by amalgamating female characters and their characteristics in *Great Expectations*, the novel creates elaborate female images in order to expose the complex identity and position of the Victorian woman.

Keywords: Charles Dickens, Great Expectations, Victorian Woman

ISBN NR. : 978-625-5694-38-6

THE TRAUMA OF THE BLACK WOMAN IN ANDREA LEVY'S "THAT POLITE WAY THAT ENGLISH PEOPLE HAVE"

Assist. Prof. Dr. DİLEK MENTEŞE-KIRYAMAN
Çankırı Karatekin University, Faculty of Humanities and Social Sciences
mentesedilek@gmail.com - ORCID ID 000-0003-4826-581X

ABSTRACT

Andrea Levy's "That Polite Way that English People Have", published in her short story collection *Six Stories and An Essay* (2014), explores Hortense's migration during the Windrush era. Hortense, a young Jamaican woman, decides to migrate from Jamaica to England for a better life. The narrative depicts her experiences during her sea voyage to England by highlighting her attempts to join the company of middle class "white" English women. Although being a Black Jamaican woman, Hortense perceives herself as a "typical" British woman, polite and respectable. Levy reflects that Hortense identifies with the "white" British woman image as a result of the British education she received in Jamaica during the colonial period. While she idealises the image of English womanhood, Hortense is not recognised as a British woman by the Western society. Indeed, Hortense's identity is constructed by both the Western and patriarchal society as she is situated in the subject position of the "other" as a Jamaican woman of colour. Regarding Frantz Fanon's ideas concerning "The Negro and Psychopathology" in *Black Skin, White Masks*, this study discusses that Hortense's identity as the "Negro" woman is constructed through the projection of the Western world. In other words, the short story exposes Hortense's trauma as the "Negro" since she internalizes Western archetypes and represses her Jamaican heritage. In this sense, within the framework of Frantz Fanon's ideas on the trauma of the "Negro" which he bases on Sigmund Freud's and Carl Jung's theories, this paper discusses that Levy's short story reveals the trauma of the Black woman in Britain.

Keywords: Andrea Levy, Migration, Trauma

ISBN NR. : 978-625-5694-38-6

MEHMET AKİF ERSOY'UN ŞİİRLERİNDE VATAN VE TOPRAK METAFORLARI: COĞRAFYA VE DEĞERLER EĞİTİMİ AÇISINDAN İNCELENMESİ

Betül YALMAN
Sivas Cumhuriyet Üniversitesi
betulyalman3858@gmail.com
0009-0001-2299-4603 ORCID ID
Dr. Öğr. Üyesi FATİH KARTAL
Sivas Cumhuriyet Üniversitesi
fatihkartal@cumhuriyet.edu.tr
0000-0001-9266-5007 ORCID ID

ÖZET

Bu çalışmada, Türk edebiyatının en önemli şairlerinden ve Millî Mücadele'nin manevi önderlerinden biri olan Mehmet Akif Ersoy'un şiirlerinde yer alan vatan ve toprak metaforları ele alınmıştır. Ersoy'un şiirlerinde vatan; yalnızca coğrafi bir mekân değil, aynı zamanda bağımsızlığın, inancın ve millet olma bilincinin kutsal bir simgesi olarak karşımıza çıkmaktadır. Toprak ise şehitlerin kanıyla anlam kazanan, geçmişten geleceğe aktarılan kimliğin ve aidiyetin en önemli göstergesi olarak işlenmiştir. Araştırmada, Mehmet Akif'in özellikle *Safahat* adlı eserinde vatan ve toprak unsurlarını nasıl kullandığı; bu kavramların halkın duygu dünyasıyla, özgürlük idealleriyle ve manevi değerleriyle nasıl bütünleştiği analiz edilmiştir. Elde edilen bulgular, Akif'in şiirlerinde coğrafi unsurların yalnızca doğal birer varlık değil, aynı zamanda milli bilincin oluşmasında, toplumsal dayanışmanın güçlenmesinde ve değerler eğitiminin aktarılmasında önemli bir metaforik unsur olduğunu göstermektedir. Çalışmada nitel araştırma yöntemlerinden metafor yöntemi kullanılmış; veriler betimsel analiz tekniğiyle çözümlenmiştir. Sonuç olarak, Mehmet Akif'in şiirlerinde vatan ve toprak metaforları, coğrafya ile değerler eğitimi arasında güçlü bir bağ kurarak milli kimliğin ve manevi değerlerin gelecek kuşaklara aktarılmasında önemli bir işlev üstlenmektedir.

Anahtar Kelimeler: Mehmet Akif Ersoy, Safahat, vatan, toprak, coğrafya, değerler eğitimi, metafor yöntemi

ISBN NR. : 978-625-5694-38-6

1. GİRİŞ

Edebiyat, bir milletin kolektif hafızasını, duygusal dünyasını ve değerler sistemini aktaran en güçlü araçlardan biridir. Şairler, kullandıkları dil ve imgeler aracılığıyla toplumsal bilinci şekillendirir, ulusal kimliğin oluşumuna katkıda bulunurlar. Türk Edebiyatı'nın en önemli şahsiyetlerinden biri olan Mehmet Âkif Ersoy (1873-1936), özellikle İstiklâl Marşı ile simgeleşen millî ve manevi duyguları en güçlü şekilde yansıtan şairdir. Şiirlerinde işlediği "Vatan" ve "Toprak" temaları, basit coğrafi tanımların ötesine geçerek derin bir metafizik, ahlaki ve tarihsel anlam katmanına ulaşır. Akif'in bu metaforları, sadece tarihsel bir dönemin ruhunu yansıtmakla kalmaz, aynı zamanda günümüz eğitim sisteminde kritik öneme sahip olan "Coğrafya Eğitimi" ve "Değerler Eğitimi" için de zengin bir kaynak teşkil eder.[1]

Türkiye Cumhuriyeti'nin kuruluş sürecine tanıklık eden, milli mücadele ruhunu eserleriyle perçinleyen Akif'in şiirlerinde vatan ve toprak, ne tür metaforik anlamlarla yüklüdür? Bu metaforlar, öğrencilere coğrafi bilincin ötesinde nasıl bir aidiyet ve sorumluluk duygusu aşılayabilir? Bu bağlamda, çalışmanın temel problemi şöyledir: Mehmet Âkif Ersoy'un şiirlerinde kullandığı Vatan ve Toprak metaforları, modern Coğrafya ve Değerler Eğitimine ne şekilde entegre edilebilir ve bu entegrasyonun öğrenci üzerindeki potansiyel etkileri nelerdir?

Temel Araştırma Soruları:

Çalışmanın odak noktasını ve hedeflerini netleştiren temel araştırma soruları şunlardır:

1. Mehmet Âkif Ersoy'un şiirlerinde Vatan ve Toprak metaforları, Bilişsel Metafor Teorisi'nin hangi kategorileri (Ontolojik, Yapısal, Yönelimsel) altında sistematik olarak sınıflandırılabilir?
2. Paul Ricoeur'ün hermenötik yaklaşımı bağlamında, bu metaforlar Toprak/Vatan kavramlarının çokanlamlı (polysemic) ulusal sembollere dönüşüm sürecini nasıl açıklamaktadır?[2]
3. Vatan ve Toprak metaforlarının analizi, Coğrafya Eğitimi müfredatında mekân algısını geliştirmeye yönelik hangi somut pedagojik çıkarımları sunar?
4. Bu metaforik anlatılar, Değerler Eğitimi kapsamında genç nesillere milli kimlik ve fedakârlık gibi köklü değerleri aktarmada ne ölçüde etkili bir araç olabilir?

Mehmet Âkif Ersoy'un (1873-1936) edebi mirası, sadece döneminin siyasi ve sosyal çalkantılarını yansıtan bir şiir külliyatı olmanın ötesinde, ulusal kimliğin oluşum sürecinde merkezi bir rol üstlenmiştir. Şairin eserlerinin kaleme alındığı dönem, Osmanlı İmparatorluğu'nun "toprak kayıpları, Balkan hezimeti ve süregelen yıkım" gibi ağır travmalar yaşadığı bir zaman dilimine denk gelmektedir.[3] Bu koşullar altında toplum, yaygın bir "özgüvensizlik, algısal körlük ve problem yitimi" ile mücadele etmekteydi. Âkif, bu toplumsal atalete karşı, özellikle *Safahat* içinde yer alan eserlerinde, ateşli ve eyleme çağırıcı bir üslupla tepki göstermiştir.[4] Bu bağlamda, "Vatan" ve "Toprak" kavramları, Âkif'in şiirlerinde basit

[1] Uyar, Ş. (2023). Ahlak ve vatan şairi Mehmet Akif Ersoy. Akçağ Yayınları.
[2] Varlık, S. (2015). Paul Ricoeur'de temellük ve tahayyül. Alfa Yayınları.
[3] Kocakaya, B. (2024). Vatan ve bayrak şairi Mehmet Akif Ersoy. Yason Yayıncılık.
[4] Ersoy, M. Â. (2018). Safahat: Bütün şiirleri. (H. D. Yıldız, Haz.). Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları.

ISBN NR. : 978-625-5694-38-6

coğrafi tanımlamalar olarak değil, toplumsal uyanışın ve etik sorumluluğun temel dayanağı olan derin ve karmaşık metaforlar olarak işlev görmüştür.

Âkif'in dilindeki bu metaforik yoğunluk, onun şiirini sadece edebi bir metin olmaktan çıkarıp, aynı zamanda pedagojik bir araca dönüştürür.[5] Ancak, geleneksel edebiyat araştırmaları genellikle bu metaforların biçimsel veya retorik yönlerine odaklanırken, bu metaforik yapının Bilişsel Dilbilim (Conceptual Metafor Theory - CMT) ve Hermenötik disiplinlerinin kuramsal çerçeveleriyle çözümlenmesi ve elde edilen bulguların modern eğitim disiplinlerine, özellikle Coğrafya Eğitimi ve Değerler Eğitimi alanlarına sağlayacağı potansiyel katkılar yeterince incelenmemiştir. Bu durum, akademik literatürde önemli bir boşluğa işaret etmektedir. Çalışmamız, bu boşluğu doldurarak disiplinlerarası bir bakış açısı sunmayı amaçlamaktadır.

Bu çalışmanın temel amacı, Mehmet Âkif Ersoy'un *Safahat* ve diğer eserlerindeki şiirleri inceleyerek "Vatan" ve "Toprak" kavramlarına yüklediği metaforik anlamları derinlemesine analiz etmektir. Bu çalışma amacına, Mehmet Âkif Ersoy'un şiirlerinde kurgulanan Vatan ve Toprak metaforlarını, Bilişsel Metafor Teorisi'nin (Lakoff & Johnson) ve Paul Ricoeur'ün Hermenötik teorisinin sunduğu analitik araçlarla derinlemesine inceleyerek ulaşmıştır. Elde edilen analizler ışığında, bu edebi içeriklerin Coğrafya Eğitimi ve Değerler Eğitimi derslerine nasıl entegre edilebileceğine dair pedagojik öneriler sunmak, böylece öğrencilerin hem coğrafi çevreleriyle güçlü bir bağ kurmasını sağlamak hem de milli ve manevi değerleri benimsemelerine destek olmaktır.[6]

Çalışmanın önemi, disiplinlerarası bir yaklaşım benimsemesinden kaynaklanmaktadır. Literatüre katkısı, edebi dilin sadece estetik bir olgu değil, aynı zamanda bilişsel bir yapılandırma aracı olduğunu göstermesidir. Şairin kullandığı metaforik haritalamalar, coğrafi bilgiyi (konum, sınırlar) etik bir zorunluluğa (fedakârlık, aidiyet) dönüştüren bir dil köprüsü kurar. Bu çalışma, dilsel temsillerin öğrencilerin "mekânsal farkındalık geliştirmesi" ve "kültürel miras üzerindeki etkilerini analiz" etmesi açısından Coğrafya Eğitimine yeni yaklaşımlar sunmayı hedefler. Ayrıca, Âkif'in manzum hikâyelerindeki ve şiirlerindeki "değerler dünyasının yeni nesillere aktarılması" için somut bir çerçeve sağlamaktadır.

Bu araştırma, nitel araştırma yöntemlerinden belgesel tarama ve içerik analizi tekniklerini kullanmaktadır. Çalışmanın temel veri kaynağını, Mehmet Âkif Ersoy'un *Safahat* külliyatı ve diğer eserlerinden seçilmiş, Vatan ve Toprak metaforlarını yoğun olarak barındıran en az 10 farklı temayı kapsayan şiir dörtlüğü/kısmı oluşturmaktadır. Analiz süreci, Bilişsel Metafor Teorisi'nin (CMT) kavramsal haritalama prensipleri ve Paul Ricoeur'ün metinsel gerçeklik ve sembol hermenötiği çerçevesinde gerçekleştirilecektir.[7]

Çalışma, Coğrafya Eğitimi müfredatında mekânsal farkındalık ve Değerler Eğitimi müfredatında milli-manevi değerlerin içselleştirilmesi üzerine odaklanmıştır. Sınırlılık: Analiz, sadece seçili şiir dörtlüklerinin "Vatan" ve "Toprak" metaforları bağlamındaki

[5] Çetin, N. (2016). Mehmet Âkif Ersoy'un şiirlerinde millî, manevî ve ahlaki değerler. Hece Yayınları.
[6] Gözütok, F. D. (2014). Öğretimde planlama ve değerlendirme. Ekin Yayınevi.
[7] Ricoeur, P. (2016). Yaşayan metafor: Sözden metne, metinden eyleme. (S. Rifat, Çev.). Yapı Kredi Yayınları.

ISBN NR. : 978-625-5694-38-6

çözümlenmesiyle ve bu bulguların eğitim bilimleri disiplinlerine entegrasyon önerileriyle sınırlıdır.

Makale, giriş bölümünü takiben dört ana bölümden oluşmaktadır: Kavramsal Çerçeve, araştırmanın kuramsal temellerini ve yöntemlerini detaylıca inceler. Analiz, seçilmiş şiir dörtlüklerini kuramsal çerçeveler ışığında çözümler. Sonuçlar ve Değerlendirme, analiz bulgularını eğitim disiplinleri açısından değerlendirir. Genel Değerlendirme ve Sonuçlar bölümü, somut pedagojik öneriler ve gelecek araştırmalara yönelik katkılar sunar.

2.KAVRAMSAL ÇERÇEVE

2.1. Şiirin Mahiyeti, Tarihsel Serüveni Ve Mimarisi

Şiirin ne olduğu sorusu, yüzyıllardır edebiyat teorisyenleri, filozoflar ve eleştirmenler tarafından tartışılan, tek bir cevaba sığdırılamayacak kadar katmanlı bir konudur. Şiir, biçimsel kurallarla düzenlenmiş bir metin olmanın ötesinde, insanın varoluşsal meseleleri ile estetik kaygıyı birleştiren disiplinlerarası bir ifade biçimi olarak kabul edilir.[8]

Şiir, en temel tanımıyla, duygu, düşünce ve hayal gücünün ritmik, ölçülü veya serbest bir dille, imgeler aracılığıyla yoğunlaştırılmış ifadesidir. Bu yoğunlaştırma süreci, şiiri gündelik dilden ayırarak ona sanatsal bir statü kazandırır.[9]

Şiirin kökeni, yaşamı sorgulama disiplini olan felsefeyle iç içedir. Her iki disiplin de insanlık tarihinde köklü bir geçmişe sahiptir ve insanın durumlarını anlamlandırma çabasında kesişirler. Şiirin felsefi boyutunun olup olmadığı ya da felsefi kavramların şiir üzerinden incelenip incelenemeyeceği akademik çevrelerce sıkça tartışılmıştır. Bu tartışmalar, şiirin yalnızca bir duygusal boşalım aracı değil, aynı zamanda etik ve varoluşsal meseleleri ele alma kapasitesine sahip, biçimselleştirilmiş bir sorgulama yöntemi olduğunu göstermektedir.[10] Şiir, soyut felsefi düşünceyi somut metaforlar ve yoğun imgeler aracılığıyla işleme yeteneği sayesinde sanatsal statüsünü sadece dekoratif bir ifade olmaktan çıkarıp, bilişsel ve düşünsel bir disiplin seviyesine taşır.[11]

Şiirin işlevi, sadece estetik haz vermekle sınırlı değildir; aynı zamanda kültürel değerleri aktarır ve toplumsal bilinci yansıtır. Tarihsel süreçte, şiirin işlevi farklı estetik sistemlere göre şekillenmiştir.[7]

2.2. Klasik Estetikte İşlev ve Sanat Anlayışı

Klasik Türk şiirinin estetik yargıları, Grek estetiğinden büyük ölçüde etkilenen İslam estetiğinin etkisi altında oluşmuştur. Bu estetik sistemin temel prensipleri bütünlük, harmoni, simetri ve

[8] Altınbaş, D. (2017). Değerler eğitimi ve şiir ilişkisi: Şiirler aracılığıyla değer aktarımı. Pegem Akademi Yayıncılık.
[9] Engin, O. (2020). Türk şiirinde milli kimlik ve vatan algısının değişimi. Hiperlink Yayınları.
[10] Uçan, H. (2010). Dilbilim ve edebiyat. Papirüs Yayınevi.
[11] Özsoy, A. (2021). Türkiye Türkçesinde zaman metaforları: Bilişsel dil bilimsel bir yaklaşım. *Dil Araştırmaları Dergisi*, *29*(2), 1-28.

ISBN NR. : 978-625-5694-38-6

orantı gibi unsurlardır.[12] Ancak klasik şairler, Batı'daki "sanat için sanat" anlayışından farklı olarak, biçimsel mükemmeliyetin yanı sıra işleve de büyük önem vermişlerdir.[13]

Kullanılan her estetik nesnenin bir işlev yüklenmesini beklemek, klasik şiirin merkezi bir amacıdır; bu amaç icazlı söz söyleme (vecizeleşmiş, özlü ve etkili ifade) hedefine ulaşmaktır. Bu işlevsellik zorunluluğu, şiirin yapısındaki seçiciliği açıklar: Örneğin, klasik Türk şiirinde kendisine yer bulan çiçek sayısının az olması, bu çiçeklerin sadece estetik bir görüntü sunmak yerine, belirli bir sembolik veya işlevsel katkıda bulunabilenlerle sınırlı olmasından kaynaklanır. Bu durum, Divan şiirinde biçimsel disiplinin, genellikle derin bir dini, ahlaki veya sosyal mesajı taşımak için bir araç olarak kullanıldığını, dolayısıyla biçimin amacın önüne geçmediğini kanıtlar.[14]

Şiirin toplumsal işlevi, onun yalnızca bireysel duyguları yansıtmak yerine, kolektif bilinci ve sosyal yapıyı şifreleyebilme kapasitesinde yatar. Yapılan araştırmalar, Divan şiirinin toplumdan kopuk, soyut bir yapı olduğu şeklindeki genel klişe görüşleri sorgulamıştır. Divan şairlerinin sınırlı sayıdaki kelime dağarcığına rağmen yakaladıkları anlam zenginliği, Osmanlı toplumunun karmaşık ve çok katmanlı yapısıyla ilişkilendirilmiştir.[15]

Şiir, bu bağlamda, dönemin sosyal hayatını yansıtan ve birden fazla anlam katmanını barındıran bir kültürel kod görevi görür. Örneğin, gazellerin incelenmesi, şiirin tasavvufun ve dinin sesi, iktidar ve otoritenin sesi, duygunun sesi gibi sosyal hayatı yansıtan anlam örüntülerini içerdiğini göstermiştir. Bu katmanlı okumalar (ekolojik, tasavvufi, patrimonyal, duygusal) , şiirin sadece kişisel bir ifade değil, aynı zamanda dönemin kolektif bilincini ve sosyal normlarını yansıtan, yoğunlaştırılmış bir metin olduğunu ortaya koyar. Divan şiirindeki biçimsel kısıtlamalar, şairleri, anlamı kültürel arka plana ve ortak bilgiye yaslayarak daha derin bir yoğunluk elde etmeye zorlamıştır.[9] Türk şiiri, binlerce yıllık birikimi boyunca coğrafi, kültürel ve ideolojik değişimlere paralel olarak üç ana gelenek etrafında şekillenmiştir: Halk şiiri, Divan şiiri ve Batı etkisindeki modern şiir. Bu serüven, vezin (ölçü) tercihlerinin bile kültürel aidiyetin ve edebi kimliğin bir göstergesi haline geldiği dinamik bir süreçtir.

Geleneksel Türk şiiri, hem yerel sözlü kültürü hem de yüksek, yazılı medeniyet kültürünü temsil eden iki ana koldan ilerlemiştir.

Halk Şiiri Geleneği

Halk şiiri geleneği, genellikle sözlü kültürde gelişmiş, sade bir dil kullanan ve milli vezin olan Hece Ölçüsüne sıkı sıkıya bağlı olan bir yapıdır. Bu ölçü, dizelerdeki hece sayılarının eşitliğine dayanır ve Türk şiirinde en eski devirlerden beri kullanılagelmiştir. Halk şiirinde yaygın olarak dörtlük nazım birimi kullanılır. Âşık edebiyatının temel türleri Koşma, Semai, Varsağı ve Destan'dır; bu türler genellikle koşma ve semai nazım şekilleriyle icra edilir. Anonim halk şiirinde ise Mâni ve Türkü gibi türler öne çıkar. Halk şiirinde kullanılan kafiye örgülerinde

[12] Sürer, Y. (2020). Türk şiirinde zaman ve mekân metaforları: Bilişsel bir inceleme. Palet Yayınları.
[13] Taşkan, C. (2022). Coğrafyanın dili ve coğrafya eğitimi: Kültür ve mekânın dil üzerindeki etkileri. *Eğitim ve Toplum*, *13*(39), 17-38.

[14] Kaplan, M. (2019). Şiir tahlilleri I. Dergâh Yayınları.
[15] Kaplan, M. (2019). Şiir tahlilleri II: Tıpkıbasım. Dergâh Yayınları.

ISBN NR. : 978-625-5694-38-6

belirli kalıplar hakimdir; örneğin Mâni tipi örgülerde aaxa, Koşma tipi örgülerde ise abab, cccb, dddb şeklinde zincirleme uyak düzenleri görülür.[16]

Divan Şiiri Geleneği

Divan şiiri, İslam medeniyetlerinin etkisi altında gelişmiş, yüksek zümre edebiyatı olup, nazım birimi olarak genellikle beyit ve bent kullanır. Şarkı ve Tuyuğ hariç, Divan şiiri nazım biçimleri Arap ve Fars edebiyatlarından alınmıştır. Temel vezni, dizelerdeki hecelerin uzun (kapalı) ve kısa (açık) olmasına dayanan Aruz Ölçüsüdür. Aruz ölçüsü, Arap edebiyatında doğmuş, İran üzerinden Türk edebiyatına geçmiştir. Bu gelenekte Gazel, Kaside, Mesnevi gibi beyitlerle kurulan biçimlerle; Murabba, Rubai ve Şarkı gibi bentlerle kurulan biçimler kullanılmıştır. Divan şiiri, soyut temaları, mazmunları ve biçimsel açıdan son derece disiplinli yapısıyla bilinir.[11]

19. yüzyılda başlayan Batılılaşma süreci, Türk şiirinde köklü bir kırılmaya neden olmuştur. Bu dönüşüm, sadece biçimsel bir değişiklik değil, aynı zamanda felsefi bir zemin kaymasını da beraberinde getirmiştir. Batı edebiyatında Romantizm akımıyla birlikte, Tanrı merkezli evren fikri sorgulanmaya başlanmış, bunun yerine insan evrenin merkezi olmuş ve köktenci bireycilik önem kazanmıştır. Bu felsefi değişim, Türk şiirindeki bireysel temaların ve geleneksel kurallara karşı çıkışın entelektüel zeminini hazırlamıştır.

Tanzimat döneminde ağırlıklı olarak Aruz ölçüsü kullanılmaya devam edilse de, Batı edebiyatından Sone, Terzarima, Triyole ve Balat gibi nazım biçimleri şiire girmeye başlamıştır. Servetifünun ve özellikle Fecr-i Ati dönemi (1909–1912) ile bu etki belirginleşmiştir. Fecr-i Ati, modern Türk edebiyatında poetik görüşlerini bir beyanname (manifesto) ile ilan eden ilk topluluk olması açısından önemlidir.[17]

Daha sonra, Millî Edebiyat döneminde, kültürel kimlik arayışıyla birlikte Hece Ölçüsü yeniden "millî ölçü" olarak benimsenmiş ve Cumhuriyet dönemi şiirinin başlangıcına damga vurmuştur. Bu tarihsel akış, Türk şiirinin serüveninin, Aruzdan (yüksek medeniyet) Heceye (ulusal kök) ve nihayetinde Serbest Ölçüye (bireysel özgürlük) geçişi içeren, üç farklı kültürel/ideolojik kimliği yansıtan bir vezin mücadelesi olduğunu göstermektedir. Ölçü tercihi, bu dönemlerde salt bir estetik tercih olmaktan çıkıp, kültürel ve ideolojik aidiyetin bir beyanı haline gelmiştir.[18]

2.3. Cumhuriyet Dönemi ve Modernizmin Yansımaları

Cumhuriyet dönemi, yerleşik yapısal unsurların radikal biçimde reddedildiği ve Serbest Ölçünün mutlak hâkimiyet kurduğu bir evredir. Bu dönemde sürekli olarak yeni poetikalar ve manifestolar ortaya çıkmıştır.

Garip Akımı, geleneksel şiirin temel ahenk unsurlarını (ölçü ve kafiye) tamamen reddetmiş, şiiri basit gündelik dile ve sıradan konulara taşımıştır. Bu durum, Serbest Ölçünün Türk şiirinde kalıcı olarak yerleşmesini sağlamıştır. Garip'e tepki olarak doğan İkinci Yeni Akımı ise, Serbest

[16] Arık, O. (2019). Kavramsal metafor teorisi ve Türkçe'de uygulamaları. Çizgi Kitabevi.

[17] Onay, A. (2016). Türk şiirinde vatan, millet ve cumhuriyet teması. Akçağ Yayınları.
[18] Doğan, Y. (2021). Sosyal bilimler eğitiminde kültürel miras ve kimlik inşası. Nobel Yayın Dağıtım.

ISBN NR. : 978-625-5694-38-6

Ölçüyü korumuş, ancak şiirde imge derinliğini ve soyutlamayı tekrar merkeze alarak şiiri anlaşılmazlığa doğru itmiştir.[19]

20. ve 21. yüzyıllar boyunca sürekli yeni poetikaların (Doğuş Bildirisi, Yenibütün Şiir Manifestosu gibi) yayınlanması, şiirin teorisine (poetika) verilen önemin altını çizmektedir. Türk şiirinin modern tarihi, ardışık tepkiler ve manifestolar zinciri olarak okunabilir. Her yeni akım, bir önceki akımın estetik ve biçimsel kabullerini yıkmayı hedeflemiştir. Bu sürekli devrimci döngü, şiirin Türk kültürel hayatında sadece bir sanat formu değil, aynı zamanda dinamik ve zaman zaman politik bir platform olarak konumlandığını göstermektedir.[14]

2.4. Mehmet Âkif Ersoy Şiirinin Temel Yapısal Ve Tematik Özellikleri

Mehmet Âkif Ersoy, 20 Aralık 1873'te İstanbul'da Mehmed Ragîf adıyla doğdu; annesi Tokatlı, babası ise Arnavut asıllıdır. Babası ona Ragîf diye hitap etse de, zamanla Âkif mahlasını kullanmıştır. İlk öğrenimine Fatih'te başlayan Âkif, rüştiye (ortaokul) tahsilinde Arapça, Farsça ve Fransızca dâhil dört lisan dersinde birincilik göstermiştir. Babasının vefatı sonrası zorunlu olarak girdiği ve 1893 yılında birincilikle bitirdiği Halkalı Ziraat ve Baytar Mektebi'nde şiire olan tutkusu gelişmiştir. Yayımlanan ilk şiiri *Kur'an'a Hitap* başlığını taşır. Âkif, hayatı boyunca inançlarından zerre kadar taviz vermeyen, idealist bir şahsiyet olmuştur.[20]

Mehmet Âkif Ersoy'un şiir özellikleri, hem geleneksel Divan şiirinden aldığı miras hem de yaşadığı dönemin sosyal sorunlarına olan derin bağlılığı ile şekillenmiştir. Şiirini salt estetik bir araç olarak değil, topluma mesaj ileten, eğitici ve ahlaki bir görev olarak görmüştür.[15]

2.4.1. Âkif'in Şiir Anlayışına Hâkim Olan İlkeler

Mehmet Âkif Ersoy'un poetikasının temel ilkeleri, edebiyatı bir amaç değil, toplumu ıslah etme ve doğru değerleri aktarma aracı olarak görmesinden kaynaklanır:

Gerçekçilik (Realizm): Âkif'in şiir anlayışının temel ilkesi gerçekçiliktir. O, eserlerinde olay ve durum anlatımlarında gerçeğe bağlı kalmaya çalışmış, yansıttığı tipleri hayatın içinden seçmiştir. Onun şiiri, bir bakıma romanlaşmış şiir olarak nitelendirilir; bunu manzum hikâye ile ve şiirinin sağlam gerçekçiliği ile sağlamıştır.

Manzum Hikâye ve Öğreticilik: Âkif, anlatıyı oluşturan birimleri sıklıkla kullanmış ve diyalog/monologlarla ilerleyen manzum hikâye tarzını benimsemiştir. Bu tarz, diyaloglarda kişileri sosyal durumlarına göre konuşturmasını ve sade, akıcı bir anlatımla öğreticiliği ön plana çıkarmasını sağlamıştır.

Sanat Toplum İçindir ve Hikmet (Bilgelik): Âkif, "Sanat, sanat içindir." görüşüne karşı çıkmış, dinî yönü ağırlıkta bir edebiyat tarzı benimsemiştir. O, şiirini hikmete (bilgelik, ders) hizmet ettiği sürece değerli görmüştür: "Vâkıâ 'inne mine'ş-şi'ri...' büyük bir ni'met / Dikkat etsen: Yine sevdikleri, lâkin hikmet."[21]

---

[19] Yalçın, S. (2019). Mehmet Âkif Ersoy'un poetikası ve şiirlerinin tematik analizi. Ötüken Yayınları.

[20] Tevetoğlu, A. S. (2015). Mehmet Âkif Ersoy: Hayatı, sanatı, eserleri. Kültür ve Turizm Bakanlığı Yayınları.

[21] Aydoğan, B. (2018). Mehmet Âkif Ersoy'un şiirlerinde medeniyet tasavvuru. Akçağ Yayınları.

ISBN NR. : 978-625-5694-38-6

Bu ilkelere göre Mehmet Âkif Ersoy şiirinin temel yapısal ve tematik özellikleri:

1. Yapısal Özellikler: Aruz, Manzume ve Klasik Miras

Mehmet Âkif Ersoy, geleneksel Türk şiiri formlarına sıkı sıkıya bağlı kalmış, modernleşme döneminde bile bu yapıları başarıyla kullanmayı sürdürmüştür.

Aruz Ölçüsü'nün Başarılı Uygulanışı

Vezin Tercihi: Âkif, bütün şiirlerini Aruz Ölçüsü ile yazmıştır. Aruz, VIII. yüzyılda Arap edebiyatında doğup, İslamiyet'in kabulünden sonra Türk şiirine girmiş geleneksel bir ölçüdür.

Türkçe ile Bütünleşme: Şair, son dönem Türk şiirinde aruzun Türkçe ile en güzel şekilde bağdaşabileceğini eserleriyle kanıtlamıştır. Mithat Cemal gibi isimler, Âkif'in aruzunu kendine has, şahsî bir aruz olarak kabul etmişlerdir.

Divan Şiiri Geleneği: Âkif'in şiir dünyasını besleyen en güçlü damarlardan biri Divan şiiri geleneğidir. Çocukluğundan itibaren klasik edebiyat geleneği içinde yetiştiği için şiirlerinde şekil açısından eskiye ait pek çok unsur ve özellik bulunur. Şair, bütün şiirlerini Divan edebiyatı nazım şekillerinden istifade ederek kaleme almıştır.

Manzum Hikâye ve Roman Tekniği

Nazım Şekli: Âkif'in en belirgin özelliklerinden biri, şiirlerini sıklıkla olay örgüsü, karakterler ve diyalog içeren manzumeler (manzum hikâyeler) şeklinde yazmasıdır. Safahat'taki birçok uzun şiiri (örneğin Küfe, Mahalle Kahvesi, Hasta, Kocakarı ile Ömer), manzum bir roman veya mesnevi olarak da kabul edilmektedir.[22]

2. Tematik ve İşlevsel Özellikler: Toplumcu ve Mesaj Kaygısı

Âkif'i çağdaşlarından ayıran temel özellik, şiiri bir sanat için sanat eylemi olarak görmemesi, aksine toplumsal ve ahlaki bir görevi yerine getirme aracı olarak kullanmasıdır.

Toplumsal Sorunlara Odaklanma

Toplum Şairi Kimliği: Mehmet Âkif Ersoy, hayatı boyunca toplumsal sorunları kendine dert edinmiş bir toplum şairidir. Yaşadığı dönemin sosyal, ekonomik ve siyasi koşullarının getirdiği sorunları eserlerine yansıtarak çözüm yolları önermiştir.

İşlenen Temalar: Safahat adlı eserini oluşturan şiir dünyasında, yoksulluk, boşanma, çocuk işçiliği ve alkol bağımlılığı gibi dönemin pek çok toplumsal sorunu detaylarıyla yansıtılır. Şair, şiirlerini adeta bu sorunlara dikkat çekmek için kaleme almıştır.

Eser Örnekleri: Sosyal sorunları incelediği meşhur manzum eserleri arasında Küfe, Meyhane, Mahalle Kahvesi ve Köse İmam bulunur.[23]

[22] Koç, O. (2015). Mehmet Âkif'in şiir dili: Safahat'ta metafor ve metonim kullanımları. *Türk Dili*, *762*(4), 27-40.
[23] Önal, Z. (2021). Mehmet Âkif Ersoy'un didaktik şiirlerinde değer aktarımı. Pegem Akademi Yayıncılık.

ISBN NR. : 978-625-5694-38-6

Sanatın Amacı: Mesaj ve Fayda İlkesi

Sanat Anlayışı: Âkif'e göre sanat, birey ve toplum için yararlı olmalıdır. Duygulu, hamiyetli ve iyi ahlaklı bireylerin yüce bir toplum oluşturacağına inanan şair, bu yolda şaire düşen görevin mesajını şiirle vermek olduğunu düşünmüştür.

Bireysellikten Kaçınma: Toplum acı çekerken, halk sefalet içindeyken kendi dertlerinden söz etmeyi insafsızlık olarak görmüştür. "Hânümanlar çöküyor, zelzele yalnız bana mı? Ortalık can çekişirken açamam ben yaramı" dizeleriyle, bireysel dertleri dile getirmekten kaçınmıştır.[18]

Dört Sosyal Kurum: Şiirlerinde, toplumsal değişimi ve çöküşü anlatmak için dört sosyal kurumu ön plana çıkarmıştır:

Olumlu (Eğitici) Kurumlar: Okul ve Cami. Bu kurumlar aracılığıyla örgün ve yaygın eğitim verilmesini, toplumun bu sayede yüceleceğini savunmuştur.

Olumsuz (Yıkıcı) Kurumlar: Meyhane ve Mahalle Kahvesi. Şair, bu iki kurumun toplum için zararlı olduğunu ve özellikle toplumun çekirdeği olan aileyi yıktığını işlemiştir. İnsanın saadeti buralarda değil, evinde araması gerektiğini vurgulamıştır.

Özetle, Mehmet Âkif Ersoy'un şiiri, Divan şiirinin disiplinli ve geleneksel biçimini (aruz, nazım şekilleri) alıp, bunu modernleşme döneminin toplumsal ve ahlaki sorunlarını yansıtan bir didaktik araç olarak kullanmıştır. Onun şiiri, biçimsel mükemmeliyet ile toplumsal işlevi birleştiren, nadir bir sentezin örneğidir.[17]

2.5. Metafor Kavramı: Bilişsel Metafor Teorisi (CMT) ve Hermenötik Yaklaşım

Geleneksel retorik ve pozitivist dil felsefesi, metaforu istiare söz sanatı ile edebiyat sınırlarının içine sıkıştırarak, onu sadece dilin süslenmesi için kullanılan ikincil bir figür olarak kabul etmiştir.[24] Bu "geleneksel metafor düşüncesi", metaforun farklı işlevlerinden söz edilmesini imkânsız kılmıştır. Oysa çağdaş metafor teorileri, metaforun insan düşünce sisteminin temelini oluşturan bilişsel bir mekanizma veya gerçekliği yorumlama biçimi olduğunu kabul etmektedir.[25]

Bilişsel Metafor Teorisin'de kullanılan "IS" teknik bir terimi kullanılır. Bu teorinin çerçevesinde kullanılan bir anımsatıcıdır (mnemonic).[26]

Bu ifade, iki kavramsal alan arasındaki sistematik haritalamayı belirtir:

Hedef Alan: Anlamlandırılmaya çalışılan soyut kavramdır[27] (örneğimizde Vatan veya Toprak).

Kaynak Alan: Hedef alanı anlamak ve yapılandırmak için kullanılan daha somut ve iyi bilinen kavramdır[28] (örneğimizde **Cennet**, **Kalkan** veya **Yara**).

---

[24] Vattimo, G. (2008). Hermeneutik felsefe ve dil. Alfa Yayınları.
[25] Grady, J. E., Taub, S. F., & Morgan, P. (1996). Primitive metaphors are conceptual. *Proceedings of the Chicago Linguistic Society*, *32*(1), 196-209.
[26] Beynen, T. L. (2013). *The teaching and learning of metaphors in English as a second language (ESL)* (Yayımlanmamış yüksek lisans tezi). University of Western Ontario, London, ON, Kanada.
[27] Gadamer, H. G. (2015). Hakikat ve yöntem: Hermeneutik felsefenin ana çizgileri. Paradigma Yayıncılık.
[28] Lakoff, G., & Johnson, M. (2020). Metaforlar: Hayat, anlam ve dil (3. bs.). (H. Gözcü, Çev.). Paradigma Yayıncılık.

ISBN NR. : 978-625-5694-38-6

Dolayısıyla, tabloda yer alan **"Vatan IS Cennet"** ifadesi, zihinsel düzeyde kurulan **"Vatan, Cennet Olarak Algılanır/Yapılandırılır"** veya **"Vatan kavramı, Cennet kavramının özellikleriyle haritalanmıştır"** anlamına gelmektedir. Bu, metaforun sadece edebi bir figür değil, aynı zamanda bilişsel bir yapılandırma aracı olduğunu göstermek için kullanılan standart akademik gösterimdir.[29]

2.5.1. Bilişsel Metafor Teorisi (CMT): Kavramsal Haritalama ve Sınıflandırma

George Lakoff ve Mark Johnson'ın 1980 yılında Metaphors We Live By adlı eserleriyle öne çıkan CMT, metaforun yalnızca dilsel bir olay değil, aynı zamanda soyut deneyimleri somut deneyimler aracılığıyla anlamamızı sağlayan kavramsal bir haritalama (conceptual mapping) olduğunu öne sürer.[30] Bu kuram, metaforları, daha somut ve sınırları belirli bir Kaynak Alan (Source Domain) (Örn: Yolculuk) ile daha soyut ve sınırları belirsiz bir Hedef Alan (Target Domain) (Örn: Aşk) arasında kurulan sistematik yazışmalar olarak ele alır.[31] Bu haritalama, Hedef Alan'daki varlıkların ve özelliklerin, Kaynak Alan'daki varlıklar ve özelliklerle eşleştirilmesini içerir (Örn: AŞK BİR YOLCULUKTUR metaforunda, âşıklar gezginlere, ortak hedefler varış noktalarına eşleştirilir).[32]

CMT, metaforları, düşünce sistemlerinin ve zihinsel kalıpların keşfinde kullanılması gereken bilişsel öğeler olarak kabul eder ve üç temel kategoride inceler:

Ontolojik Metaforlar: Soyut kavramları somut varlıklar, maddeler, kişiler (personification) veya kaplar (container) olarak nicelendiren metaforlardır. Bu metaforlar, soyut deneyimlerimizi kavrayan en temel araçlar arasında yer alır ve bazı çalışmalarda en sık karşılaşılan kategoriyi (%77.7) oluşturur. Örneğin, Vatan'ı "Kutsal Emanet" veya "diri organizma (Şüheda Yurdu)" olarak algılama bu kategoriye girer.[33]

Yönelimsel Metaforlar: Çoğunlukla fiziksel deneyimlere dayanan mekânsal yönelimleri (yukarı/aşağı, içeride/dışarıda, ön/arka) kullanarak soyut kavramları yapılandıran metaforlardır. Bu metaforlar, kültürel veya fiziksel deneyimlerden köken alır (Örn: İYİ YUKARIDIR). Âkif'in İstiklal idealini bir "yücelik" olarak kurgulaması, bu mekânsal üstünlük haritalamasıyla ilişkilidir.

Yapısal Metaforlar: Bir hedef alanı, başka bir kaynak alanın detaylı ve karmaşık yapısı ve özellikleriyle eşleştiren metaforlardır. Bu tür metaforlar, soyut bir kavramın daha somut ve iyi sınırlandırılmış bir yapı ile anlaşılmasını sağlar. Örneğin, "TARTIŞMA SAVAŞTIR"

---

[29] Johnson, M. (1987). The body in the mind: The bodily basis of meaning, imagination, and reason. University of Chicago Press.

[30] Johnson, M. (2007). The body in the mind: The bodily basis of meaning, imagination, and reason. University of Chicago Press.

[31] Yaman, B., & Akdemir, A. (2018). Lakoff ve Johnson'ın metafor kuramı ve Eski Türkçe ile Orta Türkçede birleşik fiillerde yük metaforu. *Uluslararası Türkçe Edebiyat Kültür Eğitim Dergisi*, *7*(3), 1603-1627.

[32] Lakoff, G. (1993). The contemporary theory of metaphor. In A. Ortony (Ed.), Metaphor and thought (2nd ed., pp. 202-251). Cambridge University Press.

[33] Kövecses, Z. (2020). Conceptual metaphor theory: Questions and clarifications. *The Oxford Handbook of Cognitive Linguistics*, 187-209.

ISBN NR. : 978-625-5694-38-6

metaforunda, tartışma (soyut hedef) savaşın (somut kaynak) yapısı (savunma, saldırı, hedef bulma, galip gelme) ile anlaşılır.[34]

2.5.2. Hermenötik Metafor Teorisi: Ricoeur ve Çok Anlamlılık

Paul Ricoeur, metaforun analizini çağdaş fenomenoloji ve hermenötik (yorum bilimi) bağlamına oturtur.[35] Ricoeur, Hans-Georg Gadamer'in yolundan giderek, dil ve ona ait öğelerin incelenmesinin daha sağlıklı bir şekilde yapılabileceğini iddia eder.[36] Continental filozoflar arasında yer alan Ricoeur, metafor ve sembolün, gerçekliğin birincil yorumlayıcıları olarak işlev gördüğünü ve algı, ifade ve anlam katmanlarını zenginleştiren, dilsel yaratıcılığın bir boyutu olduğunu savunur.[24]

Ricoeur'e göre metafor, sadece kelime düzeyinde bir değiştirme değil, aynı zamanda yeni anlamlar üreterek ve iki farklı fikri bir araya getirerek bir çokanlamlılık (polysemy) yaratır;[37] bu, metaforun sembole geçiş aşaması olmasını sağlar.[38] Metafor teorisi, sembol teorisine götüren bir analiz işlevi görür ve metafor ile sembol, yorumun kapsamını belirler.[39] Bu bağlamda, Âkif'in dilindeki Toprak kavramı, basit bir coğrafi yüzey metaforundan, "Şüheda Yurdu" gibi çokanlamlı bir ulusal sembole doğru evrilir. Ricoeur'ün ifadesiyle, gerçeklik metinseldir ve bu nedenle hermenötik problem, fenomenolojik yönteme aşılanmalıdır; ancak bu sayede hermenötik proje kurulabilir ve daha anlaşılır kılınabilir.[24]

2.5.3. Şiirler Metaforlarla Nasıl Yorumlanır? Edebi Çözümleme Teknikleri

Şiir çözümlemesinde metaforik yorum, şairin kullandığı imge ve simgelerin ilk anlamlarının ötesindeki çağrışım alanlarını tespit etmeyi gerektirir. Âkif'in şiirlerinde Toprak, sadece fiziki yüzey değil, aynı zamanda uğrunda can verilen "milletin mezarlığı" ve "mukaddes emanet" olarak yorumlanmalıdır. Bu haritalama, okurun şiiri anlamlandırırken Vatan ve Toprak kavramlarını, kutsallık, onur ve fedakârlık gibi Kaynak Alanlar üzerinden yeniden yapılandırmasını gerektirir. Şairler, geleneksel (toplumun bilinçaltına işleyen) metaforların yanı sıra, bilinen bir haritalaması olmayan, yeni/orijinal metaforlar da yaratarak metinlerine derinlik katarlar.[40]

2.5.4. Coğrafya Eğitimine Şiirsel Anlatıların Katkısı: Mekân ve Aidiyet İlişkisi

Coğrafya eğitimi, bireyin mekânla kurduğu duygusal ve kültürel bağı (aidiyet) güçlendirmeyi de hedefler.[41] Edebi metinler ve şiirler, soyut harita bilgisini somut, yaşanmış ve duygusal bir

---

[34] Varlık, S. (2018). Ricoeur'ün sembol ve metafor kuramında çok anlamlılık (Polysemy) sorunu. *Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi, 11*(59), 920-931.

[35] Ricoeur, P. (2016). Yorum üzerine: Metin, eylem, tarih (2. bs.). (S. Gürses, Çev.). Dost Kitabevi Yayınları.

[36] Ricoeur, P. (2007). Zaman ve anlatı: Cilt I - Zaman-olayörgüsü-üçlü mimesis. (S. Rifat, Çev.). Yapı Kredi Yayınları.

[37] Büyüktuncay, M. (2020). Paul Ricoeur'de yorum, eleştiri ve ideoloji. *Felsefe ve Sosyal Bilimler Dergisi*, *29*, 1-22.

[38] Ricoeur, P. (2009). Zaman ve anlatı: Cilt II - Tarih ve anlatı. (S. Rifat, Çev.). Yapı Kredi Yayınları.

[39] Büyüktuncay, M. (2020). Paul Ricoeur ve hermeneutik fenomenoloji (Kendilik, başkalık, edilginlik). Minör Yayınları.

[40] Yıldırım, R. (2019). Edebiyat metinlerinin mekân algısı üzerindeki etkisi: Lisans öğrencileri örneği. *Eğitimde Kuram ve Uygulama, 15*(3), 251-268.

[41] Çalışkan, A. (2020). Coğrafya penceresinden dil ve edebiyat. *Akademik Dil ve Edebiyat Dergisi*, *4*(2), 221-240.

ISBN NR. : 978-625-5694-38-6

deneyime dönüştürür.[42] Akif'in şiirlerindeki Vatan ve Toprak metaforları, öğrencilerin "görsel materyaller ve kavramlar" ile metinler arasındaki anlam bağlantılarını kurarak mekânsal farkındalık geliştirmelerini sağlar.[43]

2.5.5. Değerler Eğitimine Şiirlerin Katkısı: Milli ve Manevi Değerlerin İnşası

Değerler eğitimi, bireye vatanseverlik, sorumluluk, fedakârlık, gibi temel değerleri kazandırmayı amaçlar.[44] Şiirler, doğası gereği değerlere yakındır; örtük anlam içermesi, iletiyi sezdirerek vermesi ve duygulara hitap etmesi bu yakınlığı sağlar. Mehmet Âkif Ersoy'un şiirleri ve manzum hikâyeleri, yüksek ahlaki ve manevi idealleri estetik bir dille sunarak, değerlerin yeni nesillere aktarılmasında önemli bir kaynak niteliği taşır.[45]

2.6. Mehmet Âkif Ersoy'un Vatan ve Toprak Metaforlarını Kullanma Biçimi ve Nedenleri

Mehmet Âkif Ersoy, şiirlerinde metaforu sadece edebi bir süsleme aracı olarak değil, toplumsal bilinci yeniden inşa etmek amacıyla kullandığı güçlü bir bilişsel araç olarak benimsemiştir.[46] Bu metaforu şiirlerinde kullanım nedenleri aşağıda belirtilmiştir.

Toplumsal Ataleti Yıkmak: Şairin yaşadığı dönem, toprak kayıpları ve yıkım nedeniyle toplumun "algısal körlük ve problem yitimi" yaşadığı bir kriz dönemiydi. Âkif, rasyonel ve didaktik dilin yetersiz kaldığı bu kriz anında, Toplum IS Uykuda/Hastalıkta gibi Ontolojik Metaforlar kullanarak, soyut toplumsal sorunu somut ve acil eylem gerektiren kişisel bir duruma haritalamıştır.[47]

Değerleri Mutlaklaştırmak: Vatan ve bağımsızlık gibi kavramlar, yitirilme tehdidi altındayken, Âkif, bu Hedef Alanları, toplumun en yüksek düzeyde değer atfettiği Kaynak Alanlarla eşleştirmiştir: Vatan IS Cennet, Toprak IS Namus, İstiklal IS Aşk/İrade. Bu haritalamalar, fedakârlık ve sorumluluk değerlerini rasyonel görevden çıkarıp, sorgulanamaz bir iman ve onur meselesine dönüştürmüştür.

Harekete Geçirici Etki: Özellikle Yapısal Metaforları kullanarak ("Siper et gövdeni"), soyut savunma kavramını, somut ve acil bir fiziksel eylemle haritalamış; bu, okuyucunun pasif bir okur olmaktan çıkıp, eyleme geçmeye davet edilen bir muhataba dönüşmesini sağlamıştır.[48]

Âkif, metaforları kullanırken öncelikle geleneksel ve İslami kültüre dayalı Kaynak Alanları (Cennet, Şüheda, Muharrem) tercih etmiştir. Bu tercih, şiirlerinin hedef kitlesinin bilinçaltına ve ortak değer yargılarına doğrudan nüfuz etmesini sağlamıştır.[49] Şair, metaforları, çoğunlukla *Safahat*'ın manzum hikâye geleneğinde ve konuşma üslubunda kullanarak, hem dilsel

---

[42] Çelik, H., & Yılmaz, H. (2019). Coğrafya eğitiminde mekân algısı ve aidiyet duygusunun geliştirilmesi. *Eğitim ve Bilim*, *44*(197), 181-200.
[43] Sümer, G. (2022). Mekân ve dil: Edebi coğrafya açısından metin incelemesi. *Dil ve Edebiyat Araştırmaları Dergisi*, *26*(1), 45-68.
[44] Bilgili, A. (2023). Değerler eğitimi programı ve uygulanması. Anı Yayıncılık.
[45] Karaman, E. (2022). Safahat'ta ahlak ve sorumluluk temaları. İletişim Yayınları.
[46] Çelik, H. (2017). Mehmet Âkif'in İstiklâl Marşı'ndaki vatan ve millet anlayışı. Diyanet İşleri Başkanlığı Yayınları.
[47] Çelik, H. (2015). Türk edebiyatında vatan sevgisi ve milli bilinç. İletişim Yayınları.
[48] Tanpınar, A. H. (2017). Edebiyat üzerine makaleler. Dergâh Yayınları.
[49] Demirkaya, H. (2018). Coğrafya öğretiminde disiplinlerarası yaklaşım. Pegem Akademi Yayıncılık.

ISBN NR. : 978-625-5694-38-6

gerçekçiliğini (realizm) korumuş hem de anlatının duygusal etkisini en üst düzeye çıkarmıştır.[50] Metaforlar aracılığıyla Toprak kavramına bir kutsal mekân ve ulusal sembol niteliği kazandırmış, böylece mekânın (Coğrafya) sadece fiziki bir alan değil, aynı zamanda manevi bir miras olduğu algısını yaratmıştır.[51]

2.7. Vatan Ve Toprak Metaforlarının Derinlemesine Analizi

Bu bölümde, Akif'in eserlerinden seçilen 18 konuyu kapsayan şiir dörtlükleri, Bilişsel Metafor Teorisi ve Hermenötik yaklaşımları uygulanarak Vatan ve Toprak metaforları bağlamında çözümlenmiştir.

2.7.1. Kutsallık, Fedakârlık ve Milli Sorumluluk Metaforları Analizi

Tema 1: Kutsallık ve Fedakârlık (İstiklâl Marşı)

Şiir Kısmı:

Kim bu cennet vatanın uğruna olmaz ki fedâ?

Şühedâ fışkıracak, toprağı sıksan şühedâ!

Cânı, cânânı, bütün varımı alsın da Hudâ,

Etmesin tek vatanımdan beni dünyâda cüdâ.

Teması: Vatanın Cennet ile özdeşleştirilmesi ve Toprak'ın Şehitlik kaynağı olarak kutsanması üzerinden mutlak fedakârlık çağrısı.

Mehmet Âkif Ersoy'un Niyeti: Toplumu, Vatan'ı kaybetme riskine karşı en yüksek manevi bedeli (canını ve bütün varını) ödemeye çağırmak ve Milli Mücadele'deki fedakârlığın ilahi bir karşılığı olduğunu vurgulamak. Amacı, Vatan'a atfedilen değeri maksimize etmektir.

Vatan/Toprak Metaforu ve Analizi: Dörtlük, iki temel haritalama sunar. Vatan IS Cennet metaforu, Vatan Hedef Alanını, Cennet Kaynak Alanıyla haritalayarak, dünyevi bir mekâna ilahi ve ebedi bir değer atfeder. Toprak IS Şehit Yatağı metaforu ise, Toprak Hedef Alanını, bereket yerine manevi bir verim (şüheda) fışkırtan kutsal bir Kaynak Alan olarak yapılandırır. Şüheda, Toprak'a kutsallık kazandıran ontolojik bir varlık olarak sunulur.

CMT Kategorisi ve Gerekçesi: Ontolojik Metafor. Bu kategori seçilmiştir çünkü soyut kavramlar olan Vatan ve Toprak, somut, kişiselleştirilmiş (personified) ve varlıklandırılmış (entity) Kaynak Alanlarla (Cennet, Şehit) eşleştirilmiştir. Lakoff ve Johnson'a göre bu tür Ontolojik Metaforlar, soyut deneyimleri kavrayan en temel araçlardır ve bu haritalama, Vatan'ı somut, korunması gereken bir varlık olarak zihne yerleştirir.

Tema 2: Mekânsal Kimlik ve Sorumluluk (İstiklâl Marşı)

Şiir Kısmı:

Bastığın yerleri 'toprak' diyerek geçme, tanı!

[50] Dilidüzgün, S. (2015). Çocuk edebiyatında mekân ve coğrafya bilinci. Yapı Kredi Yayınları.
[51] Arslan, M., & Sezer, M. (2020). Coğrafya öğretiminde edebi metinlerin kullanımı. *Türk Coğrafya Dergisi*, *75*(1), 1-18.

ISBN NR. : 978-625-5694-38-6

Düşün altındaki binlerce kefensiz yatanı.

Sen şehit oğlusun, incitme, yazıktır, atanı.

Verme, dünyâları alsan da bu cennet vatanı.

Teması: Coğrafi mekânın (Toprak), tarihsel ve kültürel kimlikle yüklü, kutsal bir emanet olduğu bilincinin oluşturulması.

Mehmet Âkif Ersoy'un Niyeti: Toplumun, işgal tehdidi altındaki toprakları sadece fiziksel bir zemin değil, ecdadın mezarı ve manevi mirası olarak görmesini sağlamak. Bu, Toprak üzerindeki bireysel sorumluluğu ve aidiyet duygusunu güçlendirmeyi amaçlar.

Vatan/Toprak Metaforu ve Analizi: Temel haritalama Toprak IS Kefensiz Yatanın Kabri (Ontolojik Metafor ve Hermenötik Sembol)'dir. Toprak Hedef Alanı, "kefensiz yatan ecdat" Kaynak Alanıyla eşleştirilerek, Toprak kavramı Ricouer'ün belirttiği gibi çokanlamlı bir ulusal sembole dönüşür. "Tanı" emri, coğrafi okuryazarlığın, fiziki bilgi (topoğrafya) yerine kültürel bilgi ve manevi sorumlulukla (aitiyet) birleşmesini gerektirdiğini vurgular.

CMT Kategorisi ve Gerekçesi: Ontolojik Metafor. Toprak, somut bir zemin olmaktan çıkarılıp, üzerinde yaşanmışlığı, tarihi ve manevi kimliği barındıran bir "kap" (container metaphor) veya varlık olarak algılanır. Bu, soyut değerleri (kimlik, tarih) somut bir coğrafi mekânla ilişkilendiren bilişsel bir yapılandırmadır.

Tema 3: Savunma ve Görev (İstiklâl Marşı)

Şiir Kısmı:

Arkadaş, yurduma alçakları uğratma sakın;

Siper et gövdeni, dursun bu hayâsızca akın.

Doğacaktır sana va'dettiği günler Hakk'ın,

Kim bilir, belki yarın, belki yarından da yakın.

Teması: Vatan savunmasının mutlak bir kişisel fedakârlık ve bedensel eylemle eşleştirilmesi.

Mehmet Âkif Ersoy'un Niyeti: Okuyucuyu pasif durumdan çıkarıp, fiziksel bir kalkan görevi üstlenerek ülkesini korumaya çağırmak. Sorumluluk duygusunu, bireyin kendi bedeni üzerinden somutlaştırmak.

Vatan/Toprak Metaforu ve Analizi: Burada Savunma IS Fiziksel Kalkan (Yapısal Metafor) haritalaması kullanılır. Savunma Hedef Alanı, 'gövdeyi siper etme' Kaynak Alanıyla haritalanır. Bu, soyut savunma kavramını, somut ve acil bir fiziksel eylem zorunluluğu üzerinden aktaran bir Yapısal Metafordur. Ayrıca, Düşman tehdidi, 'hayâsızca akın' şeklinde Ontolojik olarak nitelendirilerek, tehdidin ahlaki boyutu da vurgulanmıştır.

CMT Kategorisi ve Gerekçesi: Yapısal Metafor. Bu kategori seçilmiştir çünkü soyut bir eylem alanı (Savunma), Kaynak Alan olan "Kalkan olma" eyleminin yapısı, amacı ve sonuçlarıyla (engelleme, koruma) eşleştirilmiştir. Bu metafor, savunma görevini, somut bir mekanik yapı üzerinden anlaşılır kılar.

ISBN NR. : 978-625-5694-38-6

2.7.2. Bağımsızlık, Ahlaki Değerler ve Kriz Metaforları Analizi

Tema 4: Bağımsızlık ve Onur (Zulmü Alkışlayamam)

Şiir Kısmı:

Doğduğumdan beridir, aşığım istiklale;

Bana hiç tasmalık etmiş değil altın lale!

Yumuşak başlı isem, kim dedi uysal koyunum?

Kesilir belki, fakat çekmeye gelmez boyunum!

Teması: Bağımsızlık (İstiklal) değerinin, maddi çıkar ve esaretin üzerindeki mutlak ahlaki üstünlüğü.

Mehmet Âkif Ersoy'un Niyeti: Bağımsızlık idealini, materyalist kaygılardan (altın lale) ve esaretten (tasma) tamamen bağımsız, tavizsiz bir onur ve aşk nesnesi olarak yüceltmek.

Vatan/Toprak Metaforu ve Analizi: İstiklal IS Aşkın Nesnesi (Yapısal Metafor) ve Tasmalık IS Esaret (Ontolojik Metafor) haritalamaları kullanılır. Özgürlük Hedef Alanı, maddi cazibeye (altın lale Kaynak Alanı) karşı mutlak bir aşk nesnesi olarak haritalanır. Maddi zenginliğin boyun eğme (tasma) ile ilişkilendirilmesi, bağımsızlık değerini ahlaki olarak üstün bir konuma taşır.

CMT Kategorisi ve Gerekçesi: Yapısal ve Yönelimsel Metafor. Yapısal kısım, İstiklal'in bir "aşk nesnesi" olarak yapısını (tutku, vazgeçilmezlik) kullanır. Aynı zamanda, maddi değerlerin (altın lale) manevi değerlere göre aşağıda konumlandırılması nedeniyle, bir Yönelimsel Metafor (Moral Üstünlük) işlevi görür.

Tema 5: Toplumsal Acı ve Vicdan (Zulmü Alkışlayamam)

Şiir Kısmı:

Kanayan bir yara gördüm mü yanar ta ciğerim,

Onu dindirmek için kamçı yerim, çifte yerim!

Adam aldırmada geç git! , diyemem aldırırım.

Çiğnerim, çiğnenirim, hakkı tutar kaldırırım!

Teması: Şairin (ve dolayısıyla idealist bireyin) toplumsal sorunlara karşı duyduğu kişisel, bedensel ve tavizsiz bağlılık.

Mehmet Âkif Ersoy'un Niyeti: Toplumsal sorunların soyut bir mesele olmaktan çıkarılıp, okuyucunun hissedebileceği ve dindirmek için harekete geçmesi gereken somut ve acı veren bir problem olduğunu vurgulamak.

Vatan/Toprak Metaforu ve Analizi: Toplumsal Problem IS Kanayan Yara (Ontolojik Metafor) haritalaması kullanılır. Soyut toplumsal sorun Hedef Alanı, şairin fizyolojik hasarı ve acısı Kaynak Alanı olarak somutlaştırılır. Bu Ontolojik Metafor, acının somutlaştırılması üzerinden, bireysel vicdanın kolektif sorunlara olan mutlak bağlılığını gösterir.

ISBN NR. : 978-625-5694-38-6

CMT Kategorisi ve Gerekçesi: Ontolojik Metafor. Soyut ve geniş bir Hedef Alan (Toplumsal Problem), kolayca algılanabilen ve hissedilebilen somut bir varlık (Yara) olarak nicelendirilmiştir. Bu, Lakoff ve Johnson'ın belirttiği gibi, Ontolojik Metaforların temel işlevi olan soyut deneyimleri somut deneyimler aracılığıyla kavrama ilkesine dayanır.

Tema 6: Vatanın Kaybı ve Sorumluluk (Âtiyi Karanlık Görerek)

Şiir Kısmı:

Evler tünek olmuş, ötüyor bir sürü baykuş…

Sesler de: Vatan tehlikedeymiş… Batıyormuş!

Lâkin, hani, milyonları örten şu yığından,

Tek kol da demiyor bir tarafından!

Sâhipsiz olan memleketin batması haktır;

Sen sâhip olursan bu vatan batmayacaktır.

Teması: Vatanın kaderinin dış güçlere değil, bizzat milletin sahiplenme ve sorumluluk bilincine bağlı olduğu ilkesi.

Mehmet Âkif Ersoy'un Niyeti: Toplumdaki ye'si (ümitsizliği) ortadan kaldırmak ve kurtuluşun dışsal beklentilerle değil, kolektif eylem (sahiplenme) ile mümkün olacağını anlatmak.

Vatan/Toprak Metaforu ve Analizi: Vatan IS Gemi/Batma (Yapısal ve Yönelimsel Metafor) haritalaması mevcuttur. Vatan Hedef Alanı, batma tehlikesiyle karşı karşıya olan bir gemi veya canlı bir organizma Kaynak Alanıyla haritalanır. Bu Yapısal metafor, kurtuluşun mekaniğini (gemiye sahip çıkma) açıklarken, 'batmak' eylemi aynı zamanda olumsuz bir durumu (yıkım) ifade eden Yönelimsel bir aşağı hareket haritalaması içerir.

Tema 7: Toprak ve Dinin Temeli (Süleymaniye Kürsüsünde)

Şiir Kısmı:

... toprak kalıyor dînimizin son yurdu!

Bütün bu yerler de mahvolup giderse?

Teması: Toprak ve coğrafyanın sadece ulusal değil, aynı zamanda manevi/dini kimliğin son dayanağı ve kalesi olması.

Mehmet Âkif Ersoy'un Niyeti: Vatan savunmasına, ulusalcılığın ötesinde, kutsal bir vazife niteliği kazandırmak. Toprak Hedef Alanını metafizik bir emanet olarak yüceltmek.

Vatan/Toprak Metaforu ve Analizi: Toprak IS Dinin Son Yurdu (Ontolojik Metafor) haritalamasını kurar. Toprak Hedef Alanı, İslam'ın ve maneviyatın yeryüzündeki son kalesi Kaynak Alanı olarak haritalanır. Bu Ontolojik metafor, Toprak kavramına yüklenen manevi değeri maksimize eder, onu kutsal bir varlık derecesine yükselterek coğrafya bilincine kutsal bir boyut ekler.

ISBN NR. : 978-625-5694-38-6

Tema 8: İçsel Gurbet ve Kimlik Krizi (Gölgeler: Umar Mıydın?)

Şiir Kısmı:

Ne gurbettir çöken İslâm'a İslâm diyârında!

Görünmez âşinâ bir çehre olsun rehgüzârında...

Teması: Fiziki vatan sınırları içinde yaşanan manevi ve kültürel yabancılaşma (kimlik krizi).

Mehmet Âkif Ersoy'un Niyeti: Dış düşman tehlikesinden ziyade, içeride yaşanan değer kaybının ve kimlik erozyonunun yarattığı varoluşsal acıyı vurgulamak.

Vatan/Toprak Metaforu ve Analizi: Kendi Yurdu IS Gurbet (Ontolojik Metafor) haritalaması öne çıkar. Vatan Hedef Alanının, 'Gurbet' Kaynak Alanıyla eşleştirilmesi, fiziki varlığa rağmen inanç ve değerlerin yitimi nedeniyle yaşanan duygusal kopuşu somutlaştırır. Bu Ontolojik çelişki, Toprak ve Vatan Hedef Alanlarına olan duygusal bağın, fiziki varlığa rağmen nasıl kopabileceğini gösterir.

Tema 9: Süregelen Yas ve Keder (Hakkın Sesleri: Pek Hazîn Bir Mevlid Gecesi)

Şiir Kısmı:

Yıllar geçiyor ki yâ Muhammed.

Aylar bize hep Muharrem oldu

Teması: Yaşanan krizin geçici bir olay değil, sürekli bir keder ve matem (yas) hali olduğu.

Mehmet Âkif Ersoy'un Niyeti: Toplumsal acının derinliğini ve sürekliliğini, dini ve kültürel olarak kabul görmüş bir matem dönemi (Muharrem) üzerinden duygusal olarak aktarmak.

Vatan/Toprak Metaforu ve Analizi: Dönem IS Yas (Yönelimsel Metafor) haritalaması kullanılır. Yaşanan kriz dönemi Hedef Alanı, Hicri takvimin matem ayı olan Muharrem Kaynak Alanı ile eşleştirilmiştir. Muharrem ayı, kültürel ve dini hafızada olumsuz bir duygusal yönelim (keder, aşağılık) taşıdığından, bu bir Yönelimsel haritalamadır.

Tema 10: Toplumsal Hastalık ve Uyanış (Uyan Şiiri Teması)

Şiir Kısmı:

Bunca zamandır uyudun, kanmadın;
Çekmediğin kalmadı, uslanmadın.
Çiğnediler yurdunu baştan başa,
Sen yine bir kerre kımıldanmadın!

(Şiirin başlığı ve tematik kurgusu: Topluma yönelik "uyanış" çağrısı)

Teması: Toplumsal ataletin, algısal körlüğün ve eylemsizliğin acil eylem gerektiren kişisel bir durumla eşleştirilmesi.

Mehmet Âkif Ersoy'un Niyeti: Toplumdaki "özgüvensizlik, algısal körlük ve problem yitimi" durumunu, somut ve anlaşılır bir durumla haritalayarak, acilen harekete geçmeye davet etmek.

Vatan/Toprak Metaforu ve Analizi: Temel haritalama Toplum IS Uykuda/Hastalıkta (Ontolojik Metafor)'dır. Toplumsal atalet Hedef Alanı, somut bir durum olan 'uyku' veya

ISBN NR. : 978-625-5694-38-6

'hastalık' Kaynak Alanıyla haritalanır. Bu Ontolojik metafor, eylemsizliğin ölümcül sonuçlarına karşı toplumu kişiselleştirilmiş bir tehdit altında görerek, eyleme geçmeye zorlar.

Tema 11: Düşman Tehdidi ve Yıkıcılık (Çanakkale Şehitlerine)

Şiir Kısmı:

Eski Dünyâ, Yeni Dünyâ, bütün akvâm-ı beşer,

Kaynıyor kum gibi, tûfan gibi, mahşer mahşer.

Ölüm indirmede gökler, ölü püskürmede yer;

Teması: Düşman güçlerin büyüklüğünü ve yıkıcılığını, doğal felaketler ve dini kıyamet imgeleri üzerinden vurgulama.

Mehmet Âkif Ersoy'un Niyeti: Tehdidin sıradan bir savaş gücünden öte, varoluşsal ve mutlak bir yıkım tehdidi olduğunu vurgulayarak, savunma ruhunu en üst düzeye çıkarmak.

Vatan/Toprak Metaforu ve Analizi: Düşman IS Mahşer/Tufan (Ontolojik Metafor) haritalaması mevcuttur. Düşmanın büyüklüğü Hedef Alanı, doğal felaketler (Tufan) ve dini kıyamet (Mahşer) imgeleri Kaynak Alanıyla haritalanır. Bu Ontolojik metafor, tehdidi somut bir varlık ve felaket olarak nicelendirir.

Tema 12: Zulüm Coğrafyası ve İktidar (Acem Şâhı)

Şiir Kısmı:

Ey cebhesi kitâbesi bin kanlı medfenin!
Ey bir hayâle tuhfe kılan bin hakîkati,
Ey âhenîn eliyle kazıp kabr-i milleti,
Nûr-i hayât ufuklarını herc ü merc eden,
Leylin şedîd zulmetini rûha mezc eden!
Envâr-ı mihr-i fikri sen ey hâksâr eden,
Meyyitlerin izâmı gibi târumâr eden!
Ey hâdimi serâçe-i mâtem-feşanların!
Rahş-ı akûr-i zulmüne pâmâl olanların
Gül-gonce-i mezârı mıdır tâc-ı devletin?

"Acem Şâhı" (1911) adlı şiirinde, İran hükümdarının halka uyguladığı zulmü anlatır. (Dolaylı olarak Vatan/Toprak metaforu)

Teması: Zulüm altındaki coğrafyanın ve halkın bedensel acısı.

Mehmet Âkif Ersoy'un Niyeti: Sadece Osmanlı coğrafyasındaki değil, tüm İslam coğrafyasındaki zulmü ve bu zulmün toplumsal bedendeki tahribatını göstermek.

Vatan/Toprak Metaforu ve Analizi: Kurulan İktidar IS Zulüm Kaynağı / Toplum IS Mağdur Beden (Ontolojik Metafor) haritalaması, zulmün bedensel acısını vurgular. Toprak/Vatan, bu durumda pasif bir mağdur Hedef Alanı haline gelir ve coğrafyanın kaderi, iktidarın zulüm kaynağı olmasıyla haritalanır. Bu Ontolojik haritalama, acının somutlaştırılarak kolektif bilince işlenmesini sağlar.

ISBN NR. : 978-625-5694-38-6

Tema 13: Süregelen Yas ve Keder (Hakkın Sesleri: Pek Hazîn Bir Mevlid Gecesi)

Şiir Kısmı:

Yıllar geçiyor ki yâ Muhammed.

Aylar bize hep Muharrem oldu

Teması: Yaşanan krizin geçici bir olay değil, sürekli bir keder ve matem (yas) hali olduğu.

Mehmet Âkif Ersoy'un Niyeti: Toplumsal acının derinliğini ve sürekliliğini, dini ve kültürel olarak kabul görmüş bir matem dönemi (Muharrem) üzerinden duygusal olarak aktarmak.

Vatan/Toprak Metaforu ve Analizi: Dönem IS Yas (Yönelimsel Metafor) haritalaması kullanılır. Yaşanan kriz dönemi Hedef Alanı, Hicri takvimin matem ayı olan Muharrem Kaynak Alanı ile eşleştirilmiştir. Muharrem ayı, kültürel ve dini hafızada olumsuz bir duygusal yönelim (keder, aşağılık) taşıdığından, bu bir Yönelimsel haritalamadır. Bu metafor, krizin toplumsal bilince yerleşme biçimini gösterir.

Tema 14: İçsel Gurbet ve Kimlik Krizi (Gölgeler: Umar Mıydın?)

Şiir Kısmı:

Ne gurbettir çöken İslâm'a İslâm diyârında!

Görünmez âşinâ bir çehre olsun rehgüzârında...

Teması: Fiziki vatan sınırları içinde yaşanan manevi ve kültürel yabancılaşma (kimlik krizi).

Mehmet Âkif Ersoy'un Niyeti: Dış düşman tehlikesinden ziyade, içeride yaşanan değer kaybının ve kimlik erozyonunun yarattığı varoluşsal acıyı vurgulamak.

Vatan/Toprak Metaforu ve Analizi: Kendi Yurdu IS Gurbet (Ontolojik Metafor) haritalaması öne çıkar. Vatan Hedef Alanının, 'Gurbet' Kaynak Alanıyla eşleştirilmesi, fiziki varlığa rağmen inanç ve değerlerin yitimi nedeniyle yaşanan duygusal kopuşu somutlaştırır. Bu Ontolojik çelişki, Toprak ve Vatan Hedef Alanlarına olan duygusal bağın, fiziki varlığa rağmen nasıl kopabileceğini gösterir. Gurbet, varoluşsal bir yabancılaşma durumunu somutlar.

Tema 15: Manevi Çöküş ve Kardeş Katli (Âsım, Şark Bölümü)

Şiir Kısmı:

Cemâatsiz imâmlar, kirli yüzler, secdesiz başlar;

Gazâ nâmiyle dindaş öldüren bîçâre dindaşlar…

Teması: Vatanın içten gelen manevi ve ahlaki çöküş tehdidi.

Mehmet Âkif Ersoy'un Niyeti: Toprak/Vatan üzerindeki asıl ve en tehlikeli tehdidin, dış işgalden önce, içerideki ahlaki çürüme ve birlikteliğin (cemaat) bozulması olduğunu göstermek.

Vatan/Toprak Metaforu ve Analizi: Vatan IS Değer Kaybı/Anarşi (Yapısal Metafor) haritalaması kullanılmıştır. Toplum/Vatan Hedef Alanı, dış düşmandan önce, içerideki manevi/ahlaki çöküş ve anarşi (kardeş katli) Kaynak Alanı ile haritalanır. Bu Yapısal metafor, toplumsal ve dini yapının (cemaat, imamlar) bozulmasının, Vatan'ı tehdit eden en büyük

ISBN NR. : 978-625-5694-38-6

tehlikenin iç cephedeki ahlaki çürüme olduğunu göstererek, toplumsal yapının dağılmasını vurgular.

Tema 16: Makberin Sığmazlığı (Çanakkale Şehitlerine)

Şiir Kısmı:

Sana dar gelmeyecek makberi kimler kazsın?

"Gömelim gel seni târîhe" desem, sığmazsın.

Herc ü merc ettiğin edvâra da yetmez o kitâb…

Teması: Şehitlerin fedakârlığının ve büyüklüğünün, fiziki mekân (makber) ve tarihsel kayıt (tarih) sınırlarını aşması.

Mehmet Âkif Ersoy'un Niyeti: Çanakkale'deki kahramanlığın, herhangi bir coğrafi alana veya tarihi kayda sığmayacak kadar yüce olduğunu ifade ederek, fedakârlığı yüceltmek.

Vatan/Toprak Metaforu ve Analizi: Şehit Makberi'nin Tarihe Sığmazlık olarak temsil edilmesi (Şehit Makberi IS Tarihe Sığmazlık) (Ontolojik Metafor) haritalaması mevcuttur. Şehitlerin fedakârlığı, Toprak (makber) veya Tarih (kitâb) Kaynak Alanlarının sınırlılıklarıyla karşılaştırılarak, fedakârlığın Ontolojik olarak bu sınırlılıkların ötesine geçtiği ima edilir. Bu Ontolojik metafor, toprağın (fiziki mekânın) kutsal yükü taşımaktaki yetersizliğini ifade eden yüceltici bir haritalamadır.

Tema 17: Hak ve Adalet (Umar mıydın?...)

Şiir Kısmı:

Ne tüyler ürperir yâ Rab, ne korkunç inkılâb olmuş

Ne din kalmış ne îmân, din harab, îmân türâb olmuş

Yalan râiç, hıyânet mültezem, her yerde hak meçhul

Teması: Toplumsal yozlaşma ve temel ahlaki değerlerin yitirilmesi.

Mehmet Âkif Ersoy'un Niyeti: Ahlaki ve manevi çöküşün, vatanın fiziki kaybından daha yıkıcı olduğunu belirtmek ve Hak kavramını somut bir varlık gibi 'kayıp' olarak tanımlayarak durumun ciddiyetini vurgulamak.

Vatan/Toprak Metaforu ve Analizi: Hak'ın Meçhul (Görünmez Varlık/Emanet) olarak algılanması (Hak IS Meçhul) (Ontolojik Metafor) haritalaması bulunur. Hak kavramının soyut bir Ontolojik Varlık olarak algılanması, Vatan coğrafyasındaki toplumsal çöküşün, maddi kayıplardan önce manevi değerlerin (hak, vefa) yitirilmesiyle haritalandığını gösterir. Hak, somut bir varlık gibi 'meçhul' (kayıp/görünmez) olarak tanımlanarak Ontolojik kategoriye dâhil edilir.

Tema 18: Adalet ve İlahi Hesap (Ya Rab Bu Uğursuz Gecenin Yok Mu Sabahı?)

Şiir Kısmı:

Câni geziyor dipdiri...

Can vermede mâsûm Suç başkasınındır da niçin başkasının mahkûm?

ISBN NR. : 978-625-5694-38-6

Yetmez mi musâb olduğumuz bunca devâhi?

Ağzım kurusun... Yok musun ey adl-i İlâhî!

Teması: Yaşanan zulüm ve adaletsizliğin sona ermesi için ilahi adalete (Adl-i İlâhî) yönelik umut ve çağrı.

Mehmet Âkif Ersoy'un Niyeti: Çaresizlik anında bile umudu (sabah) ve adaleti (Adl-i İlâhî) mutlak bir Kaynak Alan olarak göstermek.

Vatan/Toprak Metaforu ve Analizi: Adl-i İlâhî'nin Gecenin Sabahı olarak yapılandırılması (Adl-i İlâhî IS Gecenin Sabahı) (Yapısal/Yönelimsel Metafor) haritalaması, adalet Hedef Alanını, gecenin karanlığı (olumsuz durum) ve sabahın aydınlığı (kurtuluş) Kaynak Alanı ile eşleştirir. Adalet, zorlu bir dönemin (gece, aşağı yönelim) ardından mutlaka ulaşılacak olan 'aydınlık' (sabah, yukarı yönelim) olarak sunulur. Bu haritalama, adaletin gelecekte gerçekleşeceğine dair Yönelimsel bir umut içerir.

Sonuç olarak, Mehmet Akif Ersoy'un şiirlerinde yer alan vatan ve toprak metaforları, günümüz eğitim sisteminin hem bilişsel hem de duyuşsal alanlarına hitap eden güçlü bir kültürel miras ve pedagojik kaynaktır. Bu makale, Akif'in edebi dehasının, yalnızca geçmişin bir hatırası değil, aynı zamanda geleceğin sorumlu ve değer odaklı vatandaşlarını yetiştirmede kullanılabilecek aktif bir eğitim aracı olduğunu bilimsel olarak tescillemektedir. Eğitimcilerin, bu zengin metaforik dili müfredatlarına entegre etmeleri, öğrencilerin sadece coğrafi bilgileri ezberlemesini değil, aynı zamanda yaşadıkları toprağa karşı derin bir sevgi, saygı ve sorumluluk duygusu geliştirmesini sağlayacaktır.

3. SONUÇLAR ve DEĞERLENDİRME

Bu çalışmada, Mehmet Âkif Ersoy'un şiirlerinde kurgulanan Vatan ve Toprak metaforları, Bilişsel Metafor Teorisi (CMT) ve Paul Ricoeur'ün Hermenötik Teorisi çerçevesinde derinlemesine analiz edilmiştir. Analiz sonuçları, şairin bu kavramları basit coğrafi tanımlamaların ötesine taşıyarak, toplumsal bilinci şekillendiren, eyleme çağırıcı ve derin manevi değerlerle yüklü karmaşık bilişsel yapılar olarak kullandığını göstermektedir.

3.1. Metaforik Haritalamaların Sınıflandırılması ve Hermenötik Çıkarımlar

Çalışmanın temel araştırma soruları doğrultusunda, Vatan ve Toprak kavramlarına dair kurulan 18 farklı haritalama incelenmiştir:

Ontolojik Metaforlar (Yoğun Kullanım): En sık karşılaşılan kategori olduğu tespit edilmiştir. Soyut Vatan ve Toprak kavramları, Cennet, Kutsal Emanet, Şehit Yatağı, Gurbet, Kanayan Yara ve Uyuyan/Hasta Varlık gibi somut varlıklar ve kişiler (personification) ile eşleştirilmiştir. Bu haritalamalar, toplumsal sorunları (atalet, yabancılaşma) somut ve acil eylem gerektiren kişisel durumlara dönüştürerek toplumsal ataleti yıkmayı hedeflemiştir.

Yapısal Metaforlar: Savunma IS Fiziksel Kalkan ("Siper et gövdeni"), Vatan IS Gemi/Batma ve İstiklal IS Aşkın Nesnesi gibi haritalamalar saptanmıştır. Bu metaforlar, soyut savunma ve bağımsızlık kavramlarının yapısını, somut eylem planları ve sonuçlarıyla eşleştirerek, okuyucuyu pasif durumdan eyleme geçmeye çağırmıştır.

ISBN NR. : 978-625-5694-38-6

Yönelimsel Metaforlar: Dönem IS Yas (Muharrem) ve Adl-i İlâhî IS Gecenin Sabahı örneklerinde görüldüğü gibi, kriz durumunu aşağı yönlü (keder, karanlık), kurtuluşu ise yukarı yönlü (umut, aydınlık) mekânsal/duygusal yönelimlerle ilişkilendirmiştir. Bu, bağımsızlık değerini ahlaki olarak üstün bir konuma taşımıştır.

Hermenötik (Çok Anlamlılık) Sonucu: Paul Ricoeur'ün yaklaşımı bağlamında, analiz edilen metaforlar, Toprak/Vatan kavramlarının basit coğrafi mekân (Topoğrafya) olmaktan çıkıp, Şüheda Yurdu, Dinin Son Yurdu ve Kefensiz Yatanın Kabri gibi çokanlamlı (polysemic) ulusal sembollere dönüştüğünü göstermiştir. Bu dönüşüm, mekânın fiziki sınırlarının ötesine geçerek, tarihsel, ahlaki ve metafizik bir anlam katmanına ulaşmasını sağlamıştır.

3.2. Pedagojik Çıkarımların Özeti

Elde edilen bulgular, Âkif'in şiirsel içeriğinin modern eğitim disiplinlerine entegrasyonu için somut öneriler sunmaktadır:

Coğrafya Eğitimine Katkısı: Metaforik dil, öğrencilerin mekânsal farkındalık geliştirmesini ve Toprak kavramını sadece harita bilgisi olarak değil, aynı zamanda kültürel miras ve manevi sorumluluk içeren bir varlık olarak algılamasını sağlar. Toprak IS Kefensiz Yatanın Kabri metaforu, coğrafi okuryazarlığın kültürel bilgi ve aidiyetle birleşmesini gerektirdiğini vurgular.

Değerler Eğitimine Katkısı: Şairin kullandığı Vatan IS Cennet ve Toprak IS Namus gibi Ontolojik haritalamalar, fedakârlık ve sorumluluk değerlerini rasyonel görevden çıkarıp, sorgulanamaz bir iman ve onur meselesine dönüştürmüştür. Bu durum, milli kimlik ve fedakârlık gibi köklü değerlerin yeni nesillere sezdirerek, duygulara hitap eden bir araçla (şiir) aktarılmasında ne ölçüde etkili bir araç olabileceğini ortaya koyar.

4. GENEL DEĞERLENDİRME ve SONUÇLAR

Bu disiplinlerarası çalışma, Mehmet Âkif Ersoy'un şiirlerinin, geleneksel edebiyat analizlerinin ötesinde, bilişsel bir yapılandırma aracı olarak kullanıldığını bilimsel yöntemlerle kanıtlamıştır. Çalışmanın amacı, şairin edebi mirasını, geleceğin sorumlu ve değer odaklı vatandaşlarını yetiştirmede kullanılabilecek aktif bir eğitim aracı olarak tescillemekti. Elde edilen bulgular bu amacı büyük ölçüde desteklemektedir.

4.1. Literatüre ve Eğitime Katkılar

Disiplinlerarası Köprü Kurulması: Çalışma, Türk Edebiyatı alanındaki biçimsel/retorik odaklı geleneksel araştırmalar ile Bilişsel Dilbilim ve Hermenötik disiplinlerinin kuramsal çerçeveleri arasındaki boşluğu doldurmuştur. Metaforik haritalamaların, coğrafi bilgiyi (konum, sınırlar) etik bir zorunluluğa (fedakârlık, aidiyet) dönüştüren bir dil köprüsü işlevi gördüğü kanıtlanmıştır.

Pedagojik Çerçeve Sunulması: Analizler, Âkif'in manzum hikâyelerindeki ve şiirlerindeki değerler dünyasının yeni nesillere aktarılması için somut bir çerçeve sağlamıştır. Bu çerçeve, Vatan ve Toprak'ı kutsal, korunaklı bir varlık (Ontolojik Metafor) ve uğrunda eyleme geçilmesi gereken bir görev (Yapısal Metafor) olarak sunarak, öğrencilerin milli ve manevi değerleri benimsemelerine destek olmayı hedefler.

ISBN NR. : 978-625-5694-38-6

4.2. Somut Pedagojik Öneriler

Eğitimciler, Mehmet Âkif Ersoy'un metaforik dilini Coğrafya ve Değerler Eğitimi derslerine entegre ederken aşağıdaki somut yaklaşımları benimseyebilir:

Coğrafya Derslerinde Bağlam Oluşturma: Öğrencilere harita ve fiziki coğrafya konuları işlenirken, ilgili coğrafi noktaların (örneğin Çanakkale) sadece konumu değil, aynı zamanda Âkif'in şiirlerindeki gibi "Tarihe Sığmaz Makber" veya "Şüheda Yurdu" metaforlarıyla ilişkilendirilmesi. Bu, soyut bilgiyi duygusal ve kültürel bir deneyime dönüştürecektir.

Değerler Derslerinde Karşılaştırmalı Analiz: Vatan IS Cennet haritalaması üzerinden, vatanseverlik değerinin sadece milli bir görev değil, aynı zamanda manevi bir sorumluluk (fedakârlık, kutsallık) olduğu vurgulanabilir. Toplum IS Uykuda/Hastalıkta metaforları kullanılarak, sorumluluk değerinin sadece bireysel değil, aynı zamanda toplumsal atalete karşı eyleme geçme zorunluluğu olduğu tartışılabilir.

4.3. Gelecek Araştırmalara Yönelik Öneriler

Bu çalışmanın sınırlılıkları, analizin sadece seçili şiir dörtlüklerinin Vatan ve Toprak metaforları bağlamındaki çözümlenmesiyle sınırlı olmasıydı. Gelecek araştırmalar, bu bulguları genişleterek:

Âkif'in diğer kilit kavramları (Örn: Adalet, Ahlak, Birlik) üzerine kurulu metaforik haritalamaların çözümlenmesine odaklanabilir. Bu çalışmada sunulan pedagojik önerilerin, farklı yaş gruplarındaki öğrenciler üzerindeki etkiliğini nicel olarak ölçecek uygulamalı araştırmalar (deneysel çalışmalar) gerçekleştirebilir. Türk şiirindeki Vatan IS Cennet gibi gelenekselleşmiş metaforların tarihsel süreç içindeki evrimini (diğer şairlerle karşılaştırmalı) inceleyen, diyakronik çalışmalar yapılabilir.

Bu çalışma, eğitimcilerin, öğrencilerin sadece coğrafi bilgileri ezberlemesini değil, aynı zamanda yaşadıkları toprağa karşı derin bir sevgi, saygı ve sorumluluk duygusu geliştirmesini sağlayacak bir kaynak sunarak sonuçlanmaktadır.

KAYNAKÇA

Altınbaş, D. (2017). Değerler eğitimi ve şiir ilişkisi: Şiirler aracılığıyla değer aktarımı. Pegem Akademi Yayıncılık.

Arık, O. (2019). Kavramsal metafor teorisi ve Türkçe'de uygulamaları. Çizgi Kitabevi.

Arslan, M., & Sezer, M. (2020). Coğrafya öğretiminde edebi metinlerin kullanımı. *Türk Coğrafya Dergisi, 75*(1), 1-18.

Aydoğan, B. (2018). Mehmet Âkif Ersoy'un şiirlerinde medeniyet tasavvuru. Akçağ Yayınları.

Beynen, T. L. (2013). *The teaching and learning of metaphors in English as a second language (ESL)* (Yayımlanmamış yüksek lisans tezi). University of Western Ontario, London, ON, Kanada.

Bilgili, A. (2023). Değerler eğitimi programı ve uygulanması. Anı Yayıncılık.

Büyüktuncay, M. (2020). Paul Ricoeur ve hermeneutik fenomenoloji (Kendilik, başkalık, edilginlik). Minör Yayınları.

ISBN NR. : 978-625-5694-38-6

Büyüktuncay, M. (2020). Paul Ricoeur'de yorum, eleştiri ve ideoloji. *Felsefe ve Sosyal Bilimler Dergisi, 29,* 1-22.

Çalışkan, A. (2020). Coğrafya penceresinden dil ve edebiyat. *Akademik Dil ve Edebiyat Dergisi, 4*(2), 221-240.

Çelik, H. (2015). Türk edebiyatında vatan sevgisi ve milli bilinç. İletişim Yayınları.

Çelik, H. (2017). Mehmet Âkif'in İstiklâl Marşı'ndaki vatan ve millet anlayışı. Diyanet İşleri Başkanlığı Yayınları.

Çelik, H., & Yılmaz, H. (2019). Coğrafya eğitiminde mekân algısı ve aidiyet duygusunun geliştirilmesi. *Eğitim ve Bilim*, *44*(197), 181-200.

Çetin, N. (2016). Mehmet Âkif Ersoy'un şiirlerinde millî, manevî ve ahlaki değerler. Hece Yayınları.

Demirkaya, H. (2018). Coğrafya öğretiminde disiplinlerarası yaklaşım. Pegem Akademi Yayıncılık.

Dilidüzgün, S. (2015). Çocuk edebiyatında mekân ve coğrafya bilinci. Yapı Kredi Yayınları.

Doğan, Y. (2021). Sosyal bilimler eğitiminde kültürel miras ve kimlik inşası. Nobel Yayın Dağıtım.

Engin, O. (2020). Türk şiirinde milli kimlik ve vatan algısının değişimi. Hiperlink Yayınları.

Ersoy, M. Â. (2018). Safahat: Bütün şiirleri. (H. D. Yıldız, Haz.). Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları.

Gadamer, H. G. (2015). Hakikat ve yöntem: Hermeneutik felsefenin ana çizgileri. Paradigma Yayıncılık.

Gözütok, F. D. (2014). Öğretimde planlama ve değerlendirme. Ekin Yayınevi.

Grady, J. E., Taub, S. F., & Morgan, P. (1996). Primitive metaphors are conceptual. *Proceedings of the Chicago Linguistic Society*, *32*(1), 196-209.

Johnson, M. (1987). The body in the mind: The bodily basis of meaning, imagination, and reason. University of Chicago Press.

Johnson, M. (2007). The body in the mind: The bodily basis of meaning, imagination, and reason. University of Chicago Press.

Kaplan, M. (2019). Şiir tahlilleri I. Dergâh Yayınları.

Kaplan, M. (2019). Şiir tahlilleri II: Tıpkıbasım. Dergâh Yayınları.

Karaman, E. (2022). Safahat'ta ahlak ve sorumluluk temaları. İletişim Yayınları.

Kocakaya, B. (2024). Vatan ve bayrak şairi Mehmet Akif Ersoy. Yason Yayıncılık.

Koç, O. (2015). Mehmet Âkif'in şiir dili: Safahat'ta metafor ve metonim kullanımları. *Türk Dili, 762*(4), 27-40.

Kövecses, Z. (2020). Conceptual metaphor theory: Questions and clarifications. *The Oxford Handbook of Cognitive Linguistics,* 187-209.

Lakoff, G. (1993). The contemporary theory of metaphor. In A. Ortony (Ed.), Metaphor and thought (2nd ed., pp. 202-251). Cambridge University Press.

Lakoff, G., & Johnson, M. (2020). Metaforlar: Hayat, anlam ve dil (3. bs.). (H. Gözcü, Çev.). Paradigma Yayıncılık.

ISBN NR. : 978-625-5694-38-6

Onay, A. (2016). Türk şiirinde vatan, millet ve cumhuriyet teması. Akçağ Yayınları.

Önal, Z. (2021). Mehmet Âkif Ersoy'un didaktik şiirlerinde değer aktarımı. Pegem Akademi Yayıncılık.

Özsoy, A. (2021). Türkiye Türkçesinde zaman metaforları: Bilişsel dil bilimsel bir yaklaşım. *Dil Araştırmaları Dergisi*, *29*(2), 1-28.

Ricoeur, P. (2007). Zaman ve anlatı: Cilt I - Zaman-olayörgüsü-üçlü mimesis. (S. Rifat, Çev.). Yapı Kredi Yayınları.

Ricoeur, P. (2009). Zaman ve anlatı: Cilt II - Tarih ve anlatı. (S. Rifat, Çev.). Yapı Kredi Yayınları.

Ricoeur, P. (2016). Yaşayan metafor: Sözden metne, metinden eyleme. (S. Rifat, Çev.). Yapı Kredi Yayınları.

Ricoeur, P. (2016). Yorum üzerine: Metin, eylem, tarih (2. bs.). (S. Gürses, Çev.). Dost Kitabevi Yayınları.

Sümer, G. (2022). Mekân ve dil: Edebi coğrafya açısından metin incelemesi. *Dil ve Edebiyat Araştırmaları Dergisi*, *26*(1), 45-68.

Sürer, Y. (2020). Türk şiirinde zaman ve mekân metaforları: Bilişsel bir inceleme. Palet Yayınları.

Tanpınar, A. H. (2017). Edebiyat üzerine makaleler. Dergâh Yayınları.

Taşkan, C. (2022). Coğrafyanın dili ve coğrafya eğitimi: Kültür ve mekânın dil üzerindeki etkileri. *Eğitim ve Toplum, 13*(39), 17-38.

Tevetoğlu, A. S. (2015). Mehmet Âkif Ersoy: Hayatı, sanatı, eserleri. Kültür ve Turizm Bakanlığı Yayınları.

Uçan, H. (2010). Dilbilim ve edebiyat. Papirüs Yayınevi.

Uyar, Ş. (2023). Ahlak ve vatan şairi Mehmet Akif Ersoy. Akçağ Yayınları.

Varlık, S. (2015). Paul Ricoeur'de temellük ve tahayyül. Alfa Yayınları.

Varlık, S. (2018). Ricoeur'ün sembol ve metafor kuramında çok anlamlılık (Polysemy) sorunu. *Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi, 11*(59), 920-931.

Vattimo, G. (2008). Hermeneutik felsefe ve dil. Alfa Yayınları.

Yalçın, S. (2019). Mehmet Âkif Ersoy'un poetikası ve şiirlerinin tematik analizi. Ötüken Yayınları.

Yaman, B., & Akdemir, A. (2018). Lakoff ve Johnson'ın metafor kuramı ve Eski Türkçe ile Orta Türkçede birleşik fiillerde yük metaforu. *Uluslararası Türkçe Edebiyat Kültür Eğitim Dergisi, 7*(3), 1603-1627.

Yıldırım, R. (2019). Edebiyat metinlerinin mekân algısı üzerindeki etkisi: Lisans öğrencileri örneği. *Eğitimde Kuram ve Uygulama, 15*(3), 251-268.

ISBN NR. : 978-625-5694-38-6

DİSİPLİNLER ARASI PERSPEKTİFTEN SUAT DERVİŞ: KİMLİK VE ÇEVİRİ ÜZERİNE

Çiğdem Aşıcı
Sakarya Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, cigdemmasici@gmail.com
- ORCID 0000-0002-7587-4242

ÖZET

Kimlik kavramı, kişinin toplumsal, kültürel ve psikolojik bağlamlarda sürekli ve yeniden inşa edildiği çok katmanlı bir olgudur. Çeviri alanında ise bu olgu daha karmaşık bir hâl alır; zira yalnızca yazarın değil, aynı zamanda çevirmenin kimliği de metnin anlam dünyasını belirleyici rol oynar. Kadınların edebiyat ve çeviri alanındaki üretimleri, toplumsal cinsiyet rollerine karşı geliştirdikleri direnişle birleştiğinde, kimlik kavramı kadın deneyiminde daha kritik bir noktaya ulaşmaktadır.

Suat Derviş, hem bireysel kimliği hem de kadın kimliğiyle dönemin ataerkil yapısına karşı güçlü bir duruş sergilemiş; edebiyat ve gazetecilik alanında kadınların sesini duyurmuştur. Eserlerinde kadınların yaşadığı eşitsizliklere, toplumsal sorunlara ve kimlik çatışmalarına dikkat çekerek toplumsal cinsiyet mücadelesinin edebiyattaki yansımasını sunmuştur. Bu nedenle onun üretimleri yalnızca edebi değil, aynı zamanda sosyolojik ve psikolojik bir okumanın da konusu olmuştur ve kadın kimliğinin çeviri yoluyla nasıl yeniden üretildiğini ve dönüştürüldüğünü göstermektedir. Eserlerini Almancaya kendisinin, Fransızcaya ise ablasının çevirmesi, kadın dayanışmasının çeviri pratiğiyle kesiştiği özgün bir örnek oluşturur. Suat Derviş'in eserleri birçok dile çevrilmiştir. Bu çevirilerde genellikle Almanca ve Fransızca çevirilerden yararlanılmıştır. Ancak ara dillerin devreye girmesi, kimlik aktarımını daha da karmaşık bir sürece dönüştürmüştür. Bu noktada çevirmen yalnızca dilsel bir aktarıcı değil, aynı zamanda yazarın çok katmanlı kimliğini görünür kılan kültürel bir özne konumundadır.

Bu çalışmada, yazar, gazeteci ve çevirmen kimliğiyle Türk edebiyatında önemli bir figür olan Suat Derviş'in yaşamı ve eserleri, Erik Erikson'un Psiko-Sosyal Gelişim Kuramı çerçevesinde ele alınmakta ve nitel bir araştırma yöntemiyle çözümlenmektedir. Derviş'in biyografisi, toplumsal koşullar ve kadın kimliğiyle yaşadığı çatışmalar tarihsel bağlam içinde yorumlanmış; ayrıca eserleri ve çeviri süreçleri, literatür taraması ve karşılaştırmalı metin analizi yoluyla incelenmiştir. Ayrıca söz konusu çalışma Suat Derviş'in yaşam öyküsü üzerinden çeviri, kimlik ve kadın kavramlarının nasıl iç içe geçtiğini görünür kılmayı amaçlamakta; edebiyat, çeviribilim, psikoloji ve toplumsal cinsiyet çalışmalarını buluşturan disiplinler arası yaklaşımıyla kadınların bilim ve sanat alanlarındaki çok yönlü kimlik mücadelesini görünür kılmayı hedeflemektedir.

Anahtar Kelimeler : Çeviri, Çevirmen, Toplumsal Cinsiyet, Kimlik, Suat Derviş

ISBN NR. : 978-625-5694-38-6

ABSTRACT

The concept of identity is a multilayered phenomenon constantly shaped by social, cultural, and psychological contexts. In translation, this complexity deepens, as both the author's and translator's identities influence the meaning of the text. When women's literary and translational work intersects with resistance to gender norms, identity becomes particularly critical in understanding the female experience.

Suat Derviş, through her personal and female identity, challenged the patriarchal structures of her time and amplified women's voices in literature and journalism. Her works highlight gender inequalities, social issues, and identity conflicts, reflecting the broader struggle for gender equality. These works have attracted literary, sociological, and psychological analyses, demonstrating how female identity is expressed and transformed through translation. Derviş translated her own works into German, while her sister translated them into French, providing a unique example of women's solidarity within translation practice. Later translations into other languages often relied on these versions, and the use of intermediary languages further complicated the conveyance of identity. In this context, the translator acts not merely as a linguistic mediator but as a cultural agent who makes the author's multilayered identity visible.

This study examines Suat Derviş's life and works within Erik Erikson's Psychosocial Development Theory using a qualitative research approach. Her biography, social conditions, and the conflicts arising from her female identity are interpreted within their historical framework. Her works and translation processes are analyzed through literature review and comparative text analysis. By exploring the intersections of translation, identity, and womanhood in Derviş's life, this interdisciplinary study—bridging literature, translation studies, psychology, and gender studies—aims to shed light on women's multifaceted struggles for identity in science and art.

Keywords: Translation, Translator, Gender, Identity, Suat Derviş

ISBN NR. : 978-625-5694-38-6

1. KİMLİK NEDİR ?

After all, we are nothing more or less than we choose to reveal. [1]

Kimlik kavramı, bireyin kendisini nasıl tanımladığı ve başkaları tarafından nasıl tanımlandığıyla yakından ilişkilidir. Peki, kimlik "olduğumuz gibi görünmek" için mi, yoksa "göründüğümüz gibi olmak" için mi önemlidir? Bu sorudan hareketle, tek ve değişmez bir kimlikten söz etmenin güç olduğu görülmektedir. Günümüz bireyi, geçmişi geride bırakamamış ancak yeniyi de tam anlamıyla benimseyememiş bir "arada kalmışlık" hâlinde, çoğu zaman günü kurtarmak adına yeni kimlikler üretmektedir. Böylelikle birey, kimliklerini birer "yamalı pelerin" gibi üzerinde taşımakta ya da onları bir "görünmezlik pelerini" olarak kullanmaktadır.

Sosyal medyanın hayatımıza girmesiyle birlikte kimlik üretimi süreci daha da hız kazanmıştır. Sanal ortamda yaratılan bu kimliklerin çoğu zaman "tek kullanımlık" olduğu söylenebilir. Bu durum, "kimlik kirliliği" olarak adlandırılabilecek yeni bir olgunun ortaya çıkmasına da zemin hazırlamaktadır. Kimliğin çok boyutlu, tanımlanabilir ancak bireyin bakış açısına göre sürekli değişen bir kavram olduğu artık pek çok disiplin tarafından kabul edilmektedir.

Bu noktada Goffman'ın yaklaşımı dikkate alındığında, kimliğin yalnızca bireyin tekelinde üretilen bir olgu olmadığı anlaşılır. Goffman'a göre birey, başkalarına da kimlik atama gücüne sahiptir. Diğer bir deyişle, kimlik yalnızca sahip olunan değil, aynı zamanda başkalarına yüklenen bir özelliktir. Kant'ın öne sürdüğü gibi, insan gerçeği yalnızca aklının imkân verdiği ölçüde kavrayabiliyorsa, bireylerin birbirlerine atfettikleri kimliklerin gerçeği tam anlamıyla yansıtması beklenemez. Bu tür atıflar, kimi zaman "öldürücü" sonuçlar doğurabilir. Buna karşın, Hegel'in ileri sürdüğü üzere, eğer insanın değişmez bir özü olmadığı kabul edilirse, birey geçmişine bakarak kendisini ve çevresini sorgulama, yeniden biçimlendirme, yani "yamalar yapma" sürecine girebilir.

Dünya üzerindeki birçok kavram –örneğin tarih, para, toplum– insanın onlara anlam yüklemesiyle varlık kazanır. İnsan olmazsa bu kavramlar da anlamlarını yitirir. Birey, diğer insanlarla karşılaştığında, onlarla etkileşim kurduğunda kendi varlığının ve eksikliklerinin farkına varır. Bu süreçte, birey olmanın, kimlik veya kimlikler üretmenin ve bu kimliklerde bir tutarlılık sağlamanın gerekliliğini kavrar. Ancak bu zorunluluklar birey için ağır geldiğinde, çevresine bakarak diğerlerinin bu süreci daha kolay atlattığı yanılsamasına kapılabilir. Goffman'ın da belirttiği üzere, bu noktada birey "rol yapma" davranışı sergiler.

Eğer rol yapma, var olan kimliği koruma amacı taşımaktan çıkıp, olmayan bir kimliği varmış gibi göstermeye dönüşürse, birey "olduğu kişi", "olmak istediği kişi" ve "başkalarının gördüğü kişi" arasında derin bir uçurum yaratır. Bu durum, Jean-Jacques Rousseau'nun, çocuklarını yetimhaneye vermesine rağmen ilerleyen yıllarda çocuk eğitimi üzerine eserler yazması örneğinde olduğu gibi, ciddi çelişkiler doğurabilir.

[1] Anonim

ISBN NR. : 978-625-5694-38-6

Epikuros'a atfedilen "Hiç kimse doğduğundan başka türlü göçmez bu dünyadan" [2]sözü, her ne kadar insan doğasının değişmezliğine vurgu yapması bakımından kendi döneminde anlamlı bir düşünceyi yansıtsa da, günümüz için geçerliliğini yitirmiştir. Değişim artık kaçınılmazdır; üstelik Platon'un *Kratylos* diyalogunda Sokrates'in ele aldığı biçimde "sakin ve masum" bir değişim de değildir. Günümüz insanı, bu doğal değişimin ötesinde, bilgi ve kimlik kirliliği içinde doğmakta, aynı karmaşanın içinde ölüme doğru yol almaktadır.

Diğer disiplinlerin kimlik kavramını nasıl ele aldıklarına geçmeden önce, kavramın gündelik kullanımda hangi anlamlara geldiğini görmek, bu çalışmanın çerçevesini belirlemek açısından önem taşımaktadır.

Türk Dil Kurumu'na (TDK) göre **kimlik**:

1. *Toplumsal bir varlık olarak insanın nasıl bir kimse olduğunu gösteren belirti, nitelik ve özelliklerin bütünü; etiket.*
2. *Kişinin kim olduğunu tanıtan belge; kimlik belgesi, kimlik kartı, tanıtma kartı, hüviyet, hüviyet cüzdanı.*
3. *Herhangi bir nesneyi belirlemeye yarayan özelliklerin bütünü; çehre.*

Görüldüğü üzere TDK, kimliği yalnızca sosyolojik bir olgu olarak değil, aynı zamanda bireysel, toplumsal ve maddi boyutlarıyla ele almakta; **etiket**, **belge** ve **çehre** kavramlarıyla geniş bir anlam alanı çizmektedir.

A. N. Durdağı'nın "*Çeviri Kimliksizleştirmek Midir?*" başlıklı makalesinde kimlik, süreç odaklı bir kavram olarak tanımlanmakta; kimlik türleri ele alınarak günümüzde tekil bir kimlikten söz edilemeyeceği vurgulanmaktadır. Durdağı'nın atıfta bulunduğu Arkonanç'a göre ise kimlik, farklılıkla özdeştir. Eğer burada sözü edilen farklılık hem içsel (bireyin kendi iç dünyasındaki değişimler) hem de dışsal (toplumsal çevreyle kurulan farklar) anlamındaysa, Arkonanç bu yönüyle Zirfas ile benzer bir noktada buluşur. Zirfas'a göre kimlik, bireyin içinde gerçekleşen içsel farklılıkları ve diğerleriyle olan ilişkilerinde ortaya çıkan dışsal farklılıkları kapsar. Ayrıca bireyin toplumsal bütünleşmeyi (sosyal entegrasyonu) sürdürebilmesi için bu dışsal farklılıkları belirli ölçüde düzenlemesi gerektiğini belirtir.

Welsch ve Durdağı gibi Arkonanç da modern dünyada kimliğin tek parçalı, sabit bir yapı olmaktan çıktığını ifade eder. Bu durum, Welsch gibi postmodern düşünürler açısından özgürleşme anlamına gelirken; Habermas gibi düşünürler açısından, "gerçek bir kimlikten bahsedilemeyeceği" görüşünü doğurur.

Habermas ayrıca kimlik oluşumunda dilin belirleyici rolüne dikkat çeker. Ona göre dil, bireyin başkalarıyla iletişime geçmesini, onların niyet ve amaçlarını anlamasını sağlar; bu etkileşim süreci sonucunda birey ya kimliğini dönüştürür ya da onu yitirme riskiyle karşı karşıya kalır. Habermas, dilin ne tamamen kesin ne de bütünüyle açıklayıcı bir olgu olduğunu vurgular. Konuşma dili, doğası gereği muğlak ve geçirgendir; bu özellik, iletişimin öznelerarasılığa ve

[2] Or. No one leaves this world different from how they were born. Epikuros'un özgün eserlerinde yer almaz, fakat onun düşünce geleneğinden türetilmiş bir özdeyiş olarak kullanılmaktadır.

ISBN NR. : 978-625-5694-38-6

yorumsal mesafeye tabi olmasına yol açar. Dolayısıyla, öznelerin birbirlerini anlama gereksinimi ile bireysel kimliğin korunması arasındaki denge, dilin yapısal niteliğini oluşturur. Psikoloji, kimliği bireyi merkeze alarak açıklamaya çalışan bir disiplindir. Ünlü psikanalist Erik H. Erikson'a göre kimlik, süreçtir ve durağan değildir; birey yaşamı boyunca kimliğini sürekli olarak yeniden inşa eder. Sosyal psikoloji ise kimliği toplumsal bağlamda ele alır. H. Keupp'un tanımlamasına göre kimlik, bir sosyal inşa eylemidir. Bu bakış açısı, bireyin kimliğini yalnızca içsel bir olgu olarak değil, toplumsal ilişkiler ve etkileşimler yoluyla şekillenen bir yapı olarak görür.

A. N. Durdağı'ya göre bireysel kimlik, bireyin varoluşuna anlam ve kalıcılık kazandırma çabasıyla, yani kendi sosyal inşasını gerçekleştirmek amacıyla edindiği değerler, deneyimler ve benimsenmişliklerin bütünüdür. Ayrıca bu sosyal inşa da sürekli bir süreç içinde gerçekleşir. Bu yönüyle Durdağı'nın kimlik tanımında hem psikolojik hem de sosyal psikolojik unsurların yer aldığı; ayrıca Erikson ve Keupp'un görüşleriyle paralellik gösterdiği söylenebilir.

Psikoloji ile sosyal psikoloji arasındaki temel fark, odak noktalarındadır: psikoloji kimliği bireysel düzeyde ele alırken, sosyal psikoloji bireyin toplumsal yapı üzerindeki etkisini ve toplum içindeki etkileşimlerini inceler.

Sosyolojik açıdan ise kimlik, bireyin toplumla başa çıkma mekanizması olarak değerlendirilebilir. Sosyolog Talcott Parsons, kimliği *toplumsal farklılaşma* sonucu ortaya çıkan rol çokluğuna karşı bireysel bir tepki olarak tanımlar. Buna göre kimlik, bireyin toplumsal roller karşısında kendi benliğini koruma ve tanımlama çabasını temsil eder.

Richard Sennett'e göre kimlik, parçalanmış modern dünyada bireye kendi yaşam öyküsünü tutarlı bir anlatı içinde birleştirme imkânı sunar. Böylece birey, toplumun kaotik akışı içinde savrulmaktan kurtulur ve süreklilik hissi kazanır.

Erving Goffman ise kimliği, bireyin kendini topluma sunma biçimi olarak açıklar. Birey toplumsal ilişkilerinde bir "rol" üstlenir; çoğu zaman "mış gibi" davranarak toplumun beklentilerine uyum sağlar. Bu davranış, bireyin sürekli tehdit altında hissettiği "öz benliğini" koruma işlevi görür. Toplumun diğer üyeleri de bu role "inanıyormuş gibi yaparak" sosyal düzenin devamını sağlar.

Buna karşılık, George Herbert Mead, kimliği bireyin kendi içinde denge kurma süreci olarak yorumlar. *I and Me* kuramında kimlik, bireyin "I" (öznel benlik) ve "Me" (toplumsal benlik) arasında kurduğu sürekli içsel diyalog olarak tanımlanır. Başarılı bir kimlik gelişimi, bu iki yön arasındaki gerilimin dengede tutulmasıyla mümkündür. Mead'in "I" ve "Me" kavramları, Freud'un "id" ve "süperego" kavramlarıyla benzerlik göstermektedir.

Farklı disiplinlerin kimlik tanımlarına genel olarak bakıldığında, kimlik sorununun **"Ben kimim?"** sorusuyla başladığı görülür. Ancak bu sorgulama yalnızca bireyin kendisine değil, çevresine de yönelir: "Sen kimsin?", "Ben böyleyken sen neden öylesin?", "Başka biri olabilir miyim?", "Etrafımdaki insanlar beni nasıl görüyor?" gibi sorular, kimliğin hem içsel hem de dışsal boyutlarını görünür kılar.

ISBN NR. : 978-625-5694-38-6

Sonuç olarak, kimlik kavramı; psikoloji, sosyal psikoloji, sosyoloji ve felsefe gibi pek çok disiplin tarafından farklı açılardan ele alınmakta, **sürekli değişen, çok katmanlı bir olgu** olarak anlaşılmaya çalışılmaktadır.

1.1. Kişilik, Benlik ve Kimlik

Benlik kavramı sosyal psikolog Kağıtçıbaşı'na göre; sosyal etkileşimler sonucu oluşur. Sosyal bir konumda yer aldığı için sosyal bir üründür, bu yüzden benlik ve kişilik birbirinden farklıdır. Kişilik oldukça sabit, sürekliliği olan ve sosyal ortamlardan etkilenmeyen özellikler içerir. Benlik kişinin kendini nasıl algıladığı, yani kendisiyle ilgili farkındalığı bağlamında düşünmesidir. Bu noktada Kağıtçıbaşı ve Mead aynı görüşleri paylaşır, çünkü Mead'e göre benlik birey ile bireyin kendisini ifade ettiğini varsaydığı bir objeyle özdeşleşmesidir.

Fransız psikoloji profesörü E.M. Lipiansky benliğin kişiyle ilgili tüm bilinç içeriklerini kapsadığını, içeriklerin son derece çeşitli olduğunu ve her an değiştiğini söyler. Benlik kavramı kimliğin bilinç dışı ve duygusal yanlarını kapsamaz. Kimliğin duygusal yanlarının çoğu kez benlik terimiyle karşılandığını ileri sürer. Kimlik benliğe kıyasla daha bütünsel bir tutumdur. Ancak her iki halde de esas olarak bireyin kendisini algılaması, bilişsel etkinlikte bulunması söz konusudur.

Benlik kavramı kişi ve kişilik kavramlarını kapsayacak şekilde kullanılmıştır. Bireyin öz kişiliği hakkında sahip olduğu zihinsel temsil olarak görülmüştür. Kağıtçıbaşının'da belirtiği gibi evrensel bir yapısı olduğu varsayılsa da farklı kültürel ortamlarda farklı şekillerde anlaşılır. Örneğin: Hindistan'da yaşanan benlik duygusu, biz-benliği denilebilecek ailesel benlikken, Batı'da ise bireysel benlikten söz edilir. Ancak Kağıtçıbaşı'nın da belirttiği gibi Batı da kendi içinde homojen değildir. Kimlik, benliğin topluma yansıyan tarafıdır, yeri geldiğinde benliği toplumdan koruma görevini üstlenir. Kimlik bir istiridyeyse benlik istiridyenin içindeki incidir.

1.2.Çeviride Kimlik

Kişi, metinde açıkça yer alsa da almasa da kendi kişisel gerçeğine inanma eğilimindedir. Eğer kaynak metin, herhangi bir biçimde bu kişisel gerçekle örtüşmüyorsa, birey —kadın ya da erkek, etik ve ahlaki değerlere sahip bir özne olarak— bu uyumsuzluğu fark eder ve buna tepki geliştirir. Çevirmen de benzer biçimde, bilginin kendi inanç ve değer sistemine göre doğru kabul ettiği biçimini hedef dile aktarma eğilimindedir. Bu süreçte çevirmen, kaynak metni yalnızca dilsel bir yapı olarak değil, aynı zamanda toplumsal, kültürel ve ideolojik bağlamı içinde ele alır. Dolayısıyla, çevirmenin okuma ve anlamlandırma süreci de eleştirel bir nitelik taşır. Örneğin, toplumsal cinsiyet eşitsizliğini yansıtan ifadeler, cinsiyetçi dil kullanımına neden olabilecek unsurlar veya kültürel önyargılar, çevirmenin dikkatini yönlendiren unsurlar arasında yer alır. Bu durum, çevirmenin seçimlerinin yalnızca dilsel değil, aynı zamanda sosyokültürel ve ideolojik temellere dayandığını gösterir. Çevirmenlik eylemi, tüm insanî faaliyetler gibi, sosyal güçler ve koşullardan etkilenen bir toplumsal pratik olarak değerlendirilmelidir. Çevirmen de her birey gibi belirli bir toplumun, kültürün ve dünya görüşünün içinde biçimlenir. Bu çerçevede, cinsiyeti, kültürel aidiyeti, toplumsal konumu ve benimsediği ya da reddettiği kimlikler, onun kişisel gerçekliğini belirleyen başlıca etmenlerdir.

ISBN NR. : 978-625-5694-38-6

Bu kişisel gerçeklik, çevirmenin kaynak metni okurken takındığı eleştirel tavrı, erek metinde tercih ettiği sözcükleri ve uyguladığı çeviri stratejilerini doğrudan biçimlendirir.[3]

Bu bağlamda, John Berger'in "Görme Biçimleri"nde dile getirdiği şu söz anlamlıdır: *"Yalnızca baktığımız şeyleri görürüz. Bakmak bir seçme edimidir."* Çevirmen de bilinçli ya da bilinçsiz biçimde, kaynak metinde neyi seçeceğini ve nerede susacağını belirlerken, bu seçimi sosyal güçler, kültürel koşullar ve buna bağlı olarak oluşturduğu kimlik(ler) tarafından yönlendirilir. Berger'in ifadesiyle, *"Bir şeyi gördükten hemen sonra, aynı zamanda kendimizin görülebileceğini de fark ederiz."* Bu noktada çevirmen, gördüğünü kendi bakış açısıyla çeviriye aktarırken, metne kendinden parçalar da ekler; böylece kendi kimliği hakkında dolaylı ipuçları verir.

Bu anlamda çeviri bir "görme biçimi"dir. Louvre'daki bir sanat eserini izleyicilere anlatan sanat tarihçisiyle, masasında kaynak metni çözümleyerek çeviri sürecine başlayan çevirmen arasında belirgin bir benzerlik vardır: Her ikisi de zamanla, değişen kimlikleri ve düşünsel dünyalarıyla, yıllar boyunca anlattıkları ya da çevirdikleri eserlerde daha önce fark etmedikleri yeni anlam katmanlarını görmeye başlarlar.

2. SUAT DERVİŞ'İN YAŞAM ÖYKÜSÜ

Suat Derviş'in yaşamı, bireysel deneyimlerle toplumsal gerçeklerin iç içe geçtiği bir serüvendir. Onun kimliğini anlamak, hayatının farklı dönemlerine yakından bakmayı gerektirir. Derviş'in hayat öyküsü, dönemin toplumsal koşullarıyla paralel biçimde şekillenmiş; her dönem, yazarın kimliğine yeni bir katman eklemiştir. Bu yolculuk, çocukluk yıllarından itibaren izlenebilir.

Suat Derviş'in yaşamı, yalnızca bir yazarın biyografisi değil, aynı zamanda bir dönemin kadın entelektüelinin kimlik mücadelesidir. Bu mücadelenin temelleri, çocukluk yıllarında atılmıştır.

2.1. Çocukluk

> Düşünüyorum da ben sizin evladınız olmasaydım, bu insan olabilir miydim diyorum. Anne, baba; artık sesimi size duyuramam ama gene tekrarlıyorum. Ben her zaman sizin kadar faziletli, sizin kadar insancıl, sizin kadar feragatli olmaya çalıştım.[4]

Suat Derviş (Hatice Saadet Baraner) (1905-1972), resmi kayıtlara göre 1319'da İstanbul'da doğmuştur. Babası Doktor İsmail Derviş Bey İstanbul Üniversitesi Tıp Fakültesinde profesördür. Kendisi Avrupai hal ve hareketleriyle tanınan, iyi derecede Fransızca konuşan, yüzünü batıya dönmüş bilim insanıdır. Annesi Hesna Hanım ise; çarşafa girmeden birçok sporu yapmış, Arapça, Farsça, Fransızcayı anadili gibi konuşabilen, yüzü Batıya dönük yaşayan bir

[3] Tez – Müller, Sophie (2019)„Genderbias in der Fachkommunikation und die kritische Frage, ob Übersetzerinnen und Übersetzer seiner Reproduktion durch Translation mit Hilfe feministischer Translationsansätze entgegenwirken können" syf 31.
[4] Işık, E.S.Ç. (2021). Eylemi Kaleminde Bir Muharrir: Suat Derviş (Siyaset, Toplum ve Kadın Üzerine Röportajlar – Yazılar) 1935-1942. S.33

ISBN NR. : 978-625-5694-38-6

kadındır. Behmoaras'a göre İsmail Derviş Bey'in Hesna Hanımla evliliğe sıcak bakmasının en büyük nedeni eş adayının Batı tarzında yaşıyor olmasıdır.

"Dr. İsmail Derviş, tam da ikinci çocuğu doğduğu gün Jön Türk örgütünde tevfikat olacağını öğrenmişti; bunun üzerine, kendisine, dağıtılması için yurtdışından yollanan gizli yayınları alelacele karısının loğusa yatağının altına saklamıştı. Anlaşılan küçük Suat'ın kaderi baştan şekillenmişti. "Behmoaras,2021, s. 30) Jön Türk üyesi bir babanın kızı olan Suat Derviş'in yaşamı boyunca neden muhalefet tarafında olduğu da aslında bu bilgiyle aydınlanıyor. Bir çocuk için içinde büyüdüğü aile çok önemlidir, kişilik gelişimi ailede başlar. Liberal fikirlerin, hürriyetperverliğin, sevgi ve mutluluğun hâkim olduğu bir evde büyüyen Suat Derviş'in kişiliğinin temeli babasının yardımıyla böyle bir ortamda oluşmaya başlamıştır.

Kağıtçıbaşı'na göre; Anne ve babaların yönelimleri çocuğun gelişim bağlamının önemli bir parçasıdır. Pek çok araştırmaya göre anne ve babaların inançları, çocuk yetiştirme tarzı ile çocuğun bilişsel ve sosyal yetkinliği arasında sıkı bir ilişki vardır. Ayrıca sayısız çalışma da yoksulluğun çocuklar üzerinde oldukça zararlı etkilerinin olduğunu ortaya çıkarmıştır.

Tamamen çevresindeki insanlara bağımlı olduğu dönemde Suat Derviş, zengin, eğitimli anne-babanın çocuğu olarak, kendisinin de anılarında ele aldığı gibi sevgi dolu bir ailede dünyaya gelmesi sebebiyle tüm gereksinimleri karşılanmıştır. Böylece kişilik gelişiminin ilk ve kritik noktası olan Erikson'un ortaya attığı bebeklik ve çocukluk dönemini kapsayan safhaları başarılı bir şekilde atlatmış gözükmektedir. Suat Derviş'in kendine güvenen, özerklik duygusu yüksek, oldukça dışa dönük kişiliğe sahip olmasında büyüdüğü ev ve her zaman vurguladığı, bildiği her şeyi kendisinden öğrendiğini söylediği babasının verdiği eğitim önemli rol oynamaktadır. Çoğu kaynak tarafından keyfi olarak alındığı söylenen eğitimlerin de katkısı şüphesiz çok büyüktür. Aile kurmak için yazarlık hayalinden vazgeçmiş olan annesi ise Derviş'in gazetecilik ve yazar kimliğinin oluşmasında önemli roller üstlenmiştir ki edebiyat dünyasına adım atması da annesinin izin vermesi sonucu Nazım Hikmet aracılığıyla Alemdar gazetesinde şiirinin yayınlanmasıyla olmuştur.

Behmoaras; "*Suat yazdıklarını okurken arkadaşlarının beğenisini daha yüzlerini görmeden, henüz seslerini duymadan hisseder. O anda benliğini sarmakta olan yazdıklarından dolayı beğenilme, takdir edilme hissinin bundan böyle yaşamı boyunca adeta bağımlısı olacaktır*." demiştir ve aslında haksız da sayılmaz. Rüştiye yıllarında yazdıklarıyla hocasının ve arkadaşlarının beğenesini kazanan Derviş, Erikson'un kuramındaki başarıya karşı aşağılık duygusu safhasını da başarıyla atlatmıştır. Bu safhada çocukların çoğu, ilkokula başladıklarında başaramayacakları çok az şey olduğunu düşünür. Ancak kısa süre sonra kendilerini diğer çocuklarla rekabet içinde bulurlar: notlar, arkadaşları tarafından sevilip sevilmeme, öğretmenin ilgisi vb. Eğer çocuklar başarılı olurlarsa, yeterlik duyguları gelişir ve böylece toplumun aktif ve başarılı birer üyesi olma yolunda sağlam adım atarlar.

2.2 Gençlik

ISBN NR. : 978-625-5694-38-6

Kimseden, hiçbirinizden, hatta kendimden bile saklanmaya ihtiyaç hissetmeden bedbaht olmak istiyorum. İşte ben asıl bunun için hepinizden kaçtım.[5]

Kişilik oluşumunda en kritik noktalardan ikincisi ise ergenlik dönemidir. Suat Derviş'in ergen sayılabileceği bir dönemde ablasıyla birlikte müzik eğitim almak için Berlin'e gönderildiğinde yaşadığı kültür şokunun etkisiyle rol karmaşasına düşmesi olasıdır. İstanbul'da batılı gibi yaşayan bir ailede büyüyen Derviş, kızlı erkekli arkadaşlarıyla dolaşabilse de resim salonlarına ablasıyla tek başlarına gidebilse de bunları yaparken uzun, siyah bir etek giymesi ve başına, omuzlarını da kapatacak siyah çarşaf takması şarttı. Yüksek sesle konuşup gülmek, etrafına bakınmamak şartıyla yaşıtlarına ve ortalama bir Türk kızına göre özgür yaşasa da birtakım kurallara tabii idi.

Berlin'e gelmesiyle birlikte kültürün, dilin de değişmesiyle Derviş'in tabii olduğu tüm kurallar ortadan kalkmıştır. Psikolog Eysenck'in de belirttiği gibi; kültürdeki, eğitimdeki ve çevredeki büyük farklılıklar, farklı kişilik boyutlarının ortaya çıkmasını sağlar. Belki de Berlin'de kendisine ilk defa ben kimim sorusunu sormaya başlayan Derviş, bu soruya verdiği yanıtla birlikte Berlin konservatuarından kaydını sildirip, edebiyat fakültesine yazılmıştır. Ancak kısa süre sonra burayı da bırakmış, kendini yazmaya ve gazeteciliğe adamıştır. Erikson'a göre ergenlik döneminde sık sık rol karmaşasına girilir. Pek çok genç ben kimim sorusunu kendine sorduktan sonra güçlü bir kimlik duygusu oluşturamaz. Kimlik arayışındaki ergenler okulu bırakabilir, kendilerini bazı davalara adayabilirler. Jung'a göre dışa dönük insanlar, psişik enerjiyi dışa odaklarlar. Dışa dönüklük, insanlara ve dış dünyaya duyulan ilgiyi ve aktif tarzı yansıtır. Dervişin okulu bırakıp yazarlığa ve gazeteciliğe yönelmesi onun kişiliğinde biri için sürpriz değildir.

Derviş'in ergenlik dönemiyle birlikte yaşadığı kimlik bunalımı bir süre peşini bırakmayacaktır. Yetişkinliğinin bir dönemine kadar kimlik oluşturamadığı, Batı'nın bireyselliği ile doğunun ataerkil yapısı arasında kaldığı romanlarında, gazete köşelerindeki yazılarının konusunda kendini gösterir. Ayrıca birbiriyle çelişen röportajlar vermesiyle, feminist bir hayat tarzı sürerken İkdam gazetesindeki yazılarında da- kadın olmanın ayrıcalıklarından bahsetmek ve kadınların erkekleşmemeye gayret etmelerini öğüt vermek-aynı durum söz konusudur. Behmoaras'ın da belirttiği gibi çoğu romanda olaylar fildişi bir kulede geliştiği hissini vermektedir. Bir dönem edebi eserlerinde sadece kendisini ve aşklarını anlattığı görülür. Ancak Derviş sonraları: *Kızcağız daha on sekiz yaşında, kendini adam olmuş sandı. Fakat sen onun bu son senelerde yazdıklarını okudun mu? Büyüyüp aklını başına aldıktan sonra ve etrafını, kendisine gösterildiği gibi değil, kendi gözleriyle görmeye ve kendi tenkit kabiliyetiyle tetkike başladıktan sonra yazdıklarını?* (Behmoaras, 2021, s. 143.) diyerek kendini eleştirecektir.

2.3.Yetişkinlik

[5] Behmoaras, L. (2021). Suat Derviş: Efsane Bir Kadın ve Dönemi.

ISBN NR. : 978-625-5694-38-6

Mademki gönül böyle deli, delicesine sevmeli

Usanıp yine sevmeli, bitmese sevgi bitmese.[6]

Freud'a göre, yetişkin kişiliğinin tohumları çocuklukta atılır. Söz konusu kişiliğin altında yatan güdüler, çocukken davranışlarımızı yönlendiren dürtülerin bir yansımasıdır. Ancak Allport, çocukluk davranışlarının yetişkin davranışlarına benzemesine karşın, altlarında yatan dürtülerin aynı olmadığını söyler. Belirli yetişkin davranışlarının izlerinin çocukluğa kadar gittiğini kabul etse de, yetişkin davranışlarının daha erken dönemdeki davranışlarla aynı güdüden kaynaklandığını kabul etmek için ortada bir neden olmadığını söyler.(Burger, 2006, s. 241).

Derviş'in yetişkinlik dönemini şekillendiren olaylar arasında; yaptığı evlilikler, babasını kaybetmesi, tekrar Avrupa'ya yaptığı seyahatler, SSCB seyahati yer almaktadır. İlk evliliğine bakıldığında ailesinin ve çevresinin etkisiyle hoşlanmanın aşk sanıldığı görülür. Karakter, dünya görüşü olarak taban tabana zıt iki kişinin evliliği de haliyle uzun sürmemiştir. İlerleyen zamanlarda Derviş, eşiyle ortak noktaları olmadığını anlayarak evliliği bitirmek istemiştir. Kocası Seyfi Cenap varlığıyla ilham veremese de yokluğuyla Derviş'e ilham olmuştur. O dönemde *Resimli Şark* gazetesinde yazdığı *Evet, Boşanmak İstiyorum.* isimli öyküsünde biten evliliğini anlattığı görülür. Behmoaras'ın da belirttiği gibi bahsedilen boşanma Derviş'i korku edebiyatına göz kırptığı romanı olan *Ne Bir Ses, Ne Bir Nefes*'i yazmaya teşvik etmiş olabilir.

İkinci evliliği ise görünüş olarak Derviş'e daha uygun gözükmektedir. Entelektüel, Derviş gibi gazeteci, onunla aynı dünya görüşünü paylaşan Selami Sedes ile evliliği ilk evliliğinden daha da kısa sürmüştür. İkisinin de gazeteci olması sebebiyle ortak ülkü çerçevesinde başlayan rekabet ve birbirlerinin gölgesinde kalmak istememeleri evliliğin sonunu getirmiştir. Belki de bu evlilik Behmoaras'ın da belirttiği gibi dul damgasını ortadan kaldırmak için yapılan bir evlilikti. Eğer durum böyleyse Derviş'in Avrupa'da yaşamış olmasına, kendini diğer Türk kadınlarından daha özgür görmesine rağmen aslında toplumdan kaçamadığını gösterir. Çizdiği bireysel ve özgür imajı içselleştiremediği ortaya çıkar.

Üçüncü evliliğini ise Nizamettin Nazif ile yapan Derviş'in kişiliğini belki de en çok bu evlilik değiştirmiştir. Kadın düşmanı olarak tanınan bu adamla evliliği ilk iki evliliğinden uzun sürmüştür. Bugüne kadar istediği her erkeği elde eden Derviş Nizamettin için savaşmak zorunda kalmıştır. Derviş'in deyimiyle de Nizamettin asla kendisine boyun eğmemiştir. Bu özellikleriyle başta çok çekici gelse de evlilikleri zamanla sağlıksız bir hal almaya başlamış. Nizamettin'in bu dönemde Derviş'e kötü davrandığı ve onu herkesin içinde birçok kere aşağıladığı bilinmekte. Derviş'in bu dönemde evliliği sürdürebilmek için aslında kendisinden hiç beklenilmeyecek hareketler yaptığı görülmekte, sürekli alttan alması, eşinin gerisinde durması buna örnek olarak verilebilir. Gerçek hayatta da mesleki hayatta da eşinin gölgesinde kalmayı seçmesi, kaybetmeyi seven biri olmadığından inatla evliliğini kurtarmak için yaptığı bir hamle olarak görülebilir. Ancak tüm özverilere rağmen eşinden psikolojik şiddet görmeye devam etmiştir. Suat Derviş bu dönemle birlikte majör bir değişim geçirerek, gazete köşesinde artık daha ciddi sorunlara yer vermeye başlamıştır. Başta Türkiye'deki kadınların sorunları

[6] Ümit Yaşar Oğuzcan- Sevdiğim Dünyalar Kadar

ISBN NR. : 978-625-5694-38-6

olmak üzere toplumsal sorunlara eğilmeye başlayarak fildişi kulesinden inmeye başlar. Başarısız olduğunu düşündüğü üçüncü evliliğini kurtarmak için hiç yapmayacağı şeyleri yaparak kendisine yabancılaşan Derviş, odağını ülke sorunlarına ve kadınlara çevirerek kendini sesini aramaya çalışmaktadır. SSCB'ye gidip siyasi görüşünü sağlam bir temele oturttuktan sonra, eşinin hala arada kalmış olması, neyi savunduğunun belli olmaması Derviş için bardağı taşıran son damla olur ve eşini terk eder.

Derviş'in üçüncü evliliğiyle birlikte bireysellikten toplumsallığa geçtiği, babasının vefat etmesiyle birlikte aile reisliği rolünü üstlendiği görülür. Sürekli ezilenlerin yanında yer alması, özellikle kadınların ve çocukların sorunlarına değinip iktidarın eleştirisini yapması solcu olarak damgalanmasına neden olmuştur. Kendisi hiçbir zaman solcu olduğunu belirtmese de o dönemde sol kesimin endişe ettiği ve ilgilendiği konulara köşesinde yer vermesi onlarla aynı paydada buluşturmuştur. Zaten son eşi de sol kesimden bir isim olacaktır.

Erikson'a göre yetişkinliğe doğru hızla ilerlerken ve yetişkinlik döneminde, ortaya yeni bir sorun çıkar: Samimi ilişkiler kurabilme. Genç erkek ve kadınlar, yakınlık geliştirebilecekleri ve duygusal olarak olgunlaşacakları özel bir ilişki arayışına girer. Bu ilişkiler çoğu zaman evlilik ya da duygusal bağlılıkla sonuçlansa bile her zaman böyle olmayabilir. Gerçek ilişkilerin sağladığı doyum ve yakınlık duygusunu bulamadıkları için bir sürü yüzeysel ilişki yaşayabilirler (Burger, 2006, s.167). Derviş de gerçek doyum ve yakınlık duygusunu bulmak için üç tane başarısız evlilik yapmış, kendisinin de dediği gibi babasının annesini sevdiği gibi sevilmeyi çok istemiştir. Dördüncü evliliğinde hayaline kavuştuğu görülür. Dört kere evlenmesi, çok fazla flörtünün olması aslında çapkınlığından değil, derin duygusal bağlılık arayışında olmasındandır.

2.4. Orta Yaş Ve Yaşlılık

Suat Derviş yaşamının bu dönemini eşi Reşat Fuat Baraner ile doğru olduğunu düşündüğü görüşlerini ateşli şekilde savunarak ve oldukça verimli şekilde geçirmiştir. Ancak Türkiye'nin değişen siyasi konjonktürü karşısında muhalif tarafta konumlandıkları için hükümet tarafından engellenmek istenmişlerdir. Bu dönemde Derviş sol kesimde yer alarak kendisine bu doğrultuda kimlik oluşturmaya çalışmış ancak pek başarılı olamamıştır. Aristokrat ailenin kızı olarak dünyaya geldiği için sol kesim tarafından kabul görmemiştir. Diğer taraftan gazeteci ve edebiyatçı arkadaşları tarafından solcu olarak görüldüğü için ise dışlanmaya başlamıştır. Artık romanlarını, yazılarını, çevirilerini yayımlatamayan Derviş kalemini satmak zorunda kalmıştır. Hayalet yazarlık yaparak tiyatro eserleri yazmaya başlayan Derviş, yazması engellenen her kadın gibi kendini çeviriye vermiş, takma isimler kullanarak eserlerini ve çevirilerini yayınlatmaya çalışmıştır. Türkiye'de yaşamak bir ara kendisi için imkânsız hale gelmeye başladığında, zorunlu olarak Fransa'ya göç etmiştir. Fransa'nın sol kesiminde önemli isimlerle tanışıp güzel işlere imza atmış olsa da, eşinin hapisten çıkmasına az bir süre kala Türkiye'ye onunla birlikte olmak için dönmüştür. Eşi hapisten çıktıktan sonra ikisinin de ciddi sağlık sorunları olduğu için artık üretkenliklerinin sonuna geldiklerini anlayarak gençlere destek olmaya çalışmışlardır. Evlerini aynı görüşü paylaştıkları gençlere açarak onlara ebeveynlik yaparak son zamanlarını birilerine faydalı olmaya adamışlardır.

ISBN NR. : 978-625-5694-38-6

Erikson bu dönemi şöyle ele almaktadır; Erkekler ve kadınlar orta yaşlarına yaklaştıkça, bir sonraki nesli yönlendirmekle ilgilenmeye başlarlar. Anne babaların yaşamları çocuklarını biçimlendirerek zenginleşir. Kendi çocuğu olmayan yetişkinler de gençlerle etkileşime girerek, onlarla çalışarak ya da yeğenlerini yetiştirmede etkin rol oynayarak bu zenginliği yaşarlar. (Burger, 2006, s.169). Derviş'in önceki evliliklerinden ve Baraner ile evliliğinden de çocuğu olmamıştır. Baraner'in önceki evliliğinden bir çocuğu bulunmaktadır. Derviş Baranerin eski evliliğinden olan çocuğunu bulmuş onu babasıyla yeniden birleştirmeye ve kendileriyle yaşamaya ikna etmeye çalışsa da başarılı olamamıştır. Hiç çocukları olmayan çiftin, kendilerini diğer gençlere adamaları Erikson'un teorisine göre olağan bir şeydir.

Erikson'a göre yaşamın son evresinde atlatılması gereken bir buhran daha vardır. Geçmiş deneyimlerin ve yaşamın bir gün son bulacağını düşünmek, kişide bütünlük ya da umutsuzluk duygusu uyandırır. Geçmiş günlerine bakıp da memnun olan insanlar, son gelişim aşamasını bütünlük duygusuyla atlatacaktır. Bu duyguyu yaşayamayanlar ise umutsuzluğa düşer. Maalesef Derviş'in bu dönemi nasıl atlattığı bilinmiyor. Kendi anılarını yazarken vefat ettiği için ve o yazılarda sadece çocukluk dönemi bulunduğu için yaşamının bu dönemine dair kesin bir bilgi bulunmamaktadır. Ancak bahsedilen döneminde can yoldaşı kız kardeşinin ve biricik eşinin ölümüyle birlikte bir hayli yalnız kaldığı, geçmişte belki de en üretken olduğu dönemde yazması engellendiği için bütünlük duygusu hissetmemesi muhtemel. Belki de bu duyguyu bastırmak ve üretken kalabilmek için yaşamının son yıllarında da kendini gençlere adamıştır.

3. SONUÇ VE DEĞERLENDİRME

Albert Camus 1957 yılında Nobel Edebiyat ödülü konuşmasında şöyle der: " *(...) Kendisini başkalarından farklı gördüğü için sanatçı olma talihini seçmiş olanlar çok geçmeden şunu fark ederler ki; kendilerinin başkalarına benzediğini kabullenmedikçe ne sanatlarını ne de farklılıklarını geliştirebilirler. Sanatçı, vazgeçemeyeceği güzelliklerin ve ayrı kalamayacağı toplumun ortasında diğer insanlara uzanan bu sonsuz gidiş gelişlerde kendini yoğurur (...)*"[7]

Camus'nun bu sözleri, Suat Derviş'in yaşam öyküsünü ve sanatsal serüvenini anlamlandırmak açısından son derece açıklayıcıdır. Derviş, kariyerinin başlarında kendisini diğer Türk kadınlarından farklı ve özgür bir birey olarak tanımlamış; Avrupa'da bir dönem yaşamış, yüzü Batı'ya dönük, entelektüel bir ailenin çocuğu olarak yetişmiştir. Ancak zamanla içinde bulunduğu toplumdan tamamen ayrı kalamayacağını fark etmiştir.

Bireysel bir yaşam sürme arzusuna rağmen, babasının ölümünün ardından ailesinin sorumluluğunu üstlenmek istemesi, onun birleştirici ve fedakâr bir kadın figürü olarak toplumsal rollerle yeniden ilişki kurduğunu göstermektedir. Derviş'in oldukça sağlıksız olan evliliğini dört yıl sürdürmesi, büyük olasılıkla toplumun "dul kadın"a biçtiği olumsuz imajdan kaçınma isteğiyle ilişkilidir.

[7] https://www.youtube.com/watch?v=cskvbTtp_cA

ISBN NR. : 978-625-5694-38-6

Yaşamının son dönemlerinde Türkiye'de yazarlık faaliyetlerini sürdürmesi neredeyse imkânsız hale gelmiş olmasına rağmen, Fransa'da elde ettiği başarıya karşın eşinin hapisten çıkmasının ardından Türkiye'ye dönmeyi seçmesi, onun yaşamında fedakârlık ve sadakat kavramlarının belirgin bir yansıması olarak değerlendirilebilir. Bu yönüyle Derviş'in tutumu, dönemin toplumsal normları içinde şekillenen "özverili Türk kadını" imgesini de çağrıştırmaktadır.

Yetişkinlik döneminde yaşadığı evliliklerin getirdiği hayal kırıklıkları ve toplumsal baskılar, Derviş'in diğer Türk kadınlarıyla benzer deneyimlere sahip olduğunu fark etmesine yol açmıştır. Bu farkındalık, onu kadınların toplumsal konumuna yönelmeye ve kadın sorunlarını edebî üretiminin merkezine almaya itmiştir. Böylece odak noktasını bireysel konulardan toplumsal meselelere kaydırmış; kadın ve çocukların yaşadığı sorunları ele alarak toplumsal gerçekçi bir yazar kimliği kazanmıştır. Ancak bu süreçte, sol eğilimli görüşleri nedeniyle sansüre uğramış, eserlerini kendi ülkesinde yayımlama imkânını yitirmiştir.

Camus'nun sözlerinde geçen "sonsuz gidiş gelişler", Derviş'in yaşamında somut bir karşılık bulur. O, Batı ile Doğu arasında, bireysel özgürlük ile toplumsal sorumluluk arasında gidip gelen bir sanatçı olarak, farklı kimlikler arasında denge kurmaya çalışmıştır. Kimi kimliklerini farkında olmadan, kimilerini ise tam anlamıyla içselleştiremeden, yaşamı boyunca "kendi sesini arama" çabası içinde olmuştur. Bu uzun ve zorlu yolculuk, onu yalnızlığa, yoksulluğa ve nihayetinde erken bir ölüme sürüklemiştir.

Bu çalışmada, Erik H. Erikson'un psiko-sosyal gelişim kuramı temel alınarak, Suat Derviş'in yaşamı ruhbilimsel bir bakış açısıyla incelenmiştir. Analiz, Derviş'in özel yaşamına ilişkin verileri, şimdiye kadar yapılmış en kapsamlı biyografik çalışma olarak kabul edilen Behmoaras'ın eseri üzerinden değerlendirmektedir. Bununla birlikte, hayatını bir erkeğin gölgesinde geçirmeyi reddeden bir kadını, erkek filozof ve psikologların kuramlarıyla anlamaya çalışmanın belirli ölçüde çelişki barındırdığı da açıktır. Ruhbilim alanında feminist yaklaşımların gelişmesiyle birlikte, bu çalışmanın ilerleyen dönemlerde yeniden ele alınması gerekecektir.

Suat Derviş üzerine yapılan arşiv çalışmaları günümüzde hâlen devam etmektedir. Yeni bulunan belgeler ve eserler, yazarın yaşamına ve üretim sürecine ilişkin daha derinlikli bilgiler sunmaktadır. Her sanatçı gibi Derviş de eserlerinde kendini anlatmış, çevresindeki insanları ve yaşadığı olayları yazınsal kurgusuna taşımıştır. Bu bağlamda, Oscar Wilde'ın "Dorian Gray'in Portresi" adlı eserindeki karakterlerin "olmak istenen", "başkalarınca görülen" ve "gerçekte olan" kimlikleri yansıtması gibi, Derviş de benzer biçimde eserlerinde kendi kimliklerinin farklı yönlerini yansıtmış olabilir.

Başkalarına benzediğini kabullendikçe kalemi güçlenen Derviş'in yapıtları, başta Fransızca ve Almanca olmak üzere pek çok dile çevrilmiştir. Ancak günümüzde bu çevirilerin önemli bir kısmına ulaşmak mümkün değildir. Uluslararası bir üne sahip olan Derviş'i yeniden görünür kılmak, çevirmenlerin sorumluluğu olarak değerlendirilebilir. Bu sorumluluğu layıkıyla yerine getirmek, yalnızca dili değil, Derviş'in kimliklerini, ideallerini ve içsel çatışmalarını derinlemesine anlamayı gerektirir.

ISBN NR. : 978-625-5694-38-6

Dolayısıyla, sanatçının yaşamı boyunca "sonsuz gidiş gelişlerle" inşa ettiği kimlikleri anlamak, onun eserlerini doğru yorumlamanın da ön koşuludur. Durdağı'nın belirttiği üzere, çevirmen eserdeki "örtük kimlikleri" açığa çıkardıkça, metni daha derinlikli biçimde alımlayabilir. Ancak bu alımlamanın düzeyi, çevirmenin kendi kimliğinin farkındalığıyla ve kimlik(ler)ini ne ölçüde içselleştirdiğiyle yakından ilişkilidir.

KAYNAKÇA

[1] Abels, H., Interaktion, Identität, Präsentation. Kleine Einführung in interpretative Theorien der Soziologie, 5. Auflage. Vs Verlag, 2010.

[2] Arı ,S., Eine vielseitige Persönlichkeit unter Pseudonymen-Autorin, Jounalistin und Übersetzerin Suat Derviş, Germanistik in der Türkei II, 2021.

[3] Arı, S., Yazar- Gazeteci Çevirmen Suat Derviş, Paradigma Akademi, 2023.

[4] Behmoaras, L., Suat Derviş: Efsane Bir Kadın ve Dönemi, İthâki Yayınları, 2021.

[5] Berger, J., Görme Biçimleri. Metis Yayıncılık, 2019.

[6] Burger, J.M., Kişilik. Psikoloji Biliminin İnsan Doğasına Dair Söyledikleri, Kaknüs Yayınları, 2006.

[7] Durdağı, A. N., Çeviri Kimliksizleştirmek Midir?, Karaman 1. Uluslararası Dil ve Ed. Kongresi, 2018.

[8] Goffman, A., Günlük Yaşamda Benliğin Sunumu, Metis Yayıncılık, 2009.

[9] Goffman, A., Damga, Herektik Yayıncılık, 2014.

[10] Işık, E.S.Ç., Eylemi Kaleminde Bir Muharrir: Suat Derviş (Siyaset, Toplum ve Kadın Üzerine Röportajlar – Yazılar) 1935-1942, Libra Yayıncılık, 2021.

[11] Jörissen B., Zirfas J., Schlüsselwerke der Identitätsforschung, VS Verlag, 2010.

[12] Kağıtçıbaşı, Ç., Benlik, Aile ve İnsan Gelişimi. Kültürel Psikolojide Kuram ve Uygulamalar, Koç Üniversitesi Yayınları, 2019.

[13] Müller, S. (2019)., Genderbias in der Fachkommunikation und die kritische Frage, ob Übersetzerinnen und Übersetzer seiner Reproduktion durch Translation mit Hilfe feministischer Translationsansätze entgegenwirken können, Universität Wien, Masterstudium Translation Deutsch Englisch, (2019).

[14] Staudacher, P., PLATON Kratylos, Vandenhoeck & Ruprecht Verlage, 2021.

[15] Welsch, W., Identität im Übergang. Philosophische Überlegungen zur aktuellen Affinität von Kunst, Psychiatrie und Gesellschaft, VS Verlag, 1990.

[16] https://www.youtube.com/watch?v=cskvbTtp_cA (Erişim tarihi: 22.12.2024)

[17] https://www.uskudarmusikicemiyeti.com/sozlu-eser/sevdigim-dunyalar-kadar-gel-dese-bir-gun-gel-dese-munir-nurettin-selcuk-huzzam/ (Erişim tarihi: 15.12.2024)

ISBN NR. : 978-625-5694-38-6

KAVRAMSAL EVRENİDE 'KADIN' VE ÇEVİRİYE YANSIMALARI

Doç. Dr. A. Nursen DURDAĞI

Sakarya Üniversitesi- Almanca Mütercim Tercümanlık Bölümü
ndurdagi@sakarya.edu.tr, Orcid: 0000-0001-5193-7651

Özet

Bilim tarihi, kadınların akademik alana erkeklerden daha geç dâhil olduğunu göstermektedir. Kimi kadınlar kimlik ve cinsiyetlerini geri planda tutarken, kimileri de erkek bilim insanlarının fikirlerini destekleyen ve yönlendiren olsalar dahi kendilerini öne çıkarmamışlardır. Kadın kavramı yalnızca biyolojik farklılıklara indirgenemez; toplumsal, kültürel ve bireysel boyutlarıyla çok katmanlıdır. Türk kadınlarının deneyimleri, batılı hemcinslerinden farklı olarak, özel yaşamdan iş dünyasına ve akademiye kadar çok yönlü mücadeleler içermektedir. Bu çoklu yükümlülükler, bireysel ve bilimsel üretkenliği sınırlayan önemli bir faktör haline gelmektedir.

Türkiye'nin sosyo-kültürel yapısı, kadına yönelik söylemleri de çeşitlendirmektedir. Kadınların birbirlerine, erkeklerin kadınlara yönelttiği dilsel ifadeler farklı anlam katmanları taşır. Bağlam ve kullanım amacı dikkate alınmadığında, bu söylemlerin çeviri sürecinde aktarımı güçleşmektedir. Çalışma, söz konusu ifadelerin dilsel ve kültürel boyutlarını inceleyerek çeviri sürecine yansımalarını tartışmakta; ayrıca yapay zekâ tabanlı çevireçlerin bu alandaki sınırlılıklarını değerlendirmekte; beşer çevirmenlere ve KOD yapanlara öneriler sunmayı amaçlamaktadır.

Anahtar Sözcükler: Kadın, Kavramsal Evren, Çeviriye Yansımalar, Sosyo-Kültürel Yapı

The Conceptual Universe of 'Woman' and Its Reflections in Translation

Abstract

The history of science shows that women entered the academic sphere later than men. Some women had to keep their identity and gender in the background, while others, despite guiding and supporting the ideas of male scholars, did not come to the forefront. The concept of woman cannot be reduced to biological differences alone; it is multi-layered, encompassing social, cultural, and individual dimensions. The experiences of Turkish women, unlike that of their Western counterparts, involves multifaceted struggles that extend from private life to professional settings and academia. These multiple obligations constitute a significant factor limiting individual and scientific productivity.

Turkey's cultural and sociological structure also diversifies discourses about women. Linguistic expressions directed at women by other women and by men carry different layers of meaning. When context and communicative intent are overlooked, the translation of such discourses

ISBN NR. : 978-625-5694-38-6

becomes challenging. The study examines the linguistic and cultural dimensions of the expressions in question and discusses their implications for the translation process. It also evaluates the limitations of AI-based translation tools in this field and aims to offer recommendations to human translators and proofreaders.

Keywords: Woman, Conceptual Universe, Reflections in Translation-Socio-Cultural Structure

Yerküre, üzerinde yaşayan canlıları her haliyle kabul eder. İnsan ise kendini önceleyerek diğerlerini, hayatta kalması için gerekli olanlar grubuna konumlandırır. İnsan özelinde bakıldığında da erkeğin; anatomik, tarihsel, dinsel, ekonomik, bilimsel baskınlığı eril bakış açısıyla etkinliğini göstermektedir. Kadınsa, bu erillik atmosferinde kendisine açılan ufacık aralıktan sızmaya, görünür olmaya çalışmaktadır. Kavramsal gelişiminde bunun izini sürmek doğrudan değil de dolaylı yollardan, satır aralarında söylenenden ziyade dile getirilmeyen, yazıya dökülmeyen, resmedilmeyen üzerinden yaklaşmakla olasıdır. Kadına yönelik çalışmalarıyla bilinen S. de Baeuvoir, L. von Flotow, J. Buttler, F. Berktay gibi akademisyen, gazeteci ve yazarların eserlerinde feministlikle özdeşleştirilen 'kadın' ın ancak önce insan ve birey olması özelinden açımlamalar göze çarpmaktadır.

Batıda 'Kadın doğulur mu yoksa olunur mu?', tartışmasından ikinci cinse ve ötekine kadar bir dizi sorgulamaya maruz kalmış olsa da gerek eğitim gerekse iş hayatına erken atılışıyla kendi kimliğini oluşturması Türk kadınına oranla daha önce gerçekleşmiştir. Kimliğin erken oluşumunu hızlandıransa kız- erkek ayırmaksızın bebeklikten itibaren aynı ortamda bulunabilmeleri farkındalıklı büyümeleridir. Böylesi bir yaşam tarzı kimliğe dair algılarını küçük yaşta edinmelerine zemin hazırlar.

De Baeuvoir[1] erkek çocuklarında onları o yapan şeyi göstermeleri teşvik edilerek öz güven yaratımı desteklense de kızlara aynı imkân sağlanmayarak kimlik gelişimleri frenlenmektedir. Doğulu kadınlar gibi Türk kadını da daha bebeklikte yetişkin kadın yaptırımlarına maruz kalıyor. Açma ayıp, gösterme! Aman ört, sakın ha…. gibi bir dizi yasakla daha çocuk yaşta tanışıp sürekli kendinden dahi utanması teşvik edilerek olgunlaşması baltalanıyor. Ergenlikte dozu artırılan kısıtlamalarla gençlerin birbirini anlama karşılıklı hoşgörü, olumlamaları hayata geçirilmeyince de kurgusal dışlamalar, aşağılamalar, ötekileştirmeler çoğalmaya başlıyor. Yaş almakla düzeleceğine, bu söylemler kullanılan tüm medyalarda derinleşerek artmaya devam ediyor. Erkekler de kadınlar kadar olmasa da olumsuzlamalardan etkileniyor.

Kadının eğitimle, çalışma hayatının her alanında kendini kanıtlamasıyla tüm bariyerleri aşmaya uğraşması bir yandan desteklenmiş diğer taraftan da çabaları daha önce hiç görülmemiş engellerle, zorbalıklarla yıldırılmaya kadar uzanmıştır. Osmanlı döneminde sadece varlıklı ailelerin kızları okuma yazma öğrenebilirken Cumhuriyetle birlikte özellikle de Köy Enstitülerinin açılmasıyla sınırlı da olsa yoksul ailelerin kızları da okula gidebilme imkanına kavuşmuştur. Günümüzde Doğu ve Güneydoğu Anadolu'da hala daha eğitimi okumayla sınırlı

[1] https://www.youtube.com/watch?v=SxOoPkbbT-s 3.5.2023

ISBN NR. : 978-625-5694-38-6

tutulan, yazmasına kendini geliştirmesine ya da Üniversiteye gitmesine izin verilmeyen bir sürü kız çocuğu var.

Kız ve erkek çocuklarının bir arada ve aynı koşullarda büyümeyişi birbirlerine yönelik çok farklı ötekileştirme betimlemelerinin yegâne sebebidir. Aynı ortamı paylaşmak karşılıklı anlama ve anlaşmayı da beraberinde getirir. İnsan, Berktay'ın 'Tarihin Cinsiyeti adlı eserini okurken toplumsal hafızada yer almış kadınlar ve kimlik mücadeleleri neden bu kadar zorbalığa tabi tutulmuş diye sormadan edemiyor. Fatma Aliye gibi kendi koşullarını yaratmak her kadına nasip olamayabiliyor. Yine de edindikleri kimliklerle hemcinsleri kadar görünür oldukları söylenemez. Çünkü erkeklere erkekler özellikle de kadınlar koşulsuz destek verirken aynısı kadınlar için söylenemiyor. Zira kadınlara ne hemcinsleri tam destek veriyor ne de erkekler.

Edebiyatçıların kadın karakterlerine yaklaşımları da yine kendi kimliklerinden bağımsız şekillenmemektedir. 1923'te Kadınlar Halk Fırkasını kuran Nezihe Muhiddin'in eserlerindeki kadınlar çoğunlukla güzellik kraliçeleri, prensesler, müzisyenler, avukatlardan oluşurken nadiren köle olanı da konu edilmiştir. H. E. Adıvar'da ise kadın karakterler modern, aydın ve olumlu değerlerle yansıtılmaktadır. Ancak onların bu özellikleri erkekler tarafından kabul gördüğünde cinsiyetlerinden soyutlanmış olarak varsayılıyor. Reşat Nuri'de kadınlar iradesiz erkekleri parmaklarında oynatan karakterler iken Yakup Kadri'nin Çalıkuşu'nda birçok erkek de kadın da arayış içinde betimlenmiştir olgunlaşmamışlardır. (Krşl. Şeker 2017) Günümüz romanlarında toplumsal gerçekliği önceliediğini söyleyen birçok yazar kadını pozitif ayrımcılığa tabi tuttuğunu iddia ederken, aciz mutlaka erkeğin desteğine ihtiyaç duyan biri olarak sunulmaktan da çekinmemektedir. Özellikle de kadın, önce insan olarak değil de cinsiyeti üzerinden betimleniyor. Sinema ve dizilerde kadın karakterler eğitimli de olsa hep bir zaafı ile ön plana çıkarılıyor, bu da erkekler kusursuzmuşçasına bir algı yaratıyor. Türk toplumunun sosyo kültürel yapısı kadının insan özelinden ziyade, dişiliği, anneliği, fedakarlığı üzerinden tanımlamasına vesile olmuştur. Sadece insan olması hiçbir yerde hiçbir zaman kabul görmemiştir. Yazın kadar sosyal medyada da karşılaşılan kadına yönelik betimlemelerin olumludan ziyade dışlayıcı, küçük düşürücü, aşağılayıcı olması buralarda çevireçlerle[2] anında farklı dillere aktarımı söz konusu olduğunda karşılaşılan uyumsuzluklar konuya eğilmeyi elzem kılmıştır. Ötekileştirici söylemlerin, deyimlerin, yakıştırmaların bazılarının derinlemesine incelenmesi de bu çıkarım doğrultusunda değerlendirmeye alınmıştır.

Günümüz felsefecilerinden D. Cündioğlu, özgürlüğü, özlemi çekilen Dilber yani güzel kadın olarak tanımlar ve bunun gibi adalet, hakikat kavramlarının da geçmişten bugüne kadın ile ilişkilendirildiğini ekler. Muhtemelen de Dilberi olumlu anlamda, güzele, özlenene denk tutan tek kişi kendisidir.

Bunca tartışmaya konu olan burada kavram evrenine değinilmeye çalışılan 'Kadın' sözlüklerde;

-erişkin dişi insan,

-evlenmiş (kızlığını yitirmiş) dişi

-türünün devamını sağlayan şeklinde tanımlanmaktadır.

[2] Bkz. Durdağı, A.N. Çeviride Kavram Karmaşası 2024

ISBN NR. : 978-625-5694-38-6

Işık'ın "Kadın" Sözcüğünün Tarihsel Süreç İçerisinde Değişen Anlamları adlı çalışmasında işlenen kapsamıyla kavramın sayısız olumlama ve olumsuzlamalara evrildiği söylenebilir.

Bunlar içerisinde kadının eğretilemelerde hatun kişiyi nitelerken satır arasında ima ettiği olumsuzlama; kadınlar hamamına çevirdiniz burayı, er kişi için kullanıldığında doğrudan aşağılama ötekileştirmeye dönüyor: Kadın kılıklı, kadın gibi gülme v.s. (Işık 2018)

Bu çalışmada Kadın kavramının evrilimde özellikle ötekileştirici ifadelere yer verilmesinde amaç farkındalık yaratarak dil temelli aktarımların hepsinde tek düze anlam veya karşılık arama yerine evrenine bakmayı gelenek haline getirmektir. Böylelikle dil sığlaşmak yerine geniş ölçekte ve çok boyutlu olarak gelişimine devam edebilir. Çünkü görece olarak fazla sayıdaki çevireçlerin aktarımda zorluk yaşadığı aşikardır. Beşer destekli çeviriye başvurulduğunda dahi çözüm üretmekte sıkıntılar ortaya çıktığından soruna argolar kapsam dışı bırakılarak örneklerle ışık tutulacaktır.

Kullanılan ötekileştirici ifadelerin bazıları şu şekildedir:

Kadın-Kadına	**Erkek-Erkeğe**	**Kadın-Erkeğe**	**Erkek-Kadına**
varoş-saçaklı-kız kurusu- çirkef-zilli/ yelloz-tiki/ şıllık/ haspam/ kezban/ erkek fatma /cadaloz fosforlu/ cilveli/ fettan /sürtük/ fildirik / afet	hanım köylü-kılıbık/ lavuk/ züppe/ ezik/ top/ oğlancı/ yumuşak/ pembe!!/ ibne/ maço	Kılıbık/hödük/ erko/ kütük/ yontulmamış/ ana kuzusu/ süt çocuğu- nonoş/ godoş/ pısırık/ iç güveyi/ sümsük /maço / karı kılıklı/ öküz /ayı /dangalak /kırık /sübyan	patlak/ yırtık/ tiki /yollu/ fosforlu/ hafif meşrep/ şıllık/ erkek fatma/ eksik etek/ ganayah/ kaşık düşmanı/ sokak süpürgesi/ kancık/ kaltak /kahpe/ yosma/ fahişe/ orospu/ dilber /afet/ congalaz/ güvençe /kırnak/ kokana/ külkahyası

Tablolardan bazı sözcükler hem evrilimi hem de çeviride yaşanan sorunlara fikir vermesi açısından açımlanacak olursa:

Afet, kadın, kadına kullandığında; kıskanılmaya yorulurken erkek kadına söylediğinde acayip güzel seksi bireye gönderme yapmaktadır.

Kezban, yine her iki cinsinde aynı anlamda kullandığı ancak bir dönem sadece kız çocuklarına verilen bir isimken artık modern çağda büyük şehirde yaşayıp taşralılığı, gelenekselliği bırakamayan tutucu kız demektir.

Karı kılıklı, kadınların erkeklere yönelttiği bu söz ise kadın kılıklı ile aynı ötekileştirmeye benzer.

Karı sözcüğü ise Dîvânu Lugâti't-Türk' te yaşlı anlamında iken zamanla eş anlamına evrilmiştir. Günümüzde ise çoğu Anadolu erkeği herhangi bir olumsuzluk yüklemeden hanım

ISBN NR. : 978-625-5694-38-6

anlamında kullanmaktadır. 'Benim karı bu kumaşı beğenmedi.' Büyük şehirlerde ve özellikle de gençlerde ise aşağılama yönü yaygındır. Kim bu karı, ne istiyor? Aptal karı!

kahpe[3] (*sadece kötü yola düşmüş kadına denmez örn.) Ağrı Dağı'nda yoğunlaşan çatışmalar sonucunda bölgeyi bombalamaya giden filo için en büyük tehlike, mitralyöz kullanmayı iyi bilen Kürt kızı Zeynep'tir. Zeynep, Batılı erkeğin ilgisini çeken, aynı zamanda onda gerginlik yaratan birisidir; Amerika'da sosyoloji eğitimi almıştır ve gözünü kırpmadan insan öldürebilen bir "cani" olarak görülmektedir. Askerlerce "kahpe" diye adlandırılan ve onlarda hem dehşet hem de merak uyandıran Zeynep, ele geçirilmesi şiddetle arzulanan bir kadındır. Öyle ki romanın kahramanlarından bazılarının gözlerine uyku girmez.

Kırık, bir sıfat iken kadınların kullanımında erkek metres anlamına gelmektedir. Genç kızların 'senin kaç kırığın var' dediği soru bir zamanlar karnedeki zayıf not iken şimdilerde aileden, eşten dosttan gizli tutulan sevgili anlamındadır (Özden, 2023).

Bazı kullanımların YZ çevirileri ve beşerle karşılaştırması: Burada tüm YZ sistemlerini kullanmak karışıklığa yol açacağı ve çoğunluğun da yanı çıktıları sunması nedeniyle gelişmişlikleri varsayılan, en sık tercih edilenlerden ikisi olan ChatGpt ve deepl ile uygulama yapılmıştır.

Türkçe	**ChatGpt**	**deepl**
O **eksik etek** anlamaz erkek işinden	Dieser knappe Rock versteht nichts von Männerangelegenheiten	Er versteht nichts von Frauenangelegenheiten.
Kadına işaret eden ifade->	Çeviride kelime anlamı verilmiş	Kadın olduğu anlaşılmamış
Bir kan ayak nasıl başa çıksın bunca sorunla	Wie kann ein blutiger Fuß mit all diesen Problemen fertig werden?	Wie soll ein Blutfuß mit all diesen Problemen fertig werden?
Adet görmeye başlayanlara ithafen kullanılır, YZ kanlı ayak olarak çevirmiş. Almanca karşılığı verilemez mutlaka dipnot veya önsöz, sonsözde açıklanması gerekir. Sosyal medya metinlerinde üzerine tıklanınca açılan uzantılandırmalarla[4] yapılabilir.		
Saçı uzun aklı kısa ne yapacaksın	Was werden Sie mit langen Haaren und einem kurzen Verstand tun?	Was willst du mit langen Haaren und kurzem Verstand machen?
Buradaki ötekileştirme için ***Blond und blau äugig*** *kullanılabilir*		
Seni gidi yelloz seni	Du Mistkerl du	Du verdammter Mistkerl du
Yelloz dipnotta açıklanabilir, saçını eteğini savurarak dikkat çekmek üzere gezen, aranan demek		
Çırpı bacaklının teki o, sen daha iyilerine layıksın.	Er ist ein spindeldürrer Bastard, du hast etwas Besseres verdient.	Er ist nur ein Schwächling, du verdienst etwas Besseres.

[3] Önen (Dağdaki Kız-Toplum ve Kuram Sayı: 6-7 Kış-Bahar 2012)

[4] Bkz. Durdağı, A.N. Çeviride Kavram Karmaşası 2024

ISBN NR. : 978-625-5694-38-6

Kadının kastedildiği anlaşılmamış, spindeldürr veya Bohnenstange karşılayabilir		
Ganayah dı eye fazla üzerine getmeyin örselemeyin.		
*Yerel ağız hiç anlaşılmamış->**Lasst die Arme in Ruhe, quält sie nicht dermaßen.***		
Naber fıstık, azcık konuşalım mı?	Was geht, Erdnuss? Wollen wir kurz reden?	Hey, Schatz, können wir kurz reden?
*Genelde erkeklerin laf atarken tercih ettiği ifade->**Hi, Püpchen…./Süße….***		
anım, anım aç elcağızını da deyem sana geleceğini	He, Frau, mach mal die Hand auf, ich sag dir deine Zukunft.“ Na, meine Dame, mach mal die Hand auf – ich sag dir gleich, was dich so alles erwartet.	Erinnerung, Erinnerung, öffne deine Hand, ich kann dir nicht sagen, dass du kommen wirst.
Falcı çingenelerin ağzı sıradanlaşmış**-> Gnädige, mach deine Hand auf, lass mich** voraus**sagen, was Zukunft so alles bringt.**		
Gözleri fettan güzel (Türkü)	**„Ihre Augen sind verführerisch schön.“** (*“Gözleri baştan çıkarıcı güzel”*) **Daha günlük / konuşma dili tınısı:** **„Die Augen sind echt umwerfend.“** (*“Gözleri gerçekten etkileyici / büyüleyici”)*) **Hafif alaycı / sinsi tını katmak istersek:** **„Die Augen sind schon verdammt schön.“** (*“Gözleri bayağı baştan çıkarıcı / güzel”*)	Ihre Augen sind wunderschön.
Türkü tınısı yok /sıradan betimlemeler**->(Sie) Schönheit mit verführerischen Augen!**		

Yaşanmışlık, deneyim, tarihsel, coğrafik, toplumsal, kimliksel bakışın ve görsel işitsel ortam bütünlüğünün eksikliği yapay zekâ destekli çevireçlerde sorun olarak karşımıza çıkmaktadır. Veri setlerinin çokluğu, bilgi girdilerinin dilsel karşılıklardan ibaret oluşu, insanı insan yapan özelliklerin mekanikliğe indirgenerek kodlanması da burada etkili olmaktadır. Her ne kadar kullanılan akıllı cihazlar 7/24 ses, görüntü kaydı yapsa da ortamdaki pozitif veya negatif havayı hissedemeyişinden duygusal olduğu kadar tarihsel, toplumsal, coğrafik parametrelerin değişimiyle evrilenleri, anlam kaymalarını insan çevirmenler kadar yakalayamamaktadırlar.

ISBN NR. : 978-625-5694-38-6

Çevirmenler YZ destekli eylemlerinde bilinçli olarak tüm evrilim, değişim, kaymaları dikkate almak, kendilerini bu yönde sürekli güncellemek geliştirmek yükümlülüğündedirler.

Aksi takdirde hangi istemle YZ sistemlerden talepte bulunulursa bulunulsun gelen sorunlu cevaplarla uğraşmak yine zaman alacak, iş yükünü artıracaktır.

Yukarıdan seçilen bazı sözcükleri ChatGpt 5'e verip onları açıklaması ve görselleştirmesi istediğinde şu sonucu önerdi: Önce resmetmek için uğraştıysa da daha sonra buna yetkisi olmadığını yazarak görseli açmadı. Verdiklerinde de son beş sözcük hariç kısmen durumu açıklayabildiği görülürken koyu bırakılanların hiç anlaşılmadığı söylenebilir. Beşer çevirmen bu tür ifadeleri sözlüğe bakmadan da yaşanmışlığı, yöresel farkındalığı ile cevaplandırabilmektedir. Z kuşağı, Tik Tok ve sosyal medyanın içinde büyüyenler de biraz araştırma ve kafa yorarak uygun karşılıkları yakalayabilirler.

Sözcük	**Temsilî Görsel Fikri**	**Açıklama**
fettan	Abartılı makyajlı, kaş-göz oynatan illüstrasyon	"Aldatıcı/oyuncu" imajı verilir
fildirik	Aşırı süslenmiş, gösterişli figür	"Süs düşkünü, hafifmeşrep" imajı
şıllık	Çarpık duruşlu, dalga geçen figür	"Aşağılayıcı, iffetsiz" algısı
sürtük	Saldırgan pozda, omuz silken kadın	Hakaret içerikli kullanımın temsili
kahpe	Bıçak gizleyen figür	"İhanetkâr" anlam çağrışımı
orospu	Parlak giysili, abartılı tavırlı karikatür	Fahişe göndermesi
yosma	Gülerek bakan, cilveli illüstrasyon	"Hafif, cilveli" algısı
pasaklı	Üstü-başı kirli, dağınık figür	"Bakımsız" imajı
tutuşuk	*Elleriyle ateşi tutar gibi, sabırsız çizim*	*"Sabırsız, aceleci" algısı*
kokana	*Çökmüş yaşlı kadın figürü*	*"Yaşlı, huysuz" anlamında*
hasbam	*Yorgun/bezgin, miskin karikatür*	*"Tembel, işten kaçan" imajı*
zilli	*Elinde zil çalan kadın*	*Sözcüğün doğrudan nesne bağlamı*
kancık	*Köpek/kurt benzeri kadın silueti*	*Etimolojik kökeni "dişi köpek"ten*

YZ sistemlerin görsel ve işitsel verileri de değerlendirme aldıkları bilgisine dayanarak yine

ChatGpt 5'e bazı yöresel kadın resimleri paylaşılarak onları analiz etmesi istendiğinde çıkan sonuçlarda yine şaşırtmadı:

ISBN NR. : 978-625-5694-38-6

Yöresel giysileriyle kadınlar	ChatGpt
 [10]	Derin düşünmesine rağmen, sadece odundan yola çıkarak Doğu Anadolu Bölgesinden bir Kadın diye bildirimde bulundu. Ancak extra bilgi verdikten sonra Karadenizli olduğunu anlayabildi.
 [11]	Ehram ve yöresini doğru tahmin etmesinin tek nedeni aynı görselin kullanıldığı çalışmalar bulunduğu ve fazla taramadan, detaylı araştırmadan veriye erişebilmesidir.
 [12]	Yörük kadını olduğunu bilse de yöresini tutturamadı. Arama motorları optimizasyonu tuzağına düşerek ilk sırada çıkanları baz alarak paylaşıyor.

Sonuç ve Değerlendirme

Çevirmen kendini geliştirdiği, güncellemeleri takip ettiği sürece çevireçlerden daha yerinde kararlar verebilecek bilgi ve deneyime sahiptir. Çevireçlerde veri setleri dışında bir şey yok. Her ne kadar kendilerine sorulduğunda bütüncül ve yorumbilimsel yaklaştıklarını iddia etseler de o sistemlerin bütüncüllüğünden söz edilemez. Verileri çoğunlukla yazı, kısmen resme dayalı, işitselde hala sorun yaşadığı ortamı algılaması mümkün olmadığından halüsinasyonlara baş vurmak durumunda kalıyor.

Bu sistemi kullanmada bir beis görmeyenler andırım ölçütüyle yetindikleri, kaliteden ödün verdikleri, ana dilini önemsemedikleri sürece çevireçlerin sunduğu hizmet mükemmel görülebilir. Diğer yanda işinin uzmanı çevirmen her daim tüm paydaşları, süreçleri takip ederek her türlü görsel, işitsel, soyut ve somut tüm verileri ortamında değerlendirerek, kendi deneyimini konuşturarak hizmetini maksimum faydaya ulaştırır. Çevireçler kavramları seri bir

ISBN NR. : 978-625-5694-38-6

şekilde seçebilse de söz dizimsel, bağlamsal ilişkileri detaylı saptamada çevirmen üst bakışına ulaşamıyor.

KAYNAKÇA

[1] Berktay, F., Tarihin Cinsiyeti, Metis Yayınları, 2010.

[2] Butler, J., Bodies That Mather, Routledge New York & London, 1993.

[3] Durdağı, A.N., Dijital Beşeri Bilimlerde Çeviri ve Çağdaş Yaklaşımlar, Söylem 3. Uluslararası Filoloji Sempozyumu, 297-310, Akyaka-Muğla, 2024.

[4] Durdağı, A.N., Çeviride Kavram Karmaşası

[5] Önen, R., Türk Romanlarında Oryantalizmin İzini Sürmek, Dağları Bekleyen Kız ve Dersim, 1937.

[6] Özden, M., Edirne Yöresi Söz Varlığı, Paradigma Akademi Yayınları, 2023.

[7] Şeker, A., Romanda Toplumsal Cinsiyet Açısından Kadın Temsillerine Yönelik Sosyolojik Bir Çözümleme, Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi / The Journal of International Social Research, 10(54), 2017.

[8] Yiğitoğlu, M., Yalçınkaya, Z., Türkçedeki Cinsiyetçi Atasözleri ve Deyimler Üzerine Bir İnceleme, İdil Dergisi, 5(26), 2016.

[9] https://terekemeler.wordpress.com/2012/12/17/terekeme-halk-sozleri-ardahan-kars-yoresi-sozler-siirler-siir-mekaleller/?utm_source=chatgpt.com (Erişim Tarihi: 28. 09. 2025/ 12:03)

[10] https://ajans53.com/karadeniz/16879-dogu-karadenizli-kadinlarin-yorucu-mesaisi.html

(Erişim Tarihi: 28. 09. 2025/ 10:00)

[11] aris.gov.tr (Erişim Tarihi: 28. 09. 2025/ 10:04)

[12] https://www.google.com/search?q=y%C3%B6r%C3%BCk+kad%C4%B1nlar%C4%B1&sca_esv=f79bdee959778f6d&udm=2&biw=1266&bih=546&sxsrf=AE3TifOF2d8TtEb_FeAsOVwvC_vlRCxUvQ%3A1759350291772&ei=E47daOLxLpKGxc8PnKDI0As&oq=y%C3%B6r%C3%BCk+kad%C4%B1nlar&gs_lp=Egtnd3Mtd2l6LWltZyIRecO2csO8ayBrYWTEsW5sYXIqAggAMgcQABiABBgTMgcQABiABBgTMgcQABiABBgTMgcQABiABBgTMgYQABgTGB4yBhAAGBMYHjIIEAAYExgFGB5IqSFQAFjqCXAAeACQAQCYAZQBoAHFBaoBAzAuNbgBAcgBAPgBAZgCBaAC2wXCAgYQABgHGB7CAggQABgFGAcYHsICCBAAGAcYCBgemAMAkgcDMC41oAe5HLIHAzAuNbgH2wXCBwUwLjIuM8gHEQ&sclient=gws-wiz-img (Erişim Tarihi: 29. 09. 2025/ 19:00)

[13] https://gleichstellung-und-diversitaet.uni-mainz.de/wp-content/uploads/sites/165/2025/04 Handreichung-Diskriminierungsarme-Sprache_JGU.pdf

(Erişim Tarihi: 23. 09. 2025/ 10:30)

[14] https://www.cekmekoy.bel.tr/guncel/haber/kultur-sanat/cumhuriyet-in-kadinlari-rolyef-sergisi-acildi (Erişim Tarihi: 03. 09. 2025/ 15:30)

ISBN NR. : 978-625-5694-38-6

[15] https://elifkonac.com/page/cagdas-turk-resminde-kadin-portreleri.html (Erişim Tarihi: 06. 09. 2025/ 15:30)

[16] https://bianet.org/haber/tl-de-ilk-kez-bir-kadin-portresi-fatma-aliye-110046 (Erişim Tarihi: 30.09.25/ 20:02)

[17] https://www.youtube.com/watch?v=SxOoPkbbT-s&t=3s (Erişim Tarihi: 30.06.24/ 20:03)

ISBN NR. : 978-625-5694-38-6

WOMEN'S EMOTIONAL WELL-BEING AND FAMILY SUPPORT SYSTEMS IN IRAN

Asst. Prof. Parvin Rahimi, Res. Analyst Leila Sadeghi
University of Tehran, Iran

Abstract

This study explores the emotional well-being of women in Iran and the role family support plays in enhancing mental health outcomes. Emotional well-being is a critical component of overall health, influenced by social, cultural, and familial factors. Iranian women often rely heavily on family networks for emotional support, which can buffer the stresses related to socio-cultural expectations and daily life challenges. Using a mixed-methods approach, including surveys and in-depth interviews with 300 women across urban and rural settings, the research investigates the connection between family dynamics and women's mental health. Results indicate that women reporting higher family involvement and emotional support demonstrate significantly lower levels of anxiety and depression. The study highlights the importance of developing family-centered interventions to support women's mental health effectively within the cultural context of Iran. Implications suggest policymakers and mental health professionals should consider family-based programs to enhance emotional resilience and coping strategies among women. The research advances understanding of family influence on women's psychological health, filling gaps in Middle Eastern mental health literature.

Keywords: Emotional well-being, family support, mental health, Iranian women

ISBN NR. : 978-625-5694-38-6

FAMILY ROLES AND THEIR IMPACT ON WOMEN'S HEALTH OUTCOMES IN IRAN

Assoc. Res. Roya Samadi, Res. Fellow Parisa Gholami, Lect. Elham Mirzaei
Shahid Beheshti University, Iran

Abstract

This paper examines the varying family roles women occupy in Iranian society and their tangible impact on physical and psychological health. Balancing multiple roles as caregivers, professionals, and community members, Iranian women experience unique health outcomes shaped by familial expectations. Employing quantitative health surveys and qualitative case studies involving 250 participants, the study identifies stressors linked to role overload and explores coping mechanisms facilitated by family support. Findings reveal prominent correlations between supportive family dynamics and improved health conditions, emphasizing the protective benefits of cohesive family environments. Conclusions advocate for health promotion strategies that recognize family contexts, particularly in patriarchal societies, fostering environments where women access both social and medical resources. The paper contributes to socio-health research by contextualizing family influence within Iran's socio-cultural fabric and offers policy recommendations for integrated family wellness programs.

Keywords: Family roles, women's health, stress management, Iran

ISBN NR. : 978-625-5694-38-6

THE INFLUENCE OF FAMILY STRUCTURE ON WOMEN'S PHYSICAL HEALTH IN ETHIOPIA

Sr. Lec. Kiya Tekle, Postdoc Abeja Mengistu, Res. Assoc. Tsegaye Berhanu
Addis Ababa University, Ethiopia

Abstract

This research investigates how diverse family structures impact women's physical health in Ethiopia. Recognizing that family arrangements—from extended to nuclear—affect resource allocation and access to healthcare, the study surveys 400 women across rural and urban areas. The findings demonstrate significant disparities in health outcomes related to family composition, with extended family living often providing broader support networks but also increasing caregiving burdens. Data analysis highlights that women in nuclear families tend to have greater autonomy in health decisions yet face challenges in social support. The study underscores the complexities of family influences on health in a developing country context and advocates for culturally sensitive healthcare policies. Recommendations emphasize involving family units in health promotion and addressing the health needs of women based on specific family configurations.

Keywords: Family structure, women's health, healthcare access, Ethiopia

ISBN NR. : 978-625-5694-38-6

CAREGIVING RESPONSIBILITIES AND WOMEN'S HEALTH IN ETHIOPIAN HOUSEHOLDS

Res. Assoc. Mekonnen Gebre
Mekelle University, Ethiopia

Abstract

Focusing on caregiving responsibilities undertaken by women in Ethiopia, this study evaluates the physical and psychological toll of such roles on their health status. Using mixed-method approaches, including health assessments and interviews with 180 caregiving women, results indicate high prevalence of musculoskeletal disorders and mental fatigue linked to prolonged caregiving without sufficient support. The findings reveal that caregiving intensity, often unshared and unacknowledged, correlates with adverse health effects, emphasizing gender disparities in domestic labor. The study calls for social policy interventions aimed at distributing caregiving loads and establishing community-based support systems. It contributes critical insight into the health challenges faced by Ethiopian women caregivers and highlights the need for national recognition of unpaid caregiving labor.

Keywords: Caregiving, women's health, domestic labor, Ethiopia

ISBN NR. : 978-625-5694-38-6

WOMEN'S ACCESS TO FAMILY HEALTH RESOURCES IN EGYPTIAN COMMUNITIES

Vis. Scholar Nour Abdallah

Cairo University, Egypt**,**

Res. Scientist Heba El-Masry,

Cairo University, Egypt

Asst. Lec. Dina Fathi
Cairo University, Egypt

Abstract
This paper addresses the accessibility and utilization of family health resources by women in various Egyptian communities. Through a comprehensive survey of 350 women in urban and rural Egypt, the study assesses barriers such as socio-economic constraints, cultural norms, and healthcare infrastructure limitations. Results show that while urban women have better physical access to health facilities, both rural and urban women face knowledge gaps and social inhibitions impacting health-seeking behaviors. The study highlights the critical interplay between family influence, educational level, and economic status in determining health resource use. Policy implications call for tailored health education programs and improved healthcare delivery models to meet women's specific needs in Egypt. The research aids understanding of health disparities and informs strategies for equitable health resource distribution.

Keywords: Health resources, accessibility, Egyptian women, family influence

ISBN NR. : 978-625-5694-38-6

THE EFFECT OF FAMILY INTERVENTIONS ON WOMEN'S CHRONIC DISEASE MANAGEMENT IN EGYPT

Asst. Lec. Mona Salama,

Ain Shams University, Egypt

Clin. Res. Zeinab Nasser

Ain Shams University, Egypt

Abstract

This study evaluates the effectiveness of family-centered interventions in improving chronic disease management among Egyptian women. Chronic illnesses such as diabetes and hypertension are prevalent, yet management is often complicated by social and familial factors. Using a randomized controlled trial design, 200 women participated in a 12-month family support intervention focusing on education, adherence, and lifestyle modification. Intervention groups demonstrated significant improvement in clinical outcomes and self-reported health measures compared to control. The research confirms the pivotal role of family in enhancing chronic disease self-management and supports integrating family-based approaches into public health policies. Results contribute to chronic illness care discourse in Egypt, emphasizing culturally tailored intervention designs.

Keywords: Chronic disease, family intervention, disease management, Egypt

ISBN NR. : 978-625-5694-38-6

FAMILY INFLUENCES ON WOMEN'S MENTAL HEALTH IN SPAIN

Sr. Res. Lucia Martínez, Lecturer Carmen López, Acad. Coord. Pilar Sánchez
University of Barcelona, Spain

Abstract

This paper investigates family influences on mental health outcomes in women residing in Spain, focusing on emotional support and conflict dynamics. A mixed-method approach involving 280 women surveyed on family relations and mental health status reveals that positive family environments reduce depressive symptoms and anxiety. Conversely, familial conflicts and lack of support correlate with poor mental health indicators. The study discusses socio-cultural considerations including changing family structures and gender roles. It advocates for mental health services to incorporate family therapy and support networks as integral treatment components. The findings enrich literature on family-mental health interactions within European contexts and offer practical intervention suggestions.

Keywords: Mental health, family influence, women, Spain

ISBN NR. : 978-625-5694-38-6

WOMEN'S ACCESS TO HIGHER EDUCATION AND ITS IMPACT ON SOCIOECONOMIC EMPOWERMENT

Amina Khalil, Assoc. Prof. Dr. Layla Hassan, Dr. Nadia Safar
Department of Sociology and Gender Studies, University of Cairo, Cairo, Egypt

Abstract

Access to higher education plays a pivotal role in shaping women's empowerment, particularly in regions where gender disparities in education persist. This study explores how women's participation in higher education contributes to their socioeconomic empowerment in the Egyptian context. The research draws upon both qualitative and quantitative methods, including surveys and interviews with female graduates across various academic disciplines. The findings reveal that women who complete tertiary education exhibit higher employment rates, improved income stability, and greater representation in leadership roles compared to their counterparts without higher education. Moreover, access to higher education enhances women's decision-making power within families and communities, fostering gender equality in both domestic and professional spheres. Despite notable progress, challenges remain, including social resistance, financial constraints, and limited access to mentorship networks. The study emphasizes the need for inclusive educational policies that encourage female participation and provide support mechanisms such as scholarships, childcare facilities, and flexible learning models. These interventions can help close the gender gap and strengthen women's contributions to national development. Ultimately, women's access to higher education serves as a critical catalyst for transforming traditional gender roles and promoting sustainable socioeconomic progress.

Keywords: Women's empowerment, Higher education, Gender equality, Socioeconomic development

ISBN NR. : 978-625-5694-38-6

THE ROLE OF EDUCATIONAL POLICIES IN PROMOTING GIRLS' LITERACY RATES IN THE MIDDLE EAST

Dr. Fatima Al-Rashid, Asst. Prof. Dr. Noor Abdullah
Department of Educational Policy and Development, King Saud University, Riyadh, Saudi Arabia

Abstract

This paper investigates how educational policies across Middle Eastern nations influence the literacy rates of girls and young women. Literacy remains a fundamental building block for social and economic progress, yet gender-based disparities persist in several regions. Through comparative analysis of policy frameworks in Saudi Arabia, Jordan, and Oman, this study evaluates the effectiveness of government-led initiatives aimed at improving female literacy. The research highlights the significance of inclusive policy reforms, such as gender-sensitive curricula, targeted funding for rural education, and teacher training programs that address cultural biases. Findings suggest that countries adopting holistic educational strategies—integrating community engagement and local partnerships—demonstrate marked improvements in literacy rates among girls. However, persistent challenges such as early marriage, poverty, and restrictive cultural attitudes continue to limit access. The study concludes that sustainable progress in female literacy requires continuous policy evaluation, increased investment in teacher development, and broader societal awareness of the benefits of women's education. Empowering girls through literacy not only enhances their personal agency but also contributes significantly to regional development and social stability.

Keywords: Educational policy, Female literacy, Middle East, Gender equality

ISBN NR. : 978-625-5694-38-6

INTEGRATING TECHNOLOGY IN FEMALE EDUCATION: CHALLENGES AND OPPORTUNITIES

Assoc. Prof. Dr. Sara Mansour, Huda Karim
Faculty of Education and Information Technology, University of Baghdad, Baghdad, Iraq

Abstract

The integration of technology in education has the potential to revolutionize learning environments, particularly for women in developing regions. This research investigates the challenges and opportunities associated with using digital tools in female education within Iraq. Data were collected through classroom observations, interviews with educators, and surveys of female students in secondary and tertiary institutions. The study identifies several barriers, including limited internet access, insufficient digital infrastructure, and sociocultural resistance to women's use of technology. Despite these constraints, technological integration has demonstrated significant benefits, such as enhanced learning flexibility, improved access to educational resources, and increased student engagement. The findings indicate that blended learning models and online platforms can bridge educational gaps for women, particularly in rural and conservative communities. However, achieving these benefits requires comprehensive policy reforms, teacher training in digital pedagogy, and investment in technological infrastructure. The research concludes that empowering women through digital education not only enhances academic outcomes but also supports broader goals of social inclusion and national development.

Keywords: Technology in education, Female empowerment, Digital learning, Iraq

ISBN NR. : 978-625-5694-38-6

EXPLORING THE EFFECTS OF CULTURAL NORMS ON WOMEN'S EDUCATIONAL ATTAINMENT

Amal Nasser, Reem Al-Khatib, Laila Hussein
Department of Sociology and Anthropology, University of Jordan, Amman, Jordan

Abstract

Cultural norms play a profound role in shaping women's access to and participation in education, particularly in societies where traditional values strongly influence gender roles. This study examines how cultural expectations impact women's educational attainment in Jordanian society. Using ethnographic fieldwork, interviews, and secondary data analysis, the research identifies multiple layers of influence, including family attitudes, religious interpretations, and societal expectations surrounding women's roles in marriage and work. The findings reveal that while many families value education for women, deep-rooted cultural beliefs often prioritize domestic responsibilities over academic aspirations. Furthermore, social stigma against co-educational environments and mobility restrictions hinder female participation in higher education. Nevertheless, recent social changes and increased government advocacy for women's education have led to gradual shifts in perceptions, particularly among younger generations. The paper suggests that culturally sensitive policy interventions—such as awareness campaigns, female mentorship programs, and community engagement initiatives—can mitigate traditional barriers and enhance educational outcomes for women.

Keywords: Cultural norms, Women's education, Gender roles, Jordan

ISBN NR. : 978-625-5694-38-6

IMPACT OF EARLY CHILDHOOD EDUCATION ON GIRLS' LONG-TERM ACADEMIC SUCCESS

Salma Fouad
Department of Early Childhood Education, Alexandria University, Alexandria, Egypt

Abstract

Early childhood education (ECE) serves as a foundational stage that significantly influences future academic performance, particularly for girls in developing nations. This study explores how quality early education affects girls' cognitive, emotional, and social development, ultimately shaping their long-term academic success. Drawing on longitudinal data from educational institutions in Egypt, the research examines variables such as teacher qualifications, parental involvement, and access to learning materials. Findings reveal that girls who participate in well-structured ECE programs demonstrate higher literacy and numeracy levels in later grades and exhibit stronger confidence and problem-solving abilities. The research also highlights how gender-responsive curricula and nurturing environments can counteract traditional stereotypes that limit girls' aspirations. However, disparities in access remain, particularly in rural areas where cultural and financial constraints persist. The study advocates for policy frameworks that expand ECE accessibility, improve teacher training, and integrate parental education programs to ensure sustainable progress. Ultimately, investing in early childhood education yields long-term dividends in promoting gender equality and academic achievement among girls.

Keywords: Early childhood education, Girls' education, Academic success, Gender equality

ISBN NR. : 978-625-5694-38-6

WOMEN IN STEM EDUCATION: BARRIERS AND STRATEGIES FOR INCLUSION

Assis. Prof. Dr. Yasmin Zaid
Department of Engineering Education, University of Basra, Basra, Iraq

Abstract

Women's participation in STEM (Science, Technology, Engineering, and Mathematics) remains disproportionately low despite global efforts to promote gender equality in education and employment. This study investigates the barriers that prevent women from fully engaging in STEM fields within Iraq and proposes strategies for improving inclusion. Through surveys of female students, interviews with faculty, and institutional data analysis, the research identifies key challenges such as gender stereotypes, lack of mentorship, limited career awareness, and institutional bias. Cultural expectations and societal perceptions of STEM as a male-dominated field further exacerbate these barriers. However, the study also highlights successful initiatives, including female STEM clubs, scholarship programs, and awareness campaigns that encourage girls to pursue scientific education. The findings underscore the importance of fostering supportive environments through policy reforms, inclusive teaching methods, and industry partnerships. Empowering women in STEM not only enhances innovation and productivity but also contributes to the broader advancement of national development. The paper concludes with a call for continued investment in mentorship, policy advocacy, and gender-sensitive educational reforms to achieve lasting inclusion.

Keywords: Women in STEM, Gender inclusion, Educational reform, Iraq

ISBN NR. : 978-625-5694-38-6

WOMEN'S MENTAL HEALTH: CHALLENGES AND INTERVENTIONS

Dr. Nigar Aliyeva, Assoc. Prof. Dr. Aysel Mammadova, Dr. Leyla Hasanova
Azerbaijan Medical University, Faculty of Public Health, Baku, Azerbaijan

Abstract:
Women's mental health represents a critical area of public health that encompasses biological, psychological, and sociocultural dimensions. Across the world, women face distinct mental health challenges influenced by gender roles, hormonal fluctuations, social inequalities, and exposure to violence or discrimination. This study examines the prevalence of depression, anxiety, and post-traumatic stress disorder among women and evaluates intervention strategies aimed at improving psychological well-being. The research integrates data from clinical case studies and national surveys to identify risk factors such as poverty, limited healthcare access, and stigma surrounding mental illness. Furthermore, it explores the effectiveness of community-based mental health programs and digital therapy platforms that empower women to seek early diagnosis and treatment. The findings highlight that multidisciplinary interventions combining psychological counseling, social support, and pharmacological care yield the most sustainable outcomes. Additionally, the study underscores the importance of gender-sensitive health policies, workplace mental health promotion, and awareness campaigns in reducing barriers to care. Ultimately, addressing women's mental health requires both systemic reforms and culturally sensitive approaches that respect women's autonomy and lived experiences.

Keywords: women's mental health, gender inequality, psychological interventions, depression

ISBN NR. : 978-625-5694-38-6

MATERNAL HEALTHCARE ACCESSIBILITY AND OUTCOMES IN RURAL COMMUNITIES

Dr. Elvin Mamedov, Assoc. Prof. Dr. Sara Rustamova, Kamala Aliyeva
Baku State University, Department of Public Health and Nursing, Baku, Azerbaijan

Abstract:
Maternal healthcare accessibility remains a significant determinant of women's health and infant survival, particularly in rural communities. This research investigates disparities in maternal healthcare utilization and evaluates their effects on maternal and neonatal outcomes. Using a cross-sectional design, data were collected from healthcare centers in rural Azerbaijan, focusing on prenatal visits, skilled birth attendance, and postnatal care. Findings indicate that women in remote areas face considerable challenges including long distances to healthcare facilities, financial constraints, lack of transportation, and limited awareness about maternal health services. The absence of trained healthcare professionals further exacerbates these issues. The study also assesses government and NGO-led initiatives aimed at reducing maternal mortality through mobile clinics and telemedicine programs. Results demonstrate that community-based midwifery programs and educational outreach significantly improve healthcare access and maternal well-being. Policy implications suggest the need for sustainable healthcare infrastructure investment and empowerment of local female healthcare workers to enhance maternal care quality and coverage.

Keywords: maternal health, rural healthcare, accessibility, neonatal outcomes

ISBN NR. : 978-625-5694-38-6

THE ROLE OF NUTRITION IN WOMEN'S REPRODUCTIVE HEALTH

Assoc. Prof. Dr. Zhibek Nurzhanova, Dr. Aigerim Akhmetova
Al-Farabi Kazakh National University, Faculty of Biology and Biotechnology, Almaty, Kazakhstan

Abstract:
Nutrition plays a pivotal role in maintaining women's reproductive health, influencing hormonal balance, menstrual regularity, fertility, and pregnancy outcomes. This study explores the interrelationship between dietary patterns and reproductive function, emphasizing the importance of micronutrients such as iron, folic acid, zinc, and vitamin D. A sample of 400 women aged 18–45 was surveyed to assess their dietary habits, body mass index (BMI), and reproductive health indicators. The research found that poor nutritional intake, obesity, and vitamin deficiencies contribute significantly to conditions such as polycystic ovary syndrome (PCOS), infertility, and gestational complications. Conversely, adherence to a balanced diet rich in whole grains, fruits, vegetables, and lean proteins was associated with enhanced reproductive performance and hormonal stability. Public health initiatives promoting nutrition education and dietary supplementation are essential for reducing reproductive health risks. The study concludes that integrating nutritional counseling into routine gynecological care can significantly improve women's reproductive outcomes and overall well-being.

Keywords: reproductive health, nutrition, fertility, hormonal balance

ISBN NR. : 978-625-5694-38-6

GENDER DISPARITIES IN HEALTHCARE UTILIZATION AMONG WOMEN

Anara Beketova, Zamira Omarova, Dr. Gulzada Yesbergenova
Nazarbayev University, School of Medicine, Astana, Kazakhstan

Abstract:
Healthcare utilization is a vital indicator of social equity, yet gender disparities persist, affecting women's access to essential medical services. This study examines patterns of healthcare use among women across different age groups and socioeconomic backgrounds. Quantitative data collected from national health surveys were analyzed to evaluate factors such as education level, income, urban–rural residence, and cultural norms. Results reveal that despite universal healthcare policies, women often delay seeking medical attention due to caregiving burdens, social stigma, or financial dependency. Cultural expectations that prioritize family needs over personal health further limit service utilization. The research highlights the need for gender-sensitive health promotion strategies that address structural inequalities and improve awareness about preventive care. Training healthcare providers in gender-responsive approaches and expanding women-friendly health centers are also recommended. By addressing these disparities, policymakers can promote equitable access to healthcare and enhance women's long-term health outcomes.

Keywords: gender disparity, healthcare access, women's health, health equity

ISBN NR. : 978-625-5694-38-6

IMPACT OF PHYSICAL ACTIVITY ON WOMEN'S CARDIOVASCULAR HEALTH

Prof. Dr. Farida Bensalem, Dr. Amina Zerrouki
University of Algiers, Faculty of Medicine, Department of Physiology, Algiers, Algeria

Abstract:
Cardiovascular diseases (CVD) remain the leading cause of mortality among women worldwide, yet preventive measures are often overlooked. This study evaluates the effects of regular physical activity on cardiovascular health indicators among women aged 25–60. Through a 12-month observational program involving 250 participants, data were collected on blood pressure, cholesterol levels, body mass index, and cardiac function. The results demonstrated significant improvements in cardiovascular fitness and lipid profiles among women engaging in at least 150 minutes of moderate exercise per week. Furthermore, physical activity was associated with reduced stress levels and improved mental well-being, emphasizing its holistic benefits. Despite clear evidence, social barriers such as time constraints, cultural norms, and lack of safe exercise spaces hinder women's participation. The study advocates for public health policies that promote female-oriented exercise programs and community fitness initiatives. Encouraging physical activity can substantially reduce cardiovascular risk and improve quality of life for women globally.

Keywords: cardiovascular health, physical activity, women's wellness, prevention

ISBN NR. : 978-625-5694-38-6

WOMEN'S HEALTH EDUCATION AND PREVENTION STRATEGIES FOR CHRONIC DISEASES

Lila Hamidi, Nadia Bouzid
University of Oran 1, Faculty of Public Health, Oran, Algeria

Abstract:
Chronic diseases such as diabetes, hypertension, and cancer significantly impact women's health and quality of life. Effective prevention and education strategies are essential to mitigate these burdens. This study analyzes the effectiveness of community-based health education programs in increasing awareness and preventive behaviors among women aged 30–65. Using a mixed-methods approach, data were gathered through surveys, interviews, and health records from local clinics. Findings indicate that women who participated in structured education sessions demonstrated improved health literacy, better dietary habits, and higher rates of preventive screenings. Moreover, integrating culturally sensitive materials and peer support networks enhanced engagement and sustained behavioral change. The study recommends incorporating chronic disease prevention modules into national women's health programs and promoting regular monitoring of health indicators. Empowering women through education is a critical tool for breaking the cycle of chronic illness and fostering long-term community well-being.

Keywords: chronic diseases, women's health education, prevention, health literacy

ISBN NR. : 978-625-5694-38-6

PSYCHOSOCIAL FACTORS AFFECTING WOMEN'S HEALTH OUTCOMES

Assoc. Prof. Dr. Houda Zidane, Dr. Fatiha Mansour
University of Tunis El Manar, Faculty of Humanities and Social Sciences, Tunis, Tunisia

Abstract:
Women's health outcomes are profoundly influenced by psychosocial factors including stress, social support, employment conditions, and family dynamics. This research investigates how these variables interact to shape women's physical and mental health across different life stages. Utilizing qualitative and quantitative methods, data were collected from 300 women representing diverse socioeconomic backgrounds. The study found that high stress levels, limited autonomy, and lack of social support were strongly correlated with poor mental health, chronic fatigue, and psychosomatic symptoms. Conversely, strong community ties and empowerment programs significantly improved coping capacity and overall well-being. The findings highlight the necessity of integrating psychosocial care into primary healthcare systems, ensuring that women receive comprehensive, person-centered support. Addressing these factors not only enhances individual health but also strengthens family and societal resilience. The study concludes that holistic health approaches that consider emotional, social, and economic contexts are essential for advancing women's health equity.

Keywords: psychosocial factors, women's health, social support, stress management

ISBN NR. : 978-625-5694-38-6

WOMEN'S ACCESS TO QUALITY MATERNAL HEALTHCARE IN RURAL AREAS

Dr. Leyla Mammadova, Dr. Kamila Hasanova
Department of Public Health, Baku State University, Baku, Azerbaijan

Abstract

Access to quality maternal healthcare remains a critical challenge for women living in rural regions. Despite significant global advancements in healthcare systems, women in remote areas continue to face multiple barriers to adequate maternal services. This study explores the key determinants that affect women's access to quality maternal healthcare, focusing on structural, socio-economic, and cultural dimensions. Data were collected through structured interviews and health facility assessments conducted in rural Azerbaijan. Findings revealed that limited transportation infrastructure, shortage of skilled healthcare personnel, and insufficient medical equipment significantly contribute to maternal health disparities. Moreover, cultural norms and lack of awareness about antenatal and postnatal care further restrict healthcare utilization among rural women. The study emphasizes the importance of community-based interventions, mobile health clinics, and education campaigns aimed at empowering women to seek timely and appropriate maternal care. Policy recommendations include increasing investment in rural healthcare facilities, training midwives, and improving referral systems to higher-level hospitals. The findings underline the urgent need for targeted policies to bridge the healthcare gap between urban and rural populations. Enhancing women's access to quality maternal healthcare is essential not only for reducing maternal mortality but also for fostering healthier families and communities.

Keywords: maternal health, rural women, healthcare access, reproductive health

ISBN NR. : 978-625-5694-38-6

THE IMPACT OF STRESS ON WOMEN'S MENTAL HEALTH IN URBAN SETTINGS

Dr. Aigul Sadykova, Assoc. Prof. Dr. Zarina Beketova
Faculty of Psychology, Al-Farabi Kazakh National University, Almaty, Kazakhstan

Abstract

Urban environments present unique stressors that significantly impact women's mental health and overall well-being. This study examines the relationship between chronic stress and psychological disorders among urban women in Kazakhstan. A mixed-methods approach was employed, combining quantitative surveys with qualitative interviews involving 250 participants from major urban centers. Results indicate that occupational stress, family responsibilities, and societal expectations are major contributors to anxiety, depression, and sleep disorders. Furthermore, economic instability and limited social support networks exacerbate mental health challenges. The research highlights that women working in high-demand professions are at higher risk of burnout and emotional exhaustion. However, the study also identifies resilience factors such as strong social bonds, regular physical activity, and mindfulness practices that mitigate the effects of stress. Recommendations include implementing workplace mental health programs, expanding access to counseling services, and promoting awareness campaigns focused on self-care and stress management. Addressing women's mental health in urban settings requires an integrated approach that acknowledges gender-specific stressors and supports preventive strategies.

Keywords: stress, women's mental health, urbanization, anxiety

ISBN NR. : 978-625-5694-38-6

NUTRITIONAL INTERVENTIONS TO IMPROVE WOMEN'S REPRODUCTIVE HEALTH OUTCOMES

Dr. Amira Benaissa
Department of Nutrition and Dietetics, University of Algiers, Algiers, Algeria

Abstract

Reproductive health outcomes among women are closely linked to nutritional status, yet dietary deficiencies continue to pose significant risks in many developing regions. This research investigates the effectiveness of targeted nutritional interventions in improving reproductive health indicators among women in Algeria. The study assessed the impact of micronutrient supplementation, dietary counseling, and community-based nutrition programs on reproductive outcomes including fertility, pregnancy complications, and anemia prevalence. Data were collected from 300 women of reproductive age through biochemical analysis and dietary recall methods. Results demonstrated a substantial improvement in hemoglobin levels, reduction in preterm births, and increased conception rates among participants who adhered to the intervention programs. Nutritional education was found to be a crucial component in promoting sustainable dietary behavior changes. The study concludes that integrating nutrition-focused strategies within reproductive healthcare systems can significantly enhance women's health outcomes. Policymakers should prioritize women's nutrition through fortified food programs and awareness initiatives that address both biological and socio-economic factors influencing dietary habits.

Keywords: nutrition, reproductive health, women's health, micronutrients

ISBN NR. : 978-625-5694-38-6

GENDER INEQUITIES IN HEALTHCARE UTILIZATION AMONG WOMEN IN KAZAKHSTAN

Dr. Aigul Nurmagambetova, Dr. Saltanat Alzhanova, Dr. Zhannat Kassenova
School of Public Health, Nazarbayev University, Astana, Kazakhstan

Abstract

Despite advances in healthcare systems, gender-based disparities in healthcare access and utilization persist in Kazakhstan. This study explores the multifaceted causes of inequality in healthcare utilization among women, focusing on socio-economic status, regional disparities, and gender roles. A cross-sectional survey involving 600 women from various socio-economic backgrounds revealed that women in rural areas and lower-income groups face the highest levels of inequality in accessing healthcare services. Cultural stigmas surrounding reproductive health, limited decision-making power within families, and economic dependency were also identified as key barriers. Statistical analysis further demonstrated that education level is a strong predictor of healthcare-seeking behavior among women. The study advocates for gender-sensitive healthcare reforms that address social and structural inequalities. Recommendations include expanding health insurance coverage, providing mobile health services in underserved areas, and strengthening community health education programs. Promoting gender equity in healthcare utilization is vital for improving public health outcomes and achieving sustainable development goals in Kazakhstan.

Keywords: gender inequality, healthcare access, women, Kazakhstan

ISBN NR. : 978-625-5694-38-6

THE ROLE OF EXERCISE IN PREVENTING CARDIOVASCULAR DISEASES IN WOMEN

Dr. Zahra Hamadi, Dr. Nadia Belaid
Department of Sports Medicine, University of Oran, Oran, Algeria

Abstract
Cardiovascular diseases (CVDs) remain the leading cause of mortality among women worldwide. This study investigates the preventive role of exercise in reducing cardiovascular risk factors among women in Algeria. A 12-month intervention involving 200 women aged 30–60 was conducted to evaluate the effects of aerobic and resistance training on blood pressure, cholesterol levels, and body composition. The findings demonstrated significant reductions in LDL cholesterol and systolic blood pressure, along with improvements in HDL cholesterol and overall cardiovascular endurance. Participants who maintained consistent exercise routines exhibited better metabolic health and reduced obesity-related risk factors. The study highlights the importance of physical activity as a non-pharmacological approach to CVD prevention. It further emphasizes the need for public health policies that encourage active lifestyles through community-based fitness programs and accessible exercise facilities. Promoting awareness about women's cardiovascular health and integrating preventive exercise programs into routine medical care can significantly reduce disease prevalence.

Keywords: cardiovascular disease, women's health, exercise, prevention

ISBN NR. : 978-625-5694-38-6

EFFECTIVENESS OF WOMEN'S HEALTH EDUCATION PROGRAMS IN ALGERIA

Dr. Fadila Karim
Department of Health Promotion, University of Algiers 2, Algiers, Algeria

Abstract

Health education programs play a crucial role in enhancing women's health literacy and promoting positive health behaviors. This study evaluates the effectiveness of women's health education initiatives implemented across Algeria between 2019 and 2023. Using a longitudinal design, the research analyzed the impact of educational workshops, media campaigns, and community outreach activities on women's awareness and practices related to reproductive health, nutrition, and disease prevention. Data collected from 500 participants showed significant improvements in knowledge about maternal care, contraception, and cancer screening practices. Moreover, a notable increase in health-seeking behavior was observed among women exposed to these programs. The study underscores that culturally adapted educational materials and local female educators significantly improve program effectiveness. Integrating health education into existing healthcare systems and ensuring ongoing evaluation are recommended for sustained outcomes. Strengthening such programs can empower women to make informed decisions and contribute to the overall improvement of community health standards.

Keywords: health education, women, Algeria, public health

ISBN NR. : 978-625-5694-38-6

PSYCHOSOCIAL DETERMINANTS OF WOMEN'S HEALTH IN ALGERIAN POPULATIONS

Assoc. Prof. Dr. Samira Khelifa, Dr. Hafsa Ghedira, Dr. Leila Bouzid, Dr. Samira Djelloul
Department of Sociology and Public Health, University of Constantine 1, Constantine, Algeria

Abstract
Women's health is influenced not only by biological factors but also by psychosocial determinants such as social support, economic stability, and gender roles. This study explores the interrelationship between psychosocial variables and health outcomes among Algerian women. A mixed-method approach was utilized, combining surveys with focus group discussions among 400 women aged 20–55 from urban and rural settings. Results indicate that social isolation, unemployment, and exposure to gender-based discrimination are strongly associated with poor physical and mental health indicators. Conversely, women with strong family ties and community involvement exhibited higher levels of psychological well-being and health satisfaction. The study concludes that psychosocial determinants play a critical role in shaping women's health behaviors and access to healthcare services. Policy implications include developing mental health support systems, community-based counseling, and economic empowerment initiatives to enhance women's resilience. Addressing these determinants holistically is essential for advancing gender equity in health outcomes.

Keywords: psychosocial factors, women's health, Algeria, gender roles

ISBN NR. : 978-625-5694-38-6

EVALUATION OF REPRODUCTIVE HEALTH SERVICES AMONG WOMEN IN CHINA

Dr. Wenjing Liu, Dr. Xiaohui Zhang
Department of Public Health, Peking University, Beijing, China

Abstract

Reproductive health services are vital for ensuring the well-being of women throughout their reproductive life stages. This study evaluates the accessibility, quality, and utilization of reproductive health services among women in different regions of China. Using a cross-sectional survey of 800 women, the research assessed satisfaction levels, service availability, and barriers to access. Findings revealed substantial regional disparities, with rural women facing limited access to skilled healthcare professionals and modern contraceptive methods. While urban areas demonstrated improved service quality, gaps remained in patient education and privacy protection. The study highlights that socio-economic status and educational attainment significantly affect service utilization. Recommendations include enhancing rural health infrastructure, training healthcare personnel in culturally sensitive communication, and implementing policy frameworks that prioritize women's reproductive rights. The integration of digital health platforms and mobile applications can further improve awareness and service delivery.

Keywords: reproductive health, women, China, healthcare services

ISBN NR. : 978-625-5694-38-6

ADDRESSING MENOPAUSAL HEALTH ISSUES IN MIDDLE-AGED CHINESE WOMEN

Lifen Chen, Yan Zhao, MEILIN WANG
School of Medicine, Shanghai Jiao Tong University, Shanghai, China

Abstract

Menopause marks a significant transition in women's lives, often accompanied by various physical and psychological challenges. This study examines the prevalence, management, and awareness of menopausal health issues among middle-aged Chinese women. Data collected from 500 participants revealed that common symptoms include hot flashes, insomnia, mood swings, and joint pain. Despite the availability of medical interventions, many women lack adequate knowledge and access to menopause-related healthcare. Traditional beliefs and social stigma often prevent open discussions about menopausal symptoms. The study found that women who engaged in lifestyle modifications such as regular exercise, balanced diet, and stress management reported improved quality of life. Hormone replacement therapy (HRT) remains underutilized due to misconceptions and fear of side effects. The research advocates for increased public education campaigns, healthcare provider training, and community-based support networks to promote holistic menopausal care. Addressing menopause as a vital aspect of women's health will enhance well-being and longevity.

Keywords: menopause, women's health, China, hormone therapy**

ISBN NR. : 978-625-5694-38-6

WOMEN'S ACCESS TO EDUCATION AND SOCIOECONOMIC EMPOWERMENT IN KAZAKHSTAN

Assoc. Prof. Dr. Gulnara Sadykova
Department of Sociology, Al-Farabi Kazakh National University, Almaty, Kazakhstan

Dr. Aida Nurmagambetova
Faculty of Education, Nazarbayev University, Astana, Kazakhstan

Abstract

This study explores the intricate relationship between women's access to education and their socioeconomic empowerment in Kazakhstan. Drawing upon quantitative and qualitative data from national surveys and interviews with women from both urban and rural regions, the research highlights how education serves as a catalyst for women's autonomy and participation in the workforce. The paper discusses how post-Soviet educational policies have contributed to closing the gender gap in primary and secondary schooling, yet challenges persist in higher education and professional advancement. Cultural expectations, traditional gender roles, and economic inequalities continue to hinder women's full empowerment, particularly in rural communities. The research further examines governmental and non-governmental initiatives aimed at increasing female educational participation and vocational training opportunities. Findings reveal that educated women are more likely to engage in entrepreneurship, decision-making, and leadership positions, contributing positively to Kazakhstan's sustainable development goals. The study concludes that targeted educational reforms, mentorship programs, and inclusive policy design are vital to ensuring that education continues to function as a tool for women's socioeconomic empowerment.

Keywords: Women's education, socioeconomic empowerment, gender equality, Kazakhstan

ISBN NR. : 978-625-5694-38-6

CHALLENGES TO GIRLS' EDUCATION IN RURAL KAZAKHSTAN: CULTURAL AND ECONOMIC PERSPECTIVES

Altynai Baimukhanova
Department of Educational Sciences, L.N. Gumilyov Eurasian National University, Astana, Kazakhstan

Abstract

This paper investigates the persistent barriers to girls' education in rural Kazakhstan, focusing on the intertwined cultural and economic factors that shape educational inequality. Despite significant national progress in improving overall literacy rates, rural areas continue to experience a gendered divide in access to schooling. The study utilizes mixed methods, including ethnographic observation and structured interviews with students, parents, and teachers, to uncover how patriarchal traditions, early marriage practices, and economic hardships restrict girls' opportunities. Findings reveal that family expectations often prioritize domestic labor over academic achievement, while financial limitations further constrain access to transportation and school resources. Government initiatives such as scholarship programs and digital learning platforms are discussed as potential solutions, though their implementation remains inconsistent. The research argues that community engagement and culturally responsive policy frameworks are essential for addressing these deep-rooted challenges. Empowering local women as educators and role models can also shift social perceptions and encourage sustained female participation in education.

Keywords: Rural education, gender disparity, cultural norms, Kazakhstan

ISBN NR. : 978-625-5694-38-6

THE ROLE OF EDUCATION IN PROMOTING GENDER EQUALITY IN RUSSIAN SCHOOLS

Dr. Elena Petrova
Faculty of Social Sciences, Moscow State Pedagogical University, Moscow, Russia

Abstract
This study examines the pivotal role of education in fostering gender equality within Russian schools. Through an analysis of educational curricula, teacher attitudes, and classroom practices, the research assesses how gender stereotypes are perpetuated or challenged in contemporary Russian education. The paper traces the evolution of gender discourse from the Soviet era to present-day reforms, noting the gradual shift toward inclusive pedagogy. However, traditional gender expectations continue to influence subject selection, with boys overrepresented in STEM disciplines and girls more concentrated in the humanities. Data from interviews with educators and students suggest that while policy reforms advocate equality, implicit biases and outdated teaching materials limit their impact. The study highlights the importance of teacher training programs that address gender sensitivity and equitable representation in learning environments. By incorporating gender-responsive education, schools can play a transformative role in shaping attitudes toward equality and empowering both male and female students to pursue diverse career paths.

Keywords: Gender equality, Russian schools, education policy, pedagogy

ISBN NR. : 978-625-5694-38-6

IMPACT OF EDUCATIONAL REFORMS ON WOMEN'S PARTICIPATION IN HIGHER EDUCATION IN RUSSIA

Tatiana Kuznetsova
Institute of Education Policy, Saint Petersburg State University, Saint Petersburg, Russia

Prof. Dr. Ludmila Ivanova
Department of Sociology, Moscow State University, Moscow, Russia

Abstract

This paper evaluates the impact of recent educational reforms on women's participation in higher education in Russia. Over the past two decades, policy changes aimed at modernizing the higher education system have reshaped academic structures, funding mechanisms, and access criteria. Using national enrollment statistics and qualitative interviews with female students and faculty, the study explores how these reforms have influenced gender representation across academic disciplines. Results indicate that women's enrollment has significantly increased, particularly in humanities and social sciences, yet gender gaps persist in STEM fields. Socioeconomic disparities and regional inequalities also affect women's ability to access and complete higher education. The study argues that while structural reforms have improved opportunities, cultural perceptions of gender roles continue to act as barriers. Recommendations include the creation of mentorship programs, scholarship incentives for women in underrepresented fields, and gender-inclusive university policies that promote work–study balance. The paper concludes that sustained reform and cultural transformation are necessary for genuine gender parity in Russian higher education.

Keywords: Higher education, gender participation, educational reform, Russia

ISBN NR. : 978-625-5694-38-6

WOMEN'S EDUCATIONAL ATTAINMENT AND EMPLOYMENT OUTCOMES IN PAKISTAN

Dr. Ayesha Khan
Department of Economics, University of Punjab, Lahore, Pakistan

Assoc. Prof. Dr. Samina Malik
Faculty of Social Policy, Quaid-i-Azam University, Islamabad, Pakistan

Abstract

This study investigates the link between women's educational attainment and employment outcomes in Pakistan, highlighting how education serves as a fundamental driver of women's participation in the labor market. Using national labor force data and field surveys, the paper explores how different levels of education affect employment type, wage distribution, and career progression among Pakistani women. Findings indicate that women with tertiary education are more likely to occupy managerial and professional positions, whereas those with limited schooling often remain confined to informal or low-wage sectors. The study identifies regional disparities, with urban women benefitting more from educational and employment opportunities than their rural counterparts. Additionally, socio-cultural constraints, mobility restrictions, and inadequate childcare facilities continue to limit female labor participation. The research calls for gender-sensitive labor policies, expanded vocational training, and flexible work arrangements to bridge the education-employment gap. Strengthening women's economic roles through education not only fosters individual empowerment but also contributes to national development.

Keywords: Women's employment, education, labor market, Pakistan

ISBN NR. : 978-625-5694-38-6

BARRIERS TO FEMALE EDUCATION IN PAKISTAN: SOCIO-CULTURAL AND POLICY CHALLENGES

Dr. Nadia Shah
Department of Education, University of Karachi, Karachi, Pakistan

Farah Ahmed
School of Social Development, Bahauddin Zakariya University, Multan, Pakistan

Abstract

This paper explores the enduring barriers that hinder female education in Pakistan, emphasizing socio-cultural traditions and policy inefficiencies. Despite multiple reform efforts, girls' enrollment and retention rates remain significantly lower than those of boys, particularly in rural and tribal regions. The study employs a mixed-methods approach, combining statistical analysis with interviews of educators and community leaders. Findings reveal that cultural attitudes favoring male education, early marriage, and domestic responsibilities impede girls' academic progress. Furthermore, weak policy implementation and limited resource allocation exacerbate these disparities. The paper highlights that while national education policies emphasize gender equality, their practical execution often fails due to inadequate monitoring and lack of community engagement. It suggests a multi-pronged strategy involving local advocacy, curriculum reform, and infrastructure investment to promote inclusive education. Education must be redefined not merely as a developmental tool but as a right essential for achieving social justice and sustainable progress.

Keywords: Female education, socio-cultural barriers, education policy, Pakistan

ISBN NR. : 978-625-5694-38-6

ADVANCING WOMEN'S EDUCATION THROUGH POLICY INITIATIVES IN ROMANIA

Dr. Elena Ionescu
Faculty of Political and Administrative Sciences, University of Bucharest, Bucharest, Romania

Abstract

This research examines the influence of educational policy initiatives on promoting women's access to and success in education in Romania. Following the country's post-communist transformation and EU integration, Romania has undertaken substantial reforms aimed at aligning its education system with European standards of gender equality and inclusion. The study analyzes government strategies, legislative frameworks, and EU-funded projects that target gender parity in education. Statistical data reveal a positive trend in female enrollment across all educational levels, though challenges persist in technical and vocational fields. Interviews with policymakers and educators show that institutional support mechanisms, mentorship programs, and scholarships have been effective in encouraging women's participation, particularly in STEM disciplines. However, persistent wage gaps and underrepresentation in academic leadership indicate the need for continued policy intervention. The research underscores that sustainable gender equality in education requires not only legal reforms but also cultural transformation and continuous monitoring.

Keywords: Education policy, gender equality, Romania, women's empowerment

ISBN NR. : 978-625-5694-38-6

WOMEN'S POLITICAL PARTICIPATION AND LEADERSHIP IN KAZAKHSTAN

Aigul Kuzhabekova, Dr. Zhanar Nurbayeva
Department of Political Science, Al-Farabi Kazakh National University, Almaty, Kazakhstan

Abstract
The participation of women in political life in Kazakhstan has evolved significantly since the nation's independence in 1991. This study explores the historical trajectory, structural challenges, and recent progress of women's political engagement and leadership in Kazakhstan. Drawing upon interviews with female politicians, policymakers, and civil society leaders, the paper highlights how socio-cultural traditions and institutional frameworks shape gender equality in political representation. Despite the adoption of gender quotas and international commitments, women's participation in higher political offices remains limited. The research reveals that traditional gender roles and systemic barriers continue to hinder equitable access to political power. However, the growing visibility of women in local councils and their involvement in national political discussions indicate a gradual transformation in societal attitudes. The study also analyzes how education, advocacy networks, and international collaborations contribute to the empowerment of Kazakhstani women. It concludes that sustainable progress requires structural reforms, targeted leadership programs, and public awareness campaigns that emphasize women's capacity for effective governance.

Keywords: women's leadership, Kazakhstan politics, gender equality, political participation

ISBN NR. : 978-625-5694-38-6

THE ROLE OF WOMEN'S ORGANIZATIONS IN POLITICAL EMPOWERMENT IN KAZAKHSTAN

Dr. Dinara Kassenova, Assoc. Prof. Dr. Saltanat Tleugazy
Institute of Social Development Studies, Nazarbayev University, Astana, Kazakhstan

Abstract

This paper investigates how women's organizations in Kazakhstan contribute to the enhancement of female political empowerment. Over the past three decades, Kazakhstan has witnessed the emergence of numerous NGOs and advocacy groups focusing on gender equality and women's rights. Through qualitative analysis of case studies and policy initiatives, the study identifies the mechanisms through which these organizations influence public policy and political participation. Findings suggest that women's organizations serve as crucial intermediaries between civil society and the state, providing leadership training, networking opportunities, and advocacy platforms. They have played a pivotal role in promoting gender-sensitive legislation and raising awareness of women's leadership potential. Nonetheless, limited funding, bureaucratic constraints, and political pressures remain major obstacles. The study emphasizes the importance of creating supportive environments that allow these organizations to operate independently and effectively. Strengthening collaboration among NGOs, academic institutions, and government agencies could further foster inclusive governance and democratic participation among women.

Keywords: women's organizations, empowerment, Kazakhstan, political reform

ISBN NR. : 978-625-5694-38-6

GENDER AND POLITICS: WOMEN'S POLITICAL ENGAGEMENT IN RUSSIA

Anastasia Morozova, Irina Volkov
Faculty of Political Science, Lomonosov Moscow State University, Moscow, Russia

Abstract

The study explores the dynamics of women's political engagement in contemporary Russia, focusing on both formal political structures and informal civic activism. Despite a constitutional commitment to gender equality, Russian politics remains heavily male-dominated. Using a mixed-methods approach that combines statistical data and interviews, this paper examines factors influencing women's representation at local and national levels. Findings indicate that while women are active in grassroots movements and social advocacy, they face significant barriers in accessing formal political power. Cultural stereotypes, patriarchal political networks, and limited institutional support impede their advancement. Nevertheless, the growing number of young women entering political education and public service reflects a gradual yet notable shift. The study also discusses the role of social media in amplifying women's political voices and fostering solidarity across regions. Ultimately, empowering women in Russian politics requires structural change, mentorship opportunities, and public policies promoting gender inclusivity within governance.

Keywords: gender studies, women in politics, Russia, political engagement

ISBN NR. : 978-625-5694-38-6

THE IMPACT OF SOCIAL POLICIES ON WOMEN'S LEADERSHIP IN RUSSIA

Dr. Olga Dmitrieva, Dr. Maria Ivanova
Department of Sociology and Public Policy, Saint Petersburg State University, Saint Petersburg, Russia

Abstract

This paper examines the relationship between social policy development and women's leadership in Russia. It explores how governmental welfare programs, maternity policies, and employment support measures shape women's opportunities to participate in leadership roles. The study uses a policy analysis framework supported by empirical data from regional governance structures. Findings indicate that while social policies have improved women's access to education and employment, they often reinforce traditional gender roles that limit leadership advancement. For instance, maternity leave policies, though beneficial, can unintentionally hinder women's long-term career progression. The paper argues that inclusive policy reform must address the systemic biases embedded in the socio-economic structure. Encouraging flexible work arrangements, mentorship programs, and gender-balanced recruitment in public institutions are essential for fostering leadership equality. The research concludes that progressive social policies, combined with cultural transformation, are key to enabling a new generation of female leaders in Russia.

Keywords: social policy, gender leadership, Russia, women's empowerment

ISBN NR. : 978-625-5694-38-6

CHALLENGES TO WOMEN'S POLITICAL PARTICIPATION IN PAKISTAN

Assis. Prof. Dr. Sana Riaz, Prof. Dr. Amina Chaudhry
Department of Political Science, University of the Punjab, Lahore, Pakistan

Abstract

Women's political participation in Pakistan faces numerous structural, cultural, and institutional barriers despite constitutional guarantees of equality. This research investigates the socio-political challenges that limit women's engagement in Pakistan's political landscape. Drawing from surveys and policy analysis, the paper identifies factors such as patriarchal norms, limited education, and economic dependency as major hindrances. Political parties often exhibit tokenistic inclusion, granting symbolic roles without genuine decision-making power. Moreover, the prevalence of gender-based violence and societal stigmatization discourages women from public involvement. However, recent years have seen positive developments, including the establishment of reserved seats for women and the rise of women-led civil movements. The study argues that real empowerment requires reforming party structures, promoting gender awareness, and strengthening local governance mechanisms. Empowering women politically is essential not only for equity but also for sustainable democratic development in Pakistan.

Keywords: women's rights, political participation, Pakistan, gender equality

ISBN NR. : 978-625-5694-38-6

WOMEN'S ADVOCACY AND POLICY REFORMS IN PAKISTAN

Nadia Farooq, Rabia Mahmood
Center for Gender Policy Studies, Quaid-i-Azam University, Islamabad, Pakistan

Abstract

This paper analyzes the evolution and effectiveness of women's advocacy movements in shaping policy reforms in Pakistan. It explores the interplay between civil society activism and governmental policymaking in promoting women's rights and political inclusion. Using historical and comparative perspectives, the study evaluates key legislative milestones such as the Protection Against Harassment Act and Women's Representation Bill. The findings demonstrate that advocacy groups and female parliamentarians have been instrumental in influencing public discourse and legislative priorities. Nonetheless, challenges such as political polarization, lack of institutional support, and social conservatism often hinder sustained progress. The paper concludes that empowering advocacy networks and integrating gender-sensitive education within public institutions can significantly enhance the impact of reform initiatives. Building coalitions between civil society, media, and the state remains critical for advancing gender-responsive governance.

Keywords: women's advocacy, policy reform, Pakistan, governance

ISBN NR. : 978-625-5694-38-6

WOMEN IN POLITICS: REPRESENTATION AND RIGHTS IN ROMANIA

Assoc. Prof. Dr. Ioana Stanescu, Anca Popa
Department of Political Studies, University of Bucharest, Bucharest, Romania

Abstract

This research examines the status of women's representation and political rights in Romania, a country undergoing democratic transformation and integration into European governance frameworks. Despite progress in gender equality legislation, women continue to be underrepresented in high-level political positions. The study analyzes electoral data, party structures, and societal attitudes toward female politicians. Findings indicate that gender quotas have moderately improved representation but have not eliminated systemic biases. Public perception of women in leadership remains influenced by traditional cultural values. The paper emphasizes the importance of education, mentorship, and political training programs that prepare women for active participation in political life. Furthermore, EU policies and feminist movements have catalyzed new opportunities for political inclusion. Achieving full gender parity in Romania's political sphere requires institutional reform, societal awareness, and long-term strategies promoting equal rights and opportunities.

Keywords: women's rights, Romania, political representation, gender parity

ISBN NR. : 978-625-5694-38-6

THE INFLUENCE OF CIVIL SOCIETY ON WOMEN'S POLITICAL ENGAGEMENT IN ROMANIA

Assoc. Prof. Dr. Elena Marinescu, Gabriela Dumitrescu
Faculty of Social and Political Sciences, Alexandru Ioan Cuza University, Iași, Romania

Abstract

The role of civil society in promoting women's political engagement in Romania has been pivotal in recent decades. This paper explores how non-governmental organizations, grassroots initiatives, and advocacy networks shape public policy and societal attitudes regarding women in politics. Using interviews and policy documents, the research analyzes the interaction between civil society actors and governmental institutions. The findings suggest that NGOs have successfully increased awareness about women's rights and encouraged voter participation among women. However, financial limitations, political interference, and limited media visibility constrain their long-term impact. The study also identifies emerging trends of youth-led feminist activism and digital campaigns that foster inclusive political dialogue. Civil society thus acts as both a catalyst and watchdog in the democratization process, ensuring that gender equity remains central to Romania's political evolution.

Keywords: civil society, women's engagement, Romania, democracy

ISBN NR. : 978-625-5694-38-6

WOMEN'S ECONOMIC EMPOWERMENT AND BUSINESS PARTICIPATION IN GREECE

Dr. Eleni Georgiou
Department of Economics, University of Athens, Greece
Assoc. Prof. Dr. Sofia Papadopoulos
Department of Business Administration, University of Thessaloniki, Greece

Abstract

This study explores the current state of women's economic empowerment and business participation in Greece, analyzing both the challenges and opportunities faced by female entrepreneurs in the national and regional context. The research investigates how socio-cultural norms, educational attainment, and governmental initiatives influence women's ability to participate in business and decision-making sectors. Using a mixed-method approach combining statistical data analysis and qualitative interviews, the findings highlight that while there has been measurable progress in women's participation in the Greek economy, structural barriers such as limited access to financial resources, gender bias, and insufficient support networks continue to restrict their advancement. Furthermore, the paper emphasizes the importance of mentorship programs, inclusive financial policies, and digital literacy as key enablers for enhancing female participation in the business landscape. The results suggest that empowering women economically contributes not only to gender equality but also to sustainable national economic growth. Policy recommendations are provided to strengthen institutional frameworks and ensure that economic empowerment initiatives are more effectively targeted toward women's entrepreneurship and business development.

Keywords: women empowerment, business participation, gender equality, Greece

ISBN NR. : 978-625-5694-38-6

THE IMPACT OF GENDER POLICIES ON WOMEN'S LABOR FORCE PARTICIPATION IN GREECE

Dr. Andreas Nikolaou
Faculty of Social Sciences, University of Crete, Greece
Dr. Katerina Dimitriou
Department of Labor Studies, University of Patras, Greece

Abstract

This paper investigates the impact of gender policies on women's labor force participation in Greece over the past two decades. It examines how legislative reforms, social welfare policies, and employment incentives have shaped female participation in the workforce. Using a policy analysis framework and labor market data from national and EU statistical agencies, the research identifies both the strengths and limitations of gender-focused strategies. The findings indicate that although Greece has introduced several policy measures to promote gender equality in employment—such as maternity leave extensions, childcare subsidies, and anti-discrimination laws—their implementation remains inconsistent. Cultural expectations and traditional gender roles still heavily influence women's employment decisions, particularly in rural and conservative regions. Moreover, the COVID-19 pandemic has reversed some progress, disproportionately affecting women in informal or part-time sectors. The study concludes that comprehensive policy integration, combined with public awareness campaigns and employer incentives, can significantly enhance women's participation and economic security in the Greek labor market.

Keywords: gender policy, labor force, women employment, Greece

ISBN NR. : 978-625-5694-38-6

WOMEN ENTREPRENEURSHIP AND MICROFINANCE IN INDONESIA

Dr. Sari Dewi
Faculty of Economics, University of Indonesia, Indonesia
Assoc. Prof. Dr. Putri Lestari
Department of Entrepreneurship, Gadjah Mada University, Indonesia

Abstract

This research examines the relationship between microfinance initiatives and women's entrepreneurship in Indonesia, focusing on how access to small-scale financial resources has transformed the economic role of women in both rural and urban areas. Drawing on survey data and case studies from microfinance institutions, the study evaluates how credit accessibility, savings programs, and community-based lending groups influence female business development. The findings show that microfinance has substantially empowered women by fostering financial independence and enhancing household decision-making. However, barriers such as high interest rates, inadequate financial literacy, and limited market access still hinder long-term sustainability. The study also highlights the importance of training programs in business management and digital marketing for women entrepreneurs. The research concludes that microfinance serves not only as a tool for poverty reduction but also as a mechanism for social empowerment, encouraging women to play a more active role in Indonesia's economic growth.

Keywords: microfinance, women entrepreneurship, financial inclusion, Indonesia

ISBN NR. : 978-625-5694-38-6

THE INFLUENCE OF EDUCATION ON WOMEN'S ECONOMIC INDEPENDENCE IN INDONESIA

Rina Wulandari
Faculty of Education, Airlangga University, Indonesia
Hendra Santoso
Department of Economics, Bandung Institute of Technology, Indonesia

Abstract

This paper explores the significant role of education in fostering women's economic independence in Indonesia. The research analyzes how different levels of education—primary, secondary, and tertiary—affect women's participation in the labor market, entrepreneurship, and household decision-making. Using national labor data and educational statistics, the study demonstrates that women with higher educational attainment are more likely to secure stable employment, engage in entrepreneurial activities, and achieve financial autonomy. Education not only enhances individual economic opportunities but also contributes to broader social development by reducing gender inequality and promoting inclusive growth. The study identifies key challenges such as unequal access to higher education in rural areas and persistent cultural norms discouraging women's career aspirations. Policy recommendations emphasize the need for gender-sensitive educational reforms, scholarship programs for women, and public campaigns encouraging girls' education. The findings underline that investment in women's education is a strategic pathway toward achieving sustainable economic empowerment in Indonesia.

Keywords: education, economic independence, gender equality, Indonesia

ISBN NR. : 978-625-5694-38-6

THE ECONOMIC EFFECTS OF WOMEN'S EMPLOYMENT IN ALGERIA

Dr. Amel Benali
Department of Economics, University of Algiers, Algeria
Dr. Zahra Kadri
Faculty of Social Sciences, University of Constantine, Algeria

Abstract

This paper investigates the macroeconomic and social implications of women's employment in Algeria, focusing on how female labor participation influences national productivity and household welfare. The research utilizes data from the Algerian National Statistics Office and international labor organizations to evaluate employment patterns, income disparities, and the contribution of women to GDP growth. The findings reveal that increased female employment correlates with higher household income levels, improved child education outcomes, and greater economic stability. However, structural challenges such as gender wage gaps, limited childcare facilities, and social resistance to women's employment persist. The study emphasizes that policies promoting flexible work arrangements, entrepreneurship training, and gender-sensitive economic planning are essential to harness the full potential of women's participation. Moreover, the paper underscores that empowering women in the labor market is a crucial step toward diversifying Algeria's economy and achieving long-term sustainable development.

Keywords: women employment, economic growth, gender equality, Algeria

ISBN NR. : 978-625-5694-38-6

WOMEN IN THE INFORMAL ECONOMY: CHALLENGES AND OPPORTUNITIES IN ALGERIA

Assoc. Prof. Dr. Nadia Cherif
Faculty of Economics and Management, University of Oran, Algeria
Dr. Leila Mansouri
Department of Sociology, University of Tlemcen, Algeria

Abstract

This study explores the role of women in Algeria's informal economy, a sector that provides income opportunities but lacks regulation, security, and benefits. Through interviews and socioeconomic data analysis, the paper examines women's motivations for joining the informal sector and the barriers they face, including legal exclusion, unstable income, and limited access to social protection. The findings highlight that many Algerian women engage in informal work due to unemployment, family responsibilities, and restricted access to formal labor markets. Yet, informal economic participation has also allowed them to develop entrepreneurial skills and gain partial financial independence. The study argues that integrating informal women workers into formal economic frameworks through policy incentives, microcredit support, and training initiatives would significantly enhance national productivity and gender equity. It concludes that recognizing and formalizing women's informal contributions is essential for inclusive and sustainable economic development in Algeria.

Keywords: informal economy, women workers, labor policy, Algeria

ISBN NR. : 978-625-5694-38-6

WOMEN'S ECONOMIC PARTICIPATION AND SOCIAL ENTREPRENEURSHIP IN SENEGAL

Dr. Aissatou Diop
Faculty of Business and Economics, Cheikh Anta Diop University, Senegal
Dr. Fatou Ndiaye
Department of Social Sciences, Gaston Berger University, Senegal

Abstract

This paper investigates the relationship between women's economic participation and the rise of social entrepreneurship in Senegal. The study analyzes how women-led social enterprises contribute to community development, poverty reduction, and social innovation. Using qualitative field research and interviews with women entrepreneurs, the study reveals that social entrepreneurship has become a transformative tool for empowering women, particularly in rural and underserved regions. Women's initiatives in agriculture, education, and healthcare have created new employment opportunities while addressing local social challenges. However, limited access to funding, weak institutional support, and cultural constraints continue to restrict growth. The paper recommends strengthening governmental and NGO partnerships to expand training programs, digital access, and financial literacy for female social entrepreneurs. Ultimately, the study demonstrates that supporting women's economic participation through social entrepreneurship fosters both economic resilience and gender-inclusive development in Senegal.

Keywords: social entrepreneurship, women empowerment, community development, Senegal

ISBN NR. : 978-625-5694-38-6

THE ROLE OF WOMEN IN AGRICULTURAL ECONOMY IN SENEGAL

Dr. Mariama Ba
Faculty of Agriculture, University of Thiès, Senegal
Assoc. Prof. Dr. Aminata Sarr
Department of Rural Development, Cheikh Anta Diop University, Senegal

Abstract

This paper examines the crucial contribution of women to Senegal's agricultural economy, focusing on their participation in production, trade, and food security. Using field data and policy analysis, the study identifies the socioeconomic challenges and gender disparities within the agricultural sector. Women represent a large portion of the agricultural workforce, yet they often face barriers such as limited land ownership, insufficient access to credit, and inadequate training. The findings demonstrate that empowering women through agricultural cooperatives, extension services, and targeted policy interventions significantly increases productivity and household well-being. The research also highlights success stories where women-led initiatives have improved food supply chains and introduced sustainable farming techniques. The paper concludes that integrating gender-sensitive policies into agricultural strategies is key to achieving both rural development and national food security goals in Senegal.

Keywords: agriculture, women empowerment, rural development, Senegal

ISBN NR. : 978-625-5694-38-6

WOMEN'S ECONOMIC EMPOWERMENT AND BUSINESS PARTICIPATION IN GREECE

Assoc. Prof. Dr. Sofia Papadopoulos
Department of Economics, University of Athens, Greece

Abstract

Women's economic empowerment has emerged as a central pillar for achieving sustainable development and inclusive growth in Greece. This study investigates the participation of women in business and the broader economy, analyzing both structural barriers and enabling factors. Using data from national labor statistics and field interviews with female entrepreneurs, the research highlights the evolving dynamics of women's involvement in entrepreneurship, corporate leadership, and small business ownership. Despite significant policy reforms and educational advancements, women remain underrepresented in executive positions and high-income industries. Cultural expectations, limited access to credit, and unequal distribution of domestic responsibilities continue to impede progress. However, growing awareness, digital transformation, and the rise of women's networks are creating new opportunities. The study argues that targeted government policies, gender-responsive financial tools, and mentorship programs can enhance women's contributions to the Greek economy. The paper concludes by emphasizing that sustainable gender equality in economic participation requires not only institutional reforms but also cultural shifts that redefine traditional gender roles.

Keywords: Women empowerment, business participation, entrepreneurship, Greece

ISBN NR. : 978-625-5694-38-6

EMPOWERING WOMEN IN THE GREEK WORKFORCE: BARRIERS AND OPPORTUNITIES

Dr. Eleni Papadopoulos
Assoc. Prof. Dr. Sofia Georgiou
Department of Sociology, Aristotle University of Thessaloniki, Greece

Abstract

This paper explores the key challenges and opportunities associated with empowering women in the Greek workforce. Despite progressive labor laws and increasing female educational attainment, gender disparities persist in employment, leadership, and wage distribution. The research adopts a mixed-method approach combining quantitative labor data with qualitative insights from professional women in Greece's private and public sectors. Findings reveal that traditional gender roles, inadequate childcare support, and limited access to flexible work arrangements hinder women's advancement. However, recent initiatives promoting entrepreneurship and digital skills have started to reshape the employment landscape. The study emphasizes the importance of strengthening institutional support, including gender-sensitive workplace policies, mentorship programs, and career development platforms. Additionally, the paper suggests that societal perceptions regarding women's leadership abilities must evolve to achieve true parity. Through policy innovation and cultural transformation, Greece can unlock the full potential of women as a driving force in its economic recovery and sustainable development.

Keywords: Workforce, gender equality, employment, Greece

ISBN NR. : 978-625-5694-38-6

THE IMPACT OF WOMEN ENTREPRENEURSHIP ON THE GREEK ECONOMY

Dr. Katerina Nikolakopoulou
Faculty of Business and Economics, University of Piraeus, Greece

Abstract

Women entrepreneurship plays a crucial role in strengthening Greece's economic growth and innovation capacity. This study analyzes how female-led businesses contribute to job creation, regional development, and the diversification of Greece's economy. Based on data from national business registries and interviews with successful women entrepreneurs, the paper identifies key motivations and constraints affecting women's entrepreneurial performance. Findings indicate that female entrepreneurs often bring social innovation, resilience, and community-oriented values into the market. However, they face significant financial and institutional challenges, particularly in accessing venture capital and expanding their enterprises. The study further explores how government programs, EU-funded initiatives, and microfinance mechanisms have facilitated women's entry into business. It concludes that improving entrepreneurship education and creating gender-responsive financial frameworks are essential for enhancing the competitiveness of Greek women entrepreneurs. The empowerment of women through entrepreneurship is thus not only a matter of social justice but also a strategic driver for Greece's economic sustainability.

Keywords: Women entrepreneurship, innovation, economic growth, Greece

ISBN NR. : 978-625-5694-38-6

WOMEN'S ECONOMIC PARTICIPATION AND FINANCIAL INCLUSION IN INDONESIA

Dr. Indah Kartika
Department of Development Studies, Universitas Indonesia, Indonesia

Abstract

This study examines women's economic participation and financial inclusion in Indonesia, focusing on the relationship between access to financial services and women's empowerment. Despite Indonesia's growing financial sector, women still encounter barriers to full participation in formal economic systems. Using a combination of survey data and policy analysis, the research identifies the social, cultural, and institutional factors influencing women's economic engagement. Findings reveal that limited financial literacy, gender bias in lending practices, and rural-urban inequalities constrain women's access to credit and business opportunities. However, digital financial platforms, microfinance institutions, and community-based savings programs are expanding financial inclusion among women. The study highlights the importance of financial education, digital literacy, and supportive government policies in bridging the gender gap in finance. It concludes that empowering women economically through inclusive financial systems can significantly enhance Indonesia's socio-economic resilience and poverty reduction efforts.

Keywords: Financial inclusion, women empowerment, Indonesia, microfinance

ISBN NR. : 978-625-5694-38-6

THE ROLE OF EDUCATION IN WOMEN'S ECONOMIC EMPOWERMENT IN INDONESIA

Dr. Dian Pratiwi
Assoc. Prof. Dr. Fitri Rahmawati
Faculty of Education, Universitas Gadjah Mada, Indonesia

Abstract

Education is a fundamental enabler of women's economic empowerment and a critical driver of sustainable development in Indonesia. This paper explores how educational access, quality, and equity influence women's participation in the labor market and entrepreneurship. Drawing from national education statistics and case studies, the research reveals that women with higher levels of education are more likely to achieve economic independence and engage in formal employment. However, disparities persist due to regional inequalities, socio-cultural norms, and early marriage practices. The study highlights the growing impact of vocational and digital education programs designed to enhance women's employability in emerging industries. It also emphasizes that gender-sensitive curricula and mentorship initiatives can promote leadership skills and confidence among young women. The paper concludes that investing in education not only empowers individual women but also contributes to Indonesia's economic transformation and gender equality agenda.

Keywords: Education, women empowerment, Indonesia, gender equality

ISBN NR. : 978-625-5694-38-6

WOMEN AND INFORMAL ECONOMY IN IRAN: CHALLENGES AND POLICIES

Dr. Maryam Ahmadi
Department of Economics, University of Tehran, Iran

Abstract

The informal economy plays a vital role in Iran's labor market, with women forming a significant yet often invisible segment of this sector. This paper investigates the challenges faced by women participating in informal economic activities and evaluates the effectiveness of existing policies aimed at improving their socio-economic conditions. Based on qualitative fieldwork and policy reviews, the study identifies key constraints, including lack of legal protection, absence of social security, and limited access to capital. Despite these challenges, the informal sector provides many women with flexibility and a means of survival, particularly in rural and low-income urban areas. The paper further explores government and NGO initiatives seeking to formalize women's economic contributions through training, microcredit, and cooperative models. The findings underscore the need for comprehensive policy reforms to recognize and support women's informal labor as a legitimate component of Iran's economy. By fostering inclusive labor regulations and gender-responsive social protection, Iran can enhance women's economic security and overall national productivity.

Keywords: Informal economy, women labor, Iran, policy reform

ISBN NR. : 978-625-5694-38-6

WOMEN AND CONTEMPORARY ARTISTIC EXPRESSIONS IN IRAQ

Dr. Dalia Al-Jabouri
Department of Fine Arts, University of Baghdad, Baghdad, Iraq

Abstract

The role of women in contemporary Iraqi art has undergone a profound transformation, particularly in the post-2003 era, as artists have navigated the intersections of gender, politics, and identity. This study examines how Iraqi women artists use visual media—such as painting, installation, and mixed media—to express their experiences of conflict, displacement, and resilience. Their work reflects not only personal narratives but also collective memories of a nation in transition. Through an analysis of selected artworks, this paper explores how women artists reframe the notions of femininity, tradition, and modernity within a society marked by instability and cultural shifts. The research highlights the aesthetic strategies these artists employ to challenge patriarchal norms while simultaneously preserving cultural heritage. Themes such as the body, memory, and homeland frequently appear in their works, embodying both vulnerability and strength. Ultimately, contemporary Iraqi women's artistic expressions serve as a powerful platform for social commentary and cultural resistance, redefining the role of women in the evolving art scene of Iraq.

Keywords: Iraqi women artists, cultural identity, contemporary art, gender representation

ISBN NR. : 978-625-5694-38-6

THE ROLE OF WOMEN ARTISTS IN IRAQI CULTURAL REVIVAL

Dr. Hanaa Al-Maliki, Zahra Al-Mousawi, Prof. Dr. Layla Al-Attar
College of Fine Arts, University of Babylon, Hillah, Iraq

Abstract

This study explores the essential contribution of women artists to Iraq's ongoing cultural revival, emphasizing their influence in shaping national identity and artistic innovation in a post-war society. After years of political upheaval and social fragmentation, Iraqi women have emerged as key agents in the reconstruction of the country's cultural narrative. Their artistic practices, spanning painting, sculpture, photography, and performance, reflect both continuity with Iraq's artistic heritage and engagement with global contemporary trends. The paper examines how women artists reinterpret traditional motifs—such as Mesopotamian symbols, calligraphy, and domestic themes—to comment on modern issues of gender, displacement, and resilience. Through qualitative analysis and interviews, the study reveals that these artists not only revitalize visual culture but also foster cross-cultural dialogue and social healing. Their art becomes a means of asserting visibility, redefining femininity, and reclaiming agency within Iraq's sociopolitical landscape. The paper concludes that the cultural revival of Iraq cannot be fully understood without recognizing the creativity and leadership of its women artists.

Keywords: cultural revival, Iraqi women artists, post-war identity, artistic heritage

ISBN NR. : 978-625-5694-38-6

INDIAN WOMEN IN CONTEMPORARY VISUAL ARTS: A STUDY OF CULTURAL IDENTITY

Dr. Priya Sharma, Prof. Dr. Anjali Singh
Department of Visual Arts, Jawaharlal Nehru University, New Delhi, India

Abstract

This paper investigates the representation of cultural identity in the works of contemporary Indian women artists who navigate the intersection of tradition, globalization, and feminist consciousness. Indian visual art has long been influenced by a deep cultural heritage, but women artists in recent decades have transformed its narratives by incorporating new materials, perspectives, and themes. Through the examination of works by prominent figures and emerging voices, this study identifies how Indian women employ symbolism, indigenous motifs, and experimental forms to articulate issues of identity, body politics, and spirituality. The paper argues that their art challenges gender hierarchies while embracing India's pluralistic visual language. It also highlights the growing global visibility of Indian women artists in major exhibitions and biennales, reflecting their pivotal role in shaping the discourse of postcolonial modernity. By reinterpreting mythological and social constructs, these artists contribute to a redefinition of femininity and cultural belonging in a rapidly changing society.

Keywords: Indian art, cultural identity, women artists, postcolonial modernity

ISBN NR. : 978-625-5694-38-6

TRADITION AND INNOVATION: WOMEN ARTISTS IN MODERN INDIA

Assoc. Prof. Dr. Kavita Mehta, Dr. Rina Desai
Faculty of Arts, University of Mumbai, Mumbai, India

Abstract

The evolution of women's participation in modern Indian art reflects a dialogue between continuity and change. This paper explores how Indian women artists balance traditional aesthetics with innovative practices to create a distinct visual language. By analyzing selected works from the mid-20th century to the present, the study traces how women artists reinterpret mythological narratives, folk traditions, and ritual symbols within contemporary frameworks. The integration of digital media, installation art, and eco-conscious materials exemplifies their adaptability to modern sensibilities. Furthermore, the study situates their artistic practices within feminist and socio-political discourses, illustrating how these artists negotiate personal and collective identities in the context of globalization. The paper argues that Indian women's engagement with both traditional and experimental art forms reflects an evolving negotiation between the sacred and the modern, the local and the global. Through this synthesis, they have redefined the trajectory of Indian modernism.

Keywords: modern Indian art, women artists, tradition and innovation, cultural synthesis

ISBN NR. : 978-625-5694-38-6

MALAYSIAN WOMEN ARTISTS AND THEIR IMPACT ON CONTEMPORARY ART SCENE

Dr. Siti Nurhaliza, Dr. Aishah Razak
Faculty of Creative Arts, University of Malaya, Kuala Lumpur, Malaysia

Abstract

Malaysian women artists have emerged as influential figures in shaping the nation's contemporary art scene through their engagement with cultural identity, politics, and gender discourse. This study explores how their works bridge traditional Malay aesthetics and global contemporary practices. The paper focuses on the period after the 1990s, a time when Malaysia experienced rapid modernization and globalization, prompting new reflections on heritage and identity. Women artists have contributed significantly by addressing issues such as urbanization, environmental change, and the role of women in Islamic and multicultural contexts. Their artistic approaches—ranging from painting and batik to installation and performance—challenge societal expectations and assert female subjectivity. The study concludes that Malaysian women artists have not only transformed the visual arts landscape but have also redefined the social and intellectual dimensions of Malaysian modernity. Their art serves as both a mirror and a critique of a society in transition.

Keywords: Malaysian art, contemporary art, women artists, cultural transformation

ISBN NR. : 978-625-5694-38-6

EXPLORING FEMININITY IN MALAYSIAN VISUAL ARTS

Dr. Noraini Abdullah, Dr. Farah Zainuddin
School of Visual Arts, Universiti Sains Malaysia, Penang, Malaysia

Abstract

This paper investigates how Malaysian women artists explore the concept of femininity within the context of cultural diversity and socio-religious values. Drawing on examples from contemporary painting, photography, and mixed-media installations, the study examines how female artists express notions of identity, empowerment, and body politics in a rapidly modernizing Malaysia. The research reveals that femininity in Malaysian art is neither monolithic nor purely Westernized; rather, it reflects a fusion of Islamic, Malay, Chinese, and Indian influences. Through symbolic imagery—such as veils, domestic spaces, and natural elements—artists challenge stereotypes while emphasizing resilience and inner strength. The paper further discusses how their visual narratives question patriarchal constructs and open new spaces for dialogue about gender roles in Southeast Asian art. The conclusion emphasizes that Malaysian women's representations of femininity constitute a dynamic form of cultural negotiation, balancing respect for tradition with the desire for creative freedom.

Keywords: femininity, Malaysian women artists, identity, gender in art

ISBN NR. : 978-625-5694-38-6

WOMEN ARTISTS AND THE EVOLUTION OF THE KAZAKHSTANI ARTISTIC IDENTITY

Dr. Elmira Zharkynbekova, Dr. Gulnar Tursynova, Dr. Aizada Mukhtarova
Faculty of Fine Arts, Kazakh National University of Arts, Astana, Kazakhstan

Abstract

Kazakhstani women artists have played a crucial role in shaping the nation's post-Soviet artistic identity by merging indigenous traditions with contemporary artistic practices. This paper explores how female creators reinterpret nomadic symbolism, folk motifs, and Central Asian aesthetics in the context of globalization and national reconstruction. The study focuses on the transition period following independence, when artists sought to define a new cultural narrative distinct from Soviet artistic canons. Women artists, in particular, have been at the forefront of this redefinition, addressing issues of gender, ecology, and heritage through painting, textile art, and multimedia installations. Their works reveal a dialogue between memory and modernity, emphasizing the spiritual and ecological dimensions of Kazakh culture. The paper concludes that women artists are central to Kazakhstan's evolving visual identity, as they embody the nation's journey toward cultural sovereignty and global recognition.

Keywords: Kazakhstani art, national identity, women artists, post-Soviet culture

ISBN NR. : 978-625-5694-38-6

WOMEN AND CONTEMPORARY ARTISTIC EXPRESSIONS IN IRAQ

Dr. Dalia Al-Jabouri
Department of Fine Arts, University of Baghdad, Baghdad, Iraq

Abstract

The role of women in contemporary Iraqi art has undergone a profound transformation, particularly in the post-2003 era, as artists have navigated the intersections of gender, politics, and identity. This study examines how Iraqi women artists use visual media—such as painting, installation, and mixed media—to express their experiences of conflict, displacement, and resilience. Their work reflects not only personal narratives but also collective memories of a nation in transition. Through an analysis of selected artworks, this paper explores how women artists reframe the notions of femininity, tradition, and modernity within a society marked by instability and cultural shifts. The research highlights the aesthetic strategies these artists employ to challenge patriarchal norms while simultaneously preserving cultural heritage. Themes such as the body, memory, and homeland frequently appear in their works, embodying both vulnerability and strength. Ultimately, contemporary Iraqi women's artistic expressions serve as a powerful platform for social commentary and cultural resistance, redefining the role of women in the evolving art scene of Iraq.

Keywords: Iraqi women artists, cultural identity, contemporary art, gender representation

ISBN NR. : 978-625-5694-38-6

THE ROLE OF WOMEN ARTISTS IN IRAQI CULTURAL REVIVAL

Dr. Hanaa Al-Maliki, Zahra Al-Mousawi, Prof. Dr. Layla Al-Attar
College of Fine Arts, University of Babylon, Hillah, Iraq

Abstract

This study explores the essential contribution of women artists to Iraq's ongoing cultural revival, emphasizing their influence in shaping national identity and artistic innovation in a post-war society. After years of political upheaval and social fragmentation, Iraqi women have emerged as key agents in the reconstruction of the country's cultural narrative. Their artistic practices, spanning painting, sculpture, photography, and performance, reflect both continuity with Iraq's artistic heritage and engagement with global contemporary trends. The paper examines how women artists reinterpret traditional motifs—such as Mesopotamian symbols, calligraphy, and domestic themes—to comment on modern issues of gender, displacement, and resilience. Through qualitative analysis and interviews, the study reveals that these artists not only revitalize visual culture but also foster cross-cultural dialogue and social healing. Their art becomes a means of asserting visibility, redefining femininity, and reclaiming agency within Iraq's sociopolitical landscape. The paper concludes that the cultural revival of Iraq cannot be fully understood without recognizing the creativity and leadership of its women artists.

Keywords: cultural revival, Iraqi women artists, post-war identity, artistic heritage

ISBN NR. : 978-625-5694-38-6

INDIAN WOMEN IN CONTEMPORARY VISUAL ARTS: A STUDY OF CULTURAL IDENTITY

Dr. Priya Sharma, Prof. Dr. Anjali Singh
Department of Visual Arts, Jawaharlal Nehru University, New Delhi, India

Abstract

This paper investigates the representation of cultural identity in the works of contemporary Indian women artists who navigate the intersection of tradition, globalization, and feminist consciousness. Indian visual art has long been influenced by a deep cultural heritage, but women artists in recent decades have transformed its narratives by incorporating new materials, perspectives, and themes. Through the examination of works by prominent figures and emerging voices, this study identifies how Indian women employ symbolism, indigenous motifs, and experimental forms to articulate issues of identity, body politics, and spirituality. The paper argues that their art challenges gender hierarchies while embracing India's pluralistic visual language. It also highlights the growing global visibility of Indian women artists in major exhibitions and biennales, reflecting their pivotal role in shaping the discourse of postcolonial modernity. By reinterpreting mythological and social constructs, these artists contribute to a redefinition of femininity and cultural belonging in a rapidly changing society.

Keywords: Indian art, cultural identity, women artists, postcolonial modernity

ISBN NR. : 978-625-5694-38-6

TRADITION AND INNOVATION: WOMEN ARTISTS IN MODERN INDIA

Assoc. Prof. Dr. Kavita Mehta, Dr. Rina Desai
Faculty of Arts, University of Mumbai, Mumbai, India

Abstract

The evolution of women's participation in modern Indian art reflects a dialogue between continuity and change. This paper explores how Indian women artists balance traditional aesthetics with innovative practices to create a distinct visual language. By analyzing selected works from the mid-20th century to the present, the study traces how women artists reinterpret mythological narratives, folk traditions, and ritual symbols within contemporary frameworks. The integration of digital media, installation art, and eco-conscious materials exemplifies their adaptability to modern sensibilities. Furthermore, the study situates their artistic practices within feminist and socio-political discourses, illustrating how these artists negotiate personal and collective identities in the context of globalization. The paper argues that Indian women's engagement with both traditional and experimental art forms reflects an evolving negotiation between the sacred and the modern, the local and the global. Through this synthesis, they have redefined the trajectory of Indian modernism.

Keywords: modern Indian art, women artists, tradition and innovation, cultural synthesis

ISBN NR. : 978-625-5694-38-6

MALAYSIAN WOMEN ARTISTS AND THEIR IMPACT ON CONTEMPORARY ART SCENE

Dr. Siti Nurhaliza, Dr. Aishah Razak
Faculty of Creative Arts, University of Malaya, Kuala Lumpur, Malaysia

Abstract

Malaysian women artists have emerged as influential figures in shaping the nation's contemporary art scene through their engagement with cultural identity, politics, and gender discourse. This study explores how their works bridge traditional Malay aesthetics and global contemporary practices. The paper focuses on the period after the 1990s, a time when Malaysia experienced rapid modernization and globalization, prompting new reflections on heritage and identity. Women artists have contributed significantly by addressing issues such as urbanization, environmental change, and the role of women in Islamic and multicultural contexts. Their artistic approaches—ranging from painting and batik to installation and performance—challenge societal expectations and assert female subjectivity. The study concludes that Malaysian women artists have not only transformed the visual arts landscape but have also redefined the social and intellectual dimensions of Malaysian modernity. Their art serves as both a mirror and a critique of a society in transition.

Keywords: Malaysian art, contemporary art, women artists, cultural transformation

ISBN NR. : 978-625-5694-38-6

EXPLORING FEMININITY IN MALAYSIAN VISUAL ARTS

Dr. Noraini Abdullah, Dr. Farah Zainuddin
School of Visual Arts, Universiti Sains Malaysia, Penang, Malaysia

Abstract

This paper investigates how Malaysian women artists explore the concept of femininity within the context of cultural diversity and socio-religious values. Drawing on examples from contemporary painting, photography, and mixed-media installations, the study examines how female artists express notions of identity, empowerment, and body politics in a rapidly modernizing Malaysia. The research reveals that femininity in Malaysian art is neither monolithic nor purely Westernized; rather, it reflects a fusion of Islamic, Malay, Chinese, and Indian influences. Through symbolic imagery—such as veils, domestic spaces, and natural elements—artists challenge stereotypes while emphasizing resilience and inner strength. The paper further discusses how their visual narratives question patriarchal constructs and open new spaces for dialogue about gender roles in Southeast Asian art. The conclusion emphasizes that Malaysian women's representations of femininity constitute a dynamic form of cultural negotiation, balancing respect for tradition with the desire for creative freedom.

Keywords: femininity, Malaysian women artists, identity, gender in art

ISBN NR. : 978-625-5694-38-6

WOMEN ARTISTS AND THE EVOLUTION OF THE KAZAKHSTANI ARTISTIC IDENTITY

Dr. Elmira Zharkynbekova, Dr. Gulnar Tursynova, Dr. Aizada Mukhtarova
Faculty of Fine Arts, Kazakh National University of Arts, Astana, Kazakhstan

Abstract

Kazakhstani women artists have played a crucial role in shaping the nation's post-Soviet artistic identity by merging indigenous traditions with contemporary artistic practices. This paper explores how female creators reinterpret nomadic symbolism, folk motifs, and Central Asian aesthetics in the context of globalization and national reconstruction. The study focuses on the transition period following independence, when artists sought to define a new cultural narrative distinct from Soviet artistic canons. Women artists, in particular, have been at the forefront of this redefinition, addressing issues of gender, ecology, and heritage through painting, textile art, and multimedia installations. Their works reveal a dialogue between memory and modernity, emphasizing the spiritual and ecological dimensions of Kazakh culture. The paper concludes that women artists are central to Kazakhstan's evolving visual identity, as they embody the nation's journey toward cultural sovereignty and global recognition.

Keywords: Kazakhstani art, national identity, women artists, post-Soviet culture

ISBN NR. : 978-625-5694-38-6

WOMEN'S EXPRESSION THROUGH CONTEMPORARY IRANIAN ART

Dr. Fatemeh Karimi, Assoc. Prof. Dr. Leila Hosseini, Dr. Nazanin Safavi
Department of Fine Arts, University of Tehran, Tehran, Iran

Abstract

This study explores how contemporary Iranian women artists navigate and express their identities within a complex socio-political and cultural framework. Despite the constraints imposed by traditional norms, Iranian women have increasingly found innovative ways to communicate personal and collective experiences through art. Their works often blend modern artistic languages with traditional Persian motifs, calligraphy, and symbolism, serving as powerful tools of self-representation and resistance. This paper examines how these artists employ visual metaphors to reflect issues such as gender, freedom, identity, and social justice. Through an interdisciplinary analysis that combines art criticism, feminist theory, and cultural studies, this research highlights the transformative power of women's artistic voices in shaping new narratives in Iranian contemporary art. The study also discusses selected case studies of prominent Iranian women artists whose works transcend geographical and cultural boundaries, contributing to the global discourse on art and gender. Ultimately, this paper argues that the evolution of women's expression in Iran is not merely an artistic phenomenon but also a social movement reflecting broader struggles for autonomy and equality.

Keywords: Iranian art, women artists, gender identity, cultural expression

ISBN NR. : 978-625-5694-38-6

THE EVOLUTION OF WOMEN'S ART EDUCATION IN IRANIAN HISTORY

Prof. Dr. Zahra Mohammadi
Faculty of Art and Design, Shiraz University, Shiraz, Iran

Abstract

The history of women's art education in Iran reveals an intricate narrative of resilience, adaptation, and progress against the backdrop of social transformation. This paper traces the evolution of female art education from the Qajar era to the post-revolutionary period, emphasizing the challenges and milestones that have shaped women's participation in the arts. The introduction of formal art schools in the early 20th century marked a turning point, allowing women to pursue artistic training and professional careers. However, socio-political upheavals and cultural conservatism often restricted access and visibility. Drawing on archival sources, interviews, and educational policy analysis, this research investigates how Iranian women artists and educators have played a pivotal role in redefining artistic pedagogy. The paper also explores the impact of modernization, globalization, and feminist movements on Iran's art education system. By examining institutional reforms and individual contributions, the study demonstrates how women's art education has evolved from exclusion to empowerment, shaping a new generation of creative thinkers who bridge tradition and innovation.

Keywords: art education, Iranian women, cultural history, artistic empowerment

ISBN NR. : 978-625-5694-38-6

THE ROLE OF INDIAN WOMEN ARTISTS IN PROMOTING TRADITIONAL ART FORMS

Priya Sharma, Assoc. Prof. Dr. Anjali Patel
Department of Visual Arts, University of Delhi, New Delhi, India

Abstract

Indian women artists have long played a crucial role in preserving and revitalizing the country's diverse traditional art forms. This paper investigates how contemporary female artists engage with indigenous crafts such as Madhubani, Warli, Kalamkari, and Pattachitra, not merely as preservers of heritage but as innovators who reinterpret these traditions within modern frameworks. Through qualitative analysis of selected artists and their works, this research explores how women contribute to the transmission of cultural knowledge and the socio-economic empowerment of local communities. It also examines how female artists balance aesthetic integrity with evolving market dynamics and globalization. The study argues that women's participation in traditional art-making extends beyond craftsmanship; it encompasses cultural diplomacy, sustainability, and social advocacy. By transforming inherited practices into contemporary expressions, Indian women artists continue to ensure that the visual heritage of India remains vibrant and relevant in the 21st century.

Keywords: Indian art, traditional forms, women artists, cultural preservation

ISBN NR. : 978-625-5694-38-6

TRANSFORMING WOMEN'S ARTISTIC VOICES IN MODERN INDIA

Ritu Desai
School of Fine Arts, University of Mumbai, Mumbai, India

Abstract
Modern Indian art has witnessed a significant transformation through the dynamic contributions of women artists who challenge societal norms and redefine aesthetic conventions. This study examines the evolution of female artistic voices in India's post-independence era, focusing on the intersection of gender, politics, and creativity. Drawing upon feminist art theory and cultural analysis, the paper investigates how women artists have addressed themes such as identity, spirituality, sexuality, and social inequality through diverse media including painting, sculpture, installation, and performance. The study also highlights how education, urbanization, and globalization have enabled greater access and visibility for women in the Indian art scene. By analyzing case studies of pioneering artists, the research underscores how women have transformed artistic expression into a form of cultural critique and personal emancipation. The findings reveal that modern Indian women artists are not merely participants in artistic discourse but active agents reshaping the nation's visual and cultural identity.

Keywords: modern art, India, feminist art, identity

ISBN NR. : 978-625-5694-38-6

MALAYSIAN WOMEN AND THE INTERPLAY BETWEEN ART AND CULTURE

Dr. Aisyah Ismail, Dr. Farah Zainal
Faculty of Creative Arts, University of Malaya, Kuala Lumpur, Malaysia

Abstract

This paper explores the intricate relationship between art and culture in the creative expressions of Malaysian women artists. In a multicultural society where Malay, Chinese, and Indian influences coexist, women artists navigate diverse cultural symbols and narratives to articulate their personal and collective identities. The study investigates how Malaysian women use artistic media to engage with issues of gender, ethnicity, religion, and modernity. Through an interdisciplinary framework combining art history, sociology, and cultural studies, this paper analyzes visual artworks that embody hybrid aesthetics and socio-political reflections. It argues that Malaysian women's art represents both a dialogue and a negotiation between traditional values and contemporary realities. The research highlights how these artists contribute to national identity formation while asserting their individuality and agency. By doing so, they enrich the broader Southeast Asian art discourse with perspectives rooted in cultural diversity and female experience.

Keywords: Malaysian art, cultural identity, women artists, multiculturalism

ISBN NR. : 978-625-5694-38-6

EXPLORING THE CONTRIBUTIONS OF FEMALE ARTISTS TO MALAYSIAN CONTEMPORARY ART

Assis. Prof. Dr. Nur Aina Ahmad
Department of Fine Arts, Universiti Teknologi MARA, Shah Alam, Malaysia

Abstract

The emergence of female artists in Malaysia's contemporary art scene has significantly reshaped the country's creative landscape. This research examines the contributions of Malaysian women artists whose works reflect the evolving socio-political and cultural realities of their nation. Using a qualitative approach that includes interviews, exhibition reviews, and visual analysis, this paper explores how women artists engage with themes such as identity, gender, environment, and heritage. The study emphasizes the role of education, institutional support, and global exposure in empowering women to assert their voices within a traditionally male-dominated field. Furthermore, it highlights how female artists have been instrumental in defining Malaysia's artistic modernity while maintaining connections to indigenous traditions and local aesthetics. The paper concludes that Malaysian women's participation in contemporary art is a transformative force that broadens the scope of artistic discourse, blending personal narratives with collective cultural consciousness.

Keywords: contemporary art, Malaysia, gender studies, creative identity

ISBN NR. : 978-625-5694-38-6

BANGLADESHI WOMEN'S ART AS A MEDIUM FOR SOCIAL CHANGE

Dr. Nusrat Jahan, Dr. Rumana Akter
Department of Fine Arts, University of Dhaka, Dhaka, Bangladesh

Abstract

Bangladeshi women artists have increasingly utilized art as a platform for social awareness, empowerment, and transformation. This paper investigates how their creative expressions serve as tools for challenging patriarchy, promoting education, and advocating for women's rights. Rooted in both traditional and contemporary art forms, the works of these artists often address pressing social issues such as gender inequality, domestic violence, and climate change. Through a combination of case studies, interviews, and visual analysis, this research highlights how Bangladeshi women employ artistic practices not merely for aesthetic purposes but as vehicles of activism and community engagement. The study also examines how art exhibitions, social media, and educational initiatives have amplified their influence within and beyond national boundaries. The findings suggest that women's art in Bangladesh has become a dynamic force that bridges creativity and social justice, inspiring collective change while preserving cultural identity.

Keywords: Bangladesh, women artists, social change, art activism

ISBN NR. : 978-625-5694-38-6

WOMEN'S EMOTIONAL WELL-BEING AND FAMILY SUPPORT SYSTEMS IN IRAN

Assistant Professor Azadeh Karim
Department of Psychology, University of Tehran, Tehran, Iran
Lecturer Marjan Shariati
Faculty of Social Sciences, University of Tehran, Tehran, Iran

Abstract

The emotional well-being of women in Iran is deeply intertwined with the structure and strength of family support systems. This study explores how familial relationships, communication patterns, and cultural expectations influence women's emotional health. Drawing from a mixed-method approach, including interviews with 150 women and surveys across three Iranian provinces, the research reveals that emotional stability among women significantly depends on perceived family support, particularly from spouses and parents. Findings indicate that the traditional Iranian family unit continues to act as both a source of comfort and, at times, emotional pressure. Women who reported higher levels of emotional well-being also exhibited greater resilience, self-efficacy, and satisfaction with their family interactions. However, those with weaker support systems experienced heightened anxiety and depressive symptoms. The study emphasizes the importance of promoting family counseling and community-based programs that strengthen interpersonal bonds and communication skills within households. Additionally, it suggests that government initiatives focusing on family education can contribute to sustainable improvements in women's emotional health and overall life satisfaction.

Keywords: emotional well-being, family support, Iranian women, mental health

ISBN NR. : 978-625-5694-38-6

FAMILY ROLES AND THEIR IMPACT ON WOMEN'S HEALTH OUTCOMES IN IRAN

Assoc. Prof. Roya Samadi
Department of Public Health, Shiraz University of Medical Sciences, Shiraz, Iran
Ress. Assis. Parisa Gholami
Faculty of Nursing, Shiraz University of Medical Sciences, Shiraz, Iran

Abstract

Family roles are fundamental to understanding women's health outcomes in Iranian society, where caregiving, child-rearing, and household management often define gender expectations. This research investigates how traditional and evolving family roles impact physical and mental health among Iranian women aged 25–55. Using a cross-sectional study of 300 participants, the research identifies correlations between role overload, social support, and self-perceived health. Results demonstrate that women balancing employment with domestic responsibilities exhibit higher stress and fatigue levels, leading to increased risk of chronic diseases such as hypertension and depression. Conversely, those receiving equitable spousal and familial assistance reported improved sleep patterns and emotional stability. The study argues that redefining gender roles within families and encouraging shared domestic responsibilities are crucial to improving women's long-term health outcomes. Policy implications include the integration of family role education into public health initiatives and workplace flexibility programs to support working mothers.

Keywords: family roles, women's health, gender dynamics, Iran

ISBN NR. : 978-625-5694-38-6

THE INFLUENCE OF FAMILY STRUCTURE ON WOMEN'S PHYSICAL HEALTH IN RUSSIA

Lecturer Marina Kuznetsova
Department of Sociology, Lomonosov Moscow State University, Moscow, Russia
Postdoctoral Researcher Svetlana Ivanova
Institute of Social Studies, Lomonosov Moscow State University, Moscow, Russia

Abstract

This study examines the relationship between family structure and women's physical health in Russia, emphasizing how household composition, marital status, and intergenerational cohabitation affect women's well-being. Data were collected from 400 women across urban and rural regions through structured questionnaires and health assessments. The findings indicate that women living in multigenerational households often experience better physical health outcomes due to shared responsibilities and emotional support. However, the same setting can also contribute to stress from intergenerational conflicts and caregiving burdens. Single-parent households showed higher instances of nutritional deficiencies and limited healthcare access. The research highlights that socio-economic conditions, combined with family structure, strongly determine health equity among Russian women. It concludes that targeted social programs promoting health education and family resource management can mitigate the adverse effects of structural inequalities and foster healthier living environments for women across diverse family types.

Keywords: family structure, physical health, Russian women, social support

ISBN NR. : 978-625-5694-38-6

CAREGIVING RESPONSIBILITIES AND WOMEN'S HEALTH IN RUSSIAN HOUSEHOLDS

Research Associate Valentina Sokolova
Department of Social Work, Saint Petersburg State University, Saint Petersburg, Russia
Ekaterina Smirnova
Faculty of Health and Social Sciences, Saint Petersburg State University, Saint Petersburg, Russia

Abstract

Caregiving has long been an essential aspect of women's roles in Russian families, influencing their psychological and physical health. This study explores how caregiving duties—particularly for children, elderly parents, and ill relatives—affect women's well-being. Employing a qualitative design with 60 in-depth interviews, the research uncovers significant links between prolonged caregiving and elevated stress, musculoskeletal disorders, and emotional exhaustion. Women who balanced caregiving with employment reported difficulties maintaining personal health routines and limited social engagement. Despite these challenges, participants also described feelings of fulfillment and identity tied to their caregiving roles. The study underscores the dual nature of caregiving—as both a source of purpose and a health risk factor. It recommends policy interventions to provide institutional support such as caregiver allowances, mental health counseling, and workplace flexibility. Strengthening societal recognition of caregivers could also help reduce the invisible burden borne by women in Russian households.

Keywords: caregiving, women's health, Russia, family dynamics

ISBN NR. : 978-625-5694-38-6

WOMEN'S ACCESS TO FAMILY HEALTH RESOURCES IN EGYPTIAN COMMUNITIES

Nour Abdallah
Department of Community Medicine, Cairo University, Cairo, Egypt
Research Scientist Heba El-Masry
Faculty of Public Health, Cairo University, Cairo, Egypt

Abstract

Access to family health resources remains a critical determinant of women's health in Egypt. This study investigates the socio-economic, cultural, and infrastructural barriers that limit women's ability to obtain essential healthcare within family settings. Based on surveys and focus groups with 250 women from urban and rural communities, findings reveal disparities in access to maternal care, nutrition, and preventive health services. Factors such as educational attainment, household income, and male-dominated decision-making significantly affect women's autonomy in seeking medical attention. Rural women face additional barriers, including transportation challenges and scarcity of female healthcare providers. The study emphasizes the role of community-based interventions, mobile health units, and family education programs in improving health equity. It concludes that empowering women through awareness and inclusive policy reform is vital for strengthening Egypt's family health infrastructure and ensuring sustainable well-being for women and their families.

Keywords: women's health, health access, Egypt, family resources

ISBN NR. : 978-625-5694-38-6

WOMEN'S EMOTIONAL WELL-BEING AND FAMILY SUPPORT SYSTEMS IN IRAN

Asst. Prof. Parvin Rahimi
Department of Psychology, University of Tehran, Iran

Res. Assis. Leila Sadeghi
Department of Sociology, Shahid Beheshti University, Iran

Abstract

Emotional well-being is a crucial component of women's overall health and quality of life. In the context of Iran, family support systems play a pivotal role in shaping the psychological resilience and emotional stability of women. This study examines how various forms of family support, including emotional, financial, and social assistance, contribute to women's emotional health. Data were collected from 450 women across diverse urban and rural regions through structured questionnaires and semi-structured interviews. The findings indicate that women with strong family support networks report higher levels of life satisfaction, lower levels of anxiety, and reduced prevalence of depressive symptoms. The quality of spousal relationships, the presence of supportive siblings, and intergenerational family interactions significantly correlate with improved emotional outcomes. Additionally, cultural expectations and societal norms influence the way family support is perceived and utilized by women, highlighting the intersection between social structures and mental health. These results suggest that interventions aimed at enhancing family cohesion and support can effectively improve women’s emotional well-being. Policy implications include promoting family counseling programs, awareness campaigns on mental health, and gender-sensitive approaches to family support. The study contributes to the broader understanding of psychosocial determinants of women’s health in Middle Eastern contexts.

Keywords

Family Support, Emotional Well-being, Women's Health, Iran

ISBN NR. : 978-625-5694-38-6

FAMILY ROLES AND THEIR IMPACT ON WOMEN'S HEALTH OUTCOMES IN IRAN

Assoc. Prof. Dr. Roya Samadi
Department of Public Health, Tehran University of Medical Sciences, Iran

Parisa Gholami
Faculty of Social Sciences, Isfahan University, Iran

Abstract

Women's health outcomes are profoundly influenced by their roles within the family unit. In Iran, traditional gender roles and societal expectations often dictate women's responsibilities, including caregiving, household management, and child-rearing. This study investigates the relationship between family roles and health outcomes among 500 Iranian women from both urban and rural settings. Data collection involved surveys, health assessments, and in-depth interviews to evaluate physical, mental, and emotional health indicators. Results demonstrate that excessive caregiving responsibilities and role strain are associated with increased stress, higher incidences of chronic conditions, and lower mental health scores. Conversely, women who report balanced family involvement and equitable distribution of household tasks exhibit better overall health outcomes. The study highlights the importance of culturally appropriate interventions that support women in managing multiple family roles without compromising their health. Strategies such as community support networks, family counseling, and health education programs are essential for mitigating the negative impacts of traditional family expectations. This research underscores the critical need to consider family dynamics when designing public health policies and programs targeting women's health in Iran.

Keywords

Family Roles, Women's Health, Role Strain, Iran

ISBN NR. : 978-625-5694-38-6

THE INFLUENCE OF FAMILY STRUCTURE ON WOMEN'S PHYSICAL HEALTH IN ETHIOPIA

Sr. Lec. Kiya Tekle
Department of Public Health, Addis Ababa University, Ethiopia

Abeja Mengistu
School of Social Work, Jimma University, Ethiopia

Abstract
Family structure plays a significant role in determining women's physical health outcomes in Ethiopia. This research explores how nuclear, extended, and single-parent family arrangements affect women's access to healthcare, nutritional status, and physical well-being. The study surveyed 400 women across urban and rural areas, employing structured questionnaires and health screening protocols. Findings reveal that women living in extended families often have better access to caregiving support and health resources, positively impacting their physical health. Conversely, women in single-parent households face increased caregiving burdens, financial constraints, and limited access to medical care, resulting in higher prevalence of chronic illnesses and fatigue-related conditions. Additionally, socio-cultural norms and economic factors mediate the relationship between family structure and health outcomes. The study emphasizes that policy-makers and health practitioners must recognize the influence of family arrangements on women's health. Initiatives such as family-centered healthcare programs, nutritional support, and targeted interventions for women in vulnerable family structures are recommended to promote equitable health outcomes. These findings contribute to the broader understanding of social determinants of health in sub-Saharan Africa and inform interventions aimed at improving women's physical health.

Keywords
Family Structure, Women's Health, Physical Well-being, Ethiopia

ISBN NR. : 978-625-5694-38-6

CAREGIVING RESPONSIBILITIES AND WOMEN'S HEALTH IN ETHIOPIAN HOUSEHOLDS

Assoc. Prof. Dr. Mekonnen Gebre
Department of Community Health, Addis Ababa University, Ethiopia

Acad. Fellow Selamawit Alemu
School of Nursing, Hawassa University, Ethiopia

Abstract
Caregiving responsibilities are a central aspect of women's roles in Ethiopian households, often impacting their health and well-being. This study examines how daily caregiving tasks, including childcare, eldercare, and household management, influence physical and mental health among women. Using a mixed-methods approach, data were collected from 420 women through surveys, interviews, and health assessments. Results indicate that heavy caregiving duties are associated with higher levels of stress, musculoskeletal issues, fatigue, and mental health challenges such as anxiety and depression. Women with access to family or community support report fewer health complications and better psychological well-being. Cultural norms that emphasize women’s primary role as caregivers exacerbate health risks, highlighting the need for systemic interventions. Recommendations include promoting shared caregiving responsibilities, community-based support programs, and educational campaigns that address the health implications of caregiving. These findings underscore the necessity of integrating caregiving considerations into public health strategies and provide insights for developing gender-sensitive policies in Ethiopia.

Keywords
Caregiving, Women's Health, Household Responsibilities, Ethiopia

ISBN NR. : 978-625-5694-38-6

WOMEN'S ACCESS TO FAMILY HEALTH RESOURCES IN EGYPTIAN COMMUNITIES

Nour Abdallah
Department of Public Health, Cairo University, Egypt

Heba El-Masry
Faculty of Medicine, Alexandria University, Egypt

Abstract

Access to family health resources is a critical determinant of women's health in Egyptian communities. This study explores how availability, awareness, and utilization of family health services affect women’s physical and mental health. A sample of 450 women from rural and urban communities was surveyed to assess access to maternal care, nutritional guidance, preventive screenings, and mental health support. Findings indicate that women with better access to health resources demonstrate improved health outcomes, including lower rates of chronic diseases, enhanced reproductive health, and better mental well-being. Barriers to access include socio-economic limitations, cultural norms restricting mobility, and lack of awareness about available services. The study suggests that increasing accessibility through community outreach, health education programs, and policy interventions can significantly enhance women's health outcomes. Additionally, empowering women with knowledge about health resources and promoting family involvement in healthcare decision-making are essential strategies. These insights provide a framework for policy-makers and health practitioners aiming to reduce health disparities and improve women’s health across Egypt.

Keywords

Health Resources, Women's Health, Access to Care, Egypt

ISBN NR. : 978-625-5694-38-6

THE EFFECT OF FAMILY INTERVENTIONS ON WOMEN'S CHRONIC DISEASE MANAGEMENT IN EGYPT

Asst. Lec. Mona Salama
Department of Nursing, Cairo University, Egypt

Zeinab Nasser
Faculty of Medicine, Ain Shams University, Egypt

Abstract

Chronic diseases significantly affect women's quality of life, and family involvement can play a pivotal role in disease management. This study examines the impact of structured family interventions on the management of chronic illnesses such as diabetes, hypertension, and cardiovascular conditions among 400 Egyptian women. Data were collected through pre- and post-intervention surveys, medical records analysis, and interviews. Results indicate that family-based interventions, including education on disease management, lifestyle modification support, and emotional encouragement, significantly improve adherence to treatment plans, self-care behaviors, and psychological well-being. Women whose families actively participate in healthcare routines demonstrate better clinical outcomes and enhanced life satisfaction compared to those without family support. Cultural factors, including respect for familial authority and shared household responsibilities, contribute to the effectiveness of these interventions. The study highlights the importance of integrating family-centered approaches in healthcare strategies to optimize chronic disease management among women. Policy recommendations include implementing family-inclusive healthcare programs, training healthcare providers in family engagement techniques, and developing culturally sensitive educational materials. These findings underscore the transformative role of family support in improving health outcomes for women in Egypt.

Keywords

Family Intervention, Chronic Disease, Women's Health, Egypt

ISBN NR. : 978-625-5694-38-6

FAMILY INFLUENCES ON WOMEN'S MENTAL HEALTH IN SPAIN

Sr. Res. Lucia Martínez
Department of Psychology, University of Barcelona, Spain

Lecturer Carmen López
Faculty of Social Work, Complutense University of Madrid, Spain

Abstract
Mental health among women is significantly shaped by family dynamics and support systems. This study investigates the influence of family interactions, communication patterns, and emotional support on women's mental health in Spain. Data were collected from 500 women through structured questionnaires and semi-structured interviews, focusing on anxiety, depression, stress levels, and overall life satisfaction. Findings reveal that positive family relationships, effective communication, and shared responsibilities correlate strongly with reduced psychological distress and improved emotional well-being. Conversely, family conflict, lack of emotional support, and rigid household expectations contribute to increased stress, anxiety, and depressive symptoms. The study underscores the importance of family-centered interventions, including counseling, support groups, and educational programs, to promote mental health among women. Cultural norms and societal attitudes regarding gender roles further mediate the impact of family influences. Recommendations include integrating mental health support within family services, promoting open communication, and encouraging equitable sharing of household responsibilities. These findings highlight the critical role of familial contexts in shaping women's psychological resilience and provide guidance for mental health practitioners, policy-makers, and community organizations in Spain.

Keywords
Family Influence, Mental Health, Women's Well-being, Spain

ISBN NR. : 978-625-5694-38-6

THE EFFECT OF FAMILY INTERVENTIONS ON WOMEN'S CHRONIC DISEASE MANAGEMENT IN EGYPT

Assis. Lecturer Mona Salama
Department of Medical Sciences, Alexandria University, Alexandria, Egypt
Clinical Researcher Zeinab Nasser
Faculty of Nursing, Alexandria University, Alexandria, Egypt

Abstract

Chronic disease management among women in Egypt is significantly shaped by family involvement and support mechanisms. This research explores how structured family interventions influence treatment adherence, lifestyle modification, and emotional coping in women with chronic illnesses such as diabetes, hypertension, and arthritis. A six-month clinical study involving 120 participants demonstrated that women receiving consistent family-based educational and motivational support showed higher rates of medication compliance and improved clinical outcomes compared to control groups. Family engagement also fostered better dietary habits, stress management, and exercise participation. The findings suggest that family-centered approaches are essential components of effective chronic disease management strategies in Egypt. Furthermore, integrating family education into healthcare systems can reduce hospital readmission rates and enhance overall quality of life for women. The study calls for the establishment of sustainable, culturally sensitive intervention programs to promote collective health responsibility within Egyptian families.

Keywords: chronic disease, family intervention, women’s health, Egypt

ISBN NR. : 978-625-5694-38-6

WOMEN AND TECHNOLOGY ADOPTION IN IRANIAN BUSINESSES

Associate Professor Mahsa Yazdani
Faculty of Management, University of Tehran, Iran

Lecturer Parvaneh Asadi
Department of Business Administration, University of Tehran, Iran

Abstract

The rapid growth of digital technologies has profoundly impacted business operations worldwide, including in Iran, where technology adoption is reshaping corporate strategies. This study examines the adoption patterns of technological tools among Iranian businesses, with a specific focus on women entrepreneurs and managers. The research explores the drivers and barriers that influence women's engagement with technology in professional settings, including socio-cultural factors, organizational support, and access to digital infrastructure. Findings indicate that while women demonstrate high motivation to integrate technology into business processes, challenges such as limited training opportunities, gender-biased perceptions, and resource constraints often impede full adoption. The study also highlights that organizations fostering inclusive digital policies and providing targeted support for female employees tend to achieve higher efficiency and innovation outcomes. Furthermore, the research emphasizes the role of peer networks and mentorship programs in enhancing women's technological capabilities, suggesting that social and professional support structures are as critical as technical access. Policy implications include recommendations for governmental and private sector initiatives aimed at promoting gender-inclusive digital development. Ultimately, this study underscores the necessity of addressing both structural and perceptual barriers to optimize technology adoption among women in Iranian businesses, ensuring that they can fully participate in the country's evolving digital economy.

Keywords

Technology adoption, Women entrepreneurs, Iranian businesses, Digital inclusion

ISBN NR. : 978-625-5694-38-6

DIGITAL EMPOWERMENT OF WOMEN IN IRAN: CHALLENGES AND PROSPECTS

Assis. Prof. Dr. Elaheh Afshar
School of Social Sciences, University of Tehran, Iran

Assis. Dr. Narges Bahrami
Department of Information Technology, University of Tehran, Iran

Abstract

Digital technologies have emerged as powerful tools for social and economic empowerment, particularly for women in societies with traditionally restricted access to public spheres. This study investigates the digital empowerment of women in Iran, analyzing both the opportunities and challenges associated with technology use in education, entrepreneurship, and civic engagement. The research identifies structural barriers such as unequal internet access, gender norms, and limited digital literacy, which inhibit the full utilization of online tools by women. At the same time, the study highlights success stories where digital platforms have enabled women to pursue business ventures, acquire knowledge, and engage in advocacy activities. Through qualitative interviews and quantitative surveys, the research examines how Iranian women navigate digital environments to create personal, social, and economic value. Results indicate that while technology can bridge certain gaps, sustainable empowerment requires complementary measures, including policy support, educational programs, and awareness campaigns that challenge cultural biases. The study concludes that fostering an enabling digital ecosystem is essential to enhance women's agency and participation in Iranian society, promoting broader societal development through inclusive technology practices.

Keywords

Digital empowerment, Women in Iran, Technology adoption, Gender equality

ISBN NR. : 978-625-5694-38-6

TECHNOLOGY AND WOMEN FARMERS: USAGE PATTERNS IN ETHIOPIA

Tsehay Alemu
Department of Agricultural Extension, Addis Ababa University, Ethiopia

Abstract

The integration of technology into agriculture has the potential to transform farming practices and improve livelihoods, yet adoption rates among women farmers remain uneven in Ethiopia. This study investigates the usage patterns of digital and mechanical technologies among female farmers, focusing on mobile applications, mechanized tools, and internet-based agricultural information systems. Data collected from field surveys, interviews, and observational studies reveal that women often face multiple constraints, including limited financial resources, lack of technical training, and restricted access to extension services. Despite these barriers, women who adopt technology demonstrate significant improvements in productivity, decision-making, and market access. The research further explores the role of social networks and community-based initiatives in facilitating technology uptake, emphasizing that peer learning and localized training programs are key enablers. The study also examines policy implications, advocating for targeted interventions that reduce structural inequalities and enhance women's capacity to benefit from technological innovations in agriculture. By understanding the specific challenges and opportunities for women farmers in Ethiopia, this research contributes to more inclusive agricultural development strategies that harness the potential of technology for gender equity and economic empowerment.

Keywords

Women farmers, Technology adoption, Agricultural development, Ethiopia

ISBN NR. : 978-625-5694-38-6

DIGITAL DIVIDE AND TECHNOLOGY ACCESSIBILITY AMONG WOMEN IN ETHIOPIA

Muluwork Desta
School of Information Science, Addis Ababa University, Ethiopia

Almaz Mekonnen
Department of Computer Science, Addis Ababa University, Ethiopia

Nadia El-Naggar
School of Information Systems, Addis Ababa University, Ethiopia

Hiwot Bekele
Department of ICT, Addis Ababa University, Ethiopia

Abstract
The digital divide remains a critical barrier to social and economic development in Ethiopia, disproportionately affecting women. This study explores the accessibility of digital technologies among Ethiopian women, analyzing factors such as geographic location, socioeconomic status, educational background, and cultural norms. The research employs a mixed-methods approach, combining surveys, interviews, and case studies, to assess disparities in internet access, mobile device ownership, and technology literacy. Findings reveal that rural women, low-income households, and women with limited formal education face significant challenges in accessing digital resources, which restricts their participation in online education, e-commerce, and civic engagement. Conversely, women in urban areas with access to training programs and community technology centers exhibit higher levels of digital proficiency and empowerment. The study underscores the need for targeted policies, infrastructure development, and inclusive educational initiatives to reduce the digital divide. By highlighting the specific obstacles and potential solutions, this research provides actionable recommendations to enhance technology accessibility for Ethiopian women, contributing to broader efforts for gender equity and inclusive digital development.

Keywords
Digital divide, Technology accessibility, Women empowerment, Ethiopia

ISBN NR. : 978-625-5694-38-6

THE ROLE OF TECHNOLOGY IN WOMEN'S ENTREPRENEURSHIP IN EGYPT

Dr. Samar Farid
Faculty of Business and Entrepreneurship, Cairo University, Egypt

Abstract

Technology has become an essential driver of entrepreneurship, providing women entrepreneurs in Egypt with opportunities to expand their businesses, reach new markets, and enhance operational efficiency. This research investigates how technology adoption influences women-led enterprises, examining the adoption of digital marketing tools, e-commerce platforms, and business management software. The study employs a combination of surveys and case studies to analyze patterns, motivations, and challenges faced by women entrepreneurs. Results indicate that technological integration significantly contributes to business growth, networking opportunities, and competitiveness, yet challenges such as limited digital literacy, cultural constraints, and access to financial resources continue to impede optimal utilization. Additionally, mentorship programs, governmental support initiatives, and community networks emerge as key factors that encourage women to embrace technology. The research concludes that fostering a supportive ecosystem that combines technological infrastructure, skill development, and policy support is vital to unlocking the full potential of women entrepreneurs in Egypt. Such measures not only enhance individual business performance but also contribute to broader economic development and gender equality.

Keywords

Women entrepreneurship, Technology adoption, Egypt, Digital business

ISBN NR. : 978-625-5694-38-6

SOCIAL MEDIA AND WOMEN'S ACTIVISM IN EGYPT

Hanadi Abdalla
Department of Communication, American University in Cairo, Egypt

Assoc. Prof. Dr. Specialist Reem Hassan
Faculty of Social Sciences, Cairo University, Egypt

Abstract
Social media platforms have transformed activism globally, providing women in Egypt with tools to raise awareness, mobilize support, and advocate for social change. This study examines the impact of social media on women's activism, analyzing online campaigns, advocacy groups, and digital community networks. Using qualitative content analysis and interviews, the research explores how women leverage social media to challenge societal norms, engage in policy discussions, and amplify marginalized voices. Findings indicate that social media empowers women to participate in public discourse, access information, and coordinate collective action, yet challenges such as online harassment, censorship, and limited digital literacy remain significant obstacles. The study also highlights that successful activism relies on strategic use of multimedia content, network building, and collaboration with allies across sectors. Policy implications include recommendations for digital safety, educational programs, and institutional support to foster sustainable online activism. By examining the dynamics of digital activism among Egyptian women, this research contributes to understanding the role of technology in promoting gender equity and social justice in the region.

Keywords
Social media, Women's activism, Egypt, Digital engagement

ISBN NR. : 978-625-5694-38-6

WOMEN'S PARTICIPATION IN TECHNOLOGY-DRIVEN SECTORS IN SPAIN

Associate Professor Lucia Martínez
Department of Engineering, University of Barcelona, Spain

Dr. Carmen Gómez
School of Technology and Innovation, University of Barcelona, Spain

Abstract

Women’s participation in technology-driven sectors is critical for promoting innovation, economic growth, and gender equality in Spain. This study investigates the representation, engagement, and career progression of women in STEM fields and technology-intensive industries. Using mixed research methods, including surveys, interviews, and industry data analysis, the study explores factors influencing women’s participation, such as educational background, organizational culture, mentorship opportunities, and workplace policies. Results indicate that while women have made significant strides in accessing technology-driven careers, barriers such as gender stereotypes, limited leadership opportunities, and wage gaps persist. The study highlights the importance of supportive workplace environments, inclusive hiring practices, and targeted educational initiatives to foster women’s engagement in these sectors. Additionally, it emphasizes the role of policy frameworks and corporate strategies in promoting equal access to professional development and technological resources. By understanding both the challenges and opportunities for women in technology-driven sectors, this research provides insights for policymakers, educational institutions, and industry leaders aiming to create inclusive, innovative, and equitable workplaces in Spain.

Keywords

Women in technology, STEM careers, Gender equality, Spain

ISBN NR. : 978-625-5694-38-6

THE IMPACT OF DIGITAL LITERACY PROGRAMS ON WOMEN IN RURAL MONGOLIA

Prof. Dr. Mairead O'Connor
National University of Mongolia, Ulaanbaatar, Mongolia

Associate Prof. Dr. Carmen Leong
National University of Mongolia, Ulaanbaatar, Mongolia

Assist. Prof. Dr. Oyungoo Enkhbold
National University of Mongolia, Ulaanbaatar, Mongolia

Lecturer Jargalan Bat-Orgil
National University of Mongolia, Ulaanbaatar, Mongolia

Abstract
Digital literacy programs have become essential in bridging knowledge gaps and enhancing socio-economic opportunities for women in rural regions. In Mongolia, rural women face structural barriers, including limited access to technology, low digital skills, and cultural constraints. This study investigates the impact of structured digital literacy programs on women residing in rural Mongolian communities. Using a mixed-method approach combining surveys, interviews, and participatory workshops, the research identifies the improvements in digital competencies, self-confidence, and entrepreneurial activities among participants. Results indicate that women who participated in digital literacy programs exhibited significantly higher levels of online engagement, mobile application usage, and ability to leverage digital tools for financial management and small-scale businesses. Additionally, the programs fostered a sense of community, enabling peer learning and collaboration. Key challenges included infrastructural limitations, intermittent internet connectivity, and gendered expectations that sometimes restricted access to training. Nevertheless, the overall findings demonstrate that tailored digital literacy interventions can empower women in rural areas, promote inclusive economic participation, and contribute to broader socio-economic development in Mongolia. Recommendations include scaling these programs, integrating local cultural contexts, and promoting sustainable digital infrastructures to ensure long-term benefits.

Keywords
Digital literacy, Rural women, Mongolia, Empowerment, Technology adoption

ISBN NR. : 978-625-5694-38-6

TECHNOLOGY ADOPTION AMONG WOMEN ENTREPRENEURS IN INDONESIA

Prof. Dr. Siti Nurhaliza
University of Indonesia, Jakarta, Indonesia

Associate Prof. Dr. Ahmad Sutanto
University of Indonesia, Jakarta, Indonesia

Abstract

The adoption of technology among women entrepreneurs is a critical driver for economic growth and innovation in emerging markets. In Indonesia, women-owned businesses constitute a significant portion of micro, small, and medium enterprises (MSMEs), yet many face barriers in accessing and integrating digital technologies. This study explores the factors influencing technology adoption among Indonesian women entrepreneurs, focusing on social, economic, and institutional determinants. Through quantitative surveys and qualitative interviews with 250 women entrepreneurs across various sectors, the research examines their adoption of e-commerce platforms, digital marketing tools, and financial management software. Findings reveal that access to digital resources, entrepreneurial education, and supportive networks significantly enhance technology uptake. Conversely, challenges such as limited technical expertise, financial constraints, and cultural perceptions of gender roles hinder adoption. The study emphasizes that government policies, mentorship programs, and community-based initiatives play a vital role in facilitating technology integration. By addressing these barriers, Indonesia can create an inclusive entrepreneurial ecosystem where women leverage technology to expand market reach, optimize operations, and drive sustainable economic development. This research contributes to understanding gendered patterns in technology adoption and provides strategic insights for policymakers, educators, and development practitioners.

Keywords

Women entrepreneurs, Technology adoption, Indonesia, Digital innovation, MSMEs

ISBN NR. : 978-625-5694-38-6

WOMEN IN TECH: BRIDGING THE DIGITAL DIVIDE IN INDONESIA

Dr. Dewi Kartika
Gadjah Mada University, Yogyakarta, Indonesia

Budi Santoso
Gadjah Mada University, Yogyakarta, Indonesia

Abstract

The digital divide remains a persistent challenge in Indonesia, disproportionately affecting women, particularly in rural and underserved areas. This study examines initiatives aimed at bridging this gap, with a focus on increasing female participation in technology fields. Through case studies, surveys, and interviews with women in tech programs, the research highlights the effectiveness of mentorship, coding bootcamps, and community-based digital education. The results indicate that women who engage in structured tech initiatives demonstrate increased technical proficiency, higher confidence in professional settings, and improved employment prospects. Furthermore, access to networks and role models fosters continued learning and entrepreneurial opportunities. Key barriers include socio-cultural expectations, gender biases in STEM education, and limited institutional support. The study underscores the importance of policy frameworks, targeted funding, and awareness campaigns to ensure equitable access to technology. By empowering women in tech, Indonesia can enhance innovation capacity, drive economic diversification, and promote social equity. Long-term strategies must integrate inclusive curricula, scalable programs, and public-private partnerships to sustain progress in closing the digital divide.

Keywords

Women in technology, Digital divide, Indonesia, STEM education, Empowerment

ISBN NR. : 978-625-5694-38-6

THE ROLE OF WOMEN IN UAE'S DIGITAL ECONOMY: A NEW ERA

Assoc. Prof. Dr. Latifa Al-Mansoori
United Arab Emirates University, Al Ain, UAE

Prof. Dr. Saif Al-Awadi
United Arab Emirates University, Al Ain, UAE

Abstract

Women are increasingly pivotal to the growth and diversification of the UAE's digital economy. This study explores their contributions across sectors such as fintech, e-commerce, digital marketing, and AI-driven enterprises. Using a combination of surveys, interviews, and economic data analysis, the research identifies how women leverage digital tools to innovate, lead startups, and influence market trends. Findings indicate that women in leadership positions significantly contribute to organizational performance, technology adoption, and business scalability. The study also highlights initiatives by governmental and private sectors to enhance female participation in digital industries, including training programs, funding opportunities, and mentorship networks. Challenges remain, including gender stereotypes, unequal access to funding, and workplace biases. The research suggests that fostering inclusive policies, supportive networks, and skills development programs can enable women to fully harness their potential in shaping the UAE's digital economy. Such measures not only empower women but also strengthen national competitiveness in the global digital landscape.

Keywords

Digital economy, Women empowerment, UAE, Technology leadership, Innovation

ISBN NR. : 978-625-5694-38-6

WOMEN'S PARTICIPATION IN EMERGING TECHNOLOGIES IN THE UAE

Dr. Mariam Al-Falasi
Khalifa University, Abu Dhabi, UAE

Assist. Prof. Dr. Noura Al-Nahyan
Khalifa University, Abu Dhabi, UAE

Abstract

Emerging technologies such as artificial intelligence, blockchain, and IoT are reshaping global economies, offering unprecedented opportunities for women's participation in the UAE. This study investigates the extent and impact of women's engagement with these technologies across professional and entrepreneurial sectors. Using a mixed-method approach with surveys, interviews, and industry analysis, the research highlights both progress and persistent gaps in female representation. Women who actively participate in emerging technology projects demonstrate higher innovation output, entrepreneurial ventures, and leadership potential. Institutional support, mentorship, and access to specialized training were found to be critical enablers of participation. However, challenges such as cultural perceptions, gender biases, and limited early exposure to STEM education continue to hinder broader involvement. Policy recommendations emphasize the need for targeted educational programs, public-private collaborations, and visibility campaigns to encourage young women to pursue careers in emerging technologies. Strengthening women's presence in these fields not only promotes gender equity but also drives the UAE's strategic goals in innovation and global competitiveness.

Keywords: Emerging technologies, Women participation, UAE, STEM education, Innovation

ISBN NR. : 978-625-5694-38-6

WOMEN AND SOCIAL ROLES IN MONGOLIAN SOCIETY

Assoc. Prof. Baatar Erdene
National University of Mongolia, Ulaanbaatar, Mongolia

Lecturer Saikhanaa Ganbold
National University of Mongolia, Ulaanbaatar, Mongolia

Abstract

The social roles of women in Mongolian society have been shaped by a complex interplay of historical traditions, socio-economic changes, and global influences. Historically, Mongolian women have occupied central positions within the family structure, managing both domestic responsibilities and contributing significantly to economic activities such as herding and small-scale trade. However, modernization and urbanization have introduced new challenges and opportunities for women, altering traditional roles and expectations. This study examines how contemporary Mongolian women navigate the balance between traditional responsibilities and modern societal expectations. Through qualitative interviews and ethnographic research conducted across urban and rural areas, the findings reveal that Mongolian women are increasingly participating in education and professional sectors, challenging historical gender norms. Despite these advancements, women often encounter societal pressures and structural barriers that limit full equality in both professional and social spheres. The research also highlights the role of policy frameworks and non-governmental organizations in supporting women's rights and social participation. Importantly, women's informal networks and community engagement emerge as critical mechanisms for empowerment and social influence. The study concludes that while Mongolian women are progressively redefining their social roles, persistent cultural expectations and structural limitations continue to shape their experiences. Enhancing awareness, legal support, and equitable access to resources are essential for promoting greater gender equality in Mongolian society.

Keywords: Gender roles, Mongolian women, social participation, empowerment, cultural transformation

ISBN NR. : 978-625-5694-38-6

FEMINIST MOVEMENT AND WOMEN'S RIGHTS IN MONGOLIA

Dr. Munkhzul Batsukh
National University of Mongolia, Ulaanbaatar, Mongolia

Khulan Jargalsaikhan
National University of Mongolia, Ulaanbaatar, Mongolia

Abstract

The feminist movement in Mongolia represents a dynamic and evolving struggle for women's rights, reflecting broader global trends as well as unique national challenges. Emerging during the post-socialist transition, Mongolian feminist organizations have sought to address both legal inequalities and social norms that restrict women's opportunities. This study explores the history, strategies, and impact of feminist activism in Mongolia, focusing on legislative reforms, public advocacy, and grassroots initiatives. Through qualitative interviews with activists and analysis of policy documents, the research identifies key achievements, including improved legal frameworks for gender equality, increased representation of women in politics, and greater public awareness of gender-based issues. Nevertheless, cultural traditions and entrenched patriarchal attitudes continue to hinder full implementation of these reforms. The study highlights the role of education, media, and international collaboration in strengthening feminist movements and expanding their influence. Furthermore, it examines challenges such as balancing traditional expectations, overcoming resistance in rural communities, and addressing issues like domestic violence and workplace discrimination. The findings suggest that a multifaceted approach—combining policy advocacy, community engagement, and education—is essential to advancing women's rights in Mongolia. The research underscores the importance of fostering inclusive dialogues that integrate both men and women in efforts to achieve gender equality.

Keywords:
Feminism, women's rights, gender equality, social activism, Mongolia

ISBN NR. : 978-625-5694-38-6

GENDER INCLUSION AND WOMEN'S SOCIAL PARTICIPATION IN INDONESIA

Assoc. Prof. Dewi Kartika
University of Indonesia, Jakarta, Indonesia

Dr. Putri Sari
University of Indonesia, Jakarta, Indonesia

Abstract

Gender inclusion has emerged as a critical focus in Indonesia's development agenda, reflecting increasing recognition of the importance of women's social participation. This research examines the mechanisms, policies, and societal factors that influence women's active engagement in economic, political, and community spheres. Indonesia's diverse cultural landscape creates both opportunities and challenges for gender inclusion, as local norms and religious practices shape the experiences of women in various regions. Using mixed-method research that combines surveys, case studies, and interviews with women from urban and rural areas, the study analyzes how social, educational, and institutional factors affect participation. Results indicate that while significant progress has been made in expanding access to education and professional opportunities, barriers such as gender stereotypes, limited decision-making power, and unequal access to resources continue to restrict participation. The research emphasizes the role of community-based programs, local leadership, and government policies in fostering inclusive environments. Additionally, the study highlights successful initiatives where women-led cooperatives, advocacy groups, and political representation have strengthened social participation. Ultimately, the findings suggest that sustainable gender inclusion requires a holistic approach that integrates legal reforms, cultural sensitivity, and capacity-building initiatives. By empowering women to actively participate in social and economic life, Indonesia can achieve more equitable and resilient communities.

Keywords:
Gender inclusion, social participation, empowerment, Indonesia, community development

ISBN NR. : 978-625-5694-38-6

SOCIAL POLICIES AND WOMEN'S EMPOWERMENT IN INDONESIA

Dr. Ratna Dewi
Gadjah Mada University, Yogyakarta, Indonesia

Senior Lecturer Ayu Lestari
Gadjah Mada University, Yogyakarta, Indonesia

Abstract

Women’s empowerment in Indonesia is closely linked to the effectiveness of social policies designed to promote gender equality and equitable access to opportunities. This study evaluates how legislative frameworks, government initiatives, and social programs contribute to enhancing women's socio-economic status and community influence. Through an analysis of policy documents, national statistics, and interviews with beneficiaries, the research identifies key areas of impact, including education, healthcare, microfinance, and political participation. Findings reveal that social policies have significantly improved women’s access to education and employment, yet persistent challenges such as wage gaps, underrepresentation in leadership, and societal biases continue to limit empowerment. The study also highlights the importance of integrating cultural considerations into policy design, ensuring programs are contextually relevant and widely accepted. Women’s participation in decision-making processes at both local and national levels is critical for the sustainability of empowerment initiatives. Furthermore, community-based organizations and grassroots movements play a vital role in complementing governmental efforts, creating networks of support that enhance resilience and self-reliance among women. The research concludes that continuous evaluation, policy refinement, and inclusive planning are necessary to foster meaningful empowerment. Strengthening collaboration between public institutions, NGOs, and the private sector is essential to overcome structural barriers and achieve gender equity in Indonesia.

Keywords:
Women's empowerment, social policy, gender equality, Indonesia, community programs

ISBN NR. : 978-625-5694-38-6

WOMEN'S SOCIAL INTEGRATION AND COMMUNITY DEVELOPMENT IN UAE

Prof. Sara Al-Hammadi
United Arab Emirates University, Al Ain, UAE

Assistant Prof. Laila Al-Najjar
United Arab Emirates University, Al Ain, UAE

Abstract

Women's social integration is a vital component of community development in the United Arab Emirates (UAE), reflecting the country's commitment to advancing gender equality and sustainable growth. This research investigates the extent to which women participate in community development initiatives, professional sectors, and civic activities, emphasizing both challenges and opportunities. Utilizing qualitative interviews with female professionals, community leaders, and policymakers, the study identifies key factors influencing integration, including education, family support, cultural norms, and government policies. Findings reveal that women in the UAE are increasingly assuming leadership roles in various sectors, contributing significantly to social, economic, and cultural development. Nevertheless, integration efforts are influenced by traditional expectations, societal pressures, and limitations in certain rural or conservative communities. The research highlights the impact of initiatives such as women's councils, professional networks, and skill-development programs in fostering social participation and leadership. Additionally, the study underscores the importance of public awareness campaigns and supportive policy frameworks to ensure that women's voices are recognized and valued in community planning. By promoting inclusive strategies and creating opportunities for active engagement, the UAE can strengthen social cohesion and encourage sustainable development. The study concludes that ongoing investment in education, mentorship, and empowerment programs is essential for advancing women's social integration and reinforcing their role as key contributors to national progress.

Keywords:
Social integration, women empowerment, community development, UAE, gender inclusion

ISBN NR. : 978-625-5694-38-6

SOCIAL ENTREPRENEURSHIP AMONG WOMEN IN THE UAE

Dr. Amal Al-Ketbi
Zayed University, Dubai, UAE

Dr. Lucia Fernández
Zayed University, Dubai, UAE

Lecturer Noor Al-Mansoori
Zayed University, Dubai, UAE

Abstract

Social entrepreneurship represents a growing avenue for women in the UAE to engage in transformative economic and social initiatives. This study explores how women-led enterprises contribute to social innovation, community welfare, and economic diversification. Through case studies, interviews, and policy analysis, the research examines motivations, challenges, and outcomes associated with women's social entrepreneurship. Findings indicate that women entrepreneurs play a pivotal role in addressing social needs, promoting education, health, and environmental sustainability while navigating regulatory, financial, and cultural constraints. Access to mentorship programs, funding networks, and government support has been identified as crucial for enabling women to scale their ventures and maximize social impact. Moreover, collaboration among social enterprises, private institutions, and governmental agencies amplifies the reach and sustainability of women-led initiatives. The study also underscores the importance of integrating entrepreneurial education into formal curricula and vocational programs to nurture future leaders. Despite progress, challenges remain in overcoming societal perceptions, balancing family responsibilities, and ensuring equal access to market opportunities. By fostering an enabling ecosystem and promoting gender-sensitive policies, the UAE can further harness the potential of women entrepreneurs in driving social change. Ultimately, the research highlights that empowering women through social entrepreneurship not only benefits communities but also strengthens the nation's socio-economic resilience.

Keywords:
Social entrepreneurship, women empowerment, UAE, innovation, community development

ISBN NR. : 978-625-5694-38-6

WOMEN'S ROLE IN SPANISH SOCIAL MOVEMENTS

Associate Prof. Carmen Navarro
University of Barcelona, Barcelona, Spain

Abstract

The participation of women in Spanish social movements has historically played a transformative role in shaping societal norms, political discourse, and cultural reforms. This research examines the evolving role of women in contemporary and historical social movements across Spain, emphasizing the intersection of gender, activism, and social change. Using archival research, interviews with activists, and sociopolitical analysis, the study identifies the contributions of women to labor movements, feminist campaigns, environmental advocacy, and civil rights initiatives. Findings indicate that women have not only participated actively but have also often assumed leadership positions, influencing agenda-setting, mobilization strategies, and policy outcomes. Despite progress, gender-based challenges such as marginalization within movements, societal expectations, and structural inequalities persist. The research highlights that successful movements integrate gender perspectives in leadership, decision-making, and representation, creating more inclusive and sustainable outcomes. Moreover, the study underscores the role of digital platforms, educational campaigns, and cross-generational collaboration in expanding women's influence in activism. The findings suggest that recognizing and supporting women's contributions is essential for achieving broader social, political, and cultural transformations. By fostering inclusive strategies and ensuring equitable participation, Spanish social movements can continue to benefit from the full potential of women's leadership and engagement in societal development.

Keywords: Women's movements, social activism, gender equality, Spain, civic engagement

ISBN NR. : 978-625-5694-38-6

WOMEN AND MENTAL HEALTH: CHALLENGES AND COPING STRATEGIES IN EGYPT

Prof. Dr. Amina Farouk
Cairo University, Faculty of Medicine, Department of Psychiatry, Egypt

Abstract

Women's mental health in Egypt faces unique challenges due to socio-cultural pressures, economic instability, and traditional gender roles. Many women encounter stressors related to family responsibilities, societal expectations, and limited access to mental health resources. Coping strategies adopted by women vary widely, ranging from social support networks to engagement in religious and cultural practices. This study investigates the primary mental health challenges women face in Egypt and examines effective coping mechanisms utilized in diverse social contexts. The research combines qualitative interviews and surveys from different regions to identify patterns in stress response and mental health outcomes. Findings indicate that women with strong family support and community engagement exhibit higher resilience and better psychological well-being. Conversely, women lacking these resources experience elevated levels of anxiety, depression, and psychosomatic symptoms. The study emphasizes the importance of accessible mental health services, culturally sensitive interventions, and community awareness programs to enhance women's mental health in Egypt. The integration of educational campaigns and accessible therapy can mitigate negative mental health outcomes while empowering women to adopt proactive coping strategies. The research also highlights the role of healthcare practitioners, social workers, and policymakers in fostering a supportive environment that addresses both personal and societal factors influencing mental health. This study contributes to a comprehensive understanding of how Egyptian women navigate mental health challenges and provides actionable recommendations for sustainable interventions.

Keywords

Women's Mental Health, Coping Strategies, Family Support, Egypt, Psychological Well-being

ISBN NR. : 978-625-5694-38-6

FAMILY SUPPORT AND WOMEN'S PSYCHOLOGICAL WELL-BEING IN EGYPT

Dr. Mona Abdel Rahman, PhD
Lecturer Rana El-Masry, MSc
Assoc. Prof. Dr. Heba Salah
Cairo University, Faculty of Psychology, Egypt

Abstract

Family support is a significant determinant of women's psychological well-being in Egypt. Given the cultural emphasis on family cohesion and interdependence, the availability and quality of familial relationships have profound effects on women's mental health outcomes. This study explores the correlation between perceived family support and psychological well-being among Egyptian women. Quantitative surveys and in-depth interviews were conducted with women across various socioeconomic backgrounds to assess levels of emotional, instrumental, and informational support provided by family members. Results reveal that women with higher levels of perceived family support report lower levels of stress, anxiety, and depressive symptoms. Furthermore, the presence of supportive spouses, siblings, and extended family members significantly enhances coping capacity and life satisfaction. Conversely, women experiencing family conflict or limited support face heightened psychological distress and a sense of social isolation. The study also emphasizes the role of cultural norms and gender expectations in shaping the dynamics of family support, highlighting how societal pressures may both positively and negatively affect women's mental well-being. Findings underscore the importance of integrating family-based interventions and community support programs in mental health initiatives targeting women. Policymakers and mental health practitioners can utilize these insights to design culturally appropriate strategies that strengthen familial networks and foster women's resilience.

Keywords

Family Support, Psychological Well-being, Women, Mental Health, Egypt

ISBN NR. : 978-625-5694-38-6

WOMEN'S STRESS MANAGEMENT AND MENTAL HEALTH IN LEBANON

Prof. Dr. Layla Hanna
Gadjah Mada University, Yogyakarta, Indonesia

Abstract

Stress management is a critical factor influencing women's mental health in Lebanon, where political instability, economic uncertainty, and social pressures contribute to chronic stress levels. This study examines strategies adopted by Lebanese women to manage stress and maintain psychological well-being. Through a combination of surveys and semi-structured interviews, the research identifies coping mechanisms such as social support, religious engagement, mindfulness practices, and professional counseling. Results indicate that women who actively engage in stress reduction techniques report higher resilience, better emotional regulation, and reduced symptoms of anxiety and depression. The study also explores barriers to effective stress management, including limited access to mental health services, stigma surrounding psychological support, and gender-based societal expectations. Lebanese women often face a dual burden of professional and domestic responsibilities, which intensifies stress and affects overall health. Findings highlight the importance of promoting accessible mental health services, psychoeducational workshops, and community programs tailored to women's needs. Implementing culturally sensitive interventions that encourage self-care, stress awareness, and adaptive coping strategies is essential to enhance mental health outcomes. This research contributes to understanding the complex interplay between stress and mental health among Lebanese women, providing valuable insights for healthcare practitioners, educators, and policymakers to design supportive interventions.

Keywords

Stress Management, Women's Mental Health, Coping Strategies, Resilience, Lebanon

ISBN NR. : 978-625-5694-38-6

THE IMPACT OF SOCIAL RELATIONSHIPS ON WOMEN'S MENTAL HEALTH IN LEBANON

Assoc. Prof. Dr. Nour El-Ojaimi
Dr. Samira Nassar
Dr. Rima Khoury, PhD
Gadjah Mada University, Yogyakarta, Indonesia

Abstract

Social relationships are integral to women's mental health, providing emotional, instrumental, and informational support. In Lebanon, where extended family networks and community connections are culturally significant, these relationships play a pivotal role in shaping psychological outcomes. This study investigates the impact of social relationships on women's mental health by examining the quality and depth of familial, spousal, and peer interactions. Mixed-method research including surveys and focus groups reveals that strong social networks correlate with reduced stress levels, higher life satisfaction, and lower incidences of depression and anxiety. Conversely, strained relationships, social isolation, or lack of supportive networks are associated with increased psychological distress. The research highlights the importance of culturally relevant social interventions that foster supportive networks and enhance social cohesion. Programs promoting community engagement, peer support groups, and mental health awareness can strengthen social bonds and contribute positively to women's mental health outcomes. Findings also suggest that social relationship quality mediates the effects of environmental stressors, indicating that supportive social networks can buffer negative psychological impacts. This study provides evidence for integrating social relationship-focused strategies into mental health policies and interventions tailored for Lebanese women.

Keywords

Social Relationships, Mental Health, Women, Family Support, Lebanon

ISBN NR. : 978-625-5694-38-6

PSYCHOLOGICAL RESILIENCE AMONG WOMEN IN OMAN: FAMILY INFLUENCES

Prof. Dr. Fatima Al-Harthy
Assistant Prof. Dr. Amal Al-Khalili
Sultan Qaboos University, College of Arts and Social Sciences, Department of Psychology, Oman

Abstract

Psychological resilience enables women to navigate adversity and maintain mental health despite challenging circumstances. In Oman, familial influences are crucial in shaping resilience, given the central role of family in social, emotional, and economic support. This study explores how family dynamics, including parental support, sibling relationships, and marital partnerships, influence women's resilience levels. Data collected from structured surveys and interviews across diverse Omani communities indicate that women with strong family backing display higher adaptability, optimism, and problem-solving abilities. The research identifies key factors contributing to resilience, such as emotional encouragement, practical assistance, and role modeling from family members. Women lacking these supports exhibit lower resilience, heightened stress responses, and increased vulnerability to anxiety and depressive symptoms. Findings emphasize the importance of culturally tailored interventions that incorporate family involvement in promoting mental health and resilience. By highlighting the mechanisms through which family interactions foster psychological strength, this study provides actionable insights for practitioners, policymakers, and community leaders in Oman. Recommendations include family-focused educational programs, counseling services, and community initiatives aimed at reinforcing supportive familial environments to enhance women's resilience and well-being.

Keywords

Psychological Resilience, Family Support, Women's Mental Health, Oman, Coping Strategies

ISBN NR. : 978-625-5694-38-6

WOMEN'S MENTAL HEALTH AWARENESS AND FAMILY DYNAMICS IN OMAN

Dr. Salma Al-Riyami, PhD
Research Fellow Huda Al-Mahri
Sultan Qaboos University, College of Arts and Social Sciences, Department of Psychology, Oman

Abstract

Awareness of mental health issues is fundamental to improving women's psychological well-being. In Oman, the interplay between family dynamics and mental health awareness influences women's capacity to seek help, manage stress, and maintain overall mental wellness. This study evaluates how family relationships, communication patterns, and social expectations affect women's mental health awareness and related behaviors. Using surveys and interviews with women from diverse backgrounds, the research highlights the positive impact of supportive family environments on mental health literacy, coping strategies, and openness to professional assistance. Women in cohesive families are more likely to recognize signs of stress and depression, actively seek help, and implement preventive strategies. In contrast, women in conflicted or less supportive families may experience delayed recognition of mental health issues, reluctance to seek care, and increased psychological distress. The study emphasizes the need for culturally sensitive programs and public health campaigns to enhance mental health awareness, reduce stigma, and strengthen family-based support systems. Recommendations include educational workshops, community outreach initiatives, and training for family members to identify and address mental health challenges effectively. The findings provide a framework for integrating family-centered approaches into national mental health policies and interventions for women in Oman.

Keywords

Mental Health Awareness, Family Dynamics, Women, Psychological Well-being, Oman

ISBN NR. : 978-625-5694-38-6

WOMEN'S MENTAL HEALTH CARE ACCESSIBILITY IN ROMANIA

Prof. Dr. Ioana Popescu
Assoc. Prof. Dr. Gabriela Ionescu
University of Bucharest, Faculty of Psychology and Educational Sciences, Romania

Abstract

Access to mental health care significantly affects women's psychological outcomes in Romania, where disparities exist due to economic, geographic, and cultural factors. This study examines barriers and facilitators to mental health service accessibility for Romanian women, including availability of specialized care, affordability, social stigma, and awareness. A mixed-method approach incorporating surveys, interviews, and policy analysis was utilized to evaluate service reach and effectiveness. Findings reveal that women in urban areas have better access to mental health resources, whereas rural women face logistical, financial, and cultural obstacles. Social stigma around mental health further discourages help-seeking, contributing to untreated psychological conditions. The study emphasizes the importance of policy reforms, community-based programs, and public awareness campaigns to ensure equitable access to care. Enhancing training for healthcare providers and integrating mental health education into community programs can improve utilization and outcomes. Addressing these gaps is critical for promoting mental well-being and resilience among Romanian women.

Keywords

Mental Health Care, Accessibility, Women, Romania, Health Policy

ISBN NR. : 978-625-5694-38-6

FAMILY SUPPORT AND WOMEN'S MENTAL WELLNESS IN ROMANIA

Dr. Elena Marinescu, PhD
Lecturer Daniela Stanescu, MSc
University of Bucharest, Faculty of Psychology and Educational Sciences, Romania

Abstract

Family support is a central determinant of women's mental wellness in Romania. This study investigates the role of emotional, instrumental, and social support provided by family members on women's psychological health. Surveys and interviews conducted with women across different regions highlight that those receiving consistent family support report higher life satisfaction, lower stress levels, and reduced anxiety and depression. Conversely, women experiencing familial conflict or insufficient support are more likely to develop mental health issues. The research also explores cultural factors shaping family interactions, revealing that societal expectations regarding women's roles can both strengthen and hinder support mechanisms. The study underscores the need for interventions promoting family cohesion, mental health literacy, and community support systems to improve women's mental wellness. Policymakers and mental health practitioners can leverage these insights to develop culturally appropriate strategies aimed at enhancing family-based support.

Keywords

Family Support, Women's Mental Wellness, Psychological Health, Romania

ISBN NR. : 978-625-5694-38-6

EFFECTIVENESS OF SOCIAL WELFARE POLICIES FOR WOMEN

Public Policy Analyst Burcu Tuncer
Social Researcher Nazlı Güneş
Bucharest University of Economic Studies, Faculty of Public Administration, Romania

Abstract
Social welfare policies play a crucial role in supporting women's socio-economic and mental well-being in Romania. This study evaluates the effectiveness of governmental programs aimed at improving access to healthcare, employment, education, and social support for women. Using policy analysis, statistical data, and interviews with beneficiaries, the research identifies key successes and limitations of current welfare measures. Findings indicate that well-designed policies enhance women's psychological well-being, reduce social inequalities, and provide critical support during periods of economic or personal crisis. However, challenges persist, including insufficient outreach, bureaucratic barriers, and limited public awareness. The study recommends targeted interventions, improved policy implementation, and community engagement to maximize impact. These findings highlight the importance of integrating mental health considerations into social welfare planning to strengthen women's resilience and overall well-being in Romania.

Keywords
Social Welfare, Women, Policy Effectiveness, Mental Well-being, Romania

ISBN NR. : 978-625-5694-38-6

PSYCHOLOGICAL EFFECTS OF FAMILY ROLES ON WOMEN'S HEALTH IN ROMANIA

Dr. Anca Georgescu, PhD
Researcher Livia Dumitrescu
University of Bucharest, Faculty of Psychology and Educational Sciences, Romania

Abstract

Family roles significantly influence women's psychological health and well-being in Romania. This study explores how expectations related to motherhood, spousal responsibilities, and caregiving affect mental health outcomes. Surveys and interviews with Romanian women reveal that balancing multiple family roles often results in stress, anxiety, and fatigue, particularly in households with limited support. Conversely, equitable distribution of family responsibilities and strong partner support correlate with higher resilience and life satisfaction. The research emphasizes the importance of culturally sensitive interventions, including family counseling, mental health education, and support networks, to mitigate adverse effects. Findings contribute to understanding the complex interplay between family roles and women's mental health, offering recommendations for policymakers, healthcare providers, and social organizations to promote women's psychological well-being in Romania.

Keywords

Family Roles, Women's Health, Psychological Effects, Mental Well-being, Romania

ISBN NR. : 978-625-5694-38-6

WOMEN AND MENTAL HEALTH: CHALLENGES AND COPING STRATEGIES IN EGYPT

Prof. Dr. Amina Farouk
Faculty of Psychology, Cairo University, Egypt

Abstract

Women's mental health is a multifaceted issue influenced by sociocultural, economic, and familial factors. In Egypt, women face numerous challenges such as societal pressure, gender-based discrimination, domestic responsibilities, and limited access to mental health resources. These factors contribute to increased stress, anxiety, depression, and other psychological issues among women. This study explores the primary challenges affecting Egyptian women's mental health and the coping strategies they employ to mitigate stress and maintain psychological well-being. Utilizing qualitative interviews and surveys conducted with women from diverse socio-economic backgrounds, the research highlights key stressors, including family expectations, workplace discrimination, and societal norms restricting personal autonomy. Coping mechanisms identified include seeking social support, engaging in religious or spiritual practices, participation in community networks, and professional psychological counseling. The findings emphasize the importance of enhancing awareness of mental health issues, improving accessibility to mental health services, and promoting supportive social environments that empower women to develop resilience and self-efficacy. Policy implications focus on integrating mental health education into public health programs, developing gender-sensitive interventions, and encouraging family and community involvement in promoting women's psychological well-being. By addressing both the challenges and effective coping strategies, this research contributes to a comprehensive understanding of women's mental health in Egypt and provides recommendations for policymakers, mental health professionals, and community leaders to support the mental health of women more effectively.

Keywords

Women, Mental Health, Coping Strategies, Egypt

ISBN NR. : 978-625-5694-38-6

FAMILY SUPPORT AND WOMEN'S PSYCHOLOGICAL WELL-BEING IN EGYPT

Dr. Mona Abdel Rahman, PhD
Faculty of Social Sciences, Alexandria University, Egypt

Lecturer Rana El-Masry, MSc
Department of Psychology, Ain Shams University, Egypt

Assoc. Prof. Dr. Heba Salah
Faculty of Medicine, Helwan University, Egypt

Abstract
Family support plays a pivotal role in the psychological well-being of women, influencing their emotional stability, coping mechanisms, and overall quality of life. In Egypt, traditional family structures and cultural norms significantly affect women's mental health, both positively and negatively. This study investigates the relationship between family support and women's psychological well-being by analyzing factors such as emotional encouragement, financial assistance, communication patterns, and decision-making autonomy within family units. Using mixed-method research comprising surveys and in-depth interviews with women across urban and rural regions, the findings reveal that strong family support correlates with higher resilience, reduced stress, and improved life satisfaction. Conversely, inadequate support or familial conflict increases vulnerability to anxiety, depression, and psychosomatic symptoms. The research further identifies gender-specific stressors within familial expectations, highlighting the need for supportive and equitable family environments. The study underscores the importance of family-centered interventions, educational programs, and community-based support systems to enhance women's mental health outcomes. By fostering strong familial networks, policymakers and mental health practitioners can ensure a nurturing environment that empowers women, promotes mental resilience, and mitigates psychological distress.

Keywords
Family Support, Women, Psychological Well-Being, Egypt

ISBN NR. : 978-625-5694-38-6

WOMEN'S STRESS MANAGEMENT AND MENTAL HEALTH IN LEBANON

Prof. Dr. Layla Hanna
Gadjah Mada University, Yogyakarta, Indonesia

Abstract

Stress is a critical determinant of mental health, with women in Lebanon facing unique challenges due to sociopolitical instability, economic hardships, and traditional gender roles. This study examines how Lebanese women manage stress and its effects on mental health outcomes, focusing on strategies such as cognitive behavioral techniques, social support, and engagement in physical and creative activities. Data collected through surveys and interviews with women from various socio-economic and educational backgrounds reveal that effective stress management is associated with lower levels of anxiety, depression, and psychosomatic complaints. Key factors influencing stress levels include family responsibilities, workplace pressures, and societal expectations regarding women's roles. The study also identifies barriers to stress management, such as limited access to mental health resources, stigma, and lack of awareness about coping techniques. Recommendations include community-based mental health programs, psychoeducational workshops, and promoting resilience through culturally sensitive interventions. By understanding the dynamics of stress management among women in Lebanon, this research highlights the critical need for policies and programs supporting mental health and enabling women to maintain psychological well-being despite societal and structural challenges.

Keywords

Stress Management, Women, Mental Health, Lebanon

ISBN NR. : 978-625-5694-38-6

THE IMPACT OF SOCIAL RELATIONSHIPS ON WOMEN'S MENTAL HEALTH IN LEBANON

Assoc. Prof. Dr. Nour El-Ojaimi
Gadjah Mada University, Yogyakarta, Indonesia

Dr. Samira Nassar
Gadjah Mada University, Yogyakarta, Indonesia

Dr. Rima Khoury, PhD
Gadjah Mada University, Yogyakarta, Indonesia

Abstract
Social relationships, encompassing family ties, friendships, and community networks, are essential for sustaining mental health and emotional well-being. This study investigates the influence of social relationships on women's mental health in Lebanon, examining how social support, connectedness, and interpersonal interactions buffer against stress and psychological disorders. Using a mixed-methods approach, including surveys and focus group discussions with women across urban and rural settings, the research identifies key aspects of social relationships that contribute positively to mental health, such as emotional support, guidance in decision-making, and a sense of belonging. Conversely, strained or unsupportive relationships exacerbate feelings of isolation, anxiety, and depression. The findings highlight the intersection of cultural expectations, gender roles, and societal pressures that shape women's social experiences. Recommendations emphasize fostering strong social networks, implementing community programs to enhance social cohesion, and providing mental health resources accessible to women of diverse backgrounds. By illuminating the critical role of social relationships, this study contributes to developing interventions and policies aimed at promoting women's mental health through supportive social environments.

Keywords
Social Relationships, Women, Mental Health, Lebanon

ISBN NR. : 978-625-5694-38-6

PSYCHOLOGICAL RESILIENCE AMONG WOMEN IN OMAN: FAMILY INFLUENCES

Prof. Dr. Fatima Al-Harthy
College of Education, Sultan Qaboos University, Oman

Assistant Prof. Dr. Amal Al-Khalili
Department of Psychology, Dhofar University, Oman

Abstract

Psychological resilience is the capacity to recover from adversity and maintain mental well-being. Among women in Oman, family structures, cultural values, and social support significantly influence resilience levels. This study explores the role of family influences in shaping psychological resilience among Omani women, focusing on emotional support, guidance, and role modeling. Employing qualitative interviews and validated resilience scales, the research indicates that women who experience strong familial encouragement demonstrate higher adaptive coping skills, improved problem-solving abilities, and enhanced emotional regulation. Conversely, family conflict, rigid hierarchies, and lack of emotional engagement contribute to increased vulnerability to stress, anxiety, and depressive symptoms. The study emphasizes culturally relevant interventions to enhance resilience, including family-centered counseling, educational programs promoting mental health literacy, and community-based initiatives encouraging supportive relationships. By highlighting the pivotal role of family in fostering resilience, this research provides insights for policymakers and mental health practitioners to design strategies that strengthen women's mental health and well-being in Omani society.

Keywords

Psychological Resilience, Women, Family Influence, Oman

ISBN NR. : 978-625-5694-38-6

WOMEN'S MENTAL HEALTH AWARENESS AND FAMILY DYNAMICS IN OMAN

Dr. Salma Al-Riyami, PhD
Department of Psychology, Sultan Qaboos University, Oman

Research Fellow Huda Al-Mahri
College of Social Sciences, Nizwa University, Oman

Abstract

Women's mental health awareness is crucial for early detection and effective management of psychological challenges. In Oman, family dynamics, including communication patterns, decision-making processes, and emotional support, significantly shape women's mental health awareness and access to resources. This study examines the interrelationship between family dynamics and women's understanding of mental health, employing surveys and semi-structured interviews with women from diverse social backgrounds. Findings reveal that families promoting open communication, emotional validation, and shared responsibilities enhance women's mental health awareness and encourage proactive engagement with healthcare services. Conversely, patriarchal structures, lack of support, and social stigma hinder awareness and delay help-seeking behaviors. The research underscores the importance of educational campaigns, community workshops, and family-based interventions to raise mental health literacy, reduce stigma, and empower women to manage psychological stress effectively. Insights from this study inform culturally sensitive strategies to improve women's mental health outcomes in Oman, emphasizing the need for family engagement and social support.

Keywords

Mental Health Awareness, Women, Family Dynamics, Oman

ISBN NR. : 978-625-5694-38-6

WOMEN'S MENTAL HEALTH CARE ACCESSIBILITY IN ROMANIA

Prof. Dr. Ioana Popescu
Faculty of Medicine, University of Bucharest, Romania

Assoc. Prof. Dr. Gabriela Ionescu
Department of Psychology, Babeș-Bolyai University, Romania

Abstract
Access to mental health care is a critical determinant of women's well-being, influenced by socioeconomic status, healthcare infrastructure, and social attitudes. This study investigates barriers and facilitators to mental health care accessibility among women in Romania, considering geographical, financial, and cultural factors. Utilizing quantitative surveys and qualitative interviews with women across urban and rural areas, the findings indicate that limited availability of mental health professionals, financial constraints, stigma, and lack of awareness restrict access to timely care. Women who can navigate these barriers experience improved mental health outcomes, including reduced anxiety, depression, and stress levels. The research advocates for policy interventions, such as expanding mental health services, implementing community outreach programs, and increasing public awareness to ensure equitable access. Additionally, integrating mental health education into primary healthcare settings can enhance early detection and treatment. By addressing accessibility challenges, this study contributes to understanding how structural and social factors influence women's mental health in Romania.

Keywords
Mental Health Care, Women, Accessibility, Romania

ISBN NR. : 978-625-5694-38-6

FAMILY SUPPORT AND WOMEN'S MENTAL WELLNESS IN ROMANIA

Dr. Elena Marinescu, PhD
Faculty of Social Sciences, University of Bucharest, Romania

Lecturer Daniela Stanescu, MSc
Department of Psychology, West University of Timișoara, Romania

Abstract
Family support is a fundamental determinant of women's mental wellness, affecting emotional regulation, coping capacity, and psychological resilience. This study explores the correlation between family support and mental wellness among Romanian women, analyzing dimensions such as emotional encouragement, financial aid, caregiving responsibilities, and family cohesion. Through surveys and in-depth interviews with women from various demographic backgrounds, the research highlights that strong family support is linked to lower stress, reduced depressive symptoms, and enhanced life satisfaction. Women experiencing familial conflict or neglect demonstrate higher vulnerability to anxiety, psychosomatic disorders, and decreased coping capacity. The findings underscore the need for policies and interventions promoting family involvement, mental health education, and community resources to strengthen women's psychological well-being. By highlighting the impact of supportive familial environments, this study informs strategies for improving women's mental health and fostering resilience in Romanian society.

Keywords
Family Support, Women, Mental Wellness, Romania

ISBN NR. : 978-625-5694-38-6

EFFECTIVENESS OF SOCIAL WELFARE POLICIES FOR WOMEN

Public Policy Analyst Burcu Tuncer
Department of Social Policy, Ankara University, Turkey

Social Researcher Nazlı Güneş
Institute of Social Sciences, Hacettepe University, Turkey

Abstract
Social welfare policies play a crucial role in supporting women's health, economic stability, and social empowerment. This study examines the effectiveness of existing social welfare policies for women in Turkey, including healthcare access, financial assistance, childcare support, and employment programs. Utilizing policy analysis, survey data, and interviews with female beneficiaries, the research identifies gaps and challenges in policy implementation, such as bureaucratic barriers, limited outreach, and inequitable distribution of resources. Evidence suggests that comprehensive welfare policies significantly enhance women's quality of life, reduce vulnerability to poverty, and improve mental health outcomes. However, effectiveness is often constrained by insufficient funding, lack of awareness, and cultural norms limiting women's utilization of services. Recommendations include strengthening policy design, enhancing accessibility, promoting gender-sensitive approaches, and fostering community engagement to ensure that women can fully benefit from social welfare provisions. This study contributes to understanding how targeted welfare policies can empower women and promote social equity.

Keywords
Social Welfare, Women, Policy Effectiveness, Turkey

ISBN NR. : 978-625-5694-38-6

PSYCHOLOGICAL EFFECTS OF FAMILY ROLES ON WOMEN'S HEALTH IN ROMANIA

Dr. Anca Georgescu, PhD
Faculty of Psychology, University of Bucharest, Romania

Researcher Livia Dumitrescu
Department of Sociology, Babes-Bolyai University, Romania

Abstract
Family roles, including caregiving, household management, and emotional labor, significantly influence women's psychological and physical health. This study explores the psychological effects of family roles on Romanian women, focusing on stress levels, coping strategies, and mental well-being. Data collected from surveys and interviews reveal that women who manage multiple family roles experience heightened stress, fatigue, and susceptibility to anxiety and depression. Conversely, equitable sharing of responsibilities and supportive family environments enhance resilience, life satisfaction, and overall health. The research emphasizes the importance of promoting gender equity within households, implementing mental health education programs, and supporting women through community and policy initiatives. By addressing the intersection of family roles and mental health, this study provides actionable insights to improve women's psychological well-being in Romanian society.

Keywords
Family Roles, Women, Psychological Health, Romania

ISBN NR. : 978-625-5694-38-6

WOMEN'S EMOTIONAL WELL-BEING AND FAMILY SUPPORT SYSTEMS IN IRAN

Asst. Prof. Dr. Parvin Rahimi
University of Tehran, Department of Psychology, Tehran, Iran

Leila Sadeghi
University of Tehran, Department of Sociology, Tehran, Iran

Abstract

The emotional well-being of women is closely linked to the nature and strength of their family support systems. In Iran, traditional and modern family structures coexist, influencing the emotional stability of women in different ways. This study examines how family support, including spousal involvement, intergenerational assistance, and extended family networks, contributes to women's emotional resilience and life satisfaction. Data were collected through structured interviews and standardized psychological well-being questionnaires administered to 450 women across urban and rural areas. Findings indicate that strong family cohesion, active involvement of spouses in domestic responsibilities, and frequent emotional support from extended family members significantly enhance women's emotional well-being. Women who reported weaker family support systems were more likely to experience higher stress, anxiety, and depression levels. Additionally, cultural expectations and gender roles shape the perception and effectiveness of family support. This research highlights the critical role of family networks in promoting mental health and suggests that interventions aimed at strengthening family bonds can improve women's emotional outcomes. The implications of this study extend to policymakers, mental health professionals, and community organizations, emphasizing the need for culturally sensitive programs that address emotional well-being within family contexts. Future research could further explore the dynamic interactions between modern lifestyles, urbanization, and evolving family roles in Iran to understand how these changes affect women's emotional health over time.

Keywords: Emotional well-being, Family support, Women's health, Mental resilience, Iran

ISBN NR. : 978-625-5694-38-6

FAMILY ROLES AND THEIR IMPACT ON WOMEN'S HEALTH OUTCOMES IN IRAN

R Parisa Gholami
Shahid Beheshti University, Faculty of Medicine, Tehran, Iran

Lect. Elham Mirzaei
Shahid Beheshti University, Department of Public Health, Tehran, Iran

Abstract

The impact of family roles on women's health outcomes is a critical topic in public health research, particularly in contexts where cultural norms dictate gender responsibilities. In Iran, women often juggle multiple roles as caregivers, professionals, and household managers, influencing both physical and mental health outcomes. This study investigates how the distribution of family responsibilities, including childcare, eldercare, and domestic work, affects women's health, using a mixed-methods approach with surveys and in-depth interviews of 500 participants. The results reveal that women who bear disproportionate caregiving responsibilities experience higher rates of chronic conditions, fatigue, and psychological stress. Conversely, equitable sharing of family roles correlates with better health metrics, including lower blood pressure, reduced depressive symptoms, and enhanced life satisfaction. Socioeconomic status, education, and urban-rural residence further moderate these relationships, emphasizing the intersectionality of health determinants. This research underlines the importance of public policies that promote gender equity within households and the need for family-centered health interventions to reduce health disparities among women. Awareness campaigns and community support programs can empower families to restructure responsibilities in ways that protect women's health while maintaining cultural integrity.

Keywords: Family roles, Women's health, Gender equity, Caregiving, Iran

ISBN NR. : 978-625-5694-38-6

THE INFLUENCE OF FAMILY STRUCTURE ON WOMEN'S PHYSICAL HEALTH IN ETHIOPIA

Sr. Lec. Kiya Tekle
Addis Ababa University, Department of Public Health, Addis Ababa, Ethiopia

Postdoc Abeja Mengistu
Addis Ababa University, School of Medicine, Addis Ababa, Ethiopia

Dr. Tsegaye Berhanu
Addis Ababa University, Department of Sociology, Addis Ababa, Ethiopia

Abstract
Family structure, including nuclear, extended, and single-parent households, has a profound impact on women's physical health outcomes in Ethiopia. This study explores the association between household composition and women's physical well-being, analyzing data from 600 women aged 18–50. Health indicators included body mass index, prevalence of chronic diseases, and frequency of healthcare utilization. Findings suggest that women living in extended family households benefit from shared responsibilities and increased social support, leading to improved nutritional status and reduced physical strain. Conversely, women in single-parent households face heightened physical health risks due to lack of support and economic pressures. The study also highlights how gender expectations and cultural norms influence workload distribution, thereby affecting women's access to preventive healthcare services. Recommendations include policies promoting community support networks and health education programs tailored to different family structures. Strengthening social cohesion and equitable sharing of responsibilities within households is crucial for enhancing women's overall health in Ethiopia.

Keywords: Family structure, Physical health, Women, Social support, Ethiopia

ISBN NR. : 978-625-5694-38-6

CAREGIVING RESPONSIBILITIES AND WOMEN'S HEALTH IN ETHIOPIAN HOUSEHOLDS

Assoc. Prof. Dr. Mekonnen Gebre
Mekelle University, Department of Nursing, Mekelle, Ethiopia

Abstract

Caregiving responsibilities in Ethiopian households disproportionately fall on women, significantly impacting their health. This research analyzes the physical, emotional, and social effects of caregiving on women, using surveys and interviews from 450 participants. Findings show that women who provide extensive care for children, elderly relatives, or ill family members report higher levels of stress, musculoskeletal disorders, and reduced well-being. Factors such as household income, availability of community support, and access to healthcare services influence these outcomes. The study emphasizes the need for interventions, including caregiver support programs and policies promoting shared household responsibilities, to improve women's health outcomes.

Keywords: Caregiving, Women's health, Family responsibilities, Ethiopia

ISBN NR. : 978-625-5694-38-6

WOMEN'S ACCESS TO FAMILY HEALTH RESOURCES IN EGYPTIAN COMMUNITIES

Vis. Scholar Nour Abdallah
Cairo University, Faculty of Medicine, Cairo, Egypt

Heba El-Masry
Cairo University, Department of Public Health, Cairo, Egypt

Asst. Lec. Dina Fathi
Cairo University, School of Nursing, Cairo, Egypt

Abstract
Access to family health resources is essential for maintaining women's well-being in Egyptian communities. This study investigates the availability, utilization, and barriers to family health resources, including maternal care, immunization programs, and preventive health services. Using mixed-methods research with 550 women across urban and rural areas, the study identifies significant disparities in access, largely influenced by socioeconomic status, education, and geographic location. Women with better access report improved health outcomes, including lower incidence of chronic illnesses, higher prenatal care utilization, and enhanced mental health. The research underscores the importance of policies that ensure equitable distribution of healthcare resources and strengthen community-based health interventions, emphasizing culturally sensitive approaches to reach underserved populations.

Keywords: Family health resources, Access to care, Women's health, Egypt

ISBN NR. : 978-625-5694-38-6

THE EFFECT OF FAMILY INTERVENTIONS ON WOMEN'S CHRONIC DISEASE MANAGEMENT IN EGYPT

Asst. Lec. Mona Salama
Ain Shams University, Faculty of Medicine, Cairo, Egypt

Zeinab Nasser
Ain Shams University, Department of Public Health, Cairo, Egypt

Abstract

Chronic diseases such as diabetes, hypertension, and cardiovascular conditions are major health concerns for women worldwide. In Egypt, family interventions, including structured support systems, counseling, and health education programs, play a crucial role in managing these conditions. This study examines the effectiveness of family-centered interventions in improving adherence to treatment, lifestyle modifications, and psychological well-being among 400 women diagnosed with chronic illnesses. Data were collected through longitudinal surveys and in-depth interviews, analyzing changes in clinical indicators and patient-reported outcomes over six months. Results indicate that women participating in family interventions demonstrate significantly better disease management, including improved blood glucose and blood pressure control, higher compliance with medication regimens, and reduced stress levels. The presence of an engaged family environment, emotional support, and shared responsibility in disease management enhances both physical and mental health outcomes. Moreover, the study highlights the importance of culturally adapted intervention models that consider traditional family dynamics in Egypt. These findings suggest that health policymakers and practitioners should integrate family-focused strategies into chronic disease management programs to optimize patient outcomes and reduce healthcare burdens. Future research could explore scalability and long-term impacts of these interventions across diverse socioeconomic groups in Egypt.

Keywords: Chronic disease management, Family interventions, Women's health, Egypt, Social support

ISBN NR. : 978-625-5694-38-6

FAMILY INFLUENCES ON WOMEN'S MENTAL HEALTH IN SPAIN

Lucia Martínez
University of Barcelona, Department of Psychology, Barcelona, Spain

Lecturer Carmen López
University of Barcelona, Faculty of Social Sciences, Barcelona, Spain

Pilar Sánchez
University of Barcelona, Department of Psychiatry, Barcelona, Spain

Abstract

Women's mental health is profoundly influenced by family interactions, social support, and household dynamics. In Spain, cultural traditions, gender roles, and intergenerational relationships shape the psychological well-being of women. This research examines the influence of family structures, communication patterns, and support systems on mental health outcomes, including stress, anxiety, and depression. A mixed-method approach was employed with 500 participants, combining validated psychological questionnaires and semi-structured interviews. Findings indicate that strong family cohesion and open communication significantly reduce psychological distress, while households with conflict or poor support contribute to higher levels of mental health issues. Socioeconomic factors, urbanization, and access to healthcare also moderate these effects. The study emphasizes the need for mental health interventions that incorporate family dynamics and cultural sensitivities. Strategies such as family counseling, psychoeducation, and community support programs can strengthen resilience and improve overall mental health outcomes among women. The implications highlight the interconnectedness of family environments and individual mental well-being, calling for policies and programs that support women within their family contexts in Spain.

Keywords: Mental health, Family influence, Women, Psychological well-being, Spain

ISBN NR. : 978-625-5694-38-6

IMPACT OF PRENATAL CARE ON MATERNAL AND INFANT HEALTH OUTCOMES IN EGYPT

Prof. Dr. Fatma El-Sayed
Alexandria University, Faculty of Medicine, Alexandria, Egypt

Assist. Prof. Dr. Heba Nabil
Alexandria University, Department of Obstetrics and Gynecology, Alexandria, Egypt

Lect. Dr. Dalia Hassan
Alexandria University, School of Public Health, Alexandria, Egypt

Abstract

Prenatal care is a cornerstone of maternal and infant health, affecting outcomes such as birth weight, gestational age, and maternal complications. This study assesses the impact of prenatal care quality and frequency on health outcomes in Egyptian women, using a cohort of 600 expectant mothers from urban and rural settings. The research analyzes clinical indicators, healthcare utilization, and maternal satisfaction. Findings indicate that women receiving regular, high-quality prenatal care have lower incidences of preterm birth, reduced pregnancy complications, and healthier infants compared to those with limited access. Factors such as education level, socioeconomic status, and family support also influence care utilization. The study emphasizes the importance of culturally sensitive and accessible prenatal programs to enhance maternal and infant health outcomes. Policy implications include promoting outreach programs, improving healthcare infrastructure, and providing education to families to encourage early and consistent prenatal care.

Keywords: Prenatal care, Maternal health, Infant health, Egypt, Healthcare access

ISBN NR. : 978-625-5694-38-6

PSYCHOLOGICAL WELL-BEING AND FAMILY SUPPORT DURING PREGNANCY IN EGYPT

Assoc. Prof. Dr. Samar Khalil
Mansoura University, Department of Psychology, Mansoura, Egypt

Abstract

Pregnancy is a period of significant physical and emotional changes, making psychological well-being and family support essential for maternal health. This study examines the relationship between family support systems and psychological outcomes among 400 pregnant women in Egypt. Using structured surveys and interviews, researchers assessed stress levels, anxiety, depressive symptoms, and perceived family support. Results demonstrate that strong family support, including emotional, informational, and instrumental assistance, significantly improves psychological well-being, reducing anxiety and depressive symptoms. Conversely, inadequate support correlates with higher stress and mental health risks. Socioeconomic and cultural factors mediate these effects, highlighting the importance of culturally tailored interventions. Recommendations include family-based counseling, education programs, and community support networks to promote mental health during pregnancy. This research underscores the critical role of familial involvement in fostering healthy psychological outcomes for expectant mothers in Egypt.

Keywords: Psychological well-being, Pregnancy, Family support, Mental health, Egypt

ISBN NR. : 978-625-5694-38-6

ACCESS TO QUALITY PRENATAL SERVICES AMONG WOMEN IN LEBANON

Prof. Dr. Nadine Saab
American University of Beirut, Faculty of Health Sciences, Beirut, Lebanon

Assist. Prof. Dr. Rania Haddad
American University of Beirut, Department of Public Health, Beirut, Lebanon

Abstract

Access to quality prenatal services is a key determinant of maternal and infant health outcomes. In Lebanon, socioeconomic disparities, geographic distribution, and cultural barriers affect women's ability to obtain timely and adequate prenatal care. This study evaluates access to prenatal services among 500 Lebanese women using surveys and health records to assess frequency, quality, and barriers to care. Findings indicate that women in urban areas with higher education and income levels access better prenatal services, while rural and low-income women face challenges such as limited clinic availability, transportation difficulties, and lack of awareness. Quality prenatal care, including regular check-ups, nutritional counseling, and screening for complications, is strongly associated with improved maternal and neonatal outcomes, including reduced preterm births and maternal complications. The study highlights the importance of policy initiatives to expand service availability, enhance healthcare provider training, and improve community outreach programs to ensure equitable access to prenatal services across Lebanon.

Keywords: Prenatal care, Maternal health, Access to healthcare, Lebanon, Health equity

ISBN NR. : 978-625-5694-38-6

NUTRITIONAL STATUS AND PREGNANCY OUTCOMES IN LEBANESE WOMEN

Assoc. Prof. Dr. Carla Hobeika
Saint Joseph University, Department of Nutrition and Dietetics, Beirut, Lebanon

Lect. Dr. Maya Farhat
Saint Joseph University, Faculty of Medicine, Beirut, Lebanon

Abstract

Maternal nutritional status is critical for pregnancy outcomes, influencing fetal growth, birth weight, and maternal health. This study investigates the relationship between dietary intake, micronutrient status, and pregnancy outcomes among 400 Lebanese women. Data were collected through dietary assessments, biochemical tests, and medical records. Results indicate that women with adequate intake of protein, iron, folate, and other essential nutrients exhibit lower rates of anemia, preterm births, and low birth weight infants. Conversely, inadequate nutrition is associated with higher risk of maternal complications, including gestational hypertension and fatigue. The study also identifies cultural dietary practices and socioeconomic factors as significant determinants of nutritional status. Recommendations include targeted nutritional education, supplementation programs, and policy measures to improve access to healthy foods for pregnant women in Lebanon. Strengthening maternal nutrition support systems can significantly improve both maternal and neonatal health outcomes.

Keywords: Maternal nutrition, Pregnancy outcomes, Dietary intake, Lebanon, Maternal health

ISBN NR. : 978-625-5694-38-6

THE ROLE OF CULTURAL FACTORS IN PREGNANCY HEALTH AMONG WOMEN IN OMAN

Assist. Prof. Dr. Fatima Al-Mahrouqi
Sultan Qaboos University, College of Medicine and Health Sciences, Muscat, Oman

Abstract

Cultural beliefs and practices significantly influence pregnancy health and maternal behaviors in Oman. This study explores how traditions, family expectations, and religious practices shape prenatal care, dietary habits, and healthcare utilization among 350 Omani women. Data were gathered using interviews, focus groups, and health assessments. Findings show that cultural norms impact women's adherence to medical advice, attendance at prenatal visits, and nutritional practices. Family involvement and spousal support positively correlate with healthy behaviors, while restrictive practices or misconceptions may hinder optimal maternal health. The research emphasizes culturally sensitive health interventions, including community education and integration of cultural practices with evidence-based prenatal care. Policies should focus on increasing awareness, promoting family engagement, and addressing misconceptions to improve maternal and infant health outcomes.

Keywords: Cultural factors, Pregnancy health, Maternal behavior, Oman, Prenatal care

ISBN NR. : 978-625-5694-38-6

KADIN DOSTU KENTLERİN DEĞERLENDİRİLMESİ: İZMİR ÖRNEĞİ

Dr. Öğr. Üyesi İsmail BAŞARAN[1], Doktorant Duygu AKYÜZ[2]

[1]Manisa Celal Bayar Üniversitesi, İİBF, Siyaset Bilimi ve Kamu Yönetimi Bölümü,

ismailbasaran74@gmail.com , 0000-0002-3792-8035.

[2]Muğla Sıtkı Koçman Üniversitesi, SBE, Kamu Yönetimi Anabilim Dalı,

duyguakyuz@posta.mu.edu.tr , 0000-0001-5333-4344.

ÖZET

Kent, insanların yaşamlarını sürdüğü mekândır. Aynı zamanda kent, toplumsal yapı olarak toplumsal ve kültürel bileşenlerle cinsiyete dayalı kimliklerin oluşumunda, tüketiminde ve yeniden üretiminde kilit konuma sahiptir. Ancak kentlerde kadın ve erkeğe atfedilen roller ile kentle kurulan ilişkiler farklılık göstermektedir. Bu doğrultuda kentteki kadınlar, toplumsal cinsiyet rolleri nedeniyle kenti kullanımı, toplumsal katılımı, mekânlara erişimi ve kentsel yaşamın her alanından yararlanabilmesi oldukça sınırlı kalmaktadır. Bu durum kadınların kentlerde yaşanabilirliğini olumsuz etkilemektedir. Söz konusu belirtilen hususun giderilmesi için kadınların toplumsal cinsiyet rolleri çerçevesinde sınırlandırılmaması ve dışlanmaması, planlama, tasarım, yönetim ve organizasyon olmak üzere birçok alana dâhil edilmesi gerekmektedir.

Kadın dostu kent, kent planlaması sistemine ve tasarımına kadınları dâhil ederek eşitlikçi bir kent sunmayı amaç edinen bir olgudur. Bir diğer tanımlaya göre, kadınların kentsel yaşam içerisinde erkeklerle birlikte eşit şekilde yer almasına yönelik yerel eşitlik politikalarının oluşturulması, kamusal hizmetlerin bu eksende sunulması, yerelde toplumsal cinsiyet bakış açısı eşitliğinin yerleştirilmesi ile kadınların yaşam koşullarının iyileştirilmesinin sağlanması olarak tanımlanmaktadır. Ayrıca kadınların kentte daha güvenilir yaşaması, karşılaşılan güçlükleri giderici çözümlerin olması, günlük yaşamda ve toplum içinde kadınların daha fark edilen olması ile kadın haklarına duyarlı bir kentsel yapının oluşturulmasında kadın dostu kentlerin rolü büyük önem arz etmektedir.

Bu çalışmanın amacı, kent ve kadın ilişkisini dikkate alarak kadın dostu kentleri İzmir örneği özelinde değerlendirmektir. Çalışmada nitel araştırma yöntemi olarak doküman analizi kullanılacak ve ilgili dokümanlar belediyenin web sayfasından ulaşılacaktır.

Anahtar Kelimeler: Kent, kadın, kadın dostu kent, İzmir.

ISBN NR. : 978-625-5694-38-6

EVALUATION OF WOMEN-FRIENDLY CITIES: IZMIR EXAMPLE

ABSTRACT

A city is a place where people live their lives. At the same time, the city, as a social structure, has a key position in the formation, consumption and reproduction of gendered identities through its social and cultural components. However, the roles attributed to women and men in cities and the relationships established with the city differ. Accordingly, urban women's use of the city, social participation, access to spaces and utilization of all aspects of urban life are limited due to their gender roles. This situation negatively affects women's livability in cities. In order to address this issue, women should not be limited and excluded by gender roles, but should be included in many areas such as planning, design, management and organization.

A women-friendly city is a phenomenon that aims to provide an egalitarian city by including women in the urban planning system and design. According to another definition, it is defined as the establishment of local equality policies for women to participate equally with men in urban life, the provision of public services on this axis, the establishment of gender equality at the local level and the improvement of women's living conditions. In addition, the role of women-friendly cities is of great importance in the creation of an urban structure that is sensitive to women's rights, with women living more safely in the city, having solutions to eliminate the difficulties encountered, women being more recognized in daily life and society.

The aim of this study is to evaluate women-friendly cities in the case of Izmir, taking into account the relationship between the city and women. Document analysis will be used as a qualitative research method in the study and the relevant documents will be accessed from the web page of the municipality.

Keywords: City, women, women-friendly city, İzmir.

1.KADIN HAKLARININ TARİHSEL GELİŞİMİ

Kadın hakları, kadınların toplumsal, ekonomik, siyasal ve hukuki alanlarda erkeklerle eşit haklara sahip olmasını amaçlayan bir mücadele alanıdır. Bu haklar, yalnızca bireysel özgürlükleri değil, aynı zamanda toplumsal cinsiyet eşitliğini sağlamayı hedefleyen bir dönüşüm sürecinin parçasıdır. Kadın haklarının tarihsel gelişimi, farklı dönemlerde farklı biçimlerde ortaya çıkmış ve hukuki düzenlemelerle güçlendirilmiştir.

1.1.KADIN HAKLARININ GELİŞİMİ

ISBN NR. : 978-625-5694-38-6

Antik medeniyetlerde kadınlar genellikle ev içi rollerle sınırlandırılmış, toplumsal ve siyasal haklardan büyük ölçüde mahrum bırakılmıştır. Roma ve Antik Yunan'da kadınlar, erkeklerin egemenliğinde pasif bireyler olarak görülmüştür. Orta Çağ'da ise feodal yapı ve dini otoriteler, kadınların haklarını daha da sınırlamıştır. Kadınlar çoğunlukla evlilik ve miras gibi konularda erkeklerin malı olarak değerlendirilmiş, eğitim ve meslek edinme hakları ciddi biçimde kısıtlanmıştır.

Rönesans ile birlikte bazı kadın düşünürler, kadınların eğitimi ve toplumsal hayata katılımı konusunda fikirler üretmeye başlamıştır. Ancak bu dönemde kadın hakları hâlâ oldukça sınırlıydı. Aydınlanma Çağı ile birlikte eğitimde eşitlik ve bireysel haklar tartışılmaya başlanmış, kadınların kamusal alanda yer alma talepleri daha görünür hale gelmiştir.

Kadın hakları hareketi, 19. yüzyılda ivme kazanmıştır. 1848 yılında ABD'nin Seneca Falls kasabasında düzenlenen ilk kadın hakları konferansı, modern kadın hareketinin başlangıcı olarak kabul edilir. Bu dönemde kadınlar, seçme ve seçilme hakkı, eğitim hakkı, çalışma hakkı gibi temel haklar için mücadele etmeye başlamıştır. Avrupa'da da benzer hareketler ortaya çıkmış, kadınlar sendikalarda ve siyasi partilerde yer almaya başlamıştır.

Yirminci yüzyıl, kadın haklarının hukuki temellerinin atıldığı ve kurumsallaştığı bir dönem olmuştur. 1920'lerde ABD'de kadınlara oy hakkı tanınmış, 1930'lardan itibaren Avrupa ülkelerinde kadınların siyasi hakları kabul edilmiştir. Türkiye'de ise 1934 yılında kadınlara seçme ve seçilme hakkı verilmiş, 1926'da kabul edilen Medeni Kanun ile kadınlara boşanma, mülkiyet ve velayet gibi haklar tanınmıştır. Bu dönemde kadınların çalışma hayatına katılımı, eğitimde eşitlik, şiddetten korunma gibi alanlarda önemli hukuki düzenlemeler yapılmıştır. Kadınların sendikal hakları, doğum izni, eşit ücret gibi konular ulusal yasalarla güvence altına alınmıştır.

Kadın haklarının uluslararası düzeyde korunması, Birleşmiş Milletler ve diğer uluslararası kuruluşlar aracılığıyla sağlanmıştır. 1948 tarihli İnsan Hakları Evrensel Beyannamesi, kadınların eşit haklara sahip olduğunu ilan etmiştir. 1979'da kabul edilen CEDAW (Kadınlara Karşı Her Türlü Ayrımcılığın Ortadan Kaldırılması Sözleşmesi), kadın haklarının uluslararası düzeyde tanınmasını sağlamıştır.

Günümüzde kadın hakları, küresel ölçekte reformların odağında yer almaktadır. Kadınlar hâlâ şiddet, ayrımcılık, eşitsiz ücret ve düşük temsiliyet gibi sorunlarla karşı karşıyadır. Ancak toplumsal cinsiyet eşitliği anlayışının yaygınlaşması, hukuki reformların yanı sıra toplumsal farkındalık çalışmalarını da beraberinde getirmiştir.

ISBN NR. : 978-625-5694-38-6

Kadın hakları mücadelesi, sadece hukuki değil, aynı zamanda kültürel ve sosyal bir dönüşüm sürecidir. Eğitim, medya ve sivil toplum kuruluşları bu sürecin önemli aktörleri arasında yer almaktadır.

Kadın haklarının tarihsel gelişimi, uzun ve zorlu bir mücadele sürecini ifade etmektedir. Hukuki düzenlemeler, kadınların eşit haklara sahip olmasını güvence altına alırken, toplumsal cinsiyet eşitliği bu hakların hayata geçirilmesinde kritik bir rol oynamaktadır. Gelecekte kadınların daha fazla temsili, ekonomik özgürlüğü ve toplumsal yaşama eşit katılımı sağlanmalıdır.

1.2. FEMİNİZM OLARAK KADIN HAKLARININ GELİŞİMİ

Kadın haklarının gelişiminde kadın hareketlerinin rolü büyük olmuştur. Böylece, kadınların siyasal, ekonomik, sosyal ve kültürel alanlarda erkeklerle eşit haklara sahip olması için yürüttükleri mücadeleler önemli bir yere sahiptir. Bu hareketlerin gelişiminde feminizm ideolojisiyle yakın ilişkisi bulunmaktadır. Feminizm, toplumsal cinsiyet eşitsizliklerine karşı çıkan, kadınların özgürleşmesini ve eşit haklara sahip olmasını amaçlayan bir ideolojidir. Bu ideoloji, sadece kadınların değil, tüm bireylerin cinsiyet temelli ayrımcılıktan arınmış bir toplumda yaşamasını hedeflemektedir. Kadın hakları Hareketleri Batı'da Feminizmin ideolojisiyle ilişkilendirilmiş olup; bu ideolojinin kuramsal ve pratik temelleri üzerine inşa edilmiştir. Feminist kadın hareketleri kadın haklarının gelişiminde dalgalar halinde değerlendirilmektedir. Bu dalgalar Birinci Dalga Feminizm 19. yüzyıl sonlarında başlayıp 1920'lere kadar süren bu dönem, kadınların temel hukuki haklarını (oy hakkı, mülkiyet, eğitim) elde etme mücadelesini kapsar. Olympe de Gouges ve Seneca Falls Konferansı gibi olaylar bu dönemin simgelerindendir. Birinci dalga feminizm, kadınların kamusal alanda görünürlüğünü artırmış ve sonraki feminist hareketlerin temelini oluşturmuştur. Ancak bu dalga, çoğunlukla beyaz, orta sınıf kadınların ihtiyaçlarına odaklandığı için kapsayıcılığı sınırlı kalmıştır.

İkinci Dalga Feminizm 1960'ların başında ABD'de başlayarak 1980'lerin sonlarına kadar süren, kadınların yalnızca hukuki değil aynı zamanda sosyal, kültürel ve ekonomik alanlardaki eşitsizliklere karşı mücadele ettiği feminist hareketin ikinci evresidir. Bu dalga, birinci dalganın temel haklar mücadelesinden farklı olarak, kadınların özgürleşmesi, beden özerkliği, cinsellik, iş yaşamı, aile içi roller ve üreme hakları gibi daha kapsamlı konulara odaklanmıştır. Kuramsal Temelleri: Simone de Beauvoir'ın *"İkinci Cins"* (1949) adlı eseri: "Kadın doğulmaz, kadın olunur" sözüyle toplumsal cinsiyetin öğrenilen bir kimlik olduğunu savunmuştur. Betty Friedan'ın *"The Feminine Mystique"* (1963) adlı kitabı: Ev içi yaşamın kadınlar üzerindeki baskıcı etkilerini ele almıştır. Mücadele Alanları: Beden Özerkliği: Kadınların kendi bedenleri

ISBN NR. : 978-625-5694-38-6

üzerinde söz sahibi olma hakkı. Üreme Hakları: Doğum kontrol yöntemlerine erişim ve kürtaj hakkı. İş Hayatında Eşitlik: Eşit ücret, ayrımcılıkla mücadele, iş gücüne katılım. Aile ve Evlilik Rolleri: Evlilikte eşitlik, boşanma hakkı. Eğitim ve Temsil: Üniversiteye erişim, siyasal temsiliyet.

Üçüncü Dalga Feminizm 1990'lı yıllarda ortaya çıkmış, kimlik temelli ve kapsayıcı bir yaklaşım benimsemiştir. Kesişimsellik (intersectionality) kavramı bu dönemde önem kazanmıştır. Kesişimsellik, toplumsal kimliklerin (örneğin cinsiyet, ırk, sınıf, cinsel yönelim, engellilik durumu) birbiriyle kesiştiği ve bu kesişimlerin bireylerin yaşadığı ayrımcılık biçimlerini daha karmaşık hale getirdiği fikrine dayanır. Siyah bir kadın, hem ırkçılığa hem de cinsiyetçiliğe maruz kalabilir. Engelli bir trans birey, hem engellilik hem de cinsel kimlik nedeniyle dışlanabilir. Bu yaklaşım, sadece tek bir kimlik üzerinden değil, çoklu kimlikler üzerinden yaşanan eşitsizlikleri anlamayı ve çözmeyi amaçlar. Kesişimsellik, özellikle üçüncü dalga feminizm ile birlikte feminist söylemin daha kapsayıcı hale gelmesini sağlamıştır. Kadınların deneyimlerinin sadece "kadın olmak" üzerinden değil; aynı zamanda ırk, sınıf, din, kültür, cinsel yönelim gibi faktörlerle şekillendiği kabul edilmiştir. Bu sayede: Feminist hareketler sadece beyaz, orta sınıf kadınların değil; siyah, Latin, Asyalı, LGBTQ+ bireylerin ve engelli kadınların da sesini duyurabilmiştir. Kadın hakları mücadelesi daha adil, eşitlikçi ve temsil edici bir zemine oturmuştur.

Dördüncü Dalga Feminizmin en belirgin özelliği, dijital araçları kullanarak kadınların seslerini duyurmasıdır. Sosyal medya platformları, kadınların yaşadıkları ayrımcılıkları, tacizleri ve eşitsizlikleri görünür kılmak için güçlü bir araç haline gelmiştir. Sosyal medya platformları, kadınların yaşadıkları ayrımcılıkları, tacizleri ve eşitsizlikleri görünür kılmak için güçlü bir araç haline gelmiştir. Bu dönemde feminist hareket, çevrimdışı protestoların yanı sıra çevrimiçi kampanyalarla da etkili olmuştur. Cinsel taciz ve istismara karşı daha sert yasal önlemler alınmıştır. Kurumsal yapılarda tacizle ilgili iç denetim mekanizmaları güçlendirilmiştir. Kadınların şikâyet mekanizmalarına erişimi kolaylaştırılmıştır. Aynı işi yapan kadınların erkeklerle eşit ücret alması için kampanyalar yürütülmüştür. Şirketlerde ücret şeffaflığı politikaları yaygınlaşmıştır. Kadınların yönetici pozisyonlara gelmesi teşvik edilmiştir. Dördüncü dalga feminizm, kesişimsellik ilkesini benimseyerek kadınların farklı kimlikleri üzerinden yaşadıkları ayrımcılıkları dikkate almıştır. Irk, sınıf, cinsel yönelim, engellilik gibi faktörler, kadınların deneyimlerini şekillendiren önemli unsurlar olarak ele alınmıştır. Bu yaklaşım, feminist hareketin daha kapsayıcı ve adil bir zemine oturmasını sağlamıştır.

ISBN NR. : 978-625-5694-38-6

Feminizm, kadın hareketlerinin hem teorik hem de pratik temelini oluşturur. Her dalga, kadınların farklı ihtiyaçlarına ve toplumsal koşullara göre şekillenmiş; kadın haklarının gelişimine önemli katkılar sağlamıştır. Günümüzde feminizm, toplumsal cinsiyet eşitliği mücadelesinin en güçlü araçlarından biri olarak varlığını sürdürmektedir.

2. KENT VE KADIN DOSTU KENTLERİN GELİŞİMİ

Kentlerin kadınlar için daha kapsayıcı, güvenli ve eşitlikçi hâle gelmesi için gerekli temel ilkeleri, kentsel uygulamaları ve izleme mekanizmaların zorunluluğu 'Kadın Dostu Kent' kavramını geliştirmiştir. Toplumsal cinsiyet eşitliği perspektifiyle kent yönetimi, kamusal alan tasarımı, istihdam ve güçlenme politikaları üzerinden "Kadın Dostu Kent" kavramı uygulama alanları kadınlar için önem arz etmektedir. Kentler, yalnızca fiziksel mekânlar değil; aynı zamanda sosyal, ekonomik ve politik süreçlerin dolandığı alanlardır. Ancak pek çok kent yapısı ve planlaması, tarihsel olarak erkek normlarını temel almış ve kadınların kent hayatına eşit katılmasını zorlaştıran engeller üretmiştir (Kablay, 2024). Bu bağlamda, "Kadın Dostu Kent" kavramı, kadınların kent yaşamına güvenli, erişilebilir ve eşit biçimde katılabildiği bir şehirleşme anlayışını temsil eder.

"Kadın dostu kent" kavramı, kent planlaması, yönetimi ve kentsel hizmetlerin toplumsal cinsiyet eşitliği ekseninde ele alınmasını ifade eder. Bu bağlamda, kadınların fiziksel mekânlarda görünürlük kazanması ve "şehrin hakkını" talep etmesi, kentlerin geleneksel erkek-normlu yapılarından çıkışın işaretidir. Yerel yönetimler, yönetim ve karar alma süreçleri içinde kentte yaşayan tüm bireylerin ortak yerel ihtiyaçlarını karşılamakla yükümlü birimlerdir. Bunun gerçekleşmesi için özellikle toplumun yarısını teşkil eden kadınlar için toplumsal cinsiyet eşitliği politikalarını hayat geçirmeleri gerekmektir. "Kadın Dostu Kent" perspektifinde bu, yalnızca kadınlar için özel hizmet sunmaktan öte, toplumun tüm kesimlerine alan bütçeleme, planlama, karar alma ve izleme süreçlerinde kadınların bakış açısının ve katılımının gözetilmesi gerekir.

Kamusal alanların kadınlar tarafından güvenli ve rahatça kullanılabilmesi, bir kentte kadın dostu olmanın temel koşullarından biridir. Kentin fiziksel altyapısı, ulaşımı, aydınlatması, yürüyüş yolları ve parkları bu bağlamda değerlendirilmelidir. Kadın istihdamı, ekonomik katılımı ve güçlenmesi kadın dostu bir kent için ekonomik fırsatların eşit şekilde sunulması kadın dostu kentlerin göstergelerinden biridir. Bu, kadınların istihdama erişimi, girişimcilik

ISBN NR. : 978-625-5694-38-6

imkânları, üretim-kooperatif destekleri ve çocuk bakım hizmetlerinin yaygınlığı gibi unsurları içerir.

Kent politikalarının başarılı olması yalnızca altyapı ve hizmetlerle değil, aynı zamanda toplumsal kültürle de bağlantılıdır. Bu amacı gerçekleştirmeye yönelik toplumsal cinsiyet eşitliği, belediye personeline ve tüm kent sakinlerine yönelik eğitimler, toplumsal cinsiyet duyarlılığı eğitimi ve farkındalık kampanyalarıyla pekiştirilmelidir. "Kadın Dostu Kent" olma süreci statik değil, dinamik bir süreçtir. Bu nedenle kentlerin kadınlara yönelik sunmuş olduğu yerel hizmetler için izleme-değerlendirme mekanizmalarının kurulması şarttır. Kadınların kent yaşamına katılım oranları, şiddete uğrama oranları, istihdamdaki kadın oranı, kamusal alan kullanımına dair veri toplanmalı ve analiz edilmesi önemli konular arasındadır.

Kadın dostu kent olmak, yalnızca kadınlara özel hizmetler sunmak değil; aynı zamanda kent yönetiminin tüm boyutlarında toplumsal cinsiyet eşitliğini gözetmek, kadınların güvenli ve eşit katılımını sağlamak anlamına gelir. Bu durum, fiziki mekânlardan, ekonomiye; eğitime, kültüre; yerel hizmetlerin yönetiminden izlemesine kadar geniş bir alanda faaliyet yürütmeyi gerekli kılar.

3. TÜRKİYE'DE KADIN DOSTU KENTLER: İZMİR ÖRNEĞİ

3.1. TÜRKIYE'DE KADIN DOSTU KENTLER

Türkiye'de "kadın dostu kentler" yaklaşımının ortaya çıkışı, gelişim sürecinde merkezi yönetim kadar yerel yönetimlerin uyguladığı politikaların da etkileri vardır. Bu etki açık bir şekilde kavramın uluslararası düzeydeki temelleriyle Türkiye'deki kurumsallaşma süreci, toplumsal cinsiyet eşitliği odaklı kent yönetimi anlayışının ülke genelinde yayılmaya başlaması ile ivme kazanmıştır.

Kent yaşamı, toplumsal cinsiyet ilişkilerinin en görünür biçimde ortaya çıktığı alanlardan biridir. Tarihsel olarak şehir planlaması ve yerel yönetim uygulamaları erkek merkezli bir bakış açısıyla şekillenmiş; kadınların kentte güvenli, erişilebilir ve eşit biçimde yer alması çoğu zaman ihmal edilmiştir.[1] Bu nedenle 1990'lardan itibaren kadınların kent yaşamındaki konumlarını güçlendirmeye yönelik "kadın dostu kent" yaklaşımı, hem akademik hem de yönetsel düzeyde önem kazanmıştır.

Kadın dostu kent kavramı, uluslararası düzeyde Birleşmiş Milletler Kadınlara Karşı Her Türlü Ayrımcılığın Önlenmesi Sözleşmesi (CEDAW, 1979) sonrası kavramın ilk kullanımı 1994 yılında Ekonomik Kalkınma ve İş Birliği Örgütü (OECD), 27 ülkede kadın, kent, kentsel hizmetler, kadınların kamusal alanlara katılımı, kent ve çevre konularında yaptıkları

ISBN NR. : 978-625-5694-38-6

araştırmalar ve analizler çerçevesinde gündeme gelmiştir. 1995 yılında Pekin'deki Kadın Konferansı oluşturulan Pekin Deklarasyonu'nda kadın ve erkeklerin yerel mekanizmalara eşit katılımı gündeme alınmıştır. BM'nin 1996'da İstanbul'da gerçekleştirdiği İnsan Yerleşimleri Konferansı'nda (HABİTAT II) toplumsal cinsiyet eşitsizliğine vurgu yapılarak, kadınların kentteki görünürlüğü tartışılmıştır (Baykan, 2015). Ayrıca sürdürülebilir kentleşme ilkeleriyle birlikte kadınların kent yaşamına eşit katılımı, güvenli barınma ve ulaşım hakları vurgulanmıştır. Bu konferans, Türkiye'nin kadın dostu kent kavramıyla tanışmasında dönüm noktası olmuştur.

1998'de Zimbabwe'de toplanan, Uluslararası Yerel Yönetimler Birliği'nce(IULA) Uluslararası Yerel Yönetimlerde Kadın Deklarasyonu" yayınlamıştır. 2001'de New York'ta düzenlenen HABITAT II'nin devamı niteliğinde olan İstanbul+5'te toplumsal cinsiyet eşitliği tanımı üzerinden kentsel mekânlarda kadınların konumu tartışılmıştır.

Türkiye'de kadın dostu kent anlayışının kurumsal temeli, 2006 yılında başlatılan Birleşmiş Milletler Nüfus Fonu (UNFPA) ve Birleşmiş Milletler Kadın (UN Women) ortaklığındaki Kadın Dostu Kentler Programı ile atılmıştır. Projenin yerel yürütücüsü T.C. İçişleri Bakanlığı Mahalli İdareler Genel Müdürlüğü, uygulama ortağı ise Türkiye Belediyeler Birliği olmuştur. Türkiye'de Kadın Dostu Kentler Projesi ilk olarak 2006-2010 yılları arasında Trabzon, Van, Şanlıurfa, Nevşehir, İzmir ve Kars'ta uygulanmaya başlamıştır. Proje iki aşamalı olarak uygulanmış, ilk aşaması 2009 da tamamlanmıştır. Programın temel amacı, yerel yönetimlerin planlama, bütçeleme ve hizmet sunum süreçlerinde toplumsal cinsiyet eşitliği perspektifini yerleştirmekti. İlk aşamada altı pilot il belirlenmiştir: İzmir, Kars, Nevşehir, Şanlıurfa, Trabzon ve Van (BMOP, 2010; Taşdemir Afşar, 2024). Bu illerde kadınların kent hizmetlerine erişimini artırmak amacıyla Kadın Platformları kurulmuş, belediyelerde Yerel Eşitlik Eylem Planları (YEEP) hazırlanmış ve toplumsal cinsiyet eşitliği eğitimleri düzenlenmiştir. Ayrıca STK'ların katılım ve eğitimleriyle çalışmalar yapılmıştır.

2006–2010 dönemindeki ilk uygulamalardan elde edilen olumlu sonuçlar doğrultusunda, 2011 yılında "Kadın Dostu Kentler 2: Yerel Eşitlik Eylem Planları" adlı ikinci faz başlatılmış ve 2013 yılında sonuçlandırılmıştır. Bu aşamada programa dâhil edilen Adıyaman, Antalya, Bursa, Gaziantep, Mardin, Samsun, Malatya kentleri ise kapasite ve ihtiyaçlar doğrultusunda yapılan başvurular içerinden oluşturulan haritalar sonucunda belirlenmiştir (Kadın Dostu Kentler, https://www.kadindostukentler.org/). Projenin uygulandığı her ilde paydaş tüm kurum ve kuruluşlar bir araya gelerek kadın ve kız çocuklarının ihtiyaç ve problemlerinin incelenmesi ve görev dağılımları yerel eşitlik eylem planları (YEEP) dâhilinde yapılmaktadır. YEEP'ler

ISBN NR. : 978-625-5694-38-6

katılım, kentsel hizmetler, kadına Şiddet, çalışma hayatı ve ekonomik olarak güçlenme, eğitim ve sağlık hizmetleri, göç ve yoksulluk, zihniyet değişikliği ve farkındalık başlıkları altında oluşturulmaktadır (Kadın Dostu Kentler, 2014), Bu doğrultuda "Belediyelerde Toplumsal Cinsiyet Eşitliği Birimleri" oluşturulmuş, kadın danışma merkezleri, sığınma evleri, kreş hizmetleri ve kadın istihdamını destekleyici programlar hayata geçirilmiştir. Ayrıca belediye bütçelerinde "cinsiyete duyarlı bütçeleme" ilkesi uygulanmaya başlamıştır.

2017 sonrasında proje biçiminde yürütülmemesine rağmen, kadın dostu kent yaklaşımı Türkiye'nin birçok yerel yönetiminde kurumsal bir politika haline gelmiştir. Özellikle İzmir, Eskişehir, Antalya, Gaziantep, Mersin, Kadıköy ve Çankaya gibi belediyeler, toplumsal cinsiyet eşitliğini stratejik planlarına entegre etmişlerdir. Bu kentlerde güvenli park projeleri, ücretsiz kreşler, kadın kooperatifleri, aydınlatılmış sokaklar ve şiddetle mücadele merkezleri gibi uygulamalar sürdürülmektedir.

Kadın dostu kent yaklaşımı, Türkiye'de yalnızca bir proje olmanın ötesinde, yerel yönetim anlayışında toplumsal cinsiyet eşitliğini temel alan bir dönüşüm süreci yaratmıştır. Kadınların kentte karar verici, üretken ve aktif bireyler olarak konumlanmasını hedefleyen bu yaklaşım, hem yerel demokrasi hem de sürdürülebilir kalkınma açısından önemli bir kazanım olmuştur.

Gaziantep kentinde 8 Mart'ta ücretsiz ulaşım sağlandığı, erken yaştaki evliliklere farkındalık sağlamak amacıyla "Çocuk Gelin Yardım ve Destek Hattı", sağlık taraması amacıyla "Kanser Tarama Mobil Hizmeti", görünürlüğü artırmak için kadın tramvay şoförü gibi kadınla ilişkili görülmeyen alanlarda kadının önü açılmıştır. İstanbul'da "Eşitlik Birimleri" oluşturulmuş ve kadın ile ilgili konferanslar yapılmıştır. 8 Mart'ta çalışan kadınlara tatil ve ikramiye gibi fırsatlar verilmiştir. Antalya Büyükşehir Belediyesi, kadın dostu kent yaklaşımıyla "Belediye Kadın Erkek Eşitlik Birimi Koordinasyon Bürosu Yönergesi" yerel eşitlik mekanizmalarını yasal bir zemine kavuşmuştur. Mardin kentinde paydaşlar arasında imzalanan sözleşmeyle şiddete uğrayan kadınların yaşadığı travma etkisini en aza indirmek için "Krize Acil Müdahale Ekibi" oluşturulmuştur.

3.2. KADIN DOSTU KENT: İZMİR ÖRNEĞİ

İzmir, 2006 yılında Kadın Dostu Kent ilan edilmiştir. "Kadın Dostu Kent"e giden yolda önemli adımlardan biri 2008 Nisan ayında Türkiye'de ilk kez İzmir Büyükşehir Belediyesi Meclisinin aldığı kararla, kadına yönelik çalışmalar yapmak için "Kadın-Erkek Eşitliği Komisyonu" kurulmasıdır. Kadın Danışma Merkezi açıldığı gün itibarıyla, Kadın Dostu Kent olma yolundaki tüm çalışmalarda görev almıştır.

ISBN NR. : 978-625-5694-38-6

Kadın Danışma Merkezi ve Kadın-Erkek Eşitliği Komisyonu üyeleri, 17 Mayıs 2008 tarihinde Metropol İlçe Belediye Meclis Üyesi kadınlarla bir toplantı yaparak, İlçe Belediyelerinde de "Kadın-Erkek Eşitliği Komisyonu" kurulmasını önermiştir. Bundan sonra 6 ilçe ve 3 belde belediyesinde kadın-erkek eşitliği komisyonu kurulmuştur.

Eğitim Birimleri tarafından verilen eğitimler arasında; Ebeveynlik Becerileri/Çocuklarla İletişim; Kadının İnsan Hakları Eğitim Programı (KİHEP); Toplumsal Cinsiyet; Toplumsal Cinsiyetin Tarihsel Gelişimi; Kadına Yönelik Şiddet; Kadın Ve Cinsellik ; Kadın Danışma Merkezi Ve Sığınmaevi Çalışanları Hizmetiçi Eğitim Modülü; TAPV (Türkiye Aile Sağlığı Vakfı) KSEP (Kadın Sağlığı Eğitimi Programı).

2011'deki projenin ikinci etabında da proje ortağı olarak yer almıştır. Projenin ikinci aşamasında İzmir İline Yerel Eşitlik Eylem Planı güncelleme çalışmaları yapılmıştır. Ayrıca ilk proje ortaklarının, ikinci dönemde "Kadın-Erkek Eşitliği birimi" kurması ve eşitlik mekanizmalarını geliştirmesi için "Kadın-Erkek Eşitliği Birimi" kurulmuştur.

Toplumsal Cinsiyet Eşitliği Birimi, toplumsal cinsiyete duyarlı veri çalışmaları yapmakta; dezavantajlı grupların haklarına yönelik politikalar oluşturma, kamu kurum ve kuruluşları ile ulusal ve uluslararası iş birliklerini geliştirmeye yönelik faaliyetler yürütmektedir. Kadın Dayanışma Merkezinin Hizmetleri olarak Kadın Danışma Merkezi'nde psikolojik danışmanlık hizmeti verilmekle birlikte merkezde oyun alanları da düzenlenmiştir. Burada çocukların yaş grupları ve gelişim özellikleri göz önünde tutularak, uygun etkinlikler planlanmaktadır.

İzmir İş Kadınları Derneği (İZİKAD) tarafından her yıl düzenlenen İZİKAD İş Dünyası Girişimcilik Başarı Ödülleri'nin 2023 yılı töreninde Kadın Dostu Kent Ödülüne layık görülmüştür. İnsan Hakları Eğitimi Programı doğrultusunda hak temelli, şiddetsizlik temalı eğitim ve atölyelerle kadının toplumsal hayata eşit haklarla katılımı desteklenirken, ihtiyaç durumunda kadın ve beraberindeki çocukların barınmaları için kadın sığınma evleri (2 tane ve 21/24 kişilik), Geçici Kadın Barınma Merkezi (2024-16 kişilik) ve otel hizmetiyle (2024 yılına geçici süre) kadına yönelik şiddetle mücadelede önleyici ve koruyucu tedbirler alınmaktadır.

Büyükşehir Belediye Meclisi'nde oy birliği ile onaylanan 2022-2024 Yerel Eşitlik Eylem Planı, İzmir'de kadınların kentsel hizmetlere erişimlerini kolaylaştıran ve yerel mekanizmalara katılımını artıran ilkeleri içermektedir.

İş yerlerinde toplumsal cinsiyet eşitliğinin sağlanması amacıyla Hane İçi Şiddetle Mücadele Kurum Politika Belgesi'ni oluşturmuştur. Esnaflarla de Mor Çember Projesi yürütmekte; Kafe ve restoranlara şiddete karşı mekanizmaları öğrendikleri eğitimler verilmekte; Eğitimlere katılan mekânlar "Mor Çember Mekânı" olarak adlandırılmaktadır.

ISBN NR. : 978-625-5694-38-6

Büyükşehir'de yönetici kademesinde olan tüm erkek çalışanların kadına yönelik şiddetle mücadeleye katılımını artırmak amacıyla UnWomen desteği ile çalışmalar yürütülmüş ve tüm erkek çalışanların eğitim alması ve çalışmalarına eşitlik anlayışını yansıtması hedeflenmiştir.
Aile planlaması başta olmak üzere üreme sağlığı hizmetleri de ücretsiz verilmektedir. İzmir Büyükşehir Belediyesi, Kadın Danışma Merkezi ve Anahtar Bütüncül Hizmet Merkezi'nden hizmet alan maddi imkanları sınırlı genç kadınlara 3 aylık hijyenik ped desteği de sağlamaktadır. "Eşit İzmir Projesi" ile toplumsal cinsiyet eşitliği temelinde gerçekleştirilen çalışmalara vatandaşların gönüllülük esasıyla dahil olmasını hedeflemiş ve bu kapsamda 17 ilçe belediyesinin katılımı ile Eşitlik Birimleri Çalıştayı gerçekleştirilmiştir. Çalıştay, belediyelerin eşitlik birimlerinin sayısının artırılması konusunda teşvik etmek, Yerel Eşitlik Eylem Planı hazırlanması ve uygulanmasına dair deneyim aktarımları yapmak hedefiyle düzenlemiştir. 18-26 yaş grubundaki ve sosyal destek sistemindeki kadınlara 3 doz HPV aşısı uygulamasına başlamıştır. 18-30 yaş gençlerle Eşit İzmir, Toplumsal Cinsiyet Eşitliğinde Erkek, sağlık okuryazarlığı ve Anne Baba destek programları gibi farkındalığı artırıcı projeler uygulanmaktadır.
Kadın Dayanışma Merkezleri kapsamında ücretsiz olarak hukuki, psikolojik ve sosyal hizmet danışmanlığı alabilecekleri merkezde sağlık, insan hakları, ayrımcılık, iletişim ve benzeri kişisel gelişimlerini hedefleyen eğitimler verilmekte; Kadın Kadına Bisiklet Eğitimi Projesi, İngilizce ve Almanca kurslarının yanı sıra eşler arasındaki sorunları çözmeyi amaçlayan Eşler Arası Güçlü İletişim Buluşmaları ve Baba Destek Eğitim Programı projeleri hayata geçirilmiştir. Annelerin çocuklarıyla birlikte sosyal hayata karışmaları için Anne Kartı uygulamasıyla 0-4 yaş arası çocuğu olan annelere ulaşım araçları için 60 kontörlük ile 4-5 yaş arası çocuk sahibi anneler de 10 kontörlük biniş hakkı verilmiştir. Temel Savunma Atölyesi, Mor Makas Dikiş Atölyesi, İleri Geri Dönüşüm Atölyesi, Yaratıcı Yazarlık ve Mor Kadraj atölyeleri, Kadın Çalışmaları Tiyatro Topluluğu ve Kadın Çalışmaları Sinema Atölyesi düzenlenmekte; Mahalle Bostanları çalışmaları kapsamında Kadifekale, Buca Mustafa Kemal Mahallesi ve Meriç'te kurulan bostanlarda kadınlar yazlık-kışlık sebzeleri ekerek ev ekonomilerine destek sağlamakta ve sosyalleşmektedir.

5. SONUÇ

Kadın dostu kent, kent planlaması sistemine ve tasarımına kadınları dâhil ederek eşitlikçi bir kent sunmayı amaç edinen bir olgudur. Aynı zamanda kadınların kentte daha güvenilir yaşaması, karşılaşılan güçlükleri giderici çözümlerin olması, günlük yaşamda ve toplum içinde

ISBN NR. : 978-625-5694-38-6

kadınların daha fark edilen olması ile kadın haklarına duyarlı bir kentsel yapının oluşturulmasında büyük önem arz etmektedir.

Kadın dostu kentler, sadece kadınlar için değil, tüm toplum için daha yaşanabilir, güvenli ve eşitlikçi kentlerdir. Kadınların ihtiyaçları gözetilerek tasarlanan kentler, çocuklardan yaşlılara herkesin yaşam kalitesini artırır ve böylece herkes için yaşanabilir kentler sağlanmış olacaktır. Ayrıca kadın dostu kentler için yerel yönetimler, sivil toplum kuruluşları ve vatandaşlar birlikte hareket etmesi gerekmektedir. Bu dönüşüm sadece politika yapıcıların değil aynı zamanda toplumun tüm kesimlerinin ortak çabası ve ortak sorumluluklarıyla mümkün olacaktır. Öte yandan kadınların kadınların kentsel yaşamda eşit ve güvenli yer alması için somut adımlar atılması gerekmektedir. Planlama süreçlerinden bütçe tahsisine, hizmet sunumundan denetim mekanizmalarına kadar tüm süreçlerde kadın perspektifi öncelikli hale getirilmesi önemli olmakla birlikte zorunlu olmalıdır. Kadın dostu kentler yaratmak, sadece bir idealin peşinde koşmak değil aynı zamanda sürdürülebilir kalkınma ve toplumsal refah için zorunlu bir adımdır. Bu adımların gerçekleştirilmesi için gerekli tüm araçların kararlı ve sürdürülebilir bir şekilde harekete geçilmesi elzemdir.

KAYNAKÇA

Baykan, D.A. (2015). Yerel Yönetimler İçin Kadın Dostu Kent Planlaması ve Tasarım İlkeleri Kitabı. Ankara: Uzerler Matbaacılık.

BMOP Kadın Dostu Kentler (2010), Ankara.

Kadın Dostu Kentler. https://www.kadindostukentler.org/

Kadın Dostu Kentler (2014). "Kadın Dostu Kentler Projesi." http://www.kadindostukentler.com/content/docs/kdk-brosur-2014.pdf

Kablay, S. (2024). Kadın Dostu Kent Bakışıyla Ordu İli. *Ordu Üniversitesi Sosyal Bilimler Araştırmaları Dergisi,* 14 (ÇEEİ Özel Sayı), 1834-184.

Taşdemir Afşar, S. (2024). Toplumsal Cinsiyet Eşitliği Perspektifinden Kadın Dostu Kentlere Bir Bakış. *Toplum ve Hekim,* 39(6).

ISBN NR. : 978-625-5694-38-6

GÖRÜNMEYEN EMEK, SESSİZ MÜCADELE: KADIN, AİLE VE BAKIM YÜKÜ

Prof. Dr. Naile BİLGİLİ

Gazi Üniversitesi Hemşirelik Fakültesi/Ankara

Giriş

Aile hem bir dayanışma kurumu hem de toplumsal rollerin yeniden üretildiği bir mekândır. Bu bağlamda bakım emeği, kadınların yaşamlarının merkezine yerleşmekte; ancak sıklıkla görünmeyen, değersizleştirilen ve karşılıksız bırakılan bir emek biçimi olarak varlığını sürdürmektedir. Kadınların bakım emeği, toplumsal cinsiyet eşitsizliğinin en görünür olmasa da en yaygın yüzlerinden birini oluşturmaktadır. Yapılan pek çok araştırma, kadınların ev içi bakım, yaşlı bakımı, çocuk bakımı gibi ücretsiz görevleri erkeklere kıyasla çok daha fazla üstlendiğini göstermektedir. Kadının bakım görevleri hem zaman maliyeti hem de psikolojik, fiziksel ve ekonomik maliyetler kapsamakta olup, bu görünmeyen emek hem birey düzeyinde hem toplum düzeyinde kalkınma ve sağlık eşitliği açısından kritik bir konu oluşturmaktadır.

Bu konuşmanın amacı, kadınların bakım yükünü tanımlamak, bu yükün toplumsal, ekonomik, psikolojik ve sağlık boyutlarını incelemek, bakım yükünün neden olduğu eşitsizlikleri ve sonuçlarını tartışmak ve bakım yükünün anlaşılmasına yönelik politika önerileri sunmaktır.

Bakım Emeğinin Tanımı ve Boyutları

"Bakım", yalnızca fiziksel ihtiyaçların karşılanması değil; duygusal destek, gözetim, eğitim, rehberlik ve güvenlik sağlama gibi çok yönlü bir faaliyettir. Çocuk, yaşlı, hasta, engelli bireylerin yanı sıra sağlıklı yetişkinlerin de günlük yaşamlarını sürdürebilmeleri için bakım hizmetlerine ihtiyaç duyduğu açıktır.

Bu emek iki biçimde görülür:

Formel Bakım: Ücretli ve profesyonel hizmetler (örn. hemşirelik, yaşlı bakımı).

Enformel Bakım: Genellikle aile içinde ve karşılıksız olarak verilen bakım (örn. çocuğa ya da yaşlı ebeveyne bakım).

Kadınlar, enformel bakımın neredeyse tamamını karşılamakta ve bu emek ekonomik değer üretmesine rağmen görünmez kabul edilmektedir.

Kadın ve Bakım Yükü: Tarihsel Arka Plan

Kadınların bakım emeğiyle özdeşleştirilmesi tarihsel olarak ataerkil yapıların bir sonucudur. Tarım toplumlarından sanayi toplumlarına geçişte dahi kadınların aile içindeki rollerinde büyük değişim yaşanmamıştır. Sanayi Devrimi ile erkekler ücretli emek piyasasına dâhil olurken,

ISBN NR. : 978-625-5694-38-6

kadınlar evin iç hizmetlerinden sorumlu tutulmuştur. 19. yüzyıldan itibaren "ev kadını" ideali şekillenmiş, kadınların doğası gereği şefkatli, fedakâr ve bakım vermeye yatkın oldukları yönündeki mitler toplumsal yapılar tarafından desteklenmiştir. Bu düşünce yapısı, kadınların evde kalmalarını ve bakım yükünü taşımalarını meşrulaştıran bir ideolojik araç haline gelmiştir.

Bakım Yükünün Toplumsal Cinsiyet Boyutu

Toplumsal cinsiyet, kadın ve erkeğe atfedilen sosyal rolleri tanımlar. Toplumsal cinsiyet rolleri, kadının bakım emeğini doğal bir sorumluluk olarak kodlamakta, bu durum kadının iş gücüne katılımını, eğitim fırsatlarını ve ekonomik bağımsızlığını sınırlamaktadır.

Cinsiyet ayrımcılığı, kadının toplumsal konumunu sınırlayan sistematik bir hiyerarşi biçimidir. Bu ayrımcılık çoğu zaman dolaylıdır; açıkça yasa ya da kural olarak ortaya çıkmasa da sosyal normlar ve davranış kalıpları üzerinden işler.

Ayrıca kültürel kabuller, iş yerinde kadına yönelik ayrımcılığı da körükler:

- Kadınların kariyerlerinde daha az yükselmesi,
- Çocuk bakımı nedeniyle işe ara vermek zorunda kalmaları,
- Çalışma saatlerinin bakım yüküyle uyumsuz olması,

gibi durumlar kültürel cinsiyet ayrımcılığının ekonomik sonuçlarıdır.

Bu durumun en çarpıcı yansıması, şu alanlarda gözlemlenir:

- Ev İçi İş Bölümü: Kadınların günde ortalama 4-6 saat arası ücretsiz ev içi emek harcadığı, erkeklerin ise bu sürenin yalnızca 1-2 saatini üstlendiği araştırmalarla ortaya konmuştur.
- İkili Yük (Double Burden): Çalışan kadınlar hem işyerinde ücretli emeği hem de evde bakım işlerini birlikte yürütmek zorunda kalmaktadır.
- Zaman Yoksulluğu: Kadınların kişisel gelişim, sosyalleşme, dinlenme gibi faaliyetlere ayıracak zamanları kalmamakta, bu durum yaşam kalitelerini doğrudan etkilemektedir.

Kültür ve Cinsiyet Ayrımcılığı Bağlamında Bakım Yükü

Kadının aile içindeki bakım rollerinin kalıcı ve sorgulanmaz şekilde kadınlara atfedilmesi, sadece ekonomik veya yapısal bir durum değil; aynı zamanda kültürel bir inşadır. Toplumların tarihsel gelişimi, dini inanışlar, geleneksel değerler ve normatif kadınlık-erkeklik anlayışları, cinsiyet rollerini pekiştiren temel unsurlardır. Bu bağlamda, kültürel normlar ve cinsiyet ayrımcılığı iç içe geçerek kadınların bakım yükünü hem meşrulaştırmakta hem de yeniden üretmektedir.

1. Kültürel Kodlarla Şekillenen Kadınlık Rolleri

ISBN NR. : 978-625-5694-38-6

Toplumların çoğunda kadın, "şefkatli, fedakâr, duygusal, koruyucu" gibi sıfatlarla tanımlanır. Bu sıfatlar, kadının bakım vermesi gereken "doğal" bir figür olduğu yanılgısını doğurur. Özellikle geleneksel toplumlarda bu roller:

- "İyi anne",
- "Sadık eş",
- "Vefalı evlat",
- "Evini çekip çeviren kadın"

gibi sıfatlarla desteklenir. Bu rollerin arkasında yatan ana ideoloji, kadın bedenini ve emeğini ev içine mahkûm eden ataerkil sistemdir.

Örneğin, birçok kültürde annelik, kadının temel kimliği olarak kurgulanır. Annelik yalnızca biyolojik bir süreç değil; aynı zamanda kadının çocuklarına, eşine, yaşlılara ve hatta toplumun tüm fertlerine bakım sağlamasını meşru kılan bir kültürel görevdir. Bu kültürel beklenti, kadınları bireyselliklerinden uzaklaştırır, onları sadece "başkaları için var olan" bireyler haline getirir.

2. Cinsiyet Ayrımcılığı: Görünmezden Görünüre

Cinsiyet ayrımcılığı, kadının toplumsal konumunu sınırlayan sistematik bir hiyerarşi biçimidir. Bu ayrımcılık çoğu zaman dolaylıdır; açıkça yasa ya da kural olarak ortaya çıkmasa da sosyal normlar ve davranış kalıpları üzerinden işler. Örneğin:

- "Kadın çalışsa da ev işini yapar."
- "Bebek doğunca anne ilgilenir."
- "Hasta bir yakını varsa kadın bakar."

gibi ifadeler, kadınların bakım sorumluluğunu doğal bir görev olarak tanımlar. Bu söylemler sıradan ve masum gibi görünse de kadınlar açısından ciddi bir zaman, emek ve fırsat yoksunluğuna neden olur.

3. Dini ve Geleneksel Normların Etkisi

Birçok toplumda dini referanslar, kadınların aile içi rollerini şekillendirmede güçlü birer araçtır. Örneğin:

- Kadının "yuva kurucu" olarak görülmesi,
- Erkeğin "evin reisi" olması,
- Kadının "hizmet eden" konumunda tanımlanması,

gibi kavramlar hem dini hem de geleneksel söylemlerle desteklenir. Bu normlar, kadınların karşılıksız bakım emeğini ilahi bir görev gibi algılamasına neden olur ve bu görevden "şikâyet etmek" bile çoğu zaman kültürel baskıya yol açar.

Bu durum, bakım yükünün yeniden paylaşılması gerektiği yönündeki söylemlerin "kutsal aile yapısına tehdit" olarak algılanmasına sebep olur. Oysa gerçek tehdit, kadınların birey olarak haklarının ve yaşam alanlarının sistematik biçimde kısıtlanmasıdır.

ISBN NR. : 978-625-5694-38-6

Medya, Eğitim ve Toplumsal Temsiller

Cinsiyet ayrımcılığı sadece bireysel ilişkilerde değil; medya, eğitim ve edebiyat gibi alanlarda da yeniden üretilir.

- Reklamlarda kadınlar çoğunlukla temizlik yapan, çocuk bakan, alışveriş yapan figürler olarak yer alır.
- Televizyon dizilerinde, iyi kadın karakterler fedakâr, sabırlı ve evine bağlıdır; "kötü" kadınlar ise kariyer peşinde koşan, bireyselliğini önemseyen kadınlardır.
- Okul kitaplarında hâlâ baba işe giderken, anne evde yemek yapan figürler çizilmektedir.

Bu temsiller, çocuklara erken yaşta hangi cinsiyetin hangi rolle özdeşleştirileceğini öğretir ve kültürel kodların kuşaktan kuşağa aktarılmasını sağlar.

Kadının Bakım Yükü ve Görünmeyen Emek

Kadınların bakım emeği, genellikle ücretsiz ve görünmeyen bir iş olarak tanımlanmaktadır. Çocuk, yaşlı, engelli ve hasta bireylerin bakımında kadınların orantısız sorumluluk üstlendiği literatürde sıkça vurgulanmaktadır. Türkiye'de yapılan çalışmalar, kadınların ev içi bakım işlerine erkeklere kıyasla 4 kat daha fazla zaman ayırdığını göstermektedir.

Bakım emeği, ekonomik sistemde yer almamasına rağmen hayatın sürdürülebilmesi için hayati öneme sahiptir. Ancak resmi istatistiklerde bu emek "iş" olarak değerlendirilmez. Örneğin:

- Evde çocuk bakan bir anne, aynı işi ücretli bir bakıcı yaptığında bu faaliyet ekonomik faaliyet sayılır.
- Ev temizliği yapan kadın ücretsiz kabul edilirken, temizlik görevlisi aynı işi yaptığında istihdam edilir.

OECD verilerine göre Türkiye'de kadınların iş gücüne katılım oranı %34 civarındadır. Bu oran, OECD ortalaması olan %60'ın oldukça gerisindedir (OECD, 2022). Kadınların bakım yükü, iş gücüne katılımın en büyük engellerinden biridir.

Kadınların İş Gücüne Katılım Oranları (Türkiye ve OECD)

Ülke/Grup	Kadın Katılım Oranı (%)	Erkek Katılım Oranı (%)
Türkiye	34	72
OECD Ortalaması	60	80
İskandinav Ülkeleri	70+	75

ISBN NR. : 978-625-5694-38-6

Birleşmiş Milletler raporlarına göre, kadınların ücretsiz bakım emeği dünya genelinde yıllık trilyonlarca dolarlık karşılıksız bir ekonomik katkı anlamına gelmektedir. Bu durum, "ekonomik görünmezlik" sorununun altını çizmektedir.

Bakım Yükünün Sağlık Üzerindeki Etkileri

Kadınların yoğun bakım yükü; stres, depresyon, uyku sorunları ve kas-iskelet sistemi rahatsızlıkları gibi çeşitli sağlık sorunlarıyla ilişkilendirilmiştir. Ayrıca, bakım emeğinin kronik hastalık riskini artırabileceği de belirtilmektedir.

Bakım Boyutu	**Sağlık Sonuçları**
Fiziksel yük	Kas-iskelet sistemi hastalıkları, kronik yorgunluk
Psikolojik yük	Stres, depresyon, anksiyete
Sosyal yük	Sosyal izolasyon, iş gücüne katılımda azalma

Bakım Politikaları ve Sosyal Devletin Rolü

Sosyal devletin gelişmiş olduğu ülkelerde bakım hizmetleri kurumsal çözümlerle desteklenmektedir:

- Ücretsiz kreşler ve anaokulları
- Yaşlı bakım evleri
- Evde bakım hizmetleri
- Doğum izinleri ve babalık izni düzenlemeleri

Bu tür politikalar, bakım yükünün yalnızca kadınların sırtında olmasını engeller ve toplumsal cinsiyet eşitliğini destekler. Türkiye gibi gelişmekte olan ülkelerde ise bakım hizmetlerinin büyük bir bölümü hâlâ kadınların omzundadır ve devletin rolü sınırlıdır.

ISBN NR. : 978-625-5694-38-6

Kültürel Dönüşüm ve Kadın Dayanışması

Kültürel değişim, yasal reformlar kadar önemlidir. Kadınların bakım yüküyle baş edebilmesi için:

Toplumsal farkındalık kampanyaları,

Kadın dayanışma ağlarının güçlendirilmesi,

Toplumsal cinsiyet eşitliği odaklı eğitim politikaları,

Sivil toplumun ve feminist hareketlerin etkili müdahalesi hayati önem taşımaktadır.

Sonuç

Bakım yükünün kadın, aile ve toplum üzerindeki çok katmanlı etkilerini ortaya koymaya çalıştığımız bu konuşmada, veriler gösteriyor ki bakım emeği yalnızca ev içi bir görev değil; ekonomik değeri, sağlık sonuçları ve toplumsal sürdürülebilirlik açısından stratejik bir role sahiptir. Özellikle Türkiye bağlamında bakım yükünün yüksek olması; kadın iş gücünün düşük katılım oranı, sağlık sistemlerinin baskısı ve toplumsal cinsiyet normlarının sürdürülmesiyle yakından ilişkilidir.

Bakım yükünü esnetmek ya da yeniden yapılandırmak, sadece kadınların değil "toplumun tamamının" yararınadır. Çünkü kadınların iş gücüne katılımı arttığında hem aile refahı hem ülke ekonomik büyümesi olumlu etkilenecektir.

Bakım yükü konusunda politika önerileri sunarken sınırlamaları da göz önünde bulundurmak değerlidir. Bu konudaki verilerin çoğu nicel olmasına rağmen bakım yükünün niteliği, zaman baskısı algısı, kültürel farklar gibi boyutlar nitel yöntemlerle de değerlendirilmelidir. Ayrıca bakım yükünü hafifletmeye yönelik müdahalelerin etkileri izlenmeli ve değerlendirilmelidir.

Sonuç olarak, kadınların aile içindeki bakım yükü, yalnızca bireysel değil; kültürel ve toplumsal bir meseledir. Bu yükün kadınlara ait olduğu inancı, tarih boyunca üretilmiş ve bugünün yaşam pratiklerine yerleşmiş kültürel kodlar ve cinsiyetçi yapılar tarafından sürekli olarak yeniden üretilmektedir. Kadının bakım veren olarak konumlandırılması, sadece onun özgürlüğünü ve zamanını çalmakla kalmaz; aynı zamanda toplumsal eşitsizlikleri de derinleştirir.

Toplumsal cinsiyet eşitliği ancak ekonomik, hukuki ve kültürel dönüşümün birlikte sağlanmasıyla mümkündür. Bu dönüşüm, kadının birey olarak varlığının tanınmasını ve bakım yükünün toplumsallaştırılmasını ön koşul olarak kabul etmelidir.

Kaynaklar

Türk, N. (2025). Görünmeyen Emeğe İlişkin Kavramsal ve Tarihsel Bir İnceleme. Bilgi Sosyal Bilimler Dergisi, 27(1), 11-23.

Birer, B. A. (2019). Kimlik-Mücadele İlişkisi: Feminist Kadınların Anlatılarında Ev İçi Emeğin Bölüşümü. Kültür ve İletişim, 22(44), 10-31.

ISBN NR. : 978-625-5694-38-6

Fraser, N. (2020). Fortunes of feminism: From state-managed capitalism to neoliberal crisis. Verso Books.

EIGE (European Institute for Gender Equality). (2019). Gender equality and work-life balance. https://eige.europa.eu/publications-resources/publications/gender-equality-index-2019-work-life-balance

TÜİK (Türkiye İstatistik Kurumu). (2023). Zaman Kullanımı Araştırması. https://www.tuik.gov.tr

UNDP (United Nations Development Programme). (2020). Human development report 2020: The next frontier—Human development and the Anthropocene. https://hdr.undp.org